

PATROLOGIAE

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIVM SS. PATRVM, DOCTORVM SCRIPTORVMQUE ECCLESIASTICORVM

QVI

AB AËVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA
FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA.

OMNIVM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORVM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CVMQUE NONNULLIS CODICIBVS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBVS, COMMENTARIIS LECTIONIBVSQUE VARIANTIBVS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBVS OPERIBVS POST AMPLISSLIMAS EDITIONES QUÆ TRIBVS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBVS PARTICULARIBVS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBVS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARVM PAGINARVM MARGINEM
SUPERIORVM DISTINGUENTIBVS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBVS, ADORNATA;
OPERIBVS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLVENTIBVS, AMPLIFICATA;

DUOBVS INDICIBVS GENERALIBVS LOCUPLETATA: ALTERO SCILICET RERVM, QVO CONSULTO, QUIDQUID
UNUSQUISQUE PATRVM IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITO CONSPICIATUR; ALTERO
SCRIPTURÆ SACRAE, EX QVO LECTORI COMPERIRE SIT ORVIVM QUINAM PATRES
ET IN QUIBUS OPERVM SUORVM LOCHI SINGULOS SINGULARVM LIBRORVM

SCRIPTURA TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CETERISQUE OMNIBVS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR: CHARACTERVM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERVM RECUSORVM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINVM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTE
SIMILIS, PRETHI EXIGUITAS, PRÆSENTIM ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORVM FRAGMENTORVM OPUSCULORVMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORVM,
PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, ET OPERIBVS AD OMNES ETATES,
LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBVS, COADUNATORVM.

SERIES SECUNDA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINAe
A GREGORIO MAGNO AD INNOCENTIUM III.

Accurante J.-P. Migne,

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSALIS.

SIVE

CURSVM COMPLETORVM IN SINGULOS SCIENTIAE ECCLESIASTICAE RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA BINA EDITIONE TYPIS MANDATA EST, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.—
VENEUNT MILLE FRANCIS DUCENTA VOLUMINA EDITIONIS LATINAe; OCTINGENTIS ET
MILLE TRECENTA GRÆCO-LATINAe.—MERE LATINA UNIVERSOS AUCTORES TUM OCCIDENTALES, TUM
ORIENTALES EQUIDEM AMPLECTITUR; HI AUTEM, IN EA, SOLA VERSIONE LATINA DONANTUR.

PATROLOGIAE TOMUS CXXXIII.

S. ODO ABAS CLUNIACENSIS; MARINUS II, AGAPETUS II, JOANNES XII, PONT. ROM.; S. ODO EPISCOPUS CANTUARIENSIS, RORICO LAUDUNENSIS EPISCOPUS; ARTHALDUS, ODALRICUS, RHEM. ARCHIEP.; CAPPIDUS STAVRIENSIS SACERD., COSMAS JAPYGUS MATERIENSIS, JOANNES ITALUS, LAURENTIUS, CASSIN. MONACH.; SIGEWARDUS MONACH. S. MAXIMINI, FRIDEGOPUS BENED. MONACH.

TOMUS UNICUS.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORVM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUGE.

1853

7973

THE HOGUE

THE HOGUE
MAGAZINE OF LITERATURE

EDITION NO. 111. APRIL 1901.

THE HOGUE MAGAZINE

EDITION NO. 111. APRIL 1901.

SÆCULUM X.

SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS SECUNDI

OPERA OMNIA,

JUXTA EDITIONEM D. MARRIER, CLUNIACENSIS ORDINIS MONACHI, ET BIBLIOTHECAM PATRUM
AD PRELUM REVOCATA.

SEQUUNTUR:

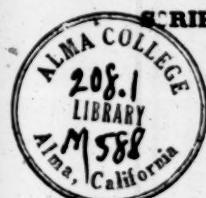
MARINI II, AGAPETI II, JOANNIS XII,
PONTIFICUM ROMANORUM,

EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

INTERMISCENTUR

SANCTI ODONIS EPISCOPI CANTUARIENSIS, RORICONIS LAUDUNENSIS EPISCOPI;
ARTHALDI, ODALRICI, RHEMENSIVM ARCHIEPISCOPORVM: CAPPIDI STAVRIEN-
SIS SACERDOTIS, COSMÆ JAPYGI MATERIENSIS, JOANNIS ITALI, LAURENTII,
CASSINENSIVM MONACHORVM, SIGEARDI MONACHI S. MAXIMINI, FRIDEGODI
BENEDICTINI MONACHI,

SCRIPTA VEL SCRIPTORVM FRAGMENTA QUÆ EXSTANT.

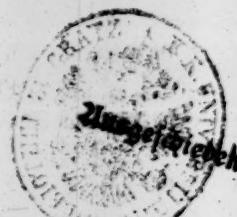

ACCURANTE J.-P. MIGNE,
BIBLIOTECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSVM COMPLETOWM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS

EXCUEDEBATUS ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIAE PARISIORVM VULGO D'ENFER NOMINATAM
SEU PETIT-MONTROUGE.

1853

1853

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXIII CONTINENTUR.

S. ODO ABBAS CLUNIACENSIS.

Elogium historicum auctore Mabillonio,	9
Morales in Job.	105
De B. Martino Antiphonæ XII.	513
Hymni quatuor.	513
Collationes.	517
De Vita sancti Geraldii Auriliacensis comitis.	639
Sermones quinque.	709
Opuscula de Musica.	751

CAPPIDUS STAVRIENSIS.

De Vita sancti Odulphi presbyteri.	858
------------------------------------	-----

MARINUS PAPA II.

Epistolæ et privilegia.	863
-------------------------	-----

COSMAS JAPYGUS MATERIENSIS.

Carmen.	879
---------	-----

JOANNES ITALUS CLUNIACENSIS MONACHUS.

Prologus in Librum suum de Miraculis.	883
---------------------------------------	-----

LAURENTIUS CASSINENSIS MONACHUS

Sermo in vigiliis S. Benedicti.	885
---------------------------------	-----

AGAPETUS PAPA II.

Epistolæ et privilegia.	889
-------------------------	-----

S. ODO ARCHIEPISCOPUS CANTUARIENSIS.

Epistola.	945
Constitutiones.	946
Epistola synodalis.	949

RORICO LAUDUNENSIS EPISCOPUS.

Constitutio.	951
--------------	-----

ARTHALDUS RHEMENSIS ARCHIEPISCOPUS.

Epistola ad synodum apud Ingelheim congregatam.	958
---	-----

ODALRICUS RHEMENSIS ARCHIEPISCOPUS.

Sententia contra fures sacrilegos.	963
------------------------------------	-----

SIGEARDUS MONACHUS SANCTI MAXIMINI TREVIRENSIS.

De miraculis sancti Maximini.	965
-------------------------------	-----

FRIDEGODUS BENEDICTINUS MONACHUS.

De Vita sancti Wilfridi.	979
--------------------------	-----

JOANNES PAPA XII.

Epistolæ et privilegia	1013
------------------------	------

SANCTUS ODO

ABBAS CLUNIACENSIS.

PROLEGOMENA.

S. ODONIS ELOGIUM HISTORICUM AUCTORE MABILLONIO.

(Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti, sicc. V, pag. 124.)

CAP. I. — Vitæ scriptores, ejusque præsentes et patria.

1. Etsi res a sancto Odone gestas scripserint auctores duo, Joannes scilicet atque Nalgodus, ambo monachi Cluniacenses; multa nihilominus ab ipsis pretermissa sunt, quæ in commentariis referri merentur. Quapropter ne viri de re publica Benedictina quam optime meriti facta segniter exquisisse videamur, duobus illis scriptoribus elogium ejus historicum præmittere juvat, in quo res ab eis intactæ, aut non satis explicatae exponendæ sunt.

Et primo quidem ordiri decet ab istis duobus auctoriis, quorum primus Joannes fortunam suam ipse commemoravit sparsim in tribus de Odone libellis, quos in duos contrahit codex compendiensis. Fuit is natione Italus, patria Romanus, professione canonicus, quem Odo Romam anno 959 profectus, secum inde adduxit Ticinum usque, ibique monachum instituit, ex lib. 1 num. 2 et 4. Tum eum in peregrinationis socium assumens, dein priorem ordinavit, ut legitur non semel in lib. 11, nempe num. 4, 7 et 10, Cluniaci, an Romæ ad S. Paulum, quæ dubitatio oriri potest conferenti num. 10 et 21. Denique Joannes se Neapolim « monasterii sui cognite necessitate missum » fuisse testatur num. 21. Biennium computat in lib. 11, num. 5, totum illud temporis spatium, quo Odonis socius fuit. Per istud intervallum quidquid in Odonis de ipso dictis quidquid in factis (sic enim sere prefatur) observare potuit, postea litteris mandavit, aliis rebus omissis, quas tum ab Arnulfo magistro suo, tum ab Hugberto Tiburtino episcopo, tum a Landrico monacho et Hildebranno præposito suo de Odone resciverat. Nempe si snismet duntaxat oculis atque Odonis relatu fidebat, utinam minus suspiciosus de fide aliena. Hanc jacturam utcunque sarcire conabimur. Ceterum opus suum Joannes dedicat Salernitanis monachis, nescio an cœnobii sancti Petri Salernitani « subtus et prope Fistulam », quod a Petro episcopo ante annum 958 conditum fuisse Ughellus probat in tomo VII Italie sacre col. 503. In digressiones aliquando expatiatur Joannes, nec se-

A riem temporum factorumve ordinem satis observat.

2. His incommodis occurrere volens Nalgodus monachus, Joannis lucubrationem in compendium melioremque ordinem redigere aggressus est, quod item præstitut de sancti Maioli vita. Nalgodus Odonis « discipulus » appellat Petrus de Rivo in chronicō Cluniacensi, cumque esse tradit, qui « post deceasum ipsius sancti Odonis vitam ejus et miracula loculenter descripsit. » Godefridus Henschenius in Maio id interpretatur de vita sancti Maioli, cuius discipulum fuisse Nalgodus opinatur. Verum annis post Odonem « fere ducentis », post Maiolum paulo minus, vivebat Nalgodus, id quod ipse diserte asserit num. 29, nimurum Urbano secundo pontifice, aut certe post ipsum, ex num. 23. Auctoris istius scriptiōnem B tribus Joannis libellis minutiori charactere subjicere statuimus propter nonnullas de morte et sepultura Odonis aliasque circumstantias, quæ apud Joannem non leguntur. Odonis cum laude meminerunt multi alii auctores, quorum indicem exhibet Chesnus in notis ad bibliothecam Cluniensem. In his fuse de sancto Odone agit Petrus Equilinus in lib. x, cap. 8.

3. Antequam de Odone Cluniacensi dicere incipio, non ab re erit observare, duos alios præter ipsum eodem ævo existuisse illustres ejusdem nominis abbates, unum Masciacensem, alterum sancti Maxentii apud Pictones. De Masciacensi apud Biturigas cœnobio revocanda sunt ea quæ in elogio Bernonis abbatis superius diximus. Iste loco post Bernonem sufficiens Odo Cluniacensis, proabbatem ibi constituit sibi cognominem, qui « anno 935 abbas ordinatus » memoratur in chronicō Masciacensi apud Labbeum in tomo II Bibliothecæ novæ. De cuius secundi Odonis obitu ibidem etiam hæc leguntur : « Anno 967, viii Idus Junii hic obiit Odo abbas bonæ memorie, et Arduicetus monachus Nonis Septembbris. » Diem sequentem signat Kalendarium sanctorum Thuan-Colbertinum num. 99 his verbis : « vii Idus Junii Odonis abbatis Masciacensis. » Alter Odo fuit abbas apud sanctum Maxentium, nempe anno 963, cui Ramnulfus abbas successit anno 968, testante chronographo Malteacensi apud eundem Labbeum.

His præmissis, venio ad Odonem seu Oddonem abbatem Cluniensem, cuius patriam et parentes primum investigare necesse est. Patri nomen fuisse Abboni, militari ordine prædicto, ex Joanne monacho aliquis constat, apud quos nulla mentio de nomine Odonis matris. Abbonis elogium Joannes ex Odone commemorat initio libri 1. Utrumque parentem filii monitis ad monasticam vitam se recepisse Nalgodus habet ex Joanne, qui recitat miraculo de misis in margaritas conversis, haec subdit in lib. 1, num. 53: « Ex illo iam tempore cepit infra seipsum aestuare proprier genitorum suorum erectionem, quatenus eos posset ab hujus sæculi nexibus subtrahere. Unde factum est, ut non multo post accepta licentia ad patrem suum abiret, cumque ad monasterium duceret, atque monachum ordinaret: matrem vero indu fecit sacro velamine, cuius vitam, si lieuisset scribere, (utinam vero libuisse), magis historia vide-retur esse quam schedula. » Talibus itaque parentibus natus est Odo anno 879, siquidem anno Christi 959 sexagenarius erat, ex Joanne initio libri 1, num. 4.

4. Natalem ei sedem fuisse apud Turonorum urbem colligere licet ex innata patris ejusque devotione erga sanctum Martinum, cui ab ineunte adolescentia sese devotus, apud Joannem num. 9. Conjecturam auget id quod idem auctor in lib. II, num. 16, memorat de parvulo Odonis nepote rapto per Normannos, cum « Turonia fines » devastarent. Ergo in Turonia versabatur ejus nepos. Attamen in veteri chartario Cluniacensi legitur Odonis elogium, quem auctor ex pago Cenomannico ortum dicit. Elogium hoc Odilonis abbatis tempore scriptum est ab eo, qui ejus jussu chartas superiorum abbatum in ordinem rededit. Precipua elogii hæc summa: « Fuit igitur, ut veridica priorum relatione fertur, nobili prosapia satus, Cinomannica regione exortus, artium liberalium apprime regulis imbutus, alii Martini Turonensis basilice adiutus, sermone clarus, etc. Delibutus proinde odore virtutum, quem id temporis Cluniacensis rumor (imo Balmensis) pretiosorum more aromatum, longe lateque profuderat, mente prompta quod diu conceperat, tenebrosi reliquit rura, lugente civi in patria, latente Christo in gloria, divino jugo mitia supposuit colla. Tirocinio denique sue conversionis non segniter peracto, precatio patris circumventus, cuius institutis fuerat mancipatus, volens nolensque, ut verius dictum sit, nolens, totius fraternalitatis ad regendum suscepit examen. Quanta denique acrimonia excelsos animos sternere, qualive cautela virtutes inse-rere studuit, non ignorat Italia, protestatur Burgundia, simulque refert Gallia. Prophetæ denique gratia suffusus ex hoc certissime approbat, dum supra-ma-sorte preventus, contatione fratum requisitus, quis ex tanto collegio ceteris præficeretur; alto flamine afflatus sic ad eos respondisse fertur: Nostra in hac, o filii, vacillante censura, Christi Domini larga non deerit prudentia, quæ et domui sua sanctum providebit pastorem, et vobis rogantibus

A famulis dignum non denegabit patrem. Quid scilicet sane considerantibus sole lucidius patet, dum vita et conversio domini Heymardi satis abunde experimentum præbet. Hucusque siquidem de tanti viri laudanda nobilitate brevi peroratum sufficiat, quatenus ex hoc intelligatur, quantopere oportet nos inhaerere illius scitis, quem pro merito non ambigimus insertum angelorum cuneis. » Haec enim vetus auctor, qui tempore Odilonis abbatis, id est post annos ab Odonis obitu centum, hoc elogium chartis sub Odone conditis præmisit in chartario Cluniacensi.

CAP. II. — *Odoms pueritia et adolescentia, vita canonica, studia.*

5. Odo alitus est puer partim apud Fulconem, ejus nominis secundum, Andegavensem comitem, quem B ob id collectaneum suum in epistola vocat; partim intra domum Guillelmi ducis Aquitanie, » testo Joanne initio libri primi. Qui Guillelmus, cognomento Pius, eo tempore Aquitanum, Gutiamque suo jure tenebat, » is quem Cluniacensis monasterii fundamenta jecisse diximus in elogio Bernonis. Sane apud ipsum Guillelmum multæ auctoritatis erat Abbo Odonis pater apud Joannem ibidem num. 5. Hic Odonem ablactatum « cuidam suo presbytero, qui in remotiori manebat loco, tradidit educandum, et litterarum studiis imbuendum, » num. 7. Sub hac in aula Guillelmi « militaribus exercitiis » applicatus, ad sanctiorem militiam a Christo Domino vocatus est in Natali Domini, « instantे sexto decimo statis sue anno, » dolore capitis per biennium in patriis zelibus afflictatus.

6. Postmodum sancto Martino semetipsum ex pa-tris voto addieens anno aetatis nono decimo, qui Christi fere undenongentesimus erat, clericus ibidem atque canonicus factus est in frequenti civium et magnatum cœtu. « Inter hos vero adsuit comes Fulco, qui eum nutrirerat, » eique « mox cellam juxta B. Martini tribuit ecclesiam, et quotidianum victimum ex eadem canonica acquisivit, eique concessit. » Fulconi, Bono cognomen erat, de quo multa præ-clara in gestis consulum Andegavensium in Spicilegii tomo X, pag. 402 et 431, ubi haec verba pag. 433: « Boni ipsius mores domi et militie colebantur: jus bonum, concordia maxima, minimus avaritia in ipso erat. » Tum de Odone: « Iste nutritivit sanctum Odonem, et ei cellam juxta beati Martini tribuit ecclesiam, et quotidianum victimum ex eadem camera, qui postmodum magister scholæ et præceptor ejusdem ecclesie eodem consule adminiculante constitutus est. »

7. Joannes deinde a num. 12 narrat Odonis studia et virtutes, profactionem Parisios, ubi præceptore Remigio Autissiodorensi monacho artes liberales, in his Augustini « dialecticam Adeodato filio missam, » didicit. Turonus reversus, moralia Gregorii Magni in Job in compendium rededit, quod compendium studio domini Martini Marrerii, monachi apud sanctum Martinum de Campis, typis vulgatum est Parisis anno 1617. Joannes ait id operis ab Odone suscep-tum fuisse rogatu fratrum, id est concanonicorum

suorum; cumque restitantem viso ad hoc animatum, tametsi Odo in praefatione sua duplice, prosaica videlicet ac metrica, nihil tale commemorat, forsitan modestiae causa: sed istud quasi sua sponte se aggressum fuisse innuit his verbis: « Cum juxta capacitatem parvitas mea seculo lectioni sacre operam darem; quadam die manibus pauperatis mea liber adhaesit, a B. Gregorio editus in historia sanctissimi Job. Is etenim doctor egregius divino afflatus spiramine, atque de fonte potatus superno, eum rutilans flumen in prefati viri historiam diffundens, tanto eam faciendo protelavit eloquio, ut ex ea velut clarificos soles, trigesia et quinque ediderit libros, quos in codicibus sex arcitare decrevit. At dum ego ex his primam legendu percurserem partem, nimio accessus amore, pellectusque ita est animus dulcedine quadam, ut totum sagax vellet, si posset, mandere librum. Is etenim mirabilis doctor divinis imbris auctus, studuit lueulento enodare affatu, easque in exponendo menti occurrentium sententias Patrum: ex quibus protensis numerosa in praefata historiam contraxit volumina, quos nempe norunt, quibus sacra non latet Scriptura, a sancto viro, Paterio nomine, mirabilis opere abstractas, propriisque voluminibus redditas, lucida sibi reposuisse volumina. Ex quibus et ipse ante biennium in Regnorum libro aggregatis omnibus Patrum sententiis, maxime autem sanctissimi papae Gregorii, unum quem non puto temendum conjunxi libellum. Quapropter fragilitatis sensui corporisque moi infirmitati, meique similium utilitati consulens, erexi me contra memet, non fastu arrogantiæ turridus, nec superbiæ spiritu tumidus, ventosis favoribus nitens incumbere, Deus scit: sed igne lectionis praefata historiæ flagrans, quam toto nisu memoriter, ut intellectum retinere valeam, hunc operis parvi contraxi libellum. » Hucusque Odo in praefatione compendii sui.

8. Post haec num. 21 sermonem reflectit Joannes ad comitem Fulconem, quem ob sublata ex thesauro sancti Martini ecclesie duo vascula aurea lethali morbo afflictum, atque Odonis precibus sanitati restitutum affirmat. Repugnat nonnulli recentiores, pietate adducti Fulconis, cui Boni cognomentum haec virtus dedit. At sunt etiam in sole sua umbra, et scriptor libri de gestis consulum Andegavensem, qui tam multa de Fulcore praelata commemorat, etiam hoc factum inserere non dubitavit; quod dixerim ad suam Joanni auctoritatem asserendum.

9. Redeo ad Odonis vitam canonicaem, cuius quænam fuerit eo tempore apud Martinianos disciplina, paucis expondere juvat. Viguit eo in loco post vite monasticae abdicationem quedam forma regularis. Trecentorum monachorum numerus ad centum et quinquaginta canonicos redactus: iungis psalmodia in discretas horas restricta, ut fusius dictum est in elogio Alcuini num. 46. Servata nibilominus claustru sua reverentia, aditus feminis interdictus, pleraque denique ad honestatis speciem composita.

A Res in pejus abiit post secundam ejus loci basilice combustionem, de qua sermonem edidit Odo jam monachus rogatu canonicorum. « Nam post illam, » inquit, « pridianam successionem, muris cum ingenti studio compactis septa monasterii communis, hoc nimirum præcavere volentes, ne sancta domus ultra posset ab hostibus ladi. Sed non satis attendentes, in quanta reverentia sanctus iste locus ab antiquis temporibus effulserit, protinus religione relieta commune diversorum esse permisisti, ita ut feminis ad hauriendam aquam et ad discurrendum quo voluerint, portarii non resistant: cum viderimus, quod nulli intra monasterii portas vel parum intrare licuerit, » etc. Huc spectat Leonis papæ VII epistola ad Hugonem principem et abbatem, edita in Spicilegii tomo II, sicutientis, « quatenus per totum veteris muri ambitum usque ad viam, quæ juxta latus basilice aquilonare vergit, nulla femina licentiam habeat commorandi, sed nec intrandi quidem, nisi solius causa orationis. » Subdit Odo: « Neque hoc parum displicet, quod quidam in eodem loco nutriti, se quibusdam laicalibus vel nimium pomposis vestibus dehonestent: cum talis esse consueverit eorum conversatio, ut hanc etiam Romæ laudari audiverimus, » etc. Nempe canonicos ad meliorem frugem revocaverat Odo cum dictis, tum exemplo, apud Joannem in lib. 1, num. 47.

CAP. III. — Monastica vita tirocinium, socii, sacerdotium.

10. Cum in suo apud sancti Martini basilicam successu lectitandis meditandisque Patribus operam insumeret Odo, incidit in regulam sancti Benedicti; ex eius prescripto per triennium decubuit nudus, « et needum monachus monachorum leve serebat jugum. » teste Joanne num. 15. Fulconem comitem ad suas partes forte invitaverat, cum ille needum tempus esse allegans, Adhegrinum quemdam militem, armis strenuum, Odoni designavit conciliavitque. Ambo itaque « parvissimo tugurio contenti, » ad monastica vota in dies anhelabant. Sed non occurrebat eis locus, in quo vigeret ea disciplina. Missus Romanus Adhegrinus, ut aliquem exploraret, in itinere Balmam deverit. Arrisit ipsi abbas humanitas, ac monachorum religio: eoque Odonem secum pertraxit, qui « sumptus secum centum voluminibus librorum » ad istud monasterium commigravit. « Erat autem aetate tricenarius, » cum Christi annus fere 900 excurreret. Ille carpitum ex Joanne a num. 21. De Balsa dictum in elogio Bernonis. Odo probatione facta puerorum seu novitiorum curam et educationem in se suscepit, quos « schole » nomine Joannes designat, ut apud veteres non raro.

11. Adhegrinus, Odonis socius, « in unam se coartavit cellulam, et permittente abate Bernone per triennium mansit in ea. » Postmodum « eremum petiti, ibique parva subarctatus est spelunca. » Istic divina post multos angores consolatione dignatus, et demonum tentamentis ope sancti Martini liberatus, ejusdem etiam recreatus est alloquo, apud

Joannem a num. 25, qui num. 28, hæc de eo scribere pergit. : « Sunt hactenus evoluti, ni fallor, plusquam triginta anni, ex quo intra ipsam eremum deguit, Dominicis tantum diebus aut precipuis festivitatibus ad monasterium sancti Petri, quod Cluniacum dicitur, quia duobus fere millibus prope est, assuevit descendere; sumpta videlicet modica farina, ex qua sibi panem confidere solet, et fabe paucis granis, mox ad eremum revertitur. Vino nec aliquando utitur: adipè vero vel oleo ejus cibis non condit. Patitur omni tempore frigus et calorem: calorem inter scapulas, frigus inter manus et brachia. » Praecella omnino de Adhegrino, quem in album sanctorum relatum esse Chesnus in notis testatur. Meritum non inferior: auctoritatem quero. Nihil enim de Adhegrino in Martyrologiis aut Breviaris invenio, nullam de ejus festo reliquiis apud Cluniacenses nostros memoriam. Nescio an ejusdem in eremo socius fuerit Droco Floriacensis monachus piissimus, qui in cenobiticis conversatione probatus, cremi singulariter aggressus est pugnam eo in loco, « qui Balma dicitur, » teste Aimoino in superioris tomis, pag. 361.

12. Odoni pro Adhegrino socium Teuthelonem adjungit chronicum Malleacense: « Eodem tempore, alhuc vivente Turpione, Odo et Teuthelo canonici sancti Martini illustrissimi, adimplentes evangelicum preceptum, derelictis omnibus suis pauperes pauperem Christum secuti sunt, et Cluniaco sancto habitu et vita induiti sunt. Unde nutu Dei Odo abba præfuit sanctissimus, sicut sequentibus dicimus: Teuthelo jubente abbate suo archiepiscopus invitatus consecratur Turonis, » etc. Verum id de Teutelone seu Teotolone falsum esse ex superioribus intelligitur, atque amplius ex consequentibus apparebit.

13. Post aliquantum temporis Odonem sacerdotio dignum reputans Berno, « promovit eum; et accersito episcopo, sine suo velle consecrare cum fecit sacerdotem. » Rem explicat Joannes num. 37, sed episcopo haud nominato. « Bisuntinensem archiepiscopum » suggerit Nalgodus, sed perperam. Constat siquidem ex Joannis loco praecitato, Odonem rogatu episcopi ordinatoris sui ac præceptio abbatis composuisse tres libellos de sacerdotibus « ex Jermie vaticinio, » id est, tres collationum libros, qui Turpioni episcopo Lemovicensi inscripti sunt. Is ergo episcopos Odoni sacerdotium contulit paulo ante abbatiale dignitatem.

Cap. IV.—Abbatialis dignitas, monastici ordinis status.

14. Nam « per illud tempus exitiali languore coepit decumbere pater Bernus, » qui « mox vicinos episcopos accersivit, et ab omni ordine se depositus. Rogabat inter hæc verba fratres, ut sibi quem velient, patrem eligerent. Tunc manibus fratrum, » inquit Joannes num 37, « pater noster captus, et quasi violenter constrictus, ac proclamantibus omnibus ut ordinaretur, coram abbe suo vi est ductus: » et « superatus tandem episcoporum excommunicatione, ordinatus est » abbas paulo ante obitum Bermonis, quem ineunte anno 927 contigisse diximus. Id factum,

A instante anno 926 » sribit chronicum Malleacense: at rationes a nobis adductæ aliud suadent: quibus accedit Martyrologium Lemovicense a Chesnio relatulum in notis ad bibliotecam Cluniacensem. Odoni commissa fuere tria monasteria, Cluniacense, Massaciense ac Dolense. Widoni Bermonis consanguineo quatuor, Gigniacense, Balmense, Æthicense, &c cella sancti Lauteni, in fusius expositum est in elogio ipsius Bermonis.

15. Praecella omnino ac multa sunt quæ Odo abbas gessit. Cluniacensis monasterii perfectio, ejusque dedicatio, privilegia, ritus, et exacta disciplina, ad cuius normam erecta aut adjuncta alia monasteria, ex quibus congregationis Cluniacensis corpus conflatum est; Romana itinera Ecclesia bono suscepit, B concordia principum, charitas in pauperes, aliaque id genus eximia facinora, Odonis famam ubique celebrem reddiderunt. Legendi his de rebus Joannes in lib. iii et Nalgodus: ex quibus quedam hoc loco illustrare sufficiat, nempe Cluniacensis monasterii ritus ac dignitatem, aliorum monasteriorum emanationem seu institutionem, Romana itinera. Primum hic expedio: sed prius de monastici ordinis per id tempus in Gallia statu agendum est.

16. Postquam augusta illa capita, Carolus M. et Ludovicus Pius, de restituendo in melius ordine sancti Benedicti serio egisset, eorumque auctoritate id effecisset Benedictus abbas Asianensis, ut plerique Gallia monasteria sub uno capite veluti una congregatio religiose viverent; sperandum videbatur cam disciplinam diu substituram, ni extincto Benedicto, qui ejus auctor ac presidium erat, bellorum cum civilium, tum externorum tempestates, et regno universo, et rei tam præclaræ vastitatem intulissent. Nam cum de summa rerum inter Ludovici Pii filios, nedum Ludovicum ipsum, atrocibus dissidiis disceptaretur; ex improviso Nortmanni ex Septentrione in Galliam irrupere, qui repuplicam, iam bellis domesticis violatam, per annos sexaginta misere labefactarunt. Tunc quippe pagi in solitudinem redacti, urbes expugnate et incensæ, ecclesiæ in prædam date, pessumdata monasteria, monachi partim necati, partim fugati, qui collectis sanctorum reliquis aliquis sarcinulis, quo belli impetus vertebat, inde se proripientes, ad tutiora, si que occurrissent, loca declinabant, aut palabundi vitam miseram traducere vix sinebantur. Sicubi vero eis tantisper respirare concessum erat, casas pro modo ac tempore sarciebant, in quibus non tam normæ regulari, quam vitæ ac saluti prospicere cogebantur. Quibusdam in locis, ubi monastici ordinis incole deficiebant, pauculi sese collegere clerici, qui veterem monachorum possessionem insederunt, eamque rebus etiam serenatis sibi retinuerunt. Illic factum est, ut sæculo decimo ineunte, cum Odo de monastica vita cogitare coepit, pauca supererent econobia monachorum, atque in paucis illis sincera religio desideraretur, ut ex Joannis lib. i, num. 22, et ex præfatione nostra compertum est.

17. Inter nœc, Odone præsertim abbate, Cluniacum super omnia coenobia caput exultit fama religionis, quam Odo post Bernonem ibidem instituit. Fervebat eo in loco virtutum æmulatio, studium in res sacras, regule accurata observatio, charitas in pauperes, adeo ut « septemdecim milia pauperum in capite Quadragesimæ uno anno apud Cluniacum eleemosynam haberint, et ducentas quinquaginta pernas acceperint, » teste Udalrico in lib. iii Consuetudinum Cluniacensium cap. 11. Quin etiam sedi apostolicae subsidium hæc domus præbuit non semel, haud secus atque commune quoddam ecclesiae æteriarum : Petrus venerabilis auctor. Ritus plerique desumpti ab Euticio abbatæ : ceteri a Bernone, Odone, aliisque additi sunt. Euticius non aliud videtur quam Benedictus Anianensis, qui veterum monachorum instituta collegit, suisque imitanda proposit. Ex his ritibus nonnullos delibat Joannes in lib. i, num. 25, præsertim num. 30 et sequentibus. Quidam ad officium divinum, quidam ad regularem disciplinam ei virtutes monasticas; ceteri ad educationem juvenum aliorumque institutionem pertinebant. Omnes Udalricus monachus sanctus, post Bernardum ejusdem loci cenobitam, accurate describit tribus libris, qui ab Acherio nostro typis vulgati sunt in Spicilegii tomo IV. In libro primo agitur de psalmodia et missarum solemnis, deque variis anxi celebritatibus : in secundo de disciplina regulari : in tertio de officialibus. Duas missas solemnies dies celebrari mos erat : privatis sacris, nisi extra divinum officium et majorem missam, operari religio. Quotidie suas quisque hostias ex alterutro choro offerebant: tametsi quinque tantum diebus Dominicis tres ferias communicabant : ceteri hostias benedictas in modum eulogiarum ante communem cibum sumebant. In missis defunctorum solemnibus atque in triduo Rogationum uterque chorus oblationem faciebat. In majoribus sacris diaconus semper communicabat ex hostia sacerdotis : subdiaconus nonnisi ex aliis hostiis. Communio omnibus præbebatur in triduo ante Pascha : qui Sabbato sancto ante majorem missam privatum celebrare volebat, « non utebatur cedula, quia novus ignis nondum erat consecratus. » Sed in his nihil magis consideratione dignum, quam quod de confectione hostiarum legitur in lib. iii, cap. 45. Quippe frumentum « granatum eligebat, et lavabatur studiose per ipsos fratres. » Colligebatur deinde in sacculum « ad hoc solum reservatum : » tum portatum ad molendinum a famulo probato, qui molam lavabat utramque, operiebatque « sursum et deorsum cortinis, » ac seipsum alba induebat, amictu faciem præter oculos operiente. Eadem religione cibrata farina, cibro diligenter abiuto. Dein major ecclesiæ custos, si sacerdos erat aut diaconus, reliqua perficiebat, duobus aliis ejusdem ordinis atque uno converso adhibitis : si non sacerdos aut diaconus, vicarium substituebat. Hi quatuor finitis Matutinis, faciem manusque abluebant : et ex his tres priores albis amicti, unus qui-

A dem farinam aqua nitidissima consergebat, alii duo hostias in « ferramento characterato » coquebant. Tanta erit Cluniacensium monachorum in Eucharistiam pietas ac veneratio.

18. Jam vero in regularibus officiis non minor disciplina. Silentium juge interdiu, noctu adeo sacram, ut illud ante Primam violari omnino ducerent nefas, mortemque ipsam potius appeterent. Hinc locutio per signa, que tamen non omnino probavit Guigo Chartusie prior quintus, quantumvis et ipse silentio addictus, « sufficere putans linguam solam, non etiam ceteros artus reatibus implicare loquendi, » ut ipse in Statutorum cap. 31, loquitur. Ab Idibus Novembri meditationi seniores post nocturnos in ecclesia vacabant, dum pueri cantui operam nabant in Capitulo. Opus manuum cum psalmis siebat, proclaimatio culparum erat in usu. Post Completorium hospites non admittiebantur, nec fratribus comedendi tribuebatur facultas. Insigne exemplum Udalricus de cellarario refert, qui cum tota die in recipiendo vino fuisset occupatus, permisum post Completorium edendi impetrare ab abbate non potuit. Eadem in officiis divinis severitas. Iturus foras, et equum mox ascensurus, si officii signum insoniasset, ad illud properare tenebatur. De jejunis id fere servabatur quod præcipit sanctus Benedictus. Ab Idibus Septembri una tantum coœstio, nisi in festis duodecim lectionum ; et in octavis Natalis Domini et Epiphaniæ duplex. In illis festis duodecim lectionum post prandium et lectionem in claustrø, dicta Nona, ibatur in resectorium ab bibendum : in diebus privatis, post Vesperas lectio, inde pergebant in resectorium ab bibendum, postea iterum lectio, inde collatio spiritalis. Reliquia panis et vini ab elemosynario in pedes peregrinos erogabantur. Præterea octodecim pauperes quotidie apud Cluniacum aliti. Ea vero erat vini parcimonia, ut « octo carradas vini plusquam triginta fratribus per annum in monasterio Charitatis sufficerint, » apud Udalricum in lib. iii, cap. 1 : Ad hæc ex sancti Odonis præscripto, jejunitum quatuor temporum mense Septembri, ubi dies exaltationis sanctæ Crucis quarta sexta feria aut Sabbato occurrebat, in ea septima peragebatur, « ut crux a jejunis adoraretur. » Autem Odo medicinae usum fratribus indulserit, dubitare licet ex Joannis lib. ii, num. 14, immo et ex Petri Venerabilis lib. vi, epistola 39. Carthusienses, teste Guigone in cap. 39, « medicinis, excepto cauterio et sanguinis minutiōne, perraro. utebantur. » Minuebantur porro in anno quinque. Apud Clunienses procedente tempore sua quoquomense assignata erat minutiōne dies ; quo ritu id fieret docet Udalricus in lib. ii, cap. 21. Minutiōra hæc mitto. Majoris momenti est id quod apud eundem Udalricum legitur de educatione puerorum : Quippe « difficile fieri potest, ut filius regis filius maiore diligentia nutritur in palatio, quam puce quilibet minin u. in Cluniaco. » Verba hæc sunt

ex lib. iii, cap. 8. Postremo disciplinae hujus ratio
administrabatur sub abbatे per priorem majorem,
decanos, priorem claustralem, circatores, puerorum
magistros, praecinctorem et armarium, quibus libros,
maxime choro destinatos, in armario asservabat,
camerarium, cui vestimentorum cura, apocrisarium,
eui ecclesiae thesaurus commendatus erat, celle-
rarium, stabularium, eleemosynarium et infirmarium.

49. Ad loci disciplinam item pertinet libertatis prerogativa, quam C'uniaco rogatu Willelmi conditoris sui primum, dein abbatum Romani pontifices contulerunt. Callistus papa II in litteris suis Pontio abbati inscriptis ait privilegium hoc Cluniaco fuisse concessum « ab ipso fundationis sue exordio ; » memoriaque pontifices qui illud confirmaverunt, nempe Joannem XI, item Joannem XII, Agapitum II, Leonem IX, Gregorios VI ac VII, Alexandrum II, Stephanum X, Victorem III, Urbanum II, Paschallem II et Gelasium II. Unde Petrus venerabilis quibusdam oijicientibus, quod Cluniacenses proprium non haberent episcopum, Romanum sili proprium esse respondet. « Hunc unum, » inquit, « solum et maximum nos habere episcopum gloriamur.... Ille ipsius sanctae sedis irrefragabilis sanxit auctoritas, nec unius tantum, sed multorum decretu inde apud nostram matricem ecclesiam conservantur. Haec ipsi ita considerunt, non ut hanc, de qua loquimur, Cluniensem ecclesiam alteri episcopo prius eam possidenti auferrent ; sed a fundatoribus, qui eam in proprio alodio construxerant, rogati in propriam retinuerunt, atque soli Romano pontifici eam in eternum subjacere decernentes, pluribus hoc privilegiis confirmaverunt... Hoc non soli Cluniacenses obtinent, sed et quan pluribus datum cernimus : et longe ante Cluniacum conditam multis aliis monasteriis ab eadem apostolica sede concessum videmus. Ita Petrus abbas in lib. i, epistola 28. Pleraque ejusmodi privilegia vides in Bullario Cluniacensi, ex quibus septem sunt Odoni abbati concessa, unum scilicet Joannis X, duo Joannis undecimi, unum Leonis VI, tria item Leonis VII, Joannis decimi privilegium, quod undecimo perperam tribuitur, editum est in elogio Bermonis. In primo Joannis XI prater alia Cluniaco jus confirmatur « monete » a Rodulfo Francorum rege concessum, additurque : « Et quia, sicut nimis comperimus est, jam pene cuncta monasteria a suo proposito prevaricantur, concedimus, ut si quis monachus ex quolibet monasterio ad vestram conversationem solo duntaxat meliorandæ vite studio transmigrare voluerit, cui videlicet suus abbas regularem sumptum ad depellendam proprietatem habendi ministrare neglexerit; suscipere vobis liceat, quo usque monasterii sui conversatio emendetur. Scriptum in mense Martio, inductione IV, » id est anno 951. De privilegio Cluniacensi libertatis iterum agemus ad Vitam sancti Odilonis abbatis.

20. Sed hoc loco prætermittere non possum id quod Gregorius VII de Cluniaco in synodo Romana

A sanxit in hæc verba : « Sacerdotes nostri, imo hæc
sancta synodus cognoscat, quod licet sint multa
monasteria ad honorem Dei omnipotentis et beatæ
virginis utiliter et religiose fundata; inter omnia
quoddam illis in partibus Cluniacum est, et pro-
prium B. Petro, et huic ecclesiæ speciali jure
adhaerere dignoscitur. Unde honorem et tutelam
hujus sanctæ et apostolice sedis ab ipsis primordiis
meruit obtinere... Et favente divina clementia sub
religiosis et sanctis abbatisbus ad id usque dignitatis e-
reliugis pervenit, ut ceteris monasteriis, quamvis
multo antiquioribus, quantum ipse cognosco, in De-
servitio et spirituali fervore præcellat, et nullum illa in
terra (quod ego sciām) huic omnino valeat adæquari.
Nullus enim abbas unquam ibi fuit, qui sanctus
B non fuerit. Praeclarum sane elogium ex ore pontificis

21. Hinc « Cluniacense monasterium , religione
disciplina, severitate, fratrum numerositate, om-
nique monastici ordinis observatione, toto pene
orbe notissimum » evasi, teste Petro Venerabilis
in lib. 1 de miraculis, cap. 9, adeoque « singulare ac
commune peccatorum refugium, per quod multa
inferis damna illata, et regnis cœlestibus quam
plurima loca collata sunt. Ibi innumeræ hominum
multitudines, graves mundi sarcinas ab humeris
suis abjicientes, suavi Christi jugo colla submis-
runt. Ibi omnium professionum, dignitatum, et
ordinum personæ fastum luxumque secularem in
humilem et pauperem monachorum vitam con-
mutaverunt. Ibi ipsarum ecclesiarum venerabiles
Patiens, etiam ecclesiasticorum negotiorum onera
fugientes, tutius quietiusque vivere, magisque sub-
esse quam praesce elegerunt..... Hinc effusa spiri-
tualium virtutum nardo, impleta est tota mundi
domus ex odore unguenti, dum religionis monastica
fervor, qui illo tempore pene refrigeruerat, illorum
virorum exemplo studioque recaluit. Gallia, Ger-
mania, transmarina quoque Britannia hoc testa-
tur : Hispania, Italia, totaque Europa facetur, plena
monasteriis ab eis aut noviter fundatis, aut ab
antiquo senio reparatis.... Sed quid aliquas mundi
partes' numero? cum de nostro ultimo Occidente
usque ad ipsum Orientem fama hac pervenerit,
nec aliquem Christiani orbis angulum latuerit.
Hucusque Petrus Venerabilis, cuius dicti veritatem
probare esset in promptu, si non alio nos proposi-
tum vocaret. Sed tamen ne hoc argumentum, quo-
sane ad Cluniacensis ordinis, adeoque ejus aucto-
ris Odonis laudem maxime pertinet, penitus dese-
ruisse videamur, hic de monasteriis ab eo institutiis
aut restitutis agendum est, idemque de aliis Clu-
niaci abbatis suo quoque loco prestantum.

**CAP. V.—Monasteria per Odonem reformati, erectorum
congregationis Cluniacensis.**

22. Hic opportune occurrit quod Joannes de Odons sribit in lib. II, num. 23 : *Per illud namque tempus longe lateque patrii nostri nomen , veluti clarissimum silus , cœpit effulgere . Factus est notus regibus , enicis familiarissimum , magnatibus charus*

Quæque enim monasteria in eorum finibus construta erant, juri patris nostri ea tradebant, ut nostro more corrigeret et ordinaret. » Monasteriorum ejusmodi accuratam rationem inire difficile fuerit: obvia notare sufficiat. In Gallia invenio apud Lemovices Aureliacense et Tutelense, Sarlatense in pago Petrocoricensi, in Bituricensi Dolense et Masciacense, in Aurelianensi Floriacense, apud Senonas S. Petri Vivi, apud Turonos S. Juliani, in pago Waldensi abbatiam Romanensem, in Matisconensi Carilocensem cum aliis. In Italia legimus apud Joannem Tinense sancti Augustini, Romanum sancti Pauli, Adventinum, Subpentonianum, et Salernitanum. De his omnibus quædam strictum observanda.

Geraldus comes Aureliacensis (*d'Aurillac*) piissimus, « postquam divino cultui sese mancipavit per omnia, ut sua quoque Domino consecraret, Romanum prefectus est, et Aureliacum insigni prædium beato Petro apostolorum principi, facto solemniter testamento delegavit, cum tantis videlicet appendiciis, que monachis, quos ibidem congregare disposuerat, ad omne stipendum sufficere possent. Censum quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redoleretur, » nempe « decem solidorum, » ex Odone in lib. II de ejus Vita cap. 4 et 17. Odo addit in cap. 6, magnopere anxium fuisse Geraldum de reperiundis monachis probatis, qui locum incoherent; et cum non reperisset, « nobiles quosdam pueros ad Vabrense cœnobium (*le monastère de Vabre*) direxisse, » ubi « regularis observantia fervor incalescerat, » ut « sub norma regulari, » ibidem imbuerentur; sed reversos, « quia magistri defuerunt, » mox « puellari molitiae resolutos, rigorem disciplinæ neglexisse: » attamen unum eis ex necessitate præfectum fuisse, qui ob laxiores mores Geraldo magnum mœrorem attulit. Nescio an is erat Adalgerus, quem primum Aureliaci abbatem suggerit chronicon Aureliacense, editum in tomo H *Analæctorum*: cui abbati suffectus Joannes ex stirpe ipsius Geraldii, « Oddo venerabilis abbas tertius Aureliacensis et Cluniacensis, rogatus a Turpione Lemovicensi episcopo et ab Aimone Tutelensi abate descripsit vitam beati Geraldii. Habuit coabbatem Arnulfum. » Ex Aureliacensi monasterio accessitus est Odo, teste Aimoino in lib. I de miraculis sancti Benedicti cap. 4, ad restituendam disciplinam in cœnobio Floriacensi, procurante Eliziardo comite, postea monacho, ex Joanne infra in lib. III, num. 8. Eodem tempore, id est regnante Ludovico Transmarino, Bernardus Petrocoricensis comes sancti Salvatoris monasterium Sarlatense (*de Sarlat*), quod tandem in sedem episcopalem evasit, tradidit « domino Oddoni Cluniacensi abbati atque Adacio coabbati ejus. » Litteræ hac de re extant in tomo IV *Gallia Christianæ*, sed cum aliquot nævis. Utrique, Odoni scilicet Cluniacensi abbati atque Adacio ejus vices tenenti, etiam Tutelense monasterium (*le monastère de Tulle*), nunc sedes episcopal, paruit post Aimonem superioris memoratum, qui ex sancti Savini cœnobio Pictavensi ab Ebalo comite Tutelam

A adductus fuerat. Hujus rei diploma a Rodulfo rege concessum habes in additione V. C. Stephani Baluzii Tutelensis ad lib. VIII de *Concordia cap. 25*. Tunc vero mos erat, ut quia pluribus monasteriis unus haud sufficeret poterat abbas Cluniacensis; iisdem ejus vice proabbates seu coabbates preficerentur, quibus postea solum prioris nomen relictum est. Illud patet ex Clario in *chronico S. Petri Vivi* apud Senonas, quo in loco Samsoni abbati « successit sanctus Odo, qui accessiens Willelmum archiepiscopum, cum consensu monachorum S. Petri prefecit eidem cœnobio Arigaudum abbatem, religiosum et timentem Deum, monachum S. Benedicti supra Ligerim. »

23. Idem ab Odone præstatum puto in *Turonico B* sancti Juliani cœnobio, quod tempore Gregorii episcopi constructum, sed a Nortmannis postea eversum, cum Teotolo archiepiscopus, Gersende ejus sorore suppetias ferente, instaurasset, « ecclesiam in honorem Dei genitricis sancte Juliani dedicavit; et coadunatis fratribus abbatem preficeret cipiens, Odonem abbatem, qui tunc apud sanctum Benedictum morabatur, advocat. » *Martyrologium sancti Juliani* id factum refert « anno 943, regnante Ludovico rege anno 8. » Sed id tempus est donationis a Teotolone et Gersende factæ, non instituti apud sanctum Julianum Ojonis, quem anno præcedente, id est anno 942, obiisse constat. Is vero in sancti Juliani ecclesia cum Teotolone sepulturam obtinuit, ut postea dicemus. Legi ejus loci chronici, C ante annos quingentos scripti, fragmentum, quod chronicon divisum erat in duos libellos: quorum in primo « abbatia prima institutio, institutionis impia destrucção, destructionis pia restauratio » continebatur: in secundo ejusdem status ab instaurazione. Ex primi libelli laciniosis membranis intelligimus multa sanctorum corpora in sancti Juliani ecclesia primitus reposita, Danorum tempore alte humi defossa fuisse: ex quibus quedam tum restabant, nempe sanctorum Bleviligualti episcopi Venetensis, Lauri abbatis, et Antonii monachi. De primo ait auctor, quod « pontifex Morvannus, » a Bleviliguento septimus Venetensis, quedam sibi retulerit miracula, que commemorat. « Blinlivetum » vocat, non sanctum Albertus de Monte Relaxo, eumque statuit trigesimum tertium episcopum Venetensem: Morvannum vero quadragesimum nonum. Subdit fragmentum scriptor, Laurum, ex Britannia ortum, patrī parentesque deseruisse, sed pro ipsis inventis « Judicalem Britonum ducem optimum, » qui ejus in omnibus adjutor exstiterit. « Cuius adjutorio facto monasterio, in omni sanctitate cum subjectis floruit, et tam verbo quam exemplo multum multis profuit, cuius nobilis vita in conspectu hominum religiosissima, et in conspectu Domini exstitit pretiosa: cuius etiam alta sanctitatis praeconia cumulare non desinit miraculorum gloria. Nam per ejus sanctitatem tam in vita, quam post mortem reformatur debilitas, et sanatur infirmitas, maxime loco

illo, quo exiit e saeculo : ubi per signa que sunt, cineres ejus vivunt. » Forsan monasterium est sancti Joannis de Gaeo, quod Judicæl instauravit. « Et quoniam vitam ejus docet liber vita ejus, sufficiat commendasse summam saltem sue vite. » Hunc librum excidisse putamus : neque quidquam (quod sciam) apud Alberium legitur de S. Lauro. Denique chronographus ille scribit Antonium vixisse apud Turonos. « Fertur in te, inquit, sanctum habitasse Antonium, quamvis nobis incertum sit, utrum vel ex te fuerit, vel aliunde venerit, qui solitariae vite delectatus dulcedine, pro vita solitaria mundi despedixit quadra. Quem inhabitavit locus pulcher et quietus, et undique silva cinctus : cuius in lapide sculpta fuit et est nunc capella, in qua duo altaria. Deo ibi Dei servus serviebat assiduus. Ad fontem qui in capella nulla accedit femina. » Visitur iste locus, qui prioratus est, tribus a Cæsaroduno Turonum leuis versus Cenomannos. S. Antonius colitur iv Nonas Maii in Martyrologio Gallicano. Unum ex sancti Mauri abbatis sodalibus fuisse quidam recentiores ferunt, abbatem sancti Juliani dicit instrumentum Joannis Turonensis archiepiscopi, anno 1407 conditum, in quo agitur de reliquiis S. Antonii et sancti Lauri. Nobis ignorare licet quod ignoravit antiquitas. De monasterio S. Juliani iterum infra.

24. Inter cenobia qua Odo suo regimini adjecit, est Romanense, situm in comitatu Waldensi pagi Lausanensis, quod Rodulfus I Burgundæ rex Aleydi sorori sua concessit, litteris datis iv Idus Junias, Rodulfi plissimi regis anno primo, ab Incarnatione Domini 888, indictione 11, apud Vabrevillam. Haec littera, quarum integrum autographum penes nos est, editæ sunt in notis ad bibliothecam Cluniacensem, sed cum viito centenarii numeri, ubi pro anno 800 legitur 900. Postea Aleya seu Adeleys ipsa comitissa abbatiam illam Romanis dictam Odoni attribuit egregio diplomate, quod ineditum hoc referre juvat ad historię illustrationem :

Cunctis sane considerantibus liquet, etc. Igitur omnibus in unitate fidei viventibus, Christique misericordiam præstolantibus notum sit, quod ergo Adeleydæ, dono Dei comitissa, res juris mei, que mihi per præceptum Domini Rodulfi regis, mei videlicet dulcissimi atque dilectissimi germani, obvenierunt, hoc est monasterium quod Romanis vocatur, quod situm est in pago Waldense, cum omni abbatia et omnibus rebus et adjacentibus ad ipsam abbatiam pertinentibus dydum a sanctis Patribus illic præordinatis. Quod sane Romanis præsumt monasterium olim in honore apostolorum principia Petri scilicet et Pauli sub monastica professione fuerat constructum : sed modo ab dormum habitatione privatum penitus, pro amore Domini nostri Jesu Christi ac eorumdem apostolorum, de meo jure et dominatione ipsa ego jam dicta Adeleydæ in dominium et providentiam monachorum per omnia transfundeo, id est, Odonis venerabilis ac reverentissimi abbatis, omniumque fratrum ac ceterarum monachorum sub ejus regimine Cluniacensis cenotii

A degentium : ea dunitaxat ratione, ut ipsi monachi, prout potuerint, ipsum monasterium per intercessionem apostolorum, Christo propitiante, in priorem studient reformare statum. Predictus vero abbas, dum advixerit, et ipsi monachi idem monasterium ita possideant, ut quamvis apostolicæ sedi, sicut et Cluniacum, delegatum sit, semper tamen relut una congregatio sub uno agant atque disponantur abbatte ; in tantum, ut cum ipse discesserit, non illis aut istis liceat sine communi consensu abbatem sibi præficere, nec privati, quod absit, isti alium nisi ipsum, quem illi habuerint, substituere præsumant, quoniam valde injustum esset, si illi qui forte velut filii Romanis monasterio succreverint, socialitatem Cluniacensem, qui veluti patres locum resuscitant, aliquando disciderint. Sane in ordinando abbate constitutio sancti Benedicti semper emineat : adeo ut si vel illius, vel istius congregationis minima pars saniori consilio meliorem personam eligere voluerit, cæteri juxta regulam eis consentiant. De fratribus vero vel hinc illic, vel inde hac pro utilitate transmutandis, sive etiam de subsidia, que forte uni loco plusquam alteri abundaverint, vicissim ex altero in alterum transferendis in potestate abbatis sit. Et ut inter eos germanior societas perseveret, ipsas quoque divinas servitutis aut eleemosynarum seu cuiuslibet boni operis sanctiones ita communiter teneant, ut quod pro bona memorie Willelmo, vel certe aliis, aut vivis, aut defunctis apud Cluniacum geritur, nobis atque nostratis proficiat : et quod Romanis monasterio pro nobis juxta voluntatem Domini gestum fuerit, ipsi adæque participantur. Hanc ergo donationem pro Dei amore et sanctorum apostolorum in primis facio, deinde pro anima germani et dulcissimi mei domini Rodulfi regis, hurum videlicet rerum largitoris ; tum vero pro requie domini mei piae memorie principis Richardi, ac pro Willa regina, dehinc pro me et domino Rodulfo rege filio meo, et item Rodulfo rege nepote meo, pro aliis quoque filiis meis, Hugone, Bosone, et Ludovico nepote ; sed et pro cæteris consanguineis nostris, atque his qui servitio nostro adhaerent ; pro genitore etiam ac genetrica mea, et domino Hugone insigni abbatte, seu cæteris nostris utriusque sexus propinquis : postremo pro illis qui adjutorium vel defensionem monachis ibi consistentibus præstiterint ; pro statu quoque totius D religionis et pro omnibus catholicis vel vivis, vel defunctis. Monachi vero inibi consistentes modum conversationis istius, que nunc ad informandum eos qui futuri sunt de Cluniaco, transfertur, ita conservent, ut eundem modum in victu atque vestitu, in abstinentia, in psalmodia, in silentio, in hospitalitate, in mutua dilectione et subjectione, atque bono obedientie nullatenus imminent. Placuit etiam huic testamento inscri, ut ab hac die nec nostro, nec parentum nostrorum, nec fastibus regie magnitudinis, nec cuiuslibet terrenæ potestatis jugo subjiciantur iidem monachi ibi congregati : neque aliquis principum sacerularium, non comes quisquam, nec episcopus quilibet, non pontifex supradictæ urbis Romanae, per Domini nu-

et in Domino, omnes sanctos ejus, et tremendi iudicij diem contestor et deprecor, inradat res ipsorum Dei servorum, non distrahat, non minuat, non procamiat, non beneficiet alicui, non aliquem pralatum super eos contra eorum voluntatem constitutam. Et ut hoc nefas omnibus temerariis et improbis actius inhibeat, adhuc idem inculcans subjungo. Obsecro vos, o sancti apostoli et gloriosi principes terrae, Petre et Paule, et te pontifex pontificum apostolicæ sedis, ut per auctoritatem canonicanam et apostolicam quam a Deo acceptisti, alienes a consortio sancta Dei Ecclesie et semper terrena vita prædones et invasores atque distractores harum rerum, quas supradictis servis Dei hilari mente promptaque voluntate dono: sitisque tutores ac defensores jam dicti loci Romanis, et servorum Dei ibi commorantium ac commanentium, harum quoque omnium facultatum propter elemosynam et clementiam ac misericordiam piissimi Redemptoris nostri. Si quid forte, quod absit, et quod per Dei misericordiam et patrocinia apostolorum evenire non astimo, ut ex propinquis aut extraneis, vel ex qualibet conditione, sive potestate qualicunque calliditate contra hoc testamentum, quod pro amore Dei omnipotens, ac veneratione principum apostolorum Petri et Pauli fieri sanciti, aliquam concussionem inferre tentarerit, primum quidem iram Dei omnipotens incurrat, auseratque Dominus patrem ejus de terra videntium, et deleat nomen ejus de libro vita, fiatque pars illius cum his qui dixerunt Deo: Domine, recede a nobis, et cum Dathan et Abiron, quos terra apero ore deglavit, et vivos infernos absorbit, perennem incurrat damnationem, sociusque Judæ proditoris Domini effectus, aternis cruciatibus retrusus teneatur. Et ne ei in praesenti saeculo humanis oculis impune videatur, in proprio quidem corpore futuræ damnationis tormenta patiatur, sortitus duplēcē direptionem cum Heliodoro et Antiocho, quorum alter diris verberibus coercitus vix semivis evasit: alter vero nutu superno percussus, putrescentibus membris, et scatentibus vermis miserrime interit, ceterisque sacrilegis qui aerarium domus Domini temerare præsumperunt, particeps existat: habeat, nisi resipuerit, archiclavum totius monarchiæ ecclesiæ, juncto sibi sancto Paulo, obstitorem, et amæni paradisi aditus contradictem, quos sibi, si vellet, habere poterat piissimos intercessores. Secundum vero mundiale legem his quibus intulerit calumniam, centum auri libras cogente judicari potestate compulsus exsolvat, et congressio illius frustrata nullum omnino obtineat effectum: sed hujus firmitas testamentum omni auctoritate suffulta semper inviolata ac inconcussa permaneat cum stipulatione subnixa. S. Adeleydis comitissæ regiae matris et abbatissæ hoc testamentum auctorizans fierique jubentis. S. Hildegangi indigni sacerdotis. S. Hulrici. S. Judithæ filiæ Rodulfi regis. S. Albrada. S. Widonis. S. Einrici. S. Ugonis incliti comitis atque fratri augusti Rodulfi regis. S. Gofredi. S. Rodulfi filii Ludovici imperatoris. S. Stephani, Christiani, Gofredi, Unberti, Bosonis, Baronis, Leodsredi,

A Wlitgerii, Rodulfi. Data xviii Kalend. Julii. Ego Hildebrannus sacerdos ad vicem cancellarii scripti et subscripsi anno quinto, regnante Rodulfo glorioissimo rege, inductione ii. Actum publice in villa Boiaco.

25. Hactenus diploma. De Romang monasterio hæc habet liber prioratum in bibliotheca Cluniacensi: « Prioratus Romani monasterii (Romans-monaster) Lausanensis dioecesis, ubi debent esse, priore computato, viginti duo monachi, licet antiquitus fuerint plures, sicut reperitur, et debent ibidem celebrari tres missæ cum nota, » etc.

26. Redeo ad pagum Matisconensem, cuius abbatiam, Carilocum dictam (Charlien), Joannes papa XI Odoni sive monasterio Cluniacensi, postulante Hungone Burgundiae rege seu duce, addixit « vii Kal. B Januarii, anno 11 pontificatus, indict. 5, » id est anno 952. Idem presitit Ludovicus Transmarinus concessis litteris, quas habet bibliotheca Cluniacensis col. 276. Abbatiam hanc rogatu Siraldi comitis Bosore monachis restituerat, ut patet ex charta a Guichenone edita in historia Sebusiana pag. 375, ubi Carilocii monasterium dicatum dicitur « in honore S. Stephani, » situmque « in comitatu Matisensi super Surnan fluvium. » Diploma datum est « iii Non. Dec. indict. 12, anno primo Bosonis Cariloco monasterio, » id est anno 879. De Cariloco iterum in Aymardo, infra.

27. Denique præter alia, quorum monumenta nobis desunt, monasteria Gallicana, Cluniacensibus sub Odone concessa; quedam item Italica in Cluniaci potestatem tum venerunt, nempe Suppentoniense, Adventinum, et sancti Pauli Romæ, ut ex Joanne manifestum est, atque Salernitanum, cuius fratribus Joannes Odonis vitam dedicavit. Verisimilium est etiam Ticinense S. Petri ex eo numero fuisse, cum Odo Romæ revertens Joannem tum canonicum, postea monachum, ibi erudiendum reliquerit, ut ipse de se testatur in lib. 1, num. 4. Istud est monasterium sancti Petri in Cœlo-aureo nnuncupatum, tum sancti Augustini ab ejus translatione corporis in eum locum, de qua diximus in sæculi tertii parte I.

28. De ecclesiæ S. Pauli prope Romanum primordiis varie scribunt auctores. Sunt qui primam ejus originem ad Silvestrum papam et Constantiū imperatorem referunt. In ea sententia est Leo Allatius in lib. 1 de consensione utriusque ecclesiæ cap. 6 num. 26, ubi ait basilicam S. Pauli via Ostiensi forma olim eopyla, id est porta in orientem conversa, a Silvestro constructam fuisse: sed Valentianum imperatorem, Siricij pontificis dispositione, ad eam quam hodie videmus structuram eotholam, fronte ad orientem versa, redigi curavisse. Contra vero Petrus Damiani vaticananam sancti Petri basilicam Constantino auctori tribuit, Ostiensem sancti Pauli Theodosio seniori et Honorio ejus filio. Locus est in opusculo 4, responsione 4 regii defensoris. « Longe vero post Theodosium imperator beati Pauli basilicam cœpit: quo defuncto filius ejus Honorius eamdem basilicam ad calcem usque perduxit. » Idem lego in veterissimo codice ecclesiæ Noviomagensis, ab an-

nis oclentis scripto, qui Isidori etymologias complicitur; ubi haec verba: « In basilica sancti Pauli apostoli Romæ, ubi sacrum ejus sepultum est corpus, Tendosius cepit, perfecit Honorius aulam, Doctoris mundi sacram corpora Pauli. »

Eo spectat Prudentius, auctor æqualis, in hymno 42 de beatis Petro et Paulo.

Parte alia titulum Pauli via servat Ostiensis,
Quæ stringit annis cespitem sinistrum.
Regia pompa loci est: princeps bonus has sacravit arces,
Lositque magnis ambitum talentis.
Bracigolas trabibus sublevit, ut omnis surulenta
Lux esset intus, ceu jubar sub ortu,
Subdidit et parvis fulvis laquearibus columnas,
Distinguit illæ quas quaternus ordo.
Tum camuros hyalo insigni variè curcurrit areus.
Sic prata vernis floribus resident.

Hæc de origine basilice: que quo tempore monachis concessa sit, investigandum est. Id factum ante Odonem innuit Joannes in lib. 1, num. 27, ubi ait Odonem « ante quinquennium, » quam ejus vitam scriberet, « Roman perrexisse, ac monasterium intra ecclesiam beatissimi Pauli apostoli (ut olim fuerat) readificasse, cogente domino papa, et universis ordinibus sacre sedi. » Ergo « olim fuerat » ibi monachorum sedes, quibus eam restituit Odo sub annum 957, quo Roma erat, ut postea exponemus. Idem Joannes variis in locis S. Pauli monasterium, ac monachos memorat, abbatemque Balduinum: sed et sanctum Odonem ibidem, cum Romæ versaretur, degere solitum fuisse tradit, presertim in lib. II, num. 21 et 22. Neque hoc in dubium vocari potest, quandoquidem Joannes ipse cum Odone istic moratus sit. Et tamen in optimæ note libro de vita sancti Joannis abbatis Gorziensis dicitur Andreas monachus « Romam ad postulationem papæ Agapiti » missus, qui Agapitus « cum nuntio quadam idoneo vero multum a domino Einoldo » Gorziæ abbate « efflagitaverat, aliquos sibi religiosos, quos in monasterio beati Pauli, quod tunc ad monasticum ordinem transferre moliebatur, cum auxilio regis Albreici collocaret, transmitti, quo cum altero quodam fratre, qui ex monasterio Luxovio Gorziante aliquot annos ad venerat, perductus, regulari institutione loco informato, non multo post receptus ad Dominum ibidem est tumulatus. » Agapitus sedere cepit anno quarto post mortem Odonis, Christi scilicet 946. Qui ergo fieri potuit, ut cœnobium S. Pauli, quod sub Odone monasticis imbutum institutis fuerat, denuo Agapito pontifice « ad monasticum ordinem transfigeretur? Sed id de restitutione disciplina regularis intelligendum, quam mirum est tam citio ibi defecisse. Certe defecerat Ottone II imperante, aut sane eo prætextu usus est Otto, qui canonicos apud S. Paulum loco solutionum monachorum instituere meditabatur, teste Glabro Rodulfo in lib. 1, cap. 4. Quidquid sit, Ostiense S. Pauli monasterium, et si Cluniaco non penitus subjectum, identidem tamen inde prefectos accepit: cuius rei argumentum Petrus Damiani suppediat in opusculo 35 ubi de S. Maiolo agit, qui apud sanctum Paulum priorem instituit, ut in actis S. Maioli dicimus. Denique id diserte con-

A firmat Hugo Cluniacensis monachus in epistola ad Pontium abbatem his verbis: « Hoc autem monasterium, » nempe sancti Pauli, « sequentibus annis communissum est sancto Oloño tuo predecessori, ubi per eum aliquandiu Cluniacensis vigor ordinis radavit. Tandem seditionis urbe turbata motibus, quos illa civitas infasto usu creberrime patitur, malis urgentibus monachi discedentes, vas illud apostolicorum cinerum, scilicet S. Pauli, sacra secum pignora detulerunt: sieque Cluniacum propere pervererunt. » Monasterii sancti Pauli abbas fuit Adam ille, cuius mentionem fecit Victor papa III in lib. II de miraculis sancti Benedicti cap. 25, ad quem locum scrupulm movet Joannes Baptista Marus, cuinam tum subjectum fuerit sancti Pauli monasterium, congregationis Cluniaciens, an Casinensi. Dubitandi ratio petitur ex eo quod abbatia S. Pauli, teste Leone Marsicano in lib. I Chronicæ Casinensis cap. 58, Balduino abbati a Marino papa commissa est. Unde Desiderius seu Victor papa, qui et abbas Casinensis erat, sancti Pauli monasterium « nostrum » vocat. Verum ita loqui potuit habita ratione communis ordinis, cum nulla tunc esset congregatio Casinensis, immo neque Cluniacensis eo modo, quo postea sub S. Ilugone instituta est.

29. His omnibus aliquis pluribus cœnobis uniformem vivendi normam, qualis apud Cluniacum servabatur, præscripsit Odo, eisque præfuit non seclusus atque abbas generalis. Quæ res a S. Pachomio primitus instituta in Oriente, in Occidente per Benedictum Anianensem tentata, demum ab Odone perfecta est. Unde a nonnullis S. Benedicti in Gallia ordinis auctor habitus est, propterea quod monasteria complura, quæ antea partim destruta, omnino a se distracta erant, in unum quasi corpus adduxit. Saltem a Petro Venerabili « suminus ordinis monastici in Galliis reparator, et præcipuus regule reformator » appellatur, idemque « primus Cluniacensis ordinis pater, qui emortuum jam, et pene ubique sepultum monastici propositi fervorem resuscitat aggressus est, » in lib. VI, epist. 17. Eodem sensu sunt etiam Frodoardus in chronico Odonem « multorum restauratorem monasteriorum, sanctaque regule reparatorem » vocal; et Glaber Rodulphus: « Illic in tantum, inquit, hujus instituti propagator exstitit, ut a Beneventana provincia, quæque habebantur in Italia et in Galliis usque Oceanum mare potiora monasteria, illius ditioni gratularentur esse subjecta. » Tanta demum erat ejus nominis ac religionis celebritas, ut ad eum non modo laici nobiles et clerici, sed etiam episcopi dignitatibus abdicatis confluenter, testante Joanne in lib. III, num. 40.

CAP. VI.—*Cluniacensis canobii res auctæ per Odonem.*

30. Non solum Cluniacensis instituti religionem Olo, sed etiam rem familiarem (qua æquo fere pede subsequi solet) magnopere adauxit. In primis Rodulphus Francorum rex ad preces Immæ conjugis suæ Hugonis fratris sui Cluniaco tradit *mansos vestitos*, sitos in pago Matisensi, tres in Salustriaco, alias-

que alibi. Datum « Bojaco villa Kalendis Julii, » anno regni 10, indict. 3 (an 44), id est anno 931. Anno sequenti, Berno Matisensis episcopus, ro-gante Archimboldo prelato, id est, preposito Cluniacensis conobii, et Hildebrando, sedens « in consistorio » juxta ecclesiam S. Vincentii Matiscone « ad divina p̄cepta more praecedentium Patrum diri-menda, » concessit decimas terra de Salustriaco, quam Rodulfus rex eis dederat. Sub eundem annum, scilicet anno 10 Rodulfi regis, idem Berno episcopus consecravit capellam in eadem villa Salustriaco, quam capellam Cluniacensis parvula societas, cui Odo mitis pater et abbas patrocinabatur, construxerat. »

31. Biennio post Leotaldus comes Matisconensis, et Ermengardis ejus uxor, Oddoni abbati dant quid-
quid eorum facultatis erat « in villa Darbanico, in B
pago Lugdunensi, super fluvium Sallianum, » ut Deus
animas parentum suorum Alberici et Escolane,
Manassis et Irmgardæ, necnon Gerardi amici sui
liberare dignetur « a pœnæ inferni. » Subscriptit
post Leotaldum et Irmgardem Gaufredus comes
cum aliis. Edita est haec charta cum aliquot nævis
bibliothecæ Sebusiana pag. 168, alias ejusdem Leo-
tahli vides pag. 236 et 296.

32. Anno 936 Oddoni item donatur curtulus unus
in villa Ruffiaco (quæ sita est prope Cluniacum), in
pago Matisense, « mense Maio, quando Rodulfus
rex migravit a seculo. Actum Cluniaco, firmatum
Lurduno castello publice. » Anno secundo Ludovici
regis Odo abbas et monachi Cluniacenses emunt cam-
pum subitus castrum Lordoni, vulgo « Lourdon, » quod
castellum Richelii cardinalis jussu subversum est.

33. Eodem anno « quo Rodulfus rex migravit a
seculo, » Gaufredus comes et uxor ejus Ava dant
Escozelas in pago Aduensi pro animabus suis, « et
pro anima senioris sui Willelmi, et ejus filii Boson-
is. » Idem tradunt Keitaelos in pago Matisensi
« in vicaria Bufarias, pro animarum suarum reme-
dio, et Gauzberti fratris, dicti Gaufredi, » anno 5
Ludovici Transmarini.

34. Anno 2 Ludovici ejusdem Maimboldus epi-
scopus Matisensis ait, Bernonem præcessorem suum
Cluniacensibus tribuisse, ut omnes eorum ecclesiæ
ex ictu sub illorum ditione consistenter : sed cum
postea « irruptione paganorum et malitia pravorum
hominum » excise fuissent, se de tributo synodali
quod reddebat, minuere. Subscribunt canonici, et
inter eos Ado abbas, qui unus e precipuis erat, de-
ditique nonnulla conobio Cluniacensi, nempe ecclæ-
sias S. Desiderii et S. Juliani in Siviaco et Dava-
giaco, anno 12 ipsius Ludovici. Item anno secundo
Retinundus episcopus Aduorum dat capellam sancti
Leodegarii de Blancaeo in comitatu Matisconensi,
quam « sanctissimum » prædecessor suus Walo cui-
dam sacerdoti ad vitam dederat. Testes sunt Hilde-
bodus et Girbaldus abbates.

35. Anno 3 ejusdem regis, indict. II, id est anno
Christi 938, datur Cluniacensi monasterio, ubi Odo
abbas præterat, mansus in villa Madalico in pago

A Lugdunensi, « in agro Ternatense. » Item Airich qui-
dam eidem Odoni dat campum cum silva in pago
Lugdunensi, « in agro Tarnatensi, » in fine Denada-
liaco. « Ternatum » sine dubio erat iste locus, ubi
situm erat monasterium Tarnatense, quod omnes
confundere solent cum Agaunensi. At Ternatum
istud situm est ad Rhodanum in confinio pagi Lug-
dunensis et Viennensis, vulgo « Ternay, » ubi est
modo prioratus ordinis sancti Benedicti. Item Ludovicus
Transmarinus anno regni sui tertio res Cluniacensi in Querceto apud Dociacum sancit diplo-
mate, quod exstat in bibliotheca Cluniacensi. Alias
donationes minutiores mitto, qualis est ea, qua
Hugo comes unam ancillam de villa « Romanis » in
pago Lugdunensi tradit Cluniacensi monasterio et
Oddoni abbati, et quidem « anno sexto » Ludovici
regis, post quem annum donationes sunt Aimardo
abbati. Omnes chartæ sub Odone numero 188. Porro
ex his omnibus chartis, aliquis quas in Aimardo
referemus, constat Matisconem, eique attributum
pagum, regi Francorum, non Burgundionum tunc
paruisse.

CAP. VI bis. — *Odoris Romanum iter multiplex
ecclesiae causa.*

36. Non continuit sese intra monasteriorum la-
tebras Odonis ardens in res divinas studiū : quin
etiam in Ecclesiæ universæ commodum foras pro-
diit. Eum quippe in Italianam accivere semel et iterum
Romani pontifices, ut afflictis Ecclesiæ rebus pru-
dentia et auctoritate sua consuleret. Primæ ejus
Romanæ protectionis hæc fuit causa. Cum Beren-
gario imperatore mortuo, Hugo Theobaldi Arela-
tensis comitis filius, summa rerum in Italia potire-
tur, Marozia, infamis Widonis Tuscie comitis re-
lieta, quæ una cum Alberico filio manus in Joannem
pontificem injecerat, Romamque redegerat in
suam potestatem, ipsum Hugonem missis nuntiis
invitavit ad conjugium suum et urbis imperium
capessendum; oblatam conditionem arripit Hugo,
nuptiisque contractis, urbis Romæ dominium obti-
net. Interim cum ante epulum Albericus matris
hortatu aquam ad abluerandas Hugoni manus præberet
non admodum scite, Hugo correctionis causa eum
in faciem eccecidit. Qua re offensus Albericus Roma-
nos ad defectionem impulit, atque Hugonem ex
Urbe fugere coegit. Eo fuga elapsio Albericus con-
sulari potestate civitatem administravit cum matre
sua Marozia, et veterem Urbis disciplinam simul
cum consulim nomine et officio redintegravit. Acta
hæc sunt sub annum 929, pontificatu Joannis X,
Leonis VI, ac Stephani VII, quibus anno 931 suc-
cessit Joannes XI, Marozia ex Sergii stupro filius,
Alberici frater. Talia pati coacta est sancta Dei
Romana Ecclesia, sed a Marozia ipsa ejusque filio
Alberico. « Anno 933 » missi Rhemensis Ecclesiæ
Romæ reversi, « nuntiant Joannem papam, filium
Mariæ, quæ et Marocia dicitur, » inquit Frodoar-
dus, « sub custodia detineri a fratre suo, nomine
Alberico, qui matrem quoque suam Marociam clau-

sam servabat, et Romanam contra Hugonem regem tenebat. » Paulo post : « Hugo rex Italie Romanum olsidet. » Et anno 936 « Joanne papa fratre Alberici defuncto, Leo quidam Deo servus Romæ papa constituitur, » nempe Leo VII Frodoardus mox subdit. « Hugo Italie rex Romanam nisus capere, afflito suo exercitu fame et equorum interitu, pacta tandem pace cum Alberico, dans ei filiam suam conjugem, ab obsidione desistit. » Nunc videndum est, quo primum anno Romanum Odo a pontifice arecessit sit.

37. Id factum anno 936 Baronius censet, quo anno Hugo rex filiam suam (quam Aldam vocat Liutprandus diaconus Ticinensis, ejus temporis scriptor) Alberico in matrimonium dedit, sique a Romæ impugnatione destitut. Et recte quidem Baronius : nam in procinctu Romani itineris Odo Adhegrinum invisit, et ex revelatione sancti Martini ab eo didicit Ludovici Transmarini unctionem, quæ anno 936 facta est. Id vero itineris Odo suscepit duplum ob causam. Prima, ut cum Alberico principe reconciliaret Hugonem regem, apud quem magnam ipse gratiam obtinebat, ut patet ex tribus privilegiis, quæ Hugo in Odonis gratiam a Romanis pontificibus impetravit, nempe a Joanne XI, Leone VI et Leone VII. Altera, ut monasterium intra ecclesiam beati Pauli apostoli, ut olim fuerat, reædificaret, cogente domino papa, et universis ordinibus sacra sedis, apud Joannem in lib. I, num. 27, ubi de unctione Ludovici Transmarini agitur. Tunc sancti Martini vitam Romæ ad S. Paulum correxit, et glossulis illustravit, ex lib. II, num. 22. Ad id tempus referre licet id quod in lib. II, num. 9, Joannes scribit in hunc modum : « Tempore præterito dum Romuleam urbem ob inimicitiam Alberici jam fati principis prædictus Hugo rex obsideret, coepit ille intra extraque discurrere, et pacis concordiaque monita inter utrosque disseminare, quatenus posset fuorem prædicti regis sedare, et predictam urbem tueri a tanta obsidione. Interea quadam die dum juxta monasterium beati Andreae apostoli iret, quod ad clivum Scauri dicitur ex nomine, quidam rusticus voluit eum propter lagunculam aquæ occidere. » Rusticum Albericus, nisi ab Odone prohibitus fuisset, morte punire voluit. Tanta erat non solum Hugonis, sed etiam Alberici in Odonem veneratio. Aliud Alberici in Odonem benevolentia argumentum fuit, quod Supponentiense sancti Eliae monasterium ei reformatum commisit, teste Joanne in lib. III, num. 7.

38. Altera Odonis Romana proœctio, non anno 938, sed sequente contigit, ut diserte tradit Joannes initio libri I his verbis : « Anno itaque Dominicæ Incarnationis nongentesimo tricesimo nono, et ejus ætatis sexagesimo, in monastica religione tricesimo anno, Romanam veniens, me miserum terrenis irretitum nexibus reperit, miseransque suo rete piscatus est, atque cœnobium sancti Petri Ticini positus usque perduxit. Parvo ibi tempore ab Hugone detentus, prædicto viro domino Hildebranno regularibus disciplinis me tradidit educandum. » Non ergo

A Joannes Odonis socius fuit (ut Baronio visum est) in prima proœctione. Subdit Joannes : « Non post multo Romanam veniens, me in felicem dignatus est sibi socium sumere, et quem canonicum parentibus abiens rapuit, rediens postmodum monachum reduxit. » Ex quibus Joannem Roma oriundum, ibidemque canonicum fuisse intelligitur. Haec reversione Romam facta est superstite Leone papa, ac proinde ipso anno 939, aut saltem ineunte sequenti, nescio an priusquam Odo in Franciam remeasset. Hanc temporis rationem firmat Joannes in lib. II, num. 7 : « Sub idem tempus Italiam missi sumus a Leone summo pontifice, ut pacis legatione fungemur inter Hugonem Longobardorum regem, et Albericum Romanæ urbis principem. » etc. Huc revocanda sunt quæ Joannes commemorat in lib. I, num. 22 : « Ante hoc triennium dum essemus apud beatum Paulum Rome, » etc. (Scribebat autem Joannes statim post mortem Odonis, quæ sub finem anni 942 contigit), et quæ refert in lib. I, num. 16. Forsan eo tempore in Garganum montem perigrinatus est, qua de re in lib. II, num. 13. Denique anno 942 Odo Romanum tertio vocatus est a Stephano papa IX, ut scilicet Hugonem regem cum eodem Alberico reconciliaret. Frodoardus ad hunc annum : « Dominus Odo abbas pro pace agenda inter Hugonem regem Italie, et Albericum Romanum patricium apud eudem regem laborabat. » In his pro ecclesia suscepis laboribus consenuit defecitque vir sanctus, et Romæ contracto morbo, vita a Deo inducias, donec Turonos ad sancti Martini reversus esset, impetravit, ut ex Joanne mox dicemus. Si anno 939 in Franciam non revenit Odo, Gerardus Regiensis episcopus, de quo in Vita lib. II, num. 6, ipsi socius fuit in secunda : sin contra in tertia peregrinatione, nam Joannem cum eis fuisse probant haec verba : « Illo enim tempore, quo cum Geraldo Regiensis Ecclesiæ episcopo Colias transvimus Alpes et Romanum venimus, » etc. Sed qui quartum Odonis iter Romam ante postremum statuerit, forsitan vero non aberrabit. Quippe tria hæc, quæ mox commemoravimus, ecclesiæ causa suscepta : aliud indicat Joannes in lib. num. 18, orationis gratia. At de his satis.

C CAP. VII. — *Odonis morbus, mors, sepultura, reliquie et cultus.*

D 39. Cum mortem imminere intellegaret vir sanctus, identidem præteritas delictorum labes animo revocabat, maxime eas, quibus in abbatem privatus peccaverat, ita Joannem aliquando allocutus in lib. III, num. 6 : « Charissime fili, ausculta quæ dico tibi. Gratias ago Deo, quia ex omnibus peccatis quæ a juventute perpetravi, in hac vita jam ultionem recepi, exceptis illis quæ in abbatem meum commisi : et semper diem illum et tempus expectavi, deprecans Deum, ut ea non reservaret mihi in futurum. » Hæc paulo ante postremam Romanam peregrinationem, quæ accidit anno 942. Ante vero jam itineri se committeret, Aimardum abbatem in locum suum videtur substituisse, ut infra in Aimardi elogio dicturi sumus.

40. Per id tempus *acuta et continua febre* correpius, etsi ad cœlestem vitam anhelaret, magno tamen desiderio affectus est revisendi tumulum sancti Martini, ut illic spiritum ageret, ubi primos pia vitæ annos hauserat. Et re quidem vera id coelitus obtinuit optimi patroni meritis, quem semper tantopere coluerat. Convaluit, rediit, optatae ejus solemnitatib[us] iv Idus Novemb[ris] interfuit: sed quarta intra octavam die, *rediviva febre* denuo acceditur, donec tandem vir beatus divina illa et salutari pinguedine recreatus et vivificanti poculo, id est viatico, vegetatus, *Martino duce in celum migrat quartadecima die ante Decembrem*. Hac pluribus Joannes in fine lib. iii.

41. Quædam singularia superaddit Nalgodus, nempe Odonem fratres convocasse, monasteria sibi commissa disposuisse, Cluniacense commisso Deo: « capellam solummodo suam, » hoc est sepulchrelium sacram, ad missæ celebrationem retinuisse; cætera Cluniacum retransmisisse. Haec forsitan auctoris conjecturæ. Certius est quod subdit sepulchrum fuisse Odonem Turonis « in ecclesia beati Juliani, quam ipse a fundamentis construxerat, » id est restituerat, sumptus suppeditante Teotolone archiepiscopo, ut superius dictum est. Hic loquendus modus familiaris apud auctores aliqui similes. Sed audiendum insuper Necrologus cœnobii sancti Juliani: « Postquam reverendissimus vir Odo multa monasteria construxerat, plurima correxerat, multis mundi ludicra spernere docuerat, ac utilia Ecclesiæ scripserat, hymnos et antiphonas beati Martini laudem compte composuerat; jam silicernus, jam longe ætatis senio fessus, tanquam præscius suæ vocationis, optaverat, ut sarcina deposita carnis glebam sui corporis juxta corpus peculiaris sui patroni, domini scilicet Martini, si posset, tumulari ad proprium cœnobium suum Turones redire dispositus. Interea adveniente beati solemnitate Martini, venerabilis pater cum suis monachis ad Matutinorum solemnia processit multo ante lucem..... Octavo incommodi die sentiens sibi horam imminere extremam, circumstantibus cunctis fratribus, viatico corporis et sanguinis Domini se tñdileiter muniri curavit: deinde in ecclesiam sancti Albini, quæ proxima erat, se deferri jussit, lumini busque piis ac manibus in celum intentis, Christo animam reddidit. » Superest ad hoc usque tempus istud sancti Albini oratorium intra claustra predicti cœnobii: « Obiit xiv Kal. Decemb[ris]: sepultus est autem a sepe dicto Theotelone pontifice in crypta sancti Juliani, sub altare ipsius martyris, ad dexteram partem. » Haec ex Martyrologio loci renovato ad formam veteris anno 1469, mense Julio, Paulo II pontifice, Ludovico XI rege, Elia archiepiscopo, qui characteres sunt reformati Martyrologii.

42. Annum quo mors Odonis occidit, Nalgodus signat 945, quem ejus ordinatio nis annum 18 numerat. Verum præferenda est Frooardi, scriptoris æqualis, auctoritas, qui Odonem biennio ante decessisse affirmat his verbis, quæ in chronicis sub-

A finem anni 942 leguntur: « Dominus Odo venerabilis abbas, multorum restaurator monasteriorum sanctæ que regulae reparator, Turonis obiit et sepultus est apud sanctum Julianum. » Nihil luculentius afferri potest tum ad mortis annum, tum ad sepulchra locum defigendum. Et sane hic annus consequitur ex calculo Joannis, qui se non per integrum biennium Odoni convixisse testatur in lib. iii, num. 5: « Infelix ego, ait, qui nec duobus expletis annis illi merui famulari. » Ei vero adhaesit sub initio anni 940, ex dictis in capite superiori. Eundem annum assignat Hugo abbas Flaviniacensis in chronicis: « Hoc anno dominus Odo venerabilis, multorum monasteriorum restaurator, cum multum laborasset in restauranda pace inter Hugonem regem Italiae et Albericum Romanorum patricium, obiit Turonis. » At corrigendum id quod sequitur: « sepultusque est ad sanctum Martinum; » que etiam lectio adhibetur ad oram chronicis Frooardi in textu paulo superioris relato. At vitiostam hanc esse lectionem constat ex eodem chronico ad annum 945, quo anno Teotilo Turonensis archiepiscopus obiisse, atque « in monasterio sancti Juliani, quod idem vir sanctus summa instituerat religione, juxta sepulchrum domni Odonis humatus » perhibetur; « et exinde ipsum templum divinis illustrari miraculis declaratur. » Corrigendus itaque prædictus Hugo Flaviniacensis: corrigendus item Petrus Equilinus, qui Odonem « Cluniaci » sepultum affirmit. Rekte omnino anonymous apud Chesnium in tomo III, pag. 341: « Eodem etiam anno, » nempe Ludovici regis VII, « requievit in pace dominus Odo, abbas multorum monasteriorum religiosus et prudens, litteratus et eloquens, et sepultus est Turonis apud sanctum Julianum. » Locum sepulchra recte nota chronicum Malleacense, male obitus annum 938. His omnibus accedit chronicum Dolense apud Labbeum in tomo I Bibliotheca novæ pag. 315: « Anno 942 obiit sanctus Odo secundus abbas Dolensis. » Itaque anno 942 ad superos migravit Odo, annos natus qualuvor et sexaginta, regiminis Cluniacensis anno quinto decimo.

43. Ejus reliquiæ in Sancti Juliani ecclesia servate sunt saltem usque ad sæculum xv. Ejus rei primum argumentum sumi potest ex literis societatis, Cluniacum inter et sancti Juliani cœnobium initez anno 1117 mense Octobri: quo tempore « dominus Pontius abbas Cluniaci orationis gratia Turonis ad sanctum Martinum honorifice venit, et ad nos » (sic monachi sancti Juliani in litteris loquuntur) « pro amore beati Odonis patroni nostri sive devolissime divertit, et ad corpus ejus vigilia sancti Dionysii cum nostris suisque monachis missam de ipso beatissimo Odone celebravit. Deinde assumpto secum Bernardo Crasso priore suo, aliisque fratribus, in Capitulum nostrum venit, » etc. Longe post id tempus, id est anno 1407, Joannes Turonensis archiepiscopus, a Roberto sancti Juliani abbate invitatus, reliquias sacras in

novas thecas transtulit, coram Maria Francorum regina, et Magdalena ejus filia, Joanne duce Borbonensi, Jacobo Marchiae comite, aliisque clarissimis personis: quas inter reliquias in quarta capsula « corpus sancti Odonis abbatis » continebatur, ut testantur solemnes ea de re litteræ, quæ sic habent:

Joannes, miseratione divina Turonensis archiepiscopus, universis presentes literas inspecturis salutem in Domino sempiternam. Quidquid laudis vel honoris impendimus sanctis Dei, id eidem exhibemus, teste propheta, jubente Dominum in sanctis ejus collaudari. Perpendente itaque bona memoria defuncto fratre Guillelmo quandam abbate monasterii sancti Juliani Turonensis, ordinis sancti Benedicti, quod quamvis ecclesia dicti monasterii plurimorum corporibus sanctorum, reliquis et praesentia decorata extiteret, quorum atque aliorum gloriosorum sanctorum, qui in hac nostra civitate requiescunt, suffragiis et precibus, nedum monasterium ipsum, verum etiam tota civitas prosperis vixit successibus: ipsa tamen corpora et reliquiae minus reverenter erant recondita, et eis debitus honor non exhibebatur. Devota igitur motus affectione abbas prælibatus facil dum vivebat fabricare quinque capsas ligneas, argento et auro a parte interiori decoratas, sperans hujusmodi reliquias et corpora in easdem facere colloccari. Morte tamen, sicut Domino placuit, præventus, nequivit per se ipsum propositum negotium peragere. Desideriis autem ejus adhaerentes venerabiles et religiosi fratres Robertus modernus abbas, totusque conventus dicti monasterii, illaque perficere peroptantes, nobis devote supplicarunt, quatenus reliquias et corpora præparata in locis ad id, ut prædictur, constructis reponere dignaremur. Notum igitur facimus, quod nos pia tota quandam fratris Guillelmi abbatis memorati, dictorum venerabilium abbatis et conventus modernorum, ad gloriam et magnificentiam omnipotentis Dei summis affectibus amplectentes, die date presentium, iu conspectu Christianissime domine dominæ Marie Francorum reginae illustrissimæ, et dominae Magdalene ejus inclytæ, ac generosorum principum dominorum Joannis ducis Borbonii, et Jacobi conitis Marchiae, aliorumque plurimorum baronum, militum, et nobilium personarum, necnon venerabilium et circumspectorum virorum infrascriptorum, ipsa corpora et reliquias a veteribus sarcophagiis in novas capsas, per nos prius secundum ritum Ecclesiarum sanctificatas et benedictas, propriis manibus transtulimus et recordimus secundum ordinem sequentem: videlicet in prima capsa versus dormitorium sapienti monasterii corpus sancti Pauli episcopi Leonensis; in secunda capsa corpus sancti Antonii abbatis dicti monasterii sancti Juliani Turonensis; in tertia autem et media et majori capsa partes corporum sancti Pantaleonis et sanctæ Columbae, una cum pluribus aliis reliquiis, quorum nomina apud nos incognita existunt. In quarta capsa corpus sancti Odonis, primo abbatis Cluniacensis, et deinde dicti monasterii sancti Juliani. In quinta et ultima capsa corpus sancti Lauri abbatis.

A Quibus translationibus sic factis capsas ipsas cum ostiis seu clausulis argenteis et auratis a foris clausimus, et nostra benedictione de divina misericordia confisi munivimus, statuentes, et dictis religiosis suisque successoribus injungentes, prout per presentes statuimus et injungimus, ut de cetero annis singulis hunc translationis diem festive celebrent, ac divinis servitiis-debitis et opportunitatis solemnizent. In quorum omnium et singulorum fidem, et testimonium præmissorum binas nostras litteras exinde fieri, et per notarios infrascriptos signari, nostrique sigilli fecimus appensione communiri, quarum unam in maiore capsa prædicta inclusimus, et aliam præfatis abbatis et conuentu in thesauro ecclesiæ reponendam concedimus. Datum in monasterio prædicto die vicesima B secunda mensis Januarii, anno Domini millesimo quadringentesimo septimo, presentibus et nobis assistentibus venerabilibus patribus fratribus Guidone Majoris-Monasterii prope Turones, Roberto sancti Juliani prædicti, et Petro de Cormeriaco nostræ diaœsis dicti ordinis abbatis, ac circumscriptis viris dominis Joanne Campidenario, decretorum doctore, præceptore generali sancti Antonii de Thuin in Almania, et oratore illustrissimi principis domini ducis Austriae, Guillermo Le Picart thesaurario, Joanne preselli archidiacono traneligerensi, Joanne Nuloti archidiacono Turonensi, Nicolao Perturelli officiali, Victore Hugneti, Guillermo Joubert canonico ecclesiæ nostra Turonensis, nec non Jacobo de Cormeray priore claustralib[us] et infirmario, Joanne præpositi eleemosynario, Philippo præpositi camerario, Joanne Charretier sacrista, Guillermo Du Vieu hostellarico, Joanne Guibert cantore, Guidone Auger succentore, Guillermo Boute de Boro, et Michaela Belloneu de Guerchia, Jacobo Auderon de Castro Regialdi, Petro Audebert sancti Antonii, Joanne Selion de Bueil, Roberto Helonis de Ambillo prioribus, Guillermo de Linaye, Joanne Fafeu, Petro Joulain diacono, Petro Sourdeau, Joanne Lefant, Americo de Mondanier, Joanne de Fonte, Joanne Budet, Andrea de Francia et Joanne de Turre, religiosis dicti monasterii sancti Juliani, cum pluribus aliis. Sic signatum Thouar et Magistris.

44. Ab eo tempore nulla de reliquiis S. Odonis mentio relecta est in monumentis cenobii sancti Juliani: ubi tamen os tibiæ ejus asservatur. Fortasse inde D asportata sunt in insulam-Jordanie prope Tolosam (cujus loci canonici eas se habere gloriantur) ingrue hæreticorum tempestate, qui Turonica civitatis sacras exuvias profano incendio dissiparunt, non parcentes sancti Martini reliquiis, quas orbis universus semper in honore habuerat: Neque insuper habendum est, quod de corpore sancti Lauri abbatis, enjus supra meminimus, in præmisso instrumento legitur, cum nulla ejus mentio facta sit in Martyrologio Gallicano. Festum ejus apud sanctum Julianum nuper agebatur die prima Octobris: modo in sequenti remissum est ob festum duplex S. Remigii. S. Pauli episcopi Leonensis corpus Floriacenses nostri sibi vindicant auctoritate Aimoini, qui illud a Mab-

bone episcopo in Floriacense cenobium fuisse A translatum asserit in lib. II de miraculis S. Benedicti cap. 11.

45. Redeo ad sanctum Odonem, cuius cultus apud Cluniacenses receptus est jam inde ab obitu ipsius, et quidem XIII Kal. Decembris, propter octavam sancti Martini, in quam incidit ejus mortis dies. Ob eam (ut puto) rationem ea die memoratur in Martyrologiis Brivatensi ms. et quibusdam aliis. Apud Udalricum in lib. I consuetudinum Cluniacensem cap. 11, ubi diverse per annum solemnitates recensentur, « depositio sancti Odonis » numeratur inter eas, que « in albis » coluntur. Honorifica ejus memoria habetur in Martyrologiis, Romano, Benedictino, et, ut alia omittam, in Gallicano, in quo ter de eo agitur, nempe XII et XIII Kal. Decemb. et in Supplemento XIV easdem Kalendas : « Apud insulam Jordanis prope Tolosam, venerabilis sacratissimi corporis sancti Odonis abbatis Cluniacensis, eo ex gremio ecclesiarum S. Juliani Turonensis, ubi solitus nubibus mortalis vita sepulturam primum receperat, translati. » Denique Odonem ut « sanctum » Bernardus in apologia ad Guillelmum abbatem, et ante eum Gregorius VII in concilio Romano, omnes ante se Cluniacenses abbates « sanctos » agnoscit. De S. Odone sermo habetur inter additamenta bibliothecae Cluniacensis, in ejus natali legendus, qui nihil aliud est quam sermo S. Maximi de B. Eusebio episcopo Vercellensi. Denique S. Odonem « miraculus vivere » testatur Petrus Equilinus.

CAP. VIII. — *Odonis scripta et scite dicta de moribus sacerdotii sui.*

46. Sed tempus est, ut ceteris omissis ad ipsius Odonis opera convertamus, quorum alia canonicus, alia monachus, alia scripsit abbas. Et quidem canonicus Gregorii M. moralia in compendium rediget, de quo supra in capite 2 atque hymnos de S. Martino et antiphonas compositus, ex Joanne in lib. I, num. 10. Jam monachus tres libellos « ex Jeremia vaticinio » a sacerdotio condidit, eosque Turpioni Lemovicensi episcopo nuncupavit, apud Joannem in lib. I, num. 37. Hos libros « occupationum » ejus nomine quidam afficiunt, editi « collationes » appellant. Abbas denique alia elucubravit, scilicet libros quatuor de vita S. Geraldii comitis Auriliacensis, Aimoni abbatii cenobii S. Martialis Lemovicensis (ut fert loci chronicon) inscriptos. Aimonem Tute-lensem abbatem vocal chronicon Aureliacense. For-san utriusque loco praefuit. Scripsit Odo abbas libellum de reversione corporis S. Martini e Burgundia, rogatu Fulconis Boni comitis Andegavensis; breve scriptum « de eo quod Martinus par dicatur apostolis, » variosque sermones, quorum in editis quartus et ultimus est de combustione basilicæ B. Martini. Sermonem de S. Benedicto, in ejus translatione Floriaci habitum, laudat chronographus anonymous apud Chesniuum in tomo III, pag. 341. Haec omnia leguntur in bibliotheca Cluniacensi cum hymnis de sanctissimo Sacramento, et de Maria Magdalena.

A 47. Preter editos, vitam S. Martini corredit Roma apud S. Paulum, camque glossulis explanavit teste Joanne in lib. II, num. 22, Idem auctor in lib. III, num. 41, mentionem facit libri de adventu S. Benedicti in pagum Aurelianensem, quem librum excidisse dolemus. Libellus de vita Gregorii Turonensis episcopi, qualis apud Surium editus est, « Odoni abbatii » tribuitur in nonnullis codicibus mss. Hoc vita sic inscribitur in codice S. Sergii Andegavensis : « Prologus in vitam sancti Gregorii. Omnia quidem sanctorum, » etc. et post prologum : « Incipit vita S. Gregorii episcopi Turonensis ab Odone edita. Gregorius Celticus Galliarum tractu, » etc. Ut hunc libellum Odoni nostro tribuam, facit et Turonum civitas, et S. Juliani monasterium, quod Gregorio multum debuit, atque Odonem abbatem habuit. In membraneo codice Carmelitarum excalceatorum apud Parisios, qui codex olim fuit « S. Juliani Turonensis cenobii » prolixum habetur opus meticum sub hoc titulo : « Incipit occupatio domini Odonis abbatis, » incipiens ab his versibus :

*Frater amande nimis, te plus implet amor, gaudeo;
Justitiaeque sius, pectoris est quod honor, est decus.
Cor gemis esse flues, queris et unde tamen de tuo.
Iude poemis voles, forte quod hoc religeret, ne flat.*

Constat quatuor libris, quorum primus est de opificio Dei, secundus de creatione hominis, tertius de ejusdem casu, et corruptione humanae nature lapsæ, quartus de Patribus Veteris Testamenti usque ad Christum reparatorem. In fine : « Explicit occupatio domini Odonis abbatis. » Videtur esse sancti Odonis, tum propter monasterium S. Juliani, ex quo acceptus codex, ubi Odo abbas fuit : tum propter codicis scripturam, quæ Odonis etatem sapit : tum propter titulum ; nam ejus collationes in codice Silviniacensi inscribuntur : « Occupationes sancti Odonis. » In illis nihil historicum : satis apte de gratia. Baronius, aut certe concinnator indicis annalium tomij X, Odoni nostro ascribit librum de vita S. Mauri abbatis, quem Odonis abbatis Fossatensis esse constat. Eadem etiam falso tribuuntur chronica quædam, quorum auctor est « Thomas Luochensis, qui breves chronicas nomine Odonis intitulavit, » ut ex ipsius Thomæ ore didicit scriptor Historiae consulum Andegavensium, in tomo X Spicilegij pag. 400. Odonen porro in componendo ecclesiastico cantu peritum fuisse docet inter alios Sigebertus in lib. de scriptoribus cap. 124 : « Odo musicus, ex archicantore Turonensi monachus et primus abbas Cluniacensis, in homiliis scribindis et declamandis, et maxime in componendis sanctorum cantibus elegans, ingenium habuit. » Ejus videtur esse cantus de S. Martino.

D 48. In opusculis suis Odo, maxime vero in collationibus, quædam prestringit observatione digna. Christianorum prolapsos mores luget variis in locis. In lib. II, cap. 17 : « Dicimus ergo quod possimus, ut nos de pravorum perversitate saltem aliquid dolere monstremus. An non merito dolendum est, quod Christianitas, quæ quanto proiectior est, tanto

magis roborari debuit; sic econtra ab statu rectitudinis incurvatur, ut ejus religio cuncta defecisse videatur? Omnes enim festini et præcipites ad malum currimus, » etc. Et in lib. I, cap. 41: « Sciendum sane, quia sicut nostris temporibus omnia pene suum ordinem perdiderunt, plerique prodigas rerum suarum expensas charitatem nominant: cum res ad inanem gloriam profuse dispensæ, comestio vel effusio magis dicende sint, quam charitas, » etc. tum in lib. II, cap. 37: « Lugendum est ei præsentis vita tempus, in quo sunt ita omnia confusa, ut veritatis quidem nec vestigium usquam videas, nequitiae vero atque luxuriae cuncta esse repleta prospicias, nec aliquid juste recteque servari. Humiles et invalidos atque pauperiores videoas a superbis et potentibus divitibusque comprimi, affligi, atque injuste ledi: honestum vero quemquam et quietum multis lesionibus perturbari: econtra unumquemque pessimum potentia cumulari, terribilem fieri, et tumido successu in malis augeri: quibus nec judicume metus, nec reverentia sacra auctoritis prævalere potest, nec eorum perniciem ullenus cohibere. Sed quid de judicibus dicimus? Nam et ipsi qui ad hæc reprimenda constituti fuerant, graviores tempestates et perniciosiores in miseros exercet. Hæc autem iniqua atque injusta inæqualitas non solum in urbibus, sed in agris; et non solum in terra, sed et in mari committitur et exercetur. » Subdit in cap. 41: « Quod autem inter omnia mala gravius nocet, ita peccatum peccandi usus jam consuetudine roboratus est, ut pene nullus justo iudicio peccatum discernere queat: sed sicut Aaron filii Israel deos querentibus non restitit, sic omnes aut iniqui sunt, aut iniquitati cedunt. » Lege et quæ sequuntur in fine istius capituli, et libri III, caput 28. Tria vero saculi sui vitia maxime carpit: malitiam, quæ ad violentos pertinet; superbiam, et luxuriam; quæ vitia in libris primo et secundo exagit.

49. Quartum addit in lib. II, cap. 28: « Et de hoc quidem quod vel per hæc tria vitia, vel per cetera quæ enumerare pudet, a Christo apostatare videntur, valde dolendum est: sed multo plus de hoc quod illud sacrosanctum mysterium, Dominici videlicet corporis, temere præsumunt. Hoc enim beneficium majus est inter omnia bona, quæ hominibus concessa sunt; et hoc est quod Deus majori charitate mortalibus induxit: quia in hoc mysterio salus mundi tota consistit. Et certe dum indigne tractarit, per hoc maxime divina quotidie majestas injuriatur. De hoc ergo dolendum est, de hoc omnimodis ingemiscendum: ut si emendare non possumus, vel dolendi affectum nobis inesse reclamando monstramus, ne forte vox Christi nos arguat dicens: » Sustinui qui simul contristaretur, et non fuit. » Quod denique mysterium primordiis Ecclesie non tam frequenter, ut nunc, celebrabatur: tamen quanto rarius, tanto religiosius agebatur. » Hæc vir piissimus: qui duo facta refert insignia, quorum primum est de reliquiis sanctæ Walburgis seu Gualburgis,

A miraculis celebris: cuius reliquie cum in altari posite fuissent, cessavere miracula. Stupentibus peregrinis, cuidam ex infirmis virgo apparet. » Idcirco, inquit, non sanamini, quia reliquie meæ sunt super altare Domini, ubi majestas divini mysterii debet solummodo celebrari. Quod cum ille custodibus referret, tulerunt capsam, et protinus miracula fieri coepérunt. Si ergo, » addit Odo, » ob illius mysterii reverentiam nec ipsa sua pignora sancti volunt propius vicinari; quid censendum est de immunditiis? »

50. Aliud factum est de quadam latrone in ipsa sceleris occasione interfecto, cuius corpus cum ad ecclesiam delatum esset, sacerdos pro eo missam celebrare cepit. » Cum ergo ad verba consecrationis Dominica venire deberet, terribilis sonitus in tecto ecclesiæ percrebuit, et altare, sicut hic usque patet, usque ad radicem scissum est, sieque sacerdos cum omnibus ingenti pavore percusus fugit, et pro apostata sacrificare cessavit. Hoc contra eos dictum sit, inquit vir sanctus, » qui pro sceleratis ob gratiam eorum se oratores pollicentur. » Id notasse videtur Odo ad convellendam eorum opinionem, qui dicebant, Augustini forsan testimonio non sane intellecto adducti, damnatis missæ sacrificium prædorse, vel ut a penitentiis omnino liberentur, vel ut tolerabilius damnentur. Ejus opinionis locus est apud Adverbadum in libro de miraculis sancti Benedicti cap. 21, ubi ait Floriaceus pro animabus prædonum in acie cæsorum preces ad Dominum fudisse: « quantum ensi perpetuis non mererentur absolvī cruciatis, salem minoribus multarentur a stricto Judice penitentia. » Exstat in codice Gellonensi pervestuto missa pro cuius anima dubitatur, » in qua hæc oratio: « Omnipotens et misericors Deus, qui habes potestatem mortificare, et iterum vivificare, deducere ad inferos et reducere, et vocas ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, cuius potestas in celo et in terra, in mari et in inferis plena assistit: te humiles trementesque deprecamus pro anima famuli tui, quam traxisti de præsenti sæculo absque penitentia spatio, ut si forsitan ob gravitatem criminum non meretur surgere ad gloriam, per hæc sacra oblationis libamina vel tolerabilia fiant ipsa tormenta. » Hæc aliaque ex tomo X Pragmamentorum nostri Claudi Stephanotii. In Paralipomenis de sancto Pachomio, quæ in tomo III Maii apud Bollandianos pag. 536 habentur, ita orationes pro damnatis interdicuntur, ut tamen ea pœna ad eorum refrigerium prædorse putetur. Defuncti monachi corpus efferebatur absente Pachomio, qui ob viam pompe factus, psalmos cantari vetuit. Et ad defuncti parentes inter alia: « Si enim, » inquit, » cum psalmorum cantu ei parentare volueritis, plures defunctum et graviores cruciatus excipient... Eam ob rem rogo vos, ut si cruciatus defuncti cupitis reddere leviores, sine psalmis eum sepulture mandeatis. Posset enim Deus, cum bonus sit et misericors, ob hanc ei factam ignominiam requiem aliquam ei præbere, et in eam quæ superne datur vitam revocare. » Hæc

postrema verba expungit Papebrochius, (tametsi leguntur in Greco) ne cuiquam offendiculo sint. Ex simili persuasione Trajanus fabula promanavit, de qua vide Hepidannum in actis sancte Wiboradæ reclusæ. At etiam si istud membrum extremum recessemus, manet tamen eam quorundam fuisse persuasionem, an errorem, damnatis quoquo tandem modo poenas æternas posse fieri leviores. Verum quid sit de illa opinione, quam communis hodie theologorum consensus expludit, certum est recte improbatam eorum andaciam, qui pro quibuslibet indiscriminatim, etiam in ferventi criminis actu mortuis, sacrosanctæ missæ sacrificio parentare non verentur, quod damnavit concilium Valentinius secundum canone 12 contra duellistas. Id de quibusvis etiam damnatis statuit Augustinus in lib. xxi de Civitate Dei, cap. 24. «Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igni puniendis, quæ causa est, ut neque nunc, neque tunc oretur pro angelis malis : quæ itidem causa est, ut quamvis pro hominibus nunc vivis oretur, etiam malis : tamen jam nec nunc oretur pro infidelibus impisque defunctis.» Quod autem inferius exponens eorum sententiam, qui Dei miserationes «usque ad illa impiorum tormenta protendunt ;» id ita permittit, non confirmat, ut impii poenas «mitiores, quam merita sunt eorum, levioresque patiantur,» non tamen habita suffragiorum, sed misericordia Dei ratione. Neque vero idem sanctus doctor in Enchiridio c. 110, sacrificia sentit prodesse damnatis ad penam æternam, sed ad temporiam. «Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista post nec tam malus, ut ei non prospicit ista post mortem : mortem.» Ad ordinem revertor.

51. Monachis etiam Odo congrua dat monita, condignamque censuram adhibet, præsertim contra proprietarios, carnium comedones, religiosi habitus atque regulæ prævaricatores, quos «apostatas» vocal, adducto Gregorii testimonio ex homilia nona in Ezechiele. «Quia sicut apostata est qui de fide recedit a Deo : ita qui ad perversum opus post professam religionem reddit, ab omnipotente Deo apostata absque ulla dubitatione deputatur, etiamsi fidem tenere videatur. An non est apostasia,» subdit Odo, «de habitu vel victu traditiones Patrum contempnere, cum Deus terminos Patrum transgredi interdixerit : despectaque virtus qualitate vel quantitate per beatum Benedictum praefixa, sanguineas dapes cum filiis Israel desiderare? An non est apostasia humilem vestitum spurnere, et decorum vestimenti querere? et an ventrem colere non est apostasia, cum flens Paulus protestetur, quod ligurtones inimici sanctæ crucis sunt, et ventrem pro Deo habeant? Nobis inquam hæc apostasia verba conveniunt : quandóquidem religionis habitum, per tot retro annorum curricula retentum, lascivientes quique inter nos et peccantes in hac nostra aetate mutare ausi sunt.» Hæc ille in lib. iii, cap. 17. Vide lib. ii, cap. 7 et ejusdem lib. iii, cap. 22. Ad hæc

A inter proprietarios deputat, «qui de propriis cistellis sumptuosum ad mysteria peragenda producent apparatus, quem contra consuetudinem sancti nemque sanctorum Patrum de iniquo mammona acquirunt, et quasi ad ornatum ecclesiæ relicturi, securi possident,» in lib. ii, cap. 34. Et proprietariorum objectis respondens in cap. 36. «Si ob negligientiam,» inquit, «præpositorum solumento, et non magis ob cupidinem suam propria haberent, non alias cibos, non alias vestes, quam regulariter constitutas præsumerent.»

52. Hæc sufficient ad demonstrandum sancti viri studium in rem Christianam et monasticam : que increpationes utinam nostro etiam tempori non convenirent, in quo (ut de nonnullis monachis loquar) regularibus institutis, que sancti Patres tanta religione sanxerunt et observarunt, tam modica religio impenditur.

CAP. IX. — *Odonis præcipui quidam discipuli.*

53. Ad absolvendum Odonis elogium necessaria est notitia ejus discipulorum, ex quibus maxime pendet magistri existimatio. Sed illud hac in re immodi est, quod vetera hac de re monumenta nos deficit; et si Joannes quosdam nobis Odoni discipulos exhibet, nuda fere eorum nomina litteris consignavit. Hos inter commemorandi veniunt Arnulfus, et Landricus, ex quibus multa de Odone se accepisse Joannes refert in præfatione sua : quorum alterum magistrum ac præceptorem suum, alterum confratrem vocat. His subjungitur : «Dominus Hildebrannus seu Hildebrandus, vir (ut idem ait) veridicus, et Cluniaci cœnobii præpositus, in regularibus que disciplinis ejus præceptor,» qui in compluribus instrumentis Odone abbate conditis laudatur, et cancellarii vice subscripsit premisso diplomi Adelaidis comitissæ. Ileum Cluniaci prior erat anno 17 Ludovici Transmarini, ex charta centesima sub Aimardo abbe. Alius ejusdem nominis prior Cluniaci exstitit saeculo xi, is qui postea in sedem Romanam assumptus, Gregorii VII nomen tulit. Praier illos Joannes in secundo libro nominat Petrum presbyterum, Balduinum abbatem Casinensem et sancti Pauli, Firmum ejus germanum, dominum «Gothesfreduum, et duos venerabiles viros ex eadem congregatiōne, quorum unus Archembaldus vocabatur,» ipsique Joanni «bene notus : alter vero ignotus dictus «Adalarius, viri nempe,» inquit, «opinatissimi,» qui multorum monachorum «Pates nunc sunt effecti.» Archembaldus «Cluniensis cœnobii prælatus,» id est præpositus, laudatur in charta Bernonis Matiscensis episcopi, data anno 10 Rodolfi regis; idemque videtur, qui Odoni suffectus est in regimen cœnobii Floriacensis, de quo Aimoinus in lib. i de Miraculis sancti Benedicti num. 13. Wifaldus ejus successor, cuius mentio apud Joannem in libro tertio, alibi a nobis laudandus in actis sancti Abbonis abbatis. His etiam annumerari potest Aligernus, ex præposito S. Pauli ad urbem abbas Casinensis, de quo hic ad annum 986.

54. Adalasius, mox a Joanne memoratus, indubie is est Adacius, cui sub Odone coabbati Sarlatensis ac Tutensis monasteriorum regimen commisum est, ut superius diximus in cap. 5. Eadem (ut puto) Adacio Bernardus comes, et assentientibus beata ejus uxore, et filii Guillermo, Gausberto, seu Arnaldo et Bernardo pariter faveantibus, monasterium sancte Suris, vocabulo Geridia, cum omni abbatia tradit, et monachis, quibus regulariter vivere inibi sub ejusdem potestate placuerit, ut tam cœnobium quam omnem abbatiam teneant et possideant sine ulla contradictione; et post obitum domini Adacii abbatis, qualem voluerint secundum regulam sancti Benedicti abbatem sibi eligant, ita ut sint ipsi monachi in subjectione regis ad locum salvum faciendum, non etiam ad aliquid persolvendum. Omnes vero ad hujus facti executionem obstetur per omnia sacra, et per meritum beate Suris, cuius corpus in praesato loco requiescit. Charta haec destituta est chronicis notis in chartario cœnobii de regula apud Novempopulanos, ex quo eruta est a nostro Stephanotio.

55. His omnibus Odonis discipulis Joannes accenset etiam Adolfum, Theodardum, et Eliziardum ex comite monachum. Forsan ex Bernonis discipulis

A erat Aribertus ille de quo hœc narrat Odo ipse in lib. II de vita sancti Geraldii, cap. 49. Quadam vice cum illud iter, nempe Romanum, excurreceret, quedam monachum, nomine Aribertum, ducebat secum, magnæ scilicet abstinentia virum.... Factum est aliquando ut decesset pulmentarium, quo abstemius ille cum pane vesceretur. Senior vero studiose requirit, an consuetum illi cibum ministri paravissent. Respondentibus illis, quod nihil praeter panem haberent, anxiabatur ille dicens: O quid nobis hodie contigit! Nos omnes plenam refectionem habemus, et iste Dei servus in attenuacione erit. Erat autem dies abstinentie solitus. Tempus abluendi manus jam venerat, et Samuel qui hoc prassens narrat, ad afferendam aquam ecucurrit: cum forte reperit pisciculum in littore expositum et palpitanter, qui ipso vidente de aqua exsiliarat. Gratias Deo egit Geraldus: tum vero consedentibus ad mensam comedit ille abstemius usque satis de pisce parato, partem reliquam Geraldus manducavit, et omnibus qui aderant particulas pro benedictione dedit. Ubi obiter adverte, pulmentari nomine etiam ferculum ex pisce significari. Hac de Ariberto, atque de Odonis elogio satis: jam vitam ejus ex Joanne primum, deinde ex Nalgo loaudamus.

VITA SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS SECUNDI

Scripta a Joanne monacho, ejus discipulo.

(Apud Mabill., Acta SS. ord. S. Bened., Sac. V.)

PROLOGUS AUCTORIS.

Joannes operis horitores memorat.

1. Dominis et in Christo fratribus Salernicensibus servos Christi Jesus frater (1) Joannes. Librum quem doctissimus vir Palladius de vita et virtutibus beatorum eremitarum Patrum temporibus Theodosii imperatoris compositum, semel a vobis coactus scribere (2) non grave pertuli: sed mox submixo corpore, flexisque articulis scribere curavi, vestre utilitatim commodius nihil me agere aliquid fore censui. Igitur coepi operis dum auctoriter ad finem vellem percurrere, stonachico coepi dolore affligi vehementer. Interea contigit die quadam mecum adesse virum venerabilem dominum Adhelardum confratrem nostrum, unaque cum eo sacri Salernitani palatii exactorem (3) Joannem, qui infirmitatis meæ tolerantiam providentes, cooperunt mihi sanctissimi patris nostri domini Odonis piam et venerabilem eximiamque inserere memoriam, scientes

(1) Sic fratris nomen assumebant non solum monachi, sed etiam abbates, cum de se ipsi loquenter, ut S. Benedictus infra in lib. II num. 8: *Ego sum scias frater Benedictus, etc.*, itidemque apud Adrevaldum. Sic de se perpetuo in epistolis loquuntur Petrus Venerabilis, S. Bernardus, aliique immo aliquando episcopi ex monachis.

(2) Vides ut non solum indocti rudesque litterarum, sed etiam litterati scribendis codicibus operam dabant. Alia passim exempla obvia sunt apud

C præ omnibus semper mihi pius esse atque dulce, vel aliud aliquid de eo narrare, vel meæ utilitatim quiddam conferre. Ast ego non innemor illius quod scriptum est: *Sapientiam sanctorum narrant populi, et laudem eorum nuntiat Ecclesia; assumpcio sermone eius illis, ut percutiati sunt, copi originem expondere.* Quo auditio indigerunt mihi, si eum (ut time profitebar) diligenter; prolate verbis sine dilatatione, ut bona hereditatis commoda posteris transcripta dimitterem. Itaque corde voluntans horum virorum vehementer precepita amantiuum (al. amans), prius (ut moris est monachorum) coaticui ad modicum, veritus, ne temerario ore tanti viri vitam potius narrando de honestate, quam dignè describerem; et quod nec grammaticæ artis locutio mea decoraret verba, neque dignus videbar hujus sanctissimi viri narrare vitam, etiam si loquendi adisset facultas.

veteres, Hieronymi, Beatae, Rabani, et aliorum.

(3) Exactor sacri palatii forsitan erat, qui publice pecuniae praefectus. Paulo alterius Ausegillus abbas sub Eginhardo regalium operum exactor dicitur in chronicis Fontanelensi. Ex hoc etiam loco patet, *sacri palatii* nomen audiisse ante Fredericum Anobarum. Quod jam antea demonstravimus contra Conringium in lib. II de Re diplomatica, cap. 11, num. 13.

Testes profert aucto^r. Visa et audit^a narrat. Multorum nomina cur silet.

2. Assumptio itaque opere, cum medullatis lacrymis virginis Creatorem et Filium invocare coepi, ejusque comparem sanctum Spiritum tributorem linguarum, distributoremque sermonum, qui aperit os mutorum, et disertas facit linguas infantium : ut qui me dudum voluit frigescere saeculo, et in amorem tanti patris esse accensum ; omni substitutum litterarum auxilio facundum esse suo concedat afflato. Quapropter, dilectissimi, quia vestra exhortatione compulsus tantum opus audacter sumpsi, ut ad finem usque perducam, vestris orationibus me adjuvare dignemini. Sed si quis forte haec legerit, vel alio lo gente audierit, obsecro ne horrescat, aut irrideat, vel ficta temeraria ore dicere praesumat, et quasi derelictio a Deo mundo hacenus talen Ecclesia non valeat edere virum, cui dudum inquiens promisit Christus : *Ecce ego rob^scum sum usque ad consummationem saeculi.* Ego tamen Jesum testor, quia multa de eo mihi praeferunt haec quae narro, magister meus Arnulfus jurejurando solitus erat recitare, qui-

B^{us} se testatus est interfuisse ; similiter Huchetus (4), Tiberinæ [al., Tibertine] Ecclesie episcopus, atque unus ex nostris fratribus, nomine Landricus : e quibus minime scribere curavi, et non ob aliud, nisi quia dum inhaanter ejus non obsequebantur viam, eorum lolum sumere testimoniam, qua videlicet si vellem describere, sufficere arbitror posse in laudem eujuslibet antiqui patris et apostolici viri. Ea nimur scribere bene complacuit, quae quasi de alio narrante ex ejus ore sumpsi, et meæ memoriae commendavæ. Deinde quo dominus Hildebrandus, vir nempe veridicus et Cluniaci cœnobii prepositus, in regularibusque disciplinis preceptor meus, mihi et multis aliis est professus. Interim deprecor, o charissimi, ut a me progenitorum suorum, ceterorumque Gallorum, cum quibus ipse adolevit, nomina non requiratis, quos neque vidi, neque facultas videndi aliquando se mihi prebuit : et quia regularibus disciplinis tunc eram arcatus, saltem nec licuit percuttere, præcipueque cum me tellus Italica edidit, et intra septa Ecclesie nutritivit.

LIBER PRIMUS.

Odonis summa ritæ.

3. Odo igitur, vir beatissimus, ex Francorum prosapia (5) existit oriundus, sed intra domum Guillelmi robustissimi ducis Aquitanie est alitus. Nono decimo ætatis sue anno apud beatum Martinum Turonis est tonsus, ibique grammatica artis liberalibus studiis educatus. Deinde apud Parisum dialectica musicaque a Remigio doctissimo viro est in tractus, et tricesimo ortus sui anno Burgundiam petit ibique per quindecim annos sub Bernone abbatte monastice in vitam duxit. Postmodum vero abbas ordinatus, Franciarum, Aquitaniarum, Hesperiarumque partium, atque urbis Romanæ consistentium cœnobiorum effectus dux et pater dulcissimus.

Auctoris fortuna.

4. Anno itaque Dominiæ incarnationis nonagesimo (6) trigesimo nono, et ejus ætatis sexagesimo, in monastica religione tricesimo anno Romam veniens, me miserum terrenis irretitum nebulis reperi, miseransque suo rete piscatus est, atque cœnobium sancti Petri Ticini positus usque perduxit. Parvo ibi tempore ab Hugo rege detentus, predicio viro domino Hildebranno regularibus disciplinis me tradidit educandum. Non post multo Romanum veniens, me infelicem dignatus est sibi socium sumere; et quem canonicum parentibus aliens rapiuit, rediens postmodum monachum reduxit. Illis præterea diebus dum iter carperennus, simul loqueli alternantibus, postposito pudore, et veluti monastico procul posito trahente, audacter erupi in vicem, atque sui ortus et habitus vitam conversationem non veritus sum ab eo diligenter inquirere, pariterque ut mihi dignare exponere proclivius coepi rogare. Ille quippe, uti semper solitus erat, paululum conticuit : deinde tergo facie rubore, atque ab intimo corde suspiria trahens, suam mihi originem coepit exponere : sed tamen illius verba lacrymis et geminitibus erant plena.

Odo Joanni narrat patris sui religionem, et vita sua primordia.

5. Pater, inquit, meus Abbo est vocatus, sed

(1) Bi^e deest in serie episcoporum Tiburtinorum apud Ughellum in Italiæ tomo I, col. 216.

(5) Auctor alter, ex militari Francorum prosapia. Pater ejus Abbo nomine. Joannes idem infra. Matris nomen uterque silet. Natus est porro Odo anno 879 vel in sequente, ex sequente num. 4.

alterius moris esse videbatur et actibus, quam non homines praesentis temporis esse videntur. Veterum namque historias, Justiniani Novellam memoriter retinebat. In suo nempe convivio evangelicus semper resonabat sermo. Verum si quando lis quoquo modo inter partes fuisset orta, tanta in eum censura excreverat veritas, ut undique omnes ad eum ob diffiniendi proficerentur gratiam, qua de causa omnibus charus erat, præcipueque apud Guillelmum (7) robustissimum comitem, qui eo tempore Aquitaniam, Gutianamque [al., Gothiam] suo jure tenebat. Multo quidem assueraverat sanctorum pæriligere celebrare vigilias. Noctem vero illam, qua angelis et hominibus pax est redditia, et Christus Dominus mundum visitans a virginali ntero est egressus, tanquam sponsus de thalamo summo, in silentio cum lacrymis et orationibus transigebat. Dum ergo has excubias diligenter celebraret, menti sue suggestum est, ut Domino peteret ob virginis partum condonari sibi filium, talique instantia precum maternum denovo jam emoratum meruit suscitare uterum. Sæpius enim retulit pater meus, nonnullis talen fuisse ordinem meæ nativitatis.

6. Per illud namque infantiae meæ tempus constitutum illum ingredi septa cubiculi, meque ibi super canubulum sine custode reperit : hoc illaque circumspiciens, cum neminem videret, suis me manibus elevavit, et corde sursum respiciens : Suscipe, ait, gemma sacerdotum, Martine, hunc puerum, deponensque me super eundem quo elevavit stratum, abiens recessit ; sed quod gesserat nemini prodere voluit.

D 7. Post haec ablactatum cuidam suo presbytero, remotori manenti loco, me tradidit educandum, et litterarum studiis imbuendum. Fatebatur postmodum ipse presbyter, quod his diebus talen vidisset visionem. Videbam, et ecce Ecclesiarum principes cœperunt mihi puerum petere etiam exacte. Cumque sciscitarer quid de eo fieri vellent, an ad dominum patris reducere : non ita se inquietu venisse, sed ut in Orientis partibus eum ducerent. At vero presby-

(6) Ita in ms. codice Silviniacensi, in aliis quotquot vidi omnibus mendose, octingentesimo.

(7) Guillelmus is est, cognomen Pius, de quo ipse Odo in lib. III de Vita S. Geraldii, cap. 32 et sequentibus. Nos de eo supra in elogio sancti Bernonis.

ter cum eis dimittere nollet, et eis resistere nequit, et quid amplius ageret nesciret; terra prostratus convertit se ad preces, deprecans, ut prius in eum ultioen plecterent [al., exercerent], quam puerum tollerent. Nunc vindictam patrie se dicebat perpeti, nunc se a parentibus dicebat vocandum proditorem pueri. Ad hac ferebatur respondisse unus eorum: Ne forte vindicet se pater pueri in presbyterum, dimittamus eum usque ad tempus. Hanc revelationem ipse presbyter addiscens restituit me quidem meis parentibus. Hac omnia que a me requiris, o fili, ita ego a meo patre audivi.

8. Factum est autem cum adolevissem ego, quem modo vetulum intueris ac turpem, strenuum predicabant ei conspicabilem juvenem: ceptique pater meus per incrementa temporum me ab ecclesiastico subtrahere ordine, et militariis exercitiis applicare; qua de re intra domum Gulielmi me tradidit servitorum comiti. Relictis tandem litterarum studiis, venatorum aucupumque copi deseruisse officii. Sed omnipotens Deus qui invitit salutem prestat, et vocat ea quae non sunt tanquam ea quae sunt,cepit me in somnis terrere, et vitam meam pronam ad malum ostendere; sed insuper totam meam venationem vertebat in fatigationem. Nam quanto amplius me ingerelam hujuscemodi lusibus, tanto rediebam mœrens sine omni effectu et fatigatione confossum.

9. His vero diebus susasit mihi pater meus celebres habere vigilarum excubias, quas ipse celebrare consueverat. Evolutis autem aliquot annis, Natalis Domini vigilias me celebraturum preparavi: et cum partem noctis duxisset pervigilem, subito menti mea complicitus obsecrare pro vita mea Domini Iesu Christicem. Tunc siquidem orans cœpi dicere: O domina, mater misericordiae, tu nocte ista mundo edidisti Salvatorem; oratrix pro me dignanter existe. Ad tuum gloriosum et singularem confugio partum, piissima, et tu meis precibus aures inæ pietatis inclina. Vehementer expavescor ne vita mea tuo displaceat Filio: tu quis, domina, per te mundo se manifestavisti; propter te quo absque dilatione misereatur mei. Inter has preces et matutinas laudes, missarumque solemnia dies crastinus illuxerat: et ecce, ut solebat, canonicorum dealbatus chorus adfuit; et dum in landibus tanta sol-minutatis diversarum fieret modulatio vocum, velut impatiens juvenis in medio eorum prosiliui, una cum ipsis natum regem mundi laudare coepi. Scis enim et confiteor me improbe fecisse sed tamen Davidicum illud corde quod scriptum est retinens, non immerito hoc agere præsumpsi: *Laudate Dominum omnes gentes, et collaudate eum omnes populi.* Statis vero capitum me invasit nimius dolor, qui paulisper me contrivit et recessit. Perfecta itaque lectione evangelica, denuo me invasit predictus dolor capitum, et nisi extensa brachia ad cancellos applicuisse ecclesia mox a summo statu velut examinis ruerem. Intantum enim D exercuiabat me dolor ille, ut eo veniente, nec ad momenti spatium ulla spes vitae in me remaneret. Sexto instantे et decimo atatis meæ hoc mili contigit anno, et tribus annis sequentibus isto sum vovere scutatus. Ob hoc et ad parentum reductus sum domum, et per biennium omne genus curationis adhibuerunt mihi; nam quanto ampliora et omnigena sumebant medicamina, toties enim salutis a me remedia fugiebant. Illis in diebus cum gravi morore largoque suspirio pater meus predictus meum hujuscemodi exponebat fuisse nativitatem, addens insuper: Ecce, beate Martine, quod grata obtuli exacte requiris. Vere ut decet exaudibilis es in voto, sed charus in negotio. Desperatus tandem salutis remedio, unum fore putavi solatum, si anhe-

A lanter confugerem ad eum: nempe ut cul traditus fui nesciens, deposita capitis coma denuo illi servirem, sciens quid ita factum est. Ecce habes, o fili: ortum meæ nativitatis, alique exordium conversationis: animadverte quia nihil boni egi mea sponte. Tu tamen de meis parvis moribus, ut dignum videbis, judica, dupl tamen misericordiam super me resipientem incessanter benedicendo prædictes atque glorifices. »

Odo S. Martino devotus, ejus hymnos componit.

10. Nam tantam postmodum devotionem in beato Martino visus est habere, ut praeceteris sanctis eum diligenter, siveque protectioni semetipsum quotidie commendaret, illum nempe ubincunque adesset. Corde retentans, ore prædicans, operibus sequens. Ecce enim sunt evoluti haud plusquam sex anni, dum ante ejus corpus vigiliarum excubias diversus ordo ecclesie celebrabat, contigit ut ipse ibidem interesseret. Verum quia ejusdem officii antiphona, uti omnibus patet, breves sunt, et ejus temporis longiores noctes; volentes officium ad lucem usque protendere, unanimque antiphonam per singulos psalmorum versus repetendo canebant. Fiebat namque eis labor improbus. Denique venientes ad eum, quasi uno ore dicentes deprecabantur: Diu namque est quod tuum adventum prestolavimus, pater, quatenus nos a tanto labore sublevares. Nunc vero quia presto es, alias nobis antiphonas de vita beati Martini domini tui preciamur institue, quarum proxilitas digne a nobis harum brevissimorum fastidium tollat. Ille vero cœpit dicere, non solum has se facere non posse, verum etiam discendi sibi tempus aetas omne denegaret, si a quovis factæ fuissent; ceptique inter haec earum brevitatem laudare, et earum quas petebant prolixitatem in nauseam habere. At illi e contra inferebant, si aliter faceret, Martinum offendere; addentes quod talis excusatio palliatam superbiam significaret. His verbis precibusque missis pater noster Odo convictus, mox super tanti officium laboris annisu incubuit. Tres vero hymnos (8) in ejus laude compositus, et quibus unius tantum exemplar inserere huic operi adjudicavi. *Rex Christe, Martini decus; hic laus tua, tu illius; tu nos in hunc te colere, quin ipsum in te tribue.* Similiter duodecim antiphonas ternas per singulas habentes differentias, quarum verba et vocum consonantia adeo sibi invicem concordant, ut nihil in sensu plus minusve, nihil in symphonie modulationibus reperi dulcius possit videatur. Retinemur hactenus Beneventi. Nunquam mane, nunquam vespere ejus memoria habebatur a suo pectori atque ore, illum corde retinens quem promebat ore: *O Martine, o pie, quam pium est gaudere de te, o Martine, et caetera.* Sed interim quia congrue locus se præbuit descripti narrationis, auxiliante Domino, cum ejus vitam pleniter exponere cœpero, tunc quæ per eum beatus Martinus operari volui enarrabo. Nunc interim revertamur ad ea unde digressi sumus.

Anno 19 ætatis clericus.

11. Igitur vir beatissimus Odo nono decimo ætatis sue anno confugiens apud beatum Martinum, clericatus suscepit officium. Quænam ibi confluxerat turba magnatorum, et quanto cum apparatu ne sequenti paupertati, qua postmodum contentus fuit, injuriam facere videar, malo silere, quam promere. Inter hos vero ait fulgur comes Fulco, qui cum nutriterat: cui mox cellam juxta beati Martini tribuit ecclesiam, et quotidianum victimum ex eadem canonica acquisivit, eique concessit. Sed paupertatis amator vir beatissimus, contempta mundi gloria, soli Deo placere curabat. Diebus itaque continuatis lectioni

(8) De his vide Udalricum in lib. i Consuetudinum Cluniacensium cap. 23, et Ditmarum in Chronico, pag. 107.

insudabat, et noctibus orationi vacabat, sciens esse scriptum : *Qui ignorat, ignorabitur* (*I Cor. xvi*).

Virgilio deditus terretur.

12. His preterea diebus nauta noster peritissimus, qui nos suo ductu docuit transire gurgites istius mundi, immensum Prisciani transiit transnatando pelagus. Nam Virgilii cum voluisse legere carmina, ostensum fuit ei per visum vas quoddam, deforis quidem pulcherrimum, intus vero plenum serpentiibus, a quibus se subito circumvallari consipicit, nec tamen mordere, et evigilans serpentes doctrinam poetarum, vas in quo latabant, librum Virgilii; viam vero per quam incedebat valde sitiens, Christum intellexit.

Litteris sacris dat operam.

13. Interea quanta in eum coepit postmodum emanare virtus patientiae, succinetur describam. Deinde relictis carminibus poetarum, alti eductus spiritu consilii, ad evangeliorum prophetarumque expositores se totum convertit. Coperunt interea rabido latrato omnes peno canonici furere contra eum. Quid agere velis, inquit? cur invadere queris opus alienum? hoc opus pretii perdidisti cum flore juvenitutis. Parce tibi, et relictis his inextricabiliter connexis litteris, ad psalmos abi. Sed idem spiritus qui eum pridem docuerat a bonis silere, tunc docebat eum a malis conticescere. Ille vero curvato capite et obturatis auribus, defixisque in terram aspectibus, illud in corde versabat Davidicum : *Dixi : Custodiam vias meas ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam* (*Psal. xxxviii*). Nec tamen erat immemor Dominici promissi : *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (*Luc. xxi*). Quae vero restant de ejus patientia, auxiliante Domino, in sequentibus describam.

Virtutibus clarus fit. S. Martini tumulum noctu visitat tabellas gerens. Terretur a demonibus.

14. Nunc transcurram oculis ad contemptus rerum. Laudent ergo qui volunt expulsores dæmonum, caratores cadaverum, castrosque infamatos viros virtutibus. Ego inter omnes exiguis, Odonis mei primaria patientia labando virtutem deinde contemptum rerum, post haec animarum lucrum, restauracionem cœnobiorum, vestimentum cibumque monachorum, pacem Ecclesiasticum, concordiam regum et principum, custodiam viarum omnium, instantiam mandatorum, perseverantiam vigiliarum ei orationum, respectus pauperum, correptionem juvenum, honorem senum, emendationem morum, amorem virginum, consolationem continentium, misericordiam miserorum, intemeratam observantium regulorum, ad postremum specimen omnium virtutum. Conserebat in parvo locello tunc bonus Jesus ex diversis nemoribus monachorum paradisum, ex cuius irrigaret corda fidelium. Contentus denique parvula cellula, sublatusque ab oculis omnium, soli Deo placere festinabat. Distractis pauperibus universis que ad usum temporalem secum attularet, secundum evangelicum præceptum de crastino nihil cogitabat. Noctu vero ab aspectibus se privabat hominum, et ad sepulcrum beati Martini orationis gratia solus ibat, quod videlicet ab eadem cellula duobus ferme milibus distabat : non college fultus late, non bacilli corroboratus munimine, sed duas solum tabellas manu hujulans, scribendi officio apertissimas, fabrili opere ita connexas, ut possent patetieri, non tamen disjungi, quibus scholastici dextro seniore solent uti. Sed bonorum hostis tales ei terrores inferre coepit. Ex lateribus namque via undique egrediebantur vulpes, que prius terga illius per-

(9) Hinc sanctus Hieronymus cum leone pingitur. Sed historia haec aquivocatione nominis ad Hieronymum translata est a Gerasimo abbatte ad Jordanem, de cuius leone asini custode mira leguntur

A sequentes observabant, deinde in ejus faciem se objiciebant. Sed cum ardentissimum a recto et proposito itinere vidissent se declinare non posse, gammatum dantes, et bianti ore super eum irruentes, minitabantur strangulare. At ille nec aufugit, nec destitit : sed complicatis cruribus et contracto rigido collo, humeris se tantum et brachiis tuebatur. Tradens denique eorum dentibus totum corpus, gulæ solum cavebat lethalem mortsum : et ecce repente rapidissimo cursu intervenit lupus, eumque ab eorum liberavit incursionibus, et deinceps illi comes est effectus atque domesticus. Sed ne cui honestum vel grave esse videatur, legit vitam beati Pauli a beato Hieronymo descriptam ; et ibi reperiet ejusdem viri sepulcrum a leonibus suisse preparatum. Et si illi hoc unum exemplum nec sic satisfacere videtur, transeat ad beati Ammonis vitam, et ejus reperiet cellulam ob prælones fuisse a duabus draconibus custoditam. Deinde revertatur ad eundem predictum Hieronymum, et transeat ad nostrum Florentium Nursinum, cuius vitam in dialogo suo beatus exposuit papa Gregorius : ibi reperies Hieronymum meruisse leonem (9) habere custodem asinorum, et Florentium ferocem ursum ob custodianum pecorum. Agebat autem extincionem securior iter suum, et semper bone Jesu testimonia tua corde retinens tibiique resultans, ore canebat dicens : *Vere namque fidelis es, Domine, in verbis tuis, et sanctus in omnibus operibus tuis. Allelus omnes qui ruunt, et erigis omnes elisos.* Nam versa vice tuebatur lupus a comestione, quod aliquando comedere solet, et terrelat vulpes, a quo terri solet. Quæ ergo et tanquam invisibiliter diabolus contra eum sumpergit tentamenta, obsecro nullus a me requirat. Ad fidem tamen probandæ rei, quæ potuisse per suggestionem invisibiliter tolerando sustinere, descriptum visible bellum sufficere ad creditum posse arbitror omnibus legentibus. Nocte vero cum orationis gratia egrediebatur a predicta qua manebat cellula, non claudebat post se ejusdem ostiola : propterea quia nihil perdere metuebat, nempe qui super humum nudam matta solum et quibus induebatur vestibus contentus erat.

S. Benedicti Regulam lectitat.

15. Contigit interea dum diversorum librorum legeret volumina, ad beati Benedicti pervenisse regulam : et cursum eam cum vellet transire, impedit in eundem locum, in quo præceptum est monachis, ut dormire debeant vestiti (*Reg. S. Bened.*, cap. 22) ; nam plane non intelligens eundem sensum, per triennium jacuit vestitus, et nequid monachus monachorum lene serebat jugum. Istius sancti præcepta curabat obhanc, alterius vitam imitari cupiebat. Jaciebat enim tunc Dominus Jesus in rudi terra simplicia semina, ex qua providebat centuplicata recipere frumenta.

S. Odo corpore vegetus.

16. Sed hoc mirabile est, quia candor ipsius corporis non est immutatus a nigredine in qua jacebat humi, et virtus sui animi non fuit extenuata a longa continuacione jejuni. Præteritis namque his duobus annis, cum simul loca sanctorum, quæ sunt intra et extra urbem Romam orationis causa frequentaremus, venerabilem ejus sexagenarium senectutem nostra non valebat juventus non solum præire, verum etiam nec sequi : sed cum fatigati ut sibi nobisque parceret rogaremus dicebat : *Certe videtis quia omnem virtutem perdidisti.* Longa enim senectus fecit me esse silicernium. Sunt ecce triginta anni, quod talis, qualis nunc me videtis, fui. Ipse vero gemens suam nobis imbecillitatem tali modo pronun-

in Prato spirituali cap. 107. Eamdem opinacionem secutus est B. Odilo sub finem vite S. Matoli abbatis

tiabat : **nos vero cum magno attonitu ejus mirabatur virtutem, et non immerito : ut qui a corruptione non passus est vinci, a corruptela non debebatur prosterni.** Denique parvipendebat quidquid virtutis in se videbat : illud magnopere judicabat, si quid in alio videre poterat. Sustentabatur per idem infantie sue tempus media panis libra et fabae pugillo, atque (quod est contra naturam Francorum) perparvo potu. Deposita itaque omni corruptibili sarcina, nudo pectori, nuda miles Christi praecinctus serebat arma. Videbatur ab omnibus rudi trunculus senum praecire eneos, et confidens in Christo gloriosam de hoste satagebat prædam reducere. Hec autem omnia apud ecclesiam beati Martini Turonum fiebant. Est locus ille omnibus virtutibus fertilis, prodigiis mirabilis, divitias uber, omniq[ue] religione præfulgens. Dignum namque est illum esse mirabilem, qui tantum meruit habitatorem habere. Non enim martyr tantum aut confessor optimus, sed lux saeculi et gemina saeculorum : ibique reges properant, diversarum gentium principes ibi cum muniberis et votis sepius frequentant.

Omnibus dat monita.

17. Contigit interea ut plurimi ex ipsis ad eum introirent visitandi gratia, cogniti ut notum reviserent, ignoti ut notum eum sibi facerent. At ille, velut fons redundans, desiderantissima cunctis præbebat pocula, et, quasi ex aperta bibliotheca, omnibus congrua ministrabat exempla : huic castitatem indicens, illi sobrietatem imponens : humectemnere mundum docet, alterum ne alterius res concupiscat admonet. Unicuique enim queque erant necessaria affluenter ministrabat ; flebat miserissimum hunc mundum, et cito cum suis esse fatebatur amatoribus ruiturum. Admonebat itaque omnes vivere parce, et male concupita non amplecti; ventris penitus refrenare ingluvem, inquiens : Qui ventrem farcit, venerem nutrit. Libidinosis præcipitum opponebat draconis, diceqs : Heu miseros illos, quia tertium partem stellarum post se trahit draco. Ebriosis et comeditoribus dicebat : Nabuzardan princeps coquorum destruxit muros Jerusalem. Mollibus et masculorum concubitoribus opponebat Herodis homicidium, et Scribe exsilium. Quanto, inquit, melior est anima corpore, tanto qui talia agit pejor Herode. Ille corpora interficit, animas in celo misit : hic corpora a Deo separat, animas aeterna morte trucidat. Scriba vero qui probat tirones, captivus ductus est in Egyptum : hic enim post mortem ducendus est in infernum. Doctor itaque flebat præcipitum, et dicebat : Aspice, Domine, qui facta est desolata civitas plena divitias ; et rursum aiebat : *Vae tibi Beemoth, nunquam desinis proh nefas. Aurum tibi sternis ut lutum, et radu solis sub te sunt* (Job xl). Hec illi audientes, alius terrebatur consciens delicti sui, alius letificabatur insons ab ejus consolationis verbo : et quasi ex uno promptuario diversi diversos sumebant cibos. Testor Iesum, quia ex ore hominis nunquam audivi tantam dulcedinem sermonis. Complebatur in eo quod dicit Dominus in Evangelio : *Simile est regnum caelorum homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova et vetera* (Math. xiii). Itaque omnes divino sole conditi et coelesti ferculo satiati, gratias agentes ad propria remeabant.

Munera respuit.

18. Multa denique illi dona offerebant et munera : ex quibus illi nihil recipere volebat, quippe qui sua largissima distribuerat, ignorabat, quo pacto recipere posser aliena. Victorius aliquando a praedicto suo domino, vellel netolle, centum ab eo missos recepit solidos. Sed miles Christi nec momento passus est eos apud se moram pati, atque, ut prius, mox eos

A indigentibus erogavit. Capit interea alumnus eunes praere pæceptorum, et subsequentium fieri exemplum.

Parisii studet.

19. His diebus abiit Parisius, ibique dialecticam sancti Augustini Deodato filio suo missam perlegit, et Martianum in liberalibus artibus frequenter lectitavat : pæceptorem quippe in his omnibus habuit Remigium (10) : quo peracto Turonicam remeavit.

Gregorii Moralia contrahit, viso Gregorio ad hoc animatus.

20. Per illud namque tempus rogatus est a fratribus se diligenter, ut moralia beati Gregorii pape sub uno eis coaret volumine. Ille autem professus est se haec minime facere posse, addens, etiam si facultas agendi sibi adesset, tamen non debere haec agere, ne tanti viri laborem, tantique operis pretium aliter immutare, vel aliquid demere videretur. Econtra illi opponebant antea succumbi, quantum labore sustineri, et satius esse judicabant funditus eum deserere et ad Scripturas reliquas transgredi, quam sub eo velut sub gravi mole interire. Quotidie namque apud eos de hac re non parva fierbat alteratio. Ego tamen scio super hac re multos indignandos fore, et ad sedandas eos hanc librit orationem inserere. Non enim fiebat istud propter arrogantiā, sed dispонente Domino, ut supra montem poneretur lucerna, quæ sub modo erat occulta. In exemplum tamen subiunctæ rei quod diximus manifestius apparebit. His videlicet persistentibus in hac petitione, factum est, ut quadam nocte dominus Odo intra ecclesiam domini Martini consuetu[m] actioni insisteter : et ecce subito ei sonus obrepserit, vidiisque in eadem visione sanctorum chorum venientem desursum in eamdem ecclesiam descendere. Et prius benedixerunt Dominum ; deinde ordinatum in subselliis sederunt, atque post paululum unus eorum prolixi in medium dixit : *Quidnam est quod hoc in loco immoriarum ? Ceteri vero Gregorium papam expectare se inquirunt. Hoc audiens pater noster Odo, velut avidus indagator,cepit hoc illicetne circumspicere, quanam ex parte venientem eum posset videre. Deinde, elevatis oculis sursum, quasi et celo missum videt beatum Gregorium, sed ultra omnes qui præcesserant eum, vultu specie et moribus perspendifidum atque ornatum. Mox veniente illo omnes surgunt, et flexis cervicibus benedictionem petunt. Ille vero non inter eos deorsum usque descendit, sed super anbonem ecclesiae substitit, et beatum Odolum terratenus prostratum vocavit inquiens : Surge, frater Odo, noli timere. Qui cum surrexisset, vidi veluti more scriptoris super auriculam ejus haerentem pennam, et quasi doctoris magisterio productum acuminateam, et in summo fixam. Quam sumens beatus, etiamque illi tradens ait. Age ergo securus, et perfice opus Dei. Dilectebitur, meum autem stabit in aeternum. Et continuo vigilans, intellexit protinus quod viderat. Sumens dehinc volumen illud magnum, diligenter perlegit, et saniorem partem quam prævidit sub uno volumine composuit, et sic quidem murmurationem compescuit.*

Fulconi comiti sanitatem obtinet; eum ad contemptum sacculi hortatur.

21. Factum est postmodum, ut p[re]fatus comes Fulco de thesauris beati Martini, nescio quo pacto, tulerit duo vascula auri : sed chamo infrenatus avaritia, dum ea reddere nollet, gravi plexus est ultio. Ad mortem vero usque perductus, ad beati Martini se jubet portari sepulcrum : ibique quamplurima promittens munera, sed nec sic sanitatis recipiebat munera. Præterea diutissime fatigatus

(10) Is erat Remigius Antissioloensis monachus.

adeo usque est defectus, ut mortis exspectaret exitum. Ad quem cum dominus Odo visitandi gratia introisset, dixit illi : Redde, miser, vascula beati Martini quæ infelicitabre abstulisti, et protinus salvaberis. Ille autem et illa reddere, et alia sponspit conferre, si rei diutu fidem probaret. Mox patris nostri et obsequientium manibus elevatus, ad corpus beati Martini perductus, terraque prostratus, nec moram pati potuit subsidium sibi promissum : sed qui venerat manibus, veluti latus vehiculo, recuperatus artibus remeare coepit suis gressibus. Siquidem ita factum est, ut ille correptus de cetero talia non committeret, et quæ promiserat fideliter adimpleret. Copit interea pater Odo eum admonere, ut relicto mundo hoc tantum satageret, quemadmodum soli Deo placaret. Ille autem respondit : Mihi ista modo suadere non potes. Babeo tamen dilectissimum militem, Adhegrinum nomine, in armis strenuum, et in consilio providum, qui si te audierit, mox tuæ voluntati obaudiens erit; quod ita sequenti tempore factum est. Intra paucos vero dies, omni recuperatus virtute, domum suam reversus est. Confluentes ad eum undique ejus sanitati congratulantes, assumptio sermone, que et quanta pertulisset, illis circumstantibus coepit exponere, addens insuper quam citatam virtutem in verbis domini Odonis compresisset.

Adhegrinum ad se trahit. Balmam petit Adhegrinus, ubi Euticii norma rigebat.

22. Unus autem ex assistantibus et auditori internum erat predictus Adhegrinus, qui mox corde compunctus, dispositis omnibus quæ possidebat concite rediit ad eum. Deposita itaque capitis coma et senulari militia, ex tunc Christi factus est agonista. Sumens igitur pater noster universa quæ sibi ipsi ad temporalem usum tulerat, in sinibus pauperum erogavit, ut pridem de suis fecerat. Manserunt simul milites palatini parvissimo tugurio contenti. Videntes denique mundum in maligno positum, et ejus amatores ruinosam et illecebris plenam tenere viam, quotidie ad monastica festinabant scandere fastigia. Interea non fuit locus in Francie finibus, ubi audiuerunt adfuisse monasterium, in quo aut per se non issent, aut suos perlustratores non misserint, et non invententes religionis (11) locum inter eos in quo requiescere possent, ad predictum tugurium reverberabant cum magno dolore. Ob hanc causam plauit Adhegrino Romanum pergere. Arrepto tandem itinere, devenit in finibus Burgundie, pervenitque in quandam villam, quæ Balsa dicitur ex nomine. In ea namque erat monasterium nuper a Bernone abate constructum ; devortique illuc, et ab eo officiosissime secundum beati Benedicti intra domum hospitium est susceptus : ibique more hospitii aliquo tempore commorari voluit, non tamen ut eorum aliquo indigeret, sed ut mores habitantium locique consuetudines posset cognoscere. Fuerunt autem institutores ejusdem loci imitatores cuiusdam patris (12) Euticii : cuius vita meritus conversatio- nis qualis fuerit, huic operi inserere nolui ; obitum vero quemque meruerit, vestrae memoriae commendare curavi.

Quis Euticius Odo eodem se recipit ibique scholæ preficitur.

23. Fuit isdem vir temporibus Ludovici magni imperatoris, charus videlicet regi, omnibus quia amabilis. Nam cum esset laicus, et peregrinis studiis eruditus, deserens ea unde superiore solet

(11) Idem accedit Gerardo comiti Auriliacensi, qui huc illucque perquisivit monachos, qui bene morati essent : sed cum reperiendi raritas difficultatem intulisset auxiliabatur, etc. in Vita lib. II, cap. 6.

(12) Euticum seu Euticium hunc non aliud esse a Benedicto abbatte Anianensi ostensum est supra.

A humana fragilitas, totum se dedit beatorum Patrum regulis et institutionibus ; ex quibus nempe auctoritatibus diversas consuetudines sumpsit, unoque volumine colligavit. Deinde non multo post monachus est effectus : et in tanto amore apud regem habitus, ut intra palatium illi construeret monasterium. Decurso enim vita presentis stadio, circumstantibus undique fratribus subito emisit spiritum. Contigit interea dum discipulis pii patris pararentur exsequiæ, ecce rediit vivus qui fuerat mortuus. Illis vero attonitus et admirantibus dixit pater Euticus [al., Euticius] : Deo gratias, scatis, quia in his quadraginta annis unum tantum diem non memini me cibum sumpsisse, nisi prius flessem. Hodie namque sublato meroe consolatus est me Dominus, et inter choros angelorum tribuit mihi requietionis locum. Dicens haec quievit perpetue. Ipse enim pater Euticus institutor fuit harum consuetudinum, quæ hactenus in nostris monasteriis habentur : quas vir venerabilis B Adhegrinus intuens, quantocius patri nostro Odoni curavit nuntiare. At ille sumpsit secum centum voluminibus librorum, mox ad idem demigravit monasterium : factus est ille qui antea fuerat secutor, postea signanus : Dominus vero Adhegrinus in unam se coarctavit cellulam : et permittere abbate Bernone, per triennium mansit in ea. Nam patri Odoni, quia erat vir scholasticus, laboriosus scho- ix (13) imposuerunt magisterium. Erat autem aetate tricenarius.

24. Fateor, inquam, putavi vitam sanctissimi patris nostri simpliciter, cursimque transire : sed nostrum ingeniolum, veluti repugnator violentus, una cum ejus vita vult enarrare viros, quos intelligit habuisse hic socios. Quapropter obsecro, ut quemadmodum me non piget sub tanto desudare labore, nec vobis videatur ad recipiendum onerosum vel grave. Justum namque et bene placitum coram Deo esse videtur, ut eorum exempla ad ornatum locutionis cum suis describantur vita, quos ab hac peregrinatione suo felici portu transvexit ad patrarium.

Adhegrini in eremo vita.

25. Venerabilis igitur Adhegrinus, cujus superius memoriam fecimus, sumpta postmodum licentia erenum petiti (14), ibique parva subaretatus est spelunca. Contigit ut die quadam nimiis constrictus angustiis, cum nullus adasset, qui et consolationis Verba, aut alicujus patris conferret exempla, ut sit Sapientia : *Vac soli, quia si cederit, non habet qui porrigit ei manum* (Ecclesiastes iv); more labantis gurgitis paulo minus ac desperationem usque descendit : et ecce subito astutus, ei splendidissimus vir, quem blande, quid haberet interrogavit, aut ejus rei causa accidisset illi, quod quasi ad præcipitum se usque immergeret. Respondit dicens : Ex quo enim tempore Domino incessanter coepi despervire, nullam consolationem aliquo modo ab eo merui accipere ; quia de re coangustor vehementer, quia nescio si mea servitus illi placet, an si pro tanto labore recipere merebor quandoque mercedem. Mox ille super collum ejus irruit, cumque osculans, crede, inquit, quia de bonis Domini unquam indignus non eris. Et consolatus eum iis verbis, abiens recessit.

26. Alio iterum tempore casus se præbuit, ut extra cellam in quam manebat reciperet eum tentator : moxque in eum irruit, et supra innanissimæ rupis præcipitum elexit, indeque cum omni cum annisu præcipitare voluit. Sed quid ageret miles Christi,

(15) Id est curam puerorum, qui scholæ nomine designantur. Nalgodon conferas, si lubet.

(14) Erant et apud Cluniacenses reclusi, qualis erat Gislebertus ille, cui Petrus Venerabilis scribit libri I, epistolam 20.

qui recto gressu illic stare nequibat? quomodo resistere posset prorsus ignorabat. Verum cum in summo mortis articulo esset positus, subito illi adfuit beatus Martinus, apprehendensque manum ejus dixit ad eum : *Quidnam est?* et quomodo huc advenisti? At ille ait : Nescio, domine. Deinde confortans eum restituit in locum suum.

27. Ante hoc fere quinquevium dum pater Odo Romanus pergeret, ut monasterium intra ecclesiam beatissimi Pauli apostoli, ut olim fuerat, reædificaret, cogente domino papa et universis ordinibus sacre sedis, placuit animo suo prius dictum virum revisere, eumque de hac re consulere, ut fieret quod scriptum est : *Omnia fac cum consilio, et post factum non paenitebis* (*Ecli. xxxii*). Interea factum est dum de hac re secum quererent, et multa de spiritualibus rebus diu sermocinarentur, copit eum pater Odo deprecari, ut quidquid sibi eo tempore divinitus revelatum fuisset, familiariter sibi conferret. Recordatus denique dominus Adhegrinus sodalitatis antiquæ, et mox inflammatus charitatis igne, respondit dicens : Illo die, illa hora, psalmodie peracto cursu subito adfuit mihi beatus Martinus, cuius preclara facies, et quasi assueta familiaritas post benedictionem, mox mihi dedit facultatem : efflatisque sermonibus aliquantulsi, deinde percunctori eum capi qui pergeret, aut unde veniret. At ille respondit dicens : Roma venio, et proficisco ad Franciam : ad te positus penes iter, visitationis gratia deveri. Deinde gratias agens, capi eum obsecrare, ut quia dignatus est peccatorem visitare, dignaretur sub ejus tegumento vel ad modicum requiescere. At ille : Hodie, inquit, ordinatio (⁽¹⁵⁾ h)t Ludovici Francorum regis, et ad ejus unctionem accelero interesse : et ideo nillam patior moram habere. Ad hac ego respondi : Et si ita est ut abire velis, oro ut prius me benedicere digneris. At ille ait : Non, inquam, necesse habes benedicere a me. Olim quippe qui me benedixit, similiter et tibi. Cumque incessanter eum urgerem ut me benedicret, mox ille quasi econtra subiunxit ut eum similiter benedicrem, affirmans insuper nullo modo se mihi acquiescere, nisi viçissitudinem benedictionis rependerem; que de re non parva inter nos amica contentio orta est. Ille vero quia nobilat, ideo contradicebat : ego autem, quia non sumnebam. Unde factum est, ut, collata prius in invicem benedictione, mox recessit, abiens meque cum magno reliquit morore. Ad probandam tamen hujus rei fidem adfuit pater Odo fidelissimus arbitrus, qui diem illum et horam annotari jussit, et ita postmodum omnia diligenter requirens, facta reperit, ut ipse prædicti.

28. Sunt hactenus evoluti, nisi fallor, plus quam triginta anni, ex quo intra ipsam eremum deguit, Dominicis tantum diebus aut præcipuis festivitatibus ad monasterium sancti Petri, quod Cluniacum dicitur, quia duobus fere milibus prope est, assuevit descendere : sumpta videlicet modica farina, ex qua sibi panem conficeret solet, et fabe paucis granis, mox ad eremum revertitur. Vino nec aliquando uteatur : adipe vero vel oleo ejus cibis non conditur. Panitur omni tempore frigus et calorem : calorem inter seculap, frigus inter manus et brachia. Sed nos vitam prosequentes viri istius, quantocius ad propositum redeamus, a quo longe digressi sumus. Sed rursum memini me promississe vel prius patris Odonis patientiam exponere, quæ est virtutum omnium fomes : deinde temporis augmentatione reliquas ejus virtutes diligenter enarrare. Idecirco auxiliante Domino, prout vires suppetunt, meam pollicitationem festinabo implere.

Odonem tentant falsi fratres.

29. Erant in eodem cœnobia sepradicti quidam

A fratres, quorum vitam moresque reperiens in sequenti narratione. Hi audientes quod dominus Odo conversationis gratia illuc venisset, accedunt ad eum simulantes, et qua causa ibi advenisset fingunt se interrogare. Itaque cum ab eo de hoc quod sciscitabantur responsum accepissent, aiunt dicentes : Omnes nos querimus hanc congregationem fugere, ut possimmo animas nostras salvas facere : et tu econtra tuam venis hic perdere? Quibus cum respondisset cur hoc dicerent, rursum adjicunt : Nostri consuetudinem Bernonis abbatis? At ille : Nusquam, inquit. Et illi : Heu, heu, si sciretis quam dure scit ille monachum tractare. Corruptionem vero suam sequuntur verbera, et rursum quos verberat compedibus ligat, domat carcere, jejunis affligit : et hac omnia perspessus, nec sic suam potest miser impetrare gratiam. Hac audiens dominus Odo, pedetentim titubare de ingressu copit. Quem praedictus intuens Adhegrinus, mox prolixi in medium inquit : Odo pater, noli trepidare ; ista verba non sunt fantis, sed administrantis. Animadverte, et quia per eorum ora diabolus loquitor vide. Mox illi confusi retrorsum redeunt. Pater namque Odo cum Adhegrino collega suo ad suavissimum Christi jugum colla submittunt. Quia de re beatus Benedictus, quia erat præscens futurorum, in regularibus disciplinis præcepit (*Reg. cap. 53*), ut cum hospite nemo loquatur, nisi cui a priore fuerit concessum. Quantu enim tali modo decepti ab initio sanctæ conversationis retro sunt reversi, atque a calore interni desiderii ad torporem reversi sunt prævæ voluntatis? et quamvis Scriptura dicat : *Probate spiritus si ex Deo sunt* (*Joan. iv*), tamen probatio fidelem et quarentrum Dominum talis esse non debet, videlicet cum Dominus per prophetam his qui Spiritus sancti calore igniti sunt, inquietus præcipiat : *Vos qui in austro estis, accurrite his cum panibus qui ab aquiloni veniunt.* Sed miles Christi sicut blandimenta non sicut amplexus, ita videlicet nec terroribus est concussus. De his autem talibus recte ita beatus Job loquitur : *Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan* (*Job iii*).

Clunienses ritus præstringuntur.

30. Libet interea patris nostri Odonis paulisper seorsum ponere vitam, ut in exponendo ejusdem loci consuetudines parum mihi aliquid licet immorari, quatenus sequens lectio possit esse lucidior. Mos enim ejusdem loci fuerat, ut magister scholæ solus cum solo puer nec quoquam iret saltem, nec ad naturæ digestioinem, sed nec solus puer secretius illi loqui presumeret : sed et propter bonum testimonium alium e pueris, aut unum ex fratribus in comitatu, vel locutione semper assumeret. Si autem nox foret, et casu accidente secessum puer peteret, sine lucerne lumine et alio fratre extra dormitoriorum pedem non auderet protendere. Tempore vero refectiois nunquam decret lectio utrisque mensis : Dicas vero quæ ex sectione panum liebant, unusquisque ante se diligenter recolligens, priusquam lectio finiretur, cum gratiarum actione sumebant. Finita itaque lectione, nec eas, nec cibum alium sumere ultra aliquis audelat. His autem miicas sacraiores alii cibis esse fatebantur. Tale namque ferebant miraculum ex eis claruisse in eisdem annis.

31. Frater quidam in eodem monasterio fuit valde idoneus, et omnibus charus. Qui ad mortem usque perveniens, circumstantibus fratribus qui ejus venerant orando commendare Domino spiritum, subito emissâ voce clamavit dicens : *Adjuvate, obsecro, domini, propter Deum;* modo, inquit, sun raptus ad judicium, ibique protuli accusator humani generis diabolus contra me ad testimonium de miicas panum

(15) Transmarini scilicet, cuius reductio ex Anglia et coronatio in eum in annum 953.

plenum sacculum, quas comedere secundum consuetudinem nolui, et de mensa ceciderunt. Atque post pusillum iterum terribiliter clamare copit et dicere : Ecce de quo dixi vobis adest diabolus, deferens predictum sacculum. Nam cum territi fratres mirarentur, adiecit rursum : Illo in loco adest, an non videtis cum? Deinde signo crucis totum se munitivit, et inter veba orationis spiritum reddidit. Ab illo ergo die omni cum diligenter sunt collectae.

32. Est et alias inter eos taciturnitatis modus. Incompetentibus namque horis nemo intra claustrum ejusdem monasterii audet loqui, nec se cum alio fratre jungere. Quando vero duodecim celebrantur lectiones (16), nullus intra predictum claustrum, praeter ad capitulum, sequenti die loqui audet. Octava enim Natalis Domini et ejus Resurrectionis sumnum silentium die nocturne liebat in illis. Brevisimum quippe istud, illud significare fatebantur eternum silentium. Nam, quoties necessarias ad exposendum res instantabat, toties diversa in invicem fiebant ad perficiendum signa, quas puto grammatici digitorum (17) et oculorum notas vocare voluerunt. Adeo neque inter eos excreverat ordo iste, ut puto si sine officio lingue essent, ad omnia necessaria significanda sufficere possent signa ipsa. At vero in quotidiani diebus et reliquis octavis sanctorum talis discretio tenebatur. Etenim in quotidianis diebus, inter diei noctisque cursus, cxxxviii canebant psalmos : ex quibus xiv nos dempsimus propter pusillanimorum animos, exceptis peculiariis orationibus quas nostri frequentant fratres, que videlicet modum psalterii videntur excedere. Similiter duabus missis identidemque litanias. Per singulas vero horas canonicas bis flebant genua, et his reliciebant. Sunt namque alia quamplurima, que arbitror propter fastidiosos lectores huic opere non inserere.

Odoris patientia probata.

33. Igitur Odo dum schola magisterium assumeret, mox se tempus praebebat opportunum, quo ejus patientia probaretur. Adfuit nox, et ecce quidam de pueris signo secessum naturae petiit. Erat autem ille locus adeo dormitorio conjunctus, ut lucerna quae ibi auctoritate regulari ardebat, perlustraret eum totum. Surgens itaque pater Odo, unum suscitans et pueris, illo tantum contentus lumine, cum eo abiit. Altera autem die, ut mos est, convenientes ad capitulum fratres, Martyrologio et versu finito atque lectione Regule, cœperunt illum graviter (18) increpare, cur sine cereo transacta nocte post puerumisset. Verum qui ante veniam nullus suam audet proferre causam, nec suam post veniam defendere sentientiam; illico in terram corruebat veniam petiit, sufficere, inquiens, sibi posse dormitorii lucem. Sed tamen ab illis non solum est auditus, verum econtra sub gravi culpa adjudicatus. Vir denique beatissimus qui arrepto itinere angusto sequi venerat illum, qui cum pateretur, non comminabatur, non indignans, aut murmurans, nec obstante opponens querelas, sed momentaneos querens locos, terra prostratus veniam est deprecatus. Abbas autem suus volens probare patientiam ejus, flinxit se iratum, et protulit sententiam excommunicatione connexam, ut ea die ultra ei veniam non petret. Ille autem Davidicum illud in pectore volvens qui dicit : Ut jumentum factus sum apud te, et ero semper tecum (Psal. LXXII); et rursum : Posuisti tri-

(16) Lege Udalricum in lib. II de Consuetudinibus, cap. 46 et 55.

(17) De his signis vide Udalricum in lib. II, cap. 4.

(18) Proclamatio vocatur, de qua item in lib. II, num. 23, et apud Udalricum in lib. II, cap. 7. Viget etiam hinc ejus usus apud Cistercienses.

A bulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra (Psal. LXV); abiens provolutus fratrum pedibus, rogat ut eant, et vice sua eidem abbati veniam petant; quod et factum est. Tandem admirans Bernus [al., Berno] abbas tantam in juvne patientiam, mox eum convocat, et more regule ipsam communionem benedictione sanat : atque posthinc charior factus est illi.

34. Erant autem fratres in eadem congregatione mente et actione juvenes, quorum superioris mentionem fecimus. Hi vero unde proficeret debuerant, inde ad interitum ibant. Nam quoties locum occasione reperire potuerint, diversas injurias et falsas increpationes ei objiciebant. At vero vir pacificus Odo seorsum eos ducebat, et innocens quasi reus eorum pedibus se prosternebat venientem petens, non tam metu humano, sed amore fraterno, nimis ut patientia corrigeret quos videbat divinam incurrere ultionem. Compescabantur tandem aliquando ab ejus patientia : sed more labentis aquæ protinus ad propria revertabantur vitia. Illum namque quem imitari debuerant, econtra insequebantur. Princeps autem pestis hujus Guido dicebatur. Sepius enim cum instigaret alterum, utei convitaretur ; aiebat ille qui mittebatur : Quid prodest quotidie haec agere, cum non possimus eum nec fugare, nec ad contumeliam provocare? Tu enim nosti quia doctior est nobis. Hac tenus enim quod ab eo discere volui, gratauerit insinuavit. Vereor, inquam, ne quandoque tantis injuriis contractus incipiat retrahere postmodum invitus, quod nunc sponte largitur. At ille : Non, ut asseris, ita est. Talis enim frater Odo est, ut non tantum ista aut similia, verum et pejora sustineat : atque post haec quod voluntis gratauerit impendat. Siquidem post modicum tempus divina ultione percussi sunt justo Dei iudicio, quia non potuit eos compescere fraterna corruptio. Defuncto namque Bernone, qui erat tunc ipsius monasterii pater, mox deposito religionis habitu ad sæculum reversi sunt, et teterram meruerunt postmodum obitum.

Miraculum de micis. Parentum conversio.

35. Sane et hoc miraculum eo tempore inibi factum fuisse pater noster narrare solet. Erat quidam in eadem congregatione frater tali usus consuetudine; nam, cum sederet ad mensam, totam mentem suam lectione preoccupabat. Die quadam contingit, ut collectis ex more (19) micis, priusquam eas sumeret, abbas prefatus lectioni finem imponebat. Sed ille quid ageret prorsus ignorabat. Nam eas post finitam lectionem non audebat comedere, nec dimittere ne casu perirent. Clause vero pingillo dignum esse censuit, ut cum post versum essent regressi, reservandas fore patrum monasterii. Factumque est, ut ab oratorio regressi, mox se pedibus prostravit patris. Qui cum interrogaretur cur veniam petret, et ille quod factum fuerat patula manu vellet ostendere, omnes predictæ niceæ in margaritarum species sunt conversæ. Glorificantes igitur Dominum, mirabiliter stupefacti sunt. Deinde precepto patris in quoddam ornamentum ipsius ecclesie sunt intextæ. Ille autem de se, quasi de alio, hac solet recitare. Ex illo jam tempore copit infra se ipsum testuare propter genitorum suorum exceptionem, quatenus eos posset ab hujus saeculi nexibus subtrahere. Unde factum est, ut non multo post accepta licentia ad patrem suum abiret, eumque ad monasterium duceret, atque monachum ordinaret ; matrem vero indui fecit sacro velamine : ejus vitam

(19) Alius mos de micis in Regula Magistri cap. 25, nempe ut quotidie de mensis mundando levaret in uno vase serventur, dein ab hebdomadariis Sabbato mundentur : et patella exinde coacta, aut cum farre aut cum oris astrica, ante quam ultimum seru calidum bibant, in mensa ponatur abbas.

quidem, si licuisset scribere, magis historia videtur esse quam schedula.

Odo despontata virginitatem persuadet.

36. Factum est autem in illis diebus, cum quadam die jam sero divertisset quiescendi gratia in domum nobilissimi viri cuiusdam, absentibus dominis, erat ibi eorum filia una cum familiis virgo jam adulta, quae videlicet nimis curiose per totam vesperam ejus actus considerare studuit atque vitam. Deinde compuncto corde latenter per quoddam posticum irruit ad eum, ejusque prostrata pedibus, se ream cito nuptiis tradendam esse dicebat: addens ut propter Deum, cuius se falebatur famulum, in eadem nocte liberaret eam. Audiens haec Christi miles, cum ignoraret quid ageret, et quomodo tanta virginis voluntati satisficeret, infra semetipsum caput velhementer asturare. Pietatem supra virginis lacrymas habens, proponebat sibi iudicium Dei animarumque illius interitum, rumorem contra se parentum et populorum, quare talia presumpisset monachus. Sed amore Dei et virginis singulis virtutis, tandem in ejus erceptione deilit ascensum. Nocte vero illa cum omnes famulorum quiescerent, ille et frater qui cum eo erat, ascensis equis praecesserunt, jussuque suo famuli qui eum comitabantur, sumpta virgine secuti sunt. Altera vero die applicuerunt ad monasterium. Erat autem prope ipsum monasterium oratorium constructum, ubi nobilissimae mulieres causa orationis (20) recipiebantur, ibique eam manere constituit, deinde ad monasterium perrexit. Sequenti vero die, ut mos est, patri monasterii omnia que gesserat studiis indicare. Etenim cum ea quae de virginibus gesserat audisset, turbato aspectu cur sine licentia huc agere presumpisset, graviter eum increpare coepit. Mox ille in terram proruit, ejusque pedibus provolutus veniam precabatur. Post haec patris jussu a terra elevatus, post reiteratas interrogationes respondit dicens: « Domine pater, ex quo me miserum suspicere es dignatus, in quantum considerare valui, nunquam tibi aliud curae fuit nisi de animabus fuerant. Nam ceteri abbates hoc student, qualiter rebus possint abundare, et hominibus placere. Tu vero pietate, misericordiaque fretus, soli Deo placere satagis proper duxerum animarum, qua de re imitator tuus desideravi esse, idcirco hanc virginem volui lucrari ad laudem tui nominis. Quamvis enim me etiam tarde vincerent ipsius lacrymæ, non sum tamen oblitus tuam increpationem, quam certissime sciebam me non posse evadere: sed malui potius pli patris flagello cedi, quam reus pro anima ejus teneri. Et utinam omnes mulieres in hac provincia commorantes, que carnali vinculo retinentur, potuisse incircifacere, et tu me per singulas debuisses piissimo tuo more flagellare. » His et similibus verbis patris commotionem delinuit, sed tamen tamē obedientiam ei protinus injunxit: Vade, et quemadmodum scisti eam de sæculo eruere, ita scias quotidie alere, ac sanctis monitis instruere, ne aliquando peniteat, et revertatur suadente diabolo ad sæculum. Coepitque pater Odo post haec per singulos dies cibum ei portare, et patrum praecedentium exemplis eam instruire, donec intra paucos dies eam ad quoddam monasterium duceret, ac sacris virginibus sociaret. Verumtamen haec omnia propter bonum testimonium presentia fratrum siebant. Factum est non multo post ut ipsa dormitionem acci-

(20) Hinc intelligitur, mulieres in principem monachorum basilicam non fuisse admissas quod pas-

A peret in Domino. Cumque circumde-lissent eam sorores, ut ejus spiritum orando protegerent, et cum pene illam præmortuam tenerent, subito voce qua poterat caput dicere: Adujicate me, obsecro, levare. Interrogantesque eam cur haec diceret, Ecce, sit, beatissimum Paulum apostolum video venientem, et illi volo occurrere. Necdum verba compleverat, et extendens brachia ut velocius surget, eadem verba rursus repetebat. Ceteræ autem eam insanire putabant. Interea inquantum potuit, supra genua se elevavit, et curvato capite benedictionem venienti petiti his verbis: Benedicte, et mex quievit perpetue. Qua de re nulli dubium fuit ab eo esse suscep-tam, a quo fuerat visitata.

37. Previdens itaque pater Bernus honestissimum virum fore futurum, promovit eum, et accessit episcopo sine suo velle consecrare eum fecit sacerdotem. De quo videlicet episcopo narrare solet pater Odo, quia benedictum ab eo cibum nullus canis audi-debat comedere; quod si casu contigisset, mox canis moriebatur, veluti pro cibo aliquid gustasset venenosum. Sed obsecro ut nullus me deroget pro eo quod dixerim, quia absque suo velle consecratus fuisset, ne forsitan qui hoc attentaverit facere, videatur ex illis esse qui donum sancti Spiritus emere, aut vendere non verentur. Ea itaque nocte, quam sua ordinationis secuta fuerat dies, cum post noctis soporem evigilasset, et nec sui consecrationem meminisset, inveniensque circa collum suum (sicuti mos est) stolam ab episcopo sibi collatam, protinus se in lamentum dedit, velut magni ei aliquid accidisset mali, atque per multum postea tempus pre-nimio pudore ne-sciebat qua fronte extra monasterium posset egredi. Unde factum est, ut ad eundem episcopum pater Bernus mitteret eum reperta occasione quadam. Cumque episcopus ille pro sua maxime consolatione in longum sermonem de culmine sacerdotii traheret, contigit ut de statu ecclesiae sermo inter illos adfuisset. Tunc pater Odo ex Jeremie vaticinio flebilem illi de sacerdotibus caput sermonem exponere: quo videlicet expletio, caput ille episcopus rogare, ut eundem sermonem et describeret, et libelli more componeret. Cui econtra Odo pater protulit regulam in qua continetur, quod absque licentia prioris nihil licet monacho facere. At vero isdem episcopus ob hanc causam perrexit ad monasterium. Et quia erat prædicti patris solidalis amicus, mox quod voluit obtinuit apud eum: deinde præcepto illius tres libellos compositi ex Jeremie vaticinio, quorum videlicet textus per diversas iam ecclesias est translatus.

I Odo abbas electus invite.

38. Per illud videlicet tempus extituli languore caput decumbere pater Bernus. Mox vicinos episcopos accessivit, et ab omni ordine se depositi: insuper et flebili voce se reum indignumque tali ministerio proclamabat prefuisse. Rogabat inter haec verba fratres, ut sibi quem vellent, patrem eligerent. Tunc manus fratrum patrem noster caput, et quasi violenter constrictus, ac proclamantibus omnibus ut ordinaretur, coram abbate suo vi est ductus. Et cum nec sic vellet cedere, et locum pastoris subire: superatus est tandem episcoporum excommunicatione. Ordinatus itaque ille, intra modicum tempus pater Beraus migravit ad Boni-

num in ordine nostro quondam usitatum, ut sepius observavi.

LIBER SECUNDUS.

S. Odo fratrum quorundam turbas patitur.

1. Multis calamitatibus et creibris languoribus, pauca mihi licuit narrare de patre nostro Odone, et ea tantum que gestit sub suo abbatie : tamen vestra industria per hec facile comprehendere potest, a quanta ipse incepit perfectione. Sed quia initium beatæ vitæ fuit secum angustias et labores, finis vero certaminum g'oriam et laudem ; idcirco per ejus beatam vitam et quietam, quasi per directum trahit, ad ejus obitum quantocius festinabo transcurgere. Igitur pater Odo electus et abba ordinatus, mox contra eum prædicti veterani persecutores insurgunt. Ille autem malens locum dare et beate quiescere, quam contentiose vivere, derelicto codem monasterio, et quaque ibi fuerat a domino Bernone parata, atque ei paterno more tradita, abiit (21) Cluniacum, et cœptum pridem perfecit monasterium. Secuti sunt autem cum senioribus loci illius.

S. Martinum adjutorum experitur.

2. Per illud namque tempus defecit omnis sumptus, quem secum detulera in construenda monasterii officina. Fiebant autem haec omnia circa beati Martini natalitia. Est autem consuetudo nostra octo dierum circulo celebrare eam. Peracta itaque diei octavi celebritate matutina, et neendum illucescente aurora, omnes reversi sunt ad propria strata, requetionis potius quam dormitionis gratia : ferelatique pater noster cuidam vetule personæ talem revelatam fuisse visionem. Aspiciebat, et ecce vir venerabilis canitie decoratus, stolaque splendida induitus, super quam pallio pluviali utebatur, et episcoporum more ferulam manu serebat : qui proprius accedens, structuram ejus monasterii circumirea in-picerre cepit. Quem cum interrogasset quis esset, aut cur hoc ipsum ædificium circumspiceret, ait ille : Ego sum, de quo fratres celebrant solemnitatem octavi diei ; etenim visitare eos veni. Dicito illis ne deficiant, sed in incœpito opere persistant. Ad haec subiuxit persona illa, quia defecisset omnis sumptus quem secum detulera. Ac ille : Ne timeant, inquit. Ecce nunc a Roma venio et Turoniam (22) vado. Iter autem meum per Guttiam Aquitaniam faciam, et ex his partibus tantum eis pensum mandabo, ut eis hoc tempore affluenter abundet, et longo post perseveret. Leti ergo fratres, et de tanti viri promissione securi, omni cum hilaritate Deo gratias cœperunt agere. Cujus autem haec persona fuerit, prosteri non audeo, quia patris nostri mos fuit, ut deliberative suam personam nunquam ascriberet : sed si magni aliquid videssem velparvi, tali modo quod viderat dicebat. Unus ex nostris fratribus, aut quedam vetula persona hoc videt, vel illud. Nam quoties haec mihi retulit, toties mihi professus est, post hanc revelationem intradie paucos ex finibus Gutiae plusquam tria millia ibi delatos fuisse solidos. Tanta namque et talis subtali specie mihi narrare solitus erat, quæ apud cœnobium sancti Benedicti, quod dicitur Floriacum, gesta fuerunt, simili modo et apud Cluniacum ; quæ si auderem ad liquidum exarare, libelli modus ultra dictatoris se facultatulam extendet. Sed ecce dum beati Martini fidelissimam promissionem enucleatum adimpleram narramus, subito ad mentem recurrit feriarum bestiarum non perparvum ad-

(21) Joannes hoc loco insinuat, Odonem Balme abbatem esse designatum : cum Wido Balme, Gingiaco, et celle Æthicensi prefectus sit, ex di-

A miniculum. Quod fortassis descriptum quibusdam legentibus inquiet risum : sed quia spectaculum facti sumus angelis et hominibus, hi qui nos imitari deditgantur, aut nequeunt, habeant de nobis saltum excussum, videntes nos proficere a bonis in melioribus : ac tandem relinquentes lugubrem vitam, omni cum exultatione sequantur in æterna gaudia.

Cluniacensis ecclesiæ dedicatio.

3. Igitur constructo monasterii oratorio eunt fratres, invitante episcopum, ut mos est, ad sacrandum eundem locum. Ille autem parvipendens monachorum paupertatem, constituto die venit stipatus cuneis, fultusque ministris. Quorum adventu cognito fratres nimio confundebantur pudore, non habentes tam dignum apparatus, quo eos possent honeste recipere. Mane autem illo instante erepusculo, ecce immanissimus aper de silva egresus festinanter properabat ad monasterium. Quem videns ecclesie custos, et quia erat foras monasterium, meditans de ornato loci illius, in ecclesiam fugiens ejusque fores contra eum obseravit. Ille autem obmissa feritate, ut ingrediendi aditum a quovis concederetur, prædictas regias diutius pulsavit, atque oris sui spuma, quo adhærente ponuit, linivit. Revera cum nullus adesset qui ei ob timorem aperiret, tandem ibi stetit, quoisque episcopus cum suis venit : quibus se sponte occidendum præbuit, impleta voce psalmographi qui dicit : *Timentes Dominum non minnentur omni bono (Psal. iii)*; et iterum : *Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur (Psal. xxxvi)*.

Odonis charitas in pauperes.

4. Vere enim aliquando pater Odo confessus est, quia semper habuit unde fratres sustentaret, et quod pauperibus largiretur. Nusquam enim a misericordia sua sinu pauper unquam recessit vacuus. Quoties enim cum eo abiit, semper unde sustentarentur pauperes si haberemus, diligenter requirivit : deinde quia si omnia nobis forent necessaria, jam securus processit nihil hasitans, et quia se omnibus potentibus dabat, Dei nutu cuncta ei suppedabant. Illud Tobias præceptum semper habebat in promptu : *Vide ne avertas faciem tuam ab illo tempore, et omni petenti te tribue (Tob. iv)*. Si quis vero attulisset ei aliquod munus, et pauper videretur habitu, mox interrogabat eum quid vellet, aut si aliquid ab eo egeret. Si enim quiddam peteret, statim aqua lance munus illud astimabat quantum valerer, et duplum illi præcipiebat dare ; quod sepius in multis rebus vidi eum facere. Fator peccatum meum, quia frequenter in talibus fui contristatus ; et quia eram prior, quasi compatiens loci paupertati, et prævidens opportunitatibus fratrum, veluti sub pretextu inopie dicebam ei injustum esse sic omnia indiscere tribuere. Ego enim putabam scienter agere, sed magis insipientem obvolutus caligine a tenacitatis potius strangulabar mucrone. Ille autem, quia erat peritissimum medicus animalium, quodammodo manu discretionis pulsum mei tangebat erroris, et hoc exemplo vulnus mee curabat mentis. Aiebat ad haec mihi : Tace, malo tuo haec dicas. Fuit quidam juvenis, et erat deditus literarum studiis, qui nocte quadam hienis tempore, dum ad Matutinos agilitate pergeret, ut inter

etis in elogio tum Bernonis, tum Odonis supra.

(22) Id est in pagum Turonicum, *la Touraine*. Idem vocabulum redit infra n. 16.

confidicibus maturis alesset, vidit in atrio ipsius ecclesie pauperem seminudum jacere, cuius compassus penuria exuit se scalpum, qua superindutus erat, et usui pauperis eam transiens projectit. Considerans quod fecit, idcirco metum rigoris procul a se avertit. Finita itaque laude matutina, totus jam rigidus ad suam reversus est cellulam. Sed cum congelata membra volnisset lectulo tradere ut calcascerent, libram auri super suum reperit stratum, ac deinceps quod suo usui retineret, et quod alii tribueret habuit afflueret. Ego tamen ignoro de quo ista diebat. His et similibus exemplis cataplasmabat vulnus meae pravitatis.

5. Vellem ad alia transire: sed miserationes ejus multe compellunt me scribere, et iterum de ejus largitate plenus sermonem facere. Attamen scio quia absque meo pudore hoc nequivo admiserem. Ego tamen scribam, et gladium increpationis in memet infigam, ac debinet culpas meas omnibus pandam, ut si ei modo, quia recessit, hae confiteri non valeo, saltem vos apud eum intercessores obtinebo. In suo enim itinere quoque circa viam puerorum reperiens, cantare eos quiddam cogebat: et quasi eorum Iudum remunerans, aliquid eis de suis rebus praecipiebat dari. Dignos eos esse dicebat remuneratione non parva. Ille vero ut nos sua jocunditate laetificaret, et illos misericordiae visceribus reficeret, ista et his sinilia dicebat. Verba enim sua omni exultatione erant plena; locutio vero sua praenimio gaudio ridere nos cogebat. Sed ille habendas moderationis manu tenens, mox capitulum Regulae nobis opponebat dicens (*Reg. S. Ben.* cap. 4, 7): R sum multum aut excussum non amare; et iterum: Monachus non sit facilis aut promptus in risu, quia scriptum est: *Stultus in risu exaltat vocem suam* (*Ecli. xxi.*) Isto namque et simili modo nos cohibebat a risu; sed spiritualis ejus hilaritas internum gaudium nostro cordi inserbaret. Sed ego indignus quid de eo digne dicere potero, aut quid enarrare de tanto gaudio? Revera cum menti nostrae alter nequibusnam satiscere, vestimenta ejus osculabamur occulite. Sed quid mirum de nobis, qui indesinenter adhærebamus illi? Enimvero quando ecclesiam sancti Petri intrabat, Dei famuli et qui illuc oratui ascendebant, hinc inde exentes post eum cursibant, et birrum quo tegebatur more cappe, per extremitatem umbrarum apprehendentes osculabantur. Ille autem concito gressu ibat cœu fugiens, et ipsi eum sequebantur veluti persecutores. Erat enim velut lapis angularis quadrus, angelicus videlicet et humanus, largus et gratus, ut quotidie ab eo completri viderebatur hoc quod in psalmo legitur: *Jucundus homo qui miseretur et commodat* (*Psal. iii.*) et cetera; et rursus sicut ait apostolus Paulus: *Hilarem enim datorem diligit Deus* (*1 Cor. ix.*) Cœcos nempe et claudos paradisi asserebat futuros fore ostiarios; ideo nullus deberet eos pellere a sua domo, ne paradiisi eis portas clauderent in futuro. Quod si fortassis aliquis e nostris famulis non feras eorum improbitatem, aliquid mutum (25) responderet eis aspere, aut mox illis assueta beneficia non conferret, sive eis accessum ostii nostri papilionis denegaret, statim comminando increpabat eum graviter; deinde illo astante vocabat pauperem, eique praecipiebat dicens: Cum venerit iste ad portam paradiisi, talionem retrubue ei. Hoc autem dicebat ut eos terrorret, ne similia amplius facerint, et charitatis affectu eos informaret. Si autem secus viam (ut sapius fieri solet) anum reperisset aut debilem, statim de suo equo descendebat, et cum desuper sedere faciebat, imperans eminus omnes procedere, praecipiebatque adhærere ei aliquem e famulis, qui eum contineret ne eaderet. Ille vero inter vos equitanus incedebat pedester, ac semper psallens cogebat nos psallere secum. Quod si pro-

dore, aut illius timore aliquis vellet descendere, protinus imperabat illi, ut quo sedebat sederet, sciens eum pro ejus reverentia, non enim pro paupere id facere velle; nam sepius vidi eum hoc facere.

Odonis Romanum iter.

6. Illo enim tempore quo cum Geraldo Regiensis ecclesie (*l'Eglise de Riez*) episcopo Cotias transivimus Alpes, et Romanus venimus pariter, memini eum de quadam muliere demoniaca hoc fecisse, que statim reddita est sanitati, et una nobiscum usque Senam (*Sienne*) venit, ibique dissenterico morbo infirma remansit. Postea namque apud sanctum Paulum simul eam Roma vidimus, cui mox signo denarium dari praecipit. Illa vero cum sedens recundaretur, curvato capite, defixis in terram luminibus, quae esset illa mulier interrogavit. Ille autem respondens: Illa est, inquit, talis ac talis. Signa mili dicens, qualiter eam possem facilius recognoscere. In ipso namque itinere vetulus quidam et delibilis praedictas Alpes nobiscum simul transiebant. Erat autem oneratus sacculo pleno panibus et aliis, cœpisque ac porris, quarum videlicet herbarmi fetores ego minime poteram ferre. Sed pius pater illico ut eum vidi, more suo super equum summum sedere fecit, sibiisque praedictum impensis fetidissimum saccum. Ego autem tantum fetorem non ferens, ab ejus quem comitabar latere retroho longius perem. Peracto itaque eminentioris Alps arctissimum itinere, ad declivum montis incipientes descendere, conspexi eum eminus astatem, suumque cogente paupere equum superascendere. Praedictum namque sacculum nec tunc pauperi reddidit, sed actioni sole appendit. Ego autem eos qui me praecesserent antecelebam, et ut appropinquarem illi, oculus et verecundans ibam. Et post pusillum cum venissem ad eum, dixit mihi: Accede, quoniam supersunni psalmi quos debemus cantare. Cui cum ego respondissem, quod fetorem illius sacci ferre non possem, protinus increpavit me dicens: Hou me! pauper illud quod tibi fetet, potest comedere, tu ejus non potes ferre odorem! Pauper enim potest portare, tu eum dicis te non posse videre! Hoc autem dicebat de se, qui verus Christi pauper erat. His et similibus verbis me increpavit, et odoratum menum ita curavit, ut ipsum fetorem denuo nunquam sentirem.

Aliud Odonis Romanum iter pro pace. Januario et Februario.

7. Sub idem tempus Italiam missi sumus a Leone summo pontifice, ut pacis legatione fungeremur inter Hugonem Longobardorum regem, et Albericum Romanus urbis principem. Post nonnulla vero discrimina venimus tandem Senam. Patiebatur autem famis penuriam ipsa civitas. Affuerunt autem nobis in profectu tanti periculosi itineris fere triginta solidi argentei, ex quibus pars maxima iam distributa erat. Ego enim recolens consuetudinem illius, quia nihil sibi nostrove reservabat usui, metuens ne nos et quique nostri fame deficeremus, si decesset ex quo omnium emeretur cibus, sumpsi quod supererat de praeditis solidis, et latenter ab eo discessi, atque eo ignorante civitatem transivi. Illo autem introeunte civitatem, occurserunt egentes assueta beneficia depositentes. At ille, circumspexit omnibus, dum me non vidit, protinus quod gessem intellexit. Sciebat enim, quanquam præsto non essem, non tamen longius fore: idcirco innuit omnibus manu ut eum sequerentur; quod et fecerunt. Vidi itaque dum transiret civitatis plateam tres viros, sed quadam honestate comptos, quae eos ab improbitate egendi alienos reddebat: attamen et eidem penuria dediti fuerant. Iстis namque et i—tam dedit occasionem, ut sue benedictionis participes

(23) Aliis, aliquod mutum, id est verbum, ni fallor, Gallice quelque mot

fierent. Erant ante ostia domus eorum posite singulariter sentulae lauri bacis plena. Statim unum ex his interrogavit, predictas lauri baccas quanti venderent pretii. At ille ignoro quid vale dixit; cui pater noster respondit: Tace, noscere dicere pretium quod dixisti, sed dic tantos denarios. Ille vero ita fecit: protinus vero mutuo tot accepit denarios, et sic eos sub praetextu pretii sua beneficione munerauit. Interea dum ego ejus observarem egressus, vidi illum venientem post pusillum a longo, ac quasi praeceps milius ad bellum incedebat stipatus cuneis pauperum: sed tamen tanta repletus exultatione, ut eo salutato more nostro, vix posset me rebenedicere. Deinde fixi me interrogare, qui essent qui eum ambiebant incedentes, vel quid quererent. At ille: Iste sunt, inquit, domestici Dei et laboratores nostri. Ergo accelerata, et reddite illis mercedem. Hoc peracto rursus interrogavi eum, quid sibi opus essent tanta lauri bacca, aut unde eas tulisset. Ille autemcepit nobis tanta et talia verba dicere, quanta et qualia nunquam audivi ab ineunte aetate, nec spero me ultra audire. Adeo enim omnes exhilaravit, ut praenimio gaudio ne quis ex nostris suas lacrymas posset continere, ut valeret alter alteri loqui. Necdum fuerant terse tanti lacrymæ gaudii, conquiniscens ejus paternitati cepi eum rogare, ut baccharum illarum sarcina nos non oneraret, sed vendoribus eas remitteret. At ille, non, inquit, faciam, quoniam vereor ne fortassis post nos premium remittant. Vix tandem id obtinere potui, videlicet ostendendo illi sequestrationem loci et longinquitatem itineris jam peracti. Ipsa vero die predixit mihi priorem fore futurum, et multa alia que mihi postea acciderunt. Deinde cepit me instruere, quemadmodum inter ceteras virtutes patientiam debemur obtinere; atque a se ipso exordium sumens cepit expondere, quanta et qualia ordinationis sua tempore a suis fratribus pertulisset. Quod sane nunc non expedit scribere propter sanctissimam eorum postmodum conversationem.

8. Necdum peracto itinere, et antea quam funditus nostra defecisset pecunia, obvium habuimus fratrem nostrum Petrum presbyterum, qui tunc conversationis gratia Romam veniebat: ex ejus substantia nostra dictata est inopia, quia ab eo sumpsimus ex quo iter nostrum perfecimus. Fiebat autem istud duobus mensibus, Januario videlicet atque Februario. Fuit autem iter nostrum per Ammaties Alpes. Tanta namque inundatio nivis illis diebus effluxit, ut agnitionem nobis olim cogniti auferret itineris: et ita omnium replebat sinus, ut frigescentibus artibus etiam loquendi modulos perderemus. Cumque senilia ejus membra tabescere cernerem, feci ei agilem tunicam, qua ejus posset tueri et calefacere penetralia. Peracta itaque legatione, a nostris coacti sumus, ut per maritimis reverteremur fines. Factum est autem cum venissemus ad locum, qui vulgo Burrianum vocatur, iam sole Oceanum tegente obvium habuimus seminudum pauperem ejus ego speciem, sicut tunc considerare non potui, ita nec postea recolere valui. Hoc tamen reminiscor, quia nudis plantis, nudatisque lateribus immensitatem ipsius nivis calcat intrepidus. Cui eum pater noster appropinquasset, gressum fixit, et omnes se procedere compulsi, et mox se expoliavit, et pauperem operuit, mihique praecepit tantum ei pretium superimpedire, unde possit iter suum implore. Tunc paulisper substiti, et eum quo ierit interrogavi, sciens in vastam solitudinem divertendi locum non esse. At ille inquit, ad pastorale se castrum persistente die posse pervenire.

(24) Is fuit abbas Romæ ad S. Paulum, in'ra numero 21, in'no etiam Casinensis ex chro'co Leonis Marsicanii in lib. 1, cap. 58, et quidem genere Francorum, ex cap. 56.

25) Egregia de eo monasterio Alberici principis

A Ex cujus nempe verbis compertus sum, quod ille qui apparuit, non fuisset homo purus, quia illud itineris spatium quod se sub una hora pollicitus est peractum, nos pene per totum diei spatium vix peregrimus; cuius rei factum mihi terribili visione antecedenti nocte eodem ordine fuit ostensus. Adeo enim sinus illius dilatatus est misericordiae, ut non solum fideliibus ista faceret, verum etiam persecutoribus suis manus aperiret et palmas extenderet. De quo et istud vobis retexam exemplum cui rei interfuit frater Firmus, Domini Balduini (24) abbatis germanus.

Odonis sollicitudo pro pace; charitas in rusticum sibi infestum.

9. Tempore præterito dum Romuleam urbem ob inimicitiam Alberici jam fati principis predictus Hugo rex ob sideret, cepit ille intra extraque discurrere, et pacis concordiaque monita inter utrosque disseminare, quatenus posset furorem predicti regis sedare, et predictam urbem tueri a tanta obsidione. Interea quadam die dum juxta monasterium (25) beati Andree apostoli iret, quod ad clivum Scauri dicitur ex nomine, quidam rusticus voluit cum propter lagunculas aquæ occidere. Etenim, sicut Scriptura dicit: *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter* (*Prov. x, 9*), more suo nulli nocens, nihilque suspicans curvato incedebat capite. Intantum enim apud eum usus inoleverat. Regulae (*Regula S. Bened.*, cap. 7), ut ubique esse, sive stans, sive ambulans, aut sedens semper curvato capite, delixisque terram luminibus incederet; qua de re a quibusdam conversationis sua tempore Fossorium ludendo vocatus est. Factum est autem dum predictus rusticus ietu caput illius appeteret, omnes qui juxta viam aderant, emissis vocibus percutientis atraxerunt manus. Tunc dulcissimus pater: Ne fallar, ignoro quod denarios accepit mutuo, eique bonum pro malo reddidit, et foderatum dimisit. Sed postquam ad predicti principis aures hoc pervenit, amputare manus ejus voluit. Quo auditu dominus abbas Odo obnixus ne fieret exoravit, et rusticum illum incolumentem atque indemnum absolvit.

Item in furem. Silentii religio

10. Multorum sane et vestris auribus diffamatum est illud, quod cuidam latroni pater noster dudum Romanum veniens fecerit; quod magis libet mihi describere ne aboleatur, quam ut vestre industrie insinuerit. Persistente itaque illo orationis gratia intra civitatem, visum fuit omnibus, ut frater noster dominus Gothefredus super pastores equorum iret in campum. Factum est autem, ut in sequenti nocte, cum gravati sonno pastores obdormissent, et ipse pervigil orationi insisteret, fur adfuit, raptumque equum ascendit, et fugam arripuit. Predictus vero frater maluit equum perdere, quam silentium rumpere; quod videlicet si fecisset, protinus fur equum dimitteret. Hoc tamen fecit: abiit, et tactu unum et pastoribus suscitavit, eique quod contigerat signo ostendit. Peracta itaque nocte et facto mane, videunt furem eminus uno afflum loco super equum sedere. Quem apprehendentes, vincitum eum patri nostro miserunt, statimque ei quinque argenteos solidos dare præcepit, dicens injustum esse eum absque digna mercede dimittere, eo quod per totius noctis spatium multum sustinuisse laborem. Sed enim postquam Deo trahente ad monasticam perveni vitam, ac debine per incrementa temporum prior a fratribus sum electus; sepe fratres nostri furem illum mihi annotarunt: et quia erat filius nostri molendinarii, quoties pater ejus fratum contraria-

charta exstat in tomo Italiæ, col. 1099, ubi Benedictus abbas, *religiosus presbyter et monachus*, tunc prefuisse dicitur; et Sergius Nepesianus, episcopus Alberici frater, aliquis ejus fratres ac sorores laudatur.

ibat, toties me prædictos solidos repetere cogebant.

41. Quia de actu silentii sermo se intulit, sine quo videlicet ducenda est pro nihilo vita monachi, restat ut retro redeamus, et per eum aliquantulum pervagemus. Vita enim monachi usque adeo est aliquid, donec sub silentio esse studuerit. Eo vero remoto, quidquid bene vel honeste se agere putaverit secundum institutionem Patrum nihil erit.

Exemplum insigne.

42. Tempore igitur quo sevissima gens Nortmannorum, Pictorumque Turonorum fines cruentis devastabat gladii, contigit ut duo venerabiles viri ex eadem congregatione, nescio qua de causa, mitterentur Turoniam. Unus eorum Archambalus vocabatur, mihiq[ue] bene notus: alter vero ignotus, et dicitur Adalasius; viri nempe opinatissimi, et multorum monachorum patres non sunt effecti. Factum est igitur dum tantum iter carperent, et in quendam locum requiectionis gratia divertissent taliter ab eisdem Nortmannis capti sunt eadem nocte. Erat autem quoddam oppidum secus locum, super quod noctu irruentes ceperunt, alia vero Nortmannorum pars que ibat, cum pridem capta preda devenit in eundem locum in quo prædicti fratres erant. Capere namque eos et ligare eorum manus, deinde minare potuerunt, sed eorum silentium rumpere nequiverrunt. Mane autem facto applicuerunt in assignatum locum, in quo sibi congregandi posuerant constitutum. Prædicti vero fratres paululum se ab eis sequerentur, et, sicut erant ligati, in terra se super facies suas dederunt, quatenus peracto psalmorum cursu silentio finem imponerent. Nondum enim oratione completa, venit pars reliqua capta multa preda. Inveniens itaque dux eorum prædictos fratres in terram jacere, interrogavit qui essent. At illi retulerunt ei omnia que gesserant per ordinem, addentes quod nullo modo potuissent eos loqui facere. Ille itaque quia erat barbarica immunitate turgidus, ob nimiam elationem cum eodem in quo residuebat phalerato equo inclinato velut ad feriendum canto, irruit super eos, metu moris eis incutens, volens eos probare an timerent. Ceterum vulgus undique quod confluxerat ad hoc spectaculum vociferantes barbarico ritu plansum dabant manibus. At illi ut erant animo constantes, ita et corpore permanserunt immobiles: et hoc non aliqua liebet apud eos in delusione, sed jure observantiaque sancte regule, sub qua videlicet cupiebant mori et vivere, nunquamque ab ea declinare. Sed Omnipotens manus eorum exhibilarunt spectaculum protinus convertit in luctum. Mox ut ad eos barbarus appropinquavit, equus in quo residuebat in obliquum, resilivit, sessoremque suum in terram stravit atque collisit. Quam collisionem statim febris lethalis secuta est. Conticuerunt omnes et versi in stuporem ceperunt querere inter se, quid ex iis facere deberent. Reperio tandem consilio, barbarico rito dignum esse censuerunt, ut pro vita ducis sui unus ex eis cadere. Deinde ceperunt sorte querere, quem ex illis deberent interimer. Sed super virtutum viros et sorti Christi connumeratos diabolos nullo modo poterat cadere sors. Obstupescerant itaque super eos et admirantes dicebant, ultra homines esse, super quos sors eorum non potuisset cadere. Siquidem juxta hunc modum interemerant unum ex famulis eorum. Alter vero famulus qui supererat, optime sciebat hostium linguam, qui eis omnia que loquebantur latine eloquo clam indicabat. Et hunc credimus consolatorem hominum salvasse ob eorum revelationem. Tunc accedentes ad eos, velociter eorum manus dissoluerunt, atque pro vita ducis sui obnoxius eos per interpretem rogare ceperunt: et ita demum factum est, ut eos nunquam ligare postea presumpsissent. Sed et hoc fuit mirabile, quia unus ex prædictis fratribus feriebat auream crucem circa

A collum, et hanc cum reperissent, non presumperunt auferre. Cibo vero quo voluerunt et potu apud eos usi sunt, quo usque inter eos fuerunt: sic enim compleatum est in eis illud probatissimum gaudium quod patientiam operatur, de quo ait Apostolus: *Non solum autem sed et gloriamur in tribulationibus scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia vero spem. Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris (Rom. v).* Et nunc igitur quicunque monastica fertur indumenta, obsecro ut una mecum horum virorum inuecamini exempla, et silentio tandem aliquando deiis operam. De hoc namque bono silentio Isaías: *In silentio erit robis spes (Isa. xxx.)*; et Jeremias: *Bonum est cum silentio præstolari Dominum (Thren. i)*; et rursum: *Bonum est viro cum ab adolescentia sua portaverit jugum, sedebit solitarius et tacebit, quia elevavit se super se (Thren. iii, 27)*. Similiter et David de eo inquit proclamat: *Dixi custodiā vias meas ut non delinquarem in lingua mea. Posui ori meo custodiā (P. al. xxxviii)*; et cetera; et apostolus Paulus: *His autem qui hujusmodi sunt denuntiamus et obsecramus in Domino Iesu, ut cum silentio operantes panem sumū manducem (II Thess. iii)*. Diximus ista de antiquis vaibus, ut nullus arbitretur hoc silentium modernis temporibus fuisse inventum, sicut quidam male suspicentes fatentur. Hos namque et Novi Testamenti Patres, Paulus, Antonius, Hilarius, Joannes, ad postremum beatissimus pater Benedictus imitati sunt, et alii quamplurimi, quos nominatim proprius quorundam fastidium minime recensemus: quorum videlicet silentium, si quis studiose exquirere voluerit, in eorum catalogo affatim reperi poterit. Ergo ut nobis quilibet non opponat quietem in qua deguerunt soliditudinis, his omniis noster stylus totus se convertat ad institutionem evangelistarum et de operibus Domini Jesu sumat exordium.

43. Primum quidem testimonium in Matthæo habemus: *Jussit, inquit, Jesus discipulos suos ascendere in naviculam et procedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et demissa turba ascenderit in montem solus orare (Matth. xiv)*. Secundum in Marco: *Coegit Jesus discipulos suos ascendere narem ut procederet eum trans fretum ad Bethsaïdam dum ipse dimitteret populum, et dum dimisisset eos, abiit in montem orare (Marc. vi)*. Tertium in Luca ita continens: *Factum est in illis diebus, exiit Jesus in montem solus orare et erat pernoctans in oratione Dei (Luc. vi)*. Item in eodem: *Vigilate itaque omni tempore orantes ut digni habeamini fugere omnia ista que futura sunt et stare ante Filium hominis. Erat autem diebus docens in templo: noctibus vero exiens morabatur in monte qui vocabatur Oliveti (Luc. xxi)*. Quartum namque testimonium in Joanne hujusmodi terminatur: *Jesus autem perrexit in montem Oliveti et dilucido iterum remi in templum (Joan. vii)*. Si enim Verbum Dei et Cœrator carnis, dum conversaret cum hominibus et vita prædicaret Evangelium, ad tempus siluit, quid nobis agendum sit facilius comprehendere potestis; videlicet cum mors et vita in manu lingua sit posita (Prov. xviii), et cum Scriptura dicat: *In multiloquio non effugies peccatum (Prov. x)*, et: *Vir linguosus non dirigetur super terram (Psal. cxxxix)*. Si enim prædicti fratres cum cæderentur atque viuunt minarentur, voce silentium rumpere non possi sunt, cum imitantes, de quo scriptum est: *Sicut oris ad occisionem ductus est, et quasi agnus coram tendente se sine voce, sic non operabit os suum (Isa. Lii)*; hi vero qui nullam viuunt, nec a quovis coacti, sed sua sponte regulæ jura transgredientur, quid dicturi erunt simul positi ad judicium, cum nitorumque causa in conspectu Dei ejus angelorum examinabitur? De qua examinatione sancta Ecclesia per beatum Job terribiliter clamat dicens: *Instauras testes tuos contra me (Job x, 17)*. Semper enim in his gravissime ulti plectitur, qui per testes convincuntur. Et illi male-

dictum legis percipiunt, qui ea quæ legis sunt sciunt et ab ejus mandatis temere declinare non metunt. De quibus Psalmista ait : *Maledicti qui declinant a mandatis tuis* (*Psal. cxviii*) (26).

Fratribus infirmis ægre medicinam indulget.

14. Erant itaque in nostra congregatione duo fratres, quorum nomina huic operi non libet intexere, qui pro sua gravissima infirmitate crebrus eum assueverant orare, ut medicina illis remedia adhibere juberet, presumentes de sanitate. At ille non ferens eorum improbitatem, consensit voluntati eorum : petitoque medicamine licentiam tribuit, sed prius eos convocans sub similitudine quadam dixit illis hoc paradigma. Vidi aliquando fratrem simili vestro vulnera cruciatum et prius mortuum quam pristinæ sit sanitati restitutus. At illi nihil de se suspicantes adhibuerunt sibi medicum : sed post sedulos eruciatus, sanitatem nunquam receperunt. Scio et alium fratrem, qui tempore sua conversionis dum studeret præteritas fendo delictorum tergere maculas, cetera reliquit studia, noctu dieque orationi, compunctioni et lamentationi incessanter dedudabat. Cumque eum peritissimus pater requisisset, eur præsto cum aliis ad docendum vel discendum non esset; veritatem retulit ei, et occulta cordis sui patule revelavit, atque ut sibi hoc perficiendi daret licentiam exoravit, sciens pro certo secundum institutionem Regule (*cap. 49*), quia quod sine permissione patris spiritualis monachus agit, presumptioni deputatur et vanæ glorie, non mercedi. Cui pater noster ait : Restat ut uno vel amplius tempore iste Spiritus discelat a te, quo mens tua stimulis saucietur vanæ glorie. Mox frater ille prædictam perdidit compunctionem, et vis post mediū anni spatium eam rursus exoravit patrem nostrum meruit recipere. Sua namque verba miro gravitatis pondere plena erant; quia vir sanctus repletus sancto flamine in cassum loqui nesciebat.

Joanni episcopatum prædictit.

15. Præteritis his diebus coram nostris fratribus et aliis qui aderant nobiscum, retulit dominus Joannes, Nolanæ (27) Ecclesie episcopus, quod ante hoc triennium bis Romam isset, et prædicti episcopatus benedictionem resistenter inimicis nequivisset accipere. Interea dominus Odo orationis gratia Garganum ibat. Cumque vidisset eum tristem, sciscivit eum quid haberet. Cui ille cum omnia que sibi aderant retulisset, et quia quasi spe desolatus accipiendo ordinem pontificatus confundebatur tertio Romam reverti; benedixit ei, et dixit : Perge iterum securus, et scias quia complevit Deus votum tuum : deinde dimisit eum. At ille accepta benedictione abiit, et infra spatium quindecim dierum, sicut pater noster præixerat, illi adventit. Quia de re indubitanter proferimus, vir iste prophetia spiritum veraciter habuit, cuius verba tanta sunt auctoritate firmata.

Nepotib' baptismum obtinet.

16. Meminisse vos volo, fratres, quod præterito anno ille peregrinus qui se de familia patris nostri esse fatebatur, et Jerosolymam ascendere festinabat, coram vobis de patre nostro bis terque narravit. Aiebat enim, quod idem annis quibus Nortmannorum gens Turonie devastabat fines, die quodam contigit ut nepotus domini Odonis, neccum renatum fonte baptismatis, una cum nutrice sua caperent prædicti Nortmanni. Erat autem Turonis prædictus pater. Cumque hoc ei ibi nuntiatum fuisset, mox ille ora-

(26) Quæ sequuntur ad num. 22, in editis locantur in libro iii.

(27) Ex hoc loco angeri atque illustrari potest series episcoporum ejus loci, in Italice sacre tomo VI.

(28) Confer libri ii, num. 16, ubi Joannes anno altero, quam scriberet, id accidisse refert.

A tioni incubuit, et tandem Dominum oravit, quo usque liberatum puerum esse cognovit? Non enim potius de illo quam de ceteris dolebat captivis, sed prius anima gravissime laborabat, timens ne aliquo casu sine lavacro fontis puer et ejus anima gehennæ traderetur. Sed inter cetera non sunt preterenuda illa quæ nutrix pueri narrabat. Locus, ait, ille ad quem captivi ducti fuerant, ultra quoddam flumen erat, cuius tanta inerat profunditas, ut nullus illud aliter nisi navigio, aut natatu posset transire. Distabat autem a Turonia spatium itineris octo dierum. Jam vero revisendi puerum spes frustrabatur. Stante itaque muliere in ipso discriminis, subito inspirata est Dei flamme, ut ariperet puerum et abiaret; quod et fecit. Etenim tam secura per medium hostium transivit catervas, ut non solum ab aliquo fuisset retenta, verum etiam nec interrogata. Profunditatem vero tanti fluminis sic sis cruribus transivit, et longinquitatem tanti itineris triduo peregit, non esuriens, neque sitiens, aut lassescens, donec Turoniam perveniret. Hoc vero factum cuius fuisset meriti statim claruit, quia mox, ut puer patri nostro delatus fuit, sacro eum fecit baptismate tingi. Deinde elevatis in coelum oculis ut moreretur oravit, atque deinceps post triduum celo reddidit spiritum. Pater vero ejus factus est monachus. Quæ vero sequuntur, ipse beatus pater exposuit, non tamen ut a se vel pro se facta fuissent, sed de quibus cum Dominus periculis liberasset narrabat.

Naufragium evadit.

17. Quodam tempore dum Rhodani alveum navigio transiret, comitatibus illum optimatibus regionis illius, contigit, ut dum unus equus alium vellet calce percuterere, ictum ferientis navigii tabula exceptu, illo videlicet loco, ex quo ramus fuerat cum dolaretur excusus. Mox ut evulsus fuit vertex, tanta per idem foramen inundatio ingressa est aquæ, ut subito repereretur navis usque ad superficiem. Sic tamen plena Deo gubernante ad aliam pervenit ripam. Etenim usque adeo pater Odo intro stetit, quo omnes fuissent egressi. Ad postremum cum fuisset ille egressus, navis abiit in profundum. Quia in re videlicet ejus meriti vir iste fuerit perspicue claret, qui hoc suis obtinere valuit precibus, quod prius meruerunt Petrus et Paulus, dein pater noster Benedictus.

Item præcipitum.

18. Sub eodem tempore competit illi Romam (28) orationis gratia venire : sed non multo post dum patriam reverteretur, inter Burdonum Alpes ob nivis immensitatem præoccupatum et septum est ejus iter, qua videlicet mons ille nullo unquam tempore potest carere. Secus autem locum illum habitat quoddam genus hominum, qui Marrones (29) vocantur, et arbitror ex Marronea provincia illud nomen traxisse originem. Hi enim accepta mere e prebuerunt ei ducatum, sicut et aliis facere consueverunt, quia alter hiemis tempore nemo quidem prædictos montes valet transire. Nam, antequam sol lucis terminum clauderet, illud quod supererat diei spatium versus est a multitudine nivis in caliginem. Sed illis proficiscentibus ut præterirent tetricum et periculosum locum illum, subito equus super quem sedebat pater noster, tetendit pedem in obliquum, et ambo simul mergebantur in præcipitum. Tunc pater Odo, relictis habenis, ambas manus dum caderet ad celum erexit, et mox ramum arboris inter brachia sua reperit, atque in eo usque adeo se suspendit, donec ejus clamoribus qui præcesserant

(29) De iisdem S. Odo in lib. ii de Vita S. Geraldii cap. 17. Ipsi quippe Marruci, rigentes videlicet Alpium incole, nihil quæstiosius astimabant, quam ut suppellectilem Geraldii per juga monium jacinus transthererent. Vulgo Marranes appellantur.

reversi fuissent, et eum suscepisseat. Ramus autem ille amplius non fuit visus, quia arbor illuc numquam videtur, nec nascitur, equus vero ultra nusquam comparuit.

Item latrones.

19. Revera cum pro pace regnum et principum, necon et correctione monasteriorum impatienti amore arderet, et ob hoc hic illucque discurreret, sepe ei latrones insidias paravere. Quadam namque die quadraginta super eum insurrexerunt latrones. Cumque unus ex eis qui erat insignior ceteris, Aimon nomine, vidisset eum, fratreque qui comitabant illum incessanter psallere, ac psalmando iter peragere, illico compunctus corde dixit sociis suis: Nunquam memini tales viros vidisse, nec puto alicubi visi fuissent; discedamus ergo ab eis. Est et quidam armiger cum eis, videlicet strenuus vir, et ideo absque nostro periculo non possumus nocere illis. Cui respondentes dixerunt: Armigerum illum in acumine lancee nostrae levemus, ceteros autem expoliante abire dimittamus. Ad hanc respondit ille: Prius in me arma convertite, alioquin me vivente nihil eis habetis facere. Sieque invicem sunt divisi et ad propria reversi. Latro itaque quem prædiximus post patrem nostrum abiit, et reatus sui penitentiam egit, ac deinceps a latrociniis pravitate cessavit. Sed non ab eis hoc censemus factum fuisse. Tanta enim spiritus cui adheserat eum repleverat gratia, ut ejus jocunditas non solum jocundos exhibilaret, verum etiam et moestos veræ letitiae redderet, et perennis exultationis participes ficeret. Lingua enim ejus, ut Scriptura canit, lignum vite et lingua placabilis ac dulcedo mellis favus distillans labia ejus et lex prudentia in sermonibus illius.

Latronem suscepit ad monachatum, qui religiose rives, a beata Maria in celum vocatus est.

20. Quadam namque die iter habens iuxta prædonum fines, quidam latro juvenis intuens vultus ejus affabilitatem, illico compunctus corde ejus provolutus vestigiis, ut sibi miserarerum humili precatar voce. Quem cum interrogaret quid vellet, monastica sibi deprecabatur subveniri miseratione. Deinde interrogavit eum pater noster, si aliquis ex eadem parochia cum cognosceret. At ille: Omnes, inquit. Vade, ait, hodie, et crastino duc tecum unum ex prioribus loci illius cum veneris ad me. Quo auditio abiit, et sic ut ei imperaverat peregit. Altera vero die cum utriusque ante eum venissent, cepit pater Odo virum illum magnatum de vita moribusque prædicti latronis sciscitare. At ille, Juvenis iste, inquit, pater, insignissimus latro est. Quo audito discretus pater dixit latroni: Vade et prius mores tuos corrigre, et postmodum monasticum appetere discipulatum. At ille: Ego, inquit, projectus a te hodie vado in perditionem, animam vero Deus a te requiret. Tunc misericordia motus pius pater præcepit ei, ut arrepto itinere ad monasterium eum præcederet; quod et factum est. Peracto itaque aliquo tempore sub regulari degens examinatione, tandem effectus monachus; cellariori fratri eum ad obediendum subdiderunt. Etenim cum idiota esset, utrumque ei imposuerunt, scilicet obedientie jugum, et studiorum litterarum; quod devote ita pergebat, ut unam manum obedientiae porrigeret, altera vero psalterium ferret, Israëliticum illum imitans populum, qui cum Jerusalem reedificaret, una manu gladium tenebat cum quo hostes pelleret, alteram

(30) Hinc forsitan usus vulgaris orationis, quæ incipit ab his verbis. Usitata haec vox in actis S. Maioli abbatis.

(31) Moris erat quondam, saltem sepiissime, ut missa ad viaticum infirmo præbendum celebraretur, quod in extremo fere agone tribui solebat. Odo noster in lib. m de Vita S. Geraldii, cap. 7: Ceteris pro-

A vero subdebat ad laborem artis. Sieque frater iste vitam suam peragens, post paucum tempus exsilii ejus vita suscepit finem. Nam cum in extremo vita laboraret, vocavi plum patrem, singularem supplicans locutionem. Cui cum veniam peteret, interrogavit eum, si in aliquo excidisset post monachatum. At ille: Nudo enim te interrogante mea culpa tunicam nostram tribui, et funem pilis contextum de cellulario abstuli. Quem cum interrogasset quid ex ea fecisset: Refreshendo, inquit, invigiliu quam dum male contraxi, ventrem meum ex ea circumligavi. Super quod factum stupefactus est pius pater. Et cum vellet eam ab ejus visceribus solvere, cutis quæ ei adhaeserat una cum sanie secuta est. Adiecit et ait: Hac nocte, pater, in coelis elevatus sum per visionem. Obviavit autem me gloriosissime personæ et excellentissime potestatis mulier, approquinque mihi ait: Cognoscisne me? At ego: Nequaquam, domina. Et illa: Ego, inquit, sum mater misericordie. Cui ego: Quid jubes ut faciam, domina? At illa: Post triduum venies hue tali hora. Quod et factum est. Tertio vero die hora qua dixerat defunctus est. Quia de re patuit perspicue verum quod vidit, quia hora qua prædixerat ab hoc seculo migravit. Et inde pater noster consuetudinem tenuit beatam Marian matrem misericordie (30) vocare.

Joannis missio Neapolim. Odonis revelatio de agone duorum fratrum.

21. Per idem tempus cogente necessitate nostri monasterii missus sum Neapolim. Præparata tandem quæque necessitas exposcebat, competit mihi navigio Romanum reverti: et cum applicuissest Portuensem civitatem, exceperunt me viri nobiles, qui et ipsi a Roma venerant aucto ipsu diem. Quos cum de patre nostro sciscitasse, quasi de novo quodammodo gratulantes amico, inter cetera ejus opera ista, me absente, illo tempore narraverunt fecisse. Præterito isto mense Augusto, ipsa die Assumptionis beatae Marie, in Adventino monasterio fuit pater noster. Rogatus est autem a domino Balduino abbate, ut ipsa die ob amorem sanctæ Marie ibi missam celebraret, et suis manibus corpore et sanguine Domini eos communicaret. At ille hoc se facere non posse respondit: sed illis persistentibus tandem consensit invitus. Deinde ecclesiam est ingressus, et cum fuisse paulisper oratum, copit de ecclesia egredi. Nam volentes eum retinere, Obscero, ait, sinite me abire, quia duo fratres nostri positi sunt in extremo vita, et necesse habeo velociter ad eos ire ne exstant me absente. Deinde adiecit: Ecce ante januam monasterii adest qui compellit ire. Necdum verba compleverat, et missus adiuit, ut prædixerat, et cum venisset ad sanctum Paulum, mox abiit, et pro fratre Benedicto missam (31) celebravit, eique corpus et sanguinem Domini viaticum tribuit, et sic predictus frater Domino spiritum reddidit. Alter vero Gislebertus fuit dictus, mibiisque consobrinus, qui octavo die est secutus. Nunc ad prisca quasi in cœulo posita revertantur tempora, et aliquantulum per majora curramus exempla.

Romæ Vitam S. Martini corrigit et glossulis explicat. Codex ad pluriam inviolatus.

22. Ante hoc triennium dum essemus apud beatum Paulum Romæ, rogavit eum dominus abba Balduinus, ut librum quem de vita beatissimi Martini episcopi more dialogi Gallus et Postumi compoaserunt, ei corrigeret, et glosulis elucidaret. Cujus exitu psallentibus quidam de sacerdotibus missam continentem celebravit, atque sacrosanctum mysterium attulit. Cum vero quidam dicenter quod jam decessisset; ille sensum adhuc retinens oculos apernit, et hoc indicio nondum se decessisse monstravit. Tunc vero Dominicum corpus sua sponte suscepit, et ita felix illa anima ad celos migravit.

videlicet voluntati statim assensum præbuit, et ac-
cessito fratre Othegario emendandi operam dedit.
Factum est, dum hæc agerentur, ut vespertina hora
pulsaret signum: statim secundum regulæ pre-
ceptum relictus quæ in manibus tenebantur ecclæ-
siæ ingressi sunt, codicem vero apertum ubi sede-
rant reliquerunt; præoccupati vero vespertinis
orationibus codicem oblitæ sunt. Erat autem hiemis
tempus. Tanta autem in ipsa nocte inundatio de-
fluxit aquæ, ut omnes nostri monasterii officinas
repleret. Locus autem ille, in quo liber fuerat re-
lictus, ita est positus, ut aquæ quæ ipsius labitur
tecto, et ex tribus aliis tectis subjacentibus superiori,
quodammodo una conversione collecta more torren-
tis illo uno in loco dictib, ibique usque mane patu-
lus permanuit liber, et tot inundationes aquarum
in circuitu ejus cecidere. Margo namque predicti
libri undique fuit lata, scriptura vero permanuit
intacta. Facto mane appositus est coram fratribus
liber. Cumque attoniti miraremur omnes, ait provi-
dus pater: Quid admiramini, fratres? sciatis quia
Vitam beati Martini aqua tangere timuit. Et hoc
cum aliquo dicebat gaudio. Ad hæc unus ex fratribus
nostris, quia erat promptius ad loquendum, accep-
to codice adieci: Intuemini et videte, quia codex
iste vetustus est, et a tineis demolitus, atque ab
aquis olim lotus, et usque adeo humectatus ut jam
squaleat palloribus. En indicia cernite, et dicit pater
noster dudum lotum librum nunc aquam extimuisse
tangere? aliud namque aliud est. Tunc pudicus pa-
ter: Tace, inquit, ista dicere noli. Non est enim
similis Martino qui possit habere laudem in omnes
gentes. Sic ea quæ propter eum Dominus fecit in
laudem Martini convertit.

Monachi incondita locutio ut repressa.

23. Per illud namque tempus longe lateque patriis
nomen, veluti clarissimum sidus, caput efful-
gere. Factus est notus regibus, episcopis familia-
rissimus, magnatibus charus. Quæque enim mona-
steria in eorum finibus constructa erant, juri patris
nostræ ea tradebant, ut nostro more corrigeret et or-
dinaret. Interea vienies ad quoddam monasterium,
habens secum paucos fratres in comitatu, ex quibus
nos unum cognovimus, nomine Adolfo; et ipse ante
hoc biennium migravit ad Dominum. Peracta itaque
illa hebdomada, Sabbato vesperscente, cum nostri
fratres cœperissent mandatum (52) regulæ preparare
more, contigit ut unus ex illis monachis per eundem
locum ubi hæc parabantur transire. Certe cum vi-
disset prædictum fratrem nostrum nostra consue-
tudine suos ablueret subtalares (53), ira permotus
rupto silentio cupit dicere: Dic mihi in quo loco
sanctus Benedictus præcepit monachis suos lavare
subtalares? Ille nostro more signum ei fecit ut tace-
ret, quia hora erat incompetens. Non enim recorda-
batur illius quod Sapientia dicit per Salomonem:
Qui erudit derisorum, ipse sibi injuriam facit (Prov. 9);
et iterum: *Noli arguere, ne oderit te* (Prov. ix, 8). D
Videns itaque sibi non respondisse, effleratus est
vehementer, et rabido inflammatu igni, ista copit
verba evomere: O qui solebas negotiando circuire
mundi provincias, nunc venisti nobis predicare regu-
lam, et mehorum tuorum corrigevit vitam. Jurans

(52) Id est lotionem pedum, ad quam cani solet
antiphona: *Mandatum novum do vobis*. Sabbato id
siebat, lavabanturque utensilia monasterii ex regulæ
præscriptio in capite 55.

(53) Id est calceos, alii *sotulares*, quos singulis
Sabbatis ablueret solebant. Hunc usum sustulit Pe-
trus Venerabilis statuto 28, superstitionem esse ex-
istimans, si calcei quos ob laborem in pluris et lu-
tosis viis exerceri primitus solitus sordidatos ablue-
re necesse erat; dimiso subinde munuum labore
mundissimi duabus aut tribus aquæ quantitatibus, deinceps aspergerentur

A do, perjurando, more accipitris hominum assue-
veras auferre substantias, et nunc impudenter beatifi-
cari a nobis appetis, quasi nescientibus actiones
tuas. Non enim serpente me fecit Deus, ut tuo
more debeam sibilare, nec bovem ut debeam mu-
gire; sed hominem me fecit, et ut loquar lingua
mihi tribuit. Hæc et iis similia cum incessanter
oblataret, concito gressu recessit ab eo predictus
frater. Sequenti vero die cum hæc omnia ad capi-
tulum fuissent recitata, miser ille non solum
veniam non petiit, verum se bene fecisse respondit,
addens insuper non decere talem personam suum
meliorem increpare. Tunc pater noster super ejus
indignatus superbiam, commotus ait: Hodie
dies Dominicus (54) est, ideo nullus contristari
debet. Ideo ista discussio suspendatur in crastinum.
Factum est, et post pusillum a capitulo omnes sur-
rexerunt. Ille autem subito factus est mutus, atque
post triduum sine sermonum absoluzione defunctus
est. Ecce quantum est virus arrogantie. Hujus
namque mucrone multorum monachorum vitam re-
perimus haec tenet sauciata; quia dum putant se
scire quod nesciunt, suis propositionibus secundum
Apostolum stulti efficiuntur dicente Scriptura (55): Qui
non vult esse discipulus veritatis, erit magister
erroris. De quibus et Dominus per Amos loquitur:
*Reversi sunt ut essent absque jugo, et facti sunt arcus
dolosus* (Amos vii). Horum namque imagines procul
dubio hi tenere videntur, qui prius vocari magistri
quam fiant discipuli nituntur, et antea regiminis
arcem subire appetunt, quam subesse noscuntur.
Eniū vero needum tirunculi bravum usurpat
victoris, atque indecta manu arma fortissimi militis
aripercere non verentur, negligentes ea quæ dicit
Scriptura: Qui regulariter non subest, regularibus
præcessere non debet. Sed quia legaliter nolunt vivere
a legi præcepto non verentur faciem cordis avertere.
De quibus per prophetam Dominus loquitur:
Verterunt ad me terga, et non faciem (Jerem. ii). Nam
et Nicodemus legislator venit ad Jesum nocte, quia
prius voluit instrui, ut postea alicui docere posset.
Hujus namque morbi duplex malum est: unum,
quod clandestina præsumptione, quasi sub prætextu
sanctitatis, auctorem suum ad arcem instigat scan-
dere magisterii; alterum, quod ipse destructus alios
instruere querit secundum sectam sui erroris, et
(quod sine dolore fateri nequimus) ipsi præcipites,
quodam stantes post se ad præcipitum trahere
moliuntur, de quibus per Evangelium Dominus dicit:
*Cacci sunt duces cæcorum. Cæci autem si cæco duca-
tum præstet, ambo in foream cadunt* (Math. v). Ilo-
rum namque conventum potius capona, quam con-
gregatio nuncupatur: quia ibi unusquisque id agit
quod libet, et hoc non agit quod non libet. De talibus
namque per Salomonem dicitur: *Massa stupre syn-
agogæ peccantium* (Eccli. xxi). Hoc namque monachoru-
m genus teterum vocat beatus Benedictus
(Reg. cap. 1). Eorum itaque conversationem miser-
erimam dicit esse, atque in tantum miserabilem, ut
de ea satius taceri censeat, quam aliquid loqui. Ergo
his omisssis revertarum ad querelam prædicti mona-
chi, et videamus quid beatus Benedictus præcipiat
de rebus monasterii. Omnia, inquit, vasa monaste-
rii, cunctamque substantiam consipient velut alta-

(54) Itaque die Dominicæ capitulum olim celebrari
mos erat; quod alii exemplis probare licet. Nota
quod subditur de religione reprehensionis in Domi-
nica. Consentit synodus Aquisgranensis anni 817 in
cap. 72. *Ut si qui noxæ culpa tenetur, die Dominicæ
remissiis habeat, et veniam non petat.* Lege S. Ber-
nardum in sermone.

(55) In hoc et paulo post sequente loco Scriptura
nomine etiam comprehenditur doctrina Patrum, so-
lexani veterum more.

ris vasa sacrata. Et iterum : Si quis autem sordide aut negligenter res monasterii tractaverit, corripatur (*Reg. S. Bened.*, c. 51, 52). Quid enim sunt aliud calcementa, vel vestimenta fratrum, nisi substantia monasterii. Si enim alibi septimanaris isdem ipse praecepit, ut vasa ministerii munda et sana cellarario reconsignent, quae videlicet sunt fictilia atque vilia, et officia coquina deputata : quid sentendum est de calcariis, quae sunt suo pretio chara, et pavimento ecclesie adhaerenda? Sed sicut gravis culpa videtur fore monachos solliciti aliena providere, ita multo magis gravior sua negligere. Si enim dives reprehenditur ex quod quotidie splendide epulabatur, prouidubus graviter reprehenditur servus Dei qui quotidie eneare concupiscit, videlicet eum in sexto immunitatis gradu praeceps beatus Benedictus, ut omni vilitate, vel extremitate contentus sit monachus! Ob hoc enim quis negligens sua non vult lavare calcementa, ut in quoddam angulum ea projiciat, atque a luti pallore marcescant; et denum nec sibi, nec pauperibus aliquid valeant, cum omnia vetusta panperibus praedictus pater praeceps eroganda. Hoc namque dicimus, non quod squalidus aut lucidi more hypocitarum incendant : sed ut omnibus suis vestimentis nitidis utantur et lotis, sicut per quendam sapientem dicitur :

*Qui cupis esse bonus et vitam queris honestam,
Corporis atque animae dilige munditiam.*

Præcepta enim Patrum termini sunt sequentium.
De quibus Dominus per Moysen loquitur : *Maledi-*

cus quicunque transgressus fuerit terminos proximi sui (Deut. xxvii, 17). Quem videlicet præcepti terminum dum iste præfatus monachus transgredere non fuit veritus, jure maledictionis sententiam illuc suscepit in quo prævaricatus est. Et hoc est enim quod dives ille qui in inferno sepultus esse dicuntur, plus se in lingua, quam in ceteris membris ardere fatetur. Inde est illud quod per quendam sapientem dicitur : *Per que peccat, quis per hec et torquetur.* De quo et Jacobus apostolus : *Lingua, inquit, est ignis universitas iniquitatis, lingua constituit in membris, quae maculat totum corpus, et inflamat rotam nativitatis nostræ. Lingua est inquietum malum plena veneno mortifero (Jac. iii, 6, 8).* Et de ipsa psalmographus ait : *Disperdet Dominus universa labia dolosa et linguam magniloquam (Psal. ix, 14).* Similiter et per Ezechiel : *Linguam tuum adhucrescere faciam palato tuo, et eris mutus (Ezech. iii, 26).* Et utinam lingua sit mutus et non a fidelium consortio separatus. Quid rogo est excommunicationis, nisi separatio bonorum? Inter cetera namque sua præcepta beatus Benedictus illud sub excommunicatione ligavit quod de silentio dixit, et sub nullius prioris arbitrio reliquit. Quia de re quisquis ad monastica pervenit fastigia, perpendat quod agat, et ab ipsa se excommunicatione alienum reddat. Illud semper corde retineat quod illis duabus contingit virginibus, quae præceptum beati Benedicti negligenter duxerunt, de quibus beatus Gregorius mentionem facit in suis Dialogis. Sed satis in his immoravimus, nunc ad alia transeamus.

LIBER TERTIUS (36).

Monachorum S. Martini interitus.

1. Eodem namque tempore dum nos pater noster regularibus disciplinis instrueret, multorum monachorum non dico obitum, sed miserabilem excessum scelus nobis narratione assueverat narrare, ut juveniles in nobis comprimeret motus, et quasi sub timoris virga more pastoris duceret nos ad elysii gaudia. Quadam vero die dum talis nobis exponeret, succumbens paternitati ejus, cœpi eum rogare ut nobis diceret, si tantum intra Italie fines monasticus ordo corruisset, vel si in Europe finibus simili modo excidisset, et quomodo aut qualiter, vel quando hoc evenisset. Tunc ille, assumpto sermone, ista nobis cœpit expondere : « Ante hos itaque annos, persistente monastica congregazione apud ecclesiam beati Martini Turonis, cœperunt modum suum, consuetudinesque relinquere, ac propriis voluntatis vitam suam propositumque corrumpere. Relinquentes namque nativa et assueta vestimenta, cœperunt fucatas, atque fluxas pallioque ornatas circumferre cucullas et tunicas. Calceamenta itaque quibus utebant adeo erant colorata ac nitida, ut vitreum colorem viderentur assumere. Ad Laudes namque nocturnas ne aliquo pede offendenter, cum luce diei surgebant. Ista et harum similia multa contra regulæ jura faciebant. Quibus rebus cum decrevisset Deus finem imponere, nocte quadam omnes quiescentes, cum unus ex eis eamdem horam insomnem duceret, vidit duos viros dormitorium ingredi, unum videlicet gladium manu tenentem, cui aliis imperabat indice singulatum eos his verbis

C peruereret (37) : Hunc et hunc percutere. Cumque cum qui haec intubebatur gladio voluisse appetere, emissâ voce adjuravit eum dicens : Adjuro te per Deum viventem, ut non interficias me. Statim percussor gladium contraxit et ipse solus evasit ex omnibus,

Quam-gravis culpa sit restes monasticas mutare.

2. Rursum interrogavi eum quæ culpa esset in monacho, qui pura mente quolibet ueretur vestimento. Ad haec protinus istud mihi opportuit exemplum : « Per illud namque tempus quod Nortmannorum gladius in nostris finibus grassabatur, cœpere multi ex nostro ordine propria relinquere monasteria occasione hostium reperta, et cuncta usui humano placita repetere quæ pridem abrenuntiaverant. Pro consortio namque fratribus frequentiam habent parentum et amicorum, et pro rebus monasterii substantiis appetebant propriis dñtari. Fracta tandem vestimenta, cum quibus de monasterio exierant, denuo non indebantur similia, sed colorata, quæ nos vulgo dicimus blava. Sub hoc namque tempore frater quidam, recedens ab hac peste, nostrum petit monasterium, deprecans ut cum recipieremus. Cujus annuentes voluntati, protinus omnia quæ acquisierat abrenuntiavit, et monasterio concessit. Cui cum frates indixissent ut iret, omnia simul collecta monasterio deferret, respondit : « Ille ego, inquit, ut quæ usque modo habui vestra subjacent ditioni, requirendi vero ac dimittendi vestrae sit potestati. Quia de re de monasterio solus non egrediar, sed cui vobis placet hoc præcipite uni e fratribus requiri. Ego tamen

idem S. Odo in libello de combustione ecclesie S. Martini, ubi in Martinianis canoniciis arguit ingressum seminarum in monasterium, ac vestium pompa.

(36) In ms. Compendiensi, itidemque in Silvinianensi veterissimo, nulla est hic libri divisio, sed omnia duobus libris continentur.

(37) Quid de hac cæde sentiamus, dictum est in Elogio Alcuini in parte i seculi iv. Lege quæ habet

vestre obtemperans voluntati, ibo cum illo, et ut melius sciero, praeceptis illius parebo. Sed sive hue permanero, sive illuc ambulavero, deinceps omnibus rebus nudatus ero. » Revera perseverante fratribus sententia, abitum cum fratre illo cui hanc indixerant obedientiam. Factum est autem cum venissent ad locum in quo ante predictus frater habitaverat, subitanea est infirmitate addictus, ibique et defunctus. Illo namque in extrema positio, frater qui eum eo ierat, quanto propinquiore eum morti cernebat, tanto pro ejus anima instantissimas Deo preces effundebat. Sicque factum est ut utrique istam visionem viderent : Erat enim thronus in excelso positus, super quem videbatur sanctus Benedictus residere, ante cuius conspectum astabat inestimabilis exercitus monachorum. Ascensus autem throni illius pallii videbatur esse stratus, in eius subteriori gradu cum veniam petens jacebat frater ille infirmus. Dextera namque levaque predictus monachorum residebat exercitus ; inter utrosque vero vacuum erat iter ascendentibus pervenire. Porro cum per longum spatium frater ille jaceret prostratus, accessit unus ex assistentibus ad beatum Benedictum, supplicans pro illo fratre, dicensque dignum esse illum sua visione [f. jussione] levare, ut diceret quod vellet. Cui ille videbatur respondisse hominem se videre, habitum vero non agnoscere, idcirco alterius ordinis hominem non debere nec causam discutere, nec vitam dijudicare. Hec audiens nostri ordinis frater exiit se, et vestimentis suis infirmum fratrem induit, eumque ut iterum veniam peteret, in eadem visione coegit. Quo peracto, vox desuper venit quae ei ut surgeret, et sursum ascenderet praecepit. Tunc evigilans a somno frater noster, mox opere complevit quod in somnis se agere creditit, et quasi jam securus de anima fratris ejus exitum, prout valuit, orando protexit, et sacra communione munivit. Perpende ergo, fili, apostoli sententiam dicentes : *Fides sine operibus mortua est* (Jac. xx, 26) : et sicut alibi scriptum est : *Qui enim dicit Christum se nosse, debet sicut ille ambulavit et ille ambulare* (I Joan. ii, 4, 6). Similiter qui se profiteretur esse monachum, opere et mente imitari debet patrem Benedictum, quia scriptum est : *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores* (Rom. ii, 15). Non enim sufficit monacho mentis tantum puritas, si defuerint ceterorum operum indicia vel signa, de quo Dominus dicit : *Luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona et glorificant Patrem vestrum qui in celis est* (Matth. v, 15). De hoc namque beatus Gregorius in prima parte Ezechielis plenus sermonem facit, ex eius sermonibus unum proferemus testimonium. Sicut enim duobus modis a Deo recessit, ita duobus modis a Deo apostolate homines sunt. Nam unusquisque a Conditore suo aut fide recessit, aut opere. Sicut ergo qui a fide recessit apostata est, ita qui ad ipsum opus quod deseruerat reddit, ab omnipotente Deo apostata absque ulla dubietate deputatur, etiam si fidem tenere videatur. Unum sine altero prodesse non potest, quod nec fides sine operibus, nec opera adjuvant sine fide. Ergo nullus abhorreat de eo quod diximus praeceptum fratrem non potuisse veniam recipere, nec meruisse sursum ascendere, priusquam vestimentorum facta in eo mactatio fuisset. Nulli enim dubium est praeceptum esse in Lege, quae et qualia forent filiorum Levi vestimenta, sine quibus sanctuarium ingredi non audebant. Quis enim audet dicere quod pro humerali utebentur rationali, vel pro tunica byssina ephod lineo inchoerentur ? quod unaquaque suum habet colorem, opus ac varietatem. Nam et Iesum sacerdotem magnum taudiu adversatus est diabolus, quoque aliis vestimentis ab angelo fuit induitus, et David, cum super Amale-

A citarum populum voluisset insurgere, his Deum consuluit, et responsum eundi non accepit : tercio Ephod induitus est, et protinus sibi imperantis audiuit vocem. »

Ultio de monachis carnes edentibus.

3. Hæc ait, et post haec rursum adjectit : « Visne alii documentis ostendam tibi quia parvarum est quod multum dehonestat atque corruptum est. » Cui cum ita me omni cum desiderio velle respondessem, et in suis auctoritatibus me ardore cerneret, horum mihi exempla exposuit succincta relatione.

« His diebus duo fratres ista fuerunt rapidissima rapti morte, non tamen uno in loco, nec uno die. Veniens autem unus ex eis ad domum cuiusdam sue sororis, vehementissime esurire se dixit, et refectio nem petiit, cui protinus soror sua pisces se abundantanter habere respondit ut comedaret, quales et qua hora vellet. Ille vero quasi indignans, fastidiri se pisces respondit, eo quod per tot annos indesinenter eos se comedisse adjectit, et non eos iam se posse videre dixit. Respondit soror sua : Ecce, inquit, in promptu carnem (38) habemus, comedie ergo quæ placet. Tunc ille armum sibi assari præcepit cuiusdam animalis : sed non ferens assandi moram partitunculam incidit, et in prunas projectat. Deinde vinum sibi afferri jussit, et carnis morsum avide sumpsit ; sed hoc quod sumpsit gulam non transiit, nec rejicere potuit, sed vitam cum cibo perdidit.

4. « Alter igitur diluculo veniens ad domum cuiusdam sui parentis, statim si haberent quod ei ad comedendum tribuerent inquisivit. Cui cum respondissent quia nondum hora edendi esset, adjectit cum indignatione dicens : « Hei tota nocte equitando per injunctam mihi obedientiam laboravi et non silui, et nunc jejunare me cogitis ? Afferre ergo mihi si aliquid habetis. » Cui cum se pisces habere dixissent, potius indignatus est, et fastu repletus arrogans, hic illuccecepit oculorum intutus circumferre. Ibat autem circa pedes ejus grex cornicum, quas nos gallinas vocamus. Tunc quasi furens quoddam baculum arripuit, et quam ei complacuit percussit, ac furibundo ore dixit : « Hec erit hodie mihi pisces. » Ceteri siquidem qui circumstabant, cum quadam rubore cooperant ei dicere : « Fortassis licet tibi carnem comedere, Pater ? » At ille : « Volatile, inquit, non est caro, volatile enim et pisces unam habent originem et aequaliter creationem, sicut noster hymnus continet. » Ad cuius verba continebunt omnes. Interea apposita est ante eum quam occiderat jam assata gallina, ex qua offam abstulit et momordit. Quem morsum nec evomere, nec glutire potuit, sed eum vita privavit : pugnos tamen et cervicatas pro mercede sua improbitatis in opprobrium antequam moreretur assumpsit. Si autem commovet animus tuus supra mortem horum fratrum duorum, simili modo ut unius superius, et nunc tibi exemplo ostendimus, digni fuissent ea morte qua perplexi sunt. Pro paucis lenticula granis Esau primogenita perdidit. Nam et Israelicitus populus dum cibo manna aletetur, reversi sunt corde in Agyptum concupiscentes ollas carnium quas nuper sub jugo male servitius comederant. De quibus mentionem facit apostolus Paulus : *Non simus concupiscentes malorum, sicut et illi concupierunt* (I Cor. x, 6). Isti enim dixerunt fastidiri se pisces ; illi vero murmuraverunt dicentes : *Non vident oculi nostri præter manna*. Et hoc dicimus, non quod cibis imponamus vitium, sed male utentibus. Unde et Paulus dicit : *Et carnis curam ne feceritis in desideriis* (Rom. xiii, 14). Quod enim in concupiscentiis denegat, hoc in necessitatibus largitur. Tres namque poeri missi in camino Babyloniae ignis, abdicantes regales cibos, a tanto igne evaserunt illæsi.

(38) Exempla haec relert, graviterque urget Petrus Venerabilis in lib. vi epistola ad suos Clunienses.

Ipse idemque ignis quoque de Chaldeis reperit, combussit et occidit. Igitur et Nabuzardan princeps coquorum destruxit muros Jerusalem. Ergo neminem moveat quod Elias famis tempore carne alitus est mane et vespre, sed qui requirit cibum consideret ministrum. Sepe enim dæmones horum alium figuram tenent. Talis enim cibus corvorum aptus fuit ministerio et ejus saturitas vespre et mane meruit esuriem. At vero quando panem comedit, angulum delatorum habuit, et in tantum confortatus est, ut per quadraginta dies cibi refectio ne non indigeret. **Hæc omnia diximus**, ut plenus ostenderemus non esse in cibo vitium, sed in appetitu. Horum tamen interitus multorum exstitit emendatio morum. Sic enim apud nos ordo monachorum cecidit; siveque et correctus fuit et frequenter multis prodigis corrigitur, ut auctore Deo perseveret. Sed dum vitam, doctrinamque patris nostri plenus enarrare disposuimus, quasi improvidi quodammodo noientes in horum inciduntibus excessibus, et ob hoc a nostro proposito longe digressi sumus, ad quod velociter stylum vertamus.

Item ultio de alio cui vena secta.

5. Fateri autem solent fratres nostri, qui ante nos astiterunt illi, quod fuit unus quidam frater ex patria nostri congregatione, qui licito tempore phlebotomi sibi curationem adhibuissebat. Super quo facto commotus est ejus animus, quia quamvis eum necessitas coegisset, tamen absque ejus licentia hoc non debuit præsumere. Mox vero per quam prius sanguis effluxerat, disrupta est vena, et quoniam redderet animam, a quoque medicamine non fuit restrieta. Addebat insuper, quod sive prospera, seu adversa cuilibet indixisset, nullatenus illis carere potuisse; quod utinam quidam ex nostris in se ipso expertus non fuisset. Sed felices illi, qui ejus presentiam cernere meruerunt quoad vixit. Infelix ego, qui nec duobus expletis annis illi merui famulari.

Odoris timor de culpis in abbatem.

6. Appropinquante autem tempore quo secundum Dei dispensationem corporali separaremur visione, et ejus absentia, qua fieri debebat, potiorementi meæ amoris inferret ignem, quadam die dum me cerneret nimium tristem, cepit me blande consolari suo more. Sed cum videret misere menti meæ nec sic satisfacere posse, more Jacob patriarchæ a præteritis exordium sumens, futura mihi praesago spiritu ita cepit exponendo prædicere. Charissime fili, ausculta quæ dico tibi. Gratias ago Deo, quia ex omnibus peccatis quæ a juventute perpetravi, in hac vita jam ultiōnem recepi, exceptis illis quæ in abbatem meum commisi: et semper diem illum et tempus expectavi, deprecans Deum, ut ea non reservaret mihi in futurum. Et nunc credo me esse exauditum, quia quæ in illum gessi, hæc rursus a te recepi. Tibi autem scias non redi simplicia, sed decupla. Esto namque fortis et patiens, ut ea valeas tolerando quiete portare. **Hæc lacrymans dixit**, deinde exosculans caput meum, Domino me commendavit; sed tu, Domine omnipotens, reddenti mihi versa vice Cesario presbytero centuplicata ac graviora, misericorditer parce, et sialiqua supersunt meis moerentibus malis propitiatus averte (39).

Monachorum in carnes aviditas.

7. Eodem quoque tempore concessit nobis jam prefatus Albericus princeps monasterium sancti Illeiae, quod Subpentonia dicitur, de quo beatus Gregorius in libro Dialogi (40) mentionem facit. Sed sicut idem beatus Gregorius dicit durum esse in

(39) Hic in editis inseruntur ea, que in superiori libro referuntur in codice Compendiensi, nempe a num. 14 ad 23.

(40) Nempe in lib. 1 cap. 7 ubi monasterium istud

A mente veteri nova meditari, hos quos ibi reperimus monachos, non quibamus eos substrahere ab esa carnis. Ordinavit autem pater noster in eodem cenobio prepositum unum ex nostris fratribus, nomine Theodardum. Videns autem ille eo quod virtute, nec sanctitate ab eodem virtuoso posset cobidere, cœpit ex limitinis regionibus pisces emere, ut vel sic voluntati eorum satisfaceret. Quia etenim repenitus equi quos ei dimiserat pater noster defecerant hinc illucque discurrentes. Hanc enim eorum improbitatem, suumque laborem predictus frater patri nostro crebris studiis innotescere. Inter haec eo a domino petente, vallis ipsa cui monasterium preemiuit atque interjetat, non multum procul junctis invicem monticulis se clausit, et parvissimi torrentis qui per eam deluebat, aditum interdixit. Dehinc multitudo aquarum collecta, lacum ex se produxit, et laborem fratris absulit, quia pisces illi emere ultra necesse non fuit. Sed hoc factum cuius fuisse meriti, quidam imperiti nescierunt ea quod publice qua ratione sit factum non viderunt, et quod patris nostri orationem auditu non audierunt. Hoc enim hypocritarum est, non fidelium, videlicet ignorantes qui haec dicunt illud quod canit psalmographus: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, desideria cordis eorum audiri auris tuae* (Psal. x, 17); et item: *Voluntatem timendum se faciet, et orationes eorum exaudiens* (Psal. cxliv, 19). Nam et similiter pridem fecit cum esset Francie apud beatum Benedictum: *cujus rei rationem tanto securius proferimus, quanto ex ea fideliore testem euidentem patrem habemus. Sed prius fidei sermone proferendum est, quemadmodum predictum suscepit cenobium, ut ad ea quæ sunt sequenda quasi per directam lineam stylus noster perveniat.*

S. Benedicti Floriacense monasterium ut reformatum.

8. Post finem jam fate persecutionis, quæ facta est sub Nortmundo sevissimo Nortmannorum rege in finibus Gallie, ut adimpleret Dominus Ecclesie suæ quod per Isaiam olim prædicterat: *Ad punctum, inquiens, in modico reliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, et in misericordia sempiterna miserabor tui* (Isai. liv, 7, 8); congregati fratres in idipsum ex cenobio beati Benedicti, qui hostili metu pridem huc illucque fuerant dispersi, proprium recuperunt cenobium; sed (quod sine dolore dicere non possumus) unita corpora scissis mentibus sanctissimum illum tantum præoccupabant locum quod succincta locutione transcurrimus, ne in talium vita noster stylus immoretur. Revera hoc patenter narrare satagimus, qualiter a beato Benedicto vocatus sit atque electus, ino et præordinatus Odo pater beatissimus. Quodam vero die dum predicti fratres intra claustrum residentes se invicem corrodenter, quidam ex eis de obedientia rediens, obvium habuit ante fores monasterii Benedictum patrem: cui mox imperavit: *Vade, inquiens, dico his fratribus, quia non me quiescere sinunt, ecce recedo ab his ædibus, et sciunt me non reversurum in hunc locum quousque ex finibus Aquitanie talem virum huc def. ram, qui sit secundum cor meum.* Quem frater ille cum de nomine vellet inquirere, respondit hesitacione ejus: *Ego sum, scias, frater Benedictus. Ait, et ire cœpit. Igitur frater ille quæ sibi imperata fuerant nuntiavit; sed miseri tanto patre orbati, non cucurrerunt ad lacrymas et preces, que ipsam Domini communiationem sepius sedare solent: sed ascensio equis, huc illucque cooperunt discurrere ut eum invenirent, inventumque vi aut prece revocarent. Sed cum ne-*

juxta Nepesinam urbem locat, Nepi in Etruria: quo de monasterio rutsus agit Gregorius in capite sequenti.

minem invenissent, cœperunt postmodum fratri illi indesinenter illudere. Per illud tempus vir Eliardus, qui tunc erat comes illustris, nunc vero in monastico degit habitu, audiens infamiam horum monachorum, predictam abbatiam a Rodulfo rege Francorum petiit et accepit, acceptamque patri nostro tradidit. Deinde sumptis secum duobus comitibus, itidemque præsulibus, simul cum patre nostro Odone profecti sunt. Quorum adventu fratres cogniti, sumptis gladiis alii ascenderunt adiutoriorum tecta, quasi hostes suos lapidibus et missilibus colorum jaculaturi. Alii muniti clypeis, accinctis ensibus monasterii observabant aditum, prius se mori fatentes quam eos introire sinerent, aut abbatem alterius ordinis (41) susciperent. Interea in se reversi dicebant: Ecce videmus quid nobis nuper minatus est beatus Benedictus. Heu, proh dolor, quare non credebamus fratri nostro? Omnia nempe quæ nobis dixit opere complevit. Nunquid non iste est Odo Aquitanus ille, de quo frequenter suspicati sumus dixisse beatum Benedictum. Heu! quare non prius nos ad eum misimus, ac sponte invitavimus. Interea querebant qua ratione eos possent propellere, vertentes se hue illucque. Erat autem apud eos frater Vulfaidus (42) nomine, juvenis, sed bona indolis. Hic enim dum inter eos discurreret, miserunt ei quadam præcepta regalia, in quibus continebatur, ut nulli ex alia congregatione ullo unquam tempore licaret ejusdem loci prioratum subire. Cui pater noster inquit: Pacifici veni, adeo ut neminem fædam, nulli noceam, sed ut incorrigitos regulariter corrigam. His et similibus verbis, licet per internum, eorum assidue mulcebat mentes. At illi cum viderent suam nullo modo prævalere industriam, vertebarunt se ad alia argumenta, modo regem vocabant, modo occidere eum minabantur. Hoc enim siebat per triduum. At postmodum pater Odo cunctis ignorantibus ascendit a sellum, et cœpit ire concite ad prædictum monasterium. Episcopi vero et qui cum ipsis erant comites simul cum suis currebant post eum clamantes: Quo is, pater? an fortassis queris mortem? anne vides quia parati sunt te interfici? qua videlicet hora accesseris ad eos morte morieris. Velisne eis de tuo interitu facere gaudium, et nobis exitiale luctum? has et hujuscemodi voces post eum mittentes. Sed, sicut Scriptura ait: *Justus ut leo confidens absque terrore erit* (Prov. xxviii, 1); accepto itinere eum nullocmodo potuerunt declinare. Mira dicturus sum. Appropinquante autem illo et agnitus ab his qui eum prius noverant, hi qui tunc resistebant protinus committi sunt et immutati, ita ut proculdubio dicere possim: *Hæc est mutatio dexteræ Excelsi* (Psal. lxxvi, 11). Revera exemplo projectis armis exierunt obviam ei, ejusque sunt amplexati vestigia. Non parva siquidem latitia eo die omnibus est facta. Patrem igitur Odonem cœnobii receperunt claustra; reliqui omnes redierunt in sua.

Esca carnium et proprietas vix rescissa. Episcoporum concursus ad Odonem.

9. His præterea diebus cœpit eis suadere, ut ab esu carnium recederent, parceque viverent, nihilque proprium possiderent: id ipsum quod occulte habebant apostolorum more coram omnibus renuntiarent. Sed quia res monasterii nequaquam in commune possederant, sed pro posse et libitu suo eas inter se divisorerant, cum viderent sibi ultra jam non licere

(41) Id est alterius monasterii seu congregationis, ut inferius explicatur.

(42) Is post Archibaldum Odonis successorem abbas fuit Floriacensis, ac demum episcopus Carnutensis, de quo Aimoinus in lib. 1 de Mirac. S. Benedicti, num. 14.

(43) Ejusmodi privilegiis nimisquam non fidendum. Apprime huic loco ipse sanctus Odo in sermone de

A quod licuerat, maluerunt potius suis fautoribus, immo profligatoribus injuste possessas inique condonare, quam jure regulariterque abrenuntiare. Nam solo prodicu id ipsum quod abrenuntiaverant molestabant mandando consumere cum ceteris que pater noster secum tulerat, ut consumpta omnia saltem invitis eis carnem concederet. Qua de re indesinenter expetebant pisces. Econtra pius pater cuncta illis impendebat competenter, ut ab uno eos cohiberet. Sieque factum est, ut ille largiendo, ipsique mandando pene omnia consumerentur. Instabat nimisrum pater noster fide intrepidus, spe securus, charitate munitus, sciens se secundum illud evangelicum nequaquam deseriri promissum. *Nolite solliciti esse quid manducetis, aut quid bibatis, aut quo operiamini* (Luc. xii, 22). Interea dum hec agerentur, cuidam fratri sanctus Benedictus adest in visione, eique inter cetera imperat patri nostro dicere, ut pro pecunia defectu minime trepidaret; sed nec pro adipiscendis ruribus sollicitus esset, ait, et post hec adiecit: Crastina die mittam et centum solidos, et sequenti bebdomada ei tanta accommodabo diversarum rerum solatia, ut multis temporibus sufficerent usibus fratum; quod et factum est.

10. Præterea cœpera quamplurimi ex circumfluis regionibus ad vestigia beati viri concurrere, ejusque magisterio placite obedientiæ viam arripere, quo postmodum mererentur polorum scandere sedes. In tantum igitur sanctitatis ejus fama dilata est, ut non solum laici seu canonici ad eum confluenter, verum etiam episcopi quidam proprias sedes relinquenter, ejusque se congregationi sociarent. Interea videres locum illum quasi exulta spinis terra novas soboles, eeu novas fruges proferre, et quasi ex tribula areæ crebris verborum ictibus tunsis sequestratum a vitiorum paleis frumentum conferre ad Dominicum horreum.

Factum in solemnitate S. Benedicti.

11. Alio item tempore appropinquabat dies festus beati Benedicti, complacuit patri nostro ex quadam monasterio quo tunc erat, ad prædictum proflicisci cœnobium, quatenus ante corpus beati viri nocturnas devote exubias celebraret; quod et fecit. Nocte vero illa que solemnem præcesserat diem contigit ut ante lucis ortum matutina Laus celebraretur. Nam cum quidam et fratribus nocturna vigilia fatigatus denuo se sopori dedisset, Benedictus beatus ei apparere dignatus est. Cui cum se prius agnitus reddidisset, protinus subjunxit: Nuntia, inquiens, fratribus, quia in hac nocte non potui cum illis esse, ero pro certo hodie. Et ubi fuisti, inquit, domine? Et beatus ait Benedictus: In insula Britannia. At ille: Quid, inquit, ibi fecisti? Et ille respondit: Frater Leutfredus qui propter suam superbiam deserens hunc locum transfervit maria, hac nocte fuit defunctus, et a dæmonibus receptus. Contra quos agnem intorsi, eumque ab eorum potestate liberavi.

D Quo audio, cœpit frater ille super hujus rei factum admirari attonitus. Ad quem rursus ait patre sanctus: Si super hoc factum miraris, iterum audi. Scias pro certo, quia ab illo die quo hoc monasterium fuit constructum, quotquot fratres hic fuerint migrati, aeterna requie (43) sunt recepti. Deinde adiecit frater ille: Quia, domine, dixisti hodie nobiscum te esse debere, quis nobis notam faciet horam adventus tui, ut occurramus tibi. At ille: Nemmo, inquit, sed ego tale signum ostendam omnibus.

S. Benedicto, ubi de Floriacono agit: *Videris ergo quisquis est, cui locus tam multis usqueque tantum desiderabilis non negatur, quanti habendus sit, quantumque reverentia excolendus. Pondus quippe cujuslibet reatus non solum ex intellectu gerentis vel tempore, sed etiam ex loco solet pensari. Alioquin quem præsentia tanti patris ad sui reverentiam non flectit, spiritum Iudeæ videtur partcupare.*

quod de mea presentia nullus dubitet. Adjectit frater et ait : *Ei qui cum apparatu tantum patrem suscipere poterimus, aut quibus obsequiis astabimus ei?* Cui beatus respondit Benedictus : *Sí pro lautioribus cibis estis solliciti, pisces abundanter habetis.* At ille : *Nequaquam, ait, domine. Et sanctus : Precepit, inquit, piscatoribus ut nequaquam eant in Ligeris alvenum ad piscandum, sed in hac palude, que secus influit monasterium. His auditis evigilans a sonno frater, cum tempus suisset loquendi, omnia que sibi fuerant imperata studuit fratribus innotescere. Certi ergo fratres de adventu patris et admissione patris nostri Odonis edocti, unusquisque satagebat spirituali patri de corde proprio spiritualia offere munera. Unde factum est, ut ipsum diem cum spiritualibus hymnis, orationibusque transigissent. Interea famuli monasterii qui piscandi officio erant dediti, nequaquam, sicut eis imperatum fuerat, abierunt in paludem, sed in Ligeris fluvium, a quo fuerant secreti. Unde factum est, ut absque ullo emolumento, licet fatigati, fere hora tertia ad monasterium sunt reversi. Qui videlicet requisiti cur vacui rediissent, confusi presumptione inobedientia erubescerant confiteri quod egerant. Sed silentius quod indicebat pudor, hoc reserbat facie rubor. Quibus ait economus : *Scio enim presumptionem vestram. Sed quoniam prius imperata reuististi, nunc secundo in paludem piscandi gratia redite; quod et factum est.* Reversi subito tantos in hac piscatione traxerunt pisces, ut pene nullus ambigeret, quod ipse qui in deserti regione ortigometras populo tribuerat, etiam tunc in eandem paludem pisces induxerat. Etenim usque adeo ibidem superabundant, ut videlicet nullo tempore ab ea deficiant. Sieque factum est ut palus, quae ranas prius ebullire consueverat, deinceps piscibus abundaret. Hoc miraculum ipse pater noster in libro (44) quem de adventu corporis sancti Benedicti in Aurelianensis, eodem sensu, sed non eisdem verbis cum catenis perspicacissime edidit. Conveneral igitur ad eandem solemnitatem ex circumfluis regionibus non modica turba hominum (45), inter quos quamplurimi erant ceci et claudi, seu paralytici, atque diversis languoribus dediti, expectantes tempus refectionis; de quibus omnibus imperatum est a patre Odone ut ante tempus missae nequaquam eis cibum impertirent. Facta autem hora, ingressi sunt omnes ad missam. Tanta enim est magnitudo ecclesiae, ut nullus cogatur foris stare. Enimvero ut angelicum corpore hymnum canere, id est, *Gloria in excelsis* (46) *Deo;* magno quodam strepitu fores ecclesiae subito sunt concusse et reseratae, ita duntaxat ut omnes post tergum aspicerent quodam horro percensi. In ipso autem strepitu omnes qui illic aderant insirmi prisostinatani sunt redditi, scilicet ceci visum, surdi auditum, claudi receperere gressum. Equidem et lampades ecclesiae omnes fuere illuminate. Tunc intellexerunt omnes ibi beatum, sicut predixerat, advenisse Benedictum. In tautum enim devotione spiritualis omnium corda replevit, ut pra immenso gaudio a lacrymis se contineat non possent. Nomina vero fratrum qui hoc viderunt innotescere mihi renuit pater Odo. Quia de re dubium est, utrum ipse an alias fuerit qui haec viderit.*

S. Odo, Roma agrotans, vita inducias obtinet. Tunc accedit in festo S. Martini. Octava S. Martini moritur.

42. Instante vero jam mortis ejus articulo, cum piis ejus actibus, ut supra retulimus, corona beatæ

(44) Excidit liber iste sancti Odonis, quem librum utinam quis, si alcibi est, proferat in lucem.

(45) De hac turba loquitur Odo in sermone de translatione S. Benedicti, quem eo die pronuntiatum existimó.

A remunerationis deberetur a Christo; Romæ positus, acuta et continua febre corripitur, membra dolore stranguntur, frigidus igois ipsas cum carne medullas consumit, diversaque et multiplicia genera passionum in uno homine ita insurgunt, ut pro vero esset se jam jamque a Domino vocari, et terreni hominis indumento expoliari. Quid faceret vir sanctus? nimur apostoli fidelis imitator et vicarius, jam resolvit desiderat, et cum Christo vivere votis omnibus exoptat. Percucurrat enim sanctorum certamen laborum, ac totius virtutis egregium compleverat cursum, ut merito per gratiam divine pietatis coronam sibi justitiae repositam esse in celis tota spei certitudine consideret. Praeterea dum de hac sua vocatione suspensus haberetur, desiderio sibi fuit prius suum Martinum, in quo, ut ita loquamus, cum ipso lacte carnis ardorem inexhausti amoris [imbiberat], orationis gratia revisere, et ei extremum spiritum cum proprii corporis favilla consignare. Quia vero Dei omnipotens clementia piis semper votis dignatur adesse, affuit mox et in hoc nostro Odone, quem sibi alterum vas electionis segregaverat a matre. Videt enim Deo dilectus in sequenti nocte virum quemdam conspicabilis forme simul et gratiae, talis sibi per visum dicere : *O sancta et Deo dilecta anima, instat quidem tua vocatio, et ultima corporis resolutio; sed Martinus te precibus differt, et ad patrum redditum et vires ministrat; sed cum illo perveneris, mox tibi vita pro morte dabitur, et beata societas electorum pro tuo pio labore a Christo recompensabitur.* Visioni mox signa dant fidem : aegritudo corporis aliquantis per deficit, salus accelerata redit, itineris continuo difficultatem invadit, nec reputans senilis et præmortua membra, veit durum laborem, ob nimium in Martino ardorem, tanto jam devotior in spirituali obsequio, quanto securior de premio. Consumpta itaque tanti laboris via, Turonum ventum est, instante jam beatu pontificis celebritate, qua spiritus victor migravit a corpore. Fit tunc gemina urbis exultatio, dum et Martini annua celebritas renovatur, et Odonis concivis dies desideratae presentis ab omnibus in commune venerabiliter amplectuntur. In qua sancta festivitate vir sanctus quam devotus exstitit, quas preces flebiles quiescens Martino effuderit, quae etiam contritus cordis sacrificia in ara illa salutari, tanquam vivens hostia mactaverit, non est nostræ facultatis evolvere, quos deprimit stoliditas mentis et rusticitas sermonis. De sua namque vocatione sollicitus, fixus ad Deum erat animus, et terrena iam oblitus, puro mentis intuitu, tanquam verus Martini vernacula, celestia tantummodo contemplabatur attentius. Suspensus itaque rediit tali exspectatione, tota illa beatu pontificis celebritate : sed (quod contra spem sibi accidit) per triuduum differri sibi reprimissa numeru anxius ingemiscit : cum ecce quartu die tractante festivitatibus, iterum rediviva febris accenditur, frigidus irripit mox praecordia sanguis, atque suas consumit acerbo vulnere vires. Tunc sui jam voti compos effectus, et de Dei misericordia certus, spiritus quidem fessus languescit ægrotu corpore.

Sed mens leta Deum cernit, spirat, anhelat, Ultima vox resonat. Tu, Christe, parce redemptis. Martinum ingemiscit, Martinum suspici, orat.

Monachos undecunque venientes, et suam vocationem irremediabiliter deflentes, instruit sermonibus, consignat Deo paternis orationibus, protegit benedictionibus, et valedicit piis singulibus. Ade-

(46) Non cuivis privato sacerdoti olim licet hunc hymnum in missa dicere. Lege Agapiti papæ epistolam in Metropolis Salisburgensis tomo I pag. 150, et Callisti II hac de re diploma pro Francou abbate Trenorchiensi apud Chiffletum, pag. 403.

nerat vero am quartadecima dies ante Decembrem, quæ etiam octava Martinianaæ celebritatis habetur, cum beatus ille spiritus, divina illa et salutari pinguine recreatus, et vivificanti poculo vegetatus, corruptibili carne solitus, liber ad æthera migrat, et Martino duce, sibi crediti talenti multiplice fru-

A etum fideliter representat. A quo percipiens et ipse premium condignum pii laboris, sanctorum eosibus admistus, resplendet candore beatæ immortalitatis, per Christum Dominum nostrum, qui vivit, regnat in secula seculorum. Amen.

SANCTI ODONIS VITA ALTERA.

Auctore NALGODO Cluniacensi monacho saeculi XII.

(Apud Mabill., ex codicibus manuscriptis.)

PROLOGUS AUCTORIS.

Nalgorod Joannis scriptum reformat.

1. Ad describendum vitam beati Odonis primi Cluniacensium fundatoris ut apponem extreman munum, religiosa seniorum virorum importunitas me promovit. Nec abnuere potui quod tam imperiosa charitas exigebat. Sed animo quod jubebant, et novae devotionis studio perurgente, Joannem qui de illo scripsisse inveniebatur offendi. Legi cum diligenter qua decebat et oblatos ejus apices ex ordine percurri. Tanta erat verborum confusio, tam dispersa prolixias, ita inordinatus et preposterior ordo narrandi, ut ipsa series relationis vix sibi aut ratione aut tempore cohereret. Dispicuit mihi valde: et præclara dignissimi viri gesta quia indigne obscurata nebula premerebatur vehementer indolui. Accessit molestia mea major spiritus libertatis, et in gratiam beati viri pia securitate me transferens, sententiam dedi ut scriberem. Scribam igitur meo domestico more loquendi, et ex multiplici agmine

B illo verborum puram et simplicem conabor eruere veritatem. Nec opus erit, ut futuris prospectui labor noster civili eleganter coloretur. Tanta est apud Deum et homines claritas beati hujus, ut si ei urbanæ facundie nitor accesserit videatur potius obnubere splendorem ejus, quam eum facere clarorem. Procedebat in suo habitu gloriosa nuditas gestorum ejus: et pie sensisse, vere dixisse de illo summa illi erit magnificientie claritudo. Sane apud sinistros alieni studii discussores simplex et ex radice charitatis ascendens vestra devotio habeat me excusatim. Non enim gloria lucro ductus, sed causa publica utilitatis inductus, incomposita relationis nubem detraxi, et magnificum solem nostrum, qui usque hodie vix comparuerat, legentium oculis reformavi. Sed hic haec tuus. Ipse autem Spiritus veritatis huic operi pius cooperator assistat: qui me et in dicendis parcitate succinetum, et in scribendi veritate faciat expeditum.

INCIPIT VITA S. ODONIS

CLUNIACENSIS ABBATIS,

A NALGODO Cluniacensi monacho edita, vita simplicis et honestæ viro.

Odo piis parentibus cælitus impetratur.

2. Venerabilis igitur Odo ex militari Francorum prosapia carnis originem duxit: sed magis luce fidei quam natum: claritate resplenduit. Pater ejus Abbo nomine tantu legitur honestatis atque prudentialiae, ut in laicali proposito non laicaller vivens, apud suos vir consili et providentia haberetur; unde apud domesticos in gratiam multam deveniens, præcipue apud et Willerium Aquitanie ducem familiare privilegium obtinebat. Uxori sua matrimonii lege conjunctus, licet de posteritate gratia desperassent, nuptiale bonum mira continentie sobrietate servabat, honestis occupationibus se exercetas, in sanctorum vigiliis consueta devotionis frequenta pernoctabat. Dicens itaque noctem Dominicae Nativitatis insomnem, cum ad partum virginis exubias celebraret, inter lacrymas et singultus, dari sibi filium contrito spiritu depositit. Qui in multa fide spem suscipiendo prolis concipiens, emortuum uxoris uterum virili consuetudine suscitavit. Prosperum fecit Dominus desiderium utrunque, et castis corum petitionibus satisfecit, dans

C illi filium Odonem nomine, virtutis non successionem heredem. In quo nimurum jam tunc præludia sequentis gratiae lucescabant, dum futurus sobrietatis et sanctimonie institutor, ex oratione et continencia noscebatur.

S. Martino puer oblatus.

D 3. Adhuc infantulus in cunis jacens nutritus diligentia fovebatur: cum secreto die quadam cubiculum pater ingressus, eundem sine custodis providentia solum inventus. Circumiectis oculis, cum neminem deprehenderet adfuisse, reverenter manibus apprehensum puérulum elevavit a cunis: quem veluti offerendum porrigit in sublime, oculos cordis et corpus attollens in cœlum: Gemina, inquit, præsulum, o Martine, suscipe hunc puerum; providentia tue gremio confovendum. Quo dicto, puerum in cunis depositus, et sum cosio sicut (sic) ingressus pater ingressus est. Quod cum instinctu divino potius quam humano fecisse et Odoris subservientis devotione in Martinum, et Martini gratia in Odonem luce clarius manifestat.

Sacerdoti committitur erudiendus. A Petro et Paulo adoptatur.

4. Infantulus depulsus a lacte et nutrioris cunis exemptus cuidam sacerdoti longius commanenti traditur nutritiendus. Suscepimus puerum blandi, ac leniter, sicut artas infirmior exigebat, sacerdos insti-tuens litterariis etiam rudimentis rudem ejus infantiam jubebat. Gemina circa puerum diligentia presbyter ut-hatur, dum ei et honestis viam suis colloquis inculcet et in ejus tenebam et tenacem memoriam scientie fluenter transfundet. Cognit informationi dum omni studio subserviret, videt in visione noctis Ecclesiae principes Petrum et Paulum, qui ab eo puerum quasi violenta exactione poscebant. Attinuit presbyter, quemdam super expostulatione illa stuporis patiebatur excessum. Sciscitabatur voce qua poterat, quid de pueri sive in puerum acturi essent, a eum paternae domui restituere cogitarent. Querenti ex compendio responsum dantes: Non, inquit, ad dominum patris, sed in orientis extrema puerum adducemus. Sacerdos anxius, et suum spiritum fere non habens, ne sibi puerum commendandum eriperent formidolosa constantia deprecatur, se in causam ducentum, se paternae gratiae reum futurum, se apud affines infantilis notandum infamia proditionis, si puer non compareat, proficitur. Advolvit genibus beatorum, preces ingeminat, ut suæ calamitatis misericordiam temperare dignetur. Tandem piissimi exactores, misericordia presbyteri supplicatione permoti, se dimissores puerum, sed ad tempus in voce misericordia spoponderunt. Evigilans presbyter post quietem, et quod viderat secum admirans, filium reformati patri praemissa, qua communitus fuerat, visione. O discreta benignitas circa etatem etiam non discretam! Puer needum scientiam electionis habens, in sortem electionis Dei, exactione sanctorum spirituum trahebatur. Non est haec visio sacerdotis consueta, lego somnii metienda. Praemonstrabatur in hac similitudine non spernenda futuram ipsius expressio veritatis, quibus videlicet actoribus, quorum ducat et gratia in orientem sanctitatis et justitiae puer ille fuerat duendus.

Clerice vivens, ad militarem vitam a patre dirigitur, Deo repugnante.

5. Emenso pueritia spatio cum in pleniorum adolescentie gratiam formaretur, clericalibus studiis futurus clericus serviebat. Erat in eo temperata toto corpore habitus statura solidior et in eam pulchritudinem forma proficiens qua inter collectaneos et coenos [f. coevos] praedicabilis haberetur. Carnalis pater ejus carnem in eo plus diligens, de spiritu minus curans, in carne juvenis que carnis erant natura ductus impetu contuetus. Advertisit in filio corporis elegantiam, attingit accessum, plenitudinem virum, firmamenta membrorum. Ad haec recurrit animo, cogitatione reflectitur, et haec omnia carnis usibus profutura non bene praesagans simulatio paterna blanditur. Jam impatiens animus quasi ex iudicio ratione liberat filium juvenem longe alii artibus imbuendum; esse minus conveniens, ut naturam efficax virtus, ita et corpore redundans et animo clericalibus nugs et otio inserviret molles et remissas manus enervens animos et imbellies litteris admoduvos; adolescens praestantem fortitudine quam natura commendabilem virtute et gratia, sacramentis militaribus applicandum. Quidquid in eo oculis adverti posset, expostulare militiam, et omnino renuere clericatum. Sequitur cogitationis sua iudicium paterna stultitia, et filium jam adultum a clero revocat: Willelmo duci dirigit servitorum, processu temporis ab eodem ad militiam promovendum tirocinii lege mutata Odo clericum exiit, seculi vias ingreditur, et proprieate sibi militiae actu et habitu se confortabit. Operam dare venati, frequentibus aucupiis occupari, chirothecato pugno

A camplos et accipitres circumferre versum illi fuerat in naturam. Sed manus Domini suum desertorem et transfugam aversata, singulisque agenda tentaverat, successus prosperos abuebat. Terretur in somnis, urgetur visionibus, revelationibus admonetur, ut, spreta cui adheserat vanitate, ad veram Dominice servitutis redeat libertatem. Recens tamen juvenis animus et informis, odore militiae quo fuerat semel imbutus evacuari non potuit.

Visione revocatur.

6. Cursu temporis evoluto, solemnis prius intervesterat Dominicai Natalis dies; paternae invitationis occasio Odonis incuriam excitavit, ut virginis pars vigilia sua ipse vigilis honoraret. Profecti sunt ex consensu pater et filius, et humilitate qua decuit celestibus excubis incubabant. Suscitata devotione clericorum Deo nato laudem et gratias personabat: cum bona: indolis adolescens ex animo se convertit ad Virginem, cuius pars gloria noctem illam divinis splendoribus illustrabat. Effundit coram matre Domini cor suum, loquitur ad illam quasi praesens ad ecclesiam ubi esset. Revelat in ejus facie vias suas, delicta juventutis suæ et ignorantias confitetur. Apud misericordia matrem locum miserationis et venie compunctus juvenis impetratur. Magni consilii Angelum natum ex ea medium adhibet; inserit ad vocatum; orare se et desiderio sibi esse, ut ipse ad benepacitum suum ejus et instruunt voluntatem, et dirigat actionem. Celestibus praeconiis nox exacta lucebat in diem, et mysteria lucis ex more devotionis clericalis exsoliverat. Inter agendum solemnitas majoris missæ cum voces modulantum Regi nato in excelsis gloriam frequentarentur, tactus alio spiritu juvenis, in medium jubilantis ecclesiae proslivit, et in voce libertatis, primicias laudis sue Filio Virginis offerre cepit.

Capitis dolore captus, fit clericus.

7. Temerarius presumptorem et vestigio divina est ultio subsecuta. Capitis dolore concussus extabuit, et non esse speciosam in ore peccatoris et refugie laudem Dei, acriori pressus molestia, testimonium invitus dedit. Quievit tamen post modicum sedatus dolor, et data in presumptorem invectio redessisse visa est ad momentum. Evangelica lectio perfecta, simili capitis dolore turbatus evanuit; considerat totus, et pene fuerat collapsus in terram, nisi accidentium suffragio teneretur. Sustentantium manibus deductus dominum, fere per triennium durissimo illo doloris incommodo laborabat; conducta pretio medicina nec momentaneæ levitatis remedium indulgere poterat ægrotanti. Dolor pene continuus urgebat infirmum, et desperandi proximum genus erat, afflictum remediarum non posse. Facilis fuerat tamen conjectura, quo merito vel reatu tantis passionibus plectetur. Apud illos quibus fuit mens sanior verbum erat, Martinum id agere, id moliri, ut recipere commendatum, hanc esse causam totius dispendii, quia minus providus adolescens se Martinis servitio subduxisset. Martinus proprium reformetur, et ægrotō non deerrit gratia sospitatis. Tandem pater suis ipse coarctatus angustiis, et Martinum in filio sentiens indignatum, quo ultra evaderet non habebat. Super temeritate quam ad miserat satisfecit, et filium ad ecclesiam alienis manibus exportatum Martinum deinceps servitum, intelec ipsius gremio resignavit. Sensit infirmus illico Martinum in gratia sibi adesse: et de molestia convalescens, clericalem induit habitum, et apud egregium preceptorem sortitur canonici dignitatem.

Pie rivot. Poetas et Virgilium tandem respuit.

8. Promotus in canonicum praedicabilis adolescens, in tantam animi sublimitatem excrevit, ut gloriam et superbiam vite hujus humilitatis pode calcaret, paupertatem spiritus elegit sibi, et eam matrimonij

nive [f., fide] despontavit amator factus formæ illius. Victu et vestitu juxta Apostolum contentus Odo et de cæteris nihil affectans, ut Deo viveret, suum in Domino jactaverat cogitatum. Noctes orationibus fere continuans, dierum spatio legendi studiis occupabat. Tanto scientia deucebat amore, ut ad legendas nenia poetarum colorati sermonis elegancia raperetur. Propositorum illius fuit ut Virgilii Maronis librum ex ordine lecitataret. Inscuta nocte cum membra solveret in quietem, vidit in visu vas grande mira exterior pulchritudine venustum, sed interius innumeris serpentibus astuantem, qui prosilientes ex vase ambiebant eum, licet minime nocuerint. Vigilans vir beatus, et prudenter considerans visionem, advertit in serpentibus figura poëtica, librum Maronis intelligens in vase illo, quod exterior civili facundia coloratum, immundorum sensuum vanitate interius sordescet. Abrenuntians deinceps Virgilio et pompis ejus, et suo cubiculo poetis exclusis, divinarum Scripturarum pasci voluit veritatem.

Sancti Martini sepulcrum adit noctu.

9. Parvam cellulam longe a mundi strepitu sibi fecit, in qua solus solitaria quieti vacans solis cœlestibus inhians, ad odorem spirituum unguentorum solo Conditoris desiderio trahebatur. Orandi virtutem assiduum, quam sibi summa amicitia sanctitate conjunxerat, summa alacritate et studio secebat. Sepulcrum beati Martini, quod ab ejus cellula duobus fere millibus absistebat, nocturnis orationibus frequentandum pro consuetudine visitabat. Aliquando vir beatus illud orationis iter solus in nocte conficiens, venenatas veteris serpentis astutas in hunc modum expertus est. Vulpecularum exercitus obvius gradieni viro Dei in faciem ferebatur, amiebant eum a latere et a tergo, graviter insisterent, cumque ab itinere illo virtutis deflectere conabantur, cui cum preuale posset, horrendum quiddam et insolitum gannientes, in ipsam ejus faciem miserabiliter irruerant. Animadvertis Odo deceptrices dæmonum versutias inducta vulpecularum specie adumbrari, insistentibus sibi signum crucis obvium intendebat. Lupus etiam qui ad suffragium laborantis accurrit, vulpes illas dato in eas impetu effugavit, et viro Dei usque ad locum orationis socialem solatii securitatem exhibuit. Vir autem Domini, cui etiam immites bestiae serviebant spurcorum phantasmatum vanitates, immotus, eo quo cœperat animo pertransivit.

Dure vitam agit.

10. Illecebrosos carnis appetitus excludens, pretiosis vestibus abdicatis, ea quæ vix sufficeret fuerat parcite contentus. Matta superposita ad nudum humum, ambitiosos lectisternii eliminaverat apparatus. Triennio vestitus jacuit temppestivus monasticæ religionis et ordinis imitator. Nihil habens in cellula quod manus ænula furaretur, nullo eam ferrarum muninire tuebatur. Carnem suam amator jejunii tanta cibi raritate curabat, ut dimidia panis libra suam per dies singulos inediā sustentaret; necessitatem sitis et faecum aridam siccitatem aquæ sobria perceptione mulcebat. Cum circa se inhumanum, eum in se solum expavesceres savientem. Quod miraculo proximum in illo erat nec animi crebra jejunia, nec in membris ejus candam venustatem lectisternia dura solvebant: indeficiens sanctitas in viro Dei illæsa in eo et integra membra servabat.

Remigium auscultat.

11. His diebus honestus juvenis succensus amore discendi, Parisium adiit primam sedis regie civitatem. Ibi Remigius Autissiodorensis, vir prædicabilis, et thesauro scientiae tunc temporis plures habens, moderandis et regendis studiis insudabat. Florescabant sub eo studia, quæ obsoluerant jam per tempus,

A quia tunc primum ex ejus magisterio nascerentur. Huic adhærens Odo, hunc habuit in liberalibus multo tempore præceptorem: per hunc in dialectica et philosophiis, præcipue in Marciano valde proficiens, ad magnæ scientia cumulum evolavit.

Algenti vestem dat.

12. Quadam die (sicut ipse sub persona alterius suo suppresso nomine referebat) maturius surrexit et lectulo, ut conscholarium suorum conventui non decesset. Inhorruerat hiemis tanta asperitas, ut densa etiam pelibus involuti frigoris duritiam tempore rare vix possent. In atrio ecclesie pauperem nudum et miserabiliter algescentem invenit, compassus misero tabescere, tunica sua latenter se exuenit, frigoretum investivit. Ingressus est ad condiscipulos, sed frigoris inclemtam ultra non sustinens, redire ad lectulum algoris asperitate compulsa est. Jam cubiculi primas partes attigerat, cum in ejus medio se reponens, repositam auri librâ incurrit. Intellexit coeleste donum, et oblati ponderis quantitatem letuscepit. O virtus scholaribus disciplinis hactenus inexperta! philosophus eremita Deum suum, quem ad Socratem et Platonem, inter aureos rationis et eloquentiae flores non invenerat, nudum in nudo pauperem comprehendit. Commodavit Dominus ad usuram, et pro vili tunica magnum auri premium reportavit. Ita consuevit liberalitas Dei nostri, ut amplius præroget quam fuit erogatum. Solvit mutum quod pauper accepérat, et ex gratia tantum adiicit, unde scholasticus et sibi consulere, et pauperum subsidiis adesse posset. Hoc in se factum vir Domini sub alterius persona sapientiter adiicit, quia hominum gloriam fugiens, gloriæ illius quæ Dei est, verus fuerat appetitus, suorum operum magnus oppressor, alienorum magnificus predicator, sua quoque aliis ascribebat, evitati favoris gratiam ab eo qui videt in abscondito recepturus. Cujus profectum in scientia et liberalibus scire qui volet, percurrat et relegat libros ejus, et magisteriale illi apicem non negabit.

Post studia rectius vivit.

13. Regressus a studiis homo Dei scientiæ plenitudini adiicit virtutis altitudinem et profectum. Gratia visitandi vicinæ ad illum multitudines confluunt. Quibus suspensis et aspirantibus ad verba ejus, tantam cœlestis doctrinæ copiam instillabat, ut proponens singula quæ singulis convenienter, dulcedinem verbi Dei affluenter ex promptuarii divini pectoris eructaret. Inerat abundans gratia verbis ejus, quæ ad adificationem auditoribus compararet et eos ad propria remitteret alacriores effectos. Mirabile loquendi facundiam vita mirabilior commendabat, et melius vivens quam loquens, dignitatem eloquii dignioribus studiis vivendi antebat.

Moralia in Job abbreviat.

D Eo tempore beatus Odo ut moralia in Job quæ nimis in prolixam longitudinem fundebantur, breviore compendio coarctaret, concanonicorum suorum instantia cogebatur. Non esse suarum virium quod petebant et operis egregii famosam imminuere quantitatem sibi non licere respondit. Fraternæ petitumculam charitatis humili, et ideo vera charitas excludebat. Pia importunitatis instantiam responso benigna frangebat dum illi indesinenter expeterent, et iste poteribus semper abnueret. Controversia pietatis in hunc solutionis terminum se exceptit. Nocte quadam dum apud beatum Martinum secrete orationis studio teneretur, carnis eum lassitudo cogit in somnum, cujus excessum visio subsecuta est finem impositiona negotio. Videbat sanctorum cuneos in eamdem ecclesiam descendentes ordinatim per subsellia consedisse, aliquantulum remoratos unus ex eis quid præstoletur inquirit. Responsum est, proximi domini Gregorii papæ adventum suspensam multitudinem opperiri. Quod audiens venc-

rabilis Odo, curiosus in partes oculos circumflectit, ut videre Gregorium mereatur. Secus adest longe ceteris clarior, et culius elegancia, et vultus egregii dignitate. Assurgitur venienti, beneficio postulata suffunditur inclinatis. Superior alius beatus papa, et loco editio consistens, Odonem prostratum in terram alloquitur: *Surge, inquit, frater Odo, ne times. Vox benigna jubentis timorem exenti pavant, et liberius contemplandi celestia ministrat andream.* Odo se erigit et in vultu loquentis intendens, statum in illo pene angelicum admiratur. Papa detrahit pennam illam, que ipsius auriculae inheret, et porrigenus eam Odoni: *Accipe, inquit, frater, hanc pennulam, et opus tibi a fratribus injunctum aggredere. Liber quippe meus in suo honore et gloria semper erit, tuus autem labor mercedis fructu et premio non caret.* Qua certe visione commonitus beatus Odo, librum Moralem infloravit, et intra compendium manualis exceptum illius prolixitatis inclusit.

Fulconi comiti obtinet sospitatem.

44. Non potuit latere diutius sidus accensum, et sanctitas intra celas parietes diu conclusa, apud longe positos radiis moritorum emicuit. Comes Andegavensis Fulco, effrenè cupiditatis insaniam duxit in praeceps, ecclesie beati Martini duo aurea vasa subripuit, cuius audacia divino verbere circumcinctus ad extrema deductus est. Ad sepulcrum beati Martini deportari se praecepit; sed indignus Martini remedio nequaquam convaluit. Cœli illata molestia pene ultimam illi horam inflixerat, cum ad eum vir Domini obtinuerit visitationis ingreditur. Languentem dorius increpat, objurgat extremis passionibus astutianum, minus promissione denudebat, promittens ei, si reddiderit vasa illa, quod statim a confinio mortis revocetur ad superos. Gratia defluens ex verbis ejus inter spem et timorem miserum evagantem compulit ad redeundum. Restituit sua vasa Martino, promittens, si periculum illud evaderet, multa maxima se daturum. Ad imperium beati viri languens ante Martini sepulcrum exponitur; ibi statim et culpan satisfactio, et satisfactionem integra sopitas est secuta. Quippe ut claritas beati viri vel tenui sermonis excessu notabilis redderetur, adiut Dominus sponsioni. E vestigio persolvit illud cui se obligaverat vir fidelis, ut dignitatem et gloriam servi sui Dominus servaret illesam. Comes autem reversus ad propria, de collata in eam divinitus sanitate verbum faciens ad amicos, fatebatur se mirau in verbis Odonis efficaciam persensisse, que et obstinatum muret in melius voluntatem, et pressure ipsius molestiam temperaret. In quo nimurum opere virtus clarnuit utrinsque, dum et Martini meritum in illius salute resplendit, et Odonis humilitatem quanti fuerat spud Dominum promissionem ejus comitata veritas patefecit. Utrumque tamen, Martinum videbat et Odonem, languenti misero cooperatos credimus in salutem.

Adegrinus ei adjungitur.

45. Signum illud sanctitatis quod accidenter in Fulcone, in aures fere omnium rumore publico ferrebat. Verbum positum in ore multorum Adegrini militem, qui inter consiliarios praedicti comitis nobilissimus et magnus erat, latere non potuit. Qui ita compunctus est in verbo illo, ut relicta pompa curiae principalis, ad Christi pauperiem se conferret. Abrenuntians omnibus qua mundi erant, apud beatum Odonem sese faciens tonsorari, meatem simul, comam et habitum bona communione depositus. Induit sibi vestem religionis canonice, et socius futurus mercedis in agone Christi militi collaborat. Habitabant singul, et sub eodem cellula strictioris articulo tenebantur. Videres divini tirocinii professores, contra spirituales nequitas pugnatores, paupertatis et continentiae arma sumpisse. Qui licet neendum monachi perfectione clarescerent, summam

A tamen emulationem consequende perfectionis monasticae jam habebant.

Balmam se recipiunt.

16. Non multum spatii fuerat interjectum cum ambe majori ad celestia desiderio sublevati, ad aggredienda majora devotiori rapiuntur affectu. Vident mundum positum in maligno, et exire de medio Babylonis etiam corpore decernentes, ad tutiora refugia coenobialis conversationis aspirant. Quidam altius atque divinius speculabantur in ea; quod si affectuose et ex animo sequerentur remotores mundo, viciniores angelis haberentur. Procedunt pariter ex condito per Gallias, domos religionis circumneant, monasteria visitant: ut ubi amplior fuerit ordinis rigor, sui propositi metam fugant. Non invento ubi requiesceret pes eorum, bujus negotii gratia Romanum ire, si forte in via reperiunt ubi eorum desiderium finem sunat, pari alacritate consentiant. Iter accelerant, maturant negotium, et ad monasterium, quod vulgo Balmum dicitur, in Burgundia Lugdunensi perveniunt.

Berno abbas.

17. Praerat Balmensi coenobio Berno abbas vir in omnibus honeste agens; qui vigorem discipline, quem ab Euticio loci fundatore suscepserat, successor virtutis illius egregie sequebatur. Erat magni nominis locus ille: ubique coenobialis ordinis et fervore censorum, et mutuan esse habitantium honestatem, sententia communis era. Suscepit more hospitum exploratores virtutum, qualitatem discipline et ordinis veritatem cum fidelibus oculis, cum veridicis assertionibus haudiebant. Quod palam querere verecundiae illis fuit, familiaribus scrutinis extorquebant. Bona visa est et secreta loci positio. Sed honestas habitantium et censorius ordinis rigor ipsa positione plus placuit. Utriusque deliberatio data est in consensum, ut ubi perpetuo militari, celeste cingulum sibi assumant.

S. Odo et Adegrinus a fatis fratibus frustra percussi.

18. Indoluit antiquus hostis, et eum invidens quod jam erant et futuram in ejus gloriam agere ferens, vires acuit, actus explicat, venena diffundit: et satalites (sic) iniquitatis sue quosdam ex monachis, ut neophyti illos a proposito revocare nitantur, instigat. Secrete vocati hospites cautissime deducuntur in partem, et ut consilium salutis sua patientius audiunt simulatio venenata depositit. Prudentes viros rerum exitus debere metiri, ne si aliqua perverso exitus habituri tentaverint, ignominiosum et turpe sit incepisse. Difficillimum quod ambient, in terra aliena et silvestri. Sub homine barbaro et inimici monachatum induere: quem cum eos penitenti assumpsisse, deponere ipsi non possint. Ita esse inhumanius et crudelius Bernonis illius barbarum, ut predo, non monachus; tyrannus, non pater; gladiatori et carnifex, non corrector aut nutritius haberetur. Probris verbera, plaga verberibus admoveare, nec intendere profectibus filiorum, sed penitus eorum et mortibus solitum satiar; se in proximo discessuros, quia sub eo locum quietis et salutis invenire non possent. Animadverit illico venerabilis Adegrinus in verbis astutie latentes dolos, et venena serpentis seductionum blanditiis palliari. Mansuetudinem sancti viri, simulatorum objectionibus asperatam, divinis rationibus ad constantem revocat firmitatem: dominum discipline et ordinis diu stare non posse, nisi in suis provisoribus et prelatis rigore censorio fulciatur. Si pastor fuerit remissus et negligens, animos subditorum torpore et incuria dissolventos: illud in Bernone favore potius quam insanis prosequendum, quod a vigore et proposito inflexibili frangi non posset; non ideo fugientium ejus jugum, non imperia declinanda, sed firme potius animo viris sapientibus amplectenda. Ita satis-

factu
pore
copi

frat
sion
form
temp
scen
ab
virtu
vulu
suo
cred
raat
inco
cieb
quib
tom,
ret.

20
sere
par
clim
vero
era
anim
vide
arce
dign

neba
nis
clun
raum
ad
lun
cons
tulo
dini
prop
subi
insu
ipsa
pro
ut
pare
davi
cum
fatu
noris

dux
in
arcen
suit
dilig
ctua
et
suau

(1)

factum est beato viro, et mansuetus spiritus in tempore verborum Iesus restituitur sibi ipsi, rationum copia definitus.

Noviti ut se gerunt.

19. Ingressu precibus impetrato, ad societatem fratrum regulariter admittuntur, et initiali professione præmissa in veram Christi plenitudinem transformantur. Videre erat labore jam emeritos qui pro tempore debuerant magistri esse, usque ad ipsa descendere virtutis initia descendisse. Instituebantur ab illis, quos meritorum privilegiis antebeat, et virtutum itinera, quæ sepius ipsi jam triverant, velut inexperta precabantur sibi ab aliis designari. Vivebant alieno more qui hacenus vixerant more suo, et plerumque ab illis quæ bona et utilia esse credebant, seniorum imperiis arcebantur. Imposuerant homines super capita sua, et ideo illis eatenus inconsueta fuerat lege [lex] vivendi. Totum eis proficiebat ad meritum, totum cooperabatur ad gloriam, ut quibus rerum inopia virtutis comparaverat meritum, vera et perfecta humilitas gloriam ampliaret.

20. Suscepito habitu monachi beatus Odo, idem fere perseveravit qui fuerat; eadem illi abstinentie parcitas, similis vivendi modus, sed puritatis et sanctimonie incomparabilis fuerat appetitus. Patientia vero atque humilitas præter modum hominis illi erat: obedientia vigorem perpetuum inconcussa animi stabilitate servabat. In hoc tantum differre videbatur ab eo qui prius fuerat, quod perfectionis arcem attingens, altiore professionis gradum, quo dignius evaderet, non habebat.

Sanctus Odo scholam regit.

21. Quia vero pietate et munditia specialius eminebat, visum est abbati ejus puerilem scholam Odonis prævidentia posse committi. Injungitur ei officium, nec recens et etatis infirmitate difficultem curam suscipiens, puerorum invigilat disciplinis; quorum unum cum nocte quadam sine proprio lumine ad naturalia deduxisset, credens sufficere commune lumen quo interiora dormitorii complebantur, loci consuetudinem visus est excessisse. Sequenti capitulo datur in medium, et communis iudicio reus ordinis (47) condemnatur. Nam sicut monachis pene proprie esse solet ut rebus minimis insolentes, sublati pariter vocibus acclamant homini, obruiunt insontem verbis, conviciis lacerant innocentem. Ipse abbas publicos strepitus gravi indignatione prosequitur nec minus alii invehitur in Odonem, ut virilis animi firmitas excocta injuriis clarius appareret. Vir autem Domini, cuius mens in solido fundata erat, probra vociferant tanta animi equitate sustinuit, ut nec ad illatas injurias moveretur, et injuriantum motionem sua humilitate sedavit. Advertit Berno abbas in Dei famulo præclarorum quiddam patientie et virtutis, et prævidens eum in corpore Ecclesie præcipuum membrorum futurum, deinceps eum habuit reverentia et honoris.

Willelmus mentem suam aperit de condendo cœnobio Cluniaci. Privilegium datur.

22. Præsidebat tunc temporis regendæ Aquitaniae dux Guillermus virtute conspicuus et potens armis, in quo militæ splendor et fidei mira similiudinis arce convenierant. Devoto que in illo obseuerat virile pectus redundabat in pauperes. Consilium fuit illi monasterium construere monachis, querum diligenter colligendis et foventis pauperibus inserueret. Desiderio et fervore pennata devotione ad effectum erumpere gestiebat. Prefixus dies illuxerat, et Berno abbas ducis litteris invitatus presentiam suam intulerat curiae triumphantis. Festivo conven-

A tui sacerdotalis non deerat multitudo: cum incertus numerus optimatum et procerum frequentaret palati vastitatem in facie omnium. Dux Guillermus aperit consilii sui modum, et in auribus assistentium sue deliberationis exprimit qualitatem: *Concepisse se animo nudam et simplicem voluntatem, quæ si eligendi opere vestiatur, vite premiis non carebit: mysterium consilii sui esse, ut monasterium construat in fundo suo, in quo monachi Domino servientes, sibi pro temporis hujus expensis subsidia mercentur æternam. Dominum erga se apernisse diutius manum suam, et ex dolio benignitatis beneficiorum copiam instillasse.* Excepisse alios sepenumero mala pro bonis; se frequentius et pene semper de bonorum uberiori parte sumpsisse. Fines suos, operante Domino, distensos ad miraculum, dilatatos terminos ad stuporem, et sibi prospera molienti prosperius successisse. Munificientaque tanta deederat affluentior, responsum operis amodo reponendum. Bonum esse ordinem, ut post curam corporis rerum affluentia ministratam, sua quoque animæ redemptio non negetur: bonum esse ut non omnia caro insufficiens consumpsisset, sed ad solatium necessitatis extreme sibi aliquid gaudet reservasse. Favor episcoporum et totius curia assensio prosequitur et attollit principalis consilii pietatem. Dux Guillermus Bernonem abbatem in oculis omnium advocat, et in manu ejus Cluniacum vallem cum adjacentiis quæ in territoria Matricensi alodiis jure possederat, solemnè donatione reponit. Testamentalibus etiam litteris præmissam donationem et ab omni persona tam ecclesiastica quam mundana quietissimam libertatem privilegii more consignat. Acceleratur opus, fundamenta jactantur, ædificia conficiuntur ut desideri sui post tempora longa complendi vel initia unius aspiciat. Bernonem abbatem, quoad vivaret, futurum Cluniensi cœnobio constitut provisorem; quo sublati liberare esse monachis facultatem quemcumque velut idoneum regulariter subrogandi. Acta res est publice septimo Idus Septembribus apud Bituricum, in conspectu episcoporum et procerum, quos ad sua negotia terminanda principis dignitas invitata.

Monasterii initia sub Bernone, et libertas.

23. Anno ab Incarnatione Domini nongentesimo decimo, gloriösus dux Aquitanorum venerandis apostolis Petro et Paulo venerabile construxit monasterium in valle quæ dicitur Cluniaca, ibique venerabilem Bernonem designavit abbatem, cuius cœnobii plenam et integrā libertatem et egregius fundator eis in ipsis posuit fundamentis, et felicis memoria Gregorius (48) septimus, Urbanus secundus amplissimi privilegiis firmaverunt. In quo moveri se dicunt devotissimi susurrones, qui jacturis episcopali bus verbi gratia condescendunt, secularibus et dixinis rationibus obvium esse dicentes, quod pontificales ecclesie diocesanæ ecclesiæ sibi subdilia sibi juris dignitate priventur. Quibus duo breviter objecta reponimus: bono Christi odore non debere eos mori, ut libertati ecclesiæ minoris invideant, nec vento elationis inflari ut justitiae Romane sedis presumptoria spiru contradicant, bonum quippe esse quieti provideri bonorum, nisi libeat insaniare, non negant, et injustas esse sedis apostolicæ sanctiones, etsi perverse sentiant, proferre in medium reformulant. In primis igitur caveant, ne si ex bono ecclesiæ moriuntur, non boni et impii esse probentur, in altero videant ne si apostolicis decretis dissentiant, haereticos esse oporteat qui Romanæ justitiae non concordant, cuius auctoritas principalibus ecclesiæ non detrahit, ut ipsi garriunt, sed bene disponit, et ordinat honorem suum. Nam in spiritu recitulans, minorem ecclesiam aliquando majori subiiciunt, aliquando eam quam subesse contigerat, altiori gra-

(47) Id est normæ et observationis in congregazione servari solet.

(48) Aliorum pontificum privilegia præcesserunt, ut dictum est in elogio superiori.

vitate superponit. Licuit illi semper quod licet, quod nulli alii licuit, vel licet. Omnes aliae filie sunt in matres obtemperantes, non imperantes, votate in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Argumento gemino confutatis, non ipsa conclusio sed inducitur conclusionis hoc erit, ut inviter aestuentes et illicita surrurantes, deinceps conquiescant, et ulterius non loquuntur. Nunc ad actorem libertatis nostrae beatissimum patrem nostrum Odonem humilis recurrit stylus.

Factum de micis.

24. Legitimum fuerat in Balmensi ecclesia, et quasi pro jure servabatur in loco, ut micas illas que discentibus superessent, singuli fratrum diligenter collectas exciperent, ne fragmenta benedictionis negligenter deperirent. Contigit die quadam, ut beatus vir ad mensam sedens tanta dulcedine lectio-
nis traheretur, ut quia ad celestes harmonie sonum in quandam raperetur excessum, ante positas micas sibi oblitus fuerat pro consuetudine suscepisse. Finis lectionis eum revocaverat ab excessu, cum ipse vi-
dens se antepositas micas expavit. Excipere eas pro
consuetudine non licet. Quid aliud faceret non in-
veniens, micis pugillum implevit. Versu (49) dicto,
pro negligientia satisfacturus abbat, et ejus in testi-
monium reatus sui communis presentiae illatus, ex-
euntium de oratorio pedibus sanctus advolvitur :
animadversus est eum in aliquo deliquisce. Ductus in
presentiam abbatis sui, culpam prostrato corpore
confitetur, porrigit manum, et negligientia signa da-
turus pugillum aperuit. Quod dictu quoque minus
credibile videatur, micas ostensurus protulit margaritas.
Extra se facti qui aderant, rei cognita veritate
negligentiam mutari miraculo divinis vocibus ins-
nabant. O mutatio dexteræ, sed Excelsi ! In manu
Odonis vilia queque et minima vertuntur in pretium,
et minutissimorum in pretiosos lapides for-
mantur. Vere justus et multa gratia apud Deum,
qui dum se conatur ostendere negligenter et reum,
justus et innocens teste miraculo comprobatur. Vir-
tus humilitatis ejus expiat in eo culpan, purgat
reatum, et fragmenta nullius pretii in admirabilis
margaritas mirabilis novitate transformantur. Quod
miraculum duo nobis innuit non spernenda, et bene-
dictionis reliquias colligendas ne perarent, et viri
beatissimi sanctitatem successuris seculis predican-
dam. Ipse autem vir Domini contemptor temporalium
et appetitor egregius futurorum, ne in presenti cum
aliqua remuneratio glorie sequeretur, transferbat
in alium quod suum era. Suppresso quippe nomine
personam alterius sua rationis titulu proponebat, et
volente Deo quo studiosius evitavit, ne patrator mi-
raculi crederetur, eo factum est ut in facie omnium
operis hujus actor clarissimus haberetur. Abbas vero
premissas ad miraculum margaritas aureo texui
jussit affigi, ne tantæ novitatis memoria casu aliquo
deleretur.

Parentes ad monastichen convertit.

25. Nature violentia cogebatur, ut parentibus quos periculis mundi hujus reliquerat innataentes, debitum sue visitationis offerret. Querens licentiam impetravit, et accepta benedictione profectus est. Direxit Dominus iter illius, et tantum contulit efficiaciam verbis ejus, ut primo collocutionis occursu patrem monachum (50) ficeret, matrem vero mona-
chum numero traduceret sociandam. Virginem quoque cuiusdam hospitis sui filiam cum precibus ejus, lacrymis sese expedire non posset, laudabili furto col-
legit et rapuit, et sue virginitatis primitias Domino didecante moniali proposito consignavit. Ita virtu-

(49) Id est gratis post cibum dictis, qua voce utitur S. Benedictus in Regule cap. 43.

(50) Neuter horum auctorum meminit monasterii, in quo Odonis mater velut assumpsit : patrem Clu-

A tis minister et gracie, ubiunque opportunitas se praebet, religionis profectibus et pudicitie delectabatur augmentis.

Sacerdotio initiat. Libros tres condit de sacerdotio.

26. Intuens Berno abbas in viro Dei virtutum copiam, abundantiam gratiarum, dignum eum altiori gradu pronuntians, decernit officio sacerdotis sacris altaris ad promovendum. Reclamantem pro viribus et nolentem extrema obedientia necessitate compellit. Advocato Bisuntinensi (51) archiepiscopo et solemnni consecratione premissa, sacerdotis induit dignitatem. Diem consecrationis ejus insecura nox fuerat, in qua vir Domini post quietem vigilans, et sue consecrationis nec memor, stolam sacerdotalem collo suo reperit circumflexam. Timore dirigit, et tanto verecundiae rubore suffusus est, ut ipsum claustralium ostii per multis dies revereretur ingressum. In grave etiam lamentum se dedit, et oculis suis non parcens, quia sinistrum ei aliquando accidisset, solvebatur in lacrymas. Tandem occurrerit occasio, ut mitteretur ad episcopum sue promotionis actorem. Cui secreto loquens, ei moeroris sui causas aperuit, et inventionem Jeremie in sacerdotes repetens, quia grave sacerdotii pondus est, mira eloquii facilitate disseverit. Rogatur ab episcopo, ut ea quæ ibi dixerat, vel quaecunque meliora occurserent, in libri seriem coaptare. Tribus libellulis opus injunctum explicitum ; ubi spiritus ejus bonus in tantam plenitudinem veritatis erupit, ut Ecclesia libros illos legendo cum amore suscipiat, et omnino gaudeat se legisse.

Berno successores designat : Guidonem Balmæ, Odonem Cluniaci.

27. Interim Berno abbas annosa senii gravitate deficiens, exitiali etiam languore corruptus decubuit. Urgebatur duplice molestia, ægritudinis et etatis, atque ad tollendam de medio vitam ejus morbus et senium in eodem corpore compugnabant. Vicinos adsciscit episcopos, consilii viros invitat, quorum prudentia et responsis et sibi consulat iam migranti, et filiorum provideat disciplina. Cum magno gemitu et multis lacrymis deducens in publicum annos suos, præteritum vitæ sue in negligentiæ et torpore se inaniter consumpsisse conqueritur. Se fuisse abbatem nomine non merito, officio non virtute; se infructuose et diu locum regiminis occupasse. Inde se damnationis obnoxium tormento, quia locum pastori mercenarius, locum innocentie reus implens, dignitatis officium indignis actionibus ministrasset. Spem superesse remedii, ut dum sua libertatis est animus, abrenuntians cathedralæ pastorali, sedem prælacionis evacuat, et locum tribuat meliori. Id se optare, id omnimodi se precari, ut ad curam spirituum, ad regimen animalium, submoto in fructuoso et sterili, dignior et magis idoneus subrogetur. Pu-

Dica libertas ecclesiæ provideat pudicitie sue custodem, qui ejus puritati meritorum et virtutum integritate jungatur. Eligat sibi patrem casta devotione filiorum, cuius sobrietas imitationem, doctrina informationem, magisterium pariat disciplinam. Ipsi sibi præficiant ducem, ipsi sancti præceptorem instituant, sub ejus imperio floreat virtus, revirescat honor iustitiae, et censura totius ordinis recalescat. Verumtamen nisi a communis sensu ejus sententia dissentiret, videretur sibi ut pastoralis sollicitudinis magnitudo partiri deberet in duos, quorum alter in altero conquescat, et neuter ponderis intolerantia suffocetur. Et ecclesia quidem Balmensis pro consuetudine habeat sponsum suum, Cluniensi vero filie, jam

niaci monachum factum fuisse constat ex Joannis lib. 1, num. 35.

(51) Imo Lemovicensi, nomine Turpione, ut in elogio probatum est.

adutæ, jura matrimonii non negentur. Proabant singuli quod dictum erat, faveant omnes, et in sapiente viro veritatem consilii admirantur. Sacerdotes qui aderant auctoritate, filii supplicatione contendunt, ut ipse ad nutum suum quos idoneos viderit eligat, et geminum matri ac filia constituant provisorem. Ipse qui melius probaverat subditorum spiritus an Dei essent, verius poterat indicare quis tanto officio dignus esset. Certum enim fuerat apud eos, eum cui tanta virtus erat consilium ministrandi, ad faciendum quod dixerat spiritu sapientiae non carere. Victor senior sacerdotum reverentia et precibus filiorum, Guidonem venerabilem nepotem suum Balensis ecclesie fecit abbatem; Cluniacensi autem cenobio sanctum præfecit Odonem, Deo pro nobis melius operante, ut dominus gratia et virtutis, toto orbe postmodum dilatanda, in primo pastore suo sanctimonice fundamentum et religionis exciperet firmatatem.

Odonis promoto projectus materia.

28. Assumptus Odo in abbatem, fecit sibi promotionem illam projectus materiam, non defectus, occasionem glorie, non ruinae. Loco exteris præmiens, sed gratia humilitatis inferior, prælationis officium merito potius et virtute, quam nomine sive potentia Deo charissimus exercebat. Non ad honorem sublimiores gradus attingens, sed ex vertice prælationis sue ad insima et humiliissime dejectiens, charismata meliora de die in diem apprehendere nitebatur. Dominus autem qui in conspectu suo direxerat viam ejus, ut in conspectu quoque hominum mirificaret, et clarum quoque faceret servum suum, dignanter apposuit operari mirabilia et præclaras per ipsum.

Ædificia promota opitulante S. Martino, cuius patricium ibi riguit per annos 200. Ecclesia dedicatione necessaria ut suppleta.

29. Cum in extruendis regularibus officiis diligenter suam insumeret beatus Odo, solatia sumptuatis defecrunt. Exinanitum omnino ararium paupertatis, quid in manus largissimi datoris refunderet non habebat. Astubat animus beati viri, et anxietate duplice torquebatur, dum et operarios irremuneratos dimitteret, et cœptum opus intermittere verebatur. Nec tamen in diffidentiam est elapsus, sed ad nota recurrens præsidia, ex thesauro bonitatis divina stipendum benedictionis expectat. Octavus dies a transitu beati Martini more ecclesiastico colebatur, nocturnas Laudes fraterna devotio persolverat, cum idem abbas ad stratum rediens, lectulo se recepit, et evanuit in soporem. Videt in somnis virum personalem, matura caniti florescentem, stola etiam puriore vestiture : qui virginem episcopi manu gestans, pluviali pallio utebatur. Inquisitus cum reverentia quisnam esset, episcopum illum se esse, cuius festivitas celebraret octavum, asseruit. Cœpit etiam circumducere oculos in structuram, et posita adficia qua ratione sederent vicinius intueri. Conversus deum ad eum qui sese eminus prospectabat, videbat injungere, ut ex præcepto ipsius ad consummandam ædificia que cœpta erant, fratrum suorum industriam excitaret : nec sibi sumptus credentes defuturos, quia ipse eis ad conficiendum opus sufficienes ministraret expensas. Roma quippe rediens, per Gothiam et Aquitanum transitum facturus erat, unde illis benedictionem remitteret copiosam. Expergefactus abbas, visionem quam viderat fratribus retulit, non omissa quam conuseverat cautela nominis supprenendi. Lati fratres de promissione Martini, super visitationis illius benevolentia circa eos majori letitia triumphabant. Nec distulit bonus promissor, sed sponsionis sue vicinam subtilius veritatem. Intra breve siquidem spatium temporis, allata sunt fratribus de Gothia circiter tria millia solidorum. Ipsa quoque successio seniorum virorum Cluniacensium que per-

A venit usque ad nos, voce libera referre solet, vix autem nunquam deinceps pertransisse sui procuratoris octavam, quin aliquid beneficitionis in eos ex Martini beneficio redundasset. Ita per ducentos fere annos optimus provisor noster et in Cluniacensem ecclesiam ostendit gratiae sue veritatem, et circa suum aluminum Odonem, cuius meritis vivimus, amoris sui plenitudinem declaravit.

Cluniacensis ecclesia jam perfecta, suisque partibus absoluta, consecrationis gratiam postulabat. Vir Domini sacerdotem episcopum, qui ecclesiam dedicare deberet, invitauit. Rogatus episcopus, sicut moris divitibus esse solet, ut stipatis lateribus gloriösius semper incendant, suam secum copiosam adduxerat clientelam. Concursus uberior ei episcopalium insolentia ministrorum exigebat abundantes et splendidos apparatus. Recens abbas, et vallis aridae minuscula barbaries, delicias quas hominibus deliciis apponenter non habebant; anxietas et verecundia beati viri animum distrahebant. Refert tamen anchoram spei sue ad Dominum, cuius munificientia servis suis aliquid deesse non patitur. In crepusculo dies consecrationis eruperat, cum immanis aper proximam silvam egressus, ad monasterium cursu integro pertendebat. Custos ecclesie bestiæ illius feritate turbatus, intra ostium se recepit, quod post se clausum admotis repagulis obseravat. Aper autem deposita feritate, et quasi domestico spiritu mansuescens, ecclesie portas obsedit, januam pede pulsat, et foribus perseveranter assistens, suo more loquendi aditum precabatur. Interim episcopalis familia lectis excedens, dum ad officia divina contendet, jacente ad portam ecclesie aprum incurrit. Insurgunt pariter, acclamant omnes, et vicinis domibus fustibus copulatis, ultro se offerentem bellum morti addicunt. Cujus carnes artificio coquorum preparatae, et deliciis episcopalibus satisfecerunt, et abbatis verecundia mirabiliter subvenierunt.

S. Odonis charitas in pauperes.

30. Quia Deum timentibus nihil deest, nunquam deficit beato viro, unde et fratrum curam gereret, et miserorum inopiae sublevaret. Affictorum pauperes quasi quidam caminus erat illi, in quo ad pietatem et misericordiam illius viscera conflarentur. Sicut extere videbatur vel egestas in misero, vel possibilitas in sumptu suo, largitatis sue sinum potenter exsoluebat. Nemo vacuus vacuum illum inventit : quippe cui præcipue fuit in studio supplere vacua, et inania cumulare. Privata eorum susurria qui ejus amplissimam largitatem indiscretam effusionem vocabant, modestæ verbis et exemplis veterum datis in medium compescerat. Inestimabilis amplitudo cordis illius formabat sibi occasiones et materias largiendi. Omnibus onnia factus, ut omnibus omnino prodesset votis solemnibus ambiebat.

Romam petens demoniacam liberat.

31. Consuetudine orationis obtenuit aliquando vir beatus Romam ad apostolorum limina visitanda projectus est. Alpium juga transcederat, cum inter illa prærupta quibus in Italiam fit descensus, mulierem quæ a demonio miserabiliter vexabatur, offendit. Impleverat nocivus hospes viscera mulieris insanæ, et quasi ex tribunali regio membra inferiora disponens, prout libebat, subiecto mancipio crudeliter utebatur. Condoluit vir beatus tante misericordia. Imploravit orationis suffragio, captivatorem excusavit, et captivam mulierem ab invasione tyrannica liberavit.

Legatus papæ egenis ut subrenit.

32. Per idem tempus Leo pontifex Romanæ sedis apostolicæ legationis vicem injunxit beato viro, ut inter Hugonem Langobardorum regem et Albertum Romanæ rei principem bonum pacis componere laboraret. Senam (Sienne) civitatem deveniens legatus pacis, multitudo pauperum qui panis premebant-

tur inopia, undique eingebatur. **O**economus viri Dei qui virtuale marsupium suscepserat in sua fide, cum suis sumptibus vix triginta solidi superessent, quasi rei prospiceret commendatae, civitatem excedens necessitate pauperum se subduxit. Egeni circumveniebant beatum virum, et ad ostium miserationis ejus sublato clamore pulsantes, misericordiae ipsius visgera commovebant. Vocatus oeconomus respondere non potuit qui non erat. Intellexit illico vir beatus imprudentem dispensatoris cautelam, et emissam manus pauperibus innuit ut preuum se sequantur. Videbas etiam tres viros personali preditos honestate, qui et communii premebantur inedia, et mendicare non noverant prae pudore, scutulis baccis plenis, quis non deposito illis erant, sub pretii astimatione suscepit, baccis non egens, sed hac arte cupiens subvenire mendicis. Consecuto economo egenibus similem benedictionis indulxit, et ad viros quos supra tetigimus, baccas cum prelio retransmisit. Demum conquerentibus expensas victualium defecesse: Non deficitus, inquit, sed sufficiens ad omnia. Presto est ei et quasi ad manum, de cuius facultatibus pusillanimes spiritus debent animari. Dixerat, et in ante gressum tendens, Petrum habet obvium sacerdotem, cujus oblationem suscipient, et fratum fidem modicam roboravit, et confiendo itineri larga stipendia ministravit.

Vestes suas dat agenti.

33. Negotium injuncte legationis absolverat, et per fines maritimos redditum maturabat. Venerat ad locum qui Burianum dicitur, cum ei pauper obvia semivivus. Gravis inboruerat hiems, et inter Alpes in immensos aggeres nivis excreverat multitudine. Pauper ueste carens inter horrida montium niviumque discrimina quo se tueretur munimine non habebat. Substitutus vir beatissimus viso illo, et sociis viae praemissa exuit se tunica sua, et pauperem induens, numerorum preium, unde sua necessitatibus consulebat, benignus adiecit. Unus ex sociis qui talium cauissimus discisor erat, reflexit pedem, et pauperem percunctorans, ubi ea nocte mansione acciperet, cum nullus divertendi in solitudine locus esset, respondit ad castrum quod dicitur Pastorale sub luce diei se facile perventurum. Dies vero clauderetur in noctem, et spatium illud itineris quod pauper sub hora una se sponderat exactiorum, toto diei spatio vix ipsi confecerant. Habituidinem et vulnus pauperis nec tunc ille de quo dicitur Joannes adverte, nec postea (ut ipse refererat) potuit memorasse. Unde illum qui apparuit quiddam majus fuisse quam hominem, verisimilimum mihi constat.

Bonum pro malo repedit.

34. Cum Langobardorum rex Romanum obsidione vallasset, beatus Odo qui ad pacem evangelizandum inter duos tyrannos medium se prehebat, juxta beati Andreæ monasterium, quod dicitur ad Clivum Seauri, transitum faciens, submisso capite incedebat. Rusticus jacutus lapidis opperierat virum Dei, sed clamore circumstantium et obtutu, liberatus in ejus verticem jactus evanuit. Vir autem Domini denariis acceptis, mutuo numeravit immeritum, Scriptura consentiens, ut redderet bonum retribuentibus sibi mala.

Idem prastat in furem. Fratris religio.

35. Aliquando vir beatus Romæ orationis gratia tenebatur. Visum est illi ut super equos suos qui in prates planitiæ pascebantur, aliquis ex fratribus ad custodiæ poneretur. Nox erat, et equerum provisores se laxaverant in soporem. Fur advenit, et ascenso equo insistebat ut elaberetur in lugam, sed meritis Odoris detentus, procedere ultra non potuit. Frater super equos invigilans orationi vacabat, et maluit equum amittere quam interrompere preceps, vel silentium violare. Ubi terris dies illuxerat, fur

A inventus et comprehensus est super equum, abbatis iudicio condemnatus; quem ad se deductum vir miserationis et gratiae non solum excusat supplicio, sed etiam laboriosas ejus vigilias quinque solidis muneravit.

Medicina ad agris perperam extorta.

36. In Cluniensi cœnobio duo fratres adversa valetudine laborabant. Importunitis insistentes, cum a beato viro sumendi potiemon licentiam extorsissent: Ite, inquit, et scitote morbum vestrum nulla medicina ratione curandum. Ita factum est, ut et diurna sibi apponenter medicandi remedia, et usque ad proximum vitæ finem incurabiles permanerent.

Frater singulariati studens notatur.

37. Novitus quidam frater initiali fervore succensus, studiis communibus abdicatis, compunctionis et lacrymis vacare decreverat. Secreto exquiritur a viro Dei cur vita communis desereret instituta. Aperit et frater cor suum, et quibus stimulus urgetur insinuat. Increpat eum senior, et bujusmodi propositionis vanitati potius quam justitiae vicinum affirmat. Non deserenda communia propria pro priatis, sed privata communibus debere supponi. Ita frater in momento illo spiritum sue compunctionis amisit, ut deinceps gauderet publicis ecclesiæ consuetudinibus occupari. Post dimidium tamen annum ad precem sancti viri qui etiam in spiritualibus potens erat, iam dictus frater amissum spiritum se recepisse confessus est.

Joanni episcopo consecrationem prædictit.

38. Nolancæ ecclesiæ futuros episcopos Joannes bis Romanæ venerat gratia consecrandi, sed æmulorum oppositum gravem bis fuerat repulsam passus. Tandem confusus et apud se erubescens, contulit se ad virum Dei, replicans ei Romanam sedem sese bis inflecto negotio repulisse. Quem vir Domini pie consolans, ut Romam tertio repetat inhortatur, promittens ei consecrationis gratiam non negandam. Factum est ad verbum ejus, et Joannes in episcopum subrogatus testimonium dedit Odonem beatissimum prophetias spiritu claruisse.

Agonem suorum calitus discit.

39. Solemnis dies Assumptionis Dei Genitricis luxerat, et vir Domini orandi gratia monasterium Adventinum ingressus, ut missam celebrem publice celebraret, Baldinu abbatis precibus urgebatur. Respondit spiritus propheticus qui erat in eo, id agere non posse, quia duo ex fratribus ejus in extremo positi vite viaticum prestolarentur ab eo, nuntium præsto esse, qui eum ad fraternalia exequias invitaret. In haec verba nuntius adsuit; currit ad sanctum Paulum, viaticum datur agentibus in extremo. Presentialiter alter ex duobus migrat; alter, servatus ad vitam, octavo pie sequenti quievit in Domino.

Nepotem ex Nortmannis oratione liberat.

40. Nortmannorum gens effera Turonorum vastabilis provinciam. Regionem Turonicam venerabilis Odo subierat, cum ei nepotulus suus, needum renatus ex aqua et spiritu, cum nutrice sua raptus incursu hostium nuntiatur. Indoluit ex animo, et innocentis animam sine baptismi remedio pereunte aquiliter pati non potuit. Accumbit precibus, insudat lacrimis, oratione Deum interpellat, quietem suo spiritui non daturus, donec ereptum reciperet innocentem. Octo dierum spatio a Turonis hostes abierant, transentes fluvium cum captiis, quem ipsius profunditas evadat sive navigio non sinebat. Nutrix infantum spiritum concepit audacie. Infante sustulit, medias irrupit acies, fluvium sicco pene vestigio pertransivit, et in triduo iter dierum octo conficiens, beato viro adductum puerum reportavit; quem susceptum regenerari fecit in Christo, et prece effusa

ad Dominum ut post triduum puerulus migraret obtinuit. O miraculum multis in se novitatis admirandum! eadem unius orationis virtus tria pariter obtinet, erectionem corpori, regenerationem spiritui, utriusque simul salutis perpetuas libertatem.

Naufragio subducitur.

41. Vice quadam beatus Odo Rhodanum fluvium, qui totus decurrat in praecipes, navigio transmeabat. Equus impatiens equum alterum pede tentavit, sed ictus elapsus in navim locum illum attigit unde ramus erumpere videbatur. Percussionis locum dum planius edolare contendunt, ramum funditus abscederunt. Avulso nodo fluvialis incongruentia locum inventit, et ita navis exundavit ad cumulum, ut eam enatare, nec submergi miraculo proximum non negares. Vir Domini stabat immotus, et quod ejus meritis cymba staret, ipsius constantia testis erat. Delata est ad portum navis, et omnibus emissis ad terram, auctor salutis eorum Odo ultimus egressus. Navis destituta praesidio, quo salva erat, virum Domini sensit abesse, elementi naturam secuta disparuit, et submersa in momento intuentum oculis se subduxit. Sic enim ratio postulabat, ut cuius imperii cetera queque favebant, eidem reverentiae debitum flumina non regarent.

Item precipitio.

42. Per Appenninas Alpes beatus Odo aliquando iter agebat. Tantus ibi nivium cumulus superexcreverat, ut transire volentibus strata via publicae non patenter. Vir Domini horrendum ingressus periculum, cum post meridiem totus mons ille tetra caligine densaretur, in manus Domini se commisit. Praebant socii: solus ex more vir Domini sequeretur. Repente equus, cui insederat, obliquavit, et continuo discerpendus in innane precipitum pedes dedit. Remisit habenas vir Dei, palmas erexit in celum, et invocato nomine Domini, de celo auxilium precabatur. Nec defutus coeleste adjutorium supplacavit. Inter brachia viri Dei subito ramus apparuit, cui tandem innixus est, donec praecedentes eum vocibus revocati, ipsum ex horrore illo periculi incolumem sustulerunt. Disparuit illico ramus ille qui prius apparuerat, et equus ille cui insederat nusquam inventus est.

Latrones convertit.

43. Diversis ex causis varios labores itineris subiens vir beatus, hic et illuc urgentibus vita negotiis discurrebat. Contigit ut die quadam quadragesinta latrones irruerent super eum, qui ad tollenda spolia et discerpendos homines tanta rabie duecebantur, ut nemini parceret eorum immanitas. Qui catenis praererat, et fuerat major in scelere, vibravit oculos in servum Dei, et in eo vultus reverentiam et orandi frequentiam admiratus, compunctus spiritu ad misericordiam major inventus est. Deinde conversus ad socios: Nunquam, inquit, hujusmodi homines recolo me vidisse. Non cederet nobis in prosperum, si in eos adversum aliquid moliremur. Vir enim est inter eos multa reverentiae et splendoris, quem caelestibus armis video circumscriptum. Ad haec verba cum exteri nullatenus a suo furore mitescerent, et virum sanctum occidere, sociosque illius in predam trahere minarentur: Non, inquit, ita fieri, nec capillus ex eis cadet in terram, nisi prius gladii me petentes vitam meam cum sanguine foderitis. Sic ait, et sociis hue illucque dispersis, ipse sancti pedibus advolutus, sceleri suo deinceps finem impunere se promisit.

44. Alius tunc latro corde companctus, cum a beato Odone post repulsas innumerias in monachum susceptus esset, ad custodiam cellariorum deputatur. Qui post tempus tactus molestia corporali, extremo spiritu duebatur; confitetur viro Dei quod in monachatu deliquerat. Nudo pauperi tunicam suam sine licentia se dedisse, fanem subluctum cellariorum

A circumgassasse se ventri suo non sine lacrymis protestatus. Nocte præterita sibi per visum personalem dominam astitisse, quæ misericordie matrem se vocans, tertia sequenti die cum pronuntiavat migratum. Stupefactus vir Domini manum immisit, fumen circumvolatum carne et sanie simul avulsi, Deumque mirabilem predicans in latrone, tertia die defuncti fratris exsequias celebravit.

Liber intactus a pluvia.

45. Rome apud beatum Paulum, ut libello, quem de Vita beati Martini Postumianus et Gallus ediderant, correctoris manum apponerebat, abbatis precibus pulsabatur. Assensum dedit, et insistens operi destinato, obscura loca glossis appositis deducebat in lucem. Vespertina synaxis revocaverat eum a studio, et liber in claustris angulo derelictus sequente nocte pluviam, que in domo illa copiosius exundavit, tanta qualitate sustinuit, ut marginis vix contacta incorrupta littera permaneret. Ad inversum est sequenti mane enatantis in pluvia, sed intacti libri miraculum, et aliorum quidem favor in Martinum erupit, alii vero miraculum Odonis meritis ascribent. Nos autem hoc signum utriusque pariter assignamus, ut et Martini providentia servaverit codicem Vitæ sue, et Odonis virtus efficerit, ne liber pereat commendatus.

Odonis pietas in sanctum Martinum.

46. Quid devotionis habuerit sanctus Odo, quanto amore incalearit erga Martinum, vix aut difficile dici potest. Tota mens ejus, tota affectio ex Martini gratia dependebat; ipsum sibi patronum fecerat, ipsum elegerat praceptorem. Martinum verbo sonabat et opere, et ei indifferenter adberens, indiscreta miracula sepe cum eo visus est operari. Ad cuius memoriam ampliandam, et amorem fidelibus inseverendum, solemnes illas antiphonas in transitu beati Martini dicendas ipse composuit, quae fere per omnem Ecclesiam celebri tripudio frequentantur.

Monachi insolentis mors subita.

47. Fama religionis, virtutis et fidei, quæ mirabiliter claruerat in Odone, dilatabatur ubique, et ampliabatur in dies. Conferebant se ad eum monasteria monachorum, quæ a sui propositi rigore defecerant, ut per eum ad integratam vita et discipline ordinem formarentur. In quodam ex monasteriis commendatis ipse cum suis advenebarat; vesperante Sabbatho regulare mandatum ex consuetudine parabatur. Videlicet unus ex fratribus loci illius de sociis Odonis unum, calcarea sua ex Cluniacensi traditione lavantem. Indigne tulit, et spiritum elevationis in blasphemie verba resolvens, cum ibi omnia fherent in silentio: Num, inquiens, ablutionem solitarium Benedictus unquam aut fieri voluit, aut praecepit? Cumque frater, eoi haec dicebantur, signo humili responsu daret, ille crudeliter effraterat, conviciis lacessere, et maledicta coepit evomere in iasonem. Sequenti capitulo, cum eum argueret super hoc vir beatus, et ille impatiens responderet, quia dies Dominica erat, procrastinavit sententiam, ne in die letitiae aliquis tristaretur. Dominus autem, quem ille in seruo suo non timuit provocare, suam minime distolit ultiōrem, et contemptorem illum officio lingue privans, tertia dehinc die sine confessio- nis remedio lamentabili morte damnavit.

Item aliorum.

48. Quisquis contra voluntatem Odonis aliquid presumpsisset, suum illico sentiebat excessum divini ultione multari. Frater quidam cum sine licentia sanguinem minuisset, vir beatissimus agre tuli, præsumptorem illico poena secuta est, et vena inordinate decisa ita disrupta est, ut nullo medicamine curari posset, donec frater spiritum exhalavit. Alius apud sororem suam cum assisi carneum præcipieret, eam urgente ingluvio non expectans, particulam

prunis injectam et minus coctam avide momordit, A sed morsum nec in se trahicere, nec rejicere valens, infelicem vitam misera morte finivit. Alius gallinam, quam ipse occiderat, sibi apposita nimis gulosis tate tentavit, sed buccellam glutire non valens, miserum vivendi finem exceptit.

Vivarium ad pisces obtentum.

49. In loco qui dicitur Suppentonia, monasterium sibi commendatum exceperat beatissimus Odo. Fratres admonuit, ut, vite ordine custodito, secundum regulam ab esu carnium abstinerent. Cui cum fratres opponerent, pisces apud eos inveniri non posse, meritis beati viri vivarium piscium formavit eis divina pietas in hunc modum. Torrens exiguis defluens per illam vallum que monasterio subjacet, dum non invenit exitum, montibus sibi oppositus collectus in lacum, vivarium effectus est. In quo uno die miseratio duo praetalaria fecit, dum economi laborem minuit, et fratribus murmuris occasionem exemit.

Floriacense monasterium reformatum.

50. Floriacense monasterium, in quo sanctum Benedictum quiescere celebrius habet opinio, penitus a cultu religionis exciderat. Defecarat ibi virtus: justitia recesserat de loco illo in tantum, ut etiam beatus Benedictus reliquere sedes illas, et alias se conferre nocturnis visionibus et diurnis manifestationibus monstraret. Quod prudenter advertens vir nobilis Eliersardus, datum sibi manu regia monasterium Floriacense Odoni beatissimo tradidit regulariter ordinandum. Qui in manu forti episcoporum et procerum illuc adveniens, cum ei per triduum adiutus negaretur, tandem solus intrans, praesentem se obtulit, et ex sola humilitate specie quam gerebat, turbulentam insaniam monachorum domesticam reddidit et quietam. Pene omnes ejus pedibus advoluti, ut eis praesesse et prodesse vir Domini dignatur intensius obsecabant. Ita omnibus plena honestate compositus (locus enim omnino fuerat componendus) filiorum animos adhuc rudes divinis institutionibus exercebat.

S. Benedicti ibidem festum et praesentia. Jejunium ad missam indictum.

51. Dies erat, in qua beati Benedicti festivitas votivo concursu et celebri frequentia populorum publice celebatur. Intererat numerosa languentium multitudo, qui morbis diversis et variis molestiis aggravati, ad beatu Benedicti suffragia proferenda confluxerant. Beatus Odo, qui toti cœnobio abbatis præter dignitate, solemne sacrificium oblaturus ingreditur. Ponit edictum, ut universi qui advenarent, et præcipue morbis oppressi, jejuni sacrificiis interessent. Ingressus omnibus ad mysteria divina suspensis hymnum angelicum *Gloria in excelsis Deo* venerabilis abbas imposuit. Conciuntur ingenti strepitu foræ ecclesie, seræ solvuntur, munimenta disjecta resiliunt, lampades accenduntur, calamitosi et languidi sospitate integra convalescant. Fit terror in populo, stupor subitus omnes invasit, et Odone interprete beati Benedicti praesentiam adfuisse cognoscunt. Tanta fuit devotione, tanta gratia fervor omnium corda replevit, ut fere nullus a lacrymis temperaret. O dignitas! cœlestes animos tanta sibi novitate concilians Benedictus pater, qui de loco illo sese promiserat migraturum, Odonis gratia revocatus, signa dedit idonea se venisse. In quo facto Odonis meritum prius elucescit, qui abundantia virtutis sue, et filii abdicatis Benedictum in gratiam reformavit, et tanta morborum varietate depresso celeste levamen obtinuit.

(52) Idem fere legitur in ejus elogio ex chartario Cluniacensi. Quanquam Aymardus jam ante Odonim obitum substitutus ei fuisse videtur, ut patebit in Aymardi elogio.

Epilogus.

52. His et aliis magnis operibus seriem vitæ sue continuas beatus Odo, multis et necessariis argumentis, et Deo charissimus, et apud homines bonore colendus et gratia comprobatur. Ita quippe vixit, ut ei vivere Deus esset: tanta operatus est, ut per eum et in eo Deum operari dubium nulli esset. De quo plurima dicenda restarent, nisi fastidiosa prolixitas prohiberet. Plurima enim operas est, quam nostræ relationis ordo contineat, quæ vel ipse suppressit, ut gloriam fugeret, vel humana diligentia prætermisit, ne notam superstitionis incureret. Pauca quæ diximus, et beato viro ad gloriam, et nobis sufficient ad exemplum.

Odoris morbus Roma, redditus Turunos, verba extrema, obitus et sepultura, annus mortis.

53. Beatissimus Pater Odo, plenus dierum et vitæ, inter exercitia sanctimonie et virtutis consummavera tur cursum, et vitam deduxerat temporalem. Aderat tempus, dies instabat, in quo sublatus de exilio et ærumnæ, incolatum patria, laborem requie, misericordia gloria commutaret. Roma positus acri febre corrupitur, et inter acutos ignes sevantis accessus, innocens et reus Dei, duris passionum molestiis agitatur. Alii interpretantur ad libitum, præsentem dolorem successiva salutis gaudio temperantes. Ille hoc genus solitari agre ferens, se in proximo nuntiâ dissolvendum. Tangitur præcordiali memoria Martini sui, cuius amorem et gratiam fere cum ipso lacte carnis meruerat eblisse. Martini sepulcrum visitare disponit, ut cui vixerat, etiam morerebet; et cui dedicaverat spiritum, exuvias carnis et cineres consignaret. Adest et in visu persona conspicibilis, cœlestis glorie preferens candidatum. Insinuat tempus suæ vocacionis instare, sed Martini precibus illud differti: resumat spiritum, vires exacte, iter acceleret; ubi se præsentem dederit preceptor, diuturnis ejus laboribus quies dabitur et corona. Signa secuta sunt visum, ut tides accederet visioni. Fit remissior ægritudo, sanctus animo magis quam corpore convalescit. Aggressus iter in festo beati Martini Turonis adfuit, et diem lœtum ex obitu beati pontificis geminata ketia reddidit clariorem. Gaudio et lacrymis detinuit diem illum, et vivam hostiam immolans semetipsum, ad horam suæ dissectionis ad Dominum suspenso desiderio aspirabat. Dies quarta post festivitatem illuxerat, cum rediviva febris incaluit, quæ virum Domini compulit in extrema. Fratres evocat, monasteria sibi commissa disponit. Cluniacense cœnobium Deo, qui ejus fundator fuit et extruxit, consilio (52) commitit. Capellam colummodo suam ad missæ celebrationem retinuit, Cluniacum cetera retransmittens. Filios suos qui assistebant ei, ut in Deo proficerent exhortavit: lacrymas eorum et suspiria compensatione sequentis glorie temperabat. Martinum sua mente referens, ore sonans, verbis ingeminans, illud familiarius inculcabit: Tu Christe, parce redemptis. Tandem manum benedictionis emitis in filios, et astantibus ultimum vale dixit. Ita spiritus ille felix spirituali munitus viatico, quartodecimo Kalendas Decembri, corporis mole deposita, liber excessit ad celum. Sepultus est autem in ecclesia beati Juliani, quam ipse a fundamentis construxerat: ubi Dominus quanta sit ab eo gloria coronatus, quanta apud homines reverentia excolendus, signis perspicuis declaravit. Migravit itaque gloriosus Pater Odo anno ab incarnatione Domini nonagesimo quadragesimo (53) quinto, ordinationis sue octavo decimo, apud urbem Turonorum, regnante Domino Iesu Christo, cui est honor et gloria in secula sæculorum. Amen.

(53) Hunc calculum falsum esse in elogio superiori demonstravimus, et pro anno 945 annum 942 reportendum, teste Frodoardo et aliis.

SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS II

MORALIUM IN JOB

LIBRI XXXV⁽⁵⁴⁾,

Primum e veteri ms. eruti ac in lucem editi studio et diligentia domini Martini MARRIES monasterii S. Martini de Campis Parisiensis, ejusdem ordinis monachi professi.

(Ex Biblioteca maxima Patrum edit. Lugdun., tom. XVII.)

LECTORI.

Sanctissimi Odonis Cluniacensis nostri antistitis secundi opus in Jobum habent in publicum edere, illud breviter de sensibus quibus sancta Mater Ecclesia catholica sua sensa conceptusque suos non uno modo suis aprire, enucleare, eosque docere solet, ea potissimum ratione praestringendum est, quod instar Magni illius Gregorii suum hocce scriptum Moraliū titulu donaverit, in quo praeferat moralē, allegorico, typico, tropico, mystico, et alii id genus uitior sensibus. In ipsa igitur Scriptura sacra octo numero sensus praecepit commendari propriissimis locis conperintur, scilicet : literalis, vel historicus; allegoricus, vel parabolicus; tropologicus, vel etymologicus; anagogicus, vel analogicus; typicus, vel exemplaris; anaphoricus, vel proportionalis; mysticus, vel apocalypticus; et ultimus boarademicus, vel primordialis. Quorum exempla et loca sequuntur. Et ut melius intelligantur, ex uno loco Scriptura pro omnibus est etiam necesse illos confirmare, expresso ejusdem Scripturæ testimonio ex aliis locis. Locus igitur ille in quem nobis sunt isthac

A omnia exempla reducenda, est Pauli ad Galat., iv, ubi dicit : *Hæc autem dicta sunt per allegoriam.* Jam ergo ex illo loco duos habemus sensus expressos, primum litteralem, secundum allegoricum. Est autem allegoria perpetua, et continuata parabola, quando scilicet unum dicitur, et aliud intelligitur. Illi duo sensus probantur ex tertio Joannis, ubi dicit : *Scrutini Scripturas.* Est enim ibi commendatio sensus literalis. Allegoricus autem probatur ex plerisque prophetarum et evangelistarum locis, ubi dicitur : *In parabolis aperiam os meum;* et : *Non nisi per parabolas loquatur eis.* Ergo apparet illos jam duos sensus contineri in Scripturis. Tertius elicetur ex eodem loco, videlicet sensus tropologicus, ubi dicit : *Nos esse filios libere, ut sicut Isaac fuit hæres Abraham, ita etiam nos simus hæredes promissionis.* Est enim tropologia comparatio quedam moralis ante actorum superioribus temporibus ad nostrā usque tempora, ut similiter agamus. Et uno verbo, tropologia est discursus morum. Confirmatur iste B sensus (*I Cor. xv.*), ubi dicit Apostolus : *Sicut protu-*

deinde ordinatum in subsellii sederunt. Atque post paululum, unus coram in medium prosiliens dixit : Quidnam est quod hoc in loco immoratur? Cæteri vero Gregorium papam expectato se inquirunt. Hoc audiens Pater noster Odo, velut avidus indagatur, cœpit hoc illucque circunspicere, quanam ex parte venientem eum posset videre. Deinde elevatis oculis sursum, quasi et cœlo missum videt beatum Gregorium, sed ultra omnes qui præcesserant eum, vulu, specie que et moribus persplendidum atque ornatum. Mox ventre illo onnes surgunt, et flexi cervibus benedictionem petunt. Ille vero non inter eos deorsum usque descendit, sed super ambonem ecclesiæ substituit, et patrem nostrum terra tenui prostratum inquiens vocavit : Surge, frater Odo, noli timere. Quicum surrexisset, vidit velut more scriptoris super auriculam ejus hærentem pennam, et quasi doctoris magisterio producit acuminatam, et in summo fixam. Quam sumens beatus Gregorius, eamque illi tradens, ait : Age ergo securus, et perfice tibi opus injunctum et indicatum : quem vero composuerit librum non delebitur, meus autem stabit in eternum. Et continuo vigilans, intellectu protinus quod viderat. Sumens dehinc volumen illud magnum, diligenter perlegit, et saniores partem quam prævidit, sub uno volumine composuit, et sic murmurationem corum compescuit.

(54) Moralia sancti Gregorii in Job a sancto Odone abbatte Cluniacensi secundo brevitate, testatur dominus Joannes Italus, monachus Cluniacensis, auctor *Vita ejusdem, his verbis : Per illud namque tempus rogatus est a fratribus se diligentibus ut Moralia beati Gregorii papæ sub uno eis coarctaret volumine. Ille autem professus est se hac minime facere posse, addens etiam si facultas agendi sibi adasset, tamen non debere se hoc agere, ne tantū viri labore, tantique operis pretium aliter immutare, vel aliquid demere videretur. Econtra illi opponebant ei anteau succumbi, quam tanto labore sustineret, et satius esse iudicabant funditus eum deserere, et ad reliquias Scripturas transgredi, quam sub eo velut gravi mole interire. Quotidie namque apud eos de hac re non parva fiebat alteratio. Ego tamen scio super hac re multos indignatos fore, et ad sedandas eos hanc liber rationem inserere; non enim siebat istud propter arrogantium, sed disponente Domino, ut super montem poneretur lucerna, quæ sub modo erat occultata. In exemplum tamem subjunctæ rei quod diximus manifestius apparebit, illis videlicet persistentibus in hac petitione, factum est ut quadam nocte dominus Odo intra ecclesiam beati Martini consuebat orationi insisteret, et ecce subito in eum somnus obrepserit, viditque in radem visione sanctorum chorum venientem de sursum in eamdem ecclesiam descendere; et prius benedixerunt Dominum*

limus imaginem primi hominis Adam, ita nobis secundi Adam novi hominis vultus referendus est. Sequitur ex eodem loco sensus anagogicus, id est, sensus reductivus a terrestribus ad coelestia. Continetur ubi dicit esse Israelem Dei, et Israelem carnis, id est, ut sicut filii Abrahæ illius heredes fuerunt secundum carnem, in obtinenda terra quam promiserat illi Deus, ita etiam filii Dei erunt heredes regni sui secundum spiritum in obtinenda promissione vite æternæ, quæ est terra viventium. Confirmatur iste sensus ab apostolo Paulo (*Rom. viii.*), ubi dicit electos Dei fore glorificandos. Quintus sensus est typicus. Ex hoc ipso loco, id est, in persona una, alias personæ representatibus. Ita autem se habet. Sicut Abraham habuit duos filios, ita Deus, cuius Abraham fuit typus, habet duo federa spiritualis contubernii cum hominibus, ex quo nascantur liberi diversi, secundum fedus legis, servi, quorum typus fuit Ismael, et illius soboles perpetuo serviens; et secundum fedus Evangelii nascuntur liberi, quorum typus fuit Isaac, et suæ propagines libertate pietatis donatae in regnum Dei. In quo etiam successit alter typus suimeticus cum Deo, Jacob cum electis, Esau vero cum reprobis. Confirmatur iste sensus a Christo Domino, ubi dicit de Joanne Baptista: *Si me vultis recipere, ipse est Elias.* Atqui non erat Elias nisi typicus, nam reiencia est metempsycosis Pythagorica, qua opinione falsa laborabant etiam aliqui ex Judeis. Sed ideo est typicus Elias, quia in spiritu et virtute Eliæ, hoc est eadem qua Elias, reparavit populum per baptismum suum, ad excipendum Messiam suo tempore. Sequitur sextus anapho-

A ricus sensus, qui est relativus temporum, ut qualia fuerint tempora sub Isaaco et Ismaele, talia sint sub Ecclesia et Synagoga, et ut Ismael persequebatur Isaacum, ita Synagoga insectetur Ecclesiam. Probatur iste sensus a Domino, ubi dicit: *Cum rideritis abominationem desolationis stantem in loco sancto,* etc., sicut predictum est a Daniele. Ostendit enim his verbis talia futura tempora. Superest mysticus. Sensus ille est totus divinus, et in hoc etiam loco continetur in ratione libertatis gloriae, quæ cum nulla re humana aut creata omnino comparari potest. Mysticus autem idem est atque ineffabilis, in quo declaratur non posse id concipi intellectu humano, necum angelico. Quia quodcumque concipere potest homo in intellectu, simul et effari valet sermone. Probatur autem absolute, ubi dicitur apud Isaiam: *Non potest ascendere in cor hominis, quod Deus preparavit diligenter se.* Ultimus sensus boaracademicus, id est, quo ipsa principia rerum comparantur cum beatitudine æterna, et tota dispensatione salutis, veluti loquendo de regno Dei quod omnia sint ad Deum ipsum, unde manarunt, reditura. Probatur iste sensus apud IV Esdram xiii, ubi dicit in comparatione electorum Dei esse aurum ex pulvrisco et glebula in visceribus terræ, quia quæ optima sunt valde rara creavit Deus. Sed iste sensus est tantum usitatus apud Judeos cabalistas. Alii sensus sunt celebres in doctoribus: littoralis in Hieronymo, allegoricus in Gregorio, tropologicus in Ambrosio, anagogicus in Augustino, typicus in Basilio et Bernardo, anaphoricus in Clemente, Petri successore, et mysticus in Nazianzeno.

SANCTI ODONIS PRÆFATIO.

Cum juxta capacitatem parvitatis meæ sedulo lectioni sacrae operam darem, quadam die manibus parvitatis meæ liber adhæsit, a beato Gregorio editus in historia sanctissimi Job. Is etenim doctor egregius divino afflato Spiramine, atque de fonte potatus superno, ceu rutilans flumen in prefati viri Historiorum diffundens, tanto eam facundo protelavit eloquio, ut ex ea velut clariscos soles, triginta et quinque ederet libros, quos in codicibus sex contractare decrevit. At dum ego ex his primam legendō percurrerem partem, nimio accensus amore, pellentesque ita est animus dulcedine quadam, ut totum sagax vellet, si posset, mandare librum. Sed quoniam præ ubertate eloquentia prefati viri, velut parvulus lacte suetus, illo quo fortis aluntur copi deficere cibo. His etenim mirabilis doctor divinis nimibus auctus [imbribus auctus], studuit luculentō enodare affatu, eaque in exponendo menti occurrentium sententias Patrum. Ex quibus potensis numerosa in prefatam historiam contraxit volumina, quas nempe norunt quibus sacra non latet Scriptura a sancto viro Paterio nomine mirabili opere abstractas, propriisque voluminibus redditas, lucida sibi reposuisse volumina. Ex quibus et ipse ante biennium in Regnorum libro aggregatis omnibus Patrum sententiis, maxime autem sanctissimi Patris Gregorii, unum quem non puto

Dilemmendum conjunxi libellum. Quapropter fragilitatis sensui, corporisque mei infirmitati, neque similium utilitati consulens, erexi me contra memet, non fastu arrogantis turgidus, nec superbia spiritu tumidus, ventosis favoribus nitens incumbere, Deus scit; sed igne lectionis prefatae historie flagrans, quam toto nisu memoriter ut intellectam retinere valeam, laborans, hunc operis parvi contraxi libellum. In quo opere nempe nullum meo, ut reor, sensu fuscatum sermonem pérmeui, sed ejusdem venerabilis viri dieta perlustrans, eas duxat diversorum librorum prolixo sermone expositas, quas supra taxavi, linquens sententias, non abiciens ut pravas, quas segregatim habeo ut utiles, sensum non meis, sed jam saepè prefati viri verbis expositum, breviter atraxi, ut potius; atque lectionis cause compendio, unicuique sententiae mysticum moralemque sicut reperi, subjeci sensum, ne vagans animus dum huc illueque quereret sensum, ut saepè assolet, amitteret intellectum. Libuit etiam primas historie litteras discretionis causa minio scribere, ut dum historia agnoscitur, expositiō historiæ utilius carpatur, ne forte dum a rudibus ignoratur sensus patenter expressus, obscuris implicetur. Ergo teneo sibi illa quibus est facultas numerosa: aggregare volumina, quibus sensus intellectusque viget, quibus suppetit non tantum

enucleata, verum etiam in ænigmate prolata cognoscere, dum saltem mihi meique similibus concedant libellum.

EJUSDEM PRÆFATIO METRICA.

Gregorii sancti nitidos percurrere campos
Ut coepi, mieuere quidem ceu sidera cœli
Verba salutifera, nostros componere mores,
Quæ norunt, nimium et duras mollescere mentes,
Lumine preclaro et tenebras depellere tetras :
Cujus ab ore fluens fluvius per compita mundi,
Pronesiae [Phronesis] pariterque sophia clare refutat,
Lucidior auro, vitro quoque clarior omni, [gel,
Mellifluo gustu cuncta redolentia vincens.
O mens flenda nimis, se quæ substrinxerit istis
Mellifluis undis, celo venientia linquens,
Et peritura sequens, nulli que profuit unquam.
O si mille forent docti mihi millia linguae,
Mille meumque sonos posset depromere guttur,
Ærea voxque mihi posset dare ferrea verba,
Hac in laude viri, totus quem concinit orbis,
Ut digna fieri possent quæ panca relatu,
Præsulis in tanti nitor componere carmen,
Qui meruit cunctos hominum cognoscere sensus,
Et potuit verbis pravos ostendere mores,
Qui docuit resecare malos de corpore motus.
Et monuit placidos mente recondere mores,
Virtutum rescrans fontem et pariter vitorum,
Hic modice reflexit iter percurrere sacram
Historiam Jobab, cuius per compita mundi
Laus veneranda nitet, claro quem climate tensa
Ecclesia reboans laudat, bunc arbiter ipse
Ore suo laudans, monuit venerari per orbem,
Ex qua mirifice ter bina volumina condens
Tradidit Ecclesia plures distincta libellos,

B Qui seu prata virent diverso gramine fulta
Floribus aspera redolent pulcherrima visu :
Hinc etenim viola rutilant, hinc lilia candent,
Emicat hinc rosa, narcissus seu nardus, amomum,
Cum variis fragrant unguentis balsama juncta.
Hos ego florigeros cupiens percurrere campos,
Multigenasque mihi perpes decerpere flores,
Extensis maibus nitetbar carpere, jamque,
Cum subito stupuere meæ ceu marmora plantæ,
Obriugere manus, coepit pallescere vultus,
Sensus et extimuit* crebra suspiria jactans
Vocibus et magnis quasi sub pondere clamans :
Quis, ait, hos hominum poterit percurrere campos,
Aut quis hos poterit flores decerpere cunctos ?
Ut stipatus eat, alacerque quiescat in ævum.

C Hæc mea nec vis est, tantum nec pectoris extat
Robur, ut eximias valeam comprehendere gazas
Pauper et exiguis, misero de germine cretus.
Magniloqui studeant ista qui grandia poscunt,
Est quibus et sensus fortis, quibus extat anhelus.
Sufficient dum parva mihi que vascula possunt
Exigua retinere mea, ne grandia poscens
Amittam modica. Quapropter grandia linquens
Hoc opus exiguum coepi non corde cothurno,
Arbiter hæc novit superus, qui sidera sentit.
Non ergo hoc spernant modici, nec illa supremi.
Hoc teneant hebetes, teneant sed et illa sagaces :
Illa sciant juvenes, discant hoc denique noti,
Illa quidem norunt magnos, haec pascere parvos :
Illa dapes tribuant, novit hoc porrigit lacten.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. *Vir erat in terra Hus, nomine Job : —*
Idecirco sanctus vir ubi habitaverit dicitur, ut ejus
meritum virtutis exprimatur. Hus namque quis
nesciat quod sit terra gentilium? Gentilitas autem
eo obligata vitiis exstitit, quo cognitionem sui con-
ditoris ignoravit. Neque enim valde laudabile est
bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis.
Hinc isdem sibimet attestatur dicens: *Frater sui
draconum, et socius struthionum.* Hæc per historiam
facta credimus, sed per allegoriam jam qualiter sint
impleta videamus. Job namque interpretatur *dolens*,
Hus vero *consiliator*. Quem vero aliud beatus Job
suo nomine exprimit, nisi eum de quo propheta lo-

D quitor dicens: « Dolores nostros ipse portavit : » (*Isa.*
LIII, 4.) Qui Hus terram inhabitat, quia in corde
populi consiliatoris regnat. Paulus quippe « Christum
Dei virtutem, et Dei Sapientiam » dicit (*I Cor.*
1, 24). Atque hæc ipsa Sapientia per Salomonem dicit:
« Ego sapientia habito in consiliis, et eruditis inter-
sum cogitationibus (*Prov. viii., 12.*) ». Tropicæ autem
si Job dolens, et Hus consiliator dicitur, non immo-
rito per utraque nomina doctus quisque figuratur,
qui nimirum consiliatorem animum inhabitat, qui
dolens de præsentibus ad æterna festinat. Cum ergo
videt quam sit æternum quod perdidit, salu-
bre consilium temporale hoc desplicere quod per-
currit. Unde bene per Salomonem dicitur: « Qui

apponit scientiam, apponit et dolorem (*Eccle.* 1, 18). » Sequitur. *Simplex et rectus*. Nonnulli namque ita sunt simplices, ut rectum quid sit ignorant. Sed eo veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt. Qui dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquam innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet dicens : « Vobis sapientes esse in bono, simplices autem in malo (*Rom.* xvi, 10). » Ille Veritas ait : « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae (*Matth.* x, 15). » Sed quoniam in rectitudine justitia, in simplicitate autem mansuetudo designatur, incarnatus Dominus simplicitatem cum rectitudine tenuit, quia nec in mansuetudine distinctionem justitiae, nec rursum in distinctione justitiae virtutem mansuetudinis amisit. Unde ei per Prophetam dicitur : « Intende, prospere procede et regna. Dilexisti justitiam (*Ps. xliv*, 5, 8). » Tropice namque quisquis veteram patriam appetit, simplex procul dubio et rectus vivit. *Simplex* videlicet opere, *rectus* fide. Sed quisquis in bonis qua agit, non retributionem interius, sed favorem exterius querit, simplex non est. Unde per quemdam sapientem dicitur : « Væ peccatori terram ingredienti duabus viis (*Ecceli.* ii, 14). » Sequitur. *Timens Deum et recedens a malo*. — Deum timere est, nulla quæ facienda sunt bona præterire. Unde per Salomonem dicitur : « Qui Deum timet, nihil negligit (*Eccle.* vii, 19). » Sed quia nonnulli sic bona faciunt, ut tamen a quibusdam malis non recedant, bene postquam *Timens Deum* dicitur, *recedens quoque a malo* esse perhibetur. Scriptum quippe est : « Declina a malo et fac bonum (*Ps. xxxvi*, 27). » Et Jacobus : « Quicunque, inquit, totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (*Jac.* ii, 10). » Sed bene hoc ex Redemptoris nostri voce dicitur. Juxta humanitatis enim naturam Deum timuit, quia ut superbum hominem redimeret, mentem pro illo humilem sumpsit. Scriptum namque de illo est : « Et replebit cum spiritus timoris Domini (*Isai.* xi, 3). » Recessit autem a malo, non quod faciendo contigui, sed quod inveniendo reprobavit. Sancta etiam electorum Ecclesia, simplicitatis sue et rectitudinis vias a timore inchoat. Cui tunc est funditus a malo recedere, cum ex amore Dei coperit jam nolle peccare. Qui vero timore bona agit, a malo penitus non recessit, quia eo ipso peccat quo peccare vellet, si multæ [si multum] peccare potuisset. Sequitur :

VERS. 2. *Natiqæ sunt ei septem filii et tres filiæ*. — Sepe ad avaritiam cor parentis dicit fecunditas prolis. Ut ergo beati Job quam sancta mens fuerit, ostendatur et justus dicitur, et multæ prolis pater luisse prohibetur. **MYSTICE**. Quid in septenario, nisi summa perfectionis accipitur ? A septenario quippe numero, in duodenarium surgitur. Si enim quatuor per tria, vel tria per quatuor ducantur, septem in duodecim vertunt. In septem ergo filiis ordo prædicantium. Unde sancti apostoli, qui Trinitatem in quatuor partibus mundi prædicare mittebantur, duodecim sunt

A electi. In tribus vero filiabus, multitudine signatur auditorum. Quæ si et per perfectionem operis nequaquam forti virtute permanent, fidem tamen Trinitatis cognitam constanter tenent. Possunt etiam per tres filias tres ordines fidelium designari, Pastorum videlicet, continentium atque conjugatorum. Unde et Ezechiel propheta tres liberatos viros audisse se asserit. Noe scilicet, Danielem, et Job. Septem quippe etiam nobis filii nascuntur, cum per conceptionem bona operationis sancti Spiritus, septem in nobis virtutes oriuntur. De quibus propheta dicit : « Requiescat super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientie et intellectus, et reliqua (*Isa.* xi, 2). Nascuntur et tres sorores. Quia quidquid virile bi virtutum sensus faciunt, fidei, spei charitatiique B conjungunt. Neque enim ad donarii perfectionem septem filii perveniant, nisi in fide, spe et charitate fuerit omne quod agunt. Sequitur :

VERS. 3. *Et fuit possessio ejus, septem millia ovium, et tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, et quingentæ asinæ, ac familia multa nimis*. — Scimus quia ad majorem dolorem mentem commovent damna majora. Ut igitur ostendatur quantæ virtutis exstitit, multum suisse dicitur quod pariter amisit. Nunquam quippe sine dolore amittitur, nisi quod sine amore possidetur. Quid enim mystice in septem millibus ovibus, nisi Hebraeos a pascuis legis innocenter ad fidem venientes, accipimus ? Quid vero in tribus millibus camelorum, nisi ad plenitudinem fidei veniens tota gentilium vitiositas, onusta idolorum cultibus designatur ? Potest namque per camelos, quia commune sunt animal, Samaritanorum vita signari. Qui quasi ruminant, ut camelus, quia ex parte verba legis recipiunt, et quasi ungulam non findunt ut camelus, quia eam pro parte contemnunt. Qui etiam grave onus portant, quia sine spe resurrectionis laborant. Sed quia incarnatus Dominus, et Hebraeorum populum et Samaritanorum quosdam ad fidem perduxit, septem millia ovium, et tria millia camelorum possedit. In Scriptura sacra camelii nomine aliquando ipse Deus exprimitur, ut illud : « Liquantes culicem, et camelum glutientes. (*Math.* xxxii, 24). » Aliquando autem populus gentilis. Unde et Rebecca ad Isaac veniens, typum Ecclesie præferens, dorso camelii deducitur. **MORALITER**. D Oves etiam nos possidemus, cum cogitationes innocentias possidemus. Camelos quippe possidemus, si quod alium sapimus, humiliter deponimus, cum cogitationes nostras ad infirmitatis fraternæ compassionem fleant. Quod quidem sine cognitione fidei Trinitatis agere non valemus. Possunt autem per camelos, terrenarum rerum bona dispensationes intelligi. Quia igitur non se penitus anima ab omni terreno opere disjungit, ungulam non findit, sed tamen ruminat, quia bene dispensans temporalia, coelestia sperat. Quas dum nos Trinitati committimus, camelos possidemus. Sequitur : *Quingenta quoque juga boum, et reliqua*. — In Scriptura autem sacra boum nomine, aliquando bene operantium vita

signatur, ut illud: « Non alligabis os bovi trituranti A (Deut. xxv, 4; 1 Cor. ix, 9; 1 Tim. v, 18). » Aliquando hebetudo fatuorum, ut illud Salomonis: « Statimque eam sequitur quasi bos ductus ad victimam (Prov. viii, 22). » Asinorum quoque nomine, aliquando stultorum pigritia designatur, ut illud Moysi: « Non arabis in bove simul et asino (Deut. xxii, 10). » Aliquando immoderata petulantia luxuria, ut illud prophetæ: « Quorum carnes sunt ut carnes asinorum (Ezech. xxiii, 20). » Aliquando gentilium simplicitas: unde Jerusalem tendens Dominus, asellum sedisse perhibetur. Quid enim bos, nisi Iudeicus populus exstitit, cuius cervicem jugum legis attrivit? Et quid asinus nisi gentilitas fuit? Quam quilibet seductor repetit, quasi brutum animal quo voluit errore substravit? Quid vero per B quingentesimum numerum qui a quinquagenario, qui septem hebdomadibus ac monade addita, adimpletur, nisi requies signatur? Quid per denarium, nisi summa perfectionis exprimitur? Quia ergo ad eternam requiem pro electorum parte Judea gentilitasque colligitur, recte quingenta juga boum, quingentæque asinæ haberi perhibentur. **MORALITER.** Juga etiam boum in usum nostræ possessionis sunt, cum concordes virtutes exarant duritiam mentis. Asinas possidemus, cum lascivientes motus restrin-gimus, vel cum cogitationes intra nos simples regimus. Dum enim de hoc quod prudenter sapi-mus, vel quod humiliiter ignoramus æternæ pacis requiem quærimus, quasi intra jubei [jubilei] numerum tenemus. Sequitur: *Ac familia multa nimis.* — Quia euim ad cognitionem fidei prius stulta mundi collecta sunt, ut post ejus etiam astuta vocarentur, animalium prius multitudo et familia in extremo memoratur. Paulo attestante, qui ait: « Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed que stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat fortia (1 Cor. i, 26). » **MORALITER.** Multam nimis familiam possidemus, cum cogitationes innumeras sub mentis dominatione restringimus. Sicut enim absente domina ancillarum linguae perstrepunt, operis officia negligunt, repente domina veniente, linguae perstrepentes reticent, ad opus revertuntur; sic igitur si domina mentis ratio discedat, cogitationum se clamor multiplicat; ut autem ratio redierit, cogitationum se tumultuosa turba compescit. Sequitur: *Eraque vir ille magnus inter omnes Orientales.* — Orientales viros esse prædivites, quis ignorat? Magnus ergo inter Orientales exstitit, quia ei divitibus diutor fuit. **MYSTICE.** Orlens Redemptor noster dicitur, ut illud prophetæ: « Ecce vir, Orlens nomen ejus (Zach. vi, 12). » Omnes ergo qui in hunc Orientem fide consistunt, recte Orientales vocantur. Sed quia omnes homines tantummodo homines, ipse autem Orlens, Deus et homo, recte dicitur: *Erat magnus inter omnes Orientales.* **MORALITER.** Inter omnes Orientales magni efficimur, cum eis spiritibus qui orienti luci inhaerent, pressa carnalis corruptionis nebula, discre-

A tionis nostræ radiis, in quantum possibilitas suppetit, sociamur. Ut Paulus ait: « Nostra conversatio in celis est (Phil. iii, 20). » Sequitur:

VERS. 4. *Et ibant filii ejus, et faciebant convivium per domos.* — O inestimabilem paternæ institutionis laudem? Et pater dives dicitur, et filii concordes. **MYSTICE.** Filii per domos convivia facturi ibant, cum prædicatores apostoli in diversis mundi regionibus, virtutum epulas audientibus quasi edentibus ministabant. Unde et eisdem filiis esuriensibus plebis dicitur: « Date illis vos manducare (Matth. xiv, 10). » Si enim ignorantiae obscuritas sine dubitatione nox est cordis, intellectus non immerito dies vocatur, ut Paulus ait: « Alius judicat diem inter diem. Alius judicat omnem diem (Rom. xiv, 5). » Unusquisque ergo filius in die suo convivium exhibet, quia sanctus quisque prædicator juxta mensuram illuminata intelligentiae mentes audientium epulis veritatis pa-sit. Sic quippe Paulus faciebat, cum dicebat: « Beatores erunt si sic permanescent, secundum meum consilium (1 Cor. vii, 40). » Sorores filii ad convivium vocant, quia infirmis auditoribus sancti apostoli reflectionis superne gaudia prædican, eorumque mentes pabulo veritatis jejunas divinis eloquiis epulis paseunt. Scriptura enim sacra aliquando cibus est, ut illud prophetæ: « Parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis (Thren. iv, 4). » Aliquando potus, ut illud prophetæ: « Omnes si-tientes venite ad aquas (Isa. lv, 1). » Et in Evangelio: « Si quis sitit veniat, et bibat (Joan. vii, 37). » **MORALITER.** Filii per domos convivium faciunt, dum virtutes singule juxta donum proprium mentem pascunt. *In die suo.* — Dies uniuscujusque filii est illuminatio uniuscujusque virtutis. Sapientia in die suo convivium facit, quia mentem de eternorum spe et certitudine replet. Intellectus, cum audita penetrat, et cordis tenebras illustrat. Consilium, convivium facit, cum esse præcipitem prohibet. Fortitudo, cum adversa non metuit, et cibos con-fiditatem apponit. Scientia convivium facit, quia ignorantiae jejunum superat. Pietas, cum cordis viscera misericordiae operibus replet. Timor in die suo convivium parat, dum premit mentem ne de præsentibus superbiat, de futuris illam spei cibo confortat. Sorores etiam filii ad convivium vocant, cum virtutes nostræ in'omne quod agunt, spem, fidem et charitatem adsciscunt, ut fides, spes et charitas gaudent in opus bonum, quod unaquæque virtus administrat. Sequitur:

VERS. 5. *Cumque in orbem transissent dies convivii, et reliqua.* — Cum dicit, mittebat et sanctificabat illos, aperte monstratur quid distinctionis erga illos praesens ageret, quibus absens sollicitudine non decesset. Vir quippe sanctus noverat quia celebrari convivia sine culpa vix possent. Nam dum corpus in reflectionis delectatione resolvitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Unde scriptum est: « Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere (Exod. xxxii, 6). » Quod vero octavo die beatus Job sacrificium offert,

MISTERICE. In orbem dies convivii transeunt, cum prædicationis ministeria peraguntur. Peractis conviviis holocaustum Job pro filiis obtulit, quia pro apostolis de predicatione redeuntibus Patrem Redemptor exoravit. Mittit Job et sanctificat filios, quia per Spiritum sanctum, qui ex se procedit, discipulorum cordibus Redemptor noster quidquid culpa potuit emundavit. Diluculo holocausta offert, quia tenebras mentis humanæ intercessionis sua petitione illustravit. **MORALITER.** Peracto orbe dierum convivii, mittere ad filios, eosque sanctificare est, post virtutum sensum, intentionem cordis dirigere, ne bona astimentur, quæ mala sunt. Diluculo namque consurgimus, cum compunctionis luce perfusi, humanitatæ nostræ noctem deserimus, et ad veri luminis radios, oculos mentis aperimus : atque holocaustum pro singulis filiis offerimus, cum pro unaquaque virtute Domino hostias nostræ precis immolamus. Holocaustum totum incensum dicitur. Holocaustum dare est totam mentem igne compunctionis incendere. Sequitur : *Dicebat, ne forte peccaverint filii mei, et reliqua.* — Perfectos esse in opere et sermone docuerat, quibus de sola Pater cogitatione metuebat. Ut enim de alienis cordibus temere non judicemus, sancti viri verbis agnoscimus, qui non ait, ne benedixerint, sed, *ne forte benedizerint.* Hinc Paulus ait : *Nolite ante tempus*

A *judicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (I Cor. iv, 5).* **MISTERICE.** Deo benedicere est, id est maledicere, de ejus munere sibi gloriam præbere. Unde apostolis redeuntibus a prædicatione Dominus pedes lavit, quia plerumque in bono opere pulvis pravae cogitationis sumitur. Quod dicit, *ne forte, nostram ignorantiam suscipit, ut illud : « Filius hominis veniens, putas inveniet fidem super terram ? » (Luc. xviii, 8).* **MORALITER.** Filii in cordibus Deo maledicunt, cum recta nostra opera non rectis cogitationibus prodeunt, cum se mentes nostræ de se astimant habere quod sunt, cum de bonis operibus propriam laudem querunt. Sequitur : *Sic faciebat Job cunctis diebus.* — Scriptum quippe est : *« Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x, 22).* In sacrificio sanctæ actionis exprimitur. **MISTERICE.** Sine intermissione holocaustum Redemptor noster immolat, quia sine cessatione Patri suam pro nobis incarnationem demonstrat, quæ nostræ oblationis emundatio est. **MORALITER.** Incassum bonum agitur, si ante tempus vita deseratur. Illic reprobis dicitur : *« Vae his qui perdiderunt sustentiam (Eccl. ii, 16).* Illic electis Veritas dicit : *« Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis (Luc. xxii, 28).*

LIBER SECUNDUS.

VERS. 6. *Quadam die cum venissent filii Dei ut assisterent coram Domino, adsuīt inter eos etiam Satan.* — Divina enim Scriptura qualitates rerum exprimit terminosque causarum. Aliquando a positione loci, ut Israel verba Dei in monte audire non potuit, postea non crediturus (*Exod. xx, 19*). Aliquando a positione corporis, ut Stephanus Iesum stantem vidit (*Act. vii, 55*). Stare enim pugnantis est. Aliquando ab aeris qualitate, ut in Evangelio : *« Hiems erat (Joan. x, 22), » nullum credere do-eens.* Aliquando a qualitate temporis, ut ad tradendum Dominum nocte Judas exiit. Quia ergo beati Job tentatio ad victoriam ducitur, a die coepi perhibetur. Dei filii electi angeli vocantur, qui ad nos spirituali praesentia foras exuent et tamen se internæ contemplationis gaudiis non privant. Veniunt ergo, unde Paulus ait : *« Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis ? » (Heb. i, 14).* A Deo autem non recessunt, ut Deus ait : *« Angeli eorum semper vident faciem Patris (Matth. xviii, 10).* Satan quippe inter eos a quibus per superbiam recesserat venit, quia etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen eis similem non amisit. Eo enim intuitu quo cuncta Deus spiritualia conspicit,

Cum etiam vidit, ut illud : *« Oculi Domini contemplantur bonos et malos (Prov. xv, 5).* Visus est, sed non vidit, ut cæcus a radiis solis perfunditor, cum lumen ejus ipse non videat. Cui dicitur : *Unde venis ?* Nescire Dei reprobare est, ut illud : *« Nescio vos (Matth. xxv, 12).* **ALLEGORICE.** Quadam die venisse Satan dicitur, non quod apud Deum cursus temporis mutatione diei noctisque varietur, sed sacra Scriptura temporaliter editis loquens, temporalibus utitur verbis. Ea quippe vi justitiae immundus spiritus penetratur, quia videlicet mundorum spirituum corda replentur. In die enim Dominus Satanam vidit, quia vias ejus in sapientia sua incarnatione corripuit. *Unde venis ?* dicere est occulti hostis insidias detegere. Filii Dei electi sunt omnes, qui ad æternæ patriæ vocationem Deo collecti sunt, qui divinitatis praesentia intrinsecus assistebant. **MORALITER.** Inter filios Dei etiam adest, quia plerumque bonis nostris cogitationibus, quæ in corde nostro adventu sancti Spiritus operatione seminantur, antiquus ille callide se subjungit inimicus, ut bene cogitata perturbat. *Unde venis ei* dicere est ejus nobis insidias declarare. Sequitur :

VERS. 7. *Circuvi terram et perambulari eam.* — Satan ergo laborans terram circuit; quia quietus

in cœli culmine stare contempsit. Cui non transvolans, sed perambulans circuit, quia in iniis peccati pondere gravatur. ALLEGORICE. Satan terram circuit, quia ab Adam ante adventum Domini omnes post se nationes gentium traxit. Circuivit et perambulavit, quia per corda gentium iniquitatis sue vestigia impressit. TROPICE. Satanæ terram circuire est carnalia corda perscrutari, et unde occasionem accusacionis invenire possit exquirere. Circuit circumveniendo, ut bona tollat et mala inserat. Sequitur :

VERS. 8. *Nunquid considerasti serrum meum Job, quod non sit ei similis in terra, vir simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo?* — Discutienda quippe est quzenam sit ista locutio. Neque enim vel a Domino qui summus atque incircumscripctus est spiritus, vel Satan qui nulla carnea natura vestitus, humano modo æreus flatus folle ventris attrahitur. Sed angelis loquitur Deus, cum quidquid agere debant in ipsa contemplatione veritatis legunt. Quasi enim audientibus dicitur, quod videntibus inspiratur. Vox namque angelorum est, in laude Conditoris ipsa admiratio intima contemplationis, virtutis divinae miracula. Animarum Deo verba, ipsa sunt eorum desideria. Nam si desiderium sermo non esset, Prophetæ non diceret : « Desiderium cordis eorum audiuit auris tua (Psal. x, 16). » Deo loqui animabus est, cum retributionis eas certitudine confirmat. Loqui enim Dei est ad diabolum, vias ejus ac negotia animadversione occultæ distinctionis increpatione. Sicut hic dicitur : *Unde venis?* Diaboli ei respondere est omnipotenti majestati ejus nil posse celare. Unde hic ait : *Circuvi terram et perambulavi eam.* Quatuor modis loquitur ad diabolum Deus, tribus diabolus ad Deum. Vias suas insinuat qui ait : *Circuvi terram.* Electorum innocentiam accusat, qui dicit : *Nunquid frustra Job timet Deum?* Tentandum postulat, cum dicit : *Extende manum tuam, et reliqua.* Dicere Dei est : *Unde venis?* eum increpare. Dicere Dei est : *Considerasti serum meum Job,* tales electos facere, qualibus diabolus possit invidere. Dicere Dei est : *Ecce universa quæ habet in manu tua sunt,* ad probationem fidelium cum relaxare. Dicere Dei est : *In eum ne extendas manum tuam,* ab immoderata cum tentatione restringere. Ac per hoc diabolus non contra Job, sed contra Deum certamen sumpsit. Materia vero certaminis beati Job in medio fuit, et si in sermonibus suis dicimus Job inter flagella deliquesce, Deum dicimus in sua promissione perdidisse. ALLEGORICE. Allegorice Job interpretatur *dolens*. Dolens vero veraciter per figuram dicitur, qui portare dolores nostros propheta attestante perhibetur. Cui similis in terra non est, et si adoptivus quisque filius ad percipiendam divinitatem proficiat, nequaquam tamen ut Deus naturalis esset accepit, qui servus dicitur, secundum quod Apostolus ait : « Semetipsum exinanivit formam servi accipiens, et reliqua (Phil. ii, 7). » Veniens namque inter homines mediator Dei et ho-

A minum, homo Christus Jesus, ad præbendum exemplum vita hominibus. *simplex;* ad non parcendum malignis spiritibus, *rectus;* ad debellandam superbiam, *timens Deum;* ad detergandam vero in electis suis vite immunditiam, *recedens a malo.* De ipso enim per Isam dicitur : « Et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. ii, 3). » Et Petrus : « Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (I Petr. i, 22). » Dei autem ad Satan per figuram dicere est : *Nunquid considerasti serum meum Job?* unigenitum Filium contra eum in forma servi admirabiliter demonstrat. TROPICE. *Nunquid considerasti serum meum Job?* quem divina inspiratio contra hostem roborat : hunc quasi in Satanæ auribus Deus laudat. Laudare quippe ejus est, et prius bona concedere, et post concessa custodiare.

VERS. 10. *Nunquid frustra Job timet Deum?* Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universaque substantiam per circuitum? operibus manum ejus benedixisti, et possessio ejus crevit in terra? — Ac si patenter dicat : Qui tot bona in terra recipit, quid mirum est si pro eis sese innocenter gerit? Innocens vere esset, si bonus inter adversa existet. ALLEGORICE. Quia igitur antiquus hostis redemptorem passibilem vidit, non Deum natum, sed Dei gratia custoditum creditit, unde dicit : *Nunquid frustra Job timet Deum?* Eum quippe ac domum ejus a Deo vallatam dicit, quia tentando ejus conscientiam penetrare non potuit; substantiam ejus vallatam, quia electos ejus invadere non presumit. Operibus manuum ejus benedixisse Deum et possessionem ejus excrescere in terra queritur, quia fides ejus innocentiam hominum predicatoribus apostolis multiplicatur. Possessio quippe excrescere dicitur, dum, laborantibus predicatoribus, fidelium quotidie numerus augetur. Haec itaque diabolo dixisse est de his tabescendo doluisse. TROPICE. *Nunquid frustra Job timet Deum?* Ac si diceret, cur laudas, quem protegendo roboras? Despecto enim me dignus tuis laudibus homo esset, si suis contra viribus staret. Sequitur :

VERS. 11. *Sed extende paululum manum tuam, et tange cuncta quæ possidet, et reliqua.* — Cum sanetum virum Satan tentare appetit, et tamen Domino ut manum suam extendere debeat dicit, notandum est quia sibi vires feriendi non tribuit. Illic est quod in Evangelio legio dicebat : « Si ejicis nos, mitte nos in porcos (Marc. v, 12). » Paululum manum postulat extendi, cum exteriora appetit conteri, quia facere multum non se putat, nisi cum animam sauciatur, ut feriendo eam a coelesti patria revocaret. [Dei facies respectus ejus gratiae intelligitur. Nisi in faciem benedixerit tibi. Ac si dicat : Ea quæ dedisti subtrahe, nam si accepta perdidierit, respectum tuæ gratiae sublatis temporalibus non requirit. Si enim ea in quibus delectatur non habuerit, favorem tuum etiam maledicendo contemnit. ALLEGORICE. Redemptorem nostrum quem tranquillitatis

tempore Dei gratia custoditum creditit, peccare posse per passionem putavit. Ac si dicat : Interrogatus afflictionibus, homo et peccator agnoscerit, qui in miraculis Deus putatur. **TROPICE.** Plerunque enim dum virtutum fructus secunde reddimus, dum continua prosperitate pollemus, aliquantulum mens erigitur, ut a semetipsa sibi existere bona quae habet, arbitretur. Quae nimis bona hostis attriccare appetit, sed Deus nonnisi benigne concedit : sicut mira dispensatione pietatis, ut unde malignus hostis cor tentet ut interimat, unde misericors Conditor erudit ut vivat; quatenus imbecillitate sua cognita, in spe divini adjutorii robustius solident. Sequitur :

VERS. 12. *Ecce universa quæ habet in manu tua sunt, et reliqua.* — Consideranda est dispensatio Dei pietatis, quomodo hostem nostrum permittit et retinet, relaxat et refreshat. Substantiam prodit, sed corpus protegit post persecutori traditum. Non simul ad omnia relaxat hostem, ne undique feriens frangat civem. Hinc Paulus ait : « Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum ut possitis sustinere (*I Cor. x., 13.*) » Intelligi et aliter potest, pugnatori suo Dominus dividere certamina voluit, ut hostis prius victus denuo veniret, tuncque ei aliud iterum vincendo, concederet, ut eo famulus mirabilis vicit existeret, quo contra cum victus hostis se adbellare pararet. **ALLEGORICE.** Manus Satanae non potestas, sed tentatio accipitur. Redemptor igitur noster qui Iudeam, quæ prius substantia ejus fuerat, ammisit per infidelitatem, et post ejus caro patibulo crucis est affixa, quasi prius habita perdidit, et postmodum in semetipsa adversarii nequitiam pertulit. **TROPICE.** Ac si dicat : Electi uniuscujusque bona sic tentanda exterius tribuo, ut tamen ipse noveris quia perseveranter milii illum in mentis radice conservo. Sequitur : *Egressusque est Satan a facie Domini.* — Quo exiit ab eo qui ubique est ? Hinc namque ait : « Cœlum et terram ego imploeo (*Jer. xxiii., 14.*) » Sed quandiu Satan, pressus majestatis potentia, appetitum suæ malitiae exercere non valuit, quasi ante faciem Domini stetit. A facie autem Domini exiit, quia relaxatus divinitus ab internæ retentionis angustia, ad sui desiderii effectum venit. **MYSTICE.** Sicut superius a facie exiit Domini, quia ad desiderii sua vota pervenit. **MORALITER.** A facie Domini exiit, quia per hoc quod usque ad effectum cordis prævalere nequamque permittitur, exclusus ab intimis exterius vacat, quia etiam si vires mentis plerunque turbat, eo ipso foris est, quo assistente Deo usque ad interitum bonorum corda non vulnerat. Sequitur :

VERS. 13. *Cum autem quadam die filii et filie ejus comedenter et biberent, et reliqua.* — Tunc quippe diabolus tentandi opus elegit quando beatus Job filios in convivio invenit. Quod videlicet nobis Deo dispensante proditur, quia prænuntiat tribulationem letitia societatis. Boves arantes nuntiat, ut videlicet memorato fructu operis causa crescat do-

loris. Aucta est etiam mensura gemitum particula nuntiorum. **TYPICE.** Beati Job filios ac filias vel apostolorum ordinem, vel cunctorum fidelium diximus multitudinem designasse. Quis autem major Domini filius, nisi Iudaicus accipi populus debet, qui ei dudum datae legis fuerat doctrina generatus ? Minor autem gentilis populus qui in mundi extremitate collectus est. In domo fratris primogeniti convivantur filii, quia videlicet adhuc sancti apostoli, quibus dictum fuerat, « In viam gentium ne abiheritis (*Math. x., 5.*) », sacrae Scripturæ epulis in solius Iudaici populi collectione vescebantur. Ut illud : « Non jejunabunt filii sponsi, quandiu cum illis est sponsus, et reliqua (*Math. ix., 15.*) »

VERS. 14. *Boves arabant, et asinas pascebantur.* — **B** Quid boves, quam bene operantes? quid aliud asinas, quam quosdam simpliciter viventes accipimus? Quæ bene juxta boves pascuntur, quia prudentibus conjuncti tardiores, eorum intelligentia aluntur, dum eis bona sua fraterna charitate credunt.

Sabæi autem captivantes interpretantur. Captivantium autem nomine immundi spiritus designantur, qui eos quos sibi subjiciunt, infideliter captivos ducent. Qui et pueros gladio feriunt, quia tentationis sue jaculis eos vulnerant, quos nondum juvenilis constantia liberos vel robustos servat. Puer qui nutrit evadens, sermo est propheticus, qui dum fluit mala omnia quæ prædictis, quasi sanus ad Dominum redit. **TROPICE.** In electorum corde prior bonorum sequentium quasi primogenita proles sapientia na-

C scitur, quæ profecto nostra est fides, ut propheta ait : « Nisi credideritis, non intelligetis (*Isa. viii., 9.*) » In domo ergo fratris primogeniti filii convivantur, dum virtutes nostræ in habitaculo fidei sacri eloquii cibo satiantur. Quid arantes boves, nisi graviores nostras cogitationes accipimus? Quid pascentes intelligimus asinas, nisi simplices motus cordis? Sed plerunque hostis callidus graves cogitationes voluptatis delectatione corrumpit, et motus simplices cordis laude subtilitatis etsi non interimit, subrepens tamen nocet. Aliter. Arantes boves, cogitationes sunt charitatis, quibus prædicando prodesse aliis conatur. Per asinas vero patientia et mansuetudo signari potest. Sed malignus arantes boves subtrahit, cum nos in torporem mergit, ut aliis prodesse non libeat, etiam cum a propriis vacamus et dum tolerantiam cogitationis vel ad momentum turbat, quasi abstulisse se ab agro cordis asinas exsultat. Aliis ergo pereuntibus, unus ad domum redit, dum turbatis in tentatione motibus, discretio ad conscientiam recurrit, ut quod, repentinis incursis præoccupata mente perdidisse se pensat,

hoc compunctionis studio afflita recipiat. Sequitur : **VERS. 16.** *Cumque adhuc ille loqueretur, venit alius et dixit : Ignis Dei cecidit e cælo, et tactas oves, etc.* — Intuendum quippe est quam callide dicitur ignis Dei. Ac si diceretur : Illius anima animadversionem sustines, quem tot hostiis placare voluisti, ejus iram toleras, cui quotidie serviens insula-

bas. **TYPIE.** Caelum hoc in loco sacerdotes vel Pharisæos, vel legi doctores non inconvenienter accipimus, ut Moyses ait : « Attende, cœlum, et loquar. » Qui per cœlestes officia superlucere videantur. Sed quia ipsi summopere in Redemptoris nostri adversitate commoti sunt quasi ignis de cœlo cecidit, dum ad decipiendum imperium populum ab his etiam qui vera docere putabantur, flamma invidiae exarsit. Quid autem in oibus atque pueris, nisi innocentes quoque, si tamen adhuc indirmos accipimus? qui dum adversitate Pharisæorum ac principum tolerare timerunt, infidelitatis concrematione consumpti sunt. A præpositorum ovium cordibus flamma invidiae corruit, et quidquid boni in plebis oriebatur, incendit. Unus fugit, quia dum impletur predicta causa malitiae, fallacie interum evadit sermo propheticus qui ait : « Et nunc ignis adversarios consumit (Joan. xix, 6). » **MORALITER.** Quid per oves, nisi cogitationis innocentia, vel horum cordium munditia designatur? Et quia ab aeris potestatibus qui cœlum dicitur, contra cogitationum nostrorum munditiam flamma livoris irruit, de cœlo ignis venit, qui ignis Dei dicitur, quia etsi non faciente Deo, tamen permittente Deo generatur. Sed unus fugit cum perturbatis cogitationibus discretio non succumbit, ut damna sua animo renuntiet, et quasi dominum ad lamentum vocet. Sequitur :

VERS. 17. Chaldaei fecerunt tres turmas. — Ecce iterum ne quid minus de humana adversitate doluisse, Chaldaeorum turmas irruisse denuntia. **TYPIE.** Chaldaei interpretantur feroce, quo nomine designantur persecutionis Domini auctores, qui dicebant : « Crucifige, crucifige (Luc. xxiii, 31). » Tres turmae Pharisæi, Herodiani, et Sadducæi sunt. Camelos rapiunt, dum Samaritanos et quosdam ex Iudea, vel tortuosas mentes infirmantium persuadendo ad interium trahunt. Pueros etiam gladio ferunt, quia et si qui in populo uti jam ratione potuerant, eis ipsis non virtute rationis, sed potestatis ratione contraibant. A quibus evadens puer qui nuntiat, fugit; quia illis iniqua patrantiibus, eos nimirum deserens, sermo propheticus convalescit, qui ait : « Et tenentes legem, nescierunt me (Jer. ii, 8). » **TROPOLOGICE.** Per camelos qui mundum aliquid dum dominant, immundum dum nequaquam ungulam findunt habent, supra diximus bonas rerum temporalium dispensationes intelligi. In quibus quo est cura distentior, eo nobis multiplicius insidiatur inimicus. Omnis enim terrenis rebus dispensans præsdens, occulti hostis jaculis latius patet. Quasi enim tres turmas contra camelos facere, est terrenarum rerum dispensationum studia, modo illicito opere, modo superflua locutione, modo inordinata cogitatione vastare. Unus autem fugiens redit, quia discretio ratio mentis nostræ oculis occurrit, et sollicita sibimet anima, quod subito impulsu tentationis intrinsecus amittit, intelligit. Sequitur :

VERS. 18. Loquebatur ille, et ecce alius intravit et

A dixit : filii tuis et filiabis vescentibus, et bibentibus rrinum, et reliqua. — Latenter infert Satan quod ipse contra illum elementa moverit, qui moveri permisit. Quamvis et ipse semel accepta a Domino potestate ad usum suæ nequitiae etiam elementa concutere prævaleat. Et notandum quia in extremo filiorum mortem intulit, ne vilia pater rei familiaris damna duceret, si illa jam orbatur audiret. Quamquam enim convivia peragi sine culpa viri possint, absit ut tanti viri filios per conviviorum studia ingurgitando ventri vacasse suspicemur. In die ergo primi fratris, filios obruit, quia antiquus hostis in minorum morte subversionis aditum per negligientiam majorum querit. **MYSTICE.** Filii et filie prediantes apostoli ac plebes designantur, qui in domo fratris primogeniti convivari referuntur, quia in habitatione adhuc Judaici populi sacra prædicationis deliciae vescebantur. Regio deserti, cor infidelium est, quod dum Creator deserit, nullus inhabitator colit. Ventus vehemens a regione deserti irruit, quia in passione Redemptoris nostri contra fideles ejus fortis tentatio a cordibus Judeorum venit. Vel certe regio deserti immundorum spirituum est multitudo, qui corda persecutorum commoverunt. Domus est synagoga. Quatuor anguli, quatuor ordinis regentium, sacerdotum scilicet et Scribarum, et seniorum populi, atque Pharisæorum. Ab immundis spiritibus quippe ventus, id est tentatio, irruit : et mentes quatuor ordinum malitia persecutionis excitavit. Domus liberos oppresit, quia dum Iudeæ incredulitate Dominicæ persecutionis cadit, apostolorum fidem desperationis formidine obruit. Unus evadit, quia convaluisse sermo propheticus qui haec nuntiaverat ostenditur, dicens : « Dilectus meus in domo mea fecit scelera multa (Jerem. xi, 15); » et illud : « Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis (Maloth. xxvi, 31). » **MORALITER.** Domus, nostra conscientia est. Quatuor anguli, quatuor sunt virtutes, scilicet : Prudentia, Fortitudo, Temperantia, et Justitia. Regio deserti immundi sunt spiritus, qui a Deo sunt derelicti.

Ventus ergo vehemens quatuor angulos domus concutit, quia fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit : quassatis angulis domus ruit, dum pulsatis virtutibus conscientia turbatur. Intra hos autem quatuor angulos domus filii convivantur, quia intra arcana mentis cor principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, et virtutes ceteræ, quasi quedam cordis soboles, se invicem pascunt. Eversa igitur domo, moriuntur filii, quia turbata in temptatione conscientia, obruntur genitæ in corde virtutes. Cum quibus etiam et tres sorores occumbunt, quia in corde nonnunquam per flagella turbatur caritas, per formidinem concutitur spes, per questiones pulsatur fides. Unus evadit, quia mentis discretio etiam in tentatione incolumis permanet, ut dolens animus vires, quas quasi amittere cœperat pœnitendo conservet. Sequitur :

Vers. 20. *Tunc surrexit Job, et scidit vestimenta sua, et tonso capite corruens in terram adoravit.* — Nonnulli magnae constantiae philosophiam putant, si discipline asperitate correcti, ictus verberum dolorresque non sentiant. Nonnulli vero tam nimis percussionum flagella sentiunt, ut immoderato dolore commoti, etiam in excessu lingue dilabantur. De illis quippe dicitur per prophetam : « Percussisti eos, nec dolerunt. Attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam (*Jer. v, 5.*) ». De istis Psalmista ait : « In miseriis non subsistent (*Psal. cxxxix, 11.*) ». Beatus itaque Job quia vere philosophia regulam tenuit, contra ultraque mira se arte servabat. Quod vestimenta scidit flagelli dolorem sensit. Quod vero adoravit, contra flagellantis judicium non excessit. Duo enim sunt precepta charitatis : amor videlicet Dei et proximi. Ut dilectionem proximi exsolveret, impedit luctum; ut Dei non desereret, explevit inter gemitus orationem. Mos veterum fuit ut quisquis capillos nutriendo servaret, eos tempore afflictionis abscederet : et qui tranquillitatis tempore capillos abscederet, eos in afflictione enutriret. Beatus itaque Job tranquillitatis tempore capillos servasse ostenditur, eum ad dolorem caput totundisse memoratur. **MYSTICE.** Surgere Domini est peccatores, qua distictio iudicio ne derelinquit ostendere. Surrexit quia quando iudicio persecutores suos desereret, monstravit. Quid enim vestimentum Domini, nisi Synagoga exstitit? Sicut enim his nunc vestitur, a quibus diligitur, ut Paulus ait : « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem rugam aut maculam (*Ephes. v, 27.*) », ita cum incarnandum eum prophetis praedicantibus Iudea credit, adhaerendo nihilominus vestis fuit. Sed vestem scidit, dum in Iudea alios ab infidelitate sustulit, alios in infidelitate dereliquit. Scissa enim vestis erat, de qua Evangelista ait : « Alii autem dicebant quia bonus est, ali autem non, sed seducit turbas (*Joan. vii, 12.*) ». Quid per decisos capillos, nisi sacramentorum subtilitas? Quid per caput, nisi summa sacerdotii designatur? Unde ad Ezechielem prophetam dicitur : « Tu, fili hominis, sume tibi gladium acutum radentem capillos, et assumes eum, et ducas per caput tunn et barbam (*Ezech. v, 1.*) ». Quid per terram hoc loco, nisi peccator homo exprimitur. Primo enim homini dictum est : « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii, 1.*) ». Terra ergo nomine peccatrix gentilitas designatur. Mediator igitur noster quasi detonso capite in terram corravit, quia sacramenta legis, a sacerdotio Synagogae sustulit, camque desponsi, ad notitiam gentium venit. Corruere Dominus dicitur, ut illud : « Verbum misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israel (*Isa. ix, 8.*) ». Bene autem dicitur quod corruens adoravit, quia dum ipse humilitatem carnis suscepit, in se credentibus vota humilitatis infudit. Fecit enim quae fieri docuit, sicut et de ejus spiritu dicitur : « Postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (*Rom. viii, 26.*) ». Qui Patrem etiam ante passionem pro nobis exoravit. **MORALITER.** Auditus

A ergo adversis surgere est expertis temptationibus mentem ad certamina robustius parare. Vestimenta scindimus, dum discernendo nostra opera retractamus. Quod nostra nos opera velut vestimenta ante Deum tegant, angelus dicit : « Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet (*Apoc. xvi, 15.*) ». Quid moraliter per capillos nisi animi afflentes cogitationes acipimus? Quid per caput, nisi mens ipsa signatur? Caput ergo detondere est cogitationes superflua a mente resecare. *Et detonso capite in terram corruit.* Qui repressis presumptionis sua cogitationibus, quam in semetipsum infirmus sit, humiliiter agnoscat. Ergo adversis auditis detendetur caput, cum temptationibus vehementer irruentibus, a presumptionis sue cogitationibus mens nudatur. Et notandum quod in terram corruens, adoravit. Ille enim veram Deo orationem exhibit qui semetipsum quia pulvis sit humiliiter videt. Sequitur :

Vers. 21. *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc.* — Quia vero omnes nos terra genuit, hanc non immerito matrem vocamus, ut scriptum est : « Grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture in matrem omnium (*Eccli. xl, 4.*) ». Ac si dicat: Nudum me hue intrantem terra protuli, nudum me hinc exeuntem terra recipiet. **MYSTICE.** Redemptoris mater juxta carnem Synagoga exstitit, ex qua ad nos per corpus visibilis processit. Sed nudus de utero matris exiit, qui Synagoge carne prodiens, conspicus ad gentes venit. Quod bene Joseph qui relicto pallio fugit, signatum est. Nudus quippe ad uterum matris revertitur, cum in mundi hujus termino in qui in saeculo factus homo despiciatur, Synagoge sue oculis Deus ante saecula declaratur. Hinc Paulus ait : « Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et tunc omnis Israel salvus fiet (*Rom. xi, 24.*) ». **MORALITER.** Ac si tentatus animus, et infirmitatis sue inopia deprehensus dicat. Nudum me in fide prima gratia genuit, nudum eadem gratia in assumptione salvabit. Est namque magnum turbati animi solatum, ut pulsatus vitiiis, cum se quasi nudari virtutibus conspiciat, ad solam misericordie spem recurrit, et eo se nudari non sinat, quo se a virtutibus humiliter nudum putat. Sequitur: *Dominus dedit, Dominus abstulit.* — Sanctus vir tentante adversario cuncta perdiderat, sed tamen sciens quia contra se Satan tentandi vires, nisi permittente Deo non haberet, non ait, Dominus dedit, diabolus abstulit, sed *Dominus dedit, Dominus abstulit.* Fortassis enim fuerat dolendum, si quod Conditor dederat, hostis abstulisset, at postquam non abstulit, nisi ipse qui dedit, sua recepit, non nostra abstulit. Addit dicens: *Sicut Domino placuit ita factum est.* — Si igitur justa placere Domino scimus, pati autem nulla, nisi quae Domino placuerint, possumus, justa sunt cuncta quae patimur, et valde injustum est, si de justa passione murmuramus. Sequitur. *Sit nomen Domini benedictum.* — Ecce omne quod rectum sensit,

Domini benedictione conclusit. Ut hinc adversarius A inspiciat ad pœnam suam unde erubescat, quia ipse Deo contumax etiam in beatitudine conditus existit, cui homo hymnum gloriae etiam perenssus dicit. Redemptor autem noster per hoc quod dictus est, cum Patre dat omnia; per hoc vero quod homo est, a Patre accipit omnia. Dicat igitur de Judea cum venturum incarnationis ejus mysterium crereret: *Dominus dedit*: Dicat de Judea cum expectatam Incarnationis præsentiam contempsisset: *Dominus abstulit*. Quod autem Dominus gratias egisset, Evangelium atestatur: *accepto enim pane gratias egisse perhibetur (Luc. xxi, 19)*. Gratias itaque agit, qui flagella alienæ iniquitatis suscepit, et qui nil dignum percusione exhibuit, humiliiter in percusione bennedit. Ut hinc videlicet ostendat quid unusquisque B in flagello proprie culpe facere debeat, si ille regnaniixer flagella culpe portavit aliena, et quid faciat subditus, si haec fecit Patri æqualis. **MORALITER.** Tentationibus eruditus crescit, qui et in virtute habita largitatem dantis, et in perturbatione fortitudinis potestatem tollentis agnoscit. Quia tamen fortitudo non tollitur, sed perturbatur, cum a mente humili sedulo custoditur. In hoc vero quod interna perturbatione concutimur, dignum est ut ad Conditoris judicium recurramus, ut inde cor nostrum adiutorio suo majores laudes exhibeat, unde pulsatum verius imbecillitatem infirmitatis suæ pensat. Sequitur:

VERS. 22. *In omnibus his non peccavit Job labiis suis, etc. — Quia tacito cogitationis motu possumus non loquendo peccare, et de beato Job dictum est non*

A *peccari*, constat quod murmuratio vitium a cogitatione restringit. Et cum dicit. *Stultum locutus non est*, patet quia culpam a lingua compescit. Nec peccavit ergo, nec stulte locutus est, quia nec per conscientiam tacitus tumuit, nec lingnam in contumaciam relaxavit. **ALLEGORICE.** Quod nec peccasse, nec stultum aliquid contra Deum locutus sit Dominus, Petrus attestatur dicens: « Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (*I Petr. 1, 22*). » **MORALITER.** Solerti enim cura custodiare animus dolens debet, ne cum se intus tentatio stimulat, in verbis forte illicite locutionis erumpat. Ne de probatione murmure, ne ignis qui hunc velut aurum concremat, per excessum sermonis illiciti in paleæ favilla veritat. Nil vero obstat, si hoc quod de virtutibus diximus, de his quæ in ostensione virtutis dantur donis Spiritus sancti sentiamus. Alii namque prophetæ, alii genera linguarum, alii virtutes curationum, donantur (*I Cor. xi, 10*). Sed quia haec ipsa dona non semper in mente eodem modo sint, liquide ostenditur. Quod ne se mens in præsumptione elevet, aliquando utiliter subtrahuntur. Aliæ namque sunt donationes sancti Spiritus, sine quibus ad vitam nequam pertingit: ut est mansuetudo, humilitas, fides, spes, charitas; alia quibus vita sanctitas pro aliorum utilitate declaratur: ut est prophetia, virtus curationum, genera linguarum. Illa ergo sine periculo amitti non possunt; ista plerumque sine dispendo subtrahuntur. Sed cum subtrahuntur dicamus: *Dominus dedit, Dominus abstulit. Sit nomen Domini benedictum.*

LIBER TERTIUS.

CAPUT II.

VERS. 1-3. *Factum est cum quadam die venissent filii Dei, et assisterent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, et staret in conspectu ejus, ut diceret Dominus ad Satan: Unde venisti? Qui respondens ait, Circui terram, et perambulavi eam. Et dixit Dominus ad Satan: Nunquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similius in terra, vir simplex et rectus, ac timens Deum et recedens a malo? — Haec quia latius superioris disseruimus, melius est ut silendo prætereamus. Quamvis quod ei dicitur unde renis? non ut prius dicatur, ac si enim Dei vox dicat: Ecce ab uno, et in infirma carne posito vincleris, qui te contra me auctorem omnium erigere conaris. Unde mox Dominus cum beati Job bona, sicut prius, diceret; haec cum victoriae triumphis enumerans adjungit: Adhuc retinens innocentiam suam. Ac si aperie dicas: Tu quidem malitiam exercuisti, sed ille innocentiam non amisit. Sequitur: Tu autem commovisti me adversus eum, ut affigerem eum frustra. — Quæramus ergo quomodo frustra, quo-*

modo non frustra. Quia enim justus est Deus, ad illa frusta non potest. Sed rursum quia verax est, aliter non potuit dixisse quam fecit. Necesse quippe erat, ut sanctus vir soli Deo sibique notus, quanta virtute polleret, ad imitandum cunctis innotesceret. Aperta namque aliis virtutis exempla non daret, si ipse sine tentatione remaneret. Frustra ergo percussus est, cui culpa nulla reciditur, et non frustra, cui virtus ad meritum cumulatur. Quid est quod dicit: *Commovisti me?* Nunquid Satanæ verbis veritas in subditorum suorum cruciatibus accenditur? Absit. Sed quia nos ferire nisi commoti nescimus ipsa divina percusso commotio dicitur, et ad nostra verba, divina voce descenditur, ut ejus factum utcumque capiatur. Sed quia haec jam allegorice supra discussimus, replicare vitamus. Hinc ergo initium sumimus. Itaque ait: *Commovisti me frustra.* Cum Job Redemptoris nostri speciem teneat, eique una sit cum Patre substantia, unaque potestas, quomodo per Satan motum se adversus eum asserit? Satan itaque ad hujus afflictionem Dominum tunc commo-

vit, quando in paradisum primum hominem a culmine, justitiae, inobedientiae culpa, prostravit. Nisi enim Adam primus per voluntarium vitium in anima mortem traxisset, Adam secundus sine vitio in carnis mortem non veniret voluntariam. De quo et bene additur *frustra*. Frustra quippe afflictus est, qui, et culpæ ultione pressus est, et culpa contagio inquinatus non est. Hinc est quod Patri quidam sapiens dicit: « Cum sis justus, juste disponis omnia (Sap. xii, 15), » eum quoque qui non debet puniri condemnas. Sequitur:

VERS. 4. *Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.* — Sæpe enim dum venire iustum contra faciem cernimus, manum palpebris opponimus, ut ab ictu oculos defendamus, et corpus vulneri objicimus, ne in corpore teneriori vulneremur. Satan ergo hæc consuere sciens fieri, dicit: *Pellem pro pelle.* Ac si aperte dicat: Idcirco Job tot extra se flagella æquanimiter patitur, quia pavet ne ipse feriatur. Sequitur:

VERS. 5. *Mitte manum tuam, et tange os ejus et carnem, et reliqua.* — Superiorus dixit. *Tange cuncta quæ possidet, nunc quasi prioris propositionis oblitus,* fractus de aliis, alia postulat. MYSTICE. Malignus spiritus Redemptorem nostrum miraculis coruscare conspiciens, clamat: « Scimus quia sis Sanctus Dei (Marc. i, 24). » Qui haec dicens, cognoscendo Dei Filium pertimescit. Sed tamen vim supernæ pietatis ignorans, nonnunquam dum passim considerat, hominem purum putat. Multos autem substantialis specie in pastorali positos loco didicerat, quia a visceribus charitatis alieni, valde pro minimo aliena damna pensabant. Hunc ergo quasi ex illis colligens, quia subtractis multis superari non vidiit, usque ad ejus carnem per tactum passionis exarsit, velut diceret: *Pellem pro pelle, et reliqua.* Ac si aperte dicat: Moveri de his quæ extra se sunt, negligunt; sed tunc veraciter qui sit agnoscitur, si in seipso quod doleat experitur. Hæc per se Satan cum fieri appetit, non verbis, sed desideriis, dixit. Hæc per membra sua et verbis et desideriis intulit. Ipse quippe loquitur, cum juxta prophetæ vocem ejus sequaces dicunt: « Mittamus lignum in panem ejus (Jerem. xi, 19). » Sequitur:

VERS. 6. *Ecce in manu tua est, verumtamen animam ejus serua.* — Manui itaque adversarii sanctus vir traditur, sed tamen in intimis adjutoris sui manu retinetur. De illis quippe ovibus erat, de quibus Veritas dicit: « Non rapiet eas quisquam de manu mea (Joan. x, 28). » Et tamen expertenti hosti dicitur: *Ecce in manu tua est.* Isdem ergo in manu Dei, isdem in manu diaboli. Pius enim adjutor: quia tenuit quem concessit, et dando non dedit, quem adversarii sui jaculis ejectis abscondit. Servare autem animam Satan dicitur, irrumpere non audere, sicut Patri dicimus: « Et ne nos inducas in temptationem (Math. vi, 18). » MYSTICE. Membrum diaboli Pilatus, corpus ejus sacerdotum principes exsisterunt. Cum ergo se pro nostra redemptione Dominus membrorum Satanae manibus tradidit, quid aliud quam

A ejusdem Satanae manum in se sævire permisit? Si igitur potestas Satanae, ejus accipitur manus, ejus manus juxta carnem pertulit; cuius potestate in corporis usque ad sputa, colaphos, flagella, crucem, lanceamque toleravit. Unde et Pilate dixit: « Non haberes in me potestatem, nisi tibi datum esset desp. Animam vero ejus serva (Joan. xix, 41). » Non quo hanc tentare prohibetur, sed quo hanc tentare non posse convincitur. Neque enim sicut nos tentatione concutimur, ita Redemptoris nostri anima tentationis est necessitate turbata. Etenim si tentationem exterius est dignatus suscipere, mens tamen ejus exterius divinitatis suæ inherens, inconsueta permanebat. Potest etiam ejus anima electorum vita signari, et cum Satan ad feriendam Redemptoris carnem permittitur, ab anima separatur. Quia cum corpus ejus ad passionem accipit, electos ejus a jure sue potestatis amittit. Cumque illius caro per crucem moritur, horum mens contra testamento solidatur. Sequitur:

VERS. 7. *Egressus Satan a facie Domini.* — Sæpius hæc sunt superioris dicta. Percussit Job ulcere pessimo, a planta pedis usque ad verticem ejus. — Sæpe enim multa flagella ex qualitate, si videlicet cum multa sunt, non sint gravia, et sæpe gravia ex quantitate, si non sint multa, levigantur. Adversarius vero in sanctum virum non solum per nequitiam, qualitatis ut illud: *Percussit Job ulcere pessimo;* sed etiam per pondus quantitatis exarsit, ut illud: *A planta pedis usque ad verticem ejus.* MYSTICE. Corpus Domini omnes sunt electi. Ab ipso itaque mundi exordio Redemptoris nostri corpus expugnare conatus est. A planta ergo pedis usque ad verticem vulnus intulit qui a puris hominibus inchoans, usque ad ipsum caput Ecclesie savyendo pervenit. Nullus itaque electorum in hac vita venit qui non hujus hostis adversa sustinuit. MORALITER. Sic nos quippe divina pietas deserit, ut deserendo custodiatur. Sic custodit, ut tamen permisso temptationis articulo, statum nobis nostræ infirmitatis ostendat. A planta nos pedis usque ad verticem hostis vulnerat, quia nimur cum licentiam percipit, a minimis incipiens, usque ad majora pervenit. Qui corpus lacerat, sed ad animam non pervenit, cum cunctis cogitationibus interior, inter ipsa vulnera delectationum quæ suscipit, arcani propositi intentio resistit, ut quamvis delectatio mentem mordeat, deliberatione tamen sanctæ rectitudinis usque ad consensem molliter non inflectat. Sequitur:

VERS. 8. *Qui testa sanie radebat, sedens in sterquilino.* — Quid testa, nisi lutum? quid saues, nisi lutum? Luto ergo tergebat lutum. Pensabat quippe vir sanctus unde sumptum fuerat quod gestabat, et corpus quod sibi sanum subdividat, percussum fragmento fictili curavit. In sterquilino ponebat corpus, ut ex terra sumptum quæ esset carnis substantia, bene proficiens perpendere animus. Intueri libet quare omnipotens Deus in hoc sæculi sic vehementer despicit, quos sic sublimiter ante resula

elegit. Idcirco quippe nos sic premit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis. Hinc ergo unusquisque colligat, quid illic sint passuri quos reprobant, si hic sic cruciat quos amat? TRICE. Quid aliud in manu Domini est testa, nisi caro ex nostra substantia luto sumpta? Etenim testa igne solidatur, et caro Domini per passionem robustior exstitit, ut illud Prophetæ: « Aruit velut testa virtus mea (*Psal. xxi*, 16). » Sanies itaque putredo est sanguinis, et peccata carnis, ex longa vetustate pejor sanies est. Vulnus itaque in saniem vertitur, cum neglecta culpa usu deterius gravatur. Redemptor itaque noster corpus suum in manibus persequentium tradens, saniem testa rasit, quia peccata nostra carne sua delevit. Venit, ut scriptum est, « in similitudinem carnis peccati (*Rom. vi*, 5), » ut de peccato damnaret peccatum. Testa ergo sanies raditur, cum carne culpa superatur. Qui non in foro ubi lex persistepit, sed in sterquilinio residet; quia attestante Paulo: « Infirma mundi elegit, ut confundaret fortia (*I Cor. i*, 17). » Ecce dolens in sterquilinio sedet, quia post perpetratas culpas libenter corda penitentium possidet. Qui dum mala sua flendo considerant, quasi ante se stercora sese abijicendo coacervant. Unde per prophetam dicitur: « Ad quem respiciam, misi ad humilem et quietum? » (*Isa. lxvi*, 2.) Quotidie etiam nunc usque perversa tolerat, cum a reprobis ejus electi lacerantur. Pravis enim moribus in Ecclesia Redemptoris vitam multi insequuntur, non gladiis, sed malis actibus. Qui non solum pravae actioni scipios inferunt, sed etiam justorum relictitudinem inflectere ad perversa moluntur. MORALITER. Quid per testam nisi vigor distinctionis, quid per saniem nisi fluctus illicitorum cogitationis accipitur? Percussi ergo testa saniem radimus, cum post pollutionem cogitationis illicitorum nosmetipsos asperre dimicando mundamus. Alter: Per testam fragilitas mortalitatis intelligitur. Testa ergo saniem mundare est mortalitatis cursus fragilitatemque pensare. Cum ergo prava se cogitatio menti influit, quasi ex vulnere sanies decurrit. Sed citius sanies tergitur, si in consideratione nostra fragilitas quasi in manu testa tenetur. Sanies itaque tergitur, cum culpa non solum ab opere, sed etiam a cogitatione resecatur. Hinc Dominus: « Dico, inquit, vobis, quod si quis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam meechatus est eam in corde suo (*Matth. v*, 28). » In sterquilinio sedet, qui infirmitatem suam sollicitus respicit, et se de bonis que per gratiam percipit, non extollit. In sterquilinio nobis sedere est, ad ea que illicite gessimus, mentis oculos paenitendo reducere. Sequitur:

VERS. 9. *Dixit autem illi uxor sua. Adhuc tu permanes in simplicitate tua. Benedic Deo, morere.* — Antiquus hostis humanum genus duobus modis tentare consuevit. Ut videlicet corda stantium aut tribulationibus frangat, aut persuasionibus moliat. In utrisque ergo contra beatum Job se vehementer exercuit. Nam patrifamilias intulit damna rerum,

A victusque ad subtilia tentandi argumenta convertitur. Cor igitur mulieris tenuit, et quasi scalam qua ad cor viri ascendere potuisse, invenit, sed nihil hac arte prevaluit. Cum enim cor nostrum antiquus hostis sua persuasione non subruit, ad hoc nimurum per lingnas adhaerentium subrepit. Hinc enim scriptum est: « A filiis tuis cave, et a domesticis tuis attende (*Ecli. xxxii*, 26). » Et rursum: « Inimici hominis domestici ejus (*Matth. x*, 36). » MYSTIC. Cujus speciem male persuadens mulier renuit, nisi quorumlibet carnarium in Ecclesiæ sinu positorum? Qui quo verbi professore fideli intus sunt, eo bonos incorrectis suis moribus pejus premunt. Suadent namque nos aliquando verbis, aliquando exemplis illiciunt. Sed hoc ipsum aliquando metu, aliquando vero audacia agere moluntur. Quorum Petrus et Sarvia filius speciem tenuerunt. Ille videlicet passione Dominum prohibendo, hic vero maledicentem regi extinguere cupiens. Sed valde deteriores sunt, qui huic culpe non formidine sed elatione succumbunt. MORALITER. Uxor namque male suadens, est carnalis cogitatio mentem lacescens. Sepe enim et foris flagellis atterimur, et intus carnali suggestione fatiganur. Hinc Jeremias ait: « Foris interficit gladius, et domi mors similis est (*Thren. i*, 20). » Sed haec aliter aguntur a reprobis, aliter ab electis. Ilorum namque corda ita tentantur ut consentiant; istorum non tentationes quidem suscipiunt, sed repugnant. Sequitur:

VERS. 10. *Respondens autem Job dixit: Quae una de stultis mulieribus locuta es.* — Ecce ubique hostis frangitur, ubique superatur, quia enim sensus pravae mulieris, non autem sexus in vitio est, nequam ait: locuta es quasi una ex mulieribus, sed ex ineptis mulieribus, ut videlicet ostendatur, quia quod pravum sapit, accidentis stolitiae, non autem conditæ sit naturæ. Sequitur. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? — Bona, scilicet dona Dei, vel temporalia vel aeterna; mala autem flagella praesentia appellans. De quibus Dominus per prophetam dicit: « Ego Dominus et noster, est alter, formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum (*Isa. xli*, 7). » Magna quippe consolatio tribulationis est, si cum adversa patimur, auctoris nostri ad memoriam dona revocemus, nec frangit quod ex dolore obviat, si menti citius hoc quod ex munere sublevat, occurrat. Hinc namque scriptum est: « In die honorum, ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immemor sis bonorum (*Ecli. xi*, 17). » MYSTICE. Sancti viri tribulationum bello deprehensi, cum uno eodemque tempore alios ferentes, alios suadentes sentiunt, illis opponunt scutum patientiae, istis jacula intorquent doctrinæ. Hos docentes corrigunt, illos tolerantes preminunt. Insurgentes namque hostes patiendo despiciunt; infirmantes vero cives, compatiendo ad salutem educunt. Quia enim electis dicitur: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum (*Psal. xvi*, 4), » mentes carnarium que in fluxa Deo intentione de-

serviunt, non immerito mulieres vocantur. Ac si dicatur : Si ad bona aeterna tendimus, quid mirum si temporalia mala sufferamus? Hinc Paulus ait : « Non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, que revelabitur in nobis (Rom. viii, 18). » **MORALITER.** Quisquis subigere vitia appetit, et ab aeterna intentione retributionis culmina vere intentionis gressibus tendit, quo magis vallari se vitorum bello undique conspicit, eo se virtutum armis robustius accingit, et tanto minus jacula metuit, quanto contra haec jacula venientia fortiter percutit munit. Sequitur : *In omnibus his, non peccavit Job labiis suis.* — Duobus modis labiis delinquimus, cum aut injusta dicimus, aut justa reticemus. Nam et si aliquando reticere culpa non esset, propheta non diceret : « Vnde mihi, quia tacui (Isa. vi, 5). » Beatus Job in eneatis quae egit, in labiis suis minime peccavit, quia nec contra ferientem superba dixit, nec contra suadentem reticuit. **MYSTICE.** Sancti viri cum persecutionem foris intusque patiuntur, non solum in Dei injuris minime excedunt, sed neque contra ipsos adversarios contumeliosa verba iaculauntur. Hinc Petrus ait : « Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledictus (I Petr. iv, 15). » Maledictus enim patitur, qui passionis sue in tempore sui saltem injurya persecutoris effrenatur. Sequitur :

Vers. 11. Igitur audientes tres amici Job omne malum quod accidisset ei, et reliqua. — Qui ex condicio ad afflictii consolationem veniunt, et inter se et erga percussum quante charitatis fuerint demonstrantur. Quamvis et per hoc quod Scriptura hos tanti viri amicos fuisse testatur, quia boni studii et rectae fuerint intentionis ostendit, sed tamen haec ipsa illorum intentio eis ad verba prorumpentibus ante districti judicis oculos suborta indiscretione fuscavit. **MYSTICE.** Amici beati Job, et si bona intentione ad eum convenient, haeticorum tamen idcirco speciem tenent, quia ad culpam indiscrete loquendo dilabuntur. Sancta itaque Ecclesia cum vulnera sustinet, cum membrorum suorum lapsus dolet, insuper alias sub Christi nomine tolerat hostes Christi. Ad augmentum namque doloris ejus, etiam haeticoli in contentione convenient, camque, quasi quibusdam jaculis, irrationalibus verbis figunt. Sequitur : *Convenerunt de loco suo.* Haeticorum quippe locus ipsa est superbia, sicut e contra humilitas locus bonorum, ut illud Salomonis. « Si ascenderit super te spiritus potestatem habens, locum tuum ne dimiseris (Eccle. x, 4). » Haeticoli igitur de loco suo veniunt, quia contra sanctam Ecclesiam ex superbia moventur. Eliphaz interpretatur *Dei contemptus*. Baldad autem *retusas sola*. Dum novae vitae conversionem haeticoli negligunt, et ex sola vetustate est quod intendunt; Sophar *dissipatio speculae*, vel *speculatorum dissipans*. Montes namque fidelium ad contemplanda superna se erigunt, sed dum haeticorum verba pervertere recta contemplantes appetunt, speculum dis-

A sapere conantur. Bene autem loca de quibus veniunt, congrua haeticorum actibus describuntur. Dicitur enim Themanites, austes [auster] Suites, *logrens*; Naamatites, *decor*. Prius enim haeticos inordinatus calor accedit, nitor deinde loquacitatis erigit, et tunc demum decoros hominibus hypocrisis offendit. Sequitur : *Condixerant enim ut pariter venientes visitare eum et consolarentur.* Condicunt sibi haeticoli, quando prava quedam contra Ecclesiam concorditer sentiunt, et in quibus a veritate discrepant, sibi in falsitate concordant. Haeticoli autem qui sanctam Ecclesiam sua docere desiderant, ad eam quasi consolantes appropinquant. Nec mirum si amici nominantur, cum et ipsi traditori dicuntur : « Amice, ad quid venisti? » (Math. xxvi, 30.) **MORALITER.** Amici consolari veniunt, sed in contumelias erumpunt, qui vitia insidiantia, virtutum faciem sumunt, sed hostili invectione nos feriunt. Sæpe immoderata ira, justitia, dissoluta remissio, misericordia, sæpe incautus timor humilitas vult videri. Bene autem dicitur. *Condixerant enim sibi.* Vicina namque est superbia ire, remissio timori. Condicendo enim veniunt, quæ contra nos sibi ex quadam pravitatis cogitatione sociantur. Sequitur :

Vers. 12. Cumque elevassent oculos procul, non cognoverunt eum. — Ordo quippe consolationis est, ut cum volumus afflictum quempiam a meroe suspenderemus, studeamus prius meroendo ejus luctui concordare. Dolentem namque non potest consolari, qui non concordat dolori. Sed inter haec sciendum est, quia his qui afflictum consolari desiderat, mensuram necesse est dolori quem suscipit ponat; ne non solum dolentem non mulcet, sed temperante dolens, afflicti animum ad pondus desperationis premat. Amici vero beati Job plusquam necesse fuerat in consolatione doluerunt, qui dum percussionem cernunt, sed percussi mentem nesciunt, ita in immensum luctum versi sunt, ac si percussus viritate fortitudinis in plagam corporis, etiam corde cecidisset. **MYSTICE.** Haeticoli quique cum sanctæ Ecclesie facta considerant, oculos levant, quia ipsi videlicet in imis sunt. Sancta quippe Ecclesia appetit hic mala recipere, ut possit ad aeternæ remunerationis præmium purgata pervenire. Haeticoli igitur quia pro magno praesentia appetunt, eam in vulneribus positam non cognoscunt. Hic namque quod in illa cernunt, in suorum cordium cognitione non reliquaunt. Sequitur : *Scissisque vestibus sparserunt pulvrem super caput suum in caelum.* — Sicut vestimenta Ecclesiae cunctos fideles accipimus, ut illud prophete : « Omnibus his velut ornamento vestieris (Isa. xl ix, 18), » ita haeticorum sunt omnes qui eis concordant, inhærentes illorum erroribus involvuntur. Qui dum ad deteriora quotidie ruunt, et sentiendo pejora in multis se partibus scindunt. Sieque sit, ut scissis sequacibus malitia eorum cogitationis aperiatur, ut discordiam dolus patescat, quos spiritus gravis concordia culpa claudebat. Per pulvrem, terrenam intelligentiam,

per caput mentem, per cœlum præceptum supernæ locutionis accipimus. Pulverem ergo super caput in cœlo spargere est, sæculari intellectu mentem corrumpere, et de verbis coelestibus terrena sentire. Super capita igitur pulverem spargunt, quia in præceptis Dei per terrenam intelligentiam ultra suarum mentium vires nituntur. MORALITER. Afflictos enim nos vitia minime cognoscunt, quia triste cor mox ut pulsaverint reprobata resilunt, et quæ nos letos quasi neverant, qui penetrabant, mœrentes cognoscere nequeunt, quia ipso nostro rigore franguntur. Qui exclamantes ploraverunt. Signatur enim pietas per ploratum, discretio per scissionem vestium, affectus operum per pulverem capitum. Sequitur :

VERS. 15. Sederunt cum eo in terra septem diebus et septem noctibus, et reliqua. — Utrum continuis septem diebus et septem noctibus cum afflito Job sederint, an certe diebus et noctibus totidem instantia ei crebrae visitationis adhaerent, ignoramus. Sæpe tamē Scriptura totum pro parte, et pro toto partem ponere consuevit. Intuendum videlicet est, quia sunt nonnulli qui et loqui præcipitanter incipiunt, et effrenate cœptia effrenatius exsequuntur. Et sunt nonnulli qui tarde quidem loqui inchoant, sed semel inchoantes habere modum locutionis ignorant. Amici igitur beati Job dolorem videntes, diu tacuerunt, sed tarde inchoantes indiscrete loculi sunt, quia parcere dolenti noluerunt. Unde necesse est ut non solum intueamur quid agimus, sed etiam cum quanta discretione peragamus. MYSTICE. In die quæ videmus agnoscamus, in nocte autem aut cœcitate nil cernimus, aut dubitatem caligamus. Per diem itaque intelligentia, per noctem vero ignorantia designatur. Septenario autem numero summa universitatis exprimitur. Septem enim diebus omne hoc tempus consumitur. Quid est ergo in terra septem diebus et noctibus sedere, nisi quod haeretici, vel his in quibus verum lumen intelligent, vel in his in quibus ignorantiae tenebras patiuntur, quasi

A infirmitati sanctæ Ecclesie se condescendere simulant, et sub blandimentorum specie dolos deceptionis parant. In terra ergo conserdere est, aliquid de imagine humiliatis ostendere, ut, dum humilla exhibent, persuadent superba quæ docent. Potest etiam per terram ipsa Mediætis incarnatio designari. Unde ad Israel dicitur : « Altare de terra facietis mihi (Exod. xx, 24, 25, 26). » In terra ergo sedere est vel in hoc quod aliquid de plenitudine veritatis intelligunt, vel in hoc quod sua stultitiae tenebris excœcantur haeretici, incarnationis mysterium negare non posse, veramque Redemptoris carnem cum sancta Ecclesia credere. MORALITER. Cum afflictis nobis vitia sedent in terra, cum imaginem humiliatis ostentant, ut affectum utilitatis subtrahant, B ut dum se unusquisque indignum considerat, res in quibus professe proximis poterat, ministriare pertimescat. Sequitur : *Et nemo loquebatur ei verbum.* — Tacentes enim adversarios hahemus, si vere filios fidei prædicando generare negligimus. Si autem loqui recte incipimus, graves mox contumelias ex eorum responsione sentimus. Nonnunquam tamen haeretici cum torpore inertiae fidelium corda considerant, erroris semen aspergere loquendo non cessant. Cum vero mentes bonorum vident alta sapere, de ærumnâ hujus exsilio strenue dolere, circumspectione sollicita linguam frenant. Quia vident quod contra corda dolentium in cassum loquentes citius obmutescunt. Unde mox subditur : *Videbant enim dolorem esse vehementem.* — MORALITER. Si enim cor veraciter dolet lingua contra nos vitia non habent. Nam cum plene vita rectitudinis queritur, supervacua suggestio pravitatis obduratur. Sæpe autem si nos fortiter stringimus, vitia ad usum virtutis immutamus. Sed dum iram rationi subjicimus, in sancti zeli ministerium vertimus, si cum superbia erigit, hanc ad defensionem justitiae immutamus : si cum fortitudo carnis illecebrat, pietatis lucra mercemur.

LIBER QUARTUS.

CAPUT III.

Qui textum considerat, et sensum sacrae lectionis ignorat, non tam se eruditione instruit, quam ambiguate confundit. Ecce enim beatus Job maledixisse dei suo describitur, dicens :

VERS. 3. *[P]eriret dies in qua natus sum.* — Quis autem nesciat dies qua natus est nequam tunc stare potuisse? Cur ergo vir tantus malediceret rei quam nequam subsistere non ignoraret? Si enim subsistenti rei maledixit, perniciose egit. Si non subsistenti rei maledixit, otiose. Ideoque sic otiosa velut etiam perniciose formidanda sunt. Hinc enim scriptum est : « Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem (Matth. xii, 36). » Sequitur :

D VERS. 4. *Dies ille vertatur in tenebras, non requiat eum Deus desuper et non lustretur lumine.* — Dies qui lapsus cursu temporis securit, cur verti in tenebras dicunt, et qui non subsistit, quomodo umbra volvit? Aut quam noctem tenebrosus turbo possidet, quam nullus status tenet? Aut quomodo optatur solitaria fieri, quæ transeundo jam fuerat nulla? Aut lucem quomodo expectat, quæ sensu caret? Sequitur :

Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim peri? Quare exceptus genibus, cur lactatus uberibus? Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem. VERS. 11-15. — Nunquid si egressus ex utero statim periret, retributionis meritum ex hac ipsa perditione perciperet? Nunquid æterna præmia abortivi

perfruuntur? Quod vero apud nos valet baptismus, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides; vel pro majoribus virtus sacrificii, vel mysteria circumcisio-
nis. Scriptum est: « Ecce enim in iniquitatibus con-
ceptus sum, et reliqua (*Psalm. L, 7.*) ». Veritas autem dicit: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto non habet vitam æternam (*John. III, 5.*) ». Quid est quod quiescere se asserit, si a reatu originalis culpa nequaquam divina eum sacramenta libe-
rassent? Sequitur: *Cum regibus et consulibus terra.* —
Quis ignoret quod reges et consules a solitudine procul sint, vel quam difficile ad requiem tendant? Ut illud: « Judicium durissimum in his qui presunt fieri (*Sap. vi, 6.*) ». Et illud: « Cui multum donatum est, multum quæratur ab eo (*Luc. XII, 48.*) ». Sequitur: *Aut cum principibus qui possident aurum.* — Rarum valde est ut qui aurum possident ad requiem tendant. Cum Veritas dicat: « Difficile qui pecunias habent intrabunt in regnum coelorum (*Math. XV, 23;*
Marc. X, 25.) ». Quia igitur verba hæc in superficie a ratione discordant, ipsa jam littera indicat. Sed quid est quod David, qui retrahentibus mala non reddit (*Psalm. VII, 5.*), Gelboe tamen montibus maledixit? (*II Reg. I, 21.*) Quid moriente Saul montes Gelboe peccaverunt? Hac ergo et aliis sacrae Scripturae maledictionibus discimus, quid apud beatum Job in voce maledictionis inquiramus. Ne quem Deus post verbera remunerat; lector redargueret non intelligens præsumat. Sed sciendum est quod Scriptura duobus modis maledictum memorat. Aliud videlicet quod approbat, aliud quod damnat. Alter profertur judicio justitiae, alter labore vindictæ. Hinc scriptum est: « Benedicite, et nolite maledicere (*Rom. XI, 14.*) »; et: « Neque maledici regnum Dei possidebunt (*I Cor. VI, 10.*) ». Illuc: « Maledicta terra in opere tuo (*Gen. III, 17.*) ». Hinc pensandum est, quia cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitia examini erumpunt, ut Petrus Simoni, ut Elias quinquagenarii. Sed nec illud prætereundum est cur dicit, post haec, post illa, videlicet quæ ei acciderunt. Nimis itaque incongruum est, ut suspicemur eum nullo instigante, nullo pulsante, ex impatientia ad vocem maledictionis erumpere, quem nimis novimus inter tot verbera magna Creatoris præconia humili mente reddidisse. ALLEGORIE. *Pereat dies in qua natus sum.* Per diem nativitatis, omne hoc tempus nostræ mortalitatis intelligi potest. Quisquis igitur jam diem æternitatis videt, ægre diem mortalitatis sue [sustinet] videt. Et notandum quia non ait: *Pereat dies in qua conditus*, sed *in qua natus sum.* In die quippe justitiae homo est conditus, sed jam in tempore culpe natus. Ac si aperte dicat: *Dies mutabilitatis pereat*, et lumen æternitatis erumpat. Sed quia duobus modis perire dicimus, vel cum optamus aliquid ut non sit, vel cum optamus ut male sit, liquido hic ostenditur, quia dies iste non ita ut non sit, sed perire optatur, ut male sit, unde et paulo inferius dicitur: *Obscurer eum*

caligo, et involvatur amaritudine. Hoc autem tem-
pus mutabilitatis non transitum est ut male
sit, sed ut penitus non sit. Ut illud angelii: « Per vi-
ventem in saecula, quia tempus jam non erit (*Apoc.*
X, 6-7.) ». Humana enim anima seu angelicus spiri-
ritus et immortaliter mortalitatem est, et mortaliter im-
mortalis. Nam beate vivere sive per vitium, seu
per supplicium perdit. Essentialiter autem vivere,
neque per vitium, neque per supplicium amittit.
Igitur diei nomine, vir sanctus apostolat spiritum exprimere voluit, qui in vivendi essentia, etiam moriendo subsistit. Antiquus autem hostis dies est per naturam bene conditus, sed 'nox' est per meri-
tum ad tenebras delapsus. Dies est cum bona promittit, sed nox est cum mentes consentium [con-
sentientium] erroris tenebris obscurat. De illo enim Paulus ait: « Cum sit angelus tenebrarum, transfiguratur se in angelum lucis (*II Cor. XI, 14.*) ». Ac si ergo diceret: *Pereat antiquus hostis*, qui lucem promissionis ostendit, et peccati tenebras contulit.
Pereat, id est, licentiam tentandi amittat. MORALITER. Quasi dies quedam est nobis, cum mundi huic prosperitas arridet, que in nocte desinit, quia saepe ad tribulationis tenebras perducit. Hinc propheta ait: « Diem hominis non desideravi, tu scis (*Jer. XVII, 16.*) ». Hinc Dominus per Prophetam dicit: « Usque ad noctem inrepuerunt me renes mei (*Psalm. XV, 7.*) ». Potest autem per diem peccati delectatio, per noctem vero cæcitas intelligi. Optat igitur perire diem, ut omne quod blandire culpa cernitur, vigore justitiae interveniente, destrutor.
Optat etiam perire noctem, ut cesa mens etiam per consensum perpetrata, animadversione penitentiae extinguat. Sed querendum nobis est cur in die homo natus dicitur, in nocte autem conceptus. Scriptura sacra tribus modis hominem appellat, scilicet aliquando per naturam, ut illud: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. I, 26.*) ». Aliquando per culpam, ut illud: « Vos autem sicut homines morienni (*Psalm. LXXXI, 7.*) ». Et Paulus ait: « Cum sit inter vos zelus et contentio, nonne homines estis? » (*I Cor. III, 3.*) Aliquando per infirmitatem, ut illud: « Maledictus qui spem suam ponit in homine (*Jer. XVII, 5.*) ». Homo ergo in die nascitur, sed in nocte concipiatur, quia nequaquam a delectatione peccati rapitur, nisi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. *Pereat* ergo delectatio, que in culpa hominem rapit. *Pereat* incauta mentis infirmitas, quæ usque ad tenebras prævi consensus excæcavit. Sequitur: *Dies illa vertitur in tenebras.* In tenebras dies vertitur, cum malignus hostis qualis est ex merito saeviens, talis perspicitur in blandimentis latens. Quasi enim lucet dies iste, cum pravitatis ejus persuasio prospera creditur. Sed, cum iniquitas illius sicut est, agnoscerit; dies falsæ promissionis tenebris obscuratur. Dies in tenebras vertitur, cum culpa ipso delectationis exordio, ad quem perditionis finem rapiat, videtur. In tenebras diem vertimus,

cum nosmetipos districte punientes, ipsa delectationis prava blandimenta per districta poenitentiae lamenta cruciamus, cum flendo insequimur quidquid in corde taciti ex delectatione peccavimus. Sequitur: *Non requirat eum Deus desuper et non illustret lumine.* — Duas omnipotens Deus ad se intelligendum creatureas fecerat, angelicam videlicet et humanam. Utramque vero superbia percutii. Sed cam redimere debuit misertus, quam in perpetratione culpe ex infirmitate aliquid constat habuisse. Hinc enim Prophet ait: « Recordatus est quia caro sunt (*Psal. lxxvii*, 39). » Et ea altius angelum apostatam repellere debuit, quo nil infirmum ex carne gestavit. Est adhuc aliud quo et perditus homo reparari debuit, et superbienis spiritus reparari non possit. Quia nimur angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostravit. Ac si de eo dicatur. Quia ipse tenebras intulit, toleret sine fine quod fecit, nec unquam pristini luminis status recipiat, quia hoc etiam non suus amisit. MORALITER. Requirit que judicando discutit, non requirit que ignoscendo in suo jam judicio impunita dereliquit. Hic itaque dies, id est, haec peccati delectatio a Domino non requiretur, si animadversione spontanea punitur, Paulo attestante qui ait: « Si nosipsos dijudicaremus, non utique a Domino judicaremur (*I Cor. ii*, 31). » In judicio namque Dominus apprens, omne quod tunc redarguit lumine illustrat. Quasi enim sub quadam obscuritate tegitur, quidquid tunc in memoriam non revocatur judicis. Scriptum quippe est: « Omnia autem quae arguantur, a lumine manifestantur (*Ephes. v*, 13). » Quia ergo omnes quod tegitur velut in tenebris occultatur, in die extremi judicii non illustratur lumine, quod non discutitur ultione. Scriptum est enim: « Beati quorum remissae sunt iniuriae, et quorum tecla sunt peccata (*Psal. xxxi*, 4). » Sequitur:

VERS. 5. *Obscurent eum tenebrae, et umbra mortis.* — Per umbram mortis obliuio debet intelligi, quia sicut mors interimit vitam, ita obliuio extinguit memoriam. Quia ergo apostata angelus aeternae obliovioni traditur, umbra mortis obscuratur. Ac si dicat: Sic enim eum erroris sui cæcitas obruit, ut nequaquam ulterius ad lucem poenitentie per divini respectus memoriam resurgat. MORALITER. Diem tenebrae obscurant quando delectationem mentis inflicita poenitentiae lamenta transverberant. Possunt etiam per tenebras occulta judicia designari. Occulta enim judicia quasi quedam ante nostros oculos tenebrae sunt, quia perscrutari nequaquam possunt. Unde de Domino scriptum est: « Posuit tenebras latibulum suum (*Psal. xvii*, 12), » Diem igitur tenebrae obscurant, cum flendo nostræ delectationis gaudium ab illo justæ animadversionis radio inscrutabilia ejus judicia misericorditer occultant. In Scriptura enim sacra umbra mortis aliquando obliuio mortis accipitur, ut illud: « Illuminare his qui in tenebris et umbra mortis sedent (*Luc. i*, 79). » Aliquando imitatio diaboli. De illo quippe dicitur: « Nonne illi

A mors (*Apoc. vi*, 8). » Hinc utique scriptum est: « Siquidibus in tenebris et umbra mortis, lux orta est eis (*Matth. iv*, 16). » Aliquando mors carnis, ut illud: « Humiliasti nos in loco afflictionis, operuit nos umbra mortis (*Psal. xlvi*, 20). » Vera enim mors est cum anima separatur a Deo. Quia ergo Redemptor solam pro nobis mortem carnis accepit, umbram mortis pertulit, et ante oculos culpam quam fecimus abscondit. Ac si ergo diceret: Ille veniat qui ut a morte carnis et spiritus debitores eripiatur, mortem carnis non debens solvat. Sequitur: *Occupet eum caligo, et involvatur amaritudine.* — Quia enim antiquus hostis a luce intimi ordinis cecidit, nunc semetipsum intrinsecus erroris caligine confundit. Sed post hoc amaritudine involvitur, quia ex merito spontanea caliginis aeterno gehennæ tormento cruciatur. Quia enim in caligine oculus confunditur, ipsa per penitentiam mentis nostre confusio caligo nominatur. Nam sicut caligo nebula congerie obscurat diem, ita confusio perturbatis cogitationibus subnubilat mentem. Hinc scriptum est: « Et confusio adducens gloriam (*Ecccl. iv*, 15). » Haec caligo eorum mentem oppresserat, quibus Paulus dicebat: « Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis (*Rom. vi*, 21)? » Dies enim amaritudine involvitur, cum ad cogitationem mente redeuntem, peccati blandimenta crueciatus poenitentie sequuntur. Quidquid enim involvitur ex latere omnis pars operitur. Diem ergo amaritudine involvimus, cum prævae delectationis gaudium quod supplicia sequuntur ex omni parte aspicimus, et asperis hoc fletibus circumdamus. Sequitur:

VERS. 6. *Noxem illam tenebrosus turbo possideat.* — Scriptum quippe est: « Ignis in conspectu ejus ardescet, et in circuitu ejus tempestas valida. » Tenebrosus ergo turbo hanc noctem possidet, quia apostata spiritum a conspectu districti judicis ad aeterna illa supplicia pavenda illa tempestas rapit. Turbine nox ista possidetur, quia superba ejus cæcitas districta animadversione percuditur. MORALITER. Quasi enim quidam turbo tempestatis est, concitatus spiritus mœroris. Nam dum peccatum quisque, quod fecit, intelligit, mœrore mentem obnubilat, et quasi concusso serena letitia aere, omnem in se tranquillitatem cordis poenitentiae turbine devastat. Hinc enim scriptum est: « In spiritu vehementi contere naues Tharsis (*Psal. xlvi*, 8). » Tharsis interpretatur *exploratio gaudii*, id est, perpetrationem culpa non blandimenta securæ quietis soveant, sed pia de seviers amaritudine poenitentiae irrumpat. Sequitur: *Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus anni.* — Annuum prædicationem supernæ gratiae non inconvenienter accipimus. Quia sicut in anno congregis diebus tempus perficitur, ita in superna gratia virtutum multiplex vita completetur. Potest per annum etiam multitudo intelligi redemptorum, quia sicut ex dierum multitudine annus dicitur, ita ex collectione bonorum omnium illa electorum innumerabilis universitas expletur. Hinc Isaías ait: « Spiritus Domini

per me (*Isa. lxi, 4*). » Et post paululum infert : « Ut praedicarem annum placabilem Domino (*Ibid., ii*). » Quid vero per dies, nisi singulae quæque electorum mentes? Quid per menses, nisi multiplicatae eorum Ecclesie, quæ unam catholicam faciunt, designantur? Illa ergo nox non computatur in diebus anni, quia antiquus hostis superbæ sue tenebris pressus, adventum quidem Redemptoris conspicit, sed nequam ad veniam cum electis redit. Hinc enim scriptum est : « Nasquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit (*Heb. ii, 16*). » Possunt dici hi, qui interna luce permanent, angelici spiritus; menses autem, eorum ordines et dignitates intelligi. Singuli quique enim spiritus, quia lucent, dies sunt. Sed quia certis quibusdam dignitatibus distinguuntur, ut alii Throni, alii Dominationes sint, menses vocantur. Sed quia antiquus hostis nequam ad meritum lucis, nequam ad ordinem superiorum agminum reducitur, nec in diebus anni, nec in mensibus numeratur. MORALITER. Illuminationis nostræ annus tunc perficitur, quando apparente æterno judice sanctæ Ecclesie, peregrinationis sue vita completetur. Tunc laboris sui remunerationem recipiet, cum expleto hoc belli tempore, ad patriam reddit, ut illud Prophetæ : « Benedic coronam anni benignitatis tuae (*Psal. lxiv, 12*). » Dies vero anni hujus sunt singulae quæque virtutes, menses autem, multiplicia facta virtutum. Ac si ergo districtum judicem exoret dicens : Cum completo sanctæ Ecclesie tempore, extremo te examine manifestas, sic dona quæ contulisti remunera, ut mala quæ commisimus, non requiras. Si enim nox illa computatur, omne quod egimus ex pravitatis nostræ estimatione confunditur; et dies virtutum jam non lucent, si hos in conspectu tuo annumerata nostra noctis tenebrosa confusio obscuret. Sequitur :

VERS. 7. *Sit nox illa solitaria.* — Nox illa solitaria efficitur, quia distinctione perpetua a frequentia supernæ patriæ separatur. Aliter. Ad perditionem quippe socium hominem fecerat sibi, quem Redemptoris gratia reformat. Solitaria ergo nox efficitur, cum sublati eis qui electi sunt, solus antiquus hostis cum suo corpte æternis ignibus gehenna mancipatur. Sequitur : *Nec laude digna.* — Cum enim humanum genus erroris tenebris pressum, deos lapides erederet, quid aliud quam noctis tenebras, laudavit? Hinc Paulus ait : « Scimus quia idolum nihil est (*1 Cor. viii, 4*). » Sed quæ immolant gentes demonium immolant. Sed ecce jam cernimus, quia nox illa non esse digna laude cognoscitur, cum a redempto humano genere, idolorum veneratio reprobatur, et solitaria nox relinquitur, quia cum damnato apostata spiritu ad tormenta non it. MORALITER. Sunt nonnulli qui non solum nequam deflent quod faciunt, sed etiam laudare et defendere non desistunt. Et nimirum cum defenditur culpa, geminatur. Contra quod recte dicitur : « Peccasti? ne adjicias iterum (*Ecli. xxi, 1*). » Ac si ergo dicat : *Colpa quam fecimus sola remaneat, nec laudatur et*

A defenditur, in conspectu nos judicis multiplicius adstringat. Peccare quidem non debuimus, sed utinam non unguentes vel ea quæ fecimus sola deseramus. Sequitur :

VERS. 8. *Maledicant ei qui maledicunt diei.* — In veteri translatione dicitur : « Maledicant eam, qui maledixit diem, qui capturus est grande cetum. » Antichristi enim his verbis perditio [prævidetur] providetur futura. Malignus namque spiritus, qui per meritum nox est, diem se in mundi finem simulat, cum se quasi Deum hominibus ostendat. Nox igitur maledicit, qui maledicit diem, quia ille nunc ejus malitiam destruit, qui illustratione adventus sui, tunc etiam potentiam ejus fortitudinis extinguit. Hujus enim ceti fortitudo in aquis capitur, quia antiqui hostis versutus baptismi sacramento superatur. Hic autem de electis ejus angelis dicitur : Diem se quippe superbens spiritus ostentare etiam angelicis potestabilibus voluit, cum se quasi in potentia divinitatis super ceteros extollens, tot post se ad interitum legiones traxit. Sed hi qui in auctore suo humili corde persistierant, cum errori ejus noctem inesse consiperent, diem claritatis illius de semelipsi humilia sentiendo calcaverunt, qui nunc nobis doli ejus tenebras indicant, et quam sit illis despicienda facta claritas demonstrant. MORALITER. Illi veraciter mala transacta per animadversionem penitentiae corrugant, qui jam ad bona fallentia nulla delectatione rapiuntur. Nou quo adhuc noxia alia delectant, falsum est quod cernitur, quia perpetrata alia deplorant. Alter : Illi transactas culpas vere puniunt, qui maligni seductoris insidias in ipsa blanda suggestione reprehendunt. Sequitur : *Qui parati sunt suscitare Leviathan.* — Leviathan quippe additamentum eorum interpretatur, hominum scilicet, quia postquam primam culpam mala suggestione intulit, hanc quotidie augere gravioribus persuasionibus non desisit. Vel certe per exprobationem additamentum hominum dicitur. Eos namque in paradiso immortales reperit, sed divinitatem promittendo, immortalitatem caliditate substraxit. Electi enim spiritus superbum apostalam compiment, quia humiles hunc sequi noluerunt, ipsisque administrantibus disponitur, ut ad internacionem apti certaminis destruendus funditus quandoque reveretur. MORALITER. Omnes qui ea quæ mundi sunt mente calcant, et ea quæ Dei sunt plena intentione desiderant, Leviathan contra se suscitant, quia ejus malitia instigatio sue conversationis inflammant. Nam qui ejus voluntati subjecti sunt, quasi quieto ab illo jure possidentur. Et quasi dormit, dum sopitus in eorum pravo corde quiescit. Sed excitatur in provocacione certaminis, cum jus amiserit perverse dominationis. Hi ergo contra peccatum forti iudicio distinctionis se erigunt, qui in suis tentationibus excitare antiquum adversarium non formidant. Se quitur :

VERS. 9. *Obtenebrentur stellæ caligine ejus.* — In Scriptura sacra aliquando sanctorum iustitia desi-

gnatur, ut Paulus apostolus ait : « In medio nationis pravae et perverse, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo (*Phil. ii, 15*). » Aliquando hypocritarum fictio demonstratur, ut illud : « Misit draco caudam, et traxit partem stellarum (*Apoc. xii, 4*). » Ac si ergo dicat : Contra eos quante (*Videtur phrasis corrupta*) humanos oculos, quasi bonis operibus splendent, malitia antiqui hostis obscura preualeat, et hoc quo l ante humana judicia sumpserant, lumen laudis deponant. **MORALITER.** Stelle quippe noctis caligine tenebrantur, quando et hi qui magnis jam virtutibus splendent, adhuc de obscuritate culpar aliquid retinentes sustinent, ut etiam magna claritate luceant, et tamen adhuc noctis reliqua nolentes trahant. Unde et in terra reprobationis in medio Ephraim tribui canentes tribu, talarius relinquunt Aliter. Nox est consensus ad culpam, que ad nos primi parentis est excessu propagata. Nosque jam post peñam ad hanc vitam damnati, cum mortis merito venimus. Multi tamen in tenebris vita presentis dum superiora de se exempla exhibent, astrorum more nobis desperer lacent. Qui tamen quantolibet se igne compunctionis accendant, dum corruptibili adhuc carne gravati sunt, aeternum lumen, sicut est, videre non possunt. Dicat ergo : *Obtinebrentur stellæ caligine ejus.* Id est etiam illi in contemplatione sua antiquæ noctis adhuc tenebras sentiant, de quibus nimurum constat quid humano generi in hujus vita caligine virtutum suarum radios expandant. Sequitur : *Exspectet lucem, et non rideat.* — Lux Dominus est. Ipse quippe ait : « Ego sum lux mundi (*Joan. viii, 12*). » Nox vero tenebrosus hostis, cum membris suis est, quæ lucem exspectat et non videt. Quia vel hi qui fidem sine operibus retinent cum pro eadem fide in extremo iudicio salvare se posse confidunt, spes illorum frustrabitur, ut hi qui pro humana laude in bona actione se exhibent, in cassum advenientem judicem retributionem bonorum operum sperant, Veritate attestante, quæ ait : « Amen dico vobis, receperunt mercedem suam (*Matth. vii, 2*). » Sequitur : *Nec ortum surgentis auroræ.* — Aurora quippe Ecclesia dicitur, quæ a peccatorum suorum tenebris, ad lucem justitiae permutatur. De qua dicitur : « Quæ est ista quæ progrediatur, quasi aurora consurgens ? » (*Cant. vi, 9.*) In illa igitur luce, quæ in districti iudicis advento monstrabitur, corpus damnati hostis ortum surgentis aurore non videt, quia iniquus quisque suorum caligine meritorum pressus, quanta claritate sancta Ecclesia in internum cordis lumen surget, ignorat. Quæ etiam Ecclesia in iudicio adhuc aurora erit, sed in regno dies. Ortus itaque auroræ est exordium clarescentis Ecclesia, quem videre reprobri nequeunt, quia in conspectu districti iudicis malorum suorum pondere pessimi ad tenebras pertrahuntur. De quibus propheta ait : « Tollatur impius ne videat gloriam justi (*Isa. xxvi, 10*). » Aliter : *Judaæ lucem exspectavit, et non vidit, quia humani generis Redemptorem venturum, quod est prophete-*

tando, sustinuit; sed venientem minime cognovit. Quæ et surgentis auroræ ortum non vidit, quia infirma illa sancte Ecclesie primordia venerari contempsit. **MORALITER.** Quantilibet intentione adhuc peregrina mens satagat, videre lucem sicut est, non valet, quia hanc ei damnationis sue cecitas abscondit. Ortus vero est auroræ illa nova nativitas resurrectionis Ecclesie. Ille Dominus ait : « In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis sue (*Matth. xix, 28*). » Sed quantilibet virtutib[us] electi nunc fulgeant, penetrare nequeunt quæ erit illa nova nativitas gloria, quæ tunc carne ad contemplandum aeternitatis lumen abscondunt. Sequitur :

VERS. 10. Quia non conclusit ostia ventris qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis. — Quod unicuique homini venter est matris, hoc universo humano generi exstitit illa summa paradisi. Ex ipsa namque humanum genus velut ex ventre proditi. Sed bujus ventris ostia serpens aperuit, cum persuasione callida in corde hominis mandatum celeste dissolvit. Nec moveat quod non conclusisse queritur, quem aperuisse paradisi januam detestatur. Non conclusit enim dicit, aperuit, et mala non abstulit, irrogavit. Quasi enim auferret, si quiesceret, et quasi clauderet si ab irruptione cessaret. **MORALITER.** Ostia quippe ventris sunt desideria concupiscentie carnalis, de quibus per prophetam dicitur : « Intra in cubicula tua, et clade ostia tua (*Isa. xxvi, 20*). » Nox vero est culpa peccati, quæ ostia ventris aperuit, quia conceptio a peccato homini desideria concupiscentiae reseravit, non conclusit, ut supra aperuit, et non abstulit, irrogavit. Sequitur :

VERS. 11. Quare non in vulva mortuus sum? et reliqua. — Quatuor quippe modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu et defensionis audacia perpetratur. Iisdem etiam quatuor modis peccatum consummatur, in opere : Prius namque latens culpa agit, postmodum etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur, ac hinc in consuetudinem ducitur, ad extremum quoque aut false spei seductionibus vel obstinatione miserae desperationis enutritur. Beatus igitur vir humani generis lapsus, aspiciat, et dicat : *Quare non in vulva mortuus sum?* Id est, in ipsa occulta perpetratione peccati, cur a carnis vita mortificare me nolui? Sequitur : *Egressus ex utero, non statim perii?* — Id est, postquam ad apertam iniquitatem exii, cur me tunc saltem perditum non cognovi? Periisset quippe in suo iudicio, si se perditum cognovisset. Sequitur :

VERS. 12. Quare exceptus genibus? — Id est, post apertam culpam, cur me adhuc in illa etiam consuetudo suscepit, ut valentiorem ad nequitias redderet, et pravis motibus sustinens soveret? Sequitur : *Cur lactatus uberibus?* — Id est, postquam in culpe consuetudinem veni, cur me ad atrociora nequitiam, vel

false spei fiducia, vel lacte misera desperationis enutri? Augetur etiam culpa favoribus enutrita. Hinc Salomon ait : « Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas (*Prov.* 1, 10). » Scindum quoque quod tres illi motus peccantium, juxta discessus sui ordinem facilius corriguntur, quartus vero iste difficilis emendatur. Unde et Redemptor noster paullam in domo, juvenem extra portam, Lazarum de sepulcro, quartum vero non suscitat mortuum. Aliter : *Quare non in vulva mortuus sum?* Id est, cum serpens suggestio me conciperet, tunc utinam quæ me mors sequeretur, agnoscisset, ne usque ad delectationem suggestio raperet, et morti arcuus ligaret. Sequitur : *Egressus ex utero, non statim perii?* Ac si dicat : Utinam ad exteriorem delectationem exiens, quo interior lumine privabar, agnoscisset, et saltem in ipsa delectatione occumberem, ne per consensum mors acrius puniret! Sequitur : *Cur exceptus genibus?* Ac si dicat : Utinam minime me consensus subjectis pravis sensibus exceperet, nec ipsa consentio me ad audaciam dexterius raperet! Sequitur : *Cur lactatus uberibus?* Id est, utinam blandiri mihi saltim post maia perpetrata voluisse, ne tanto me nequius astringerem, quanto mollius in illa me foverem! Sequitur :

VERS. 13. *Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem.* — Ad hoc homo in paradiſo positus fuerat, ut si se Conditori suo astringeret, ad cœleſtem angelorum patriam quandoque sine carnis morte transiret, in qua vel peccare, vel mori non posset. Hoc quietis silentium homo habuit, cum contra hostem suum liberum voluntatis arbitrium accepit, cui quia sua sponte succubuit, mox de se quod contra se persireperet invenit. Hinc Paulus ait : « Video aliam legem in membris meis (*Rom.* vii, 23). » Ipsa enim carnis suggestio, quasi quidam clamor est contra quietem mentis, quam ante transgressionem homo non sensit. Sequitur :

VERS. 14. *Cum regibus et consulibus terræ.* — Reges non immerito angelorum spiritus accipimus qui quo auctori omnium familiarius servient, eo subjecta potius regunt. Qui bene consules vocantur, quia dum ipsis nuntiantibus voluntatem Conditoris agnoscimus, in eis procul dubio consultum ab angustia nostræ tribulationis invenimus. Cum quibus homo dormiret, quia nimurum cum eis quiesceret, si persuasoris lingua sequi noluisse. Aliter : Reges sunt sancti prædicatores Ecclesie, qui et commissos sibi recte disponere, et sua bene regere corpora sciunt. Qui dum desideriorum in se motus temperant, super subjectis cogitationibus lege virtutis regnant. Qui bene etiam consules terre vocantur, quia extinctis peccatoribus vita consultum præbent. Qui et terrenas mentes per exhortationis suæ consilium ad cœlestia pertrahunt. Consul enim erat qui dicebat : « De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do (*I Cor.* vii, 25). » Sequitur : *Qui edificant sibi solitudines.* — Omnes enim qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo

A videri aliquid volunt, densis cogitationum tumultibus, in corde comprimuntur. Dumque desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem pede miseræ frequentationis calcant. At contra sancti viri, quia nihil hujus mundi appetunt, nullis procul dubio in corde cogitationum tumultibus premuntur. Solitudines ergo redificare est a secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere, et una intentione æternæ patræ, in amorem intimæ quietis anhelare. An non cunctos a se cogitationum tumultus expulerat qui dicebat ? « Unam petui a Domino, hanc requiram ut inhabitem in domo Domini (*Psal.* xxvi, 4). » Et : « Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine (*Psal.* liv, 8). » Et Jeremias ait : « A facie manus tuæ solus sedebam, quoniam combinatione replesti me (*Jer.* xv, 17). » Sequitur :

VERS. 15. *Cum principibus qui possident aurum, et repelunt domos suas argento.* — Quos alios præcipes, nisi sanctæ Ecclesie rectores vocat? Quos indesinenter in loco præcedentium prædicatorum divina dispensatio subrogat. De quibus eidem Ecclesiæ Psalmista ait : « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, » et reliqua (*Psal.* xliv, 17). Quid vero aurum nisi sapientiam appellat? Ut illud Salomonis : « Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis (*Prov.* xxi, 20). » Quid autem per domos nisi conscientiae designantur? Unde sanato cuidam dicitur : « Vade in domum tuam (*Math.* ix, 6). » Quid per argentum, nisi eloquia divina figurantur? De quibus per Psalmistam dicitur : « Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum (*Psal.* xi, 7). » Si enim parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generare. Sed hi qui nunc per redemptionem salvandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Eosdem ergo electos aspicit vir sanctus, atque quomodo cum eis quiesceret potuisse, intendit. Sequitur :

VERS. 16. *Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem.* — Abortivum dicitur, quod ante plenum tempus oritur, extinctum protinus occultatur. Abortivos enim cum quibus quiescere potuisse omnes vocat, qui ab ipso primordio mundi ante redemptionis tempus exorti sunt, et tamen huic mundo mortificare semetipsos curaverunt. Qui conscriptæ legis tabulas non habentes, quasi ab utero mortui sunt, quia Auctorem suum naturali lege timuerunt. Tempus itaque illud, quod juxta mundi initium mortuos huic seculo Patres nostros protulit, quasi abortivus uterus fuit. Ibi namque Abel, Enoch et Noe, ibi Abraham, Isaac et Jacob fuerunt. Quia ergo a mundi primordio edita multitudine bonorum ex magna parte nostræ notitiae subtrahitur, abortivum hoc absconditum vocatur. Neque enim tot solummodo justos, usque ad acceptam legem exsistisse credendum est, quot Moyses brevissima descriptione perstrinxit, quod non substituisse dicitur, quia enumeralis paucis eorum frequētia nullo apud nos memoriae scripto retineatur. Sequitur : *Vel qui concepti non viderunt lucem.* — Hi namque

qui post acceptam legem in hoc mundo nati sunt, **A**uctori suo ejusdem legis sunt admonitione concepti. Sed tamen concepti lucem minime viderunt, quia ad adventum Dominicæ incarnationis, quamvis hanc fideliter apertis prophetarum vocibus excitati crederent, pervenire nequiverunt. Incarnatus quippe Dominus dicit: « Ego sum lux mundi (*Joan. viii, 12.*) ». Atque ipse, Lux ipsa ait: « Multi prophete et justi desideraverunt videre que videtis, et non viderunt (*Math. xii, 17.*) ». Sequitur:

VERS. 17. *Ibi impii cessaverunt a tumultu.* — Corda peccantium per hoc quod strepitus desideriorum possidet, gravis cogitationum instigantium tumultus premit. Sed in hac luce a tumultu impii cessaverunt, quia nimis Mediatoris adventum ad vitæ suæ requiem populi gentiles invenerunt, Paulo attestante qui ait: « Quod quererebat Israel hoc non est consecutus, electio autem consecuta est (*Rom. xi, 7.*) ». In hac luce impii cessant, dum perversorum mentes veritate cognita laboriosa mundi desideria fugiunt, et tranquillitatem intimi amoris acquiescent. Hinc, ipsa Lux ait: « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (*Math. xi, 28, 29.*) ». Sequitur: *Ibi requieverunt fessi robore.* — Omnes enim qui in hoc mundo fortes sunt, quasi robore fortes sunt, non robore defessi. Qui vero in Auctori sui amore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine convalescant, eo a propria virtute deficiunt. Hinc Psalmista ait: « Defecit in salutare tuum anima mea (*Psalm. cxviii, 81.*) ». Et rursum: « Concupivit anima mea, et defecit in atria Domini (*Psalm. lxxxiii, 3.*) ». Ac si aperte diat: Illic requies lucis remunerat, quos hic interius recreans provectus fatigat. Notandum quia non ait in hac luce, sed ibi. Quam enim continere electos conspicit, quasi locum nostrum hanc esse deprehendit. Hinc Psalmista ait: « Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient. Filii servorum tuorum habitabunt (*Psalm. ci, 28, 29.*) ». Sequitur:

VERS. 18. *Et quondam vincit pariter sine mole-*

B qui post acceptam legem in hoc mundo nati sunt, **A**liaud namque de mente, aliud de corpore tolerant, et contra semetipsos quotidie in interno certamine exsudant. Jure ergo vincit dicimus, quia adhuc incessum nostri desiderii ad Deum liberum non habemus. Hinc Paulus ait: « Cupio dissolvi, et esse cum Christo (*Phil. i, 23.*) ». Haec autem vincula in resurrectione rumpenda consperxerat, qui dicebat gaudens: « Dirupisti vincula mea », et reliqua (*Psalm. cxv, 17.*). Bene autem dicitur, *quondam vincit*; quia dum illa semper præsens letitia cernitur, omne quod erit et desfluit, quasi jam præteritum videtur. **D**um enim rerum finis attenditur, omne quod præterit quasi fuisse pensatur. Sequitur: *Non exaudierunt vocem exactoris sui.* — Exactor ille importunus est persuasor, qui humano generi semel nummum deceptionis contulit, et ob hoc quotidie expetere mortis debitum non desistit. De hoc Veritas dicit: « Et judex tradet te exactori (*Luc. xi, 58.*) ». Hujus vox est tentatio misera suggestionis. Hujus vocem audiamus cum tentatione pulsamur, sed non exaudiemus cum tentanti resistimus. Cujus vocem justi non exaudierunt, quinimo suggestionem ejus, et si audiunt cum tentantur, non tamen exaudiunt, quia consentire contemnunt. Sequitur:

VERS. 19. *Parvus et magnus ibi sunt, et servus liber a domino suo.* — Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa procul dubio discretio dignitatum: ut quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat. Hinc Veritas ait: « In domo Patris mei mansiones multæ sunt (*Joan. xiv, 2.*) ». Hinc Psalmista ait: « Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo scribuntur (*Psalm. cxxxviii, 16.*) ». Tanta enim vis in illa pace nos sociat, ut quod in se quisque non accepit, se accepisse in alio exsultet.

LIBER QUINTUS.

VERS. 20. Beatus etenim Job cum supernam quem contemplatus diceret, *Parvus et magnus ibi sunt, et servus liber a Domino suo.* Illoco adjungit: *Quare data est misero lux?* — In Scriptura sacra nonnunquam lucis appellatione prosperitas, noctis autem nomine adversitas designatur. Unde et per Psalmistam dicitur: « Sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus (*Psalm. cxxxviii, 12.*) ». Lux enim misericordia datur, quando hi qui sublimia contemplantes esse se in hac peregrinatione miseros agnoscent, claritatem transitorie prosperitatis non accipiunt, et cum valde

desfleant, quia tarde ad patriam redeunt, tolerare insuper honoris onera compelluntur. Sequitur: *Et vita his qui in amaritudine animæ sunt?* — In amaritudine quippe animæ sunt omnes electi, quia punire flendo non desinunt que deliquerunt, vel gravis mœrore afficiunt, quia longe huc a facie Conditoris projecti, adhuc in aeternæ patriæ gaudis non sunt. De quorum corde bene per Salomonem dicitur: « Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscerbit extraneus (*Prov. xiv, 10.*) ». Sequitur:

VERS. 21. *Qui expectant mortem et non renit.* — Desiderant quippe sancti mortificare se funditus, atque ab omni vita gloriae temporalis extinguere, sed occultis Dei sepe iudiciis, vel praesesse in regmine, vel occupari injunctis honoribus compelluntur. Desideriorum suorum detrimenta tolerant, ut majora lucra conversis aliis reportent. Sequitur : *Quasi effodientes thesaurum.* — Qui thesaurum effodiunt, illi, appropinquantes in efflosione, enixius laborant; sic quippe qui mortificatione suam plene appetunt, quasi effodientes thesaurum querunt, et eo in opere delectabilius exsudant, quo jam velut thesaurum premia propinquiora considerant. Unde Paulus ait : « Non deserentes collectionem nostram sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes tanto magis, quanto videritis appropinquanter diem (Hebr. x, 25). » Aliter : Mundo morimur, si relictis visibilibus, in invisibilibus abscondamur. Thesaurum effodimus cum sapientiam perquirimus, de qua Salomon ait : Si quesieris illam quasi pecuniam, et sicut thesauros effodies eam (Prov. ii, 4). » Quam facile invenit, qui molem a se terrene cogitationis repellit. Sequitur :

VERS. 22. *Gaudentque rehementer cum invenerint sepulcrum.* — Sicut enim in sepulcro absconditur corpus, ita in divina contemplatione absconditur anima. Mundo adhuc vivimus cum mente foris vagamur; sed mortui in sepulcro abscondimur cum mortificati exterius, in secreto interne contemplationis celamur. Hinc Paulus ait : « Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Col. iii, 3). » Aliter thesaurum in sepulcro gaudentes querimus, cum sacre Scripturae paginas sapientiam perquirentes volvimus, cum exempla praecedentium perscrutamur, quasi ex sepulcro gaudium sumimus, quia mentis divitias apud mortuos invenimus. Sequitur :

VERS. 23. *Viro cui abscondita est via, et circumdedit eum Deus tenebris?* — Via enim sua viro abscondita est, quia etsi jam in qua sit vita qualitate considerat, adhuc tamen, ad quem finem tendat, ignorat. Et si jam sperna appetit, etsi plenis haec desiderii querit, adhuc si in eisdem desideriis permaneat, nescit. Est autem et alia vita nostra absconditio, quia nonnunquam et ad ipsa qua recte nos agere credimus, an in districti judicis examine recta sit ignoramus, Salomone attestante, qui ait : « Est via qua videtur hominibus recta, novissima autem ejus deducunt ad mortem (Prov. xiv, 12). » Sequitur : *Et circumdedit eum Deus tenebris.* — Tenebris namque homo circumdatur, quia quamvis coelesti desiderio ferveat, quid de semetipso sit dispositum intrinsecus ignorat. Sequitur :

VERS. 24. *Antequam comedam suspiro.* — Comedere est namque anime, supernae lucis contemplationibus pasci. Suspirat ergo antequam comedat, quia gemitu tribulationis afficitur, et postmodum contemplationis refractione satiatur. Sequitur : *Et quasi inundantes aqua, sic rugitus meus.* — Aquae,

A cum inundant, cum impetu veniunt, et crescentibus multipliciter voluminibus intumescunt. Electi vero dum mentis sue oculi divina iudicia opponunt, dum de occulta de se sententia trepidant, dum prateritorum snorum recolunt quae deflent, dumque sibi alhuc futura quae nesciunt pertimescant, quasi quedam in eis a quarum more volumina colliguntur, quae in mororis rugitus, quasi in subiecta littora defluant, Sequitur :

VERS. 25. *Quia timor quem timebam venit mihi.* — Justi igitur deflent et payent, et magnis se lamentis cruciant, quia deserter formidant. Et quamvis de correctione gaudeant, eorum trepidam mentem correctio ipsa perturbat, ne malum quod tolerant, non pia percussio discipline sit, sed animadversio justae vindictae. Ut illud Psalmista : « quis novit potestatem ira tua? » (Psal. lxxxix, 11.) Sequitur :

VERS. 26. *Nonne dissimulari? nonne silui? nonne quieti? et renit super me indignatio.* — Quamvis quolibet in loco positi, cogitando, agendo, loquendo peccemus, tunc tamen per tria haec animus effrenatus rapitur, cum mundi hujus prosperitate sublevatur. Nam cum auctoritate vocis a nullo restringitur lingua, licentius per abrupta dissenser. Sed sancti viri cum mundi hujus potestate fulciuntur, cor ad considerandam suam gloriam reprimit, linguam ab immoderata locutione restringunt, opus ab inquietudinis vagatione custodiunt. Potes quippe, cum habetur, et cogitanda est ad utilitatem et dissimulanda propter tumorem. Aliter : Silere est mentem a terrenorum desideriorum voce restringere. Quiescunt qui terrenarum actionum strepitus pro divino amore postponunt. Sciant enim quia nequaquam mens ad superna attollitur, si curarum tumultibus continue in infinitis occupatur. Quid enim de Deo occupata obtineat, quae de illo apprehendere aliquid etiam vacans laborat? Bene autem in Psalmis dicitur « Vacate et videite, quoniam ego sum Deus (Psal. xlvi, 11). » Quia qui vacare Deo negligit, suo sibi iudicio lumen ejus visionis abscondit. Sequitur : *Et renit super me indignatio.* — Magna quippe arte doctrinas dicturus, verbera praeulit recte facta, ut unusquisque hinc consideret, que peccantibus postmodum supplicia maneant, si etiam justos tam valida hic flagella castigant. Hinc Petrus ait : « Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? » (I Petr. iv, 18.) Sequitur :

CAPUT IV.

VERS. 1, 2. *Respondens Eliphaz Themanites dixit:* *Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies.* — Eliphaz namque Latina lingua dicitur *Domini contemptus.* Et quid aliud haeretici faciunt, nisi quod dum falsa de Deo sentiunt, eum superbiendo contemnunt? Loqui namque mollier Eliphaz inchoat, qui haereticorum speciem tenet, qui et primus amicorum loquitur, qui dum loquendi custodiam negligit, usque ad afflictionem contumelias excedit dicens : « Tigris periit, eo quod non haberet prædam (Job iv, 11). » Exasperare quippe haeretici auditores suos

in exordio locutionis metunt, ut vigilanter audiantur, et pene semper blanda sunt quae proponunt, sed aspera quae proseundo subinfurunt. Sequitur:

VERS. 5. *Sed conceptum sermonem quis tenere posset?*

— Tria genera sunt hominum qui a se dissidunt: Sunt qui ad loquendum prava concipiunt, et nulla silentii gravitate refrenantur; et sunt qui cum prava concipiunt, magni silentii se vigore restringunt; et sunt qui virtutum usu roborant, usque ad eam celsitudinem provehuntur, ut ad loquendum ne in corde quidem perversa concipient, quae silendo compescant. Eliphaz itaque ex quo sit ordine ostenditur, cum ait: *Sed conceptum sermonem tenere quis poterit?* Qui etiam loquendo se offensurum novit. Pravi igitur sicut in sensu leves sunt, ita in locutione præcipites. Hinc Salomon ait: « Qui emittit aquam, caput est jurgiorum (*Prov. xvii, 14*). » Sequitur:

VERS. 4. — *Ecce docuisti plurimos, et reliqua.* — Magnæ celsitudinis iste vir fuit, qui inter curam domus, et multiplicitum rerum custodiam, affectus pignorum, studiisque laborum, erudiendi ceteris se impedit. Temporalia regenda dispositus, æterna prædicando nuntiavit. Sed seu hæretici, seu perversi quilibet, cum bona justorum referunt, ea ad argumentum criminis flectunt. Nam sequitur:

VERS. 5. *Nunc autem venit super te plaga et desisti.* — Ab iniquis vero modo bonorum locuto, aut ejusdem linguae sue adjudicata testimonio in crimine vita succumbat. Qui etiam bona de justis aliis cognita loquuntur, sed haec ipsa protinus ad cumulum objurgationis pertrahunt. Sequitur:

VERS. 6. *Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua et perfectio viarum tuarum?* — Quæ cuncta superiori conjungit sententia. Sed intuendum valde est, quia quamvis inconvenienter inchoasset, congruenter tamen ordines rerum narrat. Quatuor quippe modis vitam beati Job virtutibus enumerando distinxit, dum et timori fortitudinem, et fortitudini patientiam, et patientia perfectionem junxit. In via namque Dei timor gignit fortitudinem, ut Salomon ait: « In timore Dei, fiducia fortitudinis (*Prov. xiv, 26*). » Quia dum mens nostra recto metu Conditori omnium jungitur, potestate quadam supra omnia sublevatur, fortitudo autem non nisi in adversitate ostenditur. Unde mox patientia subrogatur, et statim post patientiam viarum perfectio subinfurter. Ille enim perfectus est qui erga imperfectionem proximi impatiens non est. Sequitur:

VERS. 7. *Recordare, obsecro te, quis unquam innocens perit?* et reliqua. — Sepe enim hic et innocentes pereunt, sed ad æternam gloriam pereundo servantur. Quia hic innocens perit, propheta affirmat: « Justus perit, et nemo est qui recognitet (*Isa. lvi, 4*). » De rectis Sapientia dicit: « Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus (*Sap. iv, 11*). » Sequitur:

VERS. 8, 9. *Quin potius vide eos qui operantur iniquitatem, et seminarunt dolores, et metunt eos,* flante

A Deo perisse. — Dolores seminar est fraudulentiam dicere eos, et metere est dicendo prævalere. Vel certe dolores seminar qui perversa agunt, metunt cum de eadem perversitate puniuntur. Fructus quippe doloris est retributio damnationis. Seminar ergo, inquit, dolores et metunt, quia iniqua sunt quæ faciunt, et in ipsa iniustitate prosperantur, sicut Psalmista ait: « Polluntur viae ejus in omni tempore (*Psal. ix, 25*). » Flare Dei, vindicta retributio dicitur. Bene itaque qui dolores seminar, flante Deo, pereunt, quia unde foris perversa faciunt, inde ab intimis recte feriuntur. Flare irascendo dicitur, quia is qui in se tranquillus est pereuntibus turbulentus videtur. Sequitur:

B VERS. 10. *Rugitus leonis et vox leænae, et dentes catulorum leonum contriti sunt.* — Quid enim rugitus leonis appellat, nisi, ut paulo ante præmisimus, severitatem viri? quid vocem leænae, nisi loquacitatem conjugis? Quid dentes catulorum leonum, nisi edacitatem prolis? Quia enim filii convivantes extincti sunt, dentum expressione signantur. Quæ cuncta dum contrita Eliphas exsultat [exaltat], quasi jure damnata denuntiat. Cujus adhuc duritiam increpationis ingeminat, cum subiungit:

VERS. 11. *Tigris perit, eo quod non habere prædam, et catuli leonis dissipati sunt.* — Quem enim nomine tigris nisi beatus Job nota varietatis signum? vel aspersum maculis simulationis? Sed nimurum omnis hypocrita tigris est, quia dum mandus color dissimulatione ducitur, vitiorum nigredine interrumpe variatur. Sæpe dum de castitatis munditia extollitur, sorde avaritiae fœdatur. Quæ videlicet tigris rapit prædam, quia humanis sibi favoribus usurpat gloriam. Quia enim rapta laude extollitur, quasi præda satiatur. Translatio autem Septuaginta Interpretum non habet *tigris*, sed, *mirmicoleon perit*. Mirmicoleon quippe parvum valde est animal formicis adversum? Dicitur autem Latine formicarum leo, vel certe formica et leo. Quid in mirmicontis nomine Eliphas in beato Job nisi pavorem et audaciam reprehendit? Ac si aperte dicat: Non injuste percussus es; contra erectos timidus, contra subditos audax fuisti.

D TYPICE. Leo, propter virtutem, Dominum; propter saevitiam diabolum, designat. De Domino: « Vicit leo de tribu Juda (*Apoc. v, 5*). » De diabolo: « Adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens (*I Petr. v, 8*). » Leæna autem nomine aliquando sancta Ecclesia designatur, quia audax est in adversis, ut isdem Job ait: « Non pertransivit per eam leæna (*Job xxviii, 8*). » Aliquando Babylonia propter immanitatem. Catuli autem leonum sunt quilibet reprobi, ad iniquam vitam malignorum spirituum errore generati. Sancti etenim viri sollicite custodiunt semetipsos, ne leo idem antiquus hostis eos sub aliqua imagine virtutis occidat, ne leæna vox auribus perstrepatur, idem ne Babylonis gloria sensum ab amore coelestis patriæ avertat, ne catulorum dentes mordeant, id est ne reproborum suasio in corde conva-

lescat. Sed hæretici jam quasi de sanctitate securi sunt, quia vitæ sue meritis cuncta se superasse suspicantur. In tigris etiam nomine propter multi-formis astutæ varietatem non incongrue cum signavit, quem superius per leonem. Satan quippe modo stultorum mentes blande persuadet, modo ad culpam terrendo pertrahit. Item per mirmicoleon designatur, quia carnalibus leo est, spiritualibus autem formica. Sequitur :

VERS. 12. *Porro ad me dictum est verbum absconditum.* — Verbum absconditum hæretici audire se simulant, ut auditorum mentibus quamdam prædicationis sue reverentiam obdueant. Qui scilicet, ut mira ostendere valeant, nova semper exquirunt, ut Salomon ait : « Aque furtivæ dulciores sunt, » et reliqua (*Prov. ix, 17*). **TYPICE.** Verbum absconditum invisibilis Pinius vocatur, de quo Joannes ait : « In principio erat Verbum, » et reliqua (*Joan. i, 1*). Sed hoc verbum absconditum electorum mentibus dicitur, cum potestas unigeniti Filii creditibus manifestatur. Potest etiam absconditum allocutio intimæ aspirationis intelligi, de qua Joannes ait : « Uctio ejus docet nos de omnibus (*I Joan. ii, 7*). » Quæ minirum aspiratio humanam mentem tangendo sublevat, et ex desideriis internis inflamat. Absconditum ergo verbum audire est locutionem sancti Spiritus corde percipere. Quæ profecto scriri non potest, nisi a qua haberi potest. Verbum hoc absconditum dicitur, quia illud a quibusdam procul dubio in corde percipitur, quod a maxima parte hominum nescitur. Vel certe afflato sancti Spiritus, absconditum verbum est, quia sentiri potest, strepitu locutionis exprimi non potest. Sequitur : *Et quasi furtive suscepit auris mea venas susurri ejus.* — Venas itaque susurri divini suscepit furtive, qui ad percipiendam virtutis ejus notitiam, deserto publicæ prædicationis ostio, præve intelligentiæ rimas querit, de quibus Dominus dicit : « Qui non intrat per ostium in ovile ovium, hic furest et latro (*Joan. x, 1*). » **TYPICE.** Venas superni susurri auris cordis furtive suscepit, quia subtilitatem locutionis intimæ afflata mens raptum et occulte cognoscit, quia et subtracta a visilibus invisibilia conspicit, et repleta invisibilibus visibilia perfecte contemnit. Susurrum quippe occulti verbi est, haec ipsa locutio aspirationis internæ. Venæ autem susurri dicuntur causarum origines, quibus hæc ipsa aspiratio ad montem ducitur. Quasi enim venam susurri sui aperit, cum nobis latenter insinuat quibus modis ad nostræ intelligentiæ aurem venit. Aliquando enim amore, aliquando terrore compungit. Alter : Qui enim susurrit, occulte loquitur, et vocem non exprimit, sed initiat. Cum ergo Omnipotens se nobis per rimas contemplationis indicat, nequaquam nobis loquitur, sed susurrit, quia et se plene non intimat; quiddam tamen de se humanæ menti manifestat. Tunc autem nequaquam jam susurrit, sed loquitur cum ejus nobis certa species revelatur. Hinc Dominus ait : « Palam de Patre annuntiabo vobis (*Joan. XVI, 25*). »

A Et Joannes : « Videbimus eum sicuti est (*Joan. III, 2*). » Sequitur :

VERS. 13. *In honore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines.* — In nocturna quippe visione, dubie cernitur. Rimæ ergo susurri in pavore nocturnæ visionis se percipisse hæretici asserunt, quia ut ea qua docent alta alii ostendant, vix ea se capere posse denuntiant. Sed hinc colligendum est, quomodo audientibus certa esse poterunt qua ipsi dubie viderunt. **TYPICE.** Horror nocturnæ visionis est pavor occultæ contemplationis. Humana etenim mens, quo altius elevata quæ sint eterna considerat, eo de factis temporalibus gravius tremefacta formidat. Sequitur : *Quando solet sopor occupare homines.* — Ac si dicant hæretici. Cum homines interiori [inferiori] dormiunt, nos ad percipienda superna vigilamus. Figurate autem tribus modis somnus accipitur : aliquando enim mors carnis accipitur, ut Paulus ait : « Nolo vos ignorare, fratres, de dormientibus, » et paulo post : « Ita et Dens eos, qui dormierunt, per Jesum adducet cum eo (*I Thess. iv, 13, 14*). » Aliquando torpor negligenter, ut illud : « Hora est jam nos de somno surgere (*Rom. XIII, 11*). » Et : « Evigilate, justi (*I Cor. XV, 31*). » Aliquando vero calcatis desideriis terrenis, quies vitæ accipitur ut illud : « Ego dormio, et cor meum vigilat (*Cant. V, 2*). » Quisquis enim ea quæ mundi sunt agere appetit, quasi vigilat; quisquis vero internam requiem querens, hujus mundi strepitum fugit, velut obdormiscit. Quia igitur nequaquam notitia interna concipitur, nisi ab externa implicazione ccessetur, recte nunc dicitur : *Quando sopor solet occupare homines*, ut Dominus ait : « Nemo potest duobus dominis servire (*Matth. VI, 24*). » Sequitur :

VERS. 14. *Pavor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.* — Quia enim hæretici, de doctrina sue altitudine miri videri appetunt, quasi pertimescant quod dicunt. **FIGURATE.** Quid per ossa nisi fortia acta accipimus? De quibus Propheta ait : « Dominus custodit omnia ossa eorum (*Ps. XXXIII, 21*). » Ac si diceretur : Subtilitatis intimæ arcana percipiens, unde me apud me fore credidi, ante conspectum judicis inde titubavi. Districcionem quippe justitiae contemplantes, etiam de ipsis operibus juste pertimescimus, quæ nos fortia egisse putabamus. Sequitur :

VERS. 15. *Et cum spiritus, me præsente, transiret, inhoruerunt pili carnis meæ.* — Ut incomprehensibilia se cognovisse judicent, non stetisse, sed transisse coram se spiritum narrat. Mystice autem nobis præsentibus transit spiritus, quando invisibiliæ cognoscimus, et tamen haec non solide, sed raptum videmus. Non ergo stat spiritus, sed transit, quia in suavitate contemplationis intimæ diu mens fixa non permanet, quæ mox ad semetipsum ipse immensitate luminis reverberata revocatur. Pili carnis sunt qualibet superflua humanæ corruptionis, vel vite veteris cogitationes. Transeunte ergo spiritu,

pili carnis inhorrerunt, quia ante compunctionis vim cogitationes superflue fugiunt, ut nil fluxum libeat, quia afflatam mentem etiam contra semetipsam visitationis intime severitas inflamat. Sequitur :

VERS. 16. *Stetit quidem cuius non agnoscebam vultum.* — Vultum se vidisse incognitum haeretici simulant, ut esse se ei cognitos, qui ab humana mente cognosci non valet, ostendant. **TYPICE.** Qui-dam namque non dicimus, nisi de eo utique quem exprimere aut nolumus, aut non volumus. Sed qua mente hoc loco dicitur *quidam*, exponitur cum protinus subinfertur : *Cujus non cognoscebam vultum.* Cum enim animus postponens omnia imaginem rerum, phantasma, substantiamque semper ut est idem est, et ubique praesens est, cogitat, conspicit hanc. Quam si needum quid sit apprehendit, agnoscit certe quid non sit. Bene autem dictum est : *Stetit.* Omnis quippe creatura, quia ex nihilo facta est, et per semetipsam ad nihilum tendit. Stare ergo solius Creatoris est, per quem cuncta transeunt, et in quo aliquo aliqua ne transeant retinentur. Sequitur : *Imago eorum oculis meis.* — Sæpe haeretici Deum sibi imaginaliter fingunt, quem intueri spiritualiter nequeunt, ejusque vocem quasi auræ levis audire se perhibent, qui ad secreta illius cognoscenda quasi esse se familiariores catenis gaudent. Non enim ea docent que publice Deus loquitur, sed que eorum auri quasi latenter aspirat. **MYSTICE.** Imago Patris Filius est, sicut Moyses de formatione hominis ait : « Ad imaginem suam fecit illum (Gen. 1, 27). » Et Apostolus. « Qui cum sit splendor gloriae et figura substantiae ejus (Hebr. 1, 3). » Cum ergo æternitas cernitur, prout infirmitatis nostræ possibilites admittit, imago ejus mentis nostræ oculis antefertur. Quis vero cum in Patre intendimus, hunc quantum accepimus per suam imaginem, id est per Filium, videamus, ut ipse Dominus ait : « Nemo venit ad Patrem nisi per me (Joan. xiv, 6). » Sequitur. *Et vocem quasi auræ reuis audiui.* — Quid enim per vocem auræ levis, nisi cognitio Spiritus sancti? Qui de Patre procedens, et de eo quod est Filii, accipiens, nostræ tenuiter notiæ infirmitatis infundit. Quia igitur humana mens, quantalibet virtute tetenderit, vix de intimis extrema cognoscit, recte nunc dicitur : *Et vocem quasi levis audiui.* — Sequitur :

VERS. 17. *Nunquid homo Dei comparatione justificabitur?* — Humana justitia divinae justitiae compara-ta injustitia est. Quia et lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. Bene autem subditur : *Aut Factore suo purior erit vir?* — Puriorem autem se vir Factori suo aestimat, si contra flagellum querelam parat, eumque sibi procul dubio postponit, cuius judicium de sua afflictione redarguit. Qui enim mire hominem ex nihilo fecit factum impie non afflit. Quapropter male se rectum putat, qui regulata summa rectitudinis ignorat. Sequitur :

A **VERS. 18.** *Ecce qui seruant ei non sunt stabiles.* — Natura quippe angelica etsi contemplatione Auctori inherendo in statu suo immutabilitatem permanet, eo ipso tamen quo factura est, in semetipsa vicissitudinem mutabilitatis habet. Mutari autem ex alio ad aliud ire est, et in semetipsa stabilem non esse. Sola autem natura incomprehensibilis nescit moveri, quæ ab eo quod semper idem est, nescit immotari. Hanc autem in angelis mutabilitatem dicit, quamvis immutabiles sint per hoc quod ei qui semper idem est, vinculis ligantur. Sequitur : *Et in angelis suis reperit pravitatem.* — Hoc de apostatis spiritibus infertur. Mire autem Deus omnipotens naturam summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit, ut et qui manere nolent, ruerent, et qui in conditione persistenter, tanto in ea jam dignius, quanto ex arbitrio starent. Sequitur :

B **VERS. 19.** *Quanto magis qui habitant domos luteas.* — Luteas quippe domos habitamus, qui in corpora terrena subsistimus, ut Paulus ait : « Habemus thesaurum istum in vasibus fictilibus (II Cor. iv, 7). » Et rursus : « Scimus quia si terrestris domus nostra dissolvatur, » et reliqua (II Cor. v, 5). Sequitur : *Qui terrenum habent fundamentum.* — Terrenum fundamentum est substantia carnalis, ut Psalmista ait : « Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto, et substantia mea in inferioribus terræ (Psal. cxxxviii, 15). » Sequitur : *Consumetur velut a tinea.* — Tinea de veste nascitur, et eamdem vestem de qua oritur, oriendo corruptit. **C** Quasi quedam vero vestis anima caro est. Ex qua nimurum carnalis tentatio velut tinea nascitur, ac per hanc ad interitum lacerata pervenit. Ac si dicatur : Si illi spiritus immutabiles esse nequeunt, qui nulla carnis infirmitate deprimentur, qua temeritate se homines in bonis permanere constanter astimant? Possunt quoque per angelos sancti doctores intelligi, ut illud prophetæ : « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercitum est (Mal. ii, 7). » Qui esse omnino sine culpa nequeunt, cum præsentis vitæ iter gradientur, quantalibet virtute fulgeant, quia corum gressus tangit, aut luto illiciti operis, aut pulvereæ cogitationis. Domus luteas habitant, qui de illecebrosa hac vita carnis exsultant. Hanc Paulus desperaverat habitare dicens : « Nostra conversatio in celis est (Phil. iii, 20). » Qui enim seruant ei, non sunt stabiles quia cum mens ad alta nititur carnis sue cogitatione dissipatur. Pravitas ergo in angelis reperitur, dum ipsos quoque qui veritatem nuntiant, nonnunquam subreptio vitæ fallacie gravat. Ac si dicat : Si electi mundi hujus iniquitate feriuntur, quibus ieiibus penetrantur reprobi? Tinea quippe damnum et non solitum facit. Ita iniquorum mentes, quia damna sua considerare negligunt, integratatem quasi nescientes perdunt. Amittunt namque a corde innocentiam, ab ore veritatem, a carne continentiam, et per accessum temporis, etatem vitæ. Sed hæc nequaquam conspiciunt. Sequitur :

VERS. 20. *De mane usque ad vesperam succidentur.* — De mane usque ad vesperam peccator succidetur, dum a vita sue exordio usque ad terminum, iniquitatis perpetratione vulneratur, ut Psalmista ait : « Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos (*Psal. liv, 24*). » Sequitur : *Et quia nullus intelligit, in eternum peribunt.* Nullus intelligit vel eorum qui perirent, vel eorum qui perditos perirentium mores imitantur. Ut illud : « Justus periret, et nemo est qui recognoscet (*Isa. lvii, 1*). » Potest etiam per mane prosperitas, vespero hujus mundi adversitas designari. De mane ergo usque ad vesperam reprobri succiduntur, quia et per prospera lascivientes deprecentur, et per adversa impatientes ad insaniam exsurgunt. Quos de mane usque ad vesperam culpa nequam succiderent, si vel prospera fomentum precererent, vel adversa sectionem sui vulneris astimarent. Sequitur :

VERS. 21. *Qui autem reliqui fuerint auferentur ex eis.* — Reliquos autem hujus mundi despctos dicit, quos presens saeculum ad nullius gloriae usum eligit, sed quasi minimos indigneosque derelinquit. Sed nos Dominus eligere non designatur. Paulus attestante, qui ait : « Quae stulta mundi sunt elegit Deus, ut confundat sapientes; » et : « Infirma mundi elegit, ut confundat fortia (*I Cor. i, 27*). » Sequitur : *Morientur et non in sapientia.* — Hoc loco Eliphias cum de electis diceret, qui reliqui fuerint auferentur et eis, illico adjungens : *Morientur et non in sapientia*, ad illud protinus recurrit, quod sapientius de reprobis protulit dicens : *Et quia nullus intelligit*, et reliqua. — Mortem quidem et sapientiam pariter reprobri fugiunt, sed sapientiam penitus deserunt, mortis autem laqueos non evadunt. Et qui quando morituri vivere moriendo potuerant, dum mortem que procul dubio ventura est metunt, et vitam simul, et sapientiam perdunt. Sequitur :

CAPUT V.

VERS. 4. *Voca ergo si est qui tibi respondent.* — Omnipotens Deus sepe ejus precem in perturbatione deserit, qui praecepta ejus in tranquillitate contemnit. Unde scriptum est : « Qui avertit aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis (*Prov. xxviii, 9*). » Vocare nostrum est humili Deum prece deposcere. Respondere Dei est effectum precibus præbere. Ac si dicat : Quantumlibet afflictus clamans, Deum respondentem non habes, quia vox in tribulatione non inventi quem mens in tranquillitate contempsit. Sequitur : *Et ad*

aliquem sanctorum convertere. — Ac si deridens dicas : Sanctos quoque invenire in afflictione adiutores non vales, quos habere socios in hilaritate nouisti. Sequitur :

VERS. 2. *Virum stultum interficit iracundia.* — Ilæc nimur sententia vera esset, si illata contra tanti viri patientiam non fuisset. Scriptum quippe est : « Tu autem cum tranquillitate judicas (*Sap. xii, 18*). » Sciendum vero quia quoties turbulentos motus animæ sub mansuetudinis virtute restringimus, redire ad similitudinem Conditoris conamur. Quam nimur similitudinem, cum tranquillitatem mentis ira perturbat, amittit. Per iram sapientia perditur, ut illud : « Ira in sinu stulti requiescit (*Eccle. vii, 10*). » Per iram justitia relinquitur, sicut scriptum est : « Ira viri justitiae Dei non operatur (*Jac. i, 20*). » Per iram lux veritatis amittitur, ut illud : « Sol non occidat super iracundiam vestram (*Ephes. iv, 25*). » Duobus vero modis iracundia vincitur : Primus est, ut omnes sibi quas pati potest contumelias proponat. Secundus modus est, ut cum alienos excessus aspicimus, nostra quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Sciendum vero est, quod alia est ira, quam impatientia excitat, alia quam zelus format. Illa ex vitio, ista ex virtute generatur. De hac Psalmista ait : « Irascimini et nolite peccare (*Psal. iv, 5*). » De hac Salomon ait : « Melior est ira risu (*Eccles. vii, 4*). » De illa : « Virum stultum interficit iracundia (*Job v, 2*). » Ac si dicat : Ira per zelum sapientes turbat. Ira vero per vitium stultum trucidat. Sequitur : *Et parvulum occidit invidia.* — Invidere enim non possumus, nisi eis quos in aliquo nobis meliores putamus. Parvulus ergo est qui livore occiditur, quia ipse sibi testimonium prohibet, quod eo minor sit, cuius invidia torquetur. Quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret. Hinc scriptum est : « Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum (*Sap. ii, 24*). » Invidia enim cum mente tabescerit, cuncta quæ invenerit bene gesta consumit, ut illud Salomonis : « Vita carnium sanitas cordis, putredo ossium invidia (*Prov. xiv, 30*). » Qui ergo livoris peste plene carere desiderat, illam haereditatem diligit, quam cohædendum numerus non angustat. Imminutio ergo livoris est affectus urgens internæ dulcedinis, et plena mors ejus est perfectus amor æternitatis. Quia cum nulla terrena desiderat, nihil est quod ejus erga proximum charitate contradicat.

LIBER SEXTUS.

VERS. 5. *Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini ejus statim.* — Stultus quippe Judgeorum populus existit, qui ipsam incarnationem aeternæ Sapientiae sprexit. Qui quasi firma radice convaluit,

quia electorem Vitam temporaliter extinguendo superavit. Sed hunc Eliphias maledicendo despicit, quia nimur omnes haeretici quorum tenere speciem amicos beati Job diximus, cum de nomine Christi

gloriantur, Judicorum perfidiam ex auctoritate reprehendunt. MORALITER. Quasi firma radice stultus in terra figitur, quia totis desideriis in terreno amore solidatur. Cujus enim fortis gloria aspiciunt, protinus post gloriam que pena sequatur, attendunt, et tacita intus cogitatione despiciunt. Pulchritudinem quippe stulti maledicere, est ejus gloriam ex considerata damnatione judicare. Statim ac si diceret: Contra stulti pulchritudinem moram in maledictione non habui, quia cum haec cernerem, simul etiam penam sequentem vidi. Nemini statim maledicere, si qua me illius glorie delectatio tenuisset. Sequitur:

VERS. 4. *Longe fiant filii ejus a salute.* — Filii ejus stulti sunt omnes qui perfidiae illius predicatione generantur. Qui scilicet a salute longe sunt, qui etsi temporaliter vitam sine afflictione percipiunt, aeterna gravius ultione feriuntur. Sicut de eisdem filiis illius dicitur: « Vae vobis, Scribæ et Pharisæi hypocrita, qui circumitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum, et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos (Matth. xxiii, 15). » MORALITER. Filii quippe stulti sunt qui in ambitione hujus seculi, ex ejus imitatione pascuntur, qui profectio a salute longius fiunt, quanto imprestatione [in perpetratione] nequitia nulla infirmitate feriuntur. Sequitur: *Et conterentur in porta, et non erit qui eripiat.* — Quis portæ nomine, nisi Mediator Dei et hominum debet intelligi? Qui ait: « Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur (Joan. x, 9). » Filii igitur hujus stulti extra portam projiciuntur, in porta conterentur, quia pravae Iudeorum soboles ante Mediatores adventum in legis observatione flouerunt, sed in ipsa Redemptoris nostri presentia a divinitatis obsequio perfidiae suæ meritis repulsi ceciderunt. Quos nimirum non est qui eripiat. Quia scilicet dum ipsum Redemptorem extingue persequendo conati sunt, oblatæ sibi remedium erectionis absconderunt. MORALITER. Sicut urbis aditus porta dicitur, ita est dies iudicij porta regni, et per eum ab electis omnibus ad coelestis patriæ gloriam intrator. Hinc Salomon ait: « Nobilis in porta vir ejus, quando se viderit cum senatoribus terræ (Prov. xxxi, 25). » Et rursus: « Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eum in portis opera ejus (Prov. xxxi, 31). » Filii igitur hujus stulti ante portum electi sunt, sed in porta conterentur, quia hujus seculi amatores in praesenti vita superbiunt, sed in ipso regni aditu aeterna animadversione feriuntur. Illos quippe Veritas aeterna adversitate eripit, quos in temporalibus prosperis per disciplinam premitt. Qui ergo nunc renuit premi, tunc non valet eripi. Sequitur:

VERS. 5. *Cujus messem famelicus comedat.* — Hujus stulti messis fuerat sacre legis eloquia. Quam stultus comedet. Quia nimirum gentilis populus verba legis intelligendo edidit, ad quam plebs Judaica sine intellectu laboravit. Hinc Veritas ait: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi satu-

A rabuntur (Matth. v, 6). » MORALITER. Habet etiam famelicus messem, quando iniquis quisque donum intelligentiae rectæ accipit. Quam nimirum comedit famelicus, quia is qui ad Deum sanctis desideriis anhelat, discit quod audit, agit quod didicerit, et dum doctores pravi recta prædicatione reficiuntur, quid aliud quam stulti fruge satiantur? Sequitur: *Et ipsum rapiet armatus.* — Antiquus hostis Judæum populum armatum rapuit, quia in eo vitam fidei fraudulenta suggestione quasi jaculis extinxit. MORALITER. Antiquus namque hostis quasi inermis vincitur, cum mala aperta suggerens, humanæ menti bona omnia simul destruere conatur. Sed armatus venit, quando bona alia intacta deserens, latenter alia corruptit. Sequitur: *Et bibunt sientes divitias ejus.* — Hujus stulti divitias sientes bibunt, quia fluentis sacræ locutionis, quæ Judaicus populus in superbiae ostentatione possidet, conversæ gentilium mentes irrigantur. Unde et eis per prophetam dicitur: « Omnes sientes, venite ad aquas, » et reliqua (Isa. lv, 1). MORALITER. Sæpe stultus habet interni liquoris fontem, sed non bibit, quia ingenium quidem accipit intelligentiæ, sed tamen veritatis sententias cognoscere loquendo contemnit. Divitiae quoque mentis sunt verba sacræ locutionis; sed has divitias stultus oculis aspicit, et in ore mentis sua usum minime assumit. Ad comprehendenda enim verba nullo studio amoris elaborat; at contra alius situm habet, et sepe hoc in divinæ legis eruditione quandoque studendo intelligit, quod per negligentiam ingeniosus nescit. Hinc Salomon ait: « Stellio manus nititur, et moratur in ædibus regis (Prov. xxx, 21). » Plerunque enim aves quas ad volatum pennæ sublevant in vepribus resident. Sequitur:

VERS. 6. *Nihil in terra sine causa.* — Idcirco enim sæpe desidiosus ingenium accipit, ut de negligentia justius puniatur, quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit, et idcirco studiosus tarditate intelligentia premitur, ut eo majora præmia retributionis inveniat, quo magis studio inventionis elaborat. Sequitur: *Et de humo non egreditur dolor.* — Dolor namque quasi de humo egreditur, cum homo ad Dei imaginem conditus, de rebus insensibilibus flagellatur. Sed quia per occulta merita mentium, aperta prodeunt flagella poenarum, de humo dolor non egreditur, quo modo sensus nostri malitia exigit, ut a rebus insensibilibus feriatur. Nequaquam poena de ea nascitur creatura quæ percutit, sed de ea procul dubio quæ peccando vim percussionis extorsit. Sequitur:

VERS. 7. *Homo nascitur ad laborem, et avis ad rolandum.* — Ad laborem quippe homo nascitur, quia nimirum is qui sui accepta est ratione prædictus, considerat quod valde sibi sit impossibile, ut haec peregrinationis suæ tempore sine gemitu evadat. Sed in eo quod caro flagellis afficitur, mens ad appetenda sublevatur altiora, Paulo attestante, qui ait: « Et licet qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renovatur de die in diem

(*I Cor.* iv, 16). » Inde enim mens ad summa evolat, unde caro in infimis durius laborat. Potest quoque appellatione hominis carnarium vita signari, unde Paulus ait : « Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne homines estis et secundum hominem ambulatis ? » (*I Cor.* iii, 3.) In hac itaque vita homo ad laborem nascitur, quia carnalis quisque contra se vitia appetit, desideriorum suorum se pondere affigit. Tanto enim quisque hujus mundi veraciter mala sentit, quanto ejus bona inhianter appetit. At contra tanto animus a labore afflictionis se subtrahit, quanto per spem ad summa sustollit. An non quasi avis ad volandum Paulus natus fuerat, qui tot adversa sustinens dicebat : « Nostra conversatio in celis est ? » (*Phil.* iii, 20.) Sequitur :

VERS. 8. Quamobrem ego deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum. — Ac si aperte diceret : Ilium rogo per quem haec tribui scio. Sequitur :

VERS. 9. Qui facit magna. — Quis omnipotens Dei mirabilia perscrutari sufficiat ? Quod cuicta ex nihilo creavit, quod ipse mundi fabrica mira potentia virtute disposita : et super aereum cælum suspenditur, et super abyssum terra libratur ? Bene autem adjunxit : *Et inscrutabilia.* — Minus enim fuerat magna facere, si tamen que facta sunt perscrutari potuissent. Sequitur : *Et mirabilia absque numero.* — Minoris autem esset magnitudinis, si qua inscrutabilia pauca fecissent. Sed inter haec sciendum est, quia divina miracula et semper debent considerari per studium, et nunquam discuti per intellectum. Sæpe enim fit, ut dum nonnulli homines mortuorum corpora in pulverem redacta considerant, et resurrectionis vim colligere ex ratione non possunt, haec ad statum pristinum redire posse desperant. Sequitur :

VERS. 10. Qui dat pluviam super faciem terræ, et reliqua. — Omnipotens enim Deus terra pluviam trubuit, cum arenitia corda gentilium supernæ gratia prædicationis perfundit; et aquis universa irrigat, quia sterilitatem perdit hominis repletione spiritus ad fructificationem format, sicut per semetipsam Veritas dicit : Qui biberit aquam, » et reliqua (*Joan.* iv, 13). Universitatis autem nomine homo significatur, quia in ipso vera species et magna communictatio universitatis ostenditur. Unde et Veritas discipulis dicit : « Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creature (*Marc.* xvi, 15). » Quamvis hoc loco universa intelligi et aliter possunt, cum enim divites et pauperes, fortes et debiles, sapientes et insipientes spiritus ad suam cognitionem vocat, universa Deus aquis irrigat. Possunt autem universorum nomine ipsæ morum dissimilitudines designari. Alius namque elatione erigitur, aliis libidine inflammatur, aliis avaritia anhelat. Sed universa Deus aquis irrigat, quia vim sui sermonis in singulis juxta morum diversitates format, ut hoc in ejus eloquio quisque inve-

A niat, per quod virtutis necessariae germen ferat. Sequitur :

VERS. 11. Qui ponit humiles in sublime, et merentes erigit sospitate. — In sublime humiles ponuntur, quia ii qui nunc pro Dei amore despiciunt, tunc cum Deo judices veniunt. Hinc enim Dominus dixit : « Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis sue, et reliqua (*Matth.* xix, 28). » Tunc mereentes Dominus erigit, quia hi qui ejus desideriis prospera fugiunt, cruciatusque perseverantium tolerant, tanto sublimiore tunc sospitatem recipiunt, quanto nunc a cunctis mundi gaudiis devoti moriuntur. Hinc est enim quod per Salomonem dicitur : « Cor quod novit amaritudinem animæ sue, in gaudio ejus non miscebitur extraneus (*Prov.* xiv, 10). » Quod tamen de electis Dei etiam in hac vita nihil obstat intelligi. In sublime quippe humiles ponuntur, quia cum se ex humilitate substernunt, altæ mentis iudicio cuncta temporalia transeunt. Videamus humilem Paulum; ait enim :

C « Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum ; nos autem servos vestros per Christum (*II Cor.* iv, 5). — Videamus in sublime jam positum : « An nescitis quia angelos iudicabimus ? » (*I Cor.* 1, 3); et rursus : « Conresuscitavit, et conserdere nos fecit in colestibus (*Ephes.* ii, 6). » Mereentes etiam Dominus sospitare erigit, qui afflictos suos ad gloriam vere letitiae soliditate sustulit. Sospitare quippe non insanis erecti sunt, qui in bonis actibus positi ipsi in Domino firmi gratulantur. Nonnulli enim et iniquitates perpetrant, et gaudere non cessant. De quibus dicitur : « Qui letantur cum maleficerint, » et reliqua (*Prov.* ii, 13). Hi certe non sospitare eriguntur, sed insanis, qui superbiunt cum affligi debuerant. Sequitur :

VERS. 12. Qui dissipat cogitationes malignorum non possint implere manus eorum quæ ceperant. — Reproborum mentes perversi cogitationibus semper invigilant, sed plerisque eis superna dispensatio obviat. Et quamvis pravitatem consilii nec fracti adversitatibus corrugant, tamen ne contra bonos prævaleant eorum vires refrenantur. Sequitur :

VERS. 13. Qui comprehendit sapientes in astutia eorum, et consilia pravorum dissipat. — Sapientes ergo Dominus in ipsa eorum astutia comprehendit, quando ejus consilii humana facta etiam tunc congrue servavit cum resistunt. Astute namque aliquid agere fratres Joseph ausi sunt, ut Dei consilium mutaretur. Sed divino iudicio quod declinare conati sunt, renitendo servierunt. Ideo quippe ab eis Joseph venditus fuerat, ne adoraretur (*Gen.* xxxvii, 28). Sed ideo est adoratus, quia venditus. Sic divinum consilium, dum devitatur, impletur. Sic humana sapientia, dum reluctatur, comprehenditur. Comprehendit etiam Dominus sapientes in astutia eorum, quando et hoc ad pietatis sue obsequium, nostræque salutis augmentum redigit, quod contra illum humana incredulitas exarsit. Hinc Psalmista ait : « Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus (*Psal.*

cx, 2). Hinc Salomon ait : « Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum (Prov. xxi, 30). » Sequitur :

VERS. 14. *Per diem incurrit tenebras, et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.* — Per diem tenebras incurrit, qui in ipsa veritatis praesentia perfida errore cecati sunt. Persecutores igitur Redemptoris nostri, dum divina virtutis miracula cernerent, et tamen in ejus divinitate dubitarent, in die tenebras passi sunt, quia visum in luce perdidunt. Hinc est quod de Iudea dicitur : « Occidit sol, cum adhuc esset dies (Jer. xv, 9). » Hinc iterum propheta dicit : « Quid de nocte, custos? quid de nocte, custos? Venit mane et nox (Isa. xxi, 11, 12). » De nocte enim custos venit, quia humani generis protector et manifestus in carne apparuit, et tamen hunc pressa perfidae sue tenebris Iudea minime agnoscit. De cuius praesentia et nova lux mundo inclaruit, et tamen in corde infidelium vetusta cecitas remansit. Iudei autem aperta Dei miracula viderunt, et adhuc eum quasi palpantes quererant, cum dicentes : « Quousque animas nostras tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam (Joan. x, 14). » **MORALITER.** Mens quippe iniquorum hominum cum de aliena melioratione affligitur, de radio lucis obscuratur. Qui quasi in nocte, sic in meridie palpant, quia dum bonum quod vident accusare nequeunt cecati malitia malum quod non vident accusare querunt. Bona enim in proximis aperta vident, sed, si qua mala latent, investigant. Quod bene exprimitur, cum Loth protengentibus angelis, in domo ejus Sodomite ostium non invenerunt. Sequitur :

VERS. 15. *Porro salvum faciet egenum a gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem.* — Ipse quippe pauper est, de quo per Paulum dicitur : « Propter vos egenus factus est, cum dives factus esset (II Cor. viii, 9). » Potest per oris gladium accusantium Hebreorum lingua signari, de quibus per Psalmistam dicitur : « Filii hominum, dentes eorum arma, » et reliqua (Psal. lvi, 5). Ipsi quippe clamaverunt : « Crucifige, crucifige (Joan. xix, 6). » Per violenti vero manum, ipsa crucifigens gentilitas exprimitur, qua in Redemptoris morto Hebreorum voces opere implevit. Redemptor autem noster et vires gentilium et linguam Hebreorum moriendo ex humilitate pertulit, sed ex divinitatis sua potentia resurgendo superavit. Moraliter quippe est quisquis apud semetipsum elatus non est. Unde Veritas dicit : « Beati pauperes spiritu, » et reliqua (Math. v, 3). Gladius namque oris est, iniquitas persuasionis. Manus autem violenti est adversitas potestatis. Ac si ergo diceret : Sed et in se Dominus mentes hominum solidat, ut eas ad perpetranda nequitiam nec blandimenta suasionum pertrahant, nec dolores suppliacionum frangant. Sequitur :

VERS. 16. *Et erit egeno spes.* — Salvato enim paupere spem egenus recipit, quia resurgentem carne Domino, fidelis quisque ad aeternae vitae fiduciam convalescit. Spes quippe in aeternitate animum eri-

A git, et idecirco nulla mala exterius, quae tolerat, sentit. Sequitur : *Iniquitas autem contrahet os suum.*

— Os enim suum nunc adhuc iniquitas dilatat, quia humani generis lingua infidelium contumeliis lacescere nequaquam cessat. Sed tunc os contrahet, cum hoc quod non vult per studium, per studium claudet. Aliter : Clarescente miraculo resurrectionis Domini, dum copiosa multitudo infidelium credit, ab Ereditoris sui injuriis contumeliosque cessavit. Os enim suum quod Deum deridendo aperuit, infirmando contraxit. **MORALITER.** Nunc enim malus bonus derogat, et recta que agere negligit haec malus obtrictando lacerare non cessat. Sed tunc iniquitas os suum contrahit, cum justos quanta appetat gloria retributionis agnoscat. Tunc malorum lingua digna tormentorum retributione ligatur. Sequitur :

VERS. 17. *Beatus homo qui corripitur a Domino.* — Prima virtus est, ne perpetrari debeant, sed vitari peccata. Secunda autem, saltem perpetrata corriger. Sed plerumque culpas non solum inminentes minime vitamus, verum etiam nec commissa agnoscimus. Turpis tamen animus percussione tangitur ut exerceatur, quatenus qui statum sue rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret quo jacet. Hinc Salomon ait : « Quem diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium quem recipit (Prov. iii, 12). » Sequitur : *Increpationem ergo Domini ne reprobes.* — Qui per culpam percutitur, sed ad querelam sue percussionis elabitur, increpationem Domini reprobatur, quia hanc injuste se perpetui accusat. C Qui autem non per purgationem criminis, sed per fortitudinis probationem feriuntur, cum causam sue percussionis inquirunt, nequaquam increpationem Domini reprobare dicendi sunt, quia in semetipsis satagent invenire quod nesciunt. Sequitur :

VERS. 18. *Quia ipse vulnerat et medetur, percutit et manus eussanabunt.* — Duobus modis omnipotens Deus vulnerat quos reducere ad salutem curat : aliquando enim carnem percutit, et mentis duritiam suo pavore tabescit. Vulnerando ergo ad salutem revocat, cum electos suos affligit exterius, ut interius vivant. Unde per Moysen dicit : « Ego occidam, » et reliqua (Deut. xxxii, 39); aliquando intus vulnera infligit, quia mentis nostrae duritiam suo desiderio percutit, sed percutiendo sanat, quia terroris sui jacula transfixos ad sensum nos rectitudinis vocat. Unde et sponsa dicit : « Vulnerata charitate ego sum (Cant. ii). » Sequitur :

VERS. 19. *In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum.* — Per senarium numerum praesentis vitae operatio discursusque signatur. Sexto namque die omnia perficiens hominem condidit, et semetipsa requievit. Quapropter per septenarium numerum requies designatur. Paterna ergo pietas erit in praesentis vita labore nos alterit, sed in adventu iudicij aerebere abscondit, ut tanto tunc ad salutem exhibeat, « nō nunc nos flagella durius secant. » Sequitur :

VERS. 20. *In fame eruet te de morte, in bello de*

manu gladii. — Sicut fames carnis est subtractum subsidium corporis, ita et fames est mentis silentium divine locutionis. Unde recte per prophetam dicitur : « Immittam famem in terram (*Ezech. xiv, 13*) ; non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Dei. Bellum quippe patimur, cum carnis nostre tentationibus impugnamur. De quo Psalmista ait : « Obumbrasti caput meum in die belli (*Psal. cxxxix, 8*). » Quia igitur reprobi dum fame verbi deficiunt, etiam belli gladio transfiguntur, electorum suorum Dominus mentes, dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes corporis fortes reddit. Sequitur :

VERS. 21. A flagello lingue absconderis. — Flagellum lingue est exprobatio illicitæ contumelie. Flagello lingua bonos ferunt pravi, quia eorum opera irridendo persecuntur. Hinc scriptum est : « Ipse liberabit me de laqueo venantium, » et reliqua (*Psal. xc, 3*). Sancta ergo anima a flagello lingue absconditur; quia, dum in hoc mundo est, honorem laudis non querit, nec contumelias detractionis sentit. Sequitur : *Et non timebis calamitatem cum venerit.* — Habent enim sancti viri contra famem divini verbi pabulum; contra bellum gladium continet scutum, contra flagellum lingue, protectionem patientiae; contra exterioris calamitatis damnum, interni amoris adjutorium; quo enim eos hostis callidus numerosius tentat, eo circumspecti Dei milites virtutibus divinis diiores sunt. Potest etiam flagellum lingue sententia ultimæ animadversionis intelligi, quia districtus judex reprobis dicit : « Discedite a me, » et reliqua (*Matth. xxv, 41*). Sed justus quisque in tanta distictione sententia, blanda tunc judicis voce refovetur, cum dicitur : « Esurivi, et dedisti mihi manducare, » et reliqua (*Matth. xxv, 5*). Et : « Venite, benedicti, » etc. (*Matth. xxv, 34*). Sequitur :

VERS. 22. In vastitate et fame ridebis. — Tunc quippe reprobos fames interficiet, quia suam illis faciem Redemptor abscondebit. Ipse quippe de se dixit : « Ego sum panis vivus, » et reliqua (*Joan. vi, 51*). Et scriptum est : « Tollatur impius, ne video gloriam Dei. » Vastitas cruciat, quia gehenna concremat. Hinc Psalmista ait : « Pones eos ut elibandum igni, » et reliqua (*Psal. x, 10*). Sed tunc justus ridebit, quia cum iniquos omnes extrema ultio percutit, ipse de gloria Domini dignæ retributionis hilarescit. Hinc Psalmista ait : « Videbunt justi et temebunt, » et reliqua (*Psal. ii, 8*). Sequitur : *Et bestias terræ non formidabis.* — Callidus quippe adversarius, bestia terræ dicitur, quia ad rapinas mortis tempore peccatorum animas videntia crudelitate effrenatur. *Sed tamen de Ecclesia dicitur :* « Mala bestia non transibit per eam (*Isa. x: xv, 9*). » Illi igitur terræ bestiam morientes timent, qui Conditoris sui potentiam viventes non timeant. Sancti enim viri quia divinitus formidini medellitus subdunt, omnes *¶* Psalmista orat dicens : « Nequando abjiciunt.

Aripiat ut *eo* animam meam (*Psal. vii, 3*). » Ac si ergo diceret : Quia blandiente hoste modo nunc vincentis, hunc postmodum sœuentem non timebis. Sequitur :

VERS. 23. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum. — Quid ergo regionum lapides, nisi Ecclesiarum electos accipimus? Quibus dicitur : « Vos autem tanquam lapides vivi superædicamini (*I Petr. ii, 5*). » De quibus Ecclesiæ pollicetur : « Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos (*Isa. liv, 11*). » Qui igitur recte vivit, pacto se lapidibus regionum sociat, vitam suam procul dubio ad sanctorum precedentium imitationem ligat. Sequitur : *Et bestiae terræ pacifica erunt tibi.* — Non ait pacata; sed pacificæ, quia non pacem habent, sed pacem faciunt. **B** Terra ergo bestiæ electis pacifica sunt, quia maligni spiritus cum honorum corda adversantes deprinunt, haec nolentes ad amorem Domini impellunt; et afflita mens tanto magis ad æternam patriam rediutum dirigit, quantum in hoc ærimumoso exilio laboriosius vivit. Possunt etiam per terræ bestias motus carnis intelligi, qui dum mentem nostram irrationalia suadendo lacescant, contra nos bestialiter insurgunt. Sed cor sub divina lege deprimitur, etiam cum carnis incentivâ detumescunt, et si ad tentandum rugiunt, nequaquam tam usque ad effectum operum quasi ad aperti mortus rabies exsurgunt. Pacificæ itaque sunt, quia motus carnis, etsi per desideria palpitant, aperta tamen nos contradictione non impugnant. Vel certe pacem nobiscum terre bestiae faciunt, quia motus carnis dum nos tentando lacescant, ad amorem quietis intimæ impellunt. Sequitur :

VERS. 24. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum. — In Scripturâ sacra aliter pax plena dicitur, atque aliter inchoata. De illa quippe dicitur : « Nunc dimittis servum tuum, Domine, in pace (*Luc. ii, 29*). » De ista vero : « Pacem meam do vobis, » et reliqua (*Joan. xiv, 27*). Pax enim nostra a desiderio Creatoris inchoatur, et manifesta visione perficitur. Tabernaculum igitur justi pacem habere dicitur, quia videlicet ejus corpus quod mente inhabitatur, a perversis desideriorum motibus, sub justitia dispositione refrrenatur. Sequitur : *Et visitans speciem tuam non peccabis.* — Species quippe nostra dicitur proximus noster, quia in illo cernimus quod sumus ipsi. Speciem ergo suam visitat quis, cum ad eum quem sibi similem per naturam conspicit, passibus amoris tendit: ut in altero sua considerans, ex seipso colligat qualiter infirmat alterius descendat. Hinc Paulus ait : « Factus sum Judeis tanquam Judeus, ut Judeos lucrarer; iis qui sub lege sunt, quasi sub lege esse (cum ipse non essem sub lege), ut eos qui sub lege erant, lucrifacrem; iis quisine lege erant tanquam sine lege essem (cum siæ lege Dei non essem: sed in lege essem Christi), ut lucrifacrem eos qui sine lege erant. Factus sum intirmis infirmus, ut infirmos lucrifacrem. Omnibus omnia factus sum; ut omnes facerem

salvos (*I Cor. ix.*, 10, 22), » Tunc etiam plene vincitur peccatum, cum ex sua similitudine unusquisque perpendit quomodo in dilectione proximi dilatetur. Sequitur :

VERS. 25. *Et scies quoniam multiplex erit semen tuum.* — Cum vero a viis caro restringitur, cum mens virtutibus exercetur, restat ut loquendo quisque doceat vitam quam moribus servat. Ille enim uberes fructus prædicationis colligit, qui semina bona operationis præmittit. Et tanto ejus secundius prædicationis tribuitur, quanto hoc in ejus pectore perfecti operis exaratione prævenitur. Sequitur : *Et progenies tua sicut herba terræ.* — Quia de ejus imitatione nascitur, dum arenem praesentis vitae gloriam deserit, spe in æterna viridescit. Vel certe justi progenies sicut herba terra oritur, quia dum vivendo monstrat quod prædicando asserit, multitudine sequentium innumerabilis exsurgit. Sequitur :

VERS. 26. *Ingredieris in abundantia sepulcrum.* — Quid enim sepulcri nomine, nisi contemplativa vita signatur ? Activa quoque vita sepulcrum est, quia a pravis nos operibus mortuorum tegit. Sed contemplativa perfecte sepelit, quia a cunctis mundi actionibus funditus dividit. Hinc Paulus sepultis dicebat : « Mortui enim estis, » et reliqua (*Col. iii.*, 3). Hinc est quod Abraham conjugem mortuam in sepulcro duplice sepelit. Vir quippe perfectus sepulcrum in abundantia ingreditur, quia prius activæ vite opera congregat, et postmodum carnis sensum per contemplationem mortuum, hunc mundo funditus occultat. Actionis namque tempus primum est : contemplationis extreum. Unde necesse est, ut perfectus quisque prius mentem virtutibus exerceat, atque hanc postmodum in horreum quietis condat. Hinc est quod Jacob pro Rachel servivit, et Liam accepit. Potest etiam per sepulcrum non solum in hac vita nostra contemplatio, sed quies æternæ et in-

A timæ retributionis intelligi. In abundantia ergo sepulcrum ingreditur, qui post congesta vite praesentis opera a mutabilitate sua plene mortuus in secreto veri luminis occultatur. Unde per Psalmistam dicitur : « Abscondes eos in abscondito vultus tui, » et reliqua (*Psal. xxx.*, 21). Sequitur : *Sicut afferunt acervi tritici in tempore suo.* — Frumentum quippe in segete sole tangitur, quia in hac vita humana, anima respectu superni luminis illustratur. Pluvias percipit, quia veritatis eloquio pinguescit. Ventis concurrit, quia tempestibus exercetur; et secum crescentes paleas portat, quia nequiores contra se quotidie vitam peccantium tolerat; atque ad aream deductum triturationis pondere premitur, ut a palearum connexione solvatur. Quia mens nostra cœlesti disciplinae supposita, dum correctionis flagella percipit, a societate carnalium mundior recedit, et relatis paleis, ad horreum ducitur : quia foris remanentibus reprobis, electa anima ad superne mansionis gaudia æterna sublevatur. Et in alieno quidem tempore percussionsentium, sed in suo a percussione requiescent. Electis quippe tempus est alienum vita præsens, unde quibusdam adhuc infidelibus Veritas dicit : « Tempus meum nondum venit, tempus autem vestrum semper est paratum (*Joan. vii.*, 6). » Sequitur :

VERS. 27. *Ecce hoc ut investigavimus ita est.* — Liquet profecto quod in his nil ab eo juxta superficiem dicitur, quia nimis ante faciem non jacet quod investigatur. Qui ergo haec investigare se indicat, quia in verbis exterioribus interiora quiescerit demonstrat. Sequitur : *Quod auditum, mente pertracta.* — Quantilibet enim doctrina mens pollet, gravis ejus imperitia est velle docere meliorem. Unde et ea quæ ab inimicis recta prolatæ sunt, ab interno arbitrio non recta judicantur. In eo namque vim suæ rectitudinis amittunt, quod auditori non congruent.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT VI.

VERS. 2, 3. *Utinam apprehenderentur peccata mea quibus iram merni, et calamitas quam patior, in statera ! quasi arena maris haec gravior appareret.* — Stateræ nomine Dei et hominum Mediator exprimitur, qui ad pensandum vite nostræ meritum venit, ac secum justitiam simul et misericordiam detulit. Sed misericordia lance preponderans culpas nostras, parcendo levigavit. Calamitas quidem in statera gravis apparet, quia malum quod pertulit, nonnisi in praesentia Redemptoris agnoscit. Magni autem arena maris est ponderis, sed calamitas hominis arena maris gravior diecit, quia dura fuisse pœna ostenditur, dum per misericordia judicem culpam levigatur. Sequitur : *Unde et verba mea dolore sunt plena.* — Justi verba dolore plena sunt, quia quousque pra-

D sentia tolerat, ad aliud loquendo suspirat. Qui enim peregrinationem pro patria diligit, dolorem etiam inter dolores nescit. Sequitur :

Vers. 4. *Quia sagittæ Domini in me sunt.* — Sagittarum quippe nomine aliquando prædictionum verba signantur. De his Psalmista ait : « Sagittæ tuae acutæ, » et reliqua (*Ps. xliii.*, 6). Et Isaïas : « Mittam ex his qui salvati fuerint ad gentes in mari, in Africa, in Lydia, tenentes sagittas, in Italiam, et Græciam (*Isa. lxvi.*, 19). » Aliquando animadversiōnis sententia designatur, sicut Joas regi per Elioseum dicitur : « Jace sagittam (*IV Reg. xiii.*, 17). » Quo jacente ait : « Percutes Syriam, donec consumas eam (*Ibid.*). » Ac si ergo dicaret : Ego in exilio damnationis non gaudeo, quia vim percussionis agnoscō. Sequitur : *Quarum indignatio ebibit spiri-*

tum meum. — Quid est spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittae autem Domini spiritum hominis eibunt, cum supernae animadversionis sententia afflictam mentem ab elatione compescunt, cum supernae sententiae electos quos in peccatis inveniunt, dum vulnerant, immutant, ut duritiam suam transfixa mens deserat, atque ex salutifero vulnere sanguis confessionis currat. Sequitur: *Et terrores Domini militant contra me.* — Justorum mens non solum perpendit quid tolerat, sed etiam pavet quod restat. Videt qualia in hac vita patitur, metuit ne post hanc graviora patiatur. Hinc Psalmista ait: « In me transiunt irae tuae, et terrores tui conturbaverunt me (Psal. lxxxvii, 17). » MORALITER. Jam quippe per fidem Mediatoris vivimus, et tamen adhuc per expurgationem vitiorum, quasi sagittas Domini dura animadversionis intina flagella sustinemus. Sed ecce et divina correptionis percussione configimur, et tamen adhuc illud est gravius quod de terrore venturi Iudicis aeternam animadversionem formidamus. Sequitur:

VERS. 5. Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos cum ante praesepe plenum steterit? — Per onagrum, agrestem asinum, gentilis populus designatur. Per bovem, plebs Judaica significatur, quae jugo supernae dominationis supposita, ad spem proselytos colligens corda quae valuit vomere legis traxit. Multos enim ex gentili populo, seu Iudeorum, incarnationis Domini mysterium desiderasse, his verbis cognoscimus. De quibus Dominus ait: « Dico vobis, multi justi et prophetae voluerunt videre quae vos videtis, » et reliqua (Matth. xiii, 17). Sed tunc onager herbam invenit, cum gentilis populus divinae incarnationis gratiam accepit. Tunc etiam bos vacuum praesepe non habuit, cum plebi Judaicae Domini carnem lex exhibuit, quam diu expectante prophetavit. Unde et natus Dominus in praesepe ponitur. Ipse enim ex nostra substantia carnem assumens fenum fieri voluit, qui cibum semetipsum mentibus mortalium praebuat dicens: « Qui comedit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo (Joan. liv, 56). » Ac si ergo dicat: Idcirco gentilitas gemit, quia eum necdum Redemptoris sui gratia refecit; atque ideo Iudea mugitus dilatat, quia legem tenens, sed legis auctorem non videns, stans ante praesepe jejunat. MORALITER. Qui alii onagri appellatione signantur, nisi qui in campo fidei constituti, nullius officii loris ligantur? Bovis vero nomine hos signat, quos intra sanctam Ecclesiam ad predicationis officium suscepti ordinis jugum premit. Herba vero onagri et palubrum bœvis est interna refectione populi fidelis. Quia enim longe ab interna sapientia positi, aeternam haereditatem non cernimus, velut bruta animalia a desiderata jejunamus. De qua nimur herba Redemptoris voce dicitur: « Per me si quis introierit, salvabitur, » et reliqua (Joan. x, 9). Sequitur:

VERS. 6. Aut poterit comedere insulsum, quod non est sale conditum? — Quisquis enim carnalibus ob-

A sequiis intentus, legem intelligere spiritualiter noluerit, quid aliud quam insulsum cibum comedet? Sed quia praeceps ejus dura jubentibus gentilitas subdi recusavit, insulsum cibum comedere noluit, que priusquam spiritus condimentum perciperet, servare vim litterae expavit. Sed in hoc cibo sal Veritas misit, et latere in lege saporem occultae intelligentiae docuit dicens: « Si crederetis Moysi, » et reliqua (Joan. v, 46). Et rursum. « Habeat sal in vobis. » Et: « Pacem habete inter vos (Marc. ix, 50). » MORALITER. Verba quippe moresque carnalium, quasi cibum se nostris meatus ingerunt, in delectationis ventre rapiuntur. Sed doctus quisque insulsa non comedet, quia prævarorum dicta factaque dijudicans, ab ore [aure] cordis repellit. Hinc Psalmista ait: « Narraverunt mihi iniqui fabulationes suas, » et reliqua (Psal. cxviii, 85). Sequitur: *Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem?* — Lex namque carnaliter degustat mortem intulit, quia commissa delinquentum dura animadversione distinxit, et per præceptum culpam innotuit, et hanc per gratiam non delevit, Paulo attestante, qui ait: « Nihil ad perfectum perduxit lex (Hebr. vii, 19). » Ad Christum vero conversa gentilitas, quæ adhuc sonare per verba legis intelligit, angustata sunt desideriis suis. MORALITER. Sancti igitur viri cum aeternis desideriis anhelant, in tanta vita altitudine se sublevant, ut audire jam quæ mundi sunt, grave sibi ac deprimens pondus credant. Valde namque intolerabile aestimant, quidquid illud non sonat, quod intus amant. Sæpe enim mens superna appetit, et stulta in infimis contemnit, nec tamen adhuc pro amore veritatis ad perferendos presentis vitae cruciatus accingitur. Durum quippe est appetere quod cruciat, sequi quod vitat. fugat. Sequitur:

VERS. 7. Quæ prius tangere solebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. — Absit enim ne vir sanctus in status sui incolumitate constitutus, amicorum suorum aliquando dicta despicerit. Sed quia beatus Job membrum est Ecclesiæ sanctæ, ejus etiam voce loquitur. Quia nimur amoris sui æstibus anxia, cibum Scriptura veteris conversa gentilitas esurit quem dudum superba despexit. Alter: Quia societatem gentilium Iudea habere contempsit, insulsum cibum sumere fastidivit, et quia divina sententia proposita morte veterat ne plebs Israelitica foedus cum alienigenis jungeret, gustare noluit quod gustatum affert mortem. Sed ad Redemptoris gratiam Iudea veniens, ab Israelitis infidelibus repulsa, dum per sanctos apostolos ad collectionem se gentilium dilatat, quasi hoc in cibo esurians accepit, quod indignum prius fastidiose despexit, et præ angustia cibos quos dudum contempserat, comedit: quia repulsa a Iudeorum duritia gentiles suscipere populos quos despicerat concupiscit. MORALITER. Mens enim proficiens quæ prius dum sola propriæ curaret, ferre aliena fastidiebat, cum ad toleranda proximi infirma se attrahit, ita ut pro amore veritatis presentis vitae cruciatus tanto post fortis appet-

tat, quanto prius infirma fugiebat, hæc præ angustia comedit, quæ prius tangere nolebat. Sequitur :

VERS. 8. *Quis det ut veniat petitio mea, et quod expeto tribuat mihi Dominus, et qui caput ipse me conterat?* — Non enim per contumaciam expetit se extinguiri, ut injustitiam ferientis accuset, quod verbis sequentibus demonstrat, dicens : « Non contradicam sermonibus sanctis (*Job. xi, 10*). » Scendum vero est quia aliquando nos adversarius, aliquando autem conterit Deus. Ex adversarii contritione deficiimus a virtute. Per Domini vero contritionem fracti vitiis in virtute laboramus. Hinc scriptum est : « Reges eos in virga ferrea (*Psalm. ii, 9*). » Cum enim nos exterior affigit, interior reficit. Et quia plerunque vitorum contritionem in nobis Dominus agere inchoat, sed cum mens ex ipso exordio profectus extollitur, adversario aditum pandit. Quapropter sanctus vir exorat dicens :

VERS. 9. *Qui caput, ipse me conterat.* — Ac si dicat : Hoc quod in me exorsum est, perfidere feriendo non desinat, ne desertum me adversario ad contritionem tradat. Sequitur : *Solvat manum suam et succidat me.* — *Solvat manum* dicitur, exerceat effectum. Sed cum nos extolli Conditor conspicit, et amore suum erga nos per verbera non exercet, quia ad ferienda in nos nostra vita manum ligat. Et cum securos nos ac de virtutum affluentia elatos repente vel flagelli dolor, vel infirmitatis tentatio percutit, protinus a status sui vertice mentis nostræ elatio succisa cadit, ut de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suæ ictu prostrata manum levantis querat. Hinc est quod sancti viri tentari appetunt, flagellari concupiscunt, dicentes : « Proba me, Domine, et tenta me (*Psalm. xxv, 2*). » Et : « Ego ad flagella paratus sum (*Psalm. xxxvii, 18*). » Sequitur :

VERS. 10. *Et haec mihi sit consolatio, ut affligens me dolore non parcat.* — Ac si dicat : Quia hic ideo non parcit, ut in perpetuum parcat. Ex afflictione enim consolor, quia, corruptionis humanae putredinem sciens, ad spem salutis ex vulnere certus reddor. Valde quippe electi formidine tabescunt, cum perpetrassse se illicita novere, sed perscrutantes inventiunt, quia nulla pro illicitis adversa persessi sunt. Sequitur : *Nec contradicam sermonibus sanctis.* — Verba Dei ad nos sunt effectus operationum. In eo ergo nobis loquitur, quod erga nos tacitus operatur. Beatus igitur Job sermonibus Dei contradiceret, si de ejus percussionibus murmuraret. Sed quid de percussore suo sentiat indicat, quem enim ferientem tolerat, sanctum vocat. Sequitur :

VERS. 11. *Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam, aut quis finis meus, ut patienter agam?* — Scendum quod alia justorum, atque alia est fortitudo reproborum. Justorum quippe fortitudo est, carnem vincere, proprii voluptatibus contraire, delectationem vite praesentis extinguere. Huc enim sanctis dicitur : « Viriliter agite, » et reliqua (*Psalm. xxx, 25*). Reprorum vero fortitudo est transitoria sine

A cessatione diligere, contra flagella Conditoris insensibiliter perdurare. De his propheta ait : « Væ qui potentes estis ad potandum vinum. » Et reliqua (*Isa. v, 22*). Et : « Ecce occupaverunt animam meam, et irrerunt in me fortes (*Psalm. lviii, 4*). » Fortes quippe qui mala mundi tolerant pro mundo, ejusque gaudia, ut ita dixerim, querentes perdunt, nec tamen hæc perdendo fatigantur. Ac si ergo vir sanctus dicat : Mala mundi pro mundo tolerare nequeo, quia jam in ejus desiderio fortis non sum. Dum enim praesentis vite finem conspicio, cur pro mundo patiar cuius appetitum calco? Sequitur :

VERS. 12. *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.* — Quid hoc loco ære aut lapidis, nisi insensibilium hominum corda signantur, qui nulla percussione mollescant? Quo contra electis dicitur : « Tollam vobis cor lapideum, » et reliqua (*Ezech. xxxvi, 26*). Paulus quoque ait : « Si linguis hominum loquar et angelorum, » et reliqua (*1 Cor. xiii, 1*). Lapi similis est quisquis a pietatis præcepto durescit, et percussus sonitus humilis confessionis non reddit. Quidam vero metallo æris in nullo discrepantes, cum flagella supernæ percussione accipiunt, pīxe confessionis sonitus emittunt. Sed quia humilitatis voces ex corde non proferunt, ad statum salutis reducti, nesciunt quod promiserunt. Ac si ergo vir sanctus dicat : Reprorum similitudine sub disciplina verbere, nec more lapidum ita obduri, ut a ministerio confessionis obmutescam, nec rursum quasi æs vocem confessionis resono, et sensum vocis ignoro. Sequitur :

VERS. 13. *Ecce, non est auxilium mihi in me.* — Patet jam ad cuius speciem percussi animus percurrat, cum in se sibi esse auxilium degat. Plurumque enim virtus avita deterius quam si deesses, interficit; quia dum ad sui confidentiam mentem erigit, hanc elationis gladio transfigit. Sequitur : *Et necessarii quoque mei recesserunt a me.* — Qui enim infirmum se in semetipsum insinuat, ad majoris adhuc meritum fortitudinis etiam proximis destituitur. Sequitur :

VERS. 14. *Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquet.* — Amici nomine hoc loco proximus quilibet designatur. Duo sunt præcepta charitatis, amor videlicet Dei et proximi. Per amorem Dei, amor proximi gignitur; et per amorem proximi, Dei amor nutritur. Hinc scriptum est : « Qui non diligit fratrem suum quem videt, » et reliqua (*John. iv, 20*). Quæ tamen divina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permittatur. Scriptum est enim : « Non agnosceatur in bonis amicus, et non celatur in malis inimicus (*Ecclesi. xii, 8*). » Quia nimur qui ex adversitate proximum despiciat, aperte convincitur quod hunc in prosperis non amavit. Et cum omnipotens Deus, ideo quosdam percutit, ut percussos erudit, et non percussis occasionem boni operis præbeat, quisquis percussum despicit, occasionem virtutis a se repellit, et tanto nequius se contra Auctorem erigit,

quanto hunc nec pium in salute propria, nec justum in alieno vulnere agnoscit. Sequitur :

VERS. 15. *Præterierunt me sicut torrens qui raptim transit in convallis fratres mei.* — Sepe reprobi eam fidem quam tenemus, retinent : eadem sacramenta percipiunt, ejusdem religionis veritate continentur, sed tamen cum passionis viscera nesciunt, vim charitatis, qua in Domino flagramus et proximo, non agnoscunt. Recite ergo et prætereuntes vocantur, quia ex uno matris nobiscum gremio per fidem prodeunt, sed in uno charitatis studio erga Deum et proximum non figurunt. Qui enim terrena diligunt, spem superne patræ deserunt, quasi ex montibus more torrentis valles petunt. Quos tamen hiems presentis vitæ multiplicat, sed ætas venturi iudicij exsiccat, et reproborum lætitiam in ariditatem vertit. Torrentem quippe ad convallem raptim transire est, pravorum mentes ad ima desideria sine obstaculo ac difficultate descendere. Omnis enim ascensus in labore est, descensus in voluntate. Aliter. Si convalles ima poenarum loca intelligimus, injusti quique sicut terrena raptim ad convallem transiunt, quia in hac vita quam totis desideriis appetunt, dii nequaquam (*Videtur hic verbum quoddam deesse*) possunt. Nam quot dies ætatis accipiunt, quasi tot quotidie gressibus ad finem tendunt. In ongum quidem voluptatum desideria pertrahunt, sed ad inferni claustra repente producuntur. Sequitur :

VERS. 16. *Qui timet pruinam, irruet super eum nix.* — Pruina quippe inferius gelesci, nix autem de superioribus ruit. Et sepe nonnulli dum temporalia adversa pertimescunt, distinctionem æternæ adversionis abiciunt, de quibus dicitur. « Illic trepidaverunt timore, » et reliqua (*Psal. xiii, 5*). Contra alii in terra homines contra veritatem pavent, ejus veritatis iram cœlitus sustinent, et alii cum pati in terra inopiam metuunt, in æternum sibi abundantiam superne refectionis abscondunt. Sequitur :

VERS. 17. *Tempore quo fuerint dissipati peribunt.* — Quos enim præsentis vitæ sollicitudo ordinat, amissio dissipat, et tunc etiam exterius pereunt, qui ntus dudum æterna negligendo perierunt. Sequitur : *Et cum incaluerint, solventur de loco suo.* — Iniquus enim quisque cum incaluerit, de loco suo solvitur, quia in iudicio intimæ distinctionis appropinquans cum jam per cognitionem pœna fervere cœperit, ab ea que dudum inhaeserat carnis sua delectatione separatur. Hinc contra reprobos dicitur per prophetam : « Et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui (*Isa. xxviii, 19*). » Præsentem vitam ex desiderio retinet, sed de loco suo solvitur, qui oblectamenta carnis desiderans, ejus duritia per supplicium liquatur. Sequitur :

VERS. 18. *Involuta sunt semita gressum eorum.* — Omnes quod involvitur, in semetipsum replicantur. Sed sunt nonnulli qui recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala replicantur,

et quasi extra se tensi ad semelipsos per circuitum redeunt. Qui bona quidem cupiunt, sed a malis nunquam recessunt. Esse quippe humiles, sed sine despectu, esse contenti propriis, sed sine necessitate, esse casti, sed sine maceratione corporis, esse patientes, sed sine contumelii, volunt. Aliter. Sæpe namque nonnulli contra quedam vitia se vehementer accingunt, sed quedam subigere negligunt. Cumque se contra ista non erigunt, et illa contra se reparant que subegerant. Alius carnem a luxuria domuit, sed mentem ab avaritia non refrenavit, cumque se in mundo pro exercenda avaritia retinet, erumpente occasione articulo, etiam in luxuriam labitur, quam jam subegisse videbatur. Aliquando vero involutus gressum semitis, et nonnulla culpa devincitur, et alia per aliam perpetratur. Nam sepe furto negationis jungitur, et perjurii deinceps reatu cumulatur, et culpa culpe adjungitur. Quid aliud quam involutus semitis atque in nodatis vinculis pravorum gressus ligant ? Unde per Isaiam dicitur : « Et erit cubile draconum, et pascua struthionum, et occurrent demona, onocentaurus et pilosus clamavit alter ad alterum (*Isa. xxxiv, 15*). » Quid per dracones, nisi malitia ? quid per struthionem, nisi hypocrisis designatur ? Et quia Graece *onos* asinus dicitur, per asinum luxuria designatur ; per aurum vero cervix superbiae demonstratur, ut illud : « Tauri pingues obsederunt me (*Ps. xxi, 15*). » Onocentauri ergo sunt, qui subjecti vitiis luxuriæ, inde cervicem erigunt, unde humiliari debuerant. Pilosus, Graece dicitur *πάνις*, Latine, *incubos*. Quorum nimis forma ab humana effigie incipiunt, sed bestiali extremitate terminatur. Nam sepe edendi delectatio servit gulæ, et simulat servire indigentia. Cumque ventrem in ingluviem extendit, membra in luxuriam erigit. Pilosus autem alter ad alterum claxat, cum perpetrata nequitia ad perpetrandam aliam provocat. Sequitur : *Ambulabunt in vacuum et peribunt.* — In vacuum quippe ambulant qui nihil secum de fructu sui laboris portant. Cuncta enim hæc moriens deserit, que injuste vivens concupivit. At contra in lege dicitur. « Non apparebis in conspectu meo vacuus (*Exod. xxiii, 14*). » Et de justis dicitur : « Venientes autem venient cum exultatione, » et reliqua (*Ps. cxxv, 6*). Sed quia injustus quisque promerenda vita meritum bene agendo non providet, in conspectu Dei vacuus appareat. Sequitur :

VERS. 19. *Considerate semitas Thæma, itinera Saba.* — Thæma, auster, Saba autem rete interpretatur. Quid hic per austrum, qui flatu teoris membra dissolvit, nisi fluxa remissio vivendi ? Quid autem per rete, nisi actionis obligatio demonstratur ? Qui enim dissoluta mente ea quæ terrena sunt appetunt, nec per gressus liberos ad Deum prodeunt, ipsi se suis inordinatis conatibus ligant. Sunt namque plerique, qui non solum aliena non appetunt, verum etiam cuncta, quæ possederant in mundo, derelinquent. Sed dum amori propinquitatis indi-

secrete deseruent, ad ea saepe per affectum cognationis redeunt quae dannarunt. Quo itaque isti, nisi in rete ambulant, quos in presenti seculo inchoatae jam vite perfectio solverat, sed inordinatus amor terrenae cognationis ligat? Hinc Veritas dicit: « Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc et animam suam, non potest meus esse discipulus (*Luc. xiv, 16*). » Recite igitur post Thema semitas, Saba itinera memorat, quia quos auster reprobi temporis solverit, hos nimurum rete implicationis tenet. Bene autem pravorum opera describens consideraverit admonet, quia perversa agere diligimus, sed haec visa in aliis dijudicamus, et ea quae in nobis minus dijudicanda credimus, quam sint turpia in aliorum actione cognoscimus. Sieque sit, ut ad semetipsam mens redeat, et agere quod reprehendit erubescat. Sequitur: *Et exspectate paulisper.* — Saepedum presentis vitae brevitas quasi perseveratura diligitur, ab aeterna spe animus frangitur, sed repente vitam finiens, aeterna invenit supplicia, que jam vitare nequeat. Hinc enim dicitur: « Va his qui perdiderunt sustinentiam (*Ecli. n, 10*). » Cumque enim mens in presentibus figitur, vita terminatur, et repente ad supplicia improvisa pervenit. Hinc Psalmista ait: « Pusillum adhuc, et non erit peccator (*Psal. XXXVI, 10*). » Sequitur:

VERS. 20. *Confusi sunt quia speravi.* — Cum bonis mala reprobi ingerunt. Si hos a spe intima labefactari conspiciunt, effectu deceptionis hilarescunt. Cum vero bonorum operum spes interior figitur, et nequaquam malis exterioribus ad ima reclinatur, pravorum mentes confusio occupat, quia, dum pervenire ad afflictorum intimam nequeunt, incassum existere crudeles erubescunt. Sequitur: *Venerunt quoque usque ad me, et pudore cooperati sunt.* — Usque ad sanctam quippe Ecclesiam in die judicii reprobi veniunt, quia usque ad ejus conspiendam gloriam perducuntur, ut ad majora reatus sui supplicia repulsi, videant quod perdiderunt. Tunc vero iniquos pudor cooperit, cum eos in conspectu judicis testis conscientia adducit. Tunc omnis culpa ante oculos reducitur, et mens super gehennæ incendio, suo gravius igne cruciatur. De quibus recte per prophetam dicitur: « Domine, exaltetur manus tua, ut que vident videant et confundantur (*Isa. xxvi, 11*). » Posunt etiam haec omnia amicis beati Job congruere. As si de eis dicat: Dum me stultis increpationibus ad desperationem flectere nequeunt, ipsi temeritatis sue insanitia confundantur, videntes corporis vulnera, et mentis conscientiam nescientes. Dum me de iniustitia increpare ausi sunt, usque ad me needum venerunt, sed dura me invectione pulsantes, dum victorem animum inter adversa reprehendunt, quasi ad me venientes erubescunt. Sequitur:

VERS. 21. *Nunc venistis, et modo videntes plagam meam, timetis.* — Ac si aperte dicat: Ego tunc timui Deum, cum, fultus prosperis, flagellorum detrimenta non sensi. Vos qui ex amore Deum non

timetis, ex sola eum percussione formidatis. Sequitur:

VERS. 22, 23. *Nunquid dixi: Afferte mihi de substantia vestra, et donate mihi, vel, liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me?* — Hereticorum quippe praedicatio substantia carnalis non inconvenienter accipitur, qua dum perversa fulciuntur, quasi in verbis divites ostendunt. Quam eo sancta Ecclesia non querit, quo hanc spirituali intellectu transcendit. Manum quippe hostis, Satanas fortitudinem vocat; et manum robustorum, vires malignorum spirituum appellat. Quos idcirco robustos appellat, quia dum absque carnis infirmitate sunt conditi, pravis eorum assertionibus imbecillitas adjuncta non obviat. Hoc vero quod subsequitur:

VERS. 24. *Docete me, et ego tacebo, et si quid forte ignoravi instruite me.* — Sub cuius discretionis libramine pendeat, incertum videtur, utrum sit quod intulerat. Nunquid dixi, an certe a superioribus disjuncta sententia promitur, ut quasi per increpationem dicatur? *Docete me, et reliqua.* Quod tamen utrius distinctioni convenit, quia ab intellectus sano tramite neutrumque recedit. Beatus igitur Job contra mundi divites, pauper, contra potentes oppressus, contra sapientes stultus, doctrinam respondit, quia nec pauper eorum substantiam, nec oppressus adjutorium contra robustos, nec stultus doctrinam sapientiae carnalis querit. Sanctus etenim vir, quia mente pulchre super semetipsum raptur, et pauper inopia non angustatur, et oppressus nil patitur, et voluntarie stultus, carnalem sapientiam non miratur. Sequitur:

VERS. 25. *Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e robis nullus sit qui me arguere possit?* — Ac si aperte diceretur: Qua temeritate audita reprehensis, qui percussionis meæ causas ignoratis? Mundus quippe ipse esse debet, qui curat aliena corrigerere. Unde ad David dicitur: « Non tu ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum es (*III Reg. viii, 9*). » Sequitur:

VERS. 26. *Ad increpandum tantum eloquia concinnatis.* — Duo sunt verba noxia humano generi. Unum quod curat etiam adversa laudare, aliud quod studet etiam semper recta corripere. Ex hujus ergo qualitate beatus Job amicos suis redarguit. Sequitur: *Et in ventum verba proferis,* — in ventum enim proferre est verba otiosa dicere. Nam saepe dum ab otiosis verbis nequaquam lingua compescitur, ad temeritatem quoque stultæ increpationis effrenatur. Prius enim loqui aliena libert, et postmodum detractionibus eorum vitam, de quibus loquitur, lingua mordeat; quandoque autem usque ad apertas contumelias erumpat. Hinc Salomon ait: « Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum (*Prov. xvii, 14*). » Et item: « Qui imponit stulto silentium, iras mitigat (*Prov. xxvi, 10*). » Et Isaías: « Cultus justitiae silentium (*Isa. xxxiii, 17*). » Otiosum quippe verbum est quod ratione justæ necessitatis, aut intentione

pīe utilitatis caret. Pierumque nimis taciti, dum quorundam mala respiciunt, et tamen in silentium lingam premunt, eo auctores mortis fiunt, quo vi-
rus, quod poterant, ejicere loquendo noluerunt. Hinc propheta ait : « Vae mihi quia tacui (*Isa. vi, 5.*) »

A Justus autem cum opportunum considerat, postpo-
sita censura silentii, loquendo quae congruant, in
usum se utilitatis impedit. Hinc namque dicitur :
« Sapiens tacebit usque ad tempus (*Ecli. xx, 7.*) »

LIBER OCTAVUS.

VERS. 27. *Super pupillum irruistis, et subverttere amicum vestrum.* — Quante namque infirmitatis superpendat, insinuat quem pupillum vocat, quia vero ab amore recedere etiam lesa charitas ne-
scit, et subverti velle se queritur, et tamen amicum se esse testatur. **TYPICE.** Sancte quippe Ecclesie populus qui mortui patria est, filius, pupillus, non incongrue dicitur, cuius resurgentis vitam jam quidem per fidem sequitur, sed neendum per speciem contemplatur. Super pupillum vero haeretici irruunt, eum humilitatem fidelis populi importunis falsisque allegationibus affligunt. Tamen amicus est quem ni-
tuntur everttere, quia fidelis Dei populus, ipsos quo-
que quos tolerat perseguentes, amando non desinit ad veritatem vocare. Sequitur :

VERS. 28. *Verumtamen quod capistis explete.* — Ac si aperte diceret : Nec ante illatas molestias tre-
pido, nec ingratim auditoribus correptionis adjutoria abscondo, quia et malis pressus exerceor, et ipsis misericordiam persecutoribus benigne impendens cresco. Quia enim et charitas patiens est, benigna est (*I Cor. iv, 4.*), et cum unum ex utroque defuerit, charitas non est : ut a nobis charitas vere teneatur, necesse est quatenus et benignitatem patientia, et patientiam benignitas suffragetur. Beatus igitur Job, quia patiens est, dicat : *Verumtamen quod capistis explete.* Et quia benignitate prædictus, dicat : *Præbete aurem.* — Sequitur : *Et rideate an mentiar.* — Ac si aperte dicat : Ea quae assero nequaquam mihi ex auctoritate credite, sed an vera sint ex ratione pensate. Neque enim sancta Ecclesia ex magisterio humilitatis instituta recta quae errantibus dicit, quasi ex auctoritate præcipit, sed ex ratione persuadet. Sequitur :

VERS. 29. *Respondete, quæso, absque contentionē.* — Neque enim haeretici inquisitionibus suis veritatem conantur assequi, sed victores videri. Unde fit, ut contentionis certamina exquirant, et de Deo, qui pax nostra est (*Eph. ii, 14.*), loqui paci-
fice nesciant, atque ex pacis negotio, rixe inventores siant. Quibus bene per Paulum dicitur : « Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus (*I Cor. xi, 19.*) » Sequitur : *Et loquentes id quod justum est, judecate.* — Is namque qui loquitur, dum vel in sui auditoris sententiam exspectat quasi ejus judicio supponit, a quo audi-
tur. Qui igitur in dictis suis reprobationem metuit,

B ipse debet prius examinare quod dicit, quatenus inter cor et linguam, aequus discretusque arbitr se-
deat, subtiliter pensans si recta verba offerat, que utiliter suscipiens ad auditorum judicium lingua per-
dueat. Sequitur :

VERS. 30. *Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, et in fauibus meis stultitia non personabit.* — Ac si aperte diceret : Si subtilius vestra perpenditis, verius aliena pensatis. Et cum rectum esse cœperit quod dicitis, justum cognoscitis quod audistis. Sic enim sancta Ecclesia studet prius assertiones ho-
stium falsas ostendere, et tunc prædicamenta virtutis aperire. Per linguam quippe aperta locutio, per fauces vero occulta tractatio designatur. Et quia ea que per publicam locutionem sancta prædicat Ec-
clesia, et jam per intimam fidem servat, in lingua iniquitatis non resonat, sed nec in fauibus stultitia, quidquid per linguam prædicationis emanat, hoc per fauces tacite exspectationis degustat. Sequitur.

CAPUT VII.

VERS. 1. *Militia est vita hominis super terram.* — Alia translatio habet *tentatio*, sed utriusque verbi sensus aspicitur. Quid enim tentationis nomine, nisi pugna contra malignos spiritus exprimitur ? Et quid appellatione militie, nisi contra hostes exercitus designatur ? Tentatio itaque ipsa militia est, quia dum contra malignorum spirituum insidias vigilat, in bellorum præcinctu proculdubio exsudat. Vita vero hominis tentatio perhibetur esse, quia ab statu conditionis lapsa, et corruptionis suæ putredine subdita, dum sibi ex semetipsa molestias gignit, hoc est jam facta quod tolerat. Sic itaque humana vita tentatio est, ut etsi jam ab iniuritatis perpetratione compescimus, in ipsis tamen bonis operibus, modo malorum memoria, modo seductionis caligine, modo intentionis sua interruptione suscitet : Tentatio ergo est, quæ aut aliena virtutibus ad coeleste premium non valet assurgere, aut ditata donis spiritualibus aliquando deterius ex occasione virtutum ruit. Militia vero est vita hominis, quia unusquisque, dum quotidie ad vitæ terminum per temporum augmenta tendit, augendo vitam vivere desinit. Et dum spatia temporum crescere appetit, ab eodem spatio quod pretendendo colligit, crescendo pertransit. Nam cum ordinem militie locus crescit, toto simul homini deficit. Sequitur : *Et sicut dies mercenarii dies ejus.* — Mercenarius ad laboris sui

premium clius pervenire exoptat. Dies itaque hominis æterna sapientis, recte diebus mercenarii comparantur, quia presentem vitam, viam non patriam deputant, et mercenarius in alienis laboribus exsudat, sed tamen sibi proprium premium preparat. Voce autem Redemptoris dicitur : « Regnum meum non est de hoc mundo (*Ioan. xviii, 36*). » Omnes ergo qui spe coelestium prædicti exercitio vite presentis atterimur, in alieno laboramus, et alieno quidem labore fatigamur, sed tamen premia nostra percipimus, et per hoc pervenimus ad propria, quod pure administramus aliena. Quo contra quibusdam Veritas dicit : « Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? » (*Luc. xvi, 12*.) Scendum quoque est quod mercenarius sollicite curat inspicere, ne unquam dies vacuos habeatur ab opere. Unde et electus tanto fidentius spe tendit ad premia, quanto nunc robustius perdurat ad laboris incrementa. Dies cum operibus numeral, ne a labore vacua transeant vite momenta formidat. Hinc namque dicunt : « Propter te mortificamur tota die (*Rom. viii, 13*). » Et : « Scio cui credidi, et certus sum (*II Tim. i, 12*). » Sequitur :

VERS. 2. Sicut cervus desiderat umbram. — Umbram quippe desiderare cervo est, pro tentationis astu sudoreque operis, æterni refrigerii requiem querere. Hinc scriptum est : « Sitivit anima mea ad Deum vivum, » et reliqua (*Psal. xli, 5*). Et : « Heu me, incolatus mens prolongatus est (*Psal. cxix, 5*). » Et : « Ingrediar in locum tabernaculi Admirabilis, » et reliqua (*Ps. xli, 5*). Sequitur : *Et sicut mercenarius præstolatur finem operis ejus.* — Mercenarius enim quod grave perpendit ex opere, leve existimat ex remuneratione. Sic quippe quod electis valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione provida ex remuneratione levigatur. Hinc est quod Paulus quam sit grave quod patitur indicat ; « qui in careeribus abundantius, in plagiis supra modum, in mortibus frequenter (*II Cor. xi, 32*) » fuisse testatur. Qui ultra vires gravatum se asserit dicens : « Supra modum gravati sumus, supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere (*II Cor. i, 8*) ; » sed remunerationem considerans ait : « Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam que revelabitur in nobis (*Rom. i, 18*). » Sequitur :

VERS. 3. Sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeravi mihi. — Electi quippe Conditoris rerum serviant, et saeperrum inopia coangustantur. Qui igitur per actiones suas presentem non querunt, a mundi compendiis menses vacuos ducunt. Noctes quoque laboriosas tolerant, qui adversitatem tenebras non solum usque inopiam, sed sepe ad corporis cruciatum portant. Potest etiam non inconvenienter intelligi, quod sanctus quisque menses vacuos sicut mercenarius dicit, qui laborem jam sustinet, sed præmium needum tenet. Hoc tolerat; illud expectat. Noctes vero laboriosas enumerat, quia adversitates sibi presentis temporis in virtutibus exercendo coacervat. **Mystice.** Vacuos Ecclesia menses habet,

A quæ infirmis suis terrenas actiones absque vita præmio defluentes sustinet. Ipsa noctes laboriosas quæ in membris fortibus multiplices tribulationes portat. Mensum quippe nomine, dierum collectio et summa signatur. Per diem ergo unaquæque actio exprimi potest, per menses autem actuum finis intelligitur. Non solum igitur dies, sed menses vacuos dicimus, cum nos in terrenis actibus sine fructu laborasse, non ex actione principium, sed sine pensamus. Cum enim labores nostros adversitas sequitur, quasi vitæ nostræ vacui menses arguntur, quia ex actionis completione agnoscitur quam frustra in actionibus subdebatur. Sed quia in sacro eloquio nonnunquam nox pro ignorantia ponitur, Paulo attestante, qui venturam vitam scientibus dicit : « Omnes vos filii lucis, et filii diei estis, non sumus noctis, neque tenebrarum (*I Thess., v, 5*). » Potest hoc in loco ex eorum persona vox sanctæ Ecclesiæ accipi, qui post ignorantiae sue cæligiūm, ad amorem rectitudinis redeunt, et veritatis radiis illustrati, fletibus luent quod erraverunt. In eis ergo sancta Ecclesia, in quibus ad vitam revertitur, laborem suum æstuanti servo, et desideranti finem mereenario comparat, dicens : *Sicut cervus desiderat umbram, et reliqua.* Ad æstuantem, menses vacuos reddit, quia quo magis æternum refrigerium queritur, eo magis quam vacue pro ista laboratur. Ad præstolantem vero, laboriosas noctes subintulit, quia quo magis ex termino operis præmium quod assequamur inspicimus, eo magis ingemiscimus dia nos nescisse quod querimus. Quanto enim verius ad Deum revertimur, tanto subtilius labores quos per ignorantiam in hoc mundo pertulimus, dolendo pensamus. Sequitur :

VERS. 4. Si dormiero, dicam : Quando surgam? *Et rursum exspectabo vesperum.* — Si vero ad solam histriam hæc verba pensantur, per hæc procul-dubio animus dolentis exprimitur, qualiter per diversos motus desiderii mortititia impellente varietur. In nocte dies queritur, in die vesperum desideratur, quia nimirum dolor non permittit placere quæ adsunt. Alter. Sancta quoque Ecclesia quousque vitam corruptionis ducit, flere mutabilitatis sue damna non desinit. Ac si ergo dicat : *In somno resurrectionem desidero, in resurrectione vero vesperum exspecto*, quia quieta exercitium actionis appeto, et exercitata otium quietis quero. Conditus quippe homo fuerat, ut ab amore Conditoris sui nonnquam declinaret. Sed in eo quod pedem ad culpam movit, a dilectione Conditoris in semetipsum protinus cecidit, et salutis sue fortitudinem perdidit. Alter. Dormire namque in peccatis jacere. Hinc Paulus ait ; « Vigilate, justi, » et reliqua (*I Cor. xv, 34*). Et rursum : « Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, » et reliqua (*Ephes. v, 14*). Electus igitur quisque cum peccati somno premitur, ad justitiae vigilias exsurgere conatur, sed sepe cum surrexerit, ipsa se extollit magnitudine virtutum sentit. Unde et tentari se presentis vitæ adversita-

tibus post virtutes desiderat, ne pejus ex confiden-
tia virtutum cadat. Hinc scriptum est : « Proba me,
Domine, et tenta me (*Psal.* xxv, 2). » In somno
quippe peccati, lumen justitiae queritur, et cum vir-
tutum prospera mentem levant, adjutrix adversitas
desideratur. Exspectamus prospera, formidamus
adversa. Vir igitur justus vesperum exspectat, quia
cum exerceri hunc tribulatione necesse est, ipsa
fit ei adversitas prospera. Potest vesperi nomine
etiam peccati tentatio designari. Hinc Moyses ait :
« Factum est mane, et factum est vespero (*Gen.* 1, 5). »
Mane quippe ad vesperum dicitur, quia nimirum
lucem rectitudinis umbra sequitur tentationis. Electi
ergo post somnum resurrectionem appetunt, quia et
de peccato ad justitiae lumen evigilant, et in ipso
justitiae lumine positi, semper se contra illecebras
tentationum parant. Quas nimirum non timent, sed
exspectant, quia utilitati sue rectitudinis etiam ten-
tamenta proficere non ignorant. Sequitur : *Et reple-
bor doloribus usque ad tenebras.* — Et quia modo
surgentia vitia bellum carnis excitant, modo devi-
ta animum ad elationem vocant. Bonorum vita
usque ad tenebras doloribus repletur, quia quounque
tempus corruptionis agit, interna externaque affli-
ctione concutitur, et salutis securitatem non inven-
nit, nisi cum diem funditus tentationis relinquat
Sequitur :

Vers. 5. *Induta est caro mea putredine et sordibus
pulveris.* — Ac si aperte diceret : Carnalem vitam
quam patior, aut labes lubricae operationis polluit,
aut ex vitorum memoria, caligo misera cogitationis
premit. Consentiendo quippe vitiis putredine attri-
rur, vitiiorum vero imagines in corde tolerando
sordibus pulvis fœdatur. Alter. Multi quippe in
sancta sunt Ecclesia, qui dum amori carnis inser-
viunt, fœtore luxuriae computrescant, et sunt non-
nulli, qui a voluntate quidem carnis abstinent, sed
tamen tota mente in terrenis actibus jacent. Ac si
ergo dicat : In illis quos lubricos tollero, carnem vi-
delicet putrescentem gemo. In istis autem quos ter-
ram querentes patior, quid aliud quam fœditatem
pulveris porto ? Sequitur : *Cutis mea aruit, et con-
tracta est.* — In sanctæ quippe Ecclesie corpore hi
qui solis exterioribus curis inserviunt, congrue cutis
vocantur. Quæ nimirum cutis arescendo attrahitur,
quia mentes carnalium, dum præsentia diligit, et
quasi juxta posita concupiscunt, ad futura tendere
per longanimitatem nolunt. Qui dum internæ spei
pinguedinem negligunt, ut attrahantur arescant,
quia si eorum corda desperatio non siccaret, ne-
quaquam æstus hæc pusillanimitas attraheret.
Hanc namque attractionem Psalmista formidaver-
at, cum siecitatem metuens dicebat : « Sicut adipe
et pinguedine repleteur anima mea (*Psal.* xxvi, 9). »
Sequitur :

Vers. 6. *Dies mei velocius transierunt quam a te-
genti tela succiditur.* — Congrua valde similitudine
vita carnis telæ comparatur, quia sicut tela filis, sic
vita mortalis diebus singulis proficit, sed quoad

A augmentum proficit, ad incisionem tendit, quia cum
tempora percepta prætereunt, ventura breviantur.
Velocius ergo dies transeunt, quia tela tarditatem
protectus habet, vita autem præsens moram defectus
non habet. Ad finem quippe nostri itineris etiam
quiescendo pervenimus, et per cursum nostri trans-
itus etiam dormientes imus. Sequitur : *Et consumpti
sunt absque ulla spe.* — Ac si aperte diceretur :
Mentis fiduciam in præsenti vita non posui, quia
omne quod preteriit, calcando sprevi. Reproborum
etenim mens dies præsentes amore constringit, ut
sic semper hic appetant vivere, quatenus si valeant,
vivendi cursum desiderant nunquam finire. At contra
rectorum mens ad æternitatis intentionem tendit,
etiam cum præsens eam feliciter vita comitatur.
B Sequitur :

Vers. 7. *Memento quia ventus est vita mea.* —
Ac si aperte diceretur : Transeuntem velociter bren-
genus respice, qui et tanto misericordius a te videri
debeo, quanto ipse a consideratione brevitatis n.ee
oculos non avertio : Illi etenim vitam carnis quasi
permanentem diligunt, quia quanta sit vita sequen-
tis æternitas non intendent. Sancti autem viri, quod
ad aeterna cor elevant, quam breve sit quod sine fine
clauditur pensant, et eorum sensu vilescit quod
præterit, quo intellectui radiat, et interluet quod
acceptum nunquam recedit. Sequitur : *Nec revertatur
oculus meus, ut videat bona.* — Ad videnda bona
extinctus oculus non reddit, quia ad exhibenda recta
opera exulta carne, anima non recurrit. Hinc Salomon
ait : « Quodcumque potest manus tua facere,
instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec
scientia, nec sapientia erit apud inferos quo tu pro-
peras (*Eccle.* ix, 16). » Sequitur :

Vers. 8. *Nec aspicit me visus hominis.* — Visus
quippe hominis est misericordia Redemptoris, que,
insensibilitatis nostra duritiam cum respicit, emol-
lit. Unde teste Evangelio dicitur : « Respxit Jesus
Petrum. » Et : « Recordatus verbi quod dixerat Je-
sus. » Et : « Egressus foras flevit amare (*Luc.* xxii, 61,
63). » Exultans vero carne animam nequaquam visus
hominis aspicit, quia post mortem non liberat, quem
ante mortem gratia ad veniam non reformat. Hinc
etenim Paulus ait : « Ecce nunc tempus accepta-
bile (*II Cor.* vi, 2). » Et reliqua. Hinc Salomon ait :
« Ligum ubi cecidit, sive ad austrum, sive ad aquilonem,
ibi erit (*Eccl.* ii, 3). » Vir igitur sanctus
damna humani generis considerat, quod a præsenti
sæculo, sine Redemptoris agnitione subtrahitur, at-
que aeternis ignibus irreparabiliter sepelitur, et ex
ejus voce dicit : *Nec aspiciat me visus hominis.* —
Sequitur : *Oculi tui in me, et non subsistam.* — Ac
si aperte diceret, districtus ad judicium veniens, ad
salvandum non vides, ad feriendum vides. Quia quem
in præsenti vita dispensationis tuae miseratione non
respicias, respiciendo postmodum per justitiam extin-
guis. Tunc quippe peccator non substitui, quia cum
districtus Judex merita subtiliter inquirit, reus ad
tormenta non sufficit. Quamvis hoc etiam justorum

voci congruat, quorum mens semper sollicita examina intendit, considerant quam districte judicet bona opera, quam subtiliter penset, et perituros se absque ambiguitate praesciunt, si remota pietate jundicentur. Bene autem electionis cursum defectumque humani generis exprimens dicit :

VERS. 9. *Sicut consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendit.* — Nubes quippe ad altiora suspendit, sed densata vento impellitur ut currat, calore autem solis dissipatur, ut evanesca. Sic nimirum sunt corda hominum, quae per accepte rationis ingenium ad alta emicant, impulsa autem maligni spiritus flatu, pravis desideriorum suorum motibus hue illuceque pertrahuntur. Sed districtio respectu superni Iudicis, quasi solis calore liqueficiunt, et semel locis pœnalibus traditi, ad operationis usum ultra non redeunt. Potest etiam inferni nomine peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur : « In inferno autem quis constebitur tibi? » (*Psal. vi. 6.*) Et illud : « Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit (*Prov. xviii. 3.*) Qui autem impietati succumbit, vitam profecto justitiae moriendo derelinquit. Qui vero post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quam post mortem inferni supplicio sepelitur? A quo via iam reversionis abscondit. Recte autem corda desperantium comparantur nubibus, quia et caligine erroris obscura sunt, et peccatorum multiplicitate condensa. Sed consumpta pertranseunt, quia claritate extremi iudicii irradiata dissipantur. Sequitur :

VERS. 10. *Nec revertatur ultra in domum suam.* — Sicut domus corporis habitaculum corporale est, ita unicuique mente hoc domus sit, quod ex desiderio inhabitare consuevit. Ad domum igitur suam ultra non revertitur, quia semel quisque aeternis suppliciis traditus ad hoc ubi amore inhæserat, nullatenus revocatur. Potest etiam domus habitatio cordis intelligi. Unde sanato cuidam dicitur : « Vade in domum tuam (*Matth. ix. 6.*) » Cum ergo quem desperatione obruit, a cordis sui habitaculo foras mittit, et redire introrsus non valet, quia rursus exterior ad deteriora quotidie pulsus cadit. Sequitur : *Neque cognoscet eum amplius locus ejus.* — Locus quippe hominis, sed non localis, ipse scilicet Conditor exstitit, qui hunc ut in semetipsum consistenter creavit. De quo Psalmista ait : « Filii servorum tuorum habitabunt (*Psal. ci. 29.*) » Quem nimirum locum tunc homo deseruit, cum, seductoris verba audiens, a conditoris amore discessit. A Conditore ergo suo tanto quisque districtius in iudicio non agnosceretur, quanto nunc ad reparations gratiam nec per dona revocatur. Qui Iudeus districtus ad examen ultimum veniens in iniustitate durantibus, dixit : « Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum (*Matth. xxv. 41.*) » *Nescio vos, unde estis* (*Matth. xxv. 12.*) Sequitur :

VERS. 11. *Quare et ego non parcam cri meo.* — Ori enim suo non parcit, qui confiteri malum quod fecit, non erubescit. Hinc Psalmista ait : « Preve-

A namus faciem ejus in confessione (*Psal. xciv. 2.*) » Hinc rursus scriptum est : « Qui abscondit scelerata sua, non dirigetur (*Prov. xxviii. 13.*) » Sequitur. *Loquar in tribulatione spiritus mei.* — Tribulationem quippe spiritus lingua commovet, ut reatum pravi operis vox confessionis impugnet. Scendum quoque est, quia et sepe reprobri peccata confitentur, sed deflere contemnunt. Electi autem culpas suas, quas vocibus confessionis aperiunt, districte animadversionis fletibus insequeuntur. Hinc Psalmista ait : « Iniquitatem meam ego pronuntiabo, » et reliqua (*Psal. l. 5.*) Qui enim mala que perpetravit insinuat, sed flere recusat, quasi subducta ueste vulnus detegit, sed torpente mente, medicamentum vulneri non apponit. Sequitur : *Et confabulabor cum amaritudine animæ meæ.* — Pavore namque districti iudicis afflitti, dum quedam male gesta plangimus, ipsa vim nostræ amaritudinis ad dissentendum nos vigilantes excitant, alia etiam in nobis quæ amplius defleamus, invenimus. Nam sepe quæ torpentibus latuit, fletibus subtilius culpa innotescit. Habet enim in corde justorum amaritudo animæ linguam suam, cum qua afflictam mentem, modo per replicationem donorum Dei, modo per propria actionis suæ severiter increpat. Unde et nequaquam dicitur, fabulabor, sed *confabulabor*, quia vis doloris, quæ peccata singula reputans, torpente animum ad lamenta excitat, quasi ad eum verba confabulationis format. Sequitur :

VERS. 12. *Nunquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?* — Ac si aperte diceret : Mare vel cetus, iniqui videlicet, eorumque auctor malignus spiritus, quia effrenat ad solam perpetrandas iniquitatis licentiam appetunt, recte penne sue carcere constringuntur. Ego autem qui jam aeternitatis tuae libertatem desidero, cur adhuc meæ corruptionis carcere premor? Carcere enim homo circumdatur, quia et plerumque virtutum profectibus ad alta exsurgere nñtit, et tamen carnis sua corruptione præpeditur. Scriptum quippe est : « Corpus quod corrumpitur aggravat animam (*Sap. ix. 15.*) » Maris nomine corda carnalium tumidis cogitationibus fluctuosa signantur. Ceti vero nomine antiquis hostis exprimitur, qui dum mentes sæcularium possidendo penetrat, quasi in eorum lubricas cogitationes natat. Qui in inferioribus dejectus, ne ad coelestia volare prevaleat, penne sue pondere coartatur. Hinc Petrus ait : « Deus angelis peccantibus non pepercit, sed irruentibus in infernum detractos in tartara tradidit in iudicio reservare cruciando (*II Petr. ii. 4.*) » Cetus ergo ac mare circumdatione carcere premitur, quia vel malignus spiritus, vel sequaces illius, iniquorum se mentibus colligit, atque in eis undam tumentium cogitationum voluit, ut implere mala quæ appetunt, nequeant, superna distinctione angustantur. Sequitur :

VERS. 13, 14. *Si dixeris : Consolabitur me lectulus meus, et revelabor loquens tecum in statu meo, ter-*

rebus me per somnia, et per visiones horrore concuties. — In sacro eloquio lectus, cubile, stratum, secretum solet cordis intelligi. Hinc scriptum est : « In lectulo meo per noctes quesi vi quem diligit anima mea (*Cant. iii, 4*). » Et in Psalmo : « Exsultabant sancti in gloria, latabuntur in cubilibus suis (*Psal. cxlix, 5*). » Quid vero hoc loco somnia vel visiones accipimus, nisi imagines ultimi districtique examini? Quod jam uteunque per timorem cernimus, sed tamen ut est, veraciter non videmus. Sancti itaque viri ad cordis semper secreta redeunt cum ab hoc mundo, vel ultra votum prospera, vel ultra vires adversa patiuntur, atque externis laboribus fessi quasi stratum vel lectulum cubilia mentis pertinent. Ac si ergo aperte diceret : Si exteriora fugiens introrsus redeo, et uteunque requiescere in cordis cubili concupisco, ibi mihi dum distinctionis contemplationem subjici, quam districtus advenies iudex, vehementer me per ipsas meæ providentiae imaginationes terres. *Et revelabor loquens tecum.* — Quia nimur cum ad mentis nostræ silentium fessi revertimur, quasi in stratu colloquentes, occulta intra nos cogitationum verba versamur. Scendum quoque est, quod imagines somniorum, aliquando ventris plenitudine vel inanitate flunt, aliquando illusione, ut illud Salomonis : « Multas curas sequuntur somnia (*Eccle. v, 2*). » Aliquando per revelationem, ut Joseph admonitus in somnis ut fugeret in Ægyptum. Aliquando cogitatione simul et revelatione, ut illud Danielis : « Tu, rex, cogitare copisti in stratu tuo quid esset post te, et qui revelat mysteria ostendit tibi quæ ventura sunt (*Dan. ii, 29*). » Sequitur :

Vers. 15. Quamobrem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. — Quid per animam, nisi mentis intentio? Quid per ossa, nisi carnis fortitudo designatur? Anima ergo suspendium elegit, ut ossa moriantur, quis dum mentis intentio ad alta se sublevat, omnem in se fortitudinem vitae exterioris necat. Sancti enim viri ad alta animum tollunt, et ad amorem supernæ patriæ in virtutum se studiis accingunt, et hoc quod fortes prius in mundo fuerant, vinculo humilitatis insequantur. Hinc Paulus ait : « Vivo autem jam non ego, » et reliqua (*Gal. ii, 20*). Hinc : « Hebreus et Hebreis secundum legem, Phariseus (*Phil. iii*). » Et rursum. « Sed quæ mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum proper Christum detrimenta (*Phil. vii*). » Sequitur :

Vers. 16. Desperavi, nequaquam jam ultra vivam. — Justi quippe desperare est præsentis vita bona, electione aternitatis deserere, mansura querere, et in rebus temporalibus fiduciam non habere. Sunt nonnulli justorum, qui sic celestia appetunt, ut tamen honores sibi temporaliter impensos teneant, aliena non ambiant, suis liceit utuntur. Et sunt nonnulli justorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterriti cuncta derelinquent. De talibus Paulus ait : « Mortui enim estis, » et reliqua (*Col. iii, 3*). Se-

A quitur : *Parce mihi, Domine, nihil enim sunt dies mei.* — Absit enim ne vir sanctus de divinæ misericordie largitate desperet, qui sibi parci desiderat. Sed quia dum bona vita transeuntis per desperationem deserit, ad obtinenda quæ permanent in spe robustius assurgit. Sancti enim viri quo verius summa cognoscunt, eo sublimius terrena despiciunt, et idecirco præsentis vita dies nihil esse conspicunt, quia illuminatae mentis oculos in consideratione aternitatis figunt. Sequitur :

Vers. 17. Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? — Hominem Deus magnificat, quia largitate rationis ditat, infusione gratiae visitat, honore illatæ virtutis exaltat. Sed cor suum erga eum Dominus ponit, quia post dona judicium erexit, merita subtiliter pensat, vita pondera vehementer examinat. Ac si ergo aperte exclamat, dicens : Magnificatur homo spiritali munere, sed tamen caro est : ei vias ejus post munera districte considerat, sed tamen si remota pietate judicetur, pondus quod tua subtilitate imminent, ferre, nec sublevatus ad justitiam spiritus vallet. Sequitur :

Vers. 18. Visitas cum diluculo. — Nos itaque noctis tenebris premimur, cum perpetratione iniuritatis obscuramur. Sed nox in lucem vertitur, cum erroris nostri obscuritas veritatis agnitio radiatur. Diluculo ergo nos Dominus visitat, quia erroris nostri tenebras luce sue cognitionis illustrat. Diluculum dicitur, cum jam nocturna tempora in charitatem lucis mutantur. Sequitur : *Et subito probas illum.* — Quia et accedendo corda nostra ad virtutes provehit, et recedendo concuti tentatione permittit. Si enim post virtutum munera, nulla tentatione concuteretur, has se habere animus per semetipsum gloriaretur. Hinc Paulus ad tertium celum raptus legem repugnantem in membris suis habere se dolet. Sequitur :

Vers. 19. Usquequo non parcis mihi, nec dimitis me ut glutiam salivam meam? — Saliva in os ex capite labitur, ab ore vero ad ventrem ducitur cum glutitur. Quid itaque est caput nostrum, nisi divinitas per quam existendi principium sumimus, et creatura sumus? Hinc Paulus ait : « Caput viri Christus. Caput autem Christi Deus (*I Cor. xi, 3*). » Ventris nomine mens designatur, quæ dum supernum intellectum suscipit, resecta proculdubio omnium membra actionum regit. Hinc Salomon ait : « Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris (*Prov. xx, 27*). » Salivæ nomine, sapor intime contemplationis accipitur, que de claritate Conditoris adhuc in hac vita positos, vix gusto revelationis tangit. Quam glutire non possumus, quia supernæ claritatis bono satiari non permittimur. Ac si ergo aperte dieceretur : Tunc homini plane parcis, cum hunc ad perfectiōnem tuæ contemplationis admiseris, ut claritatem tuam raptus interius videat, et eum carnis sue corruptio non repellat. Tunc permitabis, ut glutiam sali-

ram meam, — cum me sapore tuae claritatis usque A
ad abundantiam satietatis infuderis. Sequitur :

VERS. 20. *Peccari, quid faciam tibi, o custos hominum?* — Ecce fatetur malum quod fecit, sed bonum, quod Deo in recompensatione debeat offrere, non invenit. Ut certe cum dicitur : *Quid faciam tibi*, quia haec ipsa bona quae agere præcipimus, non Preceptor, sed nobis prosunt. Hinc scriptum est : « Bonorum meorum non eges (Psal. xv, 2). » Custos autem Deus dicitur, quia si ejus custodia nos minime protegit, ante oculi hostis insidias nostras sollicitudinis oculus vigilans dormit. Hinc Psalmista ait : « Nisi Dominus custoderit civitatem, » et reliqua (Psal. xii, 6, 4). Sequitur : *Quare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihi meti ipsi gravis?* — Tunc sibi contrarium Deus hominem posuit, cum homo Deum pecaendo dereliquerit. Serpentis quippe persuasionibus captus, hostis ejus exstitit, cujus præcepta contempsit. Sed haec ipsa contrarietas culpæ facta est homini pondus penæ, et cervicem cordis erigendam supposuit, quia qui subesse divinis iussionibus noluit, sub suis se necessitatibus stravit. Nam otio tabescit, opere deficit, cibo reficitur, et cætera hujusmodi. Mens quoque modo spe decipitur, modo pavore vexatur. Amat sape quod despicerat, despicit quod amaverat. Repulsus enim homo a carne, molestias; et in mente questiones tolerat, grave nimirum pondus semetipsum portat. Hinc scriptum est : « Grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque ad diem sepulture in matre omnium (Eccli. xl, 1). » Ac si ergo aperte dicat : *Cur quasi contrarium tibi hominem despicias, qui certus scio, quia perire vel ipsum quem despicere credideris, non vis?* Sequitur :

VERS. 21. *Cur non tollis peccatum meum, et quare non auferis iniquitatem meam?* — Quibus profectis verbis, quid aliud quam desiderium prestolantis Mediatoris innuitur? De quo Joannes ait : « Ecce Agnus Dei, » et reliqua (Joan. i, 29). Vel certe ab humano genere tunc peccatum plene tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permittatur. Redemptoris ergo gratiam, vel resurrectionis soliditatem desiderat, qui iniquitatem suam funditus auferri sperat. Sequitur : *Ecco nunc in pulvere dormiam, et si mane me quæsisieris non subsistam.* — Peccanti primo homini dictum est. : « Pulvis es, et in pulverem ibis (Gen. iii, 19). » Mane autem dicitur illa tunc manifestatio mentium, quæ in adventu judicis, apertis cogitationibus quasi post noctis tenebras demonstratur. Hinc Psalmista ait : « Mane astabo tibi et videbo (Psal. v, 5). » Quædere autem Dei est homini subtili interrogatione discutere, et districte discutiendo judicare. Ac si ergo apertius deploret dicens : In præsepti quidem iam carnis mortem patior, et tamen adhuc de venturo judicio graviorem mortem, distinctionis tue sententiam, perlimesco. Sequitur :

CAPUT VIII.

VERS. 1, 2. *Respondens autem Baldath subites dixit : Usquequo loqueris talia, et spiritus multiplexoris tui?* — Injustis semper gravia sunt verba justorum, et quæ ad ædificationem prolatæ audiunt; hæc quasi superimpositum pondus ferunt. Vis quippe et summa loquentium quadrifaria qualitate distinguuntur. Nam sunt nonnulli quos sentiendi simul ac dicendi amplitudo dilatata. Sunt nonnulli quos sentiendi simul ac dicendi inopia angustata. Sunt nonnulli qui efficaciam dicendi loquendo habent, sed acumen sentiendi non habent. Et sunt nonnulli qui acumini sentiendi subnixa sunt, sed ex inopia locutionis obmutescunt. Sed in beato viro Baldath cum multiplicitudinem sermonis B ori tribuit, profecto inopiam cordis reprehendit. Ac si aperte dicat : *Abundantia spiritus in sermone oris attolleris, sed sensus indigentia coangustaris.* Sequitur :

VERS. 3. *Nunquid Deus supplantat iudicium, et Omnipotens subvertit quod justum est?* — Hæc beatus Job nec loquens negaverat, nec reticens ignorabat. Sed procæses quippe etiam nota jactanter proferunt, ut loquendo docti videantur. Scindendum vero est, quia divinæ justitiae rectitudinem tunc laudant, cum se ad gaudium incolumitas sublevat. Sed si eorum vitam quamlibet breviter vis supernæ correctionis attigerit, pulsati protinus consilium divini examinis increpat. Non mirum ergo si hic divinam justitiam laudat, qui nihil adversi ab ea justitia tolerabat. Sequitur :

VERS. 4. *Etiamsi filii tui peccaverunt ei, et dimisit eos in manus iniquitatis suæ.* — Ac si afflitis catholicis errorem prædicatores prædicant : Vita vestrae providete, et quam perversa teneatis, ex eorum qui inter vos defuncti sunt, damnatione cognoscite, quia Conditori omnium nisi perfidia vestra displiceret, nequam a vobis tam numerosos populos interit seviente substraxerit. Sequitur :

VERS. 5. *Tu tamen si diluculo surrexeris ad Deum, et omnipotentem deprecatus fueris.* — Quia enim hæretici tenere lucem veritatis testimont, sanctam Ecclesiam quasi in erroris nocte positam ad diluculum veritatis vocant, quatenus et per cognitionem Dei, quasi per diluculum surgant, et per preces poenitentia peccata diluant. Sequitur :

VERS. 6. *Si mundus et rectus incesseris.* — Mundus videlicet in cogitatione, rectus in opere. Sequitur : *Statim evigilabit ad te.* — Ac si aperte dicat : Quia is qui nunc tribulationibus tuis virtutem tue protectionis non exercit, quasi ab adjutorio hæsitanter dormit. Sequitur : *Ei pacatum reddet habitaculum justitiae tuæ.* — Idem presentis vite contrarietas admonet, ut tranquillitatis protinus securitatem probet. Sequitur :

VERS. 7. *Intantum ut priora tua fuerint parva, et novissima multiplicentur nimis.* — Quia perversi tempore gaudium, singulari bonum aestinant, hoc aliis pro magno pollicentur. Si vero habitacu-

lum justitiae consilium mentis vocat, afflicitis catholicis, errorum magistri pacatum habitaculum justitiae promittunt, quasi eos ad sua pertrahunt, profecto a contentione conticescant. Opes quoque intelligentiae sequentibus spondent crescere, dicentes: *Instantum ut priora tua fuerint parva.* Subditur :

VERS. 8. *Interroga enim generationem pristinam, et diligenter investiga patrum memoriam.* — Generationem pristinam ac patrum memoriam nequam videri, sed investigari admonent, quia hoc in ea nolunt conspicere, quod liquido cunctis patet. Subiungitur :

VERS. 9. *Hesterni quippe sumus, et ignoramus quomodo sicut umbra dies nostri sunt super terram.* — Generatio itaque pristina interroganda proponitur, ut transire tempus vitæ praesentis sicut umbra monstretur, quia videlebet si ea quæ erant, et jam tranacta [transacta] sunt, ad memoriam reducimus, patenter agnoscimus quam celeriter hoc quoque fugiat quod tenemus. Sequitur :

VERS. 10. *Ipsi docebunt te, et de corde suo proferunt eloquia.* — Notandum quod superius dixerat: *Spiritus oris tui.* Nunc vero reducitur ad memoriam patribus dicit: *De corde suo proferunt eloquia.* Ac si vitam sanctæ Ecclesiæ hæretici detestantes dicant: Multiplicitatem spiritus habes in ore, in corde non habes. Sed illi contra te audiendi sunt, qui verba ex corde proferentes recta vivendo docuerunt. Sequitur :

VERS. 11, 12, 13. *Nunquid potest vivere scirpus absque humore, aut crescere caretum sine aqua?* — Cui Baltath scirpum vel caretum comparet, ipse protinus aperit, cum subjungit: *Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit, sic vite omnium qui obliviscuntur Deum, et spes hypocrite peribit.* — Sciri ergo vel caretum nomine, hypocrite vitam signat, que speciem quidem veritatis habet, sed adhuc manu ususfructum utilitatis non habet. Quæ sterilitatis opere arida permanens, solo sanitatis colore viridescit. Sed neque sine hunore scirpus, neque sine aqua caretum proficit, quia hypocritarum vita ad bona opera infusionem quidem superni luminis percipit, sed in cunctis quæ agit exteriores laudes appetens, a fructu perceptae infusionis inanescit. De quibus Veritas dicit: « Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? » et reliqua (*Marc.* vii, 22). Scirpus in flore est, hypocrita in laude. Acutis vero angulis surgens caretum manu non carpitur, quia exasperatis per arrogiantiam sensibus, de pravitate sua hypocrita corripi designatur. In flore suo manum carpentis incidit, quia in laude hypocrita positus, si hunc quisque corripere audeat, asperitate sua protinus corripiensem secat, et quasi carpentis manu, sic a corripiens animo, quidam, ut ita dixerim, sanguis mortoris currat. Hinc Salomon ait: « Noli arguere derisorum, ne derideat te (*Prov.* ix, 9). » Juxta carnem quippe justi herba

A sunt, propheta attestante, qui ait: « Omnis caro fenum (*Isa.* xl, 6). » Sed ante omnes herbas scirpus arescere dicitur, quia justis in bono suo permanentibus, ad viriditatem assumpta rectitudinis hypocritarum vita siccatur. Arescunt herba, etiam reliqua, quia justorum opera cum carnis vita deficiunt. Sed herbarum ariditatem scirpus prævenit, quia priusquam hypocrita de carne transeat, ea quæ in se ostenderat, virtutum facta derelinquit. Hinc scriptum est: « Fiant sicut fenum ædificiorum quod priusquam evellatur, exaruit (*Psal.* cxxviii, 6). » Quid cunctis operibus suis sperat, nisi honoris reverentiam, gloriam laudis, a melioribus metui, sanctius ab hominibus vocari? Sed permanere spes hypocrite non valet, quia aeternitatem non querens, fugit quod tenet. De quibus Veritas dicit: « Recepserunt mercedem suam (*Matth.* vi, 16), » Sequitur :

VERS. 14. *Non placebit recordia sua.* — Magna quippe recordia est, laboriosa agere, et ad auram laudis inhiare, forti opere præceptis celestibus inservire, sed terrena retributionis præmium quædere. Sed tamen hac ipsa sua recordia pascitur, quia pro bono opere a cunctis honoratur. Haec vero sua ei recordia placet interim, sed non placebit cum retributionis tempus advenerit. In poena displacebit, quod vecors fuit. Sequitur: *Et sicut tela aranearum fiducia ejus.* — Bene hypocritarum fiducia aranearum telis similis dicitur, quia omne quod ad obtinendam gloriam exsudat, ventus vita mortalibus dissipat. Nam quoniā æterna non querunt, bona temporalia cum tempore amittunt. Pensandum quoque est, quod filia aranearum per ordinem ducunt, quia sua hypocrite quasi sub discretione opera disponunt. Aranearum tela studiose texitur, flatu dissipatur, quia quidquid hypocrita cum labore peragit, sura humani favoris tollit. Hinc Veritas ait: « Exterminant enim facies suas, » et reliqua (*Matth.* vi, 16). Sanctitatis nunc filiaciam in ore hominum ponit, sed apparente cordis teste, præterit omne quod exterius de humano favore confudit. Sequitur :

VERS. 15. *Innititur super domum suam, et non stabit.* — Domus nostræ cogitationis est res quælibet quam per delectationem inhabitat animus. Domus itaque hypocritæ est delectatio favoris, quam quasi quietus inhabitat, quia per cuncta sua opera ad hanc se intra animum reclinat. Sed dominus stare non valet, quia laus cum vita præterit, et humanus favor in iudicio non subsistit. Unde fatue virginis turbatae dicture sunt: « Date nobis de oleo vestro (*Matth.* xxv, 8). » Sequitur: *Fulciet eam, et non consurget.* — Hoc namque quod per se stare non valet, fulcitur ut stet, quia cum vitam suam hypocrita labefactari in iudicio conspicit, hanc fulcendo statuere operum enumeratione contendit. Hinc quidam dicturi sunt: « Domine, Domine, in nomine tuo prophetavimus? » et reliqua (*Matth.* vii, 22). Sed domus laudis tot allegationibus fulta minime con-

surget, quia protinus Iudex dicit : « Nunquam novi vos, discedite a me, » et reliqua (*Math. xxv, 42*). Domus itaque hypocritæ surgere non valet, quia per omne quod juxta præcepta cœlestia agere potuit, a terrenis animanti nunquam levat. Sequitur :

VERS. 16. *Humectus videtur antequam veniat sol.* — Sæpe in sacro eloquio Dominus solis appellatio figuratur, sicut per prophetam dicitur : « Vobis autem qui timetis nomen Domini, orietur sol justitiae (*Mal. iv, 2*). » Scirpus itaque ista in nocte humidus est, sole autem veniente siccatur, quia nimurum hypocrita in tenebris vitae presentis sanctus ab hominibus creditur, sed dum districtus Iudex venerit, quam sit iniquus apparebit. Sequitur : *Et in ortu suo germen ejus egredietur.* — Herba quelibet nascendo e terra producitur, et post, aura et æstibus tangitur, et tunc denum ad proferendum seminis sui germen aperitur. Scirpus vero cum flore suo nascitur, moxque ut a terra surgit, sui secum seminis germen producit. Bene ergo per herbas reliquas sancti quilibet, per scirpum vero hypocrita designatur, quia justi viri prius in opere sua conversationis oriuntur, et ad æternam patriam venientes expectata retributione perfruuntur. At contra hypocrita, quæ mox in bono opere nascitur, presentis mundi gloriam recipere conatur. Germe itaque in ortu est remuneratio in inchoatione. Sequitur :

VERS. 17. *Super acervum petrarum radices ejus densabuntur, et inter lapides commorabitur.* — Quid radicum nomine, nisi latentes cogitationes accipimus? Quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum surgunt. Lapidum vero nomine in Scriptura sacra homines designantur, sicut sanctæ Ecclesiæ per Isaiam dicitur : « Ponam jaspide lapide propugnacula tua, et portas tuas sculptas (*Isa. liv, 12*). » Scirpus itaque iste, qui inter lapides commoratur, super acervum petrarum radices densat, quia omnis hypocrita cogitationes in exquirendam hominum admirationem multiplicat. Per omne enim quod hypocritæ faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quas radices sciri in acervum radices mittunt. Scirpus etiam inter lapides commoratur, quia hypocrita stat ubi mentis sua intentionem solidat. Nam cum attestacionem multorum ambit percipere, quasi in luctatione subsistit. Sequitur :

VERS. 18. *Si absorberit eum de loco suo, negabit eum, et dicet : Non novi te.* — De loco suo hypocrita absorbetur, cum a presentis vita favoribus morte interveniente separatur. Sed hunc absorptum internus arbiter negat, seque eum nescire denuntiat, quia simulatorum vitam juste reprobando veritas ignorat, nec recognoscit ejus quæ egit bona, quia ex recta intentione non protulit. Unde et fatui virginibus in iudicio veniens, dicit : « Amen dico vobis, nescio vos (*Math. xxv, 42*). » Sed utinam hypocritis sua perditio sola sufficeret, et nequaquam perversa eorum studia ardentes alios ad vitam dupli-

A cati instigarent. Hoc namque unusquisque proprium esse solet, ut qualis ipse fuerit, tales sibi alios conjungi vellet. Sequitur :

VERS. 19. *Hæc est enim laetitia ria ejus, ut rursum de terra alii geminentur.* — Ac si aperte diceatur : Venientem judicem nequaquam cognoscit, sed multipliciter recipit, quia et letius in sua iniuritate letus est, quo et aliis male propagatus est. Cui enim hic non sufficit iniurias propria, torqueatur necesse est illuc et merito reatus alieni. Sequitur :

VERS. 20. *Deus non projicit simplicem, nec porrigit manum malignis.* — Quia nimurum districtus in iudicio apparet, et despactum simplicium glorificando erigit, et malignorum gloriam reprobando confingit. Maligni enim vocantur hypocritæ, qui bona non bene faciunt, et recta quæque sub studio laudis operantur. Manum vero cui porrigitus, hunc videt et ab imis elevamus. Malignis ergo Deus manum non porrigit, quia querentes terrenam gloriam in imo derelinquit, et quamlibet videantur recta esse quæ agunt, hos ad gaudia superna non provehit. Ut certe ideo appellantur maligni hypocritæ, quia benignitatem erga proximum ostendunt, et dolos suæ iniurias aperiunt. Quos contra bene per Moysen dicitur : « Non induas vestem ex lana linoque contextam (*Deut. xxii, 11*). » Per lanam quippe simplicitas, per linum vero subtilitas designatur. Sequitur :

Vers. 21. *Donec impleatur risu os tuum, et labia tua jubilo.* — Ac si aperte diceretur : Vita simplicium nec ante iudicium deserit, et malignorum mentes persecutore deserendo, nec priusquam apparat praetermitti. Os quippe justorum tunc risu replebitur, cum eodem corde finitis peregrinationis fletibus, æterna letitiae exultatione satiantur. De hoc risu discipulis Dominus dicit : « Mundus autem gaudet, et vos tristes eritis, sed tristitia vestra in gaudium convertetur (*Joan. xvi, 20*). » Jubilum vero dicimus, cum tantam letitiam corde concipimus quantum sermonis efficacia non explemus, et tamen mentis exultatio hoc quod sermone non explicat, ore sonat. Bene autem os risu impleri dicitur, labia jubilo, quia in illa æterna patria cum justorum mens in exultatione recipitur, lingua in cantu laudis elevatur. **Donec** autem dicitur, non quod omnipotens Deus eo usque malignos non sublevet, quoque electos suos ad jubilationis gaudia assumat, ac si post a pena eripiat quos ante in culpa deserens damnat. Sed hoc nequaquam ante iudicium faciet, cum dubium hominibus videri possit, an fiat. Nam in electorum suorum jubilo, quia malignis manum non porrigit, ex ipsa jam distinctione ultimi examinis constat. Sic namque et per Psalmistam dicitur : « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedem tuorum (*Psal. cix, 1, 4*). » Sequitur :

VERS. 22. *Qui oderunt te induantur confusione.* — Justorum hostes in extremo examine confusio induit, quia cum transacta mala redundare sibi ante

oculos mentis aspicerint, suus eos undique deprimens reatus vestit. Ad pœnam quippe tunc factorum suorum memoriam tolerant, qui nunc quasi a sensu rationis extranei peccant gaudentes. Ibi vident quantum debuerint fugere quod amaverunt. Sequitur : *Tabernaculum impiorum non subsistet.* — Tabernaculum quippe construitur, ut ab æstu corpus et frigore defendatur. Quid itaque hoc loco tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrenæ felicitatis exprimitur? Per quam super se casura multiplicant, ut se a præsentis vita necessitatibus, quasi ab æstu et imbris defendant. Honoribus namque exerceri

Ambiunt ne despici videantur. Terrena aggregando exaggerant, ne inopiae frigore tabescant. Ubi ergo mentis habitationem construant, ibi tabernacula proculdubio fixerunt. At contra justi nec oblatæ bona suspiciunt, nec illata mala valde pertimescant. Sed et cum bonis præsentibus utuntur, ventura mala metuent. Et dum de præsentibus malis gemunt, horum sequentium amore consolantur. Bene ergo dicitur : *Tabernaculum impiorum non subsistit.* — Quia vite effugientis amatores, dum studiose in præsentibus construantur, repente ad æternam rapiuntur.

LIBER NONUS.

CAPUT IX.

Vers. 1, 2. Respondens autem Job dixit : *Vere scio quod ita sit, et quod non justificetur homo compositus Deo.* — Homo quippe suppositus Deo justitiam percipit, compositus amittit. Quia quisquis se Auctori bonorum comparat, bono se quod accepit, privat. Sequitur :

Vers. 3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille. — In Scriptura sacra millenarius numerus pro universitate solet intelligi. Hinc dicitur : *Verbi quod mandavit in mille generationes (Psal. civ, 8).* Et Joannes ait : *Et regnabunt cum eo mille annis (Apoc. xx, 6).* Quia vero monas multiplicatus in denarium ducitur, denarius per semetipsum ductus in millenium tenditur, cum ab uno incipimus, ut ad millenium veniamus. Quid C hoc loco unius appellatione, nisi bene vivendi initium? Quid millenarii numeri amplitudine, nisi ejusdem vite bona perfectio designatur? Cum Deo autem contendere est, non ei tribuere, sed sibi gloriam sua virtutis arrogare. Qui enim cum Auctore contendit, unum pro mille respondere non sufficit, quia qui se de perfectione erigit, habere se bene vivendi nec initium ostendit. Sequitur :

Vers. 4. *Sapiens corde est, et fortis robore.* — Sapiens quippe Deus dicitur, quia sapientia et occulta nostra subtiliter cognita percudit. Nunc ut sapiens omnia invisibilis aspicit, et a nobis falli non potest, tunc ut fortis sine ullo obstaculo quos reprobat punit nec vitari potest. Sequitur : *Quis resistit ei, et pacem habuit?* — Qui enim cuncta mirabiliter creat, ipse ut creata sibimet convenient, ordinat. In quo ergo conditori resistitur, pacis conventio dissipatur. Perversa enim mens unde contra Auctorem se erigit, inde se in semetipsa confundit. Resistere autem dicimus, cum repugnare ejus dispositionibus conamus. Neque enim nostra infirmitas incommutabili ejus sententia obviat, sed tamen quod explore non valet tentat. Contra satagit, sed ipso gladio contradictionis frangit. Sequitur :

Vers. 5. *Qui transtulit montes, et nescierunt hi,*

B quos subvertit in furore suo. — In Scriptura sacra sape montium nomine, predicantium multitudo signatur. De quibus per Psalmistam dicitur : *Et Suscipiant montes pacem populo (Psal. lxxi, 3).* Sed montes veritas transtulit, cum predicatoribus sanctos a Judaica obdурatione substraxit. Hinc dicitur : *Et transferentur montes in eorum maris (Psal. xlv, 3);* et ipsi aiant : *Yobis primum oportebat loqui, et reliqua (Act. xi, 46).* Sed hanc ipsam translationem nescierunt hi qui in Domini furore subversi sunt, quia cum de suis finibus Hebrei apostolos pellerent, lucrum se fecisse arbitrati sunt, quod prædications lumen amiserunt. Sequitur :

Vers. 6. *Qui commovet terram de loco suo, et columnæ ejus concutintur.* — De loco quippe suo terra commota est, cum plebs Israelitica, de Judeæ finibus evulsa, nimis colla gentibus subdidit, quia subli Auctori recusavit. Que scilicet terra columnas habuit, quia in sacerdotes et principes, legis doctores atque Phariseos ruitura ejus pertinaciter structura surrexit. Sed translati montibus columnæ concusse sunt, quia subductis a Judaæ apostolis, nec ipsi vivere in illa permisisti sunt, qui ab illa vita predicatoribus expulerunt. Per Romanum quippe principem Titum protinus Judea destruitur, atque in cunctis gentibus sparsa dissipatur. Sequitur :

Vers. 7. *Qui præcipit soli, et non oritur, stellas claudit quasi sub signaculo.* — Aliquando namque in sacro eloquio solis nomine claritas predicatorum D designatur, sicut per Joannem dicitur : *Factus est sol sicut saccus cilicinus (Apoc. vi, 12).* Ipsa etiam stellarum nomine signatur, de quibus dicitur : *Prohibite sunt stellas pluviarum (Jer. iii, 3).* Predicatoribus quippe sancti, et sol nostris oculis per diem fluit, cum contemplationem nobis vera lucis aperiunt. Et velut in tenebris stellæ lucent, cum per activam vitam profuturi nostris necessitatibus terrena disponunt. Sed quia expulsis predicatoribus non fuit qui plebi Judaicæ in perfidia sue nocte renantenti, vel claritatem contemplationis esten-

deret, vel activa vita lumen aperiret. Veritas A quippe que hanc repulsa deseruit, subtracto prædicationis lumine merito suæ pravitatis excœcavit, et quasi sub signaculo stellas clausit, quia dum prædicatores suos per silentium intra semetipsum retinuit, cœcis iniquorum sensibus cœlesti lumen abscondit. Qui igitur predicatores suos nunc Judeæ oculis subtrahit, sed postmodum ostendit, quasi sub signaculo clausit stellas, ut absconsis prius et post coruscantibus astrorum spiritualium radiis noctem suæ perfidie, et nunc repulsa non videat, et tunc illuminata deprehendat. Hinc Isaías ait : « Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquie salvæ fiunt (*Isa. x, 22*). » Et Paulus : « Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet (*Rom. xi, 25*). » Hinc est quod duo illi eximi predicatores dilata morte subtracti sunt, ut ad prædicationis usum in fine revocentur. De quibus dicitur : « Hi sunt due olive et duo candelabra in conspectu Domini terræ (*Apoc. xi, 4*). » Sequitur :

VERS. 8. *Qui extendit cœlos solus.* — Quid namque cœlorum nomine, nisi haec eadem cœlestis prædicantium vita signatur? De quibus per Psalmistam dicitur : « Cœli enarrant gloriam Dei (*Psalm. xviii, 2*). » Ipsi igitur cœli, ipsi sol esse memorantur. Cœli scilicet, quia intercedendo protegunt, sol autem, quia prædicando vim luminis ostendunt. Commota igitur terra, cœli extensi sunt, quia cum Judea ad vim persecutionis infrenuit, apostolorum vitam Dominus in cunctarum gentium cognitione dilatavit. Augusti quippe cœli fuerant, cum una plebs tot egregios predicatores tenebat, sed solus Deus cœlos extendit, qui secreti mira dispensatione consilii predicatores suos unde permisit in una gente opprimi, fecit in mundi cardines inde dilatari. Sequitur : *Et graditur super fluctus maris.* — Quid enim maris nomine, nisi in bonorum nece sœviens mundi hujus amaritudo signatur? Hinc scriptum est : « Congregans sicut in utre aquas maris (*Psalm. xxxii, 7*). » Super fluctus ergo maris Dominus graditur, quia cum se procelle persecutionis erigunt, miraculorum ejus obstupescione franguntur. Qui enim tumores humanæ vesaniae mitigat, quasi erectas in cuncto undas calcat. Tot enim in his fluctibus Dominus gressus posuit, quot superbis persecutoribus miracula ostendit. Unde Psalmista ait : « Mirabiles elationes maris, miraculis in altis Dominus (*Psalm. xcii, 4*). » Quod bene per Jeremiah Dominus dicit : « Posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non prateribit, et commovebuntur, et non poterunt; et intumescent fluctus ejus, et non transibunt illud (*Jer. v, 22*). » Arenam quippe Dominus mari opposuit, quando ad frangendam mundi gloriam, abjectos et pauperes elegit, sed transire arenam nequeunt, quia desperatorum miraculis et humilitate franguntur. Sequitur :

VERS. 9. *Qui facit Arcturum et Oriones.* — Nequaquam sermo veritatis vanas Hesiodi, Arati et Callimachi fabulas sequitur, ut Arcturum nominans, extremam stellarum septem caudam Ursæ suspicetur, et quasi Orion gladium teneat armatos insanus. Hæc quippe astrorum nomina a cultoribus sapientiae carnalis inventa sunt. Sed Scriptura sacra idcirco eisdem vocabulis utitur, ut res suas insinuare appetit, notitia usitate appellationis exprimantur. Quid namque Arcturi nomine, qui in cœli arce constitutus, septem stellarum radiis fulget, nisi Ecclesia universalis exprimitur, quæ in Joannis Apocalypsi, per septem Ecclesias, perque septem candelabra figuratur? Quæ dum dona in se septiformis gratia Spiritus continet, claritate summae virtutis irradians, quasi ab axe veritatis lucet. Et sicut Arcturus semper versatur, et nunquam mergitur, ita sancta Ecclesia persecutions iniquorum sine cessatione tolerat, sed tamen usque ad mundi terminum sine defectu perdurat. Arcturus ergo dum versatur, erigitur, quia tunc sancta Ecclesia valentius in veritate reficitur, cum ardentes pro veritate fatigatur. Orionis quippe in suo ortu tempestates excitant, et maria terraque perturbant. Significant autem martyres. Quia dum sancta Ecclesia ad statum prædicationis erigitur, pondus molestiasque persecuentium passuri, ad cœli axem quasi in hieme venerunt. Oriones ergo cœlum edidit, cum sancta Ecclesia martyres misit. Ex Orionibus itaque hiems horruit, quia crescente sanctorum constantia, frigida mens infidelium ad tempesatem se persecutionis excitavit. Quid itaque Hyadum nomine, nisi doctores sancte Ecclesie signantur? Qui remota tempestate persecutionis, expletis noctibus longis infidelitatibus, tunc sancte Ecclesie orti sunt, cum etiam per credulitatis vernum lucidior annus aperitur; vocantur autem Graeco vocabulo yetus, pluviae. Bene ergo Hyadum appellatione expressi sunt, qui ad statum universalis Ecclesie, sanctæ prædicationis, ferunt imbre. Hinc Moyses ait : « Expectetur sicut pluvia eloquium meum, » et reliqua (*Deut. xxxii, 2*). Et Isaías : « Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbre (*Isa. v, 6*). » Extensis enim cœlis Dominus formavit Arcturum, quia in honorem deductis apostolis, in cœlesti conversatione fundavit Ecclesiam. Formato quoque Arcturo, fecit Oriones, quia roborata fide universalis Ecclesia contra procellas mundi edidit martyres. Editis quoque Orionibus protulit Hyadas, quia convalescentibus contra adversa martyribus, ad infundendam ariditatem humanorum cordium, doctrinam contulit magistrorum. Sequitur : *Et interiora austri.* — Quid hoc austri nomine, nisi fervor sancti Spiritus signatur? Quo dum repletus quisque fuerit, amore patris spiritualis ignescit. Hinc enim dicitur : « Surge, aquilo, et veni, auster, » et reliqua (*Cantic. iv, 16*). Interiora ergo austri sunt occulti illi angelorum ordines, et secretissimæ patriæ cœlestis sinus quos implet calor Spiritus sancti. Illuc quippe

sancrorum animæ, et nunc corporibus exutæ, et post corporibus restitutæ pervenient, et quasi astra in abditis occultantur. Sequitur :

Vers. 10. *Qui facit magna et inscrutabilia, et mirabilia, quorum non est numerus.* — Videlicet magna virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate. Divinæ quippe fortitudinis facta tunc verius exemplus, cum hæc nos non posse cognoscimus. Tunc facundius loquimur, cum ab his obtupescendo reticemus. Hinc Psalmista ait : « Laudate eum in potentatibus ejus, » et reliqua (*Psal. xix, 7*). Sequitur.

Vers. 11. *Si venerit ad me, non videbo eum, et si abiherit, non intelligam.* — Accessus igitur recessusque Dei a mente nostra minime cognoscitur, quoique rerum alternantium finis ignoratur, quia et de tentatione incertum est utrum probet, an trucidet, et de donis nequaquam reprehenditur, utrum hic desertos remunerent, an in via nutriunt, ut ad patriam perducant. Ac si ergo aperte deploret dicens : Postquam semel sponte oculos perdidisti, quomodo quæsite noctis cœcitatem patior, nec ortum jam nec occasum solis agnosco? Sequitur :

Vers. 12. *Si repente interrogaret, quis respondebit ei?* — Repente interrogat Deus, cum nos ad distributionem sui examini inopinatos vocat. Sed interrogationi illius respondere homo non sufficit, quia si remota tunc pietate discutitur, in illo examine etiam justorum vita succumbit. Vei certe interrogat, cum duris nos persecutionibus pulsat, et plerumque qui persecutur, gemit. Sed respondere non sufficit, quia et ipsa ei percussionis sue adversitas displicet, sed tamen homo tacet, et divina judicia discutere metuit, qui esse se polverem agnoscit. Hinc Paulus ait : « O homo, tu quis es qui respondeas Deo (*Rom. ix, 20*). » Sequitur : *Vel quis ei dicere potest, cur ita facis?* — Auctoris facta semper veneranda sunt indubia, quia injusta nequaquam esse possunt. Rationem quippe de occulo ejus consilio querere nihil est aliud, quam contra ejus consilium superbire. Ad semetipsam ergo in percussione mens rebeat, et quod apprehendere non valet, non requirat. Hinc Paulus dicit : « Nunquid dicit figuramentum ei qui se fixit : Quare me fecisti sic? » (*Ibid.*) Sequitur :

Vers. 13. *Deus cuius iræ nemo resistere potest.* — Mirandum valde est, quomodo divina iræ nullum posse resistere dicitur, cum multos saepè resistisset, exemplis exigentibus demonstratur, sicut Moyses, Aaron, Phinees et David. Sed si subtiliter pensamus et verum cognoscimus, quia divina iræ non resistitur, et verum quod multi saepè restiterunt. Omnes enim sancti qui ira Dei obviant, ab ipso accipiunt, ut contra impetum percussionis ejus opponantur, atque, ut ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, et velut nolenti opponitur, quod ab ipso ut fiat imperatur. Cum vero superat, indignatio humana non retinet. Hinc Moyses et disposita ultiōnis iracundiam a semetipsō repellere non valuit, ut terram intraret reprobationis, qui hanc volente Domino et

A a populo amovit. Iræ igitur Dei et resisti valet, quando ipse qui irascitur, opitulatur; et resisti omnino non valet, quando se et ad oleiscendum excitat et ipse precem, quæ ei funditur, non aspirat. Hinc ad Jeremiā dicitur : « Tu ergo noli orare pro populo, nec assumas pro eis laudem et orationem, quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me (*Jer. vii, 16*). » Hinc tursum scriptum est : « Quid clamas super contritione tua? Insanabilis dolor tuus (*Jer. xxx, 15*). » Sequitur. Et sub quo curvantur qui portant orbem. — Ipsi etenim orbem portant, qui curas presentis seculi tolerant. Unde apud Graecos terre principes βασιλεῖς vocantur. Laus enim *populus* interpretatur. Basileus ergo Latine *basis populi* interpretatur, quia videlicet ipse super se populum sustinet qui motus illius potestatis pondere fixus regit. Ac si ergo aperte dicat : Et subjectos quandam districte deseris, et erectas potestates gentium misericorditer flectis. Alter. Angelice virtutes orbem portant, quæ regendi curas administrant, Paulo attestante, qui ait : « Nonne omnes administratori sunt spiritus, in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis? » (*Hebr. i, 14*.) Ac si ergo dicere : Quis infirmorum hominum tuis nubibus obviet, cuius se formidine et virtutes angelice inclinant? Vei certe erecti essent illi subtilissimi spiritus, si plene ejus majestatis potentiam attingerent. Sed qui orbem portant, sub Deo curvi sunt, quia divinitatis ejus cœstitudinem quam sublevati videant, nec virtutes tamen angelicæ comprehendunt. Sequitur.

Vers. 14. *Quantua ergo sum ego, ut respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo?* — Ac si aperte dicat : Si creatura illa hunc considerare non sufficit, quæ carne non premitur, qua mente ego de judiciis dispuco, qui pondere corruptionis angustor? Verba Dei ad nos sunt judicia illius, quæ nostrorum actuum sententiam loquuntur, et verba nostra ad Deum sunt opera quæ exhibemus. Sed cum Deo loqui verbis suis non valet homo, quia apud subtile ejus judicium nullam de suis actibus fiduciam tenet. Sequitur :

Vers. 15. *Quia etiamsi habuero quidquid justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.* — Omnis quippe humana justitia, injustitia esse convincitur, si districte judgeatur. Prece ergo post justitiam indiget, ut quæ succumbere discussa poterat, ex solius judicis pietate convalescat. Ac si ergo dicat : Et si ad opus virtutis acrevero ad vitam, non ex meritis, sed venia convalescam. Prece itaque innitendum est cum recta agimus, ut omne quod justo vivimus ex humilitate condiamus. Sequitur :

Vers. 16. *Et cum invocarem me exaudiens, non credo quod exaudiens vocem meam.* — Plerumque etenim mens igne divini amoris accenditur, atque ad intuenda coelestia et arcana sublevatur, sed repentina tentatione percussa, quæ intentione fortis erecta fuerat in Deum, ab hosti cogitationibus transfixa curvatur. Nam saepè ad hoc usque perdu-

citur, ut miretur quomodo tam summa comprehendi, quam cogitatio illicita polluit, et rursum quomodo illicita recipit, quam super se validus fervor spiritus rapit. Hinc scriptum est : « Ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos (Psal. cvi, 26). » Mens itaque ex ipsa sua mutabilitate fuit trepidata, et per hoc quod nolens patitur, repulsam se abjectamque suspicatur, sibiique certitudinem exauditionis obnubilat. Sequitur :

VERS. 17. *In turbine enim conteret me.* — Peccator quisque in turbine alteritur, qui eructus in tranquillitate videbatur, quia quem diu superna longanimitas tolerat, extremi judicii severitas necat. Hinc Psalmista ait : « Deus manifeste veniet, Deus noster et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida (Psal. xlix, 5). » Justus autem idcirco tunc non conteritur, quia hic semper sollicite metuit ne conteratur. Sequitur : *Et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.* — Nonnulli etenim prius a presenti luce subtrahuntur quam ad proferenda bona malave merita active perveniant. Quos quia a culpa originis salutis sacramenta non liberant, et hic nihil ex proprio egerunt, et illuc ad tormenta perveniunt. Quibus unum vulnus est, corruptiles nasci, aliqd carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis justoque iudicio etiam sine causa vulnera multiplicantur. Perpetua quippe tormenta percipiunt, et qui nihil ex propria voluntate peccaverunt. Hinc namque scriptum est : « Non est mundus in conspectu ejus, nec unius diei infans super terram. » Hinc per semetipsam Veritas dicit : Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest intrare in regnum Dei (Joan. iii, 5). » Quia etiam beato Job non incongrue verbi convenient. Vulneratum se itaque sine causa asserens, hoc de foris loquitur, quod de illo Veritate in occulto testatur dicens : « Commovisti me adversum eum ut affligerem eum frustra. » Sequitur :

VERS. 18. *Non concedit quiescere spiritum meum, et implet me amaritudinibus.* — Sæpe justus exercitium est virtutis, sola exterius adversa tolerare. Sed ut eorum vires certamen plena probationis erudit, nonnunquam et foris tormenta lacerant, et intus tormenta adversarii. Unde vir sanctus impletum se amaritudiibus asserit. Sequitur :

VERS. 19. *Si fortitudo queritur, robustissimus est; si aquitas judicis, nemo pro me audet testimonium dicere.* — Ille quippe vita causas examinat, qui has per alienum testimonium non explorat. Quia qui districtus quandoque ostenditur illator poenæ, diu tacitus existit testis culpe. Hinc etenim per prophetam dicitur : « Ego sum iudex et testis (Jer. xxix, 23). » Hinc rursum ait : « Taeni, semper silui, patiens sui, sicut parturiens loquar (Isa. xliii, 14). » Sequitur :

VERS. 20. *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem ostendero, præsum me comprobabit.* — Ac si aperte dicat : Quid de alius

A loquar, qui de me testimonium ipse ferre non valeo? Subdit etiam :

VERS. 21. *Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* — Ac si aperte dicaret : Conditoris contra me judicia, qua temeritate redarguo, qui ipsum me infirmatis caligine ignoro : Unde per prophetam dicitur : « Dedit abyssus vocem suam (Habac. iii, 10), » et reliqua. Plerumque enim si scimus bona quæ agimus, ad elationem ducimur, si scimus, minime servamus. Quis autem de virtutis sua conscientia non quantulumunque superbiat? Aut quis rursum bonum in se custodiatur quod ignorat? Et contra ultraque, quid superest nisi ut recta quæ agimus, sciendo nesciamus, ut haec et recta astimemus, et minima? Sequitur. *Et tædebat me vitæ meæ.* — B Tædet justum vivere, quia et operando vitam non desinit querere, et tamen ejusdem vita sue meritum non valet invenire. Subjungitur :

VERS. 22. *Unum est quod locutus sum : Innocentem et impium ipse consumet.* — Ac si aperte diceatur : Hoc apud me verbum cogitationis protuli, quia nec innocens, si districte disculpi, apparebo; nec impius, si apud me latere voluero, a superni examinis acumine abscondor. Innocens ergo a Creatore consumitur, quia quantilibet ejus simplicitas fuerit, divina magnitudinis simplicitate devoratur. Impius quoque a Conditore consumitur, quia Deo cuncta ordinante, ipsis suis se versutiis, ejus impietas iudicatur. Vel certe et innocentem et impium ipse consumere dicitur, quia quamvis in meritis vita divisi sunt, a primo culpe merito æque ad carnis interitum pertrahuntur. Hinc Solomon ait : « Moritur docus similiter ut indoctus (Eccle. ii, 16). » Et rursum : « Cuncta subjacent vanity, et omnia pungunt ad unum locum. De terra facta sunt, et in terram pariter revertentur (Eccle. iii, 19, 20). » Sequitur :

VERS. 23. *Si flagellat occidat semel, et non de pœni innocentium rideat.* — Quis haec non per superbiā prolata crederet, nisi sententiam judicis audiret, qui ait : « Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job (Job xlII, 7). » Sed nos qui jam a Deo mente recessimus, et carne ad pulvrem redimus, pœna duplæ mortis astringimur. Sed venit ad nos qui pro nobis sola carne moretur, qui simplicem suam duplæ nostræ conjungeret, D et nos ab ultraque liberaret. De qua per Paulum dicitur : « Quod autem mortuus est peccato, mortuus est semel (Rom. vi, 10). » Omne desiderium cum desideratur pœna est. Hinc Solomon ait : « Spes que differtur affligit animam (Prov. xiii, 12). » Ridere enim Dei est humanae animæ nelle misereri. Ut illud : « Ego quoque in interitu vestro ridebo (Prov. 1, 26). » Ac si ergo ex voce eorum qui incarnationis mysterium cupierunt, dicat : Quia vita nostra quotidie flagello vindictæ pro culpa atteritur, ille jam veniat qui pro nobis semel sine culpa moriatur, et de innocentium pœni dicatur, ultra non rideat, si ipse carne passibilis appearat, in cuius se desideriis mens nostra castigat. Vel certe risum Dei

lætitia appellat. De innocentium poenis Dominus ride dicatur, quia quo a nobis ardentius queritur, eo suavius de nobis lætatur. Quasi quoddam quippe ex pena gaudium facimus, cum per sancta desideria ejus nos amore castigamus. Hinc Psalmista ait : « Constitute diem solemnum in condensis, » et reliqua (*Psalm. cxvii.*, 27). Sequitur :

Vers. 24. *Terra data est in manus impii, vultum iudicium ejus operis.* — Terræ nomine caro Christi exprimitur, appellatione impii diabolus designatur. Hujus impii manus fuerunt hi qui in Redemptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impii, quia antiquus hostis Redemptoris mentem corrumpere per se tentando non valuit, sed ejus carnem per suos satellites, ad triduum permissus extinxit. Hujus terræ judices, sacerdotes, et principes, Pilatus et illusores fuerunt. Vultus ergo iudicium opertus exstitit ab impii malitia, quia mens persequentium eum quem carne tenere potuit, Deum nec per miracula agnoverit. Hinc Paulus ait : « Usque in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen est super cor eorum (*I Cor. iii.*, 15). » Sequitur : *Quod si non ille est, quis ergo est?* — Ac si ergo diceret : *Quis unquam impius esse putandus est, si ille populus qui ipsam pietatem persecutus est, impius non est?* Repente enim privatur a diabolo ad sequaces ejus. Sequitur :

Vers. 25. *Dies mei velociores fuerunt cursore.* — Cursoris officium est quod sequitur annuntiare. Omnes igitur electi qui ante adventum Redemptoris orti sunt; quia hunc aut videndo tantummodo, aut etiam loquendo nuntiarunt, quasi cursores in mundo fuerunt. Sed quia ante prestolatum Redemptoris tempus subtrahi prævidebantur, transire se velocius cursore dolent, diesque suos esse ingemiscunt, quia usque ad videndum Redemptoris lucem minime tenduntur. Sequitur : *Fugerunt, et non viderunt bonum.* — Omnia quæ creata sunt, bona sunt, ut illud : *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (*Gen. i.*, 31).* » Sed hoc bonum principaliter bonum est, per quod haec omnia bona sunt. Hinc Veritas ait : *Nemo bonus nisi solus Deus (*Math. x.*, 18).* » Ac si ergo diceret : *Ante expectatum tempus elapsi sunt, qui ad Redemptoris presentiam pervenire nequierunt.* MORALITER. Ad hoc homo conditus fuit, ut bonum quod est videre, videre possit, et per augmenta temporum, tendi possit ejus vita tantummodo, non evolvi. Sed qui sponte ad culpam decidit, quod attigit vetitum pertulit recursum, et qui stare ad lucem noluit, fugiendo oculos amisit, quia culpa cœpit ad ima decurrere, et se cœcitate percudit, ne intus lumen videret. Sequitur :

Vers. 26. *Pertransierunt quasi naves poma portantes.* — Hi qui poma deferentes maria transmeant, ipsi quidem fructuum odore perfruuntur, sed eorumdem fructuum aliis cibos ferunt. Qui igitur antiqui Patres, nisi naves poma portantes exstiterunt? Qui divinæ incarnationis mysterium prophetantes, ipsi quidem odore potati sunt, sed nobis fructum

A de eadem sp̄i perceptione detulerunt. Quod enim illi exspectando odorati sunt, hoc nos cernendo et percipiendo satiamur. Hinc Dominus ait : « Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis (*Joan. iv.*, 38). » Vel certe qui navibus poma portant, cum paleis poma miscent, ut illæsa permaneant. Ita nimur præcedentes in eo quod mysteria spiritualis vita denuntiant, per interfusam hæc historie stipulam servant, et opertum nobis fructum spiritus deserunt, cum carnalia loquuntur. MORALITER. Naves cum poma portant fructus terræ, videlicet per fluctus ferunt. Terra vero hominis paradiſus exstitit; poma etiam fuerunt mandati sermo, concessa possibilitas operis naturæ indita, intelligentia Conditoris. Sed quia per crucis mysterium, ad ingenita naturæ bona restringitur, quasi per lignum poma portamus, et dum tot bona munerum servare etiam nunc in tentationibus conanur, aura vitæ praesentis impellimur, mutabilitatis nostræ fluctu fatiganur. Alter. Naves cum poma portant, suavitatem odoris habent, sed gravitudinem ponderis non habent, et humandum genus cum ad superna repetenda se erigit, flagrat quidem odore memoriae, sed ignem non exercit pondus vitæ. Paradisi celsitudinem cum ardoris recordatione meminimus, et importunos tentationum fluctus ex carne toleramus. Subditur : *Sicut aquila volans ad escam.* — Sicut enim aquila quæ ad alta evolat, et tamen pro sumendis carnibus terragn petit, ita antiqui Patres fuerunt, qui in quantum humanitatis infirmitas admittebat, Creatoris lucem recta mente contemplati sunt, sed incarnandum hunc in mundi fine præscientes, quasi a solis radii ad terram oculos deflexerunt. Quem dum pro humano genere passurum, moriturumque conspiciunt, quasi de eis morte semetipsos reficiunt. MORALITER. Aquila etenim alto volle volatu suspenditur, sed per appetitum ventris terram expedit. Sic et humanum genus, in parente primo ad ima de sublimibus corruit. Sed quia cibum vetitum contigit, per ventris concupiscentiam ad terras venit, et quasi carnibus pascitur, cum deorsum corporeis voluptatibus letatur. Sequitur :

Vers. 27. *Cum dixero : Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, et dolore torqueor.* — Plebs quippe Iudaica loqui ut prius noluit, quæcumque prædixerat, negavit. Sed commutata facie torqueatur, quia dum interni sui hominis aspectum, quo agnoscit a Conditore potuerat, foeditate perfidia polluit, a præsentibus malis incipiens, sub æterna se ultione damnavit. Quasi enim commutata facie ab Auctore non cognoscitur, quæ perdita bonæ conscientiae fide reprobatur. MORALITER. Sæpe enim tacitis urgemur cogitationibus : cur omnipotens Deus condidit hominem, quem peritum prescivit? cur non tales facere voluit, qui perire non possit? Sed cum hæc tacita mens interrogat, pavet, ne in superbia asum erumpat : et nequaquam ita nos debere loqui dicimus, cum nostræ infirmitatis modum ex inquisitione transeuntes nosmetipsos pavore reprehendimus. Sic facies commutatur, quia quæ prius capiens mens

summa requirebat, infirmitatem suam agnoscens, venerari incipit quod ignorabat. Sed in ipsa combinatione dolor est, quia valde affligitur, quod prima culpa merito ad intelligenda ea quae de ipso sunt cœatur. Ori silentium indicit, sed excitatus dolor ex ipso quo restringitur, augetur. Sequitur :

VERS. 28. *Verebar omnia opera mea.* — Quæ sint opera beati Job sacer hujus historie textus ostendit. Quæ ergo opera verebatur, qui illa semper exhibuit, ex quibus placari erga iniquitatem solet? Hinc itaque colligimus, ut si veraciter placeret Deo cupimus, postquam perversa subegimus, etiam bene gesta timeamus. Deo quippe sunt quæ in bonis operibus formidanda sunt desidia videlicet et fraus. Illic prophetæ ait : « Maledictus omnis qui facit opus Domini fraudulenter et desidioso (*Jer. xlvi, 10.*) ». Desidiam quippe minor Dei amor exaggerat. Fraudem vero mala mente possidens proprius amor creat. Contra hanc dicitur : « Execut manus suas ab omni munere (*Isa. xxxiii, 15.*) ». Munus namque a corde est, capta gratia a cogitatione. Munus ab ore est, gloria per favorem. Munus ex manu est, præmium per elationem. Ac si ergo humili confessione diceretur : Quæ aperte egerim video, sed quid in his latenter pertulerim ignoro. Sequitur : *Sciens quod non parceres delinquenti.* — Si enim delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cum a delicto mundus nemo reperitur? An poenitenti pareat, delinquenti non pareat? Quia cum delicta plangimus, delinquentes non sumus? Et cum Petrus negans respicitur, et ad lacrymas vocatur? Cur Paulus cum Redemptoris nomen in terra conaretur extingue, ejus verba meruit de celo audire? Sed tamen culpa in utroque punita est. Delinquenti ergo Dominus non parcit, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se poenitentis punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percudit. Sequitur :

VERS. 29. *Si autem et sic impius sum, quare frustra laboravi?* — Si enim remota pietate discutimur, opus nostrum pœna dignum est, quo remunerari præmis prestolamur, non quod hunc laborasse pœnitit, sed quod incertus esset de præmis, et inter labores dolet. Sciendum vero est quia sancti viri ita incerti sunt, ut confidant; atque ita confidunt, ut tamen ex securitate non torpeant. Sequitur :

Vers. 30. *Si lotus fuero quasi aquis nivis, et falso-rini relut mundissimæ manus meæ.* — Aquæ nivis sunt lamenta humilitatis. Quæ profecto humilitas, quia ante districti Judicis oculos ceteris virtutibus præeminet, quasi per magni meriti colorem candet. Sunt vero nonnulli qui lamenta habent, sed humilitatem non habent. Hi nimis aquas habent, sed nivis aquas non habent. De quibus aquis nivis quidam ait : « Cor contritum et humiliatum, etc. (*Psal. l, 19.*) ». Vel certe aquas fontis vel fluminis ex terra oriuntur, aquæ vero nivis aere prorupti. Qui enim pro terrenis bonis in precibus compunguntur, ex terræ aqua perfusi sunt. Qui vero idcirco plorant, quoniam præmia superna desiderant, aqua nivis hos

A diluit, quia cœlestis compunctio infundit. Per manus enim quid aliud quam opera designantur? Unde de quibusdam per prophetam dicitur : « Manus vestre sanguine plene sunt (*Isa. ii, 15.*) ». Notandum quod non ait : Falserint mundissimæ, sed velut mundissimæ, quia quoque pœna corruptionis astringimur, quilibet rectis operibus vivamus, veram munditiam non apprehendimus, sed imitamur. Sequitur :

VERS. 31. *Tamen sordibus intinges me.* — Deus nos intingere dicitur, intinctos sordibus demonstrare, quia quanto ad illum verius per bona opera surgitus, tanto subtilius vita nostra sordes agnoscamus, quibus ab ejus munditia discordamus. Ac si ergo aperte dicat : Quamvis lamentis supernæ compunctionis infundar, quamvis per studia rectæ operationis exercear, in tua tamen munditia video quia mundus non sum. Sequitur : *Et abominabuntur me vestimenta mea.* — Vestis nomine corpus designatur, quo induta anima legitur, ne in subtilitate sue substantiae nuda esse videatur. Hinc Salomon ait : « Omnipotens sint vestimenta tua candida (*Eccle. ix, 8.*) ». Et Isaias : « Vestimentum mistum sanguine erit in combustione (*Isa. ix, 5.*) ». More enim sacri eloqui vestimenta nostra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddunt, sicut per Petrum de Iuda dicitur : « Hic possidens agrum de mercede iniquitatis (*Act. i, 18.*) ». Quem agrum moriens possidere non potuit, sed posse dicit, dictum est, possidere fecit. Hanc vestimentorum sordem metuebat Paulus dicens : « Video aliam legem in membris meis, » et reliqua (*Rom. vii, 23.*). Sequitur :

VERS. 32. *Neque enim viro qui similis mei est, respondebo, nec qui tecum in iudicio ex aequo possit audiiri.* — Dum cum quolibet ex aequo in iudicio contendimus, et quod contra nos dicatur, agnoscamus; et in his quæ dicimus, audimus. Quia ergo invisibilis Judex quæ facimus videt, quasi quæ dicimus audit. Sed quia id quod ei displicet nequam plene cognoscimus, quasi quod ipse dixit, ignoramus. Sequitur :

VERS. 33. *Non est qui utrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus.* — Dürum quippe somat quod Deum dicit arguere, sed durum non erit si recurrerit ad memoriam, quod ipse per alium prophetam dicit : « Quiescite agere perverse, » et reliqua (*Isa. i, 16.*). Et rursum : « Et venite et argue me, dicit Dominus (*Isa. i, 18.*) ». In hoc enim quod Dominus se precipit arguere, aperte insinuat quantam bonis actibus fiduciam præstet. Hinc est quod Dominus dicit : « Quesivi virum qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me ne dissiparem eam, et non inveni (*Ezech. xxii, 30.*) ». Sed quoniam præsentis motibus animadversionis obvient, non tamen valent virtute propria ab humano genere supplicia mortis expellere. Redemptor quippe humani generis in hominibus solus justus apparuit, qui et hominem arguit ne delinqueret, et Deo obstitit ne feriret. In utrisque quippe manum po-

suit, quia et exempla hominibus que imitarentur prebuit, et Deo in se opera quibus erga homines placarentur moriendo ostendit. Sequitur:

VERS. 54. *Auferat a me rigam suam, et paror ejus non me terreat.* — Per legem quippe virga Deus terrerat, cum dicebat: Si quis haec vel illa fecerit morte moriatur. Sed incarnatus virgam abstulit, quia vias videlicet mansuetudinem ostendit. Hinc est quod ei dicitur. Intende, prospere procede et regna, propter veritatem et mansuetudinem et justitiam (*Psalm. XLIV*, 5). Timeri quippe quasi Deus noluit, sed quasi Pater ut amaretur inspiravit. Quod liquido Paulus dicit: Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba [Pater] (*Roman. VIII*, 15). Sequitur:

VERS. 55. *Loquar, et non timebo eum.* — Vir etenim sanctus, quia humani generis Redemptorem venire mitem conspicit, non metum a Domino, sed affectionem a Patre sumit, et timorem despicit, quia per adoptionis gratiam ad amorem surgit. Hinc Joannes ait: Timor non est in charitate, sed perfecta caritas foras mittit timorem (*I John. IV*, 18). A peccati igitur morte timor nos suscitare non valuit, sed ad statum vita aspirata mansuetudinis gratia erexit. Sequitur: *Neque enim possum metuens respondere.* — Respondere quippe cuilibet dicimus, cum factis illius digna opera recompensamus. Deo ergo respondere est, donis ejus praecedentibus nostra obsequia reddere. Dona enim nobis largitur, benignitatem suam, et erga malos uitit. Respondere homo tot beneficiis debet, sed tamen respondere metuens non valet; quia humani generis Conditorem, qui adhuc serviliter formidat, procul dubio non amat. Nam tunc solum Deo vera obsequia reddimus, cum eos propter amoris fiduciam non timemus, cum nos ad bona opera affectus, non metus, dirigit. Sequitur:

CAPUT X.

VERS. 1. *Tudet animam meam vita mea.* — Cum enim in amore Conditoris mens nostra accenditur, omne desiderium presentis vite levigatur. In tempore delectatio vertitur, atque hanc cum errore mens tolerat, cui victa prius reprobo amore serviebat. Sequitur: *Dimittam adversum me eloquium meum.* — Quasi pro se eloquio suo uitit, qui prava esse gessit, defendere excusationis conatur. Sed adversam se eloquium dimittit, qui accusare in se hoc incipit, quod erravit. Sequitur: *Lognar in amaritudine animae meae.* — Quis culpas suas detestans loquitur, restat necesse est ut has in amaritudine animae loquatur, ut hac ipsa amaritudo puniat, quidquid lingua per mentis judicium accusat. Sequitur:

VERS. 2. *Dicam Deo: Noli me condemnare.* — Qui peccatorum se in amaritudine anime asserit, quid Deo aiudicari quam ne condemnatur dicit, quia amaritudo presentis penitentiae, extinguit supplicia sequentis irae? Duobus enim modis in hac vita judicat Deus, eum aut per mala presentia irrogare jam tormenta

A incipit sequentia. Unde scriptum est: Secundo eos qui non crediderunt, perdidit (*Jud. v*). Et in psalmo: Induantur sicut diploide confusione (*Psalm. CXVIII*, 29). Aut cum tormenta sequentia flagellis presentibus extinguit. Hinc Paulus ait: Cum iudicamur a Domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur (*I Cor. XI*, 52). Et alibi: Ego quos amo arguo, et castigo (*Apoc. III*, 19). Sequitur: *Indica mihi cur me ita judices?* Ac si diceret: Quia flagellando me iudicas, ostende quod ad iudicium per flagellum securum reddas. Alter: Pierunque enim justus flagella ad probationem percipit, sed pro qua tamen specialiter culpa percutiatur minime cognoscit, atque magis in percussione trepidat, quo causam sue percussions ignorat. Petiti ut semetipsi B sum sibi iudex indicet, quatenus quod ille animadvertisse percutiit, hoc in se flendo et ipse castiget. Sequitur:

VERS. 3. *Nunquid bonum tibi videatur si columnaris, et opprimas me pauperem?* — Ac si aperte diceretur: Tu qui summe bonus es, novi quia bonum non aestimas, ut pauperem per calumniam premas. Scio ergo quia non est justum quod patior, et eo magis doleo, quod causas justitiae ignoro. Cum vero se pauperem, non innocentem memorat, non jam de vita audaciam arripit, sed quam se infirmum conspiciat ostendit. Sequitur: *Opus mannum tuarum.* — Ac si aperte dicat: Impie opprimeris non potes, quem te fecisse gratuito recordaris. Sequitur: *Ei consilium impiorum adjuves?* — Quos namque hoc in loco impios, nisi malignos spiritus vocat? Qui cum redire ipsi ad vitam nequeunt, crudeliter socios ad mortem querunt. Quorum nimurum consilium fuit, ut beatum Job divina correptione tangeret, et qui in tranquillitate justus exstiterat, saltum per flagella peccaret. Sed impiorum consilium Dominus non audit, quia eorum tentationibus carnem justi prodidit, animam negavit. Hoc etiam consilium assidue Dominus destruit, quia pius Conditor cum viribus flagella moderatur, ne virtutem justorum pena transeat persequentium, et per astutiam fortium humana infirmitas excedat. Hinc Paulus ait: *Fidelis autem Deus, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis,* et reliqua (*I Cor. X*, 15). Sequitur:

VERS. 4, 5, 6, 7. *Nunquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut vides homo et turides?* Nunquid sicut dies hominis, dies tui, aut anni tui sicut humana sunt tempora ut quæras iniquitatem meam et peccatum meum scuteris, et scias quia nihil impium fecerim? — Ac si humiliter requirens diceret: Cur me in tempore per flagella examinas, quem apud te perfecte et ante tempora scisti? Cur culpas meas verbis interrogas, quem per aeternitatis tuae potentiam, nec prius quam condere ignoras? Oculi quippe carnei, facta temporum, nonnisi in tempore agnoscunt, et humanus visus quodlibet opus sequitur, non percurrit. Dies quoque et anni hominum, a diebus et annis aeternitatis discrepant, quia vita

nostra quæ tempore incipitur, et tempore finitur. Deo quippe nec transacta pretereunt, nec adhuc ventura quasi quæ non apparent, desunt. Quia is qui semper esse habet, cuncta sibi presentia conspicit, cum aspicio post et ante non tenditur. Sequitur : *Cum sit nemo qui de manu tua possit eruere?* — Ac si aperte dicat : Quid tibi restat, nisi parcere, cuius virtuti nullus valet obviare? Quo enim nemo est, qui animadversionem tuam ex merito sue virtutis retineat, eo a te facilius tua pietas exigit, ut parcas. Sequitur :

VERS. 8. *Manus tuæ fecerunt me et plasmaverunt me totum in circuitu, et sic repente præcipitas, me?* — Ac si humiliter dicat. Quia sub justo examine dignum non est tuæ placationi quod feci, pensa misericorditer ne pereat, quod fecisti. Quibus etiam verbis perversum Manichei dogma destruitur, qui duo principia esse mentiens, a Deo spiritum, a Satana vero carnem conditam asserere conatur. Plasmatum vero se propter imaginem retulit, factum vero totum in circuitu, in eo quod ex carnis constat indumento memoravit. Notandum vero est, quia per hoc plasmatum Dei manibus asserit, misericordie Judicis dignitatem sue conditionis supponit. Ac si aperte dicat : Cur tanta vilitate despicias, quem tanta dignitate condidisti? Et quem ratione celestis rebus præfers, cur ex dolore supponis? Sequitur :

VERS. 9. *Memento, queso, quod sicut lutum feceris me.* — Ac si aperte dicat : Infirmitatem carnis, et reatum iniquitatis laxa. Sicut lutum itaque homo est conditus, de limo sumptus, quia quasi aqua infundit pulverem, cum anima rigat carnem. Lutum quippe fit, cum se aqua terra conspergit. Haec autem quæ de exteriori honime dicitur, etiam interiori potest congruere. Sicut lutum quippe homo interior exstitit, quia cum spiritus gratiae terrena mente infunditor, ut ad intellectum sui Conditoris erigatur. Humana namque cogitatio quæ peccati sui sterilitate aruit, per vim sancti Spiritus viridescit. Sequitur : *Et in pulverem reduces me.* — Ac si patenter postulet dicens : Materiam, queso, originis et permanentis finis aspice, et culpis citius transeuntis parce. **MORALITER.** Cum enim per subtractionem spiritus mens electa, ad aliquantulum in tentationem deseritur, quasi ab humore pristino terra siecatur, ut infirmitatem suam derelicta sentiat, et sine infusione supernæ gratiae quantum homo aruit, agnoscat. Sequitur :

VERS. 10, 11. *Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? Pelle et carnibus vestisti me, ossibus et nervis compiegisti me.* — Plasmatus quippe homo, sicut lutum factus est, propagatus autem, et sicut lac mulgetur semine, et sicut caseum coagulatur in carne. Carnibus et pelle induitur, ossibus nervisque subdiuitur. **MORALITER.** Mens etenim cum per sancti Spiritus gratiam ab usu vetustæ conversationis abstrahitur, sicut lac mulgetur, quia in quadam inchoationis novæ teneritudine et subtilitate

A formatur. Sicut caseum coagulatur, quia in constitutione pinguiscentis cogitationis astringitur, at nequaquam jam per desideria defluat, sed in uno amore se colligens, ad solidam reformationem surgat. Pelle quippe et carnibus interior homo vestitur, quia cum ad superna erigitur, carnalium motuum obsidione vallatur. Carnibus et pelle vestimur, sed osibus et nervis compungimur, quia etsi foris irruente tentatione concutimur, intus tamen nos Conditoris manus roborat contra tentamenta. Sequitur :

VERS. 12. *Vitam et misericordiam tribuisti mihi.* — Angustia quippe Dei laus esset discreta a creati corporis, nisi etiam sequenter exprimeretur mira aspiratio vivificationis. **MORALITER.** Vita quippe tribuitur, cum malignis mētibus benignitas aspiratur. Sed vita sine misericordia accipi nequaquam valet, quia ad obtinenda justitiae bona Dominus non adjuvat, si prius misericorditer ante actas nequit: as non relaxat. Vel certe vitam et misericordiam nobis tribuit, quia eam qua nos misericordia ad bene vivendum prævenit, etiam subsequenter custodit. Nisi enim misericordiam subroget, servari non valet vita quam præbet. Sequitur : *Et visitatio tua custodivit spiritum meum.* — Incassum enim nobis Conditor bona tribuit, si non omne quod tribuerit, ipse custodierit. **MORALITER.** Humanum quippe spiritum superna visitatio custodit, cum hunc virtutibus dilatum, vel flagello percutere, vel compungere amore non desinit. Sequitur :

VERS. 13. *Licet haec celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.* — Ac si aperte dicat : Cur de me trepidi, qui et universas gentes colligas, scio. Quod tamen in corde celas, quia hoc adhuc aperto sermone non indicas. Sed quia universorum reminisceris, me procul dubio de venia certum facis. Sequitur :

VERS. 14. *Si peccavi, et ad horam pepercisti mihi, cur ab iniuste mea mundum me esse non pateris?* — Ad horam Dominus peccato parcit, cum reatum culpæ concessis fletibus diluit. Sed ab iniuste nostra mundos nos esse non patitur, quia volentes culpam fecimus, sed nonnunquam nolentes ejus memoriam cum delectatione toleramus. *Computuerunt et deleraverunt cicatrices mee, a facie insipientiæ mee (Psal. xxxvii, 6).* — Ac si aperte dicat : Si culpam venia abstulit, cur et a memoria non detergit? Sequitur :

VERS. 15. *Et si impius fuerit, vñ mihi est, et si justus, non leverabo caput.* — Impius namque vñ habet, justus miseriam, quia æterna damnatio reprobum sequitur, et electus quisque doloribus transitoriae adversitatis expiatur. Impius caput levat, sed elatus evadere vñ, quod sequitur, non valet. Justus laboris sui certamine afflitus, caput levare non sinitur, sed pressus a perpetua afflictione liberatur. Ac si ergo aperte deploret dicens : Aut substratus carnis desideriis, supplicio æternæ subjicior, aut repugnans illicitis motibus pena præsentí crucior. Sequitur :

VERS. 16. *Et propter superbiam, quasi leena capies me.* — *Leena cum escam catulis exquirit, inhibitor in foveam captionis cadit.* Sic nimur humana mens capta est, quæ in libertate arbitrii condita desideria carnis nutritre appetit, quasi leena catulis escam quæsivit, atque in captionis sue foveam cecidit, quæ suadente hoste ad cibum prohibitum manum tenuerat. Quasi leena ergo caput est per superbiam, quia inde hunc disciplina sue correptionis deprimit, unde transgressionem præcepti non timens, audacter saltum in foveam dedit. Dumque etiam quisque nostrum per culpam aliquid appetit, quid aliud quam prædam in foveam concupiscit? Quem tamen superna miseratione captum a fovea evexit, quia hunc infirmitate cognita ad veniam reducit. Qui dum virtute extollitur lapsus ad desideria in humilitate religatur. Sequitur : *Reversusque mirabiliter me crucias.* — *Cum Auctorem relinquimus, nec ipsa ulla tenetus destitutio- nis damna sentimus.* Quo enim longe Conditor deserit, eo mens nostra insensibilibus obdurescit. At si afflatus sancti Spiritus tangitur, ad considerationem protinus evigilat, in coelestium inquisitione se excutit, amoris summi aestibus inardescit; quia omnipotens Deus, unde mentem nostram visitans ad amorem suum erigit, inde hanc per lacrymas gravius affigit. Et dum perlata mens ad summa raptur, compunctionis sue pœnam gaudens miratur. Sequitur :

VERS. 17. *Instauras testes tuos contra me, et multiplicas iram tuam adversum me, et pœnae militant in me.* — *Testes enim Dei sunt, qui per exercitium boni operis testantur quæ electos secutura sint premia veritatis.* Unde hos quoque quos pro veritate passos agnoscimus, Graeco eloquio πάρτυς, id est, testes vocamus. Testes quippe suos contra nos Dominus instaurat, cum electorum vitam pravitati nostræ ad arguendos nos instruendosque multiplicat, ut qui præceptis non accedimus, saltem exemplis excitemur. Sequitur : *Et multiplicas iram tuam.* — *Eo multiplicari ira Dei dieitur quo esse multiplex indicatur, quia ex ea nunc bonorum vita et labore cognoscimus, si emendari, dum tempus est nolumus, quanta post animadversione ferimur.* Electos quippe Dei cernimus et pia agere, et crudelias multa tolerare. Hinc ergo colligitur districtus Judex quanta illic feriat districione quos reprobat, si hic cruciat quos amat, Petro attestante, qui ait : *Tempus est ut iudicium incipiatur de domo Dei (I Petr. iv, 17).* Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelium? Sequitur : *Et pœnae militant in me.* — Consideratis quippe Dei testibus, pœnae in nobis militant, quia dum miranda illorum tacta conspicimus, vitam nostram quæ ex eorum comparatione nobis displicet, studiosa afflictione cruciamus, ut quidquid in nobis polluerunt opera, diluant lamenta. Sequitur :

VERS. 18, 19. *Quare de vulva eduxisti me? Qui ultimam consumptus essem, ne oculus me videret!* — Qui nimur prima oratione jam protulit dicens :

A **Quare non in vulva mortuus sum (Job iii), qui hoc quoque quod hic adjicit subdens : Fuisse quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.** — Ille verbis aliis non aliter adjungit dicens : « Sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem (Ibid., 16). » Quia vero haec superioris late digessimus, pro vitando lectoris fastidio exposita replicare devitamus. Sequitur :

VERS. 20. *Nunquam non paucitas dierum meorum finietur brevi?* — *Cautum se ac sollicitum vivere ostendit, qui brevitatem præsentis vita considerans, non ejus usum, sed terminum conspicit, ut ex fine colligat nihil esse quod transiens delectat.* Hinc namque per Salomonem dicitur : « Si multis annis vivebit homo, et in his omnibus latatus fuerit, membris debet tenebrosi temporis, et dierum multorum, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterite (Eccl. xi, 8). » Sequitur : *Dimitte ergo me ut plangam paululum dolorem meum.* — Ac si aperte dicat : Flagella tue percussionis tempora, ut moderatis doloribus aestimare mala qua patior flendo convalescam. Siec enim moderata afflictio lacrymas exprimit, ita immoderata subducit, quia moeror ipse quasi sine moerore fit, qui afflicti mentem devorans sensum doloris tollit. Fiere dolorem suum non valet, qui prava quidem consuetudini contraire nititur, sed tamen adhuc succrescentibus desideriis carnis gravatur, quia nisi a reatu culpe nos ligavimus misericorditer dimittamur, perfecte fere non possumus hoc, quod in nobis ipsis contra nosmetipos dolemus. Sequitur :

VERS. 21. *Antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam et opertam caligine mortis.* — Quid enim terræ tenebrosæ nomine, nisi terræ Tartari claustra signantur? Quam aeternæ mortis caligo operit, quia damnatos quosque in perpetuum a vita luce disjungit? Nec immerto infernum terra dicitur, quia quique ab eo capti fuerint, stabiliter tenentur. Scriptum quippe est : « Generatio præterit, et generatio advenit, terra autem in æternum stat (Eccl. 1, 4). » Non quia ad terram tenebrosam qui culpam deflet, iturus est; sed quia ad hanc procul dubio qui plangere negligit, vadit. Subditur : *Non revertar.* — Quia nunquam ultra misericordia parentis liberat, quos semel in locis pœnalibus justitia judicandi dammant. Sequitur :

VERS. 22. — *Terra miseria et tenebrarum.* — Miseria ad dolorem, tenebrae ad cæcitatem. Ea ergo quæ a conspectu districti judicis expulso tenet, miseria et tenebrarum terra perhibetur, quia foris dolor cruciat, quos divisos a vero intus cæcitas obscurat lumine, quamvis miseria et tenebrarum terra et aliter intelligi potest. Nam haec quoque terra in qua nascimur, est quidem miseria, sed tenebrarum non est, quia multa hic corruptionis nostræ patimur, sed tamen adhuc in ea per conversionis gratiam ad lucem redimus. Veritate suadente, quæ ait : « Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebrae comprehendant (Joan. xii, 35). » Illa vero simul

miserie et tenebrarum terra est, quia quisquis ad toleranda ejus mala descenderit, nequaquam ulterius ad lucem reddit. Sequitur : *Ubi umbra mortis et nullus ordo.* — Sicut mors exterior ab anima dividit carnem, ita mors interior a Deo separat animam. Umbra ergo mortis est obscuritas divisionis, quia damnatus quisque cum æterno succenditur igne, ab interno lumine tenebratur. Natura vero ignis est ut a seipso et lucem exhibeat et concremationem. Sed transgressorum illa ultrix flamma concremationem habet, et lumen non habet. Hinc enim est quod de reprobis Veritas dicit : « Discidite a me, maledicti, in ignem æternum, » et reliqua (*Matth. xxv, 41*). Hinc etiam per Psalmistam dicitur : « Super eos cecidit ignis, et non viderunt solem (*Psal. lvii, 9*). » Mirum vero est valde quod dicitur, *ubi nullus ordo*. Neque enim omnipotens Deus qui mala bene punit, inordinata esse ullo modo vel tormenta sunt [sinit]. Quomodo namque in suppliciis ordo non erit, dum damnatum quemquam juxta modum criminis, et retributio sequitur ultionis? Hinc quippe scriptum est : « Potentes potenter tormenta patiuntur (*Sap. vi, 7*), » et fortioribus fortior instat cruciatio. Sed sanctus vir post umbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subjungit, quia ipsa quoque supplicia quæ ordinata per justitiam veniunt, ordinata procul dubio in corde mortuum non sunt. Repulsis ergo in suppliciis ordo non erit, quia in eorum morte atrocis ipsa confusio mentis sicut. Quanta enim mira potentia iudicantis æquitas ordinat, ut pœna animum quasi inordinata confundat. Vel certe abesse ordo suppliciis dicitur, quia quibuslibet rebus in pœnam surgentibus propria qualitas non servatur. Sequitur : *Et sempiternus horror inhabitat.* — In hujus vitæ

A tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet, quia nequaquam mentem motus cruciat, cum pati coepit jam quod metuebat. Infernum vero et umbra mortis obscurat, et sempiternus horror inhabitat, quia ejus ignibus traditi, et in suppliciis dolorum sentiunt, et in doloris angustia pulsanti se semper pavore feriuntur, ut et quod timent, tolerent, et rursus quod tolerant, sine cessatione pertimescant. De his etenim scriptum est : « Vermis eorum nou morietur, et ignis eorum non extinguitur (*Marc. ix, 48*). » Quia ergo et mors perimit et non extinguit, dolor cruciat, sed nullatenus pavorem fugat, flamma comburit sed nequaquam tenebras discutit; quantum per notitiam presentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, que non suam per omnia qualitatem tenent. Quamvis illic ignis et ad consolacionem non lucet, et tamen magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces quoque suos secum in tormento reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt, quatenus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta Conditoris amaverunt, ipsorum quoque eos interitus in augmento suæ damnationis affligat. Quod profecto Evangelio teste collegimus, in quo, veritate nuntiante, dives ille quem contigit ad incendiis æterni tormenta descendere, quinque fratrum describitur meminisse. Sicut ergo cœlestis ignis ardere novit ad solatium puerorum ut vincula incenderet, et tamen ardere ad supplicium nescit, ut vestimenta incenderet, ita e diverso gehennæ flamma reprobis, et nequaquam lucet ad consolationis gratiam, et tamen lucet ad pœnam, ut damnatorum oculis ignis supplicii et nulla claritate caneat, et ad doloris cumulum dilecti qualiter cruciantur, ostendat.

LIBER DECIMUS.

CAPUT XI.

VERS. 1, 2. *Respondens autem Sophar Naamahites, dixit : Nunquid qui multa loquitur, non audiet?* Et vir verbosus justificatur? — Mos esse procacium solet, ut recte dictis e diverso semper respondeant, ne si ad protata consentiant inferiores esse videantur. Quibus justorum verba, quamlibet facta [alte] sonuerint, multa [muta] sunt, quia quorum vitia resecant, auditum gravant. Unde et ad crimen trahitur, hoc quod recta prædicatio contra crimina profertur. Nec fallacem quidem Sophar sententiam protrahit, quod vir verbosus justificari nequaquam possit, quia dum quisque per verba defluit, perdita gravitate silentii, mentis amittit (*Deest hic substantivum aliquod nomen*). Hinc quippe scriptum est : « Cultus justitiae silentium (*Isa. xxxii, 17*). » Hinc Salomon ait : « Sicut urbs patens, et absque n.uro-

rum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohære spiritum suum (*Prov. xxv, 28*). » Sed virtus veræ sententiæ perditur, quæ sub discretionis custodia non profertur. Sequitur :

VERS. 3. *Tibi soli tacebunt homines, et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis?* — Imperita mens, ut diximus, veritatis sententias graviter tollerat, et silentium pœnam putat. Ferre vocem non valet, quia tenta in vulnere sui reatus dolet, unde mox se ad defensionem preparat, ut reatus sui verendum per verba pravæ refutationis tegat. Perversi enim correctionis vocem, contumeliam derisionis putant. Sequitur :

VERS. 4. *Dixisti enim : Purus est sermo meus, et mundus sum in conspectu tuo.* — Quomodo enim beatus Job se mundum dicere potuit, qui ait : « Si justificare me voluero, o meum condemnabit me? »

(*Job* iv, 20.) Sic habet hoc pravorum malitia, ut cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris utitur, si falsis vocibus et vita corripiens inquietur. Sequitur :

Vers. 5. *Atque utinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi.* — Ipse quippe homo sibi loquitur, cum per hoc quod sentit nequaquam divinitatis spiritu a carnalis prudentiae intellectu separatur. Unde et adhuc Petro, hoc terrena sapienti, Veritas dicit : « Non enim sapis qua Dei sunt, sed que hominum » (*Math.* xv, 23). » Cui tamen recta conscientia dicitur : « Caro et sanguis revelavit tibi, et reliqua (*Math.* xvi, 17). Quid autem Dei labia, nisi iudicia ejus accipimus? Labia itaque sua Deus aperit, cum voluntatem suam hominibus per aperta iudicia ostendit. Quasi enim reserato ore loquitur, cum remota obscuritate dispositionis intimae renuit occultare quod vult. Nam velut clausis labiis sensu nobis suum non indicat, cum occulta iudicia cur quid faciat celat. Ac si ergo patienter diceret : **I**mpunitiae tue potius quam poena compaior, quia sola carnis prudentia praeditum, a veritatis te spiritu vacuan agnosco. Si enim Dei occulta iudicia cognosceres, tam procaces contra illum sententias non sonares. Sequitur :

Vers. 6. *Ut ostenderet tibi secreta sapientiae et quod multiplex sit lex ejus.* — Publica sapientia superna sunt opera, cum omnipotens Deus regit quos creat, perficit bona quae inchoat, et aspirando adjuvat quos visitationis sue lumine illustrat. Secreta vero sapientiae superna sunt opera, cum Dominus quos creavit deserit, cum bona quae proveniendo coepera, nequaquam prosequendo consummat, cum dona quae contulit minime custodit. Ad haec se Paulus sapientiae illius secreta tetenderat cum dicebat : « O altitudo divitiarum sapientiae Dei, et reliqua (*Rom.* xi, 33). Sequitur :

Et quod multiplex sit lex ejus. — Quid hoc loco Dei lex accipi, nisi charitas debet? per quam semper leguntur in mente praecepta vita qualiter in actione teneantur. De hac etenim lege Veritatis voce dicitur : « Hoc est praecipuum meum ut diligas invicem (*Joan.* xv, 12). » De hac Panlus ait : « Plenitudo legis dilectio (*Rom.* xiii, 10). » Sed haec eadem lex multiplex dicitur, quia studiosa sollicitudine charitas ad cuncta virtutum facta dilatatur. Quae a duobus quidem praecipis incipit, sed se ad innumerabilia extendit. Hujus namque legis initium, dilectio est Dei, ac dilectio proximi. Sed Dei dilectio per tria distinguitur, proximi autem ad duo praecpta derivatur. Sed haec nimis duo dum sollicita cogitantur intentione, cor ad innumera virtutum mysteria tendunt, ne vel ad inferenda quae non debet, desiderii inquieta mens serveat, vel erga exhibenda quae debet, otio resoluta torpescat. Hujus nimis legis multiplicitatem bene Paulus enumerat deus : « Charitas patiens est, benigna est, non æmularit, non inflatur, et reliqua (*I Cor.* xiii, 4). » Sequitur : *Et intellige-*

reatur iniquitas tua. — Dolor quippe flagello temperatur, cum culpa cognoscitur. Si autem culpas pendimus, profecto æquanimiter flagella toleramus, nec ex dolore ad impatientiam proruit, cum suo iudicio conscientia addicit. Sed Sophar sciens quid diceret, sed cui diceret nesciens, non sine magna iniquitate fuit, qui virum justum usque ad objectio- nem iniquitatis increpavit. Quanquam enim Sophar iniquum vocet, quem superna sententia laudaverat, non tamen a venia reprobatus excluditur, qui ad verba contumeliae, divini amoris zelo promovet. Citius enim culpa dimittitur, que nequaquam malitiæ studio perpetrator. Sequitur :

Vers. 7. *Forsitan vestigia Dei comprehendes, et usque ad perfectum Omnipotentem reperies?* — Quid vestigia, nisi benignitatem illius visitationis vocat? Quibus nimis progrederi ad superna provocamur, cum ejus spiritus afflatu tangimur, et extra carnis angustias, sublevati per amorem, agnoscimus Autoris nostri contemplandam speciem quam sequamur. Nam cum mentem nostram spiritualis patris amor inflamat, quasi sequentibus iter insinuat. Quæ enim needum cernimus, restat necesse est, ut vestigia sui amoris indagemus, quatenus usque ad contemplationis speciem quandoque mens veniat, quem nunc quasi tergo subsequens per sancta desideria explorat. Hinc Psalmista ait : « Adhæsit anima mea post me (*Psal.* lxii, 9). » Tunc quippe manife- stare Omnipotens reperitur, cum mortalitatis nostre funditus corruptione calcata, ab assumptis nobis in divinitatis sua claritate conspicitur. Nunc autem a carnali cogitatione animum infusi Spiritus gratia sublevat, et in contemptum rerum prætereuentum exaltat. Incircumscripsi luminis jubat intueri conatur et non valet, quod infirmitate pressus animus, et nequaquam penetrat, et tamen repulsus amat. Sequitur :

Vers. 8, 9. *Excelsior caelo est, et quid facies? profundior inferno, et unde cognosces? longior terra mensura ejus, et latior mari.* — Haec quidem tanto spiritualiter debent intelligi, quanto de Deo nequaquam nefas est juxta corporea linea menta sentiri. Sed *caelo est excelsior*, quia incircumscriptione sui spiritus cuncta transcendit. *Inferno profundior*, quia transcendendo subvehit. *Terra longior*, quia creatura modum perennitatem sue aeternitatis excedit. *Mari latior*, quia rerum temporalium fluctus sic regens possidet, ut hos sub omnimoda potentia sue praesentia coangustando circumdet. Possunt et coeli appellatione, angeloi, et inferni vocabulo demonia designari; per terram vero, justi homines; per mare autem peccatores intelligi. *Excelsior itaque caelo est*, qui ipsi quoque electi spiritus, visionem tantæ celsitudinis perfecte non penetrant. *Profundior inferno est*, quia malignorum spirituum astutias longe subtilius quam ipsi putaverunt, judicans damnat. *Terra longior*. Quia longanimitatem nostram, patientia divinæ longanimitatis exsuperat. *Mari latior*. Quia ubique facta peccantium retribu-

tionis sue ultio damnat. Cujus bene potentiam egregius nobis doctor insinuat, cum breviter narrat: Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quae sit latitudo, longitudine, sublimitas et profundum (*Ephes. iii, 18*). » Habet quippe Deus latitudinem, quia et in dilectione sua usque ad collationem consequentium tendit. Habet longitudinem, quia ad vitam patriam nos longanimiter tolerando perducit. Habet sublimitatem, quia ipsorum quoque intelligentiam qui recepti fuerint, in superna congregacione transcendent. Habet profundum, quia damnatio inferius districtio-
nis sue iudicium incomprehensibiliter exerit. Ac si ergo despecto diceretur: Profunditatem ejus atque excellentiam quanto tu cognoscere sufficiis, qui vel virtute ad summa evchi, vel temetipsum reprehendere in temptationibus nescis. Sequitur:

VERS. 10. *Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei? (vel quis dicere ei potest. Cur ita facis?)* — Subvertit Dominus cœlum, cum, terribili et occulta dispensatione, humanae contemplationis cœlsitudinem destruit. Subvertit infernum, cum cuiuslibet mentem in suis temptationibus pavidam cadere etiam ad deteriora permittit. Subvertit terram: cum fructificationem boni operis adversis irruentibus intercidit. Subvertit mare, cum fluctuationem nostræ titubationis immersant subito pavore confudit. Coelum etiam simul infernusque coaretur, cum unam eamdemque mentem, et sublevatio contemplationis illuminat, et importunitas temptationis obscurat. De cœlo quippe lux oritur, infernus autem tenebris possidetur. In unum etiam terra mareque coaretur, cum unam eamdemque et certitudine solidæ fidei roborat, et tamen ex aliquanta mutabilitate perfidae aura dubietatis versat. Hinc quidem ait: « Credo, Domine, adjuva infidelitatem meam (*Marc. ix, 33*). » Divinum quippe iudicium nec adversitate valet imminui, nec inquisitione agnosci. Sequitur:

VERS. 11. *Ipsa novit hominum vanitatem, et videns iniquitatem nonne considerat?* — Vana namque agimus, quoties transitoria cogitamus. Unde evanescere dicitur, quod repente ab intuentum oculis aufertur. Hinc Psalmista ait: « Universa vanitas omnis homo vivens (*Psal. xviii, 6*). » Apte autem post vanitatem, protinus iniquitas adjungitur, quia dum per quedam transitorie ducimur, in quibusdam noxie ligamur. Cumque mens incommutabilitatis statum non tenet, a semetipsa defluens ad vitia prorumpit. Potest ergo et vanitas culpa intelligi, et iniquitatis nomine reatus gravior demonstrari. Si enim aliquando vanitas culpa non esset, Psalmista non dicebat: « Quanquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vane conturbatur (*Psal. xxxviii, 7*). » Ex vanitate ergo, ut superius dictum est, ad iniquitatem ducimur, cum prius ad levia delicta defluimus, et usu cuncta lev gante nequaquam post committere etiam graviora timemus. Hinc Salomon ait: « Qui modica spernit, paulatim decidit (*Ecli. xix, 1*). » Si enim curare parva negligimus, insensibiliter seducti, au-

B denter etiam majora perpetramus. Et notandum quod non videri, sed considerari dicitur. Deus itaque vanitatem hominum novit, iniquitatem considerat, quia nec minora delicta multa deserit, et ad majora ferienda se intentius aecingit. Sequitur:

VERS. 12. *Vir vanus in superbiam erigitur.* — Vanitatis quippe finis est, ut cum peccato mentem sauciatur, hanc ex culpa audacie reddit, quatenus sui reatus oblitus, qui amisisse innocentiam non dolet, justo executa judicio simul et humilitatem perdat. Sequitur: *Et quasi pullum onagri se liberum natum putat.* — Per pullum quippe onagri omne agrestinum genus exprimitur. Agri namque animalia in libertate habent, et ire quo appetunt, et quiescere cum lassantur. Hoc tamen plerumque homini non licet, quod brutis animalibus licet. Qui ergo implere cuncta quae desiderat, per effrenatam libertatem quarrit, quid aliud quam pullo onagri similis esse concupiscit; ut disciplina hunc lora non teneant, sed auctoriter vagus per silvam desideriorum currat. Restat ergo ut si esse jam similes pullo onagri nolumus, in cunctis que appetimus nutrum prius intime dispensationis exquiramus. Sequitur:

VERS. 13. *Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas.* — Firmasti cor non hoc per virtutem dicitur, sed per insensibilitatem, quis autem pertinacia insensibilitatis obdurescit, quasi confirmat, ne hoc jacula superni timoris confodiant. Unde quibusdam per prophetam Dominus dicit: « Tollam a vobis cor lapideum, et dabo vobis carneum (*Ezech. xi, 19*). » Per manus opera designantur. Cum culpa igitur manus ad Deum expandere est, contra largitoris gratiam de virtute operum superbire. Qui in conspectu divini Iudicis loquens sibi bona qua facit tribuit, ad Deum manus superbientes tendit. Sic profecto contra electos reprobi, sic contra catholicos haereticis effrenantur, quatenus eos quos redargueret ex infirmitate actionis non valent, ex crimen rumoris accusent. Sequitur:

VERS. 14, 15. *Si iniquitatem qua est in manu tua abstuleris a te, et non manserit in tabernaculo tuo injustitia, tunc levare poteris faciem tuam absque macula.* — Omne peccatum aut sola cogitatione committitur, aut cogitatione simul et opere. Iniquitas ergo in manu est, culpa in opere. Injustitia vero in tabernaculo, iniquitas in mente. Mens quippe nostra tabernaculum non incongrue vocatur, in qua apud nosmetipsos abscondimur, cum foris in opere non videmur. Prius enim iniquitatem a manu substrahi, et post a tabernaculo admonet injustitiam abscedi, quia quisquis jam prava a se opera exterius resecat, necesse profecto est, ut ad semetipsum rediens solerter in mentis intentione sese discernat, ne culpa quam jam in actione non habet, adhuc in cogitatione perdureat. Hinc Salomon ait: « Prepara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam (*Prov. xxiv, 27*). » Quod si perfecte haec duo tergimus, ad Deum statim sine macula faciem levamus. Interna quippe facies

hominis mens est; in qua nimirum recognoscimus, A ut ab auctore nostro diligamus. Quam scilicet faciem levare est in Deo animum per studia orationis attollere. Sed elevatam faciem macula inquinat, si intendentem mentem reatus sui conscientia accusat. Quae ab spei fiducia protinus frangitur, si intenta precibus neccum devictæ culpæ memoria mordetur. Hinc per Joannem dicitur: « Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, et quidquid petierimus ab eo, accipiemus (I Joan. iii, 21, 22). » Hinc Salomon ait: « Qui avertit aurem suam ne audiat legem, et reliqua (Prov. xxviii, 9). » Ut ergo ad pœcum facies sine macula levatur ante orationis tempora, semper debet sollicite conspicisti, quidquid potest in oratione reprobari, et tunc etiam vere sine macula faciem levamus, cum nec prohibita mala nos committimus, nec que nobis commissa sunt ex proprio zelo, retinemus. Sequitur: *Et eris stabilis, et non timebis.* — Tanto nimirum minus quisque ante judicem trepidat, quanto in bonis actibus solidius stat. Timorem quippe superat, qui stabilitatem servat, quia dum sollicitus studet peragere quod mansuetè conditor imperat, securus cogitat etiam quod terribiliter intendat. Sequitur:

Vers. 16. *Miserie quoque oblivisceris, et quasi aquorum qua præterierunt recordaberis.* — Ac si aperte dicat: Si degustas gaudium quod intus permanet, leve fit protinus omne quod foris dolet; mala quippe vita presentis tanto durius animus sentit, quanto pensare bonum quod sequitur, negligit. Ac si semel quisque se ad eternam erigat, prope nihil esse hic conspici quidquid ad finem currit. Presentis vita adversa tolerat, et quasi nihil esse omne quod labitur, pensat. Bene autem presentis vitae miserias aquis prætereuntibus comparat, quia calamitas transiens electi mentem nequaque concussione subruit, sed tamen tactu mororis [doloris] infundit. Nam minatur quidem per eruorem vulneris, et a sue certitudine non frangitur salutis. Sequitur:

Vers. 17. *Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperum.* — Fulgor quippe meridianus est, in vespera virtutis renovatio in tentatione, ut repentina charitatis fervore mens vigeat, quæ jam lumen sibi gratiae occubuisse formidabat. Sequitur: *Et cum te consumptum putabis, orieris ut Lucifer.* — Sepe namque tot tentamenta obsident, ut ipsa nos eorum numerositas pene ad lapsum desperationis inclinet. Sed mororis nostri caliginem conditor conspicit, et subtracti luminis radios infundit, ita ut recta protinus per dona mens vigeat, quam paulo ante decertantia vitia superbie calce deprimebant. Justus ergo cum se consumptum putaverit, ut Lucifer oritur, qui mox ut tenebrescere tentationum caligine cœperit, ad lucem gratiae reformatur, et in seipso demonstrat diem justitiae, qui casurus paulo ante timuit noctem culpæ. Recete autem Luciferi justi vita comparatur. Solem quippe præcurrrens Lucifer nuntiat. Et quid nobis sanctorum innocentia, nisi sequentis judicis claritatem clamat? In eorum namque admiratione

conspicimus, quid de majestate veri luminis testimoniem. Alter: Peccatoris enim lumen in die est, obscuritas in vespera, quia in presenti vita felicitate attollitur, sed adversitatis tenebris in fine debacchatur. Justo autem meridianus fulgor ad vesperum surgit, quia quanta sibi claritas maneat, cum jam lumen occumbere cœperit, agnoscit. Hinc namque scriptum est: « Timenti, Dominum bene erit in extremis (Ecli. 1, 13). » Et Psalmista: « Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini (Psal. cxxvi, 3). » Qui in hujus quoque vita adhuc certamine positus, cum se consumptum putaverit, ut Lucifer oritur, qui foris cädens, intus innovatur, et quo magis exterior adversa tolerat, eo verius virtutum lumine interius coruscat, Paulo attestante, qui ait: « Sed licet is qui foris est, noster homo corruptatur, tamen is qui intus est renovatur de die in diem (II Cor. iv, 16). » Sequitur:

Vers. 18. *Et habebis fiduciam, proposita tibi spe.* — Tanto namque spes in Deum solidior surgit, quanto quisque pro illo graviora pertulerit, quia nequaquam retributionis gaudiūm de aeternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminaritur. Hinc per Psalmistam dicitur: « Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos (Psal. cxxv, 6). » Hinc Paulus ait: « Si commorimur, et convivemus, si sustinemus et conregnabimus (II Tim. ii, 12). » Tanto ergo major fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat. Sequitur: *Et defossus securus dormies.* — Sicut enim malis præsens securitas labore, ita bonis præsens labor perpetuum securitatem parit. Defossum se securum dormire posse jam noverat, qui dicebat: « Ego enim jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, » et reliqua (II Tim. iv, 6). Alter: Rebus namque transitoriis occupati pensare negligimus, per quanta pensamus. Sed si reducto considerationis cultu, vomere ager excutitur, quidquid in mente latebat inventur. Effossi ergo dormiunt, quia dum sua intima vigilanter penetrant, a laboriosis mundi oneribus sub quietis otio occultantur. Sequitur:

Vers. 19. *Requiesces, et non erit qui te exterrat.* — Quisquis presentem gloriam querit, profecto despectum metuit; at contra quisquis in populo aeternitate desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec adversitate quassatur. Dum nil habet in mundo quod appetat, nil est quod in mundo pertimescat. Hinc etenim Salomon ait: « Non contristabit justum quidquid ei acciderit (Prov. xii, 21). » Et rursum: « Justus quasi leo absque terrore erit (Prov. xxviii, 1). » Sequitur: *Et deprecabuntur faciem tuam plurimi.* — Neque enim justi viri idcirco per innocentiam itinera areta custodiunt, ut ab aliis exorentur. Sed sive hæretici seu perversi quilibet per hoc quod inter homines quasi innocenter vivunt, videri pro hominibus intercessores volunt, et cum sancta insinuant

loquentes quod ipsi appetunt, hoc aliis pro magno A

pollicentur. Sequitur :

VERS. 20. *Oculi autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis.* — Quod oculorum nomine vis intentionis exprimitur per Evangelium Veritas dicit : « Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit (*Math. vi, 22*). » Oculi ergo impiorum sunt intentiones in eis carnalium desideriorum. Qui idcirco deficiunt quia aeterna negligunt, et sola semper transitoria prestolantur. Carnis vita per momenta deficit, et tamen carnale desiderium crescit. Quorum scilicet oculi tunc superna ultione deficiunt, quia suo iudicio a terrena hic deficere delectatione noluerunt. Hinc Psalmista ait : « In illa die peribunt omnes cogitationes eorum (*Psalm. cxlv, 4*). » A quibus et omne effugium perit, quia eorum malitia ab animadversione districti judicis quo se occultare valeat, non inventit. Nam nunc tot hic habent effugia, quot sibi preparant delectationem. Sed quandoque eis effugium perit, quia eorum mens amissis omnibus se solummodo et judicem conspicit. Sequitur : *Et spes eorum abominationis animae.* — Quid hic peccator totis cogitationibus sperat, nisi ut potestate ceteros transeat? Cunctis rerum multiplicitate obsequitibus mirandus innoteat? Bene ergo spes eorum abominationis dicitur animae, quia ea que carnales ambiunt, spirituales quique iudicio rectitudinis adversantur. Nam quod peccatores voluntatem astimant, hoc justi procul dubio pœnam putant. Ut enim caro mollibus, sic anima duris nutritur. Spes itaque carnalium abominationis dicitur, quia inde in perpetuum spiritus interit, unde ad tempus caro suaviter vivit. Sequitur :

CAPUT XII.

VERS. 1, 2. *Respondens autem Job, dixit : Ergo vos estis soli homines, et vobiscum morietur scientia?* — Quisquis se praire omnes ratione astimat, quid iste aliud quam solum esse se hominem exultat? et sepe contingit, ut cum per rumorem mens in altum ducitur, in despactum humanum, et sui admiratione sublevatur. In cogitatione etenim proprii favoris oritur scientia, sibique de singularitate sapientiae blanditur. Qui ergo solum se sapere astimat, quid aliud quam hanc eamdem secum oriri sapientiam putat? Sequitur :

VERS. 3. *Et mihi est cor sicut et robis, nec inferior vestri sum.* — Ut amicorum superbiam beati Job corrigat, esse se superiorem tacet. Nec preferendo, sed conferendo indicat, quod de se ii qui sibi longe sunt impares discant. Sequitur : *Quis enim hac quae nostis ignorat?* Ac si aperte dicat : Cum cunctis sint nota que dicitis, de doctorum scientia singulariter tumetis? Sequitur :

VERS. 4. *Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, invocabit Dominum, et exaudiet eum.* — Sæpe infirma mens cum de bonis actibus cura humani favoris excipitur, ad gaudia exteriora derivatur. Cumque laudis sue vocibus inhiat, quod esse ceperat relinquit. Inde ergo a Deo disjungitur, unde in Deo laudanda videbatur. Nonnunquam vero recto operi ani-

mus constanter innititur, et tamen humanis irrisiōibus urgetur, et eo scipsum robustius in Deo solidat, quo foris non invenit quo requiescat; sique Deo tanto proximus, quanto et a gratia humani favoris alienus. In prece protinus funditur, et pressus exteriorius ad penetranda quæ intus sunt mundius loquitur. Quæ dum compuncta sese in precibus accingit, inde intra se supernæ exauditioni jungitur. Unde extra se ab humana laude separatur. Notandum verum quod provide interponitur *sicut ego*. Quia sunt nonnulli quos et humanae irrisiones depriment, et tamen divinis auribus exaudibilis non sunt. Hinc Elias quibusdam dicebat : « Clamare voce majori Deus enim est, et forsitan loquetur, aut in diversorio est (*III Reg. xviii, 27*). » Sed illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis pravitatibus vita innocencia servat alienum. Sequitur : *Deridetur enim justi simplicitas.* — Hujus mundi sapientia est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt, vera ostendere; quæ vera, fallacia demonstrare. At contra justorum sapientia est, nil per ostentationem fingere, sensum verbis aperire, vera ut sunt, demonstrare, falsa devitare, gratis bona exhibere, mala libentius tolerare quam facere, nullam de injurya ultionem querere, pro veritate contumeliam pati lucrum putare. Sed haec justorum simplicitias deridetur, quia ab hujusmodi sapientibus puritas virtus fatuitas creditur. Omne enim quod innocenter agitur, ab eis procul dubio stultum putatur. Sequitur :

VERS. 5. *Lampas contempta apud cogitationes divitum.* — Quid hoc loco significatur nomine divitum, nisi elatio superborum? Qui venturum judicis aspectum non habent, dum superbis apud se cogitationibus tument. Quosecumque itaque sequentis vita amor non humiliat, hoc in loco sacer sermo divites appellat, quia in iudicii quique ultione non discrepant, utrum an solis moribus intumescant. Bene itaque justi simplicitas et *lampas* esse dicitur, et *contempta*. Lampas, quia interius luet : contempta, quia exterioris non luet. Intus ardet flamma charitatis, foris nulla gloria resplendet decoris. Lampas ergo contempta justus est, quia superbi quique dum pensare bona sequentia nequeunt pene nil astimant quos non vident habere quod amant. Lampas ergo David per innocentiam fuerat, sed tamen valde contempta, quia exteriora cernentibus non lucebat. Quid igitur Paulus, nisi contempta lampas apud divitum congregations fuit? de quo dicebant : « Epistola gravis sunt et fortes, presentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis (*II Cor. x, 10*). » Sequitur : *Parata ad tempus statutum.* — Statutum quippe contempta lampadis tempus est extremi iudicii predestinatus dies, quo justus quisque qui nunc despicitur, quanta potestate fulgeat, demonstratur. Tunc enī cum Deo judices venient, qui nunc pro Deo injuste judicantur. Unde electis suis Veritas dicit. « Vos qui secuti estis me, in regeneratione, et reliqua (*Math. xix, 28*). **Mystice**

Lampas nobis etiam Redemptor noster existit, qui pro redēptione nostra in cruce moriens tenebrosis nostris mentibus lūcem per lignum fudit. Iluc scriptum est: « Erat lux vera quae illuminat omnem hominem, et reliqua (Joan. i, 9). Quem tamen apud cogitationes dīvitū contemptum vidiit Evangelista, cum diceret: « In propria venit, et sui eum non receperunt (Joan. i, 11). » Et rursum: « Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit

A (Luc. xxiii, 41). » Quæ in tempore parata, de quo scriptum est: « Cum accepero tempus, ego justitiā judicabo (Ps. lxxiv, 5). » Lampas ergo quæ nunc contemnitur, ad statutum tempus ventura præparatur, quia ipse peccata in die ultima judicat, qui nunc peccantium derisiones portat. Hinc Propheta ait: « Taeni, semper silui, patiens fui, sicut partu-riens loquar. (Psal. xlii, 14). »

LIBER UNDECIMUS.

SEQUITUR CAPUT XII.

Vers. 6. Abundant tabernacula prædonum, et audacter provocant Deum. — Quia plerumque mali eo magis contra Deum superbunt, quo ab ejus largitate et contra meritum ditantur: et qui provocari, bonis ad meliora debuerunt, domini peiores sunt. Sed intelligendum est nobis, quomodo prædones appellantur, dum protinus addatur: *Cum ipse dederit omnia in manib[us] eorum.* — Si enim prædones sunt, violenter abstulerunt. Et dubium non est, quia violentorum non sit adjutor Deus. Quomodo igitur ipse dat, quod hi qui prædones sunt nequiter tollunt? Sed sciendum est, quia aliud est quod omnipotens Deus misericorditer tribuit, aliud quod iratus habere sinit. Nam quod perverse prædones faciunt, hoc dispositio[n]e æquissimus fieri, nonnisi juste permittit, ut et is qui rapere sinitur, cœcatus mente culpam augeat, et is qui rapinam patitur, jam in ejusdem rapinae damno, pro alia quam ante perpetravit culpa feriatur. Quod tamen intelligi de rebus quoque spiritibus potest. Nam plerumque nonnulli doctrinæ dona percipiunt, sed ex ejusdem donis intumescent, et magni præ cæteris videri volunt. Atque omnipotenter Deum provocare est, de ejus donis inter proximos superbire. Qui etiam prædones non immrito vocantur, quia dum loquuntur quæ non faciunt, in usu locutionis sue verba iustorum tollunt. Sequitur:

Vers. 7, 8. Nimirum interroga jumenta et docebunt te, volatilia cœli et indicabunt tibi: loquere terræ, et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris. — Quid per jumenta nisi sensus pigriores? Quid per cœli volatilia, nisi summa atque sublimia sapientes intelligere debemus? De jumentis namque, id est, sensu pigrioribus scriptum est: « Animalia tua inhabitabunt in ea (Psal. lxvii, 11). » Et quia sublimia sapientes in verbis nostri Redemptoris evolant, scriptum est: « Ita ut volueres cœli veniant, et habitent in ramis ejus (Matth. xiii, 32). » Quid vero per terram, nisi terrena sapientes? Unde et primo homini cœlestia deserenti dictum est: « Terra es, et in terram ibis (Gen. iii, 19). » Quid per pisces maris nisi curiosos hujus sæculi debemus accipere? de quibus Psalmista ait: « Pisces maris

B qui per ambulant semitas maris (Psal. viii, 9). » Qui in magnis rerum inquisitionibus quasi in abditis fluctibus latent. Quid autem cuncta haec inquisita doceant, adjungit dicens :

Vers. 9. Quis ignorat quod omnia haec manus Domini fecerit? — Ac si aperte dicat: Sine sensu tardioribus, seu sublimia sapientes sine terrenis actibus deditos, seu hujus mundi occupatos inquisitionibus requiras, cuncta haec creatorem omnium Deum fatentur, et de potestate ejus concorditer sentiunt, quamvis sub ea non concorditer vivant. Quod tamen intelligi etiam juxta solam speciem litteræ utiliter potest, quia omnia respecta creatura, quasi dat vocem attestacionis propriæ ipsam quam habet speciem suam, quia dum nostris oculis suas species ingerunt, se a semetipsis non esse testantur. Eo ipso enim quod creatura sunt, per ostensionem speciem Creatori suo quasi vocem confessionis reddunt. Qui quia omnia condidit, qualiter etiam debeant administrari disponit. Sequitur.

Vers. 10. In cuius manu anima omnis viventis, et spiritus universæ carnis hominis est. — Per manus quippe potestas exprimitur. Anima igitur omnis viventis, et spiritus universæ carnis hominis, in ejus potestate est, a quo est ut ipse provideat, qualiter sit qui præstat esse, quod non fuit. Potest vero per animam omnis viventis jumentorum vita signari. Omnipotens autem Deus jumentorum animam usque ad corporeos sensus vivificat, hominum vero spiritum, usque ad spiritualem intellectum tendit. In ejus ergo manu est anima omnis viventis, et spiritus universæ carnis hominis, dum et in illo hoc præstat animæ, ut vivificet carnem, et in isto hoc vivificat animam, ut ad intelligentiam perenniat aternitatem. In sacro autem eloquio spiritus hominis aliquando pro anima ponitur, ut illud: « Inclinato capite emisit spiritum (Joan. xviii, 50), » aliquando pro effetu spirituali, sicut scriptum est: « Qui facit angelos suos spiritus (Hebr. i, 7). » Illoc autem loco si anima omnis viventis ipsa vita corporis signatur, spiritus universæ carnis hominis, effectus intelligentie spiritalis exprimitur. Sequitur:

Vers. 11. Nonne auris verba dijudicat, et fauces comedentis, saporem? — Pene nullum latet, quod

quinq[ue] sensus corporis nostri, videlicet visus, auditus, gustus, odoratus, et tactus, in omni quod sentiunt atque discernunt, virtutem discretionis et sensus a cerebro trahunt. Ex istis ergo corporalibus exterioribusque interiora et spiritualia colligenda sunt. Intuimus quippe est quia cum una sit sapientia, aliud minus, aliud maius inhabitat. Alii hoc, alii illud præstant, et quasi cerebri more, nobismetipsi velut quibusdam sensibus utitur, ut quauis ipsa sibimet nunquam sit dissimilis, per nos tamen diversa et dissimilia operetur semper. Sed in his verbis beatus Job etiam de electis ac reprobis aliquid innuere videtur; quia verba sapientiae que reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam gustant, ut eis in corde sapiat, quod reproborum non mentibus, sed sollemnido auribus sonat. His etiam verbis beatus Job, amicorum suorum imperitiam, et eorum qui de doctrina sapientiae inflantur, arrogantiam reprobant. Sequitur:

VERS. 12. *In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudencia.* — Illa enim dicta in sapientiae radice solidata sunt, quæ per viventi usum etiam actuum experimento convalescent. Sequitur:

VERS. 13. *Apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam.* — Hæc non incongrue de Unigenito summi Patris accipimus, ut ipsum esse Dei Sapientiam sentiamus. Nam Paulus quoque nostro intellectui attestatur dicens: « Christum Dei virtutem et Dei sapientiam, quia apud ipsum semper est (*I Cor. 1, 24*), » quia in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. 1, 4*). » Habet autem Deus consilium et intelligentiam: consilium videlicet quia disponit sua; intelligentiam, quia cognoscit nostra. Potest quoque consilii nomine ipsa occulta judiciorum mota signari, vel quod aliquando tardius delinquentes percūtit, non quia iniquorum culpa non conspicitur, sed ut damnationis eorum retinentia, que pro agenda pænitentia differtur, quasi tarda ex consilio prodire videatur. Sequitur:

VERS. 14. *Si destruerit, nemo est qui adficeret.* — Omnipotens Deus humanum cor destruit cum relinquit; adficit, dum replet. Neque enim humanam mentem deblando destruit, sed recedendo, quia ad perditionem sufficit sibi dimissa. Unde plerumque fit, ut cum audiens exigentibus culpis omnipotentis Dei gratia non repletur, incassum exterius a predicatore moneatur; quia mutum est os omne quod loquitur, si ille interius in corde non clamet, qui aspirat verba quæ audiuntur. Hic Propheta ait: « Nisi Dominus adificaverit domum, in vanum laborent qui adificant eam (*Psal. cxxvi, 1*). » Sequitur: *Si incluserit hominem, nemo est qui aperiat.* — Quia omnis homo per id quod male agit, quid sibi aliud quam conscientie sue carcerem facit, ut hunc reatus animi premat, etiamsi nemo exterius accuset? Qui cum judicante Deo in malitia sue cæcitatem relinquuntur, quasi intra semetipsum clauditur ne evadendi locum inveniat, quem invenire minime meretur. Nam

A sepe nonnulli a pravis actibus exire cupiunt, sed quia eorumdem actuum pondere premuntur, in mala consuetudinis carcere inclusi, a semetipsis exire non possunt. Quia sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obviat justitiae relinquentis. Includere itaque est Dei clausis non aperi. Unde et ad Moysem dicitur de Pharaone: « Ego indurabo cor ejus (*Exod. vii, 3*). » Sequitur:

VERS. 15. *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur.* — Si aqua scientia prædicationis accipitur, ut scriptum est: « Aqua profunda verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientiae (*Prov. xviii, 4*); » cum aqua continetur cuncta siccantur, quia si scientia prædicatorum subtrahitur, eorum qui viri descendere in spe æterna poterant, corda protinus areficiunt, ut in desperata siccitate renaneant, dum fugitiva diligenter, nesciunt sperare mansura. Potest etiam aquæ nomine sancti Spiritus gratia designari. Ille Veritas ait: « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ viuae (*Joan. vii, 38*). » Si ergo spiritus gratia ab auditoris mente subtrahitur, arescit protinus qui jam per spem viridescere in audiente videbatur. Quod autem non aquam, sed aquas memorat, pluralitas appellatio, ad septiformem donorum spirituum gratiarum recurrat. Sequitur: *Si emisrit eas, subvertent terram.* — Sed sancti Spiritus gratia superno munere juxta vocem predicatoris infunditur, statim terra subvertitur, quia peccataris mentis duritia, ab immobilitatis sue obstinatione permutatur, ut tanto C et postmodum preceptis Dominicis flendo subjiciat, quantum superbiendo prius contra Dominum cervicem erigerat. Sequitur:

VERS. 16. *Apud ipsum est fortitudo et sapientia.* — Quia enim omnipotens Deus, pietatis sue mysterio homo factus est, prius mansuetudinis doctrinam promulgit, et postmodum in judicio quantæ sit fortitudinis ostendit; recte superius sapientia ante fortitudinem memoratur, cum de Patris Unigenito dicitur: « Apud ipsum est sapientia et fortitudo (*Dan. ii, 20*). » Quia vero ad judicandum veniens, in terrore sue virtutis apparebit, et repulsiis reprobis, electis suis in regno perpetuo qualiter sit sapientia Patris indicavit; recte in subsequenti sententia apud ipsum esse prius fortitudo, et post, sapientia dicitur. Sequitur: *Ipsa norit et decipientem et eum qui decipitur.* — De iniquis quidem Dominus dicturus est: « Discedite a me, quia nescio vos (*Matt. xxv, 41*). » Sed quia scire Dei aliquando cognoscere dicitur, aliquando approbare, et scit iniquum, quia cognoscendo judicat. Neque enim iniquum quempiam judicasset, si nequaquam cognosceret. Et tamen iniquum nescit, quia ejus facta non approbat. Et novit ergo quia reprehendit, et novit, quia non approbat. Novit etenim decipientem, quia pierunque anteriora ejus mala conspicit, et hunc justo iudicio cadere etiam in alia peccata permitit. Scriptum est: « Qui no[n] et noceat adhuc, et qui in sororibus est, sordecat adhuc (*Apoc. xxii, 11*). » Novit quo-

que et eum qui decipitur, quia saepe committunt homines mala que sciunt, et idecirco permittuntur decipi, ut cadant in mala etiam que nesciunt. Quod tamen deceptis aliquando ad purgationem, aliquando ad ultioris initium fieri solet. Sequitur :

VERS. 17. *Adducit consiliarios in stultum finem.* — Adducit autem consiliarios in stultum finem, cum etiam bonum quolibet non bona intentione faciunt, sed ad temporalis munera retributionem tendunt. Recte etiam consiliarios predicatores accipimus, qui suis auditoribus consilium vite praebent. Sed cum predictor quisque ideo aeterna predictat, ut temporalia luera consequatur, profecto in stultum finem deducitur, quia illo per laborem tendit, unde per mentis rectitudinem fugere debuit. Sequitur : *Et judices stuporem.* — Omnes enim qui in examinandis aliorum moribus praesunt, recte judices vocantur. Sed cum is qui praest subiectorum vitam nequaquam sollicite discutit, neque qualiter corrigit agnoscit, in stupore iudex deductus est, quia qui judicare mala acta debuit, nequaquam ea que judicanda sunt, reprehendit. Sequitur :

VERS. 18. *Balteum regum dissolvit, et præcinctum fune renes eorum.* — Quid in fune accipitur, nisi peccatum, sicut in Salomone dicitur : « Iniquitates sue capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur (*Prov. v. 22.*) ». In renibus autem carnis delectatio accipitur. Regum itaque balteum dissolvit, quando in his qui bene regere sua membra videbantur, propter elationis culpam, castitatis in eis cingulum destruit, ut eorum membris delectatio preci dominetur. Sequitur :

VERS. 19. *Duci sacerdotes ingloriosos, et optimates supplantat.* — Magna sacerdotis gloria est, rectitudo subditorum. Unde bene egregius predicator discipulis dicit : « Que est nostra spes, et gaudium aut corona glorie. Nonne vos ante Dominum? » (*I Thess. ii. 19.*) Sed cum sacerdotis vitam discipulorum negligunt, et nullum de eorum proiectibus ante Deum fructum ferunt, quid aliud quam ingloriosi dicuntur? Quia ante idistrictum judicem nimurum gloriam tunc non inveniunt, quam modo in subditorum suorum moribus predicationis studio non exquirunt. Sequitur : *Et optimates supplantat.* — Quia cum mentem regentium justo iudicio deserit haec, internum retributionis premium non requirit, et in eo supplantatur quod fallitur, ut pro aeterna gloria, de principatu temporali gratuletur. Sequitur :

VERS. 20. *Communans labium veracum, et doctrinam senum auferens.* — Cum sacerdos non agit bona que loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne loqui audeat quod non operatur, sicut per Prophetam dicitur : « Peccatori autem dixit Deus : Quare tu enarras justias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? » (*Psal. xlix. 46.*) Et plerunque doctor qui docere audet quod neglit agere, cum desierit bona loqui que operari contempsit, docere incipit subditio prava que agit. Commutat ergo labium veracum, quia hi qui prius celestia praedicavit ve-

A races erant, dum temporalia diligentes ad terrena corrunt labium veracum commutatur, et senum doctrina tollitur, quia diligent temporalia.... snorum praæcepta sequuntur ut locum regiminis quasi ad fructum voluptatis teneant, non ad usum laboris. Quod tamen apertius de Iudeis valet intelligi, qui ante incarnationem Domini veraces fuerunt, quia hunc venturum esse crediderunt atque nuntiaverunt. Sed postquam in carne apparuit, hunc esse negaverunt. Labium itaque veracum mutatum est, quia quem venturum dixerant, negaverunt presentem, et doctrina senum ablata est, quia nequaquam ea credendo secuti sunt, que patres suos meminerunt prædictisse. Sin vero senes eosdem quoque Iudeos accipimus, qui suadente perfidia, Veritatis verbo B contraire conati sunt; doctrina senum ablata est, postquam hanc Ecclesia ex gentibus videlicet juvenula accepit, que per Psalmistam dicit : « Super senes intellexi (*Psal. cxviii. 100.*) ». Sequitur :

VERS. 21. *Effundens despectionem super principes, et eos qui oppressi fuerant relevans.* — Cum enim Indeorum populus in legis mandato permanereret, et encta gentilitas nulla Dei praæcepta cognosceret, et illi per fidem principari videbantur, et isti in profundo pressi jacuerant per infidelitatem. Sed cum incarnationis Dominicæ mysterium Judea negavit, gentilitas credidit, et principes in despectionem ceciderunt, et hi qui oppressi in culpa perfida fuerant, in vere fidei libertate levati sunt. Aliter : Principes etenim non immerito vocantur qui suis semper cogitationibus principiantur, omnesque stultus motus potestate sapientiae comprimunt. Sed saepe contingit, ut in occulto animus de ipsa sua sapientia in elationis fastu sublevetur, et sub eis vitiis corrut, de quibus se victorem fuisse gaudebat. Sed nonnunquam hi qui in vitiis jacere videntur, ad penitentiae lamenta currunt, seque contra culpas, quibus subjecabant, erigunt; et sub se postmodum carnis suo motus deprimit, a quibus ante premebantur. Sequitur :

VERS. 22. *Qui revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis.* — Cum enim quoque mystica de occultis prophetarum verbis a credentibus agnoscantur, quid aliud quam profunda de tenebris revelantur? Hinc Dominus ait : « Que dico vobis in tenebris, dicate in lumine (*Math. x. 27.*) ». Umbras autem mortis erat legis duritia, que unumquemque peccantem morte corporis punire sanciebat. Sed postquam Redemptor noster asperitatem legalis sanctionis per mansuetudinem temperavit, non jam pro culpa mortem carnis inferni constituit, sed mors quantum timenda esset indicavit. In luce procul dubio umbram mortis produxit. Ista etenim mors in qua caro separatur ab anima; umbra illius mortis est, in qua anima separatur a Deo. In luce ergo umbra mortis producitur, cum intellecta morte spiritus mors carnis minime timetur. Aliter : Profunda enim de tenebris Dominus revelat, quando aperta sententia ex occultis suis consiliiis judicat, ut

de unoquoque que sentiat ostendat. Quia enim dicit A
nunc Creator omnia, et ipse in consiliis non vide-
tur, recte de illo per Psalmistam dicitur : « Posuit
tenebras latibulum suum (*Psalm. xvii, 12*). » Umbra
enim mortis est prava operatio, quæ de imitatione
antiqui hostis quasi de corporis lineamentis ex-
primitur. De quo etiam sub cujusdam significazione
dicitur : « Et nomen illi mors (*Apoc. vi, 8*). » Et
plurimum ejus maligna cogitatio mentes hominum
latet, atque per hoc quod nescitur amplius praevalet.
Umbra ergo in lucem producitur, dum sanctorum
mentibus maligna operatio antiqui hostis ut destrui
possit aperitur. Sequitur :

VERS. 23. *Qui multiplicat gentes, et perdit eas, et subversas in integrum restituit.* — Intelligi fortasse
valet, quoniam gentes Dominus multiplicat et perdit,
quia nascuntur quotidie morituri. *Et subversas in*
integrum restituet, quia resurgent qui fuerunt mor-
tui. Quod tamen melius accipimus, si hoc, qualiter
in eorum mente agitur, sentamus. Multiplicat enim
gentes et perdit, quia eas et per fecunditatē sobolis
extendit, et tamen in propria infidelitate derelinet.
Sed *subversas in integrum restituet*, quia quas in
infidelitatē casu reliquerat quandoque ad fidei statu
reducet. Sequitur :

VERS. 24. *Qui immutat cor principum populi ter-
ror, et decipit eos ut frustra incendant per invicem.* —
Cor enim principum terrae immutatum est, cum in
Iudea summi sacerdotes et seniores populi illi suo
consilio conabantur obstire, quem prius venturum
esse predicabant. Cumque ejus nomen persequendo
molientur extinguerent, decipi sua malitia in-
cedere per invicem frustra conabantur. Sequitur :

VERS. 25. *Palpabunt quasi in tenebris, et non in*
luce. — Qui enim inter tot miracula aperta trepidat,
quasi in tenebris palpat, quia quod tangit non videt.
Omnis vero qui errat, nunc huc, nunc illuc ducitur;
et quia aliquando ostendebant credere cum dicen-
tent : « Nisi hic esset a Deo, non poterat facere
quidquam (*Joan. ix, 23*). » Aliquando vero hanc a
Deo esse denegabant, cum despicientes dicerent :
« Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur
Maria, et fratres ejus Jacobus et Joseph, et
Simon et Judas, et sorores ejus nonne apud nos sunt? »
(*Matth. xiii, 55*.) Sequitur : *Et errare eos faciet*
quasi ebrios. — Videbant quippe eum et suscitare
mortuos, et tamen esse mortalem, quia non crede-
reant Deum, quem conspiciebant suscitare mortuum?
Sed rursum cum hunc mortalem conspicerent, des-
piciebant credere hunc immortalem esse Deum. Per
hoc ergo quod omnipotens Dens tamē se eorum
oculis exhibuit, qui possit et divina ostendere
et humana pati, errare eos quasi ebrios facit, ut
eorum superbia, quæ incarnationis ejus mysterium
despicere maluit quam sequi, et contra humanita-
tem ejus se extolleret, inter lucentem divinitatis ejus
potentiam miraretur. Quæ cuncta quia beatus Job
oculis praesentia per prophetæ spiritum facta sunt,
recte sequitur :

CAPUT XIII.

VERS. 1. *Ecce omnia hæc vidi oculus meus, et au-
dirit auris mea.* — In illo enim ea quæ secutura erant
videbat assistentia, cui nec futura veniunt, nec
præterita discedunt, sed cuncta simul ante oculos
ejus assistunt. Sed utilitatem dicta non habent, si
intellexi carent. Sequitur : *Et intellexi per singula.*

— Cum enim aliquid ostenditur vel auditur, si intellectus
non tribuitur, prophetia minime est. Vidi
namque Pharaon per somnum quæ erant *Ægypto*
ventura (*Gen. xl, 17*). Sed quia nequivit intelligere
quod vidit, propheta scilicet non fuit. Aspexit
Balthasar rex articulom manus scribentis in pariete
(*Dan. v, 25*), sed propheta non fuit, quia intelle-
ctioni rei quam viderat non accepit. Ut igitur beatus
Job prophetæ spiritum se habere testetur, non so-
lum audisse et vidisse, sed etiam intellexisse se
omnia assenserit. Sequitur :

VERS. 2. *Secundum scientiam vestram et ego nori,
nec inferior vestri sum.* — Quibus videlicet dictis
innovit quanta humilitatis fuit, qui se eis inferio-
rem negat, quorum vitam sancte vivendo longe
transcederat. Nam et secundum eorum scientiam
se nosse confirmat, qui sciendo coelestia eorum
terrenas cogitationes per prophetæ spiritum trans-
ibat. Sequitur :

VERS. 3. *Sed tamen cum Omnipotente loquar, et
disputare cum Deo cupio.* — Cum Omnipotente lo-
quimur, dum ejus misericordiam deprecamur. Cum
eo vero disputamus, dum nos illius conjungentes
justitiae, facta nostra subtili indagatione discutimus.
Vel certe cuim Deo disputare est eum qui hic ejus
preceptis paruit, cum illo postmodum ad judicandos
populos judicem venire, sicut cuncta relinquentibus
predicatoribus dicitur : « Vos qui secuti estis me,
in regeneratione cum sederit filius hominis in sede
majestatis sue, sedebitis et vos super duodecim
thronos, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth.*
xix, 28). » Loqui ergo ad orationem, disputare ad
judicium pertinet. Vir igitur sanctus modo ad
Omnipotentem loquitur, ut cum Omnipotente post-
modum disputet. Quia ille cum Deo postmodum judec-
tus, qui hic ei modo in prece familiaris extiterit.
Sequitur :

VERS. 4. *Prius vos ostendens fabricatores mendacii,
et cultores perversorum dogmatum.* — Liquet enim
quia catholicorum figuram non teneant, qui cultores
perversorum dogmatum vocantur. Qua in re hoc
quoque oportet intendi, quod mendacii fabricatores
dicuntur. Sicut enim paries aedificatur lapidi-
bus, ita mendacium sermonibus fabricatur. Se-
quitur :

VERS. 5. *Atque utinam taceretis, ut putaremini esse
sapientes.* — Sicut clausa janua in domo quæ intus
membra lateant, ignoratur, sic plurimum stultus si
tacuerit, utrum stultus an sapiens sit, absconditur,
si tamen nulla alia opera prodeant, quæ sensum
etiam tacentis loquantur. Unde per Salomonem di-

estor : « Stultus, si tacuerit, sapiens putabitur (*Prov.* xvii, 28). » Sequitur :

VERS. 6. *Audite ergo correptiones meas, et judicium labiorum meorum attendite.* — Bene autem prius correptionem, et postmodum judicium intulit, quia nisi per correptionem prius tumor stulti deprimitur, nequam intelligentia judicium justi cognoscitur. Sequitur :

VERS. 7. *Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?* — Deus mendacio non egit, quia veritas fulciri non querit auxilio falsitatis. Haeretici autem quia que prave de Deo intelligunt, ex veritate tueri non possunt, quasi ad probandum radium luminis falsitatis requirunt. Sequitur :

VERS. 8. *Nunquid faciem ejus accipitis, et pro Deo judicare uitimini?* — Stulti cum prudentium facta conspiciunt, hec eis omnia esse reprehensibilia videntur, saeque imperitiae atque infirmitatis oblitii, tanto intentius de alienis judicant, quanto profundius sua ignorant. At contra justi, et cum pravorum facta redargunt, semper suae infirmitatis consci, eos, etsi exterius siveiendo tamen interius compatiendo, reprehendunt; quia illius solius est peccata hominum sine compassionē discutere, qui ex natura sua omnipotentia ignorat peccare. Quia igitur amici beati Job ita ejus facta reprehenderant, ac si in se ipsi reprehensibile nihil haberent. Sequitur :

VERS. 9. *Aut placebit ei quem celare nil potest? aut decipietur ut homo vestris fraudulentii?* — Fraudem Deo haeretici exhibent, qui ea astruunt, que nequam ipsi pro quo loquuntur, placent; eumque dum quasi defendere nituntur, offendunt dum in adversitate ejus corrunt, cui videntur ex predicatione famulari. Unde et per Psalmistam dicitur : « Ut destruas inimicum et ultorem (*Psal.* viii, 5). » Quia autem latere Deum nil potest, hoc in eis judicat, quod intus sentiunt, non quod famulari foris videntur. Sequitur :

VERS. 10. *Ipse ros arguet, quoniam in abscondito faci in ejus accipitis.* — Sunt namque nonnulli qui et veritatem in corde sentiunt, et tamen qua falsa sunt de Deo foris loquuntur. Ne enim vinci videantur, et cognoscunt veritatem interius, et tamen hanc interius [exterius] impugnant. Ac si ergo dicaret : Tanto magis de falsitate apud eum estis reprehensibles, quanto et apud vosmetipsos quod verum est, videtis. Et sunt nonnulli qui quando ad mentem redeunt, Dei justitiam et rectitudinem contemplantur, et orando et flendo contremiscunt: sed postquam contemplatio transierit, sic audaces ad iniquitatem redeunt, ac si post dorsum ejus positi, ad justitiam ejus lumine videantur. Ili itaque apud se in abscondito quasi corporaliter videntem accipiunt faciem Dei. Sequitur :

VERS. 11. *Statim ui se commoverit turbabit ros, et terror ejus irruet super ros.* — Cum sit naturae incommutabilis Omnipotens, in ira judicij perturbabilis non est. Sed humano verbo motus Dei dicitur ipsa

rectitudinis ejus districtio, qua humana pravitas feritur. Justi autem viri ante Deum metunt, quam ejus ira contra eos moveatur, et ne commotum sentiant, tranquillum timent. At contra perversi tunc jam feriri pertimescent, cum feriuntur, eosque tunc terror ejus a somno sui temporis exsuscitat, cum vindicta perturbat. Unde per prophetam dicitur : « Et tanto sola vexatio intellectum dabit auditui (*Isa.* xxviii, 19). » Sequitur :

VERS. 12. *Memoria restra comparabitur cineri.* — Omnes qui cogitatione terrena huic saeculo conformantur, per omne quod agunt, huic mundo relinquere sui memoriam conantur. Alii bellorum titulis, ali altis aedificiorum moenibus. Aura enim cinerem spargit, sicut scriptum est : « Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terrae (*Psal.* i, 4). » Recete ergo stultorum memoriam cineri comparat, quia illic ponitur, ubi ab aura rapiuntur. Sequitur : *Et redigentur in lutum cervices restra.* — Sicut per oculum visus, sic per cervicem solet superbia designari. Cervix itaque in lutum redigitur, cum superbus quisque humiliatur in morte, et elata caro tabescit in putredine. Intueamur enim qualia in sepulcris jacent divitium cadavera. Sequitur :

VERS. 13. *Tacete paulisper, ut loquar quodcumque nihili mens suggesterit.* — Sensem carnis locutos indicat. Quos idcirco silentium restringit, ut ea que illi mens suggesterit dicat. Ac si aperte dicat. Non ego carnaliter, sed spiritualiter loquor, quia per sensum spiritus audio, que per ministerium corporis profero. Sequitur .

VERS. 14. *Quare lacero carnes meas dentibus meis?* — In Scriptura sacra dentes aliquando sancti predicatorum accipi solent, ut illud : « Dentes tui, sicut greges tonsarum, que ascenderunt de lavaero (*Cant.* vi, 5). » Aliquando interni accipi sensus solent, ut illud Jeremias : « Fregit ad numerum dentes meos (*Thren.* iii, 16). » Hoc igitur loco, quia dentes internos sensus accipimus, qui singula que cogitant, quasi mandunt et commununt, atque ad ventrem memorie transmittunt, considerare magnopere quid agere justi soleant, debemus; qui plerunque si qua in se quilibet leviter carnalia esse reprehendunt, haec internis sensibus retractantes, vehementer in semetipsis insequantur, afflictione se conterunt, magnisque cruciatibus vel minimis in se prava dijudicant, atque haec per penitentiam damnant. Quod idcirco agunt, ut in conspectu aeterni judicis et ipsi inveniri, in quantum possibile est, irreprehensibilis delectant, et hi qui eos sic se judicare conspiciunt, emendare semetipsos a culpis gravioribus inardescant. Sequitur : *Et animam meam porto in manibus meis.* — Animam in manibus portare est intentionem cordis in operatione ostendere. Ac si igitur contra amicos suos beatus Job dicat : *Quare lacero carnes meas dentibus meis, et animam meam porto in manibus meis?* Id est cur vel me districte coram hominibus dijudico, vel quid

appetam in opere ostendo, si utilitate proximorum, nec mala dijudicando, nec bona ostendendo proficio? Sequitur :

VERS. 15. *Etiam si occiderit me, sperabo in ipso.* — Nunquam est patientie virtus in prosperis. Ille autem vere est patiens, qui et diversis affteritur, et tamen ab spei sue rectitudine non incurvatur. De reprobo namque sensu scriptum est : « Confitebitur tibi, cum benefeceris ei (*Psalm. XLVIII, 10.*) » Sequitur :

VERS. 16. *Verumtamen rias meas in conspectu ejus argnam, et ipse erit Salvator meus.* — Cum Paulus apostolus dicat : « Si nosmetipos judicaremus, non utique dijudicaremur (*II Cor. XI, 31.*) » Eo tunc Dominus Salvator invenitur filius, quo nunc pro timore Domini peccatum nostrum a nobis metipis plus redarguietur. Sequitur : *Non enim reniet in conspectu ejus omnis hypocrita.* — Sciendum quippe est quod duobus modis in conspectu Domini venimus. Unum quidem quod hic peccata subtiliter perpendentes in ejus non conspectu ponimus, et fiendo dijudicamus. Nam quoties conditoris nostri potentia ad sensum reducimus, toties in conspectu ejus stamus. Unde recte quoque per virum Dei Eliam dicitur : « Vivit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto (*III Reg. XV, 4.*) » Alio quoque modo in conspectu Domini venimus, cum in extremo iudicio ante tribunal ejus assistimus. Hypocrita igitur per examen ultimum ante conspectum judicis venit. Sed quia modo culpas suas considerare et deflere dissimulat, in conspectu Domini venire recusat. Sequitur :

VERS. 17. *Audite sermonem meum, et enigmata percipite auribus vestris.* — Per hoc quod enigmata nominat, figuratas se habere locutiones demonstrat. Unde apte quoque voce fidelis populi subditur :

VERS. 18. *Si fuero iudicatus, scio quia justus inteniar.* — Quod ab ejusdem beati Job persona non discrepat, quando hoc ipse foris de semetipso loquitur, quod de illo Veritas hosti ejus interius dixerat : « Vidisti servum meum Job, quod non sit ei similis super terram? » (*Job I, 8.*) Sed in his verbis quaestio est. Inferius enim dicit : *Signasti quasi in sacculo delicia mea.* Neque enim simul convenire queunt, peccata et justitia. Sed sanctus vir sibi iniquitatem tribuens, et omnipotenti Deo purgationem suam, et peccatorem se cognoscit ex se, et justum se facit non ignorat ex munere. Sequitur :

VERS. 19. *Quis est qui iudicetur tecum? veniat.* — Sancti viri ita se in operibus suis Deo auctore custodiunt, ut omnino unde accusantur exterius non inventari. Sequitur :

VERS. 20. *Quare tacens consumor?* — Tacens enim consumitur, qui de stulta se cogitatione reprehendens, apud semetipsum dente conscientia mordetur. Ac si aperte dicat : *Sicut vixi ut accusatorem exteriorum nullum timorem, utinam sic vixisset ut intra memetipsum accusatricem co-scientiam non habe-*

A rem? Tacens enim consumitur, qui intus in re inventum, unde irascatur. Sequitur : *Duo tantum ne facias mihi, et tuas a facie tua non abscondar.* — Hoc loco quid Dei faciem, nisi animadversionem debeamus accipere? in qua dum peccata respicit, punit. A qua videlicet nullus etiam justus absconditur, si duo que postulat non amoveantur. Sequitur :

VERS. 21. *Manum tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat.* — In quibus videlicet duobus, quid aliud prophetiae vocem, quam tempus gratiae et redemptionis inquirit? Lex namque sub percussionis ultiōe populum tenuit, ut quisquis sub illa peccaret, protinus morte paniretur. Nec enim plebs Israëlitica ex amore Domino, sed ex timore serviebat. Nunquam vero impleri justitia per timorem potest, quia iuxta Joannis vocem : « Perfecta charitas foras mittit timorem (*I Joan. IV, 18.*) » Ac si ergo diceret : Percussionis duritiam remove, formidinis pondus tolle, sed et irradiante gratia dilectionis spiritum securitatis infunde, quia si longe a percussione et formidine non fuero, scio quia a distinctione tui examinis non abscondor; quoniam in conspectu tuo justus esse non valet, qui tibi non per dilectionem, sed per formidinem servit. Sequitur :

VERS. 22. *Voca me, et respondebo tibi, aut certe loquar, et tu respondemini.* — Dum humanis oculis per assumptam carnem Redemptor noster apparuit, sua percata hominibus aperuit, quae et perpetrabant, et nesciebant. Alter : *Vocare Dei est, nos amando et eligendo respicere.* Respondere autem nostra est, amori illius bonis operibus parere. Ubi apte subditur. *Aut certe loquar, et tu responde mihi.* Loquimur namque, cum ejus faciem per desiderium postulamus. Respondit autem Deus loquentibus, cum nobis se amantibus appetat. Sequitur :

VERS. 23. *Quantas habeo iniquitates et peccata, scelera mea et delicta ostende mihi.* — Iste in hac vita justorum labor est, ut semetipso inveniant, et invenientes fendo et corrigendo, ad meliora perducant. Et quamvis inter iniquitatem atque peccatum distare perhibeat Joannes apostolus, qui ait : « Iniquitas peccatum est (*I Joan. III, 4.*) » Ipsa tamen usus loquendi, plus iniquitas quam peccatum sonat, et omnis se homo libere peccatorem fatetur, iniquum vero nonnunquam erubescit dicere. Inte. scelera vero et delicta hoc distat, quod scelus etiam pondus peccati transit, quia cum offerri sacrificium per legem jubetur nimis precipit sicut pro peccato, ita etiam pro delicto. Et scelus nonnunquam in opere est, delictum vero plerumque in sola cogitatione. Sequitur :

VERS. 24. *Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum?* — Humanum genus contemplationem intinxit lucis habuit in paradyso. Sed semetipsum placens, quo a se recessit, lumen conditoris perdidi, ejusque faciem ad ligna paradiſi fugit; quia post culpam videre metuebat, quem amare consueverat. Sed ecce post culpam venit in pœnam, ex

pœna autem ad amorem reddit, quia quisquis iugurit, culpe fructus invenit, atque illam faciem quam timuit in culpa, excitatus requirit ex pœna, ut jam caliginem excitatis sue fugiat, atque hoc ipsum quod auctorem suum non videt, graviter perhorret. Sequitur :

VERS. 25. *Contra folium quod rento rapitur ostendis potentiam tuam, et stipulam siccam persequeris? — Quid est homo nisi folium? Qui videlicet in paradiso ab arbore cecidit, quid est nisi folium? Qui tentationis vento rapitur, et desideriorum flatibus levatur. Mens quippe humana quot tentationes patitur, quasi tot flatibus, motibus movetur. Bene autem post folium, etiam stipula appellatur homo. Qui enim arbor fuit in conditione, folium a semetipso factus est in tentatione, sed post stipula apparuit in dejectione. Quia enim de alto cecidit, folium; quia vero per carnem terre proximus fuit, etiam cum stare videbatur, stipula esse memoratur. Sed quia viriditatem intimi amoris perdidit, jam stipula sicca est. Ac si aperte deploret dicens : Cur tanta rectitudinem impetus eum, quem sic infirmum esse in tentatione cognoscis? Sequitur :*

VERS. 26. *Scribis contra me amaritudines — Quia omne quod loquimur transit; quod vero scribimus, manet. Deus non loqui, sed scribere amaritudines dicitur, cum diu super nos ejus flagella perdurant. Semel quippe peccanti homini dictum est : « Terra es, et in terram ibis (Gen. iii, 19). » Quia in paradiſo, data de morte carnis nostræ sententia, ab ipso initio generis humani usque in finem saeculi non mutatur. « Quis est enim homo qui vivit, et non videbit mortem (Psal. lxxxviii)? » Sequitur : *Et consumere me vis peccati adolescentiae meæ. — Ecce vir justus, quia in juventute sua se peccasse non inventit, adolescentiae facta pertinet. Vel certe quia prima ætas apta bonis actibus adolescentia est, et justi viri cum magna mentis maturitate proficiunt, non nunquam ad memoriam actionum suarum initium reducant, seque tantum de suis primordiis reprehendunt, quantum ex gravitate mentis altius profecerunt; quia eo indiscretos se fuisse inveniunt, quo discretionis arecm plenius postmodum consequuntur; recte nunc per sancti viri vocem adolescentiae peccata formidantur.* Sequitur :*

VERS. 27. *Posuisti in nero pedem meum, et observasti omnes semitas meas, et vestigia pedum meorum considerasti. — In nero Deus pedem hominis posuit, quia pravitatem illius sorti distinctionis sue sententia ligavit. Cujus omnes semitas observat, quia subtiliter singula ejus queque dijudicat. Semita enim angustior esse solet quam via. Quia autem vias actiones, non immerito semitas actionum cogitationes accipimus; Deus itaque omnes semitas observat, quia in singulis quibusque nostris, et cogitationes pensat, et vestigia pedum considerat, quia intentiones nostrorum operum quam recte ponantur, ne et hoc quoil bonum agitur, non recto desiderio, agatur. Possunt quoque per pedum vestigia, quedam male acta*

A designari. Nam pes in corpore est, vestigium in via; et plerumque dum quedam prave agimus, intuentibus hoc fratribus exemplum malum præbemus. Et quia inflexu, extra viam pedibus sequentibus, vestigia distorta relinquimus dum per nostra opera ad scandalum aliena amœna corda provocamus. Quæ tamen cuncta omnipotens Deus subtiliter examinat, atque in judicio singula recompensat. Sed quando homo, qui carnis sue infirmitate constringitur, contra cuncta valeat subtiliter assurgere atque inconcussa cogitatione rectitudinem tenere? Sequitur :

VERS. 28. *Qui quasi putredo consumendus sum et quasi vestimentum quod comeditur a tinea. — Sicut enim vestimentum de se exorta tinea comeatur, ita homo in semetipso putredinem habet de qua consumatur, atque hoc est unde consumitur, ut non sit. Aliter : Homo enim quasi putredo consumitur, dum carnis sua corruptione contritus, cui quia immunda tentatio, non aliunde, sed a semetipso nascitur, more tineæ carnem tentatio, quasi vestem de qua exit, consumit. Sequitur :*

CAPUT XIV.

VERS. 1. *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. — In sacro eloquio mulier aut pro sexu ponitur, aut pro infirmitate. Pro sexu quippe sicut scriptum est : « Misit Deus Filium suum natum ex muliere, factum sub lege (Gal. iv, 4). » Pro infirmitate vero, sicut per quemdam sapientem dicitur : « Melior iniquitas viri, quam benefaciens mulier (Eccli. xxiv, 14). » Hoc igitur loco, mulieris nomine, quid nisi infirmitas designatur, cum dicatur. *Homo natus de muliere?* Ac si apertius dicatur : Quid in se habet fortitudinis, qui natus est de infirmitate? Ecce viri sancti vocibus pena hominibus breviter est expressa, qui et angustatur ad vitam, et dilatatur ad miseriam. Si enim subtiliter considereret omne quod hic agitur, pena miseria est. Ipsi etenim corruptioni carnis servire ad necessaria atque concessa miseria est. Sequitur :*

VERS. 2. *Qui quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. — Quasi flos enim egreditur, quia nict in carne, sed coptetur, quia redigitur in putredinem. Quid enim sunt nati homines in mundo, nisi quidam flores in campo? Unde Isaías ait : « Omnis caro fenest, et omnis gloria ejus, sicut flos agri (Isa. xl, 6). » Homo etenim more floris procedit ex occulto et subito apparet in publico; qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Quæri enim potest, cur vitæ hominis cursus umbra potius quam soli comparat, nisi quia amissio amore conditoris, calorem cordis perdidit, et in solo iniquitatibus sue fureore remansit. Quia iuxta Veritatis vocem : « Abundavit iniquitas et refregit charitas multorum (Matth. xxiv, 12). » Qui igitur in amore Dei calorem cordis non habet, nec tamen vitam quam diligat, tenet, scilicet velut umbra fugit. Unde recte quoque de illo scriptum est : Quia secutus est umbram. Bene autem dicitur : *Et nunquam in eodem statu permanet,* quia*

32
a;
ti-
Et
ti-
ad
ue
at,
do
con-
on-
?
et
im
mo
ur,
er:
nis
en-
ore
xit,

em-
ui-
ate.
eus
ege
em-
iri,
itor
na-
si
qui
bus
gu-
nim
ena
vire
ur:
tur,
ver-
in
em.
lam
earo
XL
ulto
lico
niam
iam
oris,
tri-
anda-
uth.
ardis
ciet
eri-
tem
quia

dum Infans ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad juventutem, juventus ad senectutem, senectus transit ad mortem, in cursu vita presentis ipsis suis augmentis ad detrimenta impellitur. Sequitur :

VERS. 3. *Et dignum auctis super hujuscemodi aperire oculos tuos, et adducere tecum in iudicium?* — Consideravit quippe superius et omnipotens Dei potentiam, et infirmitatem suam deduxit ante oculos. Se et Dominum pensavit, quis cum quo ad iudicium veniat. Vedit hinc hominem, inde Conditorem, id est pulverem et Deum. Et recte ait : *Et dignum ducis*

A *super hujuscemodi aperire oculos tuos?* Sequitur : *Vers. 4. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es Apse, — qui per se solus est mundus, mundare praevalet immunda. Homo enim in corruptibili carne vivens, habet tentationum immunditias impressas in semet ipso, quia nimis eas traxit ab origine. Ipsa quippe propter delectationem carnis ejus concepcionem immunditia est. Unde Psalmista ait : « Ecce enim in fini quitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea (Psal. L, 7). »*

LIBER DUODECIMUS.

VERS. 5. *Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est.* — Hoc etenim apud nos velut non esse considerat, quanta velocitate transcurrit. Quia vero omnipotenti Deo etiam labentia instant, apud eum esse numerum mensium nostrorum perhibet. Vel certe in diebus brevitas temporis, in mensibus vero quasi multiplicata dierum spatia designantur. Nobis vero dies breves sunt. Sed quia vita nostra ostenditur apud Deum, numerum mensium nostrorum esse memoratur. Unde et per Salomonem dicitur : *« Longitudo dierum in dextera illius (Prov. m, 16).* » Sequitur : *Constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.* — Nulla quæ in hoc mundo hominibus sunt, absque omnipotens Dei consilio occulto veniunt. Nam cuncta Deus secutura præsciens, ante sæcula decrevit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe jam homini est, quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum adversitas feriat, ne electos ejus aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas gravet. Quod tamen intelligi etiam juxta spiritum valet, quia nonnunquam in virtutibus proficere conatur, et quedam dona percipimus, a quibusdam vero repulsi in imis jacemus. Nemo enim est qui tantum virtutes apprehendat, quantum desiderat, quia omnipotens Deus interiora discernens ipsis spiritualibus profectibus modum ponit, ut ex hoc homo quod apprehendere conatur, et non valet, in illis se non elevet quæ valet. Sequitur.

VERS. 6. *Recede paululum ab eo, ut requiescat, donec optata veniat, sicut mercenarii dies ejus.* — Hoc loco *recede* dicitur, vim flagelli atrox. Quis enim valet Deo recessente quiescere, cum ipse solus sit requies? Et quæ quisque quanto longe fuerit, sit tanto et inquietus. Itaque sic *recede ab eo* dicitur, ut intelligas feriendo. Mercenarius quanto longe est a fine operis, tanto et a retributione mercedis. Ita vir quisque sanctus in hac vita positus, dum longe se ab exitu vite presentis conspiciit, longe se esse ab æternis gaudiis genit. Sequitur

B *Vers. 6. Lignum habet spem; si præcisum fuerit rursum virescit, et rami ejus pullulant.* — In Scriptura etenim sacra ligni nomine aliquando crux intelligitur, ut illud : *« Mittamus lignum in panem ejus» (Jer. xi, 19).* Aliquando autem vir justus aut etiam injustus, ut illud prophete : *« Ego Dominus humiliavi lignum sublime, exaltavi lignum humile (Ezech. 1, 24).* » Aliquando autem incarnata Dei Sapientia figuratur, ut illud : *« Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam (Prov. m, 18).* » Hoc ita loco cum lignum præfertur homini, quid homo, nisi carnalis quisque accipitur? Et quid ligni nomine, nisi justi uniuscujusque vita signatur? *Lignum* etenim *habet spem, si præcisum fuerit, rursum virescit.* Quia cum in morte passionis pro veritate affluit, in aeterna vita viriditate recuperatur, et qui hic virebat per fidem, illuc virescit per speciem. *Et rami ejus pullulant.* Quia plerunque ex passione justi fideles quoque ad amorem celestis patriæ multiplicantur, et viriditatem vite spiritalis accipiunt, dum hunc pro Deo fortiter egisse gratulantur. Sequitur :

VERS. 8, 9. *Si senuerit in terra radix ejus, et in pulvere mortuus fuerit truncus illius : ad odorem aquæ germinabit, et faciet comam quasi cum primum plantatum est.* — Quid radix justi, nisi sancta prædictio, quia ab ipsa oritur, et in ipsa subsistit? Et quid terræ vel pulvris nomine, nisi peccator accipitur? Justi igitur radix in terra senescit, et in pulvere truncus emoritur, quia corda pravorum ejus prædictatio despacta, cunctis viribus effeta creditur. Et in pulvere truncus emoritur, quia inter manus consequentium corpus illius examinatur. Ad odorem aquæ germinat, quia per afflatum sancti Spiritus in electorum cordibus exemplo sui operis germen virtutis facit. Succisor truncu, comam facere est, existincto corporaliter justo, ipso suæ passionis exemplo, multorum corda excitare, et ex fide recta viriditatem veritatis ostendere. Bene autem dicitur : *Quasi cum primum plantatum est.* Omne quod hic a justis agitur,

secunda plantatio est, quia prima videlicet plantatio non in opere justorum, sed in præscientia Conditoris est. Potest etiam radix justi ipsa natura humanitatis intelligi ex qua subsistit. Quæ videlicet radix senescit in terra, cum natura carnis deficit, in pulvrem redacta. Cujus in pulvere truncus emoritur, quia extinctum corpus a sua specie dissipatur. Sed ad odorem aquæ germinat, quia per adventum sancti Spiritus resurgit. *Et faciet comam quasi cum primum plantatum est*, quia ad illam speciem re-lit, ad quam percipiendam creatus fuerat, si in paradiso positus peccare noluisse. Quod fortasse de Domino valet intelligi, quoniam et si occidi per passionem potuit, per resurrectionis gloriam rursus ad viriditatem vite venit. Hujus rami pullulant, quia ex resurrectione illius multiplicati, longe lateque fideles creverunt. Hujus radix in terra quasi senuit, quia ejus prædicatione Iudeorum perfidiae despacta fuit. *Et in pulvere truncus emortuus est*. Quia in corde consequentium quod perfidiae sue vento levabatur, despectabilis et contemptus est habitus, quia carne potuit occidi. Sed ad odorem aquæ germinavit. Quia per virtutem Dei extincta caro illius ad vitam rediit, juxta quod scriptum est : « Quem Deus suscitavit a mortuis (1 Thess. 1, 10). » *Et fecit comam quasi cum primum plantatum est*. Quia illa apostolorum debilitas, que in morte illius expavit et negavit, et negando aruit, per resurrectionem ejus gloriam rursus ad fidem viruit. Unde et subditur :

Vers. 10. *Homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus atque consumptus, ubi, quæso, est?* — Nullus homo sine peccato est, nisi ille qui in hunc mundum non venit ex peccato. Et quia omnes in culpa ligamur, ipsa amissione justitiae morimur. Concessa prius in paradiso ueste innocentie nudamur, interitu etiam carnis subsequente consumimur. Homo itaque peccator moritur in culpa, nudatur a justitia, consumitur in poena. **Hanc nuditatem peccatoris filii tegere dignatus est pater**, qui eo redeunte dixit : « Cito proferte stolam primam (Luc. xv, 22). » Prima quippe stola est innocentie vestis, quam homo bene conditus accepit, male a serpente persuasus perdidit. **Contra hanc rursum nuditatem dicitur** : « Beatus qui vigilat, et custodit uestimenta sua, ne nudus ambulet (Apoc. xvi, 15). » **Vestimenta quidem custodimus**, cum precepta innocentia servamus in mente, ut cum nos judicii culpa nudat, ad amissam redeuentes innocentiam penitentia operiat. Quia peccator homo illuc stare noluit, ubi conditus fuit : hic vero ubi cecidit, diversa ei prohibentur, patriam volens perdidit. A peregrinatione vero sua quam diligit, invitus expellitur. Ubi ergo est, qui in ejus amore non est, ubi verum esse est? Sequitur :

Vers. 11, 12. *Quomodo si recedant aquæ de mari, et fluvius vacuesfactus arescat : sic homo, cum dormierit, non resurget.* — Mare mens hominis, et quasi fluctus maris sunt cogitationes [ejus] mentis, que aliquando per iram tunescunt, per gratiam tranquille sunt, per odium cum amaritudine deflunt.

A Sed cum homo moritur, aquæ maris recedunt, quia juxta Psalmistæ vocem, « In illa die peribunt omnes cogitationes eorum (Psal. cxlv, 4). » Et rursum de moriente scriptum est : « Amor quoque et odium simul peribunt (Eccl. ix, 6). » Arescit ergo fluvios vacuesfactus, quia, subdueta anima, vacuum corpus remanet. Quasi enim alveus fluminis vacuus, corpus exanimis. Sed in his valle durum videtur esse quod sic homo cum dormierit non resurget. Cur itaque laboramus, si in resurrectionis retributione non tendimus? Quomodo autem dicitur, non resurget, cum scriptum sit : « Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur (1 Cor. xv, 51). » Sed subjecta sententia indicat quæ discrecio in premissa lateat. Nam subditur : *Donec alteratur cælum, non evigilabit nec consurget de somno suo.* — Liquet enim quia non resurget, sed donec alteratur cælum, quia nisi hujus finis advenerit, humanum genus a somno mortis ad vitam non evigilabit. Non ergo quia omnimodo non resurgat, sed, quia ante contritionem cœli humanum genus minime resurgat, insinuat. Sequitur :

Vers. 13. *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me?* — Quia ante adventum Mediatoris hominis, omnis homo, quamvis munda probataque vite fuerit, ad inferni claustra descendit, dubium non est. Nec tamen ita justorum animas ad infernum dicimus descendisse, ut in locis penalibus teneantur : sed esse superiora inferni loca credenda sunt, ut in superioribus requiescerent justi, et in inferioribus cruciarentur injusti. Unde et Psalmista prævenientem se Dei gratiam dicit : « Eripuisti animam meam ex inferno inferiori (Psal. lxxxii, 13). »

C Beatus igitur Job, ante Mediatoris adventum ad infernum se descendere sciens, Conditoris sui illic protectionem postulat, ut a locis penalibus alienus existat. Sequitur : *Et abscondas me donec pertranseat furor tuus.* — Furor etenim omnipotens Dei, in hoc quotidie vim sue distributionis peragit, quod viventes indigne supplicii demergit. Qui furor nunc equidem transit, sed in finem pertransit, quia modo agitur, sed in mundi termino consummatur. Qui tamen iste furor, quantum ad electorum animas in Redemptoris nostri adventu pertransiit, quia eas ab inferni claustris ad paradisi gaudia Mediator Dei et hominum, dum ipse illas pie descenderet, reduxit. Sequitur : *Et constitutas mihi tempus in quo recorderis mei?* — At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (Gal. iv, 4). **D** Hanc itaque redemptionem vir Domini præsciens, in qua erant multi ex gentilitate liberandi, sicut ipse ait : « Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris (Job x, 13). » Apud omnipotentem Deum tempus sibi constitui sue recordationis petit. Ille est enim quod in Evangelio Dominus dicit : « Et ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum (Joan. xii, 52). » Omnia vi feliciter electa. Sequitur :

VERS. 14. *Putasne mortuus homo rursum viret?* — Solent justi viri in eo quod ipsi certum ac solidum sentiunt, quasi ex dubietate aliquid proferre, ut infirmorum in se verba transferant. Sed rursum per fortē sententiam infirmantium dubietatem omnimodo contradicunt, quatenus per hoc quod dubie proferre cernuntur, infirmis aliquatenus descendant, et per hoc quod certam sententiam proferunt, infirmorum mentes dubias ad soliditatem trahant. Sequitur: *Cunctis diebus quibus milito, expecto donec veniat immutatio mea.* — Qui itaque immutationem suam tanto desiderio expectat, quam sit de resurrectione certus, insinuat; et cursum vite praesentis quantum despiciat, innoscit qui hunc misericordiam appellat. Per malitiam quippe semper ad finem tenditur, et quotidie conclusionis terminus expectatur. Cursum itaque vitae hujus despicit, et statum soliditatis requirit, qui per hoc, quod mutabilitate militar, ad immutationem suam pervenire festinat. Sequitur:

VERS. 15. *Vocabis me, et ego respondebo tibi.* — Respondere cuilibet dicimus, cum ejus factis congrua ad invicem opera reddimus. In illa igitur mutatione vocat Dominus, et respondet homo, quia ante incorrupti claritatem, incorruptus homo ostenditur post corruptionem. Nunc etenim quousque subdit corruptioni sumus, Auctori nostro minime respondemus, quia, dum corruptio ab incorruptione longe est, similitudo apta nostrae responsioni non est. De illa vero immutatione scriptum est: « Cum apparuerit, similes ei erimus, quando videbimus eum sicuti est (*I Joan. iii, 2.*) » Sequitur: *Operi manuum tuarum porridge dexteram.* — Ac si patenter dicat: Idcirco creatura corruptibilis persistere ad incorruptionem potest, quia tua potestatis manu erigitur, et tui respectus gratia, ut persistat, tenetur. Potest quoque dexteræ nomine Filius designari, quia et omnia per ipsum facta sunt (*Joan. i, 3.*) » Operi igitur manuum suarum porrexit omnipotens Deus dexteram suam, quia ut abjectum atque in infimis jacens, ad summa erigeret genus humanum, incarnatum ad hoc Unigenitum misit, ex cuius nobis incarnatione datum est, ut qui ex voluntate propria in corruptionem cecidimus, vocanti nos Deo quandoque ad incorruptionis gloriam respondere valeamus. Sequitur:

VERS. 16. *Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis.* — Gressus Deus dinumerat, cum singula quaque nostra opera propter retributionem signat. Quid enim in gressibus, nisi unaquaque nostra actio designatur? Omnipotens itaque Deus et gressus dinumerat, et parcit peccatis, quia et subtiliter acta nostra considerat, et tamen haec penitentibus misericorditer relaxat. Sequitur:

VERS. 17. *Signasti quasi sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.* — Signantur quasi in sacculo delicta nostra, quia hoc quod nos exterius agimus, nisi penitentia interveniente diluamus, in

A secreto judiciorum Dei, sub quadam occultatione servatur, ut quandoque etiam de sigillo secreti exeat ad publicum judicium. Unde etiam per Moysen dicit: « Nonne haec congregata sunt apud me, et signata in thesauris meis? In diem ultionis reddam illis (*Deut. xxxii, 34, 35.*) » Cum vero pro malis quae fecimus, discipline flagello atterimur, et haec per penitentiam deflemus, iniquitatem nostram et signat et curat; quia nec insulta hic deserit, nec in judicio punienda servat. Vel certe peccata nostra signantur in saceculo, cum mala quae fecimus, sollicito semper corde pensamus. Quid namque est cor hominis, nisi saceculus Dei? Ubi dum studiose conspicimus per quanta delinquimus, peccata nostra quasi in Dei saceculo signata portamus. Ac si ergo dicat: Quomodo signas ut penitendo videam, agis procul dubio ne in retributione videantur. Sequitur:

VERS. 18, 19. *Mons cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo. Lapidès excavant aquæ, et alluvione paulatim terra consumitur; et hominem ergo similiter perdes.* — Hoc cerebro agitur, ut cadentibus rupibus saxum ad loca alia transferatur, ut aquæ lapides excavant, et paulatim terra alluvionibus consumatur. Sed magna nobis intentione discutendum est quod infertur: *Et homines similiter perdes.* Quid est enim hoc quod cadenti monti et saxo translato, quod excavato lapidi, et per alluvionem terræ consumptæ perditio humana, nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia duo sunt genera tentationum? Unum quod in mente etiam justi hominis per repentinum eventum agitur, quatenus sic subito tentetur, ut hunc inopinato eventu concuriat et prostrernal, casumque suum nonnisi, postquam ceciderit, videat. Aliud vero quod paulatim venit in mentem, et resistantem animum lenibus suggestionibus inficit, et omnes in eo vires justitiae, non nimietate sua, sed assiduitate consumit. Quia ergo alia est tentatio quæ justos plerumque subita invasione prostrernit, dicatur: *Mons cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo*, id est mens sua sancta, cuius locus justitia fuerat, impulsu subito transferitur ad culpam. Rursum quia alia est tentatio quæ se cordi hominis leniter infunditur, omnem duritiam fortitudinis corruptit atque consumit, dicatur: *Lapidès excavant aquæ.* Quia videlicet duritiam mentis absorbent assidua et mollia blandimenta libidinis, et lentum atque subtile vitium corruptim durum et forte propositum mentis. Unde subditur: *Et alluvione paulatim terra consumitur.* Sicut enim influente aqua paulatim consumitur terra, sic leniter subripiente vitio mens etiam fortis absorbetur. Unde bene subjungitur: *Et homines ergo similiter perdes,* id est, quia cum temptationem justo iudicio ejus menti qui stare in alto cernitur, repente dominari permittis, cadere ac defluere facis mentem, et voluntas ad iudicium commutatur, quasi ad locum alium transfertur saxum. Sequitur:

VERS. 20. *Roboras: i eum paululum, ut in perpet-*

tuum transire. — Paululum roboratus est homo, quia vivendi vires ad modicum accepit, ut in perpetuum transeat, ubi ejus vitam terminus non concludat. Sequitur: *Immutabis faciem ejus, et milles eum.* — Facies hominis immutatur, cum ejus species morte atteritur. Omitit vero, quia ab his que volens tenuit, transire ad aeterna cogitur nolens. Sequitur:

VERS. 21. — *Sive nobiles fuerunt filii ejus, sive ignobiles, non intelligit.* — Sicut enim hi qui adhuc vires [vivi, sex in vivis f.] sunt, mortuorum animas quo loco habeantur, ignorant, ita mortui vitam in carne viventium post eos qualiter disponuntur scientiunt. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est. Quia qui intus charitatem omnipotens Dei vident, nullomodo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent. Sed carnales quique qui amorem praecipuum filii impendunt, hoc eos beatus Job nescire postmodum asserit, quod hic vehementer amaverunt. Quod tamen si intelligi spiritualiter debet, non incongrue filiorum nomine opera designantur, sicut de muliere Paulus dicit, quia salva erit per filiorum generationem. Nobiles ergo sunt filii recta opera facientes, ignobiles autem facta perversa. Et sepe homo agere quelibet bona intentione mititur, sed tamen pro multis quæ subrepunt, ejus acta apud omnipotentem Deum qualiter habeantur incertum est. Sequitur:

VERS. 22. *Et tamen caro ejus dum rivet, dolebit: et anima ejus super semetipsum lugebit.* — De conjugibus Paulus dicit: « Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi (*I Cor. vii*, 28). » Quia quisquis in se gaudere appetit, eo ipso jam in luctu est, quo a vera letitia recessit. Vera quippe letitia menti Creator est. Sequitur:

CAPUT XV.

VERS. 1. *Respondens autem Eliphaz Themanites dixit.* — Crebro jam diximus beatum Job, typum sancta universalis Ecclesie, amicos vero illius haereticorum speciem tenere, qui quasi ex defensione Domini, occasionem stultæ locutionis inveniunt, et contumeliosa contra bonos verba jaculantur. Quibus cunctis quæ a fidelibus sentiuntur, quasi in vento prolata displicant. Unde nunc dicitur:

VERS. 2. *Nunquid sapiens respondebit, quasi in ventum loquens?* — Nec bonorum verba, dicta rationis testimant, sed stimulus favoris. Unde et subditur. *Et implebit ardore stomachum suum.* — Qui ea etiam que sciunt contumeliose dicere, student semper, ut dictum est, ex Domini defensione palliare. Sequitur:

VERS. 3. *Arguis verbis eum qui non est aequalis tibi, et loqueris quæ tibi non expedient.* — Nullum vero existimant timorem Domini habere, nisi eum quem potuerunt ad suæ confessionis stultitiam trahere. Unde adjungit:

VERS. 4. *Quantum in te est, evacuasti timorem, et tulisti preces coram Domino.* — Tulisti, dicitur absti-

A listi. Ac si aperte dicat: *De tua justitia presumens Creatoris tui gratiam despicias deprecari.* Cum enim vera mala heretici contra bonos non inveniunt, fingunt que redargunt, ut justi esse videantur. Et fit plerumque ut ad aperta contumeliorum verba perveniant. Unde adhuc subditur:

VERS. 5. *Docuit enim iniquitas tua os tuum, et imitaris linguam blasphemantium.* — Iniquitas os docet, quando ex mala vita concipitur, quod pejus dicatur. Ac si ei aperte diceretur: *Quod perverse loqueris, ex perversori vita didicisti.* Sed quoniam sancta Ecclesia veram Domini carnem, veram Domini mortem confitens, ab haereticis qui hoc negant, irrogare Deo contumeliam creditur. Unde nunc dicitur: *Et imitaris linguam blasphemantium.* Sequitur:

VERS. 6. *Condemnabit te os tuum, et non ego, et labia tua respondebunt tibi.* — Quia enim ex errore confessionis existimant mala adversitatis erumpere, labia sua ei asserunt respondere, ut culpa eloqui sit causa flagelli. Sequitur:

VERS. 7, 8. *Nunquid primus homo tu natus es, et ante colles formatus? Nunquid consilium Dei audisti, et inferior te erit ejus sapientia?* — Ac si verbis apertioribus dicat: *Qui de aeterno loqueris, pensa quia temporalis es. Qui de ejus sapientia disputas, pensa quia consilium ignoras.* Sequitur:

VERS. 9. *Quid nosti quod ignores? Quid intelligis, quod nesciamus?* — Quæ videlicet dicta patenter ostendunt, ex qua mentis elatione prodeat, quidquid C quasi ad Dominicam defensionem sonat. Sequitur:

VERS. 10. *Et senes et antiqui sunt in nobis multo retinaculæ quam patres tui.* — Quia omnes haeretici a sancta universalis Ecclesia sunt egressi testator Joannes, qui ait: « Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis (*Joan. ii*, 19). » Sed ut ea quæ asserunt commendare stultis mentibus hominum quasi de antiquitate possent, antiquos Patres se habere testantur, atque ipsos doctores Ecclesie sue professionis magistros dicunt. Cumque presentes predicatorum despiciunt, de antiquorum Patrum magisterio falsa presumptione gloriantur, ut ea quæ ipsi dicunt etiam antiquos Patres tenuisse fateantur. Sequitur:

VERS. 11. *Nunquid grande est, ut consoletur te Deus, sed verba tua prava hoc prohibent?* — Ac si ei patenter dicat: *Si professione fidei corrigeris, jam dudum consolationem flagellis habere potuisses.* Sequitur:

VERS. 12. *Quid te elevat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonios habes oculos?* — Sepe justorum mens ita ad altiora contemplanda suspenditur, ut exterioris eorum facies obstupuisse videatur. Sed quia hanc contemplationis vim in oculo agere haereticum ignorant, hoc a justis et recta sapientibus fieri magis per hypocrisim, quam per veritatem putant. Sequitur:

VERS. 13. *Quid tumet contra Deum spiritus tuns, ut proferas de ore tuo hujuscemodi sermones?* —

40
ns
im
t,
Et
ba

et
os
us
se
am
ini
ro
:

et
ore
re,
uii

et
ti,
bis
sa
is,

li
ter
uid
+
alito
tici
tur
non
se
nasi
ere
fes
di
ste
ipsi
ur.

i ei
jam
ses.

gna
rum
, ut
Sed
gere
bus
tem

uns,
—

Plerumque justi aliquibus necessitatibus afflicti, sua opera coguntur fateri. Quod beatus Job fecerat, quem post justitiam flagella deprimebant. Sed cum eorum dicta injusti audirent, haec per elationem potius quam per veritatem existimant prolati. Ex suis enim cordibus yerba justorum pensant, et dici humiliter posset vera bona non astimant. Sequitur :

VERS. 14. *Quid est homo ut immaculatus sit?* — Eo enim ipso quod dicitur homo, terrenus exprimitur, et infirmus. Homo enim ab humo appellatus est. Et quomodo valet esset sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra. Ubi et additur. *Et justus appareat, natus de muliere?* — Primam quippe viro injustitiam mulier propinavit in paradiſo. Quomodo ergo justus apparebit, qui de illa natus est, quæ injustitiae propinatrix exstitit? Se- B quitur :

VERS. 15. *Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis, et cœli non sunt mundi in conspectu ejus.* — Hoc cœlorum nomine repetit, quod sanctorum prius appellatione signavit. Nam de eisdem sanctis scriptum est : « Cœli enarrant gloriam Dei (Psal. xviii, 2). » Quia per naturam omnes in semetipsis propriam mutabilitatem habent. Sed dum immutabili veritati semper inhaerere desiderant, inhaerēdant ut immutabiles siant. Cumque ad hanc se tota affectu tenent, quandoque accipiunt ut super semetipsos ducti, vident hoc quod in semetipsis mutabiles existiterunt. *Cœli non sunt mundi in conspectu ejus,* quia per semetipsos ante distractum judicium, nec ipsi esse mundi ad perfectum possunt, qui munitiones prædicatores siant, Joanne attestante, qui ait : « Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus (Joan. 1, 8) » et reliqua. Se- quitur :

VERS. 16. *Quanto magis abominabilis et inutilis homo!* — Abominabilem scilicet propter immunditiam maculae; inutilem vero propter injustitiam imperfecte vite. Qui tamen abominabilis et inutilis intelligi et aliter potest. Aliquando enim homo perversus quedam recte agere videtur, sed per ea quæ iniqua sunt, etiam ea ejus quæ recta sunt destruntur. Et quia multum Deo displicant mala, neque illa placent quæ videntur bona. Qui ergo in malis suis Deo abominabilis est, in bonis inutilis. Sequitur : *Qui bibit quasi aquam iniquitatem.* — Culpa enim qua ab stulto homine, sine ulla retractatione perpetratur, quasi aqua iniquitas bibitur. Sequitur :

VERS. 17. *Ostendam tibi, audi me, quod vidi narrabo tibi.* — Habent hoc omnes arrogantes proprium, ut cum rectum quid vel parum senserint, in usum hoc elationis infectant, atque unde per intellectum sibimetipsis altiores siant, inde per tumorem elationis in foveam cadant. Et ut fortiorem sibi auctoritatem arroget, dicit : *Quod ridi narrabo tibi.* — Quia vero nonnunquam heretici de damnatis suis partibus confunduntur, et tamen eorum sententias, quasi cum auctoritate ad medium proferunt, ex quorū stultitia jure reprobantur. Subditur :

VERS. 18, 19. *Sapientes contentur, et non abundant patres suos. Quibus solis data est terra, et non transiit per eos alienus.* — Solis suis patribus datum terram existimant, quia solos errorum suorum magistros rexisse veraciter Ecclesiam putant. Quis vero alienus, nisi apostata angelus vocatur? Unde per Psalmistam de cunctis simul malignis spiritibus dicitur : « Quomodo alieni insurrexerunt in me, et fortes quiescerunt animam meam (Psal. lxx, 5). » Hæretici igitur, quia doctornum suorum corda apostatae angeli existimant non fuisse subjecta, transisse per eos alienum denegant. Cui videlicet alieno per unumquemque transire est, iniquas in corde ejus cogitationes immittere. Sequitur :

VERS. 20. *Cunctis diebus suis impius superbuit.* — Solent etiam electi in quibusdam cogitationibus suis atque actibus superbire, sed quia electi sunt, cunctis diebus suis superbire non possunt, quia priusquam vitam finiant, ad humilitatis metum [metam] ab elatione corda commutant. Impius vero diebus suis omnibus superbuit, quia sic vitam terminat, ut ab elatione minime recedat. Unde bene subditur : *Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.* — Superbire minime debuisset, etiamsi annorum suorum certum numerum habere potuisset, ut sciens quantum viveret, praesciret quando se ab elatione removeret. At postquam vita semper incerta est, tanto semper mors subrepens timeri debet, quantum nunquam prævideri valet. Bene autem superbiam impii tyrannidem vocat. Proprie enim tyrannus dicitur qui in communione republica non jure principatur. Sed sciendum est quia omnis superbìa juxta modum proprium tyrannidem exercet, nec intuetur Dominus quantum quisque mali valeat facere, sed quantum vellet. Et cum deest potestas foris, apud se tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus. Sequitur :

VERS. 21. *Sonitus terroris semper in auribus illius, et cum pax sit, ille insidias suspicatur.* — Nil autem simplici corde felicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet, nil est quod pati ab aliis formidet. At contra mens prava semper in laboribus, quia aut molitur mala quæ inferat, aut metuit ne hæc sibi ab aliis inferantur, et quidquid contra proximos excogitat, hoc contra se excogitari a proximis formidat. Fit undique suspecta, undique trepida. Omnis qui ad memoriam venit exquirere contraria creditur. Cui ergo tranquillitas securitatis deest, huic procul dubio terroris sonitus semper in auribus est, et sepe contingit, ut tali culibet proximus suus simpliciter loquatur, nil adversum cogitet. Sed cum pax sit, ille insidias suspicatur, quia qui semper dolose agit simpliciter erga se agi non astimant. Et quia scriptum est : « Impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnit (Prov. xviii, 3). » Involutus iniquitatis sue tenebris, iam de luce desperat. Unde et sequitur :

VERS. 22. *Non credit quod reverti possit de tenebris, circumspectans undique gladium.* — Quia dura

teriri se undique insidiis credit, salute desperata semper ad nequitiam excrescit. Sequitur :

VERS. 25. *Cum se micerit ad querendum panem, norit quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.* — Panis etenim stipendium vitae presentis, tenebrarum vero dies tempus ultionis accipitur. In hac vita quoque.... suo aliquando iste perversus iram superni judicis perpendit presentem, sed e malo non avertitur, ut etiam ipsa quoque ab ejus interitu valeat averti. Accusante autem se conscientia feriri metuit, sed tamen semper auget quod feriatur. Contemnit enim redditum suum, desperat veniam, superbit in culpa. Sequitur :

VERS. 26. *Terribit eum tribulatio, et angustia vallabit eum, sicut regem qui preparatur ad prælium.* — In omni quod iniquus agit, tribulatione et angustia vallatur, quia cor ejus anxietate et suspitione confunditur. Sciendum quoque, quia rex qui preparatur ad prælium, sic de hoste suspectus est, ut eumdem, quem dicit, exercitum metuat ne labeatur, ne destituzione militum, jaculis pateat inimicorum. Iniquus ergo angustia vallatur sicut qui preparatur ad prælium, quia videlicet falsa agens, falsa loquens, formidat ne suos amittat milites, id est argumenta falsitatis, et veritatis jaculis patet, si ei fortasse defuerit quod ex fallacia opponat. Sequitur :

VERS. 25. *Tetendit enim adversus Deum manum suam, et contra Omnipotentem roboratus est.* — Hec de ipso iniquorum capite scilicet Antichristo apertius sentiuntur. Qui contra Deum manum erigens, roborari dicuntur, quia parvo tempore permititur exaltari, ut cum ad modicum gloriari sinatur, eo in perpetuum atrocius puniatur. Sed quia ejus membra sunt omnes iniqui, hoc quod in fine mundi ille tunc singulariter acturus est unus, videamus modo qualiter a malis agatur singulis. Contra Deum quippe manum tendere est in operatione prava despictus Dei judicis perseverare, et quia tunc magis irascitur cum permittit impleri, quod saltem concipi in cogitatione non debuit. Contra Omnipotentem iniquus iste roboratur, quis prospicari in mala sua actione permittitur, quatenus et perversa faciat, et tamen feliciter vivat, de quo adhuc subditur :

VERS. 26. *Cucurrit adversus Deum erecto collo.* — Erecto collo adversus Deum currere est, ea que Creatori displicant cum audacia perpetrare. De quo recte dicitur *cucurrit*, id est, in malo opere obstaculum de adversitate non habuit, de quo adhuc additur. *Et pingui cervice armatus est.* — Pinguis cervix est opulenta superbia, affluentibus videlicet rebus quasi multis carnibus fulta. Potens igitur iniquus in pingui cervice armatur contra Dominum, quia rebus temporalibus tumens, contra præcepta veritatis quasi de magnitudine carnis erigitur. Sequitur :

VERS. 27. *Operuit faciem ejus crassitudo.* — Vix quippe in facie, in qua et prima corporis ho-

A norabili pars est. Non ergo immerito mentis intentio per faciem designatur, quam quolibet vertimus, illud videmus. Faciem ergo crassitudo operit, quia desiderata terrenarum rerum abundantia oculos mentis premit, et hoc quod in eis honorabile esse debuit, ante Dei oculos fœdat, quia curis multiplicibus aggrat. Sequitur. *Et de lateribus ejus arvina dependet.* — Quia arvina pinguedo est carnis, latera dicere solemus divitum, hos quos eis coniunctos cernimus. Arvina de lateribus ejus pendet, quia quisquis potenti et iniquo adhaeret, ipse quoque de ejus potentia velut ex pinguedine rerum tumet. Qui patroni perversi iniquitatem sequens Deum non timet, quos valet, et quantos valet pauperes afflit, et de gloria temporali cor elevat. Sequitur :

VERS. 28. *Habitavit in civitatibus desolatis, et in domibus desertis, que in tumulis sunt redactæ.* — Quia enim a conversatione convivientum civitas appellatur, civitates desolatae sunt ipsi obsequientium cunei perversorum, quorum clamoribus, perversus iste laudatur, cum ad prava opera per nequitiam rapitur. Domus vero desertæ sunt cogitationes pravæ quas iniquus iste inhabitat, quia per omne quod agit iniquorum omnium cogitationibus placere appetit. Qui deserti et desolati dicuntur, quia omnipotens Deus et conversationes, et cogitationes talium deserit. Ruentia namque domorum atque civitatum ædificia tumulos faciunt. Quomodo dum pravi quoque confusis actionibus sibimetipsis ad perverse opera junguntur, ostendunt procul dubio, quia ædificia vita ceciderunt. Sequitur :

VERS. 29. *Non habitabitur [ditabitur], nec perseverabit substantia ejus, nec mittet in terra radicem suam.* — Quod hic non habitabitur dictum est, in quibusdam codicibus reperi non ditabitur. Sed sensus non discrepat, quanvis a se sermo discordet. Ille enim virtutibus dilabitur, cuius mentem non habitat omnipotens Deus. Sed quia superbi cogitationis Auctoris sui gratiam non inhabitat, profecto virtutibus non ditatur. Propter hoc ergo quod interiorius est vacuus ditatur, non inhabitabitur : propter hoc vero quod transitorie foris tumet, recte subjungitur : *Nec perseverabit substantia ejus.* — Superbus enim quisque dum contra Dominum roboretur, dum currit erecto collo, et in pingui cervice contra Auctorem erigitur, stare quasi arbor videatur : sed status ejus sine radice est, quia velut ad levem flatum, sic ad modum occultae sententiae vita ejus eruitur. Sin vero hoc loco terram, æternæ vitæ retributionem accipimus, de qua Prophetæ ait : « Portio mea in terra viventium (*Psal. cxli, 6.*) » Iniquus iste in terra radicem suam non mittit, quia nunquam ad æternæ vitæ désiderium cordis sui cogitationem plantat. Quod enim radix arbori, hoc unicuique hominum cogitatio sua est. Sequitur :

VERS. 30. *Non recedet de tenebris.* — Si superbus iste a culpa ad justitiam redire voluisse, de

tenebris recederet : sed quia lucem justitiae non querit, de tenebris non recedit. Sequitur : *Ramos ejus arcfacit flamma.* — Quia ipsi quoque qui ei conjuncti sunt, terrenis desideriis astuant, et dum desideriorum flamma clientium ejus animos accendit, scilicet ramos ejus arescit, ut fructum boni operis non ferant. Sequitur : *Et auferetur spiritus oris sui.* — Superbus etenim quisque, quo in hac vita plus valet, eo sibi lingue freni audacius relaxat, ut loquatur perversa qualibet, et auferetur spiritus oris ejus, quia eo percussiois sententiam accipit, quo oris sui spiritum sub divina formidine non restrinxit. Sequitur :

VERS. 31. *Non credit frusta errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit.* — Quoties post culpam eleemosynas facimus quasi pro pravis actibus premium damus. Unde et per Prophetam de eo qui haec non agit, dicitur : « Non dabit propitiationem suam, nec pretium redemptoris anime sue (Psal. LXXXIV, 89). » Nonnunquam vero divites elati inferiores oppriment, aliena rapiunt, et tamen quasi quedam aliis largiuntur. Sed non frusta credit, quod pretio redimendus sit, quia eleemosyna superbi divitis eum redimere non valet, quam perpetrata simul rapina pauperis ante Dei oculos ascendere non permittit. Quod fortasse intelligi et aliter potest. Quia sepe superbi divites, cum eleemosynam tribuunt, non hanc pro aeterna vita desiderio, sed pro extendenda vita temporali largiuntur. Mortem se posse differre dationibus credunt. Sed non credit frusta errore deceptus, quod aliquo pretio sit redimendus, quia obtinere ex impenso munere non valet, ut finem debitum evadat, cuius etiam nequitia intercedit vitam. Unde subditur :

VERS. 32. *Antequam dies ejus impleantur, peribit, et manus ejus arescit.* — Praefixi dies singuli Dei praescientia nec augeri possunt nec minui, nisi contingat ut ita praesciantur, ut aut cum optimis operibus longiores sint, aut cum pessimis breviores. Sieut Ezechias augmentum meruit dierum impensione lacrymarum. Et sicut de perversis scriptum est : Indisciplinati obviat mors (Isa. XXXVIII, 5). » Sed sepe iniquus quamvis in occulta Dei praescientia longa vitae ejus tempora non sint praedestinata, ipse tamen quia carnaliter vivere appetit, longos dies animo proponit, et quia ad illud tempus pervenire non valet quod expectat, quasi antequam dies illius impleantur, perit. Alterius. Sunt namque nonnulli, qui post vitam perditam ad semetipsos redeunt, et accusante se conscientia, perversa itinera relinquent, commutant opera, antiquae sue pravitati contradicunt, terrenas actiones fugiunt, desideria superna sectantur. Sed priusquam in eisdem sanctis desideriis solidentur, per torporem mentis ad ea quæ dijudicare coepant redeunt, atque ad mala quæ fugere disponuerant recurrent : quia et si quid fortasse agere coepit, priusquam in eo per longitudinem temporis convalescat, ad exteriora delabatur, et perverse deserit que recte inchoasse vide-

batur (*Hæc videntur legi debere numero plurali*). Unde apte subditur : *Manus ejus arescit.* Quia dum exterioribus actibus intempestive involvitur, ab omni nimurum bona operatione siccatur. Unde adhuc bene dicitur :

VERS. 33. *Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus.* — Si florentem vineam per inæqualitatem aeris immoderatum frigus attigerit, protinus ab omni humore viriditatis arescit. Et sunt nonnulli qui post perversa itinera sanctas vias sectari appetunt, sed priusquam in eis, ut diximus, bona desideria roborentur, quedam illos presentis sacculi prosperitas accipit, que eos rebus exterioribus implicat et eorum mentem dum a calore intimi amoris retrahit, quasi ex frigore extinguit, et quidquid in eis de virtutum flore apparere videbatur, interficit. Nonnunquam vero vineam non frigus, sed aestus arescit. Cumque immoderato calore tangitur, discusso flore botrus tabescit, et plerunque contigit, ut hi qui ad bona opera recta intentione non veniunt, cum placere se hominibus vident, ad exercenda haec eadem opera vehementius ascendantur, humanis placitura oculis agere anxie studeant, et quasi sancto desiderio fervescant. Quid itaque istos nisi in flore aestus attingit? Sequitur : *Et quasi oliva projiciens florem suum.* — Oliva quippe cum in flore est, si immoderata nebula tangitur, a plenitudine fructuum vacuatur. Et quoties quippe inchoantes bona opera ab aspicientibus laudari coeperint, atque in suis laudibus delectari, fit caligo intelligentia in cogitatione, ut jam discernere nequeant qua intentione quid faciant, et fructum perdunt operis, velut ex nebula favoris. Sequitur :

VERS. 34. *Congregatio enim hypocritarum sterilitas.* — Cœpta enim bona non amitteret, si hypocrita non fuisset. Congregant enim hypocritæ bona opera, sed eorum steriles est ipsa congregatio, quia per hoc quod agunt, fructum recipere in æterna retributione non appetunt, secundi ac virides in suis operibus humanis oculis videntur, sed in prospectu occulti iudicis infecundi et aridi apparent. Sequitur : *Et ignis devorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt.* — Sicut enim corpus in tabernaculo, sic et mens habitat in cogitatione. Sed ignis tabernacula devorat, cum aestus avaritiae cogitationes devastant. Et fit plerunque ut hypocrita aurum, vel queque bona corporalia ab hominibus contemnat; sed quia haec non accipit, majores ab eis laudes recipere querat. Sin vero eorum tabernacula debemus accipere, in quibus illorum anime habitant, ignis eorum tabernacula devorat, quia qui hic in mente ardent igne avaritiae, illuc etiam in carne concremantur ignibus gehennæ. Sequitur :

VERS. 35. *Concepit dolorem, et peperit iniquitatem, et uterus ejus præparat dolos.* — Dolorem quippe concipit, dum perversa cogitat; iniquitatem parit, cum explore coepit quod cogitavit. Invidendo, dolorem concipit; derogando, iniquitatem parit. Uteri itaque nomine, recte mens accipitur, quia sicut

proles in utero concipitur, sic cogitatio in mente generatur. Et sicut in ventre cibi, ita in mente continentur cogitationes. *Vetus* quippe hypocrite præ-

parat dolos, quia tanto semper majorem malitiam contra proximos in mente concepit, quanto solus præ omnibus videri innocentior querit.

LIBER TERTIUS DECIMUS.

CAPUT XVI.

Vers. 1, 2. *Respondens Job dixit: Audie frequenter talia.* — Electi quippe frequenter aliena mala quasi sua audiunt, et ab his eis crimen impingitur, a quibus crimina impacta perpetrantur. Ilac enim responsione beatus Job illud Ecclesiæ tempus significat quo, oppressa ab adversariis temporalium eorum potentia, quasi dejecta creditur. Unde sequitur: *Consolatores onerosi omnes vos.* — Sive enim haeretici seu pravi quilibet, cum laborare bonos in adversitate conspiciunt, in eo quod eos consolari appetunt, mala eis persuadere conantur. Unde non immerito bonorum mentibus onerosa sit eorum consolatio, quia inter verba dulcedinis, virus propinare cupiunt erroris. Sequitur:

Vers. 3. *Nunquid habebunt finem verba ventosa?* — Ventosa enim verba sunt, quae inflationi temporali potius quam rectitudini serviant. Sæpè autem mali etiam bona dicunt, sed quia non bene dicunt, ventosa verba proferunt. Nam dicta eorum etsi quando sanæ sunt per sententiam, inflata tamen sunt per elationem. Sequitur: *Aut aliquid tibi molestum est si loquaris?* — Mali viri cum aliis similibus sibi convicosa verba proferunt, eo citius obmutescunt, quod de se talia mox audiunt, qualia suis auditoribus dicunt. Cum autem bonos viros per vitiosa verba jaculantur, nihil eis molestia ex conocio nascitur, quia contra taentes loquuntur, nec compellunt audire quod sunt, quia justi convicia non reddunt, etiam dum coguntur audire quod non sunt. Sequitur:

Vers. 4. *Poteram et ego similia vestri loqui.* — Narrat justus quid facere poterit, sed ne justitiam deserat, quod facere poterat declinat. Sequitur:

Vers. 5, 6. *Atque utinam esset anima vestra pro anima mea!* *Consolarer et ego vos sermonibus, et moverem caput meum super vos.* *Rorobarem vos ore meo, et moverem labia quasi parcens robis.* — Aliquando necesse est ut pravis mentibus qua humana prædicatione corrigi nequeant, divina flagella optari benigne debeant. Quod cum magno fit amoris studio, videlicet non errantis pœna, sed correptio queritur, et oratio potius quam maledictio esse monstratur. Notandum quod non ait: *Esset anima mea pro anima vestra, sed,* *Utinam esset anima vestra, pro anima mea.* Quia profecto sibi malediceret, si se illis similem fieri optaret, illis vero meliora voluit quos sibi fieri similes quæsivit. Consolamur vero pravos in flagello constitutos, cum de exteriori per-

cussione interiore in eis convalescere salutem indicamus. Caput etiam movemus, cum mentem, quæ principale nostrum est, ad compassionem inflectimus, eosque inter flagella rorobamus, cum doloris eorum vim verbis mitibus lenimus. Sunt namque nonnulli, qui dum interna nesciunt, de malis exterioribus desperabiliter affliguntur. Quod vero non ait, parcens, sed quasi parcens robis, nequaquam hoc negligenter prætereundum puto, quia sancta Ecclesia disciplina vigorem cum permissoione mansuetudinis servans, aliquando malis, et quasi parcens, parcit, aliquando vero et quasi non parcens, parcit. Sancta ergo Ecclesia cum prædicatores suos quedam facta malorum sub dispensatione invectio-nis increpat, labia quasi parcens movet, sed tamen parendo non parcit, quia ab invective culpe generaliter non tacet, quæ specialiter tacet. Sequitur:

Vers. 7. *Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescit dolor meus, et si tacuero, non recedit a me.* — Hoc personæ beati Job qualiter congruat, nullus ignorat; sed si ad sanctæ Ecclesiæ typum trahatur, hæc et cum loquitur dolor minime quiescit, quando locutione sua perversos minime corrigi conspicit, et cum tacet dolor minime recedit, quia etsi aver-ata contineatur, hoc ipsum amplius quod tacet gerit, quia se tacente perversorum culpas excrescere conspicit. Sequitur:

Vers. 8. *Nunc autem oppressit me dolor meus.* — Dolore suo sancta Ecclesia premitur, quando in malitia sua crescere perversos intuetur. Et quia dum pauci crescunt, etiam infirmi qui in ea sunt, ad se-qua studia pravitatis irritantur, recte additur: *Et ad nihilum redacti sunt omnes artus mei.* — Sicut enim per ossa fortes, sic per artus infirmi quique designari solent. Membra ergo Ecclesiæ ad nihilum rediguntur, quando ex imitatione pravorum in hoc mundo crescentium, infirmi quique deterius informantur. Videntes etenim malorum felicitatem, sæpe et ab ipso fidei statu dilabuntur. Bene autem dicitur: *Nunc autem, quia videlicet tempus doloris Ecclesiæ modo est, et tempus gaudii postmodum.* Sequitur:

Vers. 9. *Et rugæ meæ testimonium dicunt contra me.* — Quid per rugas, nisi duplicitas designatur? Rugæ itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes qui in ea dupliciter vivunt, qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Has autem rugas in electis suis Ecclesia sancta non habet, quia videlicet nesciunt

aliud foras ostendere, et intus aliud habere. Unde recte egrégius prædicator dicit : « Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam (*Ephes. v. 27*). » Aci ergo dicat : Ipsi insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi, duplicitatis suæ in se malitiam non emendant. Sequitur : *Et suscitatur falsiloquus adversus faciem meam contradicens mihi.* — Etiam pacis sue tempore sancta Ecclesia falsiloquum patitur, dum sunt in ea multi qui de æternitatis promissione disfidunt et tamen se fideles esse mentiuntur. Qui dum prædicationi ejus aperte contradicere non presumunt, falsiloquium non contra faciem, sed quasi post dorsum patitur. Sed cum tempus malitiae eruperit, is qui nunc iletuens derogat, ad contradicendum ante faciem venit, quia verbiæ fidei apertis vocibus obsistit. Sequitur :

VERS. 10. *Colligit furorem suum in me.* — Habet nunc diabolus contra sanctam Ecclesiam furorem, sed sparsus furor ejus est, quia occulte sunt ejus tentationes quas per singulos movet. Cum vero contra eam aperta persecutione eruperit, furorem suum in eam colligit, quia in afflictione illius tota se intentione constringit. Sequitur : *Et communans mihi, infremuit contra me dentibus suis.* — De quo et subditur : *Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.* — Ille quippe antiquus hostis contrahanc dentibus fremit, camque terribilibus oculis intuetur, quia per alios crudelitia exercet, et per alios qua exerceat provideret. Dentes namque hujus hostis sunt bonorum persecutores atque carnifices, qui ejus membra laniant, dum electos illius suis persecutionibus affligunt. Oculi vero hujus hostis sunt hi qui contra eam provident mala que siant, suisque consilii persecutorum ejus crudelitatem inflammant. Antiquus ergo adversarius fremit contra eam dentibus suis, dum per crudeles reprobos in ea insequitur vitam bonorum. Intuetur eam terribilibus oculis, quia pravorum consilii non cessat mala exquirere, in quibus hanc semper deterius affligat. Sequitur :

VERS. 11. *Aperuerunt super me ora sua reprobrantes.* — Ora sua reprobi reprobrates aperiunt, cum et erroris sui mala prædicare non metuant, et prædicamentis recte fidei invident. Sequitur : *Percusserunt maxillam meam, satiati sunt penes meis.* — Maxilla quippe Ecclesiæ sancti prædicatores sunt, sicut sub Judææ specie per Jeremiam dicitur : « Plorans ploravit in nocte, et lacrymæ ejus in maxillis ejus (*Thren. 1, 2*). » Maxillam quippe perversi ferunt, cum bonos prædicatores inseguuntur, et tunc reprobi grande aliquid fecisse aestimant, cum vitam prædicatorum necant. Illa quippe poena eos satiat, quæ mentem Ecclesiæ præcipue castigat. Sequitur :

VERS. 12. *Conclusit me Deus apud iniquum, et in manus impiorum me tradidit.* — Electorum populus apud iniquum concluditur, cum ejus caro antiqui hostis persecutionibus temporaliter datur. Qui non spiritui, sed manibus traditur impiorum, quia quo

A hunc in mente capere nequeunt, eo contra carnem illius crudelius inardescunt. Sequitur :

VERS. 13. *Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum.* — In eo quod se repente contritum asseruit, infirmorum mentem improvidam designavit. Qui dum mala quæ ventura sunt prævidere nesciunt, tanto eis graviora fiunt, quanto et ab eis inopinata tolerantur. Firmis autem mentibus repente aduersa non veniunt, quia, priusquam veniant, prævidentur. Quod tamen nunc quoque sancta Ecclesia in quibusdam retro latentibus patitur, qui post doctrinæ opulentiam, subditis aliquando vitiis conterruntur, ut sic in quibusdam malis corruant, ac si verbi pabulum nūquā habuissent. Sequitur : *Tenuit cervicem meam, confregit me, et posuit quasi in signum.* — Sicut in malis cervix superbiam, sic in bonis libertatem erectionemque significat. Et quia persecutionis tempore infirmi quidam vera quæ sentiunt prædicare libere non presumunt, recte de hoc hoste dicitur. *Tenuit cervicem meam, confregit.* — Fortasse autem hi cervicis appellatione signati sunt, qui pacis ejus tempore plus quam decet, eriguntur; et sub occasione defendendæ rectitudinis, virtutis deserviunt elationis. Qui persecutionis tempore, idcirco aduersa plus sentiunt, quia de prosperis extolluntur. Constat nimium quia idcirco signum ponitur ut sagittarum emissione feratur. Fidelis autem populus in signum hosti suo est positus, quia eum semper suis persecutionibus affligit. Qui enim in hac vita assidua mala tolerat, velut in signo positus excipit facientes. Sequitur :

VERS. 14. *Circumdedit me lanceis suis, convulnervavit lumbos meos, non pepercit et effudit in terra viscera mea.* — Hæc juxta litteram beato Job congrui [congruere] posse videbantur per hoc quod dicitur. *Circumdedit me lanceis suis, nisi subderet quod eo scriptum minime legitur.* *Effudit in terra viscera mea.* — Ex qua re necesse est, ut dum hoc juxta litteram invenire non possumus, ea que in verbis ejus secundum historiam sonant, juxta spiritum requiramus. Sancta Ecclesia lanceis ab hoste suo circumdatur, quando in membris suis ab impugnatore callido temptationum jaculis impeditur. Bene autem circumdare lanceis dicimus, quia antiquus hostis intentionis suæ vulnere ab omni parte nos impetit. *Convulnervavit lumbos meos.* In lumbis quippe luxuria est. Unde et is qui cupiebat voluptatem libidinis a corde extingue, prædicavit dicens : « Succincti lumbos mentis vestre (*I Petr. 1, 13*). » Cum ergo antiquus hostis fidem populum ad luxuriam pertrahit, hunc procul dubio in lumbis ferit. Ubi notandum quoque est, quod non ait : vulneravit, sed *convulnervavit lumbos meos.* Sicut enim loqui aliquando unius est, colloqui vero duorum, vel fortasse multorum : sic antiquus hostis, quia nos ad culpam sine nostra voluntate non rapit, nequam lumbos nostros vulnerare, sed convulnere dicitur, quia hoc quod nobis ille male suggerit, nos sequentes ex voluntate propria implemus. Sequitur :

Non pepercit. — Ac si dicat : Non destituit. *Et effudit A* in, 19). » Quæ scilicet terra Redemptoris nostri sanguinem non abscondit, quia unusquisque peccator redemptionis suæ pretium sumens, constitutus ac laudat, et quibus volet proximus innotescit. Terra etiam ejus sanguinem non aperuit, quia sancta Ecclesia redemptionis ejus mysterium in cunctis iam mundi partibus predicavit. Ipse enim sanguis redemptoris qui sumitur, clamor est nostri Redemptoris. Unde etiam Paulus dicit : « Et sanguinis aspersione melius loquenter quam Abel (*Hebr. xii, 24.*) ». Locum enim latendi clamor ejus in nobis invenit, si hoc quod mens credit, lingua tacet. Sed ne in nobis clamor ejus lateat, restat ut unusquisque juxta modulum suum vivificationis suæ mysterium proximis innotescat. Sequitur :

VERS. 15. *Concidit me vulnera super vulnera.* — In infirmis suis sancta Ecclesia vulnera super vulnera conciditur, quando peccatum peccato additur, ut culpa vehementius exaggeretur. Quem avaritia pertrahit ad rapinam, rapina ducit ad fallaciam, ut perpetrata culpa ex falsitate etiam defendatur, quid iste, nisi super vulnera concisus est vulnera? Unde quoque et per prophetam dicitur : « Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium, inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit (*Osee iv, 2.*) ». Sequitur : *Irruit in me quasi gigas.* — Facile quippe inimico resistitur, si non ei vel in multis, vel in uno diutino consentiantur, sin vero ejus usus nubibus anima subesse conseruit, quanto se ei crebrius subjicit, tanto eum sibi intolerabiliorem facit, ut ei reluctari non valeat. Sequitur :

VERS. 16. *Saccum consui super cutem meam, et operui cinere carnem meam.* — Quid in sacco et in cinere, nisi penitentia? Quid in cute et in carne, nisi peccatum carnis debet intelligi? Cum ergo quidam post lapsum carnis ad penitentiam redeunt, quasi saccus super cutem consutur, et cinere caro cooperitur, quia culpa carnis per penitentiam legitur, ne in districti Judicis examine ad ultionem videatur. Sequitur :

VERS. 17. *Facies mea intumit fletu.* — Facies quippe Ecclesiae sunt hi qui in locis regiminum positi apparent primi, ut ex eorum specie sit honor fidelis populi, etiamque quid in corpore latet deformis. Qui nimis prælati plebis plangunt culpas infirmantium, seque sic de alienis lapsibus ac si de propriis affligunt. Sequitur : *Et palpebrae meæ caligaverunt.* — Palpebrae enim recte appellatae sunt, qui ad providenda pedum itinera vigilant. Sed cum occulta Dei iudicia nec præpositi vigilantes intelligunt, palpebrae sanctæ Ecclesiae caligant. Sequitur :

VERS. 18. *Hæc passus sum absque iniquitate manus meæ, dum haberem mundas ad Deum preces.* — Absque iniquitate enim manus suæ pertulit, et qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (*I Petr. ii, 22.*). » Et tamen dolorem crucis pro nostra redemptione toleravit. Qui solus pro omnibus mundas ad Deum preces habuit, quia et in ipso dolore passionis pro persecutoribus oravit dicens : « Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt (*Luc. xxiii, 34.*) ». Sequitur.

VERS. 19. *Terra ne operiat sanguinem meum, neque inveniat locum in te latendi clamor meus.* — Peccanti homini dictum est : « Terra es, et in terram ibis (*Gen.*

B iii, 19). » Quæ scilicet terra Redemptoris nostri sanguinem non abscondit, quia unusquisque peccator redemptionis suæ pretium sumens, constitutus ac laudat, et quibus volet proximus innotescit. Terra etiam ejus sanguinem non aperuit, quia sancta Ecclesia redemptionis ejus mysterium in cunctis iam mundi partibus predicavit. Ipse enim sanguis redemptoris qui sumitur, clamor est nostri Redemptoris. Unde etiam Paulus dicit : « Et sanguinis aspersione melius loquenter quam Abel (*Hebr. xii, 24.*) ». Locum enim latendi clamor ejus in nobis invenit, si hoc quod mens credit, lingua tacet. Sed ne in nobis clamor ejus lateat, restat ut unusquisque juxta modulum suum vivificationis suæ mysterium proximis innotescat. Sequitur :

VERS. 20. *Ecce enim in caelo testis meus, et conscientia mens in excelsis.* — Cum enim Filius labefactaretur in terra, erat ei testis in caelo. Testis quippe Filii Pater est, de quo ipse in Evangelio dicit : « Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me (*Joan. v, 37.*) ». Qui recte etiam *conscientia* dicitur, quia una voluntate, uno consilio Pater cum Filio semper operatur. Quod fortasse etiam ad vocem ejus corporis referri valet. Sancta namque Ecclesia idcirco adversa vita presentis tolerat, ut hanc superna gratia ad premia æterna perducat. Carnis suæ mortem despiciit, quia resurrectionis gloria intentit, transitoria sunt quæ patitur; perpetua quæ præstolatur. De quibus nimis bonis perpetuis dubitatem non habet, quia fidele Jam testimonium Redemptoris gloriam tenet. Qui recte *conscientia* dicitur, quia naturam nostram non solum creando novit, sed etiam assumendo. Scire enim ejus est nostra suscepisse. Unde etiam per Psalmistam dicitur : « Ipse enim scit figuratum nostrum (*Psal. cxii, 14.*) ». Quæ tamen vox cum beato Job congruere nobis etiam singulis potest. Omnis enim, qui ex eo quod agit, humanas laudes appetit, testem in terra quærit; qui autem de actibus suis omnipotenti Deo placere festinat, testem se habere in caelo considerat. Sequitur :

VERS. 21. *Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus.* — Quid enim per oculum, nisi cordis intentio designatur? Sicut scriptum est : « Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit (*Luc. xi, 34.*) ». Cum ergo verbosi amici sunt, id est, cum et ipsi derogant, qui in fide sociantur ad Deum necesse est ut oculus stillet, quatenus nostra intentio tota in amoris intimi communione defluat. Sequitur :

VERS. 22. *Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicatur filius hominis cum collega suo.* — Peccatores quidem nos esse semper agnoscimus, sed tamen sepe in flagello positi, pro quo magis peccato flagellamur, ignoramus. Et nos ipsi subtilli inquisitione discutimus, ut sic quomodo possimus causam persecutionis nostræ investigare valeamus, quæ dum plerunque nos latet, sit nobis oneri exercitas nostra, et de eo quod patimur plus dolens.

Quisquis vero cum collega suo ad judicium accedit, et quod sentit, dicit, et quidquid contradicetur agnoscit, et voluerit, pulsat et novit unde pulsatur. Qui enim divina animadversione percutitur, dum novit quidem quia vapulat, sed cur vapulet ignorat, quasi dicit ipse quod sentit, sed quod contra se dicitur nescit, quia ipse quidem ingemiscit in verbere, sed Deus aperte non declarat, pro qua eum seriat ultione. Sequitur :

VERS. 25. *Ecce enim breves anni transeunt, et semitam per quam non revertar ambulo.* — Omne quod transit breve est, etiamsi tardius terminari videatur. In mortis autem semita, per quam non revertimur, ambulamus; non quod ad vitam carnis minime resurgendo reducimur, sed quod ad labores hujus vitae mortalitis vel ad conquirenda præmia laboribus iterum non veniamus. Sequitur :

CAPUT XVII.

VERS. 1. *Spiritus meus attenuabitur.* — Attenuatur spiritus timore judicii, quia electorum mentes quo amplius extremo judicio propinquare se sentiunt, eo ad discutiendos semetipsos terribilis contremiscunt, et si quas in se carnales cogitationes unquam inventiunt, penitentia ardore consumunt, nec cogitationes suas dilatari carnali voluptate permittunt. Sequitur : *Dies mei breviabuntur, et solum mihi superest sepulcrum.* — Qui enim considerat qualis erit in morte, semper fit timidus in operatione, atque unde in oculis suis jam quasi non vivit, inde veraciter in oculis sui Conditoris vivit. Sequitur :

VERS. 2. *Non peccavi, et in amaritudinibus moratur oculus meus.* — Ac si aperte dicat : Culpam non feci, et flagella suscepit. Sed hac in re animum mouet, qui in multis se historias locis peccasse constetur, qua ratione nunc peccasse se abnegat? Sed ad hec ratio celererit occurrit, quia nec tantum peccavit, ut flagella mereretur, nec tamen sine peccato esse potuit. Redemptor etiam ad reptionem nostram veniens, et non peccavit, et amaritudinem pertulit, quia penam nostræ culpæ sine culpa suscepit. Sequitur :

VERS. 3. *Libera me, et pone me juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me.* — Ipse etenim non peccavit in cogitatione vel opere, ipse in amaritudine moratus est per passionem, ipse liberatus est per resurrectionem. Ipse juxta patrem positus est per ascensionem, quia profectus in cœlum sedet a dextris Dei. Et quia per ascensionis ejus gloriam Judea in discipulorum ejus persecutionem commota est, recte nunc dicitur *Et cujusvis manus pugnet contra me.* Sequitur :

VERS. 4. *Cor eorum longe fecisti a disciplina.* — Si enim disciplinæ custodiæ nossent, nequaquam Redemptoris nostri precepta contemnerent. Ipsa eos carnis sua mortalitas excitasset ad amorem vite immortalis. Hoc ipsum namque in hac vita corruptionis nos esse subjectos jam de flagello disciplina est. *A*estu enim et frigore, fame sitique turbari, morbis affici, quandoque etiam extingui, quid sunt haec alia

A quam flagella peccati? Neque hoc ita dicitur, ac si omnipotens et misericors Deus longe cor hominis a disciplina faciat, sed quod sponte lapsum ibi remanere ubi cecidit judicando permittat. Sequitur : *Propterea non exaltabuntur.* — Quia dum intimis voluptatibus dimissi terrena bona semper desiderant, cor ad superna gaudia nunquam levant. Exaltarentur quippe si mentem ad spem patriæ coelestis erigerent. Sed qui per disciplinam custodire vitam minime student, semper per desideria in imis jacent. Sequitur :

VERS. 5. *Prædam pollicetur sociis et oculi filiorum deficient.* — Postquam de multitudine iniquorum, id est de antiqui hostis corpore beatus Job sententiam protulit, mox ad ipsum eorum principem, id est caput omnium perditorum sententiam vertit, atque a plurali numero ad singularem reddit. Perversus itaque auctor erroris prædam sociis pollicetur, quia malignis spiritibus pravorum mittit animas, in eorum sine rapiendas. *Et oculi filiorum ejus deficient.*

B Quia dum intentiones hominum ad sola terrena speranda excitat, hoc illos amare facit, quod diu tenere non possint. Possunt quoque et per socios fortasse intelligi crudelissimi quique et omni malitia jam repleti. Per filios vero hi qui adhuc deceptoris promissionibus illusi, augende pravitati nutririuntur. Sed oculi filiorum ejus deficient, quia pravorum intentiones cadunt. Sequitur :

VERS. 6. *Posuit me quasi in proverbium vulgi, et exemplum suum coram eis.* — Haec beatus Job dicit ex se, dicat ex vocibus omnium electorum. Omnis quippe qui flagello percutitur, quasi in proverbium ponitur vulgi, quia stultus quisque dum cuiquam maledicere appetit, ex illius similitudine maledictionem sumit, quem temporaliter percussum videt, eamque penam suo optat adversario, quam evenisse conspicit justo, sive fit ut non recte sapientibus in exemplum deducatur rectus. Sequitur :

VERS. 7. *Caligavit ad indignationem [ab indignatione] oculus meus, et membra mea quasi in nihilum sunt redacta.* — Ab indignatione oculus caligat quando ipsi quoque qui in Dominio corpore, id est in Ecclesia, lumen veritatis habent, dum se diutius despici ac de dignari conspicunt, de occulti judicii admiratione turbantur, et secretum Dei penetrare nequeunt, cur prævalere perversi contra bonorum innocentiam permittantur. Membrorum quippe nomine, teneritudo infirmorum exprimitur, qui dum perversos prospiciunt florere, justosque cruciari, ad hoc nonnunquam perveniant, ut se bona vel inchoasse peniteant. Sequitur :

VERS. 8. *Stupebant super hoc, et innocens contra hypocritam suscitabatur.* — Hoc loco innocens ne dum perfectus justus accipitur, qui bona adhuc inchoans, etsi nocere alii non novit, perfecta tamen ipse agere nequaquam valet. Succenditur vero contra hypocritam innocens, dum glorie simulatoris invidet, etiam qui nulli nocere solet. Sin vero hoc in loco innocens quilibet perfectus in bono accipitur,

contra hypocritam innocens suscitatur, quando et A in die malorum ne immemor sis bonorum (Eccli. II, 27).

» Sequitur :

VERS. 9. *Et tenebit justus viam suam, et mundis manibus addet fortitudinem.* — Considerato quippe hypocrita, justus viam suam tenet, quia dum illum ex perversa voluntate obtinere ea quae mundi sunt intuetur : ipse ad amorem celestium robustius strinquitur, sciens quia bonis desideriis præmia æterna non deerunt, dum et pravis et duplicitibus cordibus bona temporalia non negantur. Quia ex re mundis quoque manibus addet fortitudinem, quia consciens perversos obtinere terrenam gloriam, bona opera sua provehit ad perfectionem, et tanto altius temporalia despicit, quanto haec etiam malis abundare certuit. Sequitur :

VERS. 10. *Igitur vos omnes convertimini et venite.* — Quæ videlicet exhortationis verba, proprie ad electos format, quos ad æternitatem vocat. Qui duobus modis invitantur, scilicet ut et convertantur et veniant. Convertantur nimurum fide, veniant opere. Vel certe convertantur deserendo mala, et veniant bona faciendo, sicut scriptum est : « Declina a malo et fac bonum (Psal. xxxvi, 27). » Sequitur : *Et non inveni in vobis ullam sapientiam.* — Quid est enim quod eos ad sapientiam vocat, et tamen optat ne illos sapientes inveniat, nisi quod ad veram sapientiam venire non possunt, qui falsæ sue sapientiae fiducia decipiuntur ? De quibus scriptum est : « Vae vobis qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobis metis prudentes (Isa. v, 21). » Sequitur

VERS. 11. *Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatae sunt, torquentes cor meum.* — Sancta electorum Ecclesia per diurna et nocturna tempora conspicit vitæ sue spatio transire, quia noctem in adversitatibus, diem vero in prosperitatibus habere consuevit. Quasi enim lux ei oritur ex tranquillitate pacis, et nox ex dolore persecutionis. Sed cum post quietis otia, ad excrescentes contra se persecutiones laboremque redit, dies suos transisse testatur. In quibus tamen diebus solet tanto gravioribus curis premi, quanto a se ipsa tranquillitate pacis subtiliores a Judice rationes exigitur exquiri. Sed dum bonis mentibus temporalis felicitas transit, etiam cura eis terrena dispensationis substrahitur, que eos in cogitationibus torque videbatur. Sequitur :

VERS. 12. *Noctem vertentur in diem.* — Dissipatum cogitationes noctem in diem vertunt, quia nonnunquam justis amplius placet ex adversitate mala perpeti, quam ex prosperitate terrena dispensationis cura fatigari. Sequitur : *Et rursum post tenebras spero lucem.* — Lux enim post tenebras speratur, quia vel post noctem vita præsentis aeternum lumen percipitur, vel ita hic adversitas atque prosperitas alternat, ut sibi succedere vicissim non desinuant. Unde fit, ut et in luce nox in suspicione sit, et nocte lux in presumptione, sicut scriptum est : « In die bonorum ne immemor sis malorum, et

A in die malorum ne immemor sis bonorum (Eccli. II, 27). » Sequitur :

VERS. 13. *Si sustinuero, infernus domus mea est, in tenebris stravi lectulum meum.* — Priors etenim sancti et sustinere adversa poterant, et tamen corporibus educiti adhuc ab inferni locis liberari non poterant, quia necum venerat qui illuc sine culpa descendenderet, ut eos qui ibi ex culpa tenebantur, liberaret. Tunc vero homo summum lectulum in tenebris stravit, quando lucem justitiae persuasori callido consentiendo deseruit, et quia in ipsis inferni locis justorum quoque animæ sine tormento tenebantur, ut et pro originali culpa adhuc illud descendenterent, et tamen ex propriis actibus supplicium non haberent. Quasi in tenebris lectulum stravisse, est in inferno

B sibi requiem preparasse. Grave enim tedium electis fuit post solutionem carnis, adhuc speciem non videre Creatoris. Quod tedium non immerito beatus Job tenebros vocat. Sequitur :

VERS. 14. *Putredini dixi : Pater meus es, mater mea, et soror mea veribus.* — Quid est quod dixit putredini, *Pater meus es, nisi quod omnis homo ab origine jam vitiata descendit ?* Unde et additur : *Mater mea, et soror mea veribus.* Quia videlicet, et ab ipsa putredine, et cum ipsa venimus in hunc mundum. Quantum enim ad materiam corruptibilis carnis, mater nostra ac soror vermes sunt, quia et de putredine processimus, et cum putredine venimus quam portamus. Quod si intelligi spiritualiter potest, et mater natura, et consuetudo non immerito soror vocatur, quia ab illa cum ista sumus. Quæ videlicet mater et soror vermes sunt, quia ex natura corruptibili et consuetudine perversa cogimur, ut quasi quibusdam veribus, sic inquietis cogitationibus in mente fatigemur. Carnis enim natura vitiata, et consuetudo perversa, quia innumeritas curas in corde infirmitatis nostræ generant, bene mater et soror vermes vocantur. Mordent enim animum curæ dum inquietant. Sequitur :

VERS. 15. *Ubi est ergo nunc præstolatio mea ?* — Quæ esse potuit præstolatio justorum, nisi justus et justificans Deus, qui ad poenas humani generis sponte descenderit, ut captivos mortis justitiae suæ virtute liberaret ? Hujus enim præsentiam minime cessabant intenta cogitatione præstolari, quam quandoque esse venturam noverant, sed venire citius quærebant. Sequitur : *Et patientiam meam quis considerat ?* — Expressit desiderium quo festinat in carne positus redimi, et ab inferis ad superna revocari. Et quidem paucorum hominum ista fuit pendere, ut scirent de præsenti vite laboribus, vel de subsequenti post mortem dilectione cogitare. Quod utrumque justi ante adventum Redemptoris nostri se perpeti dolebant. Unde recte dicitur : *Et patientiam meam quis considerat ?* — Et quidem non deest qui patientiam consideret, sed cum citius non exaudiri, quasi minus considerari dicitur Deus. Ipsa enim humani generis quæ venit in fine mundi Dei redemptio, ab his qui a mundi initio præcesserunt

tarde credebatur, quia longo temporis spatio a cœlestium remuneratione disjuncti sunt. Veritate astante, quæ ait : « Multi prophete et reges voluerunt videre quæ videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt (*Luc. x, 24.*) ». Sequitur :

VERS. 16. *In profundissimum infernum descendenter omnia mea.* — Cum constet quod apud inferos justi non in locis penalibus, sed in superiori quietis sinu tenerentur, magna nobis oboritur quæstio, quidnam sit quod beatus Job asserit, dicens : *In profundissimum infernum descendenter omnia mea.* Si itaque quantum a celsitudine cœli aer iste caliginosus infernus est, quantum ad ejusdem aeris altitudinem terra inferius jacet, et infernus intelligi et profundus potest : quantum vero ad ejusdem altitudinem terræ, et illa loca inferi, quæ superiora sunt aliis receptaculis, inferni profundissimi appellatione signantur, quod aer cœlo, terra ad aera, hoc ille est superior infernorum sinus ad terram. Sed mirum valde quod adjungit : *Descendent omnia mea.* Cum enim sola anima mea descensura esset ad inferni loca, quid

A est quod vir sanctus illuc perhibet omnia sua descendere, nisi quod ibi se esse totum videt, ubi pondus suæ remunerationis intelligit ? Quia hoc quod ex se insensible in terra deserit, quousque ad incorruptionem resurrectionis redeat, se esse non sentit. Vel certe in infernum ejus omnia descendant, quia laborum omnium retributio adhuc in sola inferni quiete recipi præstolabatur, et quasi illuc descendit omne quod egit, quia ibi quietem retributionis suæ ex omnibus invenit. Sequitur : *Putasne saltem ibi erit requies mihi ?* — In quibus nimirum verbis, et innotescit quod desiderat, et tamen se esse adhuc de suscipienda requie dubium designat, ne cuius sancta opera tot flagella secuta sunt, occulto iudicio superni Judicis post flagella temporalia etiam B mansura tormenta sequerentur. Quia in re cum magno nobis timore pensandum est, quis nostrum jam de requie æterna securus sit, si et ea adhuc et ille trepidat, cuius virtutis præconia et ipse iudex qui pertulit clamat : « Si enim justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebit ? (*I Petr. iv, 18.*) »

LIBER QUARTUS DECIMUS.

CAPUT XVIII.

VERS. 1, 2. *Respondens autem Baldath Suhites dixit : Intellige prius et sic loquamur [Usque ad quem finem verba jactabitis. Intelligite].* — Omnes hæretici sanctam Ecclesiam in quibus incognitis superbire putant, quædam vero nec intelligere suspicantur. Sequitur :

VERS. 3. *Quare reputati sumus ut jumenta, et sordiuimus coram te ?* — Humanæ mentis est proprium hoc sibi fieri suspicari quod facit. Arbitrantur enim se despici, quia bonorum mores despicer consueverunt. Et quia in his quæ comprehendi valent ratione contra hæreticos, ostendit Ecclesia rationabile non esse quod astruunt, aestimari se ab ejus iudicio velut jumenta suspicantur. Sequitur :

VERS. 4. *Qui perdis animam in furore tuo.* — Hæretici vel zelum rectitudinis vel spiritalem gratiam sanctæ prædicationis, non virtutis pondus, sed insanior furor existimant, quo furore videlicet perire fidelium animas arbitrantur. Sequitur : *Nunquid propter te derelinquetur terra ?* Quid ergo est dicere, nunquid propter te derelinquetur terra, nisi hoc quod sepe fidelibus dicunt, quia si hoc est verum quod vos dicitis, omnis terra derelicta, quam jam præ multitudine nos tenemus. Sequitur : *Et transserentur rupes de loco suo.* — Hæretici rupes vocant eos quos sublimibus in humano genere excedere sensibus aestimant, quos profecto doctores se habere gloriantur. Cum vero sancta Ecclesia perversos quoque prædicatores intra sinum fidei recte colli-

C gere studeret, quid aliud quam de locis propriis moveat, ut intra eam recta sentientes jaceant humiliter, qui in perversis suis sensibus prius rigidi stabant ? Sed hoc fieri hæretici omnino contradicunt, et propter vocem ejus rupes de loco proprio transferri renuntiuntur. Sequitur :

VERS. 5, 6. *Nonne lux impii extinguetur, nec splendet flamma ignis ejus ?* — Haec si in praesentis vita definitione denuntiat, fallitur ; quia plerunque et impii inesse lumen prosperitatis cernitur, et pios tenebrae ignobilis et paupertatis abscondunt. Sin vero ad hoc ejus sermo dirigitur, ut ostendat quid impii in suo fine patiantur, veraciter dicitur. *Nonne lux impii extinguetur ?* Omnis namque impius habet flammam ignis proprii, quem in corde suo ex fervore desideriorum temporalium accedit, sed non splendebat *flamma ignis ejus*, cum in die exitus omnis exterior decor subtrahitur, et solo suo intrinsecus ardore concrematur. Flamma ergo ab igne subtrahitur, cum gloria exterior ab æterno ejus ardore separatur. Habent etiam et justi flammam ignis sui, sed nimirum quæ resplendeat, quia videbile eorum desideria in bonis operibus lucent. Sequitur : *Lux obtenebret in tabernaculo ipsius.* — Si plerunque tenebras tristitiam, non immergit lucem accipere gaudium debemus. Lux ergo in tabernaculo illius obtenebret, quia in ejus conscientia quam male inhabitat gaudium, quod de temporalibus rebus fuerat, deficit. Sequitur : *Et lucerna quæ superest extinguetur.* — Ut enim de usu multorum

loquar, lucerna lumen in testa est, gaudium in carne. *Lucerna ergo quæ super eum est extinguetur*, quia cum malorum suorum retributio impium sequitur, in ejus mente gaudium carnale dissipatur. Sic enim iniquorum mentem terrena gaudia possident, ut super ipsam sint, non apud ipsam. Sequitur :

VERS. 7. *Arctabuntur gressus virtutis ejus.* — Nunc enim quasi virtutis suæ gressus exerit, quoties potestatis suæ violentias exercet. Sed *gressus virtutis ejus arctabuntur*, quia vires malitiae illius quas nunc in voluntatibus suis exhibet postmodum pena constringit. Sequitur : *Et præcipitat eum consilium suum.* — Habet nunc consilium omnis iniquus præsentia appetere, aeterna desperare, injusta agere, justa deridere. Sed cum *Judex justorum injustorumque* venerit, suo unusquisque impius consilio præcipitur, quia per hoc quod hic elegit appetere, pravis cogitationibus in aeterni supplicii tenebras mergitur. Quem enim hic gloria temporalis extollit, illum illic sine termino pena premit. Sequitur :

VERS. 8. *Immisit enim in rete pedem suum, et in maculis ejus ambulat.* — Qui pedes in rete mitit, non eum voluerit, ejicit; sic qui in peccatis se deficere, non mox ut voluerit surgit, et qui in maculis retis ambulat, gressus suos ambulando implicat, et cum expediri ad ambulandum nititur, ne ambulet obligatur. Sepe namque contingit ut quis hujus mundi delectatione persuasus in eo ad honoris gloriam pertingat, et plerumque habita vilescent, percipiendo discit quam sit vile quod expetiit. Unde revocatus ad mentem, exquirit qualiter sine culpa fugiat, quod se conspicit esse adeptum. Sed ipsa eum dignitas quæ implicavit, tenet; et sine culpis aliis fugere non valet hoc, ubi sine culpa pervenit. Sequitur :

VERS. 9. *Tenebitur planta illius laqueo.* — Quia videlicet stringitur funis in peccati laqueo, et quia hostis generis humani cum uniuscujusque vitam in culpa diligit, ad ejus mortem anxius anhelat. Sequitur : *Exardescet contra eum sitis.* — Antiquus quippe noster inimicus, cum in peccato vitam illaqueat, siti, ut mortem peccatoris bibat. Quod tamen et aliter intelligi potest. Nam perversa mens cum in peccato se venisse conspicit, quadam cogitationis superficie evadere peccati laqueos querit. Sed vel terrores vel opprobria hominum timens, eligit in aeternum mori, quam ad tempus aliquid adversitatis perpeti. Unde se totum vitiis deserit, quibus jam semel obligatum sentit. Cuius ergo usque ad finem vita in culpa constringitur, ejus planta laqueo teneatur. In cuius quippe animo contra eum sitis exardescit, quia quo agere perverse consuevit, eo ad ebibenda mala vehementer accenditur. Impio quippe sitire est hujus mundi bona concupiscere. Sequitur :

VERS. 10. *Abscondita est in terra pedica ejus, et decipula illius super semitam.* — In terra pedica absconditur, cum culpa sub terrenis occultatur. In-

micus quippe insidians ostendit humanæ menti quid in terreno luero appetat, et occultat peccati laqueum unde ejus animam stringit. Decipula vero a decipiendo vocata est, et tunc ab antiquo hoste super semitam decipula ponitur, quando in actione hujus mundi, quam mens appetit, peccati laucus párat. Quæ videlicet non facile deciperet, si videri potuisset. Sic quippe decipula ponitur, ut dum esca ostenditur, nequaquam ipsa a transiente videatur: quasi esca quippe in laqueo est lucrum cum culpa, et hujus mundi prosperitas cum iniuritate. Ibi ergo inimicus decipulam ponit, ubi esse semitam mentis conspicit, quia illic periculum deceptionis inserit, ubi viam esse invenerit propinquæ cogitationis. Et quia perversus homo, omne quod facit, etiam pati B metuit, recte sequitur :

VERS. 11. *Undique terrebunt eum formidines.* — Tales enim contra se omnes esse suspicatur, qualia ipse esse contra omnes nititur. Sequitur. *Et involvent pedes ejus.* — Prava itaque desideria ad pessimam actionem trahunt, et pessima actio restringit in formidine. Quæ videlicet formido involvit pedes, ne in rectam exire valeant actionem, et sœpe contingit, ut idecirco quisque bonus esse metuat, ne hoc a pravis ipse patiatur, quod se bonis fecisse reminiscitur; dumque hoc pati quod fecit, metuit, undique territus, undique suspectus, quasi pedes involutos habet. Sequitur :

VERS. 12. *Attenuet fame robur ejus, et inedia invadat costas ejus.* — Scripturæ sacre more optare videtur quod futurum prævidet, scilicet non malevolentis animo, sed prædicentis. Omnis itaque homo, quia ex anima et carne constat, quasi ex robore et infirmitate compositus est. Robur ergo hominis anima est rationalis, quæ impugnatibus vitiis resistere per rationem valet. Ergo robur iniqui fame attenuatur, quia ejus anima nulla interni cibi refectio pascitur, de qua scilicet fame per prophetam dicitur: « Emittam famem in terra, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei (Amos. viii, 11). » Costæ ergo uniuscujusque sunt sensus animæ, qui latentes cogitationes muniant. Inedia igitur invadet costas, quando omni spirituali refectio subtracta, sensus mentis deficiunt, et cogitationes suas regere vel tueri non possunt. Sequitur :

VERS. 13. *Devoret pulchritudinem cutis ejus, et consumet brachia illius primogenita mors.* — Pulchritudo cutis est gloria temporalis, quæ dum foris concupiscitur, quasi species in cute retinetur. Brachiorum vero nomine non incongrue opera designantur, quia corporale opus brachiis agitur: quid autem mors nisi peccatum est, quod ab interiori vita animam occidit? Si igitur peccatum mors, non incongrue primogenita mors superbia valet intelligi, quia scriptum est: « Initium omnis peccati superbia (Eccl. x, 15). » Pulchritudinem igitur cutis ejus et brachia illius primogenita mors devorat, quia iniqui gloriam vel operationem superbia supplant. Sequitur :

VERS. 14. *Allecurat [avelatur] ae tabernaculo suo A fiducia ejus, calci super eum quasi rex interitus.* — Hoc loco interitus nomine, ipse hostis generis humani qui interitum intulit designatur. Iste itaque interitus, in die exitus quasi rex super impium calcat, quia quem prius blandis persuasionibus decipit, ad extremum violentis nisibus ad supplicium rapit. Sin vero interitus nomine, non aperte diabolus, sed peccatum debet intelligi, ex quo contigit reprobos ad interitum trahi : talis nimurum interitus quasi rex calcat mentem, cum eam non resistenter possidet. Non enim potest in hac vita homini positio tentatio deesse peccati, sed aliud est peccato tentanti resistere, aliud dominanti servire. Hujus quippe de tabernaculo fiducia avellitur, quando perversus quisque, qui multa sibi ad votum in hac vita paraverat, repentina morte dissipatur. Sequitur :

VERS. 15. *Habent in tabernaculo ipsius socii ejus qui non est.* — Id est, in mente ejus apostate angelii per cogitationes nequissimas converserunt, ejus videlicet socii, qui idcirco jam non est, quia summa essentia recessit, et per hoc quotidie excrescente defectu quasi ad non esse tendit, quod semel ab eo, qui vere est, cecidit. Sequitur : *Aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.* — Sulphur quid aliud quam fontium ignis est ? Quod tamen sic ignem nutrit, ut fetorem gravissimum exhalat. Quid itaque in sulphure, nisi peccatum carnis accipimus ? Quod dum perversis cogitationibus quasi quibusdam fetoribus mentem replet, aeterna incendia preparat. Hoc ergo in tabernaculo iniqui sulphur aspergitur, quoties C perversa delectatio carnis in ejus mente dominatur. Sequitur :

VERS. 16. *Deorsum radices ejus siccentur, sursum autem alteratur messis ejus.* — Quid namque radicum nomine, quae in oculo posite [site] sunt, et germen in apertum ferunt, nisi cogitationes accipimus ? Quae dum non videntur in corde, visibilia opera producent, unde et messis nomine, eadem aperta operatio designatur, quae videlicet ex latenti radice producitur. Sed dum pravus quisque cogitationes suas in infirmis rebus ponit, et sempiterne viriditatis gaudia appetere negligit, quid aliud quam radices suas deorsum siccare permittit ? Cujus messis sursum alteritur, quia ejus omnis operatio a superno iudicio quasi nihilum deputatur, etiam si ante oculos humanos bona videatur. Sequitur :

VERS. 17. *Memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen illius in plateis.* — Intuendum nobis est, quia sic Baldath Suhites de unoquoque loquitur, ut latenter ad caput omnium iniquorum, ejus verba vertantur. Plateæ quoque appellatione Graeca, a latitudine sunt vocatae. Memoriam vero suam in terra statuere conatur Antichristus, cum in terrena gloria appetit si esset possibile in perpetuum permanere. Nomen suum in plateis celebrare gaudet, cum longe lateque operationem sue iniquitatis extendit. Sed quia diu haec iniquitas non sinitur extolliri, dicitur : *Memoria illius pereat de terra.* Sequitur :

VERS. 18. *Expellat eum de luce ad tenebras.* — Doluce ad tenebras dicitur, cum de honore vita praesentis ad aeterna supplicia damnatur. Unde apertius subditur : *Et de orbe transferet eum.* De orbe quippe transferatur, cum superno apparente iudice de hoc mundo tollitur, in quo perverse gloriatur. Sequitur :

VERS. 19. *Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ullæ reliquia in regionibus ejus.* — Scriptum quippe est quia Dominus Jesus C interficiet eum spirituoris sui, et destruet illustratione adventus sui (*II Thess. 11, 8.*) . » Dum ergo ejus iniqüitas cum mundi statu terminatur, progenies ejus in populo suo non relinquitur, quia et ipse ejus populus cum eo ad supplicium pariter urgetur, et omnes iniqui qui de ejus perversa persuasione in pravis B actibus nati sunt, illustratione adventus Domini aeterno interitu cum eodem capite suo ferientur. Sequitur :

VERS. 20. *In diebus ejus stupebunt novissimi, et primos invadet horror.* — Tanta enim tunc contra justos iniqüitate effrenabitur, ut etiam electorum corda non parvo pavore feriantur. Unde scriptum est : « Ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (*Mal. xxiv, 24.*) . » Quod videlicet dicitur, non quia electi casuri sunt, sed magnis terroribus trepidaturi. Tunc vero contra cum certamen justitiae et novissimi electi habere narrantur et primi, quia scilicet et hi qui in fine mundi electi reperiuntur, in morte carnis prosterendi sunt, et illi etiam qui a prioribus mundi partibus praecesserant, Enoch scilicet et Elias, ad medium revocantur, et crudelitatis ejus saevitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt. Hujus vires in tanta potestate laxatas novissimi obstupescunt, et primi metuunt. Sequitur :

VERS. 21. *Ergo hæc sunt tabernacula iniqui, et iste locus ejus qui ignorat Deum.* — Superioris enim dixerat : *Expellat eum de luce ad tenebras, et de orbe transferat eum,* cuius cum mala subjungeret, adjunxit : *Hæc sunt tabernacula iniqui, et iste locus ejus qui ignorat Deum.* Videlicet indicat, quia is qui nunc Deum ignorando extollitur, tunc ad propria tabernacula pervenit, quando eum sua iniqüitas in supplicia demergit, et locum suum quandoque inventit tenebras, qui dum hic de falsa gauderet luce justitiae, locum tenebat alienum ; perversi enim in omni quod per simulationem faciunt, nomen gloriae justorum quasi locum occupare alienum mituntur. Sequitur :

CAPUT XIX.

VERS. 1, 2. *Respondens autem Job dixit : Usquequo affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus ?* — Sancti viri eloquia, ut saepe jam diximus, aliquando ex persona propria, aliquando vero ex voce capitatis, aliquando autem ex typo universalis Ecclesiae sentienda. Valde ergo affligitur anima justorum, quando illi contra bonos districtas sententias interrogant, qui bene vivere ignorant, et ex voce sibi justitiam vindicant, quam moribus impugnant. Atte-

runtur enim doni sermonibus iniquorum, quando A contra illi in verbis tument. Sequitur :

VERS. 5. *Ex decies confuditis me.* — Numeratis vicibus locutionum amicorum Job, adhuc quinque locutos eos esse cognoscimus. Sed propter hoc quod ab eis quinque increpationes audierat, quorum increpationibus quinque ipse respondit, decies se perhibet esse confusum : quia et in eo graviter labravit quod frustra increpatus est, et in eo confusione pertulit, quod verba doctrine non audiuntibus dixit. Sin vero ad typum sanctæ Ecclesiæ hæc verba referimus, liquet quod magnum est gaudium servare Decalogi præcepta. Sed hanc perversi decies confundunt, quia per omne quod peccant, pravis suis moribus Decalogi præcepta relinquent. Sequitur : *Et non erubescitis opprimentes me?* — Sunt nonnulli quos ad perpetrandam nequitiam oborta subito malitia invitat, sed tamen humana verecundia revocat, et plerunque per hoc quod exterius erubescunt, ad interiora sua redeunt, et contra se internum judicium sumunt. Et sunt nonnulli, qui postquam Deum in mente contempserint, multo magis humana judicia spernunt. Hinc est enim quod de quibusdum impudenti fronte peccantibus dictum est : « Et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt (*Isa. iii, 9.*) ». Plerunque enim tales sunt adversarii sanctæ Ecclesiæ, qui a perpetrandis malis, nec timore Domini, nec pudore hominum refrenantur. Sequitur :

VERS. 4. *Nempe et si ignoravi, mecum erit ignorantia mea.* — Habent hoc haeretici proprium, ut de infani scientiae sue arrogantia inflentur, et recte credentium simplicitatem sepe derideant, et nullius esse meritum vitam humilium docant. At contra, sancta Ecclesia in omni quod veraciter sapit, sensum suum humiliiter deprimit, ne scientia infletur, ne inquisitione occulorum tumeat, et perscrutari aliqua quæ ultra vires sunt illius presumat. Utilius etenim studet nescire quæ perscrutari non valet quam audacter diffinire quæ nescit. Scriptum est quippe : « Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis, opprimitur gloria (*Prov. xxv, 27.*) ». Dulcedo etenim mellis, si plusquam necesse est, sumitur, unde delectatur os, inde vita comedens necatur. Dulcis quoque est requisitus majestatis, sed qui hanc plus scrutari appetit, quam humanitatis cognitio permittit, ipsa hunc ejus gloria opprimit, quia velut immoderate mel sumptum perscrutantis sensum, dum non capitur, rumpit. Nobiscum vero esse dicitur, quod pro nobis est, et rursum non nobiscum esse dicitur, quod contra nos est. Quia ergo scientia sua cor haeretici inflat, fidelis autem cognitio ignorantiae sue humiliat, dicat beatus Job sua voce, dicat etiam confessione universalis Ecclesiæ, *mecum erit ignorantia mea.* Et quia hæc ipsa haeretici quæ scire querunt, ad usum solius elationis accipiunt, ut contra fideles et humiles docti videantur, recte sub-jungitor :

VERS. 5. *At vos contra me erigimini.* — Ac si apertius dicatur: Qui erigi contra nosmetipsos ex mea persecutione debuistis. Ordo quippe erectionis in bono iste est, ut primum contra nos, et postmodum contra malos erigamur. Nam qui contra bonos erigitur, per superbiam inflatur. Contra nosmetipsos enim erigimur, quando mala propria recognoscentes, districta nosmetipsos primitiæ ultione ferimus, quando nequaquam nobis in peccatis parcimus, et nullis erga nos cogitationum blandimentis inclinamus.

Qui si districte prius nostra in nobis mala insequimur, justum quoque est, ut etiam contra aliena mala utiliter erigamur, et ea quæ in nobis punimus, etiam in aliis redargiendo superemus. Sequitur :

B *Et arguitis me opprobriis meis.* — Omnes reprobi grave opprobrium deputant mala temporalia, et tanto esse unumquemque a Deo despactum credunt, quanto hunc afflictum ex percussionis flagello conspiunt. Nil enim in moribus, nil in actibus querunt, sed quoslibet quos in hac vita viderint percussos esse, jam divino iudicio damnatos arbitrantur. Sequitur :

VERS. 6. *Saltem nunc intelligite, quia Deus non aequo iudicio affixerit me.* — O quam durum sonat vox justi verberibus afflicti, quam tamen non elatio, sed dolor expressit. Sed justus non est qui justitiam in dolore deserit. Beatus autem Job, quia mite cor habuit, nec in dura voce peccavit. Nam si hunc peccasse in hac voce dicimus, implesse diabolum astruimus quod propositus dicens: « Tange os ejus et carnem, si non in facie benidixerit tibi (*Job ii, 5.*) ». Gravis itaque quæstio oritur. Si etenim non peccavit in eo quod dicit *saltem nunc intelligite, quia Deus non aequo iudicio affixerit me.* Deum quod dici nelas est injuste egisse aliquid consentimus. Beatus enim Job vitam suam attenderat, et ea quæ patiebatur flagella pensabat, et videbat æquum non esse, ut ad talia flagella recipret, et cum dicit non se aequo iudicio afflictum, hoc libenti voce locutus est, quod in secreto suo Dominus de illo adversario ejus dixerat; « Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra (*Job ii, 3.*) ». Igitur et vera Job dixit, dum vitam cum flagello pensavit, et Deus non injusto iudicio Job afflixit, quia merita ex flagello cumulavit, et diabolus quod promiserat, non impletivit, quia beatus Job inter verba, quæ durum sonant, et a vera sententia, et a mente humilium non recessit. Sequitur : *Et flagellis suis me cinxerit.* — Aliud quippe est, flagellis percuti, aliud cingi. Flagellis namque percutimur, cum consolationem et in doloribus ex rebus aliis habemus. Nam cum tanta nos afflictio deprimit, ut ex nullius rei consolatione respirare animus possit, non jam flagellis solummodo ferimur, sed etiam cingimur, quia tribulationum verbere ex omni parte circumdatur. Cinctus enim flagellis Paulus fuerat cum dicebat : « Foris pugnæ, intus timores (*I Cor. vii, 5.*) ». Sequitur :

VERS. 7. *Ecce clamabo vim patiens, et nemo audiet, vociferabor, et non est qui judicet.* — Omnipotens Deus quid nobis profuturum esse valeat sciens, dissimulat exaudire vocem dolentium, ut augeat utilitatem, et purgetur vita per poenam, ut quietis tranquillitas, quae hic inveniri non valet, alibi queratur. *Et non est qui judicet.* Non est enim qui judicet dicitur, quando judicare dissimulat. Sequitur :

VERS. 8. *Semitam meam circumsepsit, et transire non possum, et in calle meo tenebras posuit.* — Circumseptam verberibus semitam suam vidit, cum transire ad securitatem cupiens, evadere flagella non potuit, et quia se percuti aspergit, nec tamen percussione dignam vitam in semetipsa reperit, quasi in calle cor ignorantiae suae tenebras invenit, qui cur ita flagellaretur penetrare non potuit. Quod ad infirma quoque membra sancte Ecclesie non incongrue refertur. Quia igitur saepe infirmitate, nonnunquam vero ignorantia, peccatum, ex infirmantibus membris dicitur : *Semitam meam circumsepsit, et transire non possum.* Ex eis vero qui ad ipsum opus bonum quod eligant, caligant, subditur : *Et in calle meo tenebras posuit.* In calle ergo suo tenebras invenit, quia in his quae agere appetit, quid eligere debeat, nescit. Contra haec utraque per Psalmistam dicitur : « Dominus illuminatio mea, et salus mea (Psal. xxvi, 1). » Sequitur :

VERS. 9. *Exsoliavit me gloria mea, et abstulit coronam de capite meo.* — Quod cuncta haec beati viri in afflictione possit personae convenient, dubium non est. Sed quia historiae verba patent, expositione juxta litteram non indigent. Oportet ergo ut per sensus debeat mysticos investigari, id est, iustitia ab infirmis ablata est, que ab eis auferri non possit, sed idecirco potuit tolli, quia more vestimenti exterior adhaesit. Quia in re querendum est quomodo sancte Ecclesie membra dici valeant qui potuerunt iustitiam perdere, quam tenere videbantur. Sed sciendum est quod plerumque a membris ejus infirmantibus iustitia ad tempus amittitur, sed per cognitionem culpae postmodum ad poenitentiam redeunt, seseque ad eamdem iustitiam fortius quam credebatur astringunt. Sequitur : *Et abstulit coronam de capite meo.* — Sicut caput corporis prima pars est, ita principale interioris hominis mens est. Corona vero Victoriae primum est, quod desuper ponitur, ut qui certaverit remuneretur. Quia ergo multi adversitatibus pressi minime in certamine perdurant, in eis sancta Ecclesia quasi de capite coronam amittit. Corona quippe in capite est superna remuneratio in mente. Et sunt plerique qui dum adversitatibus affliguntur superna premia cogitare negligunt, et ad perfectionem victoriae pervenire non possunt. In his itaque corona de capite auferunt, quia supernum et spirituale premium de mentis cognitione tollitur. Vel certe caput fidelium non immerito sacerdotes accipimus, qui pars membrorum Domini premia sunt. Unde et per pro-

A phetam, caput et cauda (Isa. ix, 14) exterminari dicitur. Corona ergo de capite auferunt, cum superna remunerationis premia etiam ipsi deserunt, qui in hoc Ecclesie corpore praesesse videbantur. Sequitur :

VERS. 10. *Destruxit me undique et pereo, et quasi arulse arbori abstulit spem meam.* — Quasi undique enim Ecclesia destruitur, atque in infirmis membris deperit, quando ipsa quae videbantur fortia corruunt, quando corona de capite abstrahitur. Arbor quippe vento impelliatur ut cadat, et quem minae terret ut ad injustiam corruat, quid aliud quam arboris statu ventum pertulit, et statum suae rectitudinis amisit ? Sequitur :

VERS. 11. *Iratus est furor ejus contra me, et sic me habuit quasi hostem suum.* — Predicatore quippe attestante didicimus, quia et fidelis est Deus, et non patitur nos tentari supra id quod possumus ferre, sed facit cum tentatione proventum, ut possimus sustinere (1 Cor. x, 13). Per prophetam quoque dicit Dominus : « Plaga inimici, percussi te castigatione crudeli (Jer. xxx, 14). » Qui ergo ita percutitur, ut vires illius a percussione superentur, non hunc Dominus quasi filium per disciplinam, sed quasi hostem per iram ferit. Sequitur :

VERS. 12. *Simul venerunt latrones ejus, et fecerunt sibi viam per me.* — Latrones namque ejus, maligni sunt spiritus, qui exirendis hominum mortibus occupantur, qui viam sibi in afflictorum cordibus faciunt, quando inter adversa quae exterius tolerant, cogitationes quoque pravas immittere non desistunt. Sequitur : *Et obsederunt in gyro tabernaculum meum.* — In gyro enim tabernaculum obsident, quando ex omni latere suis temptationibus mentem cingunt, que tam verba, ut jam praediximus, beato Job, etiam juxta historiam, congruent, qui dum mala quae pertulit, ante oculos congesit, non quasi filium, sed quasi hostem percussum se esse indicavit. Per quem etiam sibi latrones ejus viam fecerunt, quia maligni spiritus contra eum licentiam percussionis acceperrunt. Cujus in gyro tabernaculum obsiderunt, quia, sublati rebus et filiis, etiam corpus ejus omne vulneribus attriverunt. Sed mirum valde est, cum latrones dicere, cur addidit ejus. Ut videlebet eosdem latrones Dei esse monstraret. Sed quia in eis et voluntas injusta est, et potestas justa, et latrones dicuntur ejus, et Dei. Sed quia, ut saepe jam diximus, sanctus vir positus in dolore poenarum, modo suis, modo Ecclesie, modo Redemptoris nostri vocibus utitur, et plerumque sic sua narrat, ut tamen per typum, ea quae sunt sanctae Ecclesiae ac Redemptoris nostri proferat, postposita cura historie, paucisper in his quae subjungit, qualiter Redemptoris nostri vocibus congruat; demonstremus. Sequitur :

VERS. 13. *Fratres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me.* — Illoc melius ostendimus, si Joannis ad medium testimonium proferamus, qui ait : « In propria venit, et sui eum non

recepérunt (*Joan.* 1, 11). » Adeo quippe fratres longe facti sunt, et noti recesserunt, quia tenentes legem prophetare Hebrei noverant, et presentem minime recognoscabant. Unde et recte dicitur :

VERS. 14. *Et dereliquerunt me propinquui mei, et qui me noverant oblii sunt mei.* — Judei etenim propinquui per carnem, noti per legis instructionem, quasi oblii sunt quem prophetaverunt, dum eum et incarnandum verbis legis canerent, et incarnatum verbis perfidiae negarent. Sequitur :

VERS. 15. *Inquili domus meæ et ancillæ meæ sicut alienum habuerunt me.* — Inquili domus Dei fuerant sacerdotes, quorum origo in Dei servitio, députatum jam per officium in conditionem tenebatur. Ancillæ autem non immerito intelliguntur levitarum animæ ad secreta tabernaculi, quasi ad interiora cubicilis familiarius servientes, qui incarnatum Dominum, quem dudum per legis verba prædicterant, cognoscere ac venerari noluerunt. Sequitur : *Et quasi peregrinus fui in oculis eorum.* — Redemptor etenim noster dum a Synagoga cognitus non est, in domo sua quasi peregrinus existit. Quod aperte propheta testatur dicens : « Quare sicut colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum ? » (*Jer.* xiv, 8.) Sequitur :

VERS. 16. *Servum meum vocari, et non respondi.* — Quid enim Judaicus populus fuit, nisi servus, qui non amore filii obsequebatur Domino, sed timore servi ? Quo contra nobis per Paulum dicitur : « Non acceperitis spiritum servitutis iterum in timore, sed C spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus : Abba, Pater (*Rom.* viii, 15). » Hunc igitur servum vocavit Dominus, quia collatis muneribus quasi emissis vocibus ad se eum ducere studuit, sed non respondit, quia digna opera donis ejus reddere contempnit. Vocat enim nos Dominus, cum munib; prævenit. Sequitur : *Ore meo deprecabar illum.* — Ac si apertius diceretur : Ego ille qui ante incarnationem meam tot ei præcepta facienda per prophetarum ora mandaveram, incarnatus ad eum veniens, ore eum proprio deprecabar. Hinc per sponsam dicitur : *Osculetur me osculo oris sui (*Cant.* 1, 4).* Bene autem dicitur, *deprecabar*, quia in carne monstratus, dum mandata vite humiliter dixit, quasi superbientem servum ut viveret, rogavit. Sequitur :

VERS. 17. *Halitum meum exhorruit uxor mea.* — Quid uxor Domini, nisi Synagoga accipitur, in legis fodere carnali ei intelligentia subjecta ? Halitus vero ex carne est, sed infidelis populus carnem Domini carnaliter intellexit, quia purum hunc hominem credidit. Halitus ergo ejus uxor exhorruit, quia Synagoga eum quem videbat hominem, Deum credere expavit. Sequitur : *Et orabam filios uteri mei.* — In utero autem proles concipiatur, quæ in hac vita profertur. Quid ergo uterum Domini, nisi ejus consilium debemus accipere, in quo ante sæcula per prædestinationem concepti sumus, ut

A creati per sæcula producamur ? Deus ergo, qui manet ante sæcula, uteri sui filios oravit, quia eos quos potenter per dignitatem suam condidit, incarnatus veniens humilius rogavit. Sequitur :

VERS. 18. *Stulti quoque despiciebant me.* — Sapientibus a veritatis fide cadentibus, recte de stultis additur quoque, quia dum Pharisæi Dominum ac liberaliter despicerent, eorum incredulitatem etiam populi sui turba secuta est, quæ in eo quod hominem vidit, Redemptoris mundi prædicamenta despexit. Sequitur : *Et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.* — Quasi accedebat quippe ad corda populorum Dominus, cum eis miracula demonstraret, et quasi recedebat, cum nulla signa ostenderet. Sed receperit Dominum detrahebant, cum a miraculis quiescenti præbere fidem solebant. Sequitur :

VERS. 19. *Abominati sunt me quondam consiliarii mei et quem maxime diligebam adversatus est mihi.* — Scribit itaque et legis doctores qui eruditæ populos ad vitam consuverant, quid aliud quam venturi Redemptoris consiliarii fuerunt ? Qui tamen dum incarnatum Dominum conspicerent, consiliis suis multos ab ejus fide diviserunt, quamvis prius ad credendum incarnationem ejus per prophetarum verba multos docuisse viderentur. Ipse enim ordo studente perfidia a fide veritatis aversus est, qui prius in labore prædicationis serviens maxime diligebatur. Sequitur :

VERS. 20. *Pelli meæ consumptis carnis adhæsit os meum.* — In osse fortitudo, in carnis vero infirmitas corporis designatur. Quia igitur Christus et Ecclesia una persona est, quid per os nisi ipse Dominus designatur ? quid per carnem nisi discipuli, qui passionis ejus tempore infirma sapuerunt ? Per pellem vero quæ exterior carne manet in corpore, quid nisi illæ sanctæ feminæ figurantur, quæ ad preparanda subsidia corporis, exterioribus Domino ministeriis serviebant ? Nam cum ejus discipuli, quamvis necdum firmi veritatis fidem populis prædicarent, ossi suo inhærebant carnes, et cum sanctæ mulieres ea qua necessaria erant præpararent, quasi pellis exterius manebat in corpore. Quasi ergo consumpta carne os Domini pelli sue adhæsit, quia fortitudo ejus passionis tempore sufficientibus discipulis, juxta se mulieres invenit. Sequitur : *Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.*

— Quid enim circa dentes aliud quam labia habemus, etiamsi nulla flagella patiamur ? Sed quid per labia, nisi locutio, quid per dentes, nisi sancti apostoli designantur ? Sed quia passionis ejus tempore, isti dentes pre timore mortis amiserunt morsum correptionis, amiserunt fiduciam roboris, amiserunt efficaciam omnimode operationis, ita ut duo ambulantes post ejus mortem ac resurrectionem in via loquerentur, et dicerent : « Vos sperabamus quia ipse esset redempturus Israel (*Luc.* xxiv, 21); » recte nunc dicitur : *Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.* — Confusabulantur adhuc

de eo, sed jam in illo minime credebant. Peractis itaque his quæ in voce capituli dixit, ad propria verba beati Job revertitur dicens :

VERS. 21. *Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos, amici mei, quia manus Domini tetigit me.* — Hoc habere solet proprium mens piorum, quod cum injusta ab adversariis patitur, non tam ad iram quam ad preces moveatur, ut se moderari eorum prævitas placide valeat, plus deprecari quam irasci eligunt. Notandum quoque quod eis que secreto apud Deum gesta sunt, beati viri in publico verba concordant. A Satan quippe percussus fuerat, nec tamen percussionem suam Satanæ tribuit, sed tacitum se manu Domini appellat, sicut ipse quoque Satan dixerat : « Mitte manum tuam, et tange os et carnem (Job ii, 5). » Sequitur :

VERS. 22. *Quare persequimini me sicut Deus, et carnis meis saturamini?* — Non abhorret a locutione pietatis, quod a Deo se perhibet persequi. Est namque persecutor bonus, sicut de semetipso ore prophetico Dominus dicit : « Detrahentem occulite adversus, proximum suum hunc persequeretur (Psal. c, 5). » *Cum vero sanctus quisque flagellari permittitur, scit quod persecutionem contra commissa vitia ex interna dispensatione patiatur.* Crudeles autem mentes persecutorum cum potestatem feriendi appetunt contra bonorum vitam, non studio purgationis, sed livoris fascibus ascenduntur. Et quidem hoc faciunt, quod Deus omnipotens fieri permittit; sed dum una causa cum Deo etiam per eos agitur, non tamen voluntas una in eadem causa servatur, quia cum Omnipotens amando purgationem exhibet, injutorum prævitas seviendo malitiam exercet; quod intelligi et aliter potest, tanto enim Deus omnipotens, justus [justius] aliena vitia percutit, quanto in semetipso nihil habet vitiorum. Homines cum per disciplinam alios feriunt, sic alienam infirmitatem debent perentre, ut etiam ad suam oculos noverint revocare. Ac si aperte diceretur : Ita ex infirmitatibus meis affligitis, ac si more Dei de infirmitate nihil habeatis. Unde et subditur : *Et carnis meis saturamini?* Quorum mens proximorum penas esurit, saturari procul dubio alienis carnis querit. Sciendum quoque, quia hi etiam qui alienæ vita detractione pascuntur, alienis procul dubio carnis satiantur. Unde per Salomonem dicitur : « Noli esse in conviviis potatorum, neque comedas cum eis qui carnes ad vescendum conferunt (Prov. xxiii, 20). » Sequitur :

VERS. 23, 24. *Quis mihi det, ut exarentur in libro stilo ferreo, aut plumbi lamina vel certe sculpantur in silice cuncta quæ pertuli? Quia fortis Patrum sententia..... gravis ille Judeorum populus agnovit, stilo ferreo et plumbi lamina scripta sunt; quia vero haec etiam dura gentilium corda neverunt, quid ea nisi sculpta in silice videmus? Et notandum, quia in plumbō quod scribitur ipsa metalli molilitate citius doletur. In silice vero tardius quidem valent litteræ exprimi, sed difficilius deleri. Non ergo immerito*

A per plumbi laminam Judea exprimitur, quæ precepta Dei et sine labore percipit, et cum celeritate perdidit. Recte gentilitas per silicem figuratur, quæ verba sacri eloquii vix custodienda suscipere potuit, sed tamen fortiter suscepta servat. Per stilum vero ferreum, quid aliud quam fortis Dei sententia designatur? Unde et per prophetam dicitur : « Peccatum Judeæ scriptum est stilo ferreo in unctione adamantino (Jer. xvii, 4). » Recte quoque per plumbi laminam eos accipimus quos avaritiae pondus gravat, quibus per increpantem Prophetam dicitur : « Filii hominum, usquequo graves corde?» (Psal. iv, 3.) Per plumbum namque, cuius natura gravis est ponderis, peccatum avaritiae specialiter designatur, quod mentem quam inficerit ita gravem reddit, ut B ad appetenda sublimis attollit nequaquam possit. Hinc enim apud Zachariam scriptum est : Leva oculos tuos, et vide, quid est hoc quod egreditur; et dixi. Quidnam est! et ait : Haec est amphora egrediens. Et dixit : Haec est oculus eorum in terra universa, et ecce talentum plumbi portabatur (Zach. v, 5, 7). » Quæ tamen beato Job verba sanctæ Ecclesiæ quoque congruunt, quæ duo sacri eloquii Testamenta custodiens, quasi secundum sermones suos scribere peuit. Quæ quia fortis sententia modo per pondus avaritiae gravioribus, modo autem duris cordibus loquitur, stilo ferreo in plumbi lamina, vel certe in silice scribit. Sequitur :

VERS. 25. *Scio enim quod Redemptor meus vivit.* — Qui enim non ait Conditor, sed Redemptor, aperte eum denuntiat, qui ut nos de captivitate redimeret, inter nos incarnatus apparuit, suaque passione nos a perpetua morte liberavit. Et notandum quanta fide se in virtute ejus divinitatis astrinxit, de quo et per Paulum dicitur : « Quia si et crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei (II Cor. xiii, 4). » Ait namque : *Scio enim quod Redemptor meus vivit.* Ac si apertis vocibus dicat : Infidelis quisque illum flagellatum, derisum, palois casum, corona spinea coronatum, sponte illitum, crucifixum, mortuum neverit, ego illum post mortem vivere certa fide credo. Sed quid beatus Job per resurrectionem illius etiam de tuae carnis resurrectione confidis, aperta quzesumus voce profiliere. Sequitur : *Et novissimo die de terra surrecturus sum.*

D — Quia videlicet resurrectionem quam in se ostendit, in nobis etiam quandoque facturus est. Resurrectionem quippe quam in se ostendit, nobis promisit, quia sui capituli gloriam sequuntur membra. Sed ecce resurrectionem audio, effectum tamen ejusdem resurrectionis expono. Credo namque quia resurrecturus sim, sed volo audire qualis. Sequitur :

VERS. 26. *Et rursum circumdabor pelle mea.* — Dum aperte pellis dicitur, omnis dubitatio vere resurrectionis auferatur, quia non, sicut Euticius Constantinopolitanus urbis episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis aereque subtilius. In illa eniū resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per ef-

ecum spiritualis potentia, sed palpabile per veritatem naturae. Unde etiam Redemptor noster, dubitantibus de sua resurrectione discipulis, ostendit manus et latus, palpandaque ossa præbuit dicens : «Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere (*Luc. xxiv, 39.*) ». Sequitur : *Et in carne mea videbo Deum.* — Ecce resurrectionem, ecce pellem, ecce carnem aperitis vocibus fatetur. Quid ergo remanet, unde possit mens nostra dubitare? Si itaque iste vir sanctus effectum resurrectionis Dominicae reducendam carnem in integrum statu creditur, quis erit reatus nostræ dubitacionis, si vera carnis resurrectio, nec post exemplum creditur Redemptoris? Sequitur :

VERS. 27. *Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non aliis.* — Si enim, sicut quidam errorum sequaces arbitrantur, quia post resurrectionem corpus palpabile non erit, sed invisiibilis corporis subtilitas caro vocabitur, quamvis substantia carnis non sit, profecto aliis est qui moriatur, aliis qui resurgit. Sed beatus Job hanc eius sententiam veridica voce destruit, qui ait : *Quem visurus sum ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non aliis.* Nos autem beati Job fidem sequentes, et Redemptoris nostri post resurrectionem corpus palpabile veraciem credentes, fatemur carnem nostram post resurrectionem futuram diversam, et eamdem. Eamdem per naturam, diversam per gloriam; eamdem per veritatem, diversam per potentiam. Sequitur : *Reposita est hac spes mea in sinu meo.* — Nihil

A nos certius habere credimus, quam hoc quod in sinu tenemus. In sinu ergo suam spem repositam tenuit, qui vera certitudine de spe resurrectionis præsumpsit. Sequitur :

VERS. 28. *Quare ergo nunc dicitis : Persequamur eum, et radicem verbi inveniamus contra eum?* — Priori quippe sententia iniquorum facta reprehendit, sequenti autem ex divino iudicio poenas innotuit. Ait enim : *Quare ergo nunc dicitis : Persequamur eum et radicem verbi inveniamus contra eum?* Perversi quilibet malo studio bene prolata audiunt, et in lingua justi accusationis auditum invenire appetunt, quid alius quam contra eum verbi radicem querunt, ex qua videlicet loquendi originem sumant, et ramos pravae loquacitatis in accusationem dilatent.

Sequitur :

VERS. 29. *Fugit ergo a facie gladii, quia ulti iniquitatum gladius est, et scitote esse iudicium.* — Omnis qui perverse agit, eo ipso quo hoc despicit, esse Dei iudicium nescit. Si enim hoc timendo sciret, que in illo sunt punienda non ageret. Nam sunt plerique qui extrellum esse iudicium verbotenus sciunt, sed perversa agendo testantur quia nesciunt. Qui enias hoc non formidat, ut debet, ne cum cognovit, cum quanto turbine terroris adveniat. Si enim pensare pondus trementi examinis nosset, ira diem utique tremendo praecaveret. Faciem quoque gladii fugere est : animadversionis districtæ sententiam, prius quam appareat, placare.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

Quia amici beati Job nequaquam perversi esse potuerint Sophar Naamathitis verba testantur, qui de ore ejus terrem venturi iudicij audiens protinus adjungit :

CAPUT XX.

VERS. 1, 2. *Idcirco cogitationes meæ variae succidunt sibi, et mens in diversa rapitur.* — Ac si aperitis vocibus dicat : quia extrellum iudicij terrem considero, idcirco cogitationum tumultibus in timorem confundor. Tanto quippe se animus amplius in cogitatione dilaniat, quanto illud esse terrible quod imminet pensat. Sequitur :

VERS. 3. *Doctrinam, qua me arguis, audiam, et spiritus intelligentiae meæ respondebit mihi.* — Ac si aperte dicat : Tua quidem verba audio, sed an recte prolatæ sint spiritu meæ intelligentiae discerno. Sequitur :

VERS. 4, 5. *Hoc scio a principio ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum brevis sit, et gaudium hypocrita ad instar puncti.* — Liquet nunc quia suæ intelligentiae spiritu inflatus, eas quas contra impios sententias profert, in beatum Job redargutionibus inflectit. Quem enim prius justa

agere et postmodum poenas tolerare conspergit, omnem in illo hypocrismi aestimat fuisse quod videt, quia videlicet a justo Deo justum famulum affligi posse non creditit. Sed nos intueamur, quam vera dicit, si haec contra impios loqueretur. Impii itaque quia præsentem vitam diligunt, in eo procul dubio elati, percipere laudem querunt, lingue favoribus extolluntur, nec esse boni, sed dici appetunt. Quam videlicet laudem longam esse aestimant dum assequuntur, sed brevem intelligent fuisse dum amittunt. In fine quippe eis ostenditur quam nil fuit quod amaverunt, et saepe hypocrita, dum sanctum se simulat et iniquum exhibere minime formidat, ab omnibus honoratur, eique sanctitatis gloria desertur ab his qui exteriora cernunt, sed interiora prospicerne nequeunt. Sed hoc, eorum gaudium aeternitati comparatum, quid erit, quando, irruente mortis articulo, ita consumitur ac si omnino non fuerit? Cujus nimurum gaudii letitia pertransit, et pena permanet, et, cum res amittitur, causa durat. Sequitur :

VERS. 6, 7. *Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, et caput ejus nubes tetigerit, quasi sterqui-*

tinum in fine perdetur. — Superbia hypocritæ usque ad cœlum ascendere dicitur, quando ejus elatio cœlestem vitam agere videtur. Cujus etiam caput quasi nubes tangit, quando principalis pars, videlicet intellectus illius, sanctorum præcedentium coæquari meritis creditur; sed *quasi sterquilinum in fine perdetur*, quia in morte sua dum ad tormenta ducitur, stercorum viutorum plenus, a malignis spiritibus conculcatur. Gaudia etenim vite presentis quæ in justi æstiment magna bona, justi stercora deputant. Unde scriptum est: « De stercore boum lapidatus est piger (*Ecclesiastes*, xxii, 2). » Sequitur: *Et qui cum riderunt, dicent: Ubi est?* — Plerumque hypocitarum vita etiam ab hominibus reproba in fine cognoscetur, ut signis jam apertioribus qui fuerint ostendantur. Qui igitur hunc elatum viderunt, de extincto dicent: *Ubi est?* — Quia neque hic ubi elatus fuerat appareat, neque in aeternitatis requie de qua esse putabantur. Unde subditur:

VERS. 8. *Velut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna.* — Quid est vita hypocritæ, nisi quedam visio phantasmatis, quæ hoc ostendit in imagine quod non habet in veritate? Unde recte quoque somnium comparatur, quia omnis laus et gloria, quasi dum tenetur, amittitur. Sepe namque in nocturna visione nonnulli pauperes factos se divites admirantur, sed repente evigilantes inventiunt quam falsum fuerit quo gaudebant; eosque evigilasse pœnitent, quia evigilantes inopiam veram tenent. Sic hypocitarum mentes dum aliud est quod agunt, atque aliud quod hominibus ostendunt, laudes de ipsa sanctitatis ostentatione recipiunt, sed inter hæc occulte vocacionis hora surrepit, et cum carnis oculos claudunt, mentis aperiant, moxque ut supplicia aeterna receperint, ibi vident quam virtutum estimatione divites in somnis fuerunt. Sequitur:

VERS. 9. *Oculus qui eum viderat non videbit, neque ultra intuebitur eum locus suus.* — Quid est locus hypocritæ, nisi cor adulantium? Ibi quippe requiescit, ubi favores invenerit. Oculus ergo qui eum viderat non videbit, quia substratus in mortem, stultis amatoribus suis absconditur, qui eum consueverant admirando conspicere. Nec ultra eum locus suus intuebitur, quia lingua adulantium hunc ad judicium favoribus non sequuntur. Sequitur:

VERS. 10. *Filius ejus atterentur egestate.* — Scriptum est: « In malevolam animam non introibit sapientia (*Sapientia*, i, 4). » Et per Psalmistam dicitur: « Divites egerunt et esurientur (*Psalmus*, xxxiii, 11). » Filii itaque hujus hypocritæ atterentur egestate, quia hi qui in hypocrismis ex ejus imitatione nascentur, dum veritatis soliditatem non tenent, in cordis egestate deficiunt. Sequitur: *Et manus illius reddent illi dolorem suum.* — Quid per manus nisi opera designantur? Manus itaque illius ei dolorem reddent, quia damnationem justam ex iniqua recipiet operatione. Sequitur:

VERS. 11. *Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentia*

A ejus, et cum eo in pulvere dormient. — Quid itaque adolescentia hujus hypocritæ nisi inchoatio pravitatis est? In adolescencia quippe jam libido fervescere inchoat, et tunc adolescentiam hypocrita habet, cum appetere et amplecti libidinem gloriæ cooperit. Quam in eo dum adulantium blanda fomenta multiplicant, robustiorem reddit, et quasi in ossa convertunt. Hoc enim quod male cepit, pejus quotidie per consuetudinem roborat: quæ nimur ossa cum eo in pulvere dormient, quia eo usque in illo inique consuetudines perdurant, quo hunc ad mortis pulverem pertrahant. Alter: cum hypocrita levis ac mobilis multa pueriliter facit, etiam in his quæ fortia egerit, in vito mollescit. Quæ videlicet ejus ossa, cum eo in pulvere dormient, quia videlicet sicut pulvis **B** est omnis simulatio illa quam agit, ita in illo et si quid habet validum, omni soliditate vacuatur, ut per virtutes arrogantium hoc quoque perdat quod in eo potuit esse virtutis. Sequitur:

VERS. 12. *Cum enim dulce fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub lingua sua.* — In ore hypocritæ malum dulce est, quia ei iniquitas suavis in mente, os quippe cordis cogitatio est, de qua scriptum est: « Labia dolosa in corde et corde locuta sunt mala (*Psalmus*, xi, 3). » Sed hoc malum quod in ore hypocritæ dulce est, sub lingua ejus absconditur, quia asperitas malitiae, quæ latet in mente, sub tegmine blandæ locutionis operitur. Malum namque in lingua et non sub lingua esset, si loquens hypocrita malitiam suæ pravitatis aperiret. Sequitur:

C VERS. 13. *Parcat illi, et non derelinquet illud, et celabit in gutture suo.* — Malum enim quod diligit parcat, quia non hoc in semetipsa pœnitendo persequitur. Unde et additur: *Non derelinquet illud.* Si enim vellet relinquere, nequaquam parceret, quia persequeretur. Sed hoc celat in gutture, quia servat in cogitatione, ut nunquam proferat in voce. Sequitur:

D VERS. 14. *Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.* — Quod panis in utero, hoc est satietas temporalis delectationis in mente. Satietur ergo nunc hypocrita illata laude, delectetur honoribus, panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus, quia satietas transitoriae delectationis in retributionis fine ad amaritudinem vertitur. Et *fel aspidum*, id est, malignorum spirituum persuasio fuisse cognoscitur, quod hic laus gloriæ esse credebatur. Vel certe quia panis Scriptura sacræ intelligentia non inconvenienter accipitur, que mentem reficit, eique boni operis vires praebet. Et plerumque hypocrita etiam sacri eloquii erudiri mysteriis studet, nec tamen ut ex eisdem vivat, sed ut ceteris hominibus quam sit doctus appareat; sed dum de sacræ legis scientia gloriatur, vita potum convertit sibi in veneni' poculum, et inde reprobus moritur unde ad vitam erudiri videbatur. Neque hoc inconvenienter accipitur, quod nonnunquam hypocrita dum doctrinæ verbo ad ostensionem studet, divino iudicio execratus, hoc ipsum

verbum prave intelligit, quod male querit, et cum in errorem haereses labitur, contingit ei, ut sicut de felle aspidum, sic infelix de pane moriatur, et in doctrina sua mortem invenit; quia in verbis vita vitam minime quiescit. Sequitur :

VERS. 15. Divitias, quas devoravit, evomet, et de ventre illius extrahet eas Deus. — Vult hypocrita scire divina eloquia, nec tamen facere, vult docte loqui, nec vivere. Pro eo quod non ait quae novit, etiam hoc quod novit amittit. Divitias igitur sacre legis quas legendo devoravit, obliviscendo evomit, easque de ventre illius extrahit, quia hoc quod servare noluit, justo iudicio de ejus memoria evellit, ne precepta Dei saltem in lingua teneat, que non servat in vita. Unde per Prophetam dicitur : « Peccatori autem dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas et assumis testamentum meum per os tuum ? » (Psal. XLVIII, 16.)

Sequitur :

VERS. 16. Caput aspidum suget, et occidet eum lingua viperæ. — Aspis parvus est serpens, viperæ prolixioris est corporis. Vipera enim dicitur, eo quod vi pariat. Quid ergo per aspides parvos nisi latentes suggestiones immundorum spirituum figurantur, qui cordibus hominum parva prius suasione surrepunt? Quid vero per linguam viperæ, nisi violenta diaboli tentatio designatur? Prius enim leviter surrepit, postmodum vero etiam violenter trahit. Caput itaque aspidum sugit, quia initium suggestionis occulte, prius parvum in corde nascitur; sed occidit cum lingua viperæ, quia postmodum capta mens veneno violentæ tentationis necatur. Sed fortasse hæc ipsa intelligere etiam per contrarium interpretationem valemus. Nam quia aspis veneno suo concite, viperæ autem tardius occidit; per aspidem violenta et subita, per viperam lenis et diuina tentatio designatur. Unde illi mors insurrectione capit, viperæ autem in lingua esse perhibetur, quia repentina tentatio sepe inopinatam mentem, mox ut surgit, interficit; longa vero tentatio, quia prava diutius persuadendo suggerit, velut ex lingua viperæ occidit. Sequitur :

VERS. 17. Non videat rivilos fluminis, torrentes mellis et butyri. — In Evangelio dicit Dominus : « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38). » Rivili ergo sunt fluminis, dona Spiritus sancti. Rivilus est fluminis charitas, rivilus fluminis fides, rivilus fluminis spes. Sed quoquam omnis hypocrita nec Deum nec proximum diligit, cum transitorum mundi gloriam querit rivilos fluminis non videt, quia irrigatione non perinfunditur charitatis. Et notandum quod non rivos, sed rivilos dicit. Accipi enim rivili fluminis possunt esse dona spiritualia, quæ in amanti mente ita de coelestibus subtiliter currunt, ut per os carnis impleri non possint. Fluvius autem torrens est, ipsa inundatio Spiritus sancti, quæ in continentibus animum exuberanti infusione colligitur, cum mens plusquam intelligere sufficit, repletur. Mel enim desuper cadit, butyrum vero ex animalium lacte

A colligitur. Mel itaque ex aere, butyrum ex carne est. Summi autem Patris Unigenitus, cum sit Deus super omnia, homo factus est inter omnia; qui cum nos divinitatis suæ dulcedine et mysterio incarnationis replevit, melle nos pariter et butyru satiavit. Quia ergo Spiritus Christi mentem quam repleverit, et divinitatis ejus dulcedine, et incarnationis fide letificat, isti rivuli torrentis fluminis mellis simul et butyri esse memorantur. Sequitur :

VERS. 18. Luet que fecit omnia, nec tamen consumetur. — Persolvit enim in tormento ea que hic illicite servavit desideria, et flammis ultricibus traditus semper moritur, quia semper in morte servatur. Non enim in morte consumitur: quia si consumeretur vita morientis, cum vita etiam poena finiretur, sed ut sine fine crucietur, vivere sine fine in poena compellitur, ut, cujus vita hic mortua fuit in culpa, illicite mors vivat in poena. Sequitur : *Juxta multitudinem adinventionum suarum, sic et sustinebit.* — Qui enim multa inventit ad culpm, novis cruciatur inventionibus in poena. Nam quod hic suspicari non potuit, hoc illic ultiōibus traditus sentit. Sic enim exercitati in bonis operibus electi nonnunquam plus student agere quam eis dignatus est Dominus jubere: sic plerumque perversi quique in pravis actionibus exerceantur, ut plus inveniant in perversa operatione quod faciant, quam ex usu reproborum iniurias potuerunt. Unde et amplioris retributionis tormento feriuntur. Sequitur :

VERS. 19, 20. Quoniam constringens nudavit pauperes, domum, rapuit et non aedificavit eam, nec est satiatus venter ejus. — Domum pauperis constringit et nudat, quia eum quem per potentiam conterit, expoliare quoque per avaritiam non erubescit. Rapit eam et non aedificat. Ac si aperte dicereatur: Qui hanc aedificare debuit insuper rapit. Rapuit ergo, et non aedificavit eam, quia non solum de suo nil tribuit, sed etiam, quod erat alienum, tulit. Venter quippe iniqui avaritia est, quia in ipsa colligitur, quidquid perverso desiderio glutinatur. Liquet vero quia avaritia desideratis rebus non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis, cum ligna quæ consumat acceperit, exrescit. Sequitur: *Et cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.* — Majoris autem iracundie est, cum et hoc tribujtur quod mala desideratur, atque inde repentina ultio sequitur, quia hoc quoque obtinuit quod Deo irascente concepivit. Unde et per Psalmistam dicitur, cum escam carnis male populus desiderasse perhibetur: « Adhuc esca erat in ore ipsum, et ira Dei ascendit super eos, et occidit plurimos eorum (Psal. LXXVII, 38).

Sequitur :

VERS. 21. Non remansit de cibo ejus. — Cibus ejus est omne quod perverso desiderio concupivit. Sed perverso hypocrite de cibo suo nil remanet, quia cum ipse ad æternā supplicia ducitur, a cunctis bonis quæ hic possederat, alienatur. Unde et adhuc subdiluit: *Propterea nihil remanebit de bonis ejus.* — Si enim de bonis suis aliquid remaneret, secum que-

habuerat tolleret; sed quia omnia ambiens timere judicem noluit, ex hac vita subtractus, nudus ad judicem vadit. Sequitur :

VERS. 22. — *Cum satiatus fuerit, arctabitur.* Prius quippe anbelat per avaritiam, concupita congregare, et, cum quasi in quodam ventre avaritiae multa congesserit, satiatur, arctatur; quia dum anxius qualiter acquisita custodiat ipsa sua eum saletas angustat. Sequitur : *Aestabuit et omnis dolor irruet super eum.* — Prius namque dolorem habuit in ipsa suae concupiscentiae fatigione, qualiter concupita raperet, quomodo alia blandimenti, alia terroribus auferret. At postquam acquisitis rebus pervenit ad desiderium, alius hunc dolor fatigat, ut cum sollicito timore custodiat, quod cum gravi labore meminit acquisitum. Post haec quoque ad gehennam ducitur, aeternis cruciatis mancipatur. Omnis ergo dolor super eum irruet, quem et hic prius pœna concupiscentiae, postmodum vero cura custodice, et illuc quandoque pœna ultiōis cremabit. Sequitur :

VERS. 23. — *Utinam impleatur venter ejus, et immittat in eum iram furoris sui, et pluat super illum bellum suum.* — Super hunc hypocritam Dominus bellum suum pluit, cum judiciorum suorum gladiis ejus opera percutit. Bellum namque Deo pluere est, iniqui vitam districtis sententiis desuper ad interitum urgere. Sequitur :

VERS. 24. — *Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum ærum.* — Sciendum quod avaritia aliquando per elationem subrepit, aliquando vero per timorem. Sunt namque nonnulli, dum potiores videri appetunt, in alienarum rerum ambitum succenduntur. Et sunt nonnulli qui, dum sibi subsidiorum necessaria deesse timent, mentem ad avaritiam relaxant et aliena ambiunt, cum sibi sua sufficere non posse suspicantur. Omnis ergo necessitas non incongrue ferrum vocatur, quia vitam inopis mœroris vulnere cruciat, sicut quoque de ejus necessitatibus scriptum est, qui a fratribus venditus, afflictam vitam ducebat. « Ferrum pertransivit animam ejus (*Psal. civ.*, 18). » Quid ergo sunt arma ferrea, nisi necessitates vite presentis, quæ dure premunt, et vitam inopis insequuntur? Ferrum quippe ærugo consumit, et autem consumere difficultius solet. Ferro ergo necessitas presens, quæ transitoria est, ære autem sententia æterna figuratur. Et quia iudicium supernum ab iniqui mente non attenditur, juste arcui comparatur, quomodo velut ex insidiis percutit, dum illud is qui percutitur non attendit. *Fugiet ergo arma ferrea, et irruet in arcum ærum,* quia dum præsentes necessitates metuens multa per avaritiam rapit, extremi judicii districtis se percussionibus anteponit. Sequitur :

VERS. 25. — *Eductus et egrediens de vagina sua, et fulgurans in amaritudine sua.* — Iniquus iste insidiatur deprædationibus proximorum, sed dum prava in cogitatione machinatur, quasi adhuc gladius in vagina est. Dum vero malum quod cogitavit, inique perficit, de vagina sua egreditur. Quia de occulta-

A tione cogitationis sua per iniquitatem male operationis aperitur, ostenditur in opere qualis latuit in cogitatione. Et notandum quod ait : *Eductus et egrediens de vagina sua.* Eductus, scilicet per seductorem, egrediens vero per propriam voluntatem. Fulgor quippe, cum repente desuper venit, cum terrore ante oculos clarescit; claritatem ostendit, et anteposita percutit. Sic videbit iniquus, cum gloriam vite presentis assumpserit, unde in hoc mundo per potentiam clarus ostenditur, inde agitur ut multi seriantur. Quare fulgurare iniqui est, in hujus vite honore clarescere. Sed quia splendor gloriae illius aeternis gehennæ supplicii mancipatur, recte nunc dicitur *fulgurans in amaritudine sua.* Quia enim modo quasi ex terrore et claritate feriens gaudet, B inde post supplicia in perpetuum sustinet. Sequitur : *Vadent et venient super eum horribiles.* — Quid hoc loco horribiles nisi maligni spiritus appellantur? bonis videlicet mentibus pavendi atque fugiendi? Et quia idem maligni spiritus certis quibusque vitiis singuli obsequi sunt credendi, cum perversus iste alia quidem vitia ad momentum deserere videtur, sed alia agere incipit, profecto super hunc horribiles vadunt et veniunt, quia perversi mentem etsi alia mala deserunt, alia occupant. Sequitur :

VERS. 26, 27. — *Omnes tenebrae absconditæ sunt in occultis ejus.* — Quamvis hypocrita actiones bona in superficie ostendit, quedam tamen in eo malorum operum tenebrae apparent, sed tamen minus prodit in opere, quam in ejus lateti cogitatione. Nam qui cuncta simul in effectu non explet, cuncta quæ noceant in mente tacitus tenet. Sequitur : *Devorabit eum ignis, qui non succenditur.* — Miro valde modo paucis verbis expressus est gehenna ignis. Ignis namque corporeus, ut esse ignis valeat, corporeis indigit fomentis, qui cum necesse est ut servetur, per congesta ligna procul dubio nutritur, nec valet nisi successus esse, et nisi refotus subsistere. At contra gehennæ ignis, cum sit corporeus et in semel ipso reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur, sed creatus semel inextinguibilis durat, et successione non indigit, et ardore non caret, quia Omnipotens justitia, futurorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creavit, qui in pena reproborum esse semel inciperet, sed ardorem suum etiam sine lignis nunquam finiret. Sequitur : *Affligit relicitus in tabernaculo suo.* — Inqui enim tabernaculum caro est, quia letus ipsam inhabitat, et, si sit possibile, optat ut eam nunquam relinquit. Quam videbit carnem, cum in resurrectione suscepit, cum ea gehennæ ignibus traditus ardebit. Tunc ab ea educi appetit, tunc ejus tormenta, si valeat evadere, querit. Tunc incipit velle vitare quod amavit, sed qui eamdem carnem Deo præposuit, judecante Deo agitur, ut ex ea amplius in igne crucietur. Hic itaque eam relinquere non vult, et tamen ab ea abstrahit: illic eam relinquere appetit, et tamen in eo propter supplicia servatur. Ad aug-

mentum itaque tormentil, et hic de corpore no-
lens educitur, et illic in corpore tenetur invitus. Se-
guitur :

VERS. 28. *Revelabunt caeli iniquitatem ejus, et
terra consurget adversus eum.* — Quid enim per cœ-
los, nisi justos; et quid per terram, nisi peccatores
accipimus? Unde et in Dominica oratione petimus :
« Fiat voluntas tua in cœlo et in terra (*Math. vi.*,
10). » Hujus itaque impii ad illud terrible judicium
deducti revealant cœli iniquitatem : et terra resurgit
adversus eum, ut qui hic nec bonis unquam nec
malis pepercit, in illo eum tremendo examine et
justorum vita, et peccatorum pariter accuset ; et
gravis quidem est, si quid justis potius, quam pec-
catoribus noceat. Unde et per prophetam dicitur :
« Sanguis ejus in medio ejus est. Super limpidissi-
mam petram effudit eum ; non effudit illum super
terram, ut possit operiri pulvere (*Ezech. xxiv*, 7). »
Possunt vero per terram non peccatores et reprobi,
sed hi qui terrenis actibus occupati, eleemosynarum
et lacrymarum ope ad aeternam vitam pervenient,
designari. De quibus per Psalmistam dicitur, cum
venire Dominus ad judicium nuntiaretur : « Advo-
cavit cœlum desursum et terram, ut discerneret po-
pulum (*Psal. xl ix*, 4). » Hypocrite itaque hujus
caeli iniquitatem revealant, atque terra adversus eum
consurget, cum et hi qui cum Deo judices veniant, et
hi qui per judicium liberantur, pravitatis illius testes
existantur. Sequitur :

VERS. 29. *Apertum erit germen domus illius, de-
trahetur in die furoris Dei.* — Tunc germen domus
illius aperitur, cum omne malum, quod in con-
scientia illius nascebatur, ostenditur. Modo quippe
germen domus hypocrita manet occultum, quia etsi
in bona imagine appareat ejus operatio, sed latet
intentio. In hoc itaque hypocrita germen domus
aperitur, quia in ejus mente cogitatio perversa de-
tegitur, et in die furoris Dei detrahetur, quia ostensa
ira judicis flammis ultricibus traditus, ab ejus con-
spectu separatur. Sequitur : *Hæc est pars hominis
impii a Deo, et hereditas verborum ejus a Domino.* —
Si enim bene agere in hac vita positus voluisset,
partem apud Dominum coelestis regni consortium
haberet, sed quia pravis subdi desiderii elegit,
partem suam a Domino in tormentis invenit, quia
ejusdem Domini participari gratia non quasivit. Qui
enim pro magnis malis in supplicium mergitur, for-
tasse credebat quod per id verbis quæ male dixer-
at minime judicaretur. Sed cum disticta omnipot-
tentis justitia Dei supplicium a reprobis pro perversis
actibus exigit, eis mala usque ad verborum retribu-
tionem reddit. Sancti autem viri non partem a Do-
mino accipere, sed partem suam ipsum Dominum
habere desiderant. Unde Propheta deprecatur dicens :
« Portio mea Dominus (*Psal. cxviii*, 57). » Iniquus
vero, qui portionem suam habere ipsum Dominum
non quasivit, partem suam extra Dominum ignem
invenit. *Hæc Sophar ita intulit, ut per ea quæ contra
hypocritam dixerat, beati Job vitam feriret, existi-*

A mans quod is, qui a Domino percussus esset, cuneta bona quæ eggerat, mente simplici non egisset. Quem enim percussum vidi, Deo dispuisse credidit. Sed beatus Job more sanctæ et universalis Ecclesie, quæ a perversis verborum jacula æquanimiter tolerat, et cum superborum dicta audit, humilitatis suæ tra-
mitem non derelinquit, cum magna cordis humili-
tate subjunxit, dicens :

CAPUT XXI.

VERS. 1, 2, 3. *Audite, queso, sermones meos,
et agite pénitentiam.* — Qui enim cum diceret, au-
ditie, addidit queso, cum quanta humilitate loquatur
insinuat, dum contra superbientes rogit, ut eorum
sensus ad salutis doctrinam deducat. Sequitur :
B *Sustinet me ut et ego loquar, et post, mea, si videbitur,
verba ridete.* — Boni etenim cum loquuntur,
duo sunt quæ in suis locutionibus attendunt, ut vi-
delicet aut sibi et auditoribus suis, aut sibimet solis
prosint, si auditoribus prodesse non possunt. Cum enim bene audiuntur bona quæ dicunt, simul sibi et
auditoribus prosunt. Cum enim ab auditoribus deri-
dentur, sibi procul dubio præstiterunt quos a culpa
liberos fecerunt. Et notandum quia dum subjungetur,
agite pénitentiam, præmisit audite. Cum vero sub-
deret, *post, mea, si videbitur, verba ridete, præmisit,
sustinet me.* Audire quippe volentis est, sustinere
nolentis. Amici ergo ejus si doceri appetunt, au-
diant ; si autem irridere parati sunt, sustineant quæ
dicuntur. Sequitur :

VERS. 4. *Nunquid contra hominem disputatio mea
est, ut merito non debeam contristari?* — Omnis qui
Deo placet et hominibus displicet causas tristitiae
nullas habet. Qui autem hominibus placens, Deo
displicet, aut simul Deo et hominibus displicere se
credit. Si hunc tristitia non afficit, a virtute sa-
pientia alienus existit. Beatus autem Job dispuisse
Deo inter flagella se credit, et idcirco animum ad
tristitiam vocavit, quia despiciendus non erat cui se
dispuisse formidabat. Sequitur :

VERS. 5. *Attende me et obstupescite, id est, con-
siderate que egi, et admiramini.* Sequitur : *Et super-
ponite digitum ori vestro.* — Ac si aperte : Scientes
bona quæ egi, et considerantes mala quæ patior,
D iversimodo etiam a verborum culpa compescite,
ataque in meis persecutionibus vestra damna formi-
date. Vel certe quia digitis quoque discernimus, non
incongrue per digitum discretio designatur. Unde
per Psalmistam dicitur : « Benedictus Dominus Deus
meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos
meos ad bellum (*Psal. cxliii*, 1). » Digitus ergo ori
superponitur, cum per discretionem lingua refrena-
tur, ne per hoc quod loquitur in stultitiae culpe dilata-
batur. Sequitur :

VERS. 6. *Et ego quando recordatus fuero, perti-
mesco, et concutit carnem meam tremor.* — Quia
beatus Job actuuum suorum oblitus non fuerit, ex-
trema ejus locutio ostendit. Quia ex re hoc nunc
quidem ab eo amicis dicitur : *Et ego quando recor-
datus fuero, pertimesco ; constat nimurum quod per*

irrisionem dicatur. Ac si aperte diceretur : Si me aliquid hypocrita habere meminero , in poenitentia mox fletu contremisco. Carnem vero suam si recordatos fuerit tremore perhibet conceuti , id est infirmitatem operis , ultiōis pavore fatigati. Sequitur :

VERS. 7. *Quare ergo impii virunt , sublevati sunt , confortatique divitiis?* — Nisi eos enim patientia diuina toleraret , nequam diu vitam in peccatis ducerent. Sublevantur namque divitiis cum esse potentes incipiunt. Confortantur vero , cum in hac vita diu subsistere permittuntur. Quos enim substantia sublevat , in fastu sua potentiae dierum longitudo confortat. Vel certe sublevati et confortati referuntur , quia sublevantur honoribus , confortantur rebus. Sequitur :

VERS. 8. *Semen eorum permanet coram eis.* — In augmento magna felicitatis , cum magno patrimonio dantur et haeredes. Ac ne qua necessitas temporis saltē ab oculis subtrahat eos , in quibus animus exsultat , sequitur : *Propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum.* — Ecce adest vita , adsunt honores et divitiae , adsunt filii , adsunt nepotes. Sequitur :

VERS. 9. *Domus eorum securae sunt et pacatae , et virga Dei non est super illos.* — Securæ et pacatae sunt , quia peccantes vivunt , lugenda agunt , et gaudia non relinquunt , et virga eos supernæ discipline non percutit. Sequitur :

VERS. 10. *Bos eorum concepit , et non [abortivit] abortit , vacca peperit , et non est privata fetu suo.* — Vulgaris locutionis est , ut bovem masculum , et vaccam feminam , sed litteratura locutio communis generis appellat. Unde nunc dicitur. *Bos eorum concepit , et non abortivit , et reliqua.* Dominus gregum prima felicitas est , si grex sterilitatem non habens , concepit; secunda si conceptus ad partum venit ; tertia vero si hoe , quod parturitum est , per nutrimenta ad profectum ducatur. Ut ergo tota simul adesse impiorum demonstret corum greges beatus Job asserit concepsisse , et non abortuisse , peperisse et fetu proprio non esse privatos .

VERS. 11. *Egrediuntur quasi greges pareuli eorum , et infantes eorum exsultant lusibus.* — Ipsum quoque infantum lusum in domo iniquorum ne vilem valde esse crederemus , suljungens ait :

VERS. 12. *Tenent tympanum et citharam , et gaudent ad sonitum organi.* Ac si patenter dicat : Cum Domini honoribus et rebus tument , subjecti ludicris actibus gaudent. Sequitur :

VERS. 13. *Ducunt in bonis dies suos , et in puncto ad inferna descendunt.* — Ecce , beate vir , eorum gaudia diu narraveras , quomodo nunc asseris quod in puncto ad inferna descendant , nisi quod omnis longitudo temporis vita presentis punctus esse cognoscitur , cum sine terminatur ? In puncto enim stylum ponimus et levamus. Quasi ergo in puncto vitam tetigi , quia hanc accepit et amisit. Potest in puncto hoc quoque intelligi , quod sepe hi , qui diu in iniuitate tolerati sunt , subita morte rapiantur , ut nec

A flere ante mortem licet quæ peccaverunt. Sequitur :

VERS. 14. *Qui dixerunt Deo : Recede a nobis.* — Ille verbis dicere vel stulti minime presumunt , sed tamen perversi omnes Deo recedere non verbis , sed moribus dicunt. Dicunt ergo : *Recede a nobis* , qui ei ad se adiutum præbere recusant , eumque pravis actibus impugnant etiam verbis eum laudare videantur. Dicunt etiam : *Scientiam viarum tuarum nolumus* , — eo ipso quo ejus scientiam apprehendere contemnunt. Via autem Dei pax , via Dei humilitas , via Dei patientia est. Sed quia haec omnia iniqui despiciunt , Deo dicunt : *Scientiam viarum tuarum nolumus.* Dum enim in praesenti vita superbunt , dum honoribus inflantur , dum etiam si non habent , appetunt , vias Dei in cogitatione contemnunt. Sequitur :

VERS. 15. *Quis est Omnipotens ut serviamus ei?* — Mens enim hominis male exteriorius fusa , sic in rebus corporeis sparsa est , ut neque ad semetipsam intus redeat , neque eum , qui est invisibilis , cogitare sufficiat. Unde viri carnales jussa spiritualia contemnentes Deum , quia corporaliter non vident , quandoque ad hoc pervenient , ut etiam non esse suspicentur. Unde scriptum est : « Dixit insipiens in corde suo : Non est Deus (Psal. xiii, 1). » Sequitur : *Et quid nobis prodest , si oraverimus eum?* — Cum Deus in oratione non queritur , citius animus in oratione lassatur , quia cum illa quisque postulat quæ fortasse iuxta occultum judicium Deus retribuere recusat , ipse quoque venit in fastidio , qui non vult dare quod amat. Sese magis Dominus quam ea quæ condidit vult amari , aeterna potius quam terrena postulari , sicut scriptum est : « Quærere regnum Dei , et haec omnia adiicientur vobis (Matth. vi, 33). » Sequitur :

VERS. 16. *Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua , consilium impiorum longe sit a me.* — Bona in manu habet , qui despiciendo temporalia sub dominio mentis premit , nam quisquis ea minime diligit , se magis illis quam sibi illa supponit. Quidnamque est iniquorum consilium , nisi terrenam gloriam quærere , aeternam negligere salutem , tempora-lem cum damno interiori appetere , et dolores transitorios ad aeternos gemitus commutare ? Vir igitur sanctus , has iniquorum cogitationes intuens , aspernetur et dicat : *Consilium impiorum longe sit a me.* Sequitur :

VERS. 17. *Quoties lucerna eorum extinguitur.* — Sæpe impius in lucem suam aestimat filiorum vitam , sed cum filius , qui nimis amatur , subtrahitur , lucerna impii , que videbatur , extincta est. Sæpe impius presentis honoris gloriam lucernam putat , sed dum sublata dignitate dejicitur , lucerna extincta est , quæ ei iuxta desiderium lucebat. Sequitur : *Et superveniet eis inundatio , et dolores dividet furoris sui.* — Inundatio impiorum supervenit , cum dolorum fluctus ex aliqua adversitate patiuntur. Bene autem dicunt : *Et dolores divides furoris sui* , qui enim aeternos dolores impio per retributionem servat , et aliquando mentem ejus etiam temporali dolore transverberat , quia hic quoque et illic percutit , furoris sui super impium

dolores dividit. Neque enim pena præsens, quæ **A** et de furore Omnipotentis bibet. — Qui si in hac vita iniusti animum a pravis desideriis non immutat, ab æternis suppliciis liberat. Unde et per Psalmistam dicitur : « Pluit super peccatores laqueos, ignis et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum (Psal. x, 6). » Dicendo etenim laqueos, ignis, sulphur, et spiritus procellarum, multos nimurum dolores intulit. Sed quia ab his doloribus peccator, qui non corrigitur, ad æterna supplicia vocatur, eosdem dolores non jam totum calicem, sed partem calicis dixit, quia videlicet eorum passio hic quidem per dolores incipitur, sed in ultione perpetua consummatur. De quorum fine adhuc subiungitur :

VERS. 18. *Erunt sicut paleæ ante faciem venti, et sicut favilla, quam turbo dispergit.* — Iniquus cum in potestate conspicitur, cum valde in oppressionibus ac violentiis effrenatur, ab infirmorum cogitationibus gravis nimium, et quasi in hunc mundum radicatus testimatur. Cum enim districti judicis sententia veniret, omnes iniqui quasi paleæ ante ventum erunt ; qui, ut ita dicam, iræ flatu subito levantur, atque asportantur ad ignem, quos hic quondam in suis præjudicis, quasi duri ponderis super jacentem molem negligentium lacrymæ movere non poterant ; et ad rapientis judicii manum leves sunt, qui per injustitiam proximis graves fuerunt. Sequitur : *Et sicut favilla, quam turbo dispergit.* — Ante omnipotentis Dei oculos iniqui vita favilla est, quia et si ad momentum appareat viridis, ab ejus tamen judicio jam consumpta cernitur, quia consumptioni æterna est deputata. Hanc favillam turbo dispergit, quia **C** Deus noster manifeste veniet, et non silebit (Psal. lxxix, 5), et reliqua. Sequitur :

VERS. 19. *Deus serravit filii illius dolorem patris, et cum reddiderit tunc sciet.* — Et rursum scriptum est : « Anima, quæ peccaverit, ipsa punietur (Ezech. xviii, 4). » Peccatum quippe originale a parentibus trahimus, et nisi per gratiam baptismatis solvamus, etiam parentum peccata portamus, quia unum adhuc videlicet cum illis sumus. Reddit ergo peccata patrum in filiis, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima punitur prolis, et rursum peccata parentum non reddit in filiis, quia ab originali culpa per baptismum liberamur, non jam parentum culpas, sed, quas ipsi committimus, habemus. Sed tamen intelligi etiam aliter potest, quia quisquis pravi parentis iniquitatem imitatur, etiam ex ejus delicto constringitur. Quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius gravatur. Sequitur : *Et cum reddiderit tunc sciet.* — Nescit enim impius mala quæ fecit, nisi pro eisdem malis puniri jam cœperit. Unde et per prophetam dicitur : « Et tantummodo sola vexatio intellectum auditum dabit (Isa. xxviii, 19). » Tunc namque intelligit quod audiuit, cum se jam pro contemptu vexari doluerit. Sequitur :

VERS. 20. *Videbunt oculi ejus intersectionem suam,*

positus, culpam suam videre voluisse, de Omnipotenti furore postmodum non biberet, sed, qui hic avertit oculos a respectu criminis, illic declinare non valet sententiam damnationis. Sequitur :

VERS. 21. *Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se ? Et si numerus mensium ejus dimidietur ?* — Neque enim sic debemus accipere, ut iniquus iste postea quam damnatus æternis suppliciis fuerit, de domo sua, id est cognatis, quos reliquerit, minime cogitabit, cum per semetipsam Veritas dicit : « Quia dives, qui in inferno sepultus fuerat, de quinque fratribus, quos reliquerat, etiam in supplicium positus curam gerebat (Luc. xvi, 28). » **B** Omnis namque peccator prudens erit in poena, qui stultus fuit in culpa. Pro summo hic namque bono concupiscit germen generis habere domum vel familiam, opibus repleri, et diu in hac carnis corruptione vivere. Sed si fortasse aliiquid ad ejus desiderium veniat, quod tamen obtinere non possit nisi cum offensione Conditoris, ejus animus ad paululum perturbatur; cogitat quia si hoc egerit unde offensam sui Conditoris incurrit, in domo, in filiis, in vita percutitur. Sed superbia sua protinus instigatus obdurescit, et quilibet in vita percussione sentiat, nequaquam curat, dummodo quæ cogitaverit expletat, et, quo usque vivit, voluptates suas perficere non desistat. Et in hoc ergo se peccator contra Deum erigit, ubi Deus omnipotens ejus erectionem frangit, et nec illata percussio mentem humiliat, quan in deliberatione contra Deum obstinatio obdurat. Sequitur :

VERS. 22. *Nunquid Deum quispiam docebit scientiam, qui excelsos judicat ?* — Cum his quæ de nobis agnitus ambigimus, debemus alia quæ nobis sunt certa conspicere, et eam quæ de nostra nobis in certitudine surrexerat, cogitationis querelam placare. Ecce enim quod electos ad vitam flagella revocant, et malis actibus reprobos nec flagella compescunt, omnipotentis Dei judicia super nos valde occulta sunt, et iustitia non sunt. Sed tendamus oculum mentis ad superiora. In illis aspicimus, quia de nobis quid juste conqueri non habemus. Omnipotens enim Deus angelorum merita discernens, alios in æterna luce sine lapsu permanere constituit, alios sponsos ab statu sue celstitudinis in æternæ damnationis ultione prostravit. Nobiscum igitur injuste nihil agit, qui et subtiliorem nobis naturam juste judicavit. Sequitur :

VERS. 23, 24, 25. *Iste moritur robustus et sanus, dives et felix. Viscera ejus plena sunt adipe, et medullis ossa ejus irrigantur. Alius vero moritur in amaritudine animæ suæ absque ullis opibus.* — Ista cum ita sint, quis in Omnipotens secreto discutiat, cur ita haec esse permittat? Sed electis et reprobis vita quidem dispar est, carnis autem in morte corruptio dispar non est. Unde subjungitur :

VERS. 26. *Et tamen simul in pulvere dormient, et termes operient eos.* — Quid ergo mirum, si prospe-

ritate vel adversitate præsentis sæculi dissimiliter ad momentum currunt, qui per corruptionem carnis ad terram similiiter redeunt? Illa est ergo solummodo vita cogitanda, in qua cum resurrectione carnis ad finem dissimilem pertingitur retributionis. Sequitur:

VERS. 27, 28. *Certe noni cogitationes vestras, et sententias contra me iniquas. Dicitis enim: Ubi est dominus principis? et ubi tabernacula impiorum?* — Impium enim crediderant, quem a latibus rebus temporaliter destructum videbant. Sed sanctus vir tanto eos alta consideratione dijudicat, quanto interdamna, quae perirelerat, infracta rectitudine stabat. Quid enim ei foris rerum damna nocuerant, qui illum non amiserat, quem interius amatabant? ALLEGORICE. *Viscera ejus plena sunt adipi.* Sicut enim ex abundanti cibo adeps, ita ex abundanter rerum superbia nascitur, quae impingat mentem divitis, dum elevatur animus superbientis. Superbia quippe cordis, quasi quedam pinguedo est crassitudinis. Unde, quia plerique ex abundantia peccata perpetrant, per Prophetam dicitur: « Prodiit quasi ex adipi iniquitas eorum (Psal. LXXII, 7). » Amatores hujus sæculi quasi ossa habent, quando in hoc mundo fortitudinem dignitatum possident. Sed si exteriori dignitati desini terrene et domesticæ divitiae, quantum ad *rum judicium ossa quidem habent, sed et medullas in ossibus non habent.* Quia ergo sic iste amator hujus sæculi exteriori potestate fulcitur, ut etiam interiori terrenæ domus abundantia saginetur, dicitur, *et medullæ ossa ejus irrigantur.* Vel certe ossa sunt hujus divitiae pravae consuetudines et durae. Medullæ vero in ossibus sunt ipsa mala desideria vivendi, quæ neque ex pravitatis satisfactione satiantur. Quia medullæ quasi ossa irrigant, cum ipsa prava desideria perversas consuetudines suas in voluptatum delectatione conservant. Et sunt nonnulli qui in hoc mundo divitias non habent, sed habere concupiscunt, elati esse appetunt, quamvis in hoc mundo quod cupiunt, obtinere non possint. Et cum nullis religi vel honoribus fulti sint, per mala tamen desideria in conspicu interni iudicis, reos conscientia addicit. Talis etenim quisque plerumque ideo affligitur, quia ditescere ac superbire non valet. In pulvere etenim dormire est, in terrenis desideriis oculos mentis claudere. Unde unicuique peccanti, et in culpa sua dormienti dicitur: « Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ephes. v, 14). » Vermes vero qui de carne nascuntur, eos simul operiunt, quia sive divitiae sive pauperis animum cure carnales premunt. In rebus enim terrenis pauper et dives reprobus quamvis non pari prosperitate fulciantur, pari tamen anxietate turbantur, quia quod ille jam cum metu habet, iste cum anxietate appetit, et quia habere non valet, dolet. Sed cum scriptum sit: « *Quis scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in illo est?* (I Cor. i, 11.) » *qua ratione nunc dicitur certe novi cogitationes tuas?* Sed tunc spiritus hominis

A ignoratur ab altero, cum verbis vel opibus non demonstratur. Nam cum scriptum sit: « *Ex fructibus eorum cognoscetis eos (Math. vii, 11).* » per hoc quod foris agitur, quidquid latet aperitur. Proinde beatus Job cum amicorum colloquientium cogitationes nosse se diceret adjunxit: *Et sententias contra me ini- quas, ut ex patenti re ostendat, quia hoc, quod in eius latebat, invenisset. Sequitur:*

VERS. 29, 30. *Interrogate quemlibet de viatoribus, et haec eadem illum intelligere cognoscetis, quia in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur.* — Sæpe etenim diu divina patientia tolerat, quos jam ad supplicia praescita condemnat, permittit flere, quos adhuc cernit pejora perpetrare. Quia enim videt ad quam damnationis foveam B tendant, hoc eis pro nihil esse existimat, quod hic perversi relinquenda multiplicant. Viator quippe dicitur, qui præsentem vitam sibi esse viam, non patriam, attendit. Qui in dilectione pretereuntis sæculi cor ligere despicit, qui non remanere in transeuntibus, sed ad æternam pervenire concupiscit. Hinc Moy-ses ait: « *Transiens video visionem hanc (Exod. iii, 2).* » Hinc Jeremias ait: « *O vos omnes qui transi- stis per viam, attendite et videte, et cætera (Thren. iii, 2).* » Igitur, quia malus: ad diem perditionis servatur: et ad diem furoris ducetur, hoc non nisi qui est viator intelligit, quoniam qui cor in præsentibus sigit, quæ iniquum sequantur supplicia non deprehendit. Sequitur:

VERS. 31. *Quis arguet coram eo viam ejus, et quæ fecit quis reddet illi?* — Sæpe malus indignationem Conditoris sui quam in æternum passurus est, et in hac quoque vita positus experitur, dum prosperitatem quam amat amittit, et adversitatem quam formidat invenit. Et quamvis increpari de suis pravatibus auctorum lingua etiam in prosperis valeat, scimus tamen quod cum facta sua perversum quemque dejiciunt, justorum increpatio convalescat. Sed qua ratione ista dicuntur, dum etiam justis tacentibus hoc quoque notum sit, quia toties hic iniqui via arguitur quoties ejus prosperitas intervenisse adversitate turbatur. Sed beatus Job, dum de omni malorum corpore loqueretur, subito ad iniquorum omnium caput verba convertit. Vidit enim quod in finem mundi Satan hominem ingrediens, quem sacra Scriptura Antichristum appellat, tanta elatione extollitur, tanta virtute principatur, tantis signis et prodigiis in sanctitatis ostensione se elevat, ut argui ab homine ejus facta non valeant, quia cum potestate terroris adjunguntur etiam signa ostensæ sanctitatis et ait: *Quis arguet coram eo viam ejus?* Quis videlicet hominum illum increpare audeat, cuius visum ferre pertimescit? Sed tamen ejus viam, non solum Elias et Enoch, qui in ejus exprobatione ad medium reducuntur, etiam omnes electi arguant, dum contemnunt, dum virtute mentis ejus malitia resistunt. Sed quia hoc ex divina gratia, et non suis viribus faciunt, recte nunc dicitur: *Quis arguet coram eo viam ejus?* Quis etenim nisi Deus,

cujus adjutorio electi ut resistere valeant fulciuntur? Multi enim nunc vias Antichristi judicantes corripiunt, sed hoc quasi in ejus absentia faciunt, dum illum arguant quem adhuc specialiter non intuentur. Cum vero in illo damnato homine venerit, quisquis ejus præsentiae resistit coram eo viam ejus arguet, cuius vires conspicit et contemnit. Vel certe viam ejus arguere est, prosperitatem cursus ejus aeterno supplicio interveniente turbare. Quod quia Dominus solus propria virtute facturus est, de quo scriptum est: « Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui et destruct illustratione adventus sui (II Thess. 11, 8), » recte dicitur: *Quis arguet coram eo viam ejus?* Unde et sequitur: *Et quæ fecit quis reddet ei?* Quis nimur nisi Dominus qui solus illi perdito homini quæ fecit reddet, dum potestatem ejus tam validam per adventum suum aeterna damnatione conriverit. Sequitur:

VERS. 32. *Ipse ad sepulcra ducetur, et in congerie mortuorum vigilabit.* — Quia sepulcra mortuos contegunt, quid aliud (per sepulcra, quam reproborum corda signantur, in quibus extinctæ a vita beatitudinis animæ velut in sepulcris latent?) Iniquus ergo iste ad sepulcra deducitur, quia in pravorum cordibus recipietur, quomodo soli illi eum suscipiunt, in quibus mortuæ anime a Deo reperiuntur. De quo recte etiam, dum ejus supplicia describerentur, per prophetam dicitur: « In circuitu illius sepulcra ejus, omnes interfici et qui cederent gladio (Ezech. xxii, 22). » Illi quippe in inferno juxta illum sunt. Satana itaque in congerie mortuorum vigilare est, in reproborum cordibus malitiæ suæ astutias exercere. Sequitur:

VERS. 33. *Dulcis fuit glareis Cocytii.* — Graeca lingua Cocytius, luctus dicitur, qui tamen luctus seminarum vel quorumlibet infirmantium solet intelligi. Sapientes hujus saeculi a luce veritatis exclusi, quasi umbras quasdam de veritatis inquisitione tenere conati sunt. Unde Coctyrum flumen currere apud inferos putaverunt, videlicet designantes quod hi qui digna doloribus opera faciunt, in infernum ad luctum decurrunt. Scriptum quippe est: « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum (Psalm. xxx, 25). » Qui enim in Domino confortari renunt, ad luctum per animi infirmitatem tendunt. Glaream lapillos fluminum appellare consuevimus, quos aqua defluens trahit. Quid ergo per glaream, nisi reprobri designantur, qui suis volupta-

tibus dediti, quasi semper ad ima trahuntur? Qui enim contra voluptates hujus saeculi stare fortiter nolunt, glareæ Cocytii flunt, quia suis quotidie lapsibus ad luctum tendunt: ut in aeternum postea lugent, qui modo se in suis voluptatibus delectabili relaxant. Et quia antiquus hostis suum vas illum reprobum hominem ingressus dum dona persvis tribuit, dum eos in hoc mundo honoribus extollit, dum eorum oculis prodigia ostendit, dum fluxæ mentes hunc in suis prodigiis mirantur et sequuntur, bene de eo dicitur: *Dulcis fuit glareis Cocytii.* Cum enim hunc electi despiciunt, cum mentis calce contemnunt, illi eum sequentes diligunt, qui velut ab aqua voluptatis ad perpetuum luctum trahuntur, qui per terrenam concupiscentiam more **B** glareæ quotidianis lapsibus ad ima dilabuntur. Sequitur: *Et post se omnem hominem trahet, et ante se innumerabiles.* — Hoc loco homo humana sapiens dicitur. Sed cum plus sint omnes quam innumerabiles, querendum nobis est cur ante se innumerabiles, et post se omnes trahere dicitur, nisi quod antiquus hostis in reprobum tunc hominem ingressus, cunctos quos carnales invenerit, sub sue jugum ditionis rapit. Qui et nunc priusquam appareat innumerabiles quidem, non tamen omnes carnales trahit, quia quotidie a carnali opere ad vitam multi revocantur, atque ad statum justitiae alii per breven, alii vero per longam pœnitentiam redeunt; et nunc innumerabiles rapit, cum falsitatis sue stupenda hominibus signa non exhibet. Cum vero coram carnalium oculis miranda eis prodigia fecerit, post se tunc non innumerabiles, sed omnes trahit; quia bonis presentibus delectantur, potestati illius se absque retractatione subjiciunt. Haec beatus Job, qui contra iniquorum principem mire disserruit, qui in hac vita extollit permittitur, sed in adventu Domini destruetur, de se patenter ostendit quia flagella Dominica non ex offensione suscepit, quomodo si iniquus quisque in hac vita permittitur prosperari, necesse est ut electus Dei debeat sub flagelli fervore teneri, ex qua re amicos arguit dicens:

VERS. 34. *Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?* — Amici beati Job eum consolari non poterant, in quo suis sermonibus veritati contraibant. Cumque hinc hypocritam vel impium dicent, per hoc quod ipsi mentientes perpetrabant culpan, augebant procul dubio pœnam justi vulneribus afficti.

LIBER SEXTUS DECIMUS.

CAPUT XXII.

Qui contra veritatis verba... allegatione deficiunt, sepe etiam nota replicant, ne tacendo victi videantur. Unde Eliphaz, beati Job sermonibus pressus, ea dicit quæ nullus ignorat, ait enim:

VERS. 1, 2. *Nunquid Deo comparari potest homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ?* — In comparatione etenim Dei, scientia nostra ignorantia est. Ex Dei namque participatione sapimus, non comparatione. Sequitur:

VERS. 3. *Quid prodest Deo si justus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua?* — In omni quippe quod bene agimus, nosmetipsos, non autem Dominum juvamus. Unde per Psalmistam dicitur : « Dicit Dominus : Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges (Psalm. xv, 2). » Sequitur :

VERS. 4, 5. *Nunquid timens te arguet te, et veniet tecum ad judicium?* — Quis hoc vel desipiens sentiat, quod Dominus ex timore arguat, et ex metu judicium suum contra nos proponat ? Sed quia verba sua metiri nesciunt, procul dubio ad otiosa dicta dilabuntur, in quibus si se minime reprehendunt, statim ad noxia et contumeliosa prosilunt. Unde Eliphaz, qui odiosa intulit, ad contumeliosa protinus verba prorupit dicens : *Et non propter malitiam tuam plurimam, et infinitas iniquitates tuas?* — Sequitur :

VERS. 6. *Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa.* — In Scriptura sacra appellatione pignoris aliquando donum Spiritus sancti signatur, ut illud Pauli : « Qui dedit nobis pignus Spiritus (II Cor. v, 5.) » Aliquando confessio peccatorum, sicut in lege scriptum est : « Si debitum debet tibi quispiam frater tuus, et abstuleris pignus ab eo, ante solis occasum pignus restitue (Deut. xxiv, 12, 13). » Quia ergo sancta Ecclesia quilibet ab hereticis ad veritatem fidei revertentes praecipit prius ut confiteri erroris sui culpam habeant, persuadet, et quasi per hereticorum speciem, per Eliphaz dicitur. *Abstulisti pignus fratrum tuorum sine causa*, id est, ab his qui a nobis ad te veniunt inutiliter confessionem erroris exigisti. Si vero, ut praediximus, pignus, dona sancti Spiritus sentimus, heretici sanctam Ecclesiam fratrum suorum dicunt pignus abstulisse, quia illos qui ad illam veniunt, dona spiritualia suspicantur amittere. Unde sequitur : *Et nudos expoliasti vestibus.* — Eos quos heretici perversis praedicationibus trahunt, praecepta doctrinæ suæ quasi quedam vestimenta habere existimant, et tandem illos vestitos putant, quandiu hæc quæ ipsi praedicaverunt, ab illis servari considerant. Ex quibus cum quidam ad sanctam Ecclesiam redeant, eos protinus doctrinæ vestimenta perdidisse suspicantur. Sed cum nudus expoliari nequeat, querendum nobis est, quomodo prius nudi, et postmodum expoliati memorantur. Sed sciendum quia omnis qui cordis puritate perficitur, eo ipso quo duplicitatis tegumentum non habet, nudus est. Et sunt nonnulli apud hereticos, qui cordis quidem puritatem habent, sed tamen doctrinæ eorum dogmata perversa suscipiunt. Hi nimis ei ex sua puritate nudi sunt, et quasi ex eorum predicatione vestiuntur. Sequitur :

VERS. 7. *Aquam lasso non dedisti, et esurienti substraxisti panem.* — Hereticci quo veritatis soliditatem non tenent, eo nonnunquam student ut loquaciores appareant, et contra catholicorum fidem quasi doctrinæ scientia gloriantur. Cunctos quos aspiciunt pravis ad se trahere sermonibus querunt, et unde sibi alios ad interitum sociant, inde aliquid se age-

A re vivaciter putant. Eos vero lassos dicimus, qui sub hujus seculi onere laborioso fatigantur. Unde et ipsa Veritas dicit : « Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos (Math. xi, 28). » Hereticci igitur qui sua dogmata prædicare non cessant, sanctam Ecclesiam quasi de imperitia irrident, dicentes : *Aquam lasso non dedisti, et esurienti substraxisti panem.* Se enim dare aquam lasso existimant, cum quibusdam sub terreno fasce laborantibus, sui poculum erroris præbent : et panem esurienti se non substraxisse suspicantur, qui etiam de invisibilibus atque incomprehensibili bus inquisiti, cum superba audacia respondent et tunc se doctos præ omnibus credunt, cum loqui de incognitis infelicius presumpunt. Sancta vero Ecclesia dum quempiam videt esurire quod ei non proposit accipere, aut si jam sunt sibi cognita modestie supprimit, aut, si adhuc videntur incognita, humili-
ter fatetur, eosque ad ordinatæ humilitatis sensum revocat, cum per suum illis prædicatorem dicit : « Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (Rom. xi, 20). » Et rursus. « Noli altum sapere, sed time (Rom. xii, 3). » Sequitur :

VERS. 8. *Infortiudine brachii tui possidebas terram, et potentissimus obtinebas eam.* — Ac si patenter dicat : Qui in prædicatione tua terram universaliter occupasti, potentia fortitudinis, non ratio veritatis fuit. Quia enim Christianos principes prædicationem ejus tenere consipiunt, hoc quod ei a populis creditur, non virtutem rectitudinis, sed causam sæcularis potentie esse suspicantur. Sequitur :

VERS. 9. *Viduas dimisi vacas, et lacertos pupillorum comminuisti.* — Plebes quæ hereticis prædicantibus sunt subjectæ, ex carnali intelligentia errorum eorum semina perversa suscipiunt, eisque in sua damnatione sociantur. Sed cum sancta Ecclesia ipsos errorum prædicatores, vel ratione victos ad se suscipit, vel studio perversitatis obduratos sub disciplina suæ vinculo restrinxit, destituti hereticci cum remanere apud se plebes sine prædicatoriis vident, quid aliud a sancta Ecclesia quam viduas vacuas relictas dolent ? Et quia subtractis hereticorum magistris eorum discipulos in suo opere infirmari suspicantur, quasi lacertos pupillorum comminutos ab Ecclesia esse conqueruntur. Vel certe quia sancta Ecclesia, dum quosdam ab hereticis venientes suscipit, liquet nimurum quod pristino errori eorum contradicit. Quia ergo eos a carnali intentione sua superstitionis revocat, hereticci cum hos aliter vivere aspiciunt quam docuerunt, lacertos eorum ab operatione, quam prius tenuerant, comminutos esse ab Ecclesia detestantur. Sequitur :

VERS. 10. *Propterea circumdat es laqueis et conturbat te formido subita.* — Illum formido subita conturbat, qui considerare neglit quid ex distributione judicis venientis immineat. Quia ergo fidem populum hereticci culpis perfidie oppressum creant, circumdata laqueis accusant, et quia existimant quod futura non prævideat in percussione

sa hunc subita conturbatum formidine putant. Se-

A diligunt, longiori sibi ejusdem vitæ spatia promittunt? Sed cum eos mors superveniens a presenti vita subtrahit, eorum vita spatia, quæ sibi longiora quasi in cogitatione tendere consueverant, intercedit. Inquit enim dum corde transire ad æterna negligunt, et cuncta presentia fugitiva esse non intuentur, mentem in amore vita presentis figunt, et quasi longæ habitationis in ea sibi fundamenta construunt, quia in terrenis rebus per desideria solidantur, et quia quotidiano temporis lapsu, ipsa presentis vitæ mortalitas decurrit, atque dedicationem reproborum eosdem reprobos subtrahendo destruit, recte de inquis dicitur: *Et fluvius subvertit fundamen- tum eorum*, id est, ipse cursus mutabilitatis statum in eis subruit perverse constructionis. Sequitur:

Vers. 11. Et putabas te tenebras non visurum, et im- petu aquarum inundantium non oppressumiri? — Ac si aperte dicat: Securitatem pacis tibi in spe proponueras, et idcirco de presumptione tua quasi de luce gaudebas, nec te unquam opprimi tribulationibus existimasti. Sequitur:

Vers. 12, 13, 14. Annon cogitas quod Deus altior calo sit, et super stellarum verticem sublimetur, et dicas: Quid enim novit Deus. Et quasi per caliginem judicant. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, et circa cardines cœli perambulat. — Sunt plerique ita hebetes ut formidare nesciant nisi quod corporaliter vident. Unde fit ut Deum non metuant, quem videre non possunt. Hæretici autem, quia se sapientes arbitrantur, verba contra catholicos irrisio- nes proferunt, atque ab eis illum non timeri suspicantur, quem videre corporaliter nequeunt, ut quasi per torporem sensus Auctorem suum existimant, quia excelsior calo est, et super stellarum vertices sublimatur, ex longinquo videre non posse. Et qui inter nos et coelestem sedem partes aeriae intersunt, quasi in nube latens per caliginem judgeat, et superioribus intentus, minus ima perpendat, et dum cœli cardines ambiendo constringit, interiora non videat. Sed quis de Deo vel despiciens ista suspectetur? Qui nimis cum sit semper omnipotens, sic intendit omnibus, ut adsit singulis; sic adest singulis, ut simul omnibus nunquam desit. Nam etsi quosdam peccatores deserit, eisdem tamen ipsis adest per iudicium, quibus deesse videtur per adjumentum. Sequitur:

Vers. 15. Nunquid semitam sæculorum custodie cupis, quam calcaverunt viri iniqui? — Sicut semita Redemptoris nostri humilitas, ita semita sæculorum superbia. Sæculorum itaque semitam viri iniqui calcant, quia per hujus vitæ desideria in elatione perambulant. Sequitur:

Vers. 16. Qui sublati sunt ante tempus suum, et fluius subrerit fundamentum eorum. — Cum tempus vitæ a divina nobis præscientia sit procil dubio fixum, quærendum valde est, qua ratione nunc dicat, quod iniqui ex presenti sæculo ante tempus proprium subtrahantur. Omnipotens enim Deus, etsi aliquando mutat sententiam, nunquam ergo eo tempore ex hac vita quisque subtrahitur, quo ex divina potentia ante tempora prescritur. Sed sciendum quia creans et ordinans nos omnipotens Deus juxta singulorum merita disponit, et terminum ut et malus ille breviter vivat, ne multis bene agentibus noceat, vel bonus diutius in hac vita subsistat, ut multis boni operis adjutor existat. Quamvis omnipotens Deus illud tempus uniuscuiusque ad mortem præsciat, quo ejus vita terminatur. Nec alio in tempore quispiam mori poterit, nisi ipso quo moriatur. Cum ergo ita sit, quid est quod dicitur quod iniqui ante tempus suum sublati sunt, nisi quod omnes qui presentem vitam

B diligunt: *Qui dicebant Deo: Recede a nobis. — Ille etiam beatus Job dixisset quis ambigat? Et quæ in ejus dictis exposuimus, propter legentis fastidium replicare devitamus. Sequitur: Et quasi nihil posse facere. Omnipotens, astimabant eum. — In his ergo sermo, et non sententia immaturatur. Nam quod per beatum Job dictum est: Quid est Omnipotens ut serviamus ei? (Job xxi, 15.) hoc per Eliphaz dicitur, et quasi nihil possit facere astimabant eum. Sequitur:*

Vers. 17. Cum ille implesset domos eorum bonis. — Malorum domos Dominus bonis implet, quia etiam ingratia bona sua non denegat, ut aut benitatem Conditoris erubescant, et ad bonitatem redeant; aut redire omnimodo contemnentes, inde illuc gravius puniantur. Sequitur: Quorum sententia procul sit a me. — Hoc etiam per beatum Job dictum est: Ait namque: Quorum consilium longe sit a me. Quamvis aliud sententia, at aliud consilium possit intelligi. Sententia quippe in ore est, consilium in cogitatione. Constat nimis quia iste malorum verbis, iste vero etiam a cogitatione desiderat esse dissimilis. Sequitur:

Vers. 19. Videbunt justi et letabuntur, et innocens subsannabit eos. — Justi, cum hic injustos errare conspiciunt, de errore pereuntium non possunt letari. Si enim gaudent erroribus, justi non sunt. Rursum si per insultationem letantur, eo quod tales non sunt quales alios esse conspiciunt, omnino superbi sunt. Unde et Pharisæus justificationem perdidit, qui publicani meritis gaudendo seprætulit, dicens: « Gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri homines, raptiores, injusti, adulteri, velut etiam hic publicanus (Luc. xviii, 11). » Quando ergo videbunt justi iniquorum interitus et letabuntur, nisi cum districto judici perfecta jam securitate exultationis inhaeserint, cum in illo extremo examine illorum damnationem conspiciunt, et de se jam quod metuant non habebunt? Nunc itaque reprobos aspiciunt et gemunt, tunc conspiciunt et subsannabunt, quia eos exultando despiciunt, quos modo nec sine gemitu iniqua perpetrantes, nec sine metu vident pro iniquitate morientes. Sequitur:

VERS. 20. *Nonne succisa est erectio eorum, et reliquias eorum devorabit ignis?* — Hic namque iniqui erexit sunt, quia in pravis actionibus extolluntur, quia perversa agunt, et tamen pro perversis actibus minime feriuntur. Sed eorum erectio tunc succiditur, cum vel a praesenti vita ad interitum, vel a conspectu aeterni judicis ad aeternum gehennam incendium pertrahuntur. Qui et si hic mortuam suam carnem relinquunt, ipsam quoque in resurrectione recipient, ut cum carne ardeant, in qua peccaverunt, sicut enim eorum culpa in mente fuit et corpore, ita eorum pena in anima erit pariter et carne. Sequitur :

VERS. 21, 22. *Acquiesce igitur ei, et habeto pacem, et per haec habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legem, et pone sermones ejus in corde tuo.* — Cculpa superbie est docere meliorem. Quam sepe haeretici perpetrant, qui de his que prave sentiunt, quasi docere catholicos presumunt. Tunc enim putant Deo acquiescere, si illos contigerit eorum perversitatibus consentire, et acquiescentibus pacem promittunt, quia contra eos qui sibi consentiunt jam jurgari desistunt. Fructus autem optimos sibi consentientibus pollicentur, quia eos solos bona opera agere existimant, quos ad sua dogmata se trahere exsultant. Quibus hoc congruit quod adjungit. *Suscipe ex ore illius legem, quia ea que ipsi sentiunt, ex ore Dei procedere suspicantur. Et pone sermones ejus in corde tuo.* Ac si astruat dicens : Quos nunc usque in ore, et non in corde tenuisti; quia enim eorum perversa dogmata respuit, non eum verba Dei in sensu, sed in ostensione habuisse criminatur. Sequitur :

VERS. 23. *Si reversus fueris ad Omnipotentem adificaberis, et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.* — Fidelem populum a Deo discessisse heretici existimant, cum suis prædicationibus resistenter vident, ac si aperte dicant : Quia nostris dogmatibus resistendo a Deo resistent, idcirco a iustitia adiudicatione destructus es. Tabernaculum vero aliquando accipimus tabernaculum corporis, aliquando vero habitaculum cordis. Nam sicut anima habitamus in corpore, ita per cogitationem habitamus in mente. Iniquitas ergo in tabernaculo mentis est, perversa intentio in studio cogitationis, iniquitas autem in tabernaculo corporis est per expletionem operis actio carnalis. Ac si Eliphaz patenter dicat : Quisquis ad Deum post errata revertitur, in cogitatione simul et in opere mundatur. Sequitur :

VERS. 24. *Dabit pro terra silicem, et pro silice torrentes aureos.* — Quid per terram, nisi infirmitas actionis, quid per duritiam silicis, nisi fortitudo signatur? Quid per torrentes aureos, nisi doctrinam intimæ claritatis accipimus? Omnipotens autem Dominus ad se conversis pro terra dat silicem, quia pro infirma actione, fortitudinem tribuit robusti operi. Dat etiam pro silice torrentes aureos, quia pro robusto opere doctrinam multiplicat clarae prædicationis. Sequitur :

A VERS. 23. *Eritque Omnipotens contra hostes tuos, et argentum coaccerabatur tibi.* — Quos magis alios hostes patimur, quam malignos spiritus, qui cogitationibus nostris obsident? Argenti nomine sacra eloquia designari testatur Psalmista, qui ait : « Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ (Psal. xi, 7). » Et sepe cum sacris eloquiis intendimus, malignorum spirituum insidias gravius toleramus, quia menti nostras terrenarum cogitationum pulverem aspergunt, ut intentionis nostre oculos a luce intimæ visionis osculent. Quid nimur Psalmista protulerat, cum dicebat : « Declinate a me, maligni, et scrutabor mandata Dei mei (Psal. cxviii, 15). » Sed quia nemo hostes sua virtute superat, per Eliphaz dicitur : **B Eritque Omnipotens contra hostes tuos, et argentum coaccerabatur tibi.** Ac si aperte dicereatur : Dum malignos spiritus Dominus a te sua virtute repulerit, divini eloqui talentum lucidum excrescit. Sequitur :

VERS. 26. *Tunc super Omnipotentem deliciis afflues.* — Super Omnipotentem deliciis affluere est, in amore illius Scriptura sacra epulis satiari, in cuius nimis verbis tot delicias invenimus, quot ad provectum nostrum intelligentiae diversitates accipimus. Mine etiam in admirationem sponsæ scriptum est : « Que est ista que ascendit de deserto, deliciis afflues? » (Cant. viii, 5.) Sequitur : *Et elevarabis ad Deum faciem tuam.* — Ad Deum faciem elevare est cor ad sublimia investiganda attollere, nam sicut per corporis faciem homini, ita per intiorem hominem Deo noti atque conspicabiles sumus. Cum vero culpæ reatu deprimitur, ad Deum levare cordis nostri faciem veremur; cum vero poenitentiae lamentis culpa diluitur, et sic perpetrata planguntur, ut plangenda minime perpetrentur, magna menti fiducia nascitur, et ad conspicienda supernae retributionis gaudia cordis nosris facies levatur. Ac si aperte heretici fidei populo dicant : Quandiu prædicationem nostram non sequeris, cor in infirmis premis. Sequitur :

VERS. 27. *Rogabis cum, et exaudiet te.* — Rogant quippe Dominum, se exaudiiri minime merentur, qui jubentis Domini præcepta contemnunt. Unde scriptum est : « Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (Prov. xxviii, 9). » Sequitur : *Et vota tua reddes.* — Qui vota vovit, sed haec per infirmitatem solvere non valet, ei ex peccati pena agitur, ut volenti bonum, posse subtrahatur. Cum vero in conspectu intimi judicis ea que obseruit culpa detergitur, sit protinus ut votum possibilitas sequatur. Sequitur :

VERS. 28. *Decernes rem, et eveniet tibi.* — Hoc esse proprium infirmantium solet, ut tantum quempiam existiment justum, quanto hunc adipisci conspiciunt omne quod appetit, cum videlicet noverimus nonnunquam bona terrena justis subtrahi, que largo munere tribuntur injustis. Sed si dicta haec Eliphaz de donis spiritualibus intulit, sciendum quod

res decernitur, et venit, cum virtus quæ ex desiderio et expeditur, largiente Deo etiam affectum prosperatur. Unde et adhuc subditur: *Et in viis tuis splendet lumen.* — In viis quippe justorum lumen resplendere est, per mira operum virtutum signa suæ claritatis aspergere, ut quoconque per intentionem pergunt, ab intuentium cordibus peccati noctem exultant, et sui operis exemplo in eis justitiae lumen infundant. Sequitur :

VERS. 29. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria, et qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur. — Quæ nimur sententia a veritatis ore non discrepat, dicentes : « Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur (*Matth.*, xxiii, 12). » Unde per Salomonem dicitur : « Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, et antequam glorietur, humiliatur (*Prov.* xviii, 12). » Recte autem dicitur : *Qui inclinaverit oculos ipse salvabitur*, quia quantum per membrorum ministerium comprehendi potest, prima superbia ostensio in oculis esse solet. Hinc enim scriptum est : « Et oculos superborum humiliabis (*Psalm.* xvii, 28). » Oculos ergo inclinare est, nullum respiciendo desplicere, sed se minorem atque imparem cunctis quos aspicit estimare. Salvabitur itaque qui oculos inclinat, quia qui falsum superbie verticem deserit, veritatis altitudinem ascendit. Sequitur :

VERS. 50. Salvabitur autem innocens in munditia manum suarum. — Quæ scilicet sententia, si de cœlestis regni retributione promittitur, veritate fulcitur, quia cum de Deo scriptum sit : « Qui creditit unicuique juxta opera sua (*Rom.*, ii, 6), » illum in extremo examine justitia æterni judicis salvat, quem hic ejus pietas ab immundis operibus liberat. Sin vero ad hoc salvari hic quisque munditia manuum suarum creditur, ut suis viribus innocens fiat, procul dubio erratur, quia si superna gratia nocentem prævenit, nunquam profecto inveniet quem remuneret innocentem. Unde veridici Moysi vocè dicitur : « Nullusque apud te per se innocens est (*Exod.* xxxiv, 7). » Quæ tamen omnia pro typo hæreticorum promissionibus congruunt. Qui cum fideles quoque in presenti vita afflitos inveniunt, eos ex culpa perfidie percussos arbitrantur, eisque si sua dogmata sequantur, salutem innocentiae per bonorum operum munditiæ promittunt. Sequitur :

CAPUT XXXIII.

VERS. 1, 2. Respondens autem Job ait : Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, et manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum. — More suo beatum Job planioribus verbis inchoat, sed dicta sua, alta mysterii prosecutione consummat. Mederi quippe dolor afflicti ex amicorum consolatione deluerat, sed consolatio eorum ad blandimenta fallacie erupit, quia videlicet inordinatae consolations intentio percussionem, quam minuere debuit, multiplicavit. In quibus nimur verbis per typum sanctæ Ecclesiæ etiam fidelium dolor exprimitur, qui eo amplius gemunt, quo malos blandiri conspiquunt,

A quia juxta Pauli vocem, « per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium (*Rom.* xi, 18). » Manus quippe plagæ est fortitudo percussionis. Primam namque percussionem suam electi considerant, qui a Conditoris sui visione divisæ sunt, quia nequaquam illuminationis intimæ claritate fruuntur, sed in praesentis vita exsilio quasi in cecitatis loco religati gemunt. Semper ergo habent in hac vita manum plagæ gemitum suum, sed cum adhuc etiam in hac vita adversa accedunt, manus plagæ eorum etiam super gemitum gravatur. Sequitur :

VERS. 3. Quis mihi tribuat ut cognoscam et inventiam illum et veniam usque ad solium ejus? — Elec-tus quisque nisi Dominum cognovisset, utique non amaret. Sed aliud est cognoscere per fidem, atque aliud per speciem, aliud invenire per credulitatem, aliud per contemplationem. Ex qua re agitur, ut electi omnes eum, quem fide cognoverunt, videre quoque per speciem anhelant, cujus amore flagrantes astuant, quia ejus dulcedinis suavitatem jam ipsa sue fidei certitudine degustant. Quid enim solium Dei est, nisi illi angelici spiritus, qui, Scriptura teste, Throni vocali sunt? Qui utique usque ad solium Dei venire vult, quid aliud quam interesse angelicis spiritibus concupiscit ut nulla jam defictiva temporum momenta sustineat, sed permanenti gloria in contemplationem æternitatis exsurgat? Sequitur :

VERS. 4. Ponam coram eo iudicium, et os meum replebo increpationibus. — Coram Deo ponere iudicium est, intra secretum mentis per contemplationem fidei, ad tremendum examen majestatis illius oculos nostræ considerationis aperire, quod peccator homo mereatur attendere, et, occultus nunc et tacitus judex quam terribilis post appareat considerare. Qui enim sibi in conspectu Dei iudicium ponit, os suum increpationibus replet, quia dum subtile examen tremendi contra se iudicis contemplatur, amare se pœnitentiae invectione persecutur. Sequitur :

VERS. 5. Ut sciām verba quæ mihi respondeat, et intelligam quid loquatur mihi. — Tunc enim culpas plangimus, cum pensare cœperimus; sed tunc subtilius pensamus, cum sollicitus plangimus, atque ex lamentis in corde nostro plenus nascitur quid est quod peccantibus divina districtio minatur, quæ erunt illa reproborum impropria qui terrores, quæ implacabilis majestatis aversio. Tanta enim tunc Dominus reprobis iratus dicet, quanta eos pati ex equitate permiserit. Sequitur :

VERS. 6. Nolo multa fortitudine contendat tecum, ne magnitudinis sue mole me premat. — Mens etenim quilibet justi, si ab omnipotente Domino districte iudicatur, mole magnitudinis premitur. Sequitur :

VERS. 7. Proponat arquitatem contra me, et perenniat ad victoriam iudicium meum. — Quis enim alius, nisi mediator Dei et hominum, homo Christus

Jesus, æquitatis nomine designatur? De quo scriptum est: « Qui factus est sapientia nobis a Deo et justitia (1 Cor. i, 30). » Quæ scilicet justitia dum in hunc mundum contra vias peccatorum venit, antiquum hostem vicimus, a quo capti tenebamus. Ac si ergo diceret: Ad redargendas vias meas incarnatum Filium mittat, et tunc insidiante adversarium per absolutionis meæ judicium vitor exclusum. Sequitur:

VERS. 8. *Si ad orientem iero, non appareat; si ad occidentem, non intelligam eum; si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum, si me vertam ad dextram, non video illum.* — Creator quippe omnium in patre non est, quia ubique est, et tunc minus invenitur, quando is qui totus ubique est in parte queritur. Sequitur:

VERS. 10. *Ipse vero scit viam meam.* — Ac si aperie dicat: Videre non valeo videntem me, et eum qui me subtiliter intuetur, intueri non possum, ut videlicet ostendat quia tanto cautius formidans est, quanto conspicabilis non est. Qui enim ita nos aspicit, ut a nobis aspici nequeat, eo magis timendum est, quo cuncta videns minime videtur. Alter: Ad orientem quippe imus, cum mentem in consideratione majestatis ejus attollimus, sed non appareat, quia qualis in natura sua est, a cogitatione mortali videri non prevalet. Ad occidentem imus, cum subletum [sublatum] in Deo cordis oculum, sed ipsa immensitate luminis reverberatum, ad nosmetipsos reducimus, et lassati discimus super nos valde esse quod quæramus, nostram mortalitatem considerantes, indignos nos adhuc esse comprehendimus, qui immortalem videre valeamus. Ad sinistram ire est, peccatorum delectationibus consentire. Et nimirum constat, quia Deum apprehendere non valet, qui adhuc in delectatione peccati per sinistram jacet. In dexteram proculdubio vertitur, qui de virtutibus elevatur, sed Deum videre non valet, qui privata letitiae de bonis actibus gaudet, quia in eo cordis oculum tumor elationis premit. *Ipse scit viam meam*, ac si patenter dicat: Ego me et districte discuto, et tandem ille quem videre non valeo, videt subtiliter cuncta quæ ago. Sequitur: *Et probabit me quasi aurum quod per ignem transit.* — Aurum in fornace ad naturæ suæ claritatem proficit, dum sordes amittit. Quasi aurum ergo, quod per ignem transit, probat anima justorum, quibus exustione tribulationis et subtrahuntur vita, et merita augentur. Sequitur:

VERS. 11. *Vestigia ejus secutus est pes meus.* — Quasi quidam namque Dei gressus sunt, ipsæ quæ cernimus ejus operationes, quibus bonus quisque malusque regitur, quibus justi injustique suis ordinibus disponuntur, quibus et subjectus quisque ad meliora quotidie ducitur, et adversus ad deteriora corruiens toleratur. De quibus nimirum gressibus Prophetæ dicebat: « Visi sunt gressus tui, Deus (Psalm. LXVII, 25). » Nos itaque cum virtutem longanimitatis atque pietatis ejus intuemur, et intuentes

A imitari contendimus, quid aliud quam gressum ejus vestigia sequimur, quia extrema quedam ejus operationis imitamur? Illec enim Patris sui vestigia Veritas admonebat imitari, cum diceret: « Orate pro perseverantibus et calumniantibus vos (Matth. v, 44), » et reliqua. Potest tamen beatus Job, sic in futura operatione incarnanda: Sapientia intendere, sicut nos ejusdem Sapientiae jam præterita opera per fidem videmus. Cojus nimirum vitam dum beatus Job superno Spiritu repletus sollicite intentione conspicere, futuram mansuetudinis illius humilitatem prævidens, quasi ad exemplum sibi propositum recurrit, ut quidquid, in hac vita ageret, ad imitationis illius vestigia ligaret. De quibus ejus vestigis per Petrum dicitur: « Christus passus est pro nobis, B vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus (1 Petr. II, 21). » Sequitur: *Viam ejus custodi, et non declinavi ex ea.* — Custodit enim et non declinat, qui hoc ubi intendit, operatur; et custodire quippe per intentionem est, non declinare per operationem. Hæc namque est sollicitudo justorum, ut actus suos quotidie juxta vias veritatis examinent, et eas sibi in regulam proponentes, a rectitudinis earum tramite non declinent. Sequitur:

VERS. 12. *A mandatis laborum ejus non recessi.* — Sicut bene obsequentes famuli dominorum suorum vultibus semper intenti sunt, ut ea que præcepit festini audiant, et implere contendant, sic justorum mentes per intentionem suam omnipotenti Domino assistunt, atque in Scriptura ejus quasi os ejus intuentur, ut quia per eam Deus loquitur omne quod vult, tanto a voluntate ejus non discrepant, quanto eamdem voluntatem illius, ejus eloquio agnoscunt. Sequitur: *Et in sinu meo abscondi verba oris ejus.* — In sinu etenim cordis verba oris ejus abscondimus, quando mandata ejus non transitoriæ, sed implenda opere audiimus. Hinc est enim quod de ipsa matre Virgine scriptum est: « Maria autem conservabat omnia verba haec conservens in corde suo (Luc. II, 19). » Sequitur:

VERS. 13. *Ipse enim solus est, et nemo avertire potest cogitationem ejus.* — Numquidnam non sunt angeli homines, cœlum et terra, aer et maria, cuncta volatilia et quadrupedia atque serpentia? Et certe scriptum est: « Creavit ut essent omnia (Sap. I, 14). » Cum ergo in rerum creatura tam multa sint, cur beati viri voce nunc dicitur, *ipse enim solus est?* Sed aliud est esse, aliud principaliter esse, aliud mutabiliter atque aliud immutabiliter esse. Sunt enim haec omnia, sed principaliter non sunt, quia in semetipsis minime subsistunt, et nisi manu gubernantis teneantur, esse nequam possunt. Hinc enim ad Moysem dicitur: « Ego sum qui sum. » Et: « Qui est misit me ad vos (Exod. III, 14), » cogitationem quippe ejus nullus avertit, quia nemo resistere ejus occultis judicis prævalet. Nam etsi quidam fuerint, qui de preceptionibus suis ejus cogitationem avertisse viderentur, ita fuit ejus interna cogitatio, ut sentientiam ejus

avertire deprecando potuissent, et ab ipso acceperunt quod agerent apud ipsum. Dicat ergo : *Et nemo mertere potest cogitationem ejus*, quia semel fixa iudicia mutari nequaquam possunt. Unde scriptum est : « Praeceptum posuit et non praeteribit (Psal. cxlviii, 6). » Sequitur : *Et anima ejus, quod voluit, hoc fecit.* — Cum sit cunctis exterior corporeis, cunctis mentibus interior Deus, ea ipsa via ejus qua penetrat omnia, cuncta disponit, anima illius appellatur, cuius videlicet voluntati, nec illa obsistunt quae contra voluntatem illius fieri videntur, qui ad hoc nonnunquam permittit fieri etiam quod non praecepit, ut per hoc illud certius impleatur quod jubetur. Apostatae quippe angeli perversa voluntas est, sed tamen a Deo mirabiliter ordinatur, ut ipse quoque ejus insidiae utilitati bonorum serviant, quos purgando tentant. Sequitur :

Vers. 14. *Cum expleverit in me voluntatem suam, et alia multa similia præsto sunt ei.* — Ac si aperie dicat : Jam perpendo quae patior, sed ad hæc formido quae pati possum. Explet enim in me voluntatem suam, quia multis me persecutionibus affligit, sed *multa similia præsto sunt ei*, quia ferire si cogitat, adhuc invenit ubi plaga crescat. Sequitur :

Vers. 15. *Et idcirco a facie ejus turbatus sum, et considerans cum timore sollicitor.* — Bene a facie Domini turbatur, qui terrorem majestatis illius, cordis sui obtutibus proponit, et ejus rectitudinis pavore concutitur, dum se reddendi rationibus conspicit idoneum non esse, si districte judicetur. Recte autem dicitur, *Et considerans cum timore sollicitor*, quia divinæ animadversionis vim cum minime quisque considerat, minime formidat, et tanto magis in hac vita quasi securus est, quanto a consideratione internæ distinctionis alienus. Sequitur :

Vers. 16. *Deus mollivit cor meum, et Omnipotens conturbavit me.* — Ex divino munere cor justi molle dicitur, quia superni judicii timore penetratur. Molle est etenim quod penetrari potest, durum quod penetrari non potest. Unde per Salomonem dicitur : « Beatus homo qui semper est pavidus. Qui vero mentis est dure, corruet in malum (Prov. xxviii, 14). » Non autem secura, sed conturbata sunt corda bonorum, quia dum futuri examinis pondus considerant, quietem hic habere non appetunt, securitatem suam distinctionis intimæ consideratione perturbant. Sequitur :

Vers. 17. *Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.* — Ille enim in flagello positus a salute corporis propter imminentes tenebras perit, qui idcirco pro transactis percutitur, ut a futuris suppliciis abscondatur. Flagella quippe honorum aut vitia perpetrata purgant, aut quæ poterant perpetrari futura devitant. Beatus autem Job, quia in flagello positus, nec a peccatis precedentibus purgabatur, nec ab imminentibus tergebatur, fiducialiter dicit : *Non enim perii propter*

A imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo. Qui enim semper divinæ formidinis pondus aspergit, ejus cordis faciem caligo peccati non operuit, et is quem supplicia nulla sequebantur, salutem corporis propter imminentes tenebras non amisit. Sequitur :

CAPUT XXIV

Vers. 1. *Ab Omnipotente non sunt abscondita tempora.* Qui autem noverunt eum, ignorant dies illius. — Quid dies dici nisi ipsa ejus aternitas appellatur? quia nonnunquam unius diei pronuntiatione exprimitur, sicut scriptum est : « Melior est dies una in atrii tuis super millia (Psal. lxxxiii, 11). » Nonnunquam vero per suam longitudinem dierum multorum appellatione signatur, de quibus scriptum est :

B « In sæculum sæculi anni tui (Psal. ci, 25). » Nos itaque intra tempora volvimus, per hoc quod creatura sumus. Deus autem qui creator est omnium, aternitate sua tempora nostra comprehendit, quia ipse quidem nostra comprehensibilitate conspicit, nos autem ea quae ejus sunt comprehendere nullatenus vallemus. Sed eum natura Deus simplex sit, mirandum valde est cur dicit : *Qui noverunt eum ignorant dies illius.* Neque enim aliud ipse, atque aliud dies ejus sunt. Deus namque hoc est quod habet, aternitatem quippe habet, sed ipse est aternitas. Quid est itaque dicere, *qui noverunt eum ignorant dies illius*, nisi quia et cognoscunt eum, et adhuc nesciunt? Nam et qui eum jam fide tenent, adhuc per speciem ignorant, et cum ipse sit aternitas quam veraciter credimus, qualiter tamen sit ipsa ejus ignoramus. Sequitur :

Vers. 2. *Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, et pavernent eos.* — Quos aliorum nomine, nisi hereticos designat? qui a sanctæ Ecclesiæ gremio extranei existunt. Ipsi enim terminos transfrerunt, quia constitutiones Patrum prævaricando transcendunt, de quibus constitutionibus scriptum est : « Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui (Prov. xxi, 28). » Qui greges diripuerunt et pascunt, quia imperitos quoque persversi ad se persuasionibus trabunt, et doctrinis pestiferis ad interficiendum nutritur. Sequitur :

Vers. 3. *Asinum pupillorum abigerunt, et abstulerunt pro pignore bovem vidua.* — Quos hoc loco pupilos accipiunt, nisi electos Dei in mentis tenuitudo positos, qui magna fidei gratia nutruntur, et patris sui jam pro se mortui faciem needum vident? Sunt namque nonnulli, qui quamvis ipsi agere spiritalia nequeant, ad summa tamen tendentibus libenter subsidia ministrant. Portare enim asinus onera hominum solet. Quasi ergo quidam asinus electorum est, qui terrenis rebus deserviens deportat onera usibus hominum. Et sepe cum heretici quilibet talem a sanctæ Ecclesiæ gremio avertunt, quasi pupillorum asinum abigunt. Quæ autem vidua, nisi sancta Ecclesia debet intelligi, quæ oecisi viri sui interim visione privata est? Bos autem hujus est viduae unusquisque predicator, et sepo

contingit, ut hæretici perversis suis dogmatibus, ipsos etiam qui prædicatores videbantur, trahant. Bovem ergo viduae auferunt, cum de sancta Ecclesia etiam prædicantem tollunt, ubi recte est adjunctum, *pignore*. Pignus namque cum tollitur, aliud quidem est quod tenetur, sed tamen adhuc aliud queritur, et plerunque ideo eos conantr auferre qui prædicant, et eorum etiam sequaces trahant. Pro pignore ergo bos viduae tollitur, quando idcirco ipse qui prædicat, recipitur, ut alii sequantur. Sequitur :

VERS. 4. *Subverterunt pauperum riam, et oppresserunt pariter mansuetos terræ.* — Paupertatis namque nomine sæpe humilitas designari solet, et nonnquam hi qui mansueti atque humiles videntur, si servare discretionem nesciunt, exemplis aliorum cadunt. Sequitur :

VERS. 5. *Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum.* — Onager enim agrestis est asinus. Et recte in hoc loco onagris comparantur hæretici, quia in suis voluntatibus dimissi, a vinculis fidei et rationis sunt alieni. Unde scriptum est : « Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ sua attraxit ventum amoris sui (*Jer. ii, 24*). » Non enim Dei, sed suum opus peragunt, dum non [recte] dogmata, sed propria desideria sequuntur. Scriptum quippe est : « Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat (*Psal. c, 6*). » Sequitur : *Vigilantes ad prædam præparant panem liberis.* — Ad prædam vigilant, qui verba justorum ad proprium sensum rapere semper conantur, ut per hac perversis filiis panem erroris parent. De quo videlicet pane apud Salomonem verbis mulieris pravitatis hæreticæ typum gerentis dicitur : « Aquæ furtive dulciores sunt, et panis absconditur suavior (*Prov. ix, 17*). » Sequitur :

VERS. 6. *Agrum non suum demetunt, et vineam ejus quem vi, oppresserunt vindemiant.* — Potest agri nomine Scripturæ sacræ latitudo signari, quam hæretici non suam demetunt, quia ex ea sententias longe a suis sensibus diversas tollunt. Quæ vineæ quoque appellatione exprimitur, quia, per veritatis sententias, botros virtutum profert. Cujus vineæ tamen, id est Scripturæ sacræ, Conditorem quasi vi opprimunt, quia ejus sensum in verba sacri eloquii inflectere violenter conantur. Qui dicit : « Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis (*Isa. xliii, 21*), » et eamdem vineam vindemiant, qui ex ea sententiarum botros pro sue intelligentia professione coacercent. Potest agri vel vineam nomine universæ Ecclesia signari, quam perversi doctores demetunt, et auctorem ejus in membris suis opprimendo vindemiant, quia Creatoris nostri gratiam persequentes, dum quosdam de illa, qui recti videbantur, rapiunt; quid aliud quam spicas vel botros animarum tollunt. Sequitur :

VERS. 7. *Nudos dimittunt homines indumenta*

A tollentes, quibus non est operimentum in frigore. — Sicut vestimenta corpus, ita bona opera protegunt animam. Unde cuidam dicitur : « Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet (*Apoc. xvi, 15*). » Hæretici itaque cum in quorundam mentibus bona opera destruant, nimis velamina indumentorum tollunt. Operimentum quippe ad justitiam pertinet, frigus ad culpam. Et sunt nonnulli qui in quibusdam rebus peccata faciunt, in quibusdam vero recta opera sequuntur. Qui ergo ex aliis actibus delinquit, atque ex aliis bona peragit, quid iste nisi in frigore vestitus alget et legitur? Quia ex alio opere fervescit ad justitiam, qui ex alio frigescit ad culpam. Sed cum hæretici talibus bona opera substrahunt, agunt ne in frigore habeant quo B vestiantur. Potest vero per frigus desiderium, per vestimenta operatio designari. Et sunt plerique qui adhuc perversi desideria restuant, sed contra se spiritualiter decertantes, recte sibi operibus repugnant, et bonis actibus tegunt hoc quod sinistrum sibi resultare per temptationem sentiunt. Hi itaque unde mala desiderant, inde algent; unde autem bona operantur, inde vestiti sunt. Cum vero hæretici perversi allegationibus rectæ fidei eis opera substrahunt, quid agunt nisi ut hi qui adhuc desideriorum carnalium frigora sentiunt, sine bonorum actuvm vestimento moriantur? Sequitur :

VERS. 8. *Quos imbre montium rigant, et non habentes velamen amplexantur lapides.* — Imbre sunt montium, verba doctorum. De quibus montibus vox sanctæ Ecclesie dicitur : « Levavi oculos meos ad montes (*Psal. cxx, 1*). » Hos itaque imbre montium rigant, quia sanctorum Patrum fluentia satiant. Velamen autem ut jam prædictum, boni operis tegmen accipimus, quo quisque tegitur, ut ante omnipotens Dei oculos pravitatis ejus fœditas operiatur. Unde scriptum est : « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (*Psal. xxxi, 1*). » Quos autem nomine lapidum, nisi fortes intra sanctam Ecclesiam viros accipimus. Quibus per primum pastorem dicitur : « Et vos tanquam lapides vivi superædificamini (*1 Petr. ii, 5*). » Hi itaque, qui de nullo opere suo confidunt, ad sanctorum martyrum protectionem currunt, atque ad sacra eorum corpora fletibus insistunt, promereri se veniam eis intercedentibus deprecantur. Quid ergo isti in hac humilitate faciunt, nisi quia bona actionis velamen non habent, lapides amplexantur. Sequitur :

VERS. 9. *Vim fecerunt deprædantes pupillum, et vulgum pauperem spoliaverunt.* — Hæretici vero deprædantes pupilos vim faciunt, quia contra infirmas fidelium mentes verborum et operum violentia grassantur. Vulgus autem pauper est inductus populus, qui si veras sapientiae divitias haberet, vestimentum suæ fidei non amitteret. Quasi quidam intra sanctam Ecclesiam senatores sunt veri doctores, qui cum scientiam in corde multiplicant, veris apud se divitias abundant. Sed hæretici vulgus pau-

perum exscoliant, quia doctos non prevalent, in-
doctos quoque a velamine fidei prædicatione pesti-
fera denudant. Sequitur :

VERS. 10. *Nudis et incendentibus absque vestitu, et esurientibus tulerunt spicas.* — Quod ait nudis, hoc replicat, *absque vestitu*. Sed aliud est nudum esse, aliud nudum incedere. Omnis enim qui nec bona nec mala operatur nudus est, et otiosus : qui autem mala agit nudus incedit, quia sine velamine boni operis per iter pravitatis pergit. Sunt vero nonnulli, qui sacri eloquii dicta desiderant, qui quoties Patrum sententias pro ædificandis mentibus in cogitatione versant, quasi de bona segete spicas portant. Hæretici igitur nudis et incendentibus absque vestitu, et esurientibus spicas tollunt, quia sive quidem otiosi sint, et in nullis se bonis exerceant, seu per iter impudentia absque velamine boni operis pergent, etiam si quando jam ad pœnitentiam redire cupiunt, et pabulum verbi concupiscunt, eis esurientibus spicas tollunt, quia in eorum mente perniciose persuasionibus Patrum sententias destruunt. Sequitur :

VERS. 11. *Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.* — Omnes qui sanctam Ecclesiam persequuntur, quid aliud quam torcular calcant? Quod divina dispensatione agi permittitur, ut animalium botri in spiritale vinum defluant, quæ carne corruptibili exire ad regna coelestia velut in apotheca currant. Sed omnes qui vitam fidelium persequuntur, calcant et sitiunt, quia ad agenda crudelias ferociores flunt, et impietas suæ meritis cœcali, eo ambiunt graviora facere, quo jam gravia fecerunt. Hæretici autem cum per se persecutionis potestatem non habent, hujus saeculi potentes commovent, eorumque mentes ad persecendum perturbant, et quibus valent persuasionibus accidunt. Quos cum crudelias agere contra catholicorum vitam consciunt, quasi in ipso solis fervore requiescent. Sequitur :

VERS. 12. *De civitatibus fecerunt viros gemere.* — Quia civitates a conviventibus populis appellantur, non immerito civitatum nomine veræ sunt fidei Ecclesiæ designatae, quæ in singulis mundi partibus posita, unam catholicam faciunt, in qua fideles omnes de Deo recta sentientes concorditer vivunt. Hæretici igitur quia perversis scepsis hujus mundi potentibus adherentes, bonorum socialem vitam atque concordiam persequuntur, recte nunc dicitur. *De civitatibus fecerunt viros gemere.* Quos recte B. Job, viros memorat, quia illos magis hæretici extinguerent ambiunt, qui perfectis gressibus per viam Dei non fluxe et enerviter, sed viriliter currunt. Sequitur : *Et anima vulneratorum clamavit, et Deus inultum abire non patitur.* — Vulneratur quippe anima justorum, cum fides turbatur infirmorum, quibus jam hoc ipsum clamare est, de alieno lapsu tabescere. Sed *Deus inultum abire non patitur*, quia etsi injusto ordine inuste aliquid fieri permituit, inultum tamen abire non sinit inustum, quod fieri permisit inuste

A quia et de reproborum injustitia quasdam, quæ inesse considerat, culpas percutit electorum, et tamen æterna justitia ferire non negligit injustitiam ferientium. Sequitur :

VERS. 13. *Ipsi fuerunt rebelles lumini.* — Ple-
rumque perversi, et cognoscunt recta quæ sequi debeant, et tamen sequi despiciunt quæ cognoscunt. Lumini ergo rebelles sunt, quia sua desideria sequendo, bonum despiciunt quod noverunt. Sequitur : *Nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus.* — Qui enim prius sciendo rebelles sunt, postmodum sequuntur ut nesciant, sicut de quibusdam scriptum est : « Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt (Rom. 1, 21). » De quibus paulo post additur : « Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non convenient (Rom. 1, 28). » Angustior est quippe semita quam via. Qui autem bona manifestiora agere contemnunt, nequamquam ad subtiliora intelligunt perveniunt. Exspectavit omnipotens Deus, ut per ejus semitas pergerent, sed utinam per eas vel reverti voluissent, ut vitæ itinera quæ noluerunt per innocentiam, salutem per pœnitentiam tenerent. Sequitur :

VERS. 14. *Mane primo consurgit homicida, interficit egenum et pauperem, per noctem vero erit quasi fur.* — Cum homicida in nece proximorum per nocturnum maxime silentium soleat grassari, cur hoc in loco mane primo consurgere ad interficiendum egenum et pauperem dicitur, in nocte vero quasi fur esse prohibetur? Sed ipsis verbis litteræ dum sibi non congruunt, ad indaganda spiritus secreta revocamus. In Scriptura sacra mane aliquando adventus Dominicæ incarnationis designatur, ut illud propheta : « Venit mane et nox (Isa. xxi, 12). » Quia et novæ lucis primordia in Redemptoris nostri præsentia fulserunt, et tamen a persecutorum cordibus suæ perfidiae tenebre non sunt deterse. Aliquando adventus jam terribilis et districti judicis. Ut illud : « In matutino interficiebam omnes peccatores terre (Psal. cxviii, 8). » Et illud : « Mane astabo tibi, et videbo (Psal. v, 5). » Aliquando vero præsentis vitæ prosperitas ponit consuevit, sicut per Salomonem dicitur : « Væ terra cuius rex est puer, et enjus principes mane comedunt (Ecole. x, 16). » Scriptum est enim : « Omnis qui odit fratrem suum, homicida est (1 Joan. iii, 15). » Mane itaque primo consurgit homicida, quia in præsentis vitæ gloria perversus quisque erigitur, et illorum vita deprimitur, qui dum sequentem gloriam sitiunt, quasi satiari in vespere exquirunt. Pravus enim quisque in hoc mundo dignitatem transitoriae potestatis arripiens, tanto se ad peragenda mala acris dilatat, quanto per charitatis viscera nullum amat. Totis enim cogitationibus contra bonos sevit, et innocentia vitam interimit. *Per noctem vero erit quasi fur.* In nocte quippe tribulationis et delectationis suæ etsi exercere crudelitatis manum non valet, eis tamen quos prævalere con-

spicit, concilia perversitatis præbet, hic illucque A discurrat, et quæque poterit, in honorum læsione suggerit. Sequitur :

VERS. 15. *Oculus adulteri obseruat caliginem dicens : Non me ridebit oculus.* — Hoc etiam juxta literam nil obstat intelligi, ut qui adulterium perpetrare desiderat tenebras exquirat. Sed quia contra haereticos sententia promittit, dignum est, ut hoc quod dicitur mystice sentiat. Nam Paulus ait : « Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei (*II Cor. ii, 17*). » Adulter quippe in carnali coitu non prolem sed voluptatem querit, et per versus quisque ac vanæ glorie serviens, recte adulterare verbum Dei dicitur, quia non per sacram eloquio in Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostendare. Quem libido glorie ad loquendum trahit, voluptati magis quam generationi operam impedit. Ubi apte subditur : *Non me ridebit oculus*, quia adulterium quod in mente agitur, valde difficile est, ut ab humano visu penetretur. Quod perversa mens tanto securius perpetrat, quanto se ab hominibus videri non metuit, quos erubescat. Sequitur : *Ei operiet rulum suum*. — Idecirco operit adulter faciem suam ne cognoscatur. Omnis autem qui sentiendo vel agendo nequierit vivit, operit vultum suum, quia ad hoc perversitate dogmatis vel operis tendit, ut ab omnipotente Deo in iudicio recognosci non possit. Unde in fine quibusdam dicturus est : « Nunquam novi vos. Discedite a me, qui operamini iniquitatem (*Matth. vii, 23*). » Quid autem vultus cordis humani est, nisi similitudo Dei ? quem videlicet vultum perversus operit, ut cognosci nesciat cum vitam suam, vel malis actibus, vel perfidiae errore confundit. Sequitur :

VERS. 16. *Perfidit in tenebris domos sicut in die condixerant sibi et ignoraverunt lucem.* — Quidnam hoc loco domorum nomine, nisi conscientiae designantur, in quibus habitamus contractando quid agimus ? Unde quidam sanato dicitur : « Vade in domum tuam ad tuos, et annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit (*Marc. v, 19*). » Justis itaque cum in praesenti seculo diei prosperitates clarescant, eis errorum magistri perversa suadere metuant, sed consilia exquirunt, dejectionem prosperitatis eorum summopere prestolantur, ut in adversitatibus tenebris, eorum mentes suadendo perfodiant, quibus prospere viventibus perversa loqui minime audebant, quos mox ut in adversitate viderint, exsurgent et non nisi ex peccati merito talia illos perpeti asseunt ; quia praesentis vita solum gloriam diligentes, flagrante damnationem putant. In tenebris ergo domos perfodiunt, quia honorum mentes ex ipsa eorum corrumperent adversitate moluntur. Sequitur :

VERS. 17. *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis.* — Aurora quippe mens justi est, quæ peccati sui tenebras deserens, ad lucem jam erumpit aeternitatis, sicut de sancta quoque Ecclesia dicitur : « Quæ est ista quæ progreditur quasi au-

A ora consurgens ? (*Cant. vi, 9*). » Quo igitur justus quisque justitia luce irradians in praesenti vita honoribus sublimantur, eo ante perversorum oculos tenebrae mortis sunt, quia qui perverse se egisse meminerunt, corrigi pertimescant. Semper enim desiderant in suis pravitatibus se laxare, incorrecti vivere. Sequitur : *Et sic in tenebris quasi in lumine ambulant.* — Perversæ etenim mentes gaudent in facinoribus, per culpm suam quotidie ad supplicium trahuntur, et securi sunt. Unde et per Salomonem dicitur : « Sunt impii qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant (*Eccle. viii, 14*). » De quibus rursum scriptum est : « Qui latentur cum maleficerint, et exsultant in rebus pessimis (*Prov. ii, 14*). » Sic itaque in tenebris quasi in luce ambulant, quia ita gaudent in nocte peccati, ac si eos lux justitiae circumfundant. Vel certe, quia tenebrae vitam praesentem non inconvenient exprimit, in qua alienæ conscientiae non videntur, lux vero nostra patria aeterna est, in qua dum vultus prospicimus, corda nostra in nobis vicissim videmus. Iniqui autem, quia vitam praesentem ita diligunt, atque hæc exsiliī tempora complectuntur, ac si jam in patria regnent, recte dicitur : *Sic in tenebris, quasi in luce ambulant.* Sequitur :

VERS. 18. *Levis est super faciem aquæ.* — A plurali numero ad singularem reddit, quia plerumque unus mala inchoat, et imitando multi subsequuntur : sed ejus principaliter culpa est, qui perversis sequentibus exempla præbuit iniquitatis. Unde ad illum reddit crebro sententia, qui auctor exstitit in culpa. Aquæ autem superficies hpc illucque aura impellitur, et nulla stabilitate solidata movetur. Iniqui igitur mens plus quam aquæ superficies levis est quia quamlibet nanc aura tentationis trahit. Si enim cor fluxum coquilibet perversi cogitamus, quid aliud quam in vento positam aquæ superficiem cernimus. Sequitur : *Maledicta sit pars ejus in terra, nec ambulet per viam vinearum.* — Quisquis in vita praesenti recta agit, et adversa sustinet, laborare quidem adversitate cernitur, sed ad benedictionem haereditatis perpetuae consumatur. Quisquis vero perversa agit, et tamen prospera recipit, seque a malis actibus nec donorum largitate compescit, prosperari quidem compescit, sed reatu perpetuae maledictionis ligatur. Via namque vinearum, rectitudo est Ecclesiarum. Quia in re sive haeretici cum seu carnalem quempiam nil obstat intelligi, quia via vinearum, id est rectitudo ecclesiarum amittitur, dum vel fides recta vel rectitudo justitiae non tenetur. Ille namque per viam vinearum ambulat, qui sanctæ universalis Ecclesiæ prædicationem pensans, neque a fidei, neque a bonorum actuum rectitudine declinat. Sequitur :

VERS. 19. *Ad nimium calorem transeat ab aquis nigris.* — Idecirco iniquitas frigori comparatur, quia peccatoris mentem torpore constringit. Unde scriptum est : « Sicut frigidam facit cisterna aquam

suam, sic frigidam facit *animam* malitia sua (*Jer.* vi, 7). » Quo contra charitas calor est, quia videlicet mentem accedit, quam replet. De quo scriptum est : « Abundabit iniqüitas, et refrigescet charitas multorum (*Math. xxiv, 12*). » Et sunt nonnulli qui dum iniqüitatum suarum frigora declinant, ad veram fidem vel ad sanctitatis habitum veniunt. Sed quia plus quam necesse est de suis sensibus præsumunt, sepe in fide quam accipiunt, ea quæ non capiunt, perscrutari volunt ut ratione magis in Deo, quam fide teneantur. Quia vero humana mens perscrutari non valet divina secreta, omne quod ratione perscrutari non possunt credere contemnunt, et per inquisitionem nimiam in errorem labuntur. Hi itaque cum needum crederent, vel adhuc iniqüitatis operi vacarent, aquæ nivium fuerunt, sed cum carnalia facta deserentes, in fide ad quam perduci sunt, plus appetunt perscrutari quam capiunt, amplius profecto calent, quam calere debuerunt. Bene ergo de hoc perverso quolibet prophetantis duntaxat sententia, non optantis dicitur, *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium*. Sequitur : *Et usque ad inferos peccatum illius*. — Peccatum quippe usque ad inferos ducitur, quod ante finem vite presentis per correptionem atque poenitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Joannem dicitur : « Est peccatum ad mortem, non pro illo dico quis ut roget (*I Joan. v, 15*). » Peccatum namque ad mortem est, peccatum usque ad mortem, quia sciaret peccatum quod hic non corrigitur, ei venia frustra postulatur. De quo adhuc subditur :

Vers. 20. Obliviscatur ejus misericordia. — Om-

(55) Imo inferius scilicet sequenti capitulo 6, vers. 6.

(56) Hoc congruentius fortassis in genitivo vel dativo.

A nipotensis Dei misericordia oblivious eius dicitur, qui omnipotens Dei justitiam fuerit oblitus, quia quisquis eum nunc justum non timet, post hæc invenire non valet misericordem. Quæ nimirum sententia non solum ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deserit, sed etiam qui in fide recta positus carnaliter vivit, quia ultio æternae animadversionis non evaditur, utrum in fide an in opere peccetur. Sequitur. *Dulcedo illius vermes*. — Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, cæteros excedere, rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura secularis in delectatione est, quies in labore. Valde enim fatigatur, si desit cura seculi qua fatigatur. Quia autem natura est vermium momentis singulis incessanter moveri, non immerito signatur verbum nomine inquietudo cogitationum. Perversæ itaque mentis dulcedo vermis est, quia inde deletabiliter pascitur, unde per inquietudinem incessanter agitatur. Potest quoque apertius vermis nomine caro signari. Unde et superius (55) dicitur : *Homo putredo et filius hominis vermis*. Luxuriosus igitur quilibet (56), et carnis voluptatibus deditus, quanta sit cæcitas, demonstratur cum dicitur : *Dulcedo illius vermis*. Quid namque caro nisi putredo ac vermis est ? et quisquis carnalibus desideriis anhelat, quid aliud quam vermem amat ? quid enim sit carnis substantia testantur sepulera. Quis parentum, quis amicorum fidelium quamlibet dilecti sui tangere securientem vermibus carnem potest ? Caro itaque cum concupiscitur, pensetur quid sit examini C uis [examinis], et intelligitur quid amat.

LIBER SEPTIMUS DECIMUS.

Verbis itaque præcedentibus sanctus vir per discretas prudentiae arctæ sententias iniqui cuiuslibet culpas pertulit, et quam sit damnanda ejus actio expressit de cuius pena subjicit, dicens :

Vers. 20. Non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum. — In recordatione enim conditoris non reducitur, quisquis usque ad finem vite vitiis subjugatur. Nam si hunc superni respectus memoria tangeret, procul dubio ab iniqüitate revocare. Ejus quippe merita exigunt, ut funditus ab auctoris recordatione deleatur. Scindendum vero est quod recordari Deus nequaquam proprie dicitur. Qui enim oblivious non potest, quo pacto recordari potest ? Sed quia eos nos, quorum recordamur, amplectimur, ab his autem quorum obliviousimur, elengamur. Humano usu et recordari Deus dicitur, cum dona tribuit, et oblivious cum in culpa derelinquit. De hoc infructuoso ligno per Joannem dicitur : « Jam enim securis ad radicem arboris po-

sita est. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur (*Luc. iii, 9*; *Math. iii, 10*). » Hoc autem loco, ut æterna supplicia reprobis designatur, nequaquam dicitur abscondi, sed conteri, quia videlicet reprobos mors quidem carnis abscondit, sed pena subsequens conteret. Quasi enim hic inciditur, cum a præsentí vita separatur. Sed in gehenna conteritur, cum perpetua damnatione cruciatur. Sequitur :

Vers. 21. Parit enim sterilem quæ non parit, et ridet bene non fecit. — Quæ hoc loco sterilis, nisi caro nominatur ? quæ dum sola præsentia appetit, bonas gignere cogitationes nescit. Quæ autem vidua, nisi anima nuncupatur, quam quia Conditor sibi jungere voluit, ab thalamum uteri carnalis venit, Psalmista attestante, qui ait : « Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (*Psal. xviii, 6*). » Quæ recte vidua dicitur, quia ejus vir pro ea mortem pertulit, et nunc in cœli penetralibus, ab ejus

oculis occultus, quasi in parte alterius regionis vivit. Iniquus ergo sterilem pascit, et vidua benefacere neglit, quia carnis desideriis serviens, curam animae vitamque contemnit. Caro quippe non solum sterilis, sed etiam quae non parit dicitur, quia suo sensu bonas cogitationes gignere nec in ultimis valet. Quod tamen intelligi de hereticis etiam praedicantibus potest. Unusquisque namque praedicator erroris dum plebem extra unitatem Ecclesie positam docet, profecto sterilem, et eam quae parere non valet, pascit; quia ei usum sui laboris impendit, quae spiritalis fructus nequaquam reddit. Bene autem viduae non facit, quia videlicet sancte universalis Ecclesiae, cujus vir adversa mortis pertulit, vivere ac deservire contemnit. Viduae enim benefacere est, in ejus quae morte viri sui atteritur, consolatione laborare. Sæpe autem praedicator erroris hujus mundi divitibus jungitur. Unde subditur:

VERS. 22. *Detraxit fortes in fortitudine sua.* — In fortitudine quippe sue pravitatis fortes quoque detrahit, cum per sui erroris astutiam mundi hujus, potentes rapit, quos contra per Paulum dicitur: « Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia (I Cor. 1, 27). » Fortitudo autem perversi praedicatoris est, elata scientia locutionis, qua inflatus cæteros despiciat, atque in contemptu omnium quasi singulariter apud se peritus intumescit. Sequitur: *Et cum steterit non credit ritæ suæ.* — Stat in hoc mundo perversus quisque predicator, quoque terreno vivit in corpore, sed vita sue credere renuit, quia de Deo vera cognoscere contemnit. Vite enim sue crederet, si Conditoris sui substantiam recte sentiret. Nam perversus quisque etiam si rectam fidem in sinu Ecclesiae tenere videatur, stat, et vita sue non credit, quia recta quidem sunt quæ per fidem de Conditore intelligit, sed timen fidei opera contemnit, et incredulitatis redarguitur, quia ab eo quod se ostendit credere vivendo reprobatur. Hinc enim per Joannem dicitur: « Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (I Joan. 11, 4). » Sequitur:

VERS. 23. *Dedit ei Deus locum pœnitentiae, et ille abutitur eo in superbiam.* — Quisquis delinquit et vivit, idcirco hunc divina dispensatio in iniquitate tolerat, ut ab iniquitate compescat. Sed qui diutius toleratur, nec tamen ab iniquitate compescitur, munus quippe supernæ patientie percipit, sed reatus sui vinclis, ex ipso se munere arctius astringit. Hinc per Paulum dicitur: « An ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam, et cor impenitens, thesaurizas tibi iram in die ire, et revelationis justi judicii Dei (Rom. 11, 4, 5). » Sequitur: *Oculi ejus in viis sunt ejus.* — Vias enim suas intuetur peccator, quia sola cogitare, sola cernere nititur, quæ sibi ad commodum temporis suffragentur. Hinc enim Paulus dicit: « Omnes quæ sua sunt querunt, non quæ sunt Jesu Christi (Phil. 11, 21). » Via namque elati su-

A perbia, via raptoris avaritia, via est lubrici concupiscentia carnalis. In viis ergo suis iniquus quisque oculos deprimit, quia solis vitiis ut per hac animo satisfaciat, intendit. Unde et per Salomonem dicitur: « Oculi stultorum in finibus terre (Prov. xvii, 24). » Sequitur:

VERS. 24. *Elevati sunt ad modicum, et non subsistent.* — Iniquorum gloria cum plerumque in annorum multitudinem tenditur, ab infirmorum mentibus esse longa, et quasi stabilis aestimatur. Sed cum repentinus hanc finis intercipit, brevem fuisse sine dubio redarguit, quomodo determinans innotescit, quia quod præterire potuit, modicum fuit. Elevantur ergo ad modicum et non subsistunt, quia eo ipso quod videri alti appetunt, a vera Dei essentia longe per elationem sunt. Subsistere etenim nequeunt, quia ab æternæ essentie soliditate dividuntur, atque hanc primam ruinam tolerant, quia per privatam gloriam in semetipsis cadunt. Hinc enim per Psalmistam dicitur: « Dejecisti eos dum allevarentur (Psal. lxxi, 18). » Vir itaque sanctus cum pravorum gloriarum defectumque discuteret, ad cuncta protinus mentis oculum tetendit dicens: *Humiliabuntur sicut omnia et auferentur.* — Omnia, profecto terrena, ac si aperte dicat: Stare ullo modo nequeunt, quia ipsa quoque fugiunt quibus innituntur, dumque temporalia diligunt, cum his ex temporis volubilitate percurrunt. Sed quæri potest, cum per Salomonem dicitur: « Generatio præterit, et generatio advenit, terra vero in aeternum stat (Eccle. 1, 4), » cur beatus Job omnia humiliari asserat, et auferri. Quod tamen facile discutimus, si terram et colum vel qualiter transeant, vel qualiter maneant distinguamus. Utraque namque hæc per eam quam nunc habent imaginem transeunt, sed tamen per essentiam sine fine subsistunt. Hinc namque per Paulum dicitur: « Præterit enim figura mundi ejus (I Cor. vii, 31). » Sequitur: *Et sicut summitates spicarum conterentur.* — Spicarum quippe summitates aristæ sunt. Aristæ autem conjunctæ in spica prouident, sed crescendo paulisper a se hirsuta et rigidæ distinguuntur. Quid ergo pravos hujus mundi divites dixerim, nisi aristas quasdam humani generis? Qui dum contra se superbunt, sed honorum vitam unanimiter afflidunt, adversum se quidem divisi sunt, sed tamen concorditer grana deorsum premunt. Sed tritum tempus adveniet, quod et aristarum rigiditatem frangat, et solida grana non conterat. Cumque aristæ franguntur, candor granorum ostenditur, quia iniquis in supplicia æterna cadentibus, sanctorum justitia quanta veritate claret demonstratur. Sequitur:

VERS. 25. *Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum?* — Cur ergo dicitur: *Si non est ita, mentitum me arguere quis potest,* dum scilicet noverimus quod fallacem reprehendere cuilibet licet? Sed si loquentis, sensum subili interrogatio discutimus, quam sint recta quæ protulit citius invenimus. Justus namque, et si quid unquam delin-

quendo loquitur, dignum non est ut ab injustis et prave viventibus judicetur, ac si ergo dicat : Ita cuncta ut protuli, que tamen si ita non essent, a vobis redargui non possem, quia dum adhuc proprie succumbitis, alienam reprehendere fallaciam non valetis. Sequitur : *Et ponere ante Deum verba mea.* — Ante Deum quippe verba ponere est, considerato intimo iudice, exteriora dicta pensare. Vir igitur sanctus ab amicis superbientibus, verba sua ante Deum poni posse non estimat. Ac si aperte dicat : Idcirco quo loquor ponere ante iudicem non valetis, quia ejus vobis faciem peccantes absconditis. Quod tamen et ex typo sancte Ecclesie nil obstat intelligi. Que cum de infirmis suis ab hereticorum irrisione reprehenditur, ipsam irrisione eorum astetiam designatur. Sequitur :

CAPUT XXV.

Vers. 1, 2. *Respondens autem Baldath Suhites dixit : Potestas et terror apud eum est,* — ac si aperte dicat : Solus corda mortalium veraciter terret, qui haec ex divinitatis suae potentia veraciter possidet, humana enim potentia quem terrorem incutit, que jure ejusdem potentiae quando caret, nescit? Sequitur : *Qui facit concordiam in sublimibus suis.* — Bonos quippe omnipotens Deus ad meritum provehit, cum contra eorum vitam malos savire permittit, atque in concordia componuntur summa, dum confunduntur infirma, quia inde in celestibus, electos suos angelorum chorus socius, unde in terrenis et infirmis reproborum mores suis nutibus adversantes portat. Sed inter haec libet inquirere, si pax in sublimibus summa retinetur, quid est quod per angelum Danieli dicitur : « Ego veni propter sermones tuos. Princeps autem regni Persarum restituit mibi viginti et uno diebus? » (*Dan. x, 12-15.*) Sed quia certa angelorum ministeria dispensandis singulis quibusque gentibus sunt prelata, cum subiectorum mores adversum se vicissim praepositorum spirituum open merentur, ipsi qui presunt spiritus contra se venire referuntur. Cumque uniuscujusque gentis vel culpa vel justitia ad supernae curiae consilium ducitur, ejusdem gentis propositus vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur. Sequitur :

Vers. 3. *Nunquid est numerus militum ejus.* — In cognitione humanae rationis supernorum spirituum numerus non est, quia quanta sit illa frequentia invisibilis exercitus, nescit de quo per Danielem dicitur : « Millia millionum ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei» (*Dan. vii, 10.*) . Supernorum civium numerus infinitus et definitus exprimitur, ut qui Deo est numeralis, esse nobis innumerabilis demonstretur. Angelicos spiritus recte Dei milites dicimus, quia eos decertare contra protestates aereas non ignoramus, que tamen certamina non labore, sed imperio peragunt. Cui tamen militiae electorum hominum numerus jungitur, qui per sublime mentis desiderium a terrena conversationis servitute liberantur, de quibus per Paulum dicitur : « Nemo militans Deo, implicat se negotiis

A secularibus (*II Tim. ii, 4.*) . Qui licet nunc pauci appareant, in invisibili tamen patria innumerable regnant. Sequitur : *Et super quem non surget lumen illius?* Lumen quippe Dei est gratia præveniens, que nisi in nostro corde gratuito surgeret, profecto mens nostra in peccatorum suorum tenebris obscura remaneret. Sequitur :

Vers. 4. *Nunquid justificari potest homo comparatus Deo?* — Versus iste superius a beato Job dicitur, et nunc in ejus exprobratione replicatur. Omnis namque vir justus, Dei illustratione justus est, non comparatio. Humana quippe justitia auctori comparata iniquitatis est, quia etsi in ipsa sua conditione homo persistaret, Creatori non posset coequari creatura. Sequitur : *Aut apparere mundus natus de muliere?* — Ac si aperte diceretur : Ne contra auctorem suum homo superbiat, consideret unde huc venit, et intelligat quid sit. Sequitur :

Vers. 5. *Ecce luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus.* — Quid per lunam nisi cuncta simul Ecclesia? quid per stellas, nisi singulorum bene viventium animæ designantur? Qui dum inter pravorum hominum conversations magnis virtutibus eminent, quasi in tenebris noctis lucent. Unde per Paulum quoque discipulis dicitur : « Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo» (*Phil. ii, 15.*) . Quia enim sancta Ecclesia lunæ appellatione exprimitur, Prophetæ testatur dicens : « Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo. » Luna ergo non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus, quia nec sancta Ecclesia virtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc prævenientis gratie dona perfundat, nec singulorum bene viventium mentes a peccatorum maculis mundæ sunt, si remota pietate judicentur, quia apud districti iudicis oculos sua unumquemque corruptibilitas inquinat, nisi hunc quotidie gratia parentis tergit. Sequitur :

Vers. 6. *Quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis?* — Ac si aperte diceretur : Si ipsi quoque esse sine contagio non valent, qui inter præsentis vitæ tenebras virtutibus lucent, quanto reatu iniquitatis obstricti sunt qui adhuc carnaliter vivunt? Si a peccato liberi esse nequeunt qui jam in celestibus desideriis conversantur, que peccatorum pondera tolerant qui carnis suæ voluptabilis dediti, adhuc putredinis jugum portant? Hinc Petrus ait : « Si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt? » (*I Petr. iv, 18.*) . Recte quippe homo putredo, filius vero hominis vermis vocatur. Primus quippe homo putredo, non vermis, quia et si per mortem patruuit, non tamen ex putredine per nativitatem venit. Qui autem filius est vermis dicitur, quia jam ex mortalium corporum corruptione propagatur. Sequitur :

CAPUT XXVI.

Vers. 1, 2. *Respondens autem Job dixit : Cujus adjutor es? Nunquid imbecillus? et sustentas brachium ejus qui non est fortis?* — Adjuvare imbecillem charitatis est, adjuvare vero potentem velle, elationis.

Ac si ergo aperte dicat : Dum eum juvare niteris sub A cujus magnitudine succubis, omne quod impendis solatum, de ostentatione est, non de pietate. Sed inter haec sciendum est, quia plerumque etiam Deum, qui videlicet imbecillis non est humiliiter agentes adjuvamus. Unde et per Paulum dicitur : « Adjutores enim Dei sumus (1 Cor. iii, 9). » Nam cum ei (quem ipse per internam gratiam infundit) nos exhortationis voce concurrimus, hoc quod ille per spiritum agit intrinsecus, nos exterius ministerio vocis adjuvamus. Sequitur :

VERS. 3. *Cui dedisti consilium? forsitan illi qui non habet sapientiam.* — Dare stulto consilium, charitatis est ; dare sapienti, ostentationis ; dare vero ipsi sapientiae, perversitatis. Sequitur : *Et prudentiam tuam ostendisti plurimam.* — Omnis cui prudentia recta est, plurima non est, quia juxta Pauli vocem, « non plus appetit sapere, quam oportet sapere (Rom. xii, 3). » Cui vero plurima, non est recta, quia dum ultra modum tenditur, in quolibet latere culpe declinatur. Prudentiam vero suam plurimam ostendunt qui prudentiores videri pre aliis appetunt. Sequitur :

VERS. 4. *Quem docere voluisti? nonne eum qui fecit spiramentum?* — Per spiramentum vivimus, per prudentiam sapientes sumus. Prius autem nostrum est vivere, postmodum sapere, quia ut sapientes esse possumus, prius agitur ut simus. Qui ergo vitam dedit, ipse procul dubio et prudentiam contulit. Baldath autem, qui beatum Job pro culpa flagellatum creditit, occultum Dei iudicium, quod venerari humiliter debuit, superba nitus est temeritate penetrare. Ipsi ergo se per prudentiam prætulit, cuius iudicium non intelligendo judicavit. Sequitur :

VERS. 5. *Ecce gigantes gemunt sub aquis.* — Dignum quippe erat, ut per increpationem prius tumorem sapientiae terrene retunderet, et per doctrinam postmodum ad plena mysteriis verba transiret. Gigantes autem vel apostatas angelos, vel superbos quoque homines nil obstat intelligi. Hinc enim per prophetam dicitur : « Mortui non vivent, gigantes non resurgent (Isa. xxvi, 14). » Hinc rursum scriptum est : « Vir qui erraverit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur (Prov. xxi, 16). » Ac si ergo diceret : Cur de scientia homo superbiat, cum ignorantiae abyssus et ipsos superbissimos angelorum spiritus premat? Si autem gigantum nomine potentes hujus saeculi designantur, in aquis possunt populi signari, Joanne attestante, qui ait : « Aquæ sunt populi (Apoc. xvii, 15). » Bene autem contra superbientem dicitur : *Ecce gigantes gemunt sub aquis.* Quia elati omnes dum in hac vita assequi honorum celsitudinem cupiunt, sub ponderibus populorum gemunt. Nam quantum quis hic altius erigitur, tanto curis gravioribus oneratur, eisque ipsis populis mente in cogitatione supponitur, quibus superponitur dignitate. Sequitur : *Et qui habitant cum eis.* — Ac si dicas : Pariter gemunt, qui gloria eorum ex delectatione sociantur. Sequitur :

VERS. 6. *Nudus est infernus coram illo, et nullum operimentum est perditioni.* — Quod Paulus quoque ait : Omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. iv, 15). » Inferni vero et perditionis nomine diabolum et omnes damnationis ejus socios designat. Sequitur :

VERS. 7. *Qui extendit aquilonem super vacum.* — Aquilonis nomine in sacro eloquio appellari diabolus solet, qui, ut torporis frigore gentium corda constringeret, dixit : « Sedebo in mente testamenti, in lateribus aquilonis (Isa. xiv, 13). » Qui super vacuum extenditur, quia illa corda possidet, quæ divini amoris gratia non replentur. Sequitur : *Et appendit terram super nihilum.* — Quid enim terræ nomine, nisi sancta Ecclesia designatur? Quæ dum predicationis verba suscipit, fructum boni operis reddit. De qua per Moysen dicitur : « Audiat terra ex ore meo (Deut. xxxii, 4). » Et quid per nihilum, nisi gentiles designantur? De quibus per prophetam dicitur : « Omnes gentes velut nihilum et inane reputata sunt ei (Isa. xl, 17). » Ergo in nihilum terrâ suspenditur, quod prius vacuum ab aquiloni tenebatur, quia illa corda gentilium repleta sunt charitate Dei, quæ pressa prius fuerant tempore diaboli. Aliter : Quia Iudeorum corda a fide vacua diabolo sunt subdita, extendit aquilonem super vacuum. Quia vero nullis existentibus meritis, sicut dictum est, « pro nihilo salvos facies illos (Psal. lxxi, 6), » super gentes Dominus fundavit Ecclesiam, quæ per prophetam nihilum sunt vocatae, apte secutus adjunxit : *Appendit terram super nihilum.* Sequitur :

VERS. 8. *Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum.* — Quid hoc loco aquam, nisi scientiam? quid nubes, nisi prædictatores appellat? Hinc scriptum est : « Aqua profunda verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientiae (Prov. xviii, 4). » Hinc Isaías ait : « Qui sunt isti, qui ut nubes volant? (Isa. lx, 8.) Ut vero auditores rudes non inundatione scientiæ, sed moderata prædicationis distillatione soveantur, ligat Deus aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum, quia doctorum prædicationem temperat, ut auditorum infirmitas dictorum rore nutrita convalescat. Hinc Paulus ait : « Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, et cetera (1 Cor. iii, 1). » Pariter namque aquæ erumperint, si coram infirmis auditoribus, quanta est scientia ex ore loquentis emanaret, si simul se omnis plenitudo prædicationis effunderet, et nihil sibi in ea proficiens reservaret. Sequitur :

VERS. 9. *Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.* — In vultu solet cognitio demonstrari. Solii ergo ejus vultus tenetur, quia a nobis in hac vita gloria regni ejus non quanta intrinsecus habetur, agnosceatur : super quod recte expandi nebula dicitur, quia sicut est, illa cœlestis regni gloria non videtur. Nam, « corpus quod corruptitur aggravat animam, et deprimit terrena inhabitaatio sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15). »

Ad videndum ergo cum nebula aspergitur, quia nostra ipsa ignorantiae obscuritate caligamus. Unde recte per Psalmistam dicitur : « Caligo sub pedibus ejus (*Psal. xvii, 10*). » *Tenet ergo vultum solii sui*, quia majestatis sue potentiam mortalibus abscondit. Sed si ejus solium angelicas virtutes accipimus, ipsis quoque velut sedi regnè præsedit, sui nobis vultum solii tenet : quia quandiu in hac mortali carne subsistimus, que et quanta sint illa angelorum ministeria non videmus. *Et expandit super illud nebulam suam*, quia procul dubio et cor nostrum ad querendum sublevat, et tam occulta moderatione agitur, ut ipsa inquisitionis sue immensitate reprimatur. Unde scriptum est : « Dedit abyssus vocem suam, ab altitudine fantasie sue (*Habacuc iii, 10*). » Vel certe quia solium Dei, ipsi nos sumus, *vultum solii sui* non immerito tenere dicunt, dum nostra scientia progredi ad altiora prohibetur. Super quod solium suum nebulam suam Deus asperge dicitur, quia invisibilis manens, occulta super nos judicia exerit, ut et fiat in promptis quod videre possimus, et tamen origo facti lateat in abditis, ut cur fiat nescire debeamus.

Sequitur :

Vers. 10. *Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux et tenebrae.* — Aquas Dominus termino circumdat, quia humana generis scientiam moderatur ut quoque vicissitudines alternantium temporum transeant, perfectæ ad cognitionem claritatis intimæ non pertingant, si vero lucis nomine, justos accipimus, tenebrarum vero appellatione, peccatores. Unde et Paulus dicit : « Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino (*Ephes. v, 10*), » hoc ipsum quod diximus sentiri nil obstat, quia perfecta æternitatis scientia nulli tribuitur, quoque *cursus* justorum injustorumque finiatur. Sequitur :

Vers. 11. *Columnæ cœli contremiscunt, et pavent ad nutum ejus.* — Quid aliud columnas cœli, quam vel sanctos angelos, vel summos prædictores Ecclesiae appellat? super quos in coelestibus crescens universa spiritalis fabricæ structura surrexit, sicut alias Scriptura testatur dicens : « Qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei (*Apoc. iii, 12*). » Possumus etiam columnas cœli et ipsas Ecclesias non inconvenienter accipere. Hinc Salomon ait : « Sapientia ædificavit sibi domum, et scidit columnas septem (*Prov. ix, 1*). » Ac si ergo diceret : Quia nec in plerisque ipsi pertingere ad voluntatis celsitudinem prævalent, qui ejusdem voluntatis premia denuntiantes vident. Sed ipse quoque coelestium virtutes, quæ hunc sine cessatione conspiciunt, in ipsa sua contemplatione contremiscunt; sed eisdem tremor timoris non est, sed admirationis. Sequitur :

Vers. 12. *In fortitudine illius repente maria congregata sunt, et prudentia ejus percussit superbum.* — Quid aliud maris nomine, quam præsens sæculum designatur, in quo corda hominum terrena quærentium diversi cogitationum fluctibus intumescent? Sed jam in fortitudine illius maria congregata sunt, quia incarnato Domino discordantia

A sæcularium corda concorditer credunt. Quis hic superbus nominatur, nisi ille qui dixit : « Ascendam super altitudinem nubium, et similis ero Altissimo (*Isa. xiv, 14*). » Et de quo voce Dei dicitur : « Qui factus est ut nullum timeret, et ipse est rex super omnes filios superbie (*Job xli, 24, 25*). » Notandum vero quod non sit fortitudo, sed *prudentia ejus percussit superbum*. — Nam quanquam sic ut dictum est, propter naturam simplicem Dei, fortitudo sapientia sit, Dominus tamen diabolum quantum ad faciem expectat [spectat] non virtute, sed ratione superavit. Ipse namque diabolus in illa nos parentis primi radice supplantis, sub captivitate sua quasi justa tenuit hominem, qui libero arbitrio conditus ei injusta suadenti concessit. Sed dum audacter eum, B in quo nihil sibi competebat, appetiit, jure illum, quem quasi juste tenebat, amisi. Prudentia itaque, non virtute percussus est, quia dum ad tentandum Deum solvit, ab homine possidendo religatur, ut inde eum qui sub ipso erat, perderet; unde cum illo qui super ipsum est, congredi præsumpsisset. Sequitur :

Vers. 13. *Spiritus ejus ornavit cœlos.* — Quos cœlos, nisi eos de quibus scriptum est : « Cœli enarrant gloriam Dei? (*Psal. xviii, 2*). » Quos tunc ornavit Spiritus, cum replevit quod Luca referente, didicimus qui ait : « Factus est repente de cœlo sonus tanquam adveniens spiritus vehementis, et replevit totam domum ubi erant sedentes, et apparuerunt illis disperitæ linguae tanquam ignis, sedique supra singulos eorum, et repleti sunt omnes Spiritu sancto et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis (*Act. ii, 2, 3, 4*). » Sequitur : *Et obstetricante manu ejus, educitus est coluber tortuosus.* — quis enim colubri nomine appellatur, nisi antiquus hostis et lubricus et tortuosus, qui decipiendo homini colubri ore locutus est? De quo per prophetam dicitur : « Leviathan serpentem vectem tortuosum (*Isa. xxvii, 1*). » Cavernæ hujus lubrici corda fuerunt iniquorum, quæ quia ad pravitatem propriam traxit, quasi in eorum habitatione requievit : sed obstetricante manu Domini, tortuosus coluber de propriis cavernis expulsus est, quia dum nobis divina gratia medetur, id qui nos tenuerat antiquus hostis, a nobis ejicitur, sicut incarnata Veritas dicit : « Nunc princeps hujus mundi ejicitur foras (*Joan. xii, 31*). » Unde jam nunc sanctos omnes non tenendo possidet, sed tentando perseguir. Nam quia in eis intrinsecus non regnat, contra eos extrinsecus pugnat. Sequitur :

Vers. 14. *Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum ejus, et cum rix parvam stillam sermonum ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* — Quid hoc loco viarum nomine, nisi actiones Domini appellari? Unde et per prophetam Dominus dicit : « Non enim sunt viæ meæ sicut viae vestræ (*Isa. lv, 8*). » Adventum ergo Dominicum narrans ex parte vias Dei retulerat, quia alia ejus actio fuit

qua nos condidit, alia qua redemit. Ea itaque, que A tonitrum magnitudinis ejus intueri? Ac si aperte dicat: Si humilitas ejus admiranda vix ferimus, sonorum atque terribilem majestatis ejus adventum, qua virtute tolerabimus? Hunc tonitrum adventus illius etiam David psalmista insonat [intonat], dicens: « Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit (Psal. XLIX, 3). »

LIBER OCTAVUS DECIMUS.

CAPUT XXVII

VERS. 1. Addidit quoque Job assumens parabolam suam, et ait. — Quo profecto verso ostenditur hujus sanctissimi viri dicta quam mystice sint prolatæ, dum parabola id est similitudo assumpta narratur ab eo qui nihil inferius per comparationem vel similitudinem loquitur. Ad eam itaque si similitudinem cuncta trahenda sunt, qua figurata Ecclesia designatur, et in ipso quidem locutionis exordio dicta aperte prolatæ sunt, sed subjectis obscuritatibus implicantur. Sequitur:

VERS. 2. Vixit Deus, qui abstulit judicium meum; et Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam. — Quibus nimis verbis beatus Job et sua narrat, et Ecclesiæ tempora afflita significat, in quibus aperta infidelium pervicacia premitur, et persecutionis amaritudine perturbatur. Duobus namque modis Ecclesia ab adversarii tentari solet, ut videat persecutum aut verbis patiatur aut gladiis. Nunc vero de ea persecutione loquitur, in qua non gladiis, sed falsis assertionibus lasseditur. Vir itaque sanctus sanctæ Ecclesiæ typum gestans, ut Deum esse fateatur, ait: Vixit Deus. Ut vero res humanas eum curare perhiberet, subdidit: Qui abstulit judicium meum, et ad amaritudinem adduxit animam meam. Ista enim quæ patitur, non casu se perpeti, sed Deo omnia disponente, testator; ne tentatori suo amaritudinis suæ potestatem tribuit, sed auctori. Sequitur:

VERS. 3, 4. Quia donec superest halitus in me, et spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua meditabitur mendacium. — Quod prius iniquitatem, hoc postmodum repetens mendacium dixit. Nam et omne mendacium iniquitas est, et omnis iniquitas mendacium, quia profecto ab sequitate discrepat quidquid a veritate discordat. Sed inter hoc quod ait loqui, postmodum subdidit meditari, magna distantia est. Nonnunquam enim pejus est mendacium meditari, quam loqui. Nam loqui plerumque præcipitationis est, meditari vero studiose pravitatis, quamvis nonnunquam sit aliquod mendacii genus culpe levioris, si quisquam præcipitando mentiatur. Sed quia scriptum est: Os quod mentitur occidit animam (Sap. 1, 11); et: Perdes

B eos qui loquuntur mendacium (Psal. v, 7); » hoc quoque mendacii genus perfecti viri summopere fugiunt, ut nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur, nec suæ animæ noceant, dum præstare carni nituntur alienæ. » Sequitur:

VERS. 5. Absit a me ut justos vos esse judicem, docere deficiam non recedam ab innocentia mea. — Ab innocentia quippe recederet, si bona de malis estimaret, Salomone attestante qui ait: « Qui justificat impium et qui condemnat justum, uterque abominabilis est ante Deum (Prov. XVI, 15). » Sunt namque nonnulli, qui dum malefacta hominum laudibus effurerunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc per prophetam dicitur: « Vx qui consuunt pulvillo sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universæ statim (Ezech. XXXIII, 16). » Sequitur:

VERS. 6. Justificationem meam quia cœpi tenere, non deseram. — Coepit namque justificationem desereret, si in peccantium laude declinaret. Sequitur: Neque enim reprehendi me cor meum in omni vita mea. — Ac si aperte dicat: Pro vobis non debo ad culpam pertrahi, qui peccare in propriis formidavi. Sciendum vero est quod quisquis a præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, corde suo reprehenditur atque confunditur, quia id quod non fecerit memoratur. Nam in quo errasse considerat, ipsa se conscientia latenter accusat. Unde David propheta precatur dicens: « Tunc non confundar, dum respicio in omnia mandata tua (Psal. cxviii, 6). » Graviter namque unusquisque confunditur, quando mandata Dei vel legendo, vel audiendo respicit, quæ vivendo contempsit. Hinc Joannis voce dicitur: « Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum (I Joan. III, 21). » Et: « Quidquid petierimus, accipiemus (Joan. XIII, 14). » Ac si diceret: Si id quod præcepit facimus, id quod petimus obtinemus. Valde namque haec apud Deum ultraque sibi necessario congruit, ut et oratione operatio et operatione fulciantur oratio. Sic queri potest quo pacto a corde suo reprehendi se negat, qui se peccasse superius accusat, dicens: Peccavi, quid faciam tibi, o custos hominum? Vel certe si justificare me voluero, os meum condemnabit me. — Sed sciendum est quod sunt pec-

cata quæ a justis vitari possunt, et sunt nonnulla, quæ etiam a justis vitari non possunt. Mens itaque justorum eis libera est a perverso opere, aliquando tamen corruit in perversa cogitatione. Et in peccato ergo labitur, quia saltem in cogitatione declinatur et tamen unde semetipsam postmodum flendo reprehendat non habet, quia ante se reparat quam per consensum cadat. Sequitur :

VERS. 7. *Sicut impius inimicus mens, et adversarius meus quasi iniquus.* — In saero eloquio *sicut* et *quasi*, non aliquid pro similitudine ponitur, sed pro veritate. Unde est illud : « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre (Joan. 1, 14), » unde et hic *sicut* et *quasi* pro affirmatione potius quam pro similitudine dictum videtur. Inter impium vero et iniquum hoc distare nonnunquam solet, quia omnis impius iniquus, non tamen omnis iniquus est impius. Impius enim pro infideli ponitur, id est a pietate religionis alienus; iniquus vero dicitur, qui pravitate operis ab aquitante discordat, vel si fortasse Christianæ fidei nomen portat. Beatus igitur Job vox typica sanctæ Ecclesiæ, quia alios rectæ fidei contradicentes tolerat, impium se habere fateatur inimicum. Quia vero alios sub praetextu fidei intus positos in pravis operibus patitur, iniquum adversarium suum detestatur [testatur]. Si autem *sicut* et *quasi* oportet ut magis pro similitudine posita sentiamus, sancta Ecclesia quos viventes carnaliiter intra se tolerat, de similitudine impiorum notat. Intus quippe inimicus est, qui fidem se dum affirmat vocibus, moribus negat. Sequitur :

VERS. 8. *Quæ enim spes hypocrita, si avare rapiat, et non liberet Deus animam ejus?* — Hypocrita qui Latina lingua dicitur simulator, justus non esse appetit, sed videri, et idcirco avarus raptor est, qui dum iniqua agit, desiderat de sanctitate venerari, laudem vite rapit alienæ : qui dum presentia diligat, futura minime sperat. Sequitur :

VERS. 9. *Nunquid clamorem ejus audiet Dens, cum renerit super eum angustia?* — Clamorem ejus angustiae tempore Dominus non audit, qui tranquillitatis tempore in præceptis suis ipse Dominum clamat non audit. Scriptum quippe est : « Qui averit aurum suum ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis (Prov. xxviii, 9). » Ille Dominus ait : « Novissime venient fatus virginis dicentes : Domine, Domine, aperi nobis (Matth. xxv, 11). » Et respondit eis. « Amen, amen dico vobis, nescio vos. » Sequitur :

VERS. 10. *Aut poterit in Omnipotente delectari?* — Qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Esse quidem sine delectatione anima nunquam potest. Nam aut infimis delectatur, aut summis; et quanto altiori studio exercetur ad summam, tanto majori fastidio torpescit ad infima; quantoque ariori cura inardescit ad infima, tanto tempore damnabili frigescit a summis. Utrique enim simul et æqualiter amari non possunt. Delectari ergo in Deo hypocrita non valet, quia in ejus mente

A desideria superna non prodeunt, quæm profectio spinae terreni amoris premunt. De quo aperie subditur : *Et invocare Dominum in omni tempore.* — Tunc quippe Deum hypocrita invocat, cum hunc terrenarum rerum tribulatio angustat. Nam cum in hoc sæculo effectum quæsite felicitatis invenerit, anchorum qui hanc ipsam felicitatem tribuit non querit. Sequitur :

VERS. 11. *Docebo vos per manum Dei, quæ Omnipotens habeat, nec abscondam.* — Sic beatus Job loquitur verbis suis, ut aliquid signet ex nostris. Nam sancta Ecclesia docens in quantum cognoscere expedit, nil veritatis abscondit. Quia enim manus Dei vocatur filius, et omnia quippe per ipsum facta sunt (Joann. 1, 3) : *per manum Dei* docere se perhibet eos quos in propria sapientia remanere fatuos videbat. Ac si aperie dicat : Ego ex me aliquid nescio, sed quidquid ex veritate sentio, hoc de ejusdem veritatis largitate comprehendo. Sequitur :

VERS. 12. *Ecce vos omnes nostis, et quid sine causa rana loquimini?* — Scriptum est : « Servus qui cognovit voluntatem domini sui et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis. Qui autem non cognovit et non fecit digna, plagis vapulabit paucis (Luc. xii, 47). » Rursusque scriptum est : « Scienti igitur bonum et non facienti, peccatum est illi (Jac. iv, 17). » Ad majoris ergo culpe cumulare hostes suos sancta Ecclesia perhibet, et scire quid sequi debeant, et sequi nolle quod sciunt. Sequitur :

C VERS. 13. *Hæc est pars hominis impii apud Deum, et hæreditas violentorum quam ab omnipotente suscipiant.* — Quam profecto partem hæreditatemque protinus insinuat, cum subjungit :

D VERS. 14. *Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt, et nepotes ejus non saturabuntur pane.* — Non absurdè impi vocantur hæretici qui per errorem pravi dogmatis a cognitione veritatis sunt alieni. Quos sequenti verbo etiam violentos appellat : quippe qui Scripturæ sententias recta dogmata continent ad intellectum pravum conantur violenter inflectere. Violenti ergo sunt, eti si non rebus hominum, certe sensibus præceptorum, filii autem violentorum sunt sequaces hæreticorum, qui dum errori eorum consentiunt, quasi ex eorum prædicatione generantur. Sed multiplicati in gladio erunt, quia quamvis modo immensa multitudo in perditâ libertate succrescent, venturi tamen judicis sententia feriuntur. Unde per Moysen Dominus dicit : « Gladius meus manducabit carnes (Deut. xxxii, 42). » Nepotes quippe hæreticorum sunt, qui de errantium filiorum prædicatione nascentur, quos nequaquam panis satiat, quia dum in sacri verbi pabulo plus querunt sentire quam capiunt, semper veritatis cognitione jejunant. Sequitur :

VERS. 15. *Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu.* — Ex eo videlicet hæreticorum populo derelicti sepelientur in interitu, quia dum ad lucem veritatis non redeunt, profecto in pena perpetua

intelligentia terrena deprimitur. Sequitur : *Et A manibus suis (Ps. lxxv, 5).* Res suas cum moreretur secum tolleret, si ad potentis vocem cum viveret sibi tulisset. Nam terrena omnia que servando amittimus, largiendo servamus. Sed quia homo ex anima constat et corpore, cum unius rei somnus dicitur, alterius vigilia demonstratur, quia cum corpus obdormisceat in morte, tunc anima vigilat in vera cognitione. Et dormit ergo dives et oculos aperit, quia cum carne moritur, ejus anima videre cogit quod previdere contempsit. *Aperit oculos suos et nihil inveniet,* quia illuc aperit ad supplicia quos hic ad misericordiam clausos habebat. Aperit oculos, et pietatis fructum non inveniet, quos clausos his tenuit cum viveret. Sequitur :

VERS. 16, 17. *Si comparaverit sicut terra argenteum, et sicut lutum preparaverit vestimenta. Præparabit quidem, sed justus vestietur illis, et argenteum innocens dividet.* — Argentum intelligi sacri eloquii claritas solet, sicut alias dicitur : « Eloquia Domini eloquia casta, argenteum igne probatum (Psal. xi, 7). » Horum scilicet argenteum, id est haereticorum eloquium, terræ est comparatum quia de Scriptura sacra ut aliquid sciunt, ex appetitu terrenæ laudis elaborant. Qui etiam sicut lutum vestimenta præparant, quia fluxe et inquinabiliter ea quibus se tueri volunt, Scripturæ sacrae contextunt testimonia. *Præparabit quidem, sed justus vestietur illis.* Justus ergo vestietur eis vestimentis quas præparavit injustus; quia vir sanctus eisdem sententiis ad veritatem utitur, quibus se perversus quisque doctum ostendere contra veritatem conatur. *Et argenteum innocens dividet.* Argentum est innocentem dividere, eloquia Domini minute discreteque exponere, et unicuique quod digne congruat coaptare. Nam eloquium Domini, quod hic argenteum vel vestimenta hoc alibi spolia nominantur. Quod etiam Psalmista testatur per comparationem dicens : « Latabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa (Psal. cxviii, 162). » Sequitur :

VERS. 18. *Ædificavit sicut tinea domum suam, et sicut custos fecit umbraculum.* — Tinea sibi domum corrumpendo ædificat, nec meliori comparatione haereticus demonstrari potuit, qui locum suæ perfidie non nisi in mentibus quas corrupterit, fecit, qui etiam sequaces suos ab aeterno igne esse liberos pollicetur. Spondet quippe eis refrigerium quietis aeternæ, sed verba ejus soliditatem non habent, quia plenitudine veritatis carent. Unde et subditur : *Et sicut custos fecit umbraculum.* Umbraculum namque custodis nullo fundamento solidatur, sed tempore mox transiente destruitur, et promissa ab haereticis requies cum tempore destruitur, qua post hanc vitam nullatenus inveniatur. Sequitur :

VERS. 19. *Dives cum dormierit, nisi secum auferat, aperit oculos suos et nihil inveniet.* — Cui nimur sententiae Psalmista concinens dicit : « Turbati sunt omnes incipientes corde, dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in

Res suas cum moreretur secum tolleret, si ad potentis vocem cum viveret sibi tulisset. Nam terrena omnia que servando amittimus, largiendo servamus. Sed quia homo ex anima constat et corpore, cum unius rei somnus dicitur, alterius vigilia demonstratur, quia cum corpus obdormisceat in morte, tunc anima vigilat in vera cognitione. Et dormit ergo dives et oculos aperit, quia cum carne moritur, ejus anima videre cogit quod previdere contempsit. *Aperit oculos suos et nihil inveniet,* quia illuc aperit ad supplicia quos hic ad misericordiam clausos habebat. Aperit oculos, et pietatis fructum non inveniet, quos clausos his tenuit cum viveret. Sequitur :

VERS. 20. *Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.* — Videamus nunc inopiam divitis ardantis, cuius tantum fuit abundantia epulantis. Ait enim : « Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aqua, et refrigeret linguam meam, quia crucio in hac flamma (Luc. xix, 24). » Non autem inmerito aquæ tunc illa inopia comparatur, quia in inferno cruciat, qui susceptos in profundis absorbens solet lacus designari nomine. Unde per prophetam humani generis voce dicitur : « Lapsa est in lacum vita mea (Thren. iii, 53). » Tempestatis vero nomine, judicii turbinem designat, quod etiam Psalmista testatur dicens : « Deus noster manifeste veniet, Deus noster et non silebit (Psal. xl ix, 3). » Et quia ipsa venturi exitus ignorantia nox vocatur, nocte eum opprimet tempestas, id est, turbo divini judicij eum dum ignorat, apprehendit. Sequitur :

VERS. 21. *Tollit eum ventus urens.* — Quis hoc loco *ventus urens*, nisi malignus spiritus vocatur, qui desideriorum flamas in corde excitat, ut ad aeternitatem suppliciorum trahat? Perversum ergo quemlibet *ventus urens* dicitur tollere, quia insidiator malignus spiritus, qui viventem quemque accedit ad vitia, morientem trahit ad tormenta. Hinc Jeremias : « Ollam succensam video, et faciem ejus a facie Aquilonis (Jer. 1, 13). » Sequitur : *Et velut turbo rapit eum de loco suo.* Locus perversorum est temporalis vita dilectio, et carnis voluptas. Quasi turbine igitur unusquisque de loco suo rapitur, cum a cunctis suis delectationibus, extremo territus die, separatur. De quo extremo die apte subjungitur :

VERS. 22. *Et mittet super eum, et non parcat.* — Peccatorem quotiens Deus feriendo corrigit, ad hoc flagellum mittit, ut parcat. Cum vero ejus vitam in peccato permanentem feriendo concludit, flagellum emitit, sed nequam parcit. Qui enim flagellum emisit ut parceret, ad hoc emitit quandoque ne parcat. In hac namque vita, Dominus tanto magis studet ut parcat quanto magis exspectando flagellat. Sequitur : *De manu ejus fugiens fugiet.* — Ille etenim fugit de manu ferientis, qui pravitatem suæ corrigit actionis. Vel certe quia in sacro eloquio manus operatio solet intelligi, de manu percussi

fugit, qui dum pravi interitum conspicit, vias pravitatis relinquit. Unde adhuc subditur :

VERS. 23. *Stringit (57), stringet super eum manus suas.* — Manus quippe stringere est vite sue opera rectitudine confirmare. Unde etiam Paulus ait : « Re-missas manus, et dissoluta genua erigite (*Hebr. xii, 12.*) » Dum itaque alienum interitum conspiciunt, revocantur ad eum, ut recognitum suum, et unde alius ad tormenta ducitur, a tormento alius inde liberatur. *Stringit ergo super eum manus suas*, quia conspicit in aliena poena quod timeat, et dum delinquentem sic percussum respicit, dissoluta opera sua justitiae vigore constringit. Hinc scriptum est : « Latabitur justus cum viderit vindictam (*Psal. lvi, 11.*) », et reliqua. Sequitur : *Et sibilat super illum, intuens locum ejus.* — Quid in sibilo, nisi intentio admirationis exprimitur? Si vero in sibilo fortasse alia significatio queritur, moriente peccatore hi qui interitum ejus-aspiciunt, os in sibilo stringunt, dum ad ea que contempserant verba spiritualia convertuntur, ut jam credere et praedicare incipiunt, quia prius dum iniquum florere cernerent non credebant. Hinc Salomon ait : « Multato pestilente, sapientior erit parvulus (*Prov. xxi, 11.*) ». Vir igitur sanctus postquam potentum poenas qui extolluntur in seculo sufficienter explevit, rursum ad haereticorum superbiam, qui extolluntur in eloquio verba convertit. Nam sequitur :

CAPUT XXVIII.

VERS. 1. *Habet argentum venarum suarum principia, et auro locus est in quo conflatur.* — In argento eloquum, in auro vite vel sapientiae claritas designari solet. Et quia haeretici sic de eloquii sui nitore superbiunt, ut nulla sacrorum librorum auctoritate solidentur : qui libri ad loquendum nobis quasi quedam argenti vene sunt, quia de ipsis locutionis nostrae originem trahimus, eos ad sacre auctoritatis paginas revocat, ut si vere loqui desiderant, inde sumere debeant quid loquantur, et sit : *Habet argentum venarum suarum principia.* Ac si aperte dicat : Qui ad veræ prædicationis verba se preparat, necesse esse ut causarum origines a sacris paginis sumat. Vera siquidem fidelium sapientia, cui universalis Ecclesie locus est, tribulationem vobis persequentibus patitur, sed à cunctis peccatorum sorribus persecutionis vestræ igne purgatur. Unde scriptum est : « In igne probatur aurum et argentum, homines vero receptabiles in camino humilationis (*Ecccl. ii, 5.*) ». Quo in loco hoc quoque potest convenienter intelligi, ut de sua stulta haeretici passione videantur irrepari. Nam saepè pro Jesu Christi Domini ac Redemptoris nostri nomine multa patiuntur, seseque eisdem passionibus ejus fieri martyres sperant : quibus sancti viri voce nunc dicitur : *Auro locus est, in quo conflatur.* Nam juxta hoc quod jam et ante nos dictum est : « Quisquis extra Ecclesiam unitatem patitur, poenas pati potest, martyr fieri non potest, » quia, *auro locus est in quo conflatur.* Quid itaque ad hæc haeretici dicitis? Conflari per

(57) Deest hoc verbum in Bibliis.

A afflictionem carnis, vel etiam per martyrium vultis, sed locum quo debeatis conflari nescitis. Sequitur :

VERS. 2. *Ferrum de terra tollitur.* — Solent haeretici de justitia sue contra nos elatione gloriari, atque opera sua ostentationis inflatione jactari, nosque iniquos ut diximus, aut esse, aut fuisse criminantur. Per humillimam ergo confessionem et veracem defensionem contra eos vir sanctus loquitur dicens : *Ferrum de terra tollitur.* Ac si aperte dicat : Fortes igitur qui acutissimis linguarum gladiis in hac acie defendende fidei ferrum sunt, aliquando terra in infimis actionibus fuerunt. Peccanti quippe homini dictum est : « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii, 20.*) ». Sed de terra ferrum tollitur, cum fortis propugnator Ecclesie a terra, quam prius tenuit, actione separatur. Non ergo debet in eo despici quidquid fuit, qui jam accepit esse quod non fuit. Sequitur : *Et lapis solutus calore in as vertitur.* — Tunc lapis calore solutus, cum cor durum atque a divini amoris igne frigidum, eodem divini amoris [igne] tangiatur, et in fervore spiritus liquatur, ut ad sequentem vitam desideriorum æstu ardeat, quam prius audiens insensibilis manebat, ex quo ardore scilicet et emollior ad amorem, et operatur ad operationem, ut sicut prius durus fuerat in amore seculi, ita se fortem postmodum exerceat in amore Dei; et quod ante audire renuebat, et credere et praedicare incipiat. Sequitur :

VERS. 3. *Tempus posuit tenebris, et universorum finem ipse considerat.* — Tempus posuit tenebris, iniquis videlicet modum, quod iniqui esse desistant, unde eisdem per Apostolum dicitur : « Erat ali quando tenebre, nunc autem lux in Domino (*Eph. v, 10.*) ». Sicut alii quoque discipulis isdem doctor egregius dixit : « Nox precessit, dies autem approxinavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamus nos arma lucis, sicut in die honeste ambulemus (*Rom. xiii, 12.*) ». Universorum nomine electos et reprobos voluit comprehendendi. Nam bona faciens et ordinans Deus, mala vero non faciens, sed ab iniquis facta ne inordinate eveniant, ipse disponens, considerat universorum finem, et patienter tolerat omnia, atque intuetur electorum terminum, quod ex malo mutentur ad bonum. Intuetur etiam reproborum finem, quod e malo opere dignum trahantur ad supplicium. Sequitur :

VERS. 4. *Lapidem quoque caliginis et umbram mortis dividit torrens a populo peregrinante.* — Quid durius illa perfidia Iudeorum? quid populus, qui auctorem vite videre per finem noluit, quem per prophetam prædictit, nisi lapis caliginis fuit? quia et crudelitate durus fuit, et infidelitate nebulosus. Qui alio quoque vocabulo, umbra mortis dicitur. Umbra quippe alias exprimitur, qualia ejus rei de qua trahitur fuerint lineamenta. Quis autem mortis nomine, nisi diabolus vocatur? De quo per quamdam ministri sui significationem dicitur : « Nomen illi mors (*Apoc. vi, 8.*) ». Cujus ille populus umbra exstitit, quia iniquitatem illius sequens, ejus in se imaginem expressit. Quid

vero torrentis nomine, nisi ille a conspectu tremendi judicis per ultimum examen egrediens, atque electos et reprobos dividebas, ignis vocatur? Unde per prophetam dicitur: *Fluvius igneus rapidus, qui egrediebatur a facie ejus (Dan. vii, 10).* » Quis autem in hoc mundo peregrinatur populus, nisi qui ad sortem electorum currens, habere se patriam novit in coelestibus? Et tanto magis illic sperat invenire se propria, quanto hic cuncta quae præterirent esse a se deputat aliena. Hinc Paulus ait: « *Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino (II Cor. v, 6).* » Potest fortasse in torrentis nomine ipsa irragatio sanctæ predicationis intelligi, juxta id quod per Salomonem dicitur: « *Oculum qui subsannat patrem, et despiciit partum matris suæ, effodiunt illum corvi de torrentibus (Prov. xxx, 17).* » Sanctorum quippe prædicatio obduratas mentes reproborum deserit, et ad pia humilium sè corda convertit. Sequitur: *Et eos quos oblitus est pes egenitis hominis, et invios.* — quis hoc loco alius accipitur egenus homo, nisi ille de quo per Paulum dicitur: « *Qui propter nos egenus factus est dum esset dives? (II Cor. viii, 6.)* » Cuius videlicet egenis hominis pedes sancti prædicatores fuerunt, per quorum profectus præsentiam gentilitatem circumens, mundum perambulavit universorum. Sed eorum qui umbra mortis et lapis caliginis extiterunt, *pes hominis egenis oblitus est*, quia in ipso initio nascentis Ecclesiæ dum sancti apostoli cœlorum regnum Judææ prædicare voluissent, videntes quod in eis nihil omnino proficerent, ad prædicandum gentibus defluxerunt, sicut ipsis in suis Actibus dicunt: « *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quomodo repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes (Act. xiii, 46).* » Quos recte quoque et invios vocat, quia dum infidelitate sua obduri sunt, verbis vitæ ad cor viam præbere noluerunt. Sequitur:

VERS. 5. Terra de qua oriebatur panis in loco suo igne subversa est. — Panem Judææ dare consueverat, que legis verba proferebat, sed hæc terra in loco suo igne subversa est, quia fidelium signa conspiciens, invidia se fasce concremavit. Quia enim semper invidia de superbia nasci solet, in loco suo igne perii, quia idecirco arsit invidia, quia superbiam non relinquit. Sequitur:

VERS. 6. Locus sapphiri lapides ejus, et glebae illius aurum. — Quid enim hoc loco per lapides nisi sanctorum ac fortium mentes accipimus? In Scriptura etenim sacra aliquando lapides in malo, aliquando vero in bono accipi solent. Hinc Joannes [Lucas] ait: « *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham (Luc. iii, 8).* » Hinc Petrus ait: « *Et vos tanquam lapides vivi superædificamini domos spirituales (I Petr. ii, 5).* » Sapphirus quidem lapis colorum aeris habet, et quia de Judea nunquam sanctæ anime, que coelestem vitam ducerent, desuerunt, dicitur: *Locus sapphiri lapides ejus.* Et quam magna vite ac sapientie claritate per fidem fulsit.

A adjungitur: *Et glebae illius aurum.* Quid per glebas, nisi collectiones singulorum ordinum ac multitudines designantur? Glebae autem ex humere et pulvere constringuntur. Omnes ergo qui rore gratiae infusi ex mortis debito pulverem se esse veraci cognitione confessi sunt, dum vita virtute clarescerent, quasi aureæ in illa glebae jacuerunt. Glebas hæc terra habuit in prophetis, glebas in doctoribus, glebas in Patribus antiquis, qui magna se infusione gratiae in professionis et operis unanimitate tenuerunt. Sequitur:

VERS. 7. Semitam ignorabit avis, nec intutus est eam oculus vulturis. — quis hoc loco avis nomine nisi ille signatur, qui corpus carnem quod assumpsit, ascendendo ad æthera libravit? Qui apte quoque etiam vulturis appellatione exprimitur, qui manens in altitudine divinitatis suæ, quasi quadam volatu sublimi, cadaver mortalitatis nostræ conspexit in infimis, et sese de coelestibus ad ima submisit. Fieri quippe propter nos homo dignatus est, et, dum mortuum animal petiit, mortem apud nos, qui apud se erat immortalis, invenit. Sed hujus vulturis oculus fuit intentio nostra resurrectionis, quia ipse ad triduum mortuus ab æterna morte nos liberavit. Ille ergo perfidus Judææ populus mortalem vidiit, sed, quod morte sua nostram mortem destrueret, minime attendit. Conspergit quidem vulturem, sed oculos vulturis non aspergit, qui dum humilitatis ejus vias quibus nos ad alta sublevavit, considerare noluit, semitam avis ignoravit. Neque enim pensare studuit quod ejus humilitas non levaret ad coelestia, et mortis ejus intentio reformaret ad vitam. Sequitur:

VERS. 8. Non calcaverunt eam filii institutorum nec pertransiit per eam leæna. — In cunctis Latinis codicibus institores positos reperiuntur, in Græcis vero negotiatores invenimus. Qui hoc loco institores, nisi prophetæ sancti vocati sunt, qui Synagoga mones ad fidem instruere prophetando curaverunt? Quorum nimurum filii sancti apostoli nuncupantur, qui ut Deum hominem crederent, ad eamdem fidem ex eorum sunt prædicatione generati. Calcarent quippe institutorum filii, si prædicatores sancti ejusdem Synagogæ vitia calce virtutis premerent. Si autem institores eosdem sanctæ Ecclesiæ prædicatores accipimus, institutorum filios pastores et doctores, qui apostolorum viam secuti sunt, nil obstat intelligi. Qui Synagogam minime calcaverunt, quia dum eorum Patres, id est, apostoli ab illa repulsi sunt, ipsis quoque ab ejus vocatione cessaverunt. Per quam videlicet Synagogam leæna non pertransiit, quia sancta Ecclesia collectioni gentium dedita nequam se ad illum Judææ populum diutius occupavit. Recte autem Ecclesia leæna nuncupatur, quia male viventes in vitiis ore sanctæ prædicationis interficit. Ecclesia itaque per Synagogam transiit, sed non pertransiit, quia ex illa ad fidem paucos rapuit. Sequitur:

VERS. 9. Ad silicem extendit manum suam, subvertit a radicibus montes. — Manum quippe ad sili-

cem extendit, quia ad duritiam gentium sue brachium predicationis misit. Unde et eisdem beatus Job passionis sue historiam presciens gentibus innotescendam dicit : « Scribantur haec stylo ferreo in plumbi lamina, vel certe sculpatur in silice (Job xix, 24). » Quid vero hoc loco montes, nisi hujus seculi potentes accipimus, qui pro terrena substantia altum tument? De quibus Psalmista ait : « Tange montes, et fumigabunt (Psalm. cxliii, 5). » Sed montes a radicibus sunt eversi, quia predicante sancta Ecclesia summi hujus seculi potentes in adorato omnipotenti Dei ab intima cogitatione cederunt. Sequitur :

VERS. 10. *In petris rives excidit*, — id est, in duris gentilium cordibus fluvios predicationis aperuit, sicut per prophetam quoque de irriganda dicitur ariditate gentilium. *Posuit desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum*. Sequitur : *Et omne pretiosum vidit oculus ejus*. — Scindum magnopere, quia tanto unaquaque anima sit pretiosior ante oculos Dei, quanto pro amore veritatis despicior fuerit ante oculos suos. In Scriptura sancta videre Dei aliquando pro eligere ponitur. Vedit pretiosum, cum humanam animam de se abjecta sapientem gratiae sue illustratione respexit, de qua videlicet anima per prophetam dicitur : *Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris* (Jer. xv, 19). Sequitur :

VERS. 11. *Profunda quoque fluviorum scrutatus est, et abscondita in lucem produxit*. — Quid namque hic aliud flumina, nisi antiquorum Patrum dicta nuncupantur? Sed horum fluminum Judaea speciem tenuit, dum litterae superficiem tenens, eorum profunda nescivit; nos vero veniente Domino in eis interna spiritualia querimus, eorum profunda rimamur. Quod ipse Dominus facere dicitur, quia id nos agere ipso donante prævalemus. Per nos ergo qui non literam que occidit, sed spiritum qui vivificat (II Cor. iii, 6) sequimur, profunda fluviorum Dominus scrutatur, et abscondita in lucem producit, quia dicta legis, quae caligosa nimis historia obscurat, nunc expositiō spiritualis illuminat. Unde et loquens in parabolis per Evangelium Veritas discipulis præcipit, dicens : « Quod dico vobis in tenebris dicite in lumine, et quod in aure auditis prædicate super tecta (Math. x, 27). » Sequitur :

VERS. 12, 13. *Sapientia vero ubi invenitur, et quis est locus intelligentiae? Nescit homo pretium ejus*. — Vir itaque sanctus quam sapientiam contemplatur, nisi eam de qua Paulus apostolus dicit : « Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam? (I Cor. i, 24.) » De qua per Salomonem dicitur : « Sapientia aedificavit sibi dominum (Prov. ix, 1); » et de qua Psalmista ait : « Omnia in sapientia fecisti (Psalm. ciii, 24). » Hujus nimirum sapientiae homo pretium nescit, quia nihil dignum estimatione illius invenit; non autem hoc sapientiae pretium et esse dicitur et nesciri, sed idcirco nesciri quia deest, eo scilicet loquendi genere, quo in angustiis quisque depresso cum renie-

A dium subventionis non invenit, fateri solet, quia quid faciat nescit. Hujus ergo sapientie pretium nescire est, dignum operis meritum quo illam percipiat non invenire. Ad hoc namque pretium damus, ut ejus vice rem quam appetimus possidere debeamus. Quid autem non deditus, ut haec sapientiam, quae Christus est, percipere mereretur? Gratia quippe redempti sumus. Hinc Paulus ait : « Cum adhuc peccatores essemus secundum tempus, Christus pro impiis mortuus est (Rom. v, 8, 9). » Sequitur : *Nec invenietur in terra suaviter viventium*. — Quid hoc loco signatur terre nomine, nisi anima humana? de qua Psalmista ait : « Anima mea sicut terra, sine aqua tibi (Psalm. cxlii, 6). » Haec autem sapientia inveniri in terra suaviter viventium non valet, quia quisquis adhuc hujus vitae voluntatibus pascitur, ab aeternae sapientiae intellectu separatur. Nam si vere saperet, expulsus ab internis gaudiis de ea in qua cecidit exsilio sui cœcitate lugeret. Hinc namque per Salomonem dicitur : « Qui apponit scientiam apponit dolorem (Eccle. i, 18). » Sequitur :

VERS. 14. *Abyssus dicit: Non est mecum*. — Quid hoc loco abyssum nisi corda hominum vocalit? quæ et per lapsum fluida, et per duplicitatem sunt caligine tenebrosa. Quæ nimirum abyssus non esse in se hanc sapientiam profitetur, quia iniqua mens dum esse sapiens carnaliter appetit, stultam tam se ad spiritualia ostendit. Namque teste Paulo, « Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum (I Cor. iii, 19). » Tanto quisquis intus amplius stultus fit, quanto conatur exterior sapiens videri. Sequitur : *Et mare loquitur: Non est mecum*. — Quid enim maris nomine nisi sæcularium mentium amara inquietudo signatur; que dum se vicissim inimicitiis impetunt, quasi adversantes se undæ collidunt? Recete enim mare vita secularium dicitur, quia dum procellosis actionum motibus concitatur, ab interna sapientia quiete atque stabilitate disjungitur. Quo contra bene per prophetam dicitur : « Super quem requiescit Spiritus meus, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos? (Isa. lxvi, 2.) » Sequitur :

VERS. 15. *Non dabitur aurum obrizum pro ea*. — Quod namque per aurum obrizum, nisi sancti angeli designantur, qui recte et aurum vocantur, et obrizum? Aurum, quia fulgent claritate justitiae; obrizum, quia nullum habuerunt unquam contagium culpæ. Homines vero justi, quandiu in hac carne corruptibili mortaliter vivunt, aurum quippe esse possunt, obrizum omnino esse non possunt, quia « Corpus quod corruptitur aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem (Sap. ix, 15). » Nam quamvis in hac vita ex magna justitiae claritate resplendeant, nequaquam ad purum, peccatorum sordibus carent, Joanne apostolo attestante, qui ait : « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipso seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. i, 8). » Sed, quia pro hac sa-

plentia nullus angelorum redemptor humani generis mittendus fuit, ne quis spem in his, quos in adiutorium hominum saepius apparuisse didicimus, angelis poneret, dictum est : *Non dabitur obriuum pro ea.* Sequitur : *Nec appendetur argentum in commutatione ejus.* — Quia enim argento saepe eloquia divina signantur, possunt argenti vocabulo etiam ejusdem eloquii scriptores intelligi, quorum vita inter turbas hominum resplenduit luce virtutum. Sed quia lex peccata judicare potuit, non auferre, non quisquam veterum Patrum, non legislator Moyses humani generis redemptor exstitit. *Argentum ergo in commutatione hujus sapientiae non appendetur,* quia quilibet sancti esse potuerunt, in comparatione unigeniti Filii nullius meriti fuisse pensatur. Sequitur :

Vers. 16. Non conferetur tinctis Indiae coloribus. — Quid enim per Indiam, que nigrum populum mittit, nisi hic mundus accipitur, in quo vita hominum per culpam obscura generatur? Tincti autem colores sunt Indiae, hujus mundi sapientes, qui quamvis per infidelitatem et plerunque per actionem fœdi sunt, ante humanos tamen oculos superductæ honestatis colore fuscantur. Sed coæterna Dei sapientia tinctis Indiae coloribus non confertur, quia quisquis haec veraciter intelligit, ab his omnibus quos mundus sapientes coluit, quam longe distet agnoscit. Sequitur : *Nec lapidi Sardonicō pretiosissimo vel sapphiro.* — Sardonicus quippe terræ rubrae similitudinem tenet, sapphirus vero aeream habet speciem. Possunt ergo in Sardonicō, per terram rubram homines, in sapphiro autem per aeream visionem angeli designari. Nam cum terra rubrae speciem lapis Sardonicus habeat, non immerito hominem significat, quia et Adam, qui primus est conditus, Latino sermone *terra rubra* nominatur. Quid est ergo quod dicitur, quia haec sapientia lapidi Sardonicō vel sapphiro non confertur, nisi quod is qui est *Dei virtus et Dei sapientia* (*I Cor. 1, 24*), mediator scilicet *Dei et hominum homo Christus Jesus* (*I Tim. 1, 5*), tanta magnitudine excellat omnia, ut ei nec in terra primi homines, nec in cœlo angeli comparentur? Unde et per Psalmistam dicitur : *Quis in nubibus æquabatur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei?* (*Psal. LXXXVIII, 7.*) Possunt autem per Sardonicum lapidem Patres Testamenti Veteris, per sapphirum vero predicatoris exprimi Testamenti Novi. Ac si patenter insinuat dicens : Et qui homo inter homines cernitur, nec in antiquis quisquam, nec in novis Patribus æquatur, quia ex deitate habet quod in humanitate quemquam similem non habet. Sequitur :

Vers. 17. Non æquabitur ei aurum vel vitrum. — Auri namque metallum novimus potiori metallis omnibus claritate fulgere: vitri vero natura est, ut extrinsecus visum, pura intrinsecus perspicuitate perlueat. Quid ergo aliud in auro vel vitro accipimus, nisi illam supernam patriam, illam beatorum civium so-

A cietatem, quorum corda sibi invicem et claritate fulgent, et puritate translucent? quam Joannes in Apocalypsi conspexerat cum dicebat : *Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide, ipsa vero civitas ex auro mundo, simili vitro mundo* (*Apoc. XXI, 18.*) Sequitur :

Vers. 18. Nec commutabuntur pro ea vasa auri, excelsa et eminentia. — Excelsum quippe vas auri Iherias exstisit, excelsum vas auri Iheremias, excelsa atque eminentia auri vasa priores Patres fuerunt. Sed haec Dei sapientia, ut a carnali nos conversatione redimeret, apparuit in carne, et qui illam veraciter non agnoverit, mediatorem Dei et hominum Christum Jesum esse unum ex prophetis putavit. Ecclesia vero pro hac sapientia vasa auri excelsa

B et eminentia non commutavit, quia Christum Dei Filium non unum esse prophetarum, sed unum prophetarum Dominum creditit. Sequitur : *Nec commemorabuntur comparatione ejus.* — Omnes enim supernæ patriæ electi sancti quidem et justi sunt, sed participatione sapientiae, non comparatione. Quid enim sunt homines Deo comparati? Lumen autem sapientia, lumen et servi sapientiae vocari solent. Sed illa lumen illuminans, isti lumen illuminatum, sicut scriptum est : *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (*Joan. 1, 9.*) Isti autem tantummodo dicitur : *Vos estis lux mundi* (*Matth. V, 14.*) Sequitur : *Trahitur sapientia de occulis.* — De occultis sapientia trahitur, quia cum sit invisibilis, non nisi invisibiliter invenitur, que recte quoque trahi dicuntur, quia sicut flatum trahimus ut corpus vivat, sic ab intimis sapientiae spiritus ducitur, ut ad vitam anima subsistat. Unde Psalmista ait : *Os meum aperui, et attraxi spiritum* (*Psal. CXXVIII, 151.*) Sequitur :

Vers. 19. Non adäquabitur ei topazium Æthiopia. — Quid Æthiopia nisi præsentem mundum accipimus? coloris nigredine designat peccatorem pollutum feeditatem meritorum. Aliquando vero Æthiopie nomine specialiter gentilitas designari solet, infidelitatis prius nigra peccatis, quam veniente Domino Habacuc propheta vidit timore perterritam, et ait : *Tabernacula Æthiopum expavescunt; tabernacula terre Madian* (*Habac. III, 7.*) Topazion vero pretiosus lapis est, et quia Graeca lingua *pan omne* dicitur, pro eo quod omni calore resplendet, topazion quasi thonpazion vocatur. Dum vero in Deum conversi gentilitas credidit, ex ea multi sunt ita dono Spiritus locupletati, ut quasi multis coloribus, sic multis in altis virtutibus luceant. Ac si ergo eis dicceretur : Nullus sanctorum quibuslibet virtutibus plenus existat, tamen nigredine mundi collectus, æquari non potest ei de quo dictum est : *Quod nasceretur ex te sanctum vocabitur Filius Dei* (*Luc. 1, 35.*) Sequitur : *Nec tincturæ mundissimæ componentur.* — Tincturæ enim mundissimæ vocantur hi qui veraciter sunt humiles, et veraciter sancti, qui sciunt quidem quia ex semetipsa virtutum speciem non habent, sed hanc ex dono gratiae superven-

D

taberunt.

nientis tenent. Tincti enim non essent, si sanctitatem naturaliter habuissent; sed mundissime tinturæ sunt, quia humiliter custodiunt supernitentem in se virtutum gratiam quam acceperunt. Pensandum magnopere est, quod a sancto viro requiritur unde sapientia veniat. Ab eo etenim venit a quo orta est. Sed quia ab invisibili et coeterno Patre nascitur, ejus via occulta est. Unde et per prophetam dicitur: « Generationem illius quis enarrabit? » (*Isa. lxxii, 8.*) Locus vero intelligentiae ejus est humana mens, quam haec Dei sapientia, dum replevit, sanctam facit. Quia ergo et invisibilis est de quo prodiit, et incertum nobis est in cujus mente intellecta requiescat, recte nunc dicitur:

VERS. 20. *Unde ergo sapientia venist, vel quis est locus intelligentiae?* — Sed hoc valde mirum est quod protinus subinfertur:

VERS. 21. *Abscondita est ab oculis omnium viventium.* — Sapientia quippe, quæ Deus est, si omnium

A viventium oculis esset occulta, hanc procul dubio sanctorum nemo vidisset. Sed et huic sententiae Joannem audio concordantem, qui ait: « Deum nemo vidi unquam (*Joan. i, 48.*) » Sed iuxta beati Job sententiam sapientia, quæ Deus est, *abscondita est ab oculis omnium viventium*: quia in hac mortali carne consistentibus et videri potuit per quadam circumscripções imagines, et videri non potest per incircumscripuum lumen æternitatis. Sin vero a quibusdam potest in hac corruptibili carne viventibus, sed tamen inæstimabili virtute crescentibus quodam contemplationis acumine æterna Dei claritas videri. Hoc quoque a beato Job sententia non abhorret, qui ait: *Abscondita est ab oculis omnium viventium.* Quam quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt, huic vita funditus moritur, ne jam ejus amore teneatur. Nullus quippe eam videt, qui adhuc carnaliter vivit. Hinc Moysi dicitur: « Non enim videbit me homo, et vivet (*Exod. xxxiii, 20.*) »

LIBER NONUS DECIMUS.

VERS. 21. *Volucres quoque caeli latet.* — In Scriptura sacra volucres aliquando in malo, aliquando vero in bono datur intelligi. Per volucres quippe nonnunquam potestes aera designantur honorum studiis adverse. At contra in bono volucres ponunt: « Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod acceptum homo mittit in hortum suum, et crevit, et factum est in arbore magna, et volucres cœli requieuerunt in ramis ejus (*Luc. xiii, 19.*) » Hoc igitur in loco postquam de sapientia dictum est: *Abscondita est ab oculis omnium viventium*, recte subjungitur: *Volucres cœli quoque latet*, quia in hac corruptibili carne constituti naturæ ejus potentiam ipsi quoque vivendo non penetrant, qui jam per meritum sanctæ contemplationis volant, ubi apte subjungitur:

VERS. 22. *Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audivimus famam ejus.* — Quid perditionis et mortis nomine, nisi maligni spiritus designantur, qui inventores mortis et perditionis existiterunt? Videre quippe perfecte coeternam Dei sapientiam, hoc est quod habere. Ideo iniqui spiritus hanc sapientiam non vident, quia repulsi per superbiam nequaquam eam habere potuerunt. Ad lucem quippe ejus clauerunt oculos cordis, superfusis ejus radiis repugnantes. Famam ergo intelligentiae malignis spiritibus audisse est, sed eamdem sapientiam non vidiisse, et ejus potentiam ex virtute illius cognovisse, et tamen sub ea humiliter stare noluisse. Hinc Veritas ait: « Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit (*Joan. viii, 44.*) » Sequitur:

VERS. 23. *Deus intelligit viam ejus, et ipse novit locum illius.* — Locus sapientiae Pater est. Locus sa-

pientiae sicut ipsa Sapientia attestante, dicitur: « Ego in Patre, et Pater in me (*Joan. xiv, 10, 11.*) » Aliter ergo sapientia habet viam, atque aliter locum. Viam per humanitatis transitum, locum vero per statum divinitatis. Ac si aperte diceretur: Humanæ cogitationi occulta sunt, vel quando per carnem ad homines Sapientia veniat, vel quomodo apud Patrem invisibilis etiam cum foris apparuerit persistat. Quamvis hoc intelligi et aliter potest. Nam via ejus non inconvenienter accipitur hoc ipsum quod venit ad cor, seseque nobis intrinsecus infundit. Locus vero ejus fit cor, ad quod veniens permanet. De hac quoque via illius dicitur: « Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini (*Joan. i, 23.*) » Et quia hominibus incertum est vel in cujus corde veniat, vel in quo postquam venerit, permanendo requiescat, recte nunc dicitur: *Deus intelligit viam ejus, et ipse novit locum illius.* Quia solius divinae visionis est cernere, vel quibus modis intellectus sapientiae quem perceperit mortiferis cogitationibus non admittat. Sequitur:

VERS. 24. *Ipse enim fines mundi intuetur, et omnia, que sub caelo sunt, respicit.* — Respicere quippe Dei est ea quæ amissa ac perdita fuerant ad suam gratiam reformare. Unde scriptum est: « Rex qui sedet in solio iudicij sui, dissipat omne malum in intuitu suo (*Prov. xx, 8.*) » Sequitur:

VERS. 25. *Qui fecit ventis pondus.* — Velocitate enim ac subtilitate ventorum in Scriptura sacra solent animæ designari, sicut per Psalmistam de Deo dicitur: « Qui ambulat super pennas ventorum (*Psalm. xvii, 11.*) » id est, qui transgreditur virtutes animarum. *Fecit ergo ventis pondus*, quia dum su-

perna sapientia replet animas, eas maturitate induita graves reddet, non illa gravitate qua dicitur : « Filii hominum, usquequo gravi corde? (Psal. iv, 5.) » Aliud namque est gravem esse per consilium, aliud per peccatum; aliud gravem esse per constantiam, aliud per culpam. Vel certe ventis pondus facere est, concessam hic electis de virtutibus glorian permista infirmitate temperare. Sequitur : *Et aquas appendit mensura.* — Aquæ in Scriptura sacra aliquando sanctum Spiritum significant, ut illud : « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii, 38). » Aliquando scientiam pravam, aliquando scientiam sacram, velut : « Aqua sapientiae salutaris potavit eos (Ecli. xv, 3). » Pravam, ut illud Salomonis : « Aquæ furtive dulciores sunt (Prov. ix, 17). » Aliquando tribulationem, ut illud : « Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ ad animam meam (Psal. lxviii, 2). » Aliquando desfluentes populos, ut illud Apocalypsis : « Aquæ vero sunt populi (Apoc. xvii, 15). » Aliquando mentes fidem sequentium designari solent, sicut propheta ait : « Beati qui seminatis super omnes aquas (Isa. xxxii, 20). » Hoc igitur in loco quid aquarum nomine, nisi electorum corda signantur, quæ per intellectum sapientie auditum jam supernæ vocis acceperunt? De quibus recte dicitur : *Et aquas appendit mensura*, quia sancti ipsi, qui sublevante Spiritu ad summa rapiuntur, quandiu in hac vita sunt, ne aliqua elatione superbiant quibusdam tentationibus reprimuntur, ut nequaquam tantum proficere valeant quantum volunt. Sed ne extollantur superbia, sit in eis ipsarum quedam mensura virtutum. Sequitur :

VERS. 26, 27. *Quando ponebat pluviis legem, et viam procellis sonantibus. Tunc vidit illam et enarravit, et preparavit, et investigavit.* — Solent per pluvias prædicantium dicta signari. Unde per Moysen dicitur : « Exspectetur sicut pluvia eloquium meum (Deut. xxxii, 2). » Quorum videlicet verba cum blande persuadent, pluviae sunt; cum vero terribilia de venturo judicio intonant, procellæ. Et notandum quod pluvias lex ponitur, ut via procellis sonantibus aperiatur. Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita, ut vivendo impleant quod loquendo suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adjuvatur. *Viam autem procellis sonantibus* posuit, cum prædicatoribus sanctis suis ad corda hominum terrore venturi judicii perculta aditum fecit. Usitata quippe sacri eloquii locutione, videre Dei dicitur videre nos facere, sicut justo viro Dominus dicit : « Nunc cognovi quod timeas Deum (Gen. xxii, 12). » Et Israëlitæ præmonentur : « Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligitis eum (Deut. xiii, 3), » id est, ut scire vos faciat. Tunc ergo cum legem pluviis poneret, hoc est mandatum custodie prædicatoribus dare, hanc carnatam sapientiam videri et enarrari a prædicatoribus, preparari et investigari ab auditoribus fecit. Sibi

A quippe illam præparat, quisquis illam bene vivendo in viam judicij propitijs parat. Et notandum quæ de ea quatuor dicta sint. Ait enim, *ridit, enarravit, preparavit, et investigavit.* Vidi namque, quia species est ; enarravit, quia verbum ; preparavit, quia remedium ; investigavit, quia occultum. Sequitur :

VERS. 28. *Et dixit homini : Ecce timor Domini ipsa est sapientia, et recedere a malo intelligentia.* — Ac si aperte diceretur : Ad temet ipsum, homo, revertere, cordis tui secreta perscruta. Si Deum timere deprehendis, profecto constat quia hac sapientia plenus es ; quam si adhuc cognoscere non potes quid sit in te, jam cognoscis interim quid sit in te. Hinc scriptum est : « Initium sapientiae timor Domini (Psal. cx, 11). » Sed quia ille veraciter vim divini timoris intelligit, qui se a cunctis pravis operibus custodit, recte subditur : *Et recedere a malo intelligentia.* Sequitur :

CAPUT XXIX.

VERS. 1. *Addidit quoque Job assūmens parabolam suam.* — Quia enim parabola similitudo nominatur, aperte constat quod per exteriorum verborum formam mysteria loquitur, qui ad loquendum parabolam assumpsisse memoratur. Cum etenim sua narrat, queque sunt sanctæ Ecclesiæ ventura denuntiat, et per hoc quod ille patitur, indicat ipse quid illa patiatur. Sed electi omnes qui in fine mundi temporibus Antichristi fuerint in illa tribulatione comprehensi, reminiscuntur horum temporum in quibus nunc Ecclesia fidei pacem tenet, et superba hereticorum colla comprimit, non potentatu culminis, sed jugo rationis, et per vocem beati Job dicit :

VERS. 2. *Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos?* — Quia enim statutus numerus dierum vocantur menses, quid nomine signat mensium nisi collectiones animarum? Dies quippe dum colliguntur, in mensibus subtrahuntur. Quia et in hoc tempore sancta Ecclesia dum veritatis luce resplendentis animas colligit, in intimis abscondit. Aliquando etiam mensis pro perfectione ponitur, sicut propheta ait : « Erit mensis ex mense (Isa. lxvi, 23), » perfectio videlicet eis in requiem, quibus nunc perfectio fuerit in operatione. Reminiscatur ergo perfectionis pristinæ, reducat ad memoriam quanta prædicationis suæ collectis animabus reportabat lucra, et angustata tribulationibus dicat : *Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos?* Sequitur :

VERS. 3. *Secundum dies quibus Deus custodiebat me, quando splendebat lucerna ejus super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris.* — Tunc quippe videt ex se persecuzione cogente infirmorum tumultus cadere, quos nunç ut mater intra pacis sinum parvulos sovet, et in tranquillas fidei cunas continet, qui admitti fortibus ipsa fidei tranquillitate nutruntur. Tunc se in illis estimat cadere quæ se nunc mistis respicit custodiri, lucernæ enim signatur nomine sacra lumen Scripturæ. Hinc

Psalmista ait : « Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine (Psal. cxviii, 105). » Quia autem principale nostrum , appellatione capitis mens vocatur, per Psalmistam dicitur : « Impinguasti in oleo caput meum. (Psal. xxii, 5). » Ac si aperte dicat : Charitat pinguedine replesti mentem meam. Nunc ergo lucerna super caput Ecclesiae splendet, quia sacra eloquia tenebras mentis nostrae irradiant, ut in hoc caliginoso vita præsentis loco dum verborum Dei lumen in tenebris ambulat, quoniam sancta universalis Ecclesia, etiæ alienas occultas cogitationes non penetrat, quia quasi faciem non cognoscit in nocte, ponit tamen gressus boni operis, directa lumine superna locutionis. Sequitur :

VERS. 4. *Sicut filii in diebus adolescentiar meæ, quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.* — Sicut uniuscujusque hominis, sic sanctæ Ecclesiæ ætas describitur. Parvula tunc quippe erat, cum nativitate recens verbum vita prædicare non poterat. Hinc enim de illa dicitur : « Soror nostra parvula est, et ubera non habet (Cant. viii, 8). » Adulta vero Ecclesia dicitur quando Dei verbo copulata, sancto repleta Spiritu per prædicationis mysterium, in filiorum conceptione fetatur quos exhortando parturit, convertendo parit. De ejus hac ætate Domino dicitur : « Adolescentule dilexerunt te (Cant. i, 3). » Tunc ergo cum in diebus illis Ecclesia, quasi quodam senio debilitatis, per prædicationem filios parere non valet, reminiscitur secunditatis antiquar. Quid hoc loco tabernaculum, non habitationem mentis accipimus? quia per omne quod cogitando agimus, in consilio nostri cordis habitamus. Quisquis autem mandata Dei tacitus cogitat, secreto Deus illi in tabernaculo est. Habitationem etenim cordis sui ante Dei esse oculos viderat qui dicebat : « Et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper (Psal. xviii, 15). » Sancta itaque Ecclesia in magnis tunc tribulationibus deprehensa, cum multis a Deo conspicit prava cogitatione discedere, videt profecto mentis eorum habitaculum discedente Deo vacuum remanere, et jure deplorans, dicit : *Quanto secreto Deus erat in tabernaculo meo.* Quibus verbis non immerito etiam simulatio religionis plangitur, quia nonnulli etiam nunc Christiani esse non appetunt, sed videri. His videlicet Deus in publico est, non in secreto. Sed sancta Ecclesia Deum in secreto habere desiderat, quia illos vere fideles respicit, quos ad vitam fidei corde pleno permanere cognoscit. Sequitur :

VERS. 5. *Quando erat Omnipotens tecum, et in circuitu meo pueri mei.* — Pueri scilicet vocantur, quia coelestibus mandatis inserviunt. Unde per prophetam Dominus dicit : « Ecce ego et pueri quos mihi dedit Deus (Isa. viii, 18). » Et rursus in Evangelio : « Pueri, nunquid pulmentarium habetis? (Joan. xxi, 5.) Nunc ergo in circuitu ejus sunt pueri, quia in cunctis fere gentibus reperiuntur, qui coelestia mandata custodiunt, et spiritualis disciplina regulis obsequun-

tur. Qui profecto tunc ad obsequium pueri deerant, quando pravi qui reperti fuerint spiritalia ejus mandata contemnunt. Sequitur :

VERS. 6. *Quando lavabam pedes meos butyro.* — Quia Christum et ejus Ecclesiam unam esse personam crebro jam diximus; illum videlicet hujus corporis caput, hanc autem illius capitum corpus. Altera hæc verba juxta vocem capitum accipi, atque aliter juxta vocem corporis debent. Quos ergo pedes Domini, nisi sanctos prædicatores accipimus? De quibus dicit : « Et inambulabo in eis (II Cor. vi, 16). » Butyro igitur pedes lavantur, quia prædicatores sancti bonorum operum pinguedine replentur. Ut enim, ut supra jam diximus, vix ipsa prædicatione aliquo transitus admisso. Hinc Jacob dicit :

B « In multis offendimus omnes (Jac. iii, 2). » Pedes ergo lavantur butyro, quia pinguedine boni operis infunditur, atque mundatur collectus pulvis de gloria prædicationis. Vel certe butyro pedes lavantur, dum sanctis prædicatoribus debita ab audiencibus stipendia conferuntur, et quos fatigat inunctus prædicationis labor, exhibita a discipulis pinguedo boni operis sovet. Non quod ideo prædicent ut alantur, sed ideo alantur ut prædicent, id est, ut prædicare subsistant. Si autem sentire ista ex voce solius corporis debemus, nimur pedes Ecclesie sunt inferiorum operum ministri, qui dum ad usus necessarios ea quæ sunt exterius exercent, per extremum ministerium velut pedes terra inhærent. Sed debent hi qui presunt, qui doctrinæ studio invigilant, solerti cura occupatorum corda requirere, eisque eam quam ipsi vacando percipiunt, crebro admonitionis voce infusionem pinguedinis ministrare. Et pedes butyro lavant, quia eorum vulneribus pœnitentia unguenta subministrant. Reminiscatur igitur Ecclesia tunc vehementer afflita, quomodo pacis suæ tempore per exortationis verbum membra in se etiam extrema mundabat, et dicit : *Quando lavabam pedes meos butyro.* Quod de beato Job admirabiliter libet intueri, qui inter tot affectus pignorum, inter tot studia sacrificiorum, subjectis suis quamlibet extremis bona sequentia vita prædicabat, ut eos de coelestibus imbuueret qui sibi ad terrena opera deseruirent. Sequitur : *Et petra mihi fundebat rivos olei.* — Quia petra nomine Christus accipitur, præparator egregius fatetur dicens : « Petra autem erat Christus (I Cor. x, 4). » Quia videlicet petra nunc adversum sanctæ Ecclesiæ olei rivos fundit, quia in ea loquens Dominus prædicamenta unctionis intimæ emanat. De hac petra olei rivos exit liber Matthæi, liber Marci, liber Lucæ, liber Joannis. In diversis mundi hujus partibus quot prædicamenta edidit, tot Petra haec per ora apostolorum omnium rivos fudit. Rivi vocantur olei, quia decurrent, et unguent [unguent], in quibus quisque tingitur, ungiuntur; quisquis tingitur interior impinguatur. Sequitur :

VERS. 7. *Quando procedebam ad portam civitatis et in platea parabant cathedram mihi.* — Mos veterum

fuit, ut seniores in porta consistenter, et causas in trecentum judicarent. Quod beatum Job egisse pro cultu justitiae certum tenemus. Sed quid per civitatis portam, nisi bona quæque actio designatur, per quam anima ad conventum regni celestis ingreditur? Unde Prophet ait: « Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudes tuas in portis filie Sion (*Psalm. ix. 15.*) » Quid vero per cathedram, nisi magisterii auctoritas designatur? Graeca autem voce platea pro latitudine dicitur. Nunc ergo Ecclesia ad civitatis portam procedit, quia ut aditum celestis regni percipiat, in sanctis actionibus exercet. Cui in platea paratur cathedra, quia in magnæ auctoritatis latitudine sui magisterii exhibet libertatem. Qui enim recta quæ sentit publica voce prædicat, quasi in platea in cathedra sedet. Sequitur:

Vers. 8. *Videbant me juvenes et abscondebantur, et senes assurgententes stabant.* — Si historiæ intendimus, quæ dixit credimus; si allegoriæ, quæ prædixit videntur. Juvenes namque dicunt solent, quia nulli consilii gravitate deprimitur; senes vero non eos Scriptura vocare consuevit, qui sola quantitate temporum, sed morum grandevitate maturi sunt. Unde per quemdam sapientem dicitur: « Senectus venerabilis est, non diurna, neque numero annorum computata. Cani sunt autem sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata (*Sap. iv. 2-9.*) » Sanctam ergo Ecclesiam vident nunc juvenes et absconduntur, senes vero ei assurgententes assistunt, quia vigorem ejus atque rectitudinem immaturi formidant, grandevi glorificant: leves quique qui sunt, fugiunt, graves vero atque perfecti hanc vitæ suæ meritis assurgendo venerantur. Sequitur:

Vers. 9, 10. *Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, et lingua sua gutturi suo adhaerebat.* — Quid hoc loco alii dures vel principes intelligi possunt, nisi haereticæ pravitatis auctores? De quibus per Psalmistam dicitur: « Effusa est contentio super principes, et seduxerunt eos in invio et non in via (*Psalm. cxi. 40.*) » Nunc ergo haereticarum plebiū principes auctoritate sanctæ Ecclesiæ perpendentes cessant loqui, et quasi ori suo digitum superponunt, dum falsis querelis, non ratione vocis se reprimi, sed virtutis manu significant. Vocem suam duces cohibent, quia nimis hi qui post se errantes populos trahere conantur, ne loqui perversa nunc audeant, et auctoritatis frenantur pondere, et virtute rationis. Quorum lingua gutturi suo adhaeret, quia etsi versa loqui libera voce non audient, intus tamen apud se contegunt cunctæ quæ contra veram fidem propondere falsa moluntur. Horum ergo temporum sequenti tribulatione deprehensa reminiens Ecclesia deplorat. Sequitur:

Vers. 11. *Auris audiens beatificabat me, et oculus ridens testimonium reddebat mihi.* — Dum beatificari se ab audiētibus sibi testimonium reddi a videntibus fatetur beatus Job, qualis in sermone, qualis in opere fuit, ostenditur. Quod si ad vocem sanctæ

A Ecclesia referamus, ille ejus verba beatificat, qui ea que audierit, opere consummat. Ille ei testimonium reddit, qui exemplis vite illius bene vivendo respondet. Sequitur:

Vers. 12, 13. *Eo quod liberasset pauperem vociferantem, et pupillum cui non erat adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum.* — Magnæ misericordia ista sunt opera, liberare vociferantem pauperem, pupillo adjutorium ministrare, peritum eripere, cor viduæ consolari. Hæc beatus Job et exhibuit subditus, et tamen per sanctam Ecclesiam exhibenda signavit. Quæ utcumque nunc incessabiliter exercet, ut videlicet filios suos, et loquendo pascat, et defendendo protegat. Hæc autem quæ supra diximus pietatis opera sancta

B Ecclesia et corporaliter exhibet, et spiritualiter exhibere non cessat. Nam et *pauperem vociferantem* liberat, cum peccatori veniam deprecanti, eas quas commiserat culpas relaxat. De talibus quippe pauperibus dicitur: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum colorum (*Matthew. v. 3.*) » Pupillum vero cui non est adjutor liberal, dum unusquisque mortuo antiquo patre diabolo, ad sanctæ Ecclesiæ sinum currens, in ea sanæ exhortationis adiutorium invenit, qui jam desideria mundi persequentis fugit. Potest pupilli nomine fidelis quisque etiam propter mortem boni Patris intelligi, cuius ad templum visione constitutus est, quam solatio constitutus non est. *Benedictio* etiam *perituri super eum* venit, cum peccatoris interitum prævenit, et cum sanctis exhortationibus a culpæ fovea reducit. Unde scriptum est: « Qui converti fecerit peccatorem ab errore via sue, salvabit animam ejus a morte, et operit multitudinem peccatorum (*James. v. 20.*) » Cor autem viduæ consolatur, dum fideli cuique anima, quia æternas Domini retributions narrat, quasi viri sui bona ad memoriam revocat. Cui quia spiritualiter anima juncta est, eo mortuo vidua dicitur, sed sanctæ Ecclesiæ vocibus ex ejus resurrectione refovetur. Sequitur:

Vers. 14. *Justitia induitus sum, et vestivit me sicut vestimento.* — Vestimento utique cum vestimur, ex omni parte circumdamur. Ille ergo *justitia* sicut vestimento vestitur, qui se undique bono opere protegit, et nullam partem actionis sue peccato nudam relinquit. Nullam qui in aliis actionibus justus est, in aliis injustus, quasi hoc laius cooperuit, illud nudavit. Sequitur: *Et diademate iudicio meo.* — Justorum iudicia recte diadematū comparantur, quia per magni operis gloria ad retributionis docunt coronam. Quæ nimis iudicia secum quotidie introrsus agunt, quid Deo, quid proximo debeant solerter aspiciunt, atque ad agenda bona se vehementer accidunt, et de perpetratis malis districte redarguunt. Unde bene quoque per Salomonem dicitur: *Cogitationes justorum iudicia.* Sequitur:

Vers. 15, 16. *Oculus sui circa, et pes claudio, pater eram pauperum, et causam quam nesciebam diligenter investigabam.* — Inter haec lectoris animus for-

sitan querat cur beatus Job suas tam subtiliter virtutes enumerauit. Sanctorum quippe virorum est bona qua fecerint occultare, ne contingat eos lapsum elationis incurrire. Sed sancti viri cum coguntur bona narrare quae faciunt, non elationi serviunt, sed utilitati. Unde beatus Job amicis suis se injuste increpantibus, atque idcirco nescientibus bona sua loquendo aperit, ut nimirum disserent non contra ejus vitam increpantes erigi, sed hanc tacentes imitari. Intuendum nobis prius est, quam rectus narrandi ordo servetur, ut ante justitiae, et post misericordia opera describantur. Ille quippe bene agit quae pia sunt, qui scit prius servare quae justa, ut collatus in proximis rivis misericordiae de justitiae fonte ducatur. Nam multi proximis quasi opera misericordiae impendunt, sed injustitiae facta non deserunt. Qui si veraciter proximis misericordiam facere studerent, sibi ipsis debuerant prius juste vivendo misereri. Unde scriptum est : « Miserere animæ tuæ placens Deo (*Ecclesiastes*, xxx, 21). » Quæ videlicet verba si ad vocem sanctæ Ecclesie typica interpretatione referamus, ipsa est *oculus cæco*, quia per verbum luet; ipsa est *pes clando*, quia per adjutorium continet. Cæcos enim predicando illuminat, claudos vero opitulando sustentat. Cæcus quippe est qui adhuc quo perget non videt. Claudus autem est qui non potest ire quo videt. Sed quia sancta Ecclesia duos in se populos colligit, Judaicum scilicet atque gentilem, recte etiam potest caco gentilis, claudio autem Judaicus populus designari. Gentilis quippe quasi oculos non habuit, quia non accepta lege, non vidit quo ire debuisse. At contra Judaicus habens oculos claudus fuit, quia legem quidem sciendo tenuit, sed in ea gressum recti operis non tetendit. Quem cum ad se venientem sancta Ecclesia suscipit, quia ei jam vetus tenenti etiam Novum Testamentum inserit, ad dirigendos gressus illius quasi alterum pedem jungit. Qui fidelli sanctæ Ecclesie populus adhuc recte subjungit : *Pater eram pauperum*. Quia videlicet humiles, qui i pauperes spiritu (*Math. v, 5*) dicti sunt, ex ejus predicatione generantur. Sed plerumque multa homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem pauperes diligunt, sed quia si minime tribuant, iram judicis superni formidant. Quia igitur aliud est bonum opus ex præcepto, aliud vero etiam ex affectu facere, sanctus vir non se patronum vel proximum, vel adjutorem pauperum, sed patrem fuisse testatur. Quia nimirum magnum charitatis officium misericordiae vertit in affectum naturæ, ut eos quasi filios cerneret per amorem, quibus quasi pater præferat per protectionem, sequitur : *Et causam quam usque investigabam.* — Strenuus quippe erat in negotiis pauperum. Qui enim æternæ retributionis bona cogitat, necesse est ut ad omnem se causam secuturæ mercede extendat. Hinc enim per Salomonem dicitur : « Qui Deum timet, nihil negligit (*Ecclesiastes*, vii, 19). » Quia in re notandum video ne ad proferendam sententiam unquam præcipites esse debeamus, ne

A temere indiscussa judicemus, ne quelibet mala auditæ nos moveant, ne passim dicta sine probatione credamus. Quod profecto perpetrare pertimescimus, si auctoris nostri subtilius facta pensemus, ipse quippe ut nos a præcipitate sententiæ prolatione compesceret, cum « omnia nuda et aperta sint oculis ejus (*Hebrei*, iv, 15), » mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, qui ait : « Clamor Sodomorum et Gomorrhaeorum multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam et video utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint, an non est ita, ut sciām (*Gen. xviii, 20, 21*). » Quæ scilicet verba etiam per vocem Ecclesie ad interpretationem typicam possumus non inconvenienter referre. Ipsa quippe electos suos, cum mala carnalium judicat, hoc quod nescit investigat, quia mala quæ nescit operando, investigat per judicium corrigendo. Sequitur :

Vers. 17. *Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam.* — Toties quippe ex iniqui dentibus Ecclesia prædam tulit, quoties ex erroris morsu animam prædicando diripiuit. Quis namque iniquus verius dici potest quam diabolus? Cujus molas conterimus, deserendo contra ejus insidias occulta illius machinamenta monstramus, ac de ejus dentibus prædam tollimus, quia mentem quam jam ad peccandum frangendo momorderat, ad salutem vitæ convertendo revocamus. Per molas quippe occultæ ejus insidiae, per dentes vero apertæ jam perpetratio demonstratur. De quibus inimicorum molis ac dentibus per Psalmistam scriptum est : « Deus vero contrivit dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus (*Psalm. lvii, 7*). » Sed prius necesse est occulta consiliorum illius machinamenta prodere, ut auditoris nostri animum valeamus postmodum aperto lapsu revocare. Contra hunc leonem sancta Ecclesia, quia ejus insidias conspicit, fidei caulis munit, cuius toties molas frangit, quoties hæreticorum argumenta destruit; totiesque ab ejus dentibus prædam diripit, quoties ab errore quæpiam prædicando convertit. Sequitur :

Vers. 18. *Dicebamque : In nido meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.* — Quid hoc loco per nomen exprimitur? Multitudine quippe illa bonorum quæ persecutionum temporibus fuerit deprehensa, nutrimentorum suorum dies quasi in nido, sic in loco quietis explore creditit. Hinc scriptum est : « Etenim passer invenit sibi domum, et turrit nidum (*Psalm. lxxxiii, 4*). » Palma enim tarde proficit, sed diu in viriditate subsistit. Cum multis autem difficultatibus sancta Ecclesia ad fidei statum venit, et pro collectione plurimorum in ejusdem fidei gloria diutius stare concupiscit. Sicut palma ergo multiplicare se dies creditit, quæ, emergente subite tentationis articulo, pacis sue gratiam et tarde fidelibus adeptam, et citius ab infidelibus interceptam dolet. Nec immerito justorum vita palmæ comparatur, quia scilicet palma inferius tactu aspera est, et quasi aridis corticibus obvoluta, superius vero et

visu fructibus pulchra. Inferius corticum suarum in evolutionibus angustatur, sed superiorius amplitudine pulchrae viriditatis expanditur. Sic quippe est electorum vita despecta inferius, superiorius pulchra. In ima ista quasi multis corticibus obvolvit, dum multis tribulationibus angustatur; in summa vero illa quasi pulchrae viriditatis foliis, amplitudine retributionis expanditur, in hoc autem quod palma minoris amplitudinis ab imis inchoat, et juxta ramos ac ramos ampliori robore exsurgit, designatur proficiens vita justorum, qui nequaquam sunt in terrenis studiis fortis et in coelestibus debiles, sed longius atque distantius studiosos se exhibent Deo, quam seculo fuisse meminerunt, et si tepidis prima inchoat, ferventius extrema consumit: videlicet semper inchoare se estimat, et indecirca infatigabilis ut novitate perdurat. Hanc scilicet justorum constantiam propheta intuens ait: « Qui confidunt in Domino, mutantur fortitudinem, assument pennas ut aquile, current, et non laborabunt; ambulabunt, et non deficient (Isa. xl, 31). » Sequitur:

Vers. 19. *Radix mea aperta est secus aquas.* — Juxta aquas etenim radix aperitur, quando ad percipienda veritatis fluenta latenter cogitatio mentis expanditur. Quæ scilicet verba si ad vocem sanctæ Ecclesie ducimus, radix illius ipsa debet incarnationem Redemptoris intelligi, quæ juxta aquas aperta est, dum Deus invisibilis per assumptionem humanitatis suæ patuit aspectibus visionis nostræ. Hinc scriptum est: « Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum (Psal. 1, 5). » Sequitur: **C** *Et res morabitur in missione mea.* — Subaudis: dicebam, messio enim sanctæ Ecclesie non inconvenienter accipitur, cum perfectæ animæ a corporibus abstractæ, velut maturæ segetes a terra decisæ ad coelestia horrea demigrant. Ros namque desuper cadit, messis deorsum colligitur. Ergo ros moratur in missione, quia gratia desuper veniens agit ut digni simus qui de inferioribus colligamur. Hinc Paulus ait: « Gratia Dei sum id quod sum (I Cor. xv, 10). » Sequitur:

Vers. 20. *Gloria mea semper innorabitur, et arcus meus in manu mea instaurabitur.* — Sancta quippe Ecclesia quasi amissam gloriam deplorat, cum fideles suos ad vitam veterem redire considerat, ait enim: *Dicebamque: Gloria mea semper innorabitur.* Quia eos quos in se nova vita militare credidit, vetustis desiderii servire cognoscit. Arcus autem nomine in sacro eloquio aliquando malorum insidiæ designantur, ut illud: « Intenderunt arcum rem amaram (Psal. lxiii, 4). » Aliquando vero dies judicil, ut illud: « Dedisti metuentes te significationem, ut fugiant a facie arcus (Psal. lxx, 6). » Aliquando autem ipsa eadem sacra eloquia designantur, ut illud: « Arcum suum tetendit, et paravit illum (Psal. vii, 13). » Quid igitur in hoc loco arcus nomine, nisi sacrum eloquium debet intelligi? In chorda etenim Testamentum Novum, in cornu vero Testamentum Vetus accipitur. In arcu autem dum corda trahitur cornu curvatur, sicut in hoc eodem sacro eloquio dum Testamentum Novum legitur, duritia Testimenti Veteris emollitur. Nec indecenter dicimus chordam Testamento Novo congruere, quod de incarnatione Dominica certum est exstitisse. Quasi ergo chorda trahiatur, et cornu curvatur, quia dum in Testamento Novo incarnationis mediatoris agnoscat, ad spiritalem intelligentiam rigor Testamenti Veteris inclinatur. In manu etenim arcum tenet, qui divina eloquia quæ intellectu cognoscit, operatione perficit. Instauratur ergo arcus in manu, dum quidquid de sacro eloquio stundendo cognoscitur, vivendo compleetur. Hinc etiam Solomon dum fortes spiritalis pugnæ describeret bellatores, ait: « Omnes tenentes gladios, et ad bella doctissimi (Cant. iii, 8). » Sed dum « omnes quæ sua sunt querunt, non quæ sunt Christi Jesu (Phil. ii, 21), » scripta Dei ubique reperta opponuntur oculis, sed haec cognoscere homines designantur, pene nullus querit scire quod credit. Multitudo ergo bonorum præcedentium arcum suum destrui doleat, que sacrum eloquium restaurari semper per studium subsequendum credebat.

LIBER VICESIMUS.

Sancta quippe Ecclesia, haeticorum vel carnalium tribulationibus pressa, præteriorum reminiscitur temporum, in quibus omne quod ab ea dicitur, cum metu a fidelibus auditur; et adversariorum suorum proterviam deploras dicit:

Vers. 21. *Qui me audiebant expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consilium meum.* — Ac si aperte dicat: Non ut hi protervi ac tumidi, qui dum veritatis verba suscipere renunt, prædicatio nis meæ sententiam quasi docendo præcurrunt. Citius nunc discipuli intenti ad ejus consilium tacent,

D quia ejus verba non audent impugnare, sed credere. Sequitur:

Vers. 22. *Verbis meis addere nihil audebant.* — Quia tunc nimirum haeticum cum contra hanc libertatem pessima fuerint effrenati, dictis ejus addere aliquid presumunt, cum prædicamentorum ejus rectitudinem quasi emendare moluntur. Sequitur: *Et super illos stillabat eloquium meum.* — In hac stillatione eloquii, quid aliud quam mensura prædicationis accipitur? Quia oportet ut exhortationis gratia singulis juxta capacitatem ingenii conferatur.

Hinc est quod jubente Domino non solum phialae ad amensam tabernaculi, sed etiam cyathi præparantur.

Sequitur :

Vers. 23. — *Expectabant me sicut pluviam, et os suum aperiebant quasi ad imbre serotinum.* — Verba quippe sancte prædicationis sicut pluviam sustinemus, cum vera humilitate ariditatem nostri cordis agnoscimus, ut polu sancte prædicationis irrigemur. Unde recte per Psalmistam dicitur : « Anima mea sicut terra sine aqua tibi (Psal. cxlii). » Qui dum in extrema parte jam sæculi verba sancte prædicationis accipimus, quasi ad imbre serotinum os cordis aperimus. Nam si os in corde non esset, Psalmista non diceret : « Labia dolosa in corde, et corde locuti sunt (Psal. xi, 3), » mala. Hinc scriptum est : « Dabo vobis pluviam temporaneam et serotinam (Deut. xi, 14). » Sequitur :

Vers. 24. *Si quando ridebam ad eos, non credebant.* — Hoc si juxta historiæ verba percipimus, credi necesse est quod vir sanctus tam se exhibuerit subditus, ut etiam ridens timeri potuisset. Quia in re quid aliud docemur, nisi quod talis esse debet dispensatio regiminis, ut is qui præest ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus et arridens timeri debeat, et iratus amari, ut eum nec nimia ieiuitia vilem reddat, nec immoderata severitas odiosum? Hoc quoque juxta historiam non inconvenienter accipitur quod protinus subinfertur : « Et lux vultus mei non cedebat in terram. » Scriptum quippe est : « Oculi stultorum in finibus terræ (Prov. xvii, 24). » Rursumque per eundem Salomonem dicitur : « Oculi sapientiae in capite ejus (Eccl. ii, 14). » Paulus quoque ait : « Caput viri Christus (I Cor. xi, 3). » Oculi sapientiae ergo in capite ejus sunt, dum Redemptoris sui semper opera, quæ imitari debeat, contemplatur. Lux ergo vultus hujus in terram non cecidit, quia quæ terrena sunt per concupiscentiam non aspexit. Sed quia saepè vox capitis ad vocem corporis, saepè vox corporis ad vocem capitis transit. Qui enim sunt in carne una nihil obstat ut convenient etiam in voce una. Dicat ergo ex voce capitatis de electis suis, dicit Ecclesia : *Si quando ridebam ad eos, non credebant.* Ridere enim Dei est sanctorum vias prosequenti favore prosperari, sicut de his quoque per usum dicitur, quos in hoc sæculo felicitatis blandimenta comitantur. Arribit illis tempus, sed Redemptori nostro quasi aridenti non credimus, dum multis jam donis testantibus, et gratiam favoris ejus accipimus, et tamen adhuc sub ejus judicio de nostra infirmitate titubamus. Hinc per Salomonem dicitur : « Beatus vir qui semper est pavidus, qui autem mentis est dura corrut in malum (Prov. xxviii, 14). » Quid namque terra, nisi peccator vocatur? cui prima sententia dictum est : « Terra es, et in terram ibis (Genes. iii, 19). » Lux ergo vultus Domini in terra nequam cadit, quia visionis ejus claritas peccatoribus non appareat. Scriptum namque est : « Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. » Quasi enim lux in

A terram caderet, si in extremo judicio veniens claretatem majestatis sue peccatoribus aperiret. Quod si haec verba ex sanctæ Ecclesiæ voce suscipimus, non incongrue intelligere poterimus lucem vultus ejus in terram non cadere, quia, occupatis in terræ actibus, vitat summa contemplationis sue mysteria prædicare. Dici enim infirmis fortia prohibet, ne dum incapabili audint prædicationis verbis, quibus sublevari debuerant, opprimantur. Sequitur :

Vers. 25. *Si voluisssem ire ad eos, sedebam primus.* — Quia in corde reproborum priori loco actiones carnis sunt, et posteriori actiones animæ, in eorum procul dubio cogitationibus Christus non primus, sed ultimus sedet. Sed electi quique, quia ea præ omnibus quæ æterna sunt cogitant, posteriori cura minima si quæ sunt temporalia disponunt, quibus et magistra voce Veritas dicit : « Querite primum regnum Dei et justitiam ejus : haec omnia adjiciuntur vobis (Matth. vi, 33). » In eorum corde Dominus primus sedet. Sequitur : *Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen marentium consolator.* — Quasi rex Dominus sedet in corde, quia circumstrentes regit animorum motus in nostra cogitatione. In mente quippe quam inhabitat, dum torpientia excitat, inquieta frenat, frigida accedit, accensa moderatur, emollit rigida, fluxa restringit, ex ipsa hac diversitate cognitionum quasi quidam illum exercitus circumstat. Sive certe quasi rex sedet circumstante exercitu, quia præsidente illo mentibus electorum circumstat turba virtutum. C Qui etiam marentium consolator est ea promissione qua dicit : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Marc. v, 5). » Et rursus : « Videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Johann. xvi, 22). » Ea vero quæ de sanctæ Ecclesiæ capite diximus, nihil obstat si ad vocem quoque ipsius Ecclesiæ referamus. In ea quippe ordo doctorum quasi rex præsidi, quem fidelium suorum turba circumstat, quæ scilicet multitudo fidelium, recte quoque exercitus dicitur, quia in procinctu honorum operum indesinenter quotidie contra tentationum bella preparatur. Corda quoque marentium sancta Ecclesia consolatur, dum præsentis peregrinationis ærnumna afflictas mentes electorum pensat, et has æternæ patris promissione lætitiat. Scendum nobis est quod valde aedificare lectorem etiam juxta historiam potest, si perpendat quomodo bonis rectoribus mista sit, et regendi auctoritas, et benignitas consolandi. Ait enim : *Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu.* Ecce auctoritas regiminis. *Eram tamen marentium consolator.* Ecce ministerium pietatis. Disciplina enim vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet, et iuste consolans misericordia et pie saviens disciplina. Sequitur :

CAPUT XXX.

Vers. 1. *Nunc autem derident me juniores tempore.* — Omnes hæretici universali Ecclesiæ compa-

rati, juniores tempore congrue vocantur, qui ipsi ab ea, non autem ipsa egressa est ab illis. Unde recte quoque per Joannem dicitur : « Nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum (*I Joan. ii, 19.*) ». Juniores ergo sanctam Ecclesiam irrident, cum hi qui ab ea egressi sunt, doctrinam ejus despiciunt. De quibus adhuc subditur : *Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.* — Quis est grex sanctæ Ecclesiæ, nisi multitudo fidelium? vel qui alii hujus gregis canes vocantur, nisi doctores sancti, qui eorumdem fidelium custodes existiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisque vigiliis intenti clamaverunt, magnos, ut ita dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidem Ecclesia per Psalmistam dicitur : « Lingua canum tuorum eximicis ab ipso (*Psal. lxvii, 24.*) ». Patres vero haereticorum dicimus eos videlicet quos haeresiarchas vocamus, de quorum perversa prædicatione, id est, locutionis semine sequentes sunt populi in errore generati. Sancta ergo Ecclesia cum canibus gregis sui haereticorum Patres ponere dedicnatur, quia inventores errorum dijudicando respuit, eosque inter veros Patres numerare contemnit. Sequitur :

VERS. 2. *Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo, et vita ipsa putabantur indigni.* — Virtus quippe in manu est, magnitudo in operatione : sed virtus manuum haereticorum a sancta Ecclesia pro nihilo ducitur, quia nullius esse meriti conspicit, vera fide perdita, quidquid operantur. Charitatem quippe Dei et proximi deserunt, qui et de Deo falsa sentiunt, et proximis jurgando dividuntur. Nonnunquam vero haeretici signa quoque ac miracula faciunt, sed quia ad eadem signa, quæ exhibent, nulla humilitate concordant, recte subditur : *Et vita ipsa putabantur indigni.* Vel certe omnes haereticos sancta Ecclesia vita ipsa fatetur indignos, quia nimis sub nomine Christi militant contra nomen Christi de quibus adhuc subditur :

VERS. 3. *Egestate et fame steriles.* — Omnes haeretici dum in sacro eloquio plus secreta Dei student perscrutari quam capiunt, fame sua steriles fiunt, neque ea querunt ex quibus semeatis ad humiliatem erudiant, mores in tranquillitate disponant, patientiam servent, longanimitatem exhibeant, sed ea sollempmodo quæ eos doctos ac loquaces demonstrent; illa scire appetunt, ex quibus singulariter erudit videantur. Quam bene eorum audaciam prædicator egregius refrenat dicens : « Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem (*Rom. xii, 3.*) ». Sequitur :

VERS. 4. *Qui rodebant in solitudine squalentes calamitate et miseria, et mandebant herbas et arborum cortices.* — Rodi solet, quod comedи non potest. Haeretici autem, quia Scripturam sacram intelligere sua virtute moliuntur, eam procul dubio apprehendere nequaquam possunt, quam dum non intelligunt quasi non edunt; et quia per supernam gratiam non adjuti hanc edere nequeunt, quasi quibusdam

A illam nisibus rodunt, et qui ab universalis Ecclesiæ societate disjuncti sunt, non quolibet loco rodere, sed in solitudine memorantur. Qui recte perhibentur calamitate et miseria squalidi, quia et morum sunt pernicie et sensus pravitate despecti. Qui herbas quoque et cortices arborum mandunt, quia elationis suæ obice repulsi, in sacro eloquio magna et intima percipere nequeunt, sed vix in illa quedam tenera et exteriora cognoscunt. Per herbas quippe, dicta planiora, per arborum cortices, Patrum eloquia exteriora signantur. Vel certe herbas mandere est, de Scriptora sacra minima præcepta servare, majora contempnere. Quos bene Veritas increpat dicens : « Væ vobis, Scribe et Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham, et anethum, et cimimum, B et reliquistis quæ graviora sunt legis (*Matth. xxviii, 23.*) ». Qui arborum cortices mandunt, quia sunt nonnulli qui in sacris voluminibus solam literæ superficialiem venerantur, ne quidquam de spiritali intellectu custodiunt, cum nihil in verbis Dei amplius nisi hoc quod exterius audierint, esse suspicantur. Hinc Paulus ait : « Hujusmodi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri (*Rom. vi, 18.*) ». Aliter : Quid aliud hoc in loco solitudo, quam boni destitutio demonstratur? Unde et sub Judeæ typo Jeremias peccatoris animam deplorat, dicens : « Quomodo sedet sola civitas plena populo? » (*Thren. i, 1.*) Sed cum per beatum Job de pravis dicatur, *rodebant in solitudine, libet intueri, hoc etiam quod per Psalmistam dictum est : « Inimici ejus terram lingent (*Psal. lxxi, 9.*)*. Duo quippe sunt genera hominum ambitioni suæ servientium, unum videlicet quod semper ad avaritiam blandimentis uititur lingue, aliud vero quod aperte vita intendit rapinæ. Omnes igitur qui aliena appetunt, sed ea quæ appetunt rapere nequaquam possunt, blandis autem sermonibus, et quasi molitie dulcedinis concupita abstrahere conantur, quid aliud quam terram lingent? Qui vero in hoc mundo aliqua potestate suffulti sunt, et concupiscentes aliena, blandire quidem ex fraude despicunt, quia etiam injusto robore possunt implere quod volunt, hoc quod appetunt non lambunt, sed rodunt. De his quippe ac si dicat Ecclesia, aliena etiam violenter rapiendo non roderent, nisi prius ipsi in interioribus suis, soli ac vacui a virtutum cultura remanerent. Natura igitur humana bene condita, sed ad infirmitatem vitio proprie voluntatis lapsa in calamitatem cecidit, quia pressa innumeris necessitatibus nil in hac vita nisi unde affligeretur inventit. Sed cum eidem naturæ nostræ necessitatibus plerumque plusquam expedit deservimus, mentisque curam negligimus, et misericordiam, infirmitati nostræ addimus squalorem culpæ. Necessitatis igitur causam in usum voluptatis vertere, quid est aliud quam calamitati suæ squalorem miseræ sociare? Quid enim per herbas, nisi tenera ac terre proxima bene inchoantium vita? Et quid per arborum cortices, nisi exteriora opera eorum, qui jam sublimia appen-

tunt, designantur? Pravi namque cum recta incipientes aspiciunt, aut irridendo, aut quasi consulendo contradicunt. Cum vero jam quosdam pensant ad summa proficere, quia eorum profectus funditus dissipare nequeunt, a quibusdam illos suis operibus divertunt. Herbas itaque eis, et arborum cortices mandare est, vel studia bene inchoantum, vel operationes quorundam jam more arborum ad superiora tendentium persuasionibus pestiferis, quasi quibusdam malitiae suæ dentibus, dissipare. Herbas mandunt reprobi, cum infirmorum initia irridendo consumunt. Vel certe herbas mandare est lævia quedam ac tenera de antiquis. Pairibus imitari. Arborum vero cortices edere est eorum opera superficie tenuis agere, sed intentionem rectam in eisdem operibus non tenere. Sequitur : *Et radix juniperorum erat cibus eorum.* — Arbor namque juniperi pro foliis punctiones habet, sic quippe sunt hirsuta quæ profert, ut spinis similia contrectantem pungere valeant. Spina vero est omne peccatum, quia dum trahit ad delectationem, quasi pungendo lacerat mentem. Unde justi voce et penitentis dicitur : « Conversus sum in æcumna mea dum configitur spina (Psal. xxxi, 4). » Quid vero per radicem juniperi, nisi avaritia designatur, ex qua peccatum omnium spinae producuntur? De qua et per Paulum dicitur : « Radix omnium malorum est cupiditas (II Tim. vi, 20). » Quia igitur plerumque haeretici sola instruunt, sed erroris prædicamenta non deserunt, dum sumptus percipere quasi doctores volunt, bene de eis sancti viri nunc voce dicitur : *Et radix juniperorum erat cibus eorum.* Quia dum totis mentis sue sensibus avaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur, de quo nasci procul dubio peccatorum sequentium punctiones solent. Alter : Qui enim non frugem divini eloquii concupiscunt, sed ad rerum temporalium ambitum serviant, nequaquam pane tritici, sed radice juniperi satiantur. Contemnentes namque Deum hic minime sentiunt, quantum sit mali quod agunt. Adhuc enim juniperi radicem comedunt, sed hujus radicis quam sint rami asperi non attendunt. Quia nimis prava actio modo quasi ex radice delectat in culpa, sed postmodum quasi ex se ramis pungit in pena. Sequitur :

Vers. 5. Qui de convallibus ista rapientes, cum singula reperissent, cum clamore currebant. — De convallibus illa rapiunt, quia haec de humilibus dictis Patrum superbo spiritu colligunt, que dum pro suis se partibus invenisse gloriantur, ad ea cum clamoribus currunt. Quia videlicet omne quod sentiunt, appetit laudis ad aures hominum diffamare conantur. Alter : In comparatione videlicet supernorum omnis præsens vita convallis est; hi autem, quia sublimia montium, id est fortia acta sanctorum contemplari nesciunt, sed per oblectationem in infimis quasi in convallibus conversantur, et dum quolibet lucrum vel parvi stipendiū inveniunt, cum clamore currunt, quia hoc abstrahere etiam

A jurgando moluntur. In convalle enim repertis singulis cum clamore currere est, subortis causarum occasionibus etiam pro parva stipe litigare. Possunt quoque per herbas atque arborum cortices non solum, ut prædictum est, bonorum opera, sed in hac vita consolations ac prosperitates intelligi. Sæpe enim omnipotens Deus electos cum donis interioribus ditat, exterioribus etiam honoribus sublevat, cumque eos præferendo cæteros honorabiles reddit, latius imitabiles ostendit. Et nonnunquam pravi quidam eorum vitam despiciunt, sed felicitatem in hoc mundo assequi concupiscent. Quia igitur hic blandimenta transitoria querunt consolationis, herbas comedunt, quia in cogitationibus suis exteriorum eorum gloriā meditantur, arborum cortices mandunt; et quoniam in his omnibus soli avaritiae tota intentione deserunt, radice juniperi repellent. Quæ cuncta de convallibus rapiunt, quia ex amore hujus infimæ et corruptibilis vite immensis cupiditatibus inardescunt, et cum singula reperiunt ad ea cum clamoribus currunt, quia videlicet sanctorum Patrum quorum merita adipisci non querunt, loca atque regimina apprehendere satagent, et cum tranquilla nequeunt, hæc plerumque assequi, etiam disrupta concordie pace moluntur. Sequitur :

Vers. 6. In desertis habitabant torrentium, et in cavernis terræ, vel super glaream. — Jure igitur inventores perversorum dogmatum torrentes vocantur, quia a calore charitatis frigi, quasi in torpore temporis hiemalis excrescant, qui non perpetua plenitudine profluent, sed catholicorum allegationibus quasi astibus solis exsiccantur. Et quidem inventores perversorum dogmatum contra sanctam Ecclesiæ exorti fervore jam veritatis extincti sunt, sed tamen eorum discipuli ea quæ illi docuerunt tenere ac defendere non desistunt. Hi ergo qui illorum sequuntur errores in desertis torrentium habitant, id est, in eorum prædicatione confidunt, quorum eloquia catholicorum jam responsione et ratiocinatione siccata sunt. Quid vero aliud cavernas terræ, quam occultas haereticorum prædicationes accipimus? Sic enim inter se haeretici clandestinis conventiculis coeunt, ut errori suo reverentiam quam ex ratione non valent, præbeant ex occultatione. Glaream quippe illos minutissimos dicimus lapides, quos aqua fluvialis trahit. Doctores igitur perversorum dogmatum super glaream habitant, quia illas hominum mentes trahunt, quæ nulla gravitatis stabilitate solidantur, quas velut de loco semper ad locum fluminis errorum ducunt. Unde et prædictor egregius cum auditore suo non temporaliter duci, sed forti cuperet gravitatem solidari, admonuit dicens : « Ut jam non simus parvuli fluctuantes, nec circumferamus omni vento doctrinæ (Ephes. iv, 14). » Alter : In bona etenim parte recte torrentes sanctos prædictores accipimus, qui dum in præsenti vita divinis nobis eloquiis influunt, aquarum multitudine quasi in hieme colliguntur. Qui et astivo sole adveniente

se subtrahunt, quia cum æternæ patriæ lux emicuerit, predicare cessabunt. Horum torrenta deserta sunt vitæ temporalis commoda. Ea namque deserunt et ad lucra se celestis adipiscenda convertunt. Cuncta autem hæc torrens ille reliquerat, qui dicebat : « Propter quæ omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercore (Phil. iii, 8). » Sed quia prævorum mentes ea in hac vita adipisci appetunt quæ despicientes justi derelinquunt, *in desertis torrentium* habitare referuntur; illa enim quæ sanctis indigna sunt, ipsi percipere pro magno concupiscunt. Cavernæ autem terra sunt cogitationes prævæ, in quibus se ab humanis oculis abscondunt. Pravi quippe ut sunt, ab hominibus videri refugiunt. Glarea namque est vita præsentis, quæ indesinenter ad terminum suum ipso defectu mutabilitatis quasi impulsu fluminis ducitur. Super glaream itaque habitare est, fluxui vite præsentis inhærente, et ibi intentionem ponere, ubi gressum nequeat fixe stando solidare. Est aliud in glarea quod nequaquam debeat tacendo præteriri. Quia cum pes in ejus superficie ponitur, ipsa ejus volubilitate labitur, atque ad ima devolvitur. Cui videlicet rei in nullo discrepat vita prævorum, quia cum pro amore mundi aliqua student licita atque honesta agere, quasi planum in superficie pedem ponunt; sed repente pes ad ima labitur, quia eorum actio, dum plura semper appetit, usque ad iniqua et illicita descendunt. Sequitur :

VERS. 7. *Qui in' er hujuscemodi lœtabantur, et esse sub sensibus delicias computabant.* — Quid nomine sentium, nisi eas quas supradiximus, punctiones intelligimus peccatorum? Quia autem perversæ mentes gaudent iniquitatibus quas flere debuerunt, omnes heretici tanto se inani letitia extollunt, quanto magis ad pejora convalescant, et quasi esse sub sensibus delicias deputant, quia inde perversam ad gaudium sublevant, unde spinas peccatorum portant. Aliter: Inter hujuscemodi impii lœtantur, quia nimirum attendunt transitoria quæ percipiunt, et intuiri negligunt permanentia quæ perdunt, cumque amore temporalium flagrant, veram letitiam volentes ignorant. Lœtantur itaque, sed *sub sensibus*, quia rebus quidem temporalibus gaudent, sed tamen dum dispensare sine tribulatione eadem temporalia non valent, ea cura punguntur miseri, qui premuntur. Manent *sub sensibus*, et hoc ipsum *delicias* astiment, qui et dura quidem ex præsentis vitæ amore tolerant, et tamen effectu nimiæ cupiditatis obligati, labore ejusdem tolerantiae voluptatem putant. Sequitur :

VERS. 8. *Filiii stultorum et ignobilium.* — Eorum videlicet filii qui fuerunt errorum magistri. Filii igitur dicuntur, non de eorum semine, sed de imitatione generati, qui docendo perversa stulti fuerunt per ignorantiam, vivendo nequiter ignobiles per actionem, qui Redemptori nostro, nulla sapientia, nulla vitæ cognitione conjuncti sunt. De quo Salomonis voce in laude sanctæ Ecclesie dicitur :

A *Nobilis in portis vir ejus (Prov. xxxi, 23).* » Hi itaque qui perversa errantium exempla secuti sunt, filii stultorum et ignobilium esse memorantur. Recete subjungitur : *Et in terra penitus non parentes.*

— Quia dum hic videri aliquid appetunt, nimirum a terra viventium exsortes sunt. Alter: Sciendum nobis est quod alii intra sanctam Ecclesiam vocantur stulti, sed tamen nobiles, alii vero sunt stulti et ignobiles. Stulti namque dicuntur, sed esse ignobiles nequeunt, qui carnis prudentiam contemnentes, profuturam sibi stultitiam appetunt, et ad nobilitatem interne prolis virtute novitate sublevantur. Qui stultam sapientiam mundi despiciunt, et sapientiam Dei stultitiam concupiscunt. Scriptum quippe est :

B *Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus (1 Cor. i, 25).* » Hanc nos stultitiam Paulus comprehendere admonet dicens : « Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc saeculo, stultus fiat ut sit sapiens (1 Cor. iii, 18). » Hanc stultitiam qui perfecte secuti sunt, voce sapientiae audire meruerunt : « Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis sue, sedebitis et vos super duodecim tribus Israel (Matth. xix, 28). » Ecce relinquentes temporalia, gloriam potestatis æternæ mercati sunt. At contra sunt stulti et ignobiles, qui dum supernam sapientiam semetipsos sequentes fugiunt, in sua ignorantia quasi in abjecta prolis vilitate sopianunt. Stulti sunt ergo et ignobiles quos ab æterno hæreditatis consortio repellit servitus mentis. Scriptum quippe est :

C *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34). » Quorum dum plerique actus imitantur, filii stultorum et ignobilium sunt, dumque et sensibus ac moribus sequuntur et stulti sunt, veram sapientiam non intelligunt, et ignobiles, quia nulla spiritus libertate renovantur. Sicut enim plerique in terra sunt, et a cognitione hominum abjectione vilitatis sue quasi quadam superductione velaminis absconduntur, ita nonnulli sunt in Ecclesia, qui dum abjectioni se prævorum operum subdunt, divino noti conspectui non sunt, quibus et quandoque dicendum est : « Discedite a me, operarii iniquitatis, nescio vos (Luc. xiii, 27). » Esse ergo in terra et parere est in fide recta per virtutem operis nobilitatem mentis ostendere. Esse vero in terra et penitus non apparere, est in Ecclesia quidem fide consistere, sed nihil dignum fide in opere demonstrare. Sequitur :*

VERS. 9. *Nunc in eorum canticum versus sum, et factus sum eis proverbiū.* — Quibus videlicet versibus, illud sanctæ Ecclesiæ tempus exprimitur, quod publice a reprobis irridetur, quando iniquis crescentibus in opprobrium fides et veritas erit in crimine. Sancta itaque electorum Ecclesia afflictions tempore proverbiū pravis afficitur [efficitur], quia cum bonos mori per tormenta conspiçunt, ab eis similitudinem maledictionis sumunt. Sequitur :

VERS. 10. *Abominantur me, et longe fugiunt a me,*

et faciem meam conspere non verentur. — Longe a A dextra hi qui veraciter fideles sunt, appellantur, calamitates ad dexteram orientis surgunt, quia erumpente persecutionis articulo crudeles pravorum impetus justi patiuntur. Sequitur : *Pedes meos subverterunt, et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.* . . . Quid per pedes Ecclesia nisi extrema illius membra signantur ? quae dum ad opera terrena deserviunt, tanto celerius ab adversariis falli possunt, quanto sublimia minus intelligunt. Hos itaque pedes adversarii subvertunt, videlicet cum extrema membra illius ad sui dogmatis errorem trahunt ; quia scilicet vita pravorum insolenti inquietudine molesta, ad obruendum, ut ita dixerim, navem cordis quasi tempestas illabitur. De qua videlicet tempestate per Salomonem dicitur : « Quasi tempestas transiens, B non erit impius (*Prov. x. 25*). » Sequitur :

Vers. 11. *Pharetram suam aperuit et affixit me.* — Quid per pharetram, nisi occultum consilium designatur ? Sagittam vero de pharetra Dominus ejicit, quando de occulto consilio apertam sententiam emitit. Quia enim flagellatur quisque cognoscimus, sed qua ex causa flagellum veniat, ignoramus. Cum vero post flagella vita correctio sequitur, etiam ipsa consilii virtus aperitur. Pharetra igitur clausa est consilium occultum, sed aperta pharetra affigimur, quando per id quod post flagellum sequitur, quo consilio flagellamur, videmus. Sancta igitur electorum Ecclesia adversariorum voces insolentes sustinens, dum cernit quod ejus praedicatione non admittit, quorundam duritatem deserens, praedicationis suæ verba moderatur. Perpendens etenim persecutores suos ac exhortationi vocem deteriores existere, magis eligit tacere ; cumque indignos qui audiunt conspici, praedicationem suam obducto silentio astringit. Unde apte subjungitur : *Et frenum posuit in os meum.* — Ac si aperte fateatur dicens : Quia in quibusdam profectum non vidi, praedicationis ab eis impetum temperavi, ut vitam meam saltem per patientiam disserent, cum verba mea admittere per oblatam praedicationem nolent. Sequitur :

Vers. 12. *Ad dexteram orientis calamitates meæ illico resurrexerunt.* — Ad sinistram quippe calamitates surgerent, si a quibuslibet extra religionem positis et aperte Christum negantibus persecutionis adversa sustineret. Cum vero ab aliquibus quasi fidelibus tentationem cruciamentorum patitur, quasi ad dexteram illi calamitates oriuntur, quia hi qui sub Christi nomine militant, Christi in ea nomen impugnant. Ipso enim locutionis usu pro dextro habere dicimus, quod pro magno pensamus, pro sinistro vero id quod despiciimus. Quod Zacharias aperte insinuat, dicens : « Et ostendit mihi Dominus sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini, et Satan stabat a dextris ejus, ut adversaret ei (*Zach. iii, 1*). » Bene autem haec ipsa dextra orientis vocatur. De ipso quippe ejus capite scriptum est : « Oriens est nomen ejus (*Zach. vi, 12*). » Nam quia ab oriente lux surgit, recte Oriens dicitur, cuius justitia lumine nostræ injustitiae nox illustratur. Ad orientis ergo dexteram calamitates surgunt, quia hi quoque ad persecutionem prosiliunt, qui electa membra Redemptoris nostri esse credebanter. Quas videlicet calamitates recte illico asserit surgere, quia non erant extranei qui perseguuntur ab eis repente malum, et illico sunt. Si vero

A dextra hi qui veraciter fideles sunt, appellantur, calamitates ad dexteram orientis surgunt, quia erumpente persecutionis articulo crudeles pravorum impetus justi patiuntur. Sequitur : *Pedes meos subverterunt, et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.* . . . Quid per pedes Ecclesia nisi extrema illius membra signantur ? quae dum ad opera terrena deserviunt, tanto celerius ab adversariis falli possunt, quanto sublimia minus intelligunt. Hos itaque pedes adversarii subvertunt, videlicet cum extrema membra illius ad sui dogmatis errorem trahunt ; quia scilicet vita pravorum insolenti inquietudine molesta, ad obruendum, ut ita dixerim, navem cordis quasi tempestas illabitur. De qua videlicet tempestate per Salomonem dicitur : « Quasi tempestas transiens, B non erit impius (*Prov. x. 25*). » Sequitur :

Vers. 13. *Dissipaverunt itinera mea, insidianti sunt mihi et prævaluerunt, et non sicut qui ferret auxilium.* — Dicat haec beatus Job de malignis spiritibus, videlicet hostibus occultiis. Dicat universa Ecclesia de pravis perseverantibus, scilicet adversariis apertis. Ipsi quippe ejus itinera dissipant, cum in quorundam infirmorum mentibus veritatis vias calida persuasione perturbant. Ipsi insidiantes prævalent, cum eos quos aperte ad malum trahere nequeunt, bona simulando perversunt. Sed mirum valde quod subiicit : *Non sicut qui ferret auxilium,* cum de divino adjutorio Psalmista clamet : « Adiutor in opportunitatibus in tribulatione (*Psalm. ix, 10*). » Quia itaque ratione nunc dicitur, *non sicut qui ferret auxilium,* nisi quia omnipotens Deus, eos quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit ? Unde scriptum est : « Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te (*Isa. liv, 7*). » Sequitur :

Vers. 14. *Quasi rupto muro et aperta janua irruerunt super me, et ad meas miseras devoluti sunt.* — Quid hoc loco muri nomine, nisi Redemptor humani generis appellatur ? De quo pro sanctæ Ecclesiæ edificatione per prophetam dicitur : « Ponit in ea murus et antemurale (*Isa. xxvi, 4*). » Sed quasi murus rumpitur, cum pravorum persuasionibus fides, quæ in Redemptore nostro est, in quorundam corde dissipatur. Cumque perversi in hac vita potestas tribuitur, quid aliud quam janua erroris aperitur ? D Quasi rupto ergo muro et aperta janua super bonos mali irruunt, cum accepta temporaliter potestate perversi ipsa quoque in quorundam corde destruere munimina fidei conantur. De quibus aperte dicitur : *Et ad mens miseras devoluti sunt.* Quia videlicet prius ad suas. Nisi enim perverse vivendo ad suas miseras caderent, nequaquam ad eas postmodum et alios suaderent. Potest quoque intelligi muri nomine, munitione discipline, Salomone attestante, qui ait : « Per agrum hominis pigri transivi, et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urtice, operuerant superficiem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat (*Prov. xxiv, 30*). » Quasi ergo hostis ingreditur, cum vel malignorum spirituum,

vel pravorum bominum persuasione callida discipline munimina in corde dissipantur. Sequitur :

VERS. 15. *Redactus sum in nihilum.* — Apud estimationem quippe malorum in nihilum redigimus, quando ea quæ ipsi quasi summa diligunt, bona temporalia non tenemus. Sequitur : *Abstulisti quasi ventus desiderium meum.* — Fidelis quippe populus se pati denuntiat, quod eos quos diligit pati dolet. Ventus ergo desiderium tollit, cum res quælibet transitoria aternitatis appetitum destruit, ubi adhuc congrue subinfertur : *Ea velut nubes pertransiit sagus mea.* — Nubes quippe in altum eminet, sed hanc ad cursum fatus impellit: sic nimirum, sic sunt temporalia iniquorum bona. Altum quippe per honoris celsitudinem degere videntur, et ad cursum vita suæ quotidie quasi quibusdam mortalitatis sue flatibus impelluntur. Sequitur :

VERS. 16. *Nunc autem in memetypo marcescit anima mea, et possident me dies afflictionis.* — Electorū quippe anima nunc marcescit, quia in illa postmodum alterna exultatione viridescit. Modo eos dies afflictionis possident, quia dies luctuæ post sequuntur. Scriptum quippe est : « Timenti Domini bene erit in extremis (Eccli. 1, 13). » Et rursum de Ecclesia dicitur : « Ridebit in die novissimo (Prov. xxxi, 25). » Sed hæc quæ allegoria indagatione transcurrimus, oportet ut per omnia etiam juxta historiam teneamus. Quæ tamen nunc idcirco prætereo, quia hæc et aperia esse legentibus non ignoro. Sequitur :

VERS. 17. *Et nocte os meum perforatur doloribus.* — Quid per ossa, nisi fortes quique in sanctæ Ecclesiæ corpore designantur? qui quasi os ab osse membra continent, dum mores infirmantium stabili-
ter portant. Sed cum tribulationis ultima contra eam fervor excreverit, in nocte os illius perforatur doloribus, quia nonnunquam tormentis victi etiam ipsi ad perfidiam defluunt, qui ad fidem alios tenere videbantur. Sequitur : *Et qui me comedunt non dormiunt.* Quia maligni spiritus, qui carnales quoque de Ecclesia consumunt, tanto magis quiescere a tentatione nesciunt, quanto nullo carnis pondere gravatur. Sequitur :

VERS. 18. *In multitidine eorum consumuntur vestimentum meum, et quasi capitulo tunicae succinzerunt me.* — Si historiæ intendimus, quid aliud vestimentum beatus Job, quam ejus corpus accipimus? cuius videlicet vestimentum consumitur, dum caro cruciatur. Juxta allegoriæ vero mysterium, vestimentum est sanctæ Ecclesiæ fidelium vita. Nam sicut tota simul Ecclesia vestimentum Christi, ita fideles qui-
que ejusdem Ecclesiæ vestimenta deputantur. Hinc Paulus ait : « Ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam (Ephes. v, 27). » Hinc per prophetam Dominus ait : « Vivo ego quia omnibus his velut ornamento vestieris (Isa. xlix, 18). » Sed cum procella sua persecutionis oboritur, plerique fidelium ab ejus amore separantur, qui ei sedule inhærente videbantur. Tunicae capitium col-

A lum circumdat induentis, collum vero cum stringitur, vocis usus et vitalis fatus necatur. Sanctam ergo Ecclesiam reprobi quasi capitulo tunicae constringunt, qui in ea persecutionibus suis vitam fidei et prædicationis vocem extingue conantur. Sequitur :

VERS. 19. *Comparatus sum luto, et assimilatus sum favilla et cineri.* — In reprobatione quippe iudicio sancta electorum Ecclesia luto comparatur, quia temporaliter conculata despiciuntur : favilla assimilatur et cineri, quia dum bona ejus interiora non vident, ad sola hanc mala pervenisse astimant, quæ exhibere corporaliter vident. Sequitur :

VERS. 20. *Clamo ad te, et non exaudis; sto, et non respicias me.* — Sancta quippe Ecclesia persecutio-
B nis sua tempore, fide stat, desideriis clamat, sed dolet se quasi non respici, dum sua videt in tribulationibus vota differri. Sequitur :

VERS. 21. *Mutatus es mihi in crudelium.* — Ac si aperte dicat : Qui in te ipso crudelitatis nil habes, mihi, quem respirare a percussione non sinis, crudelis videris. Ita enim Deus esse crudelis non potest, sicut nec mutari ulla tenus potest. Sed quia omnino in Deo nunquam nec crudelitas nec mutabilitas venit, dum mihi dicit, quod in semetypo Deum nec crudelium nec mutabilem sentiat ostendit. Nam dum circa nos quedam prospera et adversa variantur, in eo quod nos mutamur, quasi ejus circa nos mutatum animum suspicamur. Ipse vero in se commutabilis permanens, aliter atque aliter in cogitatione sentitur hominum pro qualitate meritorum. Sequitur : *Et in duritia manus tuae adversario mihi.* — Manus enim Dei dura creditur, cum voluntati nostræ contraria hoc quod ei in nobis displicet, feriendo persecutur, et flagella ingeminat, cum dolentis anima clementiam expectat. Quæ tamen juxta allegoriæ mysterium bene sanctæ Ecclesiæ verbis congruunt, ex vocibus infirmorum qui plerisque se plus ferri astimant, quam mereri putant, et quasi credulitate arbitrantur judicis, distinctionem requisitam rationis. Quia et cum vulnus ægri medicinali ferramento absciditur, medicus crudelis vocatur : qui tamen per secantis manus duritiam adversatur vulneri, sed concordat saluti. Sequitur :

VERS. 22. *Elevasti me, et quasi super ventum ponens elisti me valide.* — Quia præsentis vitæ gloria, quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur, velut elevatur et super ventum ponitur, qui prosperritate transitoria latetur. Quoniam ad hoc solum hunc fugitivæ felicitatis aura sublevat, ut repente deterius in infimis sternat. Quia enim sancta Ecclesia cunctis in honore est, infirmi quique in ea, qui transitoris successibus latentur, quo nisi super ventum videntur elevati? Qui subsequenti persecutionis tempore, dum prosperitatis aura pertransit, eorum protinus elevatio corruit, et repente cadentes discunt, quia elevati prius in ventum sederunt. Quæ videlicet verba etiam sancti viri personæ specialiter congruunt, non ad id quod erat, sed ad id quod esset

videbatur. Qui quasi super ventum positus elisus est valde; quia rebus exterioribus fultus unde astimabatur surgere, videbatur inde cecidisse. Sequitur :

Vers. 23. *Scio quia morti trades me ubi constituta est domus omni viventi.* — Recite beatus Job etiam juxta historiam congruit, dum nimium constat quia ante Redemptoris gratiam, ad inferni claustra etiam justi deducerentur. Ipsa quippe inferni receptio domus omnium viventium, non illuc ipsa corruptionis sue conditione pertransiit. Nullus huc venit, qui ad carnis mortem ejusdem corruptionis sue non tendit. De qua videlicet morte per Psalmistam dicitur : « Quis est homo qui vivet, et non videbit mortem ? » (*Psal. lxxxviii*, 49.) **ALLEGORICE.** Sancte Ecclesiae vocibus ex persona congruit infirmorum, quia enim multos in se voluptatibus deditos conspicit, eorumque jam interitum praescit, pensat quod in via vite presentis, suis quidem desideriis serviant, sed tamen ad mortis dominum pervenient omnes qui in ea carnaliter vivunt. Sequitur :

Vers. 24. *Verumtamen non ad consummationem eorum emittis manum tuam, et si correrint ipse salvabis.* — In quibus profecto verbis hoc solerter debet intelligi, quod beatus Job, dum sua narrat, in se alias transfigurat. Manum itaque suam Dominus ad consummationem peccantium non emittit, cum feriendo a peccatis corripit, et coruentes salvat, dum cadentes ad culpam in salutem corporis vulnerat, ut prostrati exteriorius, interiorius surgant, quatenus jacentes corpore, ad interiorum statum redeant, qui stantes exteriorius ab statu mentis jacebant. Sequitur :

Vers. 25. *Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi.* — Scire enim necesse est quia ille perfecte tribuit, qui cum afflito porrigit, afflicti quoque animum in se sumit, ut prius in se dolentis passionem transferat, et tunc contra dolorem illius per ministerium concurrat. Nam saepe, ut prediximus, largiore munera rerum facit abundantia, et non virtus compassionis. Persecutionis igitur ultima sancta Ecclesia tribulatione reprehensa, reducat ad memoriam pacis tempore bona que gessit, dicens : *Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi.* Sequitur (58) :

Vers. 28. *Mores incedebam sine furore, consurgens in turba clamabam.* — Notandum, sollicite juxta historiam video, quod sanctus vir qui paulo superius dixit, *elevasti me*, inferius adjunxit, *mores incedebam*. Miro etenim ordine uno eodemque tempore convenire in actibus bonorum solet, et foris honor culminis, et intus afflictæ mœror humilitatis. Sæpe namque seditionis tumultus hominum præpositorum suorum mentem lacescunt, sibique ordinis limitem inordinatis motibus excedunt, et plerumque qui presunt, nisi in ore cordis sancti Spiritus freno teneantur, in ira retributionis atrocitate prosilunt, quantumque præalent agere, tantum sibi in subditis

A estimant licere. Sed boni contra actum multorum insolentium clamorem habent, et furorem non habent, quoniam quos clementer tolerant, docere non cessant. Sed haec que juxta historiam de uno diximus, juxta allegoriam necesse est, ut de diversis Ecclesie electis sentiamus. Ipsa quippe in electis suis etiam per prospera incedit mœrens, quia nisi vere prosperum deputat, quoniamque bonum, quod securiter querit, apprehendat. Ipsa etiam in turba sine furore consurgit et clamat, quia pravorum vitam studio rectæ simulationis, non autem verania furoris insequitur. Irascitur, et amat; sevit, et tranquilla est. Sequitur :

Vers. 29. *Frater fui draconum, et socius struthionum.* — Quid draconum nomine nisi malitiosorum B hominum vita signatur ? De quibus et per prophetam dicitur : « Traxerunt ventum quasi dracones (*Jer. xiv*, 6). » Perversi etenim quique ventum quasi dracones trahunt, cum malitiosa superbia inflantur. Qui autem struthionum appellatione, nisi simulatores intelligi solent ? Struthio etenim pennas habet, sed volatum non habet, quia simulatores quique speciem sanctitatis habent, sed virtutem sanctitatis non habent. Visio quippe eos bona actionis decorat, sed a terra minime penna virtutis levat. Electus itaque sanctæ Ecclesie populus, quia pacis sue tempore intra se quosdam malitiosos ac simulatores patiuntur, dicat : *Frater fui draconum, et socius struthionum*, quod beatus Job vocibus specialiter congruit, quia ad culmen magnæ fortitudinis bonus inter malos fuit. Sequitur :

Vers. 30. *Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ cauam.* — Ille juxta historiam pensare negligimus, quia videlicet sermonis virtus patet ex pœna passionis. Sed quia, ut saepe jam diximus, plerumque beatus Job sic narrat gesta ut gerenda præmoneat, bene hoc sanctæ Ecclesie vocibus congruit, quae dolorem persecutionis ultimæ infirmis graviter sentit, cumque ab illa alii pereunt valentiores quique mœrore cruciantur. Exterior quippe causa ejus est terrena dispensatio, interior vero cura celestis. Cutis ergo nomine infirmi signantur, qui nunc in ea exteriori utilitati deserviunt. Per ossa vero fortes ejus figurati sunt, in quibus corporis illius tota compago solidatur. Sequitur :

Vers. 31. *Versa est in lectum cithara mea, et organum meum in vocem flentium.* — Quia organum per fistulas, et cithara per chordas sonat, potest per citharam rectæ operatio, per organum vero sancta predicatione designari. Per fistulas quippe organi, ora prædicantium, per chordas vero cithara, intentionem rectæ viventium non inconvenienter accipimus, quæ dum ad vitam aliam per afflictionem carnis tenditur, quasi extenuata corda in cithara per intuentum admirationem sonat. Siccatur etenim chorda, ut congruum in cithara cantum reddat, quia et sancti viri castigant corpus suum, et servi-

(58) Hic præterit auctor duos versus, nimiri 26 et 27.

tuti subjiciunt atque ab infimis ad superiora tenduntur. Pensandum quoque est quod chorda in cithara si minus tenditur, non sonat, si amplius, raucum sonat. Quia nimur virtus abstinentiae aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat quantum valet; aut valde inordinata est, si corpus aterit plus quam valet. Ac si ergo sancta Ecclesia extremis persecutionibus pressa fateatur,

A dicens : Pacis quidem meæ tempore, per alios parva more cithare, per alios vero more organi magna et sonora predicabam. Sed nunc, in luctu cithara et organum versum est, quia, dum me contemni conspicio, eos qui predicationis cantum non audiunt deploro. Hæc per quosdam sancta Ecclesia in fine factura est : hæc per quosdam in suis jam exordiis fecit.

LIBER VICESIMUS PRIMUS.

CAPUT XXXI.

Qua itaque sanctus vir fortitudine ab omni lapsu exteriora sua custodiæ interioris disciplina constringerit, insinuat dicens :

VERS. 1. *Pepigi fædus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virginie.* — Cum sit invisibilis anima, nequaquam cor eorum rerum delectatione tangitur, nisi quod inhærens corpori, quasi quedam egrediendi foramina ejusdem corporis sensus habet. Visus quippe, auditus, gustus, odoratus et tactus, quasi quedam via mentis sunt, quibus foras veniat, et ea quæ extra ejus sunt substantiam concupiscat. Per hos etenim corporis sensus, quasi per fenestras quasdam exteriora quæque anima respicit, respiens concupiscit. Hinc enim Jeremias ait : « Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domus nostras (*Jer. ix, 21*). » Quisquis vero per has corporis fenestras incaute exterius respicit, plerumque in delectatione peccati etiam nolens cadit, atque obligatus desiderii, incipit velle quod noluit. Ut enim sanctus vir cogitationes cordis castæ servare potuisset, fædus cum oculis pepigit, ne prius incaute aspiceret quod postmodum incautus amaret : et quia non in se actionem tantummodo, sed etiam cogitationem luxuriae extinxit, secutus adjunxit : *Ut ne cogitarem quidem de virginie.* Sequitur :

VERS. 2. *Quam enim partem haberet in me Deus desuper, et hereditatem Omnipotens de excelsis.* — Ac si aperte dicat : Si mentem in cogitatione poluerit, ejus qui munditia auctor est esse hereditias nequaquam possum. Nulla enim bona sunt cætera, si occulti judicis oculis castitatis testis testimonio non approbantur, ac si aperte fateatur, dicens : Habeere me possessionem suam excelsorum conditor renuit, si mens mea ante conspectum illius in infirmis desideriis tabescit. Sequitur :

VERS. 3. *Nunquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus iniquitatem?* — Festina consolatione bonorum consideratur finis malorum. Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt quod evadunt, leve existimant quidquid adversum in hac vita patiuntur. Eant ergo nunc reprobri, et delectationum suarum desideria compleant, in finis sui damnatione sensuri sunt, quia mortem male vivent.

B tes amaverant. Quod videlicet alienationis verbum durius sonaret, si hoc interpres in sue linguae voce tenuisset. Quod enim apud nos alienatio, hoc apud Hebreos anathema dicitur. Tunc ergo alienatio erit reprobis, cum apud hereditatem districti judicis, se anathema esse conspiciunt, quia hic eum perversis moribus contempserunt. Sequitur :

VERS. 4. *Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat?* — Quid viarum nomine, nisi actions denuntiat? Hinc enim per Jeremiam dicitur : « Bonas facite vias vestras, et studia vestra (*Jer. vii, 3*). » Quid vero appellatione gressuum, nisi motus mentium, vel profectus accipimus meritorum? Quibus profecto gressibus, ad semetipsam nos Veritas vocat dicens : « Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis (*Matth. xi, 28*). » Sic autem Dominus uniuscujusque considerat vias, sic dinumerat gressus, ut ne minutissimæ quidem cogitationes in ejus iudicio, ac verba tenuissima, quæ apud nos usu viluerunt, indiscussa remaneant. Hinc etenim dicit : « Qui irascitur fratri suo rens erit iudicio (*Matth. v, 22*). » Sequitur :

VERS. 5, 6. *Si ambulavi in vanitate, aut festinavit in dolo pes meus, appendat me in statera justa, et sciat Deus simplicitatem meam.* — Scire Dei dicitur scire nos facere. Quis vero stateræ nomine, nisi mediator Dei, et hominum designatur? in quo tæqua lance omnia merita nostra pensantur, et in enjus præceptis agnoscimus, quid in nostra vita minus habeamus. In hac autem statera appendimur, quoties ad vitæ ejus exempla provocamus. « Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus (*I Petr. ii, 21, 22*). » Ac si aperte dicat : Si qua unquam leviter, si qua permisio perpetravi, Dei et hominum mediator appareat, ut in ejus vita cognoscam an ego veraciter simplex fui. Vanitas quippe ad levitatem, dolus vero ad malitiam pertinet. Et plerumque nonnulli ad quædam post malitiosa perveniunt, quia prius levia non declinant. Sequitur :

VERS. 7. *Si declinavit gressus meus de via.* — Toties de via gressus declinat, quoties nostra cogitatio iter rectitudinis per sensum relinquit erroris. Quasi

vero tot gressus extra viam ponimus, quot perversis ad desideris coelestis vita delectatione separamur. Ut enim prefati sumus, adhuc carnis corruptibilis pondere gravati nequaquam valemus sic vivere, ut nulla nos possit culpa delectatione pulsare. Sed aliud est nolentem tangi, aliud est consentientem animam perimi. Sequitur : *Si secutus est oculus meus cor meum.* — Ecce iterum per interioris vigoris custodiam, ad exteriorum membra disciplina reddit, ut si quid fortasse cor illicitum concupisceret, pressus per disciplina magisterium oculus videre recusaret. Sicut enim sepe tentatio per oculos trahitur, sic nonnunquam concepta intrinsecus compellit sibi extrinsecus oculos deserire. Nam plerunque res quilibet innocentia mente respicitur, sed ipso conspectu animus concupiscentiae gladio confunditur. Non enim, ut exempli causa dicamus, David Uriæ conjugem ideo studiose respexit, quia si unquam subtiliter custodiri negligitur, cogitationis immunditia protinus ad operationem transit. Unde et mox subditur : *Et si in manibus meis adhuc macula.* — Quia vero vir sanctus in superiora omnia sub conditione intulit, si haec unquam perpetraverit, sententia se maledictionis astringit dicens :

VERS. 8. Seram, et alius comedat, et progenies mea eradicetur. — More sacri eloquii serere dicimus, verba vita prædicare. Hinc etenim propheta ait : « Beati qui seminatis super omnes aquas (*Isa. xxxii, 20.*) » Comedere autem est, bonis operibus satiaris. Unde per semetipsum Veritas dicit : « Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me (*Joan. iv, 34.*) » Si ergo ea quæ prætulit facere prætermisit, ait : *Seram, et alius comedat.* Ac si aperte dicat : Quod os meum loquitur, non ego, sed alter operetur. Doctoris enim progenies eradicator, quando is qui per verbum nascitur, per exemplum necatur, quia quem lingua vigilans acuit, vita negligentia occidit. Neque enim torpenti nobis est mente transeundum, quod apud Salomonem, mulier filium, quem vigilans lactare conata fuerat, dormiens interemis (*III Reg. iii, 19.*) Sequitur :

VERS. 9. Si deceptum est cor meum super muliere, et si ad ostium amici mei insidiatus sum. — Fornicationis culpa, quia ab adulterii reatu discernitur, prædictoris egregii lingua testatur, quæ inter cetera assent, dicens : « Neque forniciari, neque idolis servientes, neque adulteri regnum Dei possidebunt (*I Cor. vi, 9, 10.*) » Quamvis nonnunquam a reatu adulterii nequaquam discrepet culpa fornicationis, cum Veritas dicat : « Qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam, jam meatus est eam in corde suo (*Matth. v, 82.*) » Quia enim in Graeco verbo πορνία adulteri dicitur, cum non aliena conjux, sed mulier videri prohibetur, aperte Veritas ostendit, quia etiam solo visu cum turpiter vel inepte concupiscetur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerunque ex loco vel ordine concupiscentis discernitur, quia sic hunc in sacro ordine studiosa concupiscentia, sicut illum adulterii inquinat culpa. Sed

A haec beatus Job dicens, patenter innotescit, quod a reatu culpe adulterii liber fuit, qui hoc si unquam fecerit, eamdem culpam verti sibi expedit in peñam, dicens :

VERS. 10. Scortum sit alteri uxor mea, et super illam incurvantur multi. — Et quia hoc plerunque quod faciendo non perpendimus, quam gravis sit patiendo pensavimus, ejusdem tanti facinoris quod pati reus debet denuntiat exprimendo manifestat,

VERS. 11, 12. Hoc enim nefas est, et iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem devorans, et omnia eradicans genimina. — Hoc inter peccatum distat et crimen, quod omne crimen peccatum est, non tamen omne peccatum crimen. Et in hac vita B multi sine criminis, nullus vero esse sine peccatis valet. Unde et prædictor sanctus cum virum dignum gratia sacerdotali describeret, nequaquam dixit, si quis sine peccato, sed « si quis sine criminis est (*Tit. i, 6.*) » Quis vero esse sine peccato valeat, cum Joannes dicat : « Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est ? » (*I Joan. i, 8.*) In qua videlicet peccatorum, et criminis distinctione [distinctione] pensandum est, quia nonnulla peccata animum pollunt, nam crimina extinguiunt. Unde beatus Job crimen luxurie definiens ait : *Ignis est usque ad perditionem devorans.* Quia nimur reatus facinorum non usque ad inquinationem maculat, sed usque ad perditionem vorat, et quia quilibet alia fuerint bona opera, si luxurie scelus non abluitur, immensitate hujus criminis obruuntur, secutus adjunxit, et *omnia eradicans genimina.* Genimina quippe sunt animæ operations bonæ, cui tamen si perverso ordine caro dominatur, igne luxurie omnia bene prolatæ concremantur. Sequitur :

VERS. 13. Si contempsi subire judicium cum seruo meo et ancilla mea, cum discepstant adversum me. — Qui enim judicari cum servis ancillisque non renuit, liquido indicat quod contra nullum unquam proximum apud se tumidus fuit. Inter haec autem libet inquiri vitam suam in omnibus quanta vir sanctus discretionis custodit. Non enim longe superioris dixit : « Videbant me juvenes, et abscondebantur, et senes assurgentes stabant (*Job xxix, 8.*) » Quis digne considerare valeat hujus viri etiam sublimia virtutum moderamina, in qua tanta est auctoritas regiminis, ut ad silentium restringantur duces ; tanta humilitas cordis, ut ex aequo ad judicium venire permittantur ancillæ ? Sequitur :

VERS. 14. Quid enim facherem, cum surrexerit ad judicandum Deus, et cum quasierit, quid respondebo illi ? — Qui venturum judicem cogitat, indesinenter quotidie rationum suarum in melius causas parat, qui aeternum Dominum tremore cordis intuetur, jura temporalis domini super subjectos moderari compellit. Et quia eo quisque extollitur, quo se esse super alios videt, illum oportet qui super est, semper aspiciat, ut ex

crescentem intrinsecus animi timorem premat. Sequitur :

VERS. 15. *Nunquid non in utero fecit me qui ei illam ~~timorem~~ est, et formavit me in rubea unus?* — Poteritibus viris magna est virtus humilitatis considerata aequitas conditionis. Omnes namque homines natura aequales sumus; sed accessit dispensatio ordine ut quibusdam prelati videamur. Si igitur hoc a mente deprimitus quod temporaliter accessit, invenimus citius quod naturaliter sumus. Ac si aperte dicat : *Cur non aequae debeamus in cuiusque negotii iudicio discuti, qui per Conditoris potentiam sumus aequaliter facti?* Sequitur :

VERS. 16. *Si negari, quod volebant, pauperibus, et scelos riduae expectare feci.* — Per haec dicta sanctus ostenditur non solum ad opium [inopiam] pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deseruisse. Sed quid, si ipsa vellet pauperes que fortasse accipere non expediret, an, quia in Scriptura sacra tunc pauperes humiles solent, ea sola testimanda sunt, que accipere pauperes volunt, que humiles petent? Et procul dubio oportet ut incunctanter detur quidcumque cum vera humilitate requiratur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Nam valde jam superbie est, extra metas inopiae aliquid desiderare. Unde et perspicuum potest us dicuntur : « Petitis et non accipitis, eo quod male petatis (Jac. iv, 3). » Quia ergo illi sunt veraciter pauperes, qui inflati superbie spiritu non sunt, quos aperte Veritas exprimit, cum dicit : « Beati pauperes spiritu (Matth. v, 3), » recte nunc per sanctum virum dicuntur : *Si negavi, quod volebant, pauperibus, quoniam qui ea volunt quae profecto liquet quod eis non expedit, eo ipso quod superbie spiritu timent, jam pauperes non sunt.* Petentem sibi viduam expectare noluit, ut non solum ex munere, sed etiam ex celeritate muneris bonorum operum merita augeret. Unde scriptum est : « Ne dicas amico tuo : Vade et revertere, et eras dabo tibi, cum statim possis dare (Prov. iii, 28). » Sequitur :

VERS. 17. *Si comedи buccellam meam, et non comedit pupillus ex ea.* — Rex scilicet pietati se praejudicium facere aestimans, si solus comedetur quod Dominus omnium communiter creasset. Quae profectio communio conversationis esse cum talibus intra domesticos pariter debet, ex quibus aeternae proficiunt merita retributionis. Sequitur :

VERS. 18. *Qui ab infancia mea crevit mecum miserationis, et de utero matris mei egressa est mecum.* — Miseratio etenim etsi ejus fuit arbitrii ut cum ipso proficeret, liquet tamen, quia ejus arbitrii non fuit, ut cum ipso de utero exiret. Constat ergo quia sua virtuti nihil tribuit, qui profecto testatur quia ex conditionis munere accepit. Sed pensandum nobis est quod asserit, *crevit mecum.* Nonnulli enim quod aetate mores coepérunt ab innocentia decrescunt. Electis vero cum foris aetas corporis, intus se delicit, crescit etas virtutis. Sequitur :

VERS. 19, 20. *Si despaxi præterente, eo quod*

PATROL. CXXXIII

A non habuerit instrumentum, et absque operimento pavarem. Si nō benedixerunt mihi latera ejus, et de i: teribus oviū mearum calefactus sum. — Quod tui perem non despexit, virtutem humilitatis exhibuit, quod autem operuit, pietatis. Due quippe istae virtutes ita sibimet esse connexae debent, ut vicaria semper ope fulcantur, quatenus nec humilitas, cum veneratur proximum, largitatis gratiam deserat, nec pietas, cum largitur, intumescat. Ac si aperte beatus Job dicat : In amore proximi uno eodemque ordine et superbiae vitium et pietatis premens, prætereunte quempiam et humiliter aspiciens non despexi, et misericorditer aequaliter feci. Quisquis enim super eum cui aliquid tribuit, fastu se elationis extollit, majorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quam intrinsecus largiendo marcessit. Sequitur :

VERS. 21. *Si levavi super pupillum manum meam, cum viderem me in porta superiore.* — Mos apud veteres fuit, ut ad portam seniores sederent, qui certantium iuris judicia examinatione distinguerent, quatenus urbem, in qua concorditer oportebat vivere, discordes minime intrarent. Unde et per prophetam Dominus dicit : « Constituite in porta iudicium (Amos. v, 15). » Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare castra dicimus, pro eo quod pugnatur ex castris, ita iudicium quod in porta agi consueverat, porta nominatur. In porta ergo se superiorem videt, qui se melioris partis esse in iudicio aequitatis merito concupiscit. Ac si ergo beatus Job patenter dicat : Neque nunc utilitatis mea negotia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iustitia potiorem vidi. Sed quia plerunque humana mens renuit bona credere quae nescit operari, maledicti sibi sententiam protinus subjicit, si qua horum quae dixerat opere non implevit, dicens :

VERS. 22. *Humerus meus a juncta sua cadat, et brachium meum cum suis ossibus conteratur.* — Quia operatio corporea per humerum ac brachium agitur, bona qua ore protulit, si opere non impletuit, cadere sibi humerum et conteri brachium exoptat. Ac si aperte dicat : Si ea quae dixi, operari renui, ipsum, quod mihi ad operandum datum est, corporis membrum perdam, ut videlicet cadat a corpore quod exercere nolui ad utilitatem. Si vero haec maledicti sententia ad spiritalem est intelligentiam referenda, liquet profecto quod brachium corpori per humerum jungitur, et sicut per brachium bona operatio, ita per humerum socialis vita conjunctio designatur. Unde propheta quoque intuens sanctos universalis Ecclesie populos Deo concorditer servitores, ait : « Et servient in humero uno (Soph. iii, 9). » In eo ergo quod dicit : « Si levavi super pupillum manum meam, cum viderem me in porta superiore, » miram virtutem patientie servasse se asserit, qui gravari se personis minimis, nec contra hoc quod sibi juste competere poterat, declinavit. Quod tamen si minime fecerit, adiungit : *Humerus meus a juncta sua cadat.* Quia nimisrum qui pa-

tientiam servare contempsit, socialem vitam citius per impatientiam deserit. A junctura etenim humerus cadit, cum adversitatis aliquid ferre animus non valens, fraternalm concordiam relinquit : et quasi membrum separatur a corpore, cum is qui operari bona poterat, a bonorum omnium absconditur universitate. Neque enim unquam servari concordia, nisi per solam patientiam, valet. Rekte autem humero eadente subjungitur : *Et brachium meum cum suis ossibus conteratur.* Quia nimurum cuncta nostra operatio cum quibuslibet videatur esse virtutibus, solvit, nisi per charitatis vinculum patientia conservetur. Sua enim bona perdit opera qui aliena mala renuit perpeti. Sed sancti viri humerus a junctura sua non cadit, quia videlicet ejus dilectio a socialis vita concordia per impatientiam non recedit, ejusque brachium minime frangitur, quia ejus omnis operatio in conjunctione humeri, id est, in charitatis connexione custoditur. Sequitur :

Vers. 23. *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum.* — A pavore tante similitudinis pensem, si possimus, quantus in sancio viro timor fuerit. Fluctus enim cum timent, desuper imminent; cumque eam quam deferunt mortem minantur, nulla tunc navigantibus cura rerum temporali, nulla carnis delectatio ad mentem reducitur. Ea ipsa quoque ex navi projiciunt, pro quibus longa navigia sumpserunt, cunctae res in despectum mentis venient, amore vivendi. *Quasi ergo tumentes super me fluctus Deum timuit,* qui dum veram vitam desiderat, omnia despicit que hic possidens portat. Est vero aliud, quod de maris concussione debeat soliter intueri. Tempestas quippe cum moritur, prius leves undæ, et postmodum volumina majora concitantur. Ad extrimum, fluctus sese in alta erigunt, et navales quosque ipsa sua altitudine subvertunt. Sic nimurum extrema illa properat que universum

A mundum subruat tempestas animarum. Nunc enibellis et cladibus, quasi quibusdam undis sua nobis exordia ostendit, et quanto ad finem quotidie propinquiores efficiuntur, tanto graviora irruere tribulationum volumina videmus. Ad extremum vero commotis elementis omnibus supernus judex veniens, finem omnium apportat, quia videlicet tunc tempestas fluctus in lucem levat. Unde et dicitur : « Adhuc modicum, et ego movebo non solum terram, sed etiam cœlum (Agg. 11, 7). » Quam scilicet tempestatem qui sancti viri vigilantes aspiciunt, quasi tumentes super se quotidie fluctus expavescunt, atque ex his tribulationibus que mundum feriunt, prævident que sequantur. Sequitur : *Et pondus ejus ferre non potui.* — Quia cum superbæ majestatis vim ad B judicium venientis terroremque tanti examinis considerando animus conatur exquirere, mox ad semetipsum refugiens, sese expavescit invenisse. Sed inter hæc pensandum est quia beatus Job ista de se loquitur, laudatus et flagellatus. Si igitur ad meritorum profectum ita percussus est qui sic timuit quomodo feriendus est qui contemnit? Quomodo de pressura sunt Dei iudicia eos qui se elevant, si et illos ad tempus deprimunt qui haec semper in humilitate formidant? Quomodo pondus Dei poterit ferre, qui despicit, si hoc et ille in verbere pertulit, qui per timorem prævidit? Unde summopere formidandum nobis est illud tantæ distinctionis examen. Constat autem quia in hac vita, cum percutit, si percuessionem correctio sequitur, disciplina patris est, non ira judicis; amor corrigentis est, non districcio punientis. Ex ipso ergo presenti verbere iudicia æterna pensanda sunt. Hinc enim perpendere summopere debemus, quomodo feratur illa que reprobatur, si ferri modo vix valet ejus ira que purgat.

LIBER VICESIMUS SECUNDUS.

Vers. 24. *Si putari aurum robur meum, et obrizum dixi fiduciam meam.* — Obrizum dicimus, obrude aurum. Sanctus ergo vir nec aurum robur sibi esse, id est, rudem auri mōlem fiduciam credidit, quia spem atque delectationem suam in solius gratia Conditoris figens, neque de quantitate auri, neque de specie peccavit. De Creatore quippe desperasse fuerat, si spem in creatura posuisse. **ALLEGORICE.** Quid hoc in loco aurum accipimus, nisi praelari intellectus ingenium? Quid obrizum nisi mentem? que dum igne amoris excoquitur, semper in se servat claritatem pulchritudinis, quotidiana innovatione fervoris. Nescit enim mens per torporem veterascere, qua studet per desiderium semper inchoare. Hinc namque per Paulum dicitur : « Renovamini spiritu mentis vestre (Ephes. iv, 23). » Sicut enim

D in ornamentum aurum supponitur ut gemmarum desuper ordo disponatur, ita clara sanctorum ingenia divinis muneribus humiliiter substernuntur, et distincta super se gratiarum dona percipiunt, et nisi quid simile aurum cum sapientia habetur, quidam sapiens minime dixisset : « Sapientia absconsa et thesaurus invisus, que utilitas in utrisque? » (Eccli. xx, 52.) Ac si aperte fateatur dicens : Nec que veraciter intellexi, meo ingenio tribui, nec menti propriæ si qua egisse me bona contigit, nec principalem deputavi. Qui adhuc subtilius humilitatem nobis sui cordis insinuat, adjungit, dicens : Sequitur.

Vers. 25. *Si latatus sum super multis divitiis meis, et quia plurima reperit manus mea.* — Sancti quippe viri in ejus peregrinationis arumna, omnia que appetunt, adhuc Creatoris sui speciem contemplari

minime sinuntur, omnem praesentis vita copiam, inopiam deputant; quia videlicet nihil extra Deum sufficit menti quae veraciter Deum querit, et plerumque eis ipsa sua abundantia fit vehementer onerosa, quia hoc ipsum graviter tolerant quod festinantes ad patriam, in itinere multa portant. Quid multas divitias appellatas per significacionem credimus, nisi abundantia humana consiliorum? Quas querentis manus invenit, cum haec cogitatio tractantis gignit. Has etenim Salomon sapientie divitias contemplatus ait: « Corona sapientium divitiae eorum (Prov. xiv, 24). » Qui, quia divitias non metalla terrena, sed prudentiam nominat, illico per contrarietatem subdit: « Fatuitas stultorum imprudentia (Ibid.). » Hinc Paulus ait: « Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus (II Cor. iv, 7). » Multas itaque apud nos divitias reperimus, cum dona abundantis intelligentia eloquia investigando percipimus atque in his plura nec tamen sibimet diversa sentimus. Haec est autem secura letitia in divinis paginis vel fortia vel multa cognoscere, sed cognita custodiare. Ac si ergo aperie diceretur: Nequaquam in eo me locupletem ex justitia credidi, quo recte quae agere debui etiam multa cognovi, nec intelligentia cor extulit, quia illud consideratio debita operationis pressit. Sequitur:

Vers. 26, 27, 28. *Si tidi solem cum fulgeret, et lunam incidentem clare, et latatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manu meam ore meo, quae est iniquitas maxima ei negatio contra Deum altissimum.* — Incertum non est quod utraque haec luminaria humanis ministeriis deputatae celi militiae vocantur, in quorum cultum multos novimus, Scriptura teste, cecidisse, sicut scriptum est: « Adoraverunt universam militiam celi (Deut. xvii, 5). » Et quia sol et luna aliter videntur ad usum, aliter ad venerationem, eo more quo a cultoribus suis venerari solent, solem et lunam beatus Job nequaquam vidisse se perhibet, nec latatum fuisse cor suum, nec osculatum ore suo. In qua videlicet osculatione quid aliud quam gratiarum venerationem exprimit? Quod si fecisset unquam, iniquitatem maximam, et Dei negationem vocaret. Sed postquam tanta de se locis superioribus virtutum culmina narravit, quid nunc mirum memorat, si solem ac lunam non se adorasse manifestat? Unde pensandum est, quod postquam in auro non habuisse fiduciam, nec in multis divitias latatum se fuisse testatur, adhuc ad sublimiora ducitur, ut tanto nos magis eruditus quanto de se aliqua subtilius narrat. Ait enim. Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incidentem clare, et latatum est in abscondito cor meum. Quid hoc loco videre dicitur, nisi desideranter intueri? Unde et psalmista ait: « Iniquitatem si conspecti in corde meo, non exaudiet Dominus (Psal. lxxv, 18). » Quae minima iniquitas in ore exprimi non posset, si non conspiceretur in corde. Sed aliud est videre per iudicium, aliud per appetitum. Beatus ergo Job fulgentem solem, et clare incidentem unam nequa-

A quam se vidisse perhibet, ut se demonstret praesentis lucis speciem non appetisse, ac si patenter desperatum terrenae suae abundantiae insinuet. Quid dicam, quia nequaquam in auro latatus sum, qui in ipsa quoque luce corporeas delectatus non sum? Hinc propheta ait: « Et diem hominis non concupivi, tu scis (Jer. xvii, 16). » ALLEGORICE. Sol quippe in fulgore est, bonum opus in manifestatione. Scriptum namque est: « Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificant Patrem vestrum, qui in celis est (Matth. v, 16). » Et rursus: « Sint lumbi vestri pectineti et lucernae ardentes (Luc. xii, 35). » Quod enim hoc in loco fulgenti sole, id in Evangelio lucernis ardentibus designatur. Bonum quippe opus cum in medio perfidorum lucent, lucerna ardet in nocte: cum vero in Ecclesia resplendet, sol fulget in die. Bonum opus si adhuc tale est quod soli mali mirantur, lucerna videlicet in nocte est; si autem ita proficit, ut mirari bonis ac perfectioribus possit, nimis sol est in die. Quia igitur multa beatus Job hospitalitatis ac misericordiae de se bona narraverat, quae profecto tanto adhuc minima quanto et corporaliter noverat, ad virtutum spiritualium culmen nensis oculum renovans, perfectionis suae meminit et lucem exemplorum, quam de se aliis tribuit, solem vocavit. Ac si aperie diceret: Opus meum etiam cum aliis exemplorum lucem tribuerem, ad sumptionis gramen non attendit: quia dum de eo extolli timui, ab intendo eo oculos averti. Post premissum solem, apte quoque incidentem clare lunam subdidit, quia videlicet post opus bonum, fama laudabilis sequitur, per quam celebre nomen in hac praesentis vite nocte possidetur. Si enim verum est, quod quidam putant, illustrationem lunae per occultum circulum a radio solis accipere, ut possit lucem nocturnis cursibus exhibere, ab hujus significationis ordine haec quoque suspicio non abhorret. Fama quippe a bono opere vires accipit, et favoris gratiam quasi claritatem luminis aspergit. Est aliud in luna quod similitudinis bonae aspergentis famae conveniat. Lux namque ejus etiam in tenebrarum tempore iter ambulantibus ostendit, quia et dum de aliena vita lux laudis emicat, alios ad exercitium boni operis illustrat, cumque illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pertenti in itinere exempli lumen praebetur. Lunam igitur clare incidentem respiciunt qui inter hujus vitae tenebras, dum in opinionis suae claritate animum defigunt, humilitatis gratiam quasi ex nocturno lumine amittunt, et intuentes lunam se non vident, quia semetipsos nescire incipiunt, dum mentis oculos in transitorium favorem figunt. Qui vero auditis suis praeconiis extolluntur, sed tamen usque ad elationis verba non exeunt, et gaudente se in talibus non ostendunt, profecto eorum cor in abscondito latatur. Per manum quippe operatio, per os autem locutio designatur, sicut per Salomonem dicitur: « Abscondit piger manum suam sub ascella sua, et laborat si ad os suum porrigit eam (Prov. xxvi, 15). » Manum ergo suam

osculatur ore suo qui laudat quod facit, et testimonio proprie locutionis sibi virtutem tribuit operis. Quia in re quis despicitur, nisi is qui ipsa operandi munera largitur? Unde bene per egregium Prædicatorem dicitur: « Quid autem habes quod non acceperisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? (I Cor. iv, 7). » Unde et protinus subdit: *Quæ est iniquitas maxima, et negotio contra Deum altissimum.* Liquebat enim quia illum negat, cuius despicia gratia sibi vires boni operis arrogat. Quod recte quoque et *iniquitas maxima* vocatur, quia omne peccatum quod ex infirmitate est, spem nequam perdit, quia a superno Judge veniam requirit. Præsumptio autem virtutis propriæ tanto gravius in desperatione est quanto longius ab humilitate. Sequitur:

Vers. 29. *Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat, et exultavi quod invenisset eum malum.* — Omnipotens Dei nos esse discipulos sola custodia charitatis probat. Hinc est enim quod per semetipsum Veritas dicit: « In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. xiii, 35). » Quæ nimurum dilectio si cor nostrum veraciter replet, duobus modis ostendit solet, scilicet si et amicos in Deo, et inimicos diligimus propter Deum. Sed sciendum nobis quia inimico veraciter custoditur, cum nec de profectu addicimur, nec de ruina illius latetur. Si enim de prosperitate addicitur, et de calamitate se odientis latatur, constat quia non amat quem non vult esse meliorem, eumque etiam stantem voto perseguitur quem cecidisse gratulatur. Et ut beatus Job ostenderet se a culpa etiam maledictionis alienum, secutus adjunxit:

Vers. 30. *Non enim dedi ad peccandum guttum meum, ut exspectarem maledicens animam ejus.* — Peccaret quippe si hoc optaret a Deo fieri, quod ipse facere vel omnino non posset, vel, si posset, minime diceret. Nam qui maledictionibus inimicum impetunt, quid aliud in illo facere Deum volunt, nisi quod ipsi facere aut nequeunt, aut erubescunt? Sequitur:

Vers. 31. *Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus ut saturemur?* — Quæ nimurum sententia potest quoque per mysterium ex voce Redemptoris intelligi. Viri quippe ejus tabernaculi, de carnibus illius saturari cupierunt, vel Iudei scilicet persequentes, vel gentiles credentes. Quia et illi moliti sunt corpus illius consumendo extinguevere, et isti esurientem mentem suam desiderant per quotidianum immolationis sacrificium de ejus carnibus satiare. Sed nunc solius historiæ virtutem sequentes, pensemus quanta fortitudine sancti animus extra intraque sollicitus ad omnia patitur, qui si injuste agentibus, aut unquam per silentium cederet, aut per rectitudinem non traheret, profecto adversarios non habuisse. Sed in eo quod via tenuit, exoplatores suæ mortis

A inventit foris, patienter adversarios pertulit, intus latentes.

Vers. 32. *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.* — Quia, teste Paulo, charitas patiens et benigna describitur (I Cor. xiii, 4), per patientiam aliena mala sequanimitatem tolerat, per benignitatem quoque bona misericorditer impedit sua. Unde beatus Job et patienter domésticos maledicentes pertulit, et viatores atque peregrinos apud se benignè suscepit: illis morum exempla tribuens, illis per exteriorem opem concurrens. Sequitur:

Vers. 33. *Si abscondi quasi homo peccatum meum, et celavi in sinu meo iniquitatem meam.* — Hæc sunt namque vera humilitatis testimonia, et iniquitatem

B suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. At contra usitatum humani generis vitium est, et labendo peccatum committere, et commissum negando abscondere, et cognitum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitæ ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Quia igitur hæc occultationis culpa in humano vehementer excrevit, bene beatus Job dum diceret, *si abscondi peccatum meum*, interposuit, *quasi homo*. Hominis quippe proprium conspicit, quod ex parentis veteris imitatione descendit, ubi apte subditur: *Et celavi in sinu meo iniquitatem meam.* Scriptura etenim sacra plerumque sinum ponere pro mente consuevit, sicut vox Ecclesiæ de persecutoribus nostris, qui nobis natura quidem conjuncti sunt, sed vita disjuncti, per Psalmistam dicitur: *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum (Psal. lxxviii, 12).* Quia igitur sinus secretum mentis accipitur, in sinu iniquitatem celare est, hanc in conscientia latibus occultare, nec per confessionem detegere, sed per defensionem velare. Quo contra Jacobus dicit: *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem ut salvemini (Jac. v, 16).* Salomon quoque ait: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur (Prov. xxviii, 13).* Sed inter inæc scandum est, quod plerumque homines et cupas confidunt et humiles non sunt. Beatus itaque Job quantæ humilitatis fuerit ostendit, qui se et inter D adversarios noverat vivere, et tamen non verebatur culpas voce confessionis aperire. Sed notandum quod superius virtutes suas loquitur, inferius peccatum fatetur. Hinc enim liquido demonstrat quam vera de bonis suis dixerat, qui noluit tacere de malis. Sequitur:

Vers. 34. *Si expavi ad multitudinem nimiam, et despectio propinquorum terruit me, et non magis tacui, et non egressus sum ostium.* — Ac si aperte dicat: Turbatis contra me extrinsecus aliis, ipse in me imperturbabilis mansi. Quid, namque hoc loco ostium, nisi os debemus accipere? per os quippe egredimur, dum verbis quibus possumus secreta nostri cordis aperimus; et quales intus

manemus in conscientia, tales foras egredi per linguam. Sunt vero nonnulli qui omnino despici metuant, ac ne viles fortasse judicentur, sapientes vigili appetunt; hi coguntur ostium egredi, quia pulsati contumelis quam magni apud se lateant, loquentes denuntiant, dumque per impatientiam victi quedam de se que nesciebantur aperiunt, tanquam per oris ostium egrediuntur. Unde beatus Job dicturus quod oris ostium non fuisset egressus, praemisit, tacui: quia videlicet impatientia turbatus, a domo conscientiae exisset, si tacere nescisset. Et notandum quod beatus Job ait: *Si expari ad multitudinem nimiam*, ut cuius constantiae fuerit, agnoscatur; quia videlicet nequaquam exterret exterius numerus hominum, quem non devastat interius turba vitiorum. In hac etenim vita qui nulla prospera appetit, procul dubio adversa pertinet. Quæ scilicet verba, si ad intellectum mysticum trahimus, in ejus citius operatione nostri Redemptoris facta invenimus. Ipse quippe a multitudine nimia non expavit, qui persecutores suos cum gladiis et fustibus (*Luc.* xxii, 52) » venientes una tantum responsive percutit, dicens: « Ego sum (*Joan.* lviii, 5). » Ipsius despectio propinquorum non terruit, qui nos ab æternis suppliciis liberans, palmas in facie æquanimiter accepit. Ipse tacuit, et ostium egressus non est, quia sub ipsa jam passionis hora, cum humilitatis infirma pateretur, divinitatis potentiam exercere noluit. Mediatori quippe Dei et hominum, quasi egredi ostium fuisset, si cum teneretur ut homo majestatis sue potentiam voluisse ostendere, et per divinitatis magnitudinem suscepit carnis infirma transire. Ut enim apertus homo mori posset, Deus mansit occultus, « quia si cognovissent, nunquam Dominum gloria crucifixissent (*I Cor.* ii, 8). » Non est ergo egressus ostium, qui et requisitus a Pilato tacuit (*Math.* xxvi, 63), atque inter persecutorum manus, et corpus passioni obtulit quod pro electis assumperat, et resistantibus demonstravit quod erat. Unde etiam per Psalmistam dicitur: « Posuerunt me in abominatione sibi, traditus sum et non egrediebar (*Psal.* lxxxvii, 9-10). » Sequitur:

VERS. 35. *Quis mihi tribuat adjutorem, ut desiderium meum Omnipotens audiat?* — Sanctus vir postquam tot virtutum suarum sublimia gesta narravit; sciens quod suis meritis ad summam pervenire nequeat, adjutorem querit, et quem nimis mirum, nisi unigenitus Dei Filium contemplatur? Qui humanam naturam in hac mortalitate laborantem, dum suscepit, adjuvit. Ipse quippe alijuvit hominem factus homo, ut puro homini via redeundi fieret per hominem Deum. Sciebat quippe quod ad requiem liberationis aeternae, preces nisi per aduentum suum audiri non possent, de quo per Joannem apostolum dicitur: « Si quis peccaverit, aduentum habemus apud Patrem Iesum Christum justum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris »

A (I Joan. ii, 1.) » Adjutor ergo queritur, ut desiderium exaudiatur, quia nisi pro nobis interpellatio Mediatoris intercederet, ab aure Dei procul dubio nostrarum precum voces silerent. Notandum quoque est, quod nequam dicunt preces, sed desiderium meum Omnipotens audiat. Vera quippe postulatio non in oris est vocibus, sed in cogitationibus cordis. Valentiores namque voces apud sacratissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Hinc in Evangelio Dominus dicit: « Intra in cubiculum tuum, et, clauso ostio tuo, ora Patrem tuum in absconso, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi (Math. vi, 6). » Sequitur: *Et librum scribat ipse qui judicat.* — Quia enim timenti adhuc populo lex est transmissa per servum, diligentibus vero filii Evangelii gratia est collata per Dominum, qui ad redemptionem nostram veniens, Novum nobis Testamentum condidit; sed de ejusdem nos Testamenti mandato discatiens, quandoque etiam judex venit, necessarium non est ut per expositionem clarescat quid est: *Librum scribat ipse qui judicat.* Ipsa enim per se Veritas dicit: « Pater non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (Joan. v, 22). » Erit ergo tunc auctor iudicii qui nunc est conditor libri, ut tunc districtus exigat, quod modo mansuetus jubet. Quem scilicet librum Novi Testamenti, quia ipse per se humani generis Redemptor in extremo conderet, bene Ezechiel propheta denuntiat dicens: « Ecce sex viri venientib[us] de via portae superioris, respicit ad aquilonem, et uniuscujusque vas interitus in manu ejus. » *Vir quoque unus in medio eorum vestitus lineis, et atramentarium scriptoris in manu ejus (Ezech. ix, 2).* Sequitur:

VERS. 36. *Ut in humero meo portem illum, et circumdem illum quasi coronam mihi.* — Librum quippe in humero portare est, Scripturam sacram operando perficere. Et notandum quam ordinate describitur, et prius in humero portari, et postmodum sicut corona circumdari. Quia videlicet sacri eloquii mandata, si modo bene portantur in opere, post nobis victoriae coronam exhibent in retributione. Sequitur:

VERS. 37. *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum.* — De his quippe meritorum gradibus per Psalmistam dicitur : « Ambulabunt de virtute in virtutem (*Psal. lxxxiii*, 8). » De his iterum sanctam Ecclesiam contemplatus ait : « Deus in gradibus ejus dignosceretur , dum suscipiet eam (*Psal. xlvi*, 4). » Neque enim , sicut dictum est , repente ad summa pervenitur , sed ad virtutum celsitudinem per incrementa mens ducitur. Ille ad doctrinam Dei veraciter ascendit , qui ad obtinendam hanc gradibus sanctae operationis eruperit : et quasi per singulos gradus suos librum pronuntiat , qui perceperisse se ejus scientiam non per verba tantummodo , sed etiam per opera demonstrat. Unde adhuc subditur : *Et quasi principi offeram illum.* — Omne enim quod offerimus in manibus tenemus. Venient ergo ad judicium

principi librum offerre est, verba praeceptorum illius A positi, qui volunt zelo quanto possint opere ad eruditio[n]em sancte Ecclesie in praedicationis gratia cooperari. Quos videlicet hujus terre agricolas hoc est non affligere, eorum laboribus non invidere: ne rector Ecclesie, dum soli sibi jus praedicationis vindicat, etiam aliis recte praedicantibus invidia remordente contradicat. Pia etenim pastorum mens, quia non propriam gloriam querit, sed Auctoris, ab hominibus vult adjuvari quod ait: Fidelis namque praedicator optat, si fieri valeat, ut veritatem quam solus loqui non sufficit, ora eundorum sonent. Unde cum Josue duobus in castris remanentibus atque prophetantibus vellet obsistere, recite per Moysen dicitur:

B « Quid aenularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, et det eis Dominus Spiritum suum? » (*Num. xi, 29.*) Sequitur:

Vers. 40. Pro frumento oritur mihi tribulus. — Ac si aperte dicat: Si injustum quid erga subditos gessi; si exegi debita, et ipse quod debui non impendi; si exercitationem boni operis alii invidi, proboni que in aeternis reficiunt, retribuantur mihi in iudicio mala que pungunt. **Pro frumento mihi tribulus, et pro hordeo spina oriatur,** cum in retributione ultima de qua remuneratio laboris queritur, punctio doloris invenitur. Et notandum quod sicut a frumento hordeum distat, quamvis utrumque reficiat; sic a tribulo spina, quamvis sit utrumque quod pungat, quia tribulus mollior, et ad pungendum semper est durior spina. Ac si patenter dicat: Egisse quidem et magna me bona et minima scio, sed si non ita est, pro bonis magnis minima, et pro bonis minimis mihi respondeant mala majora. Quamvis hoc intelligi et aliter potest. In frumento quippe spiritale opus, quod mentem reficit, in bordeo autem terrenarum rerum dispensatio figuratur, in qua saepe dum infirmis atque carnalibus servire cogimur, quasi jumentis alimenta preparamus, atque ipse nostrorum usus operum habet aliquid de admitione palearum. Et plerumque contingit, ut rector qui praest, dum injusta contra subditos exercet, dum in nullo bonos blandimento refovet, dum, quod est gravius, bene operantes quosque ex invidia affligit, etiam si quedam bona aliquando faciat, ac si frumentum serat, sese quoque in hujus dispensationis terrenis rebus nonnauquam, non avaritiae studio, sed pro utilitate carnalium misceat, et sic ejusdem laboris fructum, velut messem hordei expectet.

D Sed subjecti quoque pro eo quod in maximis gravantur audire in ejus bonis minimis nequeunt; quia nec hoc opus placet, quod alterius operis injustitia polloit, quid terrenarum rerum dispensatio pro utilitate subditorum suscipi creditur, quando is qui praest, anhelare per avaritiam videtur. Unde fit ut ad ipsa etiam pauca bona que fieri inter multa mala considerant, non laudes, sed metus reddant, atque infirmitates murmurent, dum perpendunt puri operis non esse quod vident. Ac si ergo aperte dicat: Si magna que debui sollicite non feci, punitiones murmuris a subjectis recipiam, etiam de bono quod

Vers. 38. Si adversum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci ejus deflent. — Quid est clamare terram, deflere sulcos, et fructus proprios emendo comedere, cui nunquam necesse est sua emere? Quis clamantem audivit terram? aëris sulcos deflentes vidit? et cum sulci terre semper ex terra sint, quid est quod pronuntiatione distincta clamasse terra, et sulci ejus cum ea deflevisse denegantur? Sed quoniam historia deficit, mysticus requirendus est intellectus. Omnis enim qui vel privato jure domesticam familiam regit, vel pro utilitate communis fidelibus plébibus praest, in hoc quod jura regiminis in commissis sibi fidelibus possidet, quid aliud quam terram incolendam tenet? Ad hoc quippe divina dispensatione ceteris unusquisque preponitur, ut subiectorum animus quasi substratae terræ praedicationis illius semine secundetur. Sed terra contra possessorem clamat, si contra eum qui sibi praest, aliquid justum, vel privata domus, vel sancta Ecclesia murmurat. Sunt nonnulli qui nullo luctationis, nullo exhortationis vomere proscissi, quedam bona quamvis minima, tamen ex semetipsa proferunt, quasi terra needum exarata. Sunt vero nonnulli qui ad audiendum semper atque retinendum, sanctis sunt praedicationibus ac meditationibus intenti: a prioris mentis duritia, quasi quodam lingue vomere scissi, semina exhortationis accipiunt, ac fruges boni operis per sulcos voluntariae afflictionis reddunt, cum semper de spiritualibus moneantur ac corporalibus. Conclamante ergo terra sulcos plangere est, per hoc unde altitude fidelium juste contra rectorem queritur, uberioris vite homines ad lamenta pervenire. Sulci itaque ex terra sunt, et tamen a terra vocabulo distinguuntur, quia qui in sancta Ecclesia mentem suam labore sacra meditationis excolunt, ceteris fidelibus tanto meliores sunt, quanto per accepta semina secundas operum fruges reddunt. Omnis ergo qui praest, si perversa in subditis exercet, contra hunc *terra clamat, et sulci deflent;* quia contra ejus injustitiam rudes quidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, sed perfecti quique pro pravo ejus opere se in fletibus afflignant, quodque imperiti clamant et non dolent, hoc probatoris vita subjecti deflent ei tacent. Sequitur:

Vers. 39. Si fructus ejus comedi absque pecunia. — Fructus enim terra, absque pecunia comedere est, et Ecclesie quidem sumptus accipere, sed eidem Ecclesie praedicationis auctoris premium non præbere, de qua videlicet praedicatione Auctoris voce dicitur: « Oportuit te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego receperissem utique quod meum erat cum usura (*Math. xxv, 27.*) ». Terre igitur fructus absque pecunia comedit, qui ecclesiastica commoda ad usum corporis percipit, sed exhortationis ministerium populo non impedit. Sequitur: *Et animam agricolarum ejus affixit.* — Agricolæ quippe hujus terræ sunt, hi qui minori loco sunt

fecit, si neg. exi exhibere quod sovet, juste in quer-
iam prosiliens eorum lingua me pungat. Quia in re
semper sollicita consideratione pensandum est, ne
aut hi qui præsent exempla mali operis subjectis
præbeant, eorumque vitam sue gladio pravitatis

A extinguant; aut hi qui alieno regimini subjacent,
facile judicare audeant facta rectorum, atque per
hoc quod de his qui sibi prælati sunt murmurant,
non humano, sed Dei, qui cuncta disponit, divino
ordini contradicant.

LIBER VICESIMUS TERTIUS.

CAPUT XXXII.

VERS. 1. Omiserunt autem tres viri isti respon-
dere Job, eo quod justus sibi videretur. — Hoc
quod de eo dicitur: eo quod justus sibi videretur,
sacræ hujus scriptor historiæ ad amicorum
judicium retulit, non autem beatus Job de elatione
tumoris reprobavit. Sequitur:

VERS. 2. Et iratus indignatus Eliu filius Bara-
chel Buzites de cognitione Ram. — Bene haec ipsa
vel ejus, vel parentis vel loci, vel cognitionis no-
mina notam exprimunt propriæ actionis. Eliu
quippe interpretatum sonat: Deus meus iste, vel
Deus meus, per quem designatur recta fides arro-
gantium intra Ecclesiam positorum. Nam quanvis
juxta Dominica præcepta non vivunt, Deum tamen
esse Dominum recognoscunt, quia in veritate carnis
etiam formam deitatis intelligunt, sicut per Proph-
etam dicitur: Scitote quoniam Dominus ipse est
Deus (*Psal. xcix*, 5). Barachel vero interpretatu-
m dicitur benedictio Dei; Buzites autem, con-
temptibilis. Quod arroganter prædicantibus bene-
utrumque concordat, quia in prædicationis facundia
benedictionem quidem gratias divinæ percipiunt, sed
in elatis suis moribus esse eam contemptibilem
ostendunt. Ram quippe interpretatur excelsus. Ex-
celsus namque est fidelium populus, qui hujus vita
infusa et abjecta contemnit, de quibus dicitur:
Nostra conversatio in cœlis est (*Phil. iii*, 20). Eliu itaque de cognitione Ram dicitur, quia unus-
quisque prædicator arrogans intra universalem
Ecclesiam positus, sanctis populis fidei veritate so-
ciatur, quanvis ab eorum vita elationis pravitate
disjungitur. Sequitur:

VERS. 3. Iratus autem adversus Job eo quod ju-
stum se diceret coram Domino. Porro aduersum
amicos ejus indignatus est, eo quod non invenissent
responsionem rationabilem, sed tantummodo condem-
nassent Job. — Solerter intundendum est, quod beatus
Job ideo reprehendit, quod coram Deo justum
esse se dixerit; amicos vero ejus ideo redarguit,
quod condemnantes eum, responsionem contra
illum rationabilem non dederunt. Iste namque in-
dictiis aperte colligitur, quod per eum species ama-
torum vanæ glorie designatur. Job quippe de præ-
sumpta justitia, amicos vero ejus de stulta respon-
sione redarguit. Cuncti enim vanæ glorie sectatores
dum se in omnibus præferunt, alios quidem de
fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis

B reprehendunt, id est, alios censem nihil scire, alios
non bene vivere. Et quamvis juste omnes extra
Ecclesiam positos prava sentire redarguant, tamen
etiam eos qui intus sunt per vitæ despctum con-
temnunt. Sequitur:

VERS. 4, 5. Igitur Eliu exspectavit Job loquen-
tem eo quod seniores essent qui loquebantur. Cum
autem vidisset quod tres respondere non possent, iratus
est vehementer. — Quamvis sancta Ecclesia sit
procul dubio adversaris suis antiquior, quia de illa
ipsi, non autem exiit ipsa de illis, sicut de eis per
Joannem dicitur: Ex nobis exierunt, sed non
erant ex nobis (*I Joan. ii*, 19), recte tamen
eisdem adversariis Eliu junior fuisse describitur,
quia nimur post exorta haereticorum bella esse
in sancta Ecclesia fastu scientiæ inflati arrogantes
cœperunt. Cum vero dicitur quia Eliu exspectavit
Job loquenter, et reliqua, aperte beatus Job non
pro sua, sed pro amicorum reverentia se reservasse
monstratur: quia videlicet arrogantes intra positi
eamdem sanctam Ecclesiam quam defendunt des-
picunt, et plerumque contingit ut plus ingenia
male sapientium quam simplicem vitam innocentium
venerentur. Sequitur:

VERS. 6, 7. Respondensque Eliu filius Barachel
Buzites dixit: Junior sum tempore, vos autem anti-
quiores, idcirco dimisso capite veritus sum indagare
meam sententiam. Sperabam enim quod ætas pro-
lixior loqueretur, et annorum multitudine doceret sa-
pientiam. — Eliu quippe quandiu pro ætatis sua
respectu tacuerit, sapientior fuit; cum vero in aliis
annorum multitudinem semetipsum preferens de-
spicit, quam pueriliter desipiat ostendit. Nam con-
tra ejus sententiam et ætas prolixior loquitur, et
per annorum multitudinem sapientia docetur, quia
etsi longævitæ sensum non probet, usus tamen
vehementer exercet. Sequitur:

VERS. 8. Sed, ut video, Spiritus est in hominibus,
et inspiratio Omnipotens dat intelligentiam. —
Haec recte diceret, si eamdem intelligentiam sibi
præ cæteris non arrogaret. Quatuor quippe sunt
species quibus omnium tumor arrogantium demon-
stratur. Aut cum bonum a semetipsis habere se asti-
mant, quibus contradicunt: Quid habes quod non
acepsisti? et reliqua (*I Cor. iv*, 7). Aut si sibi
datum desuper credunt, pro suis se acepsisse mer-
itis putant. Contra quos Paulus dicit: Gratia
estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis, Dei

enim donum est non ex operibus, ut ne quis gloriatur (*Eph. ii, 8-9*). » Aut certe, cum jactant se habere quod non habent, sicut angelo Laodicie dicitur : « Quia dicis quod dives sum et locupletatus, et nullius ego, nescis quia tu es miser et miserabilis, et pauper, et cæcus et nudus (*Apoc. iii, 17*). » Aut despiciunt ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent, sicut Phariseus ait : « Deus, gratias ago tibi quia non sum sicut ceteri hominum (*Luc. xvii, 11*). » Eliu ergo quamvis dari a Domino sapientiam confitetur, in hac tamen elationis specie labitur, ut sapientem se ceteris gaudeat. Sequitur :

VERS. 9, 10, 11, 12. Non sunt longævi sapientes, nec senes intelligunt judicium. Ideo dicam : Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sententiam, Exspectavi enim sermones vestros, audiri prudentiam vestram, donec disceptaremini sermonibus, et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam. — Quantum ad intentionem littere expectat [spectat], loquens Eliu indicat quam superbe tacuerit. Cum enim dicit : Expectavi sermones vestros, et, putabam vos aliquid dicere, aperte declarat se ad verba senum, judicantis potius studio quam dicensis voto tacuisse. Quamvis haec melius vitam arrogantium signant, qui aliquando intra sanctam Ecclesiam positi, cum ejusdem sanctæ Ecclesiae adversari conspiciunt, non in eis temporum annos, sed intentionem solent pensare verborum. Nam quantolibet sint eisdem arrogantibus antiquiores haeretici, eos audacter comprimunt, in quorum verbis dogmata perversa reprehendunt. Sequitur : Sed, ut video, non est qui arguere possit Job, et respondere ex vobis sermonibus ejus.

VERS. 13. Ne forte dicatis : Invenimus sapientiam, Deus projevit eum, non homo. — Sæpe haeretici per hoc quod esse et hominibus despicibiles solent, cum a cunctis fere gentibus sanctam Ecclesiam venerari conspiciunt, opinionem ejus quibus valent obrectationibus lacerare contendunt, dicentes : Idecirco illi cuncta temporalia suppetunt, quia ei premia æternorum munerum subtrahuntur. Quorum voci Eliu obviat, dicens : Ne forte dicatis : Invenimus sapientiam, Deus projevit eum, et non homo. Ac si arrogantes intra sanctam Ecclesiam, sed tamen fideles contra haereticos dicant : Per hoc quod sanctam Ecclesiam in honore hominum florere temporaliter cernitis, projectam eam a Domino non creditis. Seit enim Redemptor ejus et in hoc itinere solatia venienti tribuere, et pervenienti ad æternam patriam superna præmia reservare. Incassum igitur dicitis, quia Deus eum et non homo projecerit, cum venerari illam a cunctis fere hominibus videtis, quia sic ei terrena gloria ad inventum tribuitur, ut per hoc multiplicius etiam ad cœlestia subvehatur. Sequitur :

VERS. 14. Nihil locutus est mihi. — Quid est, nihil locutus est mihi? Nunquid sancta Ecclesia per predicatorum justos cum iatra se arrogantes conspiciat, erudire ac redarguere prætermittit? Sed omnes arro-

A gantes voces quidem sanctæ Ecclesiae audiunt, sed sibi eas diei dissimulant, quando elationis vitium emendare contemnunt, ne se de superbis redargui astiment, quia esse se humiles putant, quia etiam redargui despiciunt, dum sapientiores se et ipsis redarguentibus arbitrantur. Sequitur : Et ego non secundum sermones vestros respondebo illi. — Arrogantes enim intra sanctam Ecclesiam positi respondent contra ea, sed non sicut haeretici exteriori constituti. Neque enim contradicunt ei prava prædicando, sed perverse vivendo, quia nec de Deo ut haeretici indigna sentiunt, sed de sc, plusquam necesse est, digna suspicuntur. Sequitur :

VERS. 15. Extimurerunt, nec responderunt ultra, abstuleruntque a se eloquia. — Bene ab Eliu verba amici Job extimuisse referuntur, quia nonnunquam B arrogantes Ecclesiae defensores, quamvis ordinem dicendi non taceant, tamen adversarios ipsa dictorum virtute perturbant. Sequitur :

VERS. 16. Quoniam igitur expectavi, et non sunt locuti, sternerunt nec ultra responderunt. — Finis esse locutionis sapientium solet, ut eo usque dicatur, que adversarii silentium imponant. Non enim se ostendere, sed prava docentes compescere cupiunt. Sed quoniam amicis tacentibus Eliu adhuc verba multiplicat, patet quia vir arrogans et fornac in se arrogantium intentans, non adversariorum dicta superare, sed sapientiam ostentare festinat. Sequitur :

VERS. 17. Respondebo et ego partem meam, et ostendam scientiam meam. — Hanc enim partem suam omnis arrogans aestimat, si scientiam non tam habeat quam ostendat. Quo contra Moyses ait : « Vas quod non habuerit operculum et ligaturam immundum erit (*Num. xix, 15*). » Predicatores autem sancti partem suam reputant, si intus quidem ipsi de sapientia gaudent, foris jam alios ab errore compescant; neque a se ita loquendo exunt, ut gaudium mentis in ostensione ponant discretæ locutionis, sed bona scientia in cordis secreto meditantur, et ibi gaudent ubi hoc percipiunt, non ubi in tentationum laqueos innotescere compelluntur. Sequitur :

VERS. 18. Plenus sum sermonibus, et coarctat me spiritus oris mei. — Nonnunquam arrogantes viri dum prædicatores sanctos magna loqui, ac pro locutione sua venerari conspiciunt, locutionis eorum celsitudinem, non utilitatem intentionis, imitantur.

D Nam sæpe contingit ut sapientes viri, cum se non audiri considerant, ori suo silentium indicant, sed plerumque, dum conspiciunt quod iniquorum facinora ipsis tacentibus et non corripientibus crescunt, vim quamdam spiritus sui sustineant, ut in locutione aperta correptionis erumpant. Hinc Jeremias ait : « Non recordabor ejus, nec loquar ultra in nomine ejus (*Jer. xx, 9*). » Et adjunxit : « Et factus est in corde meo quasi ignis exstenuans, claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens (*Ibid.*). » Sed quia sæpe nonnulla vita virtutes se esse mentionant, sicut effusio nonnunquam misericordia, et

tenacia nonnunquam parcimonia, et crudelitas aliquando justitia vult videri : ita plerumque mentem ad loquendi impetum, vanæ glorie anxietas nequam se intra silentium capiens, quasi charitatis inflammat atque appetitæ ostensionis via ad effrenationem locutionis impellit, et quasi sub studio consulendi, libido erumpit apparet : non enim curat loquendo quod prospicit, sed quod apparet. Sequitur :

VERS. 19. *En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas noras disrumpit.* — Quod si spiritualiter intelligere debemus, hoc loco videlicet ventrem suum cordis sinum appellat; in musto vero, sancti Spiritus fervor accipitur. De quo in Evangelio Dominus dicit : « Vinum novum in utres novos (Matth. ix, 17). » Lagunculas vero infirmas ipsa humanitate conscientias, vel certe haec terrena corporum vascula non inconvenienter accipimus. De quibus Paulus apostolus dicit : « Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus (II Cor. iv, 7). » Eliu autem inflatione elationis extensus, ac si ad loquendum per charitatis gratiam ardore sancti Spiritus accendatur, sensus sui spiritum in eo quod tacuit, quasi musto absque spiraculo comparavit. Mustum ergo lagunculas novas disrumpit, quia fervoris ejus potentia etiam spiritualia corda transcendit. Sancti enim Spiritus fervor non solum veteri, sed etiam nova vita vix capit. Sequitur :

VERS. 20. *Loquar et respirabo paululum, aperiam labia mea et respondebo.* — Bene ait, respirabo, quia labor justorum est videre prava, nec corrigerre : ita gravis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendunt. Vim quippe intrinsecus aestuante ferre vix possunt, si omne quod sentiunt paulo tardius innescunt. Unde necesse est, ut cum res bona agitur, prius ejus elatio in corde vinclatur, ne si a radice misera intentionis prodeat, amaros nequitiae fructus producat. Hi igitur qui adhuc vitiorum bello subjacent, nequaquam per predicationis usum praesesse magisterio ceterorum debent. Hinc est enim quod juxta divinæ dispensationis vocem ab anno vicesimo et quinto levite tabernaculo servient, sed quinquagenario custodes vasorum sunt. Sequitur :

VERS. 21, 22. *Non accipiam personam viri, et Deum homini non aequabo, nescio quandiu subsistam, et post modicum tollat me Factor meus.* — Recta consideratio quod Deum homini idcirco non aequalat, quia quandiu hic subsistat, vel quando a Deo in iudicio tollatur, ignorat. Et bene ait : *Post modicum tollat me Factor meus*, quia qualibet longum fuerit tempus vite presentis, eo ipso breve est, quo permanens non est. Sequitur :

CAPUT XXXIII.

VERS. 1, 2. *Audi igitur, Job, eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta. Ecce aperi os meum, loquatur lingua mea in fauibus meis.* — Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nescient inferre quod docent, et recta quæ sapient,

A recte ministrare non possunt. Recte autem his per prophetam dicitur : « Vos autem cum austerritate imperabatis eis, et cum potentia (Ezech. xxxiv, 4). » At contra vera doctrina tanto vehementius haec elationis vitium per cogitationem fugit, quando ardenter verborum suorum jaculis ipsum magistrum elationis insequitur. Humilitatem namque magistrum omniumque matrem virtutum, et loquendo dicere, et vivendo conantur ostendere; ut eam apud discipulos veritatis plus moribus quam sermonibus eloquantur. Hinc Paulus ait : « Facti sumus parvuli in medio vestrum (I Thess. ii, 7). » In fauibus vero loqui est silenter dicere, et non clamoribus vociferari. Quibus verbis arrogantes intra sanctam Ecclesiam positos signat. Hi enim velut in fauibus dicunt loqui, quando non contra adversarios extra viventes clamant, sed quosdam intra sinum sancte Ecclesie quasi vicinos ac juxta positos increpant. Sæpe vero arrogantes eamdem quam tenent arrogantiam se fugere ostendunt, et dum sic cuncta agunt ut nullum lateant, haec pravitatis singulis quasi latenter narrant, quatenus non solum de sensu intelligentiae, sed de ipso apud homines etiam arrogantiae contemptu gloriantur. Sequitur :

VERS. 3. *Simplici corde meo sermones mei, et sentientiam labia mea pura loquentur.* — Magnæ virtutis laus est simplicitas locutionis, quam quia arrogantes non habent, habere se hanc sollicitus assurant, ut securius audiantur, et pure se locuturos denuntiant, quia duplicitatis sua malitiam deprehendi formidant. Sæpe autem et falsis vera permiscent, ut inde eorum mendacio citius credatur, unde inesse eis assertio veritatis agnoscerit. Sequitur :

VERS. 4. *Spiritus Dei fecit me, et spiraculum Omnipotens vivificavit me.* — Subdiuersus vera premisit elata. Sic nimirus, sic arrogantium mentes insaniunt, ut et in eis quæ recte sentiunt, elationis suæ fortitudine depraventur. Unde sit ut etiam eorum recta auditores nequaquam instruant, quia profecto illos per eam quæ tumide sentiunt, non ad sui reverentiam, sed ad contemnum vocant. Hinc enim per Moysen dicitur : « Ut qui fluxum semenis sustinet immundus erit (Lev. xv, 2). » Bono autem ordine et factum se astruit et animatum. Per spiritum factum, et per spiraculum se narrat animatum. Facto quippe Adam scriptum est : « Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitae, et factus est homo in animam viventem (Gen. ii, 7). » Sequitur :

VERS. 5. *Si potes, responde mihi, et adversus faciem meam consiste.* — Ecce dum narrat ordinem veræ conditionis, in fastum subito superbitæ elationis erumpit. Sequitur :

VERS. 6, 7. *Ecce, et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum. Verumtamen miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi gravis.* — Quid est hoc quod Eliu ordinem veræ conditionis agnoscit, et modum recte locutionis ignorat, nisi hoc quod arrogantes omnes cunctis quidem hominibus aequaliter se conditio-

meminerunt, sed fastu scientiae auditores suos aquales sibi vel esse vel credere dediantr? Habent etiam arrogantes proprium, quod priusquam dicant, mira se dicere semper existimant, et locutionem suam admirando præveniunt, quia vel in acutis sensibus ipsa elatio quanta sit fatuas ignorant. Notandum quoque est quod Paulus, dum mire Hebreos admonet, adjunxit: «Rogo autem, fratres mei, ut sufferatis verbum solitii. Etenim per paucis scripsi vobis (*Heb. xiii, 22*). » Eliu autem inania protulit, et quasi consolando subjungit: *Miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi gravis.* Hinc Salomon ait: «Ante ruinam exaltatur cor, et ante gloriam humiliatur (*Prov. xvi, 18*). » Sequitur:

Vers. 8, 9, 10, 11. *Dixisti ergo in auribus meis, et vocem verborum tuorum audiri.* — Atque eandem vocem subjungens ait: *Mundus sum ego, et absque delicto immaculatus, et non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.* — Moxque contra hæc, que beatum Job dixisse narravit, sententiam suam proferens ait:

Vers. 12. *Hoc est ergo in quo non es justificatus.* — Profecto beatus Job veraciter dixerat, quod absque culpa fuerat flagellatus. Hoc enim ipse de se, quod de illo ad diabolum Dominus dixit: *Commoristi me adversus eum, ut affigerem cum frustra (*Job ii, 3*).* Sed Eliu non creditit cessante culpa potuisse eum etiam pro gratia flagellari. Nesciebat enim flagellis ejus non dolere vitium „sed meritum augere, et pro eo quod sine delicto se dixerat flagellatum, hac cum sententia increpat: *Hoc est ergo in quo non es justificatus.* Habent enim hoc arrogantes proprium, ut plus arguere appetant quam consolari, et queaque hominibus evenire cognoscunt, evenisse ex solis iniquitatibus arbitrantur. Nesciunt quippe occulta judicia subtiliter querere, atque id quod non intelligunt humiliter perscrutari, quia eos saepe a secretis investigationibus judiciorum Dei ipsa scientiae suæ elatio ejicit, dum extollit. Notandum quoque est quod beatus Job in *nervo* pedem suum positum dixit, sed nequam mundum hoc mundo quod ei objicitur absque peccato vel immaculatum, et sine iniquitate fuisse memoravit. Sed Eliu dum cum austernitate studuit increpare que dicta sunt, mentiens addidit que dicta non sunt. Qui enim semper increpare appetunt, et nunquam sovere, multa plerumque increpando mentiuntur; nam ut arguere doce videantur, singunt nonnunquam quo redarguant. Sequitur: *Respondebo tibi quod major sit Deus homine.* — Dicatur fortasse ab aliquo, quis ita vel cum non audit ignorat? Sed nimur haec scientia vilis creditur, si non ex ipsa intentionis sue radice pensetur. Flagellato videlicet loquebatur, qui et percussione verbera accepérat, et causas verberum nesciebat. Idcirco ergo intulit: *Respondebo tibi quod major sit Deus homine;* ut flagellatus homo considerans quia illo major est Deus

A in omni quod patitur ejus in iudicio se postponat, cui se minorem esse non dubitat. Sequitur:

Vers. 13, 14. *Adversus eum contendis quod non ad omnia responderit tibi. Semel loquetur Deus, et secundo id ipsum non repetit.* — As si diceret: Deus singularum cordibus privatis vocibus non respondet, sed tale eloquium constituit, per quod cunctorum questionibus satisfacit. In Scripturæ quippe ejus eloquio causas nostras singuli si requirimus invenimus, nec opus est ut in eo quod specialiter quisque tolerat, responderi sibi divina voce specialiter querat. Ibi enim nobis omnibus in eo quod specialiter patimur, communiter respondetur. Ibi vita praecedentium sit forma sequentium, id est cogitationibus vel temptationibus singulorum non jam passim per prophetarum voces, non per angelica officia satisfacit. Quia in Scriptura sacra quidquid potest singulis evenire, comprehendit, atque per exempla praecedentium, etiam vitam sequentium informare curavit. Intelligi hoc etiam subtilius potest, quod Pater unigenitum consubstantiale sibi Filium genuit. Loqui enim Dei est Verbum genuisse. Semel autem loqui est, Verbum aliud præter unigenitum non habere. Secundo autem non repetit, quia videlicet hoc ipsum Verbum, id est Filium, non nisi unicum genuit. Quod autem non præteritum, sed futurum tempus posuit, liquet omnibus, quia Deo tempus nec præteritum congruit, nec futurum. Tanto ergo in eo quodlibet tempus ponitur libere, quantum nullum vere. Verbum namque Pater sine tempore genuit. Et quis digne fari queat illam ineffabilem nativitatem, quod de aeterno natus est coeternus. Quod existens ante sæcula genuit æqualem. Quod gignente natus posterior non est. Quæ videlicet nos mirari possumus, sed intueri minime valemus. Sequitur:

Vers. 15. *Per somnum.* — Quid est quod per somnum nobis locutio divinitatis innotescit, nisi quod Dei secreta non cognoscimus, si non interius desideriis vigilemus? in somno enim exteriores sensus dormiunt, et interiora cernuntur. Si ergo interna contemplari volumus, ab externa implicatione dormiamus. Vox videlicet Dei quasi per somnum auditur, quando tranquilla mente ab hujus sæculi actione quiescit, et in ipso mentis silentio divina præcepta pensantur. Cum enim ab externis actionibus mens sopitur, tum plenius mandatorum Dei pondus agnoscitur, tunc verba Dei vivacius mens penetrat, cum ad se admittere curarum sæcularium tumultus recusat. Male autem homo vigilat, quando cum sæcularium negotiorum astus insolenter inquietat. Aurem quippe cordis, terrenarum cogitationum turba dum perstrepit, claudit. Sequitur: *In visione nocturna.* — In diurna autem luce certius cernimus, in nocturna vero visione sub quibusdam imaginationibus videmus. Nox quippe est vita præsens. Sancti autem omnes, quandiu in haec vita sunt, divinæ nature secreta quasi sub quadam imaginatione conspiciunt, videlicet quia needum sicut sunt ea

D

manifestius contemplantur. Illic propheta ait : « Anima mea desideravit te in nocte (*Isa. xxvi, 9.*) ». Sequitur : *Quando irruit sopor super homines* ; — ab exteriori quippe actione cessare, dormire est. Sequitur : *Et dormiunt in lectulo.* — Sanctis enim viris dormire in lectulo, est intra mentis sue cubile quiescere. Unde scriptum est : *Exsultabunt sancti in gloria, letabuntur in cubilibus suis (*Psal. cxlix, 5.*)*. Sequitur :

VERS. 16. *Tunc aperit aures virorum.* — Cum enim ab exterioribus actionibus sponuntur, aperta aure interni examinis causas audiunt, qui dum subtiliter vel flagella publica, vel iudicia occulta considerant, semetipsos affligere flendo non cessant. Sequitur : *Et erudiens eos instruit disciplina.* — Quia consideranti menti et sese per pœnitentiam laceranti, quasi quedam plague percussionis sunt lamenta compunctionis. Unde etiam Salomon recte vim percussionis utriusque conjungens dicit : *Livor vulneris abstergit mala, et plague in secretioribus ventris (*Prov. xx, 50.*)*. Quia enim ipsa compunctionis mentem lacerat, eamdem compunctionem non incongrue disciplinam vocat. Quatuor quippe sunt qualitates, quibus viri iusti anima in compunctione vehementer afficitur : cum aut malorum suorum remissetur, considerans ubi fuit; aut iudiciorum sententiam metuens, et secum querens cogitat ubi erit; aut cum mala vita presentis solerter attendens, morens considerat ubi est; aut, cum bona supernæ patriæ contemplatur, que, quia nequum adipiscitur, lucens conspicit ubi non est. Sequitur :

VERS. 17. *Ut avertiat hominem ab his quæ fecit, et liberet eum de superbia.* — Quid enim homo de proprio nisi peccatum fecit? Et scriptum est : *Initium omnis peccati superbia (*Ecli. x, 15.*)*. Bene ergo dicitur, quia homo cum ab his quæ fecit avertit [avertitur], de superbia liberatur. Contra Conditionem quippe superbire est, præcepta ejus peccando transcendere. At contra, qui id quod fecit vitare appetit, id quod a Deo factus est recognoscit, et ad conditionis sue ordinem humiliiter reddit, dum sua opera fugiens, talem se qualis a Deo factus est diligit. Sequitur :

VERS. 18. *Eruens animam ejus a corruptione, et vitam illius, ut non transeat in gladium.* — Omnis quippe peccator ab hac corruptione vitiorum illuc ad gladium compellitur transire pœnatum, et unde hic inique delectatus est, inde illuc justè cruciatur. Notandum est ergo quod Deus nobis per somnum loquens, prius nos a corruptione, et postmodum a gladio liberat. Quia nimur illius vitam illic eripit ab ultione supplici, cuius hic mentem subtrahit a delectatione peccati. Sequitur :

VERS. 19. *Increpat quoque per dolorem in lectulo.* — In Scriptura sacra lectus, sive grabatum, sive stratum, aliquando voluptas carnis accipitur, ut illud : *Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam (*Joan. v, 8.*)*. Ali quando repausatio in bonis operibus, ut illud in Actibus apostolorum

A « Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus; surge, et sterne tibi (*Act. ix, 34.*) ». Surgere enim est mala perpetrata relinquere; sternere autem mercedis causas, in quibus requiescere debeat, operari. Ali quando vero requies temporalis accipitur, sicut scriptum est : « Universum stratum ejus versati in infirmitate ejus (*Psal. xl, 4.*) ». Ac si diceret : Omne quod hic sibi paravit ad requiem, hoc ei mutasti occulto iudicio ad perturbationem, quia nos in praesentis vita requie, vel temptationis stimulus, vel flagelli afflictione conturbat. *Et omnia ossa ejus marcessere facit.* — Ossa in Scriptura sacra virtutes accipimus, sicut scriptum est : « Dominus custodit omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur (*Psal. xxxiii, 21.*) ». Et quia in ea requie sancta nobis ab hoc sæculo preparamus, flagello temptationis afficiimur : qui fortasse de virtutibus nostris inflari potuimus, cognitæ infirmitatis tædio extenuamur. Cum enim sicut cupimus ad Dominum proficimus, si profectum nostrum tentatio nulla pulsaret, aliquis nos fortitudinis esse crederemus. Sed quia nobiscum superna dispensatione agitur, ut, infirmitatis quia proficentes obliviscimur, tentati recolamus; et in profectu nostro quid de divino munere, et in temptatione cognoscimus quid de propriis viribus sumus. Sieque illa omnia nostrarum virium velut pinguis viridis gratulatio, anxietatis moerore sicutatur. Sequitur :

VERS. 20. *Abominabilis ei sit in vita sua panis.* — Quid per panem aliud quam praesentis vite delectatio intelligitur? Ac si ergo dicat : Afflita mens sibi in amaritudinem verti considerat, quidquid se ante blande libenterque sapiebat. In Scriptura enim sacra panis nomine aliquando ipse Dominus designatur, sicut ipse ait : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendit (*Joan. vi, 51.*) ». Ali quando vero spiritualis doni gratia, ut illud propheta : « Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem »; id est, peccatis suadentibus non præbet consensum, « et claudit oculos suos ne videat malum (*Isa. xxxiii, 15.*) », id est, omnem quod rectitudini adversum est, non approbare. « Iste in excelsis habitat », id est, mentem in sublimibus fixit. « Monimenta saxorum sublimitas ejus », id est, ad supernam patriam per precedentium Patrum exempla sublevatur. « Panis ei datus est (*Ibid. 16.*) », id est, refectio spiritualis gratiae. Ali quando panis dicitur divina doctrina eruditio, sicut per prophetam dicitur : « Qui habitatis in terra Austræ », id est, in Ecclesia Spiritu sancto repleta; « cum panibus occurrit fugienti (*Isa. xi, 14.*) »; id est, cum quis mala sua evadere nititur, eruditio eloquio consulite. Ali quando quoque hereticorum prædicatio, sicut Salomon ex voce Ecclesie hereticorum dicit : « Panes occulti libenter edite ». Et illud : « Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior (*Prov. ix, 17.*) ». Ali quando namque subsidium vita praesentis. Unde Jacob ait : « Demin Deus, si dederis mihi panem ad edendum, et reliqua (*Gen. xxviii, 20.*) ». Et Dominus : « Quæritis me non

proper me, sed quia manducasti ex panibus, et saturati estis (*Joan. vi, 26*). » Porro aliquando jucunditas humanæ delectationis accipitur. Hinc Jeremias ait : « Omnis populus ejus gemens et querens panem, dederunt pretiosa quæque pro cibo, ad refocillandam animam (*Thren. i, 11*). » Gemit enim populus et querit panem, cum prava multitudo affligitur, quia non ad votum præsentis vitæ jucunditate satiat. Sed « pretiosa quæque pro cibo » dat, quia virtutes mentis in appetitu transitoriae delectationis inclinat, et refocillare animam nititur, quia perversis suis desideriis satisfacere conatur. Sequitur :

Vrs. 21. Tabescit caro illius, et ossa, quæ tecta fuerant, nudabantur. — Cum enim flagellis prementibus omnis exterior voluptas atteritur, internæ fortitudinis ossa nudantur. Carnis autem nomine, ipsa delectatio carnalis accipitur. Vel, quid per ossa, nisi virtutes animi designantur? Tabescit ergo caro, et

A ossa nudantur, quia, dum flagellis arguentibus carnis delectatio extenuatur, ea quæ dudum quasi sub carne latuerant virtutum fortia patefiunt. Nemo quippe, quantum proficerit, nisi inter adversa cognoscitur. Sequitur :

Vers. 22. Appropinquabit corruptioni anima illius, et vita ejus mortiferis. — Tentati enim uniuscujusque justi anima corruptioni appropinquare dicitur, quando ne eam virtus possit extollere per flagella compellitur, quod se ex propria infirmitate debet sentire. Corruptioni videlicet appropinquat, quia ex suis se viribus perditioni proximum non ignorat, ut hoc quod a perditione longe est, non sibi, sed Dominu tribuat. Appropinquat vero mortiferis, quia ex infirmitate carnis proximum se peccatis mortem ferentibus respicit, a quibus divino munere tanto magis longe fit, quanto se eis proximum ex suis meritis deprehendit. Per contemplationem conditionis sue David corruptioni appropinquaverat, cum dicebat : Memento, Domine, quod pulvis sumus; homo, sicut senum dies ejus (*Psal. cx, 15*). » Per contemplationem quoque infirmitatis propriæ Paulus mortiferis appropinquaverat, cum dicebat : *Video aliam legem in membris meis, repugnante legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (Rom. vii, 23, 24.)

LIBER VICESIMUS QUARTUS.

Eliu itaque dum tentatum superius hominem demonstrat, unum in qua temptatione sit positum humanum genus ostendit. Unde mox generale subintulit remedium, dicens :

Vers. 23. Si fuerit pro eo Angelus loquens. — Quis enim iste angelus est nisi ille qui per prophetam dicitur : « magni consilii Angelus? » Quia enim Graeca lingua evangelizare denuntiare dicitur, semetipsum annuntians nobis Dominus, Angelus vocatur, et bene ait : Si fuerit pro eo Angelus loquens, quia, sicut ait Apostolus, etiam interpellat pro nobis (*Rom. viii, 34*). » Sequitur : *Unum de similibus.* — Mos medicinae est, ut aliquando similia similibus, aliquando contraria contrariis curet. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, totosque nos inventiens languoribus pressos, quiddam nobis simile, et quiddam contrarium apposuit. Quia enim ad homines homo venit, concordavit nobis veritate naturæ, sed quia ad peccatores justus, discrepavit a nobis vigore justitiae. Quia igitur Dominus vere natus, vere mortuus, vere resuscitatus, in omnibus tamen distat a nobis magnitudine potentiae, sed sola nobis concordat veritate naturæ. Per hoc pro nobis Patri loquitur, per quod semetipsum pro omnibus hominum demonstrare dignatus est. Sequitur : *Ut annuntiet hominibus æquitatem.* — Quia nisi ille hominibus

C simili fieret, æquus homo ante Deum non appareret. Inde quippe annuntiat æquitatem nostram, unde suscipere dignatus est infirmitatem nostram. Sequitur :

Vers. 24. Miserebitur ejus, et dicet : Libera eum. — Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus in eo miseretur homini, quo formam hominis sumpsit; quia misericordia homine redemptio dicit Patri : *Libera eum, ut non descendat in corruptionem.* Sicut jam supra diximus, dicere ejus est : libera hominem, naturam hominis assumendo liberam demonstrare. Ex ea quippe carne quam sumpsit, etiam hanc ostendit liberam quam redemit, sicut ipse ait : « Si vos Filius liberaveritis, vere liberi eritis (*Joan. viii, 36*). » Superior enim dictum fuerat : *Appropinquavit corruptioni anima ejus, postmodum dicitur, non descendat in corruptionem.*

— Ac si diceret : Quia cognoscendo infirmitatem suam, esse se corruptioni proximum non ignorat, idcirco ad corruptionis interitum non descendat. Ad corruptionem enim descendet, si suis viribus longe se a corruptione esse judicaret. Sed quia corruptioni appropinquavit humiliiter, debet ab ea misericorditer liberari, ut eo contra impugnandum vitia fortis sit, quo se suis meritis cognoscit infirmum. Sequitur : *Inveni in quo ei propitier.* — Ac si aperte Mediator Dei et hominum dicat : Quia nullus hominum fuit, qui coram Deo inter-

cessor justus pro omnibus apparebat, memetipsum ad propitiandum hominibus hominem feci, et dum me hominem exhibui, in quo justo homine hominibus propitiarer inveni. Et quia infirmitatem suscipiens Dominus, dum penam nostram moriendo toleravit, corruptionem nostram resurgendo mutant; bene iste Angelus mortalitatis nostrae flagella subiungit, eorumque miseretur, dicens :

VERS. 25. *Consumpta est caro a suppliciis, revertatur ad dies adolescentiae sue.* — Ac si diceret : Mortalitatis sua poena in quamdam vetustatis sue se-nectutem dejectus est, revertatur ad dies adolescentiae sue, id est, priori integritate renovetur, ut non eo maneat quo lapsus est, sed ad hoc redemptus redeat, ad quod percipiendum conditus fuit. Scriptura enim sacra sepe adolescentiam pro novitate vitas ponere consuevit. Unde venienti sposo dicitur : « Adolescentule dilexerunt te (*Cant. 1, 3.*) » Senectutem quippe veteris hominis inter vitia tabescentem deflebat ille qui ait : « Inveteravi inter omnes inimicos meos (*Psalm. vi, 8.*) » Econtra alius gaudere in virtutibus admonens dicit : « Lætare, juvenis, in adolescentia tua (*Ecclesiastes xi, 9.*) » Sequitur :

VERS. 26. *Deprecabitur Dominum, et placabilis erit.* — Prius enim postulare Angelum, et postmodum hominem dicit, quia nisi ante ipse Dominus per incarnationem suam interpellans Patrem vitam nostram peteret, nunquam se nostra insensibilitas ad postulanda ea quæ æterna sunt excitaret. Sed incarnationis ejus præcessit oratio, ut torpor nostri evigilatio subsequatur. Sequitur : *Et ridebit faciem ejus in jubilo.* — Alter enim quisque compungitur cum interna intuens malorum suorum pavore terretur : alter vero compungitur, cum gaudia superna conspiciens, spe quadam et securitate roboratur. Menti enim nostræ de consideratione cecitatis sue prius ignis tribulationis immittitur, ut omnis vitiorum ærugo concremetur. Et tunc mundatis oculis cordis illa lætitia patriæ celestis aperitur, ut prius purgemos lugendo quod fecimus, et postmodum manifestius contemplum per gaudia quod querimus. Jubilus namque dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri; et tamen quibusdam motibus proditur, quamvis nullis proprietatibus exprimatur. Hinc scriptum est : « Beatus populus qui scit jubilationem (*Psalm. lxxxviii, 16.*) » Quia enim per faciem quemlibet agnoscimus, non imerito cognitionem Dei, faciem vocamus. Unde Jacob postquam cum angelo luctatus est, ait : « Vidi Dominum facie ad faciem (*Gen. xxxii, 30.*) » ac si diceret : Cognovi Dominum, quia me cognoscere ipse dignatus est. Quam cognitionem plenissime fieri Paulus in fine testatur, dicens : « Tunc cognoscam sicut et cognitus sum (*1 Cor. xiii, 12.*) » Sequitur : *Et reddet homini iustitiam suam.* — Justitia nostra dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed quæ divina largitate fit nostra, sicut in Dominica oratione dicimus : « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (*Luc. xi, 3.*) »

A **S**uam quippe justitiam homini Dominus reddit, non quam ex semetipso habuit. Illam ergo justitiam reddet Deus homini, ad quam conditus fuit, ut in-hærere Deo libeat, ut minacem ejus sententiam per-timescat, ut serpens callidi blandis jam promissio-nibus non credat. Sequitur :

VERS. 27. *Respicet homines, et dicet : Peccavi.* — Sed peccatorem se unde cognosceret, si justitiam non haberet? Nemo quippe fortitudinem suam, nisi cum rectius esse coperit, deprehendit. Nam qui omnino perversus est, neque hoc potest videre quod est; qui vero peccatorem se esse intelligit, jam ex parte aliqua esse justus inchoavit, atque id quod non justus fecerat, ex eo quod est justus accusat. Scriptura etenim sacra aliquando homines

B **P**onere solet humana sapientes, sicut ait Paulus : « Cum enim sit inter vos zelus et invidia, nonne carnales estis? nonne homines estis? » (*1 Cor. iii, 3.*)

Qui etiam quia carnali affectioni succumbunt, non jam homines, sed jumenta nominantur. Unde per David dicitur : « Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis, et reliqua (*Psalm. xlvi, 13.*) » Aliquando homines cum dicit, eos a bestiis ratione distinguit, quibus per prophetam Dominus dicit : « Vos autem pascue meæ greges, homines, e-tis (*Ezech. xxxiv, 31.*) » Recte ergo de hoc penitente dicitur : *Respicet homines, et dicet : Peccavi.* Ac si dicatur : Sanctorum virorum exempla conspicit, atque eorum comparatione se pensans, iniquum se esse deprehendit. Qui enim plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimur debet conspicere qualis non est, ut ex bonorum forma metiatur quanto ipse deserto bono deformis est. Unde et per Ezechielem dicitur : « Fili hominis, ostende domui Israel templum, et confundantur ab iniuriatibus suis, et metiantur fabricam, et erubescant ex omnibus que fecerunt (*Ezech. xliii, 11.*) » Tunc quippe templum ostenditur, cum justi anima quanta sanctitate fulgeat ad confusione suum peccatoribus demonstratur. Metiri vero fabricam est pensare subtiliter justorum vitam. Sequitur : *Et vere deliqui, et ut eram dignus non recepi.* — Peccatores se plerumque confitentur, etiam qui se esse non credunt. Nam sepe contingit ut passim se homines iniquos esse fateantur, sed cum peccata

D **s**ua veraciter aliis argumentibus audiunt, defendunt se summiopere, atque innocentes videri conantur. Unusquisque enim in flagello positus, minus adhuc peccata sua considerat, si vel tanto vel amplius se percussum quam merebatur, existimat : ista autem quia quanto majorum exempla considerat, tanto districtiori examinatione se pensat, minus se percussum quam merebatur agnoscit, quia in illorum justitia conspicit quam gravis sibi culpa fuerit, quod erravit. Et idecirco hoc quod patitur districtum esse non sentit, quia districte novit pensare quod fecit. Sequitur :

VERS. 28. *Liberavit enim animam suam ne pergeret in interitum.* — Quia præveniente divina gratia, in

operatione bona nostrum liberum arbitrium sequitur, nosmetipso liberare dicimus, qui liberanti nos Domino consentimus. Unde Paulus cum diceret : « Abundantius illis omnibus laboravi, » ne labores suos sibi tribuisse videretur illico adjunxit : « Non autem ego, sed gratia Dei mecum (*I Cor. xv, 10*). » Sequitur : *Sed rives lucem videret.* — Lucem videbilem veritatis, quam corde videre mortuus non posset, vel certe quia Dominus dixit : « Ego sum lux mundi (*Joan. viii, 12*). » Videbunt lucem etiam mortui, quando omnes injusti eum venire ad judicium in humanitatis forma conspexerint. Sed vivens tunc lucem respicit, qui liberis oculis cordis in forma ejus divinitatis attendit. Sequitur :

VERS. 29. *Hoc omnia operatur Deus, tribus vicibus per singulos.* — Ac si diceret : Quod semel de uno dixi, hoc tribus vicibus per singulos agitur. Sed solerter intuendum est quae iste tres vices sint quibus unusquisque homo anxietate mœroris affluit, et post mœrorem, protinus ad securitatem letitia vocatur. Igitur si vigilanter attendimus, has tres vices mœroris et letitiae in uniuscujusque electi animo istis alternari modis invenimus, id est conversatione, tentatione, morte. In prima quippe, quam diximus, conversationis vice, gravis mœror est, cum sua unusquisque peccata considerans, curarum secularium vult compedes rumpere, et vianum Dei per spatium securae conversationis ambulare. Recte ergo de hoc amarescente homine dici potest : « Abominabilis ei fit in vita sua panis, et animæ illius cibus ante desiderabilis. Tabescet caro ejus, et ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur. Appropinquavit corruptioni anima ejus, et vita illius mortiferis. » Sicut supra dictum est (*Job xxxiii, 20, 22*). Sed quia divina gratia diutius istis difficultatibus affici non permittitur, ruptis peccatorum nostrorum vinculis, citius nos ad libertatem nove conversationis consolando perducit, sitque cordi immensa letitia, quia ei quem desiderat jam per spem securitatis approxinquit, ut recte de hoc dici debeat : « Deprecabitur Deum et placabilis ei erit, et videbit faciem ejus in jubilo, et reddet homini justitiam suam. Respiciet homines et dicet. Peccavi, et vere deliqui, et ut eram dignus non recepi. Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret (*Ibid., 26, 28*). » Post primam igitur vicem mœroris atque letitiae, quam unusquisque per studium conversionis agnoscit, haec secunda suboritur, quia ne securitatis negligentia dissolvatur, impulsu temptationis affluit. Et quidem quisque in ipso conversationis initio magna plerumque excipitur dulcedine consolationis, sed durum laborem postmodum probationis experitur. Tres quippe modi sunt conversorum. Inchoatio, medietas, atque perfectio. In inchoatione *antem* veniunt blandimenta dulcedinis; in medio quoque tempore *certamina* temptationis; ad extremum vero perfectio plenitudinis. Prius ergo illos dulcia suscipiunt quæ consolentur; postmodum amara quæ exerceant, et tunc demum suavia atque sublimia quæ confirmant.

A Plerumque autem conversus quisque talibus temptationum stimulis agitatur, quibus ante conversionis gratiam nunquam pulsatum se esse reminiscitur. Non quia tunc eadem radix temptationis deerat, sed quia non apparebat. Humanus quippe animus multis cogitationibus occupatus saepè sibimet ipsi aliquo modo manet incognitus, ut omnino quod tolerat nesciat. Inter haec ergo reprehensa mens hue illucque distenditur, et multiplicibus temptationum aestibus dissipatur; ita vero circumfrentibus temptationum motibus angustatur, ut recte de eo dici debet : « Abominabilis ei fit in vita sua panis, » ut supra. Sed quia misericors Deus probari nos permittit temptationibus, non reprobari, sicut scriptum est : « Fidelis autem Deus qui non patietur vos tentari supra quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam proventum ut possitis sustinere (*I Cor. x, 13*). » citius consolationis opus occurrit, et surgentes temptationum stimuli mitigat, impugnantibus se cogitationum motus interna pace tranquillat. Moxque anima immensam de spe celesti letitiam percipit dum devictum malum respicit quod toleravit, ut jure de hoc tentato liberatoque homine dici debeat : « Videbit faciem ejus in jubilo, et liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret. » Post conversationis namque certamina, post probationis ærumnam, restat adhuc dura tentatio. Quia venire non potest ad perfectæ gaudia libertatis, nisi prius debitum solverit humanæ conditionis. Conversus autem quisque sibi caute sollicitus, tacite secum considerare non cessat, aeternus Judgeus quam distractus adveniet; numquaque terminum quotidie prospicit, et ante severitatem tantæ justitiae, quas ratione viæ sue sit positurus, attendit. Considerat quippe quod viam præsentis nequam sine culpa transire potuimus; considerat, quia nec hoc quidem sine aliquo reatu est quod laudabiliter gessimus, si remota pietate judicemur. Quis enim nostrum vitam precedentium Patrum valeat vel superare vel assequi? Et tamen David dicit : « Ne intres in judicium cum servo tuo (*Ps. cxlii, 2*). » Solutioni ergo carnis appropinquans, nonnunquam terrore vindictæ etiam justi anima turbatur, cui, et si quid tranquillum in hac vita sapere potuit, mortis articulo interveniente concentitur, ut jure dici debeat : « Abominabilis ei fit in vita sua panis, » et reliqua. Sed quia justorum animæ a levibus quibusque contagis ipso saepè mortis pavore purgantur, aeternæ retributionis gaudia jam ab ipsa carnis solutione percipiunt. Plerumque vero contemplationem percipiunt quædam retributionis aeternæ, etiam priusquam carne expolientur. Hilarescent, et dum vetustatis debitum solvunt, novi iam munera letitiae perfunduntur, recte dicitur : « Videbit faciem ejus in jubilo. » Sequitur :

VERS. 30. *Ut revocet animas eorum a corruptione, et illuminet luce viventium.* — Lux quippe morientium est, quam corporeis oculis cernimus. Qui autem adhuc huic mundo vivunt, luce morientium tenebrescant. Illuminantur autem luce viventium qui,

despecto temporali lumine, ad splendorem interna claritatis recurrent ut ibi vivant, ubi verum lumen sentiendo videant; ubi non aliud lumen atque aliud vita, sed ubi lux ipsa vita sit. Ubi sic nos lux exterior circumscrivat, ut interius implete; sic interius implete, ut incircumscribat exterior circumscrivat. Illuminantur ergo hac luce viventium, quam tanto tunc subtilius conspiciunt, quanto nunc ad illam prius vivunt. Sequitur :

VERS. 31. *Attende, Job, et audi me, et tace dum ego loquor.* — Qualem se apud se habeat, hac locutione manifestat. Immensa enim superbia est, a seniore sibi reverentiam exigere, et silentium impetrare meliori. Sequitur :

VERS. 32. *Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere; volo enim te apparere justum.* — Quia autem predicatores justi dum quoslibet corripiunt, sepe per humilitatis gratiam ad cogitationem suarum intima revertuntur, atque in eo ipso quod corripiunt, ne quid fortasse fallantur exquirunt, correpsique licentiam tribuant, ut si quid pro se ipsi justius sentiant fataentur. Hoc nonnunquam etiam arrogantes imitari appetunt. Paulisper enim in verbis elatione postposita, quasi eorum quos corripiunt, si forte reperiri potuerint, justitiam querunt, non quia ita sentiunt, sed quia ornari per speciem humilitatis concupiscunt. Metunt enim ne superbi ac tumidi qui sunt, esse videantur. Sequitur :

VERS. 33. *Quod si non habes, audi me, et tace, et docebo te sapientiam.* — Quia enim veraciter querunt audire quod justum est, aequanimitati expectant audire quod querunt. Eliu autem qui veraciter requisitionis verba non protulit, dici quod quererat non permisit; sed mox que intrinsecus gestavit, erupit, qualemque se in oculis suis habebat ostendit, dicens : *Tace, et docebo te sapientiam.* Arrogantes enim viri, quando aliquid humiliiter sonant, diu in ejusdem specie humilitatis non perdurant, cum fortasse querunt ut audiant, mox loquendo obviant ne deceantur. Sequitur :

CAPUT XXXIV.

VERS. 1. *Pronuntians itaque Eliu etiam haec locutus est:* — Quid enim per hujus pronuntiationis vocabulum nisi inflatio elationis ostenditur? Ut verba que de alta superbiae radice veniebant, cum quādam quasi altitudine et distinctione procederent. Sequitur :

VERS. 2, 3. *Audite, sapientes, verba mea, et erudit, auscultate me.* Auris enim verba probat, et guttur escas gustu dijudicat. — Ac si diceret: Sicut nec auris escas, nec guttur verba cognoscit, ita nec stultus quisque sententiam sapientis intelligit. Sapientes ergo atque eruditii, audite quod dico, qui potestis ea que fuerint dicta cognoscere. Videamus, igitur quantum timeat, qui verba sua non nisi a sapientibus audire decenter existimat. Verus autem predicator sapientiae dicit: « Sapientibus et insipientibus debitor sum (Rom. 1, 14). » Sequitur :

VERS. 4. *Judicium eligamus nobis,* in 2 nos

A videamus quid sit melius. — Sed utrum hoc Judicium et humili corde quæsierit, facile cognoscimus si subsequentia ejus verba pensemus. Sequitur :

VERS. 5, 6. *Quia dixisti, Job: justus sum, et Deus subvertit judicium meum. In judicando enim me mendacum est, et violenta sagitta mea absque ullo peccato.* — Haec beatum Job dixisse queritur, quæ tamen quia minime dixerit requisita sacrae historiæ verba testantur. Sed qui judicium æque quæsierat, ex culpa quam finxit protinus sententiam promulgat; nam sequitur :

VERS. 7, 8. *Quid est vir ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam, qui graditur cum operacionibus iniquitatum?* — Ecce judicium querens, judicium protulit, et post allegationem suam nulla beati Job expectata sententia, eum damnatione dignum ex reproborum societate judicavit. Ait enim: *Quis est vir ut est Job?* Ut utique subaudiamus, nullus; atque subiungit: *Qui bibit subsannationem quasi aquam.* Aqua autem cum bibitur, ita liquide sumitur, ut ad sorbendum nulla sui pinguedine retardetur. Subsannationem vero ut aquam bibere est, Deum sine aliquo obstaculo cogitationis irridere, ut eo quod superbit lingua vel conscientia, nulla trepidatio contradicat. Haec autem ejus sententia super beatum Job, quantum ab tramite veritatis exorbitet, illa etiam attestatione cognoscimus qua ad diabolum dicit: « Nunquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis super terram? » (Job 1, 8.) Ecce quem Veritas dicit absque comparatione justum, eum Eliu assertit absque comparatione peccatorem. Sed haec esse propria arrogantium predicatorum solent, ut etiam afflictos auditores suos magis districte corripere appetant, quam blande resovere. Plus enim student ut mala objurgando increpant, quam bona laudando conseruent. Unde scriptum est: « In ore stulti virga superbie (Prov. xiv, 4) » Nonnunquam vero etiam predicatores justi rigide ferunt; sed aliud est cum justitia stimulat; aliud cum superbia inflat. Justi cum severe corrugant, internæ dulcedinis gratiam non amittunt. Nam sepe pro inquietudine refrenanda pravorum, dnrriam districti vigoris assumunt, sed intus charitatis igne liquefunt, atque eorum amore ardent in quos aspera correctione salviant. Unde scriptum est: « Verba sapientium quasi stimuli, et sicut clavi in alium defixi (Eccl. xii, 11). » Sequitur :

VERS. 9. *Dixi enim: Non placebit vir Deo, etiam si cucurrit cum eo.* — Quod profecto quia minime dixerit, quisquis beati Job verba legit, agnoscit. Sed qui idecirco loquitur, ut semetipsum ostendendo superbiat, quid mirum si in altero fingit quod reprehendat? Sequitur :

VERS. 10. *Ideo, viri cordati, audite me.* — Ecce iterum fastu superbiae inflatus, eos tantummodo, qui quasi digne intelligendo se assequi valeant, querit.

VERS. 11. *Absit a Deo impietas, et ab Omnipotente*

iniquitas; opus enim hominis reddere, et juxta vias singularum restituere ei. — Benedixit, quia in omnipotente Deo iniquitas vel impietas non est, in hac vita nequam hoc semper agitur quod subjungit, quia juxta opus suum singulis et juxta vias reddet. Nam et multos illicita ac perversa perpetrantes gratuito prævenit, atque ad opera sancta convertit. Et nonnullos rectis actibus deditos flagello intervenientem corripit, ac si placentes quasi displiceant affigit. Salomon attestante, qui ait : « Sunt justi quibus mala veniunt, quasi opera egerint inopiorum, et sunt impii qui ita securi sunt, ac si justorum facta habeant (Eccl. viii, 14). » Verius ergo Eliu dicere si dixisset, quia in Omnipotente impietas atque iniquitas non est, etiam cum juxta vias proprias hominibus reddere non videtur, nam et quod a nobis non intelligitur, ex occultii judicii non injusta lance profertur. Sequitur :

VERS. 12. *Vere enim Deus non condemnabit frustra, nec Omnipotens subvertit judicium.* — Ad diabolum Dominus dicit : « Commovisti me adversus eum, ut affligerem eum frustra (Job n, 3). » Contraria quippe videntur, nisi subtili consideratione pensentur. Aliud namque est damnare, aliud affligere. Affigit ergo juxta aliquid frustra, sed frustra non dannat. An non juxta frusta Job affixerat, cum non debeat vitium, sed meritum augebat. Frustra enim condemnare non potest, quia damnatio fieri non ex parte ad aliquid potest. Quæ videlicet in extremo punit omne quod hic quisque commis-
it. Nec Omnipotens subvertit judicium, quia si misericordia recta videntur esse quæ patimur, recte tamen in occulo examine decernuntur. Sequitur :

VERS. 13. *Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem quem fabricatus est?* — Ut videlicet subaudias, nullum. Per se quippe mundum regit, quem per se condidit, nec eget alienis adjutoriis ad regendum, qui non equit ad faciendum. Sed haec idcirco colliguntur, ut liquido indicet quia omnipotens Deus, si per semetipsum regere non negligit quod creavit, quod bene creavit utique bene regit, quia quod pie condidit impiæ non disponit. Sequitur :

VERS. 14. *Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius et flatum ad se trahit.* — Curvum cor est, cum ima appetit, dirigitur cum ad superna elevatur. Si ergo homo cor suum ad Dominum dirigit, spiritum et flatum illius Dominus ad se trahit : spiritum videlicet pro internis cogitationibus ; flatum vero quo corpus trahitur, pro externis actionibus ponit. Deum ergo spiritum hominis et flatum ad se trahere est, ad conversionem sui desiderii, et interiora nostra et exteriora commutare, ut nihil jam menti exteriori libeat, nihil caro interiori vel si appetit, adipisci conetur. Sed omne quod homo est, ad eum videlicet a quo est et interiori desiderando serveat, et exteriori se edomando constringat. Sequitur :

VERS. 15. *Deficiet omnis caro simul, et homo in cincrem revertetur.* — Simul enim omnis caro deficit,

A quando jam nullis suis motibus servit, quia præsidens spiritus cuncta ejus fluxa restringit, et quodam distinctionis suæ gladio omne quod in illa male vivebat, interficit. Hoc nimur disciplina gladio semetipsum Jeremias interficerat cum dicebat : « Postquam convertisti me, egi penitentiam, et postquam ostendisti mihi, percussi femur meum (Jer. xxxi, 19). » Quid enim in fœno, nisi voluptas carnis accipitur? Et quid est quod ait : « Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum, » nisi postquam superna spiritualiter vidit; omne quod inferius in se carnaliter vivebat extinxit? In peccato enim quis que positus mortalitatis suæ obliscitur et terram se esse non meminit, dum adhuc per superbiam inflatur. Post conversionis vero gratiam, cum humilitatis spiritu tangitur, quid se esse aliud quam cinerem recordatur? In cinerem Abraham reversus fuerat, dicens : « Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis (Gen. 18, 27). » Hinc David ait : « Ausores spiritum eorum et deficient, » et reliqua (Psal. lxiii, 29). Sequitur :

VERS. 16. *Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, et ausculta vocem eloquii mei.* — Habent hoc proprium omnes arrogantes, ut cum fortasse acutum aliquid sentiunt, inde mox ad vitium elationis erumpant, sensusque omnium in sui comparatione despiciunt, seque in suo iudicio aliorum meritis anteponant. Ecce Eliu quomodo paulisper in elationem per verborum incrementa proficit. Sapius namque dixerat : « Si habes quod loquaris, responde mihi, » et reliqua (Job xxxiii, 32). Ac si diceret : Dic aliquid, si tamen dignus potueris esse qui dicas. Hinc autem ait : « Si habes intellectum, audi quod dicitur. Ac si aperte dicat : Audi me, si tamen dignus potueris esse qui audiat. Isti quotidiani defectus qui in cordibus reproborum fiant, quibus indesinenter ad deteriora descendunt. Sequitur :

VERS. 17. *Nunquid qui non amat judicium sanari potest? quomodo tu eum qui justus es, in tantum condemnas?* — Bonam quidem sententiam protulit, sed beato Job proferenda non fuit. In omni enim quod dicitur summopere intuendum est quid dicatur, cui dicatur, quomodo dicatur. Eliu autem attendit quod diceret, sed cui diceret, non attendit. Beatus quippe Job amabat judicium, quia causas suas subtiliter cum Deo pensare noverat, nec condemnaverat eum qui justus est; sed cur sine peccato percussus fuerat in dolore positus cum humilitate requirebat. Amat judicium quisquis vias suas subtiliter discutit, et secretarium cordis ingressus, quid Dominus ipse tribuat, quid ipse debeat Deo pensat. Arguens beatum Job quod judicium non amaret, et quia eum, qui justus est, condemnasset, illico ejusdem justi, id est, Domini justitiam subdit. Sequitur :

VERS. 18. *Qui dicit regi: Apostata; qui vocat duces impios.* — Sepe novimus quod plerique qui presunt inordinatum sibi metu a subditis exigunt, et non tam propter Dominum, quam pro Domino venerari volunt. Intus enim se tumore cordis extollunt, cum-

tosque subditos in sui comparatione despiciunt. Unde A scriptum est : « Duce te constituerunt, noli extolliri, sed esto in illis quasi unus ex illis (*Ecli. xxxii, 4*) ; » bene contra eos dicitur. Qui dicit regi : *Apostata*. Unusquisque enim superbis rector toties ad culpam apostasie delabitur, quoties praesesse hominibus delectat, honoris sui singularitate letatur. Sub quo enim sit non considerat, et quod aequalibus quasi non sit aequalis exultat. Ad viam namque pietatis ducerent, si subditorum oculis humilitatis exempla

A monstrarent. Dux quippe est impius, qui a tramite veritatis exorbitat, et dum ipse in praeceps ruat, ad abrupta sequentes invitat. Dux est impius, qui per tumoris exempla viam ostendit erroris. Paulus dux impius esse metuebat, cum potestatis sue celsitudinem reprimebat dicens : « Non querentes ab hominibus gloriam neque a vobis, neque ab aliis, cum possemus oneri esse ut Christi apostoli, sed facti sumus parvuli in medio vestrum (*I Thess. lxxi*). »

LIBER VICESIMUS QUINTUS.

Ipsa humane conditionis qualitas indicat quam B longe rebus caeteris præstat. Nam collata homini ratio asserit quantum omnia, qua vel vita, vel sensu, vel ratione carent, natura rationalis antecedit. Et tamen quia ab internis atque invisibilibus oculos claudimus, atque visibilibus pascimur, plerumque hominem non ex quod ipse est, sed ex his que circa ipsum sunt, veneramur. Cumque non intuemur quod ipse sit, sed quid possit, in acceptione personarum non ex personis, sed ex rebus adjacentibus ducimur, sicut fit ut in quoque apud nos inius in disceptatione veniat, qui foris honoratur, quia dum pro his quae erga illum sunt honorabilis habetur, rebus suis in examine nostro postponitur. At contra deo dicitor :

VERS. 19. Qui non accipit personam principum, C nec cognovit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem. — Potest autem per principem vel tyrannum quisque superbis intelligi, per pauperes vero humiles designari. Tyrannum ergo disceptantem contra pauperem non cognoscit omnipotens Deus, quia superbos omnes vitam nunc humilium deprimentes, in iudicio se nescire perhibet, dicens : « Nescio vos, unde sitis (*Luc. xiii, 25*) ; » Et quia sic poter cum vult destruit, sicut cum voluit potenter creavit, apte ratiocinando subjungitur : *Opus enim manuum ejus sunt universi*. — Atque mox subditur :

VERS. 20. Subito morientur, et in media nocte curvabuntur populi et pertransibunt. — Quamlibet sero de hac vita tollantur iniqui, subito et repente tolluntur, quia finem suum cogitando prævidere nesciunt. Subito est quod ante cogitare non potuit. Subito dives ille stultus est, qui horrea quæ preparavit deseruit, et inferni locum quem non prævidebat inventit. Unde ei dicitur : « Hac nocte repeatent animam tuam a te (*Luc. xii, 20*) ; » at contra de justis dicitur : « Vos autem, fratres, non estis in tenebris, ut vos dies illa, tanquam sur, comprehendat (*I Thess. v, 4*) ; » In media enim nocte curvati pertransibunt, qui in obscuritatis sue negligientia humiliati [humiliati] rapiuntur. Tunc curvabuntur per sententiam judicis qui nunc curvari negligunt per humiliatem cordis. Electi autem ne inviti curventur in morte,

sponste curvantur in humilitate. Unde sanctæ Ecclesiæ de conversa prole persecutorum dicitur : « Venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te (*Isa. lx, 14*) ; » Et bene de morientibus populis non ait transibunt, sed *pertransibunt*, qui etiam vivendo temporaliter quotidie ad finem tendimus, et præsentem vitam quasi quamdam vitam subigendo transimus; hoc ipsum moritoris vivere, quasi ad mortem ire est, et quod dies vita peragimus, quasi in itinere ad locum propositum tot passibus propinquamus. Sequitur : *Et auferent violentum absque manu*. — Subaudit, divina iudicia. Absque manu vero auferent cum qui manu violentus fuit; absque manu auferent, quia videlicet subito exitu urgente invisibiliter rapiunt, qui visibiliter rapiebat. Sequitur :

VERS. 21. Oculi enim ejus super vias hominum, et omnes gressus eorum considerat. — Tunc enim nequamquam considerare credebatur, quando violentus iste omne malum quod poterat inulta perpetravat. Estimabatur Deus injusti acta non cernere, quia differebat juste damnare, et magna ejus patientia quasi quedam negligentia putabatur. Iniquus quoque ipse toties se in peccatis suis non videri a Deo credidit, quoties inulta peccavit, cui per quemdam sapientem dicitur : « Ne dicas : Peccavi, et quid accidit mihi triste ? (*Ecli. v, 4*) ; » Emendare non vult nequitiam, pro qua dignam non protulit poenam. Gressus vero hominum vocat, vel singulas operationes quibus innitimus, vel alternantes motus intime cogitationis, quibus quasi passibus vel longe a Domino recedimus, vel pie ad Deum propinquamus; ad Deum enim quasi tot gressibus mens accidit, quot bonis motibus proficit, et rursum tot gressibus longe fit, quot malis cogitationibus decrescit. Sequitur :

VERS. 22. Non sunt tenebrae, et non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem. — Quid per tenebras nisi ignorantiam, et quid per umbras mortis, nisi oblivionem studuit designare ? De quorundam quippe ignorantia dicitur : « Tenebris obscuratum habentes intellectum (*Ephes. iv, 18*) ; » Et rursum de obliuione quæ in morte continet scriptum est : « In illa die peribunt omnes cogita-

tiones eorum (*Psal. cxlv*, 4). » Quia ergo per mortem A funditus oblivioni tradetur quidquid vivendo cogitatur, quasi quedam oblio est, et umbra mortis. Ac si ergo diceret: Idcirco ejus judicio nullus absconditur, quia nullatenus potest aut non videre quod fecimus, aut obliisci quod videt; quamvis intelligi tenebrae vel umbra mortis etiam aliter possunt. Omnis namque immutatio velut quedam mortis immutatio est. Id enim quod mutat, quasi ab eo quod erat interficit, ut desinat esse quod fuit, et incipiat esse quod non fuit. Lumen igitur verum, Creator videlebet noster, quia a nulla mutabilitate vicissitudine tenebrescit, nullis naturæ suæ defectibus obumbratur, sed ejus esse sine mutabilitate fulgere est; tenebrae ei vel umbra mortis dicitur non inesse. Unde alias scriptum est: « Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jac. 1*, 17); » et unde rursus Paulus apostolus dicit: « Qui solus habet immortalitatem, et lucem habitat inaccessibilem (*I Tim. vi*, 16). » Lux enim æterna, quæ Deus est, quanto incommutabiliter fulget, tanto penetrabiliter viget; et neque occulta nescit, quia cuncta penetrat; neque penetrata obliviscitur, quia incommutabilis durat. Sequitur :

VERS. 23. *Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium.* — Hic nimur non illud judicium designatur, quod per aeternam retributionem punit, sed quod mente conceptum per conversionem dilut. Ad illud quippe venire non desiderat, quisquis se per illud damnari formidat. Dum ergo dicitur: *Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium*, profecto ostenditur esse quoddam judicium, quod quandoque etiam a damnatis ac reprobis desideretur. Et quod est illud, nisi hoc de quo Paulus apostolus dicit: « Si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur (*I Cor. xi*, 51); » et de quo per prophetam dicitur: « Non est judicium in gressibus eorum (*Isa. lix*, 8); » et quod David ait: « Honor Regis judicium diligit (*Psal. xcvi*, 4). » Ut videlicet qui jam Deum honorat ex fide, sollicite judicet quid ei debeat in operatione. Illic propheta ait: « reduc me in memoriam ut judicemur simul, narra si quid habes ut justificeris (*Isa. xlvi*, 26). » Debet enim uniuscujusque mens et causas suas apud Dominum, et causas Domini contra se sollicita inquisitione discutere, debet D caute pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis perverse vivendo respondit. Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Unde bene Salomon ait: « Cogitationes justorum judicia (*Prov. xii*, 5). » Accedunt enim ad secretarium judicis intra sinum cordis; considerant quam districte quandoque feriat, qui diu patienter expectat; metunt in his quæ se egisse meminerunt; puniunt flendo quod perpetrasse se intelligent. Nec deest in hoc judicio mente conceptio omne ministerium quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio judicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod judicium eo certius punit, quo in-

terius saevit, quia videlebet ab exterioribus non accedit. Quia ergo nunc in potestate est internum mentis nostræ contra nos subire judicium recognoscendo accusemus nosmetipsos quales fuimus, penitendo torqueamus; non cessemus, dum licet, judicare quod fecimus. Audiamus caute quod dicitur: *Neque enim ultra in hominis potestate est ut veniat ad Deum in judicium.* Sequitur :

VERS. 24. *Conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro aliis.* — Postquam multa narrata sunt de pena malorum, subito infertur occultum judicium, quod pie super nos justoque disponitur, quomodo alii perdunt quod tenere videbantur, et alii accipiunt quod alii ex meritis perdunt. Cunctis autem liquet quod in illa extrema requisitione B examen publicum facturus est omnipotens Deus, ut alios ad tormenta deserat, alios ad participationem regni coelestis admittat. Sed hoc nunc secreto judicio quotidie agitur quod tunc publice demonstratur. Nam juste ac misericorditer singulorum corda, vel examinans vel disponens, alios in exteriora respuit, alios ad ea quæ sunt intrinsecus trahit. Hos accendi interna appetere, illos pro voluntatibus suis deserit exteriora cogitare. Horum mentem ad superna erigit, illorum superbiam in infimis desideriis mergit, et qui videntur humano judicio, jam in conspectu aeterni judicis stant. Quis enim hominum estimare potuisse Judam vivendi sortem etiam post ministerium apostolorum amittere? Et quis econtra latronem crederet causam vitae etiam in ipso mortis articulo invenire? Conteruntur etiam qui relicti coelestibus terram querunt. Quæ autem major poterit esse contritio, quam deserto Creatore creaturem querere? desertis supernis gaudiis, in infimis rebus inhiare? Unde bene per Prophetam dicitur: « Humiliat autem peccatores usque ad terram (*Psal. cxlvii*, 6). » Quod autem dicens *Conterit multos*, illico adjunxit, *innumerabiles*, multitudinem exprime studuit reproborum, quæ humanæ rationis numerum transit. Vel certe indicare voluit quod omnes qui perirent intra electorum numerum non habentur, ut eo sint innumerabiles, quo extra numerum currunt. Unde Propheta intuens tantos hoc Ecclesie tempore specie tenus credere, quantos nimurum certum est electorum numerum summamque transire, ait: « Multiplicati sunt super numerum (*Psal. xxxix*, 6). » Sequitur :

VERS. 25. *Novit enim opera eorum, et idcirco inducit noctem et conterentur.* — Sciendum summopere est, quod iniquus quisque duobus modis in nocte conteritur, vel cum exterioris judicii tribulatione percutitur, vel cum occulta sententia interius cœatur. In nocte corruit, cum per extremum judicium, vivendi lumen in perpetuum amittit. Unde scriptum est: « Ligate ei pedes et manus, et mittite eum in tenebras exteriores (*Matth. xxii*, 13). » Rursum in nocte iniquus conteritur, cum peccatorum precedentium confusione damnatus, veritatis lumen non invenit, et quid deinceps agere debeat non agnoscit.

Omne quippe peccatum quod tamen citius poenitendum non tegitur, aut peccatum est et causa peccati, aut peccatum et pena peccati. Peccatum namque quod poenitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Unde fit, ut non solum peccatum sit, sed peccatum et causa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo cæcata mens ducitur ad pejus et alio ligetur. Sed peccatum quod ex peccato oritur, non jam peccatum tantummodo, sed peccatum est et pena peccati, quia justo iudicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, ut præcedentis peccati merito etiam in aliis cadat. Hinc David ait : « Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, et non intreat in justitiam tuam (Psalm. LXXXI, 28). » Igitur quia præcedentibus peccatis cæcatus oculus cordis, ipsa cæcitas quæ peccantis animum ex ante actæ culpæ damnatione confundit, merito nox vocatur, quia per hanc ab oculis delinquentis lumen veritatis absconditur. Inducere autem noctem dicitur Dominus, non quod ipse tenebras inferat, sed quod obscura corda peccantium misericorditer non illustret, ut hoc ipsum in nocte cæcasse sit, a cæteris tenebris liberare voluisse. Sequitur.

VERS. 26. Quasi impios percussit eos in loco videntium. — In Scriptura sacra quasi aliquando pro similitudine, aliquando pro veritate ponit. Pro similitudine enim quasi ponitur, sicut Apostolus dicit : « Quasi tristes, semper autem gaudentes (II Cor. vi, 10). » Pro veritate autem ponitur, sicut Joannes ait : « Vidimus gloriam ejus gloriam quasi unigeniti a Patre (Joan. i, 14). » Hoc autem loco nihil differt utrum pro similitudine, an pro veritate sit positum, quia quolibet dicatur ordine, aperte prava malorum vita signatur. Impios vero Scriptura sacra proprie infideles appellat. Hac namque distinxta peccatores ab impiis discernuntur, quia cum omnis impius sit peccator, non tamen omnis peccator est impius; peccator enim dici etiam qui in fide pius est potest. Unde Joannes ait : « Si dixerimus quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est (I Joan. i, 8). » Impios vero proprie dicitur, qui a religionis pietate separantur. De talibus enim Prophetas ait : « Non resurgent impii in iudicio (Psalm. 1, 5). » Locus autem videntium sancta Ecclesia vocatur : in ipsa enim recte consistit, ut lumen verum, quod Deus est, videatur. Unde ad Moysen dicitur : « Est locus penes me, et stabis supra petram cum transibit mea majestas (Exodus. xxxiii, 21, 22). » Et post paulum : « Auferam manum meam, et videbis posteriora mea (Ibid., 23). » Multi quippe intra sanctam Ecclesiam positi pia specie, extra Ecclesiam inventi sunt impia conversatione. De quibus bene alias scriptum est : « Vidi impios sepultos, qui, cum adiverent, in loco sancto erant, et laudabant in civitate quasi justorum opera (Ecclesiastes. VIII, 10). » Sequitur :

VERS. 27. Qui quasi de industria recesserunt ab eo.
— Sciendum quippe est quod peccatum tribus mo-

A dis admittitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur, et gravius quidem infirmitate quam ignorantia, sed multo gravius studio quam infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccaverat, cum dicebat : « Qui prius fui blasphemus et persecutor, » et reliqua (Tim. i, 13). Petrus vero infirmitate peccavit. Industria vero peccaverant hi, de quibus dicebat ipse Magister : « Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent, » et reliqua (Joan. xv, 22-24). Sunt ergo nonnulli in Ecclesia, qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequeantur, et quæ ipsi negligunt facere etiam in aliis detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur, quia videlicet si vellent implere bona, nec B tam possent, ea quæ in se negligunt, saltem in aliis amarent. Sequitur : *Et omnes vias ejus intelligere noluerunt.* — Non enim infirmitate non intelligunt, sed intelligere noluerunt, quia sæpe quæ facere despiciunt etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est : « Servus nesciens voluntatem Domini sui et non faciens digna, plagis vapulabit paucis, et servus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens juxta eam, vapulabit multis (Luc. xii, 47, 48). » Impunitatem peccandi existimant remedium nesciendi. Qui nimur sola superbie caligine tenebrescant, atque ideo non discernunt, quia aliud nescisse, aliud scire noluisse. Nescire enim ignorantia est, scire noluisse superbia. Via quippe est incarnata omnis actio quam temporaliter gessit, viæ ejus sunt vivendi ordinis, quos ad se venientibus stravit. Tot itaque ad se venientibus vias praebuit, quot bene vivendi exempla monstravit. Humilitas ejus Prophetas vias aspercerat, cum suspirabat dicens : « In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas (Psalm. cxviii, 15). » Quia ergo superbi quique humilitatis Dominicæ facta contemnunt, recte dicitur, *viæ ejus intelligere noluerunt.* Viæ itaque ejus intelligere est, et humiliiter tolerare transitoria, et perseveranter exspectare mansura, ut exemplo Dominico æterna queratur gloria opprobriis temporibus comparata. Sequitur :

VERS. 28. Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum. — Cum enim isti superbiunt, clamant ad Dominum hi qui ipsis superbiuntibus opprimuntur. Vel certe, idcirco dicitur quod ad Deum facerent clamorem pauperum pervenire, quia isti eadentibus in eorum loco pauperes, id est humiles, spiritu subrogantur. Et quia hoc eorum casu factum est, ipsis fecisse referuntur, eo videlicet locutionis genere quo pugnare casta dicimus, quia pugnatur ex illis. Vel certe, quia cuncta quæ superioris dicta sunt, referri etiam ad rectores ecclesiasticos possunt, qui relicto prædicationis studio, sub occasione regiminis terrenis negotiis involuntur, apte subjungitur : *Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum.* Quia nimur, dum ipsi curis sacerdotalibus occupati prædicationis officium deserunt, gregem subditum in

quæclarum prouerpere clamore compellunt, ut quasi jure unusquisque subiectus de vita ficti pastoris immurmuret, cur tenet magistri locum, qui non exerceat officium, quanvis fortasse melius per tumorem potentium superbia Judeorum, et per clamorem pauperum desideria gentium figurantur, sicut attestante Veritate, per epulantenem splendide divitem Judaicus populus designatur. Et per vulneratum Lazarum, qui interpretatur *adjutus*, forma gentilis populi exprimitur. Illis ergo peccantibus pauperum clamor auditor, quia dum Judæi contra Deum superbiant, ad Deum vota gentilium perverterunt.

Sequitur :

Vers. 29. *Ipsa enim concedente pacem, quis est qui condemnet? Ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum?* — Nemo ergo discutiat cur stante Judaico populo dudum in infidelitate gentilitas jacuit, cur ad fidem gentilitate surgente Judaicum populum infidelitatis culpa prostravit. Nemo discutiat cur alius trahatur ex dono, alius repellatur ex merito. Si enim gentilitatem miraris assumptam, *ipso concedente pacem, quis est qui condemnet?* Si Judæam obstupesci perditam, ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contempletur eum? Itaque consilium summae et occultae virtutis satisfactio sit aperte rationis. Unde in Evangelio Dominus cum de hujus rei causa loqueretur, ait : « Confiteor tibi, Domine, Pater cœli et terre, qui abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (*Math. xii. 35*). » Sequitur : *Et super genies et super omnes homines.* — Ac si aperte admoneantur attendere, quia hoc iudicium quod super unam gentem describitur, etiam super omnes homines invisibili examinatione celebratur, ut alius repellatur, alius eligatur occulte, sed nullus injuste. Hoc ergo quod in maximis fieri cernimus, etiam in nobis singulis caute timeamus. Sic enim intenduntur divina iudicia super unam animam, sicut super unam urbem, sicut super unam gentem, sicut super universam generis humani multitudinem. Quia et sic intendit Dominus singulis, ac si vacet a cunctis, et sic simul intendit omnibus, ac si vacet a singulis. Qui enim omnia administrando implet, reget in pleno; nec universo deest cum disponit unum, nec uni deest, cum disponit universum, cunctæ scilicet naturæ sua potentia vetus operatur. Sequitur :

Vers. 30. *Qui regnare fecit hominem hypocritam propter peccata populi.* — Quia igitur de specie trans-

A ivit ad genus, nunc de genere se convertit ad speciem. Verum namque regem super Judæa regnare noluit, et idcirco ex gentibus meritis hypocritam accepit, sicut quoque Veritas in Evangelio dicit :

« Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me; alias veniet in nomine suo, hunc accipietis (*Joan. v. 43*). » Potest etiam per hypocritam, caput

B Antichristus [Antichristi] designari; seductor quippe ille tunc sanctitatem simulat, ut ad iniquitatem trahat, sed propter peccata populi regnare permittitur, quia nimis tunc ipsi subillius regimine præordinantur,

qua digni ejus Domino ante secula prescierunt qui peccatis subsequentibus exigunt, ut sub illo iudiciis præcurrentibus disponantur. Quod ergo tunc

C Antichristus super impios regnat, non est ex injuria judicis, sed ex culpa patientis; quanvis ple-

rique et principatum illius non viderant, et tamen ejus principatu peccatorum suorum conditione deserviunt, quia et quem dominanter sibi minime conspiciunt, eum procul dubio perverse vivendo

venerantur. An non ejus membra sunt qui per affectatione sanctitatis speciem appetunt videri quod non sunt? Ille namque principaliter hypocrisim sumet,

qua cum sit damnatus homo et nequam spiritus, Deum se esse mentitur, sed procul dubio ex ejus

nunc corpore prodeunt qui iniquitates suas sub tegmine sacri honoris abscondunt, ut professione

D videri appetant, quod esse operibus recensant, quia enim scriptum est : « Oannis qui facit peccatum, servus est peccati (*Joan. viii. 54*). » Quanto nunc

liberius peragunt perversa que volunt, tanto ejus servitio obnoxii obligantur. Sed queri potest ratio-

nabiliter quomodo hoc in loco dicitur, quod *regnare hypocritam* Dominus facit, cum hac de re specialiter queritur per prophetam dicens : « Ipsi regnare-

runt, et non ex me; principes extiterunt, et non cognovi (*Ose. viii. 4*). » Quis enim recte sentiens

dicat, quia facit Dominus quod minime cognoscit; sed quia sciens Dei approbare est, nescire reprobare. Unde quibusdam quos reprobavit dicit : « Nescio vos unde sitis. Discedite a me, omnes operarii iniqui-

tatis (*Luc. xiii. 25-27*). » Et aliquando facere Dei est, cum id, quod fieri prohibet, irascendo permittit metire. Unde et regis *Egypti* cor se obdurare asseruit, quia videlicet obdurari permisit. Miro modo

E hypocritas Dominus regnare facit et nescit; facit sinendo, nescit reprobando.

LIBER VICESIMUS SEXTUS.

Vers. 31, 32. *Quia ergo locutus sum ad Deum, te quoque non prohibeo. Si erravi, tu doce me. Si iniquitatem locutus sum, ultra non addam.* — Sicut sepe contingit ut bona loquantur et mali, multa Eliu

fortia paulo superius se dixisse memorial, et secundus idcirco, ne fortasse erraverit, requirebat. Neque enim requireret, si se errasse credidisset. Est namque, ut dixi, propria arrogantium fraus, ut tunc de

errore requirere studeant, quando se neverint non errasse. Qui rursum requirere vel argui de errore despiciunt, si quando se errasse veraciter cognoscunt. Sequitur :

VERS. 33. *Nunquid a te Deus expedit eam, quia dis- plicuit tibi?* — Ac si diceret : Ego coram Deo rationes positurus sum. Cur modo iniquitas mea a te reprehenditur? Quæ constat quia, quod in iudicio a te non requiratur. Recti viri, cum injuste ab hominibus impetruntur, ad supernum iudicium recurrunt. Unde et ab eodem Job dicitur : « Ecce in cœlo testis meus, et conscius meus in excelsis (Job xvi, 20). » Et quia ei summopere placere cupiunt, ejus solius testimonium requirunt. Perversi quoque quia iustum vitam deserunt, sed nonnunquam eloqua scrutantur, cum de suis male gestis increpantur, hoc assumunt in argumento defensionis, quod justi proferunt cum testimonio puritatis. Unde eis et consuetudo jam facta est, ut si quis eos de factis suis arguat, Dei magis iudicium quam hominum querant. A Deo enim et cum se dammandos neverint, iudicari metuunt, iudicari ab hominibus erubescunt. Proponunt ergo magis quod metuunt, ut hoc minus declinare valeant quod erubescunt. Scriptum quippe est : « Unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo (Rom. xiv, 12). » Quia vero esse culpabiliores solent hi qui loqui in contentione inchoant, quam qui responderint, subdidit dicens : *Tu enim cœpisti loqui, et non ego.* — *Eo se innocentem credidit, quo pulsatus erupit, nimis nesciens quia innocens non tempore defenditur, sed ratione.* Quid enim ejus defensionibus adminiculatur? Quod si tacenti nulla intulit, recte tamen inchoanti prava respondit. *Quod si quid nosti melius, loquere.* Quamvis, dum non ait, quia melius nosti, sed quid melius nosti, loquere, nimis hoc ipsum superbisse est, de melioris scientia dubitasse. Ecce, dum quasi humiliiter beato Job loqui tribuit, quod intrinsecus gestaret, ostendit. Sequitur :

VERS. 34. *Viri intelligentes loquuntur mihi.* — Dignatus videlicet si beato Job loqui præsumeret, qui quasi ejus intelligere verba non posset. Et quia non solum ad loquendum, sed etiam ad audiendum beatum Job indignum fuisse judicavit, sequitur : *Vir sapiens audiat me.* — Ac si diceret : Huic loqui injuste conceditur, qui etiam audire verba sapientium non meretur. Atque mox aperte quam despecta de illo sentiat, manifestat dicens :

VERS. 35. *Job autem stulte locutus est, et verba illius non sonant disciplinam.* — Sine discipline locutum beatum Job creditit, quia justum se in suis operibus fuisse memoravit. Verum fortasse Eliu diceret, si ea quae beatus Job de seipso narraverat, non de illo hæc eadem ipse discipline auctor æstimasset. Innocentem enim Job se asserit flagellatum, quem Deus etiam perhibuit frustra percussum. Quod ergo vox percussi superbum sonuit, quæ a sententia ferientis nullatenus discrepavit? Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant, imo mentiendo superbiunt, qui contra veritatem se

erigunt quam relinquunt. Qui enim necessitate cogente, vera de se bona loquitur, tanto magis humilitati jungitur, quanto et veritati sociatur. Sequitur :

VERS. 36. *Pater mi, probetur Job usque ad finem.* — Ecce hoc quod de arrogante tumore conceperat, in verbis etiam maledictionis exaltat, sed fortasse benevole vim probationis optaret, si stetisse cum in probatione judicasset. Ut vero aperte malitia ejus crudelitatis appareat, probare adhuc per flagella deprecatur quem inter flagella lapsum fuisse jam queritur, premissi quod sensit, ut apertius cognosci debeat quod optat. Adhuc feriri postulat quod jam peccasse sub manu ferientis accusat. Propria hæc arrogantium vota sunt, ut vitam dolentium examinari acrius deprecentur, quia quanto sibimet ipsis justiores sunt, tanto alienis doloribus duros existunt. Nesciunt enim in se passionem alienæ infirmitatis trahere, et sicut suæ, ita etiam proximi imbecillitati misereri. Viri autem veraciter sancti flagellari quempiam etiam pro culpa cognoscunt, et si quædam ejus inordinata corripunt, ad quædam tamen dolentia compatuntur, et sciunt sic tumentia premere, ut sciant etiam cruenta resovere, quatenus in eis cum dura emolliunt, infirma roborent. Sequitur : *Ne desinas ab homine iniquitatis.* — Hominem iniquitatis vocat, quem Deus justum præ omnibus superba attestatione denuntiat. Sequitur :

VERS. 37. *Qui addit super peccata sua blasphemiam.* — Accusat eum et pro peccatis suis flagella meruisse, et post flagella peccasse. Longe vero aliter Dominus iudicat, qui et frustra flagellatum insinuat, et bona duplicita post flagella retribuit; poena enim debetur culpæ, non præmium. Beatus ergo Job sine culpa locutus ostenditur, quem post locutionem præmia subsequuntur. Sequitur : *Inter nos interim constringatur, et tunc ad iudicium provocet sermonibus suis Deum.* — Ac si diceret : Ex nostra assertione cognoscat, quia nequaquam divine examinationi sufficiat. Sequitur :

CAPUT XXXV.

Igitur Eliu rursum locutus est. — Omnis qui multa loquitur, in locutione sua semper incipere studet, quatenus inchoatione ipsa suspensos auditores faciat, et eo attentius taceant, quo quasi novum audire aliquid expectant. Sequitur :

VERS. 1, 2. *Nunquid tibi aqua videtur tua cogitatio, ut dices : Justior Deo sum?* — Quis beatus Job justiorem se Deo non dixerit, omnis qui textum historiæ legit agnoscat. Sed ait : « Proponat æquitatem contra me, et perveniat ad victoriam iudicium meum (Job xxiii, 7). » Vitam suam videlicet pensans, et causas percussionis ignorans, ut sœpe jam dictum est, pro diluendis peccatis se credidit, et non pro augendis meritis flagellari, et idecirco iudicium suum ad victoriam pervenire consiit, est, quia culpam in se, pro qua debuisset percuti, non invenit. Quod quidem de illo et Dominus ad diabolum dixit : « Commovisti me adversus eum, ut affi-

gerem eum frustra (*Job* ii, 5). » Vel certe intueri Redemptoris nostri presentiam potuit. Ipse enim qui est virtus Patris et sapientia, etiam ejus aequitas non inconvenienter acceperit. Quam seilicet aequitatem, quia Deus inquis fugientibus incarnationem ostendente contra posuit, eos protinus ab iniuritate revocavit. Sequitur :

VERS. 3. *Dixisti enim : Non tibi placet quod rectum est, vel quid tibi proderit, si ego peccavero ? — Si tota libri series attenditur, nil horum beatus Job monstratur, sed arrogantes cum non possunt reprehendere juste que sunt, reprehendunt mentiendo que non sunt.* Sequitur :

VERS. 4. *Itaque ego respondebo sermonibus tuis et omnis tuis tecum. — Dictis superioribus quasi beati Job culpabilia verba narravit, atque ex eis sibi materiam loquendi preposuit; sed verbis subsequentibus forti acumine discutit hoc quod sibi ad dicendi materiam fallaciter fixit, et fortis quidem sunt sententiae que sequuntur, sed beati Job personae minime congruant.* Sequitur :

VERS. 5, 6, 7. *Suspice calum, et intuere, et contemplare æthera, quod alior te sit. Si peccaveris, quid ei nocebis ? Et si multiplicata fuerint iniuriae tuae, quid facies contra eum ? Porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipies ? — Quamvis beato Job scienti majora nequaquam dici ista debuerunt, vera tamen sunt quæ dicuntur, quod videlicet Deo nec peccata nostra noceant, nec bene gesta concurrant.* Sequitur :

VERS. 8. *Homini, qui similis tui est nocebit impietas tua, et filium hominis adjuvabit justitia tua. — Sed inter haec illud solerter intuendum quod dicitur : *Sus, ice calum, et intuere, et contemplare æthera quod alior te sit.* Haec enim dicens, nimirum colligit ut considerare debeat quanto minus Deo actiones sua aut prosit aut nocet, cui altitudine cœli atque ætheris prodesse vel nocere non possit. Quamvis in cœlo vel æthere possumus supernas potestates accipere, divinis semper obtutibus inherentes, ut cum angelicos spiritus longe adhuc a nobis distare conspicimus, ipsis Creatori atque Dominatori spirituum quanto distamus interior agnoscamus, corpoream tamen cœli ætherisque materiam hoc loco sentire nil obstatamus. Nam si vigilanter exteriora conspicimus, per ipsa eadem ad interiora revocamus. Unde Paulus ait : « Invisibilia ejus, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas (*Rom.* 8, 10). » Humanæ impietas ei nocet, quem pervertendo inquinat, et rursum cum adjuvat nostra justitia, quem a pravis actionibus mutat. Noceri enim vel a juvari nesciunt ea quæ vel a bono corrumphi, vel a malo permutari non possunt. Supernæ igitur potestates eo ledi vel juvari nequeunt, quo esse jam incommutabiles acceperunt. Sequitur :*

VERS. 9. *Propter multitudinem calumniatorum clamabunt et ejulabunt propter eum brachii tyrannorum. — Calumniatores recte dicere poossumus omnes ini-*

quos, non solum qui exteriora bona rapiunt, sed etiam qui malis suis moribus et vite reprobæ exemplo interna nostra dissipare contendunt. Illi namque ea quæ nobis extra sunt, invadere ambiunt, isti nos prædari interius querunt; et quia in hoc mundo abundat malorum vita quæ cruciat, recte dicitur : Propter multitudinem calumniatorum clamabunt. Quisquis enim male vivere suo nos exemplo compellit, adhuc in nobis voce calumniatoris uitur. Quisquis vero peccatum suadens, etiam terrere nos appetit, jam contra nos brachio tyrannidis sævit. Aliud est enim vilia suadere vivendo, aliud jubendo terrere. Sequitur :

VERS. 10. *Et non dixit : Ubi est Deus qui fecit me ?*

— *Mos saceræ Scripturæ est, ut a singulari numero ad pluralem subito transeat, atque a plurali ad singularem vertatur. Unde et Elii a plurali numero in singularem veniens, ad personam subito infirmi uniuscujusque transivit, fortasse quia a singulis melius recognoscitur quidquid dici singulariter auditur, ut ad cor suum quisque redeat, et in semetipso hoc quod de unoquoque dicitur reprehendat. Quisquis enim adversitatum tribulatione frangitur, a quo factus est minime contemplatur. Nam qui quod non erat fecit, factum sine gubernatione non deserit, et qui benignè hominem, nequaquam cruciari injuste permitut. Sequitur : Qui dedit carmina in nocte. — Carmen in nocte est, lœtitia in tribulatione, quia et si pressuris temporaliter affligimur, spe iam tamen de æternitate gaudemus. Carmina Paulus in nocte prædicabat, dicens : « Spe gaudentes, in tribulatione patientes (*Rom. xii, 12*). » Carmen in nocte David expresserat, qui dicebat : « Tu es refugium a pressura quæ circumdidit me, exultatio mea, redime me a circumdantibus me (*Psal. xxxi, 7*). » Sequitur :*

VERS. 11. *Qui docet nos super jumenta terra, et super volucres cœli erudit nos.* — *Jumenta terra sunt, qui usu vite carnalis ima appetunt; volucres vero cœli sunt, qui superbae curiositatis studio sublimia perscrutantur. Illi vivendo se deponunt infra quam sunt; isti inquirendo se elevant ultra quam possunt. Illis per sacra eloquia dicitur : « Nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus (*Psal. xxxi, 9*). » Istorum superbus labor*

*increpatur, dum dicitur : Altiora te ne quiescieris, et fortiora te ne scrutatus fueris (*Ecli. iii, 22*). » *Docet igitur nos Deus super jumenta terra et super volucres cœli. Quia dum hoc quod sumus, agnoscimus, nec carnis nos infirmitas dejicit, nec superbia spiritus levat, nec defluendo inis subjicitur, nec superbiendo de sublimibus inflatur. Qui enim labitur carne, jumentorum appetitu prosternitur, qui vero extollitur mente more volucrum quasi levitatis penna sublevatur. Et est sensus, subaudis, hoc quoque non dixit. Hoc itaque quod jumentis et volucribus antecellit, cum non dicit in tribulatione memorari. Ac si diceret : Infirmitus quisque idcirco nequaquam se in perturba-**

tione corroborat, quia et in tranquillitate non temperat, et idcirco nescit adversa tolerare, quia constitutus in prosperis cogitatione se non novit a volatu volucrum premere, nec carnales motus a jumentorum ingluvie sublevare. Quod quidem intelligi etiam aliter potest: *Qui docet nos super jumenta terra, et super volucres cœli erudit nos.* Nam sicut jumentorum vocabulo signatur vita hominum carnis adhuc motibus subditorum, ita appellatione volucrum figuratur elatio spiritum superborum, ut per jumenta quidem terreni homines, per volucres vero demona designentur. Unde cum semina Dominus juxta viam diceret occidisse, subiunxit: *i. Venerunt volucres cœli, et comedebant ea* (*Matth. XIII, 4*), nimurum per volucres signans aeras potestes. Sancti autem viri, quia nec infirma hominum exempla appetunt, nec rursum daemonicâ subtilitate falluntur, et *super jumenta terra, et super cœli volucres*, virtute eruditio ex crescunt. Paulus *super jumenta jam terræ eductus fuerat*, dicens: *¶ Multi ambulant, ¶ et paulo post: ¶ Quorum finis interitus, quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt; nostra autem conversatio in cœlis est* (*Phil. III, 18*). Et rursum, *super volucres cœli eruditum se neverat*, cum dicebat: *¶ Nescitis quoniam angelos judicabimus?* (*I Cor. VI, 3*). Ac si diceret: *Infirmus pusillanimitate victus ista non dixit, et idcirco eum adversitatis tentatio perculit, quia transquilitatis tempora haec cuncta transeuntia nulla perfectione superavit.* Sequitur:

VERS. 12. *Ibi clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum.* — Ibi, videlicet in tribulatione, ut econtra de gaudio scriptum est: *¶ Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi* (*Psal. CI, 29*). Sed videbunt, incertum, utrum dicat, propter superbiam malorum non exaudiet, an propter superbiam malorum clamabunt. Intelligi autem melius potest, si non exaudi potius, *propter malorum superbiam*, quam clamare referantur. Nam quod propter malorum superbiam clamant, supra jam dictum est. Ergo nobis hoc versu innuitur, quod paulo subtilius attendatur, quia sœpe oppressi quidem, dum clamaverint, ex se quidem merentur audiri, sed tamen eorum desideria propter opprimentium superbiam differuntur. Justus quippe Dominus, et suos permittit temporaliter opprimi, et violentorum malitiam nequiter augeri, ut dum horum vita in purgatione teritur, illorum nequitia consummetur. Ac si dicere: *Reatus opprimentium audire voces prohibet oppressorum, nec eripiuntur visibiliter justi, quia salvari invisibiliter non merentur injusti.* Unde rursum per prophetam dicitur: *¶ Cum viderit sapientes morientes, simul insipiens et stulti peribunt* (*Psal. XLVIII, 15*). Sequitur:

VERS. 13. *Neque enim frustra audit Deus, et Omnipotens singulorum causas intuebitur.* — Notandum quod duo sint dicta, quia et clamantem non frustra audit, et tamen quod patitur respicit, et

A exaudiri voces dissimulat, et quod unusquisque tolerat non ignorat. Nemo ergo qui tardius auditur, credat quod a superna cura negligitur. Sepe enim nostra desideria, quia celeriter non flunt, exaudiuntur, et quod implere concite petimus ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sequitur:

VERS. 14. *Etiam cum dixeris, non considerat, jndicare coram illo, et expecta eum.* — Fortasse enim, dum clamor noster quasi negligitur, spes quæ cordi inerat confirmatur, et superna adjutoria defutura credimus, quia tardius impetramus; ac pene inconsiderata Deo esse ingemiscimus, quia inulta toleramus. Sed cum nos ista desperationis procella conturbat, concussa mens citius in portum spei se collocat, si causas suas, cum Domino subtiliter B pensat, si bona ejus ad memoriam revocat, si mala quæ bonis ejus reddidit apud semetipsam callide non accusat, si perpendit quod ab eo juste meruit, et quod clementer accipit. Ac si diceret: *Cum idcirco Deus considerare non creditur, quia tarde miseretur, intima cogitationis ingredere, atque illuc coram eis oculis cause tue judicium suscipe, et que ipse vivendo contulisti, vel quæ miserabiliter percepisti, discerne.* Nam qui semet ipsum coram Deo non judicat, eum dum affligitur, non exspectat. Sequitur:

VERS. 15. *Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur valde.* — Scelus quippe Deus diu tolerat, quia in perpetuum damnat, et furorem nunc inferre dissimulat, quia effundendum sine fine in posterum servat. Electorum namque est hic conteri, ut ad præmia debeant æterna hæreditatis erudiri; nostrum est hic flagella percipere, quibus servatur de æternitate gaudere. Hinc enim scriptum est: *¶ Flagellat omnem filium quem recipit* (*Hebr. XI, 6*). Hinc ad Joannem dicitur: *¶ Ego quos amo arguo et castigo* (*Apoc. III, 19*). Notandum vero est, quod subintulit *valde*, quia et si quæ longanimer tolerat, quædam tamen in hac etiam vita flagellat, et hic nonnunquam ferire inchoat quod æterna damnatio consummat. Ergo et nonnulla percutit, et nonnulla inulta derelinquit, quia si nulla resecaret, quis Deum res humanas curare credidisset? Et rursum si hic cuncta percuteret, extreum iudicium unde restaret? Sequitur:

VERS. 16. *Ergo Job frustra aperuit os suum, et absque scientia verba multiplicat.* — Haec nimurum inferens, beatus Job, et nihil scisse asserit, et multa dixisse; et cum ipse que sentit loquaciter inferat, hunc de vitio loquacitatis accusat. Sed hoc quoque esse proprium arrogantium solet, ut et pauca credant que ipsi multa dixerint, et multa credant, que ipsi paucæ dicuntur. Sequitur:

CAPUT XXXVI.

VERS. 1, 2. *Addens quoque Eliu etiam, haec locutus est: Sustine me paululum, et indicabo tibi.* — Multa jam dixerat, et sustineri adhuc paululum sperat, quia videlicet arrogantes grave se damnum perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi brevitate

constringant; tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanta se potuerunt multiplicitate loquacitatis aperire. Sequitur: *Adhuc habeo quod pro Deo loquar.* — Quia enim saepe sibi sentiunt silentii reverentiam non deferri, Dei nonnunquam potentiam de quo quasi loquuntur insinuant, ac sub praetextu illius sibi silentium exigunt, quod minime merentur. Quia vero nonnunquam doctores sancti crebro repetunt, si qua obscurius dicunt, ut quae occula predicant auditorum cordibus voce haec iterationis infundant, plerumque hoc appetunt etiam arrogantes imitari, et insolenter ea quae dixerint replicant. Sequitur:

Vers. 5. *Repetam scientiam meam a principio.* — Sed quia nominata scientia tumor cordis in voce claruerat, arrogans aperte agnoscitur, si non citius aliquo velamine pallietur. Sequitur: *Et operatorem meum probato justum.* — Ut, dum quasi pro Dei Justitia loquitur, apud humana judicia quidquid arroganter affluit excusetur. Sequitur:

Vers. 4. *Vere enim absque mendacio sermones mei.* — Cum ab infirmis auditoribus se intelligi non posse conspiquant, solent plerumque etiam justi laudare bona quae dicunt, non quod ipsi suis laudibus inhibant, sed quod auditores subaudiendi sollicitudine accendant, ut dum eorum voce præferuntur, ab illorum cordibus ardentiore affectu rapiantur. Unde Paulus, cum mira Corinthiis et multa dixisset, adjunxit: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii; cor nostrum dilatatum est (II Cor. vi, 11).* Sed arrogantes, dum cor bonorum nesciunt, et solas aliquando voces imitantur, offerunt laudando quae dicunt, non quod eis torpor audientium displaceat, sed quod sibi inhibanter placent. Sequitur: *Et perfecta scientia probabitur tibi.* — Nimurum sensit se magna dicturum, sed tumenti corde hoc quod de semetipsa sublimiter estimavit, tacere non potuit, et idcirco quod rectum sensit, laudando præcurrat, quia jam quidem divino iudicio reus eset, si magna de se saltem silendo sensisset. Ante subtile enim veritatis examen securi omnino non sumus, etiam si humano iudicio quod in nobis reprehendi debeat non habemus. Sequitur:

Vers. 5. *Deus potentes non abicit, cum et ipse sit potens.* — In usu vite mortalis quedam ex semetipsis sunt noxia, quedam vero ex his quae circa ipsa versantur. Ex semetipsis quedam sunt noxia, sicut peccata atque flagitia; quedam vero nonnunquam nobis ex his quae circa ipsa sunt nocent, sicut temporalis potentia vel copula conjugalis. Bonum namque est conjugium, sed mala sunt quae circa illud ex hujus mundi cura succrescent. Unde et Paulus ait: *Qui autem cum uxore est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat uxori (I Cor. vii, 33).* Magna est etiam potentia temporalis, quia habet Deum meritum suum, de bona administratione regiminis. Nonnunquam tamen eo ipso quo preeminet ceteris, elationis cogitatione intumescit, subjectos despicit, ex quo respicere ceteros designatur, sive usque

A ad ejus similitudinem dicitur, de quo scriptum est: « Omne sublime videt, et ipse est rex super universos filios superbie (Job xli, 25), » et de cuius corpore dicitur: « Generatio cuius excelsi sunt oculi, et palpebra eius in alta surrecta (Prov. xxx, 15). » Deum quippe imitari desiderat qui, fastigium potentiae alienis intentus utilitatibus, et non suis elatus laudibus, administrat; qui prelatus ceteris prædose appetit, non præses. Tumoris namque elatio, non ordo potestatis, in crimen est; potentiam Deus tribuit, elationem vero potentiae malitia nostræ mentis inventit. Tollamus ergo quod de nostro contulimus, et bona sunt quae Deo largiente possidemus. Sequitur:

Vers. 6. *Sed non salvat impios, et judicium pauperibus tribuit.* — Scriptura sacra plerumque pauperes humiles vocare consuevit. Unde in Evangelio cum advectione spiritus nominantur, dum dicitur: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum (Matth. v, 5). » Quia enim divitiae visibiliter potentes ostendunt, apud semetipsos pauperes sunt, qui elati in suis conscientiis non sunt. Eos vero impios vocat, qui aut a fidei pietate disjuncti sunt, aut in hoc quod fideleri credunt, pravis sibi moribus contradicunt. Omnipotens Deus elatos destruit, humiles vero per *judicium liberos reddit*, vel certe *judicium pauperibus tribuit*, quia hi qui nequierit opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos judices veniunt. Sequitur:

Vers. 7. *Non auferat a justo oculos suos, et reges in solo suo collocat in perpetuum et illi eriguntur.* — Abstulisse enim a justis oculos suos fortasse Dominus creditur, quia in justorum crudelitatis hic sine vindicta lacerantur, sed famulos suos tunc magis respicit, cum injuste eos nequitia persequantis affligit. Vident enim quod humiliter tolerent, nimurum iam prævidet, quid illic eis misericorditer recompenset. Reges autem bene sancti viri Scripturae sacre testimonio vocantur, quia tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præses neverunt. Quia igitur ab hac potestate regiminis, ad potestatem transeunt retributionis, dicatur recte: *Reges in solo collocat in perpetuum.* Semetipsos enim regendo ad tempus fatigati sunt, sed in regni erectionis interno solo in perpetuum collocantur, et eo illic accipiunt [incipiunt] alios digne judicare, quo hic nesciant semetipsis nequiter parcere. Hinc enim alias dicitur: « Donec iustitia convertatur in *judicium* (Ps. xciii, 15). » Aptè autem *in perpetuum* subdens, aptè quid dicat insinuat; si enim de terreni regni solo diceret, nullatenus *in perpetuum* subdidisset, quia quique illud arripiunt, profecto non in eo *in perpetuum*, sed temporaliter collocantur. Bene autem subdidit, et *illuc eriguntur*, ac si intentioni audientis invenerit [innuerit] dicens: *Quia hic humiliati sunt, illic eriguntur.* Sanctis namque viris iste locus humilitatis est, ut ille sit celsitudinis. Unde

alias scriptum est : « Hunniasti nos in loco afflictionis (Ps. xlvi, 20). » Sequitur :

Vers. 8. Et, si fuerint in catenis, et vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, et seclera eorum, quia violenti fuerunt. — Catene obligationis sunt, ipsa adhuc retentio peregrinationis. Ligatum se his catenis Paulus aspexerat, cum dicebat : « Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse (Philip. 1, 23). » Paupertatis funibus victimum se esse cernebat, quando veras divitias intuens, eas etiam discipulis exorabat, dicens : « Ut scitis quae sit spes vocationis ejus, quae divitiae gloriae hereditatis ejus in sanctis (Ephes. 1, 18). » Bene autem post ista subditur : *Indicavit eis opera eorum, quia violenti fuerunt.* Cum enim supernam gloriam magis amando cognoscimus, tunc mala, quae egimus, graviora fuisse sentimus. Unde et Paulus post perceptam gratiam supernorum, ea quae in se studia virtutum crediderat fuisse, jam seclera cognoscebat dicens : « Qui prius fui blasphemus, et persecutor et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate (Tim. 1, 13). » Vt certe. « Sed quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta (Philip. iii, 7). » Sequitur :

Vers. 10. Revelabit quoque aurem eorum ut corripiat, et loquetur ut revertantur ab iniuitate. — Aurem revelare est intellectum cognitionis aperire; revelata vero aure unusquisque corripitur, quando intrinsecus aeternorum bonorum desiderium percipit. Potest vero in catenis et funibus paupertatis, pena etiam temporalis afflictionis intelligi. Quia saepe jubentis verba non audiunt, ferientis verberibus admonentur, ut ad bona desideria pena trahant quos premia non invitant. Unde per Prophetam dicitur : « In freno et camo maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te (Psal. xxxi, 9). » Sequitur :

Vers. 11. Si audierint et observaverint, complebunt dies suos in bono, et annos suos in gloria. — Per bonum recta actio, per gloriam vero superna retributio designatur. Qui ergo obedire praeceptis coelestibus student, dies in bono contemplantur, annos in gloria, quia et cursum presentis temporis in recto opere, et consummationem suam perficiunt felici retributione. Séquitur :

Vers. 12. Si vero non audierint, transibunt per gladium, et consumentur in stultitia. — Quia et vindicta eos in tribulatione percudit, et finis in fatuitate concludit. Sunt etenim nonnulli quos a perditis moribus nec tormenta compescunt. De quibus per prophetam dicitur : « Percussisti eos, nec doluerunt, flagellasti eos, et renuerunt suscipere disciplinam (Jer., v, 3). » Bene ergo dicitur, quod per gladium transeunt, et in stultitia consumuntur, quia peccata quae flagellis emendare debuerant, flagellis exagerant. Et hic iam ejus percussiones sentiunt, et illuc justae retributionis supplicia non evadunt, fatuitas quippe stultitiae est, quod illas sic iniquitas obligat, ut a culpa eos nec pena compescat. Sequitur :

A VERS. 13. Simulatores et callidi provocant iram Dei.

— Cum simulatores dicere, apte subjunxit, et callidi, quia nisi ingenio calleant, quod videri appetunt, congrue simulare non possunt. Sunt enim nonnulla vitia quae etiam a sensu tardioribus facile perpetrantur. Elatione namque intumescere, avaritiae aestibus inhibere, luxurie pulsanti succumbere etiam quilibet obtusus potest. Simulationis vero falsitatem exsequi, nisi quis subtilioris ingenii fuerit, non potest. Quisquis enim ilius est, ad custodienda videlicet duo, continua observatione dividitur, ut calidè noverit et occultare quod est, et ostentare quod non est. Iram quippe Dei mereri est, etiam nesciendo peccare : provocare vero est, mandatis illius sciendo contraire; scire bonum, sed despiciere; facere posse, sed non velle. De quibus voce Dominica dicitur : « Va vobis, Scribæ et Pharisæi, quia similes estis sepulcris dealbatis (Matth., xxiii, 27). » Sequitur : *Negre clamabunt cum vinciti fuerint.* — Omnis iniquus, qui, cum iniquus sit, sanctus videri appetit, in flagelli percussione deprehensus, fateri quod iniquus est erubescit. Quasi liberi vero sumus, cum nulla correctione castigamur; quasi vincimur, cum flagello percussio-
nis astringimur. Vineti igitur tanto clamamus altius, quanto in percussione positi, peccata nostra veracius confitemur. Simulatores etiam deprehensi flagello percussione extremæ, quia confessionem puram vel afflitti exercere negligunt, quasi vinciti clamare contentiuntur, quamvis intelligi etiam aliter potest. Omnis enim qui, cum iniquus sit, dici sanctus ab hominibus non pertimescit, et si iniquum se tacita cogitatione reprehendit, tamen dum sepius sanctum audire se cœperit, hoc quod de se intrinsecus tenebat amittit. Dum vero subita percussione feriuntur, iniquos se vel veraciter fateri, vel sicut sunt deprehendere omnino non possunt, quia videlicet sanctos se humana professione crediderunt. Quibus bene per prophetam dicitur : « Redite, predicatores, [Prævaricatores] ad cor (Isa. lxi, 8). » Sequitur :

C VERS. 14. Morientur in tempestate animæ eorum. — Quasi tranquillum namque videbantur vivere, cum de sanctitatis curarent laude gaudere. Sed tempestate subita eorum anima moritur, quia humana laudis pessima tranquillitate letabatur. Hinc quippe eos turbo subito rapit percussio-
nem, quos arrogantia externi favoris extollit; et, dum amplectuntur in laude quod non sunt, repente inventiunt in ultione quod sunt. Sequitur : *Et vita eorum inter effemina-
tos.* — Si enim viriliter viverent, laus transitoria nulla eos corruptione vitariet. Ut de electis Propheta persuadet dicens : « Viriliter agite, et confortetur cor vestrum (Psal. xxx, 25). » Igitur simulatorum vita inter effemina-
tos moritur, quia laudis luxuria corrupta reperitur, translatione vero alia non habetur, vita eorum inter effemina-
tos, sed vita eorum vulneretur ab angelis; utrumque tamen, eti sermone discrepat, ratione concordat. Quia effeminatorum vitam angeli vulnerant, dum nuntii veritatis eam jaculis sancte predicationis impugnant. Quia

igitur de damnatione reproborum quid agatur, autem dividimus, de erectione humilium quid sequatur auidamus. Sequitur :

VERS. 15. *Eripit pauperem de angustia sua.* — Pauper de angustia sua eripitur, cum unusquisque humiliis de hac peregrinationis sue afflictione liberatur. Sequitur : *Et revelavit in tribulatione aurem ejus.* — Aurem in tribulatione revelare est auditum cordis verberum plagis aperire. Cum enim praecepta despiciimus, distinctione nobiscum agitur, ut flagella timeamus. Sequitur :

VERS. 16. *Igitur salvabit te de ore angusto latissime.* — Omnis qui viam vitae deserens, in peccatum se tenebras dejicit, semetipsum quasi in puteum vel in foveam mersit. Si vero diutina perpetratione etiam consuetudine iniuritatis opprimitur, ne ad superiora jam possit exsurgere, quasi angusto ore putei coartatur. Unde David propheta sub specie peccantium exorat, dicens : « Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me putei os suum (*Psal. lxviii, 16.*) ». Latissime quippe de ore angusto salvatur, qui et post iniuritatum jugum, ad libertatem boni operis poenitende reducitur. David propheta conclusio nem angustioris aspexerat, cum dicebat : « Salvam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici (*Psal. xxx, 8,9.*) ». Latissime autem salvatum se neverat, cum subderet dicens : « Statuisti in loco spatiose pedes meos (*Ibid.*) ». Sequitur : *Et non habente fundamentum super se.* — Omne peccatum fundamentum non habet, quia non ex propria natura subsistit. Malum quippe sine substantia est, quod tamen utcumque sit, in boni natura coalescit. Quem enim rapit iniuritas, infernus absorbet. Alter. Infernus vero non habere fundum recte creditur, quia quisque ab illo rapitur, in immenso devoratur. Alter. Nam sicut quis in puto mergitur, putei fundo retinetur, ita corruens quasi in quadam fundi loco consistenter anima, si semel lapsa in aliqua se peccati mensura retineret. Sed cum peccato in quo labitur, non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora dejicitur, quasi in puteum cecidit, fundum non invenit quo figatur. Esset enim fundus putei, si fuisset mensura peccati. Sequitur : *Requies autem mensa tua erit plena pinguedine.* — Requies mensa est refectio satietas internæ, quæ pinguedine plena dicitur, quia in æterna voluntatis preparatur (*59.*). Hujus mensa epulas escribat Propheta cum diceret : « Satiabor dum mani estabili gloria tua (*Psal. xvi, 25.*) ». Sequitur :

VERS. 17. *Causa tua quasi impii judicata est, causam judiciumque recipies.* — Bonorum causa tristitia est, quorum causa quasi impii judicatur, quia eorum hic justitia paterno flagello fatigatur, ut ad ampliorem vigiliam, non solum perceptione mandatorum, sed etiam verberum percussione doceantur. Sed causam judiciumque recipiunt, quia ex ea justitia qua modo vivunt, tunc in culmine judicantur.

(59) Videtur hic verbum aliquod deesse.

A iræ potestatis enitescunt, ut tanto tunc potentius cuncta judicent, quanto nunc in eis subtilius cuncta judicantur. Haec Eliu quando spondendo intuit, que beatus Job semper credendo stabiliter tenuit. Sequitur :

VERS. 18. *Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas.* — Arrogantes enim iræ motui deputant, quidquid a sancta Ecclesia geritur censura discipline, et quia humanæ laudis appetitu benigni student semper apparere, nullos censem districtionis severitate corrigidos. Unde a bonis rectoribus,

sicut superius dictum est, opprimi testimant, quos invitatos cernunt a viitis coerceri. Autore autem Domini quia in cunctis mundi partibus sancta Ecclesia culmine religionis excrevit, hanc ipsam temporalem potentiam, quia quidem bene utitur, obtre-

ctando in vitium elationis inflectunt. Moraliter : Omnis per quem necesse est aliena vitia corrigi, semetipsum prius debet solerter intueri, ne dum alium ulciscitur, ipse ulciscendi furore supereretur.

Plerumque enim mentem sub obtenui justitiae ira immanitas vastat, et dum quasi sœvit zelo rectitudinis, rabiem explet furoris, justeque si facere aestimat, quidquid ira nequierit dictat. Quia videlicet si is, qui corrigere nititur, ira supereretur, opprimit antequam corrigat, et, dum plus quam debet acceditur, sub justæ ultiōis obtenui ad immanitatem crudelitatis effrenatur. Sequitur : *Nec multitudo locorum inclinet te.*

— Ac si idem sancta Ecclesiæ humilitatem magis inter prospera conservant arrogantium voce dicatur. Quia ubique fidei reverentia coleris, cave ne ejusdem reverentia fastibus extollaris; quosdam quippe conspicunt, quia sub religionis obtenui vitio elationis intumescunt, et quod in quibusdam jure reprehendunt, hoc injuste ad crimen omnium pertrahunt. Notandum vero quod non ait : Nec multitudo locorum extollat te, sed ait :

Nec multitudo locorum inclinet te. Omnis enim qui temporaliter extollitur, eo ipso quo extollitur, inclinatur : quia cum se exterius erigit, intus cadit. Moraliter : In tot quippe locis inclinatur, in quot supervacuis curis extendimur. Nam sicut locus est corporis, spatium corporale, ita locus est mentis unaquaque intentio cogitationis. Quæ dum huc illucque impelluntur, si dilectione aliqua cogitationis sue libenter occupatur, velut in loco quadam ponitur, ut quiescat, nam quoties victi tedium a cogitatione in cogitationem ducimur, quasi fessa mente de loco ad locum migramus. Tot itaque loca culmen mentis inclinant, quot subortæ cogitationes unitatem bona intentionis dissipant. Recta etenim mens stare, si uni cui debuerat cogitationi, semper inhaeret. Sequitur :

VERS. 19. *Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.* — Quos alios esse Ecclesiæ robustos accipimus, nisi eos qui ad vincenda mundi hujus desideria et cœpiis sublimibus, et consummatis proiectibus convalescent ?

Magnitudo itaque ejus in robustorum suorum vita consistit, quia tunc gloriōsior redditur, cum pro defensione veritatis, ad mortem usque ab electis illius constanti virtute certatur. Arrogantes igitur viri, subductis de hoc mundo apostolis, subductis ad superna martyribus, quia fortasse doctores valentioresne propositos abunde esse conspiciunt, quasi soli se remansisse intra Ecclesiam suspicantur. Unde dum se preferunt ei, velut consulentes illuminant, dicentes : *Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.* Ac si apertis exprobationibus dicat : Nequaque magnitudinem habere confidas, quia subductis prioribus partibus, jam non habes de quorum vita glorieris. Dicunt haec profecto nescientes, quia omnipotens Deus Ecclesiam suam digna sine administratione non deserit; nam cum fortes ad premium vocat, eorum vice debiles ad certamina roborat. Cum illos suscipiendo remunerat, istis laborum vires quas remunret, subministrat. De quibus eidem sanctae Ecclesiae dicitur : *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Constitues eos principes super omnem terram (Psal. XLIV, 17)* » Moraliter : Robusti quippe sunt motus cordis, cum nulla, nisi quae virtutis sunt, sentiunt. Sed magnitudinem et robustos motus deponimus, quando pulsante vitio cogimur pensare quod sumus. Robustos motus deponimus, quando non jam de virtute attollimur, sed in culpa consentiendo obruendi ipsa qua quatinus, infirmitate formidamus. Ac si aperte diceretur : Omne quo intrinsecus de bona actione intumueras reprime, et cordis motus quos ex recto opere robustos habueras, depone, quia jam in ipsa adversitatis tentatione consideras, quam frustra prius de te magna elatus astimabas. Quae videlicet magnitudo idcirco absque tribulatione deponenda dicitur, *quia nimis tentatione humilitas proficit.* Prospera est ipsa adversitas, quae mentem ab elatione custodit, sed tamen sine magna tribulatione non agitur, cum tranquilla mens irruente tentatione quasi repentina hoste turbatur. Sequitur :

VERS. 20. *Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.* — Ac si aperte arrogantes dicant : Ignorantiae tuae obscuritate non agas, ut in loco fortium numerositatem subroges infirmorum. Populi quippe nomine designantur, qui quasi vulgari consuetudini dediti, in cunctis quae appetunt, passim vivunt. Noctem vero protrahere est, ut pro robustis populi ascendant, si per negligentiam agitur, ut doctorum et fortium loca indecū ac debiles sortiantur. Populi pro robustis ascendunt, quando hi qui

A vivere inique didicerunt, pastorum loca percipiunt, quod recte quidem dici poterant, si humiliter diceatur. Moraliter : Nox quippe protrahitur, cum suborta de tentatione tristitia consolatione concita non sinitur; nox protrahitur, quia mōrē animi confusis cogitationibus elongatur. Nam, dum mens posita in tentatione, considerat quod a virtutis suę pristina soliditate repellitur, superductis moribus, quasi quibusdam tenetris cæcatur, atque ab omni luce gaudii ejus oculus clauditur, dum sollicita trepidat ne, hoc quod esse dudum cōperat, funditus amittat. Unde et bene dicitur quod in hac nocte pro robustis populi ascendunt, quia videlicet in hoc nemore tentationis pro robustis motibus cogitationes indignæ et multiplices in corde prosiliunt. Nam dum se in perturbatione conspicit, jam pœnæ amissæ quod fuerat, fluctus in se innumeros tumultusque coacervat. Ac si quippe diceret in tentatione deprehensus : citius tenebras mōroris incide, ne, qui in tranquillitate de te alta senseras, in perturbatione quoque deterius cogitationum te caligine confundas. Quod recte Eliu diceret, si tamen cui diceret sciret. Nam haec beato Job tanto minus congruunt, quanto ab illo omnia altius sciuntur. Sequitur :

VERS. 21. *Care ne declines ad iniquitatem, hanc enim capisti sequi post miseriam.* — Hoc profecto arrogantes Ecclesiae miseriam vocant quod despiciunt Deo ejus multitudinem suspicantur, et eo illam altiore elatione contempnunt, quo et despiciunt Deo funditus suspicantur. His igitur figurata expositione transcursi, jam nunc inferenda sunt quae moraliter sentiuntur, ut figura Ecclesiae cognita, quam expressam generaliter credimus audiamus etiam quod ex his verbis in singulis specialiter colligamus. Moraliter : Iniquitatem post miseriam sequitur, qui post malā quae post correctionem sustinet ferventi corile, impatientię fastib⁹ inflammatur. Quod beatum Job perpetrasse Eliu creditit, quia eum, inter flagella possum, liberis effari vocibus audivit; videlicet nesciens quia, omne quod dixit, non hoc de iniquitate impatientie, sed de virtute veritatis protulit, qui ab interni judicis sententia nec cum se justificaret, erravit. Quid est hoc quod, dum ad eam declinari vetat, de ea protinus quasi ad quam declinatum jam fuerit, dñm̄; nisi quod arrogantes viri plus videri judges quam consolatores volunt? Unde et nonnunquam ea districtis sententias feriunt, quae nata in corde suspicantur, et prius quam certa sit culpa delinquentium, profertur invectio districta verborum.

LIBER VICESIMUS SEPTIMUS.

VERS. 22. *Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, et nullus ei similis in legislatoribus.* — Hoc in loco Eliu Redemptoris nostri adventum humilem non hu-

milis conspicit, et eum prophetando prædicat, quem elatis motibus impugnat. Ac si dicat : Qui humilietur in infirmitate, excelsus manet in fortitudine.

Pau. etiam attestante, qui ait : « Quia etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei (11 Cor. xiii, 4). » Sequitur. *Nullus ei similis in legislatoribus.* Legislator Moyses, legislator Josue, legislatores etiam prophetae. Legis atores cunctos dicere possumus, quos ex legge scimus admonuisse recta populum. Sed huic Mediatori in legislatoribus similis nullus est. Quia isti gratuitu vocati ex peccatis ad innocentiam redeunt, et ab his quae in semetipsis experti sunt, predicando alios reducunt. Redemptor autem noster homo sine peccato est, filius sine adoptione, nec perpetravit unquam quod redarguit, et sic mundo ex humanitate loquitur, ut tamen eidem ante secula ex divinitate dominetur. Sequitur :

Vers. 23. *Quis poterit scrutari vias ejus, aut quis ei dicere : Operatur iniquitatem ?* — Ac si dicatur : Cujus perscrutari actio non potest, quo pacto reprehendi potest ? Nemo enim bene judicat quod ignorat. Tanto ergo debemus sub ejus iudiciis silendo quiescere, quanto et rationem judiciorum illius nos cernimus non videre. Unde et bene subditur :

Vers. 24. *Memento quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.* — In Scriptura sacra aliquando viri angeli, aliquando autem perfectae vite homines memorantur. Nam quia aliquando vir angelus dicitur, Daniel propheta testatur, qui ait : « Ecce vir Gabriel (Dan. ix, 21). » Rursus quia virorum nomine perfectae vite homines exprimuntur, in Proverbii Sapientia loquitur dicens : « O viri ad vos clamito (Prov. viii, 4). » De Domino igitur viri canunt, cum ejus nobis potentiam vel superni spiritus, vel perfecti quique doctores innoscent. Sed tamen *opus ejus ignoratur*, quia nimis iudicia illius ipsi etiam qui hunc prædicant impenetrata venerantur. Et sciunt ergo quae prædicant, et tamen ejus opera ignorant, quia cognoscunt eos per gratiam a quo facti sunt. Hinc Psalmista ait : « Qui posuit tenebras latibulum suum (Psal. xvii, 12). » Et item : « Iudicia tua abyssus multa (Psal. xxxv, 7). » Ac si aperie diceret : De quo fortis quique locuti sunt, ejus opera tue mentis oculis absconduntur, quia mensuram tue noticie, eo quod humanitate circumscriptis, transirent. Sequitur :

Vers. 25. *Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.* — Omnis homo eo ipso quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum qui se condidit Deum esse, quem nimis jam videre est, dominationem illius ratiocinando conspicere, procul quippe eum intueri est, non iam illum per speciem cernere, sed adhuc ex sola operum suorum admiratione pensare. Procul illum hic etiam electi conspicunt, quia neclum claritatis illius per acumen intime visionis apprehendunt, cui et si jam per amorem juxta sunt, adhuc tamen ab illo terrena habitationis pondere disjunguntur, quem nimis reprobi etiam cum in iudicium venientem viderint, procul intuentur, quia non eum in divinitatis forma, sed in sola, qua et comprehendi potuit, humanitate conspicunt. Sequitur :

A **Vers. 26.** *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* — Superiorius dixerat : *Ecce Deus excelsus.* Nunc iterum dicit : *Ecce Deus magnus.* Quid est, quod ecce dicimus de hac re quam in praesenti monstramus, et quia Deus ubique presens est, cum dicitur de illo, *ecce*, etiam non videntibus adesse memoratur ? Bene autem vincere eum nostram scientiam narrat, quem videri ab hominibus dixerat, quia etsi ex ratione conspicitur, magnitudo illius nulla nostri sensus subtilitate penetratur. Sequitur : *Numerus annorum ejus inestimabilis.* — Dicere utrumque aeternitatem voluit, et ipsam aeternitatis longitudinem annos vocavit. Cum enim brevitatem temporis dilatare volumus, momenta per horas, horas per dies, dies per menses, menses autem per annos extendimus. Quia ergo amplum quiddam dicere voluit, sed quid diceret latius non invenit, in Deo annos sine astimatione numeri multiplicavit, dicens : *Numerus annorum ejus inestimabilis*, ut dum ea que apud se sunt proliza multiplicat ; aeternitatis longitudinem se mentiri non posse infirmitas humana cognoscat. Sequitur :

B **Vers. 27.** *Qui auferat stellas plures, et effundit imbres ad instar gurgitum.* — Sunt enim in coeli facie aliæ stelle quas nulla pluvia subsequitur, et aliæ producent quae arenam terram imbris infundunt. Igitur quoties in sancta Ecclesia recte quidam vivunt, sed tamen prædicare eamdem rectitudinem nesciunt, stellæ quidem sunt, sed in siccitate aeris natæ, quia per exemplum bene vivendi lucere ceteris possunt, sed per prædicationis verbum pluere nequeunt. Cum vero in ea quidam et recte vivunt, et aliis eamdem rectitudinem verbis prædicationis influunt, quasi ad proferendas pluvias in coeli stelle producuntur ; quæ sic vitae sue meritis luceant, ut etiam sermone prædicationis phuant. An non in hoc celo astrum pluviae Moyses exstitit ? Sic quippe Isaías et Jeremias, et ceteri prophetæ fuerunt, quorum videlicet animas ab hac corruptibili carne susceptas, quia ex presenti vita superna iudicia auferunt, quasi a coeli facie stelle pluviae subtrahuntur, et ad occultum astra redeunt, cum peractis suis cursibus sanctorum animæ in thesauris dispositionis intime reconduuntur. Sed, cum prophetas abstulit, eorum vice Dominus apostolos misit, qui in similitudinem gurgitum pluerent, id est ubiore prædicatione emanarent. Possunt quoque per stellas pluviae sancti apostoli designari. De quibus Iudeæ reprobatae per Jeremiam dicitur : « Prohibite sunt stellæ pluviarum et serotinus imber non fuit (Jer. iii, 5). » Stellas pluviae ergo Dominus abstraxit, atque ad instar gurgitum imbres fudit, quia cum Iudea prædicatorum apostolos abstulit, doctrina novæ gratiæ mundum irrigavit. Sed ablatis stellis pluviae in mare gurgitum imbres dedit, qui etiam reductis ad superna apostolis, per expositorum sequentium linguis, fluenta divinæ scientie diu abscondita largiori effusione patefecit. Nam quod illi sub brevitate

locuti sunt, hoc exponendo isti multiplicantur auxilium. Sequitur :

VERS. 28. Qui de nubibus fluunt. — Hi quippe gurgites de nubibus fluunt, quia si ex sanctis apostolis vis intelligentiae non inciperet, nequaquam per ora doctorum largior manaret. In Scriptura enim sacra aliquando per nubes, mobiles quique homines designantur, ut illud Salomonis : « Qui observat ventum non seminat, et qui considerat nubes numquam metit (*Eccle. xi, 4*). » Ventum immundos spiritus, nubes vero subjectos homines appellat. Aliquando prophete, ut illud : « Tenebrosa aqua in nubibus aeris (*Psal. xvii, 12*). » Aliquando apostoli ut illud : « Mandabat nubibus meis, ne super eos pluant imbre (*Isa. v, 6*). » Sequitur : **Quæ prætexunt cuncta despernatur.** — Nubes cum super aerem prætexunt, si in cœlo oculos attollimus, non cœlum, sed ipsas intuemur. Quia ergo carnales homines sumus, cum superna appetere nitimur, quasi in cœlum oculos levamus, et velut in cœlum aciem tendimus, quia pressi usu eorum corporalium, doceri spiritualia conanmur. Sed quia transire intellectus ad divina non sinitur, nisi prius per sanctorum præcedentium exempla formetur, quasi jam cœlum noster oculus suspicit, sed nubes videt, quia comprehendere quæ Dei sunt, appetit; sed vix mirari ea qua hominibus collata sunt potest. Unde et alias dicitur : « Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis (*Psal. lxxv, 5*). » More enim nubium extensa despernatur nos Patrum vita tegimur, ut ad fructum secundi germinis infundamur, et quasi intuentes cœlum prius nubes aspicimus, quia ante bonorum facta admirando certimus, et post illa quæ sunt cœlestia experiendo penetramus. Sequitur :

VERS. 29. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum. — Extendit nubes Dominus, dum ministris suis predicationis aperiens, eos in mundi latitudine circumquaque diffudit. Bene autem dictum est : **Quasi tentorium suum.** Tentorium quippe in itinere poni solet, et cum predicatores sancti in mundum mittuntur, iter Domino faciunt. Unde scriptum est : « Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam (*Mal. iii, 1*). » Et unde rursus per Psalmistam dicitur : « Iter facie ei qui ascendit super occasionem (*Psal. lxvii, 5*). » Iter quippe per eos agit, dum humanis cordibus eorum eloquio infundit, atque in hoc itinere tentorium Dei sunt. Hæc eadem corda sanctorum, quibus quasi in via quiescendo tegitur, dum per hæc ad mentes hominum veniens, agit quæ dispositus, et non videtur. Sequitur :

VERS. 30. Et fulgurare lumen suum despernatur. — Quid enim sentire fulgura, nisi miracula debemus? De quibus per Psalmistam dicitur : « Fulgura multiplicabis, et conturbabis eos (*Psal. xvii, 45*). » Per has ergo nubes lumine suo fulgurat despernatur, quia per predicatores suos insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat. Sequitur : **Cardines**

(60) *Vulg. In manibus.*

A **quoque maris operiet.** — Omnipotens enim Deus coruscantibus nubibus cardines maris operuit, quia emicantibus prædicatorum miraculis ad fidem etiam terminos mundi perdixit. Ecce enim pene cunctorum jam gentium corda penetravit. Ecce in una fide Orientis limitem Occidentisque conjunxit. Sequitur :

VERS. 31. Per hæc enim judicat populos, et das escas multis mortalibus. — Per hæc, nimis verba prædicatorum, id est, guttas nivium, per hæc, fulgura miraculorum, Deus populos judicat, quia eorum terrore ad punitam vocat. Nam, dum superna audiunt, dum mira opera attendunt, mox ad corda sua redeunt, et sese de anteaactis pravitatibus affligentes, æterna tormenta pertimescant, sed B per easdem nubes per quas terror affligitur, etiam esca datur, quæ magna prædicatorum dispensatio est, ut sic sciant superbientium mentes affligere, ut etiam afflictas noverint consolationis eloquio nutrire, quatenus et peccantes de æternis suppliciis terreat, et punitientes de supernis regni gaudiis pascant. De hoc quippe iudicio dicitur : « Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta erunt (*Joan. xx, 23*). » De his quoque dicitur : « Date illis vos manducare (*Matth. xiv, 16*). » Ac si dicaret : Si sanctos suos in ministerio prædicationis extendit, eorumque verba miraculsi adjuvat, totius mundi limites advocate, per quæ et prius superbientes judicat, et post verbum consolationis nutriendis in spe humiles roboretur. Notandum quod non ait, omnibus, sed *multis*, quia videlicet scriptum est : « Non omnium est fides (*I Thess. iii, 2*). » Et quibusdam dicitur : « Proprieta vos non auditis, quia ex Deo non estis (*Joan. viii, 47*). » Sequitur :

VERS. 32. Immanibus (60) abscondit lucem. — Immanes quippe sunt, qui se elatis cogitationibus abscondunt. Quos contra Isaías ait : « Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobisnet ipsis prudentes (*Isa. v, 21*). » Quos contra etiam Paulus ait : « Nolite prudentes esse apud vosmet ipsis (*Rom. xii, 16*). » Sed his immanibus lux absconditur, quia nimis superbientibus veritatis cognitio denegatur. Unde per semetipsam Veritas dicit : « Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (*Matth. xi, 25*). » Sequitur : **Et præcepit ei, ut rursus adveniat.** — Quia veritatis lumen, quod elatis occupatisque mentibus absconditur, afflictis humiliatisque revelatur. Lux quippe advenit, cum afflita mens ipsas quas de perituriis rebus tribulationum tenebras tolerat, agnoscit, quia nisi aliquid ex lumine interno perciperet, ne hoc ipsum, quia lumen perdidera, videret. Quod specialiter intelligi etiam de Judæis potest, qui idcirco Redemptori nostro in carne venienti contradicere ausi sunt, quia apud semetipsos immanes exstiterunt. Sed his immanibus lux absconsa est, quia superbi lumen veri-

tatis dum persequuntur, amiserunt. Sed quia in finem mundi ad fidem recipiendi sunt, recte subjungitur : *Et praecepit ei ut rursus adveniat.* Unde et per Isiam dicitur : « Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliqua salva sicut (Isa. x, 22). » Tunc quippe lux ad eos revertitur, cum ipsi ad confitendam Redemptoris nostri potentiam convertentur. Si autem in manibus, nequaquam per dominum easum unum nomen, sed duas partes orationis accipimus. Potest et aliter intelligi, quia in manibus lux absconditur, cum apud rectum judicem iniqui quique in suis operibus cæcantur. Cui tamen præcipitur ut rursus adveniat, quia dum peccatores se e suis viribus salvari non posse cognoverint, gratiae lumen accipiunt, et protectionis intime radiis illustrantur, ut majori ardore postmodum coelestem patriam diligent, quam prius in terrena delectatione flagabant. Sed haec cum de coelesti patria loquimur, cum inesse mira claritate prolixa angelorum agmina audimus, ad nosmetipsos mentem adserimus, et quod terrena gestamus, membra cogitamus. Qua consideratione permotum cor a male sibi concium trepidat, et tante illius quam audit patriæ civem se fieri posse desperat. Sequitur :

Vers. 33. *Annuntiat de ea amico suo quod possessio ejus sit.* — Amicus veritatis est recte amator actionis. Unde et ipsa Veritas discipulis dicit : « Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis (Joan. xv, 14). » Amicus quippe animi custos dicitur. De hac igitur luce æternæ patriæ *amico suo Deus annuntiat quod possessio ejus sit*, ut nequaquam se infirmitatis desperet, nequaquam hoc quod creatus, sed quod recreatus est, penset; sed tanto certius sciat, quia illius lucis claritatem possideat, quanto nunc vitiorum pulsantium tenebras verius calcat. Sequitur : *Et ad eam possit ascendere.* — Quid enim difficilis quam homini, in terra edito terrena et fragili membra gestanti, colorum alta condescendere, supernorum spirituum arcana penetrare? Sed eorundem spirituum ad nos Conditor venit, seque hominem etiam sub ipsis exhibuit. Sicut de illo Patri per Prophetam dicitur : « Minuisti eum paulo minus ab angelis (Psal. viii, 6). » Et quia inter nos et eosdem spiritus discordantes scandalum repetit, mira potentia, mirabiliori etiam pietate summa creans, ima suscipiens, una cum summis junxit. Hinc est enim quod, eodem Rege nato, angelorum chori in ejus annuntiatione prodeunt, hymnum dicunt, et de victa prava vita discordia hos, quos dum despexerant, cives agnoscent, consono ore prædicantes : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bona voluntatis (Luc. ii, 14). » Is ergo qui propter nos minor angelis exstitit, aequales nos angelis virtute suæ minorationis fecit. Unde et moriendo docuit mortem non metu, resurgendo de vita confidi, ascendendo de coelestis patriæ hæreditate gloriari; ut quo caput præuisse conspiciunt, illuc se subsequi et membra grataletur. Unde bene et ab

A eodem nostro Capite dicitur : « Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquile (Luc. xvii, 37). » Sequitur :

CAPUT XXXVII.

Vers. 1. *Super hoc expavit cor meum.* — Ac si dicat : In admirationis excessum se transtulit; et quia novæ spei spiritu mens afflata est, semetipsam, qualis in vetusta cogitatione fuerat, reliquit quia pavor, dum mortem percudit, banc a semetipsa alienam reddit. Nonnunquam Latini interpretes extasim pavorem vocant. Sequitur : *Et motum est de loco sno.* — Locus quippe humani cordis delectatio est vita presentis, sed cum divina aspiratione tangitur, locus nostri cordis fit amor æternitatis. Consideratione igitur internæ patriæ de loco suo animus B movetur, quia derelictis infirmis, in supernis cogitationibus ponitur. Sequitur :

Vers. 2. *Audite auditionem in terrore vocis ejus.* — Mos sacri eloquii est, ut cum audiri aliquid per auditum insinuat, audiri eudem auditum dicat. Sicut Habacuc ait : « Domine, audivi auditum tuum, et timui (Habac. iii, 2). » Notandum vero est quod vox Dei non in gaudio, sed in *terrore* audiri perhibetur, quia nimis peccator quisque, dum sola quæ terrena sunt, cogitat, dum cor oppressum in infirmis cogitationibus gestat, si repente divinae gratiae aspiratione tangitur, hoc ante omnia intelligit quod cuncta quæ ait districta æterni Judicis animadversione puniantur. Auditio igitur vocis Dei, prius in *terrore* fit, ut post tertiarum in dulcedinem, qui ante nos distincti judicii timore castigat, ut jam castigatos superna dulcedinis consolatione reficiat. Sequitur : *Et sonum de ore illius procedentem.* — Sonus de ore Dei est vis timoris de superna irruens aspiratione, quia, cum nos de venturis Dominus aspirando replet, procul dubio de male gestis præteritis terret. Potest autem per os Dei unigenitus Filius designari. Os ergo Domini non immerito ipsum accipimus, per quem nobis omnia loquitur. Hinc est etiam quod propheta ait : « Os enim Domini locutum est (Isa. i, 20). » Per sonum vero oris, potest ejusdem Domini Spiritus sanctus designari. Unde et alias in ejusdem Spiritus significazione scriptum est : « Factus est repente de celo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis (Act. ii, 2). » Sonus igitur de ore Domini procedit, cum consubstantialis ei Spiritus ad nos per Filium veniens, surditatem nostram insensibilitatem rumpit. Unde in Evangelio dicitur : « De meo accipiet et annuntiabit vobis (Joan. xvi, 14). » Potest ergo, et per terrorem vocis vis fortitudinis, et per sonum oris dulcedo consolationis intelligi, quia quos Spiritus sanctus replet, prius eos de terrena actione terrificat, et postmodum spe celestium consolatur, ut tantum post confitendo præmiis gaudeant, quanto prius sola supplicia conspicio metuebant. Sed quia sunt nonnulli qui Deum res humanas curare non estimant, et eas ferre fortuitis motibus putant, sequitur :

Vers. 3. *Subter omnes caros ipse considerat, et*

lumen ipsius super terminos terra. — Possunt cœli nomine sancti predicatores designari. Hinc enim scriptum est : « Cœli enarrant gloriam Dei (*Psal. xviii.*, 2). » Sunt namque nonnulli, quia cum mita apostolorum opera audiunt, quia has virtutes nunc in Ecclesia non vident, subtractam ab Ecclesia supernam gratiam suspicantur, nescientes quod sicut dicit Apostolus : « Linguae in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus (*I Cor. xiv.*, 22). » Sed elevatis cœlis Dominus inferiora considerat, quia et ablatis summis predicatoribus incessanter etiam insima nostræ infirmitatis curat. Et quasi *subter cœlos lumen illius terræ terminos* respicit, quia post sublimem vitam præcedentium etiam peccatorum mores actusque signa nunc per vitam fidelium cerebro non exerit, ab eisdem tamen fidelibus per virtutem operum nunquam recedit. Potest etiam intelligi *lumen illius super terminos terra*, quod prædictio supernæ gratiae dum gentes ad fidem colligit, intra semetipsam mundi limites clausit. Vel certe termini terra sunt fines hominum peccatorum, et sœpe contingit, ut plerique Deum deserant, et vitaœ sua tempora in desideriis carnalibus expendant. Sed tamen cum superna gratia respicit, in extremis suis ad Deum redeunt, quæ sint iudicia æterna cognoscunt, cuncta quæ se perverse egisse meminerunt fletibus puniunt, atque haec vere se insequi rectis operibus ostendunt, quibus subsequente justitia profecto totum dimittitur, quod ante deliquerit. Hinc etiam per prophetias spiritum Anna dicit : Dominus judicabit fines terra (*I Reg. ii.*, 10). »

VERS. 4. *Post eum rugiet sonitus.* — Quem enim Dominus illustrando repleverit, ejus vitam procul dubio in lamentum vertit, atque illuminat menti, quo magis æterna supplicia insinuat, eo hanc durius de transacta nequitia genitibus fatigat. Sequitur : *Tonabit vox magnitudinis sua.* — Vox enim magnitudinis Deus tonat, cum se nobis bene jam per lamenta preparatis, quam sit magnus in supernis insinuat. Quasi enim de celo tonitruis procedit, cum nos incuria negligentiaque torpentes respectus gratiae pavore subito perent, atque in terra positum sonum de superioribus audimus. Quia terrena cogitantes superni terroris sonum repente pertimescimus. Sequitur : *Et non vastabitur cum auditu fuerit vox ejus.* — Vox Domini auditur, cum gratiae ejus aspiratio mente conspicitur, cum insensibilitas occulte sorditatis rumpitur, et cor ad studium summi amoris excitatum, virtutis intimæ clamore penetratur. Sed istam vocem supervenientis spiritus, qui se in aure cordis insinuat, nec ipsa mens quæ per hanc illustrata fuerat, investigat. Pensare enim non tales invisibilis virtus, quibus sibi meatibus influat, quibus a se modis veniat, quibus recedat. Unde bene per Joannem dicitur : « Spiritus ubi vult spirat; et vocem ejus audis, sed non scis unde veniat, et quo vadat (Joan. iii, 8). » Sequitur :

VERS. 5. Tonabit Deus in voc^e sua mirabiliter. —

A In voce sua Deus mirabiliter tonat, quia vi corda nostra incomprehensibiliter penetrat, quæ dum latentibus motibus premit in timore quanto ardore sequendus sit, aliquo modo silenter clamat. Sequitur: *Qui facit magna et inscrutabilia.* — Ut enim homo terrenis usibus deditus, ini quis desideriis pressus, subito ad nova efferveat atque ad consueta frigescat, exterioribus curis renuntians, interius contemplationibus anhelat. Quis hanc virtutem supernæ vocis considerare sufficiat, quis considerando comprehendat? Magna sunt quæ per vocem suam Dominus facit, sed minus magna essent, si perscrutari potuissent. Sequitur:

VERS. 6. *Qui præcipit nivi ut descendat in terram.*—
Quia Psalmista ait : « Lavabis me et super nivem
dealabor (*Psal. l*, 9). » Quid hoc loco per nivem,
nisi per lucem justitiae candida accipimus corda san-
ctorum ? Aquæ autem ductæ in superioribus consti-
pantur, ut nives siant; sed cum ipsæ nives ad terram
veniunt, in aquarum iterum liquorem vertuntur.
Aquæ igitur sunt predicatorum mentes, quæ, dum
ad contemplanda superna se erigunt, a' tiori intellectu
solidantur, cumque in summa consideratione ra-
piuntur, virtutem confirmationis accipiunt. Sed quia
adhuc in terris fraterna dilectione retinentur, semet-
ipsas ab alto intellectu modificant, et infirmis humili-
liter prædicanter, more nivium corda arentium lique-
facta erigunt. Nives ergo ad terram de coelestibus
veniunt, cum sublimia corda sanctorum, que jam
solida contemplatione pascuntur, pro fraterna chari-
tate ad humilia predicationis verba descendant.
Sicut enim nix, cum jacet, operit, cum vero liquatur,
rigat, ita sanctorum virtus et per infirmitatem suam
apud Deum vitam peccatoris protegit, et per conde-
scensionem suam quasi liquefacta arentem terram,
ut fructus ferat, infundit. Sequitur : *Et hiems plu-
riis.* — Hiems est quippe vita præsens, in qua nos etsi
jam spes ad superna erigit, adhuc tamen mortalita-
tis nostræ frigidus torpor astringit, quia scriptum
est : « Corpus quod corrumpitur aggravat animam,
et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogi-
tantem (*Sap. ix*, 15). » Habet autem hæc hiems
pluvias, rectorum procul dubio predicationes. De
quibus videlicet pluvias, per Moysem dicitur : « Ex-
spectetur sicut pluvia eloquium meum, et descendat
sicut ros verba mea (*Deut. xxxii*, 2). » Ex nimis
mirum pluvias hiemi congruunt, æstate cessabunt,
quia nunc cum carnalium oculis vita celestis abs-
conditur, necesse est ut sanctorum nobis prædica-
tionibus irroretur. Cum vero æterni judicij æstus
incandaverit, nullus verba prædicantium necessaria
tunc habebit, quia veniente judice, ad cor suum
quisque reducitur, ut sancta jam cum agere non
valet, sentiat. Sequitur : *Et imber fortitudinis sue.* —
Imber quippe fortitudinis Dei est prædictio divinitatis,
nam imber infirmitatis ejus prædictio incarnationis.
De qua per Paulum dicitur : « Quod infir-
mum est Dei, fortius est hominibus (*I Cor. i*, 25). »
Et rursum : « Si crucifixis est ex infirmitate, sed

vivit ex virtute Dei (*II Cor. xiii, 4.*) . Sic autem sancti viri humanitatis ejus infirma prædicant, ut appetitorum suorum cordibus, etiam divinitatis fortia infundant. Audiamus per tonitruum nubis imbre fortitudinis. « In principio erat Verbum; et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i, 1.*) . » Audizamus etiam imbre infirmitatis. « Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Ibid., 14.*) . » Sequitur :

VERS. 7. *Quia in manu hominum omnium signat ut neverint singuli opera sua.* — Dum ergo imber fortitudinis in terra descendit, in manu uniuscujusque signatur, ut sua opera sciat, quia dum virtus incomprehensibilis majestatis agnoscatur, ab unoquoque subtilius sua vita pensatur. Creator namque omnipotens a cunctis insensibilibus, irrationalibusque distractum, rationalem creaturam hominem condidit, quatenus quod egerit ignorare non posset. Naturæ enim lege scire compellitur, seu pravum sive rectum sit quod operatur. Nam si bona facere se nesciunt, cur de aliquibus factis in ostentationem gloriantur? Rursum si mala se agere ignorant, cur in eisdem factis alienos oculos declinant? Eo enim ipso quod rationalem creaturam Deus hominem condidit, in manu omnium signat, ut neverint singuli opera sua. Sequitur :

VERS. 8. *Ingredietur bestia latibulum suum, et in antro suo morabitur.* — Quis alias nomine bestie, nisi antiquus hostis accipitur, qui deceptionem primi hominis sævus impetiit, et integratatem vitæ illius male suadendo laniavit? Contra quem prophetæ vocibus de sancta electorum Ecclesia in antiquo statu restauranda promittit, et malæ bestie non transibit per eam. Sed haec bestia, cum post Redemptoris adventum, post prædicatorum voces quasi post tonitruum nubium, in fine mundi illum damnatum hominem, qui Antichristus vocatur, invaserit; quid aliud quam latibulum suum ingreditur, ut in antro proprio demoretur? Vas quippe illud diaboli antrum ac latibulum bestie est, ut insidians hominibus viam hujus vite carpentibus, in illo et per signa lateat, et per natalitiam occidat. Qui tamen omnium reproborum corda etiam nunc, priusquam apertus appareat, possidet, eaque per occultam malitiam quasi proprium antrum tenet, atque ad omne quod nocere bonis appetit, in eorum se obscuris mentibus abscondit. An Iudeorum consequentium corda antrum hujus bestie non fuerunt, in quorum diu consilii latuit, sed repente vocibus erupit clamantium: « Crucifige, crucifige (*Joan. xix, 6.*) . » Hinc scriptum est: « Posuit tenebras, et facta estnox (*Psal. cxxx, 20.*) . » Notandum vero magnopere testimoni quod hac bestia non solum antrum suum ingredi, sed in eo etiam morari perhibetur. Intrare ergo in mentes bonorum potest, sed in eis morari non potest, quia cor justi hujus bestie antrum non est. Quos enim quasi proprium antrum possidet, eorum meptes procul dubio immorans, tenet: quia prius in eis cogitationes

A usque ad iniqua desideria, et post iniqua desideria usque ad nequissima opera dicit. Sequitur :

VERS. 9. *Ab interioribus ingredietur tempestas, et ab arcturo frigus.* — Quia igitur interiora austri sol ferventior tenet, in arcturo vero cursum omnimodo non habet, interiorum nomine plebs judaica, arcturi vero vocabulo, hoc in loco populus gentilis exprimitur. Hi enim qui unum atque invisibilem Deum noverant, ejusque legi saltem carnaliter serviebant, quasi sub meridiano sole ferventes in fidei calore elevabantur. Gentiles autem, quia nullam scientiam superne cogitationis attigerant, velut sine sole frigidi sub aquilone manebant. A Judeis surgit malitia persequens, et a gentilibus potestas premens, dum quod Judea occidere Christum ex invidia petiti, hoc B gentilis judex Romana auctoritate perpetravit. Sequitur :

VERS. 10. *Flante Deo concrescit gelu,* — quia quo fidelium cordibus sanctus Spiritus aspiravit, quo majora virtutum miracula contulit, eo infidelium mentibus gravioris invidiae torpor excrevit, atque inde contra Deum plebs infidelis obduruit, unde humiles [humilis] populi [populus] arcata duritiam, quæ se astrinxerat, emollivit. Sequitur: *Et rursum latissimæ funduntur aquæ.* — Post gelu quippe Dominus latissimas aquas fudit, quia postquam Iudeorum sevitiam usque ad mortem pertulit, eorum corda protinus ab infidelitatibus duritia, amoris sui aspiratione liquefecit. Hinc quidam Sapiens ait:

« Sicut glacies in sereno, sic solventur peccata tua (*Ecclesiastes iii, 17.*) . » Sequitur :

VERS. 11. *Frumentum desiderat nubes.* — Quid enim quicunque electi sunt nisi frumenta Dei cœlestibus horreis recondenda? Quæ nunc in tritura areæ paleas tolerant, quia in hac purgatione sanctæ Ecclesiæ mores contrarios reproborum portant. Sed hoc frumentum quoque ad perfectionem fructuum veniat, nubium pluvias expectat, ut crescat. Quia bonorum mens prædicantium verbis infunditur, ne ab humore charitatis desideriorum carnalium sole sicceatur. Unde et Dominus in Evangelio: « Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate Dominum messis ut militat operarios in messem suam (*Matth. ix, 37, 58.*) . » Sequitur: *Et nubes spargunt lumen suum.* — Nubes enim lumen spargere est, prædicatores sanctos exempla vitæ et loquendo et agendo dilatare. Sequitur :

VERS. 12. *Quæ lustrat cuncta per circuitum, quoque eas voluntas gubernandi direxerit.* — Nubes igitur Dei cuncta per circuitum lustrant, quia prædicationis luce mundi fines illuminant. Sed quia divinis nutribus sublatae nequeunt explere quod volunt, ire non possunt, nisi quaæ eas voluntas gubernantis duxerit. Sequitur: *Ad omne quod præcepere eiis super faciem orbis terrarum.* — Sepe enim cum gubernant voluntate perducuntur, aliter agere appetunt, sed aliter disponuntur. Nam plerumque quosdam auditores suos student blande corrigeret, et tamen eorum sermo in asperitate ducitur; plerumque

quosdam ressecare asperae appetunt, sed tamen eorum vigor per mansuetudinis spiritum refrenatur. Sicut ergo non possunt ire quo volunt, ita etiam nequeunt agere sicut volunt. Sequitur :

VERS. 13. *Sive in una tribu, sive in terra sua, seu in quocunque loco misericordiae suae eas jusserit inventari. — Nubes quidem suas Dominus dicit, sive in una tribu, sive in terra sua, seu in quocunque loco misericordiae suae eas jusserit inventari, quia predicatores Veteris Novique Testamenti, aliquando solo tribui Iudea contulit, et Israel pene totum ex prava regum gubernatione reprobat. Aliquando et in terra sua has pluere nubes facit, quia eundem Israel elec-
tum ad antiquam gratiam post corruptionem capititatemque revocavit. Aliquando loco sue misericordiae eas clarescere voluit, quia per predicatores sanctos etiam gentibus virtutum miracula ostendit, ut sola misericordia ab jugo erroris absolveret quos ingenti perfidiae ira deprimebat. Una quippe tribus profecto Iudea intelligitur. Terra autem Dei simul omnis Iudea nominatur, locus vero misericordiae Dei est gentilitas, de qua dicit Apostolus : « Gentes autem super misericordia honorare Deum (Rom. xv, 9). » Sequitur .*

VERS. 14. *Ansculta haec, Job, sta et considera miracula Dei. — Quasi in comparatione sui jacentem vidit, quem ad verba tantæ predicationis ut staret, adinonuit, sed licet Eliu bona quæ dicit nesciat pensare cui dicit, nos tamen indagare verba doctrinæ ejus subtiliter debemus. Stare quippe est recta agere. Unde per Paulum dicitur : « Qui se existimat stare, videat ne cadat (I Cor. x, 12). » Jacentes ergo Dei miracula considerant, qui ejus potentiam sciendo pensant, sed vivendo non amant. Per contemplationem quidem in consideratione oculos tendunt, sed tamen per intentionem sese a terra non erigunt. Unde bene in Balac dicitur : « Qui cadens apertos oculos habet (Num. xxiv, 16). » Eliu itaque ista dicens, nequaquam credit beatum Job vivendo tenuisse quod dixit. Sequitur :*

VERS. 15. *Nunquid scis quando præcepit Deus pluvias, ut ostenderent lucem nubium ejus? — Si nubes sancti predicatores sunt, pluviae nubium sunt verba predicationum. Sed cum nubes per aera transvolant, nisi pluvia deorsum veniat, nescitur quantum aquarum immensitatem portant. Nisi coruscus inter pluvias erumpat, intelligi non valet quod in eis etiam claritatem latet. Quia nimur predicatores sancti si taceant, et nequaquam loquentes ostendant, quanta sit coelestis spei claritas quam in cordibus gestant, aut reliquis hominibus similes, aut longe his despectiores videntur. Cum autem aperiere per predicationem cœperint, quæ sit supernæ patriæ remuneratione quam intrinsecus tenent, cum persecutione pressi in qua virtutis arce profecerint innescunt. Sed plerumque predicatores sancti ostendere semetipsos ut prosint, cupiunt, nec tamen possunt; plerumque latere ut quieti sint appetunt, nec tamen permittuntur. Nemo igitur scit quando lucem pluviae*

A ostendunt, cum nemo comprehendit quando Deus virtutem prædicationis præbeat, ut predicantium gloria clarescat. Ac si ergo aperte dicat : Nunquid si venturos in mundum predicatores jam conspicis, quando eos ad predicandum Dominus replete Spiritus impellat, quibusve modis eorum vita claritatem mundo innescat, apprehendit? Sequitur :

VERS. 16. *Nunquid nosti semitas nubium magnas, et perfectas scientias ejus? — Habent iste nubes semitas subtilissimas, scilicet sanctæ prædicationis vias. » Angusta » quippe « portæ est, quæ ducit ad vitam (Matth. viii, 14). » Quæ semite magnæ sunt, quia quanto in praesenti vita pro ipsa vivendi custodia angustæ sunt, tanto amplius in æterna retributione dilatantur. Perfecta quippe scientia est scire omnia, et tamen juxta quendam modum scientem se esse nescire, bona sollicite agere, sed de suis scire nil esse. Ille Veritas ait : « Dum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus (Luc. xvi, 10). » Et Paulus inquit : « Qui se existimat aliquid scire, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire (I Cor. viii, 2). » Ac si ergo diceret : Jam summa acta prædicantium conspicis, qui, postquam per scientiam ad alta se elevant, deorsum se humiliant per cognitionem sue ignorantie inclinantur. Sequitur :*

VERS. 17. *Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro? — Sæpe beatum Job figuram sanctæ Ecclesiæ tenere jam diximus. Vestimenta vero Ecclesiæ sunt omnes qui ei fidei adiunctione junguntur, De quibus eisdem Ecclesiæ per Prophetam Dominus dicit : « Vivo ego, omnibus his velut ornamento vestieris (Isa. xl ix, 18). » Per astrum vero, qui nimur calidus ventus est, non immerito sanctus Spiritus designatur, quo quisque, dum tangitur, ab iniurias sue torpore liberatur. Unde bene in cantico Canticorum dicitur : « Surge, aquilo, et veni; austus, perfla hortum meum, effluant aromata illius (Cant. iv, 16). » Vestimenta ergo sanctæ Ecclesiæ calida sunt, dum terra austro perflatur, quia hi qui ei per fidem inhærent ferventibus charitatis studiis inardescunt, dum eorum mens sancti Spiritus afflatus perfunditur. **MOPALITER.** Unusquisque enim qui recte vivit, atque hoc et alios docere consuevit, quasi tot vestimenta habet quot auditores ei concorditer inhærent: qui quidem more vestium, quasi per poros corporis calorem accipit, quia ad amorem Dei exemplo actionis impulsu exhortationis ignoscit. Qui velut frigus proprium respuit, dum a pristina iniuritate discedit calorem quem accipit, retinet, quia, in eo quem per prædicta sumpserit, fervore convalescit. Dum ergo verbo doctorum accenduntur auditores, quasi ex viventi corpore vestimenta calefiunt, sed dum ex profecti auditorum etiam vita docentium proficit, quasi ex calefactis vestimentis calor ad corpus reddit. Sed nequaquam sibi doctores tribuant, quod per exhortationem suam ad summam proficerent auditores*

vident, quia nisi Spiritus sanctus eorum corda repleat, ad auditores corporeas vox docentium incassum sonat. Postquam vero huc fortiter dixit per arrogantium, leviter motus irrisio illico verba subjunxit, dicens :

VERS. 18. *Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.* — Possunt per cœlos hi, qui in colestibus sunt conditi, angelici spiritus designari. Unde in oratione nostra dicere voce Veritatis instruimus : « Fiat voluntas tua, sicut in cœlo et in terra (Matth. vi, 10). » Natura namque seris est rubigine difficile consumi, et virtutes angelicæ, que in divino amore fixæ persistunt, lapis superbientibus angelis hoc in munere retributionis acceperunt, ut nulla jam rubigine subripiens culpe mordet, ut in contemplatione Conditoris sine felicitatis fine permaneant, et in hoc quod sunt condite aeterna subtilitate subsstant. Possunt etiam per cœlos, ui sepe diximus, electorum mentes exprimi a cunctis terrenis contagis intimo amore suspensæ. Hinc dicitur : « Nostra conversatio in cœlis est (Philip. iii, 20). » *Qui solidissimi quasi ære fusi sunt,* quia ab integritate cœptæ fortitudinis nulla immutabilitatis rubigine consumuntur. Sequitur :

VERS. 19. *Ostende nobis quid dicamus ei: Nos quippe involuti tenebris.* — Ac si dicas : Tu qui jam magna intelligentia luce perfueris, docere nos qui ignorantia tenebris involvuntur debes. Qui, mox ab irrisione resiliens, despicio subjungit :

VERS. 20. *Quis narrat ei quæ loquor?* — Ac si aperte dicat : Quæ ego, ei de suis laudibus acute sentiens non audit, eloquor, qui hæc narrare, vel postquam audierit, potest ? Sequitur : *Etiomsi locutus fuerit homo, devorabitur.* — Omne quod aliquid devorat hoc introrsus trahens ab intuentium oculis occultat, et rem, que videri superficie potuit, in profundum rapit. Homo igitur, cum de Deo tacet per rationem in qua est conditus esse aliquid videatur. At si aliquid de Deo loqui cooperit illico quam nihil sit ostenditur, quia magnitudinis illius immensitate devoratur, et quasi in profundum raptus absconditur, quia fari ineffabilem cupiens, ipsa suæ ignorantia angustia deglutitur. Sed ecce æternitas tunc hominibus vere innotuit, cum se eis humanitate suscepta monstravit, que quia neendum revelata fuerat, de eisdem hominibus recte subjungitur :

VERS. 21. *At nunc non vident lucem.* De qua nimur etiam per prophetam dicitur : « Populus qui sedebat in tenebris vidi lucem magnam (Isa. ix, 2). » Sequitur : *Subito cogetur aer, cogetur in nubes.* — Aer quippe ita sua ipsa tenuitate spargitur, ut nulla firmitate solidetur, nubes autem tanto firmiores sunt quanto densiores. Quid ergo per aerem, nisi mentes secularium designantur ? Que innumeris hujus vita desiderii dedita, hic illueque more aeris fluidæ disperguntur. Sed aer in nubes cogitur, cum fluxæ mentes per superni respectus gratiam virtutis soliditate roborantur, ut intra sinum cor. lis recta

(61) Hic deficit aliud verbum.

A sentiendo se colligant, et in vanis cogitationibus non liquecant. Sequitur. *Et ventus transiens fugavit eas.* Ventus quippe transiens est vita præsens. Ventus ergo transiens nubes fugat, quia mortalis vita percurrentes predicatorés sanctos a nostris oculis corporaliter occultat. Sequitur :

VERS. 22. *Ab aquilone aërum veniet.* — Quid per aquilonem, nisi peccati frigore constricta gentilitas designatur ? Quam ille sub jugo sui tyrannidis tenuit, qui dixit superliens : « Sedebo in monte Testamētū in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv, 13). » Quid vero auri nomine, nisi animæ fideles exprimuntur ? De quibus per Jeremiam dicitur : « Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus ? » (Thren. iv, 1.) Ab aquilone ergo aurum venire dicunt, quia per respectum gratiae Redemptoris a gentilitate dudum perfidae morte frigida, intra sanctam Ecclesiam pretiosa Deo vita fidelium multiplicatur. Hinc per Isaiam dicitur : « Dicam aquiloni, dicam et austro : Noli prohibere (Isa. xliii, 6). » Sequitur : *Et a Deo formidolosa laudatio.* — Sic enim a Deo dicitur, ac si ab his qui in parte Dei sunt, id est, fidelibus diceretur : Auro igitur ab aquilone veniente, a Deo formidolosa laudatio prodiit, quia, dum claritatem sue fœci gentilitas absutuit, multitudine Hebraeorum fidelium divina judicia pertimescendo laudavit. Sed quomodo ab aquilone aurum veniat, quomodo ab his qui sub Deo sunt, formidolosa laudatio erumpat, ipsa nobis historia C sacri eloquii ostendat, ubi de Cornelii conversione narrat. Sed idecirco conversis gentibus, ab Hebreis jam fidelibus formidolosa laudatio prodiit, quia nimur juste Iudea repulsa est, dum pia est gentilitas vocata, et dama suæ repulsionis timuit, dum luca alienæ vocationis vidi. Sequitur :

VERS. 23. *Digne eum invenire non possumus.* — Et si invenire jam Deum possumus, non tam digne, quia quod in illo sentimus, ex fide est, nondum ex specie. Sequitur : *Magnus fortitudine et iudicio, et iustitia, et enarrari non potest.* — Magnus quippe est fortitudine, quia fortè adversarium superat, et de domo illius vasa contumeliaz auferens, in misericordia vasa permutat. Magnus iudicio, quia, etsi hic electos suos per adversa deprimit, hos quandoque in gloria æterna prosperitatem extollit. Magnus iustitia, quia, etsi hic diu tolerat, quandoque tamen sine termino reprobos damnat. Enarrari non potest, sentiri digne non valet, quanto minus dici ? Sed melius hinc uteunque dicimus, si sub considerationis ejus formidine admirando taceamus. Sequitur :

VERS. 24. *Ideo timebunt cum tiri, et non aucebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes.* — Hoc loco Eliu eos qui ad intelligentiam sunt fortis appellat, et notandum quod non ait. Et non audiēbunt contemplari sapientes, quibus videlicet verbis peritos quidem, sed arrogantes. (61) Eliu ergo dum multa fortiter sentit, in locutionis suæ fine se tetigit.

Viri namque arrogantes et docti cum recte non vivunt, sed tamen recta dicere doctrinæ impulsioneibus compelluntur, ipsi damnationis sue aliquo modo praecones sunt. Contemplari enim Dei sapientiam nequeunt, qui sibi sapientes videntur, quia tanto

A ab ejus luce longe sunt, quanto apud semetipsum humiles non sunt, quia in eorum mentibus dum tumor elationis crescit, aciem contemplationis caudit, et unde se lucere præ ceteris astimant, inde se a lumine veritatis privat.

LIBER VICESIMUS OCTAVUS.

CAPUT XXXVIII.

VERS. 1. *Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit.* — Aliter enim Dominus servis suis loquitur, cum eos intrinsecus per compunctionem promovet; aliter, cum per distinctionem, ne extollantur, premit. In illa enim dicit quod appetat, in ista quod metuat. Quia enim humiliandus erat beatus Job, qui, prostratus ulceribus, sic virtutibus stabat, ne robustissimum pectus ejus elationis tela confodarent, quod constabat certe quia illata vulnera non vicissent, ei profecto Dominus loqui de turbine prohibetur. Scendum præterea est quod in duobus modis locutio divina distinguitur. Aut per semetipsum namque Dominus loquitur, aut per creaturam aliquam ejus ad nos verba formantur. Sed cum per semetipsum loquitur, sola nobis vi internæ inspirationis aperitur, verboque ejus sine verbis ac syllabis cor docetur. Dei enim locutio, ad nos intrinsecus facta, videatur potius quam auditur. Cum enim per angelum Dominus voluntatem suam indicat, aliquando eam verbis, aliquando rebus demonstrat; verbis, ut illud: « Et clarificavi, et iterum clarificabo (Joan. xii, 28); » rebus, ut Ezechiel, qui nil verbis audivit, electri tamen speciem in medio ignis vidit. In quibus itaque Mediator Dei et hominum demonstratur, aliquando verbis simul et rebus, ut illud: « Cum audisset Adam vocem Domini Dei deambulantis in paradiiso ad auram post meridiem, » et reliqua (Gen. iii, 8). Aliquando imaginibus, sicut Jacob subnixa manu scalam dormiens vidit (Gen. xxviii, 12), sicut Petrus lintuum reptilibus plenum (Act. x, 11). Aliquando celestibus substantiis, ut illud, de nube sonut: « Hic est Filius meus dilectus (Matth. xvi, 5). » Aliquando terrenis substantiis, sicut Balaam corripuit in ore asinæ humana verba formans (Num. xxii, 28). Aliquando terrenis simul et celestibus simul substantiis, sicut Moysi loquens ignem rubumque sociavit (Exod. iii, 5). Nonnunquam vero humanis cordibus etiam per angelos Deus secreta eorum presentia virtutem sue aspirationis infudit. Unde Zacharias ait: « Dixit ad me angelus qui loquebatur in me (Zach. i, 13); » et paulo post: « Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, » et reliqua (Zach. ii, 3). Utrum autem beato Job per semetipsum, an ei per angelum sit locutus, ambigitur. Sequitur:

VERS. 2. *Quis est iste involvens sententias sermoni*

B *bus imperitis?* — *Quis est iste non dicimus, nisi de eo utique quem nescimus. Scire autem Dei approbare est; nescire reprobare. Unde quibusdam quos reprobavit, dicit: « Nescio vos (Matth. xxv, 12): » in eo vero quod sententias, et non addidit quales, bonas utique accipimus, quas quidem *imperitis assertis sermonibus* involutas, quia cum verbis jactantibus fuerunt prolate. Imperitiae quippe vitium est, rectum non recte sapere, id est, coeleste donum ad appetitum terrena laudis inclinare. Sicut Apostolus ait: « Si quis se existimat scire aliiquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire (I Cor. viii, 2). »* Sequitur:

VERS. 3. *Accinge sicut vir lumbos tuos.* — *Viri nimirum sunt, qui vias Domini fortibus et non dissolutis gressibus sequuntur, ut illud: « Viriliter agite (Paul. xxx, 25). » Et in Proverbis. « O viri, ad vos clamito (Prov. viii, 4). » Lumbos vero accingere est, vel in opere luxuriam, vel in cogitatione refrenare. Hinc enim scriptum est: « Sint lombi vestri præcincti (Luc. xii, 35). » Beato igitur Job præcipitur ut, quemadmodum prius luxuriam corruptionis vicerat, nunc etiam luxuriam restringet elationis. Hinc per Moysem dicitur: « Circumcidite prepauta cordis vestri (Deut. x, 16). » Sequitur: *Interrogabo te, et responde mihi.* — Tribus modis nos Conditor interrogare consuevit: cum aut flagelli distinctione nos percudit, et quanta nobis insit, vel desit, patientis ostendit, ut in beato Job ostenditur; aut, quædam quæ volumus præcipit, et nostram nobis obedientiam patescat. Sicut Abram terram suam jubetur egredi, unicunque immolare filium (Gen. xxii, 2). Aut aliqua nobis occulta aperit et aliqua abscondit, et mensura nobis nostra humiliatis innotescit. Hinc scriptum est: « Palpare ejus interrogant filios hominum (Psal. x, 5). » Ac si ergo beato Job dicatur: Verbis ad sublimia consideranda te excito, et dum, ea quæ super te sunt, nescire perspicis, tibimetipsi te notiorem reddo. Tunc enim mihi vere respondes, si quæ ignoras intelligis. Sequitur:*

VERS. 4. *Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?* — In Scriptura sacra quid aliud fundamenta quam predicatoris accipimus? Quos, dum primos Dominus in sancta Ecclesia posuit, tota in eis sequentis fabricæ structura surrexit. Hinc Psalmista ait: « Fundamenta ejus in montibus sanctis (Psal.

xxxvi. 1). » Singulari autem numero fundamentum Dominus accipitur, de quo et Paulus ait: « Fundamentum aliud nemo potest ponere, prater id quod positum est, quod est Christus Jesus (*I Cor. iii, 11*). » Ac si enim beato Job diceretur: Virtutem fortium considera, meque corupi ante saecula Auctorem pensa, et cum eos quos in tempore condidi mirabiles suspicis, perpende quantum subli debebas, quem Auctorem mirabilium sine tempore esse cognoscis. **MORALITER.** Si peccatoris animus pulvis est, dicente Psalmista: « Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, » et reliqua (*Psal. i, 4*), nil obstat intelligi terram animam justi, de qua scriptum est: « Terra enim serpe venientem super se bibens imbre, et generans herbam opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem (*Hebr. vi, 7*). » Sed hujus terrae fundamentum fides est. Cum enim non credenti aeterna fides datur, ad edificium subsequentis operis jam fundamentum ponitur. Cum autem ei qui venturi judicii terrorem despicit, peccatis se carnis et spiritus audenter involvit, repente futurorum timor infunditur, ut bona vita sorgat edificium, jam fundamenta construuntur. Ac si ergo justificato peccatori Veritas dicat: Virtutes a me acceptas tibi non tribuas; noli contra me de meo munere extolliri. Sequitur:

VERS. 5. *Indica mihi si habes intelligentiam: Quis posuit mensuras ejus, si nosti? Vel quis tetendit super eam mensuram linea?* — In carnem autem Dominus ad Ecclesiam veniens mensuras terra lineis mensu*s* est, quia fines Ecclesie occulti iudicij subtilitate distinxerit. Paulus namque apostolus, cum Macedoniarum praedicare negligere, per visum illi apparuit vir Macedo qui diceret: « Transiens in Macedoniam adjuva nos (*Act. xvi, 2*). » At contra sicut scriptum est: « Tentabant apostoli ire in Bithyniam, et non permisit eos Spiritus Iesu (*Act. xvi, 7*). » Dum ergo praedicatorum sancti et vocantur ad Macedoniam, et ab Asia prohibentur, ista occultarum mensurarum linea illic ducta est, hinc reducta. Intrahas ergo mensuras sunt omnes electi, extra has omnes reprobi, etiamque intra fidei limitem esse videantur. **MORALITER.** Quis enim terra, id est, justae anime mensuras ponit, nisi Conditor noster, qui interni iudicij secreto moderanine, alii sermonem scientie, alii plenam fidem, alii gratiam sanitatum, alii operationem virtutum, alii prophetiam tribuit? (*I Cor. xii, 8, 9, 10*.) Sic itaque Creator noster ac dispensator cuncta moderatur, ut qui extollit poterat ex dono quod habet, humilietur ex virtute quam non habet. Sic unusquisque quod non accepit, in altero possideat, ut ipse alteri possidendo quod accepit humilietur impendat. Hinc Petrus ait: « Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispeusatores multiformis gratiae Dei (*I Petr. iv, 10*). » Super hanc enim terram lineam tenditur, quando electae uniuersique anime ad suum endam vivendi regulam Patrum precedentium exempla monstrantur, ut ex illorum vita consideret quid

A in suis actibus servet. Ideo enim per sacra eloquia subtilis ante nos sanctorum vita exauditur, ut nostra opera vel minora proficiant, vel majora moderentur, quatenus nec minus conetur explere mens quam sufficit, nec plus arripiat quam accepit. Sequitur:

VERS. 6. *Super quem bases illius solidatae sunt?* — Subaudis, nisi super me, qui cuncta mirabiliter te-neo, et bonis exterioribus intus principaliter originem praesto? Hujus terrae bases, sanctae Ecclesie doctores sunt, qui dum recta predican et predicatione sue vivendo concordant, omne pondus Ecclesie fixa morum suorum gravitate sustentant. Possunt per bases etiam prophetae signari, qui dum primi aperte de Dominica incarnatione locuti sunt,

B quasi quasdam bases eos conspicimus a fundamento surgere, et superpositae fabrice pondera sustinere. Unde ad Moysen Dominus cum tabernaculi tabulas erigi praecepit, fundi earum bases argenteas *ebriet*.

MORALITER. Bases uniuscujusque animae sunt intentiones sue. Nam sicut fabrica columnis, columnae autem basibus innituntur: ita vita nostra in virtutibus, virtutes vero in intima intentione subsistunt. Et quia scriptum est: « Fundamentum aliud nemo potest ponere, » etc. (*I Cor. iii, 11*), tunc bases in fundamento sunt, cum intentiones nostrae in Christo roborantur. Nam inaniter quislibet summa opera facit si tota intentione cordis veræ vitae premia non requirit. Sequitur: *Aut quis dimisit lapidem angularem ejus?*

C — Lapis angularis ille est de quo scriptum est: « Lapidem quem reprobaverunt edificantes, » etc. (*Psal. cxvii, 22*.) Qui dum in se Judaicum gentilemque populum suscepit, in una Ecclesie fabrica quasi duos parietes junxit. Hinc enim scriptum est: « Ferit utraque unum (*Ephes. ii, 14*), » quia angularem se lapidem non solum in inferioribus, sed et in superioribus exhibuit, quia et in terra plebi Israeliticæ nationes gentium et utraque simul angelis in celo sociavit, eo quippe nato clamaverunt angeli: « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (*Luc. ii, 14*). » **MORALITER.**

Lapis angularis est ad sacra eloquia intellectus duplex, quia tunc divinitus dimittitur, quando nequaquam districto iudicio ignorantiae sue tenebris illigatur, sed quadam libertate perfruit, dum in preceptis Dei sufficit vel exequendo exteriora agere, vel contemplando interna sentire. Incarnatus enim Redemptor veniens utraque exhibuit, in se utraque sociavit, videlicet activam et contemplativam vitam, ad quod nunquam noster intellectus assureret, nisi ille ad suscipiemus nostram veniret naturam. Ac si ergo Dominus diceret: *Quis dimisit lapidem angularem nisi ego, unicum quem sine tempore genui, servandis hominibus cum tempore ostendi?* In cuius vita disserent etiam diverse vivendi studia non discrepare. Sequitur:

VERS. 7. *Cum me laudarent simul astra matutina.* — Quia enim primi angeli conditi sunt, non immrito astra matutina vocantur, qui venturam diem

subsequentis saeculi per lucem sapientiae existendo A preuenierunt. Bene autem additur simul, quia nimirum ipsi electi, angeli etiam cum redemptis, in fine mundi hominibus largitatem gratiae supernae glorificant, simul laudant, quia dum nos conspiciunt recipi, suum gaudent numerum repleri, dicentes : « Gloria in excelsis Deo, » etc. (*Luc. ii, 14.*) Aliter *matutina as ra dicuntur*, quia saepe ad exhortandos homines missi sunt ; et, dum venturum mane nuntiant, ab humanis cordibus presentis vite tenebras fugant. Sequitur : *Et jubilarent omnes filii Dei.* — Jubilatio quippe dicitur, cum cordis letitia, oris efficacia, non expletur. Laulen itaque angeli, qui jam tante claritatis latitudinem in sublimibus vident ; jubilent vero homines, qui adhuc inferioribus oris sui angustias sustinent. Quæ, quia certo futura Dominus noverat, non tam facienda insinuat quam facta narrat. Sequitur :

VERS. 8. Quis conclusit ostiis mare, quando erupbat quasi de vulva procedens ? — Quid enim mare, nisi consequentium turbas accipimus ? Vulvae enim nomine, occulta, et malitiosa, et carnarium cogitatio designatur. De hac vulva cordis iniquorum alias dicitur : « Concepit dolorem, » etc. (*Psal. vii, 13.*) Erumperebat enim mare quasi de vulva procedens, cum minarum sæcularium fluctus in sanctæ Ecclesiæ interitum sœvirent ; sed auctore Deo ostiis conclusum est, quia contra tumores consequentium sancti viri oppositi sunt, ut eorum miraculis atque reverentia iræ consequentium frangrentur. Aliter : Per mare hoc sæculum accipere debemus ; secundo contra hoc mare Dominus ostia opposuit, quia et prius humano generi præcepta legis, et postmodum nove gratiae Testamentum dedit ; Prius enim Deus ab operibus iniquitatis prohibuit dicendo : « Non occides. Non mœchaberis, » etc. (*Exod. xx, 13, 14.*) Postmodum etiam a cogitatione culpas constrinxit, dicendo : « Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, » etc. (*Math. v, 28.*) et : « Diligite inimicos vestros, » etc. (*Ibid. 44.*) Ubi etiam tempus ostendit, cum de vulva procedere oixit. Quia videlicet tunc humano generi præceptis legis obviavit, quando adhuc sensum sue origini vicinum quasi ab ortu proprio ad profectum vite carnalis exiebat. De vulva quippe procedere est in lucem præsentis gloriae carnaliter apparere. **MORALITER.** Quid est mare, nisi cor nostrum furore turbidum, rixis amarum, elatione superbie tumidum, fraude malitiae obscurum ? Quod mare quantum sœviat attendit quisquis in se occultas cogitationum tentationes intelligit. Vulva enim pravæ cogitationis adolescentia est. De qua per Moysem Dominus dicit : « Sensus enim et cogitatio humanae cordis prona est in malum ab adolescentia sua (*Gen. viii, 21.*) » Corruptionis namque malum unusquisque nostrum ab ortu desideriorum carnalium sumpsit. Dominus autem ostiis mare concludit, quia pravis motibus claustra cordis inspirata formidine judicij et aterni tormenti immensi temporis pavore subjicit. Sequitur :

VERS. 9. Cum ponerem nubem vestimentum ejus, et caligine illud quasi pannis in facie infantia obvirem. — Mare sœvius nube induitur, quia crudelitas consequentium stultitiae sue velamento vestitur. Interposita enim caligine infidelitatis sue, perspicuum veritatis lucem videre non sufficit, et id quod agit per crudelitatis impulsum, per excitatis sue meritum non agnoscit. « Nam si cognovissent, » sicut ait Apostolus, « nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (*1 Cor. ii, 8.*) » Haec autem nubes non solum solet infideles extra positos premere, sed quosdam etiam viventes carnaliter intra Ecclesiam tenebrare. Hinc enim scriptum est : « Opposui nubem, ne transeat oratio (*Thren. iii, 44.*) » Qui enim terrena assidue cogitat, quia vult, haec etiam tolerat in oratione cum non vult. Pannis quippe infantia pedes et brachia constringuntur. Quia ergo persecutores sanctæ Ecclesie puerilia sapiunt, justis semper nocere volunt, sed divina, dispensatione constricti, quia volant brachia non extendunt, et si cuncta mala perpetrare leviter appetunt, nequaquam tamen implere cuncta quæ appetunt permittuntur. Aliter. **Nubem Deus vestimentum posuit, dum populum Iudeorum ab errore perfidiae eripuit, nec tamen illis claritatem sui luminis patefecit, quasi ex tenebris eos abstulit, sed adhuc nube vestivit.** Quem etiam verborum suorum caligine quasi pannis infantia involvit, dum non aperta spiritus predicatione, sed præceptis litteræ astrinxit. Infirmus namque populus cum præceptorum pannos nolens pertulit, ad firmiorem statum ex ipsa sua ligatione pervenit. Hinc est enim quod eis in lege « Oculum pro oculo (*Exod. xxi, 24.*) » exigere præcipitur, et quandoque taxen revelata gratia perculti maxillam aliam jubentur præbere. **MORALITER.** Mare tumultuosum videlicet cogitationibus cor nostrum nube vestitur, quia ne in terrenam quietem pure conspiciat, inquietudinis sue confusione tenebratur. Hoc mare caligine, quasi *infantia pannis* obvolvitur, quia a contemplandis sublimibus adhuc terrenis sensibus sue infinitatis ligatur. Hinc Paulus ait : « Videmus nunc per speculum in enigmate, » etc. (*1 Cor. iii, 12.*) « Nunc cognosco ex parte, » etc. (*Ibid.*) ; et : « Cum essem parvulus, sapiebam ut parvulus, » etc. (*Ibid.*) Sequitur :

VERS. 10. Circumdedi illud terminis meis. — Terminis suis Dominus mare circumdat, quia iras consequentium judiciorum suorum dispensatione modificalit, ut insanii tumidi unda fervoris, pleno frangantur littore occultæ dispensationis. Aliter : Terminis illud Dominus circundedit suis, quia præceptorum limite populum rudem ab immoratis [immoderatis] animi evagationibus cinctit. **MORALITER.** Terminis suis Dominus hoc mare circumdat, quia cor nostrum adhuc corruptionis sue molestia et cura turbulentum sub mensura sue contemplationis humiliat, ut licet plus appetat, ultra tamen quam sibi conceditor, non ascendet. Aliter : Furenti mari terminos imponit, quia cor nostrum temptationibus tumidum, occultis

donorum distributionibus mitigat, modo agens ne prava suggestio ad delectationem veniat, modo pravam delectationem usque ad consensum venire prohibet. Sequitur : *Et posui rectem et ostia.* — Quid per ostia, nisi praedicatores sancti? Quid per vectem, nisi incarnatus Dominus designatur? Qui haec videat ostia, contra saevientes maris impetum tanto valentiiora opposuit, quanto ea sua observatione roboravit. Non enim immerito sancti ostia vocantur, quia et ingressum fidelibus aperiunt, et rursus sese perfidis, ne ingrediantur, opponunt. De quibus ostia existit Petrus qui Cornelium recipit et Simonem repulit dicens : *In veritate compéri quoniam non est personarum acceptor Deus* (*Act. x, 34*). Ostia etiam erant hujus Ecclesiae quibus dicebat Dominus : *Quibus remiseritis peccata remittuntur eis,* » etc. (*Joan. xx, 22*.) Aliter. Clausa namque ostia opposito vecte roborantur. Vectem ergo Dominus opposuit, quia contra lascivos motus humani generis Unigenitum misit, quia precepta spiritualia que loquendo docuit agendo solidavit. Sequitur :

VERS. 11. *Hinc usque renies et non procedes amplius.* — Quia nimur occulti judicii mensura est, et quando persecutionis procella prosiliat, et quando conquescat; ne aut non exagitata electos non exerceat, aut non moderata in profundum mergat. Sequitur : *Et hic confringes tumentes fluctus tuos.* — Cum vero notitia fidei usque ad persequentes exten-ditur, turbari maris timor sedatur, ibique fluctus suos mare frangit, qui ad cognitionem veritatis veniens

Bonne quod nequiter egit erubescit. Unde per Paulum quibusdam dicitur : *Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis?* (*Rom. vi, 21*.) Aliter. Mare quippe propria ostia transcederat, quia claustra legis opposite humani tumoris unda satiebat. At postquam mundus opositum sibi Unigenitum reperit, elationis sue impetum fregit, et transire non valuit, quia ejus fortitudine furoris sui terminum clausum invenit. Hinc enim scriptum est : *Mare vidit et fugit* (*Psal. cxxii, 3*). Possunt per ostia etiam aperte passiones ejus non inconvenienter intelligi, quibus et occultum vectem posuit, quia eas ex invisibili divinitate roboravit. Contra quas mundi fluctus veniunt, sed fracti dissipantur, quia superbi eas videndo despiciunt, sed earum vires experiendo pertimescant. **MORALITER.** Quid per ostia, nisi virtutes? Quid per vectem, nisi robur charitatis accipimus? Facile autem omne virtutum bonum tentatione cordis irruente destratur, nisi ab intimis fixa charitate solidetur. Unde et Paulus cum quibusdam ostia virtutum opponeret, robur vectis adjunxit, dicens : *Super omnia autem charitatem habentes, quod est vinculum perfectio-nis* (*Col. iii, 14*). Quia ergo Dominus per inspirata charitatis fortitudinem nascentia in corde vitia reprimit, insurgentis maris impetum per obstructa claustra compescit. Beatus igitur Job, ne sibi tribuat quod contra procellas cordis fortiter stat, voce divina audiat : *Quis conclusit ostias mare?* Et reliqua

LIBER VICESIMUS NONUS.

VERS. 12. *Nunquid post ortum tuum praecepisti di-tuculo, et ostendisti auroram locum suum?* — Subaudis, ut ego Ortus quippe divinitatis Domini ante et post non habet. Ortus vero humanitatis ejus, quia cœpit et desinit, et ante et post habere a tempore accepit. Sed quid dum ipse umbram nostræ temporalitatis suscepit, lumen nobis sue aeternitatis infudit, recte per hunc ortum, quem Creator sibi in tempore concedit, locum suum sine tempore aurora cognovit. Quia enim diluculum vel aurora a tenelris in lucem vertitur, non immerito diluculi vel aurore nomine omnis Ecclesia electorum designatur, que ab infidelitatis nocte ad lucem fidei ducitur. Hinc enim scriptum est : *Quæ est ista quæ progreditur, quasi aurora consurgens?* (*Cant. vi, 9*.) Aliter. Aurora vel diluculum, noctem quidem praterisse nuntiant, nec tamen diei claritatem integrum ostendunt; sed, cum illam pellunt, hanc suscipiunt, lucem tenebris permistam tenent. Quid itaque in hac vita omnes, qui veritatem sequimur, nisi aurora vel diluculum sumus, quia et quedam jam quæ lucis

C sunt agimus, et tamen quibusdam adhuc tenebrarum reliquiis non caremus? Hinc scriptum est : *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (*Psal. xlvi, 2*). Paulus quoque ait : *Video aliam legem in membris meis repugnantem,* » etc. (*Rom. vii, 23*); et rursum : *Non processit, dies autem appropin-quavit,* » etc. (*Rom. xiii, 12*.) Dies autem sanctæ Ecclesie tunc erit, cum ei admista peccati umbra jam non erit. Locus autem hujus aurora est perfecta claritas visionis internæ. Locum suum aurora considerat, quando sancta anima ad contemplandam Conditoris sui faciem flagrat, dicens : *Sitivit anima mea ad Deum vivum,* » etc. (*Psal. xli, 3*.) Hunc signat locum Dominus dicens : *Ubicunque fuerit corpus,* » etc. (*Luc. xvii, 37*.) Quæ beatitudine futura retributionis, priusquam per corpus ipse innotesceret, in paucorum intellectu continuuit. Sequitur :

VERS. 13. *Nunquid tenuisti concutiens extrema terre, et excussisti impios ex ea?* — Extrema terræ Dominus tenuit, quia in fine saeculorum ad destitu-tionem jam et alienis regibus subditam Synagogam ve-

nit, atque ex illa *impios excusit*, quia spiritalia fidei predicamenta renuentes, etiam a carnis sacrificii gloria repulit. Aliter. Quia ex Iudea paucos abjectos et humiles elegit, *extrema terrae* tenuit; legis enim doctores deseruit, et piscaiores tenuit, dumque ejus *extrema tenet*, ex ea *impios excutit*, quia dum infirmos fideles roboret, fortiter in illa infileles damnat. Res autem quæ concutitur hoc illicue ducta fatigatur. Concussa ergo Iudea fuerat, quæ per alios dicebat: « Quia bonus est (*Joan. vii, 12*) ; et per alios resistebat, dicens: « Non, sed seducti turbas (*Ibid.*). » Aliter. *Extrema terræ* concusso et tenuit, quia cum infirma corda humiliorum pio timore terruit, nequaquam ea judicio districto dereliquit. Inde enim multitudine credentium in Deum robustius stetit, unde in se humiliata tenuit. Hinc Salomon ait: « Beatus vir qui semper est pavidus; qui autem mentis est duræ, corruet in malum (*Prov. xxviii, 14*). » Aliter *terra, sancta Ecclesia*. *Extrema* igitur *terrae* Dominus tenet et concutit, quia Ecclesie sua ultima per adventum Antichristi persecutione immanissima turbare permituit. Et quia plerique intra Ecclesiam sunt, sicut Apostolus dicit: « Quia confitentur se nosse Deum, factis autem negant (*Tit. i, 46*). » Impios ergo ex ea Dominus excutit, quia hos quos nunc intima vitia possident, tunc in voragine aperte infidelitatis cadent, atque in acervum palearum transiunt. MORALITER. Per terram quippe homo infirma [*infusa*] sapiens designatur, cui peccanti dictum est: « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii, 19*). » In extrema utique vite, Dominus sepe peccatores terrenos concutit, concutiendo convertit, convertiendo tenet, atque ab eorum cordibus impios cogitationum motus evellit. Sequitur:

VERS. 14. *Restinuetur ut lutum signaculum.* — Quid aliud Dominus plebem Israeliticam nisi lutum reperit, quam obsequiis gentilium deditam in Aegypto servientem lateribus invenit? Sed dum arcana secretorum et prophetas contulit, quid eam aliud quam servandi mysterii *signaculum* fecit? Quæ dum in Reemptorem suum postmodum credere noluit, terram potius quam veritatem diligens, dixit per sacerdotes suos: « Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, » etc. (*Joan. xi, 48*.) Accepti verbi mysteria perdidit, et sola terrena sapere, quæ inquinant, elegit. Aliter: Hi qui nunc videntur in Ecclesiæ sinu *signaculum*, tunc ante oculos omnium restituuntur *ut lutum*. Solet sacra Scriptura pro fide appellare *signaculum*, pro iniquitate *lutum*. Unde et ab sponso suo Ecclesiæ dicitur: « Pone me ut *signaculum super eorū tuum* (*Cant. viii, 6*). » Per lutum vero terrena contagia demonstrantur, attestate Psalista, qui ait: « Eduxisti me de lacu misericordie et de luto fecis (*Psal. xxxix, 3*). » Multi enim a terrenis contagiosis erexit, coelestis fidei sacramento signantur, sed apparent non tentati *signaculum*; qui erunt procul dubio tentati *lutum*. Ubi et recte dicitur, *restinuetur*. Quales enim ante fidem esse poterant, tales post reprobi invenientur. Mo-

A RALITER. Hominem quippe Dominus, quem ad suam similitudinem condidit, quasi quoddam sue potentiae *signaculum* fecit, quod tamen *ut lutum restinuetur*, quia licet æterna supplicia per conversionem fugiat, in ultiione tamen perpetratae superbie, carnis morte damnatur. Sequitur: *Et stabit sicut vestimentum.* — Impolita namque et grossiora vestimenta etiam cum induita fuerint, quia induendis membris bene applicata non inhærent, stare referuntur. Iudea igitur circa veritatis notitiam etiam cum servire videretur, *sicut vestimentum* stetit, quia per exteriora mandata servire se Domino ostendit, sed adhaerere ei per charitatis intelligentiam noluit. Aliter: Tot nunc quasi vestibus sancta Ecclesia induitur, quot fidelium veneratione decoratur. Unde B et ei ostensis gentibus a Domino per prophetam dicitur: « Vivo ego, quia his omnibus velut ornamento vestieris (*Isa. xlix, 18*). » Multis tamen quasi fidelibus nunc specie tenus induitur, sed pulsante persecutions impetu tunc eis exuta nudabitur. Stare vero hoc loco ponitur, in peccato persistere, ut illud: « In via peccatorum non stetit (*Psal. 1, 4*), » vel certe siue induita vestis tenditur, exuta fracta complicatur, ita unusquisque qui ab Ecclesia recesserit, contractus atque abjectus jacebit, qui, dum induhetur, decorus atque tensus fuit. Si vero stare intelligimus perdurare, *sicut vestimentum* stat quisque reprobus, quia in hac vita, quam diligit, brevi durat, ut illud: « Omnia sicut vestimentum vetera sunt, » etc., (*Psal. ci, 27*). MORALITER. *Lutum* namque nostrum C sicut *vestimentum* stare est usque ad resurrectionis tempus inane exutumque perdurare. Sequitur:

VERS. 15. *Auferetur ab impiis lux sua.* — Quia dum credere veritatem Iudei renunt, cognitionem legis in perpetuum amittunt, et dum de accepta lege superbiant, nimiram de scientia sua gloria cecantur. Scriptum quippe est: « Obscurantur oculi eorum ne videant (*Psal. lxviii, 24*). » Et: « Excessus populi hujus, et aures ejus aggravata (*Isa. vi, 10*). » Aliter: Neque enim eos nunc Dei lumen illustrat, qui iniquitatis sue malitiam fidei nomine palliant. Sunt vero nonnulli qui æterna quæ audiunt veraci credunt, et tamen eidem quam tenent fidei male vivendo contradicunt. Qui, dum perversa agunt et tamen de Deo recta sentiunt, ne tenebrescant funditus, ex quadam parte fulgore luminis illustrantur. Qui plus terrena quam coelestia diligunt, pulsante persecutions articulo, quod rectum credere videbantur amittunt. Quod maxime multiplicius in persecutione Antichristi agetur. Quanquam et in suis operatoribus ipse auctor iniquorum jam apparet, qui, dum venit, hinc Joannes ait: « Nunc Antichristi multi facti sunt (*I Joan. ii, 18*). » MORALITER. Mors enim carnis, quæ electos luci suæ restituit, lucem suam reprobis tollit. Lux namque superbientibus est gloria vite presentis. Quæ ei lux tunc subtrahitur, cum per carnis interitum ad rationum suarum tenebras vocatur. Sequitur: *Et brachium excelsum conteretur.* — Excelsum quippe brachium

conteretur, quando prædicata fidei gratia superba legis operatio reprobatur, cum dicitur : « Ex operibus legis non justificabitur omnis caro (Rom. iii, 20). » Aliter : Quid namque excelsum brachium accipitur, nisi superba Antichristi celsitudo ? quæ super reprobas mentes hominum, fastu gloriae sæcularis erigitur, ita ut Deum se super homines men-
tiatur. Unde Paulus apostolus dicit : « Ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus (II Thess. ii, 4). » « Quem Dominus Jesus Christus, » sicut idem ait Apostolus, « interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui (Ibid., 8). » Excelsum quippe brachium tunc confringitur, quia celsitudo cordis ultra naturæ ordinem violenter arrepta divinae justitiae modo dissipatur, ut quam se perverse in brevi exeret, per pondus judicii in aternum fracta cognoscat. Sequitur :

VERS. 16. *Nunquid ingressus es profundum maris ? — Ac si dicat, ut ego. Si enim mare more divini eloquii seculum debet intelligi, nil prohibet profunda maris inferni claustra sentire. Quod profundum maris Dominus pettit, cum inferni novissima electorum suorum animas erepturus intravit. Unde et per prophetam dicitur : « Posuisti in profundum maris viam ut transiret liberati (Isa. v, 10). » **MORALITER.** Mare quippe est meos humana cujus profunda Deus ingreditur, quando prioris vitæ nequitias ad memoriam reducit, et fluctuantem in confusione sua animum concutit ? **Profundum maris** Deus intrat, quando etiam desperata corda permuat, vel cum cor sæculare humiliat, vel quando visitare mentes etiam pressas sceleribus non deditur. Sequitur : *Et in novissimis abyssi deambulasti ? —* Quod supra profundum maris dixerat, hoc alius verbis replicans, *abyssi novissimum* vocat, quia sicut aquarum abyssus nulla nostra visione comprehenditur, ita occulta inferi nullo a nobis cogitationis sensu penetrantur, deambulare quippe non constricti, sed liberi est. Quia igitur Dominus nulla peccati vincula pertulit, in infernum deambulavit, liber quippe ad ligatos venit. Unde scriptum est : « Factus sum sine adjutorio inter mortuos liber (Psal. LXXXVII, 5). » Hinc Petrus ait : « Solitus inferni doloribus, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo (Act. ii, 24). » Vc certe quia deambulando nos cum de loco ad locum ducimur, hic illieque presentes invenimus. Ambulasse in inferno Dominus dicitur, ut electi animabus in locis singulis per divinitatis potentiam praesens fuisse monstratur. **MORALITER.** Quid enim est abyssus nisi mens humana ? Quæ, dum semetipsam comprehendere non valet, sese in omne quod est velut obscura abyssus latet. Unde bene per prophetam dicitur : « Dedit abyssus vocem suam (Habac. iii, 10). » *In novissimis ergo abyssi* Deo deambulare est, etiam nequissimorum hominum corda convertere, et desperatas mentes visitationis sue vestigiis tangendo mirabiliter reformare, atque post immensa sclera*

(62) Desideratur hic substantivus in ablativo cuiusmodi potest esse (radiis).

Acor obscurum vitiisquæ tenebrosum visitationis timore reprimere, et ad lamentum compunctionis provocare. De his gressibus Prophetæ ait : « Visi sunt ingressus tui, Deus, ingressus Dei mei (Psal. LXVI, 25). » Sequitur :

VERS. 17. *Nunquid aperte tibi sunt porta mortis, et ostia tenebrosa vidisti ? —* Portæ enim mortis, potestates sunt adversæ, quas descendens Dominus apernit, quia earum fortitudinem moriendo superavit, quæ appellatione quoque alia tenebrosa ostia vocantur, quia dum per occultationis sue insidias non videntur, deceptis mentibus viam mortis aperuit. Quæ tenebrosa ostia Dominus videt, quia immunitorum spirituum fraudulentam malitiam et respicit et premit, quæ tenebrosa ostia nos etiam cernimus, B quando supernæ lucis (62) illustrantr. Unde et per Prophetam dicitur : « Dominus mihi adjutor est, et ego videbo inimicos meos (Psal. cxvii, 7). » Hostes igitur nostros ipse videt, quia suo eos munere nobis visibles facit. Vel certe *tenebrosa ostia* Dominus videt, cum claustra inferni penetrans, crudeles spiritus percussit, et mortis præpositos moriendo damnavit. **MORALITER.** Portæ enim mortis sunt cogitationes, quas Deo pandimus, quando eas in poenitentia flendo confitemur. Tunc quippe viam sibi in portis mortis aperit, quando solitus pravis cogitationibus ad nos post confessionem venit. Tenebrosa namque ostia sunt latentia mortis mala, quæ et habere intrinsecus possunt, quæ tamen Dominus cernit, quando ea oculo respectu gracie destruit. Scriptum quippe est : « Rex qui selet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo (Prov. xx, 8). » Sequitur :

VERS. 18. *Nunquid considerasti latitudinem terræ ? —* Dum enim Dominus angustias mortis pettit, fidem suam in gentibus dilatavit, atque in innumera corda sanctam Ecclesiam extendit. Cui per prophetam dicitur : « Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas; longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida. Ad dextram enim et ad levam penetrabis, et semen tuum gentes hereditabit (Isa. LIV, 2, 3). » Pauci enim ex plebe Israelitica, ipso prædicante, crediderunt; in numeri vero gentium populi viam vitæ illo moriente et resurgentे scenti sunt. **MORALITER.** Nisi enim virtutes animum dilatarent, nequaquam Paulus Corinthiis diceret : « Dilatamini et vos, et nolite jugum ducere cum infidelibus (II Cor. vi, 13, 14). » Intuendum est quod dicitur, *considerasti*. Latitudo namque bonorum interior est, et nequaquam comprehenditur, nisi caute consideretur. Nam plerunque eos exterius inopia humiliat, pœnas cruciatus angustat. Sed tamen inter hæc semper interior fortitudo usque ad speranda cœlestia dilatat. Scriptum namque est a apostolis : « Ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. v, 41). » Sequitur :

VERS. 19. *Indica mihi, si nosti omnia, in qua via*

lux habet, et tenebrarum quis locus sit. — Quid enim lucis nomine nisi justitia accipitur, et quid per tenebras, nisi iniq[uit]as designatur? Unde quibusdam dicitur: « Eratis aliquando tenebra; nunc autem lux in Domino (Ephes. v, 8). » Et de quibusdam in peccato manentibus memoratur: « Qui dormiunt, nocte dormiunt (I Thess. v, 7). » Ac si beato Job diceretur: Si plenam te habere scientiam suspicaris, dic vel in ejus corde ea quae nunc est malitia perseveret. Sequitur: In qua via habet lux, id est, in ejus mentem veniens justitia impletat. Sequitur:

VERS. 20. *Et tenebris quis locus sit.* — Id est, in quo iniq[uit]as cæca perduret. Sequitur: Ut ducas unumquodque ad terminos suos, — id est, ut dijudicies, si, vel is qui nunc iniquus cernitur in hujus iniq[uit]ate vitam fiaiat, vel is qui justus cernitur extremitatem vitae sue cum justitiae perfectione concludat. Sequitur: *Et intelligas semitas domus ejus.* — Id est, consideres atque discernas, vel cui bona actio perseverans aeternam mansionem præstet in regno, vel quem usque ad terminum suum actio prava constringens in aeternum damnet supplicium. Domus quippe pro mansione ponitur, semita pro actione. Semita igitur ad domum dicit, quia actio ad mansionem perfralit; sed quis hominum ista discussus dicat? quis ista saltem imperterritus audiat? Multos enim videmus justitiae luce resplendentes, et ad finem nequitiae sue obscuritate tenebrosi, et multos peccatorum tenebris obvolutos, et tamen juxta vite sue terminum repente reddi luce justitiae liberos, et plurimos viam justitiae usque ad obitum tenere, et plerosque conspeximus usque ad exitum corpora semel crimina sine cessatione cumulasse. Sequitur:

VERS. 21. *Sciebas tunc quod nasciturus essem, ant numerum dierum tuorum noveras?* — Ac si illi aperire diceret: Quid mirum, si terminum tuum non intelligis, qui nec initium comprehendis? Aliter: Homines quippe tunc esse incipiunt, cum in matrem suarum ventre nascuntur. Nam ipsa concepcionis nativitas dicitur, iuxta quod scriptum est: « Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est (Matth. i, 20). » Et idcirco se nascituros nesciunt, quia nec priusquam creentur existunt. Deus vero, qui sine initio semper existit, prescivit de se hoc quod in uterum Virginis per initium sumpsit; et quia prescivit, disposuit; quia disposuit, nil profecto in humana forma sine sua voluntate toleravit. Sequitur:

VERS. 22. *Nunquid ingressus es thesauros nivis, et thesauros grandinibus aspergisti?* — Quid aliud in nive vel grandine, nisi frigida ac dura intelligenda sunt corda pravorum? Sicut enim fervore charitas, sic solet in sacro eloquio frigore malitia designari. Scriptum quippe est: « Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam facit animam malitiam sua (Jer. vi, 7). » Et rursum: « Abundavit iniq[uit]as, refrigerat charitas multorum (Matth. xxiv, 42). » In frigore enim nivis, vel in duritia grandinis, quid accipi potius potest quam vita pravorum, quæ et tor-

A pore frigescit et per duritiae malitiæ percuditur. Sequitur:

VERS. 25. *Quæ preparavi in tempus hostis, in diem pugnae et belli?* — Cum enim adversarius noster diabolus tentare nos nititur, pravorum moribus quasi suis contra nos armis utitur, per ipsos quippe nos sciviens cruciat, sed nesciens purgat. Peccatis namque nostris ipsis flagellum fluit. De quorum tali vita dum percuditur, ab aeterna morte liberamur. Aliter in nive vel grandine frigida vel dura accipimus corda pravorum, sed quia omnipotens Deus sanctos suos de talibus elegit, et quia, quam multos electos adhuc inter pravorum vitam repositos habeat novit, apte in nive vel grandine thesauros habere se perhibet. Thesaurus quippe ἀπὸ τῆς θύετως, id est a positione nominatur. In nive ergo vel grandine habentur thesauri, quia plerique iniq[uit]atis torpore frigi, ad supernam gratiam assumpti in sancta Ecclesia justitiae luce fulgescent, et pravam adversariorum scientiae doctrine sue ictibus tundunt, quod ad diem bellorum pugnae preparatos diu in sue scientiae similitudine tegit. Sed cum repente eos eduxerit, resistentia adversariorum pectora, illorum verbis ac redargutionibus, quasi quibusdam grandinibus percudit. Unde scriptum est: « Prae fulgore in conspectu ejus, » etc. (Psal. xvii, 15.) Grandio enim veniens percudit, liquata rigat. Sancti autem viri corda audientium et blandientes rigant et feriunt. Nam quemadmodum feriunt, Propheta testatur dicens: « Virtutem terribilium tuorum dicent, » etc. (Psal. cxliv, 6.) Et quemadmodum blandienter rigant secutus adjunxit: « Memoriam abundantiae suavitatis tue eructabunt, » etc. (Ibid., 7.)

VERS. 24. *Per quam viam spargitur lux?* — Ipse quippe via est, qui ait: « Ego sum via, veritas, et vita (Joan. xiv, 6). » Per haec ergo viam lux spargitur, quia per ejus praesentiam cuncta gentilitas illustratur. Spargitur autem convenienter dixit, quia per apostolorum voces non angusta atque coarctata, sed late fulgens lux prædicationis emicuit. Sequitur: *Dividitur æstus super terram.* — Quod per æstum persecutio designatur, Dominus testatur de jactu se: in his supra petram, dicens: « Sole orto restauaverunt omnia, » etc. (Matth. xiii, 6.) Quod paulo post, cum exposuit æstum, persecutionem vocavit. Sparsa igitur luce æstus super terram divisus est, quia clarescente vita fideliuum, accensa est crudelitas perfidorum. Divisus namque æstus erat, quando nunc Hierosolymis, nunc Damasco, nunc in aliis longe regionibus persecutio sciebat. Scriptum quippe est: « Facta est in illa die persecutio magna in Ecclesia qua erat in Hierosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Iudeæ et Samariae (Act. viii, 1). » Aliter: Per lucis nomen justitia designatur, de qua scriptum est: « Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam (Isa. ix, 1). » Omne autem quod spargitur, non continuo, sed quadam intermissione jactatur. Lux ergo in hac vita spargitur, quia ad omnes rei intelligentia continua non

habet. r. *Dum enī aliud sicut est comprehendimus, et aliud ignoramus, quasi sparsa luce, et ex parte cernimus, et in obscuritate ex parte remanemus.* Tunc vero lux nobis sparsa jam non erit, quando mens nostra ad Deum funditus rapta fulgescit. Ac si ergo ei aperte diceretur: *Dic quo ordine justitia mea occulsi sensibus cor infundo, cum et per accessum non videor, et tamen visibilia opera hominum invisibiliter immuto.* Sequitur: *Dividitur aestus super terram.* — Hostia namque callidus quos luce justitiae enitescere conspicit, eorum mentes illicitis desideriis inflammare contendit. Unde et Israelite, postquam vocati sunt, contra Moysen, de excrescente labore conqueruntur, dicentes: « *Videat Dominus et iudicet, quoniam fester fecisti odorem nostrum coram Pharaone et servis ejus, et praebeuisti ei gladium ut interficeret nos* (*Exod. v, 21.*) » Post lucem vero aestus sequitur, quia post illuminationem divini munera, temptationibus certamen augetur. Recite ergo etiam dividi aestus dicitur, quia nimur non singuli omnibus, sed quibusdam vicinis ac juxta positis viis fatigantur. Prius enim conspersio uniuscujusque antiquus adversarius perspicit, et tunc temptationum laqueos opponit. Læsis enim moribus luxuriam, tristibus poculum discordia porrigit. Hunc autem aestum aliter dividit callidus supplantor, aliter misericors Conditor. Ille dividit, ut per illum citius interimat, iste ut eum tolerabiliter redat. Sequitur:

Vers. 23. Quis dedit vehementissimo imbri cursum? — Ac si diceret: Nisi ego? Diviso enim aestu, cursum inter ipsas persecutionis angustias, prædicationis imperium roborasse, ut tanto magis virtus prædicantium cresceret, quanto magis persecutum crudelitas olvieret, quatenus arentia corda audientium pluviae guttis infunderent, ut siccitatem perfidie uberibus irrigarent. Hunc persecutionis aestum Paulus tolerabat et irrigabat, cum diceret: « *Laboro usque ad vincula quasi male operans, sed verbum Dei non est alligatum* (*II Tim. ii, 9.*) » De hoc imbre alias dicitur: « *Mandabo nubibus ne pluant super terram imbum* (*Isa. v, 6.*) » Sed notandum quod eundem imbum non vehementem, sed vehementissimum vocat. Imber vehemens, est vis magna; imber vero vehementissimus, vis et immensitas prædicationis. Vehemens namque imber est, cum prædictores sancti credi aeterna suadebant. Imber autem vehementissimus, cum proper spem admonebant rem deserit, cuncta visibilia propter invisibilitatem contemui. Sequitur: *Et viam sonantis tonitru.* — Quid enim per tonitruum, nisi prædicatione superni terroris accipitur? quem terrorem, dum percipiunt, humana corda quauntur. Aliquando vero in tonitruo ipse incarnatus Dominus figuratur. Quia antiquorum Patrum Propheta ad nostram notitiam quasi ex nubium concussione prolatus est, qui inter nos visibiliter apparet, ea quæ super nos erat, terribiliter sonuit. Unde apostoli « *Boanerges, id est, filii tonitrui* (*Marc. iii, 17*) » vocati sunt. Ali-

A quando ipsa ejus prædicatio accipitur, per quam supernorum judiciorum terror auditur. Incassum quippe prædicatio audiens aure percipitur, que pervenire ad intimam surdo corde prohibetur. Sed quia Dominus viam sonantis tonitru dare asserit, qui cum prædicationis verba tribuit, per terrem corda compungit: hinc Paulus ait: « *Orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi sui, ad loquendum mysterium Christi* (*Col. iv, 3.*) » Sequitur:

Vers. 26. Et plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur. — Super terram absque homine in deserto pluere est, verbum Dei gentilitate prædicare, que, dum nullum cultum divinitatis tenuit, nullam in se speciem boni operis ostendit. Videlicet desertum fuit, in qua quia legislator non fuit, et quia rationabiliter Deum querere non fuit, quasi hominum nullus fuit, et velut solis bestiis occupata vacua a mortalibus existit. De hac deserta terra alias dicitur: « *Posuit flumina in desertum* (*Psal. cvi, 33.*) » Bene autem postquam aestus super terram divisus est, cursum vehementissimum imber accepit, ut in desertum plueret, quia postquam in Judea asperitas persecutionis inhorruit, ad Israel missus quisque prædicator ad vocandas gentes deflexit. Unde sancti apostoli dicunt: « *Vobis quidem oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis aeterna vita, ecce convertimur ad gentes* (*Act. xiii, 46.*) » Sequitur:

Vers. 27. Ut implerei inviam et desolatam. — Quid vero complura redditum, demonstratur, cum illico adjungitur: *Et produceret herbas virentes.* — Invia namque gentilitas fuit, ad quam via Dei verbo non patuit. Desolata etiam recte vocata est, vel ratione consilii, vel fructu boni operis destituta. Sed desolata impleta est cum exteriori prædicationi interzam aspirationem contulit, ut corda gentilium arentia virescerent, clausa patescerent. In Scriptura enim sacra aliquando herba viror glorie temporalis accipitur, sicut Propheta ait: « *Mane sicut herba transeat, mane floreat et transeat* (*Psal. lxxxvi, 6.*) » Aliquando refectio diaboli, sieut de illo a Domino dicitur: « *Ihuc montes herbas ferunt* (*Job xl, 15.*) » Aliquando sustentatio prædicatorum, ut illud: « *Producit in montibus fenni et herbam servitutis hominum* (*Psal. cklvi, 8.*) » Aliquando bona operatio, sicut scriptum est: « *Germinet terra herbam virentem* (*Gen. i, 11.*) » Aliquando aeterna vita scientia designatur, sicut per Jeremiam dicitur: « *Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum qui non erat herba* (*Jer. xiv, 6.*) » Significat Judeorum persecutionem. Ipsi dracones virulenta cogitatione steterunt in rupibus, non in Deo, dicentes: « *Non habemus regem,* » etc. (*Joan. xix, 15.*) Ventum elationis traxerunt oculi, id est, spes eorum temporalia diligens corruit, herba defecit, quia eorum cordibus defuit aeternitatis scientia. Sed hoc in loco virentes

herbas, sancte doctrinæ scientiam vel congruas operationes accipimus, quia dum sancte prædicationis imbre gentilitas percepit, et vita opera et doctrinæ verba germinavit. Hinc Propheta ait : « In cubilibus, in quibus prius habitabant dracones, orietur viror calami et junci (*Isa. xxxv.*, 7). » Ubi in calamis, scriptores; in junco, auditores designavit; in draconum cubilibus, populum, quem hostis malitia possidebat. **MORALITER.** Deserta terra sunt, qui fidei nomine censentur, verba vita audiunt auribus, sed ea transire usque ad interna cordis minime permittunt. Quæ scilicet terra hominem non habet, quia eorum mens sensu rationis caret, et nullus mortalium in hac terra commoratur, quia et si quando in eorum conscientia rationalium sensuum cogitationes veniunt, non persistunt. Sed dum misericors imber suo cursum dare designatur, compuncti per internam gratiam verbis vitae aures cordis aperiant. Et implet terram inviam, quia dum præbet auditum verbo, cumulatur mysterio. *Et producit herbas virentes*, quia per gratiam compunctionis verba non solum libenter accipit, sed etiam ubertim reddit, ut quod audire non poterat, jam loqui concupiscat. Hinc scriptum est : « Emitte Spiritum tuum et crebuntur », etc. (*Psa. ciii.*, 30.) Sequitur :

VERS. 28. Quis est pluviae pater, vel quis genuit stillas roris? — Ac si diceret: Nisi ego, qui siccum terram humani cordis guttis scientie gratuita spargo? De hac enim pluvia alias dicitur : « Pluviam voluntariam segregabis, Dens, » etc. (*Psalm. lxvi.*, 10.) **Pater pluviae** Deus dicitur, quia superna nobis prædicatio non de nostro merito, sed de ejus gratia generatur. Stillæ enim roris ipsi sancti prædictores sunt, qui arva pectoris nostri inter mala vita presentis, quasi tenebras siccæ noctis aræntia gratia supernæ largitatis infundunt. De his stillis contumaci **Judeæ** dicitur : « Propterea prohibiti sunt stillæ pluviarum, et serotinus imber non fuit (*Jer. iii.*, 3). » Rorem aspergebat Paulus cum Corinthiis diceret : « Non enim judicare me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum et hunc crucifixum (*I Cor. ii.*, 2); » et rursum pluviam manavit dicens : « Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cot nostrum dilatatum est (*II Cor. vi.*, 11). » Hinc Moyses ait : « Exspectetur sicut pluvia eloquio meum, et descendant sicut ros verba mea (*Deut. xxxii.*, 2). » Sequitur :

VERS. 29. De cuius utero egressa est glacies et gelu de celo quis genuit? — Quid enim aliud in gelu vel glacie, nisi frigida et perfidae torpore constricta accipimus corda Judeorum? Qui quondam per acceptiōnem legis, per mysteria, sacrificia; vel propheticæ sic intra sinus gratiæ quasi intra uterum Creatoris habebantur? Sed quia veniente Domino constricti frigora perfidie, fervorem fidei et charitatis amserunt a secreto gratiæ sinus projecti, quasi glacie de utero Creatoris egressi sunt. Per colum autem vita sublimis sanctorum intelligitur, cui celo

A dicitur : « Attende cœlum, et loquar (*Isa. lxvi.*, 1). » Hinc Dominus ait : « Colorum mihi sedes est (*Ibid.*). » De qua sede alias scriptum est : « Anima justi sedes est sapientia. » Quia ergo sapientia est Deus, sedes Dei cœlum est, anima justi sedes sapientia. Cœlum est utique anima justi. Cœlum fuit Abraham, Isaac et Jacob. Sed quia persecutores Domini pontifices Iudaorum, perfidae torpore frigidæ, de illorum patrum progenie processerunt, quasi de cœlo gelu exiit. Quod tamen gelu idcirco nobis Dominus genuisse se dicit, quia Judeos quos naturaliter ipse bonos condidit, justus iudicio pro eorum malitia frigidos a se exire permisit. Dominus enim auctor est naturæ, non culpæ. Alter: In gelu et glacie Satan, nihil obstat intelligi. Ipse quippe quasi de Deo vero glacies processit, B quia a calore secretorum ejus malitiae torpore frigidus magister iniquitatis exivit. Ipse gelu de celo est genitus, quia constricturus corda reproborum, a summis cadere est promissus [permissus] ad ima. **MORALITER.** Mentes namque hominum omnipotens Dens dum timore format, quasi concipiit, easque ad apertas virtutes dum provehit, gignit; sed si de acceptis virtutibus extolluntur, relinquit. Quasi enim de Dei utero glacies egreditur, quando hi qui iam intus incaluerunt ex virtutum dono frigescunt, et inde exteriorē gloriam torpentes appetunt. Unde ad interna diligenda ardentiū flagrare debuerunt. Hanc glaciem nunc in utero Dominus portat, quia intra sinus sanctæ Ecclesiæ tolerat, sed per extremum et publicatum iudicium hanc repellat, dicens : « Nescio vós unde sitis, discedite a me, omnes operarii iniquitatis (*Luc. xiii.*, 27). » Cœlum utique sacrum eloquium intelligitur, quod diem nobis intelligentiæ aperiens Sole nos justitiae illustrat. Quod dum nos vita presentis nox continet, stellis nobis mandatorum fulget. Sed quia « oportet haereses esse, ut probati manifesti fiant (*I Cor. xi.*, 9), » sancta Scriptura eis qui se superbire appetunt, atque exteriorē favores per iliam sequuntur, a se frigidos emitit, qui dum a superna intelligentia resplendentes eloquii et obduri, ipsi seducunt ceteros, corrunt ad ima venientes, et gelu sunt, et alios astringunt, duratusque in ima corruit, qui ad cognitionem Dei prius tractabilis in summis et liquidis stabat. Dominus tamen hoc gelu gignere perhibetur, non quo pravorum mentes ipse ad culpam formet, sed quo a culpa non liberat. Sicut scriptum est : « Ego obdurate cor Pharaonis (*Exod. iv.*, 21). » Potest et in bonam partem nobis ejus intelligentia sine obstaculo difficultatis intelligi. Terra enim si post jactatum semen compluit, irrigatur : quam si immoderatus (63) accipit, pinguedinem frumenti virtutemque mutat : sed si pluvia gelu premitur, quo vetatur semen progredi foras, cogitum intus radicari ac multiplicari. Quid ergo est, Dominus prius quidem patrem se pluvias insinuat, postmodum vero de suo utero egredi glaciem narrat, seque gelu gignere de cœlo pronuntiat, nisi quod miro modo Dominus pectoris.

(63) Oratio fortassis congruentior : quæ si immoderatus.

terram ad suscipienda verbi semina, et prius per occultam gratiam compunctionis pluviam infundit, et postmodum ne in conceptis virtutibus immoderatus profluat disciplina intimae dispensationis premat? Ut quoniam percepta gratia pluvia irrigat, etiam disciplinæ rigor astringat, ne si aut antequam debet aut plusquam necesse est conceptas virtutes proficerat, fruges in herbam vertat. Videamus, Paulus, infusa videlicet terra, quid ait: « Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio (Rom. vii, 18). » Et rursum: « Ut non quæ vultis illa faciatis (Gal. v, 17). » Pote-t etiam in gelo vel glacie praesentis vite adversitas designari, quæ dum sub asperitate sua sanctos comprimit, valentiores reddit. Miro quippe consilio Dominus electos quoque in hac vita tanquam in hieme adversa ventorum et frigora tolerare permittit, ut velut in astiva serenitate postmodum fructus, quos hic conceperunt, demonstrent. Unde sponsi voce uniuicue animæ dicitur: « Surge, prope, amica mea, formosa mea, et veni; jam enim transiit hiems, imber abiit et recessit (Cant. ii, 10, 11). » Sequitur:

VERS. 30. *Ipsi in similitudinem lapidis aquæ durantur.* — Aquas apostolos accipimus, lapis vero pro ipsa duritia aliquando gentiles populi designantur. Ipsi quippe lapides coluerunt, et de eis dictum est: « Similes illis sicut qui faciunt ea (Psal. cxiii, 8). » Quia ergo primum Judea Deo creditit, gentilitate omni in perfidie suæ obstinatione remanente; postmodum vero ad fidem gentilium corda mollii sunt, et Judeorum infidelitas obdurata, benedicitur: *Aquaæ in similitudinem lapidis durantur.* Hinc Paulus gentibus dicit: « Sicut aliquando vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis, pro illorum incredulitate; ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut et ipsi misericordiam consequamur. Conclusit enim Deus omnia sub incredulitate, ut omnium misericordia (Rom. xi, 30-32). » Aliter: Per aquam populos, per lapidem vero ejusdem Satan duritia designatur. Non igitur ad ima veniente, in similitudinem lapidis aquæ durata sunt, quia ejus malitia imitati homines, mollia viscera charitatis amiserunt. **MORALITER.** Aquaæ enim per glaciem in superficiem durescunt, sed fluida in intima remanent. Et quid per aquas nisi fluxa accipimus corda reproborum? Quæ cum et proposito virtutem deserunt, fortasse in bonis operibus per hypocrisim ostendunt, dumque in intinis suis ad vitia defluunt, et fortassis imitatores sanctorum se fingunt, *aquaæ in similitudinem lapidis durantur.* Aliter: Quia fluxæ cogitationes interius laescunt, nequaquam tamen usque ad consensum pravi operis trahunt: sed mens vivendi consuetudine quasi sub quadam duritia abscondit, quidquid fuit ex tentationis pulsante mollescit. Mentes enim quæ per prospera molliter fuerint liquefy, constrictæ adversitatibus durescent, et ad *similitudinem lapidis* aqua perdiciunt, quando infirmus quisque per acceptam desuper tolerantiam, passiones sui

A Redemptoris imitatur. *In similitudinem* quippe *lapis* induraverat, qui dicebat: « Impleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea (Col. i, 23). » Sequitur: *Et superficies abyssi constringitur.* — Quia super tecum quodam ignorantie vestre velamine, incomprehensibilitas divini judicii humanae mentis oculo nullatenus penetratur. Scriptum quippe est: « Judicia tua abyssus multa (Psal. xxxv, 7). » Aliter: Aliud quidem Satane, intrinsecus latet, atque aliud intrinsecus ostendit. « *Transfigurat* enim se velut angelum lucis (II Cor. xi, 14), quia dum quasi bona persuasionis ejus species, velut solida desuper glacies ostenditur, in profundum latens ejus malitia non videtur. **MORALITER.** *Superficies abyssi constringitur*, quia superductam sanctitatis **B** speciem fluxa ac instabilis eorum conscientia hominibus tegitur. Nam cum sibimetipsis turpes sint intrinsecus, ante alienos tamen oculos quadam vivendi venustate vestiuntur. Aliter: Quia prava cogitatio etsi usque ad suggestionem venit, usque ad consensum non prosilit, quia fluctuantes motus animi superductus rigor sanctæ liberationis premat. Solet enim letitia arcana mentis aperire, atque aperiendo amittere; adversa vero cum nos exterius deprimit, interius cautiores reddunt. Post gelu itaque vel glaciem *superficies abyssi constringitur*, quia mens nostra ad conservanda profunda dona quæ accepit, ipsis adversitatibus munitur. Hanc abyssum tegebat Isaías dicens: « Secretum meum mili (Isa. xxiv, 16). » Et Paulus: « Parco autem ne quis existimet supra id quod videt et audit aliquid ex me (II Cor. xii, 6). » Sequitur:

VERS. 31. *Nunquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas, qui gyrum Arcturi poteris dissipare?* — Pleiades stellæ apo tu plistu [ἀπὸ τοῦ πλιστοῦ], id est, a pluritate vocate sunt; ita autem vicinæ sibi et divisæ sunt conditæ, ut et simul sint, et tamen conjungi nequaquam possint. Arcturus vero ita nocturna tempora illustrat, ut in cœli axe positus per diversa se veriat, nec tamen occidat. Quid enim micantes Pleiades, quæ et septem sunt, alias quam sanctos omnes denuntiant, qui inter præsentis vite tenebras, spiritu septiformis gratia nos lumine illustrant? Quia ab ipsa mundi origine usque ad ejus terminum diversis temporibus ad prophetandum sunt missi, juxta aliquid sibi conjuncti sunt, et juxta aliquid non conjuncti. Conjuncti per intentionem mentis, et disjuncti sunt per divisionem suæ imaginis, quam diversis temporibus Abel, Isaías, et Joannes apparuit. Divisi quidem fuerunt tempore, sed non prædicatione, quia et confessione vocis et virtutum sibi unanimitate junguntur. In Arcturo autem, qui per gyrum suum nocturna spatha non cassuram illustrat nequaquam particulatum edita vita sanctorum, sed tota simul Ecclesia designatur; quæ fatigations quidem patitur, nec tamen ad defectum prostrata inclinatur. Dum enim sancta Ecclesia innumeris tribulationibus quatitur, præsentis vite umbra terminatur, eaque stante nox præterit, quia illa in sua

neolumitate perjurante, mortalitatis hujus vita percurrit. Alter : Arcturus in septem quidem stellis volvitur, et modo quidem tres ad summam elevat, quatuor ad ima; et quatuor superius erigit, et tres inferius premit. Sancta quoque Ecclesia cum modo infidelibus Trinitatis notitiam, modo autem fidelibus virtutes quatuor, id est prudentiam, fortitudinem, justitiam, temperantiam, prædicat, quasi rotata prædicationis status sui speciem quodammodo immutat. Nam cum confidentiam proprii laboris evacuat, et fidem Trinitatis exaltat, tres Arcturus stellas elevat et quatuor inclinat. Hinc Paulus ait : « Si Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim Scriptura dicit? Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (Rom. iv, 2, 3). » Et cum desolata fide presumere prohibit, sed operari ex ixiis que præcepta sunt jubet, non quatuor, sed tres deponit. Hinc Jacobus ait : « Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita et fides sine operibus mortua est (Jac. ii, 26). » Arcturus itaque volvitur, quia sancta Ecclesia juxta auditorum suorum mentes in diverso latere prædicationis arte versatur. Sed hunc Arcturi gyrum quandoque Dominus dissipat, quia labores Ecclesia ad requiem permittat. Tunc et Pleiades plenus junget, quia nimurum sancti omnes etiam visionis specie sibi copulantur, quando in fine mundi sancta Ecclesia ab his quos nunc sustinet, laboribus solvitur. Potest igitur per Arcturum, quia a plaga frigoris nascitur, lex; per Pleiades vero, quæ ab oriente surgunt, Testamenti Novi gratia designari. Quasi enim ab Aquilone lex venerat, que tanta subditos rigiditatis asperitate terribat. Nam dum pro culpis suis alios præciperebat lapidibus obrui, alios gladii morte mulcetari, plaga torpens, et velut a sole charitatis aliena præceptorum suorum semina plus premebat ex frigore quam ex calore nutritabat. Hinc Petrus ait : « Quid tentatis Denun imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? (Act. xv, 10.) Per septem nimurum stellas Testamentum exprimitur Vetus, quasi in veneratione legis dies septimus, et per hebdomadam integrum constituti sacrificii vota tendebantur. Pleiades vero, quæ septem sunt, Testimenti Novi gratiam designant; per illud enim fideles suos septiformis munera limine illustrat. Quia igitur se Arcturus vertit, Pleiades ostendit, quia per omne quod Testamentum Vetus loquitur, Testimenti Novi opera nuntiantur. Redemptor autem noster in carne veniens Pleiades junxit, quia operationes septiformis Spiritus simul in se et junctas et manentes habuit. De quo per Isa-

A iam dicitur : « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescat super eum spiritus timoris Domini (Isa. xi, 1). » De quo Zacharias ait « Super lapidem unum septem oculi sunt (Zach. iii, 9). » Dum Pleiades jungit, Arcturi gyrum dissipat, quia dum semetipsum factum hominem habere conjunctas sancti Spiritus operationes innotuit, in Testamento Veteris litteræ laborem solvit, ut fidelis quisque jam cum libertate spiritus illud intelligat, cui prius in formidine inter tota discrimina serviebat. Sequitur :

VERS. 32. *Nunquid producis Luciferum in tempore suo?* — Pater quippe in suo tempore Luciferum produxit, quia sicut scriptum est : « Cum venerit plenitudo temporis misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret (Gal. iv, 4, 5). » Qui natus ex virginе velut Lucifer in tenebris nostræ noctis apparuit, quia, fugata obscuritate peccati, æternum nobis mane nuntiavit. Luciferum se innotuit, quia diluculo ex morte surrexit, et fulgore luminis mortalitatis nostræ terram caliginem expressit. Hinc Joannes ait : « Stella splendida et matutina (Apoc. xxi, 16). » Sequitur : *Et resperum super filios terræ consurgere facis?* Vesperum vero Dominus consurgere facit, quia infidelibus Iudaorum cordibus dominari Antichristum, eorum merito exigente, permittit. Terrena quippe et non coelestia requirentes, sponte filii terræ esse voluerunt, et ad percipiendam luciferi nostri claritatem cecati sunt. Hinc Dominus ait : « Ego veni in nomine Patris mei, et non receperitis me, alius veniet in nomine suo, et illum accipietis (Joun. v, 43). » MORALITER. Electis Lucifer oritur, et vesperum reprobis Deo permittente dominatur. Unus enim atque idem sermo Dei est in ore prædicantis. Quem dum isti gaudendo, illi vero invidendo audiunt, claritatem sibi Luciferi in Vesperi tenebras vertunt. Hinc Paulus ait : « Christi bonus odor sumus Deo in his qui saluti sunt, et in his qui pereunt, aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitae in vitam (II. Cor. ii, 15, 16). » Sequitur.

VERS. 33. *Nunquid nosti ordinem cœli, et pones rationem ejus in terram?* — Ordinem cœli nosse est, supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre. Rationem vero ejus in terram ponere est ante humana corda talium secretorum causas aperire, supernorum judiciorum mysteria, vel considerando discutere, vel loquendo manifestare, quod utique facere in hac vita nullus potest. Quis intelligat cur vivit alius insidians proximis, et moritur alius qui profuturus vitae esset multorum? Ad cognoscendos quippe istos judiciorum secretorum sinus nullus ascendit.

LIBER TRICESIMUS.

VERS 34. *Nunquid elevabis in nebula vocem tuam, et impetus aquarum operiet te?* — Vocem quippe

suam Dominus in nebula levat, quando prædicatorum suorum linguis ad caliginosa corda infidelium

exhortatione format, eumque aquarum impetus operit, dum bene agentia membra ejus turba resistentium premit. Hinc enim scriptum est : « Factum est verbum Domini ad Jeremiam dicens : Ad omnes civitates Iuda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini, universos sermones quos ego mandavi tibi, ut loquaris ad eos, noli subtrahere verbum : si forte audiant, et convertantur unusquisque a via sua mala, et posuerit me mali quod ego cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum. Et dices ad eos : Haec dicit Dominus : Si non audieritis me, ut amuletis in lege mea, quam dedi vobis, ut audiatis sermones servorum meorum prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens et dirigens, et non audistis. Dabo domum istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem concilii gentibus terra. Et audierunt sacerdotes et prophetae, et omnis populus Jeremiam loquentem verba haec in domo Domini. Cumque complessset Jeremias loquens omnia quae praeceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes et prophetae et omnis populus dicens : Morte moriatur. Quare prophetavit in nomine Domini ? » (*Jer. xxvi, 2, 9.*) Per semetipsum quoque Dominus in *nebulam* voce levavit, quando presentem se etiam assumpto corpore exhibens, veritatem suam non secuturis infidelibus quando per caliginem sonuit dicens : « Ego et pater unum sumus (*Joan. x, 30*) ; » et : « Antequam Abraham fieret ego sum (*Joan. viii, 58*). » Sed eum protinus aquarum impetus operuit, qui contra illum mox sseviens populorum turba surrexit. Scriptum quippe est : « Propterea ergo querebant eum Iudei occidere, quia non solum solvabat Sabbathum, sed et Patrem suum dicebat Deum, aequali se faciens Deo (*Joan. v, 18*). » De hoc aquarum impetu per Prophetam clamat : « Circumdederunt me sicut aqua tota die (*Psal. lxxxviii, 48*) ; » et : « Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (*Psal. lxviii, 2*). » MORALITER. Quanquam fideles suum dum quibusdam supervacuis curis premimur, obducta confusione caligamus. Et cum nobis etiam talibus mira quedam Dominus de se sentienda insinuat, quasi in *nebulam* vocem levat, dum caliginosis nostris mentibus semetipsum loquitur, velut in nebula is qui non cernitur, auditur. Cum enim cœcis nostris mentibus subtilia de se ipso insinuat, in nebula vocem levat. Cum vero tentatione vitiorum ipse de Deo noster intellectus opprimitur, quasi aquarum impetu in voce sua Deus operitur. Tot enim super illum aquas admittimus, quot post inspirationem ejus gratiae cogitationes illicitas in corde versamus. Sequitur :

VERS. 35. *Nunquid mittes fulgura et ibunt, et revertentia dicent tibi : Adsumus ?* — Fulgura quippe ex nubibus exeunt, sicut mira opera ex sanctis predicatoribus ostenduntur. Nubes quippe ideo vocari solent, quia et coruscant miraculis, et verbis pluunt. Hinc scriptum est : « Fulgura multiplicabis et con-

turbabis ea (*Psal. xvii, 13*). » Vadunt enim fulgura, cum predicatores miraculis coruscant, et superna revertentia corda transfigunt. Revertuntur, cum non sibi, sed Dei viribus tribuant quicquid se fortiter egisse cognoscunt. Quid est enim Deo dicere, *Adsumus*, nisi illi laudem tribueret gratiae, a quo se accepisse sentiunt victoriam pugnat. Fulgor quippe ibat cum Petrus diceret : « Argentum et aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi dabo. In nomine Jesu Christi surge et ambula (*Act. iii, 6*). » Fulgor autem reddit cum ait : « Quid admiramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute et pietate fecerimus hunc ambulare ? » et reliqua (*Act. iii, 12*). Alter : Fulgora, id est, sancti viri mittuntur et eunt, cum a secreto contemplationis ad publicum operationis exeunt, cum ab abscondito speculationis intimæ, in active vita latitudine diffunduntur; sed revertuntur, quia post opera exteriora quæ peragunt, semper ad sinum contemplationis recurrent, ut illic ardis sui flammarum relucant, et quasi ex tactu supernæ claritatis ignescant. Unde Salomon ait : « Ad locum unde exirent flumina, revertuntur, ut iterum fluant (*Eccle. i, 7*), » quia enim corda audientium rigant, flumina, quia vero accedunt, fulgora memorantur. Hinc enim dicitur : « Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ (*Psal. xcvi, 4*). » Illinc : « Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt voces suas (*Psal. lxxxviii, 26*). » *Adsumus*, namque dicere est præsentes se amando monstrare. Sequitur :

C VERS. 36. *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam, vel quis dedit gallo intelligentiam ?* — In galli nomine predicatores sancti designantur, qui inter tenebras vitæ præsentis student lucem venturan predicando, quasi cantando nuntiare. Dicunt enim : « Nox processit, dies autem appropinquavit (*Rom. xiii, 11*) ; » et : « Hora est jam nos de somno surgere (*Ibid., 12*). » De hoc gallo alias dicitur : « Triâ sunt, quæ bene graduntur, et quartum quod incedit feliciter : leo fortissimus bestiarum ad nullius pavet occursum, gallus succinctis lumbis, et aries, nec est rex qui resistat ei (*Prov. xxx, 29, 30, 31*). » Ubi leo, Christus accipitur, gallus predicatores, et aries ecclesiæ prepositi designantur; quartum feliciter incedens, Antichristus est prospera cuncta tenens. Notandum quod sapientia divinitus inspirata in visceribus hominis ponitur, quia nimis electis non in solis vocibus, sed etiam in sensibus datur, et juxta quod loquitur lingua, loquitur conscientia. Gallo itaque intelligentia datur, quia doctri veritatis discretionis virtus ut noverit quibus, quando, vel quomodo inferat divinitus monstratur. Non enim cunctis una eadem exhortatio convenit. Solet enim gallus profundioribus horis noctis, valentiores ac productiores edere cantus, luce vero propinquante, minores ac minutiores omnino voces format. Sic quippe predicatores inquis adhuc mentibus faciunt, dum magis vocibus eterni judicii terrores intimant. Illustratis vero

mentibus non tam ea que sunt pœnæ terribilia, sed etiam ea que sunt præmiis mitiora prædicant. More etiam galli sancti se prædicatores prius exequunt, et sic alios sollicitos reddunt: prius enim sua punire fletibus student, et tunc quæ aliorum sunt punienda denuntiant. Sequitur:

VERS. 37. *Quis enarravit cœlorum rationem, et concentum cœli quis dormire facit?* — Quid enim cœlorum ratio accipitur, nisi vis superna secretorum? Per cœli vero concentum, concors prædicantium sermo signatur. Conditor igitur noster cum cœli rationem enarrare coepit, *Dormire concentum cœli facit*, quia cum, jam nobis per speciem ostenditur, nimirum prædicantium verba substrahuntur. Hinc Jeremias ait: « Non docebit ultra proximum suum, et vir fratrum suum dicens: Cognosce Dominum; omnes enim cognoscunt me a minimo eorum usque ad maximum, dicit Dominus (Jer. xxxi, 34). » Vel certe cœlorum ratio est ipsa vivificatrix virtus, quæ spiritus format angelorum. Dominus enim sicut est causa canarum, sicut vita viventium, ita etiam ratio rationabilium creaturarum. Tunc ergo cœlorum rationem narrat, cum semetipsum nobis clara visione manifestat. Unde in Evangelio dicit: « Venit hora cum jam non in parabolis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis (Joan. xvi, 25). » **MORALITER.** *Cœlorum rationem* Dominus narrat, dum nunc insinuando superna secreta, electorum suorum mentes illuminat; *concentum vero cœli dormire facit*, dum concordes hymnos angelorum, atque illa cœlestium virtutum gaudia reproborum cordibus justo iudicio abscondit. Qui concentus cœli, quamvis intrinsecus in se vigilet, in ipsa tamen reproborum ignorantia extrinsecus dormit. Narratur ergo secreti celestis ratio, et tamen concitus cœli dormire permittitur, quia et aliis per inspirationem supernæ retributionis scientia panditur, et aliis que sit interne laudis suavitatis occultatur. Concentus enim supernæ laudis in aure illius proruperat, qui dicebat: « Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei (Psal. xli, 5). » Sequitur:

VERS. 38. *Quando fundebatur pulvis in terra, et glebae compingebantur.* — More enim suo, que adhuc futura sunt, quasi jam præterita divinus sermo describit. De eo quippe dicitur: « Qui fecit quæ futura sunt. » Pulvis itaque tunc in terra fundatur, quia in solida membra reducitur; glebae compinguntur, quia nimirum firma corpora ex pulvere collecta consurgunt. **MORALITER.** Quid in pulvere, nisi peccatores accipimus, qui nullo rationis pondere solidati, cujuslibet tentationis flatu rapiuntur? De quibus scriptum est: « Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, et reliqua (Psal. 1, 4). » Pulvis ergo in terra fundatus est, cum peccatores vocati, in Ecclesiam traditi, fidei sunt ratione solidati, ut immobiles postmodum contra testamenta consistenter. In hac itaque terra glebae compactæ sunt, quia vocati peccatores,

A et per sancti Spiritus gratiam infusi, in collectione sunt charitatis uniti. Hinc enim scriptum est, quia « erat in eis cor unum et anima una » in Domino (Act. iv, 32). Ilas etiam glebas in Ecclesia ex diversitate meritorum distinguera valemus. Nam dum alius est ordo prædicantium, alius auditorum, alius continentium, alius virginum, alius prenitentium, quasi ex una terra e diversa glebarum forma distincta, dum in una fide, in una charitate dispara demonstrantur. Sequitur:

VERS. 39. *Nunquid capies leæna prædam, aut animam catulorum ejus implebis?* — Ista nimirum illa leæna est de qua Job dixerat: « Non calcaverunt ea filii institutorum, nec pertransibit per ea leæna (Job xxviii, 8). » Huic ergo leæna prædam Dominus capit, ut animam catulorum ejus impletat, quia ad augmentum huius Ecclesiae innumeros de gentilitate diripiuit, et per animarum lucrum esurientium apostolorum vota satiat. Ipsi quippe catuli pro meritis teneritudine et formidinis infirmitate vocati sunt, qui passo Domino clausis foribus residuebant. Sicut de illis scriptum est: « Cum esset sero die illa una Sabbatorum, et fores essent clausæ, et reliqua (Joan. xx, 19). » Et haec quidem facta a sanctis apostolis novimus, hæc nunc etiam fieri a rectis doctoribus scimus. Ipsi enim subsequentium populorum patres sunt, tamen præcedentium filii. Unde et non immerito catuli dicuntur. Vel certè, quia eti quorundam magistri sunt, universalis tamen Ecclesie esse discipuli gloriantur. Leæna itaque Dominus prædati capit, quia virtute sue inspirationis ab errore vitam delinquentum diripit, et animas catulorum ejus replet, quia conversatione multorum piis doctorum desideriis satisfacit. Sequitur:

VERS. 40. *Quando cubant in antris, et in specubus insidiantur.* — Cum enim nequaquam sancti apostoli, contra membra diaboli in voce liberæ prædicationis exsurgent, adhuc contra adversarios suos quasi in antris insidiabantur. Clausis quippe foribus quasi in quibusdam additis specubus suis catuli rapturi mudum cubant, ut animarum prædam postmodum præsumentes diriperent. Horum primo illi catulo esurienti, sed etiam valentius tensa per linteum gentilitate, quasi monstrata præda dicunt: « Macta et manduca (Act. x, 15). » Aliter: Doctores etenim sancti quando et arguenda conspicunt, et tamen per silentium in cogitationibus relinent, quasi in specubus latent; et velut in antris se contegunt, quia in suis cordibus occultantur. Sed cum opportunum tempus invenerint, repente prosilunt, et nulla quæ dicenda sunt reticent, et cervicem superbientium morsu asperæ increpationis tenent: neque enim cuncta tempora doctrinæ sunt congrua. Sequitur:

VERS. 41. *Quis preparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Dominum?* — Quid enim corvi pullorum nomine, nisi peccati nigra gentilitas desi-

gnatur? De qua per Prophetam dicitur : « Qui dat A jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum, » et reliqua (*Psal.*, cxlv, 9). Iste corvus esca fuit, dum ipsam Ecclesiam quæreret, sed nunc escam accipit, quia ipse ad conversionem alios exquirit, cujus videlicet pulli, id est, predicatores ex eo editi, non in se præsumunt, sed in viribus Redemptoris sui; et quamvis animarum piis vocibus esuriant, nihil tamen sua virtute posse sciunt : « Quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus (*I Cor.* iii, 7). » Sequitur : *Vagantes et quod non habeant cibos.* — In hac vagatione nil aliud quam astuantiam prædicatorum vota signantur, qui dum in Ecclesiæ sinum recipere populos ambunt, magnò ardore succensi, nunc ad nos, nunc ad illos colligendos desiderium mittunt. Quasi quedam quippe vagatio est ipsa cogitationis astutatio. Sic quippe Paulus transire a*et* alia ex aliis appetit, quia ipsa eum quæ implet charitas impellit. Retentus Ephesi, Corinthiis scribit : « Ecce tertio hoc paratus sum venire ad vos (*II Cor.* xii, 14). » Rursum Ephesi commorans, Galatis loquitur dicens : « Vellem modo esse apud vos, et mutare vocem meam (*Gal.* iv, 20). » Potest etiam corvi nomine nigra per infidelitatis meritum plebs Judaica designari. Pulli nimirum sancti apostoli sunt, plebis Israëliticæ carne generati; qui dum pro gente sua ad Dominum preces funderent, quasi pulli corvorum eum de quo carnalier editi sunt spirituali intelligentia parentem populum paverunt. Igitur dum *pulli clamant*, corvo esca præparatur, quia dum apostoli exoriant, plebs dum dudum perfida ad cognitionem fidei ducitur, et ex predicatione filiorum, dum Iudea audiens modo in tribus millibus (*Act.* ii, 41), modo in quinque millibus (*Act.* iv, 4), spirituali est intelligentia satiata. Sed vagantes pulli corvo huic esurientes quæsierunt escam, quia, Iudea credere nolente, apostoli in universam mundi partem dispersi sunt, dicentes resistantibus : « Vobis quidem primum oportuerat loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vite, ecce convertimur ad gentes (*Act.* xiii, 46). » Tuncque corvus escam invenit, quia converso gentilitate Iudeicus populus ad extrellum stultitiam suæ infidelitatis relinquit. Sicut scriptum est. « Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet (*Rom.* xi, 25, 26). »

MORALITER. Corvus editis pullis, ut fertur, escam plene præbere dissimulat, prinsquam plumescendo nigrescant. Corvus profecto est doctus quisque prædictor, peccatorum suorum nigredinem menti reducens, cui quidem nascentur in fide discipuli; sed fortasse dum a peccatis præteritis memoriam avertunt, humilitatis nigredinem non ostendunt, quibus discretus doctor sublimia discere quærentibus interna mysteria non ministrat. Si vero in confessione vite præterite lamenta sui genitus velut nigrescentes plumas proferant, illoco esurientibus discipulis alimenta vite loquendo subministrant.

A strat. Sed, dum pulli, ut salventur, clamant, corvo esca præparatur, quia dum verbum Dei boni auditores esuriant, proficiendis eis majora doctoribus intelligentiae dona tribuuntur. Sequitur :

CAPUT XXXIX.

VERS. 4. *Nunquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes cervas obsercasti?* — Meridiana pars ibices aves vocat, quæ Nili fluenta inhabitant. Orientalis vero Occidentalisque plaga, parva quadrupedia Ibices nominant, quibus et moris est in petris parere, qui casu ruentes, suis se cornibus illas suscipiunt. Cervorum vero mos est serpentes extingue, et flumina transeunte capitum onera vicissim ferre. In cervis vero vel ibicibus, magistrorum spiritualium persona signatur, qui in petris pariunt, dum in doctrina Patrum, qui petra pro soliditate vocati sunt, ad conversionem animas gigantunt, ipsi nullius casus damna sentiunt, quia quidquid eis ruina temporalis accesserit, geminis se in Testamento suscipiunt. De quibus dicitur : « Cornua in manibus ejus (*Habac.* iii, 4). » His se excipiebat cornibus Paulus dicens : « Quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, » etc. (*Rom.* xv, 4.) Ipsi etiam cervi vocati sunt. Ut ilud Jeremiæ : « Cerva in agro peperit et reliquit (*Jer.* xiv, 5). » Ipsi more cervarum interemptis vitiis quasi serpentes vivunt, et ad fontem vitae acerius inardescunt. Hinc scriptum est : « Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, » etc. (*Psal.* xli, 2.) Ipsi dum labient hujus temporalitatis momenta quasi quadam flumina transeunt compatientes charitatem, onera sua invicem portant, implentes quod dictum est : « Invicem onera vestra portate, » etc. (*Gal.* vi, 2.) Quia vero post adventum Domini spirituales magistri per mundum sparsi sunt, ut animas in fide prædicando gignere potuissent, et quia tempus incarnationis Domini ante prophetarum voces cognitum non fuit, quamvis ipsa futura incarnatione præcognita omnibus electis fuerit, bene beatus Job de tempore partus ibicum, cervarum significatur. Posunt vero cervarum significatione doctores, appellatione ibicum auditores intelligi. In petris vero ibices pariunt, quia ad exercenda sancta opera, per exempla Patrum præcedentium secundantur, ut cum fortasse præcepta sublimia audint, et infirmitatis propriae concii eos implere posse diffidunt, majorum vitam conspiciunt, atque in eorum considerata fortitudine bonorum operum fetus ponant, verbi gratia : Verborum contumelii pressus, cum virtutem patientiæ servare non sufficit, David factum ad memoriam reducat. Parturientes enim cervas observare est, ipsos labores Patrum, qui spiritales filios genuerant, cauta consideratione pensare. Cauta quippe se observatione circumspiciunt, ut sint fortes in præceptis compatientes in infirmitatibus, in minis terribiles, in exhortationibus blandi. Qui per vigorem disciplinæ Patres sunt per pietatis viscera esse matres noverunt, quia labores sancte conceptionis tolerant, et proferendo

D

Dei filios intra uterum charitatis portant. Sequitur :

VERS. 2. Si numerasti menses conceptus eorum. — Subaudis, ut ego, qui in sanctis prædictoribus non solum fructus exterioris operis, sed ipsas diutinas cogitationes numero, quia ad retributionem servo. Sancti enim viri cum de profectu auditorum cogitant, quasi jam in uterum conceptum portant; sed, cum nonnulla, quæ dicenda sunt, differunt, et aptum suis exhortationibus tempus querunt, veluti aperto, quem fieri appetunt, in mensium prolixitate dilatantur. Possunt per menses, quia congesti dies sunt, etiam multiplicate virtutes intelligi. In mensibus quoque luna renascitur, nihilque obstat si per menses novæ regenerationis creatura signetur. De qua Paulus apostolus ait : « In Christo Iesu neque circumcisio aliiquid valet, neque præputium, sed nova creatura (Gal. vi, 15). » Sancti igitur cum se ad prædicandum parant, prius se interius virtutibus innovant, ut ad hoc quod loquendo docent, vivendo concordent. Curant summopere ut contrairam, patientiam; contra luxuriam, cordis munditudinem ponant, siveque in conspectu sanctæ prædicationis menses virtutum sunt, quos tamen menses Dominus solus dinumerat, qui eadem bona in eorum cordibus non nisi qui dedit, pensat. Sequitur : *Et scisti tempus partus eorum?* — Subaudis, ut ego, qui, dum in cogitatione virtutum menses dinumero, quando hoc, quod implere appetunt, parere valeant, scio. Sequitur :

VERS. 3. Incurvantur ad fetum, et aperlunt [parvum], et rugitus emittunt. — Mugunt quippe, dum per incurvationem suam in conversatione lucis auditorum animas gignunt, quia ab æternis suppliciis nos removere, nisi flendo et dolendo non possunt. Hinc Paulus dicebat : « Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Gal. iv, 19); » et : « O insensati Galatae, » etc. (Gal. iii, 1.) Notandum vero est quod incurvantur istæ cervæ ut pariant, quia ab immensitate contemplationis intime, ad infinitatem nostram condescendent. Mine Paulus ait : « Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulus in Christo lac vobis potum dedi, non escam (I Cor. iii, 1, 2). » Sequitur :

VERS. 4. Separantur filii eorum; pergunt ad pastum, egreduntur et non revertuntur. — Pastum Scriptura sacra illud viriditatis aeternæ pabulum vocat. Unde Psalmista ait : « Dominus regit me, » etc. (Ps. xxiii, 1) et rursum : « Nos autem populus ejus et oves pascue ejus (Ps. xcix, 3). » Pergunt ergo ad pastum, quia de corporibus exeuntes illa pabula interne viriditatis inveniunt. *Et non revertuntur ad eas.* Quia in illa suscepta contemplatione jam nullatenus indigent verba audire dicentium. Hinc enim scriptum est : « Non docebit ultra quis proximum suum, et vir fratrem suum dicens : Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me, » etc. (Jer. xxxi, 34.) Et Dominus : « Palam, » inquit, « de Patre annuntiabo vobis (Joan. xvi, 25). » Sequitur :

PATROL. CXXXIII.

A VERS. 5. Quis dimisit onagrum liberum in solitudine? — Subaudis ut ego? Per onagrum eorum vita signatur, qui a turbis popularibus remoti conservantur. Qui apte etiam liber dicitur, quia magna est servitus secularium negotiorum, quibus mens vehementer atteritur, quamvis in eis sponte desudetur, ac si quem semel a dominatione desideriorum collamentis excusserit, quadam jam libertate perficitur, ab hoc gravi jugo servitutis Dominus revocat dicens : « Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis (Matth. xi, 28). » Liber ergo dimittitur, quia calcatis terrenis desideriis appetitione rerum temporalium securitatem mentis exonerat. **MYSTICÆ.** Nec indignum quis judicet per tale animal, incarnatum Dominum posse figurari, qui in Scriptura sacra vermis et scarabeus nominatur. Ut illud : « Ego sum vermis (Psal. xxi, 7). » Et : « Scarabeus de ligno clamavit. » Sic quippe agno et serpenti comparatur. Per hæc enim omnia dici singulariter potest, quia de his omnibus credi aliiquid essentialiter non potest. Potest ergo onager incarnatum Dominum designare, agri quippe est animal onager. Et quia incarnatus Dominus gentilitati magis quam Judæi profuit, quasi non in domum, sed potius in agrum venit. Hinc scriptum est : « Species agri mecum est (Psal. ix, 11). » Et quia incarnatus Dominus particeps nostræ factus est naturæ, non culpæ, liber dimissus dicitur, quia sub peccati dominio non tenetur. De quo alias dicitur : « Inter mortuos liber (Psal. lxxxvii, 5). » « Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii, 34). » Hie quippe dimissus est liber, quia naturam nostram suspiciens, iniquitatis jugo nullummodo tenetur. Sequitur : *Et vincula ejus quis solvit?* — Subaudis, nisi ego? Solvuntur vero uniuscujusque vincula dum divino adjutorio interna desideriorum carnalium retinacula disrumpuntur. Solvit itaque Deus onagri vincula, quando ab electi uniuscujusque animo infirmarum cogitationum nodos erumpit, et propitiis dissipat omne quod in electa mente ligabatur. **TYPIQUE.** Vincula Domini tunc soluta sunt, cum infirmitates passionis, illius resurrectionis sunt gloria commutatae. Esurire enim, sitiare, lacescere, teneri, flagellari, crucifigi nostræ mortalitatis vinculum fuit. Sed cum expleta morte inferni claustra patescerent, quid aliud nisi infirmatis nostræ vincula solvebantur? De quibus vinculis Petrus ait : « Quem Deus suscitavit, solutus doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo (Act. ii, 24). » Sequitur :

VERS. 6. Cui dedi in solitudine domum. — Hoc loco solitudinem debemus intelligere corporis, an solitudinem cordis? Sed quid est solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus vivit, sed tumultibus conversationis humanæ ac terrenorum desideriorum cogitationi se inserit, non est in solitudine. Si vero prematur aliquis corporaliter popularibus turbis, et tamen nullos curarum secularium tumultus in corde patiatur, non est

in urbe. Omnes enim motus importune se offerentium levium cogitationum quasi quasdam circumvolantes muscas ab oculis mentis abigit manus gravitatis, et quoddam sibi cum Domino secretum intra se querit, ubi eum illo, exteriore cessante strepitu, per interna desideria silenter loquuntur. De hoc secreto cordis alias dictum est : « Factum est silentium in celo quasi media hora (*Apoc. viii*, 1). » ALLEGORICE. Per solitudinem gentilitas designatur, in qua dum patriarcha non fuit ad intelligendum Deum, qui ratione uteretur non fuit, homo pene non fuit. Hinc Isaías ait : « Letabatur deserta et invia, et exsultabit solitudo, et florabit quasi lilyum (*Isa. xxxv*, 1). » Et rursum de Ecclesia dicitur : « Ponet desertum ejus quasi delicias, et solitudinem ejus quasi hortum Domini (*Isa. li*, 3). » In solitudine ergo Dominus domum accepit, qui post mortem ac resurrectionem suam ad gratiam fidei gentilitatem vocare dignatus est. Sequitur : *Et tabernaculum ejus in terra salsuginis.* — Salsugo accedere sitiū solet, et quia sancti viri quandiu in hujus vita tabernaculis degunt, ad supernam patriam desiderii sui quotidianis aestibus ascenduntur, in terga salsuginis tabernacula habere perihilentur, sicut scriptum est : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, » etc. (*Math. v*, 6.) ALLEGORICE. Terra salsuginis gentilitas intelligitur, qua priusquam veram Dei sapientiam cognosceret, salsuginem protulerat, quia nullam viriditatem boni intellectus proferens perversa sapiebat. De qua scriptum est : « Terra fructifera a salsagine, etc. » (*Psal. cxi*, 34.) Tabernaculum ergo in terra salsuginis Redemptor noster accepit, quia incarnatus pro hominibus derelicta a Deo gentilitatis corda possedit. De quo scriptum est : « Posuit desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum (*Ibid.*, 35). » Sequitur :

VERS. 7. *Contemnit multitudinem civitatis.* — Multitudinem civitatis contemnere est humanae conversationis prava studia devitare, ut jam non libeat terrenorum hominum qui praebundantia iniurias multi sunt, perditos mores imitari. Cum paucis namque ingredi angustum portam desiderant, et non cum multis leta itinera ingredi appetunt, que ad interitum ducunt (*Math. vii*, 13). Unde et sponsi voce sponsae in Canticis cantorum dicitur : « Nisi cognoveris te, o pulchra inter mulieres, egridere et abi post vestigia gregum, et pasce heddos tuos (*Cant.*, 7). » MORALITER. Contemnit multitudinem civitatis, id est mores despexit humanae conversationis. Homo quippe inter homines factus, usum tenere hominum noluit. Ideo namque inter nos homo factus est, ut non solum nos sanguine fuso redimaret, sed ostendo exemplo commutaret. In conversatione igitur nostra, et veniendo alia invenit, et vivendo alia docuit. Stupebant enim omnes superba Adam stirpe progeniti prospera vita presentis appetere, adversa devitare, opprobria fugere, gloriam sequi. Venit inter eos incarnatus Dominus adversa

A appetens, prospera spernens, opprobria amplectens, gloriam fugiens. Nam cum Iudei illum regem sibi constituere voluissent, fieri rex fugit; cumque eum interficere molirentur, sponte ad crucis patibulum venit. Quia ergo nova conversatione usus inter homines, quia mores secutus non est, bene de eo scriptum est : *Contemnit multitudinem civitatis.* Vel certe quod multos per spatiōsām viam vagantes deseruit, et per angustām gradientes paucos elegit. Multitudinem namque civitatis contemnere est, humani generis partem, quae latam viam ingreditur, quae et pro abundantia iniurias multa est, a regni sui sorte reprobare. Sequitur : *Clamorem exactoris non audit.* — quis intelligi exactor alius potest nisi diabolus? qui semel in paradiſo homini B male persuasionis numnum copulit, et quotidie ab eo hujus debiti exigere reatum querit. Hujus exactoris sermo est mala suggestionis inchoatio. Scindum præterea est quia quinque nos modis gulæ virtutum tentat. Aliquando namque indigentiae temporis prevenit, ut Jonathan in gusto mellis edendi tempus antecessit (*I Reg. xiv*, 27). Aliquando vero tempus non prevenit, sed cibos laudiores querit, sicut populus in cremo cibos carnium petiit, quos laudiores putavit (*Num. xi*, 51, 52). Aliquando quilibet sumenda sint præparare accuratius expedit, ut puer filiorum Heli, non coctas more solito de sacrificio carnes, sed crudas quærebatur, quas accuratius exhiberet (*I Reg. ii*, 15). Aliquando autem in ipsa quantitate sumendi mensuram refectionis exceedit, quilibet sumenda sint, ut illud : « Sodomæ iniurias fuit saturitas panis et abundantia aquæ (*Ezech. xvi*, 49). » Aliquando despctus est cibis, sed avidius sumitur, ut Esau primogenitorum gloriam lenticula vendens (*Gen. xxv*, 34). Sermo ergo hujus exactoris est necessaria postulatio nature, clamor vero ejus mensuram necessitatis transiens, appetitus gulæ. Hic itaque onager exactoris hujus sermonem audit, clamorem non audit, quia discretus ac continens vir, et usque ad temperandam necessitatem ventrem reficit, et a voluptate restringit. Hinc quippe scriptum est : « Carnis curam ne feceritis in desideriis (*Rom. xxxi*, 34). » MYSTICE. Hujus exactoris violentos motus Dominus non ex pavit adveniens, sicut ipse ait : « Venit enim princeps hujus mundi, et in me non inveniet quidquam (*Joan. xiv*, 30). » Venit quippe ad eum exactor humani generis, quia illum hominem vidit, sed quem in se infirmitate despactum hominem creditit, virtute supra hominem sensit. Hujus nimis rur exactoris typum Laban tenuit, quando cum furore veniens sua apud Jacob idola requisivit (*Gen. xxxi*, 34). De hac exactore Relemptri nostro gentilitatem ab ejus dominio liberanti per prophetam dicitur : « Jugum enim oneris ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, » etc. (*Isa. ix*, 4.) Sequitur :

VERS. 8. *Circumspicit montes pascuae.* — Montes pascuae, alte contemplationes internæ refectionis. Sancti enim viri, quanto magis se exterius despici-

ciendo dejiciunt, tanto amplius interius revelatio-
num contemplatione pascuntur. Unde scriptum est : « Ascensus in corde ejus dispositus in valle lacrymarum (Psalm. lxxxiii, 7). » Alter : Montes etiam pascue sunt, sublimes virtutes angelorum, quae idecirco hic nos ministrando et adjuvando reficiunt, quia illic internæ contemplationis rore pinguescent; que quia largiente Deo in omni nos certamine protegunt, recte circumspici dicuntur. Alter : Montes pascue possunt alte sententia Scripturæ sacrae accipi. De quibus scriptum est : « Montes excelsi cervis (Psalm. cii, 18). » Quia nimurum hi qui jam dare contemplationis salutis noverunt, altas sententiarum divinarum virtutes, quasi cacumina montium ascendunt. MYSTICE. Montes accipimus elatos hujus saeculi, qui in corde suo altitudinem terrarum tenuerunt, sed quia etiam tales Dominus Ecclesiæ suæ corde conversos inviscerat, eosque a priori elatione commutans, in sua membra transformat, isti montes pascue ejus sunt, quia nimurum de conversatione errantium, de superborum humilitate satiatur, et sicut apostolis ad predicationem missis præcepit dicens : « Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (Joan. vi, 27). » Sicut ipse ait : « Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me (Joan. iv, 34). » De his montibus scriptum est : « Non repellat Dominus plebem suam (Psalm. xciii, 14), » quoniam in manu ejus sunt omnes fines terre, et altitudines montium ipsius sunt (Psalm. xciv, 4). » Convertit namque eum quem conspicit sicut scriptum est : « Conversus Dominus

A respexit Petrum (Luc. xxii, 61); » et sicut Salomon ait : « Rex, qui sedet in solo judicio, dissipat omne malum intuitu suo (Prov. xx, 8). » Notandum quod non ait, inspicit, sed circumspicit; in Judea quippe incarnatus est Dominus, qua posita in medio gentium fuit, atque ideo circumspicit montes quia latos [elatos] hujus saeculi circumquaque positos ex gentilitatis universitate colligit. In his itaque montibus pascitur, quia bonis operibus conversorum quasi herbis virentibus satiatur. Hinc scriptum est : « Ubi pascis, ubi cubas in meridie (Cant. i, 6). » Sequitur : Virentia quæque perquirit. — Virentia quippe sunt omnia, quæ temporaliter condita, venturo fine, jocunditate vitæ præsentis quasi æstivo sole siccantur. Virentia autem vocata sunt, quæ nulla temporalitate marcescunt; hinc onagro despctis rebus transitoris virentia perquirere est, in æternum mansura sancto unicuius viro desiderare. TYPICÆ. Arentia namque sunt corda hominum quæ in hujus saeculi perituri plantata æternitatis fiduciam non habent: virent autem, quæ illi hereditati inhærent. De qua Petrus apostolus dicit : « In hereditatem incorruptibilem (I Petr. i, 4). » Quisquis itaque intrinsecus arescere formidat, arenaria extrinsecus mundi hujus desideria fugiat. Quisquis a Domino perquirere desiderat æternam patriam appetens, interna cordis plantatione viridescat. Hec autem de onagro exposta dupli intellectui sufficiant; lectoris vero iudicio relinquendum est, quid magis duxerit eligendum.

LIBER TRICESIMUS PRIMUS.

VERS. 9. *Nunquid vult rhinoceros servire tibi?* — C cornu suum rhinoceros iste feriendo Ecclesiam ipso martyribus lassatus inclinavit, cum potestates hujus mundi non verbis, sed miraculis Deus fregit, sibique subditas fecit. Alter : Rhinoceros iste, qui etiam monachus Græcis exemplaribus nominatur, tantæ esse fortitudinis dicitur, ut nulla venantium virtute capiatur. Et sicut quidam dicunt, virgo si puella proponiatur, quæ se veniente sinum aperit, in quo illo omni ferocitate postposita, caput deponit, sive ab eis a quibus capi queritur, repente velut enervis inventur. Buxei quoque coloris esse describitur, qui etiam elephante cornu (quod immane singulariter gestat) in ventre infigere perhibetur, ut eum facile sternat. Potest ergo per hunc unicornem ille populus designari, qui dum de accepta lege, non opera, sed solam inter cunctos homines elationem sumpsit, quasi inter ceteras bestias, cornu singulariter gestavit. Unde scriptum est : « Libera me de ore leonis, et cornibus unicornium (Psalm. xxviii, 22). » Ac si ergo beatus Job typum beatus Ecclesiæ tenenti dicatur : Nunquid illum populum

D attestante, didicimus qui ait : « Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra et fatua (Prov. xi, 22). » Et quod in cornu superbia designatur, propheta demonstrat dicens : « Dixi iniquis : Nolite inique agere; et delinquentibus : Nolite exaltare cornu (Psalm. lxxiv, 5). » Quid ergo in rhinocerote hoc, nisi potentes hujus saeculi designantur? vel ipsæ in eo principatum potestates, qui typo fatuæ jactationis elati, dum falsis exterius inflantur honoribus, veris miseriis intus inanescunt? Quibus bene dicitur : « Quid superbis terra et cinis? » (Eccl. x, 9.) Sed

quem superbire in nece fidelium stulta sua elatione consideras, sub jure tuæ prædicationis inclinas? Subsandis, ut ego? qui et in me illum singulari cornu extollit conspicio, et tamen mihi cum voluero protinus subdo. Paulus ergo ad medium ducatur, qui dum contra Deum se quasi de custodia legis nesciens, extulit; cornu in nare gestavit. Unde et hoc ipsum naris cornu per humilitatem postmodum inclinans dicit: « Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci (1 Tim. i, 15). » Virgo nimirus rhinocerotri sinum suum aperuit, cum Saulo incorrupta Dei sapientia incarnationis sue mysterium de celo loquendo patefecit dicens: « Saul, Saul, quid me persequeris? » (Act. ix, 4.) Et fortitudinem suam rhinoceros perdidit, quia prostratus humo omne quod superbum tumebat, amisit. Sequitur: *Aut morabatur ad præsepe tuum?* — Præsepe hoc loco ipsa Scriptura sacra non inconvenienter accipitur, in qua verbi pabulo animalia sancta satiantur. De quibus per Prophetam dicitur: « Animalia tua habitabunt in ea (Psal. lxvii, 11). » Sed elati omnes in primordiis nascentis Ecclesie tantum minus in prædicatorum præsepe claudi se jam contemperant, quanto magis in voluptatibus propriis dimissi desperationis suæ campum tenebant. De quibus Paulus ait: « Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitæ in operatione immunditiae omnis, in avaritiam (Ephes. iv, 19). » Et tamen cum voluit, repente Dominus ad suum eos præsepe religavit. Ecce enim cernimus quod potentes hujus saeculi, ejus principes prædicamenta Dominica libenter audiunt, constanter legunt, passimque [passimque] a præsepe non exeunt, quia præcepta Dei que aut legendu audiendo cognoscunt, nequaquam vivendo transcendunt, sed ad verbi pabulum quasi clausi stare sequanimitate tolerant, ut edendo et permanendo pingueuant. Aliter: Isdem rhinoceros etiam ad Dei præsepe moratus est, quia ruminare verba Evangelii designatus non est. Ait enim: « Ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito, ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum eis Evangelium (Gal. ii, 1, 2). » Et quia prius jejunus audierat: « Durum tibi est contra stimulum calcitrare (Act. ix, 5), » mira postmodum virtute præsidentis pressus ex verbi pabulo vires obtinuit. Sequitur:

Vers. 10. *Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum lori tuo?* — Lora sunt Ecclesie præcepta discipline; arare vero est, per prædicationis studium humanum pectus vomere lingue proscindere. Scimus, rhinoceros iste terrenus videlicet princeps, quanta prius crudelitate saevirerit, et nunc agente Domino cernimus quantis discipline loris astrictus sit, qui non solum se a pravis operibus retinet, sed etiam in sanctæ fidei prædicatione exercet, quos, dum metuere Deum in suis actionibus cernimus, quid aliud quam loris ligatos videmus? Cum vero eam fidem, quam dudum perseguendo impugnave-

Arant, nunc prolatis legibus prædicare non cessant, quid aliud faciunt, nisi aratri labori insudant? Aliter: Loris præfatus rhinocerus astringitur, quia videlicet uno in tempore cæcitate, prædicatione, baptisme ligatur, ut non solum homines crudelitatis cornu non impelet, sed cornu etiam refectione se viens, aratum prædicationis trahat. Ipse quippe de evangelizantibus quasi de arsntibus dicit: « Debet enim in spe qui arat, arare, et qui triturat in spe fructus percipiendi (II Cor. ix, 10). » Qui igitur tormenta prius fidelibus irrogaverat, et per fidem postmodum flagella libenter portat, profecto bene ligatus sub aratro desudat ad segetem, qui vivebat in campo male liber a timore. Sequitur: *Aut confringet glebas vallum post te?* — Plerumque autem terra principes loris fidei ligati exigente ira ad ferendum rapiuntur, regni culmina quasi cornu ad profectum regni cœlestis inclinant. Aliter: Jam Dominus quorundam mentes intraverat qui illum veraciter humani generis redemptorem credebant; qui tamen dum nequaquam a pristina observatione recederant, dura litteræ prædicamenta custodirent, ei prædictor egregius dicit: « Si circumcidamini, Christus in vobis nihil proferit (Gal. v, 2). » Qui ergo in humili mente fidelium, legis duritiam redarguendo contrivit, quid aliud quam in velle post Dominum glebas fregit? ne videlicet grana seminum quæ excissus aratro fidei sulcus cordis exceperat, per custodiā litteræ depressa deperirent. Sequitur:

C **Vers. 11.** *Nunquid habebis fiduciam in fortitudine ejus?* — Ac si dicatur, ut ego? In rhinocerotis fortitudine fiduciam Dominus habere se asserit, quia, quod temporali terreno principi contulit, ad cultum sua venerationis inclinavit. Quo enim in mundo plus potest, eo pro mundi Auctore plus prevalet. Nam quia a subjectis ipse metuitur, tanto facilius persuadet, quanto et cum potestate indicat qui vere metuatur. Aliter: In rhinocerotis hujus fortitudine fiduciam Dei habuit, quia quanto illum crudelius dura sibi inferentem pertulit, tanto per se constantius toleranter adversa prescivit. Sequitur: *Et derelinques ei labores tuos?* — Labores enim suos huic rhinocerotis Dominus dereliquit, quia converso terreno principi eam, quam sua morte mercatus est, Ecclesiam credidit. Quia videlicet in ejus manu quanta sollicitudine pax fidei sit tenenda, commisit. Aliter: Labores etiam, quos ipse in carne pertulerat, rhinocerotis dereliquit, quia conversum illum usque ad imitationem proprie passionis traxit. Unde et per eundem rhinocerotem dicitur: « Suppleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea (Col. i, 24). » Sequitur:

Vers. 12. *Nunquid credes ei quod reddat semen tibi, et aream tuam congreget?* — Quid aliud semen, nisi verbum prædicationis accepitur? Sicut in Evangelio Dominus dicit: « Exiit qui seminat semen suum (Matth. xiii, 3). » Et sicut propheta ait: « Beati qui seminatis super omnes aquas (Isa.

...ssant,
Ali-
ia vi-
e, ba-
ilitatis
se-
pe de
Debet
in spe
igitur
fidei
bene
vebat
con-
tem-
d fe-
al ad
in Do-
n ve-
; qui
re-
nt, ei
mini,
Qui
re
post
se
exec-
. Se-

udine
s for-
quia,
cul-
ndo
raeat.
cilius
vere
udine
delius
stan-
dere
huic
o ter-
est,
manu
nisit.
derat,
usque
el per
qae
24.)

men
aliud
Sicut
minat
pheta
(Isa.

xxxii, 20). Quid aliud area, nisi Ecclesia debet intelligi? De qua rursus voce Precursoris dicitur: « Et permundabit aream suam (*Math. iii, 12*). » Quis ergo in initio nascentis Ecclesiae crederet, dum contra eam ille indomitus principatus terrae tot minis et cruciatibus sacerdotem, quia rhinoceros iste Deo sementem redderet, id est, acceptum predicationis verbum operibus repensaret? Quis posset tunc infirmorum credere quod eis aream congregaret? Ecce enim modo pro Ecclesia leges promulgat, qui dudum contra eam per varia tormenta sevient. Hic quaslibet gentes capere potuerit, ad fidei gratiam illas suadendo perducit; eisque eternam vitam indicat, quibus captis presentem servat. Aliter: Considereremus Paulum quis ante fidem fuerit, et profecto cognoscimus quia nullus tunc fideliūm ereliderat, quod ad jugum Deus sue formidinis vim tanta elationis inclinaret. Unde et Ananias pavens ait: « Domine, audivi a multis de viro hoc quanta mala sanctis tuis fecerit in Jerusalem (*Act. ix, 15*). » Qui tamen repente commutatus ab hoste praedicator efficietur, et in cunctis mundi partibus Redemptoris sui nomen insinuat, supplicia pro veritate tolerat; alios blandimentis vocat, alios ad fidem terroribus revocat, et tanto Dei aream congregat, quanto illum prius elatione ventilabat. Sed neque hoc abhorreat a Paulo quod rhinoceros buxei coloris dicitur. Quid enim per colorem buxeum, nisi abstinentie pallor exprimitur? cui ipse tenaciter adhaerere testatur dicens: « Castigo corpus meum et in servitatem subjicio, » etc. (*I Cor. ix, 27*) Qui cum aliorum ingluviem redarguit, cornu elephantis in ventrem ferit. Ut illud: « Multi enim ambulant, quos sc̄e dixi vobis, nunc autem et flens dico inimicos crucis, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, » etc. (*Philip. iii, 18*). Et rursum: « Huiusmodi Christo Domino non serviant, sed suo ventri (*Rom. xvi, 18*). » Quae ergo in Paulo scripta cognovimus, superest ut facta et in aliis credamus. Sequitur:

VERS. 13. *Penna struthionis similis est pennis herodii et accipitris.* — Quis herodium et accipitrem nesciat aves reliquas quanta volatus sui velocitate transcendat? Struthio vero eorum pennae similitudinem habet, sed volatus eorum celeritatem non habet. A terra vero elevari non valet, et alas quasi ad volatum specie tenuis erigit. Significat Omnipotens hypocritas, qui, dum bonorum vitam simulant, imitationem sancte visionis habent, sed veritatem sancte actionis non habent; qui alas per figuram sanctitatis extendunt, sed curarum secularium pondere gravati, nullatenus a terra sublevantur. De quo pondere per Prophetam dicitur: « Filii hominum usque graves corde? » (*Psal. iv, 5*.) De his Dominus ait: « Vae vobis, Scribe et Pharisaei hypocritae, quia similes estis seculi paralitibus, quae foris apparent hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, » etc. (*Math. xxiii, 27*.) Et quoniam accipitris et herodii parva sunt corpora, sed pennis densioribus

A fulta; idecir̄b cum celeritate transvolant, quia eis parum inest quod aggravat, multum quod levat. At contra struthio raris pennis induitur, immensi corpore gravatur, ut et si volare appetit, ipsa pennarum paucitas molem tanti corporis in aera non suspendat. Bene ergo in herodio et accipitre electorum persona signatur, quia quādū in hac vita sunt, sine quantitate culpae contagio esse non possunt. Sed cum in eis parum inest quod deprimit, multa virtus bonae actionis suspetit quae illos in superna sustollit; at contra hypocritae, et si faciunt paucia, que elevant, perpetrant multa que gravant. Haec quoque ipsa struthionis penna, ad pennas herodii et accipitris similitudinem coloris habet, virtutis similitudinem non habet. Quid ergo in his aspicimus, nisi B quod electorum virtutes solidae volant, et ventos humani favoris premunt? Hypocitarum vero actio, quamlibet recta videatur, volare non sufficit; quia videlicet fluxæ virtutis pennam humane laudis aura pertransit. Aliter: Quid struthionis nomine, nisi Synagoga signatur? quae alas habuit, sed corde in infinitis repens, nunquam se a terra sublevavit. Quid vero per herodium et accipitrem, nisi antiqui Patres exprimuntur, qui ad ea, que potuerint intelligenda perspicere, valuerunt etiam vivendo penetrare? Penna igitur struthionis, herodii et accipitris est similis, quia Synagoga vox priorum doctrinam loquendo tenuit, sed vivendo nescit. Unde ejusdem Synagogæ populis Veritas ait: « Super cathedram Moysi sederunt Scribe et Pharisæi, omnia quæcumque dixerint vobis servate et facite, » etc. (*Math. xxiii, 2*.) Sequitur:

D VERS. 14. *Quæ dereliquit in terra ova sua.* — Quid enim per ova, nisi tenera adhuc proles exprimitur? quæ diu foventa est, ut ad vivum volatile perdutatur. Ova quippe insensibilia in semetipsa sunt, sed tamen calefacta in vivis volatilibus convertuntur; ita nimis parvuli auditores ac filii certum est quod frigidi insensibiles remaneant, nisi doctoris sui sollicita exhortatione calefant; assidua doctorum voce foventi sunt, quonsque valeant per intelligentiam vivere, et contemplatione volare. Attamen hypocrite quamvis perversa semper operentur, loqui tamen recta non desinunt. Bene autem loquendo in fide vel conversatione filios pariunt, sed eos bene vivendo nutrire non possunt, quia ex amore intimo rebus se exterioribus subdunt, in quibus quanto magis se extollunt, tanto minus de profis sue defectu cruciantur. Ova ergo in terra dereliquisse est, nullum cœlestis vite filiis exemplum præbere. Aliter: In ovis aliud est quod cernitur, aliud quod speratur, et videri spes non potest Paulo attestante, qui ait: « Quod enim videt quis, quid sperat? » (*Rom. viii, 24*.) Quid ergo per struthionis ova, nisi Synagogæ carne editi apostoli designantur? Qui dura se in mundo despectos, atque humiles exhibent, sperare gloriam in supernis docent. Abiecti namque et quasi nullius momenti apud elatos habitu in terra velut ova jacuerunt, sed intus in eis latebat unde vivarent, et sublati spei pennis ad cœlestia volarent.

Quæ ova struthio in terra derelinquit, quia eos quos a carne generat Synagoga apostolos audire contemnens, vocande gentilitati deseruit. Sequitur : *Tu forsitan in pulvere calefacis ea?* — Ac si dicat, ut ego, qui illa in pulvere calefacio. Quia scilicet parvorum animas, et in medio peccantium positas, amoris mei igne succendo. Quid enim pulvis, nisi peccator accipitur? Hinc enim scriptum est : « Serpenti pulvis panis ejus (*Isa. lxx.*, 25). » Hinc est enim quod plerosque cernimus, et in medio populorum vivere, et tamen vitam torpentis populi non tenere, et, ut ita dixerim, in frigore calere, ut nequaquam jacentia in insimis torpeant, sed in vivis volatilibus versa, sese ad celestia contemplando, id est volando, suspendant : Aliter. Mira autem potentia Dominus hac eadem in pulvere ova calefacit, quia vivos apostolorum fætus in illa abjecta dum dudum gentilitate suscitavit, et quos Synagoga velut insensatos invivificatosque despexit, ipsi nunc in veneratione gentium per doctrinæ magisterium viventes volant. Ova struthio in pulvere dereliquit, quia et omnes quos predicando Synagoga genuit, a terrenis desideriis minime suspendit.

Sequitur :

VERS. 15. *Obliviscitur quod pes conculet ea, aut bestia agri conterat.* — Quid in agro, nisi mundus iste signatur? De quo in Evangelio Dominus dicit : « Ager autem est mundus (*Math. xii.*, 38). » Quid in bestia, nisi antiquis hostis exprimitur, qui hujus mundi rapinis insidians, humana quotidie morte satiatur? De qua per prophetam, pollicente Domino, dicitur : « Et mala bestia non transibit per ea (*Isa. xxxv.*, 9). » Hypocrite enim eos quos in conversatione filios generant, more struthii derelinquent, et omnino non curant, ne aut exhortationis sollicitudine, aut disciplinæ custodia destitutos pravorum operum exempla pervertant; si enim ova que gigunt, diligenter, nimirum metuerent ne quis ea perversa opera demonstrando calcaret. Hinc Paulus metuebat, cum diceret : « Vide malos operarios (*Philip. iii.*, 2); » et rursum : « Multi ambulant, quos sepe dicebam vobis nunc autem et flens dico, inimicos crucis Christi (*Ibid.*, 18). » Hanc agri bestiam etiam ovis que posuerat formidabat dicens : « Timeo ne sicut serpens Evas seduxit astutia sua, D illita corrumpantur sensus vestri a charitate que est in Christo Iesu (*II Cor. xi.*, 3). » Hinc Petrus ait : « Adversarius vester diabolus, quasi leo rugiens circuit querens quem devoret, cui resistite fortis in fide (*II Petr. v.*, 9). » Aliter : Tunc ova pes calcat, et bestia agri conterit, cum in terra deseruntur, quia videlicet humana corda, dum semper terrena cogitare, semper qua ima sunt agere appetunt, ad conterendum se agri bestia, id est diabolo sternunt, ut cum diu infima cogitatione abjecta sunt, quandoque etiam majorum criminum perpetratione frangantur. Synagoga ergo ova que genuit a terra suspendere bene vivendo neglexit, sed omnipotens Deus multos

A ejus filios quamvis in terrenis desideriis mortuos ac frigidos reperit, calore tamen sui amoris a mortuis animavit; sed vitam quam filii Synagoga non dedit, hanc postmodum inyadit, dum moliretur persequendo extinguiere, quos se ad bona opera non meminerat sovendo genuisse. Sequitur :

VERS. 16. *Duratur ad filios, quasi non sint sui.* — Hypocrite quippe obdurate cordibus vivunt, ipsos etiam quos generant filios nulla pietate debiti amoris agnoscent, et quia sua semper appetunt, erga affectum proximi nulla charitatis compassionem mollescent. O quam mollia viscera gestabat Paulus dicens : « Nunc vivimus, si vos statis in Domino (*I Thess. iii.*, 8); » et : « Testis mihi est Deus quomo do cupiam omnes vos in visceribus Christi Jesu (*Philip. i.*, 8). » Ephesiis quoque ait : « Peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis quæ est gloria vestra (*Ephes. iii.*, 13). » Aliter : Quasi non suos respicit, quos aliter vivere quam docuit ipsa reprehendit, et durescente saevitia terrores admovet, seque in eorum cruciatibus exercet; atque invidiae faciebus inflammata, in quibus non laboravit ut possint vivere, laborat ut debeat interire. Et cum Domini membra persequitur placere se per hoc Dominum suspicatur. Unde et eisdem struthionis ovis Veritas dicit : « Venit hora ut omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se praestare Deo (*Joan. xvi.*, 2). » Sequitur : *Frustra laboravit nullo timore cogente.* — Namque, trepidaverunt timore, ubi non erat timor (*Psal. xiii.*, 5). » Ecce enim divina vox præcipitur : « Si quis tibi tulerit tunicam, et voluerit tecum judicio contendere, dimitte illi et pallium (*Math. v.*, 40). » Apostolus ait : « Quare non magis injuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini? » (*I Cor. vi.*, 7.) Et tamen hypocrita assumptio sanctæ conversationis habitu filiorum custodiā deserit, et temporalia quæque defendere etiam iuris querit, exemplo suo eorum perdere corda non trepidat, et quasi per negligentiam amittere patrimonia terrena formidat. In errore discipulus labitur, et tamen cor hypocrite nullo dolore sauciatur, ire in iniquitatibus voragine commissos sibi conspicit, et haec quasi inaudita pertransit; at si quod sibi leviter inferri temporale damnum senserit, in ulterioris ira repente ab intimis inardescit; mox patientia rumpitur; mox dolor cordis in vocibus effrenatur. Aliter : In labore quippe illam persecutionis anhelare non timor, sed crudelitas cogit. Sed quia plerisque, vita colore virtutum tincta, tanto nequiora sunt quanto et esse vitia minime cognoscuntur, eo in persecutione Synagoga durior existit, quo religiosorem se fieri fidelium mortibus estimavit, et idcirco que ageret discernere omnino non potuit, quia lumen sibi intelligentie per superbiae abjectionem clausit. Sequitur :

VERS. 17. *Privavit eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.* — Quamvis aliud sit privari, aliud non dare, hoc tamen repetit, subdendo nec

dedit quod premisit, privavit; ac si diceret: quod A dixi, *privari*, non injuste sapientiam abstulit, sed juste non dedit. Unde et Pharaonis cor Dominus obdurasse describitur (*Exod. iv, 21*). Alter: Districutum quippe est occultum retributionis examen, et quia sciens humilitatem perdit, etiam veritatis intelligentiam nesciens amisit. Minoras sunt vulnera quae in Redemptoris advento fidelibus intulit, quam ea quibus sanctam Ecclesiam adhuc per adventum Antichristi ferire contendit. Sequitur:

VERS. 18. *Cum tempus fuerit, in altum alas erigit.* *Diridet equitem* (64) *et ascensorem ejus.* — Quid enim alas hujus struthionis accipimus, nisi perceptas hoc tamen tempore cogitationes hypocrita quasi complicatas? Qui opportunitate conporta, eas quasi in altum elevando superbens manifestat. Alas in altum eriger est, per superbiam cogitationes aperire. Nunc autem quia sanctum se simulat, quia in semetipso stringit quae cogitat, quasi alas in corpore per humilitatem plicat. Notandum vero quod non ait, deridet equum et ascensorem, sed *equitem et ascensorem*. Equus quippe est uniuscujusque animæ corpus suum, quod videlicet novit, et ab illicitis restringere, et in bonis operibus relaxare. Equitis ergo nomine animam sancti viri exprimit. Hinc enim scriptum est: « Exercitus qui sunt in celo sequebantur eum in equis albis (*Apoc. xix, 14*). » Ascensor autem equitis omnipotens est Dominus, qui uniuscujusque viri animam possidet, sua membra possidentem. Deridet ergo hypocrita equitem, quia electorum despicit sanctitatem. Deridet ascensorem equitis, dum prosilit usque ad injuriam Creatoris: Alter. In altum struthio alas erigit, quando suo Conditori Synagoga non ut antea formidando, sed aperta, iam repugnando contradicit. In membra quippe diaboli transiens, et mendacii hominem Deum credens, contra fideles tantum in altum extollitur, quantum et Dei corpus se esse gloriatur, quae quia non solum humilitatem Domini, sed ipsam etiam divinitatem, non tantum equitem, sed ascensorem etiam equitis irridet. Nam verbum Dei, tunc equitem ascendit, quando humanam animam propriæ carni præsidentem, divino cultui semetipsum creando subjugavit; carnem quippe divinitas anima mediante, suscepit, et per hoc totum simul equitem tenuit, quia in semetipsum non solus illa regebatur, sed hanc etiam quae regebat astinxit. Judea igitur per adventum superbientis Antichristi laqueo seductionis capta, quia Redemptorem nostrum humiliem fuisse inter homines despicit, deridet equitem, quia ejus in omnibus divinitatem contradicit, deridet nihilominus et ascensorem. Sed Redemptor unus idemque et eques, et equitis ascensor, et cum in mundum venit, fortis contra mundum prædicatores exhibuit, et cum in mundi terminum Antichristi fiduciam tolerat, virtutem ipse certibus subministrat.

VERS. 19. *Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut* (64) *Vulg., eorum.*

A *circundabis collo ejus hinnitum.* — Equi nomine sanctus quisque prædicator accipitur, propheta attestante qui ait: « Misisti in mare equos tuos turbantes aquas multas (*Habac. iii, 15*). » Per hinnitum prædicatio exprimitur, verus autem quisque prædicator ante fortitudinem, et post hinnitum accipit, qui cum in se prius vitia extinxerit, tunc prædiendis aliis ad vocem predicationis venit, fortitudinem habet, quia adversa constanter tolerat, hinnitum quia ad superna blandiens vocat. Equo enim suo Dominus et cum actionis fortitudine hinnitum vocis, et cum hinnitu vocis fortitudinem ministra actionis. Collo enim equi hinnitus circumducitur, quia ne ad perversa opera prodat suis vocibus etiam vita prædicantium ligatur. Hinc enim per Salomonem dicitur: « Coronam gratiarum accipies capiti tuo, et torquem auream collo tuo (*Prov. i, 9*). » **MORALITER.** Unicuique anime cui misericorditer Deus presidet, ante omnia fidei fortitudinem præbet. De quo Petrus ait: « Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem devoret, cui resistere fortes in fide (*1 Petr. v, 8*). » Hunc autem fortitudini hinnitus jungitur, cum sit quod scriptum est: « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio sit ad salutem (*Rom. x, 10*). » Sequitur:

VERS. 20. *Nunquid suscitabis eum quasi locustas.* — Subaudis, ut ego, qui illum ad altiora excitando sublevo, qui graviori persecutionis æstu excruciani permitto. Locustarum nomine aliquando Iudaeorum C populus signatur, ut illud de Joanne: « Locustas et mel silvestre edebat (*Marc. i, 6*), » aliquando conversa gentilitas, ut illud: « Floredit amigdalus (*Eccles. xii, 5*), » id est Ecclesia primitiva flore virtutum. « Impinguabitur locusta (*Ibid.*), » id est siccata gentilitas pingue linea terræ, « et dissipabitur capparis (*Ibid.*), » id est Iudea. Aliquando adulantiæ lingua. Ut illud: « Ventus urens levavit locustas, que ascenderunt super universam terram Ægypti (*Exod. x, 13, 14*). » Aliquando vero per comparationem, resurrectio Dominicæ, vel prædicatorum vita signatur, ut illud: « Excussus sum sicut locusta (*Psal. civii, 23*). » Recte utique ipsa prædicatorum perfectio locustis exprimitur. More enim locustarum quoties se attollere conatur, crura figurunt, et alas erigunt, quia recte agendo se stabiliunt, et ad alta videndo sublevantur, rursumque pedibus se suis post saltum excipiunt, dum post contemplationem sublimum, ad activam vitam revertuntur. Vel sicut locustæ matutinis horis via terra se sublevant, cum vero aestus exarserit, tanto altius quanto alacrius volant. Ita nimirus sanctus quisque prædicator, cum quieta fidei tempora conspicit, humili ac despectus accipitur, si autem persecutionis ardor incandeat, corde celestibus inherens, mox quantitate sit sublimatis ostendit. **MORALITER.** Unusquisque, qui Deum sequitur in ipso suo exordio, ut locusta suscitatur, qui etsi in quibus actionibus locustarum

more flexis poplitibus terra inhaeret, in quibusdam tamen expansis alis se in aera suspendit. Conversis quippe initia bonis moribus malisque immista sunt, dum nova jam per intentionem agitur, et vetus adhuc vita ex usu retinetur. Sequitur : *Gloria narium ejus terror.* — In Scriptura sacra vocabulo narium, aliquando fatuitas narium solet intelligi, ut illud : « Cirkulus aureus in naribus suis (*Prov. xi, 22.*) » Aliquando antiqui hostis instigatio, ut illud : « De naribus ejus procedit fumus (*Tob. xli, 11.*) » Aliquando vero præscientia designatur, ut illud propheta : « Quiescite ab homine, cuius spiritus est in naribus ejus, quia excelsus reputatus est ipse (*Isa. ii, 22.*) » Hoc autem loco narium nomine prædictoris sancti præscientia ac prestatio designatur. Dum enim venire extremum judicium ostendi cœlestem patriam, persolvi justis, præmia appetit, quasi per nares spiritum de futuris trahit. Sed gloria narium ejus terror est, quia visionem districti judicis quam justus vehementer expectat, injustus venire formidat. Hinc Paulus ait : « Ego jam delibor, et tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. De reliquo reposita est mihi corona justitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex, non solum autem mihi, sed et his qui diligunt adventum ejus (*II Tim. iv, 6-8.*) » MORALITER. Pro eo quod non visa res odore deprehenditur, non immerito narium nomine spei nostræ cogitationes exprimuntur, quibus venturum judicium quod et si oculis adhuc non cernimus, jam tamen sperando prævidemus. Omnis autem qui bene vivere incipit, audiens quod per extremum judicium justi ad regnum vocentur, hilarescit. Sed quia quedam mala adhuc ex reliquo sibi inesse considerat, hoc ipsum judicium de quo exultare inchoat, appropinquare formidat, vitam quippe suam bonis malisque permistam conspicit, et cogitationes suas aliquando spe et timore confundit. Sequitur :

VERS. 21. *Terram ungula fodit.* — Quid per ungulam nisi prædictoris sancti virtutum perfectio demonstratur? Quia videlicet *ungula terram fodit*, dum de corde audiantium exemptio suorum operum terrenas cogitationes, elicit, et auditorum corda a secularibus curis evacuat, cum ipse contemni [contemnere] sæculum opere ostendit? Hinc Paulus discipulis ait : « Haec cogitate quæ et didicistis, et acceptistis, et auditistis in me, et Deus pacis erit vobis cum (*Philip. iv, 8, 9.*) »; et rursum : « Imitatores mei estote, sicut et ego Christi (*Phil. iii, 17.*) » Aliter : Equus iste ungula terram fodit, cum prædicator quisque inquisitione forti terrenas in se cogitationes discutit, easque flendo a se evacuare non cessat. Hinc ad Ezechielem dicitur : « Fili hominis, fode parietem (*Ezech. viii, 8.*) » Item ad Isaiam Dominus dicit : « Ingradere petram, abscondere fossa humo a facie timoris Domini, et majestatis ejus (*Isa. ii, 10.*) » id est, penetra duritiam cordis tui, et terrenas cogitationes ab ira districti judicis in

A humilitate mentis cela. MORALITER. Ungula terram fodere est, districta abstinentia carnem domare. Sequitur : *Exsultat audacter.* — Audacter exsultat, quia sic adversis non frangitur, sicut nec prosperis elevatur. Adversa namque non dejiciunt quem prospera nulla corrumpunt. Ne ergo prematur adversis, habet vim fortitudinis; ne elevator prosperis, habet pondus desuper sedentis. In adversis hilarescit, quia augeri sibi virtutis meritum ketatur. Hinc de apostolis dicitur : « Ibant gaudentes a conspectu concilii, » etc. (*Act. v, 41.*) Solent namque haeretici potestatum mundi defensionibus contra fidei predicationem quasi quibusdam armis se tegere, sed equus iste potestatum mundi iracundiam non formidat, quia ipsius quoque vite presentis desiderium per mentis excessum calcat. Hinc per Salomonem dicitur : « Justus quasi leo confidens, absque terrore erit (*Prov. vi, 28.*) » MORALITER. Qui enim valenter reprimit quod impugnat, audacter exsultat de his quæ in æterna pace desiderat. Hinc per Salomonem dicitur : « Diligenter exerce agrum tuum, ut postea ædifices domum tuam (*Prov. xxiv, 27.*) » Sequitur : *In occursum pergit armatis.* — Plerumque enim quieti atque concussi relinquimur, si obviare pravis pro justitia non curamus. Sed si ad æternæ vita desiderium animus exarsit, in quantum locus admittit, debemus pro defensione justitiae nosmetipsos ultrò objicere, sicut de Paulo scriptum est : « Repleti sunt ire, et exclamaverunt dicentes : Magna Diaboli Ephesiorum (*Act. xix, 28.*) »; et paulo post :

C « Paulo autem volente intrare in populum, non permisérunt discipuli (*Ibid., 30.*) » Nam cum justitia quam nos amamus in aliis feriunt, nos nihilominus sua percussione confondunt, etiamsi venerari videantur. MORALITER. Hostes armati, sunt immundi spiritus innumeris contra nos fraudibus accincti, qui cum suadere nobis iniqua nequeunt, ea sub virtutum specie nostris obtutibus opponunt. Effossa igitur terra armatis hostibus in occursum pergere est, devicta carnali nequitio contra spiritualia vita certamen subire. Nam qui adhuc secum enerviter pugnat, frustra contra se bella extra se posita suscit. Vel certe armatis hostibus in occursum pergimus, quando per exhortationis studium, eorum insidias et in alieno corde prævenimus, quando nostra cura ordinata postposita accessum immundorum spirituum a proximi mente prohibemus. Sequitur :

VERS. 22. *Contemnit pavorem, nec cedit gladio.* — Videamus quomodo pavorem despiciat, qui ait : « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an famæ, an persecutio? » (*Rom. viii, 35.*) Contra hunc itaque equum tot sunt gladii hostium, quot genera persecutionum. Sed vir sanctus, quia ventura adversa non metuit, pavorem despiciat; quia vero nec superveniente persecutione vincitur, nequaquam gladii cedit. MORALITER. *Contemnit pavorem*, quia nullus tentationis formidino ad hoc usque terretur ut taceat; *nec cedit gladio*, quia et si violenta illum tentatio percutit, a cura

tamen proximi non repellit. Nam Paulus quos ab hoste gladios suscipiat, dicit, et quomodo eisdem gladiis non cedat ostendit : « Video autem aliam legem repugnantem legi mentis meæ, » etc. (*Rom. vii, 23.*) Ceteris autem dicit : « Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam (*Col. iii, 5.*) » Sequitur :

VERS. 23. *Super ipsum sonabit pharetra.* — In Scriptura sacra pharetra nomine aliquando justum Dei occultumque consilium accipitur, ut illud : « Pharetram suam aperuit et affixit me (*Job xxx, 11.*) » Aliquando clandestina pravorum machinatio designatur ut illud : « Paraverunt sagittas suas in pharetra (*Psal. x, 3.*) » Igitur quia equus Dei nulla adversitate terretur, ei quoque magis obviatur, ut eum ex obsessa machinatione longe feriant, cui apertis congressionibus inaniter appropinquant. Ille tunc super equum Dei pharetra sonuerat, cum quadraginta viri in Pauli morte conspiraverant (*Act. xxiii, 13.*) Pharetra ergo sonuit, quia occultæ machinationis ad Paulum causa pervenit. Sequitur : *Vibravit hasta et clypeus.* — Contra equum quippe Dei, quia pravorum consilia minaeque perstrepunt, pharetra sonat; quia aperta pena ut interficiatur exquirit, hasta vibratur; quia vero ei disputatione resistitur, clypeus anteferatur. Habent enim sancti predicatores sagittas quibus cor audiendum feriunt. De quibus Paulus dicebat : « Laboro usque ad vincula quasi male operans, sed sermo Dei non est allatus (*II Tim. ii, 9.*) » Contra quas persecutores clypeo suæ disputationis corda audiendum muniunt. **MORALITER.** Equo Dei hostis calidus sagittas per insidas impedit, quando ei sub virtute vitium abscondit, hasta autem cominus vulnerat, cum manifesta nequitia etiam scientem tentat. Sepe nonnulli vitæ sue custodiā negligentes in immunditiam libidinis demerguntur; nonnulli vero dum libidinis immunditiam fugiunt, per castitatis culmen in voraginem elationis ruunt. Hasta autem est culpa de vitio, sagitta autem de virtute culpa, sed perfectus quisque ab utroque protegitur. Hinc Salomon ait : « Dominus erit in latere tuo, et custodiet pedem tuum ne capiaris (*Prov. iii, 26.*) » Cui etiam clypeum fraudulentus hostis opponit, ut si resistens pectus feriendo non perforat, saltem quibusdam objectionibus proficiens intercludat. Sequitur :

VERS. 24. *Fervens et tremens sorbet terram, nec reputat tubæ clangorem.* — Primo homini peccanti dictum est : « Terra es, et in terram ibis (*Gen. iii, 19.*) » Quia ergo sancti Spiritus zelo inflammat, vel inter supplicia positus quoslibet peccatores ad se trahere non desistit, fervens procul dubio terram sorbet. Tubæ autem clangunt, cum hujus saeculi potestates loqui sanctos terribiliter prohibent. Quia igitur persecutionum minas predicatores minime formidant, clangorem tuba sonare non reputant. Ille a principibus sacerdotum tuba sonuerat, cum flagellatos apostolos de Deo loqui prohibebant, sicut scriptum

A est : « Cæsis denuntiaverunt, ne loquerentur in nomine Jesu (*Act. v, 40.*) » Sed videamus quomodo equum Dei clangor tubæ non terreat ait Petrus : « Obedire oportet Deo magis quam hominibus (*Act. v, 29.*) » Et rursum : « Non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui (*Act. iv, 20.*) » **MORALITER.** Contra equum clangor tubæ insonat, quando electi mente in eo quod agit fortier e vicino quedam posita culpa terribiliter tentat. Sed *fervens et tremens sorbet terram*, quia nimio ardore semetipsum discutit, et quidquid in se terrenum reperit, quo proficiendo consumit, et clangore tubæ sonare non reputat, quia considerationem fortium ne vitium quod de virtutis gloria nascatur sollicitus declinat. Sequitur :

B **VERS. 25.** *Ubi audierit buccinam, dicit. Vah!* — Equis ergo, audita buccina, vah dicit, quia fortis quisque predictor, cum certamen sibi passionis propinquare desiderat, de exercitio virtutis exsultat, nec terretur pugna periculo, quia victorie letatur triumpho. Videamus Paulum, quomodo amet quod refutat, quomodo refutat quod amat. Ait enim : « Desiderium habens dissolvi, et cum Christo esse (*Philip. i, 23.*) » Et tamen dicit : « Qui sumus in hoc habitaculo ingemiscimus gravati, eo quod nolumus expoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur quod mortale est a vita (*II Cor. v, 4.*) » **MORALITER.** Multos enim sua felicitas stravit, multos diuturna pax inertes reddidit. Equus ergo, audita buccina, dicit vah, quia videlicet prelator Dei cum vim temptationis incumbere conspicit, utilitatem supernæ dispensationis considerans, ex ipsa vñdilius adverseitate confudit. Sequitur : *Procul odoratur bellum.*

— Bellum quippe procul odorare est, aduersa quæ longe adhuc posita cogitando prænoscere, ne fortasse valeant improvisa superare. Idecirco enim quolibet certamen exsuperat, quia mente certaminis ante certamen parat. Hinc Paulus discipulis ait : « Vosmetipsos tentate, si estis in fide, ipsi vos probate (*II Cor. iii, 5.*) » **MORALITER.** Bellum namque procul odorari est, ex causis præcedentibus quæ vitiorum pugnae subsequantur agnosceré, et sicut flatu narium, sic provisas cogitationum nequitas latenter indicare. De quo odoratu recte in Ecclesiæ sua laudibus dicit : « Nasus tuus sicut turris est in Libano (*Cant. vii, 4.*) » Sequitur : *Exhortationem ducum et ululatum exercitus.* — Duces adverse partis sunt erroris auctores. De quibus per Psalmista dicitur : « Effusa est contemptio super principes, et errare fecit eos in invio et non via (*Psalm. cxvi, 40.*) » De quibus per semetipsam Veritas dicit : « Cæcus si cœco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt (*Math. xv, 14.*) » Hos autem duces exercitus sequitur, pravorum scilicet turba, quæ iniquis eorum præceptionibus famulatur. Duces autem exhortantur, quia hi qui infidelibus presunt, prava, quæ teneris præcipiant, quasi exhortatione persuadent. Exercitus vero ululat, quia catervæ reproborum contra vitam moresque fidelium, dum soli rapacitati inhant, quasi

C *Exhortationem ducum et ululatum exercitus.* — Duces adverse partis sunt erroris auctores. De quibus per Psalmista dicitur : « Effusa est contemptio super principes, et errare fecit eos in invio et non via (*Psalm. cxvi, 40.*) » De quibus per semetipsam Veritas dicit : « Cæcus si cœco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt (*Math. xv, 14.*) » Hos autem duces exercitus sequitur, pravorum scilicet turba, quæ iniquis eorum præceptionibus famulatur. Duces autem exhortantur, quia hi qui infidelibus presunt, prava, quæ teneris præcipiant, quasi exhortatione persuadent. Exercitus vero ululat, quia catervæ reproborum contra vitam moresque fidelium, dum soli rapacitati inhant, quasi

per ululatum clamant. Sed quisque prædicator longe ante considerat quod vel autores eorum contra electos valeant præcipere, vel turba eis subdita quam possit immaniter insanire. De his ducibus Paulus ait : « Per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium (*Rom. xvi, 18*) ; » hos ululatus odorabatur dicens : « Intrabunt post discussiōnem meam lupi graves in vos (*Act. xx, 29*) : » MORALITER. Tentantia quippe vitia, que invisible contra nos prælium regnante super se superbia militant, alia more ducum praeeunt, alia more exercitus subsequuntur. Ipsa namque vitiorum regina superbia, cum devictum cor cœperit, mox illud septem principaliibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit ; « initium, » quippe, « omnis peccati superbia (*Ecli. x, 15*) ; » ex qua nimur in nascitur inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluies, luxuria ; sed habent contra nos haec singula exercitum suum. De inani gloria, inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentiones, pertinacæ, discordiae et novitatum presumptiones oriuntur. De invidia, odium, susurratio, detracatio, exultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira, rixæ tumor mentis, contumelia, clamor, indignatio, blasphemias proferuntur. De tristitia, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vacatio mentis erga illicita nascitur. De avaritia, proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentia et contra misericordiam obdurations cordis oriuntur. De ventris ingluvie, inepta lætitia, scurrilatas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagatur. De luxuria, cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror autem despectatio futuri generatur. Bene autem duces exhortari dicti sunt, exercitus ululare, quia prima vita decepit menti quasi sub quadam ratione se miserunt, sed innumera quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Inanis namque gloria dicit : « Debet majora appetere, ut, quo potestate valueris, multos excedere et etiam valeas, et pluribus prodesse. Invidi quoque loquitur : In quo illo, vel illo minor es ? Non ergo tibi aut superiores esse, aut etiam æquales debent. Ira etiam fatur : Quia erga te aguntur, aquanimitter ferre non possunt, quia et si non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te sine mensura cumulantur. Tristitia vero ait : Quid habes unde gaudes, cum tanta mala de proximis portas ? Avaritia namque dicit : Unde culpa est quod quedam habenda concupiscis, qui non multiplicare appetis, sed egere pertimescis ? Ventris ingluies clamat : Ad esum Deus munda omnia condidit, et, quia satiat eib[us] respuit, quid aliud quam muneri contradicit ? Luxuria vero fatur : Cur te in voluptate tua non dilatas ? Si enim misceri Deus hominem in voluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio masculum et feminam non fecisset (*Gen. i, 27*). Sed miles

A Dei, quia solerter prævidere vitiorum certamina nititur, bellum procul odoratur, quia mala preeuntia, quid menti persuadere valeant, cogitatione sollicita respicit. Exhortationem ducum naris sagacitate comprehendit, et quia longe præsciendo subsequentium iniquitatum confusione conspicit, quasi ululatum exercitus odorando cognoscit. Sequitur :

VERS. 26. *Nunquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, et expandit alas suas ad austrum ? — Non autem hic illud plume tempus dicitur, quo in nido vestitur, sed illa annua pluma describitur, que lata vetera penna renovatur. Et quidem domesticis munita ac tepentia loca requiruntur. Agrestibus vero moris est, ut flante austro alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam veterem venti B teponc concalscant. Cum vero ventus deest, aliis contra radium solis expansis atque percussis, tepentem sibi auram faciunt. Quid ergo per accipitrem signatur, nisi quod unusquisque sanctorum tactus flatu Spiritus sancti concalscit, et usum vetustæ conversationis abjiciens, novi hominis formam sumit ? Quod Paulus admonet dicens : « Exsoliante vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum qui secundum Deum creatus est (*Col. iii, 9*) ; » et rursum : « Licet is qui foris est, nos ten homo corrumptatur, tamen qui intus est renovatur de die in diem (*II Cor. iv, 16*) . » Alas quippe nostras ad austrum expandere est, per adventum sancti S. Iritis nostras confitendo cogitationes aperire, ut jam non libeat defendendo nos tegere, sed accusando publicare. Tunc ergo accipiter plumescit, cum ad austrum et alas expanderit, quia tunc se unusquisque virtutum pennis induit cum sancto Spiritui cogitationes suas confitendo substernit. Qui enim vetera fatendo non detegit, novæ vitæ opera minime producit ; qui nescit lugere quod gravat, non valet proferre quod sublebat. Sequitur :*

VERS. 27. *Nunquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum ? — In Scriptura sacra vocabulo aquilæ, aliquando præsentis sæculi potestates designantur, ut est in Ezechiel : « Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis et varietate, venit ad Libanum, et tulit medullam cedri, et summitem frondium ejus avulsit (*Ezech. xvii, 3, 4*) . » Aquila autem Nabuchodonosor intelligitur, qui immensitate exercitus magnarum alarum, pro diuturnitate temporum longa membrorum, pro multis divitiis plena plumis, pro innumeris terrenæ gloriae plena varietate. Quia vero Judææ celsitudinem petens, nobilitatem regni ejus, quasi medullam cedri abstulit, aliquando vero insidiatores spiritus exprimuntur, ut illud Jeremiae : « Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli (*Thren. iv, 19*) . » Aliquando subtiles sanctorum intelligentiæ, vel volatus Dominicæ ascensionis intelligitur, ut in Ezechiel (*cap. 1, 5*) de quatuor animabilibus legitur, et in Apocalypsi (*cap. iv, 6, 7*) similiter. Sed hoc loco aquilæ nomine subtilis sanctorum intelligentia, et sublimis eorum contemplatio figura-*

tur. Ad praeceptum ergo Dei elevatur aquila, dum jussionibus divinis obtemperans in supernis suspenditur fidelium vita; quæ in arduis nidum ponit, cum desideria terrena despiciens, spe jam cœlestibus nutritur, et habitationem mentis suæ in aljecta et infima conversatione non construit. Hinc Paulus ait: « Nostra conversatio in cœlis est (*Philip. iii. 20.*) » et rursum: « Qui conresuscitavit et conseclere fecit in cœlestibus (*Ephes. ii. 6.*) ». Hinc perfecta animæ sequenti se Dominus per prophetam dicit: « Sustulam te super altitudines terræ (*Isa. lviii. 14.*) ». Sequitur:

Vers. 28. In petris manet. — In sacro eloquio cum singulari numero petra nominatur, quis aliis quam Christus accipitur? ut est illud: « Petra autem erat Christus (*I Cor. x. 4.*) ». Cum autem pluraliter appellantur sancti exprimuntur, qui illius robore solidati sunt. Hinc Petrus ait: « Et vos tanquam lapides vivi coedificamini domos spirituales (*I Petr. ii. 5.*) ». Ista autem aquila *in petris* manere dicitur, quia in dictis antiquorum et fortium Patrum mentis statione collocatur; et dum eos ad memoriam reddit, in celsitudine illorum fortitudinis nidum sibi construit sanctæ meditationis. Possunt etiam petræ nomine sublimes virtutum cœlestium potestates intelligi, quæ velut petre in arduis, ita ab omni motu mutabilitatis alienæ sunt, et ad soliditatem fixæ celsitudinis ipsa, cui inhærent æternitate duruerunt. Vir itaque sanctus cum terrena despicit, more se aquile ad altiora suspendit, et per contemplationis spiritum sublevatus, perennem angelorum gloriam præstolatur, atque huic mundo hospes illa appetendo quæ aspicit, jam in sublimibus figuratur. Seq. itur: *Et in præruptis silicibus commoratur atque inaccessis rupibus.* — Prærupti scilicet sunt illi fortissimi angelorum chori, quia pars eorum cecidit, pars vero remansit. Qui integri quidem stant per qualitatem meriti, sed superni numeri quantitate præempti; propter hanc præumptionem mediator venit, ut mensuram cœlestis patris locupletius fortasse cumularet. Hinc de Patre dicitur: « Propositum in eo in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis et quæ in terra sunt in ipso (*Ephes. i. 9, 10.*) ». Ipsi etiam sunt inaccessa rupes. Cordi enim peccatorum hominum valde inaccessa est claritas angelorum, quia quoad pulchra corporalia cecidit, eo a spirituali specie oculos clausi. Sequitur:

Vers. 29. Inde contemplatur escam, — id est, ex illis choris angelicis tendit oculum mentis ad contemplandam gloriam supernæ majestatis, quia non visa adhuc esurit, quæ tandem visa satiantur. Scriptum quippe est: « Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit et satiabitur (*Isa. lxi. 11.*) ». Et rursum: « Beati qui esurunt, » etc. (*Math. v. 6, 8.*) Et item: « Beati mundo corde, » etc. (*Ibid., 3.*) Sequitur: *Oculi ejus de longe prospiciunt.* — Quantumlibet enim

A in hac vita positus quisque profecerit, nec Deum per speciem, sed per ænigmata et per speculum videt (*I Cor. xii. 12.*). Ac si ergo diceret intentionis aciem fortiter tendunt, neendum propinquum aspiciunt, cuius claritatis magnitudinem penetrare laudabilem nequam possunt. Libet ad medium Isaiae verba deducere: « Qui ambulat in justitiis, et loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calunnia, et excutit manus suas ab omni munere. Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, et claudit oculos nos ne videat malum (*Isa. xxxiii. 15.*) ». Et item: « Iste in excelsis habitat, munimenta saxorum sublimitas ejus, panis ei datus est; aquæ ejus fideles sunt. Regem in decore suo videbit, oculi ejus cernent terram de longe (*Isa. xvi. 47.*) ». In excelsis namque habitare est cor in cœlestibus ponere: et munimenta saxonum sublimitas nostra est, cum fortium Patrum exempla respicimus, castrisque cœlestibus jungimur; aquæ fideles sunt, quia verba vitæ quod ante mortem insinuant, hoc etiam post mortem demonstrant panis ei datur, cum contemplatione reficitur; regem in decore suo vident, quia ultra semetipsos rapti, in ipso deitatis fulgore oculos cordis figunt. Sequitur:

Vers. 30. Pulli ejus lambent sanguinem. — Ac si aperte diceretur: Ipsa quidem contemplatione divinitatis pascitur, sed quia auditores ejus deitatis percipere arcana nequaquam possunt, cogniti crucifixi Domini cruce satiantur. Sanguinem lambere, est passionis Dominicæ infirma venerari. Hinc Paulus discipulis ait: « Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum (*I Cor. ii. 2.*) ». Sequitur: *Et ubique cadaver fuerit, statim adest.* — Cadaver quippe a casu dicitur. Et non immerito corpus Domini propter casum mortis, cadaver vocatur. Hinc ipsa Veritas ait: « Ubique fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ (*Math. xxiv. 18.*) ». Alter: Omnis enim qui in peccati mortem ceciderit, non inconvenienter poterit cadaver vocari. Quasi examinis namque jacet, qui justitiae vivificantem spiritum non habet; sanctus autem quisque predictor, illuc prædicationis utilitate tendit, ubi prodesse prospicit, ut ex eo quod jam spiritualiter vivit, aliis in morte sua jacentibus prosit. Esca quippe justorum est, conversio peccatorum, de qua dicitur: « Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (*Joan. vi. 27.*) ». Sanctus itaque Job tanta hac distinctione flagelli non aestimavit augeri sibi merita, sed vitia resecari. Quæ quia in se nulla cognovit, percussum injuste se credidit, et percutientem prorsus arguere est de percussione murmurare. Considerans autem Dominus quod ea quæ protulit, non ex tumore superbia, sed ex qualitate collegat vitæ, pie illum increpat, dicens (65):

Vers. 32. Nunquid qui contendit cum Deo, tom facile quiescit? utique qui arguit Deum debet et respondere illi? — Ac si apertius diceretur: Qui tanta

(65) Præterit auctor Vers. 31, ubi sic: *Et adjicit Dominus et locutus est ad Job.*

de tua actione locutus es, cur aulitam sanctorum aliorum celsitudinem nesciebas. Auditis igitur alio-vitam siluisti? Ipse quippe considerabas tuam. sed — rum virtutibus, si quid vales, responde tuis.

LIBER TRICESIMUS SECUNDUS.

VERS. 33, 34. *Respondens autem Job Domino dixit : Qui leniter locutus sum, respondere quid possum ? — Ac si dicat : Sermonem meum defendarem, si hunc eum rationis pondere protulisset; at postquam lingua levitate usa convincitur, quid restat nisi ut conticendo refrenetur ? Sequitur : Manum meam ponam super os meum. — Usu sacri eloquii, in manu operatio, in ore locutio solet intelligi. Manum ergo super os ponere est, virtute boni operis culpas tergere incautæ locutionis. Quis enim est tam perfectus, qui saltem in otioso sermone non peccet, Jacob attestante, qui ait : « In multis enim offendimus omnes (Jac. iii. 2). » Unde sancta Ecclesia, manum super os ponit, dum in electis ejus quotidie otiosæ locutionis vitam virtute bona actionis operatur. Scriptum namque est : « Beati quorum renissa sunt iniuriae, » etc. (Psal. xxxi, 1.) Sequitur :*

VERS. 35. *Unum locutus sum quod utinam non dixissem, et alterum ; quibus ultra non addam. — Si transacta verba beati Job discutimus, nil eum nequiter dixisse reperimus; si vero ea que cum veritate ac libertate prolatæ sunt, in aliquo superbicie vitio flectimus, duo solummodo jam non erunt, quia multa sunt. Sed quia nostrum est hominibus sensum verbis aperire, loqui vero nostrum ad divinas aures est motum mentis expressione actionis ostendere. Unum ergo loqui illicite est, res flagello dignas agere, aliud loqui est etiam de flagello murmurare. Ac si ergo dicat : Rectum quidem me inter homines credidi, sed te loquente ante flagella pravum, et post flagella me rigidum inveni. Quibus ultra unum non addo, qui jam nunc quanto te loquente subtilius intelligo, tanto memetipsum humilius investigo. Electi autem in Ecclesia in uno et ab alio deliquisse se sentiunt, quia se intelligunt vel in cogitatione et opere, vel in Dei ac proximi neglegente dilectione peccasse, quibus se promittunt ultra nil addere, quia per conversionis gratiam curant penitendo quotidie etiam transacta purgare. Omnis autem peccator in penitentia duplē habere gemitum debet, nimis, quia et bonum, quod oportuit, non fecit; et malum quod non oportuit, fecit. Sequitur :*

CAPUT XL.

VERS. 1, 2. *Respondens autem Dominus Job de turbine dixit : Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, et indica mihi. — Haec autem omnia primo jam Domini sermone tractata sunt. Sequitur :*

VERS. 3. *Nunquid irritum facies iudicium meum, et condemnabis me, ut tu justiceris ? — Beatus*

itaque Job quia culpam suam inter flagella non inventit, nec tamen flagella eamdem causam sibi esse augendi meriti reprehendens, injuste feriri se credit, cum quid in se debuisse corrigi nil invenit. Non enim idcirco eum flagella celestia percussere, ut in eo culpas extinguerent, sed potius ut merita augerent. Sed, ne eum ipsa innocentia in tumorem elationis infletteret, divina voce corrripitur, ut superna sententia et si non est cognita, non tamen credatur injusta. Sequitur :

VERS. 4. *Si habes brachium sicut Deus, et si voce simili tonas. — Cum enim Deo vox et brachium dicuntur, cavendum summopere est ne quid in eo mens corporeum suspicetur. In Antropomorphitarum*

B namque haeresim cadere est eum, qui incircumscripsit implet et complectitur omnia, inter corporea linea menta concludere; sed omnipotens Deus, ad sua nos trahens, usque ad nostra se humiliat, atque, ut alta insinuet, humilius condescendit. Unde sit ut per Scripturam suam aliquando a corporibus omnium similitudinem trahat, ut illud : « Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei (Zach. ii, 8), » et : « In scapulis suis obumbrabit tibi (Psal. xc, 4). » Aliquando a mentibus, ut illud : « Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam (Jer. ii, 2). » Aliquando ab avibus, ut illud : « Expandit alas et accepit eos (Deut. xxxii, 11). » Aliquando etiam ab insensatis rebus, ut illud : « Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plastrum onustum feno (Amos ii, 13). » Cum autem in Deo oculi, scapulae atque ale nominantur, effectus quidam operationis ostenditur; cum vero manus et brachium, dextera vel vox in Deo dicitur : per haec vocabula consubstantialis ejus Filius demonstratur. Ipse quippe est manus et dextera, ut illud : « Tollam in celum manum meam (Deut. xxxii, 40), » et : « Jurabo per dexteram meam (Isa. lxii, 8). » Ipse brachium : « Et brachium Domini, cui revelatum est (Isa. xxxiii, 1). » Ipsa vox : « Ipse dixit, et facta sunt (Psal. xxxii, 9). » Deus ergo brachium habere est operantem Filium gignere; voce tonare est, consubstantiale sibi filium terribiliter demonstrare. Sed cum beato Job ista dicuntur, mira dispensatione pietatis cum, dum increpat, exaltat. Sequitur :

VERS. 5. *Circumda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosus, et speciosus induere vestibus. — Subaudis ut ego; ipse sibi circumdat decorem. De quo scriptum est : « Dominus regnavit, decorem indutus est (Psal. xcii, 1). » Ipse apud nos in sublime erigitur, cum in nostris mentibus in natura sua*

esse impenetrabilis demonstratur. Ipse vero *gloriosus est*, qui dum scipso perfuritur, accidentis laudis indigens non est. Ipse *speciosus* induitur *vestibus*, qui sanctorum choros quos condidit, in usum sui decoris assumpsit, et velut quandam vestem, gloriosam sibi Ecclesiam exhibet, « Non habentem maius aut rugam (*Ephes.* v. 27). » Unde ei per Prophetam dicitur: « Confessionem et decorum induisti, » etc. (*Psal.* ciii. 1.)

VERS. 6. *Disperge superbos in furore tuo.* — Subaudis ut ego, qui eos tranquillitatis tempore immities contra me tolero, et distractus quandoque veniens, in meo eos furore dispergo. Absit autem ut quis credat quod in illa divinitatis substantia furore tranquillitas varietur. Hinc enim scriptum est: « Tu autem, Domine, cum tranquillitate judicas (*Sap.* xi. 18). » Sed furor Domini in loco, non perturbatione divine substantiae, sed super peccatores male conscientes examinatio justae vindictae dicitur. Sequitur: « Et respiciens, omnem arrogantem humilia. » Ac si dicat, ut ego. Duobus autem modis a Domino peccator unusquisque respicitur; cum aut a peccato convertitur, aut ex peccato punitur. De respectu enim conversionis dicitur, quia « respexit Dominus Petrum, » etc. (*Luc.* xxii. 61.) De respectu rursum ultioris dicitur: « Vultus autem Domini super facientes mala, » etc. (*Psal.* xxxiii. 17.) Sequitur:

VERS. 7. *Respicie cunctos superbos, et confunde eos, et contere impios in loco suo.* — Subaudis ut ego superbii enim ex respectu Domini confunduntur, aut hic de pietate cognoscentes et dannantes crimina, aut illuc supplicia de justitia sentientes. Impiorum vero locus ipsa superbia est, quia cum scriptum sit: « Initium omnis peccati superbia (*Ecli.* x. 25). » Unde oritur impietas, ibi continetur. Quamvis nec quidquam a superbia distat impietas. Valde enim superbire est de auctore perversa sentire. Impius ergo in loco suo conteritur, quia ipsa superbia, qua elevatur, opprimitur. Unde Propheta ait: « Dejecisti eos dum alleverarentur (*Psal.* lxxii. 18). » Sequitur:

VERS. 8. *Absconde eos in pulvere.* — Ac si dicat, ut ego. Superbos enim atque impios justo iudicio Dominus in pulvere abscondit, quia nimurum quasi ante faciem veri luminis non apparet, quisquis adhuc ea qua mundi sunt, appetit atque sub pulvere terrenae cogitationis latet. Hunc pravarum cogitationum pulvrem oppressa mens tolerat, quae ventus nequissimae temptationis asportat. Sequitur: « Simul et facies eorum demerge in foream. » — Ac si dicat, ut ego. Justo namque iudicio superborum facies Dominus in foream mergit, quia intentionem cordis eorum sese ultra omnes erigente inferius dejicit. Ima enim respicit, cuius facies foream attendit. Recte ergo eorum facies in foream demergi perhibentur, quia sequentes infima, ad inferni barathrum tendunt. Sequitur:

VERS. 9. *Et ego confitebor quia salvare te possit dextera tua.* — Ac si aperte diceret: Si potes

a terribilia haec facere ipsa que pertuli, tibi et non mihi deputo Lona omnia que fecisti. Si vero peccantes alios respiciendo non potes perdere, liquet quod reatu nequitiae tua te virtute non liberares. Sequitur:

VERS. 10. *Ecce Behemoth quem feci tecum.* — Quem sub Behemoth nomine, nisi antiquum hostem insinuat, qui interpretatus ex Hebreæ voce in Latina lingua, *animal sonat?* Sei cum de Deo dicitur, quia fecit omnia simul (*Ecli.* viii. 1), hoc animal cum homine fecisse indicat, dum cuncta quia semel fecerit constat. Rerum quippe substantia simul creata est, sed simul per species formata non est: et quoad simul existit per substantiam materie, non simul apparuit per speciem formæ. Sed cur de Behemoth specialiter dicitur, cum beatus Job factum? quod commune cum creaturis omnibus generaliter habeatur? Subtili autem discussione « simul » factum angelum hominemque cognoscimus; « simul », videlicet non unitate temporis, sed cogitatione rationis. « Simul » per acceptam imaginem sapientie, et non « simul » per conjunctam substantiam formæ. Scriptum namque est de homine: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen.* i. 26). » Et per Ezechielm ad Satan dicitur: « Tu signaculum similitudinis plenus sapientiae et perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti (*Ezech.* xxviii. 12). » Quia ergo in cuncta conditione rerum, nullum rationale animal nisi angelus et homo est quidquid ratione uti non potest, cum homine factum non est. Ergo homo cum eum qui ratione secum factus est periisse considerat, vicinum sibi casum superbie ex ipsa propinquia sui perditione pertimescat. Scendum vero est, quia nefarium Manichei dogma hic reprehenditur, qui dum duo principia loquuntur, tenebrarum gentem non facta asserere conatur. Quomodo enim gentem dicit nequissimam non factam, dum Behemoth, istum videlicet auctorem nequitiae per naturam bene conditum se Dominus fecisse testatur? Sequitur: « Fenum sicut bos comedit. » — Hec etiam eadem Isaia ait: « Leo sicut bos comedit paleas (*Isa.* xi. 7). » Quid autem feni palearumque nomine, nisi carnalium vita signatur? De qua per prophetam dicitur: « Omnis caro fenum (*Isa.* xi. 6). » Qui ergo hic Behemoth, illuc leo; et qui hic fenum, illuc paleæ nominantur; boves enim aquam quamlibet sordidam bibunt, sed feno non nisi mundo vescuntur. Quid est ergo quod bovi, qui mundum comedit, Behemoth iste comparatur, nisi hoc quod de isto antiquo hoste per prophetam dicitur? « Esca ejus electi (*Habac.* i. 16). » Fenum ergo comedere sicut bos appetit, quia suggestionis sue dente conterere mundam vitam spiritualium querit. Sed querendum est si feno vita carnalium designatur, quomodo fenum comedens escam habet electam. Sed hoc citius occurrit, quia nonnulli hominum et apud Deum fenum sunt, et apud homines sanctitatis nomine consentur. De quibus per Salomonem dicitur: « Vidi impios sepultos, qui

etiam cum adhuc viverent in loco sancto erant, et laudabantur in civitate (*Eccle.* viii, 10). » Per hoc qui lem quod mundam vitam per studium dicunt, sed ex illa intus placere non appetunt, recte esca ejus electa dicitur, et tamen fenum sicut bos comedere Behemoth iste memoratur. Sequitur :

VERS. 11. *Fortitudo ejus in lumbis, et virtus ejus in umbilico ventris ejus perhibetur.* — Hinc Veritas ait : Sint lumbi vestri praecincti (*Luc.* xi, 35). » Ille Petrus ait : « Succincti lumbos mentis vestre (*I Petr.* i, 13). » Quia vero seminarum luxuria feminis in umbilico continetur, propheta testatur dicens : « In die ortus tui non est praeclusus umbilicus tuus (*Exech.* xvi, 4). » Behemoth itaque iste insatiabiliter saeviens, et devorare simul hominem querens, modo in superbiam mentem erigit, modo carnem luxuriæ voluptate corrumpt. Bene autem nequam fortitudo ejus in lumbis vel umbilico eorum, dicitur, qui prosternuntur, quia nimis ejus proprie corpus sunt qui suggestionem turpium blandimentis decepti, ei per luxurias fluxa succumbunt. Sequitur .

VERS. 12. *Stringit caudam suam quasi cedrum.* — In sacra Scriptura cedri nomine aliquando alta excellentia gloriae cœlestis exprimitur, ut illud Prophete : Justus ut palma florebit, sicut cedrus Libani, etc. (*Psal.* xc, 13.) Aliquando autem pravorum rigida elatio designatur, ut illud : Vox Domini confringunt cedros (*Psal.* xxviii, 5). » Quid autem cauda Behemoth istius, nisi illa antiqui hostis extremitas dicitur? Cum nimis suum vas proprium illum perditum hominem ingrediatur, qui specialiter Antichristus nuncupatur, quem quia modo honoribus seculi, modo signis ex prodigiis fictæ sanctitatis in timore potentiae elevare permittitur, recte voce Dominica cauda illius cedro comparatur. Sicut cedrus arbusta ex altera in altum crescendo deserit, ita nunc Antichristus mundi gloriam temporaliter obtinens mensuras hominum et honoris culmine, et signorum potestate transcendit. Spiritus quippe in illo est, qui in sublimibus conditus potentiam naturæ suæ non perdidit vel dejectus; cuius idcirco virtus nunc maxime ostenditur, quia dispensatione divina fortitudinis ligatur. Unde per Joannem dicitur : « Vidi angelum descendenter de cœlo, habentem clavem abyssi et catenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et Satanás, et ligavit eum per annos mille, et misit eum in abyssum, et clausit et signavit super illum (*Apoc.* xx, 1-3). » Bene autem stringere caudam dicitur, quia tota ejus virtus in illo damnato homine congesta densatur, ut tanto per illum fortia ac mira faciat, quanto illum collectis suis viribus instigat. **MORALITER.** Caudam itaque quasi cedrum stringere dicitur, quia semel ejus recepta in corde tentatio, in cunctis quæ subsequenter intulerit, velut ex jure dominatur. Hujus ergo Behemoth caput herba est, cauda cedrus, quia ex prima quidem suggestione blandiens substernitur; sed per

A usum vehementer invalescens, sub crescentis tentationis sine roboratur. Unde bene stringere caudam dicitur; dente enim vulnerat, quando ligat, quia prima suggestio percutit, sed percussam mentem ne evadere valeat, invalecente tentatione astringit. Behemoth enim iste prius illicita sugerens, lingua exerit, post ad delectationem pertrahens dentem figit, ad extremum vero per consensionem possidens cauda stringit. Sequitur : *Nervi testiculorum ejus perplexi sunt.* — Tot iste Behemoth testes habet, quot iniuritatis suæ predicatores possidet, qui pravis persuasionibus corda hominum virulenta erroris semina fundendo, corrumpt. Qui *perplexi sunt*, quia videlicet predicatorum illius argumenta dolosis assertionibus enodantur, ut recta esse simulent, B quæ perversa persuadent, ut alligationum implicatio quasi nervorum perplexitas, etsi videri possit, solvi non possit. Ipsum nimis suum caput imitantes, qui quasi leo in insidiis, et saevit per potentiam terreni culminis, et blanditur per speciem sanctitatis. Multi enim Antichristum non viderunt, sed tameq testiculi ejus sunt, quia corda actionis sue exemplo corrumpunt. Quisquis namque in superbia tollitur, quisquis avaritiae desideriis cruciat, vel luxurie voluptatibus solvit, quid aliud quam Antichristi testis? Qui dum se libenter hujus usibus implicat, exemplo suo aliis erroris fetus ministrat. **MORALITER.** Testes ejus sunt suggestiones pravae, quibus in mentis corruptione fervescit, atque in constuprata anima iniqui operis prolem gignit, sive pestilera C argumenta machinationum. Per ipsa quippe calliditatis suæ vires erigit, et fluxa mortalium corda corrumpt. Sed horum testiculorum *nervi perplexi sunt*, qui suggestionem illius argumenta, implicatis inventionibus alligantur, ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse peccata fugere appetunt, hoc sine alio peccati laqueo non evulant, et culpas faciant, dum viuant; veluti quis quæ mundi sunt desersens, alieno se subdere regimini appetit, sed eum qui sibi ad Deum præesse debeat, minus cauta inquisitione discernit. Cui fortasse is qui sine judicio eligitur, et præesse jam cœperit, agi quæ Dei sunt prohibet, quæ mundi sunt iubet. Pensans itaque subditus, vel quæ sit culpa inobedientiæ, vel quod contagium sæcularis vita, et obediens trepidat, et non obediens formidat. Sed si omnino nullus sine peccato evadendi adiutus patet, minora semper eligantur, quia et qui murorum undique ambitu refugiat clauditur, ibi se in fuga precipitat, ubi brevior murus invenitur. Sequitur :

VERS. 13. *Ossa ejus velut fistula æris.* — In corpore ossa sunt quæ continentur. Habet ergo carnes haec bellua, habet ossa; quia et iniqui sunt alii, qui tamen ab aliis in errore tenentur, nequiores aliqui in errore et alios retinent. Quid aliud ossa Antichristi, quam quoslibet in ejus corpore valentiores accipimus, in quorum corde iniquitas dum vehementer induruit, per eos tota ejus corporis compago subsistit? Recte enim fistulae æris comparantur, quia nimi-

rum more metalli in sensibus sonum loquendi habent, A sed sensum bene vivendi non habent. Hoc namque quasi humiliter loquendo asserunt, quod etiam vivendo contemnunt. Unde bene per Paulum dicitur : « Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut *æs* sonans, aut cymbalum tinniens (*I Cor. xiii.*, 1). » **MORALITER.** Quid per ossa Behemoth istius nisi consilia designantur ? Nam sicut in ossibus positio est corporis roburque subsistit, ita in fraudulentis consiliis tota se ejus malitia erigit ; neque enim vi quempiam premit, sed calliditate pestiferae persuasionis interficit. Et rursum, sicut medulla confortant ossa quia irrigant, ita ejus consilia per natura spiritualis potentiam infusa ingenii subtilitas roborat. Illoc vero testiculi ab ossibus, id est suggestiones a consiliis digestant, quod per illos aperte noxia inserit, per haec autem quasi et bono consulens ad culpam trahit. Bene autem æris fistulis comparantur. Æris quippe fistule sonoris aptari cantibus solent, ita quoque astuta consilia, dum si qua blanda provisione consulunt, cor a forti intentione pervertunt, et dum dulcia resonant, ad noxia inclinant. Veluti quis frangere voluntates parat, et alterius voluntatis subdi, huic hosti callidus blandiens dicit : O quanta per temetipsum agere miranda poteras, si nequaquam te iudicio alterius sublidissim ! et his similia. Sequitur : *Cartaligo illius quasi lamina ferrea.* Cartilago namque ossis quidem speciem habet. Quid est ergo quod cartilago ejus laminis ferreis comparatur, nisi quod hi qui in illo debiliore sunt ad perpetranda mala nequiores existunt ? Ferro quippe cætera metalla concidunt, et cartilago ejus similis ferro dicitur, quia hi qui in ejus corpore ad ostentationem virtutum non sufficiunt, contra necrum fidelium acris ascenduntur. Qui recte non ferro tantummodo, sed laminis ferreis comparantur; quia dum se circumquaque in credulitate dilatare ambiant, quasi in ferri se laminis extendunt. **MORALITER.** Quid per cartilaginem, nisi simulatio ejus accipitur ? Cartilago namque ossis ostendit speciem, sed ossis non habet firmitatem. Et sunt nonnulla virtus qua ostendunt in se rectitudinis speciem. Plerumque in ulciscendis virtutis crudelitas agitur, et justitia putatur, atque immoderata ira justi zeli meritum creditur. Plerumque disoluta remissio quasi mansuetudo ac pietas habetur; nonnunquam effusio misericordia creditur.

Quid per laminas ferri, nisi duritia fortitudinis designatur ? Nonnulli enim infirma faciunt, sed elati decepti, fortibus ea suspicionibus jungunt, et quo esse magna sentiunt, eo de sua nequitia emendari contemnunt. De quibus Jeremias ait : « Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchrios. Denigrata est super carbones facies eorum, et non sunt cogniti in plateis, adhesit cutis eorum. ossibus : aruit et facta est quasi lignum (*Thren. iv.*, 7, 8). » Sequitur :

VERS. 14. *Ipse est principium viarum Dei.* — Quid enim vias Dei, nisi ejus actiones accipimus ? De quibus per prophetam dicitur : « Non enim via meæ sic ut via vestra (*Isa. lv.*, 8). » Et principium viarum Dei Behemoth dicitur, quia nimis cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis eminentiorem fecit. Hinc propheta ait : Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abies non coequaverunt summum ejus, etc. (*Ezech. xxxi.*, 8.) Et rursum : « Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decor in deliciis paradisi fuisti (*Ezech. xxviii.*, 12). » Consideret ergo homo quid elevatus in terra mereatur, si et prælatus angelis in cœlo prosteretur. Hinc propheta ait : Inebriatus est in cœlo gladius (*Isa. xxxiv.*, 5). » Sequitur *Qui fecit eum, applicavit gladium ejus.* Gladius quippe Behemoth istius, ipsa nocendi malitia est. Sed ab eo a quo bonus per naturam factus est ejus gladius applicatur, quia ejus malitia divina dispensatione restringitur, ne ferire tantum hominum mentes quantum appetit permittatur. Iste namque Behemoth, quia principium viarum Dei est, cum contra sanctum virum licentiam tentationis accepit, cuncta abstulit, convivantes filios extinxit, sed gladius ejus a Conditore replicatur, cum dicitur : « Animam illius serva (*Job ii.*, 6). » Notandum quoque est quod vesanum dogma Arii aperta in hoc loco ratione dissipatur; facturam quippe Dei Filium patitur, et ecce Behemoth in factura rerum primus creatus ostenditur. Superest ergo ut Arius non factum Filium prædictet, aut eum post Behemoth conditum stultum putet. Quia vero nos cognoscimus cum quanto hoste pugnamus, superest ut unusquisque nostrum tanto se pleniæ auctori subjaceat, quanto contra se sævire violenter adversari vires pensat.

LIBER TRICESIMUS TERTIUS.

VERS. 15. *Huic montes herbas ferunt.* — In Scriptura sacra cum numero singulari mons ponitur, aliquando incarnatus Dominus designatur, sicut scriptum est : « Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in verticem montium

D (*Isa. ii.*, 2). » Aliquando sancta Ecclesia, ut illud : « Qui confidunt in Domino sicut mons Sion (*Psal. cxxix.*, 1). » Aliquando testamentum Domini, sicut Habacuc ait : « Deus a Libano veniet, et sanctus de monte umbroso et condenso (*Habac. iii.*, 3). » Ali-

quando apostata angelus, ut illud : « Transmigra in A montem sicut passer (*Psalm. x, 4*). » Cum vero montes plurali numero nominantur, aliquando celsitudo apostolorum atque prophetarum designatur, ut illud : « Justitia tua sicut montes Dei (*Psalm. xxxv, 7*). » Aliquando vero secularium potestatum tumor exprimitur, de quibus dicitur : « Montes sicut cera fluixerunt a facie Domini (*Psalm. xcvi, 5*). » Elati namque seculi hujus huic Behemoth *herbas ferunt*, quia ex eo illum reficiunt, quod nequeri operantur, quia suas illi offerunt fluxas et lubricas voluntates. « Erunt enim, ait Apostolus, homines seipso amantes, voluptatum amatores magis quam Dei (*II Thess. iii, 2, 4*). » Quae est ergo herba montium, nisi voluptas fluxa quae ex corde gigiunt superborum ? Quibus nimis herbis Behemoth iste pascitur, quia in eis penam aeternam mortis esuriens, eorum perditis moribus satiabitur. Sequitur : *Omnes bestiae agri ludent ibi.* Quid per bestias agri nisi immundi spiritus designantur ? Unde et de ipso malignorum spirituum principe contra Ephraim dicitur : « Bestia agri scindet eos (*Osee. XIII, 8*). » Et Isaias : « Mala bestia non transibit per eam (*Isa. XXXV, 9*). » Et quid per agrum, nisi praesens seculum accipitur ? Hinc Dominus ait : « Ager autem est mundus (*Matthew. XIII, 28*). » Agri ergo bestiae in herbis montium ludunt, quia projecta de superioribus in hunc mundum demona pravis superborum operibus delectantur. Bene in herbis ludunt, cum reprobi spiritus humana corda ad illicitas cogitationes pertrahunt. Pro eo enim quod superbi quique nullum malum cogitando praeterirent, nulla est agri bestia quae non horum montium herba satietur. Sequitur :

VERS. 16. *Sub umbra dormit.* — Obumbratio in sacro eloquio aliquando incarnationis Domini ponitur, ut illud : « Virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luc. I, 15*). » Aliquando mentis refrigerium a fervore carnalium cogitationum, ut illud : « Sub umbra alarum tuarum protege me (*Psalm. XVI, 8*). » Vel : « Sub umbra illius quem desiderabam sedi (*Cantic. II, 5*). » Aliquando umbras recedentem charitatem frigidæ mentis accipimus, sicut de peccante homine dictum est, quia secutus est umbras. Nonnunquam vero per umbram (si tamen cum adjectione mortis ponatur) vel mors carnis exprimitur, ut illud : « Et cooperuit nos umbra mortis (*Psalm. XLIII, 20*). » Mors quippe carnis imago est mortis aeternæ. Vel certe mors diabolus, ut illud : « Nomen illi mors (*Apost. VI, 8*). » Umbra ergo mortis sunt omnes reprobi, qui illius nequitiam elationis imitantur, ejusque imaginem quasi umbram exprimunt. Hoc autem loco *umbra nequitiae torpor* accipitur, in qua ipse Behemoth dormit, quia contra corda claritate calentia sollicitus vigilat, in frigidis autem securus jacet. Dormire etiam in sanctorum cordibus non potest, quia si quando se in eis ad momentum collocat, tantæ eum voces excitant, quantæ ex illorum mentibus sanctæ cogitationes ad coelum clamant. Unde fit ut bonarum actionum armis territus, ac suspiriorum spiculis

A percussus fugiat, et ad corda reproborum frigida redat. Sequitur : *In secreto calami.* In sacro eloquio calami vel arundinis appellatione aliquando verbung manens accipitur, ut illud : « Lingua mea calamus scribæ, » etc. (*Psalm. XLIV, 2*). Aliquando doctorum peritia, ut illud : « Et in cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et junci (*Isa. XXXV, 7*). » Ubi per calamus doctrina scribentum, per juncum viridas auditorum intelligitur. Aliquando mobilitas mentis, ut illud : « Quid existis videre ? Arundinem vento agitatam ? (*Matthew. XI, 7*). » Aliquando nitor gloriae temporalis accipitur, ut illud Sapientiae : « Fulgebunt justi et tanquam scintillæ in arundinetu discurrent (*Sap. III, 7*). » Ubi arundinetum vitam secularium appellat. Hoc ergo loco appellatione calami, mentes secularium designantur ; quorum corda tacitus tenet, dum eos ad appetitum temporalis nitoris atque altitudinis movet, et quasi ibi ipse quietus dormit ubi eos quos possidet, quiescere non permittit. In hoc enim quod ipsi interitus more calami vacui remanent, locum Behemoth isti ubi apud se requiescere debat, præbent. Sequitur : *In locis humentibus.* — Loca namque humentia sunt terrenorum hominum mentes, quas humor carnalis concupiscentia, quia replet, fluidas facit. Loca quippe humentia sunt opera voluptuosa. *In his itaque locis humentibus dormit*, quia in reproborum hominum lubrica operatione requiescit. Alter : Possunt per loca humentia, membra genitalia, id est luxuria, designari, ut et per calamum gloria superbice, et per loca humentia, luxuria corporis exprimatur. Duo quippe haec sunt vitia quae humano generi immaniter dominantur : unum videbile spiritus, atque aliud carnis. Antiquus itaque hostis humanum genus vel per elationem precipitat, vel per luxuriam premit, quosdam vero etiam in utroque possidet. Sequitur :

VERS. 17. *Protegunt umbra umbram ejus.* — Umbrae quippe sunt diaboli omnes iniqui ; qui dum imitatione iniuritatis ejus inserunt, quasi ab ejus corpore imaginis speciem trahunt. Umbrae itaque umbram protegunt ; quia peccatores quique in quo sibi male sunt consci, in eo et alium peccantem dum corripunt, defendunt. Quod ad hoc nimurum studio faciunt, ne dum culpa in qua et ipsi obligati sunt, in aliis corrigitur, ad ipsos quandoque venatur. Hinc propheta ait : « Oriuntur in domibus spine, et urtice, et paliurus in munitionibus ejus (*Isa. XXXIV, 14*). » Ubi per urticæ cogitationum prurigines, per spinas vitiorum punctiones, accipimus ; per paliurum vero, quæ spina est densissima, nequissimorum tuitionem intelligimus. *Circundabunt eam salices torrentis.* — In sacro eloquio salicum nomen aliquando pro viriditate boni ponitur, ut illud propheta : « Germinabunt in herbis sicut salices juxta fluentes aquas (*Joan. XLIV, 4*). » Aliquando pro sterilitate reprobi designantur, ut illud : « In salicibus in medic ejus, » et reliqua (*Psalm. CXXXVI, 2*). Torrens utique mortalitatis cursus designat, ut

illud. « De torrente in via bibet (*Psal. cix*, 7). » A ibi divinitas, quæ perforaret. In oculis quippe habere dicimus, quod coram nobis positum videmus. Antiquus vero hostis humani generis redemptorem ante se positum vidit, quem cognoscendo confessus, confitendo pertimuit dicens : « Quid nobis et tibi, Fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos? » (*Matth. viii*, 29.) quem et novit et momordit. Sequitur : *Et in sudibus perforabit nares ejus.* — Quid aliud sudes, id est palos accipimus, qui videlicet exacutum ut figurant, nisi acuta sanctorum consilia? Quæ hujus Behemoth nares perforant, dum sagacissimas ejus insidias et vigilando circumspiciunt, et superando transfigunt. Per nares odor trahitur. Naribus ergo Behemoth callidæ ejus insidias designantur, per quas sagacissime nititur, et occulta cordis nostri bona cognoscere, et hac pessima persuasione dissipare. In sudibus itaque Dominus nares ejus perforat, quia callidas ejus insidias acutis sanctorum sensibus penetrans enervat. Possunt per sudes acutas, per ipsius carnem manifeste sapientie verba signari. Et quia naribus odor trahitur, per Behemoth nares illa antiqui hostis exploratio figuratur; qui cum Deum incarnatum esse dubitaret, hunc miraculis voluit cognoscere, dicens : « Si Filius Dei es, » et reliqua (*Ibid.*, 4); et : « Non tentabis Dominum Deum tuum (*Ibid.*, 7), » quasi sententiarum suarum acuminibus indagationem antiqui hostis veritas percudit, quasi nares ejus sudibus perforavit. Sequitur :

VERS. 18. *Absorbebit fluvium et non mirabitur, et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus.* — Quid hoc loco fluvii nomine, nisi humani generis decursio designatur? Quæ velut a sui fontis origine nascendo surgit, sed quasi ad ima defluens moriendo pertransit. Quid autem signatur appellatione Jordanis, nisi qui jam imbuti sunt sacramento baptismatis? Quia enim Redemptor noster in hoc flumine baptizari dignatus est, ejus nomine debent baptizati omnes exprimi, quo hoc ipsum contigit sacramentum baptismatis inchoare. Ac si ergo diceret: *Ante Redemptorem mundi mundum non miratus absorbit, sed, quod est acerius, etiam post Redemptoris adventum quosdam qui baptismatis sacramento signati sunt deglutire se posse confidunt:* alios enim fidei errore supplantat, alios usu prævæ operationis inclinat. De talibus dictum est: « Confitentur nosse Deum, factis autem negant (*Tit. i*, 26). » Et : « Qui dicit se nosse Deum, et mandata ejus non custodit, mendax est (*I Joan. ii*, 4). » Aliter : Quos per Jordanem dicimus exprimi, possunt per fluvium designari; quique enim fide jam veritatis agnoverunt, sed vivere fideliter negligunt, recte fluvius dici possunt, quia videlicet deorsum fluunt. Jordanis vero Hebraico vocabulo *descensio eorum* dicitur. Et sunt nonnulli qui vias veritatis appetentes semetipsos abiciunt, atque a vita veteris elatione discedunt; cumque æterna cupiunt, valde se ab hoc mundo alienos reddunt. Hinc dicitur : « Qui vult post me venire abneget semetipsum (*Matth. xvi*, 24). » Sed antiquus hostis hoc pro magno non habet, cum sub jure sue tyrannidis terrena querentes tenet. Propheta quippe testante cognovimus quia *escæ ejus electæ*. Magnopere enim illos rapere nititur, quos despectos terrenis studiis, jungi jam coelestibus contemplatur. Hinc per prophetam dicitur : « Vocavit Dominus iudicium ad ignem, et devoravit abyssum multum, et comedit partem domus (*Dan. vii*, 4). » Sequitur :

VERS. 19. *In oculis ejus quasi hamo capiet eum.* — Quis nesciat quod in hamo esca ostenditur, aculeus occultatur? Esca enim provocat, ut aculeus pungat. Dominus itaque noster ad humani generis redemptionem veniens, velut quedam de se in necem diaboli hamum fecit. Assumpsit enim corpus, ut in eo Behemoth iste quasi escam suam mortem carnis appeteret; quam mortem dum in illo injuste appetit, nos quos quasi juste tenebat, amisit. Ibi quippe inerat humanitas, quæ ad se de voratore duceret;

B *habet* dicimus, quod coram nobis positum videmus. Antiquus vero hostis humani generis redemptorem ante se positum vidit, quem cognoscendo confessus, confitendo pertimuit dicens : « Quid nobis et tibi, Fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos? » (*Matth. viii*, 29.) quem et novit et momordit. Sequitur : *Et in sudibus perforabit nares ejus.* — Quid aliud sudes, id est palos accipimus, qui videlicet exacutum ut figurant, nisi acuta sanctorum consilia? Quæ hujus Behemoth nares perforant, dum sagacissimas ejus insidias et vigilando circumspiciunt, et superando transfigunt. Per nares odor trahitur. Naribus ergo Behemoth callidæ ejus insidias designantur, per quas sagacissime nititur, et occulta cordis nostri bona cognoscere, et hac pessima persuasione dissipare. In sudibus itaque Dominus nares ejus perforat, quia callidas ejus insidias acutis sanctorum sensibus penetrans enervat. Possunt per sudes acutas, per ipsius carnem manifeste sapientie verba signari. Et quia naribus odor trahitur, per Behemoth nares illa antiqui hostis exploratio figuratur; qui cum Deum incarnatum esse dubitaret, hunc miraculis voluit cognoscere, dicens : « Si Filius Dei es, » et reliqua (*Ibid.*, 4); et : « Non tentabis Dominum Deum tuum (*Ibid.*, 7), » quasi sententiarum suarum acuminibus indagationem antiqui hostis veritas percudit, quasi nares ejus sudibus perforavit. Sequitur :

VERS. 20. *An extrahere poteris Leviathan hamo?* — Subaudis, ut ego. Leviathan quippe additamentum eorum dicitur. Hominum videlicet, quibus semel culpam prævaricationis intulit, et hanc usque ad æternam mortem quotidie pessimis suggestionibus extendit. Potest quoque per irrationem Leviathan vocari. Primo quippe homini persuasione callida divinitatem se additurum perhibuit, sed immortalitatem tuli. Sed Leviathan iste hamo captus est, quia in Redemptore nostro dum per satellites suos escam corporis momordit, divinitatis illum aculeus perforavit. Iius hamo linea, Christi est genealogia. Nam cum dicitur : « Abraham genuit Isaac, Isaac genuit Jacob (*Matth. i*, 2), » usque ad Mariam virginem, quasi quedam linea torquetur, in cuius extreto incarnatus Dominus, id est hamus ligaretur, quem in his aquis humani generis dependentem aperto ore iste celus appeteret. Sequitur : *Et fune ligabis linguam ejus?* Subaudis, ut ego. Scriptura enim sacra funis nomine aliquando dimensionem sortis designat, ut illud : « Funes occiderunt mibi in præclaris, » et reliqua (*Psalm. xv*, 6). Aliquando peccata, ut illud prophetæ : « Væ qui trahitis iniquitates in funiculis vanitatis (*Isa. v*, 18). » Aliquando autem fidem designare consuevit. Salomonem attestate, qui ait : « Funiculus triplex difficile rumpitur (*Eccle. iv*, 12). » Hoc itaque loco funis nomine, sive peccatum, sive fidem nil obstat intelligi. Incarnatus vero Dominus fune br-

quam leviathan ligavit, quia « in similitudine carnis peccati (*Rom. viii, 3*), » apparuit, et omnia errorum ejus praedicamenta damnavit, ut Apostolus ait : « Et de peccato damnavit peccatum (*Ibid.*). » Unde bene per prophetam dicitur : « Et desolabit Dominus linguam maris *Egypti* (*Isa. xi, 15*). » Si autem suntes signatur, leviathan lingua fune stringitur, quia, extensa fidei Trinitatis doctrina, errorum praedicamenta siluerunt. Hinc enim scriptum est : « Tu dirupisti fontes et torrentes, » etc. (*Psal. lxxxiii, 15*.)

Sequitur :

Vers. 21. *Nunquid pones circulum in naribus ejus?* — Subaudis, ut ego. Sicut per nares insidiæ, ita per circulum divinæ virtutis omnipotentia designatur. Circulus ergo ei in naribus ponitur, dum circumducta protectionis superius formidine ejus sagacia retinetur, nec contra infirmitates hominum tantum prevaleat, quantum perditionis argumenta latenter explorat. Potest etiam circuli nomine occulti judicij adjutorium designari. Leviathan itaque in naribus a Domino circulus ponitur, quia judicij ejus potentia in insidiis suis, ne quantum vult prevaleat, coactatur. Unde regi Babyloniae dicitur :

« Ponam circulum in naribus tuis (*IV Reg. xix, 28*). »

Sequitur : *Aut armilla perforabis maxillam ejus?*

— Subaudis, ut ego. Per armillam occulti ejus iudicij erga nos protecção impeensa designatur. Maxilla itaque leviathan perforatur, quia ineffabili misericordiae potentia sic malitia antiqui hostis obviat, ut aliquando eos etiam, quos jam cepit, amittat, et quasi ab ore illius cadunt, qui post perpetratas culpas ad innocentiam redeunt. Alter. In ore tenere leviathan dicitur, non quos perfecte peccato implcat, sed quos adhuc peccati persuasionibus tentat, sed miro dispensationis ordine, dum tentantur, humiliantur; dum humiliantur, ejus esse jam desinunt. Mandendum quidem, sed non degutiendum accepert Paulum, quando illum, post tot revelationum sublimia, stimulis carnis agitabat (*II Cor. xii, 7*). Unde occultis Dei dispensationibus serviens, sanctos ad interium tentat, sed ad regnum tentando servat invitus. Sequitur :

Vers. 22. *Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?* — Subaudis, ut mihi. Si enim ad personam Filii Dei hæc verba referantur, incarnato Domino ei *mollia* loquebatur, cum diceret : « Scio quia sis Sanctus Dei (*Marc. i, 24*). » Preces multiplicat, cum per legiones diceret : « Si ejicis nos, mitte nos in gregem porcorum (*Matth. viii, 31*). » Quamvis intelligi aptius potest quia ad Deum preces multiplicat, cum in iudicio iniqui, qui sunt corpus ejus, sibi parci deprecantur, dicentes : « Domine, Domine, aperinobis (*Luc. iii, 25*). » Quibus respondet : « Nescio vos (*Ibid.*). » Mollia etiam per membra sua tunc loqueretur, cum dixerint : « Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus? » etc. (*Matth. vii, 22*). Sed mox audiunt. « Nescio qui estis (*Ibid., 23*). » Sequitur :

Vers. 23. *Nunquid feriet tecum pactum?* — Subaudis, ut mecum. Sequitur : *Et accipies eum ser-*

vum semipernum? — Subaudis, ut ego. Antiquus itaque hostis, et a sinceritate divinae innocentie, militia sue succensus face, discordat, sed ab ejus iudicio, etiam discordando non discrepat. Nam viros justos semper malevolè tentari appetit, sed tamen hoc Domino vel misericorditer fieri, vel justè permittit. Ille ergo ipsa tentationis licentia pactum vocatur, in qua et desiderium tentatoris agitur, et tamen per eam miro modo voluntas justi dispensatoris impletur. In pacto namque discordantium iuria fine desiderato concluduntur. Et bene ex hoc pacto servus accipi perhibetur, quia inde obtemperat nutibus supernæ gratiae, unde exercet iram nequissime voluntatis suæ. Servus ergo ex pacto est, qui dum voluntatem suam implore permittitur, a superni consilii voluntate ligatur. Hoc autem in loco a Domino non solum ex pacto servus, sed semipernus servus accipitur. Neque enim justos jam in felicitate pollentes tentare permittitur, sed cum suo corpore reprobis scilicet flammis ultricibus tradetur, quibus sine fine crucietur, quos scilicet cruciatus, dum justi conspicunt, in Dei laudibus crescent. Igitur, si utilitate justorum, et hic tentatio, et illic damnatio proficit, semipernus servus est. Sequitur :

Vers. 24. *Nunquid illudes ei quasi avi?* — Quid est quod adversarius noster prius Behemoth, postmodum leviathan dicitur, nunc vero avi perditionis sua illusionem comparat? Behemoth quippe *bellua* interpretatur, quæ quadrupes ostenditur, dum *sicut bos* fenum comedere perhibetur. Leviathan vero quia hamo capit, procul dubio serpens in aquis innotescitur. Irrationale utique et quadrupes animal est per actionis immunde fatuitatem, draco per nocendi malitiam, avis per subtilis naturæ levitatem. In eis quippe quos ad stultitiam luxuriae excitat, jumentum est; in eis quos ad nocendi malitiam inflammat, draco est; in eis autem quos in statu superbizæ quasi alta sapientes elevat, avis est. Sed huic videlicet quasi avi Dominus illusit, dum ei in passione unigeniti Filii ostendit carnem quasi escam, sed laqueum divinitatis abscondit. Sequitur : *Aut ligabis eum ancillis tuis?* — Subaudis, ut ego. In servis eius despecta est conditio, virilitas viget, in ancillis autem cum conditione pariter sexus ait : Ancillis ergo suis leviathan hujus fortitudinem Dominus ligavit, quia, attestante Paulo, « Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia (*I Cor. i, 27*). » Unde Salomon ait :

« Sapientia edificavit sibi domum, et scidit columnas septem, immolavit victimas, miseruit vinum, proposuit mensam, misit ancillas suas ut vocarent ad arcam et ad moenia civitatis (*Propt. ix, 1, 2*). » Infirmos enim prædicatores mundo exhibuit, et potentes quosque qui ejus corpus fuerunt sub terroris sui vincula restrinxit, et in semetipsa leviathan iste ancillis ligatur, cum infirmis prædicantibus, veritatis lumine clarescente contra electorum mentes antiquos hostis non quantum vult, sævire permittitur. Sed ne sub infidelitatis captivitate cunctos quos appetit teneat, signis et virtutibus coactatur. Sequitur :

VERS. 25. *Concident eum amici, divident illum negotiatores.* — Toties enim conciditur leviathan iste, quoties divini verbi gladio sua ab illo membra separantur. Iniqui enim cum veritatem audiunt, et sancto timore perculsi ab antiqui hostis se imitatione suspendunt, ipse in corpore suo dividitur, cui hi qui prave inservierant, subtrahuntur. Sancti enim predicatores prius ancille sunt per formidinem. De quibus dicitur : « Nolite timere, pusillus gress (Luc. xii, 32). » Amici per fidem. Ut illud : « Vos autem dixi amicos, » etc. (Joan. xv, 15.) Ad extremum quoque negotiatores per actionem. Ut illud : « Euntes in mundum universum, praedicate Evangelium omni creature (Marc. xvi, 15). » In predicatione quippe fidei, quasi quoddam negotium geritur, dum verbum datur, et fides ab auditoribus sumitur. Hinc enim Psalmista ait : « Sumite psalmum et date tympanum (Psal. lxxx, 3). » Et rursum, Salomon ex voce sanctae Ecclesie ait : « Sindonem fecit et vendidit, et cingulum tradidit Chananaeo (Prov. xxxi, 24). » Quia enim per predicatores Dei valde laudabiliter a leviathan isto res possessa dividitur, Veritatis vox per prophetam pollicetur dicens : « Et si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris (Jer. xv, 19). » Sequitur :

VERS. 26. *Nunquid implebis sagenas pelle ejus, aut gurgustium piscium capite illius?* — Quid per sagenas, aut gurgustium piscium, nisi Ecclesiæ fidelium, quæ unam catholicam faciunt, designantur? Unde in Evangelio scriptum est : « Simile est regnum cœlorum sagena missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti (Matth. xiii, 47). » In pelle vero leviathan istius, stultos ejus corporis, in capite autem prudentes accipimus. Vel certe pelle quæ est exterius, subdit ad hæc extrema servientes, capite autem prepositi designantur. Prius itaque intra sanctam Ecclesiam fidelium quasi pellem diaboli, extremos atque infirmos, id est, indoctos pescatores colligit, et postmodum caput illius, id est, philosophos et prudentes sibi adversarios subdidit. Sequitur :

VERS. 27. *Pone super eum manum tuam.* — Id est, ut ego, qui forti illum potentia reprimens, non plusquam expedit sævere permitto. Vel certe super eum manum ponere est, virtutis potestate superare. Sequitur : *Memento belli nec ultra addas loqui.* — Ac si aperte diceretur : Si occulti hostis contra te bellum consideras, quidquid a me pateris non accusas. Alta quippe dispensatio judiciorum Dei idcirco sæpe bene merentes famulos vel minis impedit, vel flagellis permittit, quia mira potentia previdit. Quod si quieti ac liberi in tranquillitate persistent, tentationes ferre adversarii non valentes, mente prostrati vulneribus jacent. Sequitur :

VERS. 28. *Ecce spes ejus frustrabitur eum.* — Quod sic de eo debet intelligi, ut referri etiam ad corpus illius possit, quia iniqui omnes qui distinctionem justitiae divinae non metunt, incassum sibi de misericordia blandiuntur. Sequitur : *Et ridentibus cun-*

A ctis precipitabitur. — Quia æterno tunc judge terribiliter appare, astantibus legionibus angelorum, aique electis omnibus ad hoc spectaculum deductis, ista bella crudelis et fortis in medium captiva deducetur, et cum suo corpore, id est, cum reprobis omnibus æternæ gehennæ incendiis mancipatur, cum dicitur : « Discedite a me, maledicti, etc. (Matth. xxv, 41). » Sequitur :

CAPUT XLI.

VERS. 1, 2. *Non quasi crudelis suscitabo eum.* — Et velut si mox a nobis rationis causa quereretur, quomodo eum non quasi crudelis suscitas, quem scimus quia tantos invadere et devorare permittis? statim subditur dicens : *Quis enim resistere potest vultui meo?* et : *Quis ante dedit mihi, ut reddam ei?*

B — Quibus duobus versibus, et virtutem sue potentie, et omne pondus rationis expletiv. Ac si ergo diceret : Non eum quasi crudelis suscito, quia de ejus fortitudine electos meos potenter eripio; et rursum reprobos non injuste, sed rationabiliter damno, id est, et eos quos benignè eligo, eripere mirabiliter possum, et eos quos respuo, non injuncti derelinquo. Nemo quippe ut divina illum gratia subsequatur prius aliquid contulit Deo. Scriptum quippe est : « Misericordia ejus præveniet me (Psal. lxxv, 11). » Et Paulus : « Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis : Dei donum est (Ephes. ii, 8). » Bonum quippe quod agimus et Dei est et nostrum ; Dei, per prævenientem gratiam ; nostrum, per obsequentiem liberam voluntatem. Quapropter et Deo gratias in æternum agimus, et tamen retribui nobis præmia speramus. Sequitur : *Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.* — Omnibus liquet quod non scimus ea quæ sub cælo sunt, sed etiam quæ super cælos sunt ejus voluntati serviunt. Sed quia de leviathan loquitur, qui jam non in ætherei cœli sede continetur, cuncta quæ sub cælo sunt asserit sua esse, ut eum quoque qui de cœlo cecidit, sua edocet protestari servire. Sequitur :

VERS. 3. *Non parcam ei, et verbis potentibus, et ad deprecandum compositis.* — Quis hoc legisse se novit, nequam existimet quia culparum suarum diabolus sit veniam petiturus. Sed fortasse de Antichristo dicitur : « Quem Dominus Jesus Christus interficiet spiritu oris sui (II Thess. ii, 8). » Ut territus tantæ majestatis præsentia ad preces inclinetur. Qued tamen de iniquis omnibus intelligi aptius potest, qui sero ad petitionum verba veniunt. Unde in Evangelio Veritas dicit : « Domine, Domine, aperi nobis (Matth. xxv, 11). » Quibus responderetur : « Amen dico vobis, nescio vos (Ibid., 12). » Possumus et in hoc tempore accipere quod de futuro diximus. Sunt namque nonnulli qui prolixas ad Deum preces habent, sed vitam deprecantium non habent. Hi quippe et fletus in oratione percipiunt, et tamen expletis precibus cum vitiorum suggestione pulsantur, nequam pro æterni regni desiderio se flevisse meminerunt. Quorum tamen petitionibus Deus non parcit, quia eorum preces opere destruuntur. Sequitur :

VERS. 4. *Quis revelabit faciem indumenti ejus?* — Subaudis, nisi ego, qui servorum meorum gratiam subtilissimæ discretionis inspiro, ut, revelata malitia, faciem ejus nudam videant, quam ille sub habitu sanctitatis occultat? Latenter enim leviathan iste bonis insidians, sub specie sanctitatis illudit, ut mala que eis publice non valet inferre, tecto honeste actionis velamine subintromittat. Unde et membra ejus sepe cum aperta nequitia nocere non possunt, honeste actionis habitum sumunt. Hinc enim scriptum est : « Ipsi enim Satanás transfigurat se in angelum iucis (II Cor. xi, 14). » Quid ergo mirum si ministri ejus transfigurantur velut ministri justitiae? Sequitur : *Et in medium oris ejus quis intravit?* — Subaudis, nisi ego, qui per secretas electorum mentes suggestionum ejus verba discuto, ut nequaquam pensemur quod resonant, sed quo intendant. Sequitur :

VERS. 5. *Portas rultus ejus quis aperiet?* — Subaudis, nisi ego, qui electis meis magistros errorum sub specie sanctitatis absconditos, perspicua cogitatione manifesto? Sicut enim sancti prædicatores portæ Sion vocantur, ita etiam per portas leviathan istius, errorum magistri signantur, quorum dum prædictio perversa recipitur, miseris auditoribus via perditionis aperitur. Sequitur : *Per gyrum dentium ejus formido.* — Id est, iniquos prædicatores Antichristi perversæ hujus sæculi protegunt potestates. Nam quos illi appetunt loquendo seducere, multi potentissimi student sæviendo terrere. Hinc in Apocalypsi scriptum est : « Potestas equorum in ore et in cædis ejus (Apoc. ix, 19). » In ore namque doctrinæ scientia, in cæda vero sæcularium potentia figuratur. Sicut enim sanctæ Ecclesiæ sunt dentes, de quibus dicitur : « Dentes tui sicut grex detonsarum, » etc. (Cant. iv, 2) ita leviathan dentes sunt errorum magistri, qui reproborum vitam mordendo dilaniant, et eos a veritate integritate subductos, in sacrificio falsitatis mactant. Sequitur :

VERS. 6. *Corpus illius quasi scuta fusilia.* — In Scriptura sacra scuti nomine aliquando pro divina protectione ponitur. Ut illud : « Domine, ut scuto honeste voluntatis tue, » etc. (Psal. v, 13.) Aliquando pro humana repugnatione, ut illud : Ibi confringet potentias, et gladium et scutum (Psal. lxxv, 4). Scuta quippe fusilia ictu quidem ferientium minime penetrantur, sed suo se lapsu per fragmenta dissolvunt. Corpus ergo leviathan istius, id est, omnes iniqui, quia per obstinationem duri sunt, sed per vitam fragiles, scutis fusilibus comparantur. Cum enim verba prædicationis audient, nullo correctionis jaculo se penetrare permittunt, quia in omni peccato quod faciunt, scutum superba defensionis opponunt. Hinc per Jeremiam dicitur : « Reddes ei vicem, Domine, juxta opera manuum suarum; dabis eis scutum cordis laborem tuum (Thren. iii, 64-65). » Sequitur : *Compactum squamis se presentibus [prementibus].* — Ferunt quia draconis corpus squamis tegitur, nec citius jaculatione penetratur. Ita omne corpus diaboli, id est, multitudi-

valet tergiversationibus se excusare conatur, et quasi quasdam defensionis sue squamas objicit, ne transfigi sagitta veritatis possit. Quisquis enim, dum corripitur, peccatum suum magis excusare appetit quam deflere, quasi squamis tegitur, ne a sanctis prædicatoribus gladio verbis jaculetur. Has defensiones suarum squamas amisit Paulus in illuminatione. Sicut scriptum est de eo : « Et cediderunt ab oculis ejus tanquam squamæ (Act. ix, 18). » Haec squamæ, quanvis omne pene humanum genus contegant, hypocritarum tamen specialiter et callidorum hominum mentes premunt. Ipsi enim culpas suas tanto vehementius consisteri refugunt, quanto et stultius videri ab hominibus peccatores erubescunt. De quibus bene per prophetam dicitur : « Ibi cubavit lamia, et invenit sibi requiem, ibi habuit foveam hericium (Isa. xxxiv, 14-15). » Per lamiam quippe hypocritæ, per hericium vero malitiosi quique qui diversis se defensionibus congerunt, designantur. Sequitur :

VERS. 7. *Una uni conjungitur, et ne spiraculum incedit per ea.* — Quia iniquitatibus suis dum vicissim se superba defensione protegunt, sanctæ exhortationis spicula ad se nullatenus permittunt. Sequitur :

VERS. 8. *Una alteri adhæribit, et tenentes se nequam separabuntur.* — Qui enim divisi corrigi poterant, iniquitatum suarum pertinacia vinceti perdant; et tanto magis quotidie a cognitione justitiae separabiliores fiunt, quanto a se invicem nulla increpatione separantur. Hinc Salomon ait : « Stuppa collecta synagoga peccantium (Eccl. xxi, 10). » Hinc Nahum propheta ait : « Sicut spine invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantum (Nah. 10). » Sequitur :

VERS. 9. *Sternutatio ejus splendor ignis.* — Sternutatio quippe inflato a pectore exsurgit, quæ cum apertos ad emanandum poros non invenit, cerebrum tangit, et congesta per nares exiens, totum caput protinus concutit. Quasi enim inflatio a pectore leviathan surgit, dum elatio se erigit ex praesentis sæculi potestate : sed poros non invenit, quia contra justos extollere quantum appetit, prohibetur. Cerebrum autem concutit, quia sensum Satanae in fine mundi arctius pertubat, et caput turbat, dum per Antichristum persecutionem filielium vehementer excitat. Tunc congesta inflatio per ejus nares egreditur, quia tota superbia ejus iniquitas apertis malitiæ flatibus demonstratur. Sternutatio ergo vocatur illa extrema Antichristi commotio, in quo leviathan ingreditur, ut per eum reprobis principetur; etsi poest fieri, ut membra etiam Domini electa perturbet; qui tantis signis et prodigiis uititur, ut miraculorum potentia quasi quodam ignis lumine resplendere videatur. Sequitur : *Oculi ejus ut palpebrae diluculi.* — Per oculos quippe ejus consiliarii designantur, qui dum perversis machinationibus que qualiter agenda sint prævident, malignis ejus operariis quasi ostensum pedibus iter-

probent. Qui recte palpebris diluculi comparantur. Palpebras namque diluculi extremas noctis horas accipimus. Prudentes igitur perversis Antichristi consiliis inherentes, quasi palpebre sunt diluculi, quia fidem quam in Christo inveniunt quasi erroris nocti..... (66) et venerationem Antichristi verum esse mane pollicentur. Spondent enim se tenebras repellere, et veritatis lucem signis clarescentibus nuntiare. Sequitur :

VERS. 10. *De ore ejus lampades procedunt.* — Qui enim procedunt, oculi ; qui autem prædicant, os vocantur. Sed de hoc ore lampades exeunt, quia mentes audientium ad amorem perfidie ascendunt. Unde enim quasi per sapientiam lucent, inde procul dubio per nequitiam concremant. Sequitur. *Sicut tæde ignis accensa.* — Tæda enim, cum accenditur, odo rem quidem suavem habet, sed lumen obscurum ; ita isti prædicatores Antichristi, quia sanctitatis speciem sibi arrogant, sed tamen opera iniquitatis exercent. Oalent enim per similitudinem justitiae, sed obscure ardant per nequitias perpetrationem. Sequitur :

VERS. 11. *De naribus ejus procedit fumus.* — Oculorum quippe acies sumo sauciatur, id est, de miraculorum ejus insidiis ad momentum caliginosa dubietas etiam in electorum corde generatur. De leviathan quippe naribus fumus exit, quia ex ejus prodigiis mendacibus, etiam honorum mentium oculos trepidationis caligo confundit. Hinc enim dicitur : « Surgent pseudochristi, et pseudopropheta, et dabunt signa et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. » (*Math. xxiv, 24.*) **MORALITER.** Quia leviathan iste serpens et regulus dicitur, sicut Isaías ait : « De radice colubri egreditur regulus (*Isa. xiv, 29.*), et regulus non mortuus sed flatu permit, recte de naribus ejus fumus procedere asseritur, cuius noxiis inspirationibus prava in humanis cordibus cogitatio nascitur, per quam acies mentis obtunditur, ne lux interna vi-

(66) Horum punctorum loco in Ms., hæc vox habetur *emasserunt*, sed quæ Latina minime videtur.

A deatur. Qui etiam aliquando electorum oculos tangit. Hinc enim scriptum est : « Turbatus est præ ira oculus meus (*Psal. vi, 8.*). » Fumus iste reproborum cordibus quot illicita desideria inserit, quasi per tot ante oculos globos cogitationum intumescit. Hinc Joel ait : « Residuum eruce comedit locusta, et residuum locuste comedit brucus, et residuum bruci comedit rubigo (*Joel. i, 4.*). » Ubi luxuria, et inanis gloria, et ventris ingluvies, et ira designatur. Sequitur : *Sicut olla successæ atque serventis.* — Velut enim olla servens est unaquæque tune anima cogitationum suarum impetus, quasi spumas undarum ardenti, sustinens. Quasi ignis zeli commovit, et ipsa temporalis oppressio more olle intrinsecus clausas tenet. **MORALITER.** Olla enim succenditur, cum mens humana maligni nostis suasionibus instigatur. Olla autem servet, cum jam etiam per consensum in desideriis prave persuasionis accenditur, et tot undas fervendo projicit, per quod se nequitias usque ad exteriora opera extendit. Hinc enim scriptum est : « Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facie Aquilonis (*Jer. 1, 13.*). » Sequitur :

VERS. 12. *Halitus ejus prunas ardere facit.* — Quid enim prunas, nisi succensas internis concupiscentiis reproborum hominum mentes appellat ? Ardent enim cum quolibet temporale appetunt. Toties igitur leviathan halitus prunas accendit, quoties ejus occulta suggestio humanas mentes ad delectationis illicitas pertrahit; alias namque superbie, alias invidiae, alias luxurie facibus inflammat. Sequitur : *Et flamma de ore ejus egreditur.* — Flamma quippe ejus oris est, ipsa instigatio occultæ locutionis, quam prave ad uniuscuiusque animum pertingere facit. Unde ardet in desideriis animus, cum ejus suggestionibus instigatur. Hæc quotidie suggerit, hæc usque ad praesentis vitæ terminum sugerere non desistit, sed tunc se nequius dilatat, cum per illum damnatum hominum veniens, in hujus mundi se gloria apertius ostendat.

LIBER TRICESIMUS QUARTUS.

VERS. 13. *In collo ejus morabitur fortitudo.* — D designari. Unde scriptum est : « Facies mea præcedet te (*Exod. xxxiii, 14.*). » Scendum vero est quod egestas in sacro eloquio aliter electorum ponitur, atque aliter reproborum. Egestas namque electorum est, cum veræ divitiae celestis patriæ ad eorum animum redeunt, et in hoc ærumnoso præsentis vitæ exilio positi, pauperes se esse meninierunt. De illis divitiis Paulus dicit : « Ut sciatis quæ sit ejus vocationis spes, et quæ divitiae glorie hereditatis ejus in sanctis (*Ephes. i, 18.*). » Egestas vero reproborum proprie dicitur, quia, dum replentur vitiis, virtutum divitiae vacuantur. De his dicitur : « Dicis quod,

Dives sum et locupletatus, et nullius egeo; et nescis A
quia tu es miser, et miserabilis, pauper, et cecus,
et nudus (Apoc. iii, 17). » Egestas ergo faciem praecedet, quia nemo cognitioni ejus jungitur, nisi prius virtutum divitiis, vel cogitationibus sanctis denudetur. Vel certe quia multis ita fraudulenter subrepit, ut ab eis reprehendi nequaquam possit. Et sic eorum virtutes evacuat, quatenus astutiae malitiam non ostendat, faciem ejus egestas praere perhibetur. Hinc enim dicitur per prophetam : « Comederunt alieni robur ejus, et ipse ignoravit (Ose. vii, 9). » Aliter : Terribili quidem ordine dispositionis occulte, priusquam leviathan iste in illo damnato homine quem assumpti appareat, a sancta Ecclesia virtutum signa subtrahuntur, doctrinæ verba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur, et tunc contra eos antiquus ille per aperta prodigia hostis ostenditur. Quamvis etiam fidelibus in ejus certamine signa non deerunt. Sed tanta erunt illius, ut nostrorum aut pauca, aut nulla videantur. Sequitur :

VERS. 14. Membra carnium ejus coherentia sibi. — Carnes enim leviathan hujus sunt omnes reprobri, qui ad intellectum spiritualium patriæ per desiderium non assurgunt. Membra vero sunt hi qui eisdem perverse agentibus, et sese ad iniuriam præcedentibus conjunguntur. Sicut e contra per Paulum de Dominicō corpore dicitur : « Vos estis corpus Christi et membra de membro (I Cor. xi, 27). » Quia enim malignus hostis sibi in perverso opere a primis usque ad maximum concordat, divinus sermo in eo membra carnium sibimet coherentiam memorat; sic namque perversa unanimiter sentiunt, ut nulla contra se vicissim disputatione dividantur. Et idcirco contra bonos vehementer prævalent, quia in malo se concorditer tenent. Quam sciudi optat concordiam propheta, dicens : « Præcipita, Domine, et divide linguas eorum (Psal. liv, 10). » Sequitur : *Mittet contra eum fulmina et ad locum alium non ferentur.* — Quid appellatio fulminis, nisi tremenda illæ extremiti judicii sententiae designantur? Quæ idcirco fulmina vocantur, quia nimur eos quos feriunt in perpetuum incendunt fulmina ad locum alium non referentur, quia justis gaudentibus, solos tunc reprobos feriunt. Sequitur

VERS. 15. Cor ejus indurabitur tanquam lapis. — Cor enim antiqui hostis, ut lapis indurabitur, quia nulla unquam conversionis penitentia molietur. Sequitur. *Et stringetur quasi malleatoris incus.* — Quia inferni vinculus coactabatur, ut æterni supplicii continuus percussione, more incudis tundatur; sicut enim alia vasa formantur, ipsa vero tot percussionibus in vas aliud non transfertur, ita etiam nos modo illo persequente componimur : ipse autem et semper percutitur, et in vase utili nunquam mutatur. Ipso enim tentante tundimur, sed at ad usum domus superne veniamus, superni artificis manu formamur. Sequitur :

VERS. 16. Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, et territi; urgabuntur. — Solet in Scriptura aliquando tempus præteritum pro futuro, et futurum pro præterito ponit. Sicut Joanni mulier paritura masculum qui regat gentes in virga ferrea, res gesta futura demonstratur (Apoc. xii, 5); et Psalmista : « Foderunt, » inquit, « manus meas et pedes meos (Psal. xxi, 17), » res futura pro præterita ponitur. Hoc ergo loco nil obstat intelligi, quia sub futuri temporis modo præterita describuntur. Cadente itaque ab arce beatitudinis leviathan, ruinam ejus etiam elatos angelos expavisse, ut cum istum ex illorum numero superbia elapsus ejecit, illos ad robustius standum timor ipse solidaret. Ilujus itaque lapsus eos et terruit et purgavit : terruit, ne conditorem suum superbe despicerent, purgavit vero, quia exequuntibus reprobis actum est, ut electi soli, qui beate in æternum viverent, remanerent. Possumus hoc loco etiam angelos sanctos prædicatores accipere. Hinc propheta ait : « Angeli pacis amare flebunt (Isa. xxxiii, 7). » Hinc Malachias ait : « Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus, quia angelus Domini exercitum est (Malach. ii, 7). » Adveniente namque districto judice, extrema hic leviathan damnatio designatur, qua de hoc mundo per iram judicii tollitur, qui nunc mira mansuetudinis longanimitate toleratur. Tanto autem hinc pondere terroris excutitur, ut sanctorum etiam prædicatorum fortudo, qui in corporibus reperiunt potuerint, immenso terrore turbetur. Qui territi purgantur, quia si qua eis inesse poterit levium rubigo vitiorum, hoc pavore excoquuntur. Considerandum vero est, hi qui oderunt adventum judicis, quid facient si terrorem tanti judicii etiam qui diligunt expavescunt? Sequitur :

VERS. 17. Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax. — In Scriptura aliquando per gladium sancta prædicatio designatur, ut illud : « Et gladius spiritus, quod est Verbum Dei (Ephes. vi, 17). » Aliquando æterna damnatio, ut illud : « Si multiplicati fuerint filii ejus in gladio erunt (Job xxvii, 14). » Aliquando tribulatio temporalis, ut illud : « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (Luc. ii, 33). » Aliquando antiqui hostis ira vel persuasio designatur, ut illud : « Qui liberas David servum tuum de gladio maligno (Psal. cxliii, 10). » Antiqui ergo hostis est gladius ille tunc damnatus homo in usum ministerii ejus assumptus; ipsum quippe per malitiam fraudis exaevit, et infirmorum corda transfigit. Si autem gladii nomine ejus ira signatur, recte non gladium, sed a gladio apprehendi perhibetur. In tantam quippe nunc insaniam vertetur, ut dominari omnibus appetens, nequaquam sua dominetur; non enim iram possidens tenet, sed ab ira sive tenet. Per hastam namque prædicationis jacula, per thoracem vero fortitudo patientiae designatur. Leviathan ergo in Antichristum veniens, tanta virtus apparebit, ut si supernum adjutorium desit, et prædicantium

acumen obtundat, et longanimitatem patientiae destruit. Sequitur :

VERS. 18. *Reputabit enim quasi paleas ferrum, et quasi lignum putridum, &c.* — Quod superius hastæ et thoracis nomine posuit, hoc inferius, ferri et æris appellatione replicavit. Ferro ergo predicationis jacula, ære autem longanimitatis constantia designatur. Unde et sub Aser specie, de sancta Ecclesia per Moysen dicitur : « Ferrum et æs calceamentum ejus (*Deut. xxxiii, 25*). » Ubi per ferrum virtus, per æs vero perseverantia exprimitur, sed leviathan iste quando gladium, id est, Antichristum assumpserit, nisi divina gratia protegantur, et prædicantium vires velut palcas nequitiae sue igne consumet, et constantiam patientiae quasi lignum putridum in pulvrem rediget. Sequitur :

VERS. 19. *Non fugavit eum vir sagittarius.* — Sagittæ namque verba sunt prædicatorum que ex voce bene viventis diriguntur, et audientium corda transfigunt. His vulnerata fuerat, que dicebat : « Vulnerata charitate ego sum (*Cant. ii, 5*). » Hinc scriptum est : « Sagitta parvolorum factæ sunt plague eorum (*Psal. lxiii, 8*) ; et rursum : « Sagitta tuæ acute, » etc. (*Psal. xliv, 6*). Vir itaque est sagittarius qui, per sanctæ intentionis areum, audiendum cordibus verba rectæ exhortationis infigit, sed leviathan istum a reproborum cordibus sancti prædicatoris sagitta non excutit, quia quisquis ab illo apprehenditur, verba jam prædicantium audire contemnit. Sequitur : *In stipulam versi sunt ei lapides fundæ.* — Quid per fundam, nisi sancta Ecclesia designatur? Sancta namque Ecclesia dum volubilitate temporum, per tribulationum circuitum more fundæ ducitur, fortes ex illa viri quasi lapides de funda prodeunt, quibus ictibus iniquorum corda tundantur. Hinc per prophetam dicitur : « Devorabunt et subjicent lapidibus (*Zach. ix, 15*). » Leviathan ergo sanctorum robur in stipule mollistem despiciendo rediget, quorun lingua prius pectus illius duris ictibus tutudit. Sequitur :

VERS. 20. *Quasi stipulam estimabit malleum.* — In Scriptura sacra mallei nomine aliquando diabolus designatur, per quem delinquentium culpæ feriuntur, ut illud prophete : « Quomodo confactus est et contritus malleus universæ terre (*Jer. l, 25*) ; aliquando vero percussio cœlestis accipitur, ut illud : « Malleus et securis, et omne ferramentum non sunt audit in domo cum rediceretur (*III Reg. vi, 7*). » Quid est ergo quod leviathan iste malleum despiciit, nisi quod superne animadversionis ictus formidare contemnit? et quasi stipulam deputat, quia ad justæ iræ se pondere velut contra levissimum terorem parat. Sequitur : *Et deridebit vibrantem hastam.* — Contra leviathan enim Dominus hastam vibrat, quia in ejus interitum districtam minatur sententiam; sed apostata spiritus auctorem vitæ etiam cum sua morte despiciens hastam vibrantem deridet. Sequitur :

VERS. 21. *Sub ipso crunt radii solis.* — In Scri-

A plura enim sacra cum figurata sol ponitur, aliquando Dominus intelligitur, ut illud : « Erravimus a via veritatis, et lumen justitiae non illuxit nobis, et Sol non ortus est nobis (*Sap. v, 6*). » Aliquando persecutio, ut illud in Evangelio : « Orto sole aruerunt (*Matth. xiii, 6*) ; aliquando de re qualibet manifeste visionis ostensio, ut illud : « In sole posuit tabernaculum suum (*Psal. xviii, 6*) ; aliquando autem intelligentia sapientiae designatur, ut illud : « Quartus angelus effudit phialam suam in sole, et datum est illi æstu afflere homines et igni (*Apoc. xvi, 8*). » Hoc autem loco, quid per solis radium, nisi acumina sapientium demonstrantur? Quia enim multi in sancta Ecclesia lucere sapientiae fulgere videbuntur, tunc vel persuasionibus capti, vel minis territi, vel cruciatiibus fracti, leviathan istius se ditioni subiectiunt. Rekte dicitur : *Sub ipso erunt radii solis.* Sequitur : *Sernet sibi aurum quasi lutum.* — Appellatione quippe æri in sacro eloquio, aliquando divinitatis claritas designatur, ut illud : « Caput ejus aurum optimum (*Cant. v, 11*) ; aliquando splendor supernæ civitatis, ut illud : « Et ipsa civitas auro mundo simili vitro mundo (*Apoc. xxi, 18*) ; aliquando charitas, ut illud : « Ad mamillas præcinctus zona aurea (*Apoc. i, 13*) ; aliquando autem nitor glorie secularis, sicut per prophetam dicitur : « Calix aureus Babylon (*Jerem. li, 7*) ; aliquando vero pulchritudo sanctitatis accipitur, ut illud Jeremie : « Quonodo obsecratum est aurum, mutatus est color optimus (*Thren. v 1*) ? Luti queque nomine in sacro eloquio, aliquando terrenarum rerum multiplicitas designatur, ut illud Habacue : « Ya ei qui multiplicat non sua, usquequo aggravat contra se densum lutum (*Habac. ii, 6*) ; aliquando sordidum sapiens iniqua doctrina, ut idem propheta ait : « Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum (*Habac. iii, 15*) ; aliquando desiderium sordidæ voluntatis exprimitur, ut illud : « Eripe me de luto, ut non infigar (*Psal. lxviii, 15*). » Hoc igitur loco aurum claritas sanctitatis accipitur; lutum vero vel terrenarum rerum avaritiam, vel pravarum contagia doctrinarum, vel sordes carnalium voluptatum nil obstat intelligi. Quia enim leviathan iste eos qui intra sanctam Ecclesiam fulgere justitiae resplendere videbantur, cum carnalibus voluptatibus sibi subiectis, aurum sibi procul dubio ut lutum sternit, sed hoc nunc in multorum cordibus quotidie ait, sicut Paulus dicit : « Ut reveletur in suo tempore. Nam mysterium iniquitatis, etc. (*II Thess. ii, 6, 7*). » Toties ergo sibi nunc aurum subiectis, quoties castitatem fidelium per carnis vitia sternit, quoties sensum continentium per immunda desideria dissipat. Sequitur :

VERS. 22. *Ferrescere faciet quasi ollam profundum mare.* — Quid per mare, nisi vita secularium? Quid per profundum, nisi alte et abditæ eorum cogitationes exprimuntur? Profundum ergo mare quasi ollam ferrescere facit, quia nimurum constat quod persecutionis extremo tempore, contra electorum

vitam studeat animos reproborum excitare. Ne quia ergo reprobi ita seducuntur, ut quidquid agunt, ex iniquitate perfidiae, pro veritate recte fidei se agere suspicantur, quasi bene redolet id quod zelo religionis exercent. Hinc Dominus ait: « Et omnis qui interfici vos arbitratur obsequium se prestare Deo (Joan. xvi., 2). » Igitur sicut olla fervent, dum erudeliter perseguuntur, sed apud eos unguentum redolet dum mentes eorum, vanis suspicionibus decepta, testimoniis quasi Deo obsequium persolvant. Sequitur:

VERS. 23. *Post eum lucebit semita.* — Post leviathan quippe semita lucere perhibetur, quia quorum corda penetrat, eorum prodigiis illustrat. Sequitur: *Æs imabit abyssum quasi senescensem.* — Judicia Dei abyssi appellari nomine Psalmista ostendit dicens: « Judicia tua abyssus multa (Psal. xxxv., 7). » Senectus vero aliquando pro finis propinquitate ponitur. Unde ait Apostolus: « Quod antiquatur et senescit, prope interitum est (Hebr. viii., 13). » Abyssum namque senescere estimat qui terminari quandoque in suppliciis supernam animadversionem putat. Igitur antiquus iste persuasorum iniquorum mentibus futuras penas quasi certo fine determinat, ut eorum culpas sine termino correctionis extendat. Sunt enim etiam nunq; qui peccatis suis ponere finem negligunt, qui habere quandoque finem futura super se judicia suspicantur. Contra quos Veritas dicit: « Ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam (Matth. xxv., 46). » Ad districti ergo Iudicis justitiam pertinet ut nunquam careant supplicio, quorum mens in hac vita nunquam voluit carere peccato, et nullus detur iniquo terminus ultionis, quis quandiu valuit, habere noluit terminum criminis. Sequitur:

Vers. 24. *Non est potestas qua comparetur ei.* — Potestas ejus super terram cunctis eminentior perhibetur, quia eti; actionis suæ merito infra homines cecidit, omne tamen hominum genus naturæ angelica conditione transcendent, licet sanctis hominibus mortalium suorum dejectione subjaceat. Sequitur: *Qui factus est ut nullum timeret.* — Siquidem per naturam factus est, ut Conditorem suum caste timere debuisse, timore videlicet qui permanet in seculum saeculi (Psal. xviii., 10), sed sua perversitate talis factus est, ut nullum timeret. Ei quippe a quo factus fuerat subesse despexit, dum praesesse caeteris, et

A nulli subesse concupivit, dicens: « Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv., 14). » Sequitur:

Vers. 25. *Omne sublime videt.* — Id est, cunctos velut infra se positos quasi de sublimi respicit, quia dum per intentionem contra Auctorem nititur, testimoniare sibi quemlibet similem designatur quod apte etiam ejus membris congruit, quia omnes iniqui per tumorem cordis elati, cunctos quos cernunt superbie fastu despiciunt, quibus bene per prophetam dicitur:

« Vx qui sapientes estis in oculis vestris, et eoram vobismetipsis prudentes (Isa. v., 21). » Et Paulus:

« Nolite prudentes esse apud vosmetipsos (Rom. xii., 16). » Et notandum quod Leviathan iste per corporum animal designatur, et cordis superbia, cum

B exteriorus usque ad corpus extenditur, prius per oculos indicatur. Ipsi quippe per fastuum tumoris inflatu quasi ex sublimi respiciunt, et quo se depriment, altius extollunt. Hinc Salomon ait: « Generatio cuius excelsi sunt oculi, et palpebra ejus multo surrecte (Prov. xxx., 13). » Sequitur: *Ipse est rex super universos filios superbie.* — Ut Leviathan iste in cunctis quæ superius dicta sunt, caderet, sola se superbis percutit. Scriptum namque est: « Initium omnis peccati superbia (Eccli. x., 15). » Per hanc enim ille succubuit, per hanc se sequentem hominem stravit. Eo enim telo salutem nostræ immortalitatis impetiit, quo vitam suæ beatitudinis extinxit. Sed idecirco hanc Dominus doctrinæ sua locutionem inseruit, ut cum post mala omnia Leviathan istius superbiam dicere, quid esset malis omnibus deterritus indicaret. Nulla quippe mala ad publicum proderent, nisi haec mentem in oculo constringeret; alia quippe virtus cas solummodo virtutes impetrant, quibus ipsa distinguuntur, ut videlicet ira patientiam, gæstrimargiam abstinentia, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam unius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, et quasi generalis ac pestifer morbus, corpus omne corruptum. Contra quos Scriptura clamat: « Deus superbis resistit, humiliibus autem dat gratiam (Jac. iv., 6). » Contra hujus languoris pestem Veritas dicit: « Discite a me quia misericordia sum, et humili corde (Matth. xi., 29). » Ne igitur nobis Leviathan istius membra, vel mira faciendo fallerent, aperatum signum Dominus quo reprehendi valeat, demonstravit, dicens: *Ipse est rex super universos filios superbie.*

LIBER TRICESIMUS QUINTUS.

Igitur postquam fideli famulo Dominus Leviathan hostis ejus quam sit fortis et callidus ostendit, beatus

Job ad utraque respondit. Contra immanes quippe vires ejus intulit.

CAPUT XLII.

VERS. 1, 2. *Scio quia omnia potes. — Contra occultas vero machinationes illius subjunxit, et nulla te latet cogitatio.* — Unde et mox eadem ei exprobrat, dicens :

VERS. 3. *Quis est iste qui celat consilium absque scientia?* — Absque scientia enim leviathan celat consilium, qui quamvis contra infirmitatem nostram multis fraudibus occultetur, protectoris tamen nostri sancta nobis inspiratione detegitur. Sequitur : *Ideo insipient locutus sum, et quæ ultra modum excederent scientiam meam.* — Omnis humana sapientia, quantolibet acumine polleat, divinæ sapientiae comparata, insipientia est. Beatus itaque Job quæ dixerat, sapienter dixisse se crederet, si verba superioris sapientiae non audiret, in cuius operatione stultum est nostrum omne quod sapit. Hinc Abraham ait : « Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis (*Gen. xviii, 27*). » Hinc Moyses, omni sapientia Ägyptiorum instructus, ait : « Observo, Domine, non sum eloquens, ab heri enim et nudiustertius; ex quo locutus es ad servum tuum impeditioris et tardioris linguae ego sum (*Exod. iv, 10*). » Sequitur :

VERS. 4. *Audi et ego loquar, interrogabo te, et responde mihi.* — Audire Dei est sub semetipso surgentia nostra percipere. Ad Deum ergo, qui et tacentium corda cognoscit, loqui nostrum est, non vocis, sed pro mentis ad illum desideriis inhibere. Et quia ideo quisquis interroget ut discere valeat quod ignorat, homini Deum interrogare est, in conspectu ejus nescientem se cognoscere. Respondere Dei est, cum qui se humiliiter nescientem cognoverit occultis inspirationibus erudire. Ait enim : *Audi et loquar.* Ac si diceret : Misericorditer desideria mea percipe, ut dum haec pietas tua percipiens audiat a te, multipliciora consurgant. *Interrogabo te*, id est, nescientem me ex tuae scientiae contemplatione cognosco, et responde, id est, stultitiam propriam humiliter cognoscentem doce. Sequitur :

VERS. 5. *Auditu auditu te, nunc autem oculus meus videt te.* — His nimirus verbis aperte indicat, quia quanto visus superior est auditu, tanto differt ab eo quod prius existit, et hoc postmodum per flagella proficit. Sequitur :

VERS. 6. *Idcirco ipse me reprehendo.* — Quanto enim quisque minus videt, tanto sibi minus displicet, et quanto majoris gratiae lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se esse cognoscit. Sequitur : *Et ago paenitentiam in favilla et cinere.* — Ac si aperte dicat : De nullo auctoris mei dono superbio, quia sumptus ex pulvere per illata mortis sententiam ad pulverem me redire cognosco. *In favilla enim et cinere paenitentiam agere est*, contemplata summa essentia, nil aliud quam favillam se eine-remque cognoscere. Unde et civitati reprobate in Evangelio Dominus dicit : « Si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim

*A in cilicio et cinere paenitentiam egissent (*Luc. x, 13*). » Sequitur :*

VERS. 7. *Et dixit Dominus ad Eliphaz Themantem : Iratus est furor meus in te et in duos amicos tuos, etc.* — Quantum quidem ad humana judicia attinet, in verbis suis amici B. Job multa illo rectius dixisse crederentur. Sed Veritas, aliam ex occulto regulam proferens, ait : *Non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job. Coram me, ait, id est intus, ubi sepe multorum vita displiceret, quæ etiam foris hominibus placet.* Unde et de electis dictum est : « Erant ambo justi ante Deum (*Luc. i, 6*). » Hinc Psalmista exorat dicens : « Dirige in conspectu tuo viam meam (*Psalm. lxxix*). » Et notandum quod non dicitur sicut Job, sed sicut *servus meus Job*, licet in positione servitutis, dum eum quasi sub quadam peculiaritate commemorat, cuncta quæ in defensione sua dixerat, quia non contumaci superbia, sed humili veritate dixit, ostendit. Sed quid est hoc quod B. Job et laudatur hosti, et in seipso reprehenditur, et tamen amicis antefertur, nisi quod sanctus vir cunctos meritorum suorum virtute transcedit, sed eo ipso quod homo fuit, ante Dei oculos esse sine reprehensione non potuit ? B. igitur Job pro culpa se credit et non pro gratia flagellari; et in eo reprehenditur quod intentione flagellatum fuisse alia suspicatur, et tamen amicis resistebitis interni judicii definitio prelatus est. Sequitur :

VERS. 8. *Sumite vobis septem tauros, et septem arietes, et offerte holocausta pro vobis.* — Ecce justus et misericors Deus nec culpas sine increpatione deserit, nec reatum sine conversione derelinquit. Et prius putredinem vulneris innotuit, et post remedia consequenda salutis indicavit. Sed quia diximus per amicos B. Job haereticos designari, qui Deum dum defendere nituntur, offendunt, quos omnipotens tamen Deus sepe corpori sanctæ Ecclesie per cognitionem veritatis inviserat, Job quippe typum gessit Ecclesie, per tauros, cervix superbie, per arietes vero ducatus exprimitur. De haereticis namque superbientibus dicitur : « Consilium taurorum intervaccas populorum (*Psal. lxvii, 32*). » Et quia sequentes se populus velut greges trahunt, arietes aliquando nominantur. Hinc Jeremias ait : « Principes tui velut arietes (*Thren. xvi*). » Tauro enim et arietes in sacrificio offerre, est superbum ducatum conversionis humilitate mactare, ut, edomita ceruice superbie, discant obediendo sequi qui dumducendo prætere conabantur. Recte quoque haec eorum superbie septem sacrificiis expiatum, quia haereticci ad Ecclesiam revertentes per humilitatis hostiam dona Spiritus gratiae septiformis accipiunt, ut qui elationis sua vetustate tabuerunt, novitatem gratiae reformentur. Hoc enim inconcussa fide retinemus, quia quos spiritus gratiae repleverit, perficit, eisque non solum Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quatuor, id est prudentiae, temperantiae, fortitudinis atque justitiae operationem præbet. In seri-

plura sacra solet septenario numero aliquando secura requies designari, ut illud : « Et requievit Deus die septima (*Gen. ii, 2*). » Aliquando universitas presentis temporis hujus. Hinc est quod muros Hierico tubis clangentibus area Dei septem circunivit dies (*Josue, vi, 3, 4*). Hinc Propheta ait : « Septis in die laudem dixi tibi (*Psal. cxviii, 164*). » Aliquando autem sanctæ Ecclesiæ universitas designatur, ut illud in Apocalysi : « Joannes septem Ecclesiis, » et reliqua (*Apoc. i, 14*). Veniant ergo heretici qui extra sunt positi, et prius se universitatæ sanctæ Ecclesiæ misceant, et tunc demum veniam de reatu pristinæ elationis exquirant. Pro culpa sua septem sacrificia offerant, quia reatus sui absolutionem non accipiunt, nisi gratiæ septiformis Spiritu universalis paci, qua excisi fuerant, aggregentur. Sequitur : *Job seruos meos orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam ut non robis imputetur stultitia.* — Ac si hæreticis redemptibus aperte diceretur : Universali vos Ecclesiæ per humilitatem penitentiarum jungite, atque per eam, qua per vosmetipsos digni non estis, veniam ejus a me precibus obtinet. Qui cum per hanc veraciter sapere discitis, prioris apud me vestre sapientia stultitiam deletis. Sequitur : *Neque enim locutus es coram me sicut servus mens Job.* — Hac paulo ante Dominus protulit, et tamen haec iterando subjunxit. Quid est hoc nisi quod sententiam quam in semel judicando dixerat, iterum replicando confirmat? Sequitur :

VERS. 9. *Abierunt ergo tres amici Job, Eliphaz Themanites, et Baldad Suhites, et Sophat Naamathites, et fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, et suscepit Dominus faciem Job.* — Intuendum vero est quod ita caute sicut predictus fuerat ordo acceptæ venia custoditur, ut in sacrificiis Dominus non illorum, sed beati Job faciem suscepisse refertur. Sequitur :

VERS. 10. *Dominus quoque conversus est ad penitentiam Job, cum oraret pro amicis suis.* — Jam enim, sicut superioris memorat, pro amicis auditus fuerat. Ille autem aperte ostenditur, quia etiam pro semetipso penitens, tanto citius exaudiri meruit, quanto devote pro aliis intercessit. Libentius quippe sacrificium orationis accipitur, quod in conspectu misericordis judicis proximi dilectione conditur. Hinc Dominus ait : « Orate pro perseverantibus et calumniantibus vos (*Matth. v, 44*). » et rursum : « Cum stabitis ad orandum, dimitte si quid habetis adversus aliquem, » etc. (*Matth. xi, 25*). Sequitur : *Addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Job, duplicita.* — Cuncta quæ amiserat, duplicita recipit, quia per pietatem benigni judicis, tentationis nostræ dispendium vincunt suffragia consolationum. Minus enim tentat probatio quam remuneratio consolatur. Hinc quoque dicitur : « Ad punctum in modicum reliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te (*Isa. liv, 7*). » Et item : « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ letificaverunt animam meam (*Psal. xciii, 9*). »

A MYSTICE. Sancta quippe Ecclesia ex se multis nunc percussione tentationis amittit, in fine tamen hujus saeculi, ea quæ sunt sua duplicita recipit, quando, susceptis ad plenum gentibus, ad ejus fidem currere omnes, quæ tunc inventa fuerit, etiam Judeam, consentit. Hinc enim scriptum est : « Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet (*Rom. xi, 25*). » Et Veritas ait : « Elias veniet et restituat omnia. » Vel certe sanctæ Ecclesiæ in fine suo duplum recipere est in singulis nobis et de beatitudine animæ et de carnis incorruptione gaudere. Hinc propheta dicit : « In terra sua duplicita possidebunt (*Isa. lxi, 2*). » Sequitur :

VERS. 11. *Venerunt ad eum omnes fratres sui et universæ sorores sue, et cuncti qui noverant eum prius, et comedenterunt panem cum eo in domo, et moverunt super eum caput.* — **DIVINÆ PIETATIS MUNERIBUS CONSOLATUS,** etiam humana debet charitate refoveri, ut undique ei etiam consolationis gaudia respondeant, quem undique dolorum tristitia aduersa lacerabat. In comeditione enim panis charitas, in motione vero capitum, admiratio designatur. **MYSTICE.** Tunc autem fratres sui ac sorores ad corruptum veniunt, quando ex plebe Judaica quot inventi fuerint ad fidem convertuntur, ipsa enim per cognationem juncta est, vel qui fortes futuri sunt velut fratres, vel infirmi velut sorores ad eum per cognitionis fidem debita gratulatione concurrent. Tunc in domo ejus panem comedunt, cum postposita observatione superjacentis littere in sancta Ecclesia mystici eloqui quasi frugis medulla pascuntur. Bene autem dicitur, *omnes qui noverunt eum prius.* Prius quippe noverant, quem in passione sua quasi incognitum contempserant. Nam nasciturum Christum nullus qui plene legem didicit, ignoravit, quorum et notitia prior et ignorantia posterior bene ac breviter Isaac caligante signatur. Qui dum Jacob benedicet, et quid eveniret in futuro prævidebat, et quis illi præsens assisteret nesciebat. Sed ecce in fine mundi veniunt, et eum quem prius noverant recognoscunt. Ecco in domo ejus panem comedunt, quia in sancta Ecclesia sacri eloqui fruge pascuntur. In capite namque principale mentis accipitur, sicut per Psalmistam dicitur : « Impinguasti in oleo caput meum (*Psal. xxii, 5*). » Hoc itaque loco caput movere est et immobilitatem mentis excutere, et ad cognitionem fidei crudelitatis grossibus propinquare. Caput igitur moveretur, cum per formidinem veritatis tacta ab insensibilitate sua mens quatitur. Sequitur : *Et consolatus sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum.* — Percussi enim moerorem consolari est, ei post percussionem de venia congaudere. Nam quantum quisque cernitur de restituta proximi salute hilarescere, tanto se indicat de ablata doluisse. **TYRICE.** Consolantur Christum, consolantur Ecclesiam, qui ab infidelitatis pristine errore resipiscunt, et pravitatem vite per quam recta docentibus repugnant. Magna quippe prædicorum consolatio est, subsequens profectus au-

Coris. — *Nasciturum Christum nullus qui plene legem didicit, ignoravit, quorum et notitia prior et ignorantia posterior bene ac breviter Isaac caligante signatur.* Qui dum Jacob benedicet, et quid eveniret in futuro prævidebat, et quis illi præsens assisteret nesciebat. Sed ecce in fine mundi veniunt, et eum quem prius noverant recognoscunt. Ecco in domo ejus panem comedunt, quia in sancta Ecclesia sacri eloqui fruge pascuntur. In capite namque principale mentis accipitur, sicut per Psalmistam dicitur : « Impinguasti in oleo caput meum (*Psal. xxii, 5*). » Hoc itaque loco caput movere est et immobilitatem mentis excutere, et ad cognitionem fidei crudelitatis grossibus propinquare. Caput igitur moveretur, cum per formidinem veritatis tacta ab insensibilitate sua mens quatitur. Sequitur : *Et consolatus sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum.* — Percussi enim moerorem consolari est, ei post percussionem de venia congaudere. Nam quantum quisque cernitur de restituta proximi salute hilarescere, tanto se indicat de ablata doluisse. **TYRICE.** Consolantur Christum, consolantur Ecclesiam, qui ab infidelitatis pristine errore resipiscunt, et pravitatem vite per quam recta docentibus repugnant. Magna quippe prædicorum consolatio est, subsequens profectus au-

ditorum. *Revelatio* namque dicens, est immunitatio proficiens. Qui ad consolandum post flagella venient, quia nimis passionis tempore praedicamenta fidei contemnentes, quem hominem ex morte probaverunt, Deum credere dixerunt. Unde Dominus dicit: « *Sustinui qui simul mecum contristaretur, et non fuit, et reliqua* (Psal. LXVIII, 21). In fine igitur mundi credentes Hebrei conveniant, et humani generis Redemptori in potentia divinitatis quasi sano Job oblationum suarum vota persolvantur. Sequitur: *Et dederunt ei unusquisque ovem unam et inaurem unam.* — Haec juxta historiam veraciter dicta credimus. Sed quid per ovem mystice, nisi innocentia? quid per inaurem, nisi obedientia designatur? Per ovem quippe simplex animus, per inaurem vero ornatus humilitatis gratia auditus exprimitur. Notandum quod cum inaure ovis, et cum ove inauris offertur, quia nimis innocui mentibus ornamentum semper obedientia jungitur, Domino attestante, qui ait: « *Oves mee vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me* (Joan. x, 27). » Auream inaurem obtulisse perhibetur, ut videlicet in ea que exhibetur obedientia, charitas fulgeat, que virtutes omnes auri more cætera metalla transcendit. Sed quia nulla esse innocentia, nulla esse vera obedientia in multiplicibus hereticorum divisionibus potest, ad cognitionem fidei venientes offerant ovem, sed unam; offerant inaurem, sed unam, id est, tales veniant qui in unitate sanctæ Ecclesie innocui obedientesque persistant. Sequitur:

Vers. 12. *Dominus autem benedixit norissimis Job, magis quam principio ejus.* — Haec in historia facta credimus, haec mystice facienda speramus. Quantum enim ad Israeliticum populi suspicionem pertinet, urgente fine in praesentis seculi dolore sancta Ecclesia animalium multiplici collectione consolatur. Tanto quippe locupletius ditabitur, quanto et manifestius innescit quod ad finem praesentis vitæ temporalitas urgetur. Praedicatores namque sanctæ Ecclesie benedictione primi temporis Psalmista ditari conspererat, cum dicebat: « *Aduic multiplicabuntur in senecta uberi. Et beneplacentes erunt ut annuntient* (Psal. LXXXI, 20). » Sequitur.

Vers. 13. *Et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, et sex millia camelorum, et mille iuga boum, et mille asinæ. Et fuerunt ei septem filii et tres filiae.* — Cum cuncta beato Job duplicata sunt, cur filii totidem sunt redditii, quot amissi? Sed et filios duplificiter addidit, cum decem postmodum in carne restituit. Deceni vero qui amissi fuerant, in occulta animalium vita servavit. Possumus autem in his animalibus aggregatam fidem universitatem intelligere. Hinc scriptum est: « *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, et reliqua* (Psal. VIII, 8) et rursum: « *Animalia tua habitabunt in ea* (Psal. LXVII, 11). » Agnoscamus ergo in ovibus fidèles atque innocentes ex Iudea populus, legis dudum paschis sociatos. In

A camelis simplices ex gentilitate venientes, qui prius sub ritu sacrilego quasi quadam deformitate membrorum valde turpes ostensi sunt fœditate vitiorum. Possunt rursum in bobus Israelitæ accipi, quasi iugum legis attriti; asini vero gentiles designari. Qui dum se colendis lapidibus inclinabant, supposito quibuslibet idolis bruto sensu serviebant. Sancta ergo Ecclesia, que in exordiis suis innumeris tentationibus pressa, vel Israeliticum populum, vel multos ex gentibus amisit, videlicet quos lucrari non potuit, duplicita in fine recipit, quia in ea ex utraque nationum fidelium multipliciter excessit. Possunt per jugatos boves predicatores intelligi; possunt per asinas mentes simplicium designari. Sancta vero Ecclesia duplicita recipit, qui dum predicatores sancti, qui pressi formidine in ejus dudum tentatione tacerunt, et mentes simplicium que viæ terroribus veritatem illius confiteri formidabant, tanto jam nunc robustius in confessione veritatis sua voces suas exerunt, quanto debilius ante timuerunt. Millennium numerus apud secularem scientiam idcirco perfectus habetur, quia denarii numeri quadratum solidum reddit; decem quippe decies ducta sunt centum, que jam figura quadrata, sed plena est. Ut autem in altitudinem surgit, et solida fiat, rursum centum decies multiplicantur, et mille sunt. Septenarius autem ea ratione perfectus habetur, quod ex primo pari, et ex primo impari consummatur. Prius enim impar, ternarius est, primusque par quaternarius, ex quibus duobus septenarius constat, quia ex eisdem partibus suis multiplicatus in duodenarium surgit. Senarius vero ideo perfectus est, quia primus innumeris completer partibus suis, id est, sexta sui parte, et tertia et dimidia que sunt, unum, duo, tria, et sunt in summa sex. Sed in sacra Scriptura senarius numerus ideo perfectus est, quia in mundi origine Dominus ea quacepit, sexto die opere implevit. Septenarius in ea perfectus est, quia omne bonum opus septem virtutibus agitur, ut et fide simul et opere consumetur. Denarius quoque in ea perfectus est, quia lex in decem præcepta concluditur, omnisque culpa non amplius quam per decem verba cohabetur, atque narrante Veritate (Matth. xx, 10), operatores vineæ denario remunerantur. In denario quippe tria junguntur et septem. Homo autem, qui ex anima constat et corpore, in septem qualitatibus continetur. Nam tribus specialiter, et quatuor corporaliter viget. Sed homo denario remuneratur, quia in illa perfectione supernæ patriæ septem nostra ad tria junguntur æterna, ut homo contemplationem Trinitatis accipiat, vel certe septem virtutes sunt, quibus in hac vita laboratur, dumque eis in remuneratione contemplatio Trinitatis redditur, vita laborantium denario remuneratur. Sed perfectus quisque in hac etiam vita denarium accipit, dum eisdem septem virtutibus, fidem, spem charitatemque conjungi. Millennium namque perfectus est, quia appellatione ejus universitas designatur. Unde scriptum est: « *Verbi quod mandavit*

B qui ex anima constat et corpore, in septem qualitatibus continetur. Nam tribus specialiter, et quatuor corporaliter viget. Sed homo denario remuneratur, quia in illa perfectione supernæ patriæ septem nostra ad tria junguntur æterna, ut homo contemplationem Trinitatis accipiat, vel certe septem virtutes sunt, quibus in hac vita laboratur, dumque eis in remuneratione contemplatio Trinitatis redditur, vita laborantium denario remuneratur. Sed perfectus quisque in hac etiam vita denarium accipit, dum eisdem septem virtutibus, fidem, spem charitatemque conjungi. Millennium namque perfectus est, quia appellatione ejus universitas designatur. Unde scriptum est: « *Verbi quod mandavit*

in mille generationes (*Psalm. cix, 8.*) Beatus igitur Job, *quatuordecim millia orium* recepit, quia dum in sancta Ecclesia virtutum perfectio ad utrumque sexum ducitur, septenarius in ea numerus duplicatur. *Ei sex millia camelorum*, quia plenitudinem in illa operis accipiunt, qui ab illa dudum viatorum suorum fuditate perierunt. *Mille quoque juga boum*, ac *mille asinas* recepit, quia Israelitas atque gentiles, doctos ac simplices, post tentationum casus in culmine perfectionis assumit. *Septem quoque filios et tres filias* recepit, quia eorum mentibus quos septem virtutibus generat, ad perfectionem summam, fidem charitatemque conjungit, ut tanto verius prole sua gaudeat, quanto suis fidelibus nil deesse virtutis pensat. Sequitur :

VERS. 14. *Et vocavit nomen unius Diem, et nomen secundæ Cassiam, et nomen tertię Cornustibii.* — Per filios Job universum genus humanum accipimus. Homo namque quasi dies ex conditione claruit, quia hunc auctor suus ingenitæ splendor respersit, sed sponte sua ad peccati tenebras lapsus est. Unde alias dicitur : *Secutus est umbram.* Sed eum auctor pietatis, quem prius potenter ad justitiam condidit, potius redimendo postmodum ab errore revocavit. Et quia multa nunc exhibenda sunt que in paradiiso necessaria non fuerunt, ut est virtus patientiae, laboris, eruditio doctrinæ, castigatio corporis, assiduitas precum, confessio delictorum, inundatio lacrymarum, quia salutis bonum ex ipsa conditus homo conditione percepit, nomen secundæ filie velut Cassia ex merito redolet, ut quia prima filia quasi dies extitit per dignitatem conditionis, secunda Cassia sit per fragrantiam fortitudinis ex gratia Redemptoris. Unde et idem venienti Redemptori per prophetam dicitur. *Mirra et gutta et cassia, et reliqua.* Quia vero tertio ordine humatum genus etiam carnis resurrectione revocato in illo conventu æternæ laudis assumitur, tertia filia Cornustibil vocatur. Quid per Cornustibii, nisi latetum cantus exprimitur? Ibi enim veraciter adimplevit quod scriptum est : *Cantate Domino canticum novum, etc.* (*Psalm. xcv, 1.*) Sequitur :

VERS. 15. *Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filie Job in universa terra.* — Electorum quippe animæ omne humanum genus, quod in terra secundum hominem conversatur, sua pulchritudinis decorum transcendunt. Quanto exterius affligendo se despiciunt, tanto intus verius componuntur. Hinc enim scriptum est : *Concupivit rex decorem tuum* (*Psalm. xliv, 12, 14.*) ; et ; *Omnis gloria ejus filiae regis ab intus,* etc. (*Ibid., 14.*) Sequitur : *Deditque sis pater suushæreditatem inter fratres earum.* — Pater enim noster inter masculos etiam feminis jura successionis tribuit, quia inter fortés atque perfectos,

A infirmos et humiles ad sortem supernæ hereditatis admittit. Illic Dominus ait : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt* (*John. xiv, 2.*) . Quas bene Paulus mansiones juxta merita distributas insinuat cum ait : *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum : stella enim a stella differt in claritate* (*1 Cor. xv, 41.*) . Sequitur :

VERS. 16. *Vixit autem Job post hæc centum quadraginta annis, et vidit filios filiorum suorum, usque ad quartam generationem, et mortuus est senex et plenus dierum.* — In Scriptura sacra non facile plenus dierum ponitur, nisi in cuius per eamdem Scripturam vita laudatur. Vacuus quippe dierum est, qui, quamlibet multum vixerit, ætatis sua tempora in vanitate consumit. At contra plenus dierum dicitur, cui

B nequam dies sui peteundo transeunt, sed ex quotidiana mercede boni operis apud justum judicem, et postquam transacti fuerint, reservantur. **Mystice.** Si quatuordecim per denarium ducimus, ad centesimum et quadragesimum numerum pervenimus. Et recte vita sanctæ Ecclesiæ per multiplicata decem quatuor computatur, quia utcumque testamentum custodiens, et tam secundum legis decalogum, quam secundum quatuor Evangelii libros vivens, usque ad perfectionis culmen extenditur. Bene autem beatus Job post flagella vivere dicitur, quia et sancta Ecclesia prius discipline flagello percutitur, et postmodum vitæ perfectione roboretur. *Usque ad quartam generationem filios conspicit*, quia hac ætate quæ anni quatuor temporibus volvitur, usque ad finem mundi per ora prædicantium nascentes sibi quotidie soboles contemplatur. Quod si per tres propagines Joseph pincernæ somnum edisserens spatum trium dierum intellexit (*Gen. xl, 12.*), cur non etiam per quatuor generationes annua quatuor tempora figurantur? Sancta quippe Ecclesia vidit filios suos, cum primum fidelium sobolem conspexit, *vidit filios filiorum*, cum ab eisdem fidelibus ad fidem gigni et alios agnoscit. Quæ etiam *senex et plena dierum moritur*, quia subsequente luce ex mercede quotidianorum operum, deposito corruptionis pondere, ad incorruptionem spiritalis patriæ mutatur. Per hæc enim transeuntia tempora, id quod non transit operatur. Unde apostolis dicitur : *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (*John. vi, 27.*) . Mori autem dicitur, quia, cum illa æternitatis contemplatio absorbuerit, ab hac mutabilitatis sua funditus extinguit, ut in ea jam quod acumen visionis intimæ impeditat, illo modo nihil juvat. Hanc itaque mortem, hanc dierum plenitudinem, et in beato Job, id est uno membro Ecclesiæ, credamus factam, et in tota simul Ecclesia speremus esse faciendam. Quatenus ita teneatur rei gestæ veritas, ut non evacuetur rei gerendæ prophetia.

DE B. MARTINO ANTIOPHONÆ XII

AUCTORE S. ODONE.

(Apud Marrier, Bibliotheca Cluniacensis, pag. 261.)

I. Sanctus Martinus obitum suum longe ante A carne quoque monstratus est gemma sacerdotium, præscivit, qui et discipulos in unum congregavit atque sui dissolutionem imminere prædixit.

II. Cum repente viribus corporis cœpit destitui, tunc moeror et luctus omnium, vox plangentium, unaque precantium: Ne, pastor, oves deseris.

III. Scimus quidem te, Pater, desiderare Christum, sed salva sunt tibi premia tua, nostri potius miserere quos deseris, Pater.

IV. Domine, iam satis est quod hucusque certavi, sed quoad ipse jussesis militabo; ac si parci ætati, bonum est mihi; hos quibus timeo, ipse custodias.

V. Artus febre faticentes spiritui servire cogebat, stratusque suo illo nobili cilicio recubans, nec terram videre jam dignatus, cœlo totus inhibabat.

VI. Sinite me, inquit, cœlum videre, ut spiritus dirigatur ad Dominum, nihil in me reperiet inimicus, sed sinus Abrahæ me suscipiet.

VII. Media nocte Dominica sanctus dissestit, cui cœli cives mox obviant. Multi audierunt voces in sublimi, qui et vitro purior, lacte candidior,

VIII. Glorificati hominis viderunt gloriam qui adseruerunt: nam caro quam cinis semper obtexerat, ita resplenduit, ut quoddam resurrectionis decus et extincta proferret.

IX. Adest multitudine monachorum ac virginum, hi speciali gloria præcipue flebant, cum sentirent magis esse gaudendum, si rationem vis doloris admitteret.

X. Exequiae Martini non dicuntur funeris, sed triumphi: nam greges suos qui ductu ejus mundum vicerant agebat ante se pastor extinctus, qui corpus ad sepulcrum sequentes psallebant et flebant.

XI. Martinus signipotens, fulgore virtutum ipsa reverberat astra, hic diversa multorum complevit unus, unde et apostolis ac prophetis, pace sanctorum omnium, consertus est.

XII. O vere beatum, o ineffabilem, pietate, misericordia, charitate! quarum ut visceribus semper totus affluebat in Domino, sic non desit nobis, non desit in ævum,

S. ODONIS HYMNI QUATUOR.

I.

De sacramento corporis et sanguinis Domini.

[Apud Marrier, Bibliotheca Cluniacensis.]

Convivas epuli inmundos Deus esse superni Edocet, et servis Dominus vestigia lavit. Muneribus variis, et pluribus inde rejectis, Frumentum et vinum cunctis hoc protulit unum. Hoc sacrat, hoc nimium, quod sit breve, quod nimis

[altum,

Tam modicum sumptum, tam facile atque paratum; Tam sublime tamen quod totam habeat deitatem, Sufficit hoc solum mundi purgare piaculum. Hinc placet hoc inunus, quod fit de pluribus unum Corpus hinc capiti, caput inde cohæret et illi; Hoc genus, hoc unum placet, hoc durabit in ævum, Hoc facile est, nitidum, simplex deitatemque plenum.

C

II.

De B. Maria Magdalena.

[Ibid.]

Lauda, mater Ecclesia, Lauda Christi clementiam: Qui septem purgat vitia Per septiformem gratiam.

Maria soror Lazari Quæ tot commisit criminæ, Ab ipsa fauce tartari

Redit ad vitæ præmia;

Post fluxæ carnis scandala

Fit ex lebete phiala;

In vas translata glorie

De vase contumelie.

Ægra currit ad Medicum

Vas ferens aromaticum,

Et a morbo multiplici
Verbo curatur Medici.
Contriti cordis punctio
Cum lacrymarum fluvio,
Et pietatis actio,
Ream solvit a vitio.
Surgenteum cum victoria
Jesum vidit ab inferis;
Prima meretur gaudia,
Quæ plus ardebit cæteris.
Uni [Soli] Deo sit gloria
Pro multiplici gratia :
Qui culpas et flagitia [supplicia]
Remittit et dat præmia. Amen.

III.

[Ibid.]

De S. Martino Turonorum archiepiscopo.

Rex Christe Martini decus
Hic laus tua, tu illius :
Tu nos in hunc te colere,
Quin ipsum in te, tribue.
Qui das per orbis cardines,
Quod gemma fulget presulum :
Da quo, prenunt culpæ graves
Solvat peringens meritum.

En pauper hic et modicus.
Cœlum dives ingreditur :
Cœli cohortes obviant,
Lingue, tribus, gentes, ovant.

Ut vita, fulget transitus,
Cœlis et arvo splendidus :
Gaudere cunctis pium est,
Cunctis salus sit hæc dies.

Martine par apostolis,
Festum coletes tu fove ;
Qui vivere discipulis
Vis, aut mori, nos respice.

Fac nunc quod olim gesseras,
Nunc [tu] præsules clarifica :
Auge decus Ecclesie,
Fraudes relide [relega] Satanæ.

Qui ter chaos eviceras :
Mersos reatu suscita :
Diviseras ut chlamydem,
Nos indue justitiam.

A Ut specialis gloriæ [spiritualis gratia]
Quondam recorderis tue :
Monastico nunc ordini
Jam pene lapsò subveni. Amen.

IV.

*Hymnus in honorem sancti Martini, a S. Odone
in extremis compositus.*

[Apud Mabill., *Annal. tom. III, Append. p. 712.*]

B Martini renitet en speciosa dies,
Qua scandit modicus dives Abrahæ sinus,
Concentusque poli obvius astat ei :
Nos hymnis hunc honoremus.

Est Jesus vehemens laus, honor atque decus.
Nam cœlos decorat, arvaque clarificat,
Emergens quasi sol alter ab occiduo.

Splendorem dat hunc diem [al. invidiam].
Cultorem Domini hic tener imbiberauit,
Et nil præter eum sumere jam poterat :
Signis a puero plenus et in senio

Ipsa fide fit inclutus.

Qui neccum madidus fonte sacro laticis
Vestivit Dominum parte sue chlamidis :
Et semet gelidat algidus ut tepeat,
Nosque nunc meritis tegat.

Ter virtute potens mortibus imperiat,
Signorum titulis totus ubique micat,
Ut quod Christus habet nomen ibi nitescit
Ut consertus apostolis.

C Instinctu supero cardine quadrifido
Gens, lingue, populi hunc celebrant seduli,
Certatimque fluit illius ad tumulum :
Martinum deceit hoc decus.

Hæc, Martine, dies arva polosque replet,
Sit per te salubris his quibus est celebris.
Sit gaudere pium, sit generale bonum
Hoc per te, Pater inclyte.

D Tu pacem reparas : hic et ad astra migras :
Nunc nos te medio concilie Domino,
Odonis famuli hoc opus qui condidit
Emigrans de sæculo.

Misertus Domine, quos enutristi pie
Semper misericors, misericordissime,
Tetolonis servi cæterisque tuis
Miserere, o Martine.

SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS II

COLLATIONUM

LIBRI TRES (66¹).

(Bibliotheca Cluniacensis ex editione D. Marrier, pag. 159.)

EPISTOLA NUNCUPATORIA.

Domino et Patri Turioni pontifici suus ille monachus infinitus in Domino (66²).

Recolitis, domine mi, quid dudum jusserratis mihi, ut scilicet quia turbato rerum statu pene semper in procinctu estis, et ad consolationem scripturarum, tanquam Moyses ad tabernaculum, libris absentibus, recurrere nequitis, quedam ex Patrum sententia deflorarem quae et hujus temporis qualitatibus convenirent, et veluti quoddam sportulæ diarium vel exilium refectionem in occurso itineris posito subministrarent. Quod equidem semel et bis, et ter, et quoties me vestram adire præsentiam contingebat, requirebat, et iterum jubebat. At ego mirabar pontificis humilitatem, quod tantus a tantillo quid-

(66¹) *Collationum libri tres.* Non convenientur ms. eod. in horum librorum inscriptione. Victorianus enim, sive Canonicorum Regularium sancti Victoris ad urbem Paris., qui et de tribus libris pluribus capitibus omnissimis unicum facit, illum *Domini ac venerabilis Odonis abbatis Clun. librum Collationum* appellat. Unde et nobis operi huic titulum, qui nullus erat in exemplari Jacobi Sirmundi, quod sequenti sumus, mutuare necesse fuit. Verum expleta jam illius editione, missus est ad nos et codex alter et Silviniacensi cenobio, qui luculentiter ipsum *Occupationes sancti Odonis* inscribit, habetque versus hos in capite :

Dogmate coelesti plenus hunc Odo libellum,
Sumens dicta Patrum, pluriusque exempla piorum
Composuit, multisque atilem fore rite... a bovit.

Imo et ab hoc tempore repertus est etiam alter in Martiniana domo, cuius praefatio *Collationes beati Odonis abbatis*, exordium vero libri primi qui contigue sequitur, *Occupationes*, inscriptionis mutatione nuncupat, ac hos quoque versus adjungit :

Dogmate coelesti plenus hunc Odo libellum
Florida compositus doctorum prata peragrans.

Nec certe me latet, adhuc opus hoc aliis apud alios insigniri titulis. Antonius enim Possevinus *Libros tres in Hieremiam prophetam* appellat. Quod non adeo male, sicut ex ipsius Odonis Vitæ libro si colligi potest, ubi Joannes Italus apertis verbis ait, illum *tres libellos composuisse ex Hieremias ratiocinio*. Fortassisque, si conjectura locus est, idem ipse liber censendus, qui in Gestis pontificum Lemovicensium, *De contemptu mundi* inscribitur, ut ex sequenti nota patet.

(66²) *Domino ac Patri Turpioni. Episcopo Lemo-*

*A quam hujusmodi reposceretis. Mirabar certe studium, quod animus in tantis discussus illud carmen Job, quod Deus in nocte tribulationis hujus donat, tantopere disquirebat. At tamen stupebam quoniam pacto me id agere posse credebatis. Nam licet dominus abbas, vestro suggestente nuntio, tandem hoc et ipse præceperit, propriæ tamen inscitiae conscius, rem mihi impossibilem vel tentare vitabam. Solemnitate vero S. Martini nuper elapsa, denuntiavit mihi dominus abbas (66³) quod statim ad vos me esset transmissurus. Sed cum de prædicta vestra, imo ipsius jussione, nihil me adhuc egisse didicisset, quindecim, inquit, dies ad hoc quod jussus et faciendum relaxo, ne domini episcopi presentiam vicensi, qui et Turpius et Turpinus dictus est. Quanquam aliqui *Terpionem*, quasi ter pium dicere potius, quam *Turpionem* velut a turpitudine deductum malunt. Fuit autem, inquit Gesta pontificum Lemovicensium, Turpius, seu Turpion, ex clarissimo genere, avunculus nimurum Roberti vicecomitis Albucensis. Illic Odonem abbatem Cluniensem magno amore exculxit. Qui Odo, Turpionem rogante, Vitam sancti Geraldii composit, et librum de contemptu mundi. Ad illustrationem libri de Contemptu mundi satis erit addere quod Joannes Italus scribit lib. II Vita sancti Odonis his verbis : « Cunque episcopus ille, scilicet Turpion, pro sua quondammodo consolatione in longum sermonem de culmine sacerdotii traheret, contigit ut de statu Ecclesie inter illos sermo adfuisse. Tunc Pater Odo ex Hieremiaci vaticinio flebilem illi de sacerdotibus corporis sermonem exponere. Quo videbilecet expleto, cepit ille episcopus rogare ut eundem sermonem ei desiceret, et libelli more componeret. Cui et contra Odo Pater noster protulit præceptum Regule in quo continetur quod absque licentia prioris nihil monacho licet facere. At vero isdem episcopus ob hanc causam perrexit ad monasterium, et quia erat prædicti Patris sodalis amicus, mox quod voluit obtinuit apud eum. Deinde præcepit illius tres libellos compositus ex Hieremiaci vaticinio. Quorum videlicet textus per diversas jam Ecclesias est translatus. » Hac autem omnia præsentius us Occupationum sive Collationum libris, quam bene convenient, vel ex solius epistolæ lectione colligi facillime potest.*

(66³) *Denuntiavit mihi dominus abbas Berno Bal-mensis cenobii rector, cojus Odo monachus et discipulus fuit.*

neglecto ejus jussu, adire confundaris. Arctatus, fateor, tabellam arripni; sed quidnam scribendum quoque ordine prima vel postrema disponenda essent hebetatus hesitabam. Cum subito recordatus sum illius vestra querimoniae, quam de hujus vite qualitate profundis singultibus contexere vos in prima jussione audieram: videlicet de perversitate pravorum, qui semper in malum succrescentes et ecclesiasticam censuram penitus contemnentes, quoslibet invalidos crudeliter affligunt. Postremo de his qui divinae servituti mancipari debuerant, sese prorsus vanæ gloriae dedicant aë divino cultui simulate de-serviunt. De his igitur et hujusmodi, quos tunc, si

A bene commemmini, lugebatis, hujus computationis materiam scripsi. Per omnem ejus excusum id agere nitens, unde possit afflictorum dejectio consolari, pravorumque curiositas aliquatenus contundti. Opusculum sane qualitercunque digestum, vestræ jussioni satisfaciens, vobis transmitto; ut si forte penitus utilitate caruerit, me tamen apud vos de inobedientia excuset. Poterit autem lector ob tam imperiosam jussionem meæ præsumptioni ignoscere. Auctoris vero nomen ob id supprimatur, ne forte si materia sordet, mei quoque nominis vilitate gravetur.

LIBER PRIMUS.

Auctor igitur et judex hominum Deus, licet ab illa felicitate paradisi genus nostrum juste repulerit; sua tamen bonitatis memor, ne totus reus homo quod meretur incurrat, hujus peregrinationis molestias multis beneficiis demulcet. Quia vero nos eidem beneficiis nimium delectamur, ejus consilio frequenti perturbatione hæc eadem nostra delectatio conteritur, ne transeuntibus bonis, quæ perinde fluunt, nimis inherentes, ad internæ salutis defectum nesciendo trahamur. Sic enim non sentimus quomodo crescit corpus, vel qualiter ejusdem corporis species in senectutem commutatur. Sic et mens nostra nobis nescientibus ab statu rectitudinis frequenter incurvatur, et a forma religionis, dum nescit, senescit, juxta illud: *Traxerunt me, et non sensi* (*Prov. xxiii, 33*): et iterum: *Cani effusi sunt in eum, et ipse non sensit* (*Ose. vii, 9*). Sed rursus ne increpatione predictæ perturbationis deficiamus, sanctificatam Scripturam, quæ dissolvì non potest, majori gratia misit in mundum: quatenus, ut ait Petrus, in caliginoso vita hujus loco pedibus nostræ actionis resplendeat, et inter quilibet adversa patientiam et consolationem, juxta Pauli vocem, subministret. Si ergo quidquam est quod sapientem virum æquo animo inter mundanos turbines continere possit, id esse quamplurimum reor meditacionem Scripturarum. Omnis namque ratio, qua vel Deum, vel nos cognoscimus, divinis libris continetur. Et in hoc non solum a ceteris animalibus, sed etiam a quolibet stolto maxime distamus: et sicut ait Salomon, illuc ubi vita est, ad cognitionem videlicet D Scripturarum, perreximus. Nam quod in Scripturis vita sit, testatur Dominus dicens: *Verba quæ loquor vobis, spiritus et vita sunt* (*Joan. xiv, 10*). Ipsa est et speculum, per quod nunc in ænigmate divina mysteria videamus, ac nos quales simus intueri queamus, ita ut ibi appareat quantum proficimus in bono, vel quantum deficitum. Ibi cuncta produntur quæ dissipant, cuncta narrantur quæ ædificantur: et tamen plerique libertius securritatem audiunt, quam hoc paradigma Dei. Tale autem est sacramen-

B negligere lectionem, quale esset si quis in tenebris lumen, in æstu solis umbram, vel in ægritudine medicinam respueret. Hæc est, inquam, vox Dei, que desertores suos revocat, dicens per prophetam: *Convertimini, filii, revertentes* (*Jer. iii, 14*), et item contra virorum consuetudinem stupratam conjugem revocans ait: *Audi, meretrix, verbum Domini* (*Ezech. xvi, 33*), et cetera. Ut autem longe nimis mortales a se recessisse non loco quidem, sed merito demonstret, non per verba sic presentes jam eos alloquitur, sicut olim patres fecerat: sed per Scripturam, velut per quadam epistolas, longe positos revocans, quasi veteris amicitiae desertores suos recordari suadet. Hæc ad exequendum legendi fastidium præmissa sunt, quoniam, quod pace vestra dixerim, cibum sacrae lectionis non satis esurimus.

I. Omnis vero ejusdem Scripturæ intentio est, ut nos ab hujus vita pravitatibus compescat. Nam idcirco terribilibus suis sententiis cor nostrum quasi quibusdam stimulis pungit, ut homo terrore pulsatus expavescat, et divina judicia quæ aut voluntate carnis, aut terrena sollicitudine discussus obliviisci facile solet, ad memoriam reducat. Ad hoc namque unumquemque nostrum secundum quod gesserit in die judicii receptum pronuntiat. Quod cum Apostolus protestaretur subiunxit, *nescientes suademus hominibus timorem Dei* (*II Cor. v, 11*). Hinc alias, *Deum time et mandata ejus observa; hoc est omnis homo* (*Eccli. xii, 13*). Quibus verbis ostenditur, quod is qui Deum non timet, homo esse desiit. Hæc quoque ejusdem Scripturæ intentio est, ut quia cœlestè gaudium non nisi per terrenas amaritudines recuperare possumus, ad tolerandam quælibet adversa spe felicitatis, quæ præsenti miseria succedit, nos corroboret: ut spes manentis letitiae leviget tristitiam transeuntis angustiæ. Ad hoc enim dicit Apostolus: *Quod in præsenti est momentaneum et leve immensus gloriae pondus operatur* (*II Cor. iv, 17*). Molestias cum dicit, *homo nascitur ad laborem* (*Job v, 7*). Et Apostolus, cum tribulationes suas

ut nationis
rsum id
o conso-
ntundi.
vestræ
si forte
vos de
ob tam
noscere.
ne forte
vilitate

tenebris
ritudine
ox Dei,
er pro-
er. m.,
m stu-
eretrix,
era. Ut
on loco
rtha sic
patres
asdam
is ami-
ad ex-
, quo-
re le-

est, ut
am id
am quasi
e pul-
volu-
scissus
t. Ad
a quod
Quod
cientes
, 11).
; hoc
osten-
se de-
est,
ama-
que
serie
titiae
enim
neum
r. IV,
orem
susas

discipulis enumeraret : *Ipsi, inquit, scitis quod in A hoc positi sumus* (*I Thess. iii, 3*). Item Job : *Homo revolutus multis miseriis* (*Job xiv, 1*). Quod idcirco dicitur, quia valde impossibile est ut sue peregrinationis tempora sine dolore percurrat. Hinc ipse auctor dixit : *Si in viridi ligno hæc sunt, in arido quid fieri?* (*Luc. xxii, 31*) Nam ipse est lignum viride quod putredo peccati non corruptum, quia peccatum non feci. Nos vero sumus, ut Judas perhibet, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatae. Ac si diceret Dominus : Si ego ipse, qui peccatum non feci, sine passionis igne ab hac vita non exeo, quid putandum est illos mereri, qui non solum originalibus, sed etiam actualibus culpis tenentur astricti? Ne vero propter angustias quæ dispensatorie nobis hic ingerruntur, in murmurationis malum exceedamus, aut pravitates nostras sub ipsis angustiis compescere negligamus, æternam gehennam transgressoribus comminatur, dicens : *Mors peccatorum pessima* (*Psal. xxxiii, 21*). Et item contra murmuratores de filiis Israel : *Cesse: murmuratio eorum ne moriantur* (*Num. xx, 6*). Et item : *Quidam eorum murmuraverunt, et a serpentibus perierunt* (*1 Cor. x, 10*).

II. Igitur propter hæc tria, qua maxime hæc eadem Scriptura denuntiat, angustias videlicet quas hic patimur, et letitiam quæ succedit correctis, et damnationem quam incorrigibiles incurrent, Ezechiel librum se vidisse testatur, in quo scriptæ erant lamentationes, et carmen, et vœ. Quo videlicet libro cuncta divina eloqua figurantur, quæque nobis lacrymas luctusque præcipiunt, lamentationes in eo scriptæ referuntur. Sed quid ipse verborum ordo designat post lamentationes, carmen, et vœ continetur : quoniam post vita hujus miserias, aut æterna letitia succedit bonis et patientibus, aut æterna damnatio malis et murmurantibus. Hinc discipulis Salvator dicebat : *In me pacem habebitis, et in mundo pressuram habebitis* (*Joan. xvi, 33*). Ac si diceret : Erit vobis exterioris de mundo, quod senviendo gravet; sed sit interius de me, quod consolando reficiat. Propter hæc quoque tria dicitur, quod rotæ quæ eidem Ezechiel monstrantur in figura duorum testamentorum sunt, et staturam pro altitudine et horribilem aspectum habuerint. Quarum videlicet statura hujus vite qualitatem adversis vel prosperis alternantem significat. Ait enim hæc eadem Scriptura, ejusdem status qualitatem quasi staturam demonstrans : *Omnis qui volunt pie vivere in Christo persecutionem patiuntur* (*II Tim. iii, 12*). Quæ et altitudinem coelestium præmiorum proferens dicit : *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (*Joan. i, 12*). Quid altius quam filios Dei fieri? horribilem aspectum exhibet, cum de reprobis dicit : *Ibunt hi in supplicium aeternum* (*Matth. xxv, 46*). Et item : *vermis eorum non morietur* (*Marc. ix, 45*). Et quod proprie luxuriosis manet, illud Job : *Omnis dulcedo eorum vermis* (*Job xxiv, 20*). Quid horribilis quam semper morsibus vermium dolores suscipere, nec eos unquam finiri?

PATROL. CXXXIII.

III. Refert quoque gesta viorum fortium, qui multa patienter tolerarunt: ut his auditis nihil nobis in via rectitudinis impossibile judicemus. Unde bestias Job : *Instauras testes tuos contra me* (*Job x, 17*). Tot etenim testes contra nos Deus instaurat, quot patientium exempla contra nostram impatientiam exponit. Quod autem et divinis admonitionibus, et precedentium exemplis adjuti, de laeu mundanae miseriae liberari debeamus, illa erexitio Jeremie designat : quia ut de puto levaretur, funes cuncti pannis veteribus ad eum submissi sunt. Funes Domini sunt præcepta, que nos quasi vincunt, dum suis nos jussi a malis actibus frenrant. Panni veteres opera justitiae sunt, quibus sancti Patres se vestierunt, ne nudi supernisi oculis apparerent. *Sacerdotes*, inquit, *tui induantur justitiam* (*Psal. cxxxii, 9*). Qui panni, id est, eorum exempla, cum funibus præceptorum ad nos de cono vitæ præsentis eruendos mittuntur; quia, ne divina præcepta nobis dura videantur, eorumdem præceptorum possibilitas Patrum exemplis esse facilius demonstratur. Nam si durum est quod dicitur : *Estote in tribulatione patientes* (*Rom. xii, 12*), occurrit Paulus, qui non solum patientis est, sed et gloriatur dicens : *Libenter gloriabor* (*II Cor. xii, 9*). Ligemur ergo præceptis, quasi quibusdam funibus. Sed et panni veteres intersint, ut quod ex nostra imbecillitate nos posse non agere formidamus, esse possibilia per exempla Patrum confidamus. Notandum sane est quam misericorditer Deus prædictæ sue Scripturæ verba temperans, modo nos asperis incitationibus terret, modo blandis consolationibus refovet, terrorem fomentis miscet, fomenta terrori, et corda peccatorum indicatis terroribus ad humilitatem inclinet, et humilem mœrem enarratis consolationum fomentis attollat : quatenus dum utrumque circa nos mira arte magisterii temperatur, nec desperate inventiam territi, nec incaute securi.

IV. Lamentationes, id est angustiae, ad tolerandum graves sunt; quia, juxta Apostolum, omnis disciplina in presenti quidem non videtur esse gaudii, sed mœroris. Carmen vero, id est, gaudium, quod succedit, desiderabile est, sicut ibi securus adjungit; quia fructum pacatissimum reddit exercitatis per justitiam. Vœ autem nimis formidabile est, quoniam, ut Paulus ait : *horrendum est incidere in manus Dei* (*Hebr. x, 31*). Si autem displicet quod patimur, percussorem nostrum justum et misericordem cogitemus. Nam quia justus est, non nisi juste percudit, ut est illud : Nunquid iniquus Deus, qui infert iram? Valde igitur injustum est, de justa percussione murmurare. Non itaque murmuremus, ne forte illud vœ quod comminatur incurramus. Cogitemus quoque quia misericors est, ne nos derelictos ab eo credamus, ut stulti faciunt, de quibus dicitur : *In miseriis non subsistent* (*Psal. cxxix, 41*). Etenim juxta est Dominus his qui tribulatio sunt corde. Cogitemus et hoc, quia quod ex nostro merito patimur, ad nostram utilitatem mira benigni-

tate reflectit. Hoc itaque attendentes flagella non refugiamus, sed ea velut quedam medicamenta animæ magis optemus. Nam et æger tunc se ad secundum manibus medici libenter submittit, et poecula quamvis amara votive bibit, cum exinde beneficium incolunitatis recuperare se credit. Non ergo resultemus manibus medici nostri Dei. Nam etsi tribulationis adiunctionem prolongat, non tamen æger debet vociferari; quoniam ipse videt quam profunda ad resecandum putredo lateat in vulneribus vitiorum. Nec velut indomiti tanquam ad inusitatim quiddam aut novum obstupescamus, quoniam a primo justo Abel usque ad ultimum electum necesse est omnes hac conditione teneri. Hinc princeps apostolorum fideles monuit, ne mirarentur in furore temptationis tanquam novi aliquid contigisset.

V. Afflictionum vero species tam diversæ sunt, quam diversos culparum modos cœlestis ille medici nobis inesse videt; quatuor tamen modis comprehenduntur. Aliquando namque peccator affligitur pro peccatis præteritis, sicut illi cui dicitur: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat (Joan. v, 14)*. Quæ jussio docet quod pro culpis præteritis vim doloris incurrit. Aliquando pro cavendis futuris, quod Paulo contigit, qui, ne extolleretur, stimulum carnis accepit. Qui-dam doctores antiqui dolorem capitii aiunt fuisse. Aliquando quisque percuditur, ut dum inopinata liberatio periculum subsequitur, ardentius salvantis Dei virtus ametur. In qua percussione meritorum gratia successicit, cum per patientiam fortitudi proficit. Quod in beato Job completum est, qui prius ita laudatus, et postea sic remuneratus est. Non unquam vero in una qualibet persona tria haec genera simul concurrunt, ut in eo per afflictionem et præterita puniantur, et futura prohibeantur, et laudes liberatoris Dei ex adempto periculo succendantur. Quartum genus est, quando quisque sic in praesenti percuditur, ut etiam in futuro puniatur. Quod illis solummodo accedit, quorum mentes tribulatio non convertit: de qualibus illa vox conquerentis Dei est: *Frustra percussi filios tuos, disciplinam non receperunt (Jer. ii, 30)*. Quod genus miser Antiochus et Herodes incurrit. Nam quod diversis cultibus, quibus utique diversitas poenarum debetur, aut per ignorantiam, aut per fragilitatem, aut interdum per audaciam subjacemus, non de conditione naturæ nobis accidit, sed de vitio primæ transgressionis.

VI. Nam postquam ille primus parens Conditor per inobedientiam contrarius exstitit, ad hoc grave jugum cum omni sua stirpe sese incurvavit, ut veraciter dictum sit quod *tentatio est rita hominis super terram (Job vii, 1)*. Divinis enim iussionibus subesse nolens, subsuis se necessitatibus prostravit: quem ita exaltaverat libera servitus, ut si uni subiectus esset, cuncta sibi subdita possideret. Sed cervicem cordis erigendo sic eum dejicit captiva li-

Bertas, ut etiam a vermiculis, et, quod magis est miserum, a seipso multa patiatur. Perro ille magnus honor, quo inter ceteras corporeas creaturas ditatus est, rationalis videlicet acuitas in eo sic hebetata est, ut cum omni creature visibili præcessere debuerit, nunc *exemplo formicæ vivere jubatur. Vade, inquit, ad formicam, o piger (Prov. vi, 6)*. Mens autem quæ fluxa mutabilitate unum, quæ ei sufficere poterat, Deum scilicet amisit, nunc per diversa desideria variatur, et hoc illuec avida delectatione querit, in quo pausetur. Sed quoniam ad solum Deum appetendum creata est, postquam ab illo recessit, nihil invenit, quod ei sufficiat, donec ad ipsum redeat. Unde nunc per diversos affectus variatur, ut cum rerum qualitate satiari non potest, B saltem varietate ipsarum rerum expleatur. Victoria tedium ipsa natura a cogitatione in cogitationem ducitur; quod fastidiebat appetit, et quod appetebat fastidit, quæ domi quolibet posita, profecto docet quod aliunde pendet. Cujus prima damnatio est, ut Augustinus dicit, horrenda profunditas ignorancie, que gignit malarum vanarumque reruxi multiplices amores, per quos appetuntur vanæ gaudia, et luxuria et innumera hujusmodi: ex quibus succrescent mordaces curæ, perturbationes, mœrores, formidines, et cetera talia quæ in ipsis infantibus ita pululant, ut si dimittantur facere quod volunt, vix unquam ad aliquid boni perveniant. Contra quos eruditio magistrorum divinitus procuratur, ut prava cupiditas infernetur, et boni appetitus utcumque seudantur. Si tamen aliquis magistrorum, juxta illud Danielis inveniri jam possit, qui ad justitiam erudit omnes. Etenim huic seculo magis contra Apostolum eligentes informant; cum Job licet gentilis ita filios etiam adultos sanctificabat, ut nec in corde quidem peccarent.

VII. Ut quid autem multa de ejusmodi malis quæ ledunt dicam? Quando quidem si subtiliter consideres etiam cuncta quæ pro salute gerimus humanæ vitæ, pœnæ et miseriæ intermixta reperies. An non miseria est corruptioni carnis ad necessaria atque concessa deservire? quod eadem caro exiguit, ut contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra aestum frigora requirantur. Quod multa cautela custoditur salus corporis: quod etiam custodia amittitur, amissa cum gravi labore reparatur. Et tamen reparata semper in dubio est: quippe cum corpus tot ex se morbos gignat, ut nec medicorum quidem libris cuncti nominentur, quorum aliqui vix sine amaritudine curantur. An non et hoc miseria est, quod amatus amicus suspicione offendit valet? Formidamus namque inimicos, atque de eis securi non sumus. Ne vero suspiciosi videamur, sic eis frequenter loquimur, quasi amicis. Et rursus dum caui esse nitimus, pura verba proximorum, multumque nos fortasse diligentium, quasi verba plerumque suscipimus inimici: et qui falli nunquam vel fallere volimus, ex cautela nostra gravius er-

... Quid itaque hoc est, nisi humanæ vite

miseria? Nam et ipse homo ita suis afflictionibus A assuetus est, ut eas non molestias, sed voluptates putet. Amissa namque cœlesti patria, suo exilio, in quo repulsus est, delectatur: gravatur curis, et tamen non cogitat quam grave sit quod ipsarum curarum multiplicitas mentem ejus suffocat, ut scriptum est: *Deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem* (*Sap. ix, 15*). Privatus est interno lumine, et tamen in hac vita diu vult perpeti exortationem, quam in quotidianis casibus innumerabiles ei mortes immineant, vult tamen sub timore tot mortium diu magis vivere, quam semel moriendo nullam deinceps timere. Nam quia præceptum Conditoris trangredi præsumpsit, ad hunc suimet defectum jure devenit, ut quia suam delectationem, quam in rebus exterioribus habuit, B eidem Conditori præposit, nunc et in ipsis rebus et in seipso molestias sentiat, quas voluptates esse contemptu Deo stultus putavit.

VIII. Ut autem et de his quæ a foris veniunt aliqua ponamus, sciendum est quia alia sunt quæ a Deo patimur, videlicet flagella: sicut ille Lazarus. Alia quæ a proximis, persecutions, aut damna, aut contumelias: sicut apostolus Paulus. Alia quæ ab antiquo hoste, tentamenta scilicet diversa: sicut Job. Sive autem per hominem, seu per antiquum hostem adversa veniant, a Deo utique juxta nostrum meritum modificantur. Nam status mundi ex merito nostro pertubatur, et per occultas cordium insolentias aperta prodeunt flagella pœnarum. Quas videlicet pœnas ipse judex et Dominus enumerat dicens: *Surget gens contra gentem* (*Luc. xxi, 10*), et cetera. Nos enim, ut in homelis dicitur, omnia quæ ad usum accepimus vitæ, ad usum convertimus culpe: humanam scilicet pacem ad inanem securitatem, salutem corporum ad usum exercemus vitorum, ubertatem non ad necessitatem, sed ad superfluitatem. Ipsa serena blandimenta aeris ad amorem nobis servire cogimus terrenæ delectationis. Jure igitur restat ut simul nos omnia feriant, quæ simul vitiis male subacta serviebant, et qui in cunctis delinquimus, in cunctis feriamur: ut quot prius in mundo incolumes habuimus gaudia, tot de ipso post nodum sentire cogamur tormenta. Hinc in libro beati Job dicitur: *De humo non egredietur dolor* (*Job v, 6*). Quod scilicet mala nostra exigant, ut a rebus insensibilibus feriamur. Ecce enim expectandus imber arente terra suspenditur, et caliginosus aer sole inardescente siccatur. Mare procellis tumultibus sœvit, et alios ad transmeandum susceptos intercipit, aliis desideratum iter contradicit. Terra etiam suscepta semina consumit. In quibus cunctis patenter ostenditur hoc quod scriptum est de Domino: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos* (*Sap. v, 21*). Quod tunc utique fit, quando in pena delinquentium adversitas elementorum militat, sicut item dicitur: ignis, grando, fames, et mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt. Bestiarum dentes et scorpii oppressiones, contritio et flagella.

Sed tamen de humo non egredietur dolor; quia nequaquam pœna, quæ ex re insensibili ad nostram afflictionem excitatur, de ea nascitur creatura quæ percutit, sed ea quæ peccando vim percussionis extortis. Hinc item scriptum est: *Ego Dominus creans malum* (*Isai. xlvi, 7*). Mala quippe nulla natura subsistunt. Non ergo creatur a Domino, sed idcirco mala creare se asserit, quia res quas ille bene condidit, sed nos male concupisimus, in flagella, quæ aspera videntur, et mala nobis, convertit. Inde est quod homo de veneno moritur, de quo serpens vivit. Inde quod ipse cibus et potus intemperanter sumptus resoluta corpora facit, et immaturam senectutem adducit, quin etiam et mortem, ut item Scriptura dicit: *Qui autem abstinent est, adjicit vitam* (*Ecli. xxvii, 34*). Deus autem videns quod ea quæ nobis donat, et non ipsum qui dator est, per verso ordine diligimus, ex his quæ ei præponimus salubriter nos ferit, ut tanto citius ad ejus amorem resipiscamus, quanto plenius senserimus plena esse doloribus ea quæ affectamus. Neque enim solis exterioribus male oblectamur. Nam ut ad nos ipsis veniamus, in ipsis nostris membris, quæ nobis a bono artifice Deo bene attributa sunt, male frequenter utimur, ut oculis ad petulantiam conspiciemus. Per ipsis namque mors intrat ad animas nostras. Et quandocunque eisdem oculis species concupisibilis appetit, quasi vetitum lignum Adam præ oculis habet. Lingua prompta est ad proferendum mendacium, vel ad construendam fraudem, vel ad jurgia exercenda; pedes ad currendum in malum; sensus propter colorem auri, rectum judicium pervertit. Et ne per singula currere longum sit, non solum per ea quæ vetuit, sed per ea quæ concessit Deus injuriosi existimus. Et tamen homo custodiā divinā debet habere in se, ne casum incurrit in corpore, quem cupido malum non timet incurrire in corde. Quapropter dignum est, ut vel in superbo animo nostro multa quæ nos contristant, Deo permittente, sentire cogamur, vel in delicata carne quam actori frequenter præponimus, censuram suplices sentiamus.

IX. Ab hoste vero maligno tam multipliciter patimur, quam ille nostris deceptionibus, et per naturam subtilis, et per malitiam jugiter infatigabilis insistit. Cujus cuncta tergiversationum certamina atque machinationes Dominus beato Job insinuat. Et quod opprimendo rapit, quod insidiando circumvolat, quod minando terret, quod suadendo blandit, quod desperando frangit, exorsus est dicens: Ecce Behemoth quem feci tecum, et cetera. Quæ omnia in illorum verborum expositione plenius panduntur. Hic autem illud tantum commemorandum videtur, quia generaliter in omnibus agere nititur, quod in primo homine gessit. Verba Dei de cordibus eorum evellere, suaque blandimenta quæ fraudulenter suggerit molitus infigere. Supplicia quæ Deus minatur obliisci suadet, et ad agenda quæ perhibet nos instigat. Tunc dixit: *Eritis sicut dii* (*Gen. iii,*

5). Nam dicit : *In hoc mundo sublimes apparete* (Job xl, 5). Tunc dixit : *Nequaquam moriemini* (Gen. iii, 4). Nunc quasi misericordem Deum fingens, impunitatem scelerum promittit. Sed nos qui experimento primi hominis didicimus quam districte judex delinquentes feriat, oportet ut minacem ejusdem judicis sententiam extineamus, et contra deceptionis fraudem ejusdem hostis cautius ac robustius consistamus, illud Job majus attendentes : *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti* (Job ix, 28). Et item dicit Psalmista : *Maledicti qui declinant a mandatis tuis* (Psal. cxviii, 21).

X. Singulis autem hominibus vitiis convenientibus insidiatur. Prius enim conspersionem uniuscunque perspicit, et tunc temptationis laqueos eidem conspersioni proximos opponit. Neque enim facile captivaret, si aut luxuriosis praemia, aut avaris scorta proponeret. Si aut voraces de abstinentiae gloria, aut abstinentes de gula imbecillitate pulsaret. Si mites per studium certaminis, aut iracundos capere per pavorem formidinis quereret. Sed ut efficiacius in sua fraude prævaleat, eo vitio quo eum citius consensurum ex qualitate animi ejus novit, explorat. Hinc scriptum est : *Dividitur astus super terram* (Job xxxviii, 24). Quia videlicet in hac vita temptationis ardorem callide singulis ingerens quasi æstum dividit, dum vicinos moribus laqueos abscondit. In illis autem qui ejus voluntati subjecti sunt, quadam securitate perficitur, dum cordibus eorum quasi superbus rex inconcussa potestate dominatur. Sed si enjuslibet mens ad desiderium Conditoris incalcescit, si Redemptoris gratia meminit, et teneri captivus a vitiis erubescit : cum idem hostis considerat se despici, et contra se mancipium quod dudum posseuderat reniti, mox in omni temptationis arte se instigat : ac ne is quem possederat ab ejus dominio liberetur, multipli fraude decertat. Hinc de his qui convertuntur ad eos scriptum est : *Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan* (Job iii, 8). Eadem quippe hosti maledicere est peccata quæ suggesterit execrari. Sed quisquis hoc fecerit Leviathan suscitat, qui, ut dictum est, in pravorum cordibus, quasi quietus et sopitus dormit. Quicunque igitur divinitus respectus, quæ Dei sunt agere desiderat, Leviathan in certamine contra se provocat, ejusque malitiam sua conversione inflamat. Nec magnopere ergo quoslibet pravos inquietat, quippe quos non solum per mala, sed per ipsa quoque bona opera, quæ non sinceriter gerunt, sibi servire conspicit; sed ad Deum confugientibus innumeris insidias tendit.

XI. Quibuslibet autem pravis mala quælibet apertere suggerit, eisque velut familiaribus iniquitates manifestius insinuat, ut scienter agant quæ mala esse non ignorant. Bonis ergo velut extraneis latenter insinuans, mala quæ publice non valet, tecta subintroducit : ut qui malis consentire refugiant, in bonis aut tepidi sint, aut nimio zelo modum ex-

Acedant. Quos plerumque gravies per ministros suos, quam per seipsum nocet, dum per malos vel illicitos bonos ad malum, vel impedit eos in bono. Unde propheta : *Velociores, inquit, fuerunt aquilis cali inimici nostri* (Thren. iv, 19). Omnes tamen quibus prævalet per tria vitia vehementius mergit. Videlicet alios per superbiam, qua se extollunt; alios per luxuriam, qua suis voluptatibus serviant; alios per malitiam, qua suos proximos gravent. Unde et tribus nominibus ex ipsis tribus actionibus appellatur : scilicet avis, et Behemoth, quod est jumentum, et Leviathan, quod est draco. In his namque quos pro spiritualibus vel temporalibus divitiis in superbiam elevat, avis est. In his vero, quos ad luxuriam ener-
B vat, jumentum est. In his quos ad nocendi malitiam inflamat, draco est. In illis autem quos pariter per tria hæc mergit, jumentum simul, et draeo, et avis est. Maxima tamen virtus ejus in luxuria est. Unde ad beatum Job dicitur : *Fortitudo ejus in lumbis ejus* (Job xi, 11). Videlicet propter masculos. *Ei virtus illius, propter feminas, in umbilico ventris ejus* (Ibid.). Ubi notandum, quia fortitudo ejus non dicitur esse in lumbis, vel in umbilico eorum qui prosternuntur : sed in lumbis et umbilico ipsius diaboli, quia nimurum sicut in Moraliū libro xxxii prohibetur, ejus proprie corpus fiunt, qui ei per luxuriam succumbunt.

XII. In qua tamen luxuria neminem usque ad consensum mergit, nisi eum qui prius in oculis Dei superbiendo cadit. Quod in se primus homo ostendit, qui postquam superbiendo peccavit, mox genitalia membra erubuit. Nam quia Deum superbiendo contempnit, mox a subdita carne præsumpsit. Unde propheta : *Respondebit, inquit, arrogantia Israel in faciem* (Ose. v, 5), id est per meritum superbiorum latenti in apertam luxuriam cadere permititur. Qui ut ostenderet quod libido ex merito superbie proruperit, ait : *Spiritus fornicationis in medio eorum* (Ibid., 4). Si enim spiritus superbie sub Deo premitur, caro super spiritum illicite non elevatur. Quisquis ergo superna appetit, si postea voluntate prosternitur, non tunc se judicet victimum, cum aperte superatur, quia tunc utique ante Dei oculis in culpe voraginem cecidit, cum sese ultra quam deberet efferves latenter intumuit.

XIII. Igitur malitia ad violentos pertinet. Superbia vero et luxuria, tam ad ipsos, quam etiam ad alios, qui mansueti plerumque videntur. Nam in ipsis mendicis et pauperrimis ista duo vitia vigore solent. Elatio namque spiritum erigit, luxuria carnem corrupti. Unde et isdem nequam spiritus sub umbra et in secreto calami, et in locis humentibus dormire prohibetur. Quoniam eos quos decipit, primo a charitate Christi tecere facit. Tum vero per elationem quæ per calatum foris quidem nitentem, sed intus vacuum designatur, sibi eos subjugat. Deinde per genitalia membra, quæ loca humentia intelliguntur, ad turpitudinem prosternit. Sane qui vel hæc duo,

vel cætera quælibet ejus figura superare cupit, A hunc in prima suggestione contemnit. Quæ suggestionis caput ejus est. Quod videlicet caput ab uno quælibet fidelium virtutis pede facile conteritur, si prima suggestio respiratur. Unde ad eundem hostem de qualibet studiosa anima Deus dicit: *Ipsa conteret caput tuum* (*Gen. iii, 15*). Cauda vero illius est operis completio, de qua scriptum est: *Stringit caudam tuam sicut cedrum* (*Job xl, 12*). Succisa cedrus in lapidem durescit. Caudam vero suam quasi cedrum stringit, quia si caput ejus, quod est blanda suggestionis, semel in corde recipitur, deinceps eidem cordi quasi ex jure dominatur, et violenta consuetudine pene insolubiliter innodatur. Hinc est quod nonnulli peccata sua fugere satagent, sed evadere haec etiam decertantes nequeunt. Quia tanto ignis suasionis illius semel receptus amplius incendit, quanto se ei ad consentiendum molliorem quisque in vitio præbuerit. Sed quia nulla ratione conceditur, ut mens in hac carne posita suasionis ejus ardore non tangatur, restat ut malignis flatibus adusta, ad orationis aut confessionis opem sine cessatione se convertat. Flammam quippe suggestionis illius et unda lacrymarum citius extinguit, et humili confessio **f**raudis ejus efficaciter tanquam prolixtas allidit.

XIV. De his quæ a proximis proximi patiuntur aliqua nihilominus relatur, videtur ut duas generationes hominum, scilicet malorum et bonorum, primo ab exordio memoremus. Jam vero de singularum actibus quisque probet in qua generatione teneatur, dum cognoverit ad quam ex ejusdem generationibus pertineant opera quæ facit. Sunt itaque duas generationes hominum, quæ a duobus filiis Adam, a Cain videlicet et Abel, exordium acceperrunt, et usque ad ultimos, qui nascituri sunt, nunc divise, nunc misti percurrunt. De bonorum generatione quæ ab Abel justo incipit ita dicitur: *Vos autem genus electum* (*I Petr. ii, 9*). Et item: *Generatio rectorum benedicetur* (*Psal. cxii, 2*). Et alias: *Dominus in generatione justa est* (*Psal. xiii, 8*). De malorum vero, quæ a Cain incipit, sic dicitur: *Generatio prava et exasperans* (*Psal. lxxvii, 8*). Et item: *Generatio qua non direxit cor suum* (*Ibid.*). Et illud: *Gens absque consilio est* (*Deut. xxxii, 28*). Quid enim plus sine consilio est, quam sicut illuc sequitur, novissima non providere? Gens bonorum habet civitatem suam Hierusalem, cuius et civis est, partim in coelo jam regnans, partim hic peregrinans. Et habet humilem regem Christum, de quo eidem dicitur: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens supra pullum asinæ* (*Zach. ix, 9*). Habet et illa generatio malorum civitatem suam Babylonem, partim in inferno damnatam, partim adhuc in iniquitatis ministerio ocepatam. Quæ et superbum regem habet diabolum, de quo dicitur: *Ipse est rex super omnes filios superbiae* (*Job xli, 25*).

XV. In illis autem duobus hominibus, a quibus haec generationes exortæ sunt, quid sequaces eorum

A gerant provida dispensatione expressum est. Nam ut prius de Cain dicamus, qui primogenitus Adæ fuit, (ut enim Apostolus ait, *non prius quod spiritale, sed quod animale* [*I Cor. xv, 46*]), ipse agricola existit, et sequaces ejus totis desideriis terrena querunt: qui hic habent bonum suum, quamvis multis angustiis intermixtum, cuius boni perceptione letantur. Qualis letitia de talibus gaudiis et rebus inesse potest? Ille sacrificium Deo, sed non Simpliciter obtulit, et isti fidem, licet verbotenus, tenent. Qui sepe multa bona faciunt, quæ tamen vel malorum admistione, vel sicut ille, fraterno odio comaculant. Aliis donant, aliis rapiunt, mercedes congregant: sed, ut scriptum est, eos in sacrum pertusum mittunt, dum pro ipsis donis aut laudes ab hominibus, aut a Deo presentis vita felicitatem querunt. De quibus propheta dicit: *Victimas in profundo deferunt* (*Ose. v, 2*), id est ea quæ in imo sunt, per quælibet bona opera requirunt. Nam si cœlestia quererent, victimas in altum levarent.

XVI. Ille fratrem occidit, isti proximos aut damnis affligunt, aut exemplis necant, quantum in ipsis est. Unde scriptum est: *Propter multitudinem calumniatorum clamabunt* (*Job xxxv, 9*). Videlicet in quibus malorum pravitas displicet, calumniatores recte vocantur, non solum qui exteriora bona rapiunt; sed etiam qui vitæ reprobæ exemplo interna nostra dissipare contendunt. Graviorem namque calumniam nobis infert, qui male vivendo vim nostris moribus irrogat, quam is qui violenter dampna rebus ingerit. Hujusmodi autem quisque non solum calumniator, sed homicida ex verbis Domini comprobatur. Ait enim de diabolo: *Ille homicida erat ab initio* (*Joan. viii, 44*), id est, ex quo exstitit homo cui invidebat. Vide ut Joannes dicit genus homicidii. Non gladio armatus, non ferro accinctus, ad hominem venit, serpente induitus, locutus est mulieri, et per illam venenavit virum. Illum utique audiēdo mortui sunt. Diabolus verbum seminavit et occidit. Noli ergo putare hominem illum non esse homicidam, qui vel exemplo, vel verbo mala persuadet; quia, si fratri persuaderet, occidit. Inde est quod ille lusus Ismaelis cum Isaæ non lusio, sed illusio a matre putatur, et ab Apostolo persecutio nominatur.

XVII. Ille ab ipso Deo prohibitus est ne fratrem occideret, sed audire contempsit. Qui postea ut haberet penitendi occasionem requisitus est, sed confiteri noluit. Nec enim in hoc ei dissimiles isti sunt, qui scienter prohibita quæque faciunt, jussa vero contemnunt. Nam videois eos impudenti præsumptione quælibet vitia committere, et quod juxta beatum Gregorium omni peccato fit gravius, etiam de patratis sceleribus superbire, ut scriptum est: *Lætantur cum male fecerunt* (*Proc. ii, 14*). In his namque, sicut in Cain, superbia per usum crescit: ut ita hoc vitium in se nec saltē esse patent, cum pleni sint. An non ingens in illo superbia fuit, cum requisitus respondit: *Nunquid custos fratris*

mei sum ego? (Gen. iv, 9.) Sic quippe in mente superbia, sicut in oculis caligo generatur. Nam quo latius caligo se dilata, eo vehementius visum obsecrat. Ita et hæc paulisper crescentes, mentis oculum a spirituali intellectu dividit, ut captivus animus hanc et pati possit, et in se videre non possit. Quia vero anima semel voluntarie lapsa nunquam illuc jacerere permititur quo primitus cadit, sed ad graviora detrimenta tanto profundius proruit, quanto longius a Conditoris humilitate discedit : idcirco tales justo Dei iudicio obsecantur, ut ad ejus precepta durum et insensibile cor habeant. Unde Psalmista : *Aueruntur iudicia tua a facie ejus* (Psal. x, 5). Exæcta, inquit Isaías, cor populi hujus, quo contra de humilibus dicitur : *Beatus vir qui semper est pavidus* (Prov. xxviii, 14). Per hanc itaque duritiam quam idcirco incurront, quia cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, mandata ejus observando, ita destruuntur, ut amittant a corde innocentiam, ab ore veritatem, ab opere iustitiam, a carne continentiam, ab intellectu fidei religionem. Deus enim designatur cum superbia colli. Unde et hi in suis immunditiis merito superbie dimissi diabolici suasionibus ita falli permittuntur, ut etiam ad perfidiam dilabuntur. Hos defectus ab eisdem malignis spiritibus sensim perstructos, Psalmista, demonstrans ex voce destruentium Hierusalem, ait : *Exinanite, exinanite usque ad fundatum* (Psal. cxxxvi, 7). Fundamentum enim est fides, quia super hanc bona opera construuntur. Perversos ergo spiritus virtutis munimur usque ad fundamentum exinanisse est, everso bene vivendi opere, etiam a cordibus hominum robur fidei dissipasse. Hinc Jeremias : *Constupraverunt te*, inquit, *usque ad verticem* (Jer. ii, 6), hoc est ab exterioribus actibus, quasi ab inferioribus membris, usque ad celsitudinem fidei, quæ est totius virtutis fundamentum, polluendo pervenerunt.

XVIII. Quique tales forte non patientur audire, quod fidem perdiderunt. Sed nunquid fidem habere dicendi sunt, qui proximos persecuntur? cum doctor gentium dicat : *Qui negligit curam proximorum, fidem negavit* (I Tim. v, 8). Et certe pejus est fratres opprimere, quam eorum curam negligere. Judge quoque hominum quomodo reprobabit eos qui ut canibus vel equis cibos preparant, victum pauperis per sudorem acquisitum auferunt; si illos in æternum ignem projiciet, qui esurientes non cibant? Nam et pater Augustinus in Epistola sancti Joannis dicit : *Christus propter solam charitatem in carne venit; qui ergo charitatem non habet, Christum negat in carne venisse. Sunt plurima quæ quosdam in Ecclesia constitutos infideles esse demonstrant. Personam potentis ita plerique accipiunt, ut pro ejus favore verum in causa proximi negent. Et quid est veritas, nisi Christus qui ait : Ego sum Veritas?* (Joan. xiv, 6.) Joannes non de confessione Christi, sed de justitiae veritate requisitus occubuit. Quisquis ergo veritatem idcirco negat, ne personam potentis

A offendat, si Joannes eo ipso propter Christum occubuit, quia videlicet pro veritate mortem incurrit, iste procul dubio Christum negat, qui ne personam offendat veritatem taceat. Ecce post hæc ante oculos hominum Christianus est, sed si districte judicetur ante Deum, jam non est. Quo videlicet libro multa de ministris etiam Ecclesiæ dicuntur, per quæ et Balaam et Jezabel imitari et Antichristi membris uniri comprobantur.

XIX. Ut autem ad aliquid tale veniamus, in quo persimile factum esse Cain sequaces evidentius manifestentur, illè, ut dictum est, monentem Deum audire noluit : isti servos ejus et rectores contemnunt, imo ipsum per ipsos, sicut in ipsis verbis ostenditur, dicentis : *Qui vos audit me audit, et qui vos spernit me spernit* (Luc. x, 16). Qui etiam ejusdem rectoribus potestatem ligandi atque solvendi in persona beati Petri concessit, quam ita confirmavit ut alias diceret : *De omni re quacunque duo ex vobis consenserint super terram, fieri illis a Patre meo* (Matth. xviii, 19). Sed ob hoc forte vel excommunications pastorum, quas ad compescendam pravorum militiam adhibent, vel admonitiones contemnunt, quia vitam illorum reprehendunt : quod equidem ingens scandalum quibusque illoribus praebet. Sed pastor et episcopus animarum nostrarum Christus non est contemnendus, qui in his auditur, et contemnit, qui sicut presciens futurorum huic temeritati contemptorum obvia dicens : *Quocunque dixerint vobis, servate et facite* (Matth. xxvii, 5). Et ut hoc inferamus, quis pejor quam Caiphas, qui de Christo prophetauit? Scilicet qui prophetiam unde meruerit, sanctus evangelista monstrare studuit, dicens : *Cum esset pontifex, prophetavit* (Joan. xi, 51). Saul rex impius et reprobus, cum præcipiteret ne quis donec esset completa Victoria comedisset, Jonathas etiam jussionis nescius paululum mellis gustasset, mox divinus favor ita subtractus est, ut Victoria penitus intermitteretur. Quam indignationem suam idcirco Deus tunc palam fecit, ut quantopere in contemptu rectorum offendatur, deinceps per omne seculum intelligi posset. Nam et Judas proditor cum ceteris Christi discipulis daemonia fugabat, quod in libro epistolarum sancti Gregorii, et in sermone de cruce sancti Joannis Chrysostomi perhibetur. Igitur Caiphas propter pontificatus honorem prophetavit; et illam Saulis jussionem ad ignorantem licet contemptam adeo vindicavit, ut Jonathas mortis sententiam incurreret, nisi totius populi auctoritate liberaretur. Daemones ob reverentiam divini nominis ab ipso suo complice fugabantur. Cum vero ista ita sint, viderint quid faciant, qui pastores etiam sine fide Christi viventes despiciunt. Ut enim ita dixerim, audaciiores sunt quam daemons.

XX. Qui et si reprehensibiles sunt, ut in libro xxv Moralium disputatur, magna cautela subditis cavenendum est, ne vitam eorum judicare præsumant. Habent judicem suum Deum, qui per magistros quidem vitam judicat plebium, sed per semetipsum

facta examinat magistrorum. Quamvis etiam subditi, quos modo magistri discutere vel negligunt, vel non possunt, ejus procul dubio judicio reserveruntur. Nam prælatos a se solo judicandos innuit, cum cathedralis vendentium columbas sua manu evertit. Si autem rectores nati sunt, subditis scipos tantum et non illos accusent, quia certe corum culpa est quod talibus subjiciuntur. Scriptum quippe est : *Dabo tibi reges in furore meo* (*Ose. xiii, 11*). Et item : *Regnare facit Deus hominem hypocritam propter peccata populi* (*Job xxxiv, 30*). Si ergo irascente Deo secundum merita rectores accipimus, in illorum actione colligimus quid ex nostra astimatione pensemus, vel cuius meriti simus. Si ergo magistrorum vita jure reprehenditur, opertus ut eos subditi sufferant, etiam cum displicant. Sed hoc est solerter intuendum, ne aut quem venerari necesse est, imitari appetas, aut quem imitari despicias, venerari contemnas. Subtilis etenim via tenenda est rectitudinis et humilitatis, ut reprehensibilia magistrorum facta displiceant, quatenus mens subditorum a servanda magisterii reverentia non recedat. Debet tamen a subditis humiliter suggeri, si forte valeat in prelatis quod displicet emendari. Et libere ergo dicenda sunt quæ sentimus, et valde humiliiter promenda quæ dicimus, ne et quæ recta intendimus; hæc elate proferendo, non recte faciamus. Quod enim magistri a subditis reprehendi non debeant, bene bobus calcitrantibus inclinata illa testameti, quæ rectores significat, area figuravit. Quam quia casuram credens Oza levites erigere noluit, mox sententiam mortis accepit, in humero percussus, quo ex præcepto legis eam ferre debuerat: quia nimur dum subditus contra prælatos, quorum imperia ferre debuerant, manum submissionis mittunt, a sorte viventem reprobantur.

XI. Christus baptizat, sicut Deus Pater Baptiste Joannis testatur dicens : *Super quem videris Spiritum descendenter, hic est qui baptizat* (*Joan. i, 33*). Non ergo melior est baptismus per manus cuiuslibet sancti hominis, quam per manus peccatoris, quoniam qualisque baptizator sit, Jesus est qui baptizat. Sic et de ministerio sancti altaris debet intelligi, quia scilicet et per manus aut justi aut injusti sacerdotis oblationem consecrat ipse Christus, et sicut Joannes in homelia de proliotione Jude disseruit nunc ipse Christus præsto est, et non ipse sacerdos corpus Christi consecrat, sed ipse Christus per ipsum. Nam sicut vox Dei in primordio mundi semel jussit, ut terra per singulos annos fructum afferat, et illa semper habet effectum ad generationem; sic et eadem vox hominis Jesu semel quidem in cena dixit : *Hoc est corpus meum, et hoc facite in meam*.

(66^a) *S. Andreæ solemnitas*. Aymoinus, lib. iv, cap. ult., festivitatem beati Andrew, et lib. ii, Capitul. cap. 20, *Missam sancti Andreae* dixerunt.

(66^b) *Quidam sacerdos pagensis suis*. Id est parochianus, sive vicaneis. Licit enim aliquando pagi nomine provincia veniat, ut apud Gregor. Turon. lib. ix, c. 9, *Pagus Stampensis*, et *Cornutus*, et

A commemorationem : sed donec, ut ait Apostolus, ipse veniat ad judicandum efficientiam ipsius rei, vox ista per omnem Ecclesiam adimpliet. Et quidem fieri potest ut is qui consecrat, alter *Judas* sit, cui rex dicat : *Amice, quomodo huc intrasti?* (*Matth. xxii, 12*). Is tamen qui non mentitur faciet quod promisit. Hinc itaque ex oblio unusquisque intelligat, quia vis et pondus excommunicationis, aut admonitionis pondus, per qualemque personam fiat, ex Dei maiestate pensetur, cuius auctoritate depunitur.

XXII. Spiritualis, juxta Apostolum, omnia diuidicat, sed animalis homo non percipit spiritualia. Quapropter et isti nihil secundum fidem metientes, pro eo quod contemptus corum non statim per aliquod manifeste ultionis signum redarguitur, negligunt futurum examen contremiscere, quod ad presens non experiuntur, et idecirco ad peccandum sunt præcipites, ad corrigendum vero difficiles. Unde scriptum est, quia propter hoc multiplicantur mala in terra, quod non cito profertur sententia contra delinquentes. Et certe tunc pejore ultione damnantur, cum eis nulla adversitate resistitur: quia videlicet ut in *Moralium* libro xxvi dicitur, eos Deus ad supplicium æternum reservat, quos per temporales afflictiones a suis pravitatibus non refrenat. Hinc scriptum est : *Percussit inimicos suos in posteriora, non in praesenti, et opprobrium, non temporale, sed sempiternum dedit illis* (*Psal. lxxvii, 66*). Hinc sanctus Noe filium suum reprobum, non in ipso, sed in posteritate seminis ejus damnavit. Non ergo rebelles sibi de impunitate blandiantur, quia nunc Deus magis poenalter prævalere permittit, et manifeste damnationis indicium est, quando conatus eorum nulla contrarietate impediente subsequens faveat effectus. Etenim quia Deus, ut scriptum est, nullum tempus sine testimonio sua virtutis derelinquit, multos etiam nostra ætate pavenda ultio punit, ut illud fuit. Cum ante hos annos (66^a) sancti Andreæ solemnitas in prima Dominica Domini Adventus concurrisset (66^b), quidam sacerdos, sicut Turonicæ ecclesiæ præcentor, asserit pagensis suis utrasque missas audire præcepit. Inter quos erat quidem medicus, qui auditæ prima missa discessit. Quem cum sacerdos increpasset, grave ei respondit. Et ille excommunicavit eum. At vero medicus ad dominum suam iratus discessit, et in contemptum excommunicationis mox potum accepit, atque protinus vexari coepit quousque animam exhalareret. Si isti hoc vidissent forsitan timuerint, quibus illa exprobratio congruit : *Generatio prava et adultera signum querit* (*Matth. xii, 39*). Ut illud Job : *Videntes plagam meam timetis* (*Job vi, 21*).

apud Fredegarium cap. 57, *pagus Tholosanus, Chatortinus, Aganensis, Petrocoreus*, unde et *pagenses* qui ejusdem pagi sive provincie, quemadmodum apud eundem Gregorium lib. viii, c. 18, et *Capitol.* lib. iii, c. 75. Attamen et *pagus* pro vico sive parochia, et *pagenses* pro vici et parochiæ ejusdem incolis frequenter ponuntur.

quia plerique Deum timere nesciunt, nisi cum vel in se, vel in aliis experta adversitate terrentur.

XXIII. Theodosius imperator ille famosus, sicut Tripertita historia refert, quadam vice a quadam monacho, qui, ut credo, non bene compos mentis sua erat, pro quadam ejus querela, quam non statim expedierat, excommunicatus est. Et monachus quidem excommunicatione in pictatio descripta, et quo ab imperatore inveniri posset projecta discessit. At imperator non illum gyroagum (66^a), sed celestem potius regem, cuius auctoritate solet excommunicationis fieri, in causa considerans, prandere nullatenus, cum quidem incumberet hora, praesumpxit. Multisque episcopos coram astantibus, et cum illo episcopo, ad cuius dioecesim praedictus monachus pertinebat, licentiam dantibus, cogi non potuit ut aliquid gustaret, donec monachus diu mulumque quesitus, et aliquando repertus est, et rogatus ut imperatori licentiam daret. Velix ut istis personis ex oblique personas componant, quatenus causam a contrario verius discernant. Eece imperator non qualisunque, sed Theodosius omni seculo post se mirandus, observavit excommunicationem non rationabiliter, sed inepte prolatam, neque a quolibet, qui vel tenuem excommunicandi potestatem habuerit, sed a stulto monacho fortuito injectam. Iste vero degeneres homunciones, nullumque salem apud vulgares signum honestatis habentes, contemnunt excommunicationem non fortuitam, sed ecclesiastica censura per pontifices decretam. Certe quia dies mali sunt, in quibus, ut ait Apostolus, existunt homines seipso amantes, qui auditum a veritate avertentes sanam doctrinam non recipiunt. Inde est quod pondus divinae auctoritatis parvipedunt, et non solum Dei ministros, sed ipsum etiam per eos admonentem more Cain spurnunt. Quia vero de uno rege, qui mira humilitate excommunicationem, licet ineptam, observavit, audivimus, nunc de alio quid contigit sudiamus.

XXIV. Legitur in historia gentis Anglorum, quod quidam episcopus duos fratres Palatinos viros pro repudio uxorum excommunicavit. Contigit autem ut rex ipius gentis juxta domum ipsorum transiret. Qui multis blandimentis delinitus, ut apud eos ad prandendum divertoret, tandem consensit. Explicio autem convivio, cum iam rediret, obviauit episcopo, qui fratres illos excommunicavit: quem cum vidisset intremuit, et exsiliens ex equo in media, ut erat, via prostravit se coram episcopo. At ille appropinquans ad eum, serula, quam manu tenebat, teliigit eum dicens. O rex, non est meum agnoscere tibi, quia contra Deum fecisti, quando te excommunicata.

(66^a) *Imperator non illum gyroagum.* Qui sint gyroagi docet S. Benedictus cap. 1 Regule sue, dum ait: «Quatum genus est monachorum, quod nominatur gyroagum, qui tota vita sua per diversas provincias ternis aut quaternis diebus per diversorum celas hospitantur, semper vagi, et nunquam stabiles, et propriis voluptatibus et gula illecebris servientes.» Quid et Petrus Damianus attingit epul. 9 libri v his verbis: «In monachico sane

A tis scienter sociasti. Illico ista sententia est de te: hoc anno mori habes in domo ipsa in qua excommunicationem contempsisti. Quod et factum est sicut ibi legitur. Ecce rex non potuit hunc reatum nisi moriendo expiri: ecce episcopus nec prostrato regi in pulvere potuit ignoscere. Ex his ergo colligendum est, quia nec ipse episcopus, cuius excommunicatione contemnitur, sine gravissima penitentia hujusmodi facinus ignoscere potest.

XXV. De signis vero illud sciendum, quia juxta Scripturam: *Unicuique rei tempus suum est sub caelo (Eccles. iii, 17).* Unde sancta Ecclesia signis ad corroborandum suorum fidem in primordiis suis indiguit. Nunc vero constante jamdudum fidei statu signa admodum non requirit. Verum ut interius arbitri cogitationes ex multis cordibus revelet, terribili dispositione priusquam Antichristus appareat, virtutum signa ab eadem Ecclesia subtrahuntur. Nam prophetia absconditur, curationum gratia auferuntur, prolixioris abstinentiae virtus minuitur, doctrinae verba contineuntur, miraculorum prodigiа tolluntur: hoc in libro xxxiv Moralium. Quid idcirco fieri permittitur, ut dum subtractis virtutibus eadem Ecclesia abjectior apparuerit, manifestum fiat qui illam propter speciem celestium premiorum, et non propter praesentia signa venantur, et qui sunt illi qui invisibilia, quae promittit, sequi negligunt, dum signis visibilibus ad ejus reverentiam non incitantur, cum etiam a fidelibus miraculorum divitiae subtrahuntur. Unde scriptum est de eodem Antichristo: quia faciem ejus precedet egestas. Satellites ejusdem Antichristi mira facturi sunt, qua videlicet occasione fieri, ut qui Ecclesiam pro solis miraculis venerantur, illius veneratione contempta, ad illorum qui signa fecerint consortium transferantur. Bonis tamen signa omnino modis [modis omnibus] non derunt, sed in comparatione eorum aut pauca, aut nulla videbuntur. Inde est quod nec ipsa peruria, que tam cito Deus punire solebat, jam manifesta ultione vindicat, imo vero ea, quasi non punienda sint, multiplicari permitit. Nunquid perjurii dicere possunt, quod vel Deus modo non puniat quod ante solebat, vel sancti non ejusdem sint potestatis, ut peruria super se facta sicut olim puniebant, ita nunc punire nequeant? Possunt utique, sed jam tempus est ut signa cessent. Non utique mirum si contemptum Deus prelatorum vindicare dissimulat, quandoquidem sanctorum injurias tam longanimiter suffert. Sed quia de juramento sese occasio prebuit, quid de hoc Hieronymus in Ezechielis libro v dicat commoremus. Sedeccias rex pactum subjectionis cum rege Nabuchodonosor inierat, sed mentitus est ordine, quos in claustris sub abbatis imperio regulariter manere conspicimus, consequenter utique monachos appellamus: quos autem proprium possidere, indifferenter huc illucque discurrere, solitos legibus juxta propriae voluntatis arbitrium diffluere cernimus, non monachorum, sed gyroagorum votius dignos vocabulo judicamus. » Videntur caput de Gyroagis, in Statutis Hugonis abbatis Clun. v.

ad regem *Ægypti* confugiens. Dicit ergo Ezechiel : *Nunquid effugiet qui solvit pactum? Vivo ego, dicit Dominus, quia adducam eum in Babylonem, et ibi morietur in prævaricatione, qua despexit me* (*Ezech. xvii, 13, 20*). Sententia sacerdotalis est, dolus an virtus in hoste requiratur. Quam sententiam solent opponere qui dicunt hostes fraude decipiendos, et quibus ut quiescamus donec jures et pactum in eas sub nomine Dei. Prudentia est et fortitudinis, vel decipere, vel superare adversarium qualitercumque potueris. Cum autem te constrinxeris juramento, neque tanquam adversarius decipiendus est, quia non est considerandum cui juras, sed per quem iuraveris. Alioquin et illum despicias per quem juras, et hostis fidelior invenitur quam tu, qui propter nomen Dei tibi creditit. Non enim hostem decipit, sed amicum, qui illum decipit cui juramento divini nominis fuerat copulatus. Hoc dictum sit ut Christianus, qui contra Christianum juramentum frangit, quid mereatur hinc intelligat, si fidelis illud quod contra pagannum *Judeus* violavit sic animadvertisit, ut *Sedecias* avulsi oculis propter hanc prævaricationem in Babylonem cum ducibus suis captivus ductus sit.

XXVI. Ut autem sacerdotalis dignitas propter fidei maiestatem ostensione etiam visibilis miraculi commendetur, illud beati Petri ad medium deducatur. Illic beatus Petrus Alexandriae præsus fuit, et Arium hereticum ab Ecclesia sua primus excidit. Cui dehinc instantे passionis articulo Christus per somnum nimio splendore fulgens apparuit, induitus videlicet colobio nimis candidissimo, sed usque ad pedes scisso. Quod tamen colobium ambabus manibus ad pectus suum strin gens, nuditatem suam quodammodo operiebat. Quem Petrus esse Christum intelligens, cum ingenti horrore attonitus ait : *Mi Domine, quis hoc fecit?* At ille ait : *Arius mihi hoc fecit, et cetera que ille nimis affectuose prosecutus est.* Illic ergo Petrus tempore episcopatus nunquam in cathedra sua sedere voluit, sed super scabellum ipsius cathedrae residuebat. Propter quod frequenter clerici et populus contra eum querebatur, sed nequaquam acquiescebat, quoniam quotiescumque thysasterium ascendebat, splendor igneus de ipsa sede egrediens apparebat, cuius aspectu vir sanctus ita accende bat, ut nesciret se interdum esse in corpore. Cum autem quadam die clerici et episcopi qui aderant de predicta sessione quererentur, ille coactus et jam celare non valens : *Quid, inquit, affligitur cor meum? Annon videtis virtutem igneam que emicat de solio illo, et spiritum coruscare non cernitis?* Cumque omnes demissō capite tantam rem audientes conticouissent, ille subjunxit : *Credite mihi, filioi, si videretis qua video, tunc cognoscetis, qualis est sacerdotalis virtus, et qua gratia in ipsis habitat, ad cuius majestatis presentiam ego territus sedere in eadem cathedra non audeo. Quo exemplo si bene consideratur, cum hinc admodum*

A contemplatores terrori possent, tum quoque ipsi secessores non mediocriter contremiserent. Hoc in ipsius passione refertur.

XXVII. Manebit ergo sancte Ecclesie sua potestas, et impietas imperii erit super eum. Fidelibus autem de eadem Ecclesia dicitur : *Ponite corda restrra in virtute ejus* (*Psal. xlvi, 14*). Id est non secundum quod foris apparet, sed mentalibus oculis quæ virtus in ea sit introspectent : semper namque præsto est ille qui promisit : *Ecce ego robiscum sum* (*Matth. xxviii, 20*), etc. Unde et illuc sequitur : *Ut enaretis quoniam hic est Deus* (*Psal. xlvi, 14, 15*). Sed et sancti quique pontifices sedibus suis quas aliquando corporaliter tenuerunt, spirituali praesentia semper adesse creduntur. Quod etiam

B si placet exemplo monstretor. In illa divi Gregorii vita, qua Romani utuntur, multa mirabilia per praesentiam ejus post transitum in illo suo monasterio, cuius in homiliis meminit, patrata manifeste declarantur, et quibus unum est. Quidam nefarius nomine Dominicus quamdam sanctimoniale a se corruptam juxta illud monasterium sibi conduxit, cumque hospitio latrina deesset, trabeculas, quae fontem sancti Gregorii senserant, infelix abstulit, et latrinam aptavit. Cum sequenti ibidem nocte dormiret, comprehensus est a duobus quasi cubiculariis atque ligatus : quos cum interrogaret cur se ligarent et tam crudeliter impellerent : Propter fornaciam, inquit, te sanctus papa jubet in audientiam duci. Forte tunc Joannes pontifex Romanus pridie contra Saracenos perrexerat : cuius absentiam reus ille recordatus, dominus, inquit papa, nunc in urbe non est, et quomodo me ligari jussit? At illi dixerunt : Si papa Joannes hinc abiit, sanctus Gregorius hic remansit, qui more solito urbem perlustrans cum hic veniret, septa sui fontis a te propter metrericulam reperit dissipata. Ille excitus cum jam internis febris arderet duodecimo die expiravit. Qui Zachariae quidem qui monasterio praerat objurgationem contempserat, sed Gregorium loco esse praesentem atque singula quæque perscrutantem, quod non suspicabatur, moriendo probavit.

XXVIII. Quisquis igitur ex fide vivit, Christi vel sanctorum ejus praesentiam revereatur, et non præconem contemnat; si etiam quod absit, vita merito contemnendus fuerit, sed judicis potentiam resormidet. Licit enim talis judicandi locum teneat, cuius vita loco minime concordat : quisquis tamen regiminis gradum sortitur, locum apostolorum in ligandi atque solvendi auctoritate suscipit. Et idcirco sicut in homilia Evangeliorum vigesima sexta sancti Gregorii dicitur : *Utrum juste an injuste liget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is et qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis sua sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo sicut de omnibus iudiciis suis, rationem vero judicii redditur, vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare : subditus velo ligari timeat, vel injuste. Qualiter autem prælati*

vel sibi, vel subditis vivant, aut qualiter quedam levius, quedam asperius corrigan, quedam dissimilant, nec tamen crescere sinant, in libro Pastorali manifeste disseritur. Hic tamen ex libro xxvi Moralem illud commenoretur, si a pravorum corruptione cessaverint, ipsi pro eis punientur. Et quod regendis subditis quisque praest, tot apud distictum judicem animas solus ad reddendam rationem habebit, cum forte de sua sola vix sufficiat. Subditos quoque tanto libiores in divino examine prelati reddent, quanto hic eorum culpam sine vindicta non deserunt: ipsi vero tanto obligatores sunt, quanto in his qui committunt, nec verbi quidem injectione ab aliquo lacerantur.

XXIX. Pravorum perversitas exigit, ut contra contemptum eorum tanta dicantur, accepta videlicet occasione de Cain, cuius isti sequaces sunt qui Dei ipsius admonitionem contempsit: qui et culpam confiteri noluit, sed et timide respondit dicens: *Nunquid custos fratri mei sum?* (Gen. iv, 9.) In quo facto genitorem suum Adam imitatus est, qui ad pénitentiam requisitus mox adminiculum excusationis adjunxit, dicens: *Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi, et comedi* (Gen. iii, 12). Excessum suum latenter intorquens in auctorem, quasi ipse qui mulierem dederat, occasionem delinquendi praeboisset. Hinc est quod ex illa radice ramus hujus erroris usque nunc in humano genere protrahitur, ut quod quisque male agit, aut excusando levigare, aut argumentando defendere conetur. Et certe peccare non debuimus, sed utinam post ruinam resurgere conaremur, et culpam defendendo non multiplicaremus. At miserabil modo quo spiritus peccando longius a veritate disjungitur, eo nequius obduratur. Et culpa quæ terrere mentem debuit, magis hanc extollit. Porro autem de Cain adhuc aliquid contra ejus imitatores dicamus. Ille vagus et profugus deguit, et de istis dicitur: Ambulabunt in vacuum et peribunt. In vacuum ambulant qui nihil secum de fructu sui laboris post mortem portant. Qui et profugi sunt, quia vitam præsentem sequentes fugiunt alternam, istam invenientes, illam perdunt. Alius namque adipiscendis honoribus, alias multiplicandis facultatibus, alias promerendis laudibus anhelat; sed cuncta haec quisque aut ante mortem perdit, aut moriens deserit. In vacuum ergo laborat, et vagas vitam suam percurrit, qui secum ante judicem nihil ad promerendam animæ salutem portat. Quoquo enim modo culpa prodeat, ita semper eidem subacti sunt, ut vel recte non incipient, vel si incepissent fracti in ipso conatu ad consuetam pravitatem redeant. Ille primogenitum suum Enoch vocavit, atque ex nomine ejus civitatem quam condidit appellavit. Enoch *dedicatio* dicitur. Et omnes iniqui quanto longius a coelesti hereditate divisi sunt, tanto profundius in hac vita quæ prima est cordis radicem figunt. Et cum scriptum sit: *Ne discumbas in primo loco* (Luc. xiv, 8), se in primordiis dedi-

A cant, ut hic ad punctum florent, et a sequenti patria funditus arescant.

XXX. Quorum studia haec sunt, contra præcepta Conditoris indurescunt, pravis desideriis succensi, nec suis mortibus aliquando parcunt. Inanem gloriam etiam cum vite detimento querunt. Bonos vero dictis et factis persequuntur, et etiam gladiis. Spem in semetipsis ponunt; contra flagella Conditoris insensibilis existunt. Mortalia non mortaliter cogitant; habendi cupiditatem nullo congestu lucrorum finiunt. Inter quaslibet amaritudines ad volupatem carnalis desiderii recurrunt; corpus quantum possunt epularum diversitatibus nutrunt, mœstiam locorum blandimentis demulcent. Ne despecti videantur, dignitatibus se inaltant; potestatibus cunctis transcendere gestiunt. Qui vero astutiores sunt, corda sua discunt machinationibus tegere, sensum verbis velare, irrogata mala multiplicius reddere, simplices irridere. Haec veteris hominis prudentia est, quæ a pueris pretio discitur, in juvenibus usu rorobatur: hanc qui sciunt, ceteros despiciunt; qui nesciunt, in aliis urbanitatem putant. Hi superna quæ amiserunt, nec plangunt, nec recognit; ingenitam libertatem non recolunt, semetipsos in his, ad quæ projecti sunt, deserunt. Exsilium quod patientiuntur more patriæ diligent, et cum miseri sint ipsas miserias amant, seque inter eas in bonis esse putant. Ita ab exordio vita usque ad finem in iniuitate perdurantes omni tempore per augmentum malitiae contra semetipsos ictus ingeminant, quibus succisi in aeternum ruant, qui aeternam patriam non amant, quia sufficere sibi credunt, si eis suppetant bona temporalia quæ cupiunt: et si in his succrescent, felices se et munitos putant: et ita ubi carne requiescant, ibi mentem extinguen' o sepepliunt. Quisquis itaque haec et alia quamplura, quæ ob prolixitatem omittimus, in se deprehendit, veterem hominem cum suis rationibus neclum se deposuisse cognoscat, sed ad illam civitatem, cuius rex diabolus est, etiam si audire non patitur, factis prodentibus pertinere probatur.

XXXI. Justus Abel sicut in se regem coelestis Iherusalem Christum cum omni collectione electorum significavit, sic in agno quem obtulit innocentiam eorumdem electorum expressit. Ut enim de studiis ejusdem innocentiae quiddam commoremus, quicunque inter eos perfecti sunt, nihil callida simulatione simulant, quia loqui dupliciter ignorant. Non se student rerum abundantia fulciri, non per dignitates sæculi honorabiles ostentari, non cultu vestium pompare, non in his quæ extra se sunt gloriari; honorari metunt, non despici; corpus continentia tenuant, mente et moribus pinguescunt. Pro justitia contumelias suscipere gaudent; injurias non facere, sed tolerare lucrum putant. Sed et alia hujusmodi gerentes Deo quidem placent, oculos autem Cain offendunt, quia sapientes et cultores hujus mundi abjectos, et quasi mortuos deputant, quos non carnaliter secum vi-

vere cernunt. Quod in illo juvete signatur, quem A ait : *Tempus est ut incipiat iudicium de domo Dei* (*I Petr.*, iv, 17). Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio? Peccata quippe nequam divina severitas inulta remanere permittit, sed ira iudicii a nostra hic correptione inchoat, ut in reproborum damnatione conquiescat. Propter utrosque enim Job ait : *Si impius fuero, ræ miki est; et si justus, non levabo caput* (*Job* x, 15), saturatus afflictione et miseria. Impius namque caput hic levat, qui prosperis hic fulcit, sed quod sequitur non evadet; superbia enim ejus aeterna ultione feritur. Justus vero oppressus miseria caput levare non sinitur, sed transitorii doloribus expiatus ab aeterno verbere liberatur.

B

XXXIII. Caput itaque justi Abel in mortem premitur, et impius Cain in effrenatione suæ voluntatis abire sinitur, ut in illo felix bonorum adversitas, in isto malorum infelix prosperitas monstraretur. Fit enim plerumque ut sicut ille tunc, sic nunc unusquisque malus, cum a jugo divinæ servitutis collum mentis excusserit, in perpetratione cuiuslibet reatus agendi facultatem habere permittatur. Qui dum sub divinis præceptis non restringitur, dum in agendis malis impia libertate potitur : interdum licere sibi putat omne quodlibet, unde bene de eo scriptum est : *Quasi pullum Onagri liberum se putat* (*Job* xi, 12). Onager dicitur asinus agrestis. Agrestia vero animalia libertatem habent et ire quo volunt, et quiescere quando volunt. Qui ergo implere mala que desiderat per effrenatam libertatem querit, pullo onagri esse similis concupiscit, talis videlicet quia ad aliud non reservatur, sub disciplina quasi agrestis bestia non restringitur. Homo autem qui ad sequentem vitam dicitur, necesse est profecto, ut in cunctis motibus sub disciplina dispositione religeretur, et quasi domesticum animal loris vinctum serviat, atque aeternis dispositionibus restrictus vivat.

XXXIV. Patitur autem Deus innocentem Abel ab impio Cain jugulari, quem tamen ipse suscepit : quoniam electorum est hic mala perpeti, hic diversis modis flagella sustinere, quibus reservatur de hæreditate gaudere aeterna. Nam si filii, et hæredes. Filii vero esse ex ipsa afflictione noscuntur juxta illud : *Flagellat omnem filium quem recipit* (*Hebr.* xii, 6). Licet enim non sit filius omnis qui flagellatur, tamen nullus est filius qui non flagellatur. Mali vero sine verbere relinquuntur, ut sicut in libro xxiv Moralium dicitur : Saltem hanc vitam sine poenis ducant, qui ad tormenta sine fine quæ sunt mala agendo festinant. Nequaquam enim retributionis gaudium de aeternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. Eant igitur reprobi, et desideria sua inuite consumant, quia certe ad reatus testimonium Deus convertit etiam ipsum tempus, quod eis ad penitentiam tribuit, et iram quam nunc retinet quandoque irretractabiliter infundit. Quod ex afflictione bonorum colligitur, quos cernimus et pia agere et crudelia multa tolerare. Nam districtus iudex quanta illic animadversione ferit quos reprobavit, si hic tam districte cruciat quos amat? Hinc Petrus

D

tempus est ut incipiat iudicium de domo Dei (*I Petr.*, iv, 17). Si autem primum a nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei Evangelio? Peccata quippe nequam divina severitas inulta remanere permittit, sed ira iudicii a nostra hic correptione inchoat, ut in reproborum damnatione conquiescat. Propter utrosque enim Job ait : *Si impius fuero, ræ miki est; et si justus, non levabo caput* (*Job* x, 15), saturatus afflictione et miseria. Impius namque caput hic levat, qui prosperis hic fulcit, sed quod sequitur non evadet; superbia enim ejus aeterna ultione feritur. Justus vero oppressus miseria caput levare non sinitur, sed transitorii doloribus expiatus ab aeterno verbere liberatur.

XXXIII. Caput itaque justi Abel in mortem premitur, et impius Cain in effrenatione suæ voluntatis abire sinitur, ut in illo felix bonorum adversitas, in isto malorum infelix prosperitas monstraretur. Fit enim plerumque ut sicut ille tunc, sic nunc unusquisque malus, cum a jugo divinæ servitutis collum mentis excusserit, in perpetratione cuiuslibet reatus agendi facultatem habere permittatur. Qui dum sub divinis præceptis non restringitur, dum in agendis malis impia libertate potitur : interdum licere sibi putat omne quodlibet, unde bene de eo scriptum est : *Quasi pullum Onagri liberum se putat* (*Job* xi, 12). Onager dicitur asinus agrestis. Agrestia vero animalia libertatem habent et ire quo volunt, et quiescere quando volunt. Qui ergo implere mala que desiderat per effrenatam libertatem querit, pullo onagri esse similis concupiscit, talis videlicet quia ad aliud non reservatur, sub disciplina quasi agrestis bestia non restringitur. Homo autem qui ad sequentem vitam dicitur, necesse est profecto, ut in cunctis motibus sub disciplina dispositione religeretur, et quasi domesticum animal loris vinctum serviat, atque aeternis dispositionibus restrictus vivat.

XXXIV. Ipse autem verus Abel cunctas nostræ tribulationis molestias consolans, mirabili compassione totum ex potestate sustinuit, quod nobis ex necessitate sustinendum novit, ut nos homines quod ex merito culpæ patimur, non refugiamus, cum ille qui Deus est ex sola condescensione tanta sustinere dignatus est. Non itaque puto quemlibet tam presumptuosum, ut quasi de singulari merito, vel digniori natura presumes, presentem vitam sine molestiis querat sibi disponi, cum ipse quoque auctor vite, sine dolore passionis ab eadem vita non exiit. Quibuslibet enim virtutibus polleat, quid digna est vita peccatorum, si ejus et vita pro nobis flagello subjacuit, quæ subdita nulli peccato fuit? Ut enim aliquid sub exemplo dicamus, Baruch discipulum Jeremie prophetæ divina vox redarguit, eo quod ceteris in captivitatem transmigrantibus quietem sibi querere presumpsit. Alioquin diverso itinere ambulat Christianus miles, si gaudia ei delactationes querit, cui dux suis vias amaritudinis ostendit. De quibus viis scriptum est : *Onnes vias*

yus intelligere noluerunt (Job xxxiv, 27), videlicet superbi exempla humilitatis quæ præbuit imitare despexerunt. Omnis enim actio quam per incarnationis suæ mysterium Christus Dei sapientia gessit via est, et ordo vivendi: qui venientibus ad se tot vias præbuit quot exempla monstravit: de qua sapientia scriptum est: *Quia clamitat stans in mediis semiis (Prov. viii, 2), quæ nimur inv*estiganda nobis fuerat si se occultare velet. At non in mediis semitis figit gradum, ut in ipsam impinguamus, et nolentes; et quam videre negligimus, tangamus offendentes. Sane qualis est via quam ostendit? utique humilitatis: de qua ipse dicit: *Dicite a me quia mitis sum et humiliis corde (Matth. xi, 29).* Quid enim in hac vita aliud quam dejectionem intuentiam oculis ostendit? Nostræ enim perditionis fuit origo superbia diaboli. Ut ergo redēptionis instrumentum fieret humilitas Dei, ad hoc non solum visibilis, sed etiam de spectus apparuit; ad hoc contumeliarum ludibria, irrisiōnum probra, passionum tormenta mortemque toleravit, ut humili Deus doceret hominem non esse superbū. Propter humilitatem namque solam veraciter edocendam, is qui est testimoniū magnus super omnia, parvus inter omnia fieri dignatus est. Hę sunt ergo via ejus, quas superbii intelligere nolunt, quoniam abjecta quæ pertulit pati despiciunt. Sed easdem vias unicuique humili intelligere est hoc nosse, quia per hanc insim transiit ad summa: scire quod oporteat adversa patienter tolerare, mānsūra perseveranter expectare, ut exemplo ejus quem pati oportuit, et ita intrare in gloriam suam, æterna queratur gloria, temporalibus opprobriis comparata.

XXXV. Ista duæ generationes, vel duas civitates, quæ, ut dictum est, a duobus Ade filiis exortæ sunt, in quatuor generationibus partuntur: ut autem secundum illud exemplum quo malorum auctor Cain primogenitus fuit, et unusquisque nostrum primo malus est, et postea per gratiam baptismi fit bonus, nunc primo de majorum generatione dicamus. Ipsa in duobus generibus dividitur. Habet enim aperte malos, ut sunt omnes potentes pauperum oppressores, quibus hoc proprium est, ut vel delicias se dilatent, vel potentiam divinitus acceptam ad aliorum lésiones exerceant, vel se per voluptates dissolvant; et si faciendi effectus deest, voluntas tamen agendi semper in eis est. Unde et semper interest in eis reatus, quoniam pravis desideriis indesinenter implicantur, et quia pauperes quosque despiciunt, ut supra dicitur, bene de eis scriptum est: *Lampas contempta apud cogitationes diritum (Job xii, 5).* Quo loco divitum nomine cuncti designantur, qui superbis apud se cogitationibus tument. Plerique enim rebus ditantur, qui dum se operibus abundare conspicunt, veras Dei divitias non requirunt; et qui contra meritum ditati bonis ad amorem Conditoris provocari debuerunt, magis contra illum suis donis pugnant. Aliis vero res terrena non sup-

petunt, sed tamen apud se superbunt, et amore divitiarum semper inesciunt. Quos videlicet quia vita sequentis amor non humiliat, inter pravos divites morum protervia addicit: at sicut in libro x Moraliū dicitur, nihil in ultione judicii discrepat, utrum rebus an solis moribus intumescant: qui scilicet quoslibet humiles, qui terrena in usu, non in desiderio habentes, sequentem vitam diligunt, vel oppriment, vel despiciunt: cum ipsi utique aut rebus terrenis, aut solis desideriis moriuntur.

XXXVI. De his scriptum est: *Væ robis divitibus, qui habetis consolationem restram in præsentि (Luc. vi, 24):* hi autem fastidientes propria, aliena concupiscunt: aut concupita adipisci non valentes, instigantis avaritię tumultu vastantur. De quibus in Moralium libro iv dicitur: O quam difficile ad requiem tendunt, qui tam duris cogitationum tumultibus, dum in hoc mundo sublimari volunt, in corde comprimuntur! Hinc scriptum est: *Væ qui multiplicat non sua: usquequo aggravat contra se densum lutum? (Habac. ii, 6.)* per lutum namque terrena figurantur. Denso igitur luto se aggravat, qui terrena multiplicat, qui se avaritię, quæ est idolorum servitus, oppressione coangustat; hinc item: *Judicium durissimum his qui præsumt fieri (Sap. vi, 6).* Unde et in Evangelio Veritas dicit: *Cui multum datum est, multum ab eo requiritur (Luc. xii, 48).* Rarum itaque valde est, ut qui aurum possident ad requiem tendant, dum per semetipsam Veritas dicit: *Difficile qui pecunias habent in regnum cœlorum intrabunt (Matth. xix, 23).* Nam qui hic multiplicandis divitiis inhiant, quæ alterius vitae gaudia sperant? Quod ut Redemptor noster valde rarum quidem, ut ex solo miraculo, per se tamen fieri posse monstraret, ait: *Apud homines hoc impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt (Luc. xviii, 27),* et cetera. Quoniam ipse potens est in eis tumorem cordis reprimere, et ambitum concupiscentia refrenare. Ex solo enim divino miraculo id posse fieri monstratur, quandoquidem hoc quod fieri nullatenus potest ad exemplum deducitur, cum Dominus ait: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum (Matth. xix, 24).*

XXXVII. Est autem et aliud malorum genus, eorum videlicet qui habitum religionis assumunt, sed vel multis vitiis publice, vel quibusdam occulite se subdunt. Unde beatus Job voce dolentis Ecclesie dicit: *Effudi in terram viscera mea (Job xvi, 14).* Nam quia viscera in humano corpore interius sunt, viscera Ecclesie vocantur, qui religionis habitu induti ad intimam ejus sacramenta deseruire debent. Cum ergo malignus hostis quosdam ex eis ad secularia desideria vel negotia pertrahit, ejusdem Ecclesie viscera infundit in terram, quia illos in insmis conculcat, qui ad hoc vocali sunt ut spiritualibus inhärent. De his iterum scriptum est: *Sub ipso erunt radii solis (Job xli, 21):* quod tunc fit, cum hi qui intra sanctam Ecclesiam, altiori gradu vel

acuminis sapientiae resplendere videntur, ant diabolis suasionibus, aut terrenis potestatis prae duntaxat agentibus se submittunt, oblitique coelestium terrena ambiunt. Hinc iterum dicitur: *Sernet sibi aurum quasi lutum* (*Job* xli, 21), id est, eos qui spirituales videntur conculeat quasi carnales. Præterea auri nomine nitor glorie temporalis exprimitur, sicut per prophetam dicitur: *Calix aureus Babylon* (*Jer.* li, 7). Quid enim Babylonia nomine, nisi hujus mundi gloria designatur? qui calix aureus dicitur, quia dum pulchra esse ostentat temporalia, stultas mentes in sua concupiscentia debriat, ut falso speciosa temporalia appetant, et invisibilia vere pulchra contemnant. Hoc aureo calice prima sponte sua debriata est Eva, quam omnes utique imitantur, qui in ecclesiastici disciplinis positi, secularia quilibet blandimenta sicut illa in paradiſo suscipiunt. Toties igitur Leviathan qui haec facere perhibetur, vel radios solis, vel aurum sibi sternit quasi lutum, quoties aliquos de habitu religionis per quedam via tanquam seculare supplant. Hinc item dicit: *Absorbebit fluvium, et non mirabitur, et habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus* (*Job* xl, 18). Per fluvium seculare, per Jordanem ecclesiastici viri designantur. Neque enim magnum putat si illos devorat, qui terrenis concupiscentiis impulsi, deorsum quasi fluvius fluunt: sed magnopere stagnat, ut in ecclesiastico gradu positos absorbeat, quos et per sue colliditatis insidias, tanquam Jordanem deglutiens, necat aliquando. Hinc rursus dicitur, quod ignis quem Dominus vocavit ad iudicium, partem domus ejus consumpsit, quoniam illos quoque gehenna devorat, qui in habitu religionis negligenter vivunt.

XXXVIII. Electorum quoque generatio in duobus generibus distinguitur. Unum genus est perfectorum de quibus dicitur: *Mites addunt in Domino fortitudinem* (*Isai.* xxix, 19). Et item: *Justus mandis manus tenebit viam suam* (*Job* xvii, 9). Aliud autem nondum perfectorum, de quibus Ecclesia redemptori suo dicit: *Imperfectum meum viderunt oculi tui* (*Psal.* cxxxviii, 16), quasi diceret: Eos etiam qui in meo corpore vias perfectionis pleniter assequi non possunt, a tua misericordia respectu non repellis. Utrumque genus ad supernam requiem Job pertinere conspiciens ait: *Parris et magnus ibi sunt* (*Job* iii, 19). Quotquot ergo perfectiores sunt inter hujus vita molestias, nequaquam ad murmurationem prosiliunt, et divitiae si affluant, nullatenus cor apponunt, sed utraque tanquam citius transitura parvpendunt. Pensant enim a quo laqueo lapsi sunt: a qua videlicet beatitudine, ad quantam miseriam in primo parente ceciderunt. Et idcirco vita hujus prosperitatem sicut brevem et egenam despiciunt; et licet de praesentibus ærumnis doleant, intuentes tamen quid districtus iudea de futura gehenna peccatoribus comminetur, has tanto patientius tolerant, quanto post hoc exsilium eternam si murmuraverint subsequi mortem expavescent. De bonis vero

A quæ forte gesserint non se extollunt, quia sollicite pensant quales ante qualē judicem stabunt, et isdem iudex bona quam subtiliter discutiat, mala vero quam districte puniat. Qui, sicut in libro vir Moralem disseritur, perituros se absque ulla dubitate præsciunt: si remota pietate judicentur. Et quia certissime sciunt, quod in hac vita nec debent habere requiem nec possunt, hoc salubre consilium interim assumunt, ut terrena desideria deserentes ad coelestia se extollant: sed haec agentes, paterna tamen adhuc flagella sentiunt, ut tanto perfectiores ad celestem hereditatem veniant, quanto eos pie fieriens disciplina etiam quotidie de minimis purgat.

XXXIX. Propter haec autem quæ in praesenti patientiuntur, et propter illa quæ in futuro metuntur, sed B et propter salubre consilium, ut dictum est, quod reperiunt, bene ex eorum persona Jeremias Domino dicit: *A facie manus tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me* (*Jer.* xv, 17). Per faciem unusquisque cognoscitur, per manum operatio designatur: solus sedet, qui tumulu carnalium desideriorum non frequentatur. Facies ergo Dei vocatur cognitio: manus experientia percussionis, quia sicut comminatus fuerat, hominem pro originali culpa multavit, et etiam in ærumnas hujus vitæ projectis. Comminatio vero est terror sequenti adhuc supplicii, quod peccatoribus intentat. Itaque propter comminationem ejus solus a facie manus Domini sedet, qui per experimentum vindictæ illius, quæ pro originali culpa mortalibus infertur, quantum timenda sit sequens pena cognoscit, qua non resipiscientibus comminatur, et idcirco superbire jam non audet, nec turbis carnalium desideriorum sese miscere. Job propter praesentis angustiae punctiones dicit: *Sagittæ Domini in me sunt, propter sequentes vero subinfert: Terrores ejus militans contra me* (*Job* vi, 4). Hinc Psalmista propter utrumque: *In me, inquit, transierunt iræ tuæ, et terrores tui turbaverunt me* (*Psal.* lxxvii, 17). Quod idcirco dicitur, quia jam aliud de damnatione patiuntur, id est iras quidem, sed tamen transeuntes, quoniam isti dolores cito finiuntur. Sed hoc fit gravius, quod inter dolores istos æterna supplicia quæ comminatur, quorum terrores merito nos conturbant, formidamus. Omne igitur quod perfectos quoslibet viros affigit, tanto minus refugiunt, quanto id culparum suarum expiationem credunt. Et omne quod præterit, licet prosperum sit, tanto sensibus eorum vilescit, quanto et transitorium est, et ipsi ad aliud tendunt, quod semel adeptum nunquam amittuntur. Bona igitur hic oblatæ, nec pro magno suscipiunt, nec illata mala valde pertimescant. Sic utuntur temporali subsidio, sicut viator utitur aut umbra, aut lecto; pausat corpore, sed mente ad aliud tendens recedere festinat: sic et hi gressum cordis figere in transitorii refugiant, ne delectatione itineris sequestrentur a statione æterna mansiois. In propriis enim gaudere desiderant, et idcirco in loco peregrinationis suæ felices esse recusant. Hinc est quod in electorum

prole Henoch, qui dedicatio interpretatur, septimus nascitur, quia videlicet electi post sex hujus vite etates, in supernam Hierusalem tanquam lapides vivi dedicabuntur. Cain vero, ut supradictum est, primogenitum Henoch appellat: quoniam iniqui se in primordiis quasi dedicant, dum in hac vita radicem cordis plantant. Cum Dominus dicat: *Cum vocatus fueris ad nuptias, ne discumbas in primo loco* (*Luc. xiv. 8.*).

XL. Est et aliud genus honorum, sed minus perfectorum, qui penetrare spiritalia non valentes, quinque sensibus corporeis deprimitur. Quos vide-licet quinque sensus quia Christianorum exercitus duce Iesu debet in corpus suum reprinere, bene Josue designat, qui reges quinque in reprobmissionis terra dudum regnantes ad speluncam velut antrum corporis fugientes interfecit. Sed imperfecti quique dum eisdem sensibus adhuc succumbunt, tanto minus amant eum qui fecit omnia, quanto in his amplius que facta sunt illigantur. Alieni quidem non querunt, illatam injuriam vel nolentes portant. Rebus propriis contenti sunt, et humiliter vivunt; sed tamen curam proprie domus gerunt, de filiis cogitant, eisque hereditatem servant. Qui tamen inter eos sollicitiores sunt, divini judicii memores, misericordiam pauperibus impendunt; et si omnia relinqueret non possunt, vel ex parte qua prevalent misericordies fiunt, et curam carnis cum animæ cura partiuuntur. Sed quid de eis erit, si nullus ad regnum nisi qui summis virtutibus prædictus est perveniet? Adest quippe et his consolatio sua. Nam cum ferculum regis Salomonis in typo Ecclesie describeretur, inter ligna Libani et columnas argenteas, et inter reclinatorium aureum ascensumque purpureum per quæ videlicet excellentiores quique in eadem Ecclesia militantes designantur, additum est quia media charitate constravit propter filias Hierusalem. Verum quia hoc pro nostra infirmitate dicitur, ex hoc aperite claret, quod non propter filios, sed propter filias Hierusalem inesse charitas perhibetur. Quid enim aliud per sexum femineum, nisi infirmitas mentium figuratur? Quisquis igitur mente infirmus est, charitatem habeat, diligit Deum et proximum quantum potest, et quæ bona sunt valde cum charitate faciat, quia licet exterioribus implicetur, tamen si charitatem haberet, ad Dei ferculum pertinebit, sicut Psalmista ait: *Benedix omnibus pusillis cum majoribus* (*Psal. cxiii. 15.*), quoniam qui imperfecti sunt et pusilli, si in quantum cognoscere valent Deum ac proximum diligunt, ipsi quoque licet minori loco,

A in sanctæ Ecclesie ædificatione tamen sunt ponendi. Discutiant ergo se quisque fideles, et si repositum aliquid in corde suo de fructibus charitatis invenient, Deum sibi interesse non dubitent.

XLI. Quia vero sese occasio præbuit, hoc ex verbis beati Augustini de charitate dicendum videatur: *Divinarum, inquit, Scripturarum multiplicem abundantiam latissimamque doctrinam sine ullo errore comprehendit et sine ullo labore custodiit*, cuius cor plenum est charitate. Quapropter quisquis vult novo mandato vetus extinguiere peccatum, cupiditati contrariam teneat charitatem, quoniam ille tenet et quod patet, et quod latet in divinis sermonibus, qui charitatem servat in moribus. Hieronymus in epistola ad Galatas resert, quod sanctus

B Joannes evangelista, cum jam senex esset, et discipulorum manibus ad Ecclesiam deferretur, hoc solum semper in collecta proferebat: Filioli, diligite alterutrum. Discipuli vero pertesi, quod eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare semper hoc loqueris? Quibus respondit dignam Joanne sententiam: *Quia præceptum Domini est, et si solum sit, sufficit hoc. Sciendum sane quia sicut nostris temporibus omnia pene suum ordinem perdiderunt, plerique prodigas rerum suarum expensas charitate nominant, cum res ad inanem gloriam profuse dispense, comestio vel effusio magis dicendæ sunt quam charitas. Qualibus enim res dispendiendæ sint ipse Dominus docet, qui ait: Noli invitare eos qui te reinvident* (*Luc. xiv. 12.*) Sed omnes econtra

C cum vix parum quid non solum vestimenti, sed etiam cibi ac potius Christo in paupere tribuant, potentibus tamen etiam accepta mutuo dispensant: quod videlicet non est charitas, sed effusio. Nam recte charitas solis indigentibus est expendenda; et non solum amicis, sed etiam inimicis beneficia. Porro autem sicut haec vita media est inter cœlum, quo soli boni consistunt, et infernum quo soli mali traduntur, sic utriusque partis cives indifferenter habet. Unde utraque generatio vel temporalibus bonis pariter utitur, vel malis pariter affligitur, diversa tamen fide, diversa spe, diverso amore, donec ultimo iudicio separantur, et percipiatur unusquisque suum, finem cui nullus est finis. Quia seriem vero verborum qualitercumque digestam ad hoc usque deduximus, ut has generationes, licet in prosperis et adversis communiter procurrentes [percurrentes], tamen pro diversitate meritorum diversos fines habere dixerimus, librum hunc istic finiamus.

LIBER SECUNDUS.

Dies præstituti jam fluxerant, et gaudebam, fateor, quod sub occasione brevis temporis vestræ jussionis

munia licet brevitate concludi; quandoquidem stulto genus consolationis est, ut si tacere nescit,

vel parum loquatur : cum repente solito brumosior hiems ingruit, illasque sui dieculas ita inasperavit, ut plus de aprico quam de itinere nobis cogitandum videretur. Tum vero partim predictæ hiemis inclemens, partim sanctorum qui instabant dierum reverentia, dominus abba interim iter nostrum remorari concessit. Lectis tamen quæ jam digesta erant, et paucis contra eos qui pravorum deteriorantur exemplo, repertis, placuit aliqua adhuc subrogari. Verum ego non satis confidam, quod hoc saltem audiè dignentur, quippe quolibet, nec sanctum Evangelium ut oportuerat revereri : tamen ea spe jussionem aggrediar, ut in agere testimoniorum, quo superbi filii juxta præceptum Moysi lapidandi sunt, vel lapillum me gaudem jactassis.

I. Boni igitur, ut dixeramus, nunc mala quilibet vel bona cum malis hominibus sentiunt, licet his asperius et frequentius mala patientur, bonis vero restrictius utantur. Qui tamen sic et prosperitate et adversitate utuntur, ut in rebus prosperris sit eis consolatio, ne frangantur adversis, et in rebus adversis exercitatio, ut non corrumpanter prosperis. Malis vero ad hoc cupiunt habere securam vitam, ut perditis sinceris moribus, remota omni molestiarum asperitate defluant. Neque enim propterea cupiunt habere pacem, et omni genere copiarum abundare, ut his bonis bene utantur, hoc est honeste, sobrie, temperanter, pie; sed ut infinita varietas voluntatum insanis effusionibus exquiratur, secundum rebus ea mala orientur in moribus, quæ et quotidianis effusionibus sufficient, et per quas pauperiores sibi subdant, quos ad clientelas sui fastus obsequentes habeant : quibus ipsi pauperiores causa saturitatis libenter se subdunt, et hos quibus prævalere non possunt, per eorum, quibus adhaerent, sudaciam violenter opprimunt : hinc propter hujuscemodi satellites, et eos quorum patrocinio tuentur, scriptum est de utroque malo divite : *De lateribus ejus a ruina dependet* (Job xv, 27). Jam vero in tali satellitio supra impune multiplicantur, convivia lata frequentantur, ubique libuerit et potuerit, die noctuque luditur, bibitur, vomitur, diffiluitur, saltatur, cum scriptum sit : *Vae his qui morantur in vino* (Prov. xxiii, 30). Et item : *Noli esse in convivio potatorum* (Prov. xxiii, 20). Et : *Vae his qui carnes conferunt ad escendum* (*Ibid.*). Et item : *Ducunt in bonis dies suos* (Job xxi, 13). Quibus utique timendum fuerat, et inter pocula cogitandum hoc quod illic sequitur : *Et in puncto ad inferna descendunt* (*Ibid.*). Hincimur in Evangelio per sculneam designantur, de qua Dominus queritur dicens : *Ut quid etiam terram occupat?* (*Luc. xiii.*) quia de quolibet perverso potente pene jam requisitio Deo non est. Postquam enim se perdidit hoc solummodo queritur, cur et alios gravet in mortem. Sicut enim terra sub arbore solis

A radiis privata sterilis est, sic subjecti favoris ejus exemplo depressi a lumine veritatis permanent alieni. Tales vero quicunque justo Dei iudicio frequenter ita deseruntur, ut perversa quilibet potenter faciant, et tamen hic feliciter vivant ; sicut de quolibet eorum Scriptura dicit : *Cucurrit adversus Dominum erecto collo* (*Job xv, 26*), idem in malo opere obstaculum de adversitate non habuit. Et item : *Vidi stultum firma radice* (*Job v, 3*), quasi firma radice stultus attollitur. Quoniam hic temporali felicitati fulcitur, et adversis non eliditur, contra infirmos etiam sine repugnatione prevalet, bene agentibus ex auctoritate principatus sui contradicit, ad majora commoda ex pejori semper actione succrescit, et unde vita viam deserit, inde ad tempus locupletior vivit.

II. Mos est autem non solum malorum, verum etiam bonorum, sed tamen minus perfectorum ; ut eorum intentio vel sensus iuxta hoc quod forte viderint informetur. Nam lata videntes hilarescant, pro tristibus contristantur. Unde fit, ut cum pravorum gloriam cernunt, eadem gloria delectentur et magnum aliquid aestimantes in corde nutent, et ut talia mereantur exoptent. Hinc ipsa Veritas dicit : *Vae mundo a scandalis* (*Math. xviii, 7*). Item Psalmista : *Dum superbit impius, incenditur pauper* (*Psal. x, 2*). Et Job ex voce plangentis Ecclesiæ dicit : *Ad nihilum redacti sunt omnes artus mei* (*Job xvi, 8*). Sicut enim per ossa fortes, sic per artus infirmi quicunque designari solent. Artus ergo Ecclesiæ ad nihilum rediguntur, quoniam ex imitatione pravorum in hoc saeculo crescentium, infirmi quoque deteriores fiunt : videntes felicitatem malorum bona temporalia appetunt, dum presenti prosperitate enervati, Deum, qui vere est, desiderare negligunt. Quod videlicet historialiter expressum est, quoniam cives Babylonis filios Jerusalem captivos abduxerunt, et item, quoniam filii Dei, id est, filii Seth, videntes filias hominum, id est filias Cain, concupierunt eas (*Gen. vi, 2*). Nam et nunc isti exterioris gloriae specie decepti, nimis diligit, quod pulchrum foras viderint. Pulchra autem videtur praesentis vita gloria, quæ in personis pravorum tanquam in filiabus Cain sese infirmorum oculis ad concupiscendum ostentat. Unde, sicut supra dictum est, calix aureus appellatur.

III. In eadem autem gloria maxime divitiae videntur appetendæ. Quia videlicet sanitatem, et vitam, et siti, et fame, et patriam, et propinquos, amicisque, et omnibus omnino que sunt commodiores eas esse pluribus visum est. Et ista sententia non solum terra marique servatur, ut Joannes Chrysostomus ait, sed usque ad ipsas nubes ascendit ac sidera. Quæ videlicet non tam sententia jam est, quam flamma, quæ totum istum vastat orbem terrarum. Et qui extinguit quidem nullus est, qui vero accendant et magis magisque inflammat, omnes. Favent autem huic malo non solum illi qui ab eo capti sunt ; sed et qui nondum videntur illuc ingressi.

Nam et ipsi divites, etiam si totum orbem possibile esset possideri a singulis, adhuc tamen in desiderio ejus arderent. Pauperes vero dum cupiunt divitibus exæquari, insatiabilem concupiscentie rabiem patiuntur, insaniant, et furiunt, et idem morbus diversos singulis generat languores. Et instantum amor pecuniae omnem fatigat animam, ut neque amicitiarum, neque propinquitatis, interdum etiam nec conjugis, aut amori filiorum det locum. Quibus affectibus inter homines nihil præferitur. Hic amor ipso melle dulcior videtur: et cum ei qui manus illi dederint mille foveas paret, expetitur tamen, et desideratur ab omnibus, ac per innumeros labores et mortes letantur se vel ad ejus januam quandoque pertingere. Et si quis eos ad meliora, et ad regnum Dei, quod intra nos est, querendum persuadere tentaverit, refugunt, et insanum putant, et quasi phrenetici ad hoc quod insania suggesti magis se submittunt. Summa igitur aviditate amplexantur umbras, et stringunt ventos, similes videbilet pueris ludentibus, vel certe stultiores. Illi forte turmam verberibus agitantes, vel quemlibet alium ludum per aetatem fragilem delectantes, avelii ab eonolunt. At isti tanto inexeuusibiles sunt, quanto scienter in nihil confidunt, et in cœno ejus tanquam sues voluntari delectant, infeliores utique et turpiores illis animalibus qua cœno vescuntur existentes.

IV. Sed utinam sicut Phineæs anathemate Achar imprecatur, soli illi corruissent, qui secundum principem mammonæ vivere decreverunt: et non etiam filii lucis huic sæculo conformarentur contra Apostolum; sed, quod nimis dolendum est, ipsi filias Cain, relictis bonis celestibus, amplecti gestiunt, id est divicias, delicias, voluptates, obsequias, atque libidines ulciscendi. Qui utinam vel ad Dei comminationem terrorentur, vel quia tunc dixit: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis* (Gen. vi, 3), vel quia nunc dicit: *Fili regni mittentur in tenebras exteriorum* (Matth. xxii, 13). Et postquam semel audivimus: *Ego elegi vos de mundo* (Joan. xv, 19), non demum subjiciam principi mundi; quia nimis necesse est nos esse, aut in mundo quem Deus per Filium reconciliat sibi, aut in eo qui, juxta apostolum Joannem: *In maligno positus est* (Joan. v, 19). Ut enim Hieronymus in epistola ad Ephesios perhibet, mox ut aliquem principes tenebrarum supplantant, suo mundo cui principiantur adnectunt. Viderit ergo qui talis est, quantum sint novissima illius pejora prioribus. Nam ut verbis Joannis ex supra dicto libro utamur, pene sine venia habendi sunt cuncti quos hujus mundi gloria decipit. Cum enim videant apud eam cruenta omnia, periculisque ac mortibus et precipitiis plena, nec si tamen suæ cupiditati frenum imponunt, cumque eam stipari cernant sodalibus pessimis, contumeliis dico, opprobriis, livore, insidiis, criminationibus et pernicio-sissimis curis, metu jugi, timore frequenti, et mille aliis hujusmodi infastis consortibus, velut sanguinem corona circumdari; adhuc tamen amoribus

A ejus insanient; fructum autem in his nullum alium reperiunt, nisi interitum, et perniciem, poenamque perpetuam. Et tamen eadem gloria in contemptu glorie celestis a pluribus amat, atque fit exspectabilis. Idcirco dignum est, ut atrocis judicentur; quippe qui et oblatam Dei gratiam fastidunt, et quod malum non ignorant eligere malunt. Tanta namque est eorum qui decipiunt stoliditas, ut non solum eos ratio nulla ab hoc interitus revocet, sed nec evidens quidem indesinenter pereuntium exempla deterreat. Quin potius cum sciant quod omnes qui ejus umbraticam pulchritudinem diligunt, a mundi primordio eadem gloria fallat, tamen hanc amplexari inexplibili desiderio gestiunt; quæ videlicet illos ita falso jactamine illicit, tanquam foeda meretrix, quæ nigredinem suam suctatis quibusdam coloribus occultat, lascivorum oculos capiat. Cum igitur perfecti boni malis admisti sunt: ita juxta Psalmista vocem, discunt operam eorum, ut illud impleatur quod dictum est: *Væ mundo a scandalis* (Matth. xviii, 7).

V. Quisquis vero sanum sapit, oportet ut pravorum gloriam ex fine consideret, qui sicut in Morali libro iv disputatur, eo atrocis in tormentis obruntur, quo altius in peccatum elevantur. Transit quod extollitur, permanet quod punitur; honoranter in via, in perventione damnabuntur; et quasi per amena prata ad carcerem pervenient, dum vita præsentis per prospera ad interitum tendunt. Et quidem boni cum quoslibet gloriosos aut mori aut de honestari consciunt, quia humana gloria nihil sit cum genitu fateri solent dicentes: *Ecce quia nihil est homo* (Job xvi, 8), quod nimis rectius dicent si tunc interitum cujuslibet potentis cogitarent, cum eum in flore prosperitatis vident. Tunc namque considerandum est quo cursu felicitas transvolet, cum ante humanos oculos quasi permanens pollet. Nam gloriam morituri nihil esse in ipsa jam morte pensare pravi quilibet possunt: tunc enim ei etiam derogant qui hanc et usque ad mortem sequentes amant. De his atque eorum imitatoribus scriptum est sub tipo scilicet illius præ generationis: *Longe fiant filii ejus a salute, et conterantur in porta* (Job v, 4). Porta est ultima dies iudiciorum, quia per ipsam intratur ad regnum. Stulti igitur vel eorum filii, id est, imitatores, ante portam superbiunt, sed in porta conterentur, quia nunc prosperantur, sed in iudicio serientur. Qui enim tunc renuit Deum per disciplinam habere patrem, malens esse filius hujus regni, tunc per adjutorium habere non merebitur erexitorem, sed in porta conteretur. Sane quisquis vel de ultraque generatione, vel de utroque gradu vite hujus amore captus est; partibus ejus faret, et dehortatorium verbum non liberetur ausculat.

VI. Sciendum vero est quod eadem genera sic mista sunt, ut in quibuslibet fidelium gradibus procurrere pariter inveniantur: quoniam quonsque ventilabrum judicis agitetur, grana cum paleis ne-

cesser est in area praesentis vitæ simul contineri. Porro contra eos abhinc agitur, qui factis seculo fidem servantis mentiri Deo per habitum religionis noscuntur. Si igitur infirmi fideles in seculari habitu pravorum deteriorantur exemplis, non utcumque mirum est; sed hoc omnimodis execrabilius videatur, si religionis professores, quibus, ut ait Apostolus, *Eloquia Dei credita sunt (Rom. iii, 2)*, carna-libus desiderii contigerit ancillari, relictis coelestibus terrenis inhibare, contempto Deo mammonæ servire. Quod quan exsecrabil sit ipsa propheticæ sermonis invectio palam demonstrat, quæ Deus communiquer dicens: *Si fornicaris tu Israel, non delinas tu saltem Iuda (Ose. iv, 15)*. Decem namque tribus filiorum Israel a domo David, quondam ad idolatriam recesserunt; attamen tribus Iuda, tanquam in domo David consistens, divinæ servitutis cultum diutius retentavit. Per decem ergo tribus multitudine secularium, per unam vero numerus ecclesiasticorum, qui brevior est, exprimitur. Quantumlibet autem seculares tanquam illæ decem tribus a divinis legibus exhortitantur, ministri tamen Ecclesiae tanquam tribus Iuda Christo debuerant inherere. Namque de illis decem tribibus, veluti de his qui nunc verbo non opere fidem tenent, est illa Dei querimonia dicentis: *Adversatrix Israel abiit, et fornicata est sibi (Jer. iii, 8)*. Et statim, ut ecclesiasticos, qui imitatione secularium deteriorantur, exprimeret, qualiter per exempla Israelitarum domus Iuda ceciderit, subdit dicens: *Et vidit prevaricatrix soror ejus Iuda, quod macchata esset adversatrix Israel, et quod dimissem eam, et dedissem ei libellum repudii: non timuit; sed abiit, et fornicata est etiam ipsa (Ibid.)*. Quæ omnia nunc implentur, cum ad imitationem carnalium ministri Ecclesiae devolvuntur; cum similiter eos superbia erigit, avaritia tabefaciat, voluptas dilatat, malitia angustat, ira inflamat, discordia separat, invidia exulerat, luxuria inquinans necat. Et item ipsi per quos secularis corrigi debuerant, eos ad contemplationem mandatorum Dei per sua mala exempla instigant. Et cum debuerant lucere, ut ait Apostolus, in medio nationis prave, ut eos resplendere facerent, magis illorum exempla sequentes tenebrescant, ut scriptum est: *Erit sicut populus sic sacerdos (Isa. xxiv, 2)*. Sed solerter intuendum est, quod ex voce Dei dicitur: *Quia sic dimisi eam; et quod additur, dedi ei libellum repudii (Deut. xxiv, 3)*. Nam vel quoslibet seculares, quasi Israelem, vel quoscumque in habitu religionis positos, quasi Judam tunc Deus dimittit, cum eos, ut scriptum est, secundum desideria cordis eorum sinit: sed cum eos securitas post culpam sequitur, cum nulla disciplina vel increpatio ad cor suum revocat, etiam libellum repudii accipiunt, ut tanquam conjux adultera a conjugione Domini separantur, et quod volunt fa-

(667) *Monasticum schema, videlicet cucullam. Sic Petrus Venerabilis lib. ii. Mirac. c. 23, ubi de Mattheo Clun. monacho qui fuit et Albanensis episcopus,*

PATROL. CXXXIII.

A ciant, quatenus ad æternâ supplicia profundius rnant. Unde necesse est ut vel istos, vel illos tunc consideremus amplius miseriiores, quoniam eos conspicimus in culpa sua sine fl. gello derelictos, et quanto post iniquitatem prosperantur, tanto perditioni proximiores. Hoc in duodecima Ezechielis Homilia.

VII. At superiori libello, cum de violentis loquremur, cum superbia et luxuriam commemoravimus, de malitia tacentes. Hi ergo qui post professam religionem ad carnales nequitias devolvuntur, primo per superbiam capiuntur. In qua, ut scriptum est, *Omnis perditio sumit initium (Tob. iv, 14)*; que eis maxime per hoc subrept, quia dum redditibus Ecclesie, vel donariis fideliū ditati incassantur, recalcitrant, et quia in labore hominum non sunt, tenentur ideo superbia: deinde plenam manu habentes vitium illius purpurati divitis incurvant, quotidie videlicet splendide epulari, et cultiori vestibus gestientes pompari. Tum quoque suæ professionis oblitæ luxurie manus tradunt. Apud quos utique, juxta illud comici, *Venus frigaret, si Cere et Baccho non abundasset*. Cujus ruinæ descensionem ipsa quoque membrorum monstrat positio, cum videlicet cor viri superbia tumet spiritus, deinde venter, postremo genitalia colloquuntur. Superbia est spiritus, reliquæ duæ carnis. Quæ duæ postquam hominem illexerunt, eo difficilius deponuntur quo dulcissimuntur. Jam vero hi tales contra Apostolum secundum carnem viventes de corpore nobilitate gloriantur: qui si pro certo Dei filios se es et crederent, nunquam post divinos natales nobilitatem admirarentur terrenam: et cum scriptum sit: *Ne gloriaris in vestitu unquam (Eccl. xi, 4)*, isti quod audient faciunt. Nam genus quidem vestimenti, quod religioni dedicatum est, penitus propter humanam reprehensionem abjecere erubescunt, colores tamen et mollitiem studiose querunt: quamvis nonnulli etiam abbates, ut apertas etiam inimicitias inter se et sanctam regulam protestentur (667), monasticum schema, videlicet cucullam, induere designantur. Et certe sicut in libro Geronticon dicitur, eadem datur gratia in monachico habitu, quæ et in aliis baptismo. Et sicut beatus Hieronymus in epistola ad filiam Mauricii perhibet, grandis divinae gratiae contumelia est mundani et secularis ornamenti prefatio, et crimen est post chrismatis sanctificationem cujuscunque specie terrene creature caput vel corpus ornari, quod jam celesti splendore refulget. Illo dives quem ad magnam exprobationem Christus ornatum purpura et byssos commemorat, non legem aut prophetas adulterat, et tamen de appetitu vestium vituperatur. Istis ergo quid in judicio dicturus est idem Christus, quoniam etiam monachi atque sanctimoniales hoc appetunt, quod non solum a laicis, verum etiam ab eorum conjungibus apostoli loquuntur: « Suo, inquit, quo nunquam a monacho caruerat, cilicio prius, dehinc monachali cuculla vestitur. »

prohibent? Unde Petrus: *Quarum, inquit, sit non extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus; sed qui absconsus cordis est homo* (I Petr. iii, 3, 4). Et Paulus: *Mulieres similiter in habitu ornato, cum verecundia et sobrietate ornantes, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ueste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes castitatem, et bonam conversatio- nem* (I Tim. ii, 9, 10).

VIII. Si ergo sic a conjugatis inhibetur, quantum nefas es, hoc aut sancti-habitus viros, aut sanctimoniales appetere? Sanctus Germanus ad Genovefam inter alia: Si, inquit, seculi hujus vel exiguis decor tuam superavit mentem, aeternis et cœlestibus ornamentiis carebis. Hinc dominus Martinus brevi quidem, sed magni ponderis sententia, mulieris honestatem complexus: *Summa, inquit, virtus est mulieris nolle videri.* Cyprianus episcopus de virginibus sic ait: Serico et purpura induite Christum induere non possunt; auro et margaritis, et moniliibus ornatae, ornamenta cordis et corporis perderunt. Quod si Petrus, inquit, mulieres admonet coercendas, que excusare soleant cultus suos per maritos: quanto magis id observare virginem fas est, cui nulla ornatua sui competit venia, nec derivari in alterutrum possit mendacium culpa, sed sola ipsa remaneat in corpore? Sed quaz ejusmodi sunt, non sanctam illam vocem beati Cypriani recipiunt, quin potius irritam faciunt fidem Christi, et scorbutorum oculis se magis comunt. Qui scilicet scortatores, ut ait beatus Hieronymus in epistola ad matrem et filiam, quando audent uxores Christi sponsas frequentius respectant: loquuntur nutibus, et quod minus licet arduentis affectant. Minus, inquit, licet, quia quanto detestabilis est infringere sacrosanctam quam plebejam dominum, tanto celestius est sponsam Christi quam uxorem proximi violare. Certe cum una ex duabus sororibus viro conjungitur, et illi fidem servat; cur altera, que Christo despontatur, eamdem ei reverentiam non custodit? Verum ut in eadem epistola sequitur: *Iste nitidulus vestiuntur, oblite quod Christus in Zacharia sordidis vestibus legatur induit.* Siquidem istis pulchra uestis anime lascivientis indicium est: per terram trahitur ut statuta procerior videatur, de industria dissuitur, ut aliquid appareat quod amet. Calcei nigelli et nitentes stridore suo oculos lascivos in seuos excitant appetitius. Capilli parum deflouunt, et recolliguntur. Collum et guttur deflorente palliolo casu nudatur, et quasi videri voluerint operire festinant. Hæc Hieronymus. Plura referre pudet. Sed in his omnibus et hujusmodi, non secundum filium virginis, sed secundum veterem hominem ambulant. Nam, ut ait Job, omnis istorum, vel istarum dulcedo, vermis. Licet enim in hac vita superfluo cultu carnem ornari gestiant, illud tamen libri Ecclesiastici restat, quia *vestietur pannis dormitatio* (Prov. xxiii, 21). Et ut in eodem item dicitur: *Qui se jungit fornicariis erit nequam, putredo et ter-*

mis haereditabunt illum, et tollentur de numero anima ejus (Eccli. xix, 3). Bona vero cœlestia sponsi, quæ pro his emendicatis perdunt, aeterna sunt, et talia sunt, ut adhuc nec ad Pauli quidem auditum pervererint, nec ad cor ejus ascenderint, quamvis ad paradisum raptus fuerit.

IX. Etenim pulchritudinem corporis certis quibusdam et naturalibus terminis Deus clausit; animæ autem pulchritudinem liberam fecit, et nulla sub necessitate conclusit. Nam etsi etiam corporei decoris potestatem Dominus in nostro permisisset arbitrio, sollicitudo nobis imminaret superflua, atque in his que nihil prodessent omne vite nostræ tempus occuparemus. Ex quo cultus animæ necessario neglegretur. Quippe qui etiam nunc, ubi nulla nobis potestas est conferendi aliiquid corporis decori, hoc tamen agimus, et hoc studemus, ut speciem corporis omnimodis excolamus, dum colorum fucis, vel compositione crinum, vel oculorum rotatu, vel varietate vestium, diversisque aliis et exquisitis conserve aliiquid, ut dixi, decori corporis cupimus; sed quanto magis conveniebat nobis, ut ad cultum animæ operam daremus? Nam corporea pulchritudo in pelle solummodo constat. Nam si viderent homines hoc quod subtilis pelle est, sicut lynxes in Boetia cernere interiora feruntur, mulieres videre nausearent.

Iste decor in flagitate, et sanguine, et humore, ac felle, consistit. Si quis enim considerat que intra narcs, et que intra fauces, et que intra ventrem lateant, sordes utique reperiet. Et si nec extremis digitiis flagma vel sterous tangere patimur, quomodo ipsum steroris saccum amplecti desideramus? Auctor quippe naturarum Dominus, licet multa dignitate hominem condiderit, tamen in hac corruptibili vita plura nos pati permittit, per quæ superbiam carnis retundat. Inde est quod pilus hominis in cibo vel potu repertus magis fastiditur; et pulices de pulvere emergentes, minus quam pediculos, qui ex humore corporis nostri prodeunt, super nos videri abhorrenus. Ut autem noverimus quod ipsa qualisunque sit pulchritudo corporis, non de carne, sed de anima est, pensemus quam delectabile sit cadaver hominis, quin potius quantum horrorem videntibus se incutiat. Anima quippe pulcherrima recedente, pulchritudo quam carni deederat tota recedit. Sed isti vel ista qui auctori turpitudinis se superbiendo submittunt, nihil secundum religionem fidei nichilque secundum rationis honestatem discernunt, et idecirco sola que carnis sunt sapiunt, non que spiritus Dei.

X. Antequam fides Christi claresceret, antequam mundus alteram vitam sciret, ubi vel aeternum regnum pro bonis, vel aeterna gehenna pro malis recipitur, non valde mirum erat si se mortales mundialibus illecebris substernebant. At nunc cum non solum per omnes sanctos ab origine mundi praelatos, sed etiam per se ipsum Dei Filius de virginibus ab eisdem illecebris nos compescat, et ad coelestes delicias tantopere appetendas persuadeat,

mira est, vel potius misera haec nostra dementia, ut eligamus emendatis et egenis pruritibus ad modicum letari momentum, magis quam in omni moda gloria sociari sanctis in eternum. Sed quid fieri? utique quod Iudex ipse comminatur dicens: *Qui contemnunt me, erunt ignobiles* (*I Reg. ii, 50*). Et item: *Desperistis omne consilium meum, et vocavi, et renuius. Ego quoque in interitu vestro ridebo. Cum irruerit repentina calamitas, quando venerit super vos tribulatio et angustia. Tunc invocabunt me, et non exaudiam, eo quod exosam habuerint disciplinam* (*Prov. i, 25-29*). Sed, ut item scriptum est, sola vexatio intellectum dabit auditum, quia videlicet cuncta que nunc in Scripturis audiunt, que quasi non intelligent, contemnunt, donec per tormenta puniri incipient, tunc ad memoriam reducent, tunc mens eorum exstenuat, tunc infrustuose paenitentie ignibus se inflammat. Qui, ut scriptum est, *utinam, dum licet, intelligerent, ac novissima proriderent* (*Deut. xxxii, 29*). Alioquin tale est ac si alicui proponatur utrum velit, per brevem quidem, sed petrosam viam paululum incedere, et ita inter regios pueros ad regale prandium intromitti? an magis velit cum currvis et damnatis per floridum pratum ludendo pergere, et ad finem prati mortem subire? Ille vero non finem, sed qualitatem itineris cogitans eligat magis suavem viam, per quam citius veniat ad horrendum exitium. Iste sane nonnulla bona faciunt, ac interdum vivere secundum disciplinam proponunt, sed semper ad consueta mala replicantur. Esse quippe humiles volunt, sed sine despectu; esse contenti prosperis, sed sine necessitate; esse casti, sed sine maceratione corporis; esse patientes, sed sine contumelias; adipisci virtutes querunt, sed consequi non possunt, quia labores eorum refu-
giunt. Unde bene scriptum est: *Involuta sunt semita gressuum eorum* (*Job vi, 18*); quia virtutum studia aut non appetunt, aut si appetierunt, fracti in suo conamine, non ea consequuntur. Hinc item: *Vae peccatori ingredienti duabus viis!* (*Eccli. ii, 14*)

XI. Nulla lex olim præter naturalem stupra colibebat, et tamen tanto studio resecabatur, ut rex Abimelech diceret: *Poterat alius coire de populo cum uxore tua, et induceres super nos grande peccatum* (*Gen. xxvi, 10*). Et Thamar, quæ de Iuda conceperat, flaminis adjudicata est, eo quod in viduitate moechata videretur. Lucretia quoque gentilis Romæ matrona, cum esset a Tarquinii filio violenter oppressa, patruo suo ac viro facinus ad hoc patefecit, ut stupratorem persequerentur; porro ipsa confusionem non sustinens, seipsam interfecit. Et, ut ad sanctos veniamus, Job sine legali præcepto inter gentiles degens ait: *Pepigi fædus cum oculis meis, ne quidem cogitarem de virgine* (*Job xxxi, 1*). Non solum subaudis de alterius conjugi, gentiles itaque sic etiam sine lege. At iste Christo desponsatæ sunt, quibus et vii ad injuriam sponsi irretractabiliter se inserunt, et ipsæ eis impudenter se ingerunt. O quales istæ lampades obviam sponso!

A tenebuntur certe pocula plena, sicut in Apocalypsi legitur, fornicationum. Item Job ait: *Si deceptum es cor meum super mulierem* (*Job xxxi, 9*). Qui ut magnitudinem tanti facinoris ostenderet, subjunxit: *Quam enim partem haberet in me Deus desperare?* Et illos quidem sola vis naturalis legis coercedat. At nos multis et validis conditionibus ligaremus, si omnino infrenes non fuissemus. Nam ut de multis pauca perstringam, Christus jam de Virgine natus est, ut exhibeat sibi sponsam non habentem maculam aut rugam, sed virginem, ut ait Apostolus, et castam. Jam levavit signum crucis in nationibus, et protestarius dicens: *Qui non bajulat crucem suam quotidie non est me dignus* (*Luc. xiv, 27*). Crucem vero bajulat, qui corde et corpore castus carnis curam in desideriis nequaquam facit. Quomodo igitur crucem bajulat qui carnem suam a concupiscentiis non crucifigunt? Apostolus enim cultores ventris, non portatores, sed inimicos ejusdem crucis appellat. Nos parentes nostri, sicut Abraham obtulit Isaac, et Anna Samuelem, Deo in sacrificium obtulerunt. Nos templum Dei quod esse ipsi debuimus violantes, et oblationem ejus communiantes idem nosmetipos, in fermentum conversi sumus. Naaman Syrus in tantam habuit reverentiam locum in quo nomen Dei invocabatur, ut de Israel terram cum burdonibus portaret. Nos in atris ecclesie consistentes, in terram sanctorum, juxta quod propheta plangit, iniqua gerimus: *In terra sanctorum, inquit, iniqua gessit* (*Isa. xxvi, 10*). Sed sequitur: *Ideo non videbit gloriam Domini* (*Ibid.*). Vox ad Moysen: *Locus, ait, in quo tu stas, terra sancta est* (*Exod. iii, 5*). Qui etiam non est ausus respicere contra ignem, et ecce plus est in altare, ad quod nos impure et irreverenter accedimus. Nam ignis ille non erat Deus, sed creatura, ex qua vox Dei resonaret; hic vero corpus Christi est, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis. Verum quia de sacri loci reverentia sessa occasio præbet, dicendum videtur quid ante hos annos in Carrilocensi monasterio contigit. Quidam vassus nomine Richerius ibi metu inimicorum confugerat, qui in cella, quæ ecclesie adhæret, nocte dormiens cum uxorem suam cognoscere vellet, ita sicut canis eidem inhaesit, ut nullatenus ab ea divelli posset. Cum igitur se ita teneri sensisset, siccum clamavit, rumor subitus increpuit. Accurrerunt omnes. Illi tam metu quam verecundia vehementer confusi sunt. Monachos vocari fecere, quanta potuerunt munera loco sancto dederunt. Cum diu esset a monachis oratum, sibi redditi sunt. Filium ejus, et fratres ego novi; ab his qui interfuerunt hoc audivi. Sicut autem ipsa res edocet, complexus conjugum, quia licet erat, temporaliter punitus est ob illicitam illius sacri loci presumptionem, ubi gerebatur. At vero incestorum in sanctis locis patratus ob hoc in praesenti minime plerunque plectitur, quia tantum est, ut non transitoria, sed æterna ultione feriri debat. Econtra vero quantum sacrati loci reverentia prosit, hoc salis valet exemplo parvideri. Quidam

rex Longobardorum, sicut in ejusdem gentis historia legitur, in cœmitorio cuiusdam ecclesie sancti Joannis sepeliri se fecit, hæreticus tamen perseveravit. Cuius tumulum quidam sur effringens, ornamenta cum quibus, ut rex, sepultus fuerat, asportavit: eidem vero sanctus Joannes per visionem dixit: Cur aius es corpus ipsius hominis contingere? fuerit licet non recte crevens, tamen mihi se commendavit. Quia ergo hoc facere presumpsti, nunquam in mean basilicam deinceps ingressum habebis. Quod ita factum est: Quotiescumque enim voluisset beati Joannis oratorium ingredi, statim velut a validissimo pagili guttur ei seriretur, sic subito retro ruebat impulsus. Si ergo reverentia sancti loci contra violatorem sepulcri illius hæretici sanctus Joannes ita indignatus est, quantum putas et Deus et sancti ejus irascunt adversus quemdam qui sancta loca quoilibet modo communiuat? Totus mundus sancta Scriptura, quæ nos peccare prohibet, illustratur. Totus Dei testibus, qui hanc observaverunt, plenus est: de quibus, ut supra dicitur, ait Job: *Insauras testes tuos contra me* (Job x, 17). Scilicet quia tot in iudicio testimonium contra nos dabunt, quot legem Dei, quam nos contemnimus, sine precepti etiam constrictione servaverunt. Igitur tot cause-frenare nos debuerant, videlicet et fodus imitande castitatis, quod cùm suis militibus filius virginis tanquam dux et prævius inilit, et conditio portandæ crucis, et consecratio, quia vel a parentibus, vel a nobis Deo initiamur, et professio sancti propositi, sed et locorum reverentia sacratorum, et vicinitas tante maiestatis, quæ in altaris mysterio continetur, nec non et Scripturarum auctoritas divinarum, atque tantorum et ante legem et post legem exempla sanctorum.

XII. Constat autem etiam nunc post redempcionis gloriam illa sententia, qua dicitur, *qui omnia caro prona est ad malum* (Levit. xvii, 14). Licit enim filius virginis ad hoc apparuerit, ut opera diaboli destrueret, et libidinem, quam patriarcha Jacob, filium plangens, feram pessimam vocat, a suis dilectoribus truncaverit: adeo tamen adhuc in silvis nostrarum cogitationum eadem bestia sœvit et fremit, ut vix reperias qui naufragium pudoris tutus evadat. At vero cum ipse filius virginis respicit terram cordis nostri, et facit eam tremere, et dicit fluctui cogitationum carnalium tanquam mari: *Huc usque procedes, et hie confringes tumentes fluctus tuos* (Job xxxviii, 11): resipiscit quisquis illuminari meruerit, et aeternam gehennam, quam in agonio [matrimonio] voluntatis comparat, sollicite contremiscit. Sed si consideraverit quod Apostolus fornicationem jubet fugere, et quod Jesus ab eo, quem sanaverat, non possit in turba reperiri, et quod sanaturus alium de turba seorsum hunc apprehenderit, et ob hoc a turba viatorum et pessimis complicibus, tanquam a Sodoma cum Lot profugere voluerit, et aliorum, quo forte peccanti libertas aliquatenus refrenetur, secedere voluerit: mox omnes quasi diaboli satellites contradicunt, loci sui desertorem appellant, cum tamen

A si pro temporali honore quolibet adipiscendo quovis discedere voluerit, favent omnes, et adhortationem, vel etiam munerum adminicula præbent; et non desertorem, sed suæ humiliati provisorem censem.

Et certe locus fidelium paradisus est, vel quilibet aliis, quo tutius via, qua ad paradisum redditur, teneri potest. Quem locum toties descriimus, quoties peccamus. De illa desertio: nemo queritur; ista vero ob id opponitur, quia dum praesentia corporalis in illo tali diligitur, quantum ejus anima peccando supernis oculis absentetur, omnino non curatur. Nec mirum si Ægyptii filios Israel ne Deo servire possint impediunt. Sane postquam communis Dominus, cui prorsus ubique servitur, Pharisæos redarguit, eo quod nec ipsi intreut, nec alios intrare

B sinant: saltem hac increpatione coerciti suas contradictiones debuerant isti refrenare, et vel Ægyptios imitari, qui divinæ formidinis pavore concussi, non solum dimiserunt Israel, sed etiam ornamenta præstiterunt. Quod quidem et isti dehortatores facere solent, illis donataxat qui pro aliquo temporali commodo discedunt, quos, ut supra dictum est, non desertores putant, sed suæ salutis provisores. Scriptum quippe est: *Vos qui in Austro habitatis occurrite sitiensi cum panibus* (Isa. xxi, 14). Ac si dicetur, eos qui charitatis ardore servetis, ei, qui Dominum fontem vivum querere nititur, adjutorium præbete. Verum si Jacob ad patrem redire cupiens obstinationem Laban redditum ejus impedire molientis deprehendit, oportet ut hanc clanculo fugiens, vel humano consilio frustretur. Hoc est enim prudentem esse sicut serpentem, qui vulneri caput maxime subjicit; si te eo subducas, ubi caput, quod Christus est, conservare possis. *A domesticis ius*, inquit, *cave* (Eccli. xxxii, 26). Si ergo dixerint: Necessarius es confratribus vel propinquis tuis: respondebis: Bonum est visitare pupilos, ita tamen ut immaculatum te custodias ab hoc seculo. Et Apostolus Jesum sequi jussus, nec patrem sepeliri permittitur quidem. In libro septimo Collationum Joseph eremita sufficienter edisserit quod ille fidem suæ professionis rectius servat, qui se ad eum locum contulerit, quo Dominicæ fidei præcepta plenius adimplere potuerit. Et revera quale esset, si quis naufragium dehortaretur, ne vel tabulam arriperet, vel si ramum truncaverit, quem forte manu de gurgite-emergens apprehenderit, vel certe si ei qui ceciderit suadeat, ut postquam semel corruit, ibi deinceps jaceat, cum Psalmista dicat: *Nunquid qui cadit, non adjicit, ut resurgat?* (Psal. xi, 9.)

D Et utinam saltem tali horrore locum ubi anima corruit execraremur, tamque pertinaciter ab ejus lapsu resurgere conaremur, ut videlicet illum vitaremus ubi corpore labimur. Hoc contra eos dictum sit, qui desertores appellant illos, qui locum, ubi peccandi libertas est, derelinquentes, tuti Deo famulari desiderant.

XIII. Sed ut ad filias Sion delicasas redeamus, quæ in Isaia propter mollitatem non filii, sed filiae no-

minantur, et erecto collo compositeoque gradu incedere notantur: Durum est, inquietum, quod jubetur, fragiles sumus, qui et paganorum irruptionibus, et multis aliis angustati pressuris, nequaquam valemus servare propositum: sed si fragiles sumus, humiles per hoc esse deceat. Nam quid superbit terra et cinis? Si oppressi, commessiones et indumenta pretiosa unde suppetunt? An vestis, cui Deus nativum dedit colorem, non valet frigus arcere nisi tingatur? Aut sine concubitu non potest vivere homo? sed forte intolerabilem quis causatur ardorem. Et ubi est illud? Non patietur vos tentari super id quod potestis? (I Cor. x, 13.) Respondeat sanetus Hieronymus excusationibus in peccatis. Dicit enim in epistola ad Demetriadem: Neque enim alia causa facit difficultatem bene videndi, quam longa consuetudo peccandi quae nos ita tenet addictos, ut quamdam vim naturae videatur habere. Mirarum cum non nobis desidiosis, sine labore, quasi ab alio sanctitas conferatur, qui nullam boni consuetudinem fecimus. Malum namque vetus impugnat voluntatem novam; quidquid primum in te institueris, hoc manebit. Quapropter usus inolevit ut puer vel puerilla spiritualibus studiis manciparentur, priusquam secularibus blanditiis illicerentur. Sed orobr dolor! iniquitate jam superabundante, res in contraria versa est: schola virtutum facta est amphitheatrum vitorum. Ibi vitia discuntur magis, ubi disnesci debuerant. Quid, quod tergiversamur, et naturae fragilitatem opponimus Deo, quasi nesciat illae quales nos fecit, et oblitus nostrae humanae fragilitatis imposuerit homini mandata quae ferre non possit? O cecacum insaniam et profanam temeritatem! Dupliciter quippe Deum videtur incusare. Neque enim justus qui posse dedit, impossibile aliquid imperare potest; neque qui pius est, hominem condennaret pro his quae vitare non potest. Et quomodo staret quod ipse perhibet: *Jugum meum suave est?* (Matth. xi, 30.) Hanc itaque justo iniquitatem, nec pio crudelitatem ascribamus.

XIV. Quid autem sit, quod plerique nec resistendo vitiis contraire possunt, Psalmista requisitus insinuat, nam quasi de sola matre vitorum sollicitus ait: *Veniat mihi pes superbia* (Psal. xxxv, 12). Et quod ipsa totius ruinæ causa et occasio sit subdendo manifestat, dicens ibi idem: *In superbia ceciderunt, qui operantur iniquitatem* (Psal. xxxv, 13). Qui igitur operatur iniquitatem foris, prius per superbiam corruit intus. Quo contra electi deo dicunt: *Qui docet nos super jumenta, et super volucres casii erudit nos* (Job xxxv, 11), quia videlicet dum eo inspirante cogitant quid sunt, nec eos fragilitas carnis velut jumenta dejicit, nec in superbia spiritus quasi volucres elevat. Qui enim carne labitur in luxuriam, more jumenti prosternitur: qui mente extollitur, quasi alta petit ut avis. Si enim pie spiritus sub Domino premitur, ut supra dictum, illicite carcer super spiritum non elevatur. Quod si

A ille auctorem superbiendo contemnit, jure et a subdita carne contemnetur. Ergo virus libidinis de radice, et de merito nascitur elationis. Quod cum ita sit, tunc anima per originem culpa more jumentorum in luxuriam cadit, cum superbendo more volucrum ultra quod debuit elevat. Hinc est enim quod vel is qui stare videbatur cadit, vel is qui lapsus est, resurgere nequit. Hinc est itaque quod longa continetia repente solvit, et plerumque virginitas in senili aetate vitiatur. Sic elatio nimirum debet fieri: ut qui se superbendo ante oculos Dei extollunt, usque ad jumentorum similitudinem foris devolvantur? Qui ergo vitiis resistere cupit, sub potenti manu Dei humilietur.

B XV. Annon in luxuriosis jumentorum similitudo est? Annon sic equus et mulier intellectu carent, qui sperant, vel potius sperare se fingunt, quod carnis concubitus ad sanitatem prostricti corporis? cum propheta dicat: *Sana me, Domine, et sanabor* (Jer. xvii, 14). *Domino sperans non infirmabor* (Psal. xxv, 1). Quod ita de sanitate mentis intelligitur, ut tamen de sanitate carnis non negetur. Et enim econtra nihil ita carnem debilitat ut luxuria, unde Hieronymus ait: Cito senescunt quae juxta viros sunt. Qui destinati apud gentiles erant vel ad braevum currere vel in theatro luctari: ne polluti per somnum viribus enervarentur, plumbeas laminas circa inguen adhibebant. Sed istis, ut prophetaz ait, fornicationis amor abstulit cor; quippe qui nec hoc ipsum intelligent per sacram Scripturam quod pagani noverant per experimentum. Christius namque jubet ut pro salute animæ tradatur corpus, isti econtra pro salute corporis tradunt animam. Cum quidem hoc magis detrimentum sit ipsius corporis. Nec mirum si is, qui diligit iniquitatem, odit animam suam; aut si is, cuius deus venter est, et qui sequitur avaritiam, quae est idolorum servitus, salutem carnis cum Dei contemptu tanquam idolatria requirit. Qui perverso ordine colunt carnem, quae non prodest, quicunque et negligunt spiritum, qui vivificatur, revera vani et mendaces filii hominum, populus Gomorrhæ, ut ait Isaías, cultores vestium; cum Deus per Ezechielem queratur, quod in superbia ornamenti ipsius utantur. Qui etiam, sicut Josephus Judæos ante excidium fecisse commemorat, vestimentis exoticis induuntur. Nam de his Hegesippus referit, quia tunc feminis utebantur, et mutilabant sibi barbas, atque suas facies more meretricum dealabant. Hi vero priscum imitantes morem, et novellas quasdam species in habitu assumentes, eodem se spiritu libidinis afflatos esse docent; cum Deus communetur quia visitabit super omnem qui indutus est ueste peregrina.

C XVI. Sed erubescamus aliquando vile subsellium libidinis esse: novemus nobis novale, ut ait propheta, quia tempus querendi Dominum est, resistamus diabolo, et fugiet a nobis. Audiamus beatum Hieronymum, qui brevitatem hujus vita arguens dicit: Esto, vita nostra mille annis tendatur, ad

extremum totius etatis diem veniamus. Cum ergo A xlviij, 10) : id est vocem suam ab increpatione peccati. Dicimus ergo quod possumus, ut nos de prævorum perversitate saltem aliquid dolere monstremus. An non merito dolendum est, quod Christianitas, quæ quanto provectionis est, tanto magis robouri debuit : sic econtra ab statu rectitudinis incuratur, ut ejus religio cuncta defecisse videatur ? Omnes enim festini et præcipites ad malum currimus, et ut Joannes in primo libro de compunctione dicit : Non per unum, sed per omnes actus nostros ad ignem gehennæ festinamus, et tantus divinorum præceptorum contemptus irrepit, ut non solum per mala qualibet opera Deum offendere non metamus : sed hoc ipsum quod de ejus mandatis facere videmur, magis pro vana gloria quam pro illo geramus..... (66*)

destrueret; nos econtra et factis, et vocibus et ipso gestu corporis, quo semper interioris hominis affectus per exteriore produntur, ipsam reedificamus. Ipsi quippe velut empta mancipia subjacemus, et cervices nostras ab ejus iudicribus per Dominicam crucem eruptas, ita nunc eidem subjugamus, ut illi de ipsis bonis operibus serviamus, adeo ut quod dicere pudet, ipsum illud sancti Evangelii verbum, quo dicitur: *Omnis qui se exaltat humiliabitur* (Matth. xxii, 12), cum quadam jactantia legamus. Siquidem beatus Augustinus in libro Confessionum perhibet quia penitentier peccat, qui in divinis responsoriis modulatione magis quam sensu verborum delectatur. Sanctus quoque Hieronymus in epistola ad Ephesios disserit, quod non sunt in Ecclesia guttur, et voces dulci ac theatrali modulatione colendæ, quia Deo non voce sed corde cantandum sit. Nos vero econtra modulatione magis humanas aures quam divinas pensamus : cum ad hoc institutus sit psallendi usus, ut sicut David citharizando nequam spiritum compesceret in Saul, ita cantores modulari quilibet diabolica desideria de cordibus audientium expellant.

XVII. Neque enim hoc dicimus, ut eos si converti voluerint desperemus. Quia igitur divina misericordia præsto est, nostræ conversionis horam semper exspectat, que tantopere parata est ad recipiendum, quantum o utinam ! parati essemus ad convertendum. Sed et de his qui dicuntur non satis confidimus, quod illi fursutes istorum verborum carent, qui candidissimum etiam sancti Evangelii panem fastidiunt. Dicimus tamen eo quod dolentibus quoddam consolationis genus est, si causas doloris sui delatare permituntur, eo quod scriptum est : *Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine* 'Jer.

(66*) Hic desunt aliquot verba.

B xviii, 10) : id est vocem suam ab increpatione peccati. Dicimus ergo quod possumus, ut nos de prævorum perversitate saltem aliquid dolere monstremus. An non merito dolendum est, quod Christianitas, quæ quanto provectionis est, tanto magis robouri debuit : sic econtra ab statu rectitudinis incuratur, ut ejus religio cuncta defecisse videatur ? Omnes enim festini et præcipites ad malum currimus, et ut Joannes in primo libro de compunctione dicit : Non per unum, sed per omnes actus nostros ad ignem gehennæ festinamus, et tantus divinorum præceptorum contemptus irrepit, ut non solum per mala qualibet opera Deum offendere non metamus : sed hoc ipsum quod de ejus mandatis facere videmur, magis pro vana gloria quam pro illo geramus..... (66*)

destrueret; nos econtra et factis, et vocibus et ipso gestu corporis, quo semper interioris hominis affectus per exteriore produntur, ipsam reedificamus. Ipsi quippe velut empta mancipia subjacemus, et cervices nostras ab ejus iudicribus per Dominicam crucem eruptas, ita nunc eidem subjugamus, ut illi de ipsis bonis operibus serviamus, adeo ut quod dicere pudet, ipsum illud sancti Evangelii verbum, quo dicitur: *Omnis qui se exaltat humiliabitur* (Matth. xxii, 12), cum quadam jactantia legamus. Siquidem beatus Augustinus in libro Confessionum perhibet quia penitentier peccat, qui in divinis responsoriis modulatione magis quam sensu verborum delectatur. Sanctus quoque Hieronymus in epistola ad Ephesios disserit, quod non sunt in Ecclesia guttur, et voces dulci ac theatrali modulatione colendæ, quia Deo non voce sed corde cantandum sit. Nos vero econtra modulatione magis humanas aures quam divinas pensamus : cum ad hoc institutus sit psallendi usus, ut sicut David citharizando nequam spiritum compesceret in Saul, ita cantores modulari quilibet diabolica desideria de cordibus audientium expellant.

XVIII. Supra dictum est quia de fragilitate causam, et ob hoc quasi per condescensionem carnes ad eum præsumimus. Sed prædictus Hieronymus in libro contra Jovinianum perhibet quod eus carnium usque ad diluvium ignotus fuit. Postea vero dentibus murmurantium nervos, et virulentas carnes commorari injectas, cum datione videlicet legis quam implere nullus potuit; quando et repudium ad duritiam cordis permisum est. Apostolus docet, quod Deus Pater in Christo Jesu recapitulare omnia proposuit, et ad principium retrahere : ut ipse in Apocalysi : *Ego sum*, inquit, *alpha et omega* (Apoc. xxi, 13), id est initium et finis. Postquam ergo Christus venit in finem temporum, et omega revocavit ad alpha, et extremitatem retraxit ad principium. Postea nec repudium nobis dare permititur, nec comedere carnes, dicente Apostolo : *Bonum est non comedere cagnes nec bibere vinum* (Rom. xiv, 21); sed de vino ad Timotheum scribens ait : *Modico rino utero*

proprietatem stomachum tuum (*I Tim.* v, 25). Modicum videlicet, et proprius stomachum: quoniam ipse Hieronymus ait in epistola ad Ephesios: *Sicut non possumus Deo et mammonae servire* (*Matth.* vi, 24), *sic nequimus spiritu pariter impleri et vino* (*Ephes.* v, 18). Vinum ergo concedit, sed modicum. De carnis nunquam tale reperies. In autem Moralium libro 30 dicitur *quia plerique certaminis ordinem ignorantes, edomare gulam negligunt, et cetera vitia expugnare nituntur*. Sed dum venter non restringitur, simul encte virtutes per carnis concupiscentiam obrununtur. Hinc est quod non aliud quilibet muros Jerusalem, sed princeps coquorum destruxit: *quia venter, dum non restringitur, virtutes animae perdit*. Ea igitur sumenda sunt quae naturae necessitas querit, non quae voluptas gulae suggesta, *quia sicut item in Pastorali scribitur: Toties primi hominis lapsus iteratur, quoties quedam alimenta saluti animae contraria per carnis concupiscentiam sumuntur*.

XIX. Compositus vero incessus cum a religione, tum etiam ab honestate multum abhorret. Sicut enim os juxta vocem Domini ex cordis abundantia loquitur, sic exterioris hominis motus ex qualitate interioris formantur. Hinc enim scriptum est: *Amictus corporis, et ritus dentium, et incessus hominis, enuntiant de eo* (*Ecclesiasticus* xix, 27). Naturae quippe nil fucatum placet, sed potius quantum Auctori eiusdem naturae dispiceat, ipse testatur, dicens per Prophetam: *Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, et erecto ambulaverunt collo, et nutibus oculorum ibant, et plaudebant, et ambulabant, et pedibus suis compo-sito gradu incedebant, decalvabat Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem eorum nudabat* (*Isa.* iii, 16, 17), et cetera usque illud: *Et erit pro suavi odore fetor, et pro zona funiculus, et pro crispante crine calvum, et pro fascia pectorali cilium*. (*Isa.* iii, 24). Sanctus Ambrosius in libro Officiorum dicit de duobus clericis qui inordinate incedebant, quod tempore processionis retro se faciebat eos incedere, quia videlicet usum malum quem corrigerere in eis non poterat, videre non patiebatur: quorum unus postea sicut ipse refert publice lapsus, atque de suo gradu dejectus est. Gregorius quoque Nazianzenus in secundo contra paganos libro ita de Juliano apostata refert: *Mihi, inquit, olim ejusdem Juliani mores comperti sunt, dum hunc ab Athenis clarius agnossem*. Consideravi enim virum, et non frustra. Vates enim egregius est qui bene considerat. Erat igitur in eo inconstantia morum, incessus uberior, cervix inflexibilis, humeri jactabiles, oculi hue illicque discurrentes, pedes impatientes, nares spirantes contemptum, risus incontinens, et quasi subbuliens. Sed quid per universa discurro? Hunc ante opera vidi, et dixi: *O quale malum nutrit respublica Romanorum?*

XX. Sane tria haec vitia, per quae maligno hosti mazime, et religionis professores, et insuper omne huminum genus succumbit, quam sint pavenda

A mortalibus non solum Veteris ac Novi Testamenti sententiae, sed ipsa quoque manifestant exempla. Nam ille qui est principium viarum Dei, primus per superbiam corruerit. Unde et Salvator, ne discipuli de accepta signorum potestate superbierint, prolapsum angelum eis ad memoriam revocat, dicens: *Videbam Satanam sicut fulgur de celo cadentem* (*Luc.* x, 18). De quo etiam beato Job Deus tam mira in quibus fuit, et que amisit insinuat, ut territo homini ostendat quid ipse, si superbias, de elationis suae culpa passurus sit, si feriendo illi parcer noluit, quem creando in gloria tanta claritatis elevavit. Consideraret ergo homo quid elatus in terra mereatur, si et praehuius angelis angelus prosternitur? Unde et bene per prophetam dicit: *Inebriatus est in celo gladius meus* (*Isa. xxxiv, 5*), ac si aperte diceret; *qua ira feriam superbos terre perpendite, si ipsos etiam quos in celo juxta me condidi persectere pro elationis vitio non perpercere*. Per hanc ergo Satanas corruerit, per hanc unumque hominem se spernentem sternit. Hac si in corde recepta fuerit, non solum quibuslibet virtutibus hominem tradit: sed de ipsis quoque virtutibus, quas forte egerit, sibi hanc servire facit, dum de his vanam gloriam querit. Alios autem ex temporalibus rebus, alios ex spiritualibus tentat. Nam alius intumescit auro, alius eloquio, alius insimilis rebus, alius colestibus. Una eademque res tamen ante Dei oculos agitur; quamvis in diversorum cordibus diverso, ne cognoscivaleat, amictu pallietur, nisi forte quia tunc periculosis est, cum de virtutibus pullulat, quoniam in eo qui sanctus creditur nullus hanc argere prassumit. Diversis autem, vel divitiis, vel virtutibus ob hunc durius dominatur, quia apud illos eo majorem intumescendi materiam habet, quo in eis majori potestate, aut laudabiliori sanctitate fulcitur.

XXI. His vero indicis deprehenditur, quem possederit, semper hunc ad inferendas contumelias facit precipitem, ad sufferendas vero pigrum. Hinc in ea re quam sponte non appetit, nullis exhortationibus flecti patitur. Ad hoc autem quod latenter desiderat querit per similitudinem ut cogatur, et ipse se ingerit, si contingat ut a nullo invitetur. Semper aliena opera despicit, semper sua miratur, singulariter se cuncta agere credit, et si nullus collaudaverit, ipse tamen suas laudes aut tacitus, aut etiam per ostentationis vocem clamat. In tristitia vero sive in letitia pene semper modum excedit, clamosus in voce, in silentio nimius, verbis et habitu compositus, actione dissipatus. Humilitatis speciem interdum assumit; sed vel oculorum nutu, vel sermone, qualis intus sit post paululum innotescit, qui sepe magna gerit, si haec juxta suum arbitrium agere permittatur. At contra humiles semper pavidi, semperque suspecti, hoc habent proprium ut semper opera sua parvipendant. Unde et in iudicio cum ipse judex eos laudaverit dicens: *Venite, benedicti Patris mei, etc.* (*Matth. xxv, 34*), ipsi consuetam adhuc humilitatem retinentes respondebunt: *Domine, quando ista res*

*illa fecimus (Matth. xxv, 37)? Cum econtra superbi etiam Deo increpante excusare se nituntur. Huniles itaque cum humilitate, quasi sub quedam regamine sece abscondent, et a divina nimia adversione contra superbiam principaliter pugnant, et quasi contra vehementes ictus oculum in suo corpore magis custodiunt, dum studiosius in se humilitatem tuentes semper se inter virtutes timent. Quia vero Redemptor noster corda regit humilium, et ipse ad beatum Job dicit, quod Leviathan rex sit superborum, consideret quisque utrum humilitatem an superbiam habeat. Facile veluti quedam indicio reperiens, sub quo rege militat, quoniam omnino manifestissimum signum reproborum superbiam est, et econtra humilitas electorum. Itaque superbia abominatio est, humilitas sacrificium. Nam de illa dicitur: *Abominationis est apud Deum omnis qui exaltat eorū suū (Deut. xxii, 5).* De ista vero: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Psal. l, 19).* Quanto autem quique pauperiores sunt, tanto in illam abominationem rarius incurunt, at vero istud sacrificium divites vix inveniunt.*

XXXII. De quinque modis gulae quos ob prolixitatem omittimus, in libro Moralium xxix magna subtilitate disputatur. Hic tamen suggestendum videtur, ut quisque cogite quale peccatum sit pro quo Adam cum omni stirpe sua de paradiso ejectus est: pro quo populus in deserto usque ad idolatriam venit, dicente Apostolo: *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere (I Cor. x, 7).* Et item de concupiscentiis carnibus: *Adhuc escae eorum erant in ore ipsorum (Paul. lxxxv, 30),* et quae sequuntur. Pro quo et cum Madianitis moechati sunt. Pro quo et Esau primogenitus sua perdidit. Pro quo Sodoma ad fornicationis lapsum proruit, Deo testante, qui ait: *Hæc fuit iniurias sororis tuae Sodomeæ, saturitas panis (Ezech. xvi, 49).* Cujus vitii culpam perfidie comparat Apostolus dicens, quod cultores ventris et inimici sint sanctæ crucis, et deus ipsum sit venter eorum. Quem videlicet ventrem et escas Deum asserit destructorem dicens: *Esca ventri, et venter escis, Deus autem et hunc et has destruet (I Cor. vi, 13).* Et quid multis necesse est? Ipse Creator et cognitor humanæ naturæ Christus, ut ostenderet ubi cuncta vitia pullulant, vel ubi recidi debeant, hoc solum veluti præcipue necessarium jubet. Vide te ne graventur corda vestra in crapa et ebrietate. Quæ duo si reciduntur, cetera facile superantur. Et certe quis absque parcimonie se præsumit inter electos haberi, cum ipse vas electionis Paulus ideo corpus suum castigat, ne reprobis fiat? Nam et Job dicit, quia sapientia non inventetur in terra suaviter viventium (Job xxviii, 15). Et ipsa Sapientia testatur, quia neminem diligit Deus nisi eum qui cum ipsa habitat (Sap. vii, 28). Ergo non se palpent, qui suaviter vivunt, ne forte si apud eos non inveniatur sapientia, non diligantur a Deo.

XXXIII. At vero de luxuria suggestrice ejusdem gulae quis aliquid loqui valeat, quod illi non despiciuntur, qui ejus flammis insaniunt? quandoquidem

A hi nec patriarcharum, nec prophetarum, nec apostolorum, sed nec omnium sanctorum ab origine mundi de religione loquentium voces curant. Quia et ipsum filium virginis ita contemnunt, ut in atris ejus ipso vidente fornicentur, et in ipsis diversoriis, quæ ad hoc devotione fidelium constructa sunt ut castitas in septis locis tali servaretur, ita fluxu libidinis redundant, ut non sit Mariae locus ubi puerum Jesum reclinet. Nec mirum sane si mancipia libidinis non formident, quia sicut ait propheta: *Fornicatio aufert cor (Osee iv, 11).* Non enim est timor Dei ante oculos eorum, quorum guttur est ut sepulcrum patens. Quibus tamen aliquid rationis adhuc inest, oportet ut pondus tanti sceleris, vel ex rebus in seculo gestis, vel ex sanctorum dictis pensarent, de quibus panca, si forte audire dignentur, commemoremus. Ut itaque Deus futuris hujus seculi ætatibus ostenderet quod maxime per hoc vitium exacerbaretur, mox ut filii Seth filiabus Cain sese commiscuerunt, et se perhibuit penitere quod hominem fecisset, et omni creaturæ diluvium communiatus est. Nam licet Adam peccante terram maledixerit et Cain fratricidium jaculo maledictionis multaverit, non tamen dolore cordis, aut poenitundine sicut hic tactus asseritur, neque generali exitio mundum perire decrevit, neque pro qualicunque alio scelere tanta animadversione sese ultus est, quam pro isto, cum illa famosissima conflagratione quinque civitates igne et sulphure etiam ante legem consumpsit. Cujus fama facti librī quoque gentilium celebratur. Nam et adhuc omnia quæ ibi gignuntur plena cineribus, teste Orosio, reperiuntur. Quare autem vel igne qui exurit, vel sulphure quod setet, luxuria puniatur, in Dialogo sancti Gregorii plenus edocemur. Quo nimis factu Deus omnes in futurum generationes erudire noluit, ut scirent quantopere fugiendum sit istud flagitium post fidei cognitionem, quod ille tanta animadversione punivit etiam ante legis prohibitionem. Sane cum ad gratiam reconciliationis genus humanum reducere decrevisset, mox Abraham quem fidei primordiis initiabat ad indicium recidendi libidinis circumcidit præcepit; ita tunc demonstrans quia necesse est ut omnes qui ad eum pertinent, a vitii et concupiscentiis muerone crucis se circumcidant. Illum vero qui post redemptionis gratiam primus in reatu fornicationis deprehensus est Apostolus illico Satanae tradidit, qui et alios, quos forte Satanæ ob alias quelibet flagitia vexabat, eripere solitus erat. Propter hoc tamen scelus hunc eidem Satanæ mancipavit, qui utique vel novitate nuper susceptæ religionis, vel ignorantia nondum expertæ constrictoris poterat utcumque excusare.

D

XXXIV. Versum ut aliiquid sub arguento dicamus, quare justus judex Deus infantem legitimo matrimonio et absoluto tempore conceptum, etiam si priusquam peccare possit, moritur, cur æternaliter condemnnet? Sed dum proprio reatu minime punitur, manifestum est illud fieri propter illud peccatum

quod sit hora conceptionis. Si ergo tanta est culpa in conjugali concubitu, ut infans pro illa sola puniri debeat, quanta in stupro est vel in pollutione, quæ ad solam libidinem explendam patratur? Merito igitur protestatur Apostolus, quia fornicatores et adulteros judicialit Deus. Liquet certe quod minores cause per minores judices soleant judicari, sed cum aliquod tale negotium obrepserit, quod per se nullatenus expedire valeant, id ad principis notitiam referunt. Ut igitur quantum sit iste reatus monstraretur, ad solius Dei iudicium referri prohibetur. Sub hoc sensu est intelligendum etiam illud, quod idem Apostolus ait: *Nihil mihi conscient sum, sed non in hoc iustificatus sum (I Cor. iv, 4).* Nam cur se justificare non audeat, quamvis nihil mali post baptismum sibi conscient sit, manifestat subdens: *Qui autem iudicat me Dominus est (Ibid.)*; ac si diceret: Non aequalis, sed cuius iræ resistere nemo potest. Porro ad enormitatem tanti vitii demonstrandam, idem ipse Apostolus suldit: *Omne peccatum quocunque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi, 18)*. Cor namque nostrum, de quo Dominus peccata exire perhibet, intra corpus est. Hoc ergo non ob hoc dicit Apostolus, ut sola fornicatio intra corpus sit; sed ut ostenderet quia quantum gravior est aliis peccatis, tantum distat morbus interior ab ulceribus qua in cœte sunt. Nonne et hoc Deus approbat, qui fortitudinem diaboli in hoc vitio constare perhibuit dicens, ut supradictum est ad beatum Job: *Fortitudo ejus in lumbis ejus (Job xl, 11)*; hinc aliam est quod prædictus Apostolus contra cætera quidem vitia pugnare nos in communis jubet, fornicationem vero fugerehortatur; nimis ruadens, ut si quis prælator frequenti hostium congreessione victoriosus, si armatum talem incurrat aliquando, cui congregri nullatenus audens ab eo per fugam declinet: ita quilibet Christianus etiam si alia vitia superaverit, ab occasionibus tamen libidinis longe se faciat, ne si minimo dligetur totus tradatur.

XXV. Hæc fortissimum Samson sola vicit, hæc sanctissimum David non præterit, sapientissimum Salomonem penitus suffocavit, cum, sicut scriptum est, potestatem sui corporis non haberet. Hæc Amon filium David in sororem præcipitavit. Quis ergo jam de virtutum charismate confidat? Si hæc lapides relinquit, de stipulis quid fieri? Quæ idcirco periculosior est, quia citius mentes enervat, quoniam magis delectat. Idcirco autem tam districte punitur, quia facile domari potest: quod videlicet ex hoc appareat, quia quantolibet ardore moechus insaniat, ab aliquo tamen visus mox se refrenat, qui utique vel tantam reverentiam divinis obtutibus præstare debuerat. Sed insanias vincitur, et Hieronymus in

A Joel dicit: In eo cordis oculos bæc eadem libido execrancs, ita sensum ejus inebrat, ut propter ignominiosam corporis partem preiosam animam in serviles blanditiæ inclinet, et in præsenti turpem infamiam, in futuro autem damnationem perpetuam deliberet incurrere, dum insano pruritus vel puncto temporis abutatur. Neque enim inevitabilis necessitate hominem constringit, ut alia vitia plerumque faciunt, sicut famæ. Quod Salomon ostendit dicens: *Non grandis culpa est, cum quis furatur: furatur enim ut esurientem implet animam, attamen reddit septuplum (Prov. vi, 30)*. Qui autem adulteri est, perdet animam suam, et opprobrium illius non delebitur. Quoniam talis quisque propter solam superbiam peccat. Nonnulli vero quedam bona faciunt, ut in hoc vitio impune volentur. Quibus in sequentibus Salomon obviat, dicens de zelo Dei: *Non acquisiet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima (Prov. vi, 35)*. Ille in Job: *Non credit frustra errore deceptus, quod aliquo pretio redimendus sit (Job xv, 31)*. Quoties post culpam eleemosynam tribuimus, quasi pro eadem culpa pretium damus, juxta illud: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum (Eccl. iii, 35)*. Unde Daniel ad Nabuchodonosor: *Peccata, inquit, tua eleemosynis redime (Dan. iv, 24)*. Et dominus Martinus perhibet antiqua delicta melioris vita conversatione purgari. Sed sicut in libro xxii Morarium disputatur: qui ita eleemosynam tribuit, ut culpam non dimittat, animam non redimit, quam a vitiis non compescit.

XXVI. Hoc ille eremita suo facto probat, qui cum multis virtutibus cum quodam filio suo collega deseruisse, hæc illi per diabolum injecta cogitatione est, ut quandoquaque libidine titillaretur, sic semen de tritu genitalis membra egerere deberet, tanquam flegma de naribus projiceret. Qui ob id et dæmonibus moriens vidente socio traditus est, cum quidem isdem socius reatum ejus ignorans, sed exercititia virtutum recolens, pene desperavit dicens: *O quis poterit salvis esse, quando iste periit!* Cui mox angelus astans dixit: *Ne turberis, iste enim licet multa fecerit, tamen per illud vitium, quod Apostolus vocat immunditiam, cuncta sedavat. De quo ait propheta: Manus vestra sanguine plena sunt (Isa. i, 15)*. Si quidem tale aliquid nostro tempore contigit, quod ne sui novitate vilescat, considerandum est, quia ille facit novissima qui facit antiqua. Et poeta dicit:

Rursus ab antiquis veniunt miracula causis.

Quidam itaque presbyter (67) in pago Abricantino, nesus Joannis præpositi (68) de monte sancti Michaelis, de continentia desperaverat. Ille per novem vices Romam adiit, a beato scilicet Petro impunitatem sceleris, quasi propter frequenter loci visitationem

(67) In pago Abricantino. Gregorius Turon. *Abricantum* dixit lib. ii. Miracul. S. Martini, cap. 36, quidam Abricantensem, alii vero Arboricensem, Arboricantum et Arbricensem. Gallice, Avranches.

(68) De monte S. Michaelis. Qui vulgo in periculo

maris cognominatur, estique peregrinationibus ab antiquo celebris. Chronicum S. Victoris ad muros Paris. : « In Septembri rex Francorum Philippus causa peregrinationis montem S. Michaelis in periculo maris visitavit. »

sparsus promereri. Quamvis enim peccatum deserere nollet, tamen vehementer timebat: quoniam iste est mos pravorum, ut licet in culpa superbiant, licet prava foras audacter faciant, in corde tamen trepidare coguntur, ut ipse timor sit apertus testis damnationis. Unde Adam post culpam ad latibulum fugit, et timens multum timuit, quia Deo dure respondit. Hic ergo timens quasi religionis obsequium deferebat: sed ut Deus ostenderet, quod satisfactionem nisi pro his peccatis quae deseruntur non recipit, cum rediret nona vice, et quasi securior concubitum repeteret, ita divino iudicio miser interierit, ut cum semen funderet, animam pariter exhalaret, sicut infelix mulier perhibuit. Hoc quoque in Sicheum expressum est, qui videlicet Dinam, quam corruperat, retinere maluit, ultionem stupri nec circumcisus evasit.

XVII. Forte queritur, cur ea quae terrore inveniunt, sine consolationis verbis continuuntur. Sed de his nunc sermo est qui divinae preceptioni resistentes timorem Domini dereliquerunt: languorem anima incurvant, nec tamen compuncti. Oportet enim ut in eis patredo vulneris prius timoris ferro secetur, ne jugiter defluente sanie peccati suavitatis unguenti rejiciatur. Omnes enim Scripturae comminationes contra peccatores jaculantur, sed quo usque resipiscant. Et econtra universae ejusdem Scripturae consolations, ex ea hora qua forte resipuerint, eis blandiuntur. Ferrum namque, ut in epistola Joannis Augustinus ait, corium transforat, ut linum intrare possit. Et ita necesse est ut timor C mentem transligat, juxta illud: *Configite timore tuo carnes meas* (Psal. cxviii, 120), quatenus factio foramine, quasi per ferrum charitas, que permansura est, succedat. Porro mos pravorum est, ut nihil audiare velint, per quod eorum terrena laetitia perturbetur, sed illos libenter auscultant qui placentia loquantur. De quibus Apostolus: *Coucervabunt, inquit, magistros prurientes auribus* (II Tim. iv, 5). Et propheta ex corum voce: *Loquimini nobis placentia* (Isa. xxx, 10). Sed Domino et magistris, et auditoribus terribiliter comminatur, dicens per prophetam: *Et qui beatificant, et qui beatificantur, erunt precipitati* (Isai. ix, 16); diligentibus quippe legem pax multa, et econtra non est pax impiis, dicit Dominus. Quisquis ergo comminationibus Scripturarum, etiam auditu non vult terri, quantum agis debet carumdem comminationum experientiam formidare? Quisquis autem vult securus esse, audiat monentem Dominum: *Diverte a malo, et fac bonum* (Psal. xxxiii, 15), ut fiat illud: *Qui autem me audierit abaque terrore quiescat* (Prov. 1, 33). Econtra per Isaiam: *Quod si non audieritis me, gladius meus devorabit vos* (Isa. 1, 20). Sane quam gratum sit Deo, si comminationem Scripturarum reverenter audiamus, vel quam injuriosum sit ei, si contennamus, in facto Josiae regis, et Joachim demonstrat. Quorum Josias auditu legis volumine intremuit. Cui et illico Deus mandavit, dicens: *Pro eo quod audisti*

A verba voluminis, et perterritum est cor tuum, et ego audivi, ait Dominus, idcirco colligam te in pace (I V Reg. xxii, 18-20). Joachim vero qui non solum non timuit, sed etiam volumen Jeremie combussit, divinam invectionem promeruit, qua ei dictum est: *Non erit ex eo qui sedeat super solium David, sed cadaver ejus projicietur* (Jer. xxii, 30).

XVIII. Et de hoc quidem quod vel per haec tria via, vel per cetera que enumerare pudet, a Christo apostatae videntur, valde dolendum est: sed multiplius de hoc quod illud sacrosanctum mysterium Dominici videlicet corporis temerare presumunt. Hoc enim beneficium maius est inter omnia bona, quae hominibus concessa sunt, et hoc est quod Deus majori charitate mortalibus indulxit, quia in hoc mysterio salus mundi tota consistit. Et certe dum indigne tractatur, per hoc maxime divina quotidie majestas injuriatur. De hoc ergo dolendum est, de hoc omnimodis ingemiscendum, ut siemendare non possumus, vel dolendi affectum nobis inesse reclamando monstramus ne forte vox Christi nos arguat, dicens: *Sustinui qui semel contristaretur, et non fuit* (Psal. lxviii, 21). Quod denique mysterium primordialis Ecclesiae non tam frequenter ut nunc celebrabatur: tamen quanto rarius, tanto religiosius agebatur. Tempore namque priorum patrum illis injungebatur, ut Eusebii refert historia, sacrificandi officium, qui naturali simplicitate fulgebant, juxta illud: *Cum simplicibus sermocinatus Dei* (Prov. iii, 32). Quod mysterium qui participare debebant, discolceatis pedibus accedebant; propter illud quod Moysi et Ioseph praecepit. Sanctis quoque Pachomius pistoribus praecepit, ut cum oblationes coquerent, salutaria meditarentur, nihil vane loquentes. Cum ergo hoc in monasterio Tabennense quadam vice violaretur, statim Pachomio divinitus revelatum est, qui protinus Theodorum mittens negligentiam nanc velut divini praecepti transgressionem emendari fecit. At nunc valde quidem, valde frequentius, sed quod nimis dolendum est, negligentius frequentatur. Quam scilicet negligentiam et ipsa ecclesia facies, et ipsa vasa altaris, sed et linteams, seu qualibet cetera, que ad usum Dominicale servitutis pertinent, manifeste demonstrant. Non necesse est singula singulatim prodere: satis patet que studiosius sacerdotes colunt qua sua sunt, an que altaris. Sed nimis cum charitas que est plenitudo legis penitus tota jam refrigescit, quomodo in sacrificando continuatio tanta perseverat, nisi quia malignus hostis in hoc sacrificantibus contradicit, in quo magis eos gravari novit? Neque enim Judam vetuit Eucharistiam sumere. Scivit enim quia sicut a devotis per illius mysterii perceptionem ejus fraus compescitur, sic in his qui eam indigni percipiunt licentius grassetur. Contra eos etenim qui exteriorem ecclesiæ cultum negligunt, Dominus per Malachiam queritur, dicens: *O vos sacerdotes, qui despiciatis nomen meum, offertis super altare meum panem pollutum, et dicitis: Mensa Domini polluta est* (Malac. 1, 6, 7). Polluit

sacerdotes panem, id est corpus Christi, ut Hieronymus exponit, qui indigni accedunt ad altare. Mensam vero despectam hec verbis non dicant, tamen cum exteriorem ei cultum non ornant, eam etiam laicis despectabili faciunt quoniam carnalium sensus deesse putant sanctimoniam divine virtutis, ubi deesse vident ornatum ambitionis. Unde et congruit eis quod item dicitur: *Vos recessitis de via, et scandalisatis plurimos: propter quod et ego dedi vos contemptibiles esse* (*Malac. ii, 8*). Denique quod loca sancta vel ministri Ecclesiae nunc in contemptu sunt, maxime ipsorum ministrorum culpa est. Quod ex his appareat, quoniam ipsi laici qui eos despiciunt, si quem forte repererint quem religiosum credant, non mediocriter venerari solent. Qui enim ad altare sacrificare Deo volunt, ipsi prius per mortificationem vitiorum Dei sacrificium esse debent: alioquin magis temerari, quam cultores ejusdem mysterii deputantur. Quod per Jeremiam ostenditur, per quem talibus exprobatur Deus dicens: *Holocausta vestra addite victimis vestris, et comedite carnes* (*Jer. vii, 21*). Vestra, inquit, non mea, quia non sum locutus cum patribus vestris, et non praecepi eis de verbo holocaustum et victimarum, sed hoc praecepi eis dicens: *Audite vocem meam, et ambulate in via omni quam mandavi vobis* (*Jer. viii, 23*). Et Isaías: *Quis quaesivit haec de manibus vestris, ne afferatis sacrificium frustra* (*Isa. i, 12*)? Et deinde: *Lavamini, mundi estote* (*Isa. i, 16*). Et cetera. Quibus verbis ostenditur, quod ille ad sui perniciem sacrificat, qui prius in via mandatorum Dei non ambulat, et qui suæ cogitationis malum ab ejus oculis non avertit. Hinc David in psalmo pœnitentie dicit: *Si reluisse, sacrificium dedissem* (*Psal. l, 18*). Quale vero sacrificium prius offerre debeamus, ut deinceps altaris sacrificium recte ordine celebrare possumus, manifestat dicens: *Sacrificium Deo spiritus contributatus* (*Psal. l, 19*), ac si diceret: Altaris sacrificio non delectaris, nisi prius sacrificio contriti cordis placatus fueris. Est ecclesia beate Gualburgis in hac vicina nobis regione, in qua miracula flunt. Contigit autem, sicut dominus abbas Berno refert, ut ejusdem sancte Gualburgis reliquie super altare per aliquot dies manerent. Sed mox miracula cessaverunt. Tandem vero ipsa virgo cuidam ex infirmis apparet: Idecirco, inquit, non sanamini, quia reliquie meæ sunt super altare Domini, ubi majestas divini mysterii debet solummodo celebrari. Quod cum ille custodibus referret tulerunt capsam, et protinus miracula fieri cœperunt. Si ergo ob illius mysterii reverentiam, nec ipsa sua pignora sancti volunt propriis vicinari, quid censendum est de imunditiis?

XXIX. Est autem domus spiritualis unusquisque homo fidelis, quam videlicet domum sacerdotes praedicando mundare deberent a sordibus vitiorum. Sed hoc jam ita in negligentiam venit, ut vel ex toto taceant, vel pro muneribus judicent, vel orient. Unde per Michæam dicitur: *Sacerdotes ejus in muneribus*

A judicant, et in mercede docent, et in pecunia dividant (*Mich. iii, 11*). Et Malachias: *Non servatis vias meas et accipitis faciem* (*Malac. ii, 9*); qui multa jam contra sacerdotes dixerat. Sed ut Hieronymus exponit, idcirco de acceptance personæ ponitur ultimum, quia majus est peccatum. Unde Psalmista: *Cum facies peccatorum summis* (*Psal. lxxxi, 2*)? Et Jacob hoc plenius peccatum arguit, quod qui fecerit audiat quid Deus per Malachiam talibus comminetur. Ait enim: *Nonne mihi voluntas in vobis, et manus non suscipiam de manu vestra, sed projiciam vos, et disperdam magistrum et discipulum, et maledicam benedictionibus vestris?* (*Malac. i, 10*.) Quod tunc fit, cum sacerdos pro tali presumpserit offerre, qui peccare non cessat. Quod sic Hieronymus in hoc loco dicit, hoc solum esse remedium peccatori non facere que fecit. Hinc scriptum est: *Sacrificium salutare attendere mandatis, et discedere ab omni iniquitate* (*Ecli. xxxv, 2*), et deprecatione pro peccatis recedere ab iniquitate. Et supra: *Qui conservat verbum, multiplicat orationem* (*Ecli. xxxv, 1*). Contra fautores vero criminosorum propheta dicit: *Vos qui consuunt pulvilos sub omni cubito* (*Ezech. xiii, 18*). Quod ille facit, qui alicui ad mundi amorem, quasi ad lectum declinant, correctionis duritiam subtrahit; et ut in errore molliter jaceat nulla hunc asperitas contradictione pulsat. Sed haec rectores, qui semper ipsos diligunt, his proculdubio exhibent, a quibus se noceri posse in studio gloriæ temporalis timent. In ea via, que a Tiberinensi monasterio ducit ad forum, est ecclesia S. Petri que dicitur ad Salas: in cuius vicinio manebat ante hoc triennium quidam latro, qui duos itinerantes, quos hospitio suscepérat, spoliare volens, nocte interficere tentavit; sed illi prævalentes interfecerunt eum: cùmque ad ecclesiam sepieliendus deferretur, sacerdos pro eo missam celebrare cœpit. Cum ergo ad verba consecrationis Dominica venire deberet, terribilis sonitus in tecto ecclesiae percrebuit, et altare, sicut lucusque pareat, usque ad radicem scissum est: sique sacerdos cum omnibus ingenti pavore percusus fugit, et pro apostata sacrificare cessavit. Hoc contra eos dictum sit, qui pro sceleratis ob gratiam eorum se oratuos pollicentur.

XXX. Sed quid hoc de exterioribus dicimus, cum plerique sic in semetipsis negligentes existant, ut foris in habitu immutentur, et intus per nonnulla gravia peccata a Christi corpore separantur? Et tamen sacrificare non cessant. Dum enim quibusdam indumenta vel ex parte, vel ex toto laicalibus utuntur, illis merito comparandi sunt, qui in libro de Civitate Dei appellantur cynici: et non sancto Joseph, qui talarem tunicam legitur a patre perceperisse. Quos et Jeremias deplorat, dicens: *Quomodo mutatus est color optimus?* (*Thren. iv, 1*.) Color optimus est habitus prætendens religionem cunctis amabilem. Qui color tunc immutatur, cum quedam indumenta studio jactantie quæsita opinionem uentis apud eos viloscere faciunt. Qui autem adhaeret mere-

trici, unum corpus efficitur (*I Cor. vi, 16*), et jam non membrum Christi, sed Antichristi est. De quo per Daniel dicunt, quia erit in concupiscentiis feminorum (*Dan. xi, 37*). Ut enim Paschasius in libro de corpore Domini dicit: Quisquis vel membra meretricis sit, hic utique elapsus de corpore Christi est, et idcirco non licet ei corpus Christi contingere. Nam qui deceant ipse Christus ostendit, dicens: Qui manducat carnem meam et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo (*Joan. vi, 57*). Ac si diceret: Nisi prius in me maneat, carnem meam manducare non potest, neque sanguinem meum bibere. Quid ergo manducat peccator, et quid bibit? Non utique utiliter sibi carnem et sanguinem, sed iudicium, licet videatur cum exterior altaris sacramenta percipere. Et quare? Quia nos se probat prius virum in corpore Christi sit, an non. Deinde quia non dijudicat, videlet ut discernat corpus Domini: quid est quantum, quia sacramentum, qualisque virtus sacramenti, quia divinum ac spirituale est. Unde in primordio hujus celebritatis Christus iudicium male accipientibus comminatur, dum continuo post bucelliam de manu ejus perceptam diabolus Julianus pervasit: ubi mox ostenditur futurum in Ecclesia iudicium. Si quis ergo lapsus de corpore Christi, factus membrum meretricis vel dialoli, presumperit hoc sacrosanctum corpus contingere, nec dubium quin ob id iudicium excipiat, et cum Juda culpa societur obnoxius, tam quia corruit, quam quia ex conscientia damnatus, ausus est sine penitentia et correctionis venia sancta mysteria temere. Item ex eodem libro legimus, quia Deus dedit filiis Israel panem de celo, habentem omne delectamenium, sed non in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo (*Sep. xvi, 20*), ut testatur Apostolus. Nam populus ille carnalis manna fastidivit, quia inhibi non nisi carnalia quesivit. Illi itaque mortui sunt, in quibus non beneplacitum fuit Deo. Quicunque vero inter eos spirituales fuerunt, mori non potuerunt, quia spiritualiter comedenterunt; quia eis esca illa celestis saporem et delectamentum immortalitatis prebuit. Itaque similiiter nunc in Ecclesia Christus iste quibusdam vita est, quibusdam vero supplicium. Unde, o homo, disce quia Deus spiritus est, et ideo intellige quia cibus iste non carnaliter, sed spiritualiter, et cogitandus et sumendus est, quia neque ab alio quam ab ipso Christo consecratur, neque ab alio quam ab ipso porrigitur. Et quidem sacerdos visibilis astat, per cuius manus consecrari et tribui videtur, sed Christus qui illum et consecrat et tribuit, cui et remedium cuique ad remedium tribuit, divinitus discernit. Nam is qui cum Juda contemptu et vitio reus tenetur, cum Juda utique condemnatur: et qui cum Petro ac ceteris fideliter participatur, cum ipso utique et ceteris apostolis in corpore et anima consecratur. Illoc ergo iudicium in natale calicis mox excipitur, ut doceatur quid contemptoribus immineat, si damnata conscientia eodem a mensa Domini non retraxerint. Hinc Deus

A per Moysem: Dic, inquit, ad filios Aaron, et ad posteros eorum: Omnis qui accesserit de stirpe vestra ad ea quae consecrata sunt, in qua est immunditia, peribit coram Deo. Ego sum Dominus (*Lev. xxii, 3*). Et certe illa nihil aliud erant quam umbra istorum. Si ergo ad umbram non licebat immundum accedere, quoniam ad ipsam Veritatem? Ex qua in finem prohibitionis conclusit, dicens: Ego Dominus. Ac si dicat. Ego scrutans corda, ego ipse sacerdos, qui discerno qualis unusquisque accedit. Hinc Ambrosius in primo Officiorum: Castificabatur, inquit, populus per biduum, aut triduum, et lavabant vestimenta sua, et non aliter ad hostiam accedere permittebatur. Sed si in figura tanta populo observantia jubebatur, quanta in ipsa veritate sacerdotibus tenenda est? Disce igitur, o sacerdos et levita, quid sit lavare vestimenta, ne inquinato corpore quo anima vestitur, majestatem tanti mysterii temerare praesumas. Hinc in Regum volumine dicitur: Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo (*I Reg. ii, 25*)? Tunc enim de negligientia sacrificiorum licet tepide Hebreis filios suos corripiet. Quod tale est ac si diceret: Qui Deum totius creaturae conditorem contemnens indignus ad ejus injuriam communicare praesumit, quem intercessorem habebit? Talis profecto nec Dei reveretur presentiam, nec praesentiam formidat astantium angelorum.

B XXXI. Nec ideo securitas subrepatur, eo quod indigne sumentibus divina patientia ad tempus parcit, quia certe illi magis punientur, qui in praesenti corruptione judicantur indigni. Si quidem in exordio Ecclesiae necesse fuit, ut ad rem demonstrandum plerique transgressores corporali etiam pena plecterentur. Unde Apostolus ad Corinthios: Ideo, inquit, inter vos multi infirmi, et imbecilles, et dormiant multi (*I Cor. xi, 30*), somno videbile mortis. Ab angelis quippe qui ad hoc positi sunt etiam nunc perimenterunt; sicut in praedicto libro Paschasius testatur, quicunque vel semel indigne communicant, nisi bonitas Christi, cuius iudicio pendent omnia, gladium suspenderet, et temporalem mortem quibusdam ut peinante removeret. Alioquin nunc plague etiam et infirmitates nunquam tantum crebrescerent, si omnes illud mysterium sicut oportet percepissent. Resipsentibus vero duplex in poenitentia debet esse iugis, vel quia peccaverunt, vel quia coeleste donum ad iudicium male prasumpserunt. Quod sane delictum nullo alio nisi Christo interveniente donabitur. Unde in lege ab his qui in sanctificatis delinquent, aries per quem Christus intelligitur offerri jubetur: ut apud Deum Patrem Deus homo pontifex in aeternum interpellare pro eo fideliter credatur. Atque ipsum per se moribus et vita quotidie re indictum operit. Alioquin qui in Deum peccat, quis orabit pro eo? Quamvis enim quisque multum sit ex aliis peccatis indignus, tamen ex isto magis gravatur, si sancta contingit immundus. Quod exemplo Iudee monstratur, qui licet corde nutaverit, tameu

ante perceptionem illius mysterii cum apostolis erat, et a Domino monebatur. Post perceptionem vero traditus Satanae continuo exivit foras. Ob hoc itaque quisquis illud indigne se perceperis meminit, duplum, ut diximus, debet habere luctum, ut exacta penitentia possit denuo sancta participare. Namque penitentibus jussum est ut haedus tollatur cum agno, ut si quis post lavacrum ceciderit, et cum stantibus agnum comedere non potuerit, vel haedum comedat, qui semper pro penitentibus mactator. Non quod Christus haedus sit, sed pro diversitate meritorum aut agnus, aut haedus unicum fit. Hinc item jubetur, ut qui in primo mense, id est in ea gratia quam in baptismo percepit, Pascha facere non poterit; saltem in secundo mense illud faciat, id est in penitentia, que post naufragium secunda tabula est, B haedum indulgentia percipiat.

XXXII. Haec, et alia multo plura Paschias ex dictis Patrum ad reverentiam sancti mysterii commendandam, atque majestat eius demonstrandam, conscripsit. Quae si quis licet sciolus legerit, tanta credo disce, ut de hoc mysterio parum se catenus cognovisse putet. Verum isto tempore quod nimis dolendum est, ita sacrosanctum istud mysterium in contemptu illudimus, tanquam noa sit Pater qui honorem Filii sui Iesu querat et judicet. Ita veritas prostrata est, ut sicut in Danieli dicitur, abominationem in templo Dei fieri videamus. Caeterum pro ejusdem mysterii reverentia commendanda quedam, si placet, exempla proferamus. Dicit sanctus Gregorius Turonensis in libris Miraculorum de quodam presbytero, cui in Dominica solemnitate propter suam personam concessum fuerat ut missam celebret, qui statim ut ad communicandi horam pervenit, mox epilepsia comprehebens corruit spumans sacramentum particulam ab ore projiciens, qui ipsa nocte, sicut plerique testati sunt, ebrios fuerat. Item ipse de quodam infami diacono, quia dum capsam cum corpore Domini deferret, de manibus elapsa est, et per aerem super altare reversa. Sanctus vero Hieronymus in vitas Patronum de beato Eulogio dicit, quoniam cum videret quosdam ex monachis volentes accedere ad communionem retinuit eos, dicens: Tu habuisti hac nocte fornicationis desiderium; tu vero disti, Nihil interest sive justus sive peccator ad sacramentum accedit, et alias dubitationem habuit in corde dicens: Quid enim me sanctificare communio potest? Illos ergo singulos removebat a communione sacramenti, donec paululum per penitentiam et lacrymas purifarentur. Item idem refert de sancto Machario, quod eo tempore cum fratres ad suscipiendam eucharistiam accessissent, viderit in quorundam manibus prævenientes Æthiopis carbones deponere, corpus autem Domini quod sacerdos dare videbatur redire ad altare: aliis vero angelum Domini cum manu sacerdotis sacram particulam dare fugientibus praedictis Æthiopibus. Item ipse de sancto Piamone perhibet, quia quodam tempore cum sacrificaret vidit angelum Dei stantem

A juxta altare, et quorundam monachorum qui accedunt nomina scribentem in libro quem tenebat, et quorundam non scribentem. Quos cum senior notasset, unumquemque scorsum disquisivit, et invenit in singulis mortale peccatum. Quos ad penitentiam exhortatos tandem cum eis flevit, donec aliquando videret eos cum ceteris ascribi.

XXXIII. Inter omnia tamen peccata maxime discordia et luxuria gravant. Nam de discordia Dominus ipse ait: Si offers munus tuum ad altare, et recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinqui ibi munus tuum ante altare, et vnde prius reconciliari fratri tuo (Math. v, 23, 24). De quo sicut S. Gregorius fatetur, pensandum est, quanta culpa sit discordia, propter quod illud munus respuitur, quo omnis alia culpa solvi consuevit. Do luxuria vero per hoc apparet, quia nulli tam periculose hoc mysterium contingunt quam luxuriosi. Quod in discretione virtutum quibus participes ejus mysterii pollere debent, primo loco ponitur. Renes vestros accinctis, quorum scrutator est Deus, et ubi virtus Satanae est. Quo contra Zacharias castitatem participantium admirans, atque ipsas hujus mysterii species designans, ait: Et quid bonus est Dei, et quid pulchrum ejus nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines (Zach. ix, 17)? Liquet autem plerosque veluti sues immandas ad hoc sine prejudio reatus sui accedere, ista pedibus calcare. Verentur enim humanis coram obtutibus magis suam verecundiam portare, quam coram maiestate divina et omnium sanctorum presentia temeritatis offensam incurrire. Quibus profecto cordis induatio cum nec se corrigit, nec Dei visitantur pietatis verbere, iam poena peccati est et contemplas superbiae. Si enim de Bethsamitis septuaginta seniores, et quinquaginta millia plebis pereveri sunt, eo quod viderent aream Dei, multo magis isti, nisi resipuerint, aeternaliter plectendi sunt, sicut ipse testatur per Moysem: Omnis qui accesserit ad eum quia sanctificata sunt, in quo est immunditia, peribit coram Domino (Levit. xxii, 3). Quid ergo si poena differtur, nonne haec designata sunt in thesauris Dei? Considerat enim novissima eorum, et redit ultiōrem hostibus suis. Nec praetereundum quod quidam ita diabolis illusionibus falluntur, ut credant quod quamvis in peccatis suis jaceant, illius tamen sacrosancti cibi ac potu perceptione purgantur: contra quos per prophetam dicitur: Dilectus mens in domo mea operatus est male (Jer. xi, 15). Nunquid carnes sanctæ mundabunt illum? Et item aliis de his qui plorant quidem, sed lacrymas suas pollutione maculant, ait: Operiebantur lacrymis altare meum, sed non respiciam ad sacrificium, non accipiam placabile quid de manu vestra (Malac. ii, 13). Quisquis ergo in sorribus est, det honorem Deo, et non presumat eo conceptio ad ejus sacramentum impudenter accedere, donec, ut dictum est, lvet per penitentiam maculas im-

munditiae, si quoquo modo demum valeat tanta reconciliari gratia licet offense.

XXXIV. Nec prætereundum quod quidam sibi male conseil, dum continere se negligunt, a sancto mysterio cessare malunt, et melius quidem est ut cesserent, sed non vivunt, quia nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam (Joan. vi, 53). Quid enim indignis officiis cessare expediat non solum ratione auctoritatis divinæ, sed etiam exemplis plerumque monstratur. Ex quibus aliquid commemorremus. Testatus est mihi Bego canonicensis sancti Martini de quodam sacerdote, qui cum die Dominico de venatu redierit, et missam celebrare presumpserit, mox ut ad horam consecrationis ventum est, illas voces quas post canes emittere solet, inclamare super sanctum altare coepit. Sed et alijs Leo nomine venandi consuetudinem habebat: qui tamem amens factus est, et per multa loca sanctorum duxerit, tandem reperto sensu noster monachus factus est: et ut ipse vidi, in tantum usque ad finem religiose conversatus est, ut frequenter cum solus oraret capillos sibi detrahere soleret. Quod etiam ille a sancto Benedicto curatus suo demonstrat interitu. Qui cum postposita ejus prohibitione sacrum hoc officium suscipere presumpisset, mox daemoni traditus est et usque ad mortem vexatus. Nonnulli vero vanitatis studio dediti, auratis et accuratis vestibus et vasis pretiosi metalli ad hoc sanctum mysterium celebrandum delectantur. Qui bene quidem facerent, si corda sua pariter in

A divinis oculis ornarent, ut quidam Patrum ait, quia in hoc sancto opere, non vestimenta, sed corda mutanda sunt. Nam, ut beatus Hieronymus in epistola ad Rusticum protestatur, nihil illo ditius qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem autem vase vitreo portat, sicut sancti episcopi Cesarius Arellensis, et Eusebius Tolosanus, sed et Ambrosius Mediolanensis, qui pro redemptione captivorum suas ecclesias ita nudaverunt, ut ipsa initiata vasa, fracta videlicet pro eis venundarent: valde congruum testimantes, ut quorum animæ per illud mysterium, quod in calice sit, ab æterna captivitate salvantur. eorum corpora, si necesse, sit a temporali captivitate distracto calice redimantur. Hi ergo bene immolant, qui avaritiam de templo ejiciunt. B Qui autem pulchritudine vasorum vel vestium studet, ad solius Dei laudem id faciat. Meminisse tamen debet, quod propheta de ministrorum munditia magis sollicitus erat, qui non dixit: Mundate vasa Domini, sed, mundamini qui fertis rasa Domini (Isa. lxi, 11). Nonnulli vero, ut de nostro ordine dicamus, quibus nec passum pedis, nec ipsam suam voluntatem in potestate sua habere permititur, de propriis cistellis simplicius ad myteria peragenda producent apparatus, quem contra consuetudinem sanctionemque sanctorum Patrum de iniquo mammona acquirunt, et quasi ad ornatum ecclesie relicturi possident. Quorum unus ille per cuius occasionem (69). Vizeliacum nuper monasterium est in cineres reductum, cum, sicut audivimus, de can-

(69) *Vizeliacum monasterium.* Dicitur et *Vizeliacus* apud Petrum Venerabilem, *Veziliac* in epist. Joannis Sarisber. et *Virseliac* in diplomate Paschalis II ad Altardum abbatem. Fundatores autem illius, ut inquit idem Paschalis, exsisterunt Geraldus comes vir nobilissimus, et uxor eius Betha; qui et ipsum pia devotione et testamenti confirmatione beato Petro apostolorum principi obtulerunt, temporibus Caroli Calvi regis, non Caroli magni, sicut habet fragmentum vetus fundationis hujus monasterii. Quod tamen, quia Nicolaus Camuzatius, vir de antiquitate bene meritus, illud mihi perhui- manter et ad utilitatem publicam communicavit, hic inseram integrum.

Fundatio cœnobii Vezeliacensis ex reuestissimo codice ms. imperfecto.

¶ Temporibus Caroli Magni imperatoris et regis Francorum circa annum Domini 821, Girardus de Bonnillou comes Nivernensis et Bertha ejus uxor, divini nominis successi amore, de bonis suis a summo largitore collatis, monasterium in loco qui dicitur Vezeliaco in regno Burgundie, in honorem Domini nostri Jesu Christi. BB. Apostolorum Petri et Pauli, et B. Marie Magdalenes construxit. Et quia territorium quod dicitur de Vezeliaco, in quo construere dictum monasterium in votis habebat, erat de domanio regni Francie, cum dicto Carolo rege Francie et imperatore, permisit cum territorio ad dictum Girardum pertinente vulgariter dicto Mons Regalis cum territorio de Vezeliaco, quod annuens predictus imp. Girardus comes Nivernensis et ejus uxor Bertha monasterium et habitaculum ancillarum Dei sub Regula R. Benedicti viventium construxit, dotavit et fundavit. Quod cum omnibus rebus illius monasterii sanctæ Romanae Ecclesiæ, testamento subdidit. Quod testamentum confirmatum et ratum fuit ab invictissimo et gloriissimo Carolo

C imperatore et rege Francorum, et diplomate suo in tutela et salvagardia istud monasterium et monachas ibidec. Deo deservientes cum dependentiis posuit, et accepit. Dicitus vero Girardus comes voluit et statuit suo ipsis testamento, ut quoties abbatissa ab humanis discederet, congregatio monialium ibidem Deo famulantium haberent concessionem potestatem cum consilio sanctorum virorum, alteram honeste uite et boni testimonii ex eo consortio atque collegio electam, cum approbatione summi pontificis, praeficeret. Deinde Ludovicus dictus Pius, filius Caroli Magni et imperio et regno Francie successor, hujusmodi fundationem et donationem approbavit, et monasterium cum ancillis Deo servientibus in protectionem et salvagardiam accepit, et omnia que acta fuerant ab ipso Girardo comite et Bertha ejus uxore confirmavit. Quod similiter fecit Nicolaus papa primus nomine qui hujusmodi fundationem et donationem laudavit, anno Domini 858, sui pontificatus primo, et praedictum monasterium sub sedis apostolicae tuitione acceptavit, omniaque que per eundem comitem et ejus uxorem in praedicta fundatione ordinata fuerant, confirmavit, et maxime statuit ut obente abbatissa non alia ibi ordinaret, nisi quam consensu monacharum secundum timorem Dei, et beati Benedicti, regularem institutionem elegerit, et apostolicae sedis pontifex præviderit ordinandam, aut suggestione monacharum consenserit ordinatam. Aliaque privilegia, exemptiones, concessiones, et gratias abbatissæ et conventui prenoniati monasterii contulit, concessit, et donavit postmodum Joannes octavus papa qui in cathedra Petri imperatore Ludovico secundo Pio, Carolo secundo Galvo, Ludovico tertio Balbo, et Carolo tertio Crasso Augustis sedit. privilegia per eundem Nicolaum papam eidem monasterio concessa confirmavit: excepto duntaxat quod dictus Nicolaus sub nomine

dela quam ad cistellam suam aperiendam deportarat, ignis tecto irrepisit. Contra hanc stultam devotionem, imo avaritiam, Joannes dicit: *Nihil amplius quam quod vobis constitutum est, faciatis* (Luc. iii, 13). Et certe nulla hoc regula jubet, sed magis nudam crucem esse clamat a nudo sequendam. Quibus bene congruit illud propheticum: *Venite in Bethel, et impie agite, et immolate de fermentato* (Amos. iv, 4). Cain sacrificium obtulerat Deo, sed quia fermento malitia respersum fuerat, idcirco non est gratum. His itaque quo pacto licet quasi ad ornatum ecclesie relinquere, quod non licet habere vel possidere? Immolat autem, sed de fermentato, qui aliquid offert quod Deus designatur. Hinc ipse per prophetam testatur quod odio habet rapinam in holocaustum. Hinc rex Saul reprobatus, eo quod sub immolandi specie reservavit de Amalech ea quae jesus fuerat trucidare. Sed isti, ut quidam Patrum dicit, magis volunt habere suas cistellas, non recognitantes miseri quia perdunt suas animas.

XXXV. Hunc ergo religionis defectum diabolus, licet pater mendacii sit, vos miseros incursuros beato Pachomio praedixit. Aliquando enim apparuit ei in habitu mulieris, excedens omnem humanam pulchritudinem, ita ut forma ejus ac compositio et visus exponi non possit. Quam esse phantasiam videns, preces fundebat ad Dominum, ut vi inaestatis ejus evanesceret. Interim autem illa propius astans ait ei: Quid superflue laboras? Potestatem acceperit a Domino tentare quos volo. Et Pachomius ad eam: Quid vis, inquit, esse? et illa: Ego sum, ait, diaboli virtus, et caligine mortifera voluntatis mortales involvo; sed tuis vel tibi appropinquare propter Christum, qui humanatus est, non possum. Sed nunquid ita erit semper? veniet etenim tempus post obitum tuum, quando prout libuerit, inter eos quos nunc tuis orationibus munis debacchabor. Et Pa-

chomius: Et quid scis si meliores erunt, qui illos corroboret? nam tu praescire omnino nihil praevales quod est solius Dei. At illa: Plura tamen, ait, futura ex precedentibus cognosco. Et vir sanctus ad eam: Et quomodo, inquit? Illa vero ait: Omnis rei principium tendit ad augmentum, deinceps ad detrimentum devergit. Sic ergo et in hac vestra professione, ut conjicio, fiet. Nam inter vitia sua signis, et variis virtutibus roborata succrevit; cum autem senescere coepit, aut temporis diurnitate lacescens, aut negligenter teorip deficiens a propriis incrementis minuerit. Tunc igitur adversus hujusmodi potero prevalere. Quod ita fieri nostra satis effrenata pravitas ostendit. Pachomius vero post haec de visione sollicitus instanter orabat, ut ei Dominus declararet quis status monachorum post se futurus esset. Qui per visionem ad se factam edocitus est, quod monasteria quidem multipliciter dilatarentur, et nonnulli pie et continenter viverent, sed plurimi negligenter, suamque salutem penitus perderent; maxima vero per negligentes praepositos mala succrescerent, et bona defectum incurrent. Quibus primatum tenentibus necesse est jurgia generari et quis praesit ambitiosa lite contendere, et reprobari bonos, ac malos eligi. Unde nec aliqua bonis viris resistendi fiducia suberit, sed omnia pene, quae regulis divinis subnixa sunt, humanis commutabuntur illecebribus. Tunc Pachomius exclamans ad Dominum ait: Heu me, quia frustra laboravi! Si enim tam perversi futuri sunt qui fratribus praeerunt, eorum subditus quales erunt? Et cum affectuosissime, sicut illus scribitur, Dominum interpellaret, apparuit ei mirabilis fulgore portans coronam spineam, eique inter extera dixit: Confortare, Pachomii, quia posteritas tua usque in finem saeculi non desicet. Et quisquis inter eos qui futuri sunt pie ac continenter vixerit, tamen dico tibi, requiem sortietur.

XXXVI. Sciendum sane, quia sicut quedam verbo

ancillarum Dei, seu monialium, quae ibidem pro crebris infestationibus saeculi et Saracenorum, tunc ordinabiliter manere nequivabant, illa delegavit. Et dictus Joannes papa aptioris utilitatis gratia sub habitu monachorum esse congruentem decrevit, suasque litteras abbati et congregatiōne monachorum ipsius monasterii direxit. Praeter ea ordinavit quod in numero congregationis modus adeo conservaretur, ut nec pluralitas penuriam, sive paucitas habitantium destitutiōnen loci inducere valeret. Insuper quod obiectum abbate nullus ibidem praeficeretur, nisi quem consensus monachorum secundum timorem Dei et institutionem regule B. Benedicti eligeret, et apostolice sedis pontifex praevideret ordinandum, aut suggestione monachorum consensisset ordinatum. Postnodum Urbanus secundus, Innocentius quartus, Urbanus quartus, qui ortus fuit Trecis humili genere natus, autorisque veteramentarii filius, cognomento Pantaleonis, ut hodie quoque in urbe Tricasina constans fama est. Qui pontifex nullum in patria grati animi reliquit testimonium preter templum S. Urbanii, quod in urbe Trecensi, in qua natus erat, readificari jussit, in solo paternarum aedium, relicto ibi tenui collegio xii canonorum cum personalibus decano, thesaurario, et cantore, ex vivis lapidibus et politis construxit, multisque posses-

sionibus dotavit, et animus illi erat, si diutius vixisset, plurimis aliis angere, et eam ecclesiam aliis exemptam soli sedi apostolorum subesse voluit, sive que privilegia declaravit. Aucherus Pantaleo papo Urbani nepos presbyter cardinalis titulo sanctae Praxedis, quem patruus ad cardinalatum exercebat, hoc opus protexit, multisque ornamentis aureis et argenteis, ac libris pretiosissimis auxit. Postea Eugenius, Clemens, Innocentius, Cœlestinus, Adrianus, Pius, Urbanus, Martinus Romani pontifices, quam plurima privilegia, libertates, immunitates, concessiones, gratias, indulgentias et prærogativas eidem abbati et conventui, locis et membris a dicto monasterio dependentibus, et eidem subjectis respective concesserunt et indulserunt. Habent ulterius abbas et conventus territorium divisum, et ab aliis separatum per crucem seu insignia et confinia certis limitibus limitatum et divisum, potestas Vezeliaci vulgariter dictum, in quo situantur et consistunt ecclesie parochiales: quae quidem parochiales ecclesiae, ac omnes et singuli, tam in predicta urbe, quam infra fines et terminos predictarum civitatum habitatores, sunt in spiritualibus subditio dicto abbati, et nulli alteri subsunt. »

tam in Novo quam in Veteri Testamento reperiuntur, quæ haeretici male intelligentes ad extrahendum errorem suum retrorquere nisi sunt: ita et in sancta regula sit, cum per quedam ejus verba renuiret et refuge ejus fortitudines suas excusare molintur. Regula, inquit, iubet, ut nihil habeat monachus quod abbas non dederit, aut permisit; abbates vero nostri tales sunt ut nostra non carent, et ob id permitunt nos habere quæ indigemus: non igitur contra facimus, si quid ex eorum permissione habemus. Sed si rationi ac veritati consentire vellet, facile responderetur: scilicet quoniam primo quidem sciendum est, quia sicut in Moralem libro xxv disputatur, quod secundum merita subjectorum tribuntur personæ regentium, et sic pro qualitate subditorum acta disponuntur illorum, ut sepe qui vindicentur boni accepto regimine permuntentur, ut Saul: et qui etiam boni videntur et sunt, pro malo grege delinquentur permittantur. In hoc apparet quia vindictam populus suscipit. Hinc Psalmista: *Obscurantur oculi eorum ne videant (Psal. lxviii, 24)*. Ac si dicat, quia in via Dei per superbiam exorbitant, tales divino examine prælatos accipiant, qui veritatis lucem non habeant, quatensis hi qui illos velut corpus oculos male prævidentes sequuntur. per eorum ducatum offendant, et iniquitatis onere incurvati omnem statum rectitudinis perdant. Deinde vero et illud constat, quia nihil ultra pernittere possunt, nisi quantum S. Benedictus ad sustentandam naturæ necessitatem permisit. Et ille cui dicimus: *Abba Pater (Rom. viii, 15)*, cum discipulos quasi agnos in medio luporum misit, permisit quidem pro temporis necessitate aliquid ferre, nec tamen aliud quam peram et saculum. Noverint ergo isti, qui sub hac occasione cupiditati, gula, et libidini se mancipant, quia non præderunt eis excusationes in peccatis; sed flet et prælatis et subditis hoc quod, ut supra diximus, per Malachiam Deus communiquerat dicens: *Disperdam magistrum et discipulum, et maledicam benedictionibus vestris (Malac. ii, 2, 12)*. Benedicunt sacerdotes cum adulando Christi misericordiam reis promittunt: sed benedictionibus eorum Dominus maledicit, quia sicut alibi dicitur: *Qui beatificant et qui beatificantur erunt præcipiti (Isa. ix, 26)*. Nam si ob negligientiam præpositorum solummodo, et non magis ob cupiditatem suam propria haberent, non alios cibos, non alias vestes, quam regulariter constitutas præsumerent. Prælati denique si quid extra constitutionem Dei vel Patrum præcepissent: mox præcipiendo auctoritatem amittunt, et tunc in ea re nullatenus obediendum est eis. Exemplo videlicet apostolorum, quibus Magister dixerat de Phariseis et Scribis: *Omnia quecumque dixerint robis, servate et facite (Matth. xxiii, 5)*. Postea vero præcipientibus eis ne loquerentur in nomine Jesu, respondit Petrus: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v, 29)*. Cæterum quam plures inter eos existunt, qui etiam sub malis præpositis bone vivunt, qui quamvis extra

A communem sanctæ regulæ vitam vel ordinem degere quasi captivi coguntur; Danielem tamen et tres pueros, qui in Babylone continenter vivebunt, imitantes, fornacem vitiorum feliciter evadunt. De ecclesiasticis viris, qui sæcularium facta mutantur velut a Babylonis Hierosolymitæ captivantur, et de tribus vitiis per quæ status religionis maxime confunditur, plura jam, et forte verbosius quam oportet, posita sunt. Cæterum quod tuæ, venerabilis pater, lacrymæ testantur, ita jam defecit spiritus, et diminuta sunt veritates, ut sicut Isaías illacrymat, facti videamur sicut a principio, quando Deus non dominabatur nostri. An non ita est? dum inter propinquos feralia succedunt odia? dum iurgia nascuntur infensa? dum usque ad sanguinem sevit inexplicabilis et caeca malitia? dum bonis invident pravi, liberalibus cupidi, quietissimis turbulent, studiosis ineries, placidis implacables, tranquillis immites, modestis temerarii, sapientibus stulti, simplicibus callidi, mittissimis quoque furiosi? Sed melius eorum insanias apostolica tuba redarguit. Nam cum novissimorum pericula temporum gentium Doctor exprimeret, intulit dicens: *Erunt enim homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemari, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, timidi, voluptatum amatores magis quam Dei (II Tim. iii, 2-4)*. Hic beatissimus Paulus quod superius diffusæ protulit mira brevitate collegit, ostendens eos ideo tales fore, quia voluptatum amatores existent, quia vitiosissimis cupiditatibus se subjungant. Hinc enim cuncta mala proveniunt. Dum Deus contemnitur, voluptates amantur. Hinc est quod, ut Sapientia dicit: *Omnia commissa sunt apud eos: sanguis, homicidium, fictio, perjurium, tumultus honorum, Domini immemoratio (Sap. xiv, 25)*. Hinc et Osee querimoniam faciens dicit: *Non est veritas, et non est misericordia, et non est scientia in terra. Maledictum, et mendacium, et homicidium, furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit (Osee iv, 1, 2)*. Et populi, sicut hi qui contradicunt sacerdoti, de quibus una Apostoli sententia est, quoniam non solum qui talia agunt, sed et qui consentiunt facientibus digni sunt morte (Rom. i, 32).

XXXVII. Dicit Isaías: *Angeli pacis amare flebunt (Isa. xxxiii, 7)*. Quisquis ergo de istis est, et non de illis, de quibus dicitur: *Columba seducta, non habens cor (Osee vii, 11)*, et quibus dicitur: *Quare non magis luctum habuistis? (I Cor. v, 2)*. Lugendum est ei presentis vita tempus, in quo sunt ita omnia confusa, ut veritatis quidem nec vestigium usquam videas, nequitque vero atque luxuriæ cuncta esse repleta prospicias, nec aliquid justè recteque servari: humiles et invalidos, atque pauperiores videas, a superbis et potentibus divitibusque comprimi, affigi atque injuste ledi; honestum vero quemquam et quietum multis lesionibus perturbari: econtra unum-

quemque pessimum potentia cumulari, terribilem fieri, et tumido successu in malis augeri, quibus nec judicium metus, nec reverentia sacra auctoritatis prævalere potest, nec eorum perniciem ulla tenus cohibere. Sed quid de judicibus dicimus? Nam et ipsi, qui ad haec reprimenda constituti fuerant, graviores tempestates et perniciosiores in miseros exercent. Haec autem iniqua atque injusta inæqualitas non solum in urbibus, sed et in agris; et non solum in terra, sed et in mari committitur et exercetur. Et primoribus quidem propheta dicit: *Nonne vestrum est judicium scire?* (Mich. iii, 1.) Et item alius dicit: *Forsitan stulti sunt et ignorantes viam Domini? Ibo igitur ad optimates: ipsi enim cognoverunt judicium Dei sui, et ecce hi magis confregerunt jugum.* *Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus?* (Jer. v, 4, 5.) Visitabit certe, et sicut Malachias dicit, erit testis velox malefici, adulteris, et perjuris, et calumniatoribus. Et, sicut Amos dicit, non erit eis fuga; sed si ascenderint ad cœlum, inde detrahet eos, et si celaverint se in profundum maris, ibi mandabit serpenti, et mordebit eos. Quisquis igitur considerat vel causam eorum, qui gratiam Dei in vacuum recipientes, et ad diabolicam servitutem redeentes pereunt, vel miserias eorum, qui innumerabiliter afficti, aut in murmurationem aut in desperationem excedentes, et temporalia et mansura damna incurrint, satis est unde contristetur, et lugeat. Qui autem super his contristari possunt, Deum dupliciter qui super miserias filiorum Israel legi git doluisse, super peritura Jerusalem flevisse.

XXXVIII. Ob hoc autem iniquitas undatus ebullit, ut Isaia ait, quia veritas in obliuione erit, et longe justitia stat; quia, sicut jam diximus, tempora periculosa venerunt, et sine suo mundus urgetur. Qui finis cum ex ipso suo ordine pendeat, perversiores tamen quoque inventurus est, qui et illius ruinis digne comprimantur et ex illorum meritis versa vice ejusdem ordo rerum confundatur. Est quoque et alia ratio, quia pro eo quod homines post revelationem gratiam dilexerunt magis tenebras quam lucem, et vocati sunt, ut ait propheta, et non responderunt, et que noluit Dominus elegere, et cognoscentes Deum non sicut Deum glorificaverunt, propter hoc tradet illos Deus in desideria cordis sui, sicut de quibusdam Apostolus dicit: *Ut implante peccata sua semper, et qui in sordibus est, sordecat adhuc* (I Thess. ii, 16). Et quia illuminati justa agere neglexerunt, juste cœcati adhuc faciant unde amplius puniri mereantur. Ad quod videlicet agendum, et immissiones per angelos malos juxta Psalmistam, Dominus semitam iræ suæ facit, ut cor prioribus meritis aggravatum justo permittat etiam subsequentibus malignorum spirituum persuasionibus salti. Unde in Apocalypsi dicitur: *Cum completi fuerint mille anni, solvetur Satanás* (Apoc. xx, 7). Quia videlicet vel ad utilitatem electorum, vel ad detrimentum reproborum tanto acerius quam antea fecisset, in totis viribus suis se in finem sæculi

A exercere permittitur, quanto soluta bestia violentior est quam ligata. Tunc enim fit tanto ferventior ad sævitiam, quanto se vicinorem sentit ad pœnam. Considerat namque quod juxta sit, ut licentiam nequissimæ libertatis amittat; et quanto brevitate temporis angustatur, tanto multiplicitate crudelitatis expanditur. Sicut de illo voce angelica dicitur ad Joannem: *Væ terra, et mari, quia descendit dia bolus ad ros habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet* (Apoc. xii, 12). Tunc ergo in magna iræ furorem se dilatat; ne qui in beatitudine stare non potuit, in damnationis sue foveam cum paucis ruit. Tunc quidquid nequier valuerit callidus exquirit. Haec itaque tempora jam venisse, jamque malignum hostem mysterium iniquitatis operari per hoc manifeste patet, quod omnis ordo religionis aut Christianitatis immutatus est, nec impietas jam erubescere saltem dignatur, sed iniquorum multipliciter roborata caput ubique locorum extulisse videatur.

XXXIX. Qui autem sint quos suis ditionibus isdem hostis mancipat, per hoc ostenditur, quod rex esse super omnes filios superbice prohibetur. Superbia vero et multis in secularibus studiis, et multis in gradu religionis positos prosternit. De ipsis namque scriptum est: *Misit caudam suam draco, et traxit tertiam partem stellarum* (Apoc. xii, 4). Quod est extrema persuasione multis terrenis amoribus involvere, qui studio vita celestis videntur inhaerere. Sane de illis alias: *Circundabunt eum, inquit, salices torrentis* (Job xl, 17). Salices infructuose arbores sunt, sed torrente rigantur. Torrens hiemalibus pluvii intumescit, sed estate siccatur. Per salices ergo secularis quique significantur a bonis virtutum fructibus alieni. Per torrentem vero mortalibus gloria, que caducis honoribus tanquam hiemalibus pluvii inflatur, sed vita hujus termino annulatur. Malignum itaque spiritum salices torrentis circumdant, quoniam hi, quos in suis cogitationibus amor vitae carnalis igebriat, tanto illi arctius inhaerent, quanto largius delectatio transitoriae voluptatis eos infundit. Qui scilicet more salicium fructus non ferunt, sed in foliis viridescant; quia aliquando verba honestatis proferunt, sed nullum vite pondus ex bonis operibus ostendunt. De quibus scriptum est: *Imitatur autem illum qui sunt ex parte ejus* (Sap. ii, 25), videlicet semper superbiente, nunquam resipiscendo. Item de his et illud: *Huic montes herbas ferunt* (Job xl, 15). Per montes tumor superborum, per herbas fluxa voluptates eorum exprimuntur. Ergo montes huic Beemoth herbas ferunt, quia semper in eis pœnam æternæ mortis esuriens, dum ipsi se eidem ad omne vitium sternunt, dum nullum malum aut cogitando aut operando prætereunt, quia semper in eis sua desideria recognoscit, quasi semper in montibus herbas invenit, quibus sue malitiae ventrem tendat, quem tanto delectabilius quisque pascit quanto sordidius inquinatur.

XL. Scendum vero quod in hac peregrinatione, ubi Babylonici et Hierosolymite mistim procurrunt, et reprobri frequenter superbire, et electi humiliari soleant. Sed superbis mentibus humilitas alta est. Et idcirco cum hanc specietenus descendere nuntiantur, diu in ea morari nequaquam possunt, quoniam alienum est quod apprehendere querunt, et quasi a clivosis itineribus mox relabuntur. Nam quoisque hanc abjicunt, et ad consuetam elationem redeant, quasi grave pondus in corde patiuntur. De istis ergo dicitur: *Omni equidem tempore vita superbiunt impii, quia licet speciem humilitatis assumant, hoc tamen ad acquirendam inanem gloriam faciunt, et ita de ipsa facta humilitate gloriabantur, ut etiam inde superbiant, si contra superbiam subtiliter disputare norunt.* Solent quippe et electi superbire, sed non omni tempore, quia priusquam vitam finiant, eorum ab elatione ad humilitatem commutant. Superbisse enim, cecidisse est. Unde et per Psalmistam dicitur: *Non veniat mihi pes superbis* (Psal. xxxv., 12). Pes, inquit, non pedes: liquet enim quod nullus uno pede diu graditur. Ob id ergo quolibet alio viatio tentari permittuntur, ut humiliantur; humiliant vero diaboli esse desinat, cui superbendo militabant. Hinc per Sophoniam dicitur: *At tamen, subaudis, licet ad horam superbias, timebis me et accipies disciplinam* (Soph. iii., 7).

XLI. Quod autem inter omnia mala gravius nocet, ita pessimus peccandi usus ipsa jam consuetudine robatur est, ut pene nullus justo judicio peccatum discernere queat. Sed sicut Aaron filii Israel deos querentibus non restituit, sic omnes aut iniqui sunt, aut iniquitatibus cedunt. Quapropter illacrymans Isaías deo dicit: *Quem docebit scientiam, et quem intelligere faciet auditum? Sacerdos et propheta nescierunt, prae ebrietate absorpsi sunt a vino, nescierunt videntem, id est Dominum, et ignoraverunt iudicium* (Isa. xxviii., 7, 9), id est discernere pondus peccati. *Quin potius adulteris, quos arguere debuerant, ut ibi dicitur, sacerdotes applaudebant, et populus meus dilexit talia.* Contigit ergo nobis quod illis solet, sicut Joannes Chrysostomus dicit, qui vel phrenesin patientior, vel mente capti sunt, a quibus cum multa turpia et periculosa vel dicantur vel gerantur, nec pudoris tamen aliiquid nec poenitundinis capiunt; quinimo et magnifici sibi ac sapientiores sanis videntur ac sapientibus. Ita ergo, et nos cum omnia quae sanitati contraria sunt geramus, nec hoc ipsum quidem quod est insanus nobis cognoscimus. At enim si in corpore parum aliiquid morbi pulsaverit, statim et medicos adhibemus, et pecuniam profundimus, et omni observantia curam, quae medicinae competit, gerimus, nec prius cessatur, quam quae molesta sunt mitigentur, si utcumque fieri potest. Anima vero cum quotidie vulneretur, cum per singula lanietur, uratur, participetur, et modis omnibus pereat, nec parva quidem pro ea cura nos sollicitat. Sed haec

A causa est quod omnis pariter morbus obtinuit, et tanquam si eveniat, multis sub uno languentibus praesto esse neminem sanum. Certum est quod omnis pariter corruptat et absumat incuria, dum nemo est qui vel opportuna prebeat, vel importuna prohibeat. Ita et nobis accidit: dum enim nemo sanus est corde, sed omnes languemus a salute mentis, alii majore, alii minore peste, nemo utique est qui curet. Etenim si quis utcumque adisset, qui vel precepta Christi, vel transgressiones nostras discerneret, nescio si illos alios magis quam nos ipsos preceptis ejus contrarios judicaret.

B **LIII.** Pro his et hujusmodi quae in hujus vita nostra statu, jam frigescente charitate, et abundante iniquitate, geruntur, Dominus per Amos queritur dicens: *Nunquid non ut filii Ethiopia vos estis mihi filii Israel, ait Dominus?* (Amos. ix., 7.) Post dealbationem quae fit in Selmon, ad nigredinem peccati redimus: *Nive, inquit, dealbabuntur in Selmon* (Psal. lxvii., 15). Et cum Scriptura dicat: *Verecundos et reverendos facite filios Israe ab omni immunditia;* quo videlicet verbo generaliter omnis inquinatio vel occulta vel manifesta comprehenditur, quae, ut Hieronymus dicit, nominare turpisimum est; nos econtra in passione desiderii sicut gentes astuanus, et omnes, ut ait Isaías, ad avaritiam declinamus a summo usque ad minimum, ut equus emissarius hinnientes, ut merito quasi degeneres a coelesti Patre audiannus: *Nunquid vos non filii sclesti, semen mendax?* (Isa. lvii., 4.) Et item ipse: *In indulgentia sua redemit eos, et illi ad iracundiam provocaverunt, et affixerunt Spiritum sanctum ejus, et conversus est eis in inimicum* (Isa. lxiii., 9, 10). Hinc quoque in persona ejus Jacob dicit: *Sine filii factus sum.* Ecce qualis est hujus vita status, si tamen status dicendus est, qui tot casibus delictorum ad ruinam vergit, et quem tanta suæ pravitatis moles ad ima demergit. Pro his et hujusmodi, quae tam multiplicia sunt, ut magis deflerit, quam referri possint, lugendum est his qui consolationem Jesu exspectant. O quam bonum est, venerabilis pater, super talia contristari! Quisquis enim ille est, angelus pacis vocabitur, juxta illud Isaiae quod præmisimus jam: *Angeli pacis amare flebunt* (Isa. xxxiii., 7). Et inter electos assignari meretur, sicut per Ezechielem dicitur: *Signa Tau in frontibus virorum tugentium* (Ezech. ix., 4). Tau littera speciem sanctæ crucis gerit. Videote ergo quam magnum bonum sit dolere pro malis, pro quo dolens quilibet schemate [stignata] sanctæ crucis meretur insignari. Haec igitur consolatio vos interim maneat, ut dum principes Sodomorum caput extollunt, dum alii Gomorrah luxuriant, hi qui justum Lotu imitari meruerint videendo et audiendo mala, cum ipso crucientur, sub umbra alarum divinarum sperantes donec transeat iniquitas.

LIBER TERTIUS.

Libello hoc uterunque expleto, tam vobis quam domino abbati satis, ut frustra credidi, me jam fuisse putabam : sed dominus abba jussionem legationis vestrae, quam semel suscepit, nimis, ut ita dicam, imperiose exigit. Nam licet promptiarium cordis mei exhaustum jam pronuntiaverim, tamen sicut praecedentem libellum, ita quoque hunc sequentem aggredi coagit. Ea tamen occasione factum est, quod in praecedentibus duobus libellis de afflitorum consolatione pauca dicta sint, et ad consilium pontifici dandum, cuius mentem sicut Moysi malorum pravitas exacerbat, ego sane qui nec praecepto resistere, nec alia nisi ea quae vos melius nositis, possim referre, facio quidem quod valeo : sed dum vestra vobis tam prolixo refero, verodium generare pertimesco. Cui tamen ductus verborum forte displicerit, comparet illum protelatis pravorum nequitii, qui supra dorsa pusilli gregis Christi fabricantes prolongant iniquitatem suam, eisque potius indignentur qui trahentes peccatum, ut Isaia dicit, in funiculis vanitatis (*Isa. v. 18*), exigunt ut contra se tanta dicantur. Vos ergo pravidere debuistis cui et quid jubaretis, dicta haec veluti quoddam vas modo transfusum considerate, et superflua quæque tanquam guttulas wasi deformiter adhaerentes lima discretionis recidite. Ut acidis frugibus quedam matura legitur, ita in isto calamo, cum plurima, que merito reprobentur, forte inveneritis, pauca saltem utilitatis quiddam gerentia reperiatis.

I. Inter illa mirifica quæ ad exprimendos ordinis Ecclesie Deus ad beatum Job loquitur, quedam animalia figuraliter nominans, ibices quoque pariter interponit. Ibices autem quedam quadrupedia sunt et morantur in petris. Quæ videlicet ibices si quando de altis cacuminibus saxonum ruunt, sese in suis carnibus illasas suscipiunt, ita ut jacturam sui casus non sentiant. Per ibices igitur quique boni viri et cauti designantur, qui in petris habitant ; quia secundum Patrum exempla vivere student. Qui et cornua habent, videlicet Scripturas duorum Testamentorum, de quibus est illud : *Cornua in manibus ejus* (*Habac. iii. 4*). Hii velut ibices cum ceciderunt, non colliduntur : quia si quid eis ruinæ temporalis accesserit, scriptura duorum Testamentorum quasi duorum cornuum exceptioni innitentes evadunt, et ne in perturbatione deficiant, Scripturarum solatio se sustentant. Sicut Paulus, qui in mundi hujus adversitate dejectus dicebat : *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus* (*Rom. xv. 4*). Haec ad legendi studium dicta sint, nunc ea, quæ animo præposita sunt, aggredia-

A mur. Universam Christi familiam, id est omnem electorum collectionem, qui vel in clericali, vel in laicali ordine, aut in divitiis, aut paupertate degentes, eidem Christo, videlicet humili regi, humili corde militant, per Judam, id est per domum David, supra diximus designari. Per decem vero tribus, quæ licet de genere patriarcharum, sicut et tribus Juda, descenderint, tamen a Dei cultura discedentes vitulos in Samaria coluerunt, illos Christianos figurari qui mysteriis quidem fidei regenerantur, sed avaritiam, qua est idolorum servitus, colentes, aut aliis quibuslibet desideriis male inherentes, Deum, quem vocibus confitentur, factis negant : per Assyrios autem quilibet gentes exprimi, qui Deum non coluerunt. Igitur et tunc illæ decem tribus ab alienigenis afflicta fuerunt. Sic et modo perversi Christiani paganorum exterminio subjiciuntur, et sic domus Juda, quæ decem prædictas tribus in malis actibus frequenter secuta fuerat, tam ab ipsis decem tribibus, quam ab alienigenis vehementer legitur oppressa tunc fuisse. Sic et nunc boni quilibet Christiani, pro eo quod malos frequenter imitantur, et a pagani, et ab ipsis malis Christianis plerunque cruciantur. Per illos igitur quibus omnia in figura contingebant, hoc satis ostenditur, quod filios Ecclesie non solum a pagani, sed etiam ab ipsis suis contribubibus multa oporteat pati.

II. Haec sane captivitas, quæ foris ingeritur, tanto levius toleranda est, quanto et animarum saluti probatur accommodata. Cæterum est alia vastatio, videelicet spiritualis, qua non rebus sed virtutibus spoliiamur ; quæ tanto vehementior est, quanto et occultius perstringit. Quam scilicet vastationem illa captivitas specialiter designat, quæ tribus Juda in Babylonem translata est. De illa namque scribitur, quia rex Babylonis regem Joachim captivavit, et de Juda principes et fabros et inclusores et sacerdotem primum, et sacerdotem secundum, et janitores, et eunuchum unum, et quinque viros qui steterunt coram rege, et Sophar qui probabat tirones. Rex igitur Babylonis Joachim rege captivato Mathaniam, qui interpretatur, *mimus*, pro eo instituit, et vocavit eum Sedeciam, quod est justus Domini : quia, ut Hieronymus ait in Ecclesiaste, diabolus, qui est rex confusionis, id agit, ut sapientes et religiosi viri quasi viles premantur, ne in populis appareant, quod est Joachim regem, ne appareat, absentasse, et hi qui servi sunt vitiorum per aliquod munus locum sanctitatis oblineant, quod est per Nabuchodonosor Mathaniam in Sedeciam verti. Hinc Salomon : *Vidi, inquit, servos in equis* (*Eccle. x. 7*). Hinc namque illa Simoniaca haeresis, quam princeps apostolorum in ipso auctore, et beatus Gregorius in sequacibus

eius terribili anathemate multavit. Hic ergo Matha-
nias undecim annis regnavit, qui numerus pro eo
quod denarium excedit, decalogi transgressionem
signat. Itaque sub tali rege captivantur de Juda
principes, quia videlicet his in Ecclesiæ principatu
insidianti diabolo constitutis, ita in toto grege fraus
ipsius diaboli debacchatur, ut principes, id est illos
qui boni operis agilitate ceteros præire debuerant,
quodlibet vitium sibi substernat : et fabros capti-
vat, id est illos qui spicula verborum in igne divini
zeli conficerent debuerant, atque alios ad spiritale
certamen armare, talentum ingenii coegerit in terrenis
actibus impicare. Et inclusores, id est eos qui mu-
ros virtutum per aliquod vitium interruptos cimento
predicationis resarcire debuerant, ab studio corri-
gendi cessare facit. Et sacerdotem primum, id est
episcopos, et sacerdotem secundum, id est alios in-
ferioris gradus, qui tanto facilius in preceps ruunt,
quanto eodem episcopos, qui sibi ad imitandum
prælati sunt, quasi licite sequuntur. Et janitores,
id est eos, qui habentes clavem scientie reliquos
introducere debuerant, ita subverlit, ut nec ipsi
intrent, nec alios intrare sinant. Et eunuchum
unum, id est abstinentes. Unus dicitur, ob singu-
larem continentiam, et eunuchus ob professam ca-
stitatem : quos ita plerunque fallit, ut de ipsis vir-
tutibus non Deo, sed hominibus placere gestiant.
Tolit et quinque viros, qui steterant coram rege, id
est illos, qui ad sanctum altaris ministerium depu-
tati servientes quasi praesertim Deo assistunt,
quinque sensibus corporis servire facit. Et Sophar
qui probabat tirones, id est magistros puerorum
vel conversorum, quos ad hoc in suo discipulatu
suscipiunt, ut eos in dissipans Domini erudiant. Sed
e contra magistri aut per immaturam libertatem,
aut etiam per malum exemplum, illos corrumperunt
et dissipant. Unde et Sophar dissipans interpretatur.
Hos igitur omnes rex Babylonis tunc historialiter de
Juda captivavit, et quosdam interfecit, quosdam
vero in Babylonem duxit, quia nunc rex confusio-
nis diabolus multos qui in Ecclesia statum religio-
nis fulcire debuerant, aut per se, aut per exempla
carnalium a religione detorquet. Et sicut ille quos-
dam interfecit, sic iste irrevocabiliter nonnullos pec-
enti gladio trucidat. Illi vero, quos captivavit, eos
significant qui miseriis hujus vita tanquam in aliena
patria subjiciuntur, ut respicant. Unde propheta
taulim cuiuslibet pristinam reppromittens justitiae
libertatem, dicit: *Usque ad Babylonom venies, et ibi
liberaberis* (*Mich. iv, 10.*).

III. Haec vitiorum vastitas, ex cuius merito exte-
rior accedit, jam sibi totum orbem subjugavit, ubi-
que sævit, ubique grassatur : et tamen tanto minus
omnes de hac se plangunt, quanto magis universi
manus dominio ejus submiserint. Exteriorem vero
cuncti fugiunt, quæ, ut dictum est, animalium saluti
professe consuevit. Sed contra interiorem fuerat
laborandum, et suffugium certatum querendum. Sed
quis medebitur his, qui sponte vulnerantur, qui

A libertius sequuntur Simonem magum, vel Ana-
niam, qui hæresiarchæ hujus malitiae fuerunt, quam
sanctos omnes qui ab exordio fidelium contra per-
versitatem istam semper pugnaverunt? Malitiam
dicimus, qua malignus hostis ita mentes carnalium
inficit, ut ea quæ Dei sunt non pro Deo, sed pro
lucro terreno, vel pro humanis laudibus gerant :
imitantes Simonem magum, qui donum sancti Spir-
itus ad hoc comparare voluit, ut aliis ad lucrum
venderet : vel ea quæ pro Deo relinquere debent,
cupidine lenocinante, sicut Ananias, repeatant. Ne
enim illa vastitas fideles occuparet, civitati sue,
quæ est Ecclesia, Deus Pater Filiū pro muro dedit,
juxta illud: *Saluator ponetur in ea murus* : et pa-
triarchas et prophetas, sicut illic sequitur, *pro ante-*
**B murali (*Isa. xxvi, 4*), et apostolos, qui super mu-
ros ejus die ac nocte stantes non taceant. Et quid
plura? semper ab omnibus doctoribus propagu-
cula, et verborum spicula conscientur, quibus a
cordibus fidelium ista malitia repellatur, qua glo-
riam hominum diligunt magis quam Dei. Sed
tamen superabundat iniquitas. Quia vero nunc
hora malorum est, et potestas tenebrarum, si præ-
dictæ vastitati resistere nequius, pro his salem,
quos captivat, doleamus, et ad ea quæ de exteriori
captivitate dicenda sunt redeamus.**

IV. Judex noster dulcis et rectus est, universæ
vie ejus misericordia et judicium, et idcirco in
ipsa animadversione sua, quam justis pro peccatis
infert, blandimentum misericordiae dulcis intermi-
C scet. Quod etiam in præfatis gentibus demonstratum est. Quando enim ab Israeliticis Juda captivabatur,
missus est propheta, qui principem arguit, et om-
nes captivos relaxari fecit. Et cum idem Juda in
Babyloniam duceretur, Ezechielem Deus cum eis
profici sci fecit, qui afflictum populum consolaretur.
Jeremiam autem cum reliquis qui in Hierusalem
remanserant, stare voluit. Quos etiam in *Ægyptum*,
licet super ejus interdictum descendentes, isdem
Jeremias comitatus est. Sed et nunc inter quotidianas
pressuras, quibus a paganis vel a malis Christia-
nis cingimur, nonnullos quamvis paucos constat di-
vinitus reservari, quorum aut exemplis, aut verbis,
aut etiam precibus et afflicti consolentur, et affli-
ctores reprimantur. Quid omnino mira dispensatione
D sit, ut peccata per illatam afflictionem puniantur, et
peccatores per indultam consolationem ad spem
referantur. O ineffabilia divinæpietatis viscera! Deus
culpas insequitur, et tamen peccatores protegit. Sic
filios Israel, cum vellent post ejus offenditionem contra
hostes ascendere, per Moysen prohibuit, dicens:
Ne ascendatis, ne cendatis: non enim sum robiscum (*Exod. xix, 12*). Iratum se indicat, et tamen ab in-
teriori, quem mercantur, eos caverere monet. Sic plerunque
parvulo suo delinquenti mater irascitur, in-
crepat eum, et irata verberat, ac si non diligit. Sed
si hunc in preceps ire consperxerit, manum tendit,
et sic diligendo retinet, ac si irata non verberasset.
Quapropter, venerabilis Pater, suprest, ut res,

quem articulo temporis hujus a Deo credimus reservatum, ad illud apostolicum studeatis, corripere videlicet inquietos, consolari pusillanimes, susciperre infirmos, et ita patientem esse ad omnes. Beati Gregorii quosdam raptore aequanimitate toleratis: quibusdam vero sub studio servatae charitatis obvietis. Sed ne de raritate honorum fratrum causemuni, mementote quia solus erat Ezechiel, solus et Jeremias, et tamen non cessabant loqui.

V. Ut autem pontifex pontificum innitatur exemplis, par est de quibusdam sanctis episcopis, quid pertulerint, aut qualiter se in angustiis egerint, parum referre. Ac primum de patre Augustino. Sub ejus namque tempore civitas Hipponia, cui praererat, per quatuordecim menses, a barbaris obsessa est. Quia vero eisdem predicandi facultas ei non erat, coepiscopos, et quoslibet alios qui tum forte ad urbem confugerant, ad tolerantiam instruebat, orans Jupiter Deum quatenus aut civitatem liberaret, aut se de seculo vocare dignaretur. Qui non post multum effectum sua precis adeptus est. Tertio signum obsondionis mense decubuit, qui inter cetera quibus exitum communiebat, septem psalmos paenitentiales flendo decantabat. Ait enim post perceptum baptismum, et laudatos Christianos, et sacerdotes absque digna et competenti paenitentia non debere de corpore exire. Hic non solum clericos, sed etiam laicos ab omni juramento compescet. Loquacitatem vero, et detractionem, quae in conviviis abundare solet, ita comprimebat. ut hos versus in sua mensa scriberet:

Quisquis amat dictis absentium rodere vitam,
Hanc mensam indignam noverit esse sui.

Vestes vero ejus, et calcamenta, vel lectulia, ex moderato et competenti habitu erant, nec nitida aut speciosa nimium vel abjecta plurimum.

VI. Libet quoque verba B. Gregorii, vel querimonias ejus ad medium deferre. Nam quando ultimas Ezechielis partes aggressus est, nuntiatum ei fuerat quod Agilulfus [Agiulfus, vel Aigulfus] rex Langobardorum ad obsondandam Romanum jam Padum transiens summopere festinaret. Ait enim: Nemo autem me reprehendat, si post hanc allocutionem cesseravero, quia, sicut omnes cernitis, tribulationes nostræ creverunt, undique circumfossi sumus, inimici periculum timemus. Alii detrunctis ad nos manibus veniant, alii capti, alii interempti nuntiantur. Et jam cogor ab expositione lingua retinere, quia tedium anima vite meæ. Jam in me nullus sacri eloqui studium requirat, quia versa est in luctum eithara mea. Et qui cogor quotidie amara bibere, quomodo possum dulcia propinare? Quid igitur restat, nisi ut inter flagella, quæ ex nostris meritis patimur, gratias agamus? Qui, ut ostendatur quantum etiam inter suos ob domesticam curam angustaretur, dicamus quid in primis ejusdem proprie tie homelii, cum de speculatore loqueretur, ait: Quisquis, inquit, speculator ponitur, in altum debet stare, et subditorum opera transcendere, quate-

A nus tanto plus eis professe per providentiam possit, quanto terrenis rebus animum non supponit. Ac deinde: O quam mihi dura sunt ista quæ loquo, quia me ipsum loquendo ferio! sed dicam, dicam ut etiam per me sermo Dei sonet contra me. Cogor namque modo ecclesiarum, modo monasteriorum causas discutere, singulorum vitam actusque pensare, modo quedam civium negotia sustinere, modo irruentibus barbarorum gladiis timere, modo raptores quosdam aequanimitate perpeti, modo eis sub studio servatae charitatis obviare. Quis ergo aut qualis speculator ego sum, qui adhuc tot rerum perturbationis depressus, in infirmitatis valle jaceo? Tacemus de illo famoso ac mirifice Moralium libro quem valde infirmus patravit.

B VII. Si ergo tantum ac talem virum tot flagella manebant, quippe quem etiam ipse Mauricius imperator, qui eum invitum ordinari fecerat, vehementer urgebat, quid mirum si pontifices nostri temporis affliguntur? Sane quia mentionem tanti patroni fecimus, dicendum paucis quantopere suo pudori sueque famam consuluerit. Sic namque in illa Romana vita, cuius supra meminimus, scriptum habetur. Mox ut summum pontificium sortitus est, superstitionis universalis vocabulum refutavit, primumque se servum servorum Dei in suis epistolis nominavit, et mediocribus indumentis ad suæ humilitatis indicium in pontificalibus utebatur. Etenim advertens se ideo summum pontificem a Deo constitutum, ut, juxta illud propheticum, radicem vitiiorum evelleret, virtutesque plantaret, omnes consuetudines quas contra apostolicam traditionem noviter pullulasse cognoverat, sub anathematis interminatione damnavit. Tum vero a suo cubiculo non solum juvenculos, sed et omnes seculares excludens, clericorum quoque vel monachorum prudentissimos sibi familiares consiliariosque delegit. Cum quibus die nocteque versatus, nihil monastica perfectionis, nihil pontificalis institutionis, licet super gentes et regna constitutus, amisit. Videbantur itaque passim cum eruditissimis clericis religiosi monachi adhaerere pontifici, et in diversis professionibus uniformis videbatur honestas, tantaque censura mores ministrorum excolebat, ut eorum nullus barbarum vel quid inconsuetum religioni sermone vel habitu proferre præsumeret, et qui forte sanctimonia vel sapientia caruisset, subsistendi coram pontifice fiduciā non haberet. Quo facto redarguitur illa quorundam lascivia, qui talibus cohabitare malunt, qui tam effrenata libertate vel loquendo leviter, vel agendo coram eis, quos magis vereri debuerant, potiuntur: ut ipsos etiam ab statu gravitatis emollios ad suæ levitatis lenocinium incurvant, ita ut nec in memoria quidem sermo discipline habeatur, contra illam superni inspectoris querimoniam, qua dicit: Attendi et auscultavi, nemo quod bonum est loquitur: ita perstrepunt, ut si pauper, imo Christus in paupere clamaverit, vix audiri possit. Nonne tunc videbitur illud fieri quod Isaías illacrymat, dicens:

Tibia et lyra in convivis restris, et opus Domini non respicit? (Isa. v. 42.) Predictus vero papa Gregorius ha pauperibus serviebat, ut quaslibet ciborum species eis suo tempore ministraret. E quibus pauperibus dum unum in quodam recessu vespillones mortuum reperirent, Gregorius astimans cum stipis inopia perisse, per aliquot dies a missarum celebratione quasi penitendo cessavit. Qui sol apostolatus gloriam ita omnino vilipendebat, ut angelis ad quemdam eremitam, qui unum catum pro relevando secum habebat, tedium de eodem Gregorio testaretur, dicens: Majorem dilectionem habes tu in hoc tuo cato, quam Gregorius in omni imperio Romano. Tantæ autem humilitatis fuit, ut cum ei quidam peregrinus in solemni apparatu procedenti ad benedicendum prosternere vellet, ipse eidem peregrino prior de equo metaneam faceret. Crimina semel audita nullatenus indiscussa præteribat. Subdiaconum ordinari vetuit, nisi continentiam a conjugio prosterretur, nullumque altius progredi permisit, nisi eniç castitas in subdiaconatu probata fuisset.

VIII. Joannes Eleymonos mox ut ordinatus est, omnes dominos suos qui erant in Alexandria viriliter jussit describi, quatenus eis sufficienter stipem pro numero daret. Cui ministri: Quinam sunt, inquit, o patriarcha, domini tui? At ille: Illi, inquit, quos vos mendicos appellatis. Qui etiam certo tempore per singulos dies in vestibulo domus residuebat, ut quisquis vellet ad eum sine prohibitione causam suam perferre posset. Dicebat enim quia sicut nos petidores nostros, sic Deus nos petentes exaudit. Quidam ex tributariorum nepotem ejus turpiter laccessivit; qui cum de eo vindictam expeteret, ille pectus ejus deosculans dixit: Fili, si nepos meus es, me imitate; ius sitque ut ei totius anni debitum relaxaretur. Eudem namque Joanni Misericordia in specie pulcherrime mulieris apparuit, qui dehinc eleemosynis tantopere deditus est, ut ob hoc Eleymonos, id est misericors, vocitetur. Sanctus Ambrosius nullo excessu fidem sic dicit gravari, quam si innocentem pauperem sacerdos arguat, et divitem remi excusent. Et qui non defendit inopem, si valet, similis est laudenti. Item: His, inquit, favemus a quibus vicem speramus; sed infirmis consulere magis convenit, pro quibus Christus remunerator est. Item in eodem: Grandis culpa est, si, te nesciente, fidelis egat, quia haec est lex naturæ ut alter alteri tanquam pars corporis partem conserat. Qui non tribuit fratri, nec feris comparandus est, quæ suis fetibus tribuant. Nihil tam contra naturam quam hædere alterum tui causa, quod tamen si causa Dei est fides perpendere. In tua causa silere tibi licet, in causa Dei dissimulare peccatum est non leve. Si quid autem vitii in fratre cognoveris, corripe; et si se hædi putet, eti animum ejus correptio vulneret, tu tamen ne verearis; quis, ut scriptum est: *Meliora sunt*

A amici vulnera quam adulantium oscula (Prov. xxvii, 6). Licet ergo inferior sit amicus, tamen si res poposcerit, ut objurget, audiatur quasi par et æqualis. De cubiculariis vero sic: *Decorum, inquit, illud est, ut adjungamur probatissimis quibusque, et senioribus, quorum usus tutor est.* Nihil enim pulchrius quam boni testimonii viros testes habere. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: et econtra inimici hominis domestici ejus. Quos videlicet ministros ita castificabat, ut nec verecundiora membra nec eorum usus his quibus a rusticis appellari solent nonnibus nuncuparentur. Beatus quoque Paulinus, Nolane civitatis episcopus, cum a barbaris propter thesaurum insinandum extimisset tormentari, rogabat Dominum, dicens: O Domine, non crucier propter aurum, quia non diligo aurum. Hoc beatus Augustinus in libro de Civitate Dei fatetur. Haec de sanctis pontificibus dicta sint, ut non recens quid vel novum nostri temporis episcopo videatur, si talia sive certe multo leviora pertulerit.

IX. Nec piget quedam de apologia sancti Gregorii Nazianzeni verba referre: Si quis, inquit, in rectore morbus vitorum est, his qui ad obtoperandum ei presto sunt multo facilius transfunditur, quam si aliquid virtutis in eo viderint. Quapropter necesse est, ut qui alias instituendos atque curandos presumimus, ne inveniamur ipsi sine disciplina, et excatentes ulceribus vitorum. Sed neque satis est malum non esse docorem. Quod unique culpatur in his qui docentur, nisi et omnibus bonis actibus prædicti sint, nec vitam suam mansurent ex comparatione imperfectorum, si digna loco et gradu suo gerant, ut proiectus eorum possit illicere cæteros ad studia virtutum, eorumque tam exemplo quam exhortatione vitia purgare, propositum ad meliora convertere, summumque eorum studium sit illos vincere, qui se carnaliter amant contra salutem suam dimicantes, et vitia sua quantum possunt celantes, odiientes eos qui arguant, et eorum sermonem contemnentes, et nunquam, quod pejus est, peccata sua publice defendantur: insuper etiam alios ne corriganter excusantes, atque tuentes. Et equidem quando mali prelatos ipsos non hædant, quinetiam venerantur, quia tamen eis obviare pro justitia negligunt, interdum vero persequuntur eos. Quod insidiante diabolo fit, ut cum ipsi concutiuntur a vacillantium sustentatione pigrescant. Sed, ut scriptum est, qui *Deum timet, nihil negligit* (Eccle. vii, 19), et ob id cujus mentem vera charitas possidet, si justitia quæ diligit in aliis feritur, ipse nihilominus eadem percussione confidit. Quod si et ipse appetitur, in dolore tribulationis sue curam non deserit utilitatis alienæ. Nam quasi magnus quidam medicus percussus, qui cum ipse scissuras vulneris toleret, aliis medicamenta sanitatis proferat: ita et iste licet in se adversa sentiat, aliis tamen necessaria docendò prævidet. Valde autem levius est aut docere cum

nihil toleres, aut tolerare cum docere non indiges. Sed necesse est sancti viri sese ad ultraque solerter extendant, sic nimur utrobique circumspici, quatenus et audaces ante se verborum jaculis confodant, et debiles quasi positos post se sento consolationis vel ab illorum impetu vel a murmurationis vulnera defendant. Sicut miles castorum Dei Paulus, qui cum tanta ac talia patreteret, quæ nec ipse referre, nec nos enumerare sufficiamus, disputabat tamen cum Grecis, et revinebat Iudeos. Nam propter alterum horum dicit: Gravati sumus supra modum, ut tæderet nos vivere. Propter alterum vero, si, inquit, ad bestias pugnari Ephesi (I Cor. xv, 52). Qui tamen plus de infirmorum pusillanimitate, quam de proprio dolore sollicitus, aiebat: Nemo moreatur in vinculis istis (I Thess. iii, 5). Et item: Obsecro vos ne deficitis in tribulationibus meis (Ephes. iii, 15). Utrumque Job egerat, qui dicere poterat: Auris audiens beatificabat me (Job xxix, 11), quod utique ad prædicationem pertinet, eo quod liberaret pauperem vociferantem. Quod pertinet ad tuitionem. Quod autem prædicator etiam ipse a malis non impediatur, tamen pro aliorum causa debet eis obsistere, vox illa Dei demonstrat, quia sub typo prædicatorum de equo dicitur: in occursum pergit armatis (Job xxxix, 21). Quapropter in quantum causa exigit, in quantum locus admittit, debet rector pro subditis suis semetipsum objicere. Nec timeat, si necesse est, eorum iniuricitiis pro fraterno pace obviare, nec per audiendum duritiam a corrigendi studio cessandum esse, ut docet Eliseus, qui in persona Christi contra Joas regem quasi contra negligentem prepositum irascitur, eo quod terram, id est peccatorem, cui dicitur: Terra es (Gen. iii, 19), non amplius quam ter percusserit. Alii enim, quia si quinque aut septies perfusisset, plenam-victoriæ caperet; quia si rector dicere poterit: Annuntiari justitiam tuam (Psal. xxxix, 10), quamvis ipsi contemnant, plena tamen mercede donabitur.

X. Non autem, ut jam diximus, recens videatur, quod mater Ecclesia, vel rectores ejus, aut familia non solum a paganis, sed etiam a suis filiis tanta nostro tempore patitur. Quandoquidem apud prediculos Patres, qui sapientia et virtutibus signisque fulgebant, tantopere persecutio gradata sit. Nam quisquis eis Patribus in fide et gradu succedit, necesse est ut quasi plebs ad speciem matris empta Patres suos eadem patiendo sequatur. Quod autem quisque doctor sibi primum, tum subtiliter spiritualiter sollicitus sit, verbis Apostoli monstratur, qui de Thessalonicensibus ait: Vos testes estis, et Deus, quoniam sancte et juste fuimus, subaudi, apud vos, et scitis qualiter unumquemque vestrum tanquam pater filios suos deprecantes vos et consolantes testificati, ut digne ambuletis Deo (I Thess. ii, 10, 12). Qui paulo ante premiserat: Facti sumus parenti in medio vestrum, et tanquam si nutrix foreat filios suos, ita desiderantes vos cupide volebamus tradere vobis non so-

A lum Evangelium, sed etiam animas nostras (Ibid., 7, 8). Verum non sine quadam verecundia hujusmodi verba proferimus, quæ prolata tangere videntur. Sed si quid aut in relatis superius exemplis, aut in qualibet sententia durum ad imitandum vel mordaciter sonare videtur, illos tantummodo suggilat, qui ferre jugum Christi recusant. De nobis enim confidimus, quia non vulnis imitari Nabal, cui, ut scriptum est, nemo valebat loqui, sed apostolum Petrum, qui cum esset princeps apostolorum, et a beato Paulo condiscipulo suo se reprehensibile nominari publice didicisset, non indignaretur, sed eumdem Paulum nihilominus de sibi data publice sapientia laudasset. Dicamus igitur et hoc quod in tortis moribus quorundam minime concordat, et B quod illos, qui sibi solliciti sunt, cautoles reddat. Scio enim nec corporis quidem maculas in sacerdotibus per legem prætermitti, sed perscrutari et requiri omnia, ne aliquod vitium sacerdos habeat, cui et mors communatur si absque tintinnabulis, quod est sonus prædicationis, incesserit. Sed quisquis ille est, qui me tanquam presumptorem forte succedentium nominaverit, reminiscendum ei est quod Moyses concilium Jethro non despicerit, qui etiam vexatus dicitur propter eos qui exacerbabant spiritum ejus. Quam scilicet vexationem multa magis quilibet prælatus incurrit, ne colpas delinquentium non redarguit, Hinc ad Ezechiel dicitur: *Fili hominis, noli exasperans esse* (Ezech. xi, 8). Sicut enim mali Deum exacerbant mala quilibet agendo, C sic et boni qui mali prælati sunt, bona reticendo. Nisi enim propheta, cum ad loquenda verba mittebatur, obediret, omnipotentem Dominum, sicut populus de perverso opere, sic de suo silentio exasperasset. Malis itaque culpa est perversa agere, bonis recta reticere. In hoc ergo cum malis etiam boni Deum simul exasperant, quia cum perversa non increpat, eis per suum silentium proficiendi licentiam præstant. Nam plerique sic imprudentes sunt, ut vel malum non cognoscant, quod committunt, vel tanto minores culpas suas aestiment, quanto minor eas inventio castigat. Isti igitur si recta non audiunt, in suis pravitatibus jacentes, per ignorantiam securi sunt.

D XI. Sunt autem plerique qui verba Dei nec aure corporis audire dignantur, quos malignus hostis ita possidet, ut eos nullo confessos prædicationis jaculo derelinquet: sicut a Deo ad beatum Job de eodem hoste dicitur: *Non fugabit eum vir sagittarius* (Job xli, 19). Sagittæ sunt verba Domini, ut est illud: *Sagittæ tua acutæ* (Psal. XLIV, 6). Arcus vero qui ex cornu ht et corda, Vetus Testamentum propter rigoris duritiam, et Novum propter misericordie flexibilitatem significat: quia quisquis ab illo plene capit, verba prædicantium jam audire designatur. Unde peccatis precedentibus invasens Dominus, his quos justo iudicio deserit per prophetam dicit: *Immittam in vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio* (Jer. viii, 17); id est

talibus dæmonibus vos tradam, qui nulla predicatione exhortatione quasi incantantium carminibus a vobis excutiantur.

XII. Alii subdole seducuntur, pro eo quod Dominus dicit : *Servus sciens voluntatem domini sui, et non faciens, rapulabit multis* (*Luc. xii, 47*); putantes ignorantiam impunitatem esse peccati. Quibus hoc intimandum est, quia aliud est nescire, aliud est nolle: hoc namque tarditatis est, illud superbiae. Tales igitur excusationem non habent, quia, si vellet, scire poterant. Contra quos nimurum in *Job de Deo* dicitur : *Qui in manu omnium signal, ut noverint singuli opera sua* (*Job xxxvii, 7*); homo quippe sic rationabilis est conditus, ut quod egerit ignorare non possit. Naturali enim lege scire compellitur, seu pravum seu rectum sit quod operatur. Nam a justo judice tunc pro faciliis suis aut puniri aut remunerari, si non potuit scire quod fecit. Ipsi etenim qui erundiri contemnunt, sibi testes sunt, quia sciunt discere quod agunt. Alioquin cur de quibusdam factis tanquam de bene gestis in ostentatione gloriantur? et rursus cur in aliquibus suis actibus videri erubescunt? unde quidam sapiens dicit : *Cum sit timida nequitia conscientiae dat testimonium condemnationi*, quia dum timor conscientiam arguit, ipse sibi testimonium perhibet, quia scit malum esse quod sciri formidat. Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos certe fugere non possunt. In peccatum enim quod committunt prius contra se iudicium rationis inveniunt, et post ad distinctionem aeterni judicis perducuntur. Et hoc est forte quod per Psalmistam dicitur : *Abyssus abyssum invocat* (*Psal. xli, 8*). Abyssum enim abyssum invocare est de iudicio ad iudicium pervenire. Eant igitur predicatori sancti, redarguant facta peccantium, auditores autem pravi contemnant verba istorum, defendant quantum voluerint pravitates suas, atque impudenter gestas impudentius defendendo multiplicant. Certe ipsi sibi in conscientia testes sunt, quia excusabiles non sunt.

XIII. Quidam vero non solum admonitionis verba contemnunt, sed etiam contra admonitores vehementer scandalizantur. Et quia scandalum valde periculosum est, idcirco boni viri frequenter malunt tacere, quam malos loquendo scandalizare. Qui tamen nec tacendo securi sunt propter illud : *Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram* (*Ezech. iii, 18*). Ex qua re nobis considerandum est, quia in quantum sine peccato possumus, vitare proxinorum scandalum debemus; si autem de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam veritas relinquatur. Quod veritatis magister suo facto probat, qui in quorundam cordibus scandalum ne gigneretur, tributum quod non debuit dedit: et rursum generari scandalum contra veritatem in quorundam cordibus videns, eos in suo scandalo remanere permiserit dicens : *Sinite illos, caeci sunt, duces cœrorum* (*Matth. xv, 14*). Hoc in libro VII Eze-

A chielis. Item in libro x : *Ne timeas, inquit, quia Dominus exasperans est* (*Ezech. ii, 6*); timeri enim homo debuerat, si ipse auctorem omnium ut homo timuisset. Qui enim ut supra diximus, Deum non timet, homo non est. Nam qui rationis sensum ad timorem Dei non habuit, tanto minus timendus est, quanto hoc quod esse debuit non est. Debent autem in metu haberisti qui membra sunt omnipotentis Dei, et si ipsi contristantur, Deus qui in ipsis habitat offenditur, et ipsi in terra reprehendere solent quod Deus redarguit e celo. Mali vero, ut diximus, timendi non sunt. Unde rursus eidem prophete dicitur : *Ne timeas eos, et quia tales derogare solent, adjunctum est, neque sermones eorum* (*Ibid.*), quia increduli et subversores sunt tecum. Qui tanto in suis derogationibus timendi non sunt, quanto non placere Deo probantur. Stultum enim valde est, si illis placere querimus, quos non placere Deo scimus. Nemo enim potest in una eademque re Deo simul et ejus hostibus gratus existere. Amicum ergo Dei se denegat, qui ejus inimico placet. Unde et sancti viri eos ad sua odia excitare non metunt, quos Deum non diligere cognoscant. Horum itaque derogatio vita nostra probatio est, quia nisi aliquid boni haberemus, malis non displiceremus. Sciendum vero est, quia linguis detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus aequanimiter tolerare, ut nobis meritum crescat. Aliquando autem etiam compescere, ne, dum de nobis mala disseminant, eorum qui audire nos ad bona poterant, corda innocentum corrumptant. Hinc est enim quod Joannes obrectatoris sui linguam redarguit, dicens : *Is qui amat primatum gerere in eis diotrepes non recipit nos*. Propter hoc si veneri commoneam ejus opera que facit verbis malignis, garriens in nos. Quantum ergo ex nobis est, ut Hieronymus ad Galatas dicit, nullius inimicitiam comunovere debemus. Quod si loquentes veritatem aliquos meruerimus inimicos, non tamen nos inimici sumus eorum, quoniam illi inimici sunt veritatis. Unde et ipsa Veritas dicit ad Abraham : *Inimicus ero inimicis tuis* (*Exod. xxiii, 22*). Quod utique non fieret si Abraham per culpam suam inimicitias eorum meruisse. Item ipse Hieronymus in eadem epistola ad Galatas : *Si fieri potest ut pariter et Deo et hominibus placeamus, placendum est hominibus*. Si autem aliter non placeamus hominibus nisi Deo displiceamus, Deo magis quam hominibus placere debemus.

XIV. Sed dum hoc dicimus, illud nos vehementius contristat, quia mentes pravorum tanto obstinatus summa odiunt, quanto arctius infirmis inhæserunt: quibus neque hoc sufficit ut ipsi pereant, sed adhuc, quod est deterius, cum quoslibet argui conspiciunt, corripiens increpationibus obviant, ne saltem alii corriganter. Unde bene et de capite eorum dicitur : *Protegunt umbra umbram ejus* (*Job xi, 17*). Umbre quippe sunt diaboli omnes iniqui, qui dum imitationi iniquitatis ejus inserviunt, quasi ab ejus corpore

imaginis speciem trahunt. Umbræ umbram protegunt, quia peccatores quique, in quo sibi male sunt consciæ, in eo et alium peccantem defendunt. Quod hoc nimurum studio faciunt, ne dum culpa, in qua et ipsi obligati sunt, in aliis corrigitur, ad ipsos quandoque veniat. Quos enim similis reatus sociat concordi pertinacia, etiam defensio perversa constitut, ut de facinoribus suis alterna se invicem defensione tueantur. Se igitur tegunt dum alios protegunt, quia suam vitam prævident impeti, unde alios considerant libera correptione confundi. Sieque fit ut summa criminum dum defenditur augeatur, et uniuscujusque nequitia eo sit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelerata quippe peccantium tanto majora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur.

XV. Quicunque vero verba Dei audire nolunt ipso contemptu non esse ex parte Dei se produnt. Sed quantumlibet calcitrent, admonendi tamen sunt, ne sanguis eorum de manu pastoris requiratur: *Si, inquit, tu annuntiaveris impi, et ille non fuerit conversus, ipse in iniuitate sua morietur: tu autem animam tuam liberasti* (Ezech. iii, 19). Tunc enim, sicut in expositione hujus verbi dicitur, subjectus moritur sine te, quando in actione mortis contradictorem habuerit te. Nam morti, cui non contradixeris, adjungeris. Hoc ergo rector faciat, ne moriente subditu moriatur, malis videlicet actibus contradict, ut scriptum est: *Discurre, festina, suscita amicum tuum* (Prov. vi, 3). Si vero speculatora tacente impius moritur, constat quidem quia dignus non fuit ut ad Deum sermo fieret: ille tamen eum occidit, qui hunc tacendo morti prodidit. Hinc enim beatus Gregorius subdit: Pensandum est quantum connexa sint peccata subditorum atque præpositorum. Quod enim nos digni pastores non sumus, ex vestra culpa est; et quod vos ad iniuitatem defluitis, ex nostro hoc reatu est, quod obsistentes in culpa non habetis. Vobis ergo et nobis parcitis, si a pravo opere cessatis. Vobis et nobis parcimus, quando hoc quod displicet non taceamus. Sed nos alienas mortes nostris peccatis addidimus, et tot occidimus, quot mori quotidie tacentes videmus. Nullum quippe, sicut isdem doctor perhibet, tale sacrificium Deo est, sicut est zelus animalium. Hoc zelo quia Phinees unum adulterum pugione transfixit, iram Dei protinus ab omni populo removit. Ilunc quia Heli non habuit, tandem iram Dei contra se inexstingibiliter accedit. Ut autem in hac difficultate audiendi, qua doctores contemnuntur, Deus eos consolarecurt, cum Ezechielem prophetam ad filios Israel mitteret, sermoni sue frequenter interponit: *Si forte andiat, et, si forte quiescant* (Ezech. ii, 7). In quo adverbio dubitative notandum est, quia propheta et mititur, et audiencem duritia designatur: per quos videlicet innuitur, quia nec tacere debet is qui prædicandi officium suscepit, nec pro auditorum duritia contristari. Si enim ipse Deus verba

A sua difficile pronuntiat audiri, cur doctor contristeatur si in admonitione sua contemnatur?

XVI. Pravorum sane duritia nimis obcalluit. Sicut unicuique talium Dens per prophetam dicit: *Scio quia durus es tu, et nervus seriens cervix tua* (Isa. xlvi, 4). Quod dum vos perpenditis, timeo molestum vobis fieri, quia tantum ad incitandum prædicandi officium exaggeramus: et idecirco vellem ut alius aliquis exitus in hac necessitate patuisset. Nam scio prophetam dixisse: *In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra* (Psal. cxxxvi, 2), id est, inter valde obstinatos, videlicet quia sicut salices fructum boni operis non ferunt, verba predicationis reticemus. Hinc ipse ait: *Obmutui et silui a bonis, et humiliatus sum* (Psal. xxxviii, 3). Et Jeremias cum se minime audiri consiperet, silentium appetit dicens: *Non recordabor ejus neque loquar ultra in nomine illius* (Jer. xx, 9). Sed veri predicatorum dum conspiciunt quod ipsis non corripientibus iniquorum facinora crescut, vim quamdam in corde sustinent, donec in aperie correptionis vocem erumpant. Unde et alter ex eisdem prophetis, cum propter incorrigibiles tacens diceret: *Silui a bonis* (Psal. xxxviii, 3); sed charitatis illico exardescens subdidit: *Et dolor meus renovatus est* (*Ibid.*). Concealuit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis. Alter vero cum diceret: *Non loquar ultra nomine illius* (Act. iv, 17); mos codem igne successus adjunxit: *Et factus est sermo ejus in corde meo quasi ignis astrens in ossibus meis, et defeci ferre non sustinens* (Jer. xx, 9). Audivi enim contumelias mustorum. Sic ergo zelus charitatis in sanctis viris dum reprimitur augetur, qui nimur ita sese consolantur, ut in voce erumpentes quod corrigerem non valent saltem increpare non cessent. Superest tamen ut, sicut dicit Prosper, qui verba despiciunt, opera bona in doctore videant, que venerentur; et si contigerit ut a potentioribus vel ab aenigenis contemnatur, sibi vel suis predicator canat dices, cum Josue: *Ego autem et domus mea sequimur Dominum* (Josue xxiv, 17). Nam et ipsos fideles plus per exempla quam per verba proficer certum est, et utraque sibi necessario conjungitur, ut quod loquendo quis prædicat faciendo confirmet.

XVII. Apud eos autem qui verba predicationis uteunque patiuntur audire, illud commemorandum est quod Deus ad prophetam dicit: *Si judicas eos, fili hominis, si judicas eos, iniuitates patrum suorum ostende eis* (Ezech. xx, 4). Et iterum: *Fili hominis, ad gentes apostatrices mitti te, ad filios Israel; patres eorum prævaricati sunt pactum meum* (Ezech. ii, 3), etc., quousque subjungit: *Si forte vel ipsi audiant hoc* (*Ibid.*, 5). Sane quod eos apostatrices appellat illis maxime congruit qui per monasticam professionem ad secularia desideria relabuntur. De quibus scriptum est: *Vae peccatori ingrediens duas vias* (Eccli. ii, 14). Apostola namque retrocedens interpretatur. Qui vero manum suam in aratro miserit, si retro respexerit, utique ap-

statare convincitur, ut nullatenus regno Dei aptos, ipso Deo testante, pronuntietur. Et in nona in Ezechielē homelia perhibetur, quia sicut apostata est qui de fide recedit a Deo, ita qui ad perversum opus post professam relationem reddit ab omnipotente Deo, apostata absque ulla dubitatione deputatur, etiam si fidem tenere videatur. An non est apostasia, de habitu vel virtutē traditiones patrum contemnere, cum Deus terminos patrum transgredi interdixerit, despectaque virtus qualitate vel quantitate per beatum Benedictum præfixa, sanguineas dapes cum filiis Israel desiderare? Manna et mensuram gomor despicentes et ollas carnium desiderantes corde reverti ad Ægyptum redarguntur. An non est apostasia, humiliē vestitum sparsere et decorē vestimenti querere, cum angelus apostata perfectus B decore superbis in tartarum ruerit? Et an ventrem colere non est apostasia, cum flens Paulus protestetur quod liguritiones inimici sanctæ crucis sunt, et ventrem pro Deo habeant? Nobis, inquam, hec apostasie verba convenient, quandoquidem religionis habitum per tot retro annorum curricula retentum lascivientes quique inter nos et petulantem in hac nostra etate mutare ausi sunt.

XVIII. Quid isti in die Judicii dicent, vel quales apparetur, usque ad quos religio currerit, et in quorum manibus collapsa est? De occultis suis ipsi viderint, de quibus dicere pudet. Hoc tamen unum constat, quoniam ob id exterius mutantur indumenta, quia interius mutata sunt corda. Dixerat Deus per Jeremiām: *Videte si factum est huiuscmodi, si mutavit gens deos suos, et certe non sunt dei.* Populus vero meus mutavit gloriam suam (Jer. ii, 14). Et in sequentibus: *Confregisti jugum meum, et distixi: Non serviam (Jer. ii, 20).* Nonne et isti hoc convenit? Nam ut ita comparatum sit, omnes qui ad usum hujus vite quaslibet artes exerceant, sic eas utique gerunt, sicut a magistris didicierunt, et illis utensilibus utuntur, quae illi actui, cui intensi sunt, convenient, ut nautæ, sutores, vel fabri. At nos soli monachi instrumenta bonorum operum, quae sanctus Benedictus ad percipiendam celestem vitam construxit, abjicimus, solique nostræ professionis desertores, linea, quas Deus per magistros nobis ostendit, nunc ad dextram, nunc ad sinistram transgredimur, nec honorum operum instrumentis, sicut a magistris tradita sunt, uti dignamur. Quamvis autem crudelitas cordis in talibus occalluit, que multo obstinior atque ad corrigendum difficulter sit quam laicorum: tamen admonendi sunt et ipsi, quoniam quoad vixerint mutari in melius possunt. Sicut beatus Gregorius Venantium ex monacho patricium commonebat, dicens: *Velis nolis, locuturus sum tibi, quia aut te capio salvari, aut de tua morte me eripi.* Culpam ergo tuam, et distinctionem futuri Judicis dum vales exhorresce, ne illam tunc amaram sentias, cum nullis eam fletibus iam evadas. Pensa quid facturus est Deus de per-

A verso opere, si quosdam in jubilo suo reprobat de otioso sermone. Scis qua morte Anahias multatus est, qui pecunias quas Deo vorerat partim substraxit. Si igitur morte dignus fuit, qui nummos abstulit, pensa quibus dignus sit, qui seipsum per professio- nis sue oblivicionem Deo substraxit. Ecce facti tui tristitia adductus moerens loquit, et fateor, supernam misericordiam admiror, eo quod te superbi- tem vilet, et tolerat: effugere vitam conspicit, et tamen adhuc ad vitam reservat. Cum vero isdem Venantius in gravissimam ægritudinem incideret, Gregorius audiens Joanni episcopo rescripsit, dicens: *Fraternitatis vestrae scripta suscepit, quae mihi de dulcissimi filii mei domini Venantii ægritudine loquuntur, qua audita lacrymæ mihi per gemitus erup- pobant.* Vestra igitur sanctitas magnam ei curam adhibeat, exhortando videlicet, rogando, terribile Dei judicium proponendo, ineffabilem ejus misericordiam promittendo, ut vel in extremo ad debitum propositum redeat, ne ei tantus in judicio reatus ob- sisat. Et considerandum quod hunc beatus Gregorius dominum pro blandimento vocat. Quod si nunc verba Dei vereri neglexerint, sicut eis illud beati Job quod de iniquo dicit: *Cum reddiderit ei Deus vicem, tunc sciet: ridebunt oculi ejus intersectionem suam, et de furore Omnipotentis bibet (Job xxi, 19).* Dissimilat impius retractare mala quæ fecit, sed tunc sciet quid fecit, cum de furore Omnipotentis bibere coepit: tunc oculos intelligentiae reserabunt, quos nunc superbia claudit.

XIX. Proh dolor! postquam princeps hujus mundi foras abjectus est, per nos iterum intromissus, mysterium iniquitatis operatur in filiis diffidentia facientibus voluntates carnis, et in studiis suis seipsum abominabiles facientibus, præsentim cum princeps apostolorum præteritum tempus ad voluntatem eorum consummandam sufficere dicat: *Qui ambulare- runt, inquit, in luxuris et in violentiis (1 Petr. iv, 5),* etc. Et cum doctor gentium nos contestaretur dicens: *Testificor in Domino Jesu, ut jam non ambuletis sicut gentes, quæ tradiderunt semetipsas impudicitia. Vos autem non sic didicistis Christum (Ephes. iv, 17-20).* Sed nos, ut video, in eadem luxurie confessione concurrentes, reddemus rationem, ut prædictus Petrus subjungit, ei qui paratus est judicare. Li- D cet vero jam tempus advenire, quo sufficientibus ad insinuanda Dei iudicia præteritis miraculis peccato- res raro feriri soleant: de nostro tamen ordine non nullos evidenti ultiōne plexos non ignoramus. Nam quidam apud Senones Hubertus nomine duas sibi mulieres nocte vidi astantes, quas non eas, quæ ve- nire solebant, videns, phantasias intellexit. Accur- runt qui aderant, sed nemo mulieres nisi ipse videbat: fugit ergo in ecclesiam, sed hanc quoque phan- tasticas mulieribus plenam reperit: inter quas una quasi regina sedens jossit illum apprehendi et verberari. Cum ille codicem sancti Evangelii arripiens volebat se signare, nec poterat, illa vero dicebat: *Tarde est, jam mihi traditus es. Sonantibus signis*

vicini accurunt. Ille collapsus in terram verberabatur, proinde vociferans dicebat quid videret, quid sentiret. Cum hoc diu fieret, et phantasie discessissent, hi qui foris erant discedentem turbam mulierum per pontem egredi conspexerant; ille post paululum obiit. Hoc abba Gorlanius refert. Quisquis ergo dulcedine meretricis et amplexu delectatur, hujus amaritudinem absinthii animo proponat.

XX. Heduensis cœnobii præpositus quamcumque occasionem reperire poterat, carnis inhianter vescebatur. Quod scilicet vitium cum nullatenus fratres emendare possent, ipse cum quadam vice carnes comedere vellet, offa, qua os impleverat, strangulatus obiit. Alius quoque de cœnobia Durensi progressus ad quamdam villam, petit ab hospite suo carnes. Cum ille respondisset: Ecce jam coquuntur; Accelerata, inquit, in spito aliiquid coquere citius. At ille parabat carnes in spito, sed monachus astuans partem de spito præcedit, et super carbones jactavit: quan videlicet torridam cineribus excusit, et ori ingessit, sed mox cum praesenti voracitate vitam finivit. Quidam de Cormarrino (70), quem ego et levitates ejus ipse noveram, cum letissimum sero se cubitum collocasset, tempore nocturni officii defunctus repertus est. Quod et abbatii Iammoni contigisse vel ipsi vos scitis. Sed et alius quidem sancti Martini canonicus domini Oberti archiclavis, camerarius scilicet, a dæmoni arreptus tandiu vexatus est quoisque spiritum exhalavit.

XXI. Due sanctimoniales de monasterio puellorum, quod juxta nostrum Balma situm est, ante hoc triennium ad secularem vitam regresse sunt. Quarum junior intumescente brachio vitam post paululum finivit. Major vero cuidam scelesto se conjunxit, et partum ita monstruosum peperit ut longius collum haberet quam sit una ulna. Sed cum se iterum prostituisset, concepit quidem, sed edere partum non potuit quoisque dirupto ventre interiit. Fuerant enim usque ad tempus illud quo exierant bene conversatae. Ad hoc autem egredi permisæ sunt, ut de rebus parentum, qui forte nuper obierant, aliiquid monasterio reportarent. Sed hac occasione seculum pergstantes oblite sunt Deum. Ex quo apparet quam periculosa sit peccandi licentia. Quod et Alipius amicus sancti Augustini lapsu suo probat, qui cum bortaretur a quibusdam amicis theatrum adire, detestatus est videre hujusmodi lusum tanquam profanum. At illi hunc manibus trahebant. Ille claudens oculos, nec contrahentibus reniti valens, jurabat non se ibi quidquam visurum. Sed cum subito cachinnus in theatro increpisset, oblitus est, et oculos aperuit. Cum illico ita cor eius illectum est, ut vix post multum tempus ab hujusmodi ludo posset ab Augustino remorari. Quis-

(70) *Quidam de Cormarrino.* Cœnobiū nempe pagi Turonensis in honore sancti Pauli construcio, quod scriptor Chronicus Lenovicensis *Cormaricense* vocat, aliquæ fundatum ab Iterio quodam sancti Martini monacho sub annum 782, his verbis: « Fundatum

A quis ergo non vulturi, exsileniem igniculum non sinat super cotem suam, licet paululum, remorari. Nec præterendum est, quod in prædijo cœnobio cuidam puella morienti malignus hostis apparuit, que vehementer intremiscens, recordata est quod unam scutam sine licentia haberet; quam de loco, ubi hanc esse dixit, sorores detulerunt, sed dæmon non recessit. Illa vero aliiquid proprium se adhuc habere cognoscens pro quo malignus hostis instaret, tandem recordata. Tum, ait, filum sericum ad spondam habebo, quo vix reperto et atlato, mox diabolus recessit, et puella quasi subridens migravit. Ista forsitan parva et indigna relatu judicabuntur; sed si Deus, qui, ut dictum est, facit magna et inscrutabilia, ista nostro tempore facere dignatus est, quam magnipendimus, quia nec talibus dignueramus?

XXII. Si somnio fides adhibenda est, visionem quam Guido monachus de Solemniaco vidit non piget referre. Namque videbatur illi quod Ganzlinum, qui paulo ante migraverat in ecclesia, et blavinea encula vestitus in feretro custodiebatur, ante quemdam abbatem veneranda canitie prostratum conspiceret veniam postulantem; sed predictus abbas deginabatur propter blavineam enculam, qua indutus erat, dicens, quia non cognosceret eum, nec veniam illi esset daturus, quoniam regularem vestem acciperet. Tunc vero predictus Ganzlinus surrexit, et ad eumdem Guidonem tremens et valde confusus cuncturrit. Nec nos discredimus. Nam ipse Ganzlinus cum fratribus cellar Dolensis nuper fuerat, a quibus ea voluntate rediit, ut vestem protinus mutaret, nihilque proprium exinde haberet. Credendum est igitur, quia Deus, qui iudicat fines terre, id est ultima hominis opera, hunc pro bona voluntate in qua obiit, ad indulgentiam recepisset, talique indicio ad incitandum alios monstrare voluisse. Ista vero signa de proximo retulimus, ut qui præsa non formidant, vel recentia pertiment. Nam illi quos per carnem strangulatos, et hi quos per luxuriam dæmoni traditos diximus, ob hoc in praesenti puniti sunt, ut qui ponam, quæ eos sequitur, considerare negligint, vel de ea qua perempti sunt compungantur. Nam quis absque metu audiat quod dæmon per unam acutam et unum filum puelle obitum calumniabatur, nisi forte iugis propheta dicit: *Columba seducta, non habens cor?* (Ose. vii, 41.) Et unde dicitur, quia non timuerunt, nec homines fuerunt? Si enim Ananias et Saphira propter avaritiam percussi sunt, cum ita persecutiones et innumeræ necessitates novellam Christianitatem cingebant, qua poena plectendi sunt, qui dicta et exempla antiquorum noverunt, et absque ingenti necessitate plusquam constitutum est usurpavere?

est hoc tempore Cormaricense cœnobilium sub Iterio abbate, qui a beati Martini Turonensis Ecclesia tam exordium quam incrementum subsequens habuit. » Vocaturque vulgo *Cormery*.

De vestitus autem qualitate vel immutatione ipsi sacerulares contra monachos indignantur, quia semper illa superbia detestabilior est, qua ibi se ostendit, ubi major humilitas regnare debuerat. Eis igitur, qui in humiliatis habitu jactantiam coloris querunt, illud propheticum congruit: *Frons mulieris meretricis facta est tibi* (*Jer. iii, 3*). Quibus nimis satis fuerat, ut voluntatem Dei magis quam suam facientes, Eliae et Joannis imitantur exemplum, potius quam divitis, qui purpura induitus et byssu a Christo redarguitur, et Herodis qui in ueste fulgenti ab angelo legitur percussus interisse.

XIII. Occasione illius verbi, quo Deus ad prophetam loquens filios Israel apostatrices gentes vocat, occasionem sumpsimus, qua contra nos miseros, non monachos ut falso nominamur, sed sarabaitas (*71*), id est renuitas, qui jugum regularis discipline renimus ista diceremus. Sed quid fieri cum jam nec patriarcharum exempla, nec prophetarum mysteria, nec apostolorum spicula, nec quorumlibet sanctorum Patrum verba, quin etiam nec sancti Evangelii tonitrua cordis nostri duritiem emollire valeant? Ita omnis religio in contemptu est, ita cuique libitus dominatur, ut illud poetum nobis convenire videatur:

Cetera sunt curae, Deus est oblivio solus.

Hoc tamen quod propheta post illud verbum superius dictum Deus subiunxit, si forte et deinde vel ipsi audiunt, magnopere pensandum est quantum vim habeat. Si forte etenim dubitativum adverbium est, quod id videlicet verbum Dei idecirco sermoni suo interserit, ut paucos esse significet qui corruptionem ejus recepturi sunt. Sed et praedicatores suos consolatur, et exhortatur; ut cum meminerint quod ipse Deus in suis sermonibus se contemnendum insinuet, et tamen ad contemptores suos loqui non cessat, non contristentur iidem sancti predicatores dum contemnuntur, sed nec omnino a correptionis officio ultiatus cesserent. Nam et hoc quod addit vel ipse, magnum pondus habet, eisque nimis congruit qui praedecessores suos recolunt punitos: qui tamen eos imitari non desinunt, et evestigio tribulationes sicut ipsi patiuntur, vel ipsi, inquit, id est qui praedecessorum suorum exemplum in adjutorium correptionis habere poterant, qui et afflicti, obessi, conclusi, omnia que in hoc mundo habuerunt bona perdiderunt, urbes erutas, eversa castra, depopulatos agros, suffossas ecclesias vident: et tamen eosdem praedecessores suos ad iniurias sequuntur, nec ab eorum elatione mutantur, qui receidunt, propter quam eos toties plecti conspexerunt.

XXIV. Potentiores quidem tanto cautius alloquendi sunt, quanto et laxiorem vitam ducere permittuntur, et ipsi sua potentia veluti quadam superbiendi materia ne se humiliant incitentur. His ergo verba Gregorii Nazianzeni, que in *Jeremia* loquitur

(*71*) *Non monachos, sed sarabaitas, id est remittas.* Monachorum quatuor genera: cœnobitæ, anachoretæ, sarabaitæ, gyrovagî, sicut notat S. Be-

A ita proferantur. Ad vos mili sermo converitur. Quid ergo dicetis? putasne patiemini, ut non secundum personam, sed veraciter agam vobiscum? An libenter accipietis quod lex Christi sacerdotali vos subjicit potestati? Dedit enim nobis potestatem multo perfectiorem tribunalibus vestris. Aut nunc quid justum est, ut a terreno celestia superentur? ergo patienter queso, accipite, libertatem nostram. Scito te, quisquis es, ovem gregis esse mei a Christo mili summo pastore annumeratam, et a sancto Spiritu consignatam. Scito te inter sacra altaria cum veneratione subjici manibus sacerdotis. Scito beatæ Trinitati cultum fidemque debere. Nolumus inæquales quidem videri, ut abjectos videlicet doceamus, et vestre potentiae credamus, aut erga illos et non

B erga vos utamur libertate, quam nobis Christus in Ecclesia dedit: alioquin illis potius consulere, vos vero despicer ac negligere videremur. Quorum itaque majorem curam habere dignum est? tanto, inquam, majorem, quanto ad multorum perniciem pertinet, si quid a vobis erratur, et rursus multorum saluti consultur, in quibus justitiam teneritis et clementiam. Tu, o homo, qui, licet aliis prælatus sis, aequalis tamen natura tibi est cum illis; memento igitur quantum Deo debitor sis, qui tibi super æquales tribuit potestatem. Noli attendere quid potes agere, sed quid debes. Ipsius enim dispositione gladium portas, non ut ferias, sed ut commineris, quem utinam impollutum restituas commendatori Christo, qui idecirco potestatem divinitus tribuit, ut quos sanctæ Ecclesiæ auctoritas propter propriam virtutem ab oppressione panperum frenare non sufficit, per istorum opitulationem communiat. Hinc Deus ad Job: *Nunquid valet rhinoceros servire tibi, aut confringet glebas râllium poste?* (*Job xxxix, 9.*) Subaudi: sicut post me, quia non hominis, sed Dei virtus est, ut potens quilibet ad celestis discipline proiectum potentie sue culmen humiliet, et exerceat, oppresoresque humilium quasi glebas refrenet. Sed quid fieri? Nam iuxta Isaiam, qui a malo recedit præde patet. Principes socii furum diligunt munera, pupillo et vidue non judicant, quibus per Sapientiam dicitur: *O vos qui placetis robis in turbis, data est robis potestas a Deo, qui interrogabit opera et cogitationes vestras, quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende et cito apparebit robis quoniam iudicium durissimum in his qui præsunt fieri* (*Sap. vi, 3-6*). Exiguo enim conceditur misericordia, et fortioribus fortior instat cruciatus.

XXV. Neigitur, o principes, comminationes iste vos maneant, si potentes estis humiliamini sub potenti manu Dei; mementote qualia vitia vicinius potentiam comitentur. Solent enim potentes superbire, de temporalibus gaudere, et ut sit quod abundanter nectius cap. I Regulæ, ubi ei quinam sarabaitæ forent explicat.

titur.
eun
? An
i vos
atem
nun
tur?
ram.
risto
Spic
cum
eatae
qua
mus,
non
s in
vos
rum
nto,
rni
versus
te
icet
cum
qui
en
nim
ut
om
vi
tas
as
pe
em
hi
ost
on
ad
en
m
ta
es
on
ui
,

expendant, vel habeant, solent aliena concupiscere. **A** Contra superbiam namque Scriptura dicit : *Quid superbit terra et cinis?* (Eccli. x, 9.) Contra temporel gaudium dicitur : *Risus dolore miscebitur* (Prov. xiv, 13). Nam quomodo innocens erit cupidus, quoniam videlicet cupiditatem Apostolus sanctus etiam idolis comparat, dicens : *Avaritia, quae est idolorum servitus* (Ephes. v, 5); et sanctus Gregorius de hac disputans perhibet, quia quisquis avaritiae subjectus est, a cultu idolorum adhuc liber non est? Jubent quoque non sperare in incerto divitiarum, sed in Deum bene facere, facile tribuere. Et ut suis tantum, et non alienis utantur, dicit eis Joannes Baptista : *Neminem concutiat neque calumniam faciat, et contenti estote stipendiis vestris* (Luc. iii, 14).

XXVI. Illis vero qui rapinis pauperum pascuntur severius obviandum est. Nam et illi qui pauperes quidem non affligunt, sed tamen afflictoribus eorum resistere non curant, vehementer utique peccant. Iste ergo noverint quia solarium sui adjutorii Deo subtrahunt, dum pauperes ejus non defendunt. Sicut enim in suis gravatur, ita et in ipsis refovetur. Unde scriptum est : *Et in servis suis consolabitur* (II Mac. vii, 6); et ipse qui non est tecum adversum me est (Matth. xii, 30). Et Paulus : *Adjutores Dei sumus* (I Cor. iii, 9). Et propheta : *Non ascendistis ex adverso neque opposistis murum pro Hierusalem* (Ezech. xiii, 5). Raptiores vero cogitent quia dum pauperes ledunt, usque ad Dei ipsius lesionem manus extendunt. Vox enim ipsius est : *Quod uni ex his minimis fecisti, mihi fecisti* (Matth. xxv, 40). Cum ergo affligunt pauperes, utique Deum affligunt, sicut ipse testatur dicens : *Saul, Saul, quid me persequeris?* (Act. xxii, 7.) Cœlum jam ascenderat, et adhuc Sauli persecutio hic sua membra tangebat. Sicut enim per bonos loquitur, dicente eodem Paulo : *An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus?* (II Cor. xiii, 3.) Sic ipse in afflictione humilium laceratur, dicente Malachia : *Si affliget homo Deum, quia vos configitis me, maledicti estis gens tota qui configitis me* (Malac. iii, 9). Et non solum qui affligunt, sed etiam si nimis sua qui ditiores sunt vendiderunt, utique peccant. Unde et Amos : *Audite qui conteritis pauperem, qui dicitis : possideamus egenos, et quisquias frumenti vendamus. Juravit Dominus, si oblitus fuero usque ad finem, et convertam omnia cantica vestra in planctum, et novissima in diem amarum* (Amos viii, 4, 5, 6, 10). Item ipse : *Vae qui opulentii estis optimates, capita populorum, ingredientes pompatice, qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris, bibentes vinum in phialis* (Amos vi, 1, 2), quia videelicet dedignantur bibere in rusticis vasis, et quod sequitur : *Juravit Dominus in manu sua, detestor ego sum perbiā* (Ibid., 8). Et Micheas : *Nonne verba mea bona sunt, et cum eo qui recte graditur, et e contrario populus meus in adversarium consurrexit? Viduas ejecistis de domo, et a parvulis tulistis laudem meam* (Mich. ii, 7-9).

B Et item : *Audite, principes, qui abominamini iudicium, et omnia recta perverritis, abscondam faciem meam a vobis, sicut male egistis* (Mich. iii, 9, 4). Et ut ostenderet se esse qui in servis suis omnia adversa patetetur, ad beatum Job ait : *Nunquid impetus aquarum operiet te?* (Job xxxviii, 34.) Subaudi, ut me, quoniam iniqui per prædicationem sanctorum loquentem quidem audiunt, sed non intelligunt, et per afflictos patientem vident, sed non considerant. Quapropter audiant consilium sancti Jacobi dicentis : *Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis quæ supervenient robis. Divitiae vestrae putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tinea comesta sunt, aurum et argentum vestrum arruginavit, et arrugo eorum robis in testimonium erit, et manducabit carnes vestras sicut* **B** ignis (Jac. v, 1-3). Alioquin cum hac illorum umbratilis delectatio et transitoria pauperum pervaluerit afflictio, sicut utrisque illud Isaiae : *Ecce servi mei comedent, et vos esurietis, ecce servi mei bibent, et vos siestis, ecce servi mei latabuntur, et vos confundemini* (Isa. lxv, 15), et quid multa? omnis totius Scripturae comminatio jaculator in eos, nisi responderint.

XXVII. Non ergo lætentur, et dividant spolia, remordeantur illius verbi memoria, quo dicitur : *Vae qui prædaris, nonne et ipse prædaberis?* (Isa. xxxiii, 1.) et quod in Job perhibetur, *aufertur violentus absque manu* (Job xxxiv, 26). Videt enim raptor quos rapit, sed eos qui in morte illum rapti sunt non videt, aufertur itaque absque manu qui violentus manu fuit, quia subito exitu urgente, invisibiliter rapitur, qui visibiliter rapiebat, et raptiores suos non videt, et tamen ad exitum impellitur. Nunc enim dum quisque violentus quos voluerit opprimit, dum omne quod nequiter concupiscit, exercere permittitur, fit sepe ut in majore cordis cæcitate prosiliat, et quia non statim percutitur, quia pena ejus in posterum differtur, nequitiam suam aut a Deo videri non potet, aut hanc et non displicere credit. Unde et eamdem nequitiam corrigerre negligit, pro qua non statim ultionem incurrit. Sed superiori verbo de Deo subjungitur : *Oculi ejus super vias hominum, et omnes vias eorum considerat* (Job xxxiv, 21). Tunc enim Deus non considerare nequitiam credebatur, quando violentus iste omne malum quod poterat inutile perpetrabat, et magna ejus patientia quasi quedam negligenter putabatur. Sed eat nunc, et ad quamlibet violentiam præsumendo prorumpat, voluntatum suarum nequitias impletat, aliena rapiat, innocent oppressione satietur, et quia nequam percutebit, vias suas a Domino aut non videri existimet, aut, quod pejus est, approbari. Veniet profecto, veniet æterna et repentina percussio, et tunc cognoscet cuncta Deo prospici, quando se improviso exitu viderit pro cunctorum retributione damnari. Tunc in pena sua oculos aperit quos diu tenuit clausos in culpa. Tunc considerare omnia verum iudicem sentit, quando malorum suorum meritum jam evadere sentiendo non possit. Tamen quemlibet

raptorem, ut in Exameron dicitur, bene silurus ille A piscis significat, qui cum jugiter alios pisces devoret, ipse tamen capit et voratur. Sed raptore utinam quæ eos supplicia maneant, vel utcumque adiscerent. Homo ille cui dictum est : *Stulte, nocte repeient animam tuam abs te : quæ preparasti cuius erunt?* (Luc. xii, 20) non condemnatus quod aliena rapuerit, sed quod in multitudine divitiarum suarum gloriatus sit. Sed neque ille purpuratus propter rapinam interiit, sed quia eleemosynam non fecit. Quales ergo sunt Christiani raptore, vel quid merentur qui fratres suos occidunt, pro quibus animas ponere jubentur? Occidunt, inquam, dum affligit, quoniam non solum qui rapit, sed qui mercenarium defraudat, par homicidas perhibetur.

XXVIII. Cum omnis esset mundus in maligno positus, persuasum est tamen hominibus timere Deum, et non solum non diligere mundum, sed et contemnere, ut pro amore sequentis vite semetipsos ad qualibet tormenta tradiderint; nunc vero cum universa ad eruditionem Christianorum pertinent et verbis et exemplis dilucidata sunt, tamen ista simul omnia contemnuntur, ut Judaorum perversitatem nostris moribus inesse demonstremus. Nam erga illos adeo divine providentiae cura intendit, ut præ ceteris mortalibus nova quædam et magnifica vita instituta procurata sint. Omnis quippe, ut ita dicam, natura ad ministerium eruditionis eorum servit, qui videlicet post omnia divinae virtutis insignia, post tantam gloriam sibi datam, quam hucusque mundus omnis miratur, caput vituli adoraverunt, postea habentes templum, et illa quibus quotidiana sacrificia consummabant, habentes etiam prophetas alios defunctos, alios superstites, qui eos et de actibus præsentibus informarent, et de antiquis Dei beneficiis commonerent, que in Ægypto fecerat cum eis, que in deserto, que etiam in terra recompromissionis, cum ingressi sunt : tamen in his omnibus nihil non solum non profecerunt, sed etiam in ipso templo idola coluerunt, et nunc de gente in gentem, nunc de regno ad populum alterum transmigrantes sine lege, sine Deo, sine sacrificio relicti sunt. Nos quoque genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, quibus manifestatum est magnum illud pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum in gloria : qui gustavimus, ut ait idem Apostolus, cœlestis donum, et illuminati sumus, habentes quoque tantam impositam nubem testium, videlicet universa Veteris ac Novi Testamenti instituta, cum deberemus deponere omne pondus et circumstans nos peccatum, et per patientiam ad propositum currere certamen, rursus ad egena elementa devolvimur, et ventos, ut ait propheta, quasi dracones attraximus, rursus Christum crucifigentes et ostensi habentes. Quapropter omnimodis timendum est, ne fiat in nobis illud quod terribiliter Apostolus de talibus ibi commemorat. Dicendum est hujusmodi

B illud Job : *Scitote esse iudicium* (Job xix, 29). Et item : *Statim ut se moverit, turbabit vos, et terror illius irruit super vos* (Job xiii, 11). Et item : *Quid facietis cum se morerit ad judicandum Deus?* (Job xxxi, 44.)

XXIX. Hi sane, quos præsens gloria et vita nimis delectat, quorum voce propheta dicit : *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur* (I Cor. xv, 32), dicere solent : Cur Deus divitias hujus vitae creavit, si eis ad libitum uti non debemus? Sed sufficere deberet illa vis eloqui, quo dicitur : *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt : quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo* (I Joan. ii, 15), et si quis amicus ejus voluerit esse inimicus Dei constituitur (Jac. iv, 4). Et item : *Qui festinat ditari, non erit innocens* (Prov. xxviii, 22). Quod in Esau expressum est, qui lentis edulium preoccupare gestiens, primogenita quæ erat suo tempore percepturus amisit. Haec ergo, et multa hujusmodi sufficere deberent, quia non potest solvi Scriptura ; si tamen hoc humano metitur exemplo, sciendum quia postquam a paradisi gaudiis decidimus, spiritualia, ut sunt, cogitare nullo modo valeamus. Unde factum est, ut carnales quique nulla jam noverint, nisi ea quæ corporeis oculis palpando, ut ita dixerim, cognosci valent : nec se jam ad summam curam erigere, sed in infimis consentiunt libenter jacere. Quorum mentis execratio in tantum densata est, ut iidem, cum illa invisibilis sentire per experimentum rei non valent, jam dubitant utrumne sit aliiquid quod oculis corporeis non videtur, nisi quibusdam visibilibus exemplis eadem visibilia quodammodo monstrarentur, juxta illud exemplum quod beatus Gregorius in Dialogo ponit de matre, que forte prægnans cæco carcere damnata sit, et ibi pariat, et nutrit : quia si filio jam intelligenti rerum mundialium species narrare voluerit, ille qui nihil nisi tenebras vidit, audire quidem potest quæ mater dixerit, sed ipsas ut sunt species sine experientia intelligere nequaquam potest. Ne ergo nostra cæcitas nos ab intellectu principali omnimodis excludat, placuit divina providentia quædam in hoc mundo creare, quæ quinque sensibus corporeis placida videantur. Videlicet quædam placent colore, quædam odore, quædam sapore, quædam sono, quædam levi tactu : ut sicut venatores viso vestigio bestie jam qualis illa bestia sit experimento vestigii cognoscunt, ita nos quæ in hoc mundo delectant videntes, intelligamus quanta sint cœlestia, si tanti momenti videntur esse terrestria, et illa velut jam nota concupiscentes, ista retro faciamus sicut venatores vestigium post bestiam festinantes. Alioquin sicut venatores frustranur, si vestigium tantum admirantes, bestiam non quiescirent; sic officiperdi nos erimus, si caducis nimium inhaeserimus. Haec ergo omnia quæ in mundo delectant, vestigia quædam sunt cœlestium bonorum. Non ergo istis inhiemus, sed experimento illorum bonorum, quibus merito inhiandum est. Nunquid

vita ni-
Manu-
Cor. xv,
jus viæ
Sed suf-
: Nolite
nt : quia
ris in eo
erit esse
m : Qui
ii, 22).
um pra-
no tem-
ulta hu-
st solvi
tempo,
decidi-
o vale-
e nulla
lpando,
am ad
oncen-
atio in
isibilia
dubi-
s non
eadem
illud
ponit
nnata
ntelli-
uerit,
n po-
pecies
st. Ne
cipali
que-
sibus
a pla-
que-
tores
expe-
in hoc
sint
tria,
o fa-
a se-
si
de-
rum.
rum
quid

idecirce se debet in aquam quis mittere, quia sitim A indignit ex ea refocillare? Aut ob hoc ignis est amplexandus, quia vel ad coquendum, vel ad frigus arcerendum probatur accommodus? Raptiores igitur, qui pauperes in rebus temporaliter afflignant, videntur sibi stultitia vestigium eligere, illos vero, licet nolentes, ad querenda celestia salubriter impellere.

XXX. Qua vero dementia pro transitorii rebus et Deum offendere, et proximum gravare, et mensuram bonam perdere non trepidant, ea quoque dementia tanto se meliores putant, quanto in eisdem rebus, per quas pejores sunt, bonis et piis fratribus excellere videntur; et putant se tanto plus habere, quanto plus viderint posse, et cum ipsi multorum vitiorum sint servi, gaudent quibusque fratribus se posse dominari. Sed si adeo sunt animales, ut nihil, juxta Apostolum, spiritualiter intelligere possint, vel æqualitatem naturæ considerare deberent. Nobilitatem quippe mundanam non natura, sed ambitio præstит. Ad unitatem quippe commendaadam, Eva de ipso Adam formata est, et Adam licet major, tamen extra paradisum, illa in paradisum. Unde scriptum est: *Nemo ex regibus aliud habuit nativitatis initium, et unus est omnibus introitus ad vitam, et similis exitus* (Sap. vii, 5). Et certe, ut ait Hieronymus, omnes per divinam gratiam æquales efficiuntur, quos nativitas secunda regeneravit: per quam tam nobilis quam ignobilis Dei filius efficitur, et terrena nobilitas splendore coelestis gloriæ obumbratur. An pauperiores sordidius generantur, cum et David plangit se in peccatis conceptum? An nitidius regenerantur nobiles, cum juxta Jacobum pauperes elegit Deus, divites in fide? Job æqualitatem pensabat, qui non contempsit subire judicium cum servo suo, licet esset rex. Et dominus Martinus, qui ita servo suo versa vice serviebat, ut ejus calceamenta detergeret. Esau, quem Dominus odio habuit, cum quadringentis viris gradiebatur. Jacob, quem elegit, in baculo suo Jordanem transiit. Omnes libros antiquitatum considera, potentiores temper invenies pejores. Nam, ut hoc inferam, sudoribus pauperum præparatur unde potentiores saginantur. Vester illæ, et histriata tentoria, sed et exoticci cibi num pauperiorum manibus preparantur? Si qua vero pulchritudo in eis est, aut suavitas, artifices laudandi sunt, ut Boetius dicit, et non hi qui eis utuntur: qui cum emendata ab exterioribus rebus veritate decorari gestiunt, propriam sibi non sufficere produnt. Unde Hieronymus: Offendere timet odore proprio qui placere querit alieno. Sed hi qui amplexantur ventos, et confidunt in nihili, meminisse debent quia, juxta Job, divitias quas devoraverunt evomunt, et de ventre eorum extrahet eas Deus, et si duxerint in bonis dies suos, in puncto ad inferna descendenter. In puncto videlicet, quia sicut stylus dum ponitur elevatur, sic iniquus dives præsens gaudium dum tangit amittit. Nam quantilibet annis feliciter vixerit, cum ad finem venerit, ita tempus illud longum consumitur, ac si breve fuisset.

XXXI. Ut autem interim de sequentibus pœnis taceamus, nonne pro ipso defectu contemnda magis fuerat presentis vita gloria? fuerunt ante nos et potentes, et superbi, et voluptuos. Sed quid illis profuit immoderata factitia, vestes et odoramus diversa voluptatis, et rerum opulentia? ubi illa nunc sunt, vel ubi ipsi? accedamus ad eorum sepulcra, et quid ibi videbimus? fetidas vermium reliquias. Probabimus verum esse quod de impiis dicitur: *Transiit ut nocturna visio* (Job xx, 8). Ut enim qui in pœna qualibet positi prosperitatem, quam vigilantes desiderant, forte somniantes habere se vident, cum expergescuntur, vanum fuisse quod somniaverunt, nec sibi prodesse cognoscunt: sic amator et conqueritor hujus vitæ, cum ab ea discedit, nihil fuisse quod transire licet delectando potuit, et nudatus, et desertus, et annullatus addiscit. Sed utinam omnis pompa mortalia usque ad cineres et vermes solummodo evenisset! sed cogitemus horrendum judicis tribunal, ardente fluvium, vermes qui non morientur, ignes gehennæ, fletus et stridorem dentium, et præ oculis habeamus quasi jam ad hæc ventum sit, pertimescamus quasi jam præsens, quod eis tardet, futurum est tamen. Adhuc autem super his quæ diximus est multo gravius malum excludi a peregrinis bonis, quæ præparata sunt sanctis. Omnes enim superat cruciatum, removeri ab illa gloria, quam habueris in potestate fruendi, maxime a conspectu Christi foras ejici, cum viderimus alios etiam, cum quibus hanc vitam ducimus, intromitti. Credet mihi, ut in increpatione lapsi dicitur, hoc est quod gehennam superat, quod omnibus pœnis gravius torquet. Demus, si placet, ad fruendum deliciis centum annos, et si mavis, decies tantum. Sed quæ erit ex his compensatio ad æternitatem? Sed qui in eis passibiliter inhaerent delirare nos credunt Attamen ignorare non possunt, quia deliciae quidem velut umbra pertinuerunt, et velociter fugiunt, pœnae vero perpetuo manent. Quod si æquale tempus et idem spatium esset, pene esset aliquis ita stultus, et ita demens, ut eligeret pro uno die deliciarum unum diem pœnarum, cum soleat dolor unius horæ, et quilibet corporis cruciatus, in oblivionem mittere omne præteritum tempus voluptate transactum. Hoc enim providit Deus, ut haec vita laboris quidem esset, sed tamen ipsa brevis vita, ut labores cito finiantur, meritorum præmia sine fine durent, ut qui Deum timet, sicut scriptum est, cito sit securus; temerari vero voluptates, quas ei præponunt, velociter amittant, et mercedem, quam oportet, æternaliter incurvant. Non igitur eligamus inter fallaces voluptates quasi unius horæ delectabile somnum videre, ne nos contingat inter veras miserias æternos cruciatus subire.

XXXII. Insinuandum igitur eis est ut caute considerent quid sit homo, et ante qualem judicem stabit. Intueantur illius potentiam, pensem suam infirmatatem, enumerate mala proprii operis, et contra hoc

exaggerent bona illius largitatis. Considererent quam **A** stria salutem persuadere posset. Hoc unum et solum quod poterat praestare nitebatur, nam lacrymabatur et orationis opem adhibebat, *Fratres, inquiens, rotundas cordis mei, et obsecratio ad Deum fit pro illis ad salutem (Rom. x, 4)*. Non itaque nos pretereat, quod inimicos exemplo ejus diligere debamus, et si non simus tales, ut juxta Apostolum rapinam bonorum nostrorum cum gaudio suscipiamus, vel simus tales qui persequentibus nos benedicamus. Quod quidem durum superbis videtur. Christus dicit: *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. xxiii, 34)*. Stephanus dicit: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum (Act. vii, 59)*. Paulus ait: *Opiabam anathema esse ego ipse a Christo pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnem (Rom. ix, 5)*. **B** Moyses dicit: *Si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem, et me dele de libro quem scripsisti (Exod. xxxii, 31, 32)*. David enim ait: *Vertatur manus tua super me et super domum patris mei (II Reg. xxiv, 17)*. Samuel ait: *Mihi absit peccare intermittendo pro vobis Deum orare (I Reg. xii, 23)*. Quam igitur veniam mereri poterimus, si tantorum servorum de Veteri atque Novo Testamento, et praesertim ipsius Domini non imitamur exemplum. Ut enim in prima homelia de cruce et latrone Joannes asserit, melius orare pro inimicis est, quam pro amicis. Unde Dominus: *Si diligitis, inquit, eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? (Matth. v, 46)*. Si ergo pro solis amicis oraverimus, nondum publicanos vincimus. Quando pro inimicis oramus, Deum in quantum possibile est imitamur. Hinc beatus Gregorius ait, quia divinis auribus illa maxime oratio commendatur, que pro inimicis quoque intercedere nititur. Hoc tamen quod dicimus praelatis maxime gerendum est, qui et divina precepta plenius et melius sciunt, et teneras ac indolentes subditorum mentes portare quasi nutricti vel patres debent. In hoc enim quod pro alienis peccata interveniunt, sicut in ultima Ezechielis parte homilia nona perhibetur, sua ante Dei oculos plenis detegunt, quia ea ipsa charitate justificant se, quam mira pietate pro aliena iniuste se in lamentis mactant. Nec laboriosum debet esse doctoribus pro conversis peccatoribus lacrymas fundere quando et ipse qui omnia creavit homo factus, pro nostris initiatibus in cruce sanguinem fudit.

C XXXIII. Illud præterea nullatenus animo abscedat, quod sive patientur verbum inimici pacis et correctionis, sive non patientur audire, pro eis ad exemplum Salvatoris nostri vel beati Pauli certiam orandum est. Idem namque Paulus neverat quod ipsum ejus cruxem sitiebant, cum eis nulla indu-

XXXIV. Quoddam nuper gestum miraculum mente exciderat; quod ad prædones redarguendos inserere placet. Est ecclesia S. Aventini in Arverno super fluvium, qui vocatur Alerius. Cum juxta hanc negotiatores cum porcis transeuntes vidissent sibi equites appropriare quosdam, timentes eos in curam ecclesie diverterunt, unus ex equitibus dixit ad eos: *Educite porcos. Cumque illi nollent, coegerit eos, promittens aliquem porcum se daturum. Tunc cuidam viro ex suis porcos ad minandum commendavit, et tractim abire coepit. Is vero qui porcos minabat aliquantulum progressus subito corruuit, et coxam sibi fregit. Verum ille qui porcos minare jussorat, vulpem viue contiguam*

forte conspexit, post quam videlicet equo dimisso currere cœpit. Cum subito lapsus ita subitus equum depresso est, ut illa pars sellæ quæ preeminet caput ejus penitus truncaret. Negotiatores, qui flendo sequebantur, receptus porcis fugerunt. Illi vero qui raptor exsriterat, non placebat vecordia sua. Illoc ego ab ipsis consobrino didici. Hec de afflictoribus pauperum dicta sunt. Nunc in existente illo vestro quæ possumus proferemus, quasi videlicet obliiti quod multajam superius ad eorum solatium dixerimus. Quibus hoc primitus intimandum est quod non fortuit, sed divina dispositione vel prospera vel adversa, et cunctis et singulis disponuntur. Hinc enim scriptum est, ut supra diximus: *Nihil in terris sine causa sit*: hinc per Amos dicitur: *Si erit malum in civitate quod Dominus non fecit (Amos iii, 6)*. Et per Isaiam: *Quis dedit Jacob in direptionem? (Isa. xi, 24.)* et Israel vastabitur: *Nonne Dominus ipse cui peccavimus? (Ibid.)* Nam de bonis, quibus utilitatis causa datur adversitas, predictus Amos dicit: *Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognitionibus terra, idcirco visitabo super omnes iniurias vestras (Amos iii, 2)*. De pravis autem quibus Jeremias calicem furoris propinat, dicens: *Hæc dicit Dominus, bientes bibetis, quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere vos, quasi innocentes immunes eritis? non eritis immunes (Jer. xxv, 28)*. Huc igitur considerantes murmurationis excessum inter quilibet angustias temperabimus, sicut rex David cum diceret: *Obmutui, et non aperui os meum, sed quare? quoniam tu fecisti (Psal. xxxviii, 10)*.

XXXV. Occulto igitur judicio sit, ut tam apud bonos quam apud malos et prospera et adversa variie, sicut supra dictum est, alternati. Usitatus tamen hic et bonis male est, et malis bene. Quod videlicet idecirco forte occulto judicio sit, quia et boni quæ deliquerunt hic recipiunt, ut ab æterna damnatione plenus liberentur, et mali bona, quæ pro hac vita faciunt, hic inveniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Unde et ardentii in inferno diviti dicuntur: *Memento, fili, qui recepisti bona in rita tua, et Lazarus similiter mala (Luc. xvi, 25)*. At cum malis hic male est, et bonis bene, incertum valde est utrum boni idecirco bona accipiant, ut provocati ad aliquid melius crescant: an justo latentique judicio hic suorum operum remuneracionem percipient, ut a præmiis vita sequentis inanciscant. Et utrum malos idecirco adversa feriant, ut ab æternis suppliciis corrigentia defendant: an hic eorum pena incipiat, ut quandoque complenda eos ad ultima gehenna tormenta perducat. Sancti ergo viri magis in hoc mundo prospera quam adversa formidant. Scient enim, quod adversa dum premunt, ad coelestia concupiscentia, quo plena requies est, mente eos impellunt. Si vero prospera suppetunt, pavida suspicione turbantur, timentes ne exterioribus remunerati ab intimis repellantur. Et idecirco eadem prospera tanto majori aspiratione refugunt,

PATROL. CXXXIIJ.

A quanto plenus scient quod eorum dulcedo in despiciunt supernæ dulcedinis blandiatur, et quod sic sua soleant occupatione mentem ad exteriora diminuere, ut quomodo permuteatur ignorant. At contra sunt nonnulli, qui vitam suam negligunt, transitoria appetunt, æterna non intelligunt, vel intellecta contemnunt, nec dolorem pro his, quæ admirerunt, sentiunt, nec habere consilium recuperandi curant. Cumque superna non considerent, nequaquam ad veritatis lumen, cui conditi fuerant, mentis oculos erigunt, nequaquam ad contemplationem æternæ patriæ desiderii aciem tendunt, sed semetipsos in his, ad quæ projecti sunt, deserentes, vice patriæ diligunt exsiliū, quod patiuntur. Et inde est quod miseram hujus vite felicitatem intantum affectent, ut cum qualibet Dei offensione vel proximorum lesionē hanc adipisci malint, quam abjecti esse in domo Dei. Si vero propter bonos ne hic in continua prosperitate positi remunerentur, sive propter malos ut hic emendentur, seu certe qualibet alia secreti iudicii causa nobis adversitas veniat, unum superstes, ut juxta quod Jacobum hortatur, omne gaudium existimemus, cum varias in tentationes inciderimus. Sed enim, ut Paulus dicit: *Omnis disciplina in praesenti quidem non videtur esse gaudii (Hebr. xii, 11)*, sed mœroris. Et idecirco frequenter ita res in contrarium vertitur, ut imperij quilibet pro afflictione, qua meliorari debuerant, pejores sint. Nam et in desperationem cadunt, putantes se a Deo derelictos, aut murmurationem dum non recognit, quia justo iudicio tribulantur.

XXXVI. Ne igitur in hac duo, desperationem videcet, aut murmurationem incurvant, e contra duo maxime afflictis consideranda sunt, videlicet misericordia et iudicium. Unde Psalmista: *Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. c, 1)*; et item: *Universæ viæ Domini misericordia et veritas (Psal. xxiv, 10)*. Quæ duo Conditor et iudex noster miro modo tam erga reprobos quam erga electos exercet. Electis namque misericordiam in posterum exhibet, hic tamen eos per iudicium duris afflictionibus premit. Reprobos autem hic per misericordiam tolerat, et plerunque bonis temporibus, quæ desiderant, ad votum quidem fulciri permittit: sed eos ab æternis bonis, quæ libero arbitrio contemnunt, per iudicium excludit. Et prosperis quidem aut adversis communiter, ut supra dictum est, tam mali quam boni plerunque fruuntur, sed aliter illi, aliter isti. Nam illi prosperis extolluntur, adversis franguntur. Isti prosperis sustentantur, adversis erudiuntur. Quod quidam sapiens ostendens ait: *Necessaria viæ hominum aqua, ignis, et ferrum, lac, et panis, et mel (Eccli. xxxix, 31)*, etc. Quædam propter adversa, quædam ponens propter prospera. De quibus etiam subjungit: *Hec omnia sancti in bona, impiis et peccatoribus in mala convertentur (Ibid., 35)*. Ad hanc dispensationem intelligendam, qua divinitus aut misericordiam aut iudicium Deus exercet, Jacobus apostolus sapientiam esse necessariam.

Riam docet, qui cum de justorum afflictione loqueretur, subiunxit, dicens : *Si quis restrum indiget sapientia, posulet a Deo* (Jac. 1, 5). Ergo magna sapientia est hanc dispensationem intelligere, et econtra periculosa stultitia nescire. Unde et uxor beati Job quæ ei excessum murmurationis suadebat, quasi una de stultis mulieribus locuta esse redarguitur, et filii Israël, qui sub tribulationibus in deserto querelabantur. Moyses dicit : *Popule stulte et insipiens* (Deut. xxxii, 6). Consilium quippe Dei est, electos suos per temporales afflictiones ad aeternum refrigerium introducere. De quo Apostolus dicit : *Non enim subterfugi quin iannuariam consilium Dei robis* (Act. xx, 27). Pro quo, videlicet consilio manifestando, caput nostrum oportuit pati, et ita intrare in gloriam suam, ut ostenderet quod omnia membra ejusdem capituli oporteret, ut scriptum est, per multas tribulationes intrare in regnum. Ad hoc consilium, id est, ad hanc dispensationem insinuandum, qua necesse est a tempore baptismatis usque ad finem in angustiis vivamus, filii Israël dilati sunt, ut non statim transito mari Rubro terram repromotionis intrarent, sed per quadraginta annos in eremo demorati, nonnullis sunt afflictionibus afflicti. Qui tamen super manna, quod ad mensuram gomor per Moysen accipere jussi sunt, nauseantes murmurabant, et de hac dispensatione nihil intelligentes aut enantes, ollas carnium desiderabant. Quapropter ut de eis dicitur, non intellexerunt mirabilia Dei, sed cito defecrunt, et non sustinuerunt consilium ejus. Quia vero predicti exempli sese occasio prebuit, quod in animo serpi in vocem rursus erumpit, videlicet de nobis misericordia monachis, vel potius Sarabaitis, qui infrenes ad omne regularis disciplina jugum recalcitramus. Nos, inquam, de hujus mundi Ægypto per professam religionem educti, per stadium presentis vitæ quasi per erenum sub mortificatione crucis excurrentes, ad supernæ promissionis requiem festinare debemus. Sed, proh dolor! ridiculum et angelis et hominibus spectaculum præbentes, in arrepti propositi stadio lentescimus; et sicut illi despicientes gomor et manna, et ollas carnium desiderantes corde reversi sunt ad Ægyptum, sic et nos, et mensuram, et qualitatem victim a Deo per beatum Benedictum præfixam fastidientes, et sanguineas dapes velut barbari desiderantes, ad apostasiam hujus mundi relabimur consilium non sustinentes.

XXXVII. At vero neque judiciorum, neque misericordiarum profunditas ad liquidum penetrari potest. *Judicia*, inquit, *Domini abyssus multa* (Psal. xv, 7); et item : *Quis intelligit misericordias Domini?* (Psal. cvi, 45.) Attamen intelligere necesse est, quia iustum est quod patimur, ut inter quaslibet angustias non murmuremus, sed dicamus : *Iustus es, Domine, et rectum iudicium tuum* (Psal. cxviii, 157). Et item quod alius propheta dicit : *Increpationem Domini sustinbo quia peccavi* (Mich. vii, 9). Intelligamus quoque quia, juxta illud Job, qui afflictus fuerit, erit in gloria (Job xxii, 29). Et dicamus : *Bonum*

A mihi quia humiliasti me (Psal. cxviii, 71). Nam si equitas judicij consideretur, murmuratio cessabit, quia valde injustum est, ut reus judicem incusat, cum digna factis æque receperit. Nos enim, ut beato Job improbat, multum minima exigimur quam meretur iniurias nostra. Quod et ipse, quamvis ore judicis incomparabiliter laudatus sit, de se fatetur, dicens : *Cum explorerit in me voluntatem suam, adhuc multa alia præsto sunt ei* (Job xxiii, 14). Ac si diceat : *Cum sublati omnibus tam rebus quam filiis, cum et consumpta vermis carne, me usque ad sterquilinium humiliaverit, adhuc multa in me corrinda visus ejus deprehendit, pro quibus si parcere nollet, juste tormentum exaggerare posset.* Qui etiam postquam tanta ac talia patienter pertulit, quæ omnia secula stupescunt, nequaquam de victoria gloriantur, sed dicit : *Ipse me reprehenda, et ago penitentiam* (Job xlii, 6). Si autem misericordia quoque perpendatur, qua benignus ius lex per temporales angustias reos suos ab aeterno verbere abscondit, non putabimus nos derelictos, ut quidam facere solent, in prosperis quidem Deum benedicentes, iuxta illud : *Confitebitur tibi cum beneficeris ei* (Psal. xlvi, 19); sed in adversis deficitibus iuxta illud : *In miseriis non sustinent* (Psal. cxxxix, 11). Et : *Vix hi qui perdidérunt sustinentiam* (Eccl. ii, 16). Sed magis amabimus judicem, qui idcirco reos suos transitoria poena quasi virginis flagellat, ut eos a gehenna vel a suspicio furcarum absolvat. Ut enim supradictum est, tanto patientius æger ferramentum medici tolerat, quanto putridum esse conspicit quod secat, et quantum per ipsam sectionem salutis medelam sperat. Deus quippe internus est medicus, et peccatorum a nobis contagia secat, que inesse medullitus reprobat. Abscidit virus putredinis ferro tribulationis, et quo voces ægri audire dissimulat, et ægritudinis finem procurat. Quod autem creatura Creatoris judicium discutere nec debet nec possit, Apostolus ostendit, qui cum de profunditate divinorum judiciorum diceret : *O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei*, etc., addidit : *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo?* (Rom. xi, 35.) Homo quippe ab humo vocatur. Respondere ergo Deo non posse convincitur qui homo nominatur, quia per hoc quod de humo sumptus est, superna judicia discutere idoneus non est. Quia igitur haec investigare non sufficiunt, restat ut sub ejus dispositionibus humilietur taceamus, ne forte si causa distinctionis ejus discutiatur, amplius discussa provocetur. Vitari namque vis superni consilii nequaquam potest, sed ejus pondera sibi magna virtute levigat, qui se sub ejus nutibus frenat, et haec subiecto cordis humero volens portal.

XXXVIII. Murmurationis malum si e desperationis per hoc insidiante diabolo maxi e subrepit, quod mali prosperantur, et boni comprimentur. Ex hoc enim fit, ut vel Deum non curare de bene gestis infirmus animus suspectetur, sicut uxor beati Tobie afflicti quæ ei dicit manifeste : *Vana facta est spes tua* (Tob. ii, 22), etc. Et Gedeon : *Si Dominus no-*

lam si
ssabit,
accuset,
et beato
quam
vis ore
atetur,
ad hoc
i dice-
m filiis,
d ster-
corri-
pare
1. Qui
it, que
victoria
go pae-
a quo-
mpora-
condit.
ere so-
s, juxta
XLVIII,
n mise-
Va his
ed ma-
trans-
ehenna
supra-
m me-
t quod
tis me-
icus, et
sse me-
erro tri-
culat, eo
reatura
possit,
divinio-
sapien-
quis es,
rippe ab
se con-
quod de
idoneus
scimus,
tace-
utatur,
vis su-
pondera
nutibus
portat.
operatio-
ubrigit,
tur. Ex
e gestis
i Tobie
est spes
nus no-

biscum, cur apprehenderunt nos omnia haec, vel judicium ejus non esse justum? (*Judic.* vi, 13.) Neque enim ista mediocris questio est, cur malis bene est, et bonis male: quando quidem sancti prophete querimoniām de hoc ex persona infirmorum facere videntur. Dicit Jeremias: *Quare ria impiorum prosperatur? prope es tu ori eorum, et longe a revibus eorum* (*Jer. xii, 1*). Et David: *Mei autem pene moti sunt pedes, quia zelavi in peccato: his pacem peccatorum tides* (*Psal. lxxii, 23*). Et Malachias talibus resistens: *Laborare, inquit, fecistis Dominum in sermonibus vestris. Et dixistis: In quo? in eo cum dicere sis: Omnis qui facit malum bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent* (*Malac. ii, 17*). Et Job: *Cur impiori vivunt?* (*Job xxi*) multa quae sequuntur hujusmodi. Quod et Salomon insinuans: *Hoc est, ait, pessimum inter omnia quae sub calo sunt, quia eadem cunctis eveniunt justo et impio* (*Eccles. ix, 3*), etc. Unde et corda filiorum hominum replentur militia et contempnū. Scit enim diabolus hunc ordinem rerum, quod videlicet quidam per afflictiones pervenire soleant, aut ad murmurationem, aut ad desperationem. Et ideo cum predictum Job ad tentandum expetisset, omnem substantiam ejus pessimum dedit, sed et omne corpus ejus afflxit: non quod eum pauperem aut agrum facere desideraret, sed ut per molestias exterius illatas ejus conscientiam fatigare posset, animique virtute nudata ut impie aliquid de divinitate sentiret. Ad hoc enim et nuntios callide direxit, ut unus prius diceret: *Sabaei fecerunt tres turmas, et tulerunt omnia, et tunc ignis Dei cecidit de celo, et tactas oves puerosque consumpsit* (*Job 1, 15*). Quasi diceret: Pensa quia frustra tot Deum hostis placare voluisti, cuius iram toleras, quem te in humanis adversitatibus consolaturum sperabas: quatenus dum se foris ab hominibus ledi, et intus a Deo destitui consideraret, in contumeliam tanto audaciis, quanto et desperatius erupisset. Adeo namque diabolus id posse fieri præsumebat, ut non solum de quolibet aliquo, sed etiam de ipso Job, cuius similia tunc non erat, ad Deum diceret: *Tange cuncta quae possidit, et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi* (*Job 1, 11*). Verum sic isdem Job contra ultraque munitus persistit. Nam contra murmurationem aquitatem judicis ad memoriam reducit, dicens: *Scio quia si voluerit homo contendere cum Deo, non poterit respondere unum pro mule* (*Job ix, 5*); et item: *Non respondebo si quidpiam justi habuero, sed meum judicem deprecabor* (*Ibid. ix, 15*). Contra desperationem vero holocaustorum compassionis, castitatis, humiliatisque, vel multorum talium reminiscetur, ita ut diceret: *Non reprehendit me cor meum in omni vita mea* (*1 Joan. iii, 21*). De malorum vero prosperitate non movebatur, quoniam finem eorum considerabat cum diceret: *Ducunt in bonis dies suos, et in punto ad infernum descendunt* (*Job xxi, 15*). Sic ero, et, nunc quilibet mente infirmi cum violent scleratos quoque Leuis successibus prosperari, innocentes vero fre-

A querter luctu et penuria premi, sciunt quia, ut supradictum est, nihil in terra sine causa sit; quia etsi Deus causas flagelli, quo boni opprimuntur, et prosperitates, quibus mali fulcuntur, Deus non aperit, et tamen justas esse indicat, quo eas ipse, qui summe justus est, fieri jubet. Nihil enim Deo placet nisi justum; pati autem nulla nisi que Deo placuerint possumus. Justa sunt igitur cuncta, que patimur, quia eo ordinante nobis eveniunt, qui injuste velle nihil potest. Ergo divina iudicia, per que bonis adversitas evenit, et malis prosperitas, non audaci sermone discutienda sunt, sed formidoloso silentio veneranda. Non igitur discutias, cur ita vel non ita fit: ad finem utriusque respice. David enim in disquirendo laborabat, quo usque intellexit in novissimiis eorum, et vidiit quod B illi qui superbia tenentur, ejiciuntur dum elevantur, et subito in desolatione erunt. Hi vero qui justificant cor suum et flagellantur, tota die facti sunt, nunc quidem ut jumentum, sed erunt semper cum Domino. Licet igitur multipliciter afficiaris, non desperes opera bona, si qua sunt, Deo displicuisse; quoniam, ut scriptum est, cum te consumptum putaveris, orieris ut Lucifer, et meridianus fulgor conserget tibi in vesperum.

XXXIX. Nonnulli res humanas Deum curare non testimont, quoniam fortuitis casibus fieri videntur, auxilium vero divinum sibi adesse diffidunt, maxime cum preces eorum non exaudiuntur. Sed in Job dicitur: *Supra omnes caelos ipse considerat, et super gentes, et super omnes homines* (*Job xxxviii, 3*).

C Hinc in Moralium libro xxv, aque Deus omnia respicit, aque cuncta disponit, ubique praesens nec localiter tenetur, nec varia curando variatur. Sic ergo divina iudicia intenduntur super unam animam, sicut super unam urbem; et sicut super unam gentem, sic super universam generis humani multitudinem, sic summa regit ut etiam extrema non deserat, nec universo deest cum disponit unum, nec uni cum disponit universum. Non ergo negligit humanos actus; quippe quos hic frequenter aut punit, aut remunerat; sed, ut dictum est, ipse considerat qualiter eos vel nunc, vel in posterum determinat. Qui si nunc omne peccatum manifesta pena plectret, nihil ultimo iudicio servare putaretur: rursus si nullum nunc peccatum puniret, nulla esse divina providentia crederetur. Afflicti vero dum clamant si tardius exaudiuntur, dum clamor eorum quasi negligitur, spes infirmatur, et supernum adjutorium deesse creditur, quoniam tardius impetratur. Quo contra scriptum est: *Neque enim frustra exaudiet Deus* (*Job xxxv, 15*). Non frustra, inquit, sed utiliter. Pierle exaudiuntur ad votum, sed non ad salutem, ut Satanus quando beatum Job expetiit. Ad haec alii non ad votum, sed ad salutem, ut beatus Apostolus. Hinc Psalmista: *Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies* (*Psal. xxi, 3*); et deinde: *Et nocte, et non ad insipientiam mihi* (*Ibid.*). In nocte clamat, cuius exauditio protelatur. Spes enim, quae differtur, occidit animam. Ac si ergo

diceretur : Quasi deseris me dum clamantem ad eum non exaudis, sed dum hoc quod insipiente postulo dissimulas, melius me exaudis, quoniam opportuniora procuras. Contra hoc autem quod ea quae patimur Deus non considerare putatur, cum Scriptura diceret : *Neque enim frustra audit Deus, subjungitur, et Omnipotens singulorum causas inuenit* (Job xxxv, 15). Quia videlicet preces audit, quas audire dissimulat, et quod quisque patitur non ignorat. Qui vero pondere percussionis vel murmurare vel desperare cogitur, auctorem misericordiae et naturae sue Deum consideret. Hinc enim rex David angustiis pressus ad spem sese recolligebat, dicens : *Obmutui, et non aperui os meum; quoniam tu fecisti* (Psal. xxxviii, 10). Consideravit enim, quod qui benigne eum, qui non erat, condidit, hunc profecto conditum non nisi juste pereverit. Hinc Moyses, cum murmurantes repremeret, dixit : *Generatio prava, haecine redditus domino?* subjungens : *Nunquid non ipse et pater tuus, qui creavit te?* etc. (Deut. xxxi, 5, 6.) Ac si diceret : Qui vos benigne condidit, nec sine causa cruciari nec perire neglecte permittit. Et item voce desperantis in Job, et non dixit : *Ubi est qui fecit me?* (Job xxxv, 10.) Nam, ut in tertio Moralium volumine dicitur, cuncta quae hominibus sunt, occulto Dei consilio veniunt, et ipse disponit quantum unumquemque aut prosperitas aut adversitas sequatur; nec electos aut immoderata prosperitas elevet, aut nimia adversitas grave. Quisquis inter pressuras desperatione frangitur, eum, a quo factus est, minime contemplatur. Nam, ut dictum est, qui quod non erat fecit, factum sine gubernatione nullatenus deserit. Hinc Ambrosius : Si quis operator negligat operis sui curam, et deserat ac destituat, et quod ipse condendum putavit, non putet quod fecerit, summa inconstitutio est. Sed cum ista nos desperationis procella conturbat, concussa mens citius in portum spei se collocat, si bona Dei ad memoriam revocat, si mala quae bonis ejus reddidit non excusat, si perpendit quid ab eo juste meruit quod accepit. Si igitur vel accepta a Deo bona, vel mala a se gesta afflicti consideret, nec poenas quas patitur accusabit, nec a speranda misericordia lassescet, quae etiam fuerat si nulla beneficia praecessissent. Alioquin quomodo stabit illud : *Juxta est dominus his qui tribulato sunt corde* (Psal. xxxiii, 19), ut beatus Martinus indubitanter affirmat, qui captus a latronibus cum nil facie mutaretur, et requiritus an timeret, respondit nunquam se tam securum fuisse, quia sciret misericordiam Domini maxime in temptationibus adesse. Beatus quoque Antonius cum a malignis spiritibus ita affectus esset, ut nec vel illorum plague, vel illius constantia digne considerari posset, tandem portentis illis evanescentibus infusa colitus luce recreatus dixit : Jesu, ubi eras hucusque? et mox ad eum : Antoni, hic eram, sed exspectabam videre patientiam tuam.

XL. Ut autem de protelatione precum adhuc ali-

A quid dicatur, cum afflicti clamant, ex se quidem saepe merentur audiri, sed tamen eorum preces ob meritum differuntur opprimentum, ut scriptum est : *Clamabunt et non exaudiet propter superbiam malorum* (Job xxxv, 9); ac si diceret : Reatus persecutorum prohibet ne afflicti exaudiantur. Justus quippe et misericors Deus et suos permittit temporaliter opprimi, et violentorum nequitiam immaniter angeri, ut dum justorum vita purgatione teritur, illorum nequitia compleatur. Plerumque enim fideles in tribulatione deprehensi supernum solatum etiam temporaliter in tribulatione percipiunt, ut dum illos omnipotens Deus facto aliquo miraculo liberat, virtutem suam ipsis etiam persecutoribus innotescit, ut inde adversarios in eternum redimat unde suos temporaliter salvat. Unde Prophet ait : *Propter inimicos meos eripe me* (Psal. lxviii, 19). Quasi diceret : Propter me quidem eripi de temporali tribulatione non appeto, sed tamen eripi propter inimicos concupisco, ut dum me salvavi mirabiliter viderint, ipso miraculi visu a sua duritia convertantur. Nam qui invisibilium fide non tenentur, moveri nonnunquam visibilibus miraculis solent. Sed idcirco super afflictos divina virtus plerumque non agitur, quoniam, ut supra dictum est, afflictores eorum illuminari non merentur. Sive igitur propter adversarios nostros, sive propter patientia nostrae probationem tribulatio pretendatur, a sperata misericordia non lassemur, quia tunc probabitur desiderium bonorum cum aliqua adversitate eis resistitur. Probati vero melius exaudiuntur, quam videlicet probationem atque exauditionem inter angustias fieri Psalmista docet, dicens : *Exaudi te in abscondito tempestatis* (Psal. lxxx, 8), id est, inter fluctus afflictionum probavi te apud aquam contradictionis. Ceterum, ut beatus Hieronymus in epistola ad Ephesios secunda perhibet, juxta imbecillitatem homines postulant, quae eis conducibilia videntur. At vero quantum ad rei ipsius pertinet veritatem, plus Deum tribuere constat quam rogatur, et preces nostras vinci affectibus, quia secundum id quod oportet orare nescimus, et saepe contra nos petimus astimantes esse pro nobis.

XL. Placuit quippe divinitate praeparare in posterum bona iustis, quibus non fruentur injusti, et mala impiis quibus non excludentur boni. Ista vero temporalia bona et mala utrisque volunt esse communia, ut nec bona cupidius appetantur, quae mali quoque habere cernuntur, nec mala turpiter evitentur, quibus et boni plerumque afficiuntur. In his autem bonis prosperis vel adversis, quae nunc, ut diximus, mistum procurunt, patientia Dei vel severitas hac dispensatione disponit. In prosperis namque patientia foveat bonos, et ad preniteniam invitat malos : in adversis vero severitas ad patientiam erudit bonos. Interesset autem plurimum qualis sit usus vel earum rerum quae prosperae, vel earum rerum quae dicuntur adversae. Nam bonus nec temporalibus bonis extollitur, nec

undem
es ob
est;
malo-
scuto-
quippe
ralites
er au-
eritur,
enim
a so-
percipi-
alieno
perse-
ternum
e Pio-
(Psal.
n eripi
tamen
ne sal-
a sua
de non
ræculis
us ple-
an est,
Sive
ter pa-
ndatur,
a tunc
adver-
uolum-
tionem
Exau-
8), id
aquam
mus in
imbe-
ncibilia
ertinet
o roga-
secun-
contra

prapa-
ruentur
cientur
utrisque
s appre-
ar, nec
rumque
adver-
unt, pa-
dispo-
bonos,
sis vero
et autem
um que-
dversæ.
ur, neq

malis frangitur : malus autem idcirco adversitate punitur, quia felicitate corrompitur. Interest ergo plurimum qualis sit qui affligitur. Sicut enim si unguentum et cœnum pari pulsu exigentur, hoc suaviter fragrat, illud fetidum exhalat ; ita manet dissimilitudo passorum etiam in similitudinem passionum. Et sicut sub igne aurum rutilat, palea fumatur, et sub eadem tritura frumenta purgantur, paleæ comminuntur, ita communis qualilibet tribulatio bonos purificat, malos exterminat. Boni namque Deum laudent, se accusant mali, murmurant, et turbato regni statu qualilibet flagitia quanto licentius, tanto frequentius effrenatusque patrare solent. De bonis, qui peccata sua flagellis cognoscunt, et emundant, scriptum est : *Si fuerint in catenis et vinciantur funibus paupertatis, judicabit eis opera eorum, ut revertantur ab iniuitate* (*Job xxxvi, 8*). Qui jubentis Dei verba non audiunt, verberibus ferientis admoventur, ut ad bonam vitam vel poenæ trahant quos præmia non mutant : *In camo et freno, inquit, maxillas eorum constringe* (*Psal. xxvi, 9*). De malis vero qui non emundantur, illuc sequitur : *Si non audierint, transibunt per gladium, et non consummetur stultitia* (*Job xxxvi, 12*), id est, tribulantur quidem, sed quia non mutant. *Æthiops pelle suam,* si quod superius in eodem Job de eis dicitur, morientur, sed non in sapientia (*Job iv, 21*). Gravis quippe stultitia in eis est, quos iniuitas sic obligat, ut eos a culpa nec poena compescat : qui dum correctionis flagella contemnunt, necesse est ut tanto illic gravius judicentur, quanto hic majoris providentie gratiam calcant.

XLI. Bonorum sane vel malorum diversitas sacrae Scriptura verbis notatur, cum utrisque sub nominibus matrum suorum, Babylonis videlicet, et Hierusalem fatetur. De istis namque dicitur : *Ereditate Hierusalem, ne forte recedat anima mea a te* (*Jer. vi, 8*). Et contra de illis : *Curarimus Babylonem, et non est sanata* (*Jér. li, 9*). De istis : *Castigabo te in iudicio, ne tibi videaris innoxia* (*Jer. xlvi, 28*). De illis : *Multo labore sudatum est, et non existit rubigo ejus ex ea* (*Ezech. xxiv, 12*). De istis : *Excoquam ad purum scoriam tuam* (*Isa. i, 25*). De illis : *Versi sunt mihi in scoriam, et in plumbum* (*Jer. xxii, 18*). De istis : *Super nivem dealbabuntur* (*Psal. i, 9*). De illis : *Non mutabit Æthiops pelle suam* (*Jer. xiii, 23*). De istis : *Sapiam viam tuam spinis, et non apprehendes amatores tuos* (*Osee ii, 6*). De illis : *Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum* (*Psal. lxxx, 15*). De istis : *Timebis me, et accipies disciplinam* (*Psal. ii, 11, 12*). De illis : *Aversi estis aversione contentiosa* (*III Reg. ix, 6*). De istis qui veri David filii per adoptionem facti sunt, pro magno munere voce patris promittitur : *Si dereliquerint filii ejus legem meam, et in iudiciis meis non ambulerint, et justi ias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniuitates eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo* (*Psal. lxxxviii, 31-34*). De illis : *Non visi-*

Atabo super filias vestras cum uerint fornicatae, et super sponsas vestras cum adulteraverint (*Osee iv, 14*). Ista respondere tribulationibus, et conclamare cogitur : *Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei* (*Isa. xlix, 14*). Sed Deus consolatur eam dicens : *Nunquid potest mulier obliisci infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui ? et si illa oblieta fuerit, ego tamen non obliiscar tui* (*Ibid., 15*). Illa dicit : *Sedeo regina, et vidua non sum* (*Apoc. xviii, 7*), sed ei vox divina dicit : *Quo pulchrior es descendens* (*Ezech. xxvii, 19*). Et item : *Sede in pulvere, non est solium filia Chaldavorum* (*Isa. xlvi, 1*). Sunt et alia quamplurima hujusmodi, in quibus omnibus liquidum patet, quod haec, sicut in vita beati Martini legitur, sanctis omnibus, atque omnibus aliis ad percipiendum sint communia; sed his tolerandis precipuum semper justorum fuisse virtutem. Dixeramus aliquid nos ad afflictorum consolationem relatueros. Sed forte quis dicet : In his verbis quæ consolatio est ? Sed si more sanctorum, et non secundum forensem et hebetem carnalium opinionem consolari querimus, mira quidem, sed veraci assertione fatemur, quia non solum haec verba, quibus ostendere ntimur, ut dulcis et rectus Dominus, misericorditer et justo suos affligit, sed ipsa quoque tribulatio debeat pro consolatione haberi. An non est consolatio nosse, quod Deo disponente pateris, qui nos non nisi juste percuit ? An non et ipsa tribulatio consolabatur Paulum, cum diceret : *Non solum autem, sed et gloriamur in tribulationibus?* (*Rom. v, 3*). Et item de se, cum nequaquam pro illa sua ineffabili tribulatione nollet exsultare : *Pro me autem nihil gloriabor, nisi in infirmitatibus* (*II Cor. xi, 5*). Et Job hinc apertius : *Hæc mihi sit consolatione affligens me dolore non parcat* (*Job vi, 10*). Nos namque medicinalis est, ut saxe fervorem viscerum in pruriginem cutis trahat, et plerumque indecurat interius unde exterioris sauciat. Ita nonnunquam divina dispensationis medicamine agitur, ut exterioribus doloribus internum vulnus adimitatur, et flagellarum sectionibus repellatur ea, quæ occupare mentem poterat, interior putredo viciorum. Caro enim nostra priusquam resurrectionis incorruptione solidetur, si nullo moerore afficitur, in tentationibus effrenatur. Sive igitur pro peccatis jam patratis ad hoc in præsenti pleciuntur ne in futuro puniamur; sive ad hoc affligimur ne in futurum sceleris supplicis digna in reliquum perpetremus, satis est unde ipsas tribulationes gaudenter amplectamur, vel judicii nostro et medico in omnibus gratias agamus. Non enim parvi momenti est quod Apostolus non solum nos in tribulatione gaudere jubet, sed omne gaudium existimare, cum in tribulationes varias inciderimus. Quis autem nescit, quod multo sit melius duris servitio hominibus subjici, quam blandientibus daemonum spiritibus objici ? et tamen cum alto Dei iudicio jugo humanae conditionis alterinur, in querelam proslimos nimur quia minus attendimus. Quod si nos nulla conditio ser-

vititis opprimeret, fortasse mens nostra multis ini-
quitatibus pejus libera desserviret. Hec igitur que
toleramus, ideo gravia credimus, quia considerare
negligimus a quanto hoste per flagellum liberamur.
Hinc Deus ad beatum Job : *Memento, inquit, belli,*
ultra addas loqui (*Job xl, 27*). Ac si hunc rei con-
sideratione moneat, et a mormuratione compescat
dicens : Si gladium adversarii consideras, tanto te
ad disciplinam patris, qui te externis cruciatibus ab
interna passione liberat, exhibe tacitum, quanto te
ad ejusdem hostis bella prospexeris infirmum. Alta
quippe dispensatio Iudiciorum Dei mira potentia
prævidet, quoniam si quieti ac liberi famuli ejus per-
sisterent, tentationes adversarii ferre non valentes,
mentis vulneribus prostrati jacerent. Oh id igitur li-
cet bene merentes s̄apē vel minis impetū, vel fla-
gellis premit, vel quibusdam impositis oneribus
gravas, vel laboriosis occupationibus implicat.

XLIII. His itaque verbis id suū sit quod mo-
lestias quilibet idcirco divina dispensatione pa-
timur, quatenus aut præterita peccata in nobis
punitantur, aut futura prohibeantur. His autem duobus
bus consideratis, non murmuravimus, intelligentes
quod benignus Iudeus ab æterna poena, quam mere-
bamur, nos per momentaneam excusare velit, nec
ullo modo vos derelictos putabimus, quippe cum ex
ipsa flagelli experientia Dei providentiam ita nobis
impendi cognoverimus, ut per hoc ipsum spes
inesse possit, quod diligtat quibus curam ne peccent
adlibere dignatur, juxta illud : *Ego quos amo, ar-
guo et castigo* (*Apoc. iii, 19*) ; siquidem omnes dum
quibuslibet mentis et corporis molestiis afflicimur,
earundem molestiarum causas nosse optamus, qua-
tenus in eo quod dolemus, ex ipsa rerum acciden-
tium notitia quoddam consolationis genus habeamus.
Sed non est necesse jam ut singulis, in eo quod
quisque tolerat, Deus respondeat, quia sacram
Scripturam condidit, in qua unusquisque, si re-
quirat, causam suam inveniet. Ut enim unum e plu-
ribus proferamus, Paulus infirmitate carnis tenta-
tus audivit : *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in
infirmitate perfectur* (*II Cor. xii, 9*). In Scriptura
ergo sacra idcirco affligitur Paulus sigillatum, ne
singuli nostrorum, qui non audiunt hanc consola-
tionem, audire eam privatum quereremus. Hinc
in Job : *Semel loquitur, et secundo id ipsum non
repetit* (*Job xxxiii, 14*) ; nec ad omnia responde-
bit. Quasi diceret : Deus singulorum cordibus pri-
vatim non respondet, cum fortasse causas angustie
suæ singuli scire querunt, sed tale eloquium con-
struit, per quod cunctorum questionibus satisfaciat.
Non itaque jam nostris cogitationibus aut afflitionibus
per voces prophetarum, aut per angelorum
officia Deus respondeat, quoniam vis Scriptura: quid-
quid singulis potest evenire, comprehendit. Non
enim dicit figurum figulo : *Cur me fecisti sic?*
Sed est quod dicat servus et creatura, quod dixit
filius et Creator : *Non mea voluntas, sed tua fiat*
(*Luc. xxii, 42*). Sciendum tamen, quia sicut beatus

A Hieronymus in libro de Psalmis disputat : Si unum corpus est Christus et Ecclesia, et si sint duo in carne una, necesse est ut modo pariter in passione una, et cum transierint, sint in requie una. Nam si passiones in solo capite, quod et Christus, quare membrum ejus Paulus dicit : *Suppleo ea quæ desunt
passionum Christi in carne mea* (*II Cor. ix, 12*). Universæ enim passiones Christi, qui passus est in capite, id est in se, et patitur in membris, id est in nobis, ab unoquoque nostrum ferenda sunt, et hoc quod patimur quasi ad communem recipibilem functionem pro possibilitate virium nostrarum quasi canonem passionum inferentes exsolvimus quod debemus. Alioquin si extra disciplinam fuerimus, cuius, ut ait Apostolus, participes erimus ? Adulteri B ergo, et non filii : et si disciplina cäremus, conse-
quens est ut hæreditate careamus. In nobismetipsis namque debemus transformare quod legimus, ut cum per auditum se animus excitat, ad operandum quod audierit vita concurrat

XLIV. Quamvis itaque nesciamus pro qua culpa
feriamur, et quamvis nil malū si fieri posset nobis
conscii fuerimus, tamen correptionem nostram
nec injustam nec superfluam credere fas est, nēc
omnino tristandum quia de beato legiū Tobia,
quod non sit contristatus pro excitatis plaga, etiam
cum ab infanthia Deum timuerit. Ergo sit aliquis ita
justus, ut pro cæteris culpis nequaquam indigeat
flagellari. Sed huic quoque illud considerandum est,
quod ipso humanæ vitæ usuquotidie veterascimus, et
exterioris hominis impulsu ab interioribus per lubri-
cam cogitationem eximus. Nam sicut ex nihil condi-
tum sumus, per nos ipsos, nisi manu artificis nostri
teneamur, semper ad nihilum tendimus. Tenet au-
tem nos illa creatrix manus, cum vel ad amorem
compungendo viviscat, vel ad timorem flagellando
restaurat. Quod nisi fecerit repentina lapsu, mens
tota veterascit etiam quæ longo virtutis usu inno-
vata videbatur. Nonne scriptum est : *Visitatio tua
custodivit spiritum meum?* (*Job x, 12*). Visitatio, in-
quit : citius enim spiritus virtute nudatur, nisi aut
per flagella, aut per compunctionis visitationem ab
ipsius virtutis largiore custodiatur. Nec mirum si
spiritus amaritudine, quæ carni contraria est custo-
diatur, quando quidem sibi invicem adversantur. Ut
enim illa molli delectatione pascitur, sic iste amaritudo
vegetatur : et sicut illam dura sauciant, sic
istum molli necant. Et inde in perpetuum spiritus
interit, unde suaviter ad tempus caro vivit. Cujus cu-
ram nexus præponderat, si hic ab auctore disciplinæ
destitutus. Jam vero carnalibus intenti, nec ipsa
nostra destitutione ullatenus dama sentimus.
Quo enim longe nos Conditor deserit, eo mens
nostra in sensibilibus obdurescit, fitque misera-
bili modo tanto securior, quanto pejor. Valde enim
difficile est ut aliquis vel quæ jam commisit, vel
defectum, ad quem subinde mens ejus vergit, in
prosperitate cognoscat. Quapropter ille qui fidelibus
ex pietate pater fieri dignatus est, videns quod apud

Si unum
duo in
passione
Nam si
, quare
e desunt
ix, 12).
s est in
l est in
et hoc
ce fun-
a quasi
mod de-
erimus,
adulteri
conse-
etipisis
us, ut
andam

culpa
t nobis
ostram
, nec
Tobia,
etiam
uis ita
digeat
m est,
us, et
lubri-
o con-
nostri
et au-
morem
lando
mens
inno-
o tua
o, in-
i aut
m ab
um si
ustos-
r. Ut
maria
, sic
ritus
cu-
linæ
ipsa
mus.
mens
ter-
enim
vel
, in
ibus
quid

filios, quos ad regni cœlestis hæreditatem vocat, non solum donis reficit, sed etiam flagellis erudit. Si quis ergo justus videtur, memoretur illius sententiae jam supradicte: *Justus si fuerit, non levabo caput, saturatus afflictione ei miseria (Job x, 15).* Est autem et alia ratio, pro qua perfectiores, ut in primo libro de Civitate Dei disputatur, jure cum infirmioribus vel etiam pravis temporaliter flagellantur, quia videlicet non eos corripunt, metuentes ne eorum gratiam offendat, aut ne nonne famam dispendat per illorum derogationes incurant. Hanc ergo vitam cum eis amaram sentiunt, ejus amando dulcedinem transgressoribus amari esse negligunt. Quæ culpa maxime prelatos vel reverendos quoslibet viros involvit, qui a hoc in Ecclesia divinitus constituntur, et gravi reatu tenentur. Nec ideo tamen ab hujusmodi culpa penitus alienus est, qui licet prepositus non sit, si in eis tamen, quibus vita necessitate conjugitur, multa monenda vel arguenda novit, et negligit, devitans eorum offensiones, propter illa quibus in hac vita non indebitis uititur, sed plus quam debuit delectatur. Flagellantur ergo simul non quia agunt malam vitam, sed quia simul amant temporalem vitam quam contempnere deberent, ut illi, si corrigi vellent, consequerentur cum eis æternam. Sane qui propterea non objurgat, quia vel aptius tempus expectat, vel metuit ne increpati deteriores fiant, et invalidos pejus noceant, hoc non est negligientia vel cupiditatis occasio, sed consilium charitatis. Nam ut in Moralium libro xx dicitur, sancti viri cum vident quosdam sua verba despiciere, dum eos divinitus intelligent deseriri, gementes conticescent. Unde est illud: *Quonodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? (Psal. cxxxvi, 4.)* Scriptum est: *Noli arguere derisorum, ne oderit te (Propr. ix, 8).* Tacent ergo viri sancti, non ut eorum odium timeatur, sed ne illi odiendo pejores fiant.

XLV. Ut autem de negligentioribus dicamus, nos tanto magis flagellari indigemus, quanto et multa in nobis sunt aeternis ignibus digna, et quanto ad alia committenda procliviores sumus. Quippe inter ipsas angustias multipliciter superbire solemus. Haec autem gemina nostræ afflictionis utilitas in primo homine demonstratur, qui dum inter paradisi delicias justitiam servare negligeret, Deus hunc foras expulsum per molestias emendavit, et conjugem, quæ pariter in perceptio honore gloria atque deteriorata fuerat, utili servitio meliorem efficit. Sic et nos libertate superbos, deliciis impinguatos, et erga diuinam reverentiam fastidiosos, injuriis traditi, molestias opprimit, ut anima crebris acta suppliciis, cacumen superbiae derelinquit, laboribusque ac molestiis innitens, ad hoc quod delectata perdidit reparetur. Ob hoc enim, juxta Augustinum, contra Eden positus est, videelicet contra sedem deliciarum, ut significaret quod caro peccati in laboribus, qui deliciis sunt contraria, esset erudienda. Cum ergo Deus videt nos supernorum honorum obliisci, ca-

A ducis inibiare, secura supplicia aut parum aut nihil formidare, quos gratuita honestate respicere dignatur, eos utique flagello interveniente corripit, et respiciens terram facit eam tremere. Dehinc vero crescente flagello amaritudinem et distinctionem aeterni examinis cogimur considerare, et ad cor reducti de satisfactione cogitare. Tum vero lingua reatum loquitur, et nos quod animus parvipedebat, sponte confitetur, ut illi fratres Joseph, quos illi non ludendo, sed argumentando sic adeo constringebat, ut atriti conflerentur: *Merito haec patinatur quia peccavimus in fratrem nostrum. Hinc beatus Job: Loquar, ait, in tribulatione spiritus mei (Job vii, 11).* Quidquid spiritus loquitur in divinis auribus, locutio est: quam locutionem tribulatio B commonet, ut vox ad confessionem erumpat. Confessionem vero indulgentia sequitur, iusta illud: *Dixi, confitebor, et tu remisisti (Psal. xxxi, 5).* Et cum in proprio reatu David diceret, peccavi (Psal. i, 6); et Nathan illico respondit: *Dominus transtulit peccatum tuum, non morieris (II Reg. xii, 13),* sicut in Moralium libro xxxii prohibetur. Qui se peccatorem intelligit, jam ex aliqua parte justus esse inchoat, atque id quod non jus us fecerat ex eo quod est justus accusat. Nam licet ex merito peccati percutiatur, tamen si hoc ipsum judicium quod contra se agitur justum credit, et non murmurat, sed amplectitur illud, divine voluntati in sua percussione conjugatur: et ideo ab injustitia sua jam correptus est, quo se vel juste percussum gaudet, vel voluntati judicis concordat in pena, cui discrepavit in culpa. Magna igitur afflictionis utilitas, per quam confessio reatus elicetur, que indulgentiam promeretur.

XLVI. Contra frequenter sunt filii Israel pro peccatis afflicti, et ad Deum redire compulsi. Nam ut de ceteris vicibus taceatur, aliquando cum Deum relinquerent, et idolis servirent, Syriae, Sidonis, Moab, et Philistin, traditi sunt in manus illarum gentium ac per decem et octo annos vehementer afflicti. Qui tandem clamantes ad Deum dixerunt: Peccavimus tibi. Quibus inter alia respondit Dominus: *Non addam ut ultra vos liberem, ita et inveniatis deos, quos colitis, et ipsis vos liberent (Judic. x, 13, 14).* At illi: *Peccavimus, inquit, reddite nobis quidquid tibi placet: tantum nunc libera nos (Ibid., 15).* Mox ibi sequitur: *Doluit Dominus super miseras eorum, et liberavit eos, quia haec in figura contingebant illis (Ibid., 16).* Dicamus et nos econtra Dominum, cum aliqua tribulatione cingimur: Fac nobis in presenti quidquid tibi placuerit, tantum in futuro liberes nos. Quia vero filiorum Israel meminimus, adhuc aliquid magnificentius ad misericordiam Dei commendandum ac tribulationis utilitatem insinuandum, de eis audiamus quid per Ezechiel Dominus dicit: *Irritaverunt me domus Israel in deserto, et dixi ut effundarem furorem meum super eos, et consumerem eos (Ezech. xx, 15),* et quæ de hoc exequitur. Quæ verba, ut beatus Hieronymus in libro iv expositionis tractans dicit, queritur quo-

modo perfecerit eis quorum cadavera in solitudine corruerunt, et excepto Iesu Nave et Caleph, terram reprobmissionis nullus ingressus est. Ex quo intelligemus vivere eos, nec aeternis suppliciis reservatos, nec de libro viventium esse doletos, nec ante faciem Domini consumptos. Si enim ex eo quod in terram reprobmissionis introducti non sunt, perisse creduntur, ergo et Moyses periit, qui in terram illam introductus non est. Alioquin preces ejusdem Moysi quomodo essent exaudite, qui cum oraret ut dimitteret eis Deus peccatum suum, audire meruit: *Faciam secundum verbum tuum* (Exod. viii, 10). Sciamus igitur Dei scientiam in filios vel famulos non perditionem esse, sed emendationem. Hucusque Hieronymus. Hinc per eumdem prophetam dicitur: *Vivo ego, dicit Dominus, non sicut cogitatio mentis vestrae dicentium: Colamus ligna, et lapides, quia in manu forti et brachio extento, et in furore regnabo super vos, et subjiciam vos sceptro meo, et inducam vos in vinculis secundis* (Ezech. xx, 52, 53, 57). Quae ergo major utilitas, quam ut per infusum furorem prohibeantur colere lapides, et ligna, et inducantur in vinculis secundis et amicitiae Dei?

XLVII. Mirum quomodo pro conservanda morum probitate necessariam esse exteriorem disciplinam Scipio, licet paganus, intellexerat, qui Carthaginem Romanis infestam ob hoc nolebat dirui, quo posset ab eisdem Romanis teneri. Sciebat enim infirmis animis periculosam esse securitatem, et terrorem tanquam pupillis necessarium esse tutorem. Quod re ipsa probatum est. Deleta quippe Carthagine tanta mox de prosperitate mala exorta sunt, ut et aedificationes, et civilia bella et sanguinis effusiones, et rapina tam crudeliter fierent, ut Romanus populus pejus a suis civibus, quam a Carthaginensibus hostibus vastaretur. Hanc animorum labem, qua de secundis rebus nascitur, hanc prosperitatis et honestatis eversionem isdem Scipio evenire metuebat: quando instabat ne theatrum Romæ construeretur. Sciebat enim cives facile per civitatem posse corrumpi, et idcirco ludendi occasionem volebat inhiberi. Ergo si ille sic, nobis quid agendum est, qui revelata jam gratia speculamur quae aeterna sunt, qui vivere jubemur ex fide, qui diligentibus Deum omnia novimus in bonum cooperari, qui scimus nil fortuitis casibus geri, sed cuncta divinitus ordinari. Si horrescit caro disciplinam, persuadeat constantiam. Sic enim cum morbos pellere cupimus, tristes quidem amarum poculum sumimus, sed certi de subsequenti salute gaudemus. Quia enim ad salutem pervenire corpus aliter non valet, in potu bibit etiam quod tzedet. Cumque amaritudini inesse vitam animus conspicit, moerore turbatus hilarescit. Quod enim per flagellum et praeterita peccata purgantur, et futura prohibeantur, Salomon ostendit, dicens: *Livor vulneris abstergit, mala et plague in secretioribus ventris* (Prov. xx, 30). Ventris nomine mens significatur, quia sicut venter cibis extenditur, ita mens pravis

A cogitationibus sublevata dilatatur. Plage vero in secretioribus ventris angustiae sunt, que de exteriori afflictione generantur. Abstergentur igitur mala, et livor vulneris et plague in secretioribus ventris, quia disciplina exterior culpas diluit, et extensa pravis cogitationibus mentem corpunctum vel amaritudino aeternæ percussionis transfigit. Sanctus Hieronymus in epistola ad Rusticum, refert quemdam adolescentem in cœnobio fuisse, qui nulla abstinentia vel operis magnitudine flammam poterat carnis extingue, quem pater monasterii servavit hac arte. Cuidam de senioribus impetravit, ut hunc ex industria crebris injuriis fatigaret, quem anno jam taliter expleto Pater pristinas cogitationes interrogat. At ille: *Vivere, inquit, mihi non licet, et fornicari liberet.* Illic itaque lascivia mergi poterat, si loco tribulationis non ligaretur.

XL VIII. Et quid plura? quod nonnunquam periculosa prosperitas sit, sacra Scriptura et verbis et exemplis frequenter inculcat, ut illud: *Prosperitas stultorum pezdet illos* (Prov. i, 32). Et item: *Incrassatus est dilectus, et recalcitravit* (Deut. xxxii, 15). Exempla vero multa sunt, sed ut de reprobis taceamus, quantum ipsis electis, quibus omnia cooperantur in bonum, nocere soleat, Rex David ad medium deductus ostendat. Hic namque, sicut in Pastorali dicitur, Conditoris judicio pene cunctis actibus placens, mox ut pressuræ pondere caruit, in tumorem vulneris erupit, factusque est in morte viri crudeliter rigidus, quia in appetitu feminæ enerviter fuit fluxus, et qui malis ante noverat pie parcere, in honorum quoque necesse post didicit sine obstaculo retractationis anhelare. Prius quippe ferire deprehensum presumptorem noluit, et post cum damno desudantis exercitus etiam devotum militem extinxit: quem prosector ab electorum numero culpa longius trahet, nisi hunc ad veniam flagella revocasset. Noverant sancti viri quam periculosa prosperitas sit, qui adversitatem, cum forte deerat, precibus implorabant, ut praedictus David cum diceret: *Proba me, Domine, et tenta me* (Psal. xxv, 2). Item aliis: *Ingredientur putredo in ossibus meis* (Habac. iii, 16). Et aliis: *In flagello positus, qui capitur ipse me conterat* (Job vi, 9). Item aliis: *Argue me, Domine, sed non in furore tuo* (Psal. vi, 2). Item aliis: *Domine, inquit, tu propitius fuisti eis* (Psal. xcvi, 8). Unde eis propitius fuerit manifestat cum dicit: *Ulciscens in omnes adinventiones eorum* (Ibid.), id est, puniens in praesenti quidquid per humanam fralitatem peccaverunt. Nos ergo flagellis cincti quamvis ex parte carnis contristemur, tamen spiritu latemur, afflictionis utilitatem contemplantes. Alioquin ipsa natura nos instruat, quod debeamus hanc vitam in moerore expendere, et in sequenti gaudium sperare. An non innuitur hoc cum parvulus quisque in hanc lucem nascens primam vocem emitit plorans; ridere vero, ut beatus Augustinus in libro Confessionum perhibet, dormiendo discit, ut quia

per somnium mors, et per risum letitia solet signari; dum infans ingrediens mundum plorat, dormiens autem ridet, hoc per ipsam naturae legem demonstratur, quod ut scriptum est: *Homo nascitur ad laborem (Job v., 7), etc. Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hereditas Domini (Psal. cxxvi., 2).* Et item: *Timenti Dominum bene erit in extremis (Eccli. i., 15).* Peccator quilibet in presenti felicitate extollitur, sed ut scriptum est: *In novissimo arctabuntur gressus ejus (Job xviii., 7).* Sed timenti Dominum in novissimis bene erit, quoniam, ut item dicitur: *Os justorum implebitur risu (Job viii., 21), et gaudium illorum nemo tollet ab eis (Joan. xvi., 22).* Quod in praesenti est, inquit Apostolus, momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis (1 Cor. iv., 17). Solus Zoroastres ante ploratum risisse fertur, pessimo siquidem prodigio. Siquidem ipse fuit magicæ artis inventor. Cæterum, ut ait beatus Hieronymus, juxta miserias hujus temporis, juxta saevientes ubique gladios, satis dives est qui pane non indiget, nimirumque potens ille, qui servire non cogitur.

L. XLIX. Quisquis presentem gloriam diligit, sicut ejus præceptione reficitur, sic amissione procul dubio sauciatur. At contra, quisquis degustat gaudium quod intus permanet, leve protinus aestimat omne quod foris dolet. Hinc scriptum est: *Non contristabit justum, quidquid ei acciderit (Prov. xii., 21).* Qui igitur exteriora appetit, cum haec apud eum qualibet occasione turbantur, aut cum nolenti etiam subtrahuntur, cœca cogitatio subrepit, et calamitas, quæ momentaneam letitiam, licet mox transitura, concutit, quasi insipita defletur. Qui ergo non vult externis doloribus affici, studeat spe coelestium ab infinitis elevari. Sed quia tales nos non sumus, qui vel contemplatione coelestium terrena contemnamus, vel gaudio manipolorum, qui de semine tribulationis metuntur, temporales angustias saltim experiri velimus; idcirco nos Deus, veluti quidam providus pater, puerum et lascivientem filium per minas afflictionis ad meliora et saluti viciniora compellit. Quod bene Israelitico populo Moyse vocante, ei Pharaone rege saeviente signatum est. Tunc namque Moyses ad vocandum missus est, cum jam Pharaon duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus, ut Israelitarum mentes Ægypto deformiter inharentes alias dum vocaret quasi traheret, alias quasi cum saevire impelleret, plebs in servitio turpiter provocata bonis vel malis impulsu moveretur. Hoc quotidie agitur dum prædicatis coelestibus premissi saevire in electis reprobi permituntur, ut si ad reprobationis terram exire negligimus, pressuris saltem saevientibus impellamur. Haec itaque causa est, quod ab injustis justi sinuntur affligi, scilicet ut dum futura audiunt bona quæ cupiunt, patiantur etiam mala præsentia atque perhorrescant, atque ad faciliorem exitum, dum amor provocat, cruciatus impellat. Solent nonnulli viatores, cum amœna

A prata in itinere forte conspiciunt, moras innectere, et pulchritudine delectati ad devia declinare. Vita nostra præsens via est, qua ad paradisum tendimus. Hac ergo præsenti requie velut itineris amoenitate pasti, quia magis diu pergere quam citius pervenire delectat, secreto Dei consilio frequenti perturbatione atterimur, ne viam pro patria diligentes oblivious mur quo tendere debemus; et ob hoc, sicut in vice-simo tertio Moralium libro dicuntur, in cuiuslibet ordinis loco vel in cuiuslibet secreti recessu maneamus. Vivere sine temptationibus ullo pacto non valeamus. Non ergo negligentiam putas quod affligimur. Quod vero nos consolationis gratiam longanimitate sustinemus, mali in pejus proficiunt, neque hoc otiosum credas. Illi enim dum ad semetipsos considerandos non redeunt, dum nullus disciplinæ murus obvia, nulla judicum potestas adest, quæ restrigat, nulla futuri judicij poena prospicitur, quæ terreat. Mala temporalia quidem clauso oculo cordis securi perpetrant, bonos autem rebus expoliant, aut etiam perimunt. Sed districto certe judicio cum eis agitur, ut tanto acris æterna damnatione feriantur, quanto nunc quod male concepiscunt effrenatus agere permittuntur. Cum afflictis vero misericorditer sit, ut hic eorum culpe purgentur, quos reproborum nequitia triturræ more quasi grana a paleis terendo separat, dum per ea quæ violenter ingerit, festinare eos ad superna compellit.

D. L. Quia vero granorum atque triturræ meminimus, videtur ut de usu quoque segetis adhuc quod ducimus astruendum aliquid assumamus: *Dei, inquit Apostolus, agricultura estis (1 Cor. iii., 9).* Quod si ita est, ergo de hac exemplum sumamus. Frumentum quippe in segete sola tangitur, illud pluvias percipit, haec veritatis eloquio pinguescit. Illud ventis concutitur, haec temptationibus exercetur. Illud saeculi crescentes paleas portat, haec nequam vitam sclerotorum portat. Illud tritura premitur, paleis exuitur, haec coeli disciplina flagellatur, ut a societate carnalium corde separetur. Illud relictis paleis ad horreum resertur, haec foris remenantibus reprobis in Domini sui gaudium intromittitur. Unde electo populo in Job dicitur: *Ingredieris in abundantia sepulcrum sicut acervus in tempore suo (Job v., 26).* Tempus reproborum in hac vita est, electorum in sequenti, sicut eorum Caput dicit: *Tempus meum nondum advenit (Joan. vii., 6).* De illis vero: *Tempus cutem restrum semper est paratum (Ibid.).* Sepulcrum ergo in tempore suo, sicut frumenti acervus, justus quilibet in tempore suo insertur, quoniam ille futuram requiem percipit, qui prius hic velut in tempore alieno pressuras disciplinae corrigidens sentit. Aristæ vero vel paleæ per hoc falsos fratres significant, quod in eadem spica velut in una fide cum granis crescunt. Quæ nunc superiores sunt, quia bonis frequenter prævalent; erectæ sunt, et ab invicem divisæ, quia mali superbiunt, et inter eos semper jurgia sunt. Attameu super grana mutuo se

tangunt, quia in oppressione bonorum sibi concordant. Hispidae sunt, et fragiles quia ad corripientem quasi tangentem intractabiles existunt, viciis vero mox cedunt. Mira autem dispensatione fit ut dum hic nos post perceptionem cœlestis gratiae pro peccatis nostris affligunt, quasi messem post pluvias in herbis male pullulantem, ut in grano secundior exuberet, gelu restringit, ut a fluxu voluptatis coercant, et in fructu mercedis aeternæ secundiores reddant. Eant ergo nunc satellites diaboli, et in spica Dominicæ messis altiorum locum quasi aristæ teneant. Certe quia in horrea nec ultimum retinebunt, sint et nunc hispidae, et excusationis spinulas contra malum redarguentis opponant. Veniet profecto iudex qui personam non accipit quem jugiter in suis pusillis affligunt. Veniet virga ferrea, qua gentes regit, qua aristas comminuet, et paleis ad ignem traditis grana sibi recondet.

LI. Multa jam contra murmurationem vel desperationem proleta sunt, et idcirco dum nota replicantes vestra volbis ingerimus, timemus ne in flumen frustra jactare stillam arguamur, concite quod restat explicemus. Itaque sciendum quod non solum precepio, sed et pluribus exemplis ad tolerantiam multipliciter informamur. Universitas quippe electorum, quam, ut Isaías vaticinatur, puer parvulus, id est humilis Jesus, ad supernæ stationis cañas flagellando, quasi minis agendo, per aretam viam ducit, dum hic vivit adversa perpetitur. Quos ergo specialiter proferemus, cum omnis electorum multitudine exemplum sit? De quibus Apostolus, ut jam dixeramus: *Habentes, inquit, tantam impositam nobis testium per patientiam curramus (Hebr. xii, 1).* De qua nube Jacobus: *Exemplum, ait, excipite, fratres, ex iusti mali et longanimitatis, laboris et patientia, que locuti sunt prophetæ in nomine Domini (Jac. v, 10).* Ac si diceret: ut ea que vobis continent patientius toleretis: Videte quod illi qui tam sancti erant, ut per eos Deus loqueretur, durum exitium habuerunt. Quienque enim Deo chariores extiterunt, semper duriora senserunt. Libet tamen duos, unum de Veteri Testamento, aliud de Novo ad medium deferre: Job scilicet et Joannem, quos quidem cum incomparabiliter laudatos, et tamen tam crudelia passos fuisse reviverimus, quid de reliquis astimandum sit aptum advertimus. Job itaque, de quo dictum est: *Non est similis ei in terra (Job 1, 8),* cum tot rerum damna sustineret, cum tot funeribus pignorum percussus doleret, cum tot vulnera toleraret, non in terra munda, sed in sterquilinio sedisse describitur. Quod idcirco fit, ut ex fetore loci commonereretur quia festive corpus ejus ad fetorem rediret. Ad radendam quoque saniem non digitos, non vestem adhibuit, sed testam: quo facto monstraretur quomodo corpus suum sanum despicerit, quod etiam percussum neglexit. Sed ecce, dum beati Job vulnera cruciatusque considero, repente mentis oculos ad Joannem reduco, et non sine gravissima admiratione

A perpendo quod ille propheta spiritu intra matris uterum repletus, atque, ut ita dixerim, priusquam nasceretur renatus, ille amicus sponsi, ille quo inter natos mulierum major nemo surrexit, ille sic propheta, ut plus etiam sit quam propheta, ab inquis in carcere mittitur, et vir tanta severitatis prærisu turpium moritur. Quid est ergo, quod Job Dei testimonio prefertur, et tamen plagiis usque ad sterquilinum sternitur? Quid est, quod Joannes Dei voce laudatur, et tamen pro temuleantis verbis in saltationis præmium moritur? Quid est quod omnipotens Deus sic vehementer in hoc mundo despicit, quos sic sublimiter ante sæcula elegit? nisi hoc quod pietati fidelium patet, quoniam idcirco sic eos premittit in infirmis, quia videt quomodo eos remuneret in summis; et foras usque ad desperta dejicit, quia intus usque ad incomprehensibilia perdicit? Ille ergo unusquisque colligat quid illic sint passuri quos reprobat, si hic patiuntur sic quos amat; aut quomodo ferientur, qui in judicio arguendi sunt, si sic eorum vita premitur, qui ipso judge teste laudantur.

LII. Inter omnia vero nostræ consolationis genera, singulariter illud præcedit, quod benignum Conditoris nostrum nobis ita condescendere sua benignitate, ut ita dicam, benignitas adegit, ut cum omnia que peccatori homini salutaria sunt, indulgeret, cuncta pariter que eidem homini pro peccato debentur, ex sola compassione sustineret. Non enim indigebat homo solummodo redimi, sed etiam qualiter post redemptionem ei vivendum sit edoceri. Venit igitur ad fugitivum suum, ut retineret nostris visibus sese ingessit, qui si nihil amplius fecisset, et in hoc tamen, quod in terris visus est, multum se humiliaret. Nam quia omnes, qui de Adæ stirpe progeniti studebant prospera vitæ presentis appetere, adversa devitare, opprobria fugere, gloriam sequi: ille contra novus homo veniens, novamque vitam tenens, fugit quod omnes appetunt, et appetit quod omnes fugiunt. Quia vero duæ vitæ sunt, præsens et futura, quarum unam noveramus, alteram nesciebamus; et hic humanum genus huic soli quam noverat intendebat, hanc nobis cognitam ideo suscepit, ut illam, que erat incognita demonstraret. Ut autem hanc contemptibilem esse, et illam appetibilem ostenderet, in ista neque prosperari neque diu stare voluit, sed ad illam patiendo migravit, et dicit: *Si quis mihi ministrat, me sequatur (Joan. xii, 26).* Exemplo suo nos docens quod haec vita nostra non propter se amanda sit, sed propter alteram toleranda. Itaque propter illud singulare præsidium, quod nos fuso sanguine redemit, illud præstantissimum judicetur, quod nos tantopere ad penitentiam roboravit. Ad quod videlicet inculcandum, et ea sprevit que magna mala imperiti putant, præsertim cum se tot miraculis tantam rerum potestatem habere monstraret. Hoc ergo consideremus, quod et peccatorum nospunctionibus salvans spinis caput supponere non recusavit, quod aeterna nos dulcedie

inebrians, in siti sua fellis amaritudinem accepit. Quod qui pro nobis Patrem, quamvis esset divinitate aequalis, adoravit, sub irrisione adoratus tacuit, quod vitam mortuis preparans usque ad mortem ipsa vita pervenit. Cur itaque asperum creditur, ut a Deo homo toleret flagella pro malis, si tanta Deus ab hominibus pertulit mala pro bonis, ut hunc ad amissam beatitudinem revocaret? Unde propheta: *Alienum opus ejus, ut faceret opus sum (Isa. xxviii, 21).* Opus enim ejus est salvare quod creavit, flagellari autem opus est hominis peccatoris, non ejus qui peccatum non fecit. Suscepit igitur alienum opus, id est flagella, quatenus ita salvare creaturam suam, quod est opus ejus.

LIII. Excitati ergo tot vocibus praeceptorum, adjuti tot comparationibus exemplorum, amemus Dei iudicium: certi quod in humilibus amaritudo præsentis angustiae extinguit supplicia permanentis ire. Nos ergo quamvis flagellis cincti, quamvis pro parte carnis contristemur, tamen in spiritu latemur, utilitatem afflictionis contemplantes. Et orandum quidem pro afflitoribus est. Attamen si non resipuerint, cum, juxta Isaiam, degradationem summaverint, preda demonum erunt. Et sicut in Septuaginta legitur, afflicti etiam de illorum interitu vox divina consolatur dicens: *Va qui vos miseris faciunt, quia reprobantur. Item in eodem propheta: Ad punctum et in modico dereliqui te, pauperula, tempestate convulsa, absque ulla consolatione sed in miserationibus multis misertus sum tui (Isa. liv, 7, 8, 11), et tuli de manu tua calicem soporis et indignationis meæ, et ponam illum in manu eorum qui te humiliaverint. Tu autem non adicies, ut bibas illum ultra (Isa. li, 22).* Et item: *Egrediemini, et salietis, et calcabitis impios, cum fuerint cinis, sub planta pedum vestrorum (Malac. iv, 5).* Nam ut quidam piissimus Pater, cui dilectus filius occisus sit, si forte occisorem et gladium repererit, occisorem cum eodem gladio trucidat, ipsum vero gladium, cum quo filius perierat, particulatim communivit: ita amator hominum Christus a suis quidem abstergit omnem lacrymam, tortorem autem illuc projectet, ubi sit fletus et stridor dentium; afflitorum vero malleum ita conteret, ut hunc a suis penitus auferat et tantum pondus ejus in illos retorqueat.

A Unde et afflito familie blandiens per prophetam dicit: *Sicut juravi Noe, ut ultra non inducerem aquas diluvii, sic et tibi, ut non increpem te amplius (Isa. liv, 9).* At vero qui adversum filium matris sue ponit scandalum, comminatur dicens: *Arguate et statuam, subaudis, ea que fecisti ante faciem tuam (Psal. xlix, 21).* Ista cum viderit Deum deorum in Sion, portans in exultatione manipulos quos in lacrymis seminavit, letabunda clamabit: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lavificaverunt animam meam (Psal. xciii, 19).* De afflitoribus vero sub specie Babylonis matris eorum dicitur: *Quantum exaltaris, et in deliciis fuit, tantum date ei tormentum et luctum (Apoc. xviii, 7).* Non itaque glorietur fumus si exaltatur, id est, inimici Domini si prevalent quia fumus ascendendo facit ut non sit. Et istorum voce dicitur: *Elevans allisisti me (Psal. ci, 41).* Posilis autem gregi suo dicit Spiritus sanctus: *Fili, noli deficere a disciplina Domini (Prov. iii, 11), etc.* Et item per Apostolum: *Quis enim est, quem non corripit pater? (Hebr. xi, 7.)* Et in eodem: *Pates carnales habuimus, et reverebamur eruditores eos, non multo magis obtemperabimus Patri spiritum, et tiremus? (Hebr. xi, 9.)* Quapropter paterna flagella delectabiliter, ut ita dicam, non mordeant, suaviter excrucient, hilariter contrastent, quoniam si compatum et conregninus. Paterna vero flagella dixerim, quia licet magnum sit cuiquam vocari servum Dei, tamen afflicti, ut ait Hieronymus, non vocantur servi, nec amici quidem, quod majus est, sed, quod præstantissimum est, filii vocantur, et etiam dilecti: *Flagellat, inquit, omnem filium quem recipit (Hebr. xi, 6);* et quod sequitur, ut in Job perhibetur: *Beatus vir qui corripitur a Domino (Job v, 17).* Licet enim convenire simul non queant beatitudo et dolor, tamen quia salutis argumentum est, vi doloris correptus recte dicitur beatus, quoniam per hoc quod exterioris affligitur interior vivit. Ut igitur in octavo Moraliū libro beatus Gregorius astruit, spes ista vos maneat, quoniam quantum in necessitatibus presentis temporis de libertate in Dei filii nihil apparet, tantum in futura libertatis gloria nihil in eisdem Dei famulis de servitute parabit.

SANCTI ODONIS
ABBATIS CLUNIACENSIS II,
DE VITA SANCTI GERALDI
AURILIACENSIS COMITIS
LIBRI QUATUOR.

(Ex Biblioteca Cluniacensi, edente D. Marrier, pag. 63.)

AUCTORIS EPISTOLA NUNCUPATORIA.

Affectu recolendo pro suis meritis (72) domino Aymoni abbatii, conservus fratrum Odo perpetuam salutem in Christo.

Libellum, venerabilis pater, quem de conversatione et miraculis beati hominis Geraldii, me, quatercunque possim, dictare tam imperiose nuper snaseras, jam, licet tremens, aggredior. Nam, et si faciendo presumptionem, quasi meis viribus excdens, timeo; et non faciendo, contumaciam, quasi inobedientia vero et boni-

A tate Christi confisus, aggrediens, te queso, ut ejusdem Christi clementiam implores, quatenus pro amore ipsius famuli sui, Geraldii, relationem sic modificare dignetur, ut homini, quem glorificare dispositus, non sit ex toto indigna, nec mihi transgressionis causa. Ad quam videlicet transgressio nem evadenda, nonnulla, de quibus tu forte canaberis, prætereo; sola illa quæ mihi sunt vulgata, cum et tu coram adesses certis ancoribus contextens. Vale.

PRÆFATIÖ.

Plerique dubitare solent, utrum vera sint quæ de beato Geraldo referuntur. Inter quos nonnulli ponitus non verum, sed phantasticum putant. Alii quoque velut excusationes in peccatis querentes, indiscretè hunc extollunt, dicentes videlicet quia Geraldus potens et dives fuit, et cum deliciis vixit, et utique sanctus est. Qui nimurum suam voluptuosam vitam ejus nituntur exemplo excusare. His ergo nobis visum est aliquantulum, prout possumu-

bis respondendum. Nam et nos dudum auditæ miraculorum fama, nihilominus de his dubitabamus: ob hoc maxime quod in quibusdam locis nescio per quos rumores solent vulgares convenitus noviter fieri, paulatimque velut res vana cessari. Sed cum causa insisteret (73), ut Tutelensis cœnobii fraternitatem inviseremus, ad sepulcrum ipsius intendere libuit. Tunc vero accisis quatuor ex his, quos ipse nutrirerat, Hugone videlicet monacho, Hildeberto sa-

(72) *Domino Aymoni abbatii.* Sancti Martialis Lemovicensis, quo suadente sanctus Odo librum de conversatione et miraculis beati Geraldii, comitis Auriliacensis scribere aggressus est. Sic enim chronologia Lemovicensium abbatum: « Octavus abbas Aymo præfuit annis vi, obiit Non. Maii. Hic amicitiam habuit cum sancto Odene Cluniacensi abbatte, cui jussit edere Vitam sancti Geraldii. » Turpio sive Turpinus episcopus Lemovicensis, cuius frater fuit, et quem summo amore excoluit, *Aimonum* appellat in testamento restauracionis monasterii sancti Augustini. Nec propterea minus verum est quod habent etiam *Gesta pontificum Lemovicensium*, in Turpione, scilicet quod « Odo Turpione rogante Vitam sancti

Geraldi composuit, et librum *De Contemptu mundi.* Nam, ut inquit ipse sanctus Odo, « et dominus Turpion episcopus, et dilectissimus ac venerabilis abbas Aymo, cum aliis quampluribus multa vi precum coegerunt illum ut hec aggredereetur. »

(73) *Ut Tutelensis cœnobii fraternitatem.* Monuimus jam sanctum Odonem abbatem Tutelensis in Lemovicensio curam gessisse. Docet Martyrologium Lemovicense his verbis: « Ode secundus abbas Cluniacensis primo fuit abbas Tutelensis Lemovicensis diecessis. » Nunc satis sit addere, *Tutelarum*, quas et *Tullum*, vetusque sancti Martialis vita scriptor appellat, monasterium a Joanne XXII papa in episcopalem sedem erectum fuisse. Gallice *Tulle*.

cerdote, Witardo quoque, et alio Hildeberto nobilibus laicis, sed et aliis quampluribus, de moribus et qualitate vite ejus hactenus disquisivimus: nunc simul, nunc semotum, quid singuli dicent, vel si in dicendo sibi concordarent, certatim inspeximus, tacite exponentes, si talis vita ejus esset, cui forte miracula convenienter. Comperito autem quam religiose vixerit, et quod hunc Deus in sua gratia pluribus indicis esse monstraverit, jam de ejus sanctitate dubitare nequivimus. Magis miramur, quod in hac nostra ætate, cum jam charitas pene tota refrigescit, instante antichristi tempore, sanctorum miracula cessare debeat. Sed nimur sue promissionis est memor, quia per Jeremiam dicit: *Non desinam benefacere populo meo* (*Jer. xxxii, 40*). De hoc autem ejus benefacto testatur Apostolus, dicens quia Deus in nullo seculo sine testimonio semetipsum relinques, benefaciens corda hominum lætitia implet. Si ergo divinae benignitati ejus placet, ut qui fecit cum patribus mirabilia, nostris quoque glorificetur temporibus, increduli nequaquam esse debemus. Quod autem et in isto tempore, et per modernum hominem haec divina dispensatio gerit, hoc nimur esse videtur, quia jam cuncta sanctorum retro facta vel dicta, quasi mortuus a corde recesserunt. Et cum vir iste Domini, sicut in diebus Noe repertus est, qui secundum legem vixerit, hunc ipsum Deus ad testimonium intuentibus ingerit, ut videntes quod justus et pius vixerit, ad ejus imitationem, tanquam de proximo resplendente acies cordis evigilebant. Nec observantia mandatorum Dei gravis aut impossibilis assinetur, quoniam quidem haec a laico et potente homine observata videtur. Nihil autem mentis ignaviam deterius nutrit, quam hoc quod boni vel mali operis retributio, quæ post hanc vitam restat, in presenti non recogitur. Quo contra monet nos Scriptura, ut in omnibus operibus nostris memoremus novissima nostra. Deus igitur fa-

A mulum suum, quem in celis remunerat, etiam in terris, coram suis contemptoribus exaltat: ut per hoc quod foris agitur, interius Dei contemptores videant, quia vanus non est qui servit Deo, sed sicut ipse testatur, qui glorificant eum, glorificabit eos, et qui contemnunt eum, eruit ignobiles. Quoniam vero hunc Dei hominem in exemplo potentibus datum credimus, viderint ipsi qualiter eum, sicut e vicino, et de suo ordine sibi prælatum imitentur: ne forte sicut regina Austri Judeos, sic iste in judicio condemnaret eos. Nos autem de ejus actibus occasionem sumentes, aliquid ad eosdem potentes commendando, ubi se opportunitas prebuerit, sicut rogatis, annectimus. Siquidem et dominus Turpio episcopus, et dilectissimus mihi ac venerabilis abbas Aymo, cum B aliis quampluribus multa vi precum me coegerunt, ut haec aggredierer. Cum quidem veram inertitatem prætendisse excusationem, male se dixerunt, ut haec aggressi potius stylo proderentur. At ego perpendens quod humili quoque homini pomposa relatio minus congruat, fidem vero dictis testium adhibui. Qui signa quidem quæ vulgus magni pendet, non multa retulerunt, sed disciplinatum vivendi modum, et opera misericordiae quæ Deo magis placent, non pauca. Nam Rex in judicio multis qui prophetaverunt, et multis qui digna fecerunt, dicit: *Nesciros* (*Math. xxv, 42*). Qui vero justitiam operantur, in qua Geraldus quam maxime excravit, audituri sunt: *Venite, benedicti Patris mei* (*Math. xxv, 34*). Et revera qualia sunt gesta per quae Job, David, et Tobias, et alii quamplures beatificantur, non ista quæ Geraldus egisse comprobatur. His ergo ita consideratis, credere mihi persuasum est, quod Geraldus sanctorum consortio dignus sit, per quem etiam celestis remunerator miracula dignetur operari. Sed hanc apologeticam præfationem texentes, diu locuti; C jam ad initium loquendi in Christi nomine veniamus.

LIBER PRIMUS.

I. Vir igitur Domini Geraldus ex parte Galliarum, D quæ ab antiquis Celtica vocatur, oriundus fuit; territorio videlicet, quod est Arvernensi atque Caturensi, nec non etiam Albiensi conterminum (74), oppido vel villa Aureliaco, patre Geraldu, matre vero Adaltrude progenitus. Carnis nobilitate tam excellenter illustris, ut inter Gallicanas familias ejus prosapia,

(74) *Oppido vel villa Aureliaco. Castrum Aureliaense* dixit infra cap. 39 hujus libri, et cap. 4, lib. ii, *Aureliacum insigne predium*. Geraldus ipse comes *Aureliacum*, Gerbertus *Aurilacum*. Vulgo nos *Aurillac*.

(75) *Cæsarius Arelatensis episcopus.* Hic, ut inquit Cyprianus ejus discipulus, territorii Cabilonensis fertur fuisse indigena. Cujus parentes fortuna egregia æque ac prosapia, quod est illustre, et præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis civibus suis fide et moribus floruerunt. Juvenis adhuc

tam rebus, quam probitate morum, generosior videatur. Fertur enim quod parentes illius, modestiam atque religionem veluti quadam hereditaria dote sibi tenerint. Cujus rei duo testes ex eadem stirpe emergentes existunt, ad hoc astriendum satis idonei: sanctus videlicet (75) *Cæsarius Arelatensis episcopus* (76) et *beatus Aredius abbas*. Et quia Dominus in gene-

Lerinense monasterium ingressus, ex monacho postmodum ibi factus est abbas; et inde tandem post S. Eonium ad Arelatensis Ecclesie pontificium assumptus. Habuit et sororem nomine *Cæsarium*, quam sanctam virginem Deo dicavit, ac cenobio virginum Arelati a se construculo prefecit. Sed qualiter ex ejus stirpe S. Geraldus Aureliacensis comes emergere potuerit, uti notat sanctus Odo, mihi certe nondum liquet.

(76) *Et beatus Aredius abbas. Lemoricinæ urbis incola*, sicut ait Gregorius Turon. lib. x *Histor.*

ratione justa, generatio vero Geraldii querentium est. A vocem quam ambo audierunt. Cumque attoniti, quidnam Dominum: consequens est ut generatio rectorum benedicatur. Sane quantum locupletes iidem fuerint, vel predia municipiis reserta testantur, quae circumquaque diffusa eidem Geraldio jure successione obvenierunt. Sed decus mentis quod ex parentibus hauserat, in ipso multipliciter auctum refusit. Quadam enim gratia genitores ejus clariores sunt, qui problem tam felicem gignere meruerunt.

II. Pater quippe ipsius in ipse conjugio sese castificari tantopere studebat, ut semito frequenter a conjugi toro, solus accubaret, velut ad tempus, iuxta Apostolum, orationi vacans. Quadam vero nocte monitus in somnis perhibetur, quatenus uxorem cognoscere, quia filium generaturus esset. Aiuut enim quod ei missum sit, ut illum nomine suo Geraldum vocaret. Dictum quoque quoniam futurus magni meriti foret. Excitus autem congratulabatur visioni. Dehinc iterum soporatus videbatur illi, ut de pollice pedis ejus dextri quedam virgula nascetur, quae paulatim in magnum arborem succrescat, ac subinde frondibus diffusis universum [sensem] spatiabatur. Tum ille quasi operarios vocans, jubebat furcarum vel perticarum adminicula supponi. Et cum illa vehementer grandesceret, nullum tamen pondus in pollice sentiebat. (77) Siquidem soniorum visiones non semper sunt inanes. Et si somno fides adhibenda est, videtur haec visio rerum effectui convenire futurorum. Cognovit itaque uxorem, quae iuxta conditum visionis puerum concepit. Sed fortasse de hoc quasi de sonnio dubitari potest. Aliud tum virtutis indicium evidenter secutum est.

III. Genitrix ejus cum esset vicina partui, non videlicet die priusquam nasceretur, contigit ut cum suo viro vigilanti vigilans ipsa jaceret. Et dum nescio quid vicissim sermocinarentur, infans emitit

Franc. cap. xxix, « non mediocribus regionis sua ortus parentibus, sed valde ingenuis. » Abbas autem Attani Cœnobii, quod ipse fundavit, et ex cuius nomine vulgo nunc adhuc Saint-Yriex dicitur. Karissimæ nobilis matrona præceptum ex tabulario S. Martini Turonensis deponit, ejus generationem a Childeberto rege Francorum usque ad tempora sua sic enarrat. « In nomine Domini nostri Iesu Christi. Narratio generationis Aredii eximiæ abbatis incipit ita. Suldeca nobilis femina regis Childeberti et Mathildis [Nanthildis] regina filia genuit Astidum Lemovicensem episcopum, qui Treveris ortus, favente Deo, in Lemovicâ urbe episcopus postea sublimatus est. Ipse denique Astidius habuit conjugem benignam nomine Teclam ante suum episcopatum, cuius fuit germana-dives Frontunia, cuius fuerunt Nataliaci prædia. Astidius igitur et Tecla uxor ejus genuerunt Liverium, Adtecum, Dulcium, Adtecam et Austilianam. Liverius vero genuit Sperium et Pientiam. Adtecus genuit Eustachium, Ruricum et Peladianum. Dulcicius autem genuit Ambrosium, Severum sanctissimum, quem venerant Biturica plebs super Ligeris ripam, et Ravennatene Basolum. Adteca genuit Clarum, et Ispanum Martyrem. Pientia autem genuit Perogoricum [Petrogoricum], Leoncium. Ambrosius vero genuit Julium, Industrium, et Eusebiam. Eusebia vero genuit Savinam, Salicam. Savina genuit Optatum Biturigensem venerabilem archiepiscopum. Optatus igitur genuit Pompo-

nam essest obstupescerent, neque ignorare poterant, quod illa vox in alvo matris sonuerit, vocat pater cubiculariam, et quoniam ille vagitus increpauerit, adhibito lumine jubet disquiri. Cum illa nullum omnino infantem adesse, qui vocem illam ediderit similiter attonita protestaretur, infans iterum secundo sonuit. Et post modicum intervallum, sonuit etiam tertio, videlicet sicut recens natus vagire solet. Ter igitur in ventre matris auditus est, quod profecto tam mirum est, quam et contra natura modum constat accidisse. Et quia non casu, sed disponente rex ordinatore Deo factum est, forte vox illa jam præsagibat [præsagiebat], quod in hujus mortalitatem clausura vitales actus erat habiturus. Nam sicut pars in alvo matris degens, vivit quidem, sed nullum sensum habet, sic omne genus humanum in hac vita post reatum primi hominis, velut inter angustias uteri clausum tenetur, ubi licet per fidem in spe gloriae filiorum Dei vival, tamen nihil spirituale [senuale] sicut est videre, neque efficaciam sensuum qualem primus homo ante peccatum habuit, ve sancti post hanc vitam accipiunt, nullatenus nisi languide, et agre exerceat. Geraldus igitur in matris utero bene sonuit, quoniam ultra communem aliorum vigorem in fide sancte Trinitatis exercens, felicem famam, qua erat orbem repleturus, per illam voculam significavit.

IV. (78) Natus vero, et ablactatus, cum ad illam ætatem pervenisset in qua solet in parvulos mortuum qualitas explorari, quedam placens indeo in eos subrutilabat, per quam diligenter inspicientes, virum hunc virtutis futurum esse conjiciebat. Nam in prima ætate, ut saepè videmus, incitamentis corruptæ naturæ, solent parvuli irasci, et invidere, et velle ulcisci, vel alia bujusmodi attentare. At in

niam Godefredi Flandrensis uxorem, et Ocilium Successorem nobilissimum presulem. Peladia vero genuit Cartheriam, et Eutaliam, et Mumulum. Cartheria autem genuit Pelagiam sanctissimam, et Savinam Aredii abbatis amitam. Pelagia ergo regis Theodeberti nepitis, et vir eius Jocundus Lemovicorum princeps nobilissimus generuerunt Aredium virum eruditum; regis supradicti cancellarium, et Eustachium fratrem ejus, Germanam, et Consortianam. Consortia autem genuit Astidum, Pientiam, et Basiliam. Pientia genuit Ocilum. Basilia uxor Dodonis Biturica principis genuit Pugiam et Karissimam. »

Sed nec inde quis potest discere sanctum Geraldum comitem Aureliacensem, isto supremam memorato Aredio nobilissimo procreatum fuisse, sicut hic sanctus Odo noster asserit.

(77) *Siquidem soniorum visiones.* Citat hunc locum Petrus Venerabilis, libro secundo Miraculorum, capite 25, hoc modo: « Nam ut sanctus Pater noster Odo in Vita sancti viri Geraldii scripsit, soniorum visiones non semper sunt inanes. »

(78) *Natus vero.* Anno scilicet Christi 856, qui fuit Abdonis abbas sancti Martialis Lemovicensis secundi quintus, uti nota Ademarus et ipse Lemovicensis monachus in Commemorat. abb. Lemovic. basilice sancti Martialis: « Secundus, inquit, abbas Abbo præfuit annis xi, cuius anno v sanctus Geraldus Aureliacensis natus est. »

puero Geraldlo dulcedo quedam animi cum verecumdia, que multum honestat adolescentiam, ipsos iuventutes actus decorabat. Qui divina providente gratia studiis litterarum applicatus est, ea tantum parentum voluntate, ut decurso psalterio, mox secularibus exercitiis, sicut nobilibus pueris mos est, erudiretur. Seilicet ut Molossos ageret, arcista fieret, cappos et accipitres competenti jactu emittere consuesceret. Sed ne inani studio deditus, tempus ad discendum litteras congruum in vacuo transiret, divino nutu dispositum est, ut diutius ægrotaret. Tali equidem infirmatis languore, ut a seculari exercitio retraheretur, sed ad discendi studium non impediretur. Siquidem minutis jugiter pustulis ita replebatur, ut per longum tempus protractæ, jam non putarentur posse sanari. Qua de causa genitor ejus cum matre decernit, ut litterarum studiis artius applicaretur. Quo videlicet, si usibus sæculi minus esset aptus, ad ecclesiasticum officium redderetur accommodus. Hac igitur occasione factum est, ut non modo cantum disceret, quin etiam et grammaticam prelibaret. Quod ei postea multum profuit, cum acies ingenii per illud exercitium elimata, ad omne quod vellet, acutior redderetur. Inerat autem illi vivax mentis sagacitas, et ad discendum que vellet satis prompta.

V. Transmissa pueritia cum jam adolesceret membrorum robur nocivum corporis consumpsit humorem. Tam velox autem factus est, ut equorum terga faciliter saltu transvolaret. Et quia viribus corporis fortiter agiliscebat, armataim militiam assuescere quærebatur. Sed jam dulce scripturarum adolescentis animum subarraverat, ad cuius studium affectuosis anhelabat. Ob hoc licet militaribus eminet officiis, delectatione tamen literarum illectus; in illis voluntaria pigritia lentulus, in hujus sedulitate erat assuetus. Credo jam sentiscebat quia, juxta Scripturæ testimonium, *melior est sapientia quam vires* (*Sap. vi, 1*), et nihil est locupletius illa. Et quoniam facile videtur ab his qui diligunt eam, mentem ejusdem adolescentis præoccupabat, ut ei se prior ostenderet, ut esset dulcis allocutio cogitationis ejus. Nullo igitur impedimento Geraldus poterat occupari, quin ad amorem discendi recurreret. Unde factum est, ut propemodum pleniter Scripturarum seriem disceret, atque multos clericorum quantumlibet sciolos in ejus cognitione praeriret.

VI. Decedentibus autem parentibus cum ejus dominio potestas omnis deveniret, non ut solent adolescentes, qui in matura dominatione superbiunt, Geraldus intomuit, nec inceptum cordis modestiam immutavit. Dominandi potestas grandesceret, sed mens humili nequam insolecsceret. Pro disponendis vero atque tuendis rebus, quas, ut diximus, hereditario jure sibi vindicaverat, occupari cogebatur, et ab illa cordis dulcedine, quam aliquatenus jam prægustaverat, ad amaritudines terreni negotii foras exire. Illo sui

A cordis secretum deserere ægre ferbat, mox tamen ut possibile erat, ad illud recurrebat. Sed dum ab alto contemplationis quasi ruere per terrenam occupationem videretur, sicut ibici mos est, ut ruens in suis cornibus se recipiat, ne moriatur; ita ad amorem divinum, vel Scripturæ sanctæ meditationem recurrens, interne mortis ruinam evadet: illo nimurum Davidico spiritu jam, ut reor afflatus, quo ille servens non dabat somnum oculis, donec actionibus diurnis exoccupatus, locum Domino in seipso inveniret, in quo sub lingua sua secretum exultans, quam dulcis est Dominus degustaret. Forte juxta illud Job rivos olei huic petra Christus fundebat, ne aquæ multæ possent extinguerre in eo lucernam charitatis. Et ad istam cordis refectionem defixus quidem inhibebat, sed domesticis tamen, et familiaribus exigebatur, ut otia contereret, et aliorum seœ utilitatibus impenderet.

VII. Mordaces igitur curas propter querimonias reclamantium invitus admittebat. Causabantur enim sui querelosa voce dicentes: *Cur potens vir ab infirmis personis que res suas populabuntur, violentias pateretur; addentes, quia dum explorarent quod ille se nollet ulcisci, quidquid illius juris esset mordacius devastarent: Sanctius et honestius esse, ut jus armatae militiae recognosceret, in hostes ferrum strigeret, violentorum audaciam frenaret; satius esse temerarios vi bellica premi, quam pagenses et inermes ab eisdem injuste opprimi.* Quod Geraldus audiens, non assulsum, sed ratione cohortatus, ad miserandum et subveniendum flectebatur. Totumque se divina dispositioni ac misericordiae committens, tractabat qualiter pupilos et viduas juxta apostolicum præceptum visitaret, ut se ab hoc sæculo immaculatum custodiret.

VIII. Igitur ad insolentiam violentorum reprimendam se jam exercebat, id in primis certatum observans, ut hostibus pacem, facilissimaque reconciliationem promitteret. Quod utique studebat, ut vel in bono malum vinceret, vel si illi dissiderent, jam ante Dei oculos sue parti justitia plenus fassisset. Et aliquando quidem mulcebat eos, et in pacem reducebat. Cum vero in ex plebilis malitia quorundam pacificum bonum irriteret; jam tunc cordis acrimoniam exerens, conterebat molas iniqui, ut de dentibus eorum, juxta illud Job, auferret prædam. Non tamen, ut plerisque moris est, ulciscendi libidine percitus, aut vulgaris amore laudis illectus, sed pauperum dilectione, qui seipso inerti nequivant inservens. Agebat autem hoc ne forte si inerti patientia torpissel, præceptum de cura pauperum negligisse videretur. Jubet enim eripi pauperem, et de manu peccatoris egenum liberari. Jure igitur non dabat cornu peccatori. Aliquoties autem cum inevitabilis ei preliandi necessitas incumberet, suis imperiosa voce præcepit, mucronibus gladiorum retroactis, hastas inantea dirigentes pugnarent. Ridiculum hoc hostibus foret, nisi Geraldus vi divina roboratus, mox eisdem hostibus intolerabilis esset.

Quod etiam suis valde videbatur ineptum ni experi-
mento probassent, quod Geraldus, quem pietas in
ipso praeliandi articulo vincebat invincibilis semper
esset. Cum ergo videbant quod novo praeliandi gene-
re mista triumpharet, irrisione vertebarant
in admirationem. Etiam victoriae securi, servabant
alacres quod jubebat. Non enim auditum est ali-
quando quod vel cum, vel milites ejus, qui sub illius
fidelitate pugnaverunt, eventus victoriae sefellisset.
Sed et hoc certum constat, quod nec ipse quemlibet
unquam vulneraverit, nec prorsus ab aliquo vulnera-
tus est. Christus namque erat, ut scriptum est, in
latere ejus, qui cordis ejus oculum inspiciens, pervi-
debat quod pro ejus amore tam beneficus erat, ut
non hostes ipsos vellet appetere, sed solam in eis
audaciam dementare. Nemo sane moveatur, quod B
homo justus usum praeliandi, qui incongruus reli-
gioni videtur, aliquando habuerit. Quisquis ille est,
si justa lance causam discreverit, ne in hac quidem
parte gloriam Geraldii probabit obfuscandam. Non
nulli namque Patrum cum et sanctissimi et pa-
tientissimi fuerint justitiae tamen causa exigeente
viriliter in adversariis arma corripiebant: ut Abra-
ham, qui pro erundo nepote ingentem hostium mul-
titudinem fudit. Et rex David, qui etiam contra
filium legiones direxit. Geraldus non aliena perva-
dendo, sed sua, quin potius suorum iura tuendo con-
fligebat. Non nesciens rhinocerotem, id est, quemlibet
potenter, loro religatum, ut glebas vallum, id
est, humilium oppressores confringat. Neque, ut ait
Apostolus, *judex sine causa gladium portat; rindex enim Dei est* (Rom. xiii, 4). Licuit igitur laico homini
in ordine pugnatorum posito gladium portare, ut
inerme vulgus velut innocuum pecus a lupis, ut scri-
ptum est, vespertinis defensaret. Et quos ecclesias-
tica censura subigere nequit, aut bellico jure, aut
vi judicaria compesceret. Non igitur obscurat ejus
gloriam, quod pro causa Dei pugnavit, pro quo pu-
gnat orbis terrarum contra insensatos; quin potius
ad laudem ejus proficit, quod semper sine fraude
vel insidiarum interventu palam vicerit, et tamen
ita protectus a Deo sit, ut gladium suum, sicut supra
diximus, nunquam humano sanguine cruentaverit.
Porro autem, qui exemplo ejus adversus inimicos
arma sumpserit, ejus quoque exemplo non propriam
commoditatem, sed communem querat. Videas nam-
que nonnullos qui pro amore laudis aut lucri, sese
periculis audenter objiciunt, mala mundi pro mundo
libenter sustinent: cuius dumi amaritudines occur-
runt ejus gaudia, ut ita dixerim, quarentes per-
dunt. Sed istorum alia res est. Opus vero Geraldii
lucidum est, quoniam de simplicitate cordis meti-
tur.

**IX. Exploraverat antiquus deceptor mores ado-
lescentis, et nescio quid divinum in eo commen-
tatus; in invidiam exardecebat, et ob id quantis
poterat tentationum fraudibus hunc obruere
satagebat. Sed ille jam didicerat ad gremium di-
vine pietatis orando confugere, et illius com-**

A menta per Christi gratiam refutare. Hostis autem
inxplebiliter invidus, cum experimento prob-
basset, quod in eo per delectationem carnis re-
gnare nequivisset, bellorum, ut supra diximus, turbines ei per improbos concitabat, ut arcem
pietatis per illos in corde ejus oppugnaret, ad
quam per seipsum irrumpere nequaquam valeba-
bat. Contra castitatem vero, ut ad ejus juveniora
redeamus, quam isdem virgunculus certatum dil-
ligebat, versutiissimus hostis acerrime succendebat.
Novum namque et inusitatum illi erat, quod aliquis juvenculus naufragium pudoris tutus evasis-
set. Libidinem igitur, que ad decipiendum genus
hominum, vel maxima, vel prima est ejus virtus, instanter illi suggerebat. Quam cum ille penitus re-
futaret, torquebatur hostis; quod nec ad fores qui-
dem cordis illius hanc intromittere posset. Vetero-
sam ob hoc repetit fraudem, et ad instrumentum
deceptionis, quo vel Adam, vel posteri ejus maxime
decipi solent, ad mulierem dico, recurrat. Quan-
dam enim juvenculum ejus oculis, ut fert, ingessit.
Qui dum in ea colorum nitidulae cujus incautus
attendere mox in delectatione illius mollescere co-
pit. O si protinus intellectu conspexisset quid sub
cute latebat! quia nimirum nihil carnis pulchrum
est, nisi fucus pellis. Avertit ille oculos, sed species
per ipsos cordi impressa remansit. Itaque angelabat-
ur, illiciebatur, et cæco igni adurebatur. Tandem
victus mittit ad matrem puerla, qui se nuntiat nocte
venturum. Secutus ille nuntium, violenter ad inter-
itum animæ festinabat. Interim vero, sicut solent
captivi inter vincula, pristinae libertatis gementes
memorari, suspirat Geraldus, et consuetam divine
dilectionis dulcedinem recolebat. Et licet ægro af-
fectu, rogabat Deum, ne se illa tentatio penitus ab-
sorberet. Venitur ad conditum, intrat hospitium
puella, quia frigus erat, steti in facie juxta focum:
Geraldum vero iam divina gratia respexerat. Cui
tam deformis eadem puerla mox visa est, ut non
crederet eam esse quam viderat, donec pater ejus
ipsam esse assereret. At ille intelligens id non sine di-
vino nutu fieri, quod eadem juvencula non eamdem
venustatem in ejus oculis haberet, mox ad Christi
misericordiam se recolligit, et profunde suspirans
conitus equum ascendit, et nil cunctatus, gratias
agens Deo, rapit abire properavit. Nimius algor
frigoris tunc forte ingruerat, cui se tota nocte tor-
peri permisit, ut scilicet parva delectationis tepore
rem glacialis asperitas puniret. Jubet autem proti-
nus patri, ut hanc nuptui tradaret. Quam et libertate
donavit, et quoddam prediolum jure testamentario
concessit. Fortassis autem fragilitatem suam suspe-
ctus, ejus accelerari nuptias fecit. Quapropter ele-
mosynæ causa, et dote libertatis donavit, ne illius
matrimonium tardaretur. Verum tu cedrus Paradisi
futurus quomodo sic agitari potuisti? Certe ut di-
sceres qualis ex teipso essem. Nam et ille tuus patro-
nus, apostolorum videlicet princeps, cui postea et
teipsum, et omnia tua commisisti, non se satis cognovit.

secret, nisi tentationis articulus obrepisset. Nunc vero tu expertus qualis homo per se, qualis per Dei gratiam sit, compati supplicum tuorum fragilitati ne designeris. Noverimus autem quia non est inconsuetum sanctis tentari. Insertis enim corruptae naturae vitiis nascentur, scilicet ut sibi certent, certantes vincant, vincentes coronentur. Interest autem quis delectationem vitii recipiens succumbat, aut quis eidem repugnans vincat, ac delectatione virtutum potius mentem occupans, venenum pravæ delectationis, quod ad horam forte insumperit, antidoto pte supplicationis a se repellat. At adolescens hic periculi experimento discretior, sicut aliquis in lubro post impactiōnem pedis, cautius incedebat, satis cavens ut cordi ejus nihil oculi nuntiarent, unde mors ad ejus animam per fenestras eorum subintraret.

X. Ceterum dulcis Dominus ac rectus, qui servum suum Geraldum a stupro, pietatis dulcedine servavit, punire eum pro concupiscentia, recitudinis censura non omisit. Elapo quippe non multorum diorum tempore, per unum et eo amplius annum glaucomate cecicatus reum suum contrivit, ut oculi qui illicita viderant, nec licita quidem ad tempus videre possent. Cum quidem nec in palpebris, nec in prunulis ejus, perpera quelibet appareret. Noverant familiares exactitatem, et hanc extraneis perspicaces pupille summo studio dissimulabant. Ille vero sub manu ferientis Domini sese humilians, tanquam ad ejus flagella paratus tacebat. Medicinam sane corpoream nec refutabat, neque urgenter quereret, prestolans patienter, quando vel qualiter Dominus suus expleta ferendi voluntate verbera submoveare voluisse. Noverat enim quod omnis filius flagellatur. Internus vero arbiter etiam minimas in electis suis maculas nunc purgat, ne sit in eis quod postmodum oculos ejus offendat. Et ob id flagellum hoc eidem intulit, quo mens juvenilis et de praeterito purgatur, et in futuro defecator servaretur. Cum ergo Deus explesset in eo voluntatem suam, flagellum dimovit, et locem ejus oculis reparavit.

XI. Jam vero ille, quasi excocis per afflictionem sensibus, vitam satis honestam ducebat, et medium discretionis callem in neutra parte pronior augebat. Scilicet ut seculari negotio sua munia non fraudaret, nec a religionis cultu terrena se occupatione tricaret: honestiores viros sibi familiarii adjungebat, et clericos melioris famæ, cum quibus domi vel foris divinum officium, aut simul, aut viritim exercebat. Venerat Dominica dies, et ille necesse habebat ad quoddam placitum (79) ex conductu venire, quo scilicet nobiles quidam viri conuenturi erant. Quos ne tardius veniens demorari

(79) Ad quoddam placitum. Id est judicium, ant conventionem judicij causa. Synod. Turon. iii, can. 35: « Pro quolibet placito vel judicio a qualibet persona munera exigere. » Et lib. iii Capital., c. 84: « Unusquisque comitum placitum suum habeat, et iusticias faciat. » Unde et placitare, apud Goffredum

A videretur, manicare (80) studuit, et priusquam illucesceret proficiisci. Cavebat quippe in hoc turgidum fastum, ne se cuiquam tardum aut difficilem præstaret, ut moris est nunc quibusdam, qui velut de thalamo procedentes, prius ebrietati se mancipant quam amicis præstent, contra illud Scripturæ dicentis: *Væ terra cuius principes mane comedunt* (Isai. v, 11). Atqui Geraldus non ita. Valde enim indigne ducebat, ut qui multis prelatus erat et dominus, vitiorum dominationi fieret servos. Jejunus ibat ad placitum, ne mersa sobrietate rationis iudicio caruisset. Inquirebat autem quid Christi, quid pacis, quod commune bonum præferret. Post nocturnas autem laudes si quolibet profiscendum erat, missarum subsequebatur solemnitas: ita divinae clementiae se suosque committens abibat. Prædicta sane Dominica, quoniam necesse fuerat ante auroram proficisci [proficiisci], missam præterierat: quam scilicet expleto placito cum speraret audire, nusquam possibile fuit. Moeetus igitur admundum discurrebat, querens ubi aliqua spes reperiendi fuisset. Cum vero nequidquam, advocat clericos qui tum forte aderant, et cum his omnes psalmistanos milites, dicens: Mea proprie culpa est, quod hæc sancta dies in vanum nobis transiet. Sed est quod ad laudem Dei faciamus, ne diem sanctam inaniter expendisse videamur. Dixerat hæc, et psalterium a capite, nil mortale sonans, cum eisdem percucurrit. Ex hoc jam sibi consuetudinem statuit ut psalterium pene quotidie recitaret. Quo videlicet decurso, velut spiritualiter epulatus, gaudere videbatur, ut solet aliquis ambitione exsatiata letari.

XII. Manopretium videtur, si de corporis ejus habitudine quædam proferamus. Nam licet caro non prospicit, licet fallax gratia sit pulchritudo, tamen quia libidinis atque superbie fomes esse quibusdam solet, laudandum est in hoc viro quod et venustus fuit, et se nec libidinis cono fodavit. Geraldus igitur statutæ mediocris, et totus, ut dicitur, euphormis, id est bene formatus. Et cum unumquaque membrum sua pulchritudo compisisset, collum tamen ita candidulum, et quasi ad normam videndi decusatum habebat, ut vix aliud tam gratiosum vidisse te putas. Elegantiam sane corporis venustas animi decorabat. Unde in frontispicio ejus cordis habitudo subrutilabat. Hoc et Scriptura testatur, dicens quod risus dentium, et occursum faciei, qualitatem interiorum hominis demonstrat. Gustaverat jam quoniam dulcis est Dominus, et sponsi celestis quoniam suavis amplexus; et idcirco pulchram animæ speciem non patiebatur in oculis ejusdem sponsi delectatione carnis illeceb-

Vindocius. epist. 24, lib. II, quod synod. Arelat. IV, c. 16, « causationes discepulationesque exercere, » dixit. Nostri, *plaid et plaider*.

(80) *Manicare. Manni*, equi apud Horatium et alios veteres. Inde *manicare*, equo vehi, equitem agere, equitare.

brari. Solebant sui collum ejus latentes deosculari, quæ semper intrectabilis est, sedem sibi vindicare non poterat. Erat præterea corporis perniciitate multum velox, et virium robore validus. Quod idcirco sit commemorandum ut appareat quoniam laudabilis est qui, materiam superbiendi habens, sese in humilitate depresserit. E contra, quoniam vituperabiles, qui parum vel nil horum habentes intumescent. Postquam vero mentalibus se studiis plenius applicavit, illa corporis agilitas prorsus emarcuit. Tum præterea gratissimus erat alloquo communi, et in tractandis ac disponendis rebus acuminè consilii profundus. Et quanquam scurritatis verba caveret, sene tamen ita proferebat, ut etiam suis in hoc placaret. Nec in proferendis minis erat nimis dicax, nec in reservandis injuriis tenax. Sed neque ad beneficia qualibet danda facilis, neque ad hæc [nec ab his] quæ dederat auferenda mutabilis. Quod vero affirmative diceret, hoc indubitanter expliebat, nisi forte peccatum esse dignosceret.

XIII. Studebat autem ita sobrietati, ut non solum se, sed etiam suos a temulentia custodiret. Nam convivæ ejus, neque voraces erant, neque bibaces. Neque enim vel hospites unquam ad bibendum cogebat, neque numerosius quam omnes cæteri convivæ, potum bauribat. Itaque sic temperabat convivium, ut ab eo nec temulentii surgerent, nec subtristes. Et cum hospites, ad quorum humilitatem se totum impendebat, reficere nonnunquam mane fecisset, ipse tamen non ante horam diei tertiam, vel in jejunio autem nonam reficiebat. Illud Scripturae præceptum observabat beatus princeps, qui in tempore suo comedit ad reficiendum et non ad luxuriam. Quid enim ille convenientius observaret quam ebrietatem, quæ præter hoc quod mors animæ est, et a regno Dei, teste Apostolo, sicut homicidium, excludit, etiam corpori multum noxia probatur. Inde enim virium debilitas, inde membrorum tremor, inde sensuum enervitas, inde secessus intempestiva conqueritur. Visus, loqua, vultus dehonestatus, et omne religionis decus depravatur. Nemo quippe valet simul vino et Spiritu sancto repleri, et nullo pacto Jerusalem ab igne fornicationis valet tueri, si principem coquorum Nabuzardan ab ejus obsidione noluerit arcere.

XIV. Semper sedilia pauperibus coram se parabantur, et aliquoties mensæ apponebantur eis, ut per seipsum videret quid vel quantum ad refectionem eis daretur. Nec certus recipiendi numerus tenebatur, sed cum forte plures adessent, quorum personæ duntaxat aptæ ad recipiendum viderentur, plures ad eum introducebantur. Nullus vero unquam ab ostio sine datu elemosyne excludebatur. Ministri procurabant, ut ad manum semper haberet ferula, quæ ipse eis daret. Potus quoque afferebatur, quem inspectum ac prequistatum transmittlebat, ut ipsi primo biberent, quibus et sui panis mediata-

A tem dabat. In his utique Christum se suscipere credens, et ipsum reverenter in his honorans, bunc ad se per ipsos intromittebat, cuius refrigerium est, juxta prophetam, reficere lassum. Quam susceptio nem mercedis male sibimet illi imminunnt, qui licet foras elemosynam transmittant, pauperes tamen ad se non introducunt. Nam Christum, qui dicit: *Hospes eram, et collegistis me* (*Math. xxv, 35*), ita a suis dominibus excludere videntur. Ut autem Pharisæorum justitiam, juxta præceptum Domini, præiret, nonam partem de redditibus agrorum reponi seorsum faciebat. Inde in quibusdam suis dominibus pauperes alebantur: hinc eis indumenta vel calceamenta præbebantur. Obviantibus sibi nummos, quos ad hoc ipse ferebat, aut per se, aut per creditum ministrum clam jugiter ministrabat. Aliquoties cum pro aliquo homine nummi erogarentur, ipse cum indigentibus accipiebat, gaudens et exoptans pauperibus assimilari; quos tamen statim dabant, multam divini officii functionem pro accepto munusculo recompensans.

XV. Refectionis tempore, ingens illi reverentia servabatur. Non ibi loquacitas aut scurritis prævalebat, sed vel necessarii, vel honesti sermones, vel certe divini eloqui dicebantur. Per omne enim tempus semel in die prandebat, nisi forte astivis diebus, cum prosius aliiquid, aut crudum cenaret. Ad ejus mensam primo diutius legebatur; sed ut sacerdotalibus condescenderet, lectionem interdum suspendens, quarebat a clericis quid in ea diceretur: ab ipsis tamen quos posse noverat respondere. Siquidem nobiles clericos nutriebat, quibus et morum honestas, et eruditio sensus certatim adhibebatur. Pubescens enim austriore se præbebat, dicens quod illius ætatis tempus valde sit periculosum, quando quilibet adolescens maternæ vocis similitudinem, vel faciei deponens, paternam incipit assumere vocem vel vultum; et qui se tunc servare studeret, facile delincit carnis incentiva superaret. Cum ergo illi quos de lectione requirebat, illum rogarent ut ipse potius loqueretur, tandem solebat proferre quod ei non pomposa dissertatio, sed docta simplicitas ministrabat. Interim vero cum e vestigio non decessent, qui facetas quasdam, ut assolet, aut jocularites moverent, non eas mordaci indignatione, sed quasi itidem jocando compescerent. Nunquam tamen vanitatem coram se protrahi sinebat. Noverat enim quod omnibus in commune Christianis jubearit ut unusquisque cum silentio suum panem manducet. In refectionis autem fine lectionem semper lector iterabat. Ita Geraldus vel de Deo loquens, vel Deo sibi per lectionem loquente, maximum refectionis tempus expendebat. Viderint illi hoc ejus exemplum qui, contra redargutionem prophetæ, citharam et lyram ludendo habent in conviviis suis. Gaudent lusibus, et exsultant ad vocem organi. Opus Domini non respiquant, quoniam inter voces perstrepenient nec saltem clamorem pauperis audiunt. Quid enim? Verum

cipere cre-
ans, bunc
gerium est,
suscep-
tunt, qui
uperes ta-
m, qui di-
. xxv, 35),
Ut autem
n-Domini,
grom re-
n suis do-
menta vel
i nummos,
ut per cre-
t. Aliquo-
garentur,
s et exop-
statim da-
o acceptio

reverentia
itas pre-
ermones,
mne enim
te astivis
conaret.
; sed ut
interdum
ea di-
noverat
utriebat,
ns cer-
steriore
pus valde
ens ma-
pens, pa-
; et qui
arnis in-
lectione
loquere-
pomposa
at. Inter-
facetas
overent,
i itidem
anitatem
od om-
busquis-
In refe-
terabat.
i per le-
pus ex-
ui, con-
ram lu-
bus, et
a respi-
nec sal-
Verum

est quod Christus veritas dixit, quod scilicet, ex abundantia cordis os loquitur (*Matth. xii, 34*). Isti qui semper de secularibus, et vel parum, vel raro de Deo loquuntur, palam est quid amplius ament, vel quid in cordibus eorum abundet. Qui utinam sicut Geraldus novissima providerent, et sive manducarent, sive biberent, omnia, juxta praeceptum Apostoli, ad laudem Dei ficerent. Tribus feris in hebdomada, et omni tempore quod abstinentie dicatum est, a carnibus abstinebat. Si tamen in eisdem seriis festivitas annualis evenisset, abstinentiam ita solvebat, ut in qualibet absoluta feria ad vicem illius quam solverat, itidem abstineret; cum et unum pauperem extra solitos obtentu illius festivitatis reficeret. Sin vero jejunium die Dominica evenisset, nequaquam illud solvebat, nec sub hac occasione præterebat, sed præcedenti sabbato solemnitatem jejunii persolvebat. Sin vero talis ejus sancto homini wideretur incongruas, noverit ille quem hoc forte movet, quod omnia munda sint mundis, id est, sine concupiscentia vitio comedentibus. Et qui non qualitatem cibi, sed necessitatem, vel appetitum quo sumitur, internus iudex attendit. Quod Elias propheta et Esai suo probant exemplo. Licuit igitur homini laico, præsentim tam justo, licitis uti; quod non licet eis quibus id sua professio contradicit. Nam illa paradisi arbor non idcirco mortem intulit, quod mala esset sed quod super interdictum fuit presumpcta.

XVI. Porro vestibus laneis, aut lineis, non isto modo quo nunc a filiis Belial presumptum et excoxitatum est, qui utique sine jugo sunt, sed antiquo more semper usus est, ita duntaxat contextis, ut nec affectata pompa redolerent, nec plebeia rusticitate notarentur. Sericinis vero vel pretiosis, nec obtenu quidem eujuslibet festivitatis, nec alicuius præsentia marchionis, plus solito se comere studuit. Reminiculum illud quo solet ensis renibus astringi, per viginti annos, si tandiu durare posset, non mutare aut renovare curabat. Quid dicam de balto vel ambitionis cinctoriis, aut fibula, de equorum phaleris, quandoquidem ille non solum portare aurum, sed nec habere quidem pateretur? Non enim putavit aurum robur suum, neque in multitudine dicitur, sed in Deo gloriatus est. Ut religionis solent etiam professores, qui ad excordendum corporis cultum, inveterando et infatigabili studio sollicitantur: id toto nisu affectantes, ut reverentiam, quam sibi moribus tollunt, vestis preiōsae saltē obtentu ab inventibus emendent. Quibus utique expediret ut ad cultum animæ, quæ jugiter pulchrescere poterat, potius vacarent.

XVII. Erat autem pauperibus et injuriā passis liber ad eum semper accessus, nec ad causam suam ei commendandam deferre munusculum aliquod indigebant. Plus quippe oculis ejus unusquisque suam necessitatem plenius allegabat, quanto illum arctius indigentem vidisset. Jam vero benignitas ejus non so-

(81) Ab officialibus comprehensus est. Sic infra cap. 41. De hoc (prædiolo nempe Taladicaco)

A lum vicinis, sed etiam longinquis regionibus resonabat. Et quia noverant omnes quam beneficis erga omnes esset, multi per eum suas necessitates expediabant. Nec designabatur aut per se aut per suos pauperum negotiis interesse, et, ut polis erat, suffragium præbere. Sæpe enim cum inter discordes dura grassari bella cognovisset, die qua ventilanda erat causa, faciebat pro eis missas celebrari. Et quibus non occurrebat humanitas subvenire, divinum illis imprecabatur auxilium. Neque hoc patiebatur, ut quilibet senior beneficia a suo vasso pro qualibet animi commotione posset auferre; sed, deducta ad medium causa, partim preece, partim imperio, commotionem exasperati animi reprimebat. Rectitudinis ejus vigorem hac una re tantum putares acclivem. B Quoties pauper apud potentiores forte obnoxius teneretur; instabat, ut imbecilliorum ita sustentaret, quatenus fortiorum sine lesionē fregisset. Celerum, veraciter justitiam esuriens, hanc non solum in suis, sed etiam in extraneis lœdi non patiebatur.

XVIII. Justitiae sitis, ut esuries, ordinatim in eo flagrabat. Non enim aut simplicitas aut benignitas asperitatem zeli deserebat, aut asperitas zeli simplicitatis benignitatem. Nimurum ut de Job dicitur, quod simplex erat et rectus, et iste vir, quamvis pauperibus multum consulere, tamen ad puniendum reos non usqueque dormitavit: videlicet non ignorans quibusdam divinitus esse datum, ut crimen quod impunitum remanere non potest, temporali supplicio luat. Unde et rex David moriens Joab et Semei jubet puniri. Quamdam silvam latrones occupaverant, qui rapinas et cædes transeuntibus atque vicinis inferebant. Quod Geraldus audiens, ad capiendum eos protinus direxit. Ac tum forte rusticanus quidam ad eos metu cogente venerat. Milites vero qui eos comprehendenterunt, timentes ne forte dominus Geraldus aut eos dimisisset, aut cur eos impunitos sibi ostenderent inculpasset, oculos omnium protinus avulserunt. Qua occasione factum est ut ille rusticanus una cæaretur. Qui dehinc in Tolosanum pagum recessit. Longo post tempore, cum de eo dominus Geraldus audisset quia latronum socius non fuerit, valde contristatus est, requirens vel si viveret, vel quo issit. Comperio autem quod ad Tolosanam provinciam discessisset, centum solidos, ut aiunt, ei transmisit, jubens portatori ut ejus vice veniam ab eo postularet.

XIX. Iudicemus quam clementer consolaretur afflictos, aut quantum sepe miserarer obnoxii, hoc liqueat exemplo. Quamdam presbyterum ita vicini sui crescente litigio contriverant, ut ejus oculos eruerent. Quem scilicet senior verbis multum consolatus est, suadens illi patientiam. Sed ne verborum consolatio exilis videretur, quamdam sui juris ecclesiam, facta solemniter testamento, eidem contradidit. Aliquantulum tempus fluxerat, et unus ex his qui presbytero vim intulerant, (81) ab officialibus comprehensus est, officiales permiserunt invito et nolenti, ut illud eum Bernardo ad custodiendum commendaret.

et in carcere clausus. Quod et seniori tanquam inde gavisuro protinus nuntiatum est. Qui statim quasi desiderio puniendo festinans, tetendit ad carceris locum. Alio vero cause emerserant, quas necesse erat in crastinum expediti. Sub hac ergo occasione jubet reum usque tunc demorari. Seru autem cum officiales ad sibi discessissent, praecepit clam custodi, quatenus eum cibo ac potu reficeret. Et quia discalceatus erat, datis calcementis aufugere permisisset. In crastinum vero (82) mallensibus undique ad seniorem confluentibus jubet reum adduci. Quidam vero quos custos carceris pro seipso paraverat, trementes indicant reum aufugisse. At ille volens factum celare, quasi minabatur custodi. Sed mox itidem: Bene, inquit, actum est, quoniam presbyter jam eisnoxam induiserat.

XX. Item duo vinculati, quos apud eum reatus Ingens obnoxiauerat, eidem fuerant praesentati. Instabant vero accusatores, ut suspenderet eosjuberet propterus interire. Ille vero dissimulabat, quoniam eos palam liberare nolebat. Sic enim in quolibet pietatis opere se modicabat, ut ipsa ejus pietas non nimia videri posset. Respiciens ergo accusatores: Si, inquit, ut dicitis, mori debent, prius juxta vulgarem sententiam reficiamus eos. Tunc cibum et potum jussit eis affterri, et ad comedendum diligari. Cumque refecti fuissent, dedit eis cultellum suum, dicens: Ite et vos ipsi, afferte vimen, quo suspendi debeatis. Non longe autem erat silva, que stirpibus densata succreverat. Quam illi intrantes, et quasi vimen querentes, paulatim remotiora penetrantes, subito disparuerunt, et ita mortis articulum evaserunt. Hi vero qui aderant, assensum ejus intelligentes, eos perseruari inter fruteta non audebant. Quantum vero ex aequalitate personarum conjici potest, personas illas reorum qui se in malum destinaverat, aut damnis coercet, aut charactere adustionis inurebat. Illas autem personas, que non per consuetam malitiam, sed qualibet, malum aliquod perpetrassem, indemens dimitebat. Nunquam tamen auditum est ut se præsente quilibet aut morte punitus sit, aut truncatus membris.

XXI. Sane de pluribus gestis ejus pauca quædam et singula commemoramus, quæ ad ostendendum quosdam pietatis actus nobis videlicet compertos,

(82) *Mallensibus undique ad seniorem confluentibus.* Mallus, placitum majus, ubi maiores cause a comitibus et senioribus terminari solite. Edictum Carisiense Caroli Calvi, anno 864: « Et ipse sic mallum suum teneat, ut barigildi ejus et advocati, qui in aliis comitatibus rationes habent, ad suum mallum occurrere possint. » Inde, *admallare*, ante judicem venire litigandi causa. Marcus lib. i Formularum, cap. 21: « Eo quod propter simplicitatem snam, causas suas minime possit proseguiri, vel *admallare*. » Et *mallenses*, in judicium vocati pro negotiis prosequendis, ac disceptandis.

(83) *Derelictis coloniis suis.* Colonia est domuncula cum agri tanto quantum colonus unus cum servis suis colore potest. Flodoardus lib. ix. Hist. Rhem., cap. 19, de Ebene archiepiscopo loquens: « Colonias

A sufficere possunt. Ob hoc etiam et minima quælibet inserimus, per quæ grande ejus valeat studium demonstrari, ut est videlicet illud: Dum per aggerem publicum aliquando graderetur, in agello viae contiguo quædam rusticana mulier aratrum ducebatur. Quam requirit cur opus virile mulier agere presumpsisset. Respondit virum suum diutius jam languore, tempus sationis præterire, se solam esse, nullumque qui sibi subvenient habere. Cum quidem ille calamitatem ejus miseratus, tantos ei nummos dari jubet, quanti dies sationis superesse videbantur, quatenus per singulos dies agricolam sibi conducebat, et ipsa dehinc a virili opere cessaret. Omne fucatum, ut ait Ambrosius, refutat natura, et auctor ejus Deus quod contra illam est abhorret. Hæc ergo B res per se quidem exigua est, sed affectus recti hominis naturæ legibus conveniens eam grandescere facit.

XXII. Cum itidem alias viam carperet, haud minus cicer quidam rusticanus metebat. Cum juvenes, qui seniorem præbant, inde sumentes manditarant, hæc ille conspicatus, emisit equum et ad hominem concitus venit, querens si cicer pueri abstulissent. At ille: Ego, inquit, domine, gratias dedi. Et senior: Bene, inquit, faciat tibi Deus.

XXIII. Tale est quod alia vice, cum ministri ejus convivium sub umbra cerasorum pararent, rarusculos baccis jam maturis dependentes, quos antequam ille veniret, iidem ministri confregerant, a reclamante rusticano argenti pretio comparavit. Forte dicet aliquis quod hæc relatu indigna sunt: sed nos timorati hominis mentem per hæc exigua demonstramus, ut ex obliquo intelligatur quoniam qui modica non spernebat, paulatim decidere in majora non poterat. An non affectus viduae per duo minuta comprobatus a Domino est?

XXIV. Erga ipsos vero qui juris ejus erant, tam beneficis, tamque erat pacificus ut mirum considerantibus esset. Nam frequenter improberant et quod mollis esset et timidus, qui se ledi ab infimis personis, tanquam impotens, permisisset. Nec faciliter tamen, sicut domini solent irasci, contra improberantes vel leviter indignabatur. Aliquando enim non paucos ex ruricolis obvios habuit, qui (83), derelictis coloniis suis, in aliam provinciam transmigrabant.

nonnullas Ecclesiæ, descriptis per strenuos viros colonis, eorumque servitiis ordinavit. » Et Glaber Rodulfus lib. iii. Hist. Franc., cap. 5: « Quod etiam cœnobium, Cluniacense videlicet, in primo non amplius quam quindecim terre colonias dicitur in dominum accepisse. » Dicitur etiam colonicas passim apud veteres. Chronicum S. Benigni, « cum servis qui de predictis mansis septem colonicas tenebant. » Synodus Valentia sub Lothario imp., c. 9: « Unam colonicam vestitam cum tribus municipiis dotis gratia eis conferant. » Et antiquior his omnibus charta donationis ecclesie Vivariensis: « Ego Venantius episcopus sedis Vivariensis dotavi ecclesiam in Lutetianense in honore S. Marie, et S. Martini Bessiaco, dotavi eas colonicas lxx, et cum servis suis, et dimisi eas Deo et sancto Vincentio. »

quelibet
sum de-
ggerem
e con-
ducebat.
e prae-
am lan-
esse,
quidem
ummos
bantur,
nduce-
Omne
auctor
ec ergo
cti ho-
descere

haud
. Cum
mentes
equum
cicer
e, gra-
Deus.
inistri
nt, ra-
nos quo-
erant,
aravit.
sunt:
exigua
oniam
ere in
er duo

am be-
eran-
quod
s per-
illime
prope-
n non
elictis
ab-
ant.

viros
laber
etiam
am-
do-
apud
qui de-
Sy-
Unam
gra-
harta
ntius
Lu-
siaco,
di-

Quos cum recognovisset, et quoniam cum sua suppellectile tenderent, inquisisset, responderunt quod injuriati fuissent ab eo, cum ipse beneficiaverat eos. Milites vero qui obambulabant principi, suadebant ut eos verberari juberet, et ad domunculas, unde discosserant, redire compelleret. Sed ille noluit. Quippe qui noverat sumum, et illorum Dominum esse unum in cœlis, et qui magis consueverat, iuxta Apostolum, remittere minas, qui potentie sue manum non levare soper pupillum soleret. Ergo permisit eos abire, quo sibi commodius putarent, et dedit licentiam conversandi. Hoc vero, quod non sine mea verecundia quedam nuper garrientem audivi, scilicet quod (84) debitum wadii nequaquam debitori relaxare solitus erat, omnino falsum est, sicut illi testantur qui saepè viderunt, quod non solum augmentum wadii, sed etiam (85) capitale debitum relaxabat.

XXV. Siquidem sui pagenses, vel clerici, qui illum sicut patrem affectuose diligebant, frequenter ei tortulas cœre deferebant, quas ille veluti grandia munera, multas gratias referens accipiebat. Nec tamen ex eadem cera quidquam ad suum usum ardore permittebat, sed coram altari, vel sanctis pignoribus, quæ perinde secum deserri faciebat, totam in luminaribus succendi præcipiebat. Cubiculari vero cum forte cera aliunde ad ejus obsequium præparata desset, betulinas cortices, vel abiegnas tadas ante eum, et in ministerio suis præparabant. Sed cum ille tanto studio cavebat, ne muneribus quæ sibi gratis dabantur privati uterentur, quomodo C consequens esset, ut exactiones wadiorum sine indulgentia exigisset? Quin potius, quæ sibi jure debebantur, frequenter ultra debitoribus relaxabat. Minas quoque, juxta Apostoli præceptum, servis remittebat. Nam et fraudem interdum patiebatur, et rapinam bonorum suorum, ut dicit idem Apostolus, suscipiebat.

XXVI. Sed ut hoc exemplo cōprobetur: fur aliquando tentorium ejus noctu ingressus est: cum quidem cereus de more coram lecto illius arderet, ac tum forte senior vigilabat. Solebat enim in stratu suo, dilectione Christi atque dulcedine pasci, per studium orationis. At vero fur ille curioso visu cuncta percursus, explorabat si quid forte videret quod asportare valeret. Pulvillum forte respicit, quod sericam tecam habebat. Tetenit manum et ipsum sibi trahebat. Tum senior: Quis, inquit, es tu? Extimuit latro, et stupidus hascitabat. Tum ille: Fac, ait, quod facis, et caute discede, ne forte aliquis sentia. Ita latroni persuasit, ut licenter cum

(84) *Debitum wadii.* Lib. III, Capitul., capite 19: « Liber qui se loco wadii in alterius potestate commiserit, ibique constitutus damnum aliquod cuilibet fecerit, qui eum in loco wadii suscepit, aut damnum solvat, aut hominem in mallo productum dimittat, perdens simul debitum, propter quod eum pro wadio suscepit. » Inde *debitum rewadiatum*, lib. IV, cap. 58, et cap. 70 ejusdem libri *heribannum re-wadiare*.

(85) *Capitale debitum.* Sic *capitalis dominus*, qui

A furto discederet. Quis alius præter Geraldum hoc ita faceret? Certe mihi videtur, quod id magis admiratione dignum sit, quam si furem rigescere in saxis duritiam fecisset.

XXVII. Quantopere autem illud cavere studuerit quod Apostolus jubet: *Ne circumvenias in negotio fratrem tuum* (I Thess. IV, 6), itidem presenti patet exemplum. Cum aliquando ab urbe Roma rediens, Papiam præteriret, haud procul castrametatus est. Quod Venetii, vel alii quamplures illico cognoscentes, ad eum protinus exierunt. Jam enim per omne illud iter satis nobilissimus erat, et religionis atque largitatis causa apud omnes famosus. Cum ergo negotiatores, ut eis mos est, inter papilioes (86) cursitarent, et si quispiam vellet aliquid emere, disquisissent, honestiores quidam ad senioris tentorium pervenerunt, et ministros interrogabant, si fortis dominus comes (sic enim omnes appellabant cum) vel pallia, vel pigmentorum species emi juberet. Tum vero ipse vocans eos ad se: Quod, inquit, placuit, Romæ licitatus sum; sed plane velim dicatis utrum bene negotiatus sim. Tunc jubet empta pallia eorum afferri. Erat autem unum ex his pretiosissimum. Quod Venetus intuens, querit quidnam pro eo datum sit. Cumque summam pretii cognovisset: Vere, inquit, si Constantinopoli esset, etiam plus ibi valeret. Quo auditio senior extimuit, quasi grandis facinus exhorrescens. Cum vero dehinc quosdam Romeos sibi notos obviam reperisset, tot solidos eius commendavit, quot Venetus ultra datum pretium dixerat pallium valere, dans indicium ubi venditorem pallii reperissent. Verum cum in aliis peccati speciebus soleant homines compungi, atque de emendatione meditari, aut raro, aut certe, nec raro viideas, qui præter Geraldum in ista peccandi specie se doleat deliquescit. Sed nimis illi noverat, quia Deus per omne peccatum offenditur, et eum quem toto corde diligebat, offendere nec in minimis volebat.

XXVIII. At vero non immemor quia Christianorum justitia debet justitiam Pharisæorum supergredi, cum universæ fruges ejus rectissime decimarentur, nonas etiam jubebat seorsum recondi, quæ in diversis pauperum necessitatibus dispensarentur. Inde cum necessitas exigisset, supervenientibus diverso tempore pauperibus vestimenta emehantur. Præterea numeros indesinenter secum serebat, quos obviantibus egenis latenter, quantum poterat, vel per se, vel per quemlibet causæ istius consciūm dabant. Et cum illi redditus agrorum ac vinearum satis abundant, numquam tamen auditum est, quod villici ejus et *principalis*, sive superior. *Chartularium rerum ad Majus Monasterium in Vindocino spectantium*, ex bibliotheca præsidis illustrissimi J. A. Thuani, charta 175: « Auctorisaverunt etiam hoc capitales domini ejusdem terræ. » Et ante charta 121: « Sed et Salomon de Lavazino hujus terra principalis dominus existens huic emptioni corroborande maximum extremam imposuit. »

(86) *Inter papilioes.* Inter tentoria. Gallice, *pâillions* et *tentes*.

aliquid accommodassent; sed neque ipse praeium aliquando comparavit, praeter unum agellum, qui sive cuiusdam possessioni forte insitus erat: cum soleant divites quique in hoc vehementer inardescere, terribilem prophetarum comminationem oblii, qua dicit: *Vox qui conjungit domum ad dominum, et agrum agro copulatis* (*Isai. v, 8*). Geraldus namque, iuxta praeceptum Evangelii, contentus erat stipendiis suis. Et siue ille neminem concutiebat, neque calumniam faciebat, sic et rerum dispositor Dominus, ea que juris illius erant, ab impiis et perversoribus tutus servabat. Etenim tanta praeiorum loca per diversas provincias sub ditione sua tenebat, ut ipsis locis, quibus plenus erat, veraciter locuples diceretur. Nec tamen multitudo locorum extollebat eum, quoniam nihil, ut Psalmista dicit, a Domino volebat supra terram. Qui nimurum haec omnia adjicebat illi, quia regnum Dei, quod primum est, ipse quererat ab eo. Tantum utique, Deo largiente, succreverat tamque protectus, et tam immunis persisterat, ut ei convenire videatur illud Job: *Tu vallasti eum, et possessio ejus erevit in terra* (*Job i, 10*).

XXIX. Sane ut pateat qualiter in bono malum
vincere consueverat, juxta apostolicum praeceptum,
hoc ejus factum sub exemplo commemoretur.
Cum dehinc ad portum Placentinum venisset,
quidam clericus, qui portui praerat, supervenit.
Nam, sicut illic mos est, lucrosum nimis nauolum
a Romeis expectabat. Qui nescio qua causa felle
commotus, verba indignationis rotabat, ita ut episcopum (87) Rotensis provincie, sed et aliis
nobiles viros injuriosis exprobrationibus lacessiret.
Porte vir Domini de contra stans, seditionem mo-
veri metuens, conviatores compescuit, ne dure quid-
quam respondissent. Clericum vero blando sermone
fregit, et quedam manuscula ei dedit. At ille videns
quam facili sermone et episcopum et ceteros a
respondendis injuriis compescuissest, se autem quam
leniter ad mentem reduxisset, quæsivit ab eo quis-
nam esset. Cum ille se Aquitanum et mediocrem
personam esse responderet, clericus enim tam vultu
quam eloquio considerans, ad eum gratiam se totum
inflexit, et quidquid de naulo debebatur, cunctis de
illius comitatu remisiit, et tam ipsius quam aliorum
flascones et utres vino implevit. Habebat enim

(87) *Rotenensis provincia*. In Aquitania prima, sub archiepiscopatu Bituricensi, Ruthenus Caesar et Gregorius Turonensis dixerunt. Nos hodie Rodez.

(88) *Usque Brivatensem vicum.* In Arvernia, qui sancti Juliani martyris reliquias celebris, Sidonio, in Propemptico ad libellum, Gregorio lib. x. Histor., cap. 29, et vetusto Vita sancti Olikonis scriptori *Brietas*, vulgo *Brioude*. Meminit et idem Gregorius alterius Brive in Lemovicino, quam ad distinctiōnem Arvernensem *Briam Curretiam* appellat lib. v, cap. 10, his verbis : « Qui conjunctus cum supradictis duabus Lemovicinum accedens, Briam Curretiam vicum, in quo sanctus Martinus nostri, ut aiunt, Martini discipulus, requiescit, advenit. » Gallis, *Brives la Gaillarde*, sed corrupte. Dicendum enim, *Brive de Corrèze*, a Curretia fluvio, qui ipsam alluit.

A isdem senior divinitus hoc donum, ut tam ipse quam sermo ejus gratiosus esset. Et non solum quibuslibet aliis personis, sed etiam ipsis magnatibus. Quin et regibus semper charus, et reverendus erat.

XXX. Merito quippe diligebatur ab omnibus, quoniam ipse cunctos diligebat. Referamus plane quid de quodam fugitiivo, quasi de amico fecerit. Nam in eodem itinere fugitivum eundem reperit, qui ante aliquot annos ab ejus municipio discesserat. Qui apud illas personas cum quibus habitabat, magnus etiam et locuples habebatur. Hunc itaque ministri domini Geraldii repeterentes, ad eum trementem et padivum adduxerunt. At ille seorsum inquisivit ab eo qualiter se ageret. Et cum didicisset ab eo, quod in eodem loco non parum honorabilis haberetur : Nec ego, B inquit, te dehonestabo. Tunc praecepit suis, ne quis proderet qualis in sua regione fuisset. Tum vero videntibus vicinis suis, ei quedam munuscula tribuit, et in eloquio vel convivio satis eminenter honoravit, et eum in pace dimisit. Quis hoc præter Geraldum faceret ? Sed hoc ille fecit, qui non avaritia servus erat, sed misericordia se totum dicaverat.

XXXI. Item in eodem itinere, quidam vir de parte
Bituricensi, non longe a Roma sibi coxam fregerat.
Qui relictus a suis, cum coniuge solus remansit.
Quem Bonifacius quidam ex militibus domini Geraldii
casu reperit, et necessitatem illius audiens, ad eum-
dem dominum Geraldum hunc adducens : En, inquit,
domine mi, juxta tuum desiderium reperi, quod
tibi placitum praesento : ecce homo indigens solu-
tio. Quem dehinc vir Domini in tuitione sua gaudens
suscepit, et usque Brivatensem (88) vicum suffi-
cienter sustentatum deduxit. Tunc insuper ei decem
solidos praebuilt, quibus subsidium usque ad suos
habere posset. Haec et hujusmodi facta testantur
miserendi affectum, quem ei divina inspiratio lar-
giter inspirabat.

XXXII. Verum noverimus, quia necesse est, ut messis triticea cum lolio crescat, et granum frumenti palea superior interim premat: et ob hoc oportuit ut justus Abel malitiosus Cain ad patientiam exercisset. Geraldus quoque, sicut Job, frater draconum et socius struthionum suisce monstretur, frequenter a quibusdam provinciarum laecessitus est. Nam reipublica statu jam nimis turbato (89) rega-

(89) *Regales vassos.* Id est servientes, fideles, qui servitum ac fidelitatem debent, et prestare tenentur regi. Aymoinus lib. v. cap. 35 : « Abbates etiam, et regni primores ac vassi regi, se illi commendaverunt, et sacramento secundum morem fidem promiserunt. » Nomen vetus Gallicum, et quod adhuc Franci retinens in verbo *vassaux*. Unde et *vassalum* apud Greg., Theodulphum et alios, *vasselage*. Quilibet autem senior, comes, dux, rex, vassos sive vassalos suos habebat. Idem Odo : « Nec hoc patiebatur, ut quilibet senior beneficium a suo vasso pro qualibet animi commitione posset auferre. » Leg. Alaman. tit. 36, c. 4 : « qualisunque persona sit, aut vassus ducis, aut comitis. » Et Leg. Bajuvar., c. 2, tit. 15 : « Sive regis vassus, sive ducis, omnes ad placitum veniant. » Vassos dominicos generali voce dixit Walafridus Strabo : « Capellani, inquit, mino-

les vassos insolentia marchionum sibi subjugaverat. A citus ad prædam versus, tangnam hostes Wilelmi persequens, totam regionem illam depopulabatur. Quia causa incole sibi timentes, facultatibus expeditis, fugiebant, nec inveniri poterat qui ministris ejus stipem vendidisset. Cum ergo nihil ad emendum reperissent, nec de preda quidquam eis tangere licuisset, non modicam in illa expeditione penuriam sustinuit. Neque enim ab his qui predabantur, quidquam suscipere patiebatur, ne forte cum eis participans socius peccati existeret. Sustinuit autem et amici comitatum, nec afflicitus deseruit. Ridebant hoc non nulli, quod aliis de præda lascivientibus ipse cum suis indigeret. Multi quidem quibus erat sanior intellectus, illum beatificabant, altius gementes quod ad hunc imitandum idonei non essent. Denique ex hoc et deinceps, cognomentum hoc promeruit, ut ab omnibus in commune Geraldus ille Bonus appellaretur.

XXXIV. Tanti autem apud eundem Wilelum habitus est (94), ut ei sororem suam in conjugio daret vellet, Ermengardi matre quamprimum id cupiente, qua virum hunc pio diligebat affectu. Sed Christus virginis filius castitatis amorem illi dudum indulcaverat, quam ab ineunte aetate ita complexus est, ut nec intuitu quidem tam excellentis copulae patetur ab ea divelli. Quantopere enim carnis obsconitatem exborruerit, per hoc animadverti potest, quod nocturnam illusionem sine mero nullatenus incurerat. Quoties namque illud humanitatis infortunium dormienti contigisset, consecratalis cubicularius afferebat ei seorsum, in competenti videlicet

res ita sunt, sicut hi quos vassos dominicos Gallica consuetudine nominavimus. » Et lib. III Capitular., c. 73, *De vassis dominicis*. Idem *vasalli*, et *vassali*. Lib. II Capitul., cap. 24: « Vassi et vasalli nobis simulantur. » Et lib. III, c. 73. « De vassis dominicis qui adhuc intra casam servant, et tamen beneficia habere noscentur, statutum est ut quicunque ex eis cum domino imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum non retineat: sed cum comite, cuius pagenses sunt, ire permettat. » *Drudi* quoque a voce Germanica *drou*, hoc est fide, sicut nota *Claudius Falceius* lib. IX *Antiquit.* Frane., cap. 15. Capitula: que presules Rhemensis atque Rothomagensis dioceses Ludovico regi miserunt an. 818: « Et sine solatio et comitatu drudorum atque vassorum nuda ac desolata exhibet. » Item *lassi* Saxonibus, ut exponunt *Witaldus*, et *Huchaldus Elnonensis* abbas in Vita B. Lebuni: « Sunt enim, inquit iste, qui illorum lingua *Edlingi*, sunt qui *Frilingi*, sunt qui *Lassi* vocantur, quod Latina sonat lingua, nobiles, ingenii atque serviles. »

(90) *Willelmus plane dux Aquitanorum. Cognomen Pius*, qui et *Arvernus* comes, *Abboni* lib. II *Obsd. Paris. Claromontensis*. Vide *Frodoardum* ad annum 824, et que diximus supra.

(91) *Nepotum suum nomine Rainaldum*. S. Geraldus in testamento: « Decatuericias curie medietatem ad ipsum locum, scilicet Aurelham, dono, et medietatem Rainaldo nepoti meo, » etc. Frater fuit *Benedicti Tolose vicecomitis*, ut docet ipse *Odo* lib. II, cap. 28, his verbis: « *Raimundum noveratis comitem, filium videlicet Odonis*. Hic nepotus domini Geraldii nomine *Benedictum*, *Tolose* videlicet vicecomitem, dolo captum tenebat. *Rainaldus vero frater ipsius*, sese obiiden dedens, fratrem recepit. »

C (92) *Quia pater suus Bernardus. Comes et marchio Niverensis*, uti jam monuimus. *Imo fortassis et marchio Gothiae*, de quo *Aymoinus* lib. V, cap. 37, sive, ut *Nithardus* appellat lib. II, *dux Septimanie*. Nam, inquit, de prelio *Fontanetico* loquens, *Bernardus dux Septimanie*, victoriam ut *Caroli esse didicit*, filium *Willelmu* ad illum direxit, et si honores quos in Burgundia habuit, eidem donare vellet, ut se illi commendaret, praecepit. » Hoc autem ut aliquo modo credamus, duabus potissimum adducrationibus. Una proprii honores quos in Burgundia *Bernardum Willelmi patrem* habuisse testatur hic *Nithardus*. Nam et *Martinus Polonus* *Willelmu* *Pium Cluniaci fundatorem*, *Burgundie principem* appellat. Altera, quod et ipsum *Willelmu* *Gothiam* rexisse cum Aquitania scribit *Joannes Italus*, lib. I *Vita sancti Odonis*, his verbis: « *Qua de causa omnibus charus erat, præcipueque apud Willelnum comitem robustissimum, qui eo tempore Aquitaniam Gothiamque suo jure tenebat*. »

(93) *In sagmariis Geraldii. Infra lib. II, capite 18*: « *Fur quidam duos ex ejus sagmariis subripuit. » Et præceptum *Caroli Calvi de libertatibus abbatibus sancti Dionysii*: « *Nec non de omnibus carris et sagmariis. » *Gallice, sommiers et chevaux de charge*.**

(94) *Ut ei sororem suam in conjugio*. *Ademarus Chabanensis*, vel, ut alii vocant, *Engolismensis*, sive *Lemovicensis* potius, de *Willelmo dux loquens*: « *Qui cum sororem suam in matrimonio desideraret conjungere sancto Geraldio nullatenus quivit, quia caelium vitam semper ducens, cum semper ad copulam suaderetur amore filiorum, respondebat sanctus Geraldus: Utile est, inquit, mori sine filiis, quam relinquare malos heredes.* »

loco, vestes mutatorias, ad hoc semper paratas, et tomentum, et vas aquæ. Quo illo intrante, non enim patiebatur se nudum videri, mox ille minister clauso ostio recedebat. Ita cultor internæ puritatis corporis inquisitionem refugiebat, ut ipsam solam, quæ dormienti acciderat, non solum balneis, quin etiam larymibus abluerit. Stultum forte videbatur, hoc ejus factum, sed illis plane quorum cœnosa mens vitiorum sordes exhalat. Qui cum se vel naturaliter, vel voluntarie sordident, immunditas tamen suas abluere per se dèdignantur. At vero Geraldus scriptum novarat: *Omni custodia serva cor tuum* (*Prov. iv, 23*). Et item: *Qui modica spernit, paulatim decidet* (*Ecli. xix, 4*). Velim sane perpendas quanti habendum sit, quod inter mundanas opes, et in fastigio terreno positus, castitatem servavit. Quid magnificenter faceret? Nihil amplius aut excellentius requiras. Nam, siue beatus Martinus perhibet, nihil virginitati est comparandum.

XXXV (95). Unde et Ademarus comes vehementer instabat, ut eum sue ditioni subdidisset, quod nullo equidem pacto extorquere potuit. Non solum quippe eidem Ademaro, sed nec Wilelmo quidem duci, qui tunc majore rerum affluentia potiebatur, se commendare assensus est. Credo Mardocheum vir iste meditabatur, qui superbo Aman se submittere, honoreisque regibus a Deo collatum præbere contempsit. Verum cum in amicitia Wilelmi devetus pacem habere videretur, ut homini in Christo viventi persecutio non decesset, prædictum comitem Ademarum illi Satanus instigavit. Quem profecto multis et variis tentationibus appetitum sibi subjicare non potuit. Aliquando quippe contigit ut in prato cum paucis militibus mansaret nocte, cum equidem Ademarus misso exploratore pro certo recessit et ubi et cum quantis esset. Gavisus plurimum quod occasionem opportunam ad eum comprehendendum reperisset, armatorum cuneum collegit, et ad locum aciem direxit. Porro Geraldus in parte ipsius prati decumbens, ut fertur, cum suis omnibus dormiebat. Sed ille qui custodit Israel, nequam innocentem viro dormitabat. Si quidem, ut de Jeremias propheta scribitur, via Domini celavit eum: ita et hunc divinitus abscondit, ut cum omne pratum per gyrum discurrissent, et per medium re-

(95) *Unde Ademarus comes*. Pictaviensis nempe, qui fuit filius Emenonis Engolismensium. Auctor Historie comitum Engolismensium: « Emeno reliquit filium parvum, nomine Ademarum, qui processu temporum Pictayis comes effectus est. » Effectus autem ab Odone rege post Ranulphi mortem. Idem auctor paulo post: « Ademarus filius, Emenonis, Sancia sorore Bernardi copulata sibi in coniugio, Alduino et Guillelmo familiarissimus fuit, qui honores illorum ac si frater diligebat. Qui a rege Odone vocatus ad palatum, proiectus est Pictayis comes. » Unde et initium discordiarum ejus cum sancto Geraldio manasse suspicor. Monachus enim qui scriptis Historiam Aquitanie, cuius fragmentum habemus in edit. Pithœana, postquam et ipse Ademarum ab Odone rege ad Pictaviensem comitatum proiectum fuisse narravit, immediate subjungit:

A gyrassent, nequaquam eum reperire potuerint. Tum vero Ademarus adnisi frustrato, dolens impietatem suam esse delusam, recessit. Justus vero, ut scriptum est, mundis mānibus addidit fortitudinem laudis in Domino.

XXXVI. Quoniam itidem ejus castellum satellites Ademari comitis occupaverunt. Quo Geraldus auditio, paucos milites, qui tunc sibi forte aderant, secum duxit, et ad oppidum festinavit. Ademarus vero cum valida exercitus manu, oppidi pervasores subsequi parabat. Sed cum non longe essent, quod ad obsidendum castrum Geraldus præcurrerat, volantem exercitum retinuit, dicens: Explorandum nobis est quanam Geraldus pugnatorum multitudine valletur, qui nos ad obsidendum oppidum ausus est prævenire. Neque enim se in hoc periculo precipitasset, nisi quorūlibet rusticorum auxilio septus esset. Dixerat haec, et pernices equites ad hoc explorandum direxit. Nox vero tum ingruerat: nec cunctati exploratores festinant, et quænam sint castra Geraldii sollicite rimantur. Ut autem in nocte solet fieri, lapides albiantes eminus sub incerto visu conspicati, obsidentium tentoria putaverunt. Qui protinus exsangues et perterriti ad Ademarum recurrunt, ac ingentem castorum multitudinem se vidisse fatentur. Redierant enim per quamdam matronam, cui idipsum retulerunt, per quam et hoc ipsum, quod illis exploratoribus visum fuerat, postea viro Dei innotuit. Ademarus itaque cum exercitu suo divino nutu labefactatus, ad sua remeavit. In crastinum vero pervasores castelli, cognito quod Ademarus eisdem minime adesset, pacem a Geraldio requirunt, poscentes ut eosdem sine ignominia recedere permisisset. Et illud vir Dei Geraldus illico induxit. Sed milites animo concitati ægre ferebant, si vel armis non spoliarentur. Invaluit tamen pietas Geraldii, et illos stare coegit, hostibus vero per angustum fugientibus adiutum permisit. Quin etiam duos de suis armatis constituit, qui hinc inde stantes procurarent, ne aliquis de supellectili exequuntur quidquam rapere presumpsisset. Ita Geraldus exturbatis absque sanguine hostibus triumphavit. Ita Christus more suo gloriósins militem suum ipsa adversitate nobilitavit.

D **XXXVII.** Godefredus ille Torenensis comes. (96),

« Regressusque a palatio Geraldus clam subductum filium Ranulfi a Pictayis Wilelmo duci Aquitanie, comiti Arvernus credidit nutriendum, cuius propinquus erat. »

(96) *Godefredus ille Torenensis comes*. Torenna, sive Turenna, Lemovicii territorii urbs, de qua ipse Odo, infra cap. 40: « Testatur hoc præsens Adalbertus, ille videlicet monachus, qui apud Lemovicas Verbum Dei solet populo prædicare. Thesaurum quippe sancti Martialis Torennae custodiebat. » De hoc autem Torennae comite Goderedo nullibi quenquam alium memini locutum fuisse, nisi forsitan Gozfridus ille est, cuius filii, ut legitur apud Aymoinum lib. v, cap. 56: « Castellum et honores filii Odonis quondam comitis invaserunt anno 878, quo, et Inno frater Bernardi marchionis Ebroensem civitatem usurpans multas degradations cir-

int. Tum
pietatem
ut scri-
nem lau-

satellites
illus au-
rant, se-
demarus
rvasores
nt, quod
rat, vo-
lum no-
titudine
sus est
principi-
septus
hoc ex-
at: nec
om sint
in nocte
incerto
verunt.

Ade-
a mul-
enim
lerunt,
os vi-
emarus
facta-
asores
minime
tes ut
Et id
nilites
s non
t illos
tienti-
armata-
ne, ne
apere
e san-
e suo
avit.
(96),
etum
nize,
opin-

nna,
qua
sens
emo-
sau-
at. »
libi
ris-
pud
ores
78,
en-
cir-

quadam vice, collecto militum agmine, festinabat ut hunc virum Dei bellando lassiret, aut quae erant juris illius devastaret. Contigit autem, ut ipso gladio quo se armaverat, ita vulneraretur, ut arreptum iter nequaquam explere posset. Qui tandem intelligens quod ob injuriam viri Dei vulneratus sit, a malitia sua cessavit, merito sibi illud Mosaicum convenire conspiciebat: *Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos* (Exod. xiv, 23).

XXXVIII. Oppidum nihilominus, quod monasterio superimminet, frater predicti Ademari clanculo irrepsit. Sed quia jam experimentis aliorum didicerat quod Geraldus, Deo pro se pugnante, semper hostibus prævaleret, non ausus est ibidem remorari. Tamen ablatis omnibus quæ asportari poterant, concitus aufugit. Nec multum vero post, quibusdam honestis viris sese ob illius facinoris causam objurgantibus cuncta reddidit, et ad virum Dei veniens, indulgentiam pro sua temeritate postulavit. Jam enim apud omnes, qui se neverant, tantum reverentiam obtinebat, ut quisquis eum lasisset, quasi sacrilegium fecisset, non sibi in prosperum cedere certus esset. Sane quamvis filii tenebrarum et per ita quæ commemoravimus, et per alia multa filium lucis inquietarent; ille tamen ubicunque poterat, pauperes tueri non omittebat. Illy enim qui se lèdebat, tam facile ignoscet, ut putares quod ille magis ignorare quam illi veient reconciliari. Durior illi causa pro pauperibus semper erat, quam anima ejus illis compatiebatur, faciliusque suam negligere causam poterat quam illorum. Ut enim peritissimus quidam medicus, qui forte vulneratus jacet, aliorum vulneribus mederi studeat: sic iste dum lèderetur, tamen impotes tueri non omittebat.

XXXIX. Suis siquidem inimicis ita insuperabilis erat, ut malum in eos potius redundaret, quod ei perstruere molirentur. Quod ex quibusdam superiori relatis, et ex praesenti probatur exemplo (97). Frater Ademari comitis Adelelmus, præter illam injuriam quam eidem domino Geraldo fecerat, cum Aureliacense castrum pervaserat, quam videbat injuriam ipse libenter ei induiserat, adhuc tamen ejus malitia furebatur, et ad lesionem sancti viri pertinaciter instigabatur. Collecto itaque satellitum cuneo, castrum, quod tunc forte dominus Geraldus missarum solemnis intererat, irrumpere tentavit. Sed illi quidem qui forissecus erant, illum in præcepis gradientem eminus conspicati, portam repente clauerunt. Facto autem strepitu in castro cum circa in illis regiopibus exercuit. Quamobrem, veniens Ludovicus usque Turonos, satagentibus quibusdam consiliaris suis, et amicis Gozfridi, venit a eum iste Gozfridus adducens secum filios suos: ea conditione ut castellum et honores quos invaserant Ludovicus regi redderent, et postea per concessionem ejus haberent. Tunc Gozfridus partem de Britonibus ad regis fidelitatem convertit. Ut ut se res habeat, hodie Torenna vicecomitatus tantum honore gaudet, appellaturque vulgo *la ricomté de Turenne*.

A vocerantum, milites qui ad missam cum seniore erant, exsilire volebant. Quos ille sermonibus fregit, et donec opus Dei completeretur, nequaquam exire permisit. Interim vero satellites Adelelmus ambitum castelli pervagantes, septem equos tantum repererunt, quos et abegérunt. Et confestim incassum se irrupisse videntes, pudore acti, remeare coeperunt. Fertur autem quod vir Domini, retentis militibus, supra portam sumpto psalterio concitus ascenderit, et nescio quid e psalmis Domino decantaverit. Porro tyrannus, qui mœrere cor justi fecerat, latitus nequaquam redire permisus est. Mira dicturus sum, et pene incredibilia, nisi haec a teste satis idoneò perhiberentur. Nam de ciballis eorum ferme sexaginta sub brevi spatio temporis extincti sunt. Adelelmus autem post quartum decimum diem, tam terribiliter obiit, ut omne ubi jaceret, turbo vehemens discooperiret. Testatur hoc præsens Adalbertus [Madalbertus], ille videlicet monachus qui apud Lemovicas verbum Dei solet populo prædicare. Thesaurum quippe sancti Martialis Torennae custodiebat, qui pridem ob metum pagane gentis illic fuerat deportatus. Ablatores autem illi videntes quod acciderat, homini Dei suos equos remiserunt.

XL. Nonnunquam invitus cogebatur potentiae suæ vires exerere, et prævorum cervicem vi bellica curvare, sicut videlicet actum est de quadam pessimo homine, qui vocabatur Arlaldus. Is namque tenebat quoddam oppidulum, quod dicitur ad sanctum Serenum, ex quo scilicet, quasi lupus vespertinus egrediens, irruptiones faciebat in familiam domini Geraldis. Cum quidem ille sicut pacifer loquebatur ei qui oderat pacem, quin etiam quedam munuscula tribuebat ei, et arma militaribus apta, quatenus ferinos ejus mores per beneficia deliniret. Sed stultus homo ac brutus, hoc non pietati, sed ignaviae deputans, audacius in prædicta familia grassabatur. Tandem ergo Geraldus considerans quod stulti hominis vesania sine flagello frena non poterat, collecto militum agmine, tetendit ad castellum. Atque incredibili victorie proventu, bestiam illam sine cojuslibet interfectione de suo cubiculo prostravit. Cumque ante ipsum plenus confusione staret, non contumeliose, sed ratiocinando quantum oportuit eum alloquitur. Cum ille tremens verba humillima ac deprecatoria respondisset, vir Domini ad eum: En, inquit, expertus es quod tuis viribus adversum me consistere nequeas: cave igitur furere, cave ultra malitiam exercere, ne gravius ipsa in caput tuum

(97) *Frater predicti Ademari.* Adelelmus sive Adelelmus, qui postmodum in Aureliacense castrum irrupit. Ipse sanctus Odo cap. sequenti: « Frater Ademari comitis Adelelmus, præter illam injuriam, quam eidem domino Geraldo fecerat, cum Aureliacense castrum pervaserat, adhuc tamen ejus malitia furebatur. » Sed hoc non tulit impune. Nam, ut inquit idem sanctus Odo, « post quartumdecimum diem tam terribiliter obiit, ut omne ubi jaceret turbo vehemens discooperiret. »

redundet. Et te ipsum, inquit, ita dimittam ut neque ob sidem, neque aliquod juramentum a te suscipere curem. Sed neque de tua supellectile saltem pro compensatione præde, quam exercere solitus es, quidquam auferre permitam. Ita coercitum dimisit hominem, et ille satis deinceps cavit, ne Geraldii familiam lèdere præsumpsisset.

XLI. Jam, ut supra dixeramus, cessabant ejus adversarii divino metu consternati. Nam licet ad exemplum Job, frater fuerit draconum et socios struthionum, bestie tamen agri pacifice erant illi. Nam cum alodus ejus esset postomia, et deinceps latifundia ipsius ita sibi succederent, ut usque ad montem magnum Greonem, posset in eundo et redeundo, semper in propriis mansitare capillis, tamen non indigebat ut aliquam villam cuiilibet potenti ad custodiendum commendasset, nisi unum solum prædium quod dicitur Tala-diciacus. Erat enim semotim inter pessimos vicinos longe a ceteris disparatum. De hoc officiales permisérunt invito et nolenti, quatenus illud cuidam Bernardo ad custodiendum commendaret. Quod equidem ille cum quadam hilaritate patienter cerebat, dicens: Bene mihi contigit ut discam quia bonum est confidere in Domino, quam in homine. Quod scilicet ob hoc libuit commemorare, ut hinc pateat, quia quoties Deus aliiquid ad ejus probationem fieri permisit, ille non ad tristitiam, sed ad humilitatem id retulerit. Per quod etiam demostratur, quod vir iste ex fide vixerit, qui cuncta divine dispositioni subiacere cognoverit, et quod in terris nihil sine causa, ut scriptum est, fieri non ignoraverit.

XLII. En quædam de exterioribus gestis ejus, et communi conversatione digessimus, per quæ videbile facilime patet, quod vir iste justitiae cultor fuerit, et juxta apostolicum præceptum, sobrie, et pie, et juste conversatus est. Cum igitur in justificationibus Domini sine querela se exercerit, incredibile non debet videri, si ipse Dominus misericordiam suam cum eo magnificat. Quapropter suademos eis, quibus incredibile videtur onine quod nunc fama de

(98) *De rege Anglorum Oswaldo.* Quem Penda paganus Merciorum rex gravi prælio et occidit, et occisum summa cum immanitate decerpit. Christianissimum et Deo dilectum vocat Beda, qui et prodit

A codem sancto viro dispergit, ut cantius ac diligentius causam ejus retractent. Nam si hoc obstare videtur, quod in seculo potens fuit, considerandum est quod major et laudabilior virtus sit materiam superbiendi habuisse, et tamen potentiae culmen humiliiter compressisse. Potestas enim non est nisi a Deo. Qui, iuxta Scripturam, potentes non abiecit, cum ipse sit potens. Quamvis igitur seculari gloria fastigiatus fuerit, non debet incredibile videri, si Deus illum glorificat, qui hunc in observantiam mandatorum ejus glorificavit. Annon potentes fuerunt et bellicosi rex David, Ezechias, et Josias? Modernis quoque temporibus de nonnullis anditum est, sicut de (98) rege Anglorum Oswaldo, quos Deus per signa glorificat, qui scilicet in observantiam mandatorum ejus illum glorificare studuerunt. Denique in singulis huius vite atatibus multa gerit divina dignatio, quæ ad incitamentum conculecatae et oblite religionis proficiant. Unde dicit Apostolus quia Deus nullum tempus sine sui testimonio relinquit. Quod etiam per ingratos aliquando fit, sicut equidem sub Moysi multa signa cum illis patrata sunt, de quibus scriptum est, quoniam non in pluribus eorum beneplacitum fuit Deo. Et nonnulla vix credibilia veraces et idonei testes asserunt, sicut beatus Hieronymus de quodam quondam violento et latrone, qui postea conversus ad Christum, solem ad explendum iter suum diu stare fecit, ac deinde clauso ostio ad discipulos corporaliter intravit. Si ergo Deus, qui cum patribus mirabilia fecit, etiam nostris temporibus ad resuscitandum conculecata religionis affectum, per hominem, qui sicut in diebus Noe, justus reputatus est, signa dignatur operari, incredibile non debet videri. Sed ipse potius est glorificandus, qui nullum tempus sine testimonio bonitatis sue relinques, sua promissionis memor, non desinit benefacere populo suo. De gestis autem ejusdem viri, quæ egit, postquam cultui divine servitutis, ex toto se cohaesit, quæ dicenda sunt, sequenti libello reservantes, hic istum in Dei nomine terminemus.

miraacula claruisse ubi cecidit, et plura de illo scribit^t
lib. ii Hist. Eccl. Angl., cap. ult.; lib. iii, cap.
1, 6, 9-13, et lib. iv, cap. 14.

PRÆFATIO IN LIBRUM SECUNDUM.

His qui de meritis domini Geraldii temere disputant satisfacere potest considerata et inspecta qualitas vitæ ejus. Nam quasi in tribunalii quodam residentes, decernunt utrum sanctus debeat esse annon; cum hoc divino judicio subjaceat, quo etiam per reprobos ad utilitatem bonorum signa plerumque fiunt. His ergo satisfaciat attestatio miraculorum, quæ per eum, vel dum viveret, vel post ejus obitum

D Christus operari dignatur. Porro his qui gloriantur, dicentes, quod Geraldus potens fuit, et sanctus est, suademos ne sibi de hoc applaudant, quia nisi pauperes spiritu fuerint, et sicut ille, suam potentiam religione condierint, casa eorum parva esse non poterit. Imo comparatione ejus revincentur, potuisse quidem juste similiter vivere, sed noluisse; manducenes vero et bibaces, ut de quibusdam religionis

professoribus dicam, qui sibi excusationes in peccatis fingentes, inter pocula fateri solent quia Geraldus carnibus vescebatur, et sanctus est, sua professio manifeste revincit. Nam laico homini multa licent quæ monacho non licent. Damnatus est Adam, non quod in paradiſo mala arbor esset, sed ideo quod interdicto præsumpsit. Geraldus quippe licenter suo ordini concessis utebatur, quoniam et ab illicitis abstinebat, et cum pauperibus vescebatur. Noverat enim viuum ad sobrietatem creatum. Nam et Elias carne pastus est, et dignus fuit in paradiſo transſerri. Per concupiscentiam tamen, quæ nonnullos instigat, Esau primogenita sua lentis edulio perdidit. Igitur alia res est Geraldii, alia istorum. At vero illi qui delirant, quod nec martyr, nec confessor valeat dici, sciant quod utrumque dici possit, non solum ille, sed etiam omnis, qui ut vitiis resistendo crucem

A portat, vel bona gerendo Deum glorificat. Deus equidem factis confiteretur, testante Joanne : *In hoc scimus quia cognoscimus eum (I Joh. 11, 3)*, si mandata ejus observamus; facili quoque negatur, sicut Apostolus ait de quibusdam : *Confidentur se nosse Deum, factis autem negant (Tit. 1, 16)*. Cum igitur confessor a confiendo vocetur, Deus autem factis aut negatur aut confiteretur : Geraldus tanto recius confessor dici potest, quanto justioribus factis Deum est confessus. Qui vero Judaizantes signa querunt, quid faciunt de Joanne Baptista, qui post nativitatem suam nullum signum legitur edidisse ? Nam de isto licet miracula non omnimodiſ desint, id unum respondemus, quia dum non speravit in pecunia et theſauris, fecit, ut scriptum est, mirabilia in vita sua.

LIBER SECUNDUS.

Athleta celestis militiae dudum in palestra mundane conversationis agonizans, cuneos vitiorum viriliter debellavit. Tum vero verbum vite continens in medio nationis pravae, quasi quedam lucerna reflegebatur. Et quoniam oportebat ut in abscondito tempestatis probaretur, malignus hostis hanc lucernam quantis poterat fraudibus, tam per se quam per satellites suos effocare tentabat. Sed nimurum sicut flamma flatibus agitata solet validius accendi, sic divini amoris igniculus, qui in pectore Geraldii a puero incaluit, nullo tentationis imbre valebat extingui. Quin potius, matuſcente jam ætate, qui buslibet vitiis paulatim compressis, quotidie seipso robustior virtutibus successebat. Jam in corde suo quasdam ascensiones disponebat, jam super altitudines terræ, juxta illud propheticum, eminebat. Cerneret auroram sanctitatis ejus in diem festum clarescere, cerneret lillum inter spinas crevise, et quo vicinior maturitate fiebat, eo repanso virtutum flores diffusis expandisse. Ergo sicut in rerum vertice situs, in illa beatitudine superna mentis affectum defixerat. Et quoniam per celeste desiderium intima lux illum irradiebat, mundane concupiscentia tenebras dijudicare valebat. An non tenebras dixerim terrenam concupiscentiam, per quam mundi amatores cœcantur, ut diligent vanitatem ? Sed Geraldus didicerat pretiosum separare a vili, et valde indignum duebat terram lingere, qui votatum se noverat ad conam celestis Agni. Super eos magis dolebat, qui per amicitiam mundi inimici Dei constituuntur. Et postquam gustaverat quam dulcis est Dominus, designabatur aquas furtivas, que dulciores sunt, allambere. Plangebat eos potius qui, juxta beatum Job, cum clamore currunt ro-

(99) *Igitur Gausbertum episcopum. Rothenensem, credo, qui et ipsum Geraldum antea Romam usque*

dere radicem juniperi, iu est cupiditatem punctionibus plenam. Mundalem itaque potentiam, quæ sibi afflatum suppetebat, mentis despici calceaverat. Sed tamen, ut astuti est, cuncta ad utilitatem suam referre, cogitabat qualiter ea quæ temporaliter possidebat, ita disponeret, ut ei perpetualiter profuerent.

Ille igitur Gausbertum (99), venerabilem et laude dignum plane episcopum, cum aliis quibusdam honestis viris evocavit, et qua mentis cogitatione inicitaretur, familiariter indicavit. Etenim dominus iste Gausbertus viro Dei charissimus erat, et pro communi sanctitate, mutuum sibi invicem contubernium præstabant. Exponit itaque præsentis vite sibi inesse fastidium, et religionis habitum desiderare; Romam proficiſci velle, et predia sua beato Petro apostolorum principi jure testamentario delegare. Cumque de hoc diu tractatum esset, vir Domini Gausbertus altiori consilio causam inspiciens, tandem suavit in seculari habitu sese specie tenuis, pro communi salute provincialium retineret, res vero sicut vellet, beato Petro dicaret. At ille ne suæ definitioni pertinacius inhærens, inobedienter egisse videretur, assensus est. Memor tamen Apostoli dicentis, quia Judeus qui confitens interpretatur, majus et melius in abscondito fiat, quam in palam, ita attonus est ut hoc hominibus lateret, superno autem inspectori manifestum esset. Barbam sibi equidem cum novacula mullavit, quam ad modum coronæ, per caput suum ducens, de capillis quoque partem recidebat. Ut autem hoc penitus celaretur, quosdam ex cubiculariis, qui id noverant, sacramento constrinxerunt, ut quandiu viveret, nulla hoc ratione prodidissent. Denique per hoc sui factum, videtur duplē sibi re-comitatus fuerat, uti notat sanctus Odo noster cap. 29, lib. 1.

munerationem conquisisse. Hinc etenim Dominica dilectione flagrans, conversionis opus Deo exhibuit; illinc amore proximorum pleaus, se pro illorum utilitate in habitu, quem nollet, invitum stare coegit. Nam quale genus conversationis Deo poterat gratiosius exhibere, quam istud, in quo neque commune solatium negigeret, nec sibi quidquam de conversationis perfectione minueret? Que nimurum conversationis tanto pretiosior exstitit, quanto et multis utilior, et soli Deo cognita fuit? Qui, ut scriptum est, consilium ejus direxit, ut quamvis Lize cum connubium subire fecerit, Rachelis tamen cupitis amplexibus non privaret.

III. Ad celandum plane sui tonsuram facile reperit argumentum. Barbam quippe veluti onerosam recidebat, et quoniam ab occipito capilli defluxerant; celabat in vertice coronam, quam, et tiaram jugiter ferens cooperiebat. Vestimentis autem (100)

(100) *Vestimentis autem pellicieis.* Pellium sive pelliciarum usus clericis olim et laicis communis, imo maxime monachis. Auctor anonymous Vita sancti Hugonis abbatis Cluniacensis: « Festinavit pelliceum suam exui, et inistrum vestivit. » Liber statutorum et consuetudinum abbaticae Regule, fol. 3: « Similiter omnes pelliparii debent Priori bonam pelliciam unoquoque anno. » Et statuta congreg. Clun. a Petro Venerabili edita, cap. 17: « Statutum est ut nullus frater Cluniacensem, cattinis, sive aliis, quibus uti solebat, peregrinus pellibus induatur, nec prorsus quibuslibet, exceptis arietinis, sive agminis, atque caprinis pellibus. » Adeundus idem Petrus, epistola 28, lib. 1, ubi hunc pelliciarium et diversarum pellum usum Cluniacensibus adversus Cistercienses defendit.

(101) *Aureliacum B. Petro.* Aureliacense cenobium a sancto Geraldino fundatum et aedificatum testatur in primis auctor Vita sancti Genulfi, cap. 17: « Sanctus quoque Geraldus, vir magna sanctitatis ac praeclarae nobilitatis, ipsis temporibus claruit, qui Aureliacum monasterium construxit. » Et fragmentum Historie Francorum: « Sanctus Geraldus Aureliacum fundavit monasterium. » Fundavit autem in honore sancti Petri apostoli et sancti Clementis, uti vel ex Odone solo disci potest. Unde Lemovicensis Chronicus scriptor, et qui gesta sancti Martialis abbatum collegit, monasterium sancti Petri dixerunt, quod paulo post Gerbertus, et ipse Aureliacensis monachus, beati Geraldii limina, epistola 61, ad Geraldum Aureliacensem abbatem; et Ademarus, qui monachus apud Lemovices fuit, *Aureliacensem ecclesiam sancti Geraldii*, vocavere.

(102) *Facto solemniter testamento.* Sancti Geraldii testamentum de dotatione cenobii hujus a se fundati dignum quod hoc loco subjiciatur, tum quia brevius est, tum quia vir doctissimus Joannes Savaro, praeses et decus Arvernorum, illud nobis, ut publici juris fuerit, humaniter ac benigne suppeditavit. Sic igitur habet.

Testamentum sancti Geraldii.

« Mundi termino appropinquante, ruinis crebrecentibus, jam certa signa manifestantur, quia his advenientibus vere mundus arguetur. Et si aliquid de rebus nostris locis sanctorum conferimus, retrahit nos esse Dominum confidimus, qui dicit: Date eleemosynam. Ob hoc igitur, ege Geraldus considerans casum fragilitatis humanae, et pertinaces ultimum tremendum diem judicii, propterea cedo ad loca sanctorum et eorum servientium, et in substantia pauperum, et parentibus meis atque fidelibus; hoc est in primis ad locum [quem] pro Deo et sancti

A pelliceis super vestibus lineis utebatur, quia genus istud indumenti solent clerici vicissim et laici in usum habere. Duas tamen pelliceas nunquam simul habebat. Sed cum novam necessare esset afferri, jubebat protinus vetustam dari. Ensis plane, cum equitaret, a quolibet solebat ante eum ferri, quem tamen ipse nunquam sua manu tangebat. Siquidem de balteo vel cinguli apparatu jamdudum crucem auream praeceperat fabricari. Sedere autem super phaleratum equum nunquam solebat. In his et huiusmodi satis apparebat quantopere mediocritati studens, sue potentiae cumulum despexerat.

IV. Postquam itaque divino cultui sese mancipavit per omnia, ut sua quoque Domino consecraret, B Romam proiectus est, et Aureliacum (101) insigne preedium beato Petro apostolorum principi (102), facto solemniter testamento, delegavit, cum tantis videli-

Petri condonatum habeo, qui vocatur Aureliacus monasterium, hoc est quod a die presenti ipsi monachi possident. et medietatem de ipsa curte, et ipsum castellum cum baccalaria dominicaria, et duos mansos in Grandemonte, et in fabricas manso, ubi stabilis visus fuit manere Rainaldus, teneat dum vivit; post obitum illius ordinu Aureliacum remaneat. Medianu curtem æqualiter dividant Rainaldus et monachi, et post obitum illius omnia ad Aureliacum succedant. Decatcerias curte medietatem ad ipsam locum supra nominatum dono, et medietatem Rainaldo nepoti meo domo dum vivit, postea ad Aureliacum remaneat. Villam meam ad illos Ermos monachi habeant. Villa mea Fraxininas monachi medietatem, et Rainaldus medietatem, post obitum illius ad Aureliacum remaneat. Curtogilio Rainaldus habeat dum vivit, postea ad Aureliacum remaneat. Glurgo ecclesiam monachi possideant. Curte mea Roacina Rainaldus dum vivit teneat, post obitum illius ad Aureliacum remaneat. Boresia dono a Malfredo [Almfredo] filio Galamon dum vivit, post illius obitum ad Aureliacum remaneat. Similiter Marconi manso, quem Adalredo emi, dum vivit, teneat, post illius obitum ad Aureliacum remaneat. Quantumcumque ad ipsas causas supra nominatas aspicit aut aspicere videtur quecumque vel adinquirendum, cum ipsis mancipiis ibidem manentibus, et eorum consanguineis de foris his causis iam dictis degentibus, et cum omnibus pertinentiis et appenditiis et adjacentiis eorum, et ad integrum donum, et sancti Petri et sancti Clementis et eorum servientibus dono ad jure proprium habendi, tenendi et usufructuarium recipiendo; ea ratione ut, dum vivo possideam, et post obitum nostrum Rainaldus nepos meus habeat potestatem de hoc supra nominato monasterio ad abbates mittendi, tollendi sint, causas monachorum inquirendi ante reges, et comites, et eorum vicarios, sive in diversis plagiis monachorum, et eorum familiis tuitione tenendi. Et accessio ista a me facta, omnique tempore firma ac stabili permaneat cum omni firmitate, et manibus hominum roborata stipulatione quoque annexa; facta cessione ista in mense Septembrio, sub die Jovis, anno xvii quod Carolus rex sumpsit imperium, et signatum Geraldus, qui donatione ista scribere vel affirmare rogavit, signatum Fataldi, signatum Vigoni, signatum Vicarni, signatum Bladino, signatum Tugiranni. »

Sed non esse hoc primum fundationis Aureliacensis monasterii testamentum, imo dotis ejus prima simplicem accessionem, indicant apertissime

cet appenditiis, quæ monachis, quos ibidem congregare disposuerat, ad omne stipendum sufficere possent. Ardebat namque mens illius cœnobiale illuc habitationem stabilire, quo cœnobite cum sui ordinis abbate communem ducerent vitam (105). Censem quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur. Itaque, ut animo ferventi conceperat, juxta conditum profectus est, et quod decreverat, Deo prosperante, peregit. Reversus autem lapidicinos et (104) mactiones undecunque jussit aggredi, et ad construendam in honore beati Petri ecclesiam fundamentum præcepit aperiri. Sed Satanás, omnium bonorum invidus, nescio qua arte providentiam fecellit magistrorum. Fundamentum namque infirmiter locaverunt, et cum jam in expensa grandis numerorum summa esset profligata, pariesque nihilominus in altum porrecti, quadraminum compages subito dissuæ corruerunt. Nec tamen vir iste nimis ob hoc contristatus est. Non enim, ut scriptum est, *contristat justum quidquid ei acciderit* (Prov. xii, 21). Vere confusus quoniam licet opus illud sub hac occasione retardaretur, merces tamen perditæ operis nequaquam periret. Videns quod Dei judicio permissum sit ut hæc jactura fieret, hoc tamen usitatum pene in omni actione semper est, ut quidquid placidius Deo exhibetur, difficilis peragatur. Et certe in rerum natura quod citius augmentum capit, citius ad defectum vergit: quod vero difficulter, diuturnius persistit.

V. Quadragesimale tempus advenerat, cum in C construendis ædificiis aer jam clementior arridebat. Geraldus quodam mane, consuetis orationibus exploris, exiit ab oppido quod eidem loco imminet. Paululum jam progressus, copit visibus hic illucque porrectis considerare ubinam posset aptius ecclesiæ fabricâ fundari. Tandem elegit locum divina dispositione jam prescutum. Jubet igitur artifices rursus adesse, studium recalere, opus intermissum aperiri, cœptio operi sagaciter instare, ecclesiam competenti granditudine, et arcuato schemate

tam ipsius testamenti principium et finis, quam quod census ad urnam beati Petri annuatim delegati, sicut sequitur in Odone, nulla fit in eo mentio.

(105) *Censem quoque delegavit, qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur.* Sic Willelmus Pius Cluniacenses suos x solidorum censem apostolice sedi quinto quoque anno pendere constituit, tutele nomine. « Per quinquennium autem, inquit in testamento foundationis, Rome ad limina apostolorum, ad luminaria ipsorum concinnanda, decem solidos præfati monachi persolvant, habeantque tuitionem ipsorum apostolorum atque Romanum pontificem defensorem. » Sic et constructor monasterii Vindocinensis xii solidos de moneta patræ beato Petro reddi, per annos singulos voluit, ut Goffridus Vindocinensis et ipse abbas declarat, epistola 9 libri primi, his verbis: « Tempore prædecessorum nostrorum Romana Ecclesia vel debitum censem, duodecim scilicet solidos, per annum vii inde habere potuit. » Ubi hac de re plura Jacobus Sirmundus eruditissime adnotavit. Sed non omittendum quod idem beatus

A fabricare, quam pater ejus dudum in honore sancti Clementis construxerat. Nam, ut prædixeramus, isdem pater ejus religiosus fuit, utpote qui de prosapia religiosorum descendederat.

VI. Dum vero domus fabricam continuaret, animo semper volvebat qualiter posset reperire monachos qui bene morati essent, et locum sub regulari proposito incolere potuissent. Sed cum reperiendi raritas difficultatem intulisset, anxiabatur ille, et quidnam ficeret (105) nesciebat. Tum vero nobiles quosdam pueros ad Vabrense cœnوبium direxit. Nam tunc regularis observantia fervor incalcebat, ut scilicet apud fraternitatem illam sub norma regulari iudicem pueri imbuerentur. E quibus nunc usque superest unus, qui eodem beato Geraldo quæ describimus, visa narrat, et manu scribit. Porro cum iudicem pueri reverti jubarentur, quia magistri desuerunt, mox pueri molititia resoluti, rigorem disciplinæ neglexerunt. Et ita contigit, ut res ad effectum non veniret: unum tamen eorum necessitate ductus ceteris præfecit. Sed cum ille dissolute viveret, vir Domini vehementer afficiebatur, quia illum corrigerere non valebat, neque alium habere, quem loco illius subrogare posset. Cum ergo vel illum, vel complices ejus, corruptæ vitæ tramitem incedere vidisset, illud Davidicum, profunde susppirans, dicebat. O Domine, dissipâ consilium Achitophel (II Reg. xv, 34).

VII. Nonnunquam vero in vocem plangoris erumpens super homines quos ad malum proclives videbat, pertusus ingemiscerat, quasi querimoniam faciens, quod iudicem homines pro amore mundi perirent, quod pietas desiceret, quod iniurias inundaret, quod pene jam universi amitterent a corde innocentiam, ab ore veritatem. Nolebat autem jurgii eorum se immiscere, sed orabat ut Deus omnipotens pacificaret omnes, præcipiens missarum solemnia celebrari, illud Ezechia frequentius iterans: O Domine, fiat tantum pax et veritas in diebus meis (Isai. xxix, 8); et illud: O quantum deficit sanctus! o

Odo noster scribit infra cap. 17 de censi Romam ab hoc sancto Geraldio, secundo quoque anno deferri solito, cum ait: « Hanc sibi legem prefixerat, ut secundo semper anno ad sepulcrum apostolorum recurret, decemque solidos ad proprium collum dependentes, tanquam supplex servus, domino suo quasi censem deferret. »

(104) *Mactiones.* Verbum Gallicum et quod etiam hodie retinemus, *mâçons*.

(105) *Ad Vabrense cœnوبium.* Ordinis sancti Benedicti dependens a cœnوبio sancti Victoris Massiliensis, quod tandem Joannes XXII in episcopatum erexit, et Gregorius XIII monachos habitum solitum in canonicalem mutare permisit. Est autem Vabrensum Ruthenorum oppidum, Gregorio Turonensi Vabrense castrum lib. ix Hist. Frane. cap. 9, et Bernardo Guidonis Vabrum in his de Joanne XXII verbis: Item in episcopatu Ruthenensi episcopatum alium ordinavit, sedemque ejus posuit in abbatia de Vabrio, eamdem in novam erigens civitatem. » Vulgo, *Vabres*.

quantum diminutæ sunt veritates a filiis hominum! (Psal. xi, 2.)

VIII. Desiderium sane quo ad cœlestia flagrans terrena despicerat ita se posse consolari sperabat, si socios ejusdem sui desiderii reperisset. Proinde diu noctuque mens illius astuabat, et de congregandis monachis affectum oblisci non poterat, saepius cum domesticis et familiaribus inde colloquens. Tanto enim in id affectu agebat, ut nonnunquam exclamaret: *O si quis mihi daret ut sub tali pacto religiosos monachos invenirem!* quo ego illis cuncta, que possideo dedissem, et deinceps mendicando vitam hanc exegissim! Ad hoc enim pactum ineundum nihil prorsus morarer. Cum itidem aliquando familiares ei respondissent, dicentes: *Nonne plures monachi in his regionibus reperiuntur, e quibus ad votum congregare potestis?* At ille fortè nimis sententiam proferens: *Si, inquit, monachi perfecti sunt, beatis angelis assimilantur:* sin vero ad sæculare desiderium revertuntur, apostolicis angelis, qui suum domicilium non servaverunt, per suam utique apostasiam, jure comparantur. Fatorum enim vobis, quoniam incomparabiliter melior est bonus laicus quam sui propositi transgressor monachus. Cumque ei subjunxissent: *Quid ergo tanta beneficia, non solum vicinis, sed etiam longinquis conobitis prestare consuevistis?* At ille consueta humilitate facta sua despiciens: *Ego, inquit, nihil facio.* Si tamen, ut dicitis, aliquid facerem, certus sum quia *verus est promissor qui calicem aquæ frigidæ pro suo nomine datum remunerare promisi.* Viderint ipsi quales in oculis Dei sunt. Certe verum est, quia qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet. Porro in his, et hujusmodi verbis ejus appareat, quod vita præsentis delectationem fastidet, quod cœlesti desiderio flagraret, quod omnia sua relinqueret, si non desuissent quibus ea rationabiliter tradidisset. Verum est illud vulgare proverbium, quia voluntas pro opere computatur. Unde et ille qui fratrem odit, homicida esse perhibetur. Et Joannes Evangelista passionis calicem bibit, cum tamen in pace quietit. Si ergo voluntas pro opere computatur, nequam Geraldus abrenuntiatorum mercede priuatur.

IX. Invitus itaque tenebatur in sæculo. Et quamvis decessent socii cum quibus eidem sæculo abrenuntiaret, mirum tamen in modum in Dei opere totum se occupabat. Tantopere enim lectionibus audiendis, et vicissim orationibus, nunc cum aliis, nunc semotim erat intentus, ut mirum sit quomodo vel tantum studium in his habere potuerit, vel tan-

(106) *Sollemniaco monasterio.* In pago Lemovicensi, enijs fundator sanctus Eligius ex Dagoberti regis aurifabro præsul Noviomensis. Hic enim, sicut scribit Aymoinus lib. iv, cap. 41: *Dum in palatio gratam Deo et hominibus ageret vitam, rege Dagoberto petierat condonari sibi villam in pago Lemovicino sitam, Sollemniacum cognominatam, in qua et monaste-*

riam psalmorum summam semper explore voluerit. Presertim cum alias occupationes interdum expeditset. Non enim erat obstinatus, ut causis necessariis se nimium obserbaret: sed his pro opportunitate paululum intentus, mox ad degustatam psalmodiæ dulcedinem sese concitus recolligebat. Quam reverenter sane in ecclesia staret, non satis referri potest, sed putares illum quasi divinum aliquid contemplari, atque illud propheticum altonito vultu imitari. *Vivit Dominus, in cuius conspectu sto* (III Reg. xvii, 1). Nam ut hoc sub exemplo pateat, festivus dics Dominicæ Ascensionis adveniat, cum quidem ille Sollemniaco (106) monasterio, ut est juris solemnis, celebraturus accurrit. Non enim patiebatur, tantæ festivitatis officium, nisi festive [infestive] recenseri, neque, ut plerisque mos est, cursum celebrando decurari. Cum igitur illuc venissent monachi, sicut tanta ac tali persone conveniebat, ei sedile et reclinatorium ornamenti constratum paraverunt. Ad quod cum ille post gyra oratoria divertisset, fratres solemnizare cœperunt officium, ut moris est, in longum protelantes. Senior vero donec impletum esset, ita suspensus in contemplatione stetit, ut nec sederet, nec vel paululum in antipodium recubaret, ipsa corporis immobilitate mentis devotionem et constantiam demonstrans. At nos non ita, qui faciem Dei, velut in abscondito orantes, pomposa voce magis, quam simplici corde divinas laudes proferimus. Et cum debeat voci mentis intelligentia convenire, nos facimus currere vocem post levitatem mentis. Geraldus vero apostolicum illud recognitus: *Deo autem manifesti sumus* (II Cor. v, 11), sic se agebat, tanquam in conspectu judicis cuncta cernentis.

X. Ut autem divina dignatio coram hominibus eum glorificaret: qui Deum in exequendis mandatis ejus coram discolis glorificabat, licet instanti jam tempore Antichristi miracula sanctorum cessare debeat, memor tamen suæ promissionis, quæ dicitur: *Qui glorificant me, glorificabo eos* (I Reg. ii, 30), hunc famulum suum per quamdam curationis gratiam glorificare dignatus est. Quod genus curationis tale fuit, ut quamvis per humilitatem impondere manum infirmis refugeret, eis tamen frequenter et absens, et nolens subveniret. Aquam nempe, de qua manus ablueret solitus erat, infirmi solebant furari, et plerique sanabantur. Quod licet ut magis credibile videatur, personas quasdam commemorari placet. Nam rusticanus quidam juxta Sollemniacum monasterium habebat filium cæcum, qui diutius ingemiscens, quod eum cæcitas et paupertas pariter

rium construxit, et congregationem Deo servientium monachorum statuit. Verum illud infestis paganorum per Aquitaniam excursionibus vastatum, postea Ludovicus Pius, Caroli Magni filius, reparavit, imo a fundamentis ædificavit, uti memorat auctor incertus, sed coetaneus, qui Vitam ejus scripsit.

opprimeret, monitus est per visum quatenus ad dominum Geraldum pergeret, et aqua, unde manus eius abluta fuissent, oculos filii sui superfudisset. Credidit homo visioni, et quid somniaverat veniens indicavit. Quo senior auditio, mente consternatus intremuit, ac presumere id refugiens, dixit illusionem fuisse, quæ et illum deciperet, et illum decipere vellet, ut inconcessa tentaret: errare hominem inani spes talia postulantem. Ingenuit pater, quem filii exercitas anxiabat, et intelligens quod vir Domini causa humilitatis nequamquam acquiesceret, abire se simulans, ab uno de servitoribus aquam impetravit. Qui domum rediens, extincta filii lumina, nomen Christi invocans, abluit, et ille lumen recepit. Quod factum aliud quoddam opus secutum est.

XI. Quidam puerulus apud Aureliacum claudus morabatur, qui fabro cuidam commendatus est, ut ariet disceret, qua victitate valuisse. Cum interim somno communis est, ut aquam similiiter expelisset, faber vero qui hanc impetrare debebat, sciens quod in hac re vir Domini nimis austerus esset, aquam non est ausus palam expertere, sed eam per ministros clam impetravit. Qui nimirum, ut inofficiosa membra de eadem aqua respersit, mox illa divina virtus in proprium officium reparavit. Quod videlicet factum cum fama paulatim spargeret, ad noctitiam senioris tantumdem pervenit. At ille rei novitatem perculsus, dicebat quod non suo merito, sed fide illorum qui aquam illam fabro dedisset, quod ei certatim celatum est; cumque datorem reperire non posset, vehementi interminatione commotus est, ne quispiam tale deinceps unquam presumeret, asserens quia, si servus ficeret, membris truncaretur; si vero liber, postea suus non esset. Nihil enim amplius timebat quam laudes. Et cum inimicis suis esset beneficus, laudatoribus tamen videbatur austerus.

XII. Apud Postomium (107) sui juris insignem alodium, quedam mulier cæca de aqua manus illius lumen recepit. Quod apud omnes quidem divulgatum est, sed illi summo studio celabatur, maxime prout quendam de servitoribus, qui aquam dederat mulieri. Non enim parvipendere sui poterant intercessionem, quam pro hac re dudum comminatus fuerat, scientes quod impune non cederet, si dato rem deprehendisset.

XIII. Item in capella quæ est juxta villam quæ dicitur Crucicula, demorabatur; cum equidem alia mulier, quæ ex ancillis ejus erat, de aqua manus nihilominus illuminata est. Quo videlicet ille cognito, illum, qui aquam dederat, nomine Ra boldum, urgerent investigavit, et reperit, et mox a se rejicit. Post aliquantum vero tempus, quidam nobilis vir, nomine Ebbo, seniorem ratiocinando convenit, di-

(107) *Apud Postomium sui juris alodium.* Postomiam dixit supra lib. i cap. ultimo: « Cum alodus, inquit, ejus esset Postomia, et deinceps latifundia

A cens, quia forte contra voluntatem Deli faceret, dum sub obtentu indiscretæ humilitatis, indultam coelitus gratiam neglexisset, et eos, quibus prodesse poterat, in angustia dimisisset: satis esse gratiam, quæ forte propter illos ei data fuerat, impendere eis quæ necessitas exigit supplicantibus prestare: elationem non esse formidandam, cum laudis ille cupidus non esset: neque presumptionem quidem, quoniam qui reposcerent opem, sese divinitus admonitos commemorassent: maxime, cum jam experimento probatum esset, quia beneficium sanitatis, quod a se quæsumus fuerat, ad effectum, licet ipso nesciente, jam non semel venisset. Et ille quidem hoc rationabiliter prosequebatur. Geraldus vero suspensus flebat, atque dicens, quia timeret quod diabolica B fraus potius esset, quæ sub occasione decipere vellet; et si quid aliquando boni fecisset, mercede ipsius boni privare perstrixisset. Tandem itaque vel precibus, vel ratione victus, abjectumcepit, et mulier duodecim nummos dari jussit.

XIV. Sciens vero quod status mentis hac alternatione melius custoditur, si interdum lectioni post orationem quisque intenderit; recitari coram se verba divina, ut supra diximus, faciebat. Unde et usum assumpsit, ut ad prandium ejus legeretur, nec omittiret hoc lector, etiamsi hospites adessent. Pro condescensione vero lectorem jubelat interdum subsistere, et ab his qui forte scirent, sensum lectionis inquirere. Cum quidem illi, quos interrogabat, precari solerent, ut ipse potius loqueretur, tandem dixerit et scienter sicuti doctus, respondebat; ita tamen ut nec clericis verecundiam inferret. Discedentibus autem post refectionem quibusque ad sua, legebantur itidem coram eo ea maxime verba, quæ superfuerant lectionibus in ecclesia recitatis. Dum vero lectioni intenderet, nullus eum facile pro causa qualibet interpellare presumebat. Nam juxta illud Job, subditis erat tremendum, et lux vultus ejus non cadebat in terram. De sermonibus et confabulatione ejus mira commemoratione est. In his enim quæ keto animo loquebatur, valde gratissimus erat. Quæ autem increpativa proferebat, quasi stimuli videbantur, ut pene plus quam verba timerentur. In dando autem aliquid, multum erat morsus. At postquam semel dedisset, non auferebat. Si male opinionis sacerdotem audisset, non tamen missæ officiis ab illo despiciebat, quia sciret illud sacram mysterium non posse per hominem peccatorem deteriorari. Et cum in discernendis aliorum factis vel acutus pro merito causarum, vel dulcis esset, sua tamen opera vilipendebat. Quæ nimirum tanto supererno inspectori pretiosius commendabat, quanto haec apud se vilius estimabat.

XV. Quoniam vero cœlestis desiderium undatus, ut ita dicam, insumebat, os ejus ex abundantia cordis ita replebatur, ut pene jam in eodem ore semper

ipsius ita sibi succederent, ut usque ad montem magnum Creonem posset in eundo et redeundo semper in propriis mansitare capellis. »

lex Domini resonaret. Nam sacra quedam verba sibi notaverat, quæ corporalibus officiis convenire videbantur. Ut est illud, mane priusquam loqui inciperet, dicebat: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantia labii mei* (*Psalm. cxl. 5*), et cetera hujusmodi quæ ad singulos cooptabat, videbile cum expurgiceret, cum de lecto surgeret, cum caligas indueret, cum indumentum, vel cinctorum sumeret, sive certe cum iter, vel aliud quidlibet inciperet, ita ut secundum Apostoli dictum, omnia in nomine Domini facere videretur. Nonnunquam sane cum contigisset eum cum paucis, vel solum sedere, nescio quid diu tacens meditabatur, et lacrymis suffusus suspirium ab imo pectore, totum se concutiens, trahebat, ut facile quisquam posset advertere, quia mens ejus alio pendebat, et in præsentis consolationem non haberet. Tale erat ejus colloquium, tale silentium, ut os ejus annuntiaret laudem Domini, et meditatio cordis illius in conspectu ejus esset.

XVI. Noverant autem sui, quod religionis habitum toto nisu cupiebat. Sed cum esset providus, considerans quia professores sublimis propositi, dum seculi amore corrumpuntur, gravius ab alto ruunt, satius aestimavit sic stare, quam abque probatis cooperatoribus rem tam arduum attentare. Si igitur votum illius inspicias, monastice professionis fidem Christi per devotionem servavit. Et laus valde eminens est, in habitu seculari, religionis proposito deseruire: sicut e contra nimis ignominiosum est, sub ejusdem religionis indumento seculum quæsisse. Cum ergo vir iste non haberet fratres, ut prefati sumus, cum quibus bene et jocunditer habitatet in unum, vita hujus incolatum tediöse ferebat. Et sicut olim columba Noe, cum foris non invenisset ubi requiesceret, ad arcum, et ad ipsum Noe redibat: sic iste vir inter hujus seculi fluctus, ad secretum cordis recurrens, in Christi delectatione quiescebat. Non, enim sicut corvus ille, morticino corporeæ delectationis inhæserat: quia renuebat anima ejus gloria præsentis vita consolari, sed memor Dei sui, delectabatur; et ad secretum cordis, quasi ad arcam, recurrens, sub lingua sua exultabat. Namque iniquitatem non sinebat diutius in corde suo aspirare, metuens ne forte eum Dominus exaudire nollet. Quin potius peccata, sine quibus humana conditio esse nequit, quæ nobis leviora, illi vero videbantur gravia, ita semper præ oculis studebat agnoscerre, ut remissionem impietatis cordis non ambigeret a Deo clementer percipere. Ob quod rex ejus et Dominus, viam ipsius in conspectu suo misericorditer dirigebat, et oratione vocis ejus benigne-

A genter intendebat. Tanto autem studio procurabatur ut semper juxta ecclesiam hospitarebatur, ut per multorum annorum curricula præter oratorium nulla nocte maneret, excepta una, quæ natale Innocentium itineris contigit causa. Copia vero clericorum semper eum comitabatur, cum quibus in divino opere jugiter insudabat. Omnis autem apparatus ecclesiasticus ministerio necessario cum eo perinde ferebat, cum quo divinæ servitutis opus ingenti cura et reverentia, festivis diebus maxime gerebatur. Nocturno tempore cunctos in oratorio diutius prævenire solebat; quo expletio, solus remanere solitus erat. Et tunc temporis tanto dulcior, quanto et secretius, internæ dulcedinis saporem degustabat. Quandoque autem letus et alacer, vel ad stratum B pro tempore, vel ad suos egrediebatur. Talem quippe vivendi modum conversatione sibi præfixerat, ut quisque sanum sapiens miraretur, quod in illo tanta celestis gratia confluxisset. Hunc etiam conversandi modum in exteriori conversatione tenebat, ut ministri ejus notum haberent, qualiter in singulis anni temporibus conversatus esset.

XVII. Consuetudinem sibi fecerat (108) ut Romanum frequentius adiret. Fertur autem quod illuc serpenumero prefectus sit. Assertores tamen nostri de septem vicibus certi sunt. Nam, quia vis humanæ nature est, ut semper lumen velit aspicere, vir iste, cum esset spiritualis, illa duo mundi luminaria, Petrum scilicet et Paulum, spiritualiter ambiebat spectare. Et quoniam ipsos necdum volebat intueri, loculos eorum et templa saepius invisens, res suas eidem beato Petro delegavit. Hanc sibi legem præfixerat, ut secundo semper anno ad sepulcrum eorum recurreret, decimoprimo solidos ad proprium colum dependentes, tanquam supplex servus, Domino suo quasi censem deserret. At vero quis digne explicit quam devote illud explebat? Tam beneficus erga indigentes erat, ut pene nullum pauperem, qui illuc catervatum abundabant, ejus largitas præteriret, ita se fidenter exaudiri confidens, si ipse clamantes pauperes audiret. Nam et contiguis viæ monasteriis multa largiebatur. Ita vero fama tantæ ejus benignitatis passim et ubique personuerat. Unde et monachi, et peregrini, necnon et egeni, qui et hospites ejus tempore quo Romei transire solent, sollicite requirebant, si comes Geraldus veniret, vel quando veniret. Ipsi quippe Marruci, rigentes videlicet Alpium incolæ, nihil quæstuosius aestimabant, quam ut supellectilem Geraldii per (109) juga montis Jovina transveharent.

XVIII. Carpebat quoque quadam vice hoc iter. Cum venisset autem ad civitatem nomine Astam, for-

in Philippo Augusto: « Visitatis apostolorum limibus Romanam transiens in Franciam redi. » Et Anonymus qui gesta Philippi III scripsit: « Venit Roman. Ibi apostolis reverenter honoratis, adiit urbem Viterbiæ. »

(108) *Ut Romanam frequentius adiret.* Reges ipsi Francorum, et quicunque in Francia primi, Romanam olim peregrinationis ac orationis causa properare soliti. Auctor Vitæ Ludovici Pii: « Incidit ei desiderium dominam quondam orbis videre Romanam, principisque apostolorum atque doctoris gentium adire limina, seque suamque prolem ei commendare. Quæ res Deo prospererat pro voto cessit. » Rigordus

(109) *Juga montis Jovina.* Petrus Damianus in Vita sancti Odilonis, cap. 15, *Jovini montis prærupta* vocavit. Nos vulgo *mont Joux*.

quidam duos ex ejus sagmariis subripuit. Veniens autem ad quemdam rivulum, cogere eos non potuit ut transirent, donec ab hominibus domni Geraldii comprehensus est. Receptis namque sagmariis, nil furem lesit.

XIX. Quadam vice, cum illud iter excurreret quendam monachum nomine Aribertum ducebatur secum, magnæ scilicet abstinentiae virum. Hoc namque erat illi dulce contubernium, ut quoties religiose vitæ quempiam reperisset, in illo semper affectuosius delectabat. Factum est aliquando, ut decesset pulmentarium, quo abstemius ille cum pane vesceretur. Senior vero studiose requirit, an consuetum illi cibum ministri paravissent. Respondentibus illis quod nihil præter panem haberent, anxiabatur ille, dicens : O quid nobis hodie contigit? Nos omnes plenam refectionem habemus, et iste Dei servus in attenuatione erit. Erat autem dies abstinentiae solitus. Tempus ablueri manus jam venierat, et Samuel, qui hoc præsens narrat, ad affranchandam aquam cucurrit, cum forte reperit pisciculum in littore expositum, et palpitantem, qui ipso vidente de aqua exsilierat. Quo apprehenso lætus ad seniorem cucurrit : En, inquiens, Deus pisces hunc vobis transmittit; nam juxta aquam eundem expositum reperi. At ille, Deo gratias respondit. Et interim dum coqueretur, tentorium ingressus genua flectit, et cum lacrymis aliquantisper oravit. Talis enim illi mos perpetuo inera, ut nihil Christo præponeret, verum potius per singula quæque sibi scilicet accidentia illi gratias devote referret. Qui cum ab oratione surrexisset, lætus admodum omnibus constituit. Tum vero consendentibus ad mensam, comedit ille abstemius usque satis, et cum adhuc pars quædam de pisce superesset, urgebat eum senior, dicens, ut quid, frater, modicum pisces, nihil alius habiturus, comedere moraris? Cum ille se jam satiatum asserret, pragastur senior, si forte bonus esset. Et optimi saporis eum esse reperiens, manducavit et ipse quantum satis fuit, et omnibus qui aderant particulas pro benedictione dedit. Cuncti gratias Deo retulerunt, munus divinum et in pisce reperto, et in hoc quod superbundaverat, cognoscentes. Fuerat enim semipedalis mensure.

XX. Itidem cum Romam pergeret, et ad civitatem Tusciae, que Luca vocatur; pervenisset, quædam se mulier ei obvia ingressit, dicens : Visu commonitam se esse, quatenus filium ejus illuminaret. Quod cum ille audisset, exprobavit mulierem, et emisso mulo quem sedebat, concitus aufugit. Porro mulier querebat a quibus poterat, qualiter a Dei homine speratum beneficium impetrare posset. Cum forte quispiam de ministris ad mulierem dixit, quod de aqua manus ejus jam virtutes factæ fuissent. At vero senior pro muliere sollicitior factus, quoties manus

(110) In flasconibus. Inde flacons. Vetus vox Gallica.

(111) Sepulcrum sanctissimi domini Marini. Fre-

PATROL. CXXXIII.

A abluisset, mox aquam ante se fundi in terram faciebat. Mulier vero semper eum secuta est, donec illam fundi aquam minime curaret. Qua mulier tandem, ipso nesciente, impetrata, oculos cæci filii diluit, et ipse protinus ad lumen rediit. Cum ergo vir Domini ab urbe remeasset, videntem filium predicta mulier eidem presentavit. Et cum hoc factum omnes magnificarent, ille tacens et lacrymans ibat, nec illo audiente, quisquam de hoc vel hujusmodi quidquam referre audebat.

XXI. Mirum quiddam, et forte incredibile dicam. Sed tamen duobus testibus id asserentibus credens, qui referunt, quod isdem vir Domini per illam viam ab Italia rediret qua Lugdunum a civitate Taurensi venitur. Transierat jam Alpes, et quædam loca nimis, ut fertur, inaquosa, itineris necessitate, subibant. Contigit autem ut et vinum in utribus deficeret. Et quia regio illa jamdudum a Sarracenis deserta est, cum aqua decesset nec vinum reperiri poterat, nimia siti cœperunt astuare. Certabant autem si possibile esset illud spatium itineris velocius pertransire, sed pedites atque sagmarii deficiebant. Unde necesse fuit seniori, ut jubaret eos paululum remorari. M̄estī homines super gramina jacebant, sagmarii vagantes paasim, cōgente siti, pascua perlustrabant. Tunc unus ex clericis perrexit, ut ad onerandum sagmarios reduceret, nec illam pausam placebat prolongari. Clericus ergo reperit fossulam liquore plenam : miratus est, et quidnam sit explorare volens, inclinavit se : cum interim liquor ille saporem vini reflavit. Tum vero lætabundus ad seniorem recurrit, et nescio quid, veluti vinum, se reperisse nuntiavit. At ille : Quid, inquit, insanis? Utinam aquam reperisses! Nam istic unde vinum? Clericulus vero, sumptio vasculo, de predicto liquore quiddam hauſit, et coram attulit. Id sane quod allatum est, tam colorem vini quam et saporem præferebat. Tum senior jussit capellanis, ut crucem et capsellas reliquiarum sumerent, et super fossulam predicti liquoris exorcismum aqua benedictæ facerent. Ac deinceps in Christi nomine jubet, ut gustando quid esset explorarent. Vinum itaque reperientes, cum ingenti admiratione et gudio vir Domini cum illis omnibus gratias Deo egit, et priusquam ipse biberet, omnibus dare præcepit, non tamen inde quidquam (110) in flasconibus efferrari permisit. Quod juxta fidem illorum, qui hoc vidisse asserunt, dictum sit. Tamen ea quæ nunc ad sepulcrum ejus fiunt, credi de eo quæ audiuntur, vel hæc, vel illa suadent.

XXII. Hoc autem iter vir sanctus frequenter carpebat. Non enim jam vel palatia regum, vel praetoria marchionum, non certe conventicula principum adire solebat : sed cœli consules, Petrum scilicet et Paulum, frequentius, ut supra dictum est, inviseret gestiebat. Alia nihilominus loca sanctorum (111) sequentes etiam veterum omnis ordinis et dignitatis ad memoriam sive sepulcrum S. Martini Turonensis episcopi concursus et devotiones. Auctor Vitæ Caroli

pulerum videlicet sanctissimi domini Martini (112), necnon et beati Martialis, alacri devotione perlustrabat. Credo contemplabatur in spiritu, qualiter illa beatorum agmina, in superni Capitolii curia letantur. Quibus itaque post paululum sociandus, gaudium um Domini sui iam aliquatenus prestatabat.

XXXIII. Scirposus ager habetur ultra Sutriam, juxta b^rugum videlicet, qui vocantur sancti Martini, quo Romei castrametari solent. Cum ergo iubi tentoria ministri paravissent, tunc forte senior seorsum stabat, ad quem secus quidam se deduci fecit. Quem suppliciter exorans, nihilominus rogabat, quatenus aquam suis manibus tactam eidem tribuere dignaretur. Qui jussit illum ibidem stare, atque tacere. Dehinc tentiorum ingressus coram sanctis pignoribus aliquantulum oravit. Intendebant singuli ministrorum ad opus quod erat eis gerendum. Illis ergo alias occupatis, videns quod secretum fieri posset, quedam vocavit, qui latenter eum adduceret. Tunc manus diligenter abluit, et in recenti aqua digitos intinxit, atque de sanctis pignoribus signavit. De qua cæcus ut orbata lumina superfudit, mox videre meruit. Cujus vocem vir Domini a clamore compressit, et ipse majestati divinæ gratias cum illo egit; quem et de suo quodam vestimento, videlicet curcinalbo indutum, latenter extra tentoria deduci fecit.

XXXIV. Item dum ab urbe rediret, venit Sabbato ad quandam Ecclesiam, juxta locum scilicet, ubi sulphurei videntur acervi. Cum autem vellet populus in crastinum proficiendi, retinuit eos, dicens quod ob reverentiam Dominici diei, saltem usque ad Nonam demorarentur. Nec illa demoratio fuit etiam sine beneficio temporali, missarum namque officio solemniter expleto, cum jam post cibum iter aggredierentur, venit quidam sedens caballum, qui in eundo perditus fuerat, quem dominus Geraldus sine sessoris injurya recipi jussit. Antequam vero ad Abricolum pervenissent, cæcus quidam juxta viam sedens, querebat a transeuntibus si aliquis in eadem turba veniret, qui Geraldus vocaretur. Cum forte quidam de nostris fratribus tunc adhuc canonicus, in collecta domini Geraldi gradiebatur, qui devotionis causa pedester incendens, ad praedictum jam cæcum lassus pervenit. Quem cum ille de domino Geraldio inquireret, eum se vestigio seculorum respondit. Sed quæ, inquit, causa est, quod eum tam sollicite requiris? At ille: Novem, inquit, anni sunt, ex quo cæcitas angustia premor; hac autem nocte

Magni: «Inde per litus Oceani Rothomagum civitatem profectus, Sequane amne transmisso, Turonos ad sanctum Martinum orationis causa perrexit. » Frodoardus ad an. 358: «Revertitur Turonum Rodolphus ad sanctum Martinum orationis gratia. » Gesta consulum Andegavensium in Fulcone Bono: «Contigit quodam tempore regem Franciam apud Turonem civitatem cum turma nobilium viorum in vigilia festi, aestivalis sancti Martini adfore. Adsuicit autem tune inter alios proconsulares et personatos viros prefatus consul, sicut stella radians, forma præclarus, statura procerus. » Et Hebernus

A monitus in somno sum, ut hue venirem, et Geraldum sancti Petri peregrinum quererem, ut manus ablueret postularem; cæcatos vero oculos illa aqua perfunderem. Quo ille clericus audit, substitit, cum interior vir Domini Geraldus supervenit. Porro mos erat illi, ut cooperio capite sonus equitaret, quo psalmodice liberis vacaret. Cum ergo supervenisset, clericus cæco silenter: En, inquit, adest. At ille rogabat, ut paululum stare dignaretur. Et subjunxit quid per somnum vidisset. Cum quidem senior erubescens, et mutatione vultus id quod audierat exsecrans, abire cœpit. Cæcus vero tremenda quædam adjuramenta proferens, rogabat ut staret, misero subveniret, et sperata beneficia non negaret. Illi autem qui aderant, hoc idem suppliciter exorabant. At ille parum deliberans, memor, ut credo, quia, juxta Apostolum, datam sibi gratiam negligere non deberet, consuetum sibi verbum respondit, dicens: Subvenite, sancti Dei, et steti. Et quia sicut in illis colliculis assolet, rivulus præterfluebat. Aqua protinus allata est. Tum ille descendit, et lavit manus, dicens: Fiat voluntas Dei. Et concitus abiit cœpit. Cæcus vero nil cunctatus aquam sibi ingressit, nec felicit eum virtutis eventus. Tam repente enim visum recepit, ut statim post eum curreret, dicens: O sancte Gerald, o sancte Gerald, Deo gratias, en video! Ille vero mulum calcaribus urgebat, ne voces laudantium audiret, et Abricolum transivit, neque dehinc perendie potuit a conviatoribus attungi. Siquidem animadvertis potest, quod manus illæ per quas ista sanitatis virtus conferebatur, munditia folserint, et in eis macula non adhaeret, sed eas ab omni munere excusserit. Quo contra nimis infelices sunt illi, quorum dextera repleta est muneribus. Quoniam, ut scriptum est, ignis devorat eos qui munera libenter accipiunt.

XXXV. Sed et alia nonnulla itineris referuntur de eo, qua nos ob prolixitatem studiose transiliimus. Sed unum pro eo quod virtus alterius generis est, adhuc subnectamus. Cum aliquando Röman pergeret, jam in Italia positus, quamdam in aera vocem audivit clamantem se, atque discessum suum ei insinuantem. Videbatur autem illi quod esset cuiusdam hominis nomine Girbaldi, quem in patria reliquerat. Itaque vocavit quosdam ex suis, requirens utrum de Giraldo aliquid scirent. At illi responderunt, quod eum languentem dimiserant. Jubet igitur tempus adnotari, psalmorumque obsequia pro eo celebrari. Rediens vero, et de praedicto homine re-

Majoris monasterii abbas in lib. Miraculorum sancti Martini, cap. 11: «Marchisius, de Monteferrato, Bonifacius nomine, bona devotione consuetudinem fecerat, ut annis singulis ad diem festum beati Martini in tumulum ejus sacrosanctum expeteret. Non enim itineris longitudo et asperitas, non interiacentium hostium insidiæ, non bellorum frequens incurssio, non denique ulla poterant impeditre negotia, quam ad sancti suffragia promerenda occurreret. »

(112) Necnon et beatus Martialis. Primi Lemovicensium episcopi, de quo nos alias.

qurens, reperit quod illa die migraverit, qua ille vocem in aera audivit.

XXVI. Exploto autem sancte sue devotionis itinere, jam secretiora loca frequentare delectabat, quasi vocem illam Psalmistæ secutus, qua dicit: *Elongavi fugiens, et mansi in solitudine* (*Psalm. LIV, 8.*) Ibi enim a secularium frequentia, vel causarum strepitu quiescere volebat, ut liberius divinae servituti vacaret. Cum itaque sub hoc obtentu apud capellam quea dicitur Catuserias demoraretur, festivitas Joannis et Pauli supervenit. Quedam autem rusticana mulier hortulum ingressa, nescio quid operabatur, cum repente grandis gutta sanguinis super manum illius apparuit, quæ mox intumescere coepit. Tremefacta mulier ad Dei hominem ejulans cucurrit, et ostendens manum, misereri sibi rogabat. At ille protinus clericos adesse, missamque pro ea celebrari jubet, dehinc aquam exorcizari, et de eadem aqua guttam sanguinis ablui; cum tamen ipse humilitatis causa seorsum stabat, ne forte virtutis illius signum ei deputaretur. Ut autem manus mulieris abluta est, illico sanguis et tumor disparuit, et illa sana recessit.

XXVII. Sane quia locus ille, sicut eum velle dixeramus, remotor est, et secretus, frequenter inibi mansitabat. Cum igitur quadam vice Assumptionem sancte Dei genitricis Mariae apud eamdem ecclesiam celebret, missarum solemnii jam expletis, foras ad suos exiit. Mox quippe ei fuerat, ut post longas ac juges preces, ad communem eloquum sese imperiret, ut quisquis dicendi causam haberet, loquendi quoque possibilitatem obtineret. Cum ergo ad suos exisset, quidam, qui præparandis cibis præerat, ad eum dixit: *Tristamur, Domine, quoniam ad vestram refectionem reperi in hac solemnitate non possumus, nisi carnes salitas.* At ille: *Ne sit, inquit, vobis curæ, quia si Dei genitrici placeret, neque hoc nobis in ejus festo decesset.* Dixerat, et de rupe, quæ eidem loco imminent, cervus sese præcipitavit. Quem ministri gaudentes pariter et mirantes tulerunt, et inde, sicut tunc cervorum caro temporina est, delicatum edulium seniori paraverunt. Neque enim incredibile debet videri, quod ei divina largitas cibum ex improviso concesserit, cum ille ad Dei gloriam, juxta Apostolum, faciens, bucellam suam cum pauperibus comedebat. Qui nunquam, sicut alumni ejus præsentes attestantur, aurem suam a clamore pauperis avertiebat. Qui videlicet sanctus, juxta illud Psalmistæ: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem* (*Psalm. XL, 2.*) cum voces clamantium andisset, profundum suspirare, et verba compatientis respondere solebat.

XXVIII. Raimundum neveratis comitem, filium videlicet Odonis. Hic nepotem domini Geraldini nomine Benedictum, Tolose videlicet vicecomitem dolo captum tenebat. Rainaldus vero frater ipsius sese obsidem dedens, fratrem recepit. At dominus Geraldus audiens quod ille seipsum pro fratre obligasset, valde movebatur ad subve-

niendum nepoti. Raimundus autem protebat causam reddendi, clam satagens Benedictum de-nuo capere, et ambos tenere. Jam septem menses fluxerant, et vir Domini Geraldus in creptione nepotis nihil proficer poterat. Quadam vero die cum sorore sua Avigerna de hac re quasi querimoniam faciens: *Quid tu, inquit, cessas Christum pro filio tuo deprecari? certe aut nos in fide dubitamus, aut, quod verius est, exaudiri digni non sumus.* Et haec dicens, resolvebatur in lacrymis. Quo quidem tempore, medullitus, ut ita dicam, sese Domino in precipibus mancipavit. Et adhuc Rodulfum albatem semel ad Raimundum direxit, qui necum quidem proficere quidquam valens, haud longe ad meatum reversus est. Nocte vero insecura predicto Raimundo per somnum videbatur, quod vir Domini Geraldus ante ejus lectum stare, eumque manu pulsaverit. Quid, inquiens, tu non audis me toties deprecantem? Certe scias, quoniam si ultra teneris obseriem, nequamquam tibi cedet in prosperum. Post hæc verba Raimundus exasperfactus est, et considerans visionem, intremuit: vocavitque suos, et quid somnavevit indicavit. Nam et quidam ex ipsis per quem maxime usque tunc adversatus fuerat, nescio qua causa similiter exterritus persuadebat, ut petitionem domini Geraldii concitus faceret: alioquin morientum illis esse commemorat. Raimundus confessim ad hospitium Rodulfi abbatis transmisit, eumque redire jussit. Quo redeunte qualiter vir Domini se per visum terruerat, palam enarravit: obsidem illico reddidit, et ut gratiam domini Geraldii sibi Rodulfus reconciliasset, humiliiter postulavit. Ita Geraldus per divinum auxilium prevalebat, et secundum illud Scripturæ, gloriosos terra humiliabat.

XXIX. Quodam itidem tempore, cum ad colloquium ejusdem Raimundi comitis properaret, fluvio, qui Avarionus dicitur, appropinquans, mentio incidit quod illa die piscem ad esum non haberet. Hi vero qui seniori obamblabant, cum de hoc sermocinarentur, viderunt piscem qui capito vocatur, contra se natare. Unus autem, qui hoc ipsum referit, extendit dragulum, et vulneravit piscem. Qui accepto vulnere paululum retroactus ripam ad quam antea tendebat, iterum repetit, moratus quonsque eum unus extensa manu comprehendit. Erat enim non parvæ magnitudinis. Itaque vir Domini gratias Deo referens, ceteros, qui hoc ut miraculum extollebant, compescere studiebat, quasi id fortuitu contingisset. Et forte aliquis fateri potest, quod istud casu contingere possit; credo tamen non recolet, piscem aliquando vidiisse, qui in spatio flumine, ut Avarionus est, ripam super homines ultra irruisset.

XXX. Siquidem pro miraculo jure censetur, quod vel piscis quondam de aqua exsiliit, vel cervus ex improviso de rupe cecidit: hoc etiam quod in flumine piscis ad capiendum sese ingessit. Sed valde plus mirum est, quod ad esum ejusdem hominis Dei cœlitus est alia vice allatus. Non longe enim a Friaco

monasterio vicus est in honore S. Gregorii sacerdotis, cui scilicet presbyter quidam nomine Geraldus praerat, qui eidem viro Dei Geraldus valde pro sua sanctitate charus et familiaris erat, qui etiam ante vitæ suæ terminum sesepro amore divino reclusus. Ad hunc ergo jam dictus vir Domini Geraldus aliquando divertit, quem post orationem deosculans, dixit: Quid nobis, Geraldus frater, ad refectionem datus es? En spud te prandere venimus. Dicebat enim hoc pro familiari contubernio, quod apud illum isdem sacerdos habebat. At ille gaudens: Si, inquit, Domine, tuæ pietati placet, non abibis jejunus. Verumtamen non habeo quid apponam nisi panem et vinum, sed inquiram si forte caseum, vel ova reperero. Tum senior: Ne te, inquit, fatiges, quoniam abstinentia dies est, et bonum erit, si vel, quia desunt epulae, parcus sub hoc occasione comedelerimus. Cum ergo presbyter ad præparandum discurreret, conclave ingressus, vidit pisces in ferculo. Tunc stupefactus clam interrogavit ministrum, quisnam pisces illum attulerit. At ille nescire se dixit, asserens quod nullus ibi fuerit, qui pisces illum afferret. Presbyter ergo exiens ad seniorem supplicat ut in conclave intrare dignaretur. Quo sequente, pisces ostendit. Ille attonitus et admiratus, gratias Deo cum sacerdote referebat. Quem tamen, et ipsius ministrum iuramento constrainxit, ne id, dum ille viveret, alicui prodidisset. Sed eadem res pluribus paulatim innotuit, quoniam divina dispensatio, quæ sanctos quoque glorificat, eos etiam contra suum velle nonnunquam manifestat. Vere Dominus adhuc suæ promissionis est memor, et inquirentes eum non deficient omni bono. Ceterum incredibile non debet hoc videri, dum frequenter legamus, quod Deus ad supplementum servis suis aut potum, aut cibum divinitus ministrare dignatus sit.

XXI. Pagus non longe ab Aureliaco Marcilis vocatur, juxta quem lapis quidam naturaliter rotundus insidet. Cum aliquando dominus Geraldus e regione transitaret, quidam de ejus comitatu Adraldus nomine, conviatoribus asserebat, quod super lapidem illum saltu descendere posset. Quod protinus cunctis mirantibus fecit. Ferebatur autem quod isdem Adraldus incantationes ac maleficia nosset. Subsequente autem seniore, stabant illi qui praiebant, et ei salutem illius indicabant. Ille vero considerans quod hoc per suam agilitatem nullatenus facere posset, elevata manu signum crucis edidit. Dehinc ille cum id multis vicibus tentavisset, nullatenus exsilire super prædictum lapidem potuit. Et ita cognitum est quod illa velocitas ejus per incantationem siebat, quæ ei post signaculum adesse non potuit, et magna virtus esset domini Geraldii, post ejus signaculum vis inimica nihil valuit.

XXII. Quia vero de ejus signaculo id retulimus, quid itidem signo fecerit subjungamus. Solemnitas sancti Laurentii venerat, et ille in quamdam suam capellam quæ non longe a vico Argentado sita

A est, eamdem festivitatem solemnizabat. Porro quendam ex ancillis ejus graviter inibi vexabatur. Cum igitur ille per orationem ad eam respexisset, et in medio, ut erat, populi acerrime frenderet, et vesaniret, rogabant omnes, ut eam vir Domini signare dignaretur. Quod ille per consuetam sibi humilitatem diutius discessit. Sed illa debacchari cum non cessaret, rogantibus his qui aderant instantius tandem elevata manu, signo crucis eam signavit. At illa purulentum sanguinem evomens, continuo sanata est. Cum omnes in Dei laudibus personarent, eumque magnificarent, ille magna animadversione eos compescuit dicens, quod Dei solummodo clementiam, atque sancti Petri, cuius ecclesia est, magnificarent. Ipsa est autem illa ecclesia qua tunc morabatur, quando mulier circa superius nominata de aqua manus ejus lumen receperit.

XXXIII. Quidam vir nomine Herloardus de equo lapsus, unum genu sibi valide collisit. Ob cuius dolorem per sex dies jam sine cibo degebat. Et cum nihil sibi ad remedium reperi posset, ad Capennacum transmittens, aquam de manib[us] domini Geraldii clam sibi deferri fecit. Mirum dictu[m], mox ut prædictam aquam super genu sparsit, omni dolore liberatus incolmis surrexit. Alia nonnulla referuntur de eo quæ vel relatu, vel admiratione digna sunt. Sed enim, quia vulgariter, et non a prefatis quatuor testibus asseruntur, ea reticere malumus, cum tamen non ignoremus quia multa gessit, quæ vel nullus, vel pauci cognoverint. Siquidem de consuetudine piorum et bonorum hominum, semper humilitatem velut cordis oculum servare studebat. Et ideo quantum poterat, opera sua celabat. De his vero quæ ipso nolente patebant, laudes non patiebatur audire.

XXXIV. Hoc itaque de miraculis ejus sufficiat, que satisficiant eis qui gloriam cujuslibet sancti, non ex quantitate bonorum operum, sed ex numerositate metiuntur signorum. Apud quos forte sanctitas ejus vilius haberetur, si de miraculis quæ vi gens gesserat nihil audissent. Illis sane qui amore ejus pie tenentur, eumque discreta dilectione venerantur, opera justitiae quæ exercuit, magis placent. At vero cum uirumque simul in eo concorrerit, et justitia videlicet, et sanctificatio, et signorum glorificatio, securius hunc, et alacriori devotione colunt. Nam si fortasse prophetæ spiritum habuisset, nullus eum, ut puto, sanctum esse negaret. Sed utique plus fecit, quia avaritiam vicit. Nam quid profuit Balaam, quod tam profundo mysterio prophetavit, quando proper avaritiam reprobatus est? Nihil igitur in Geraldio grandius miraculum quæras, quoniam hoc est quod non speravit in pecunia, vel thesauris. Hoc quippe est sicut jam diximus, mirabilis fecisse. Tam raro quippe riþeries, qui non speret esse felicitatem in pecuniis, ut pro ipsa raritate sermo divinus interposuerit. Quis est hic? Cum vero talis uteunque reperitur, dignus est laude, sicut illic subjungitur:

Laudabimus eum, fecit enim mirabilia in vita sua. Quod enim Geraldus hujusmodi mirabilia fecerit, multa documenta sunt. Siquidem constat eum quæ a parentibus vel regibus ei collata sunt sic tenuisse, ut ea non ut servis, sed quasi dominis dispensasset: rebus in terra sine aliquo lesione excrevisse, in cœlistamen thesaurisasse; potentia sublimem fuisse, tamen spiritu pauperem permansiisse. Quapropter, ut ille sequitur, neque mirum, neque incredibile debet videri, si stabilita sunt bona illius in Domino. Quamvis illud incomparabiliter in ejus factis immi-

A neat, quod usque in senectutem castus perseveravit. Castitas enim sola est quæ imitatur angelicam puritatem. Cum itaque hic vicit libidinem, quæ maxima virtus est Satanæ, mirum non est si nec eidem Satanæ imperat, quem servando castitatem devicit. Incredibile non est quod nunc obsessos à dæmoniis liberat qui mammonæ principem a suo corde, vincendo avaritiam, rejicit. Jure enim spiritum superbie nunc subjectum habet, qui in ipso terrene protestatis culmine mitem se exhibuit.

LIBER TERTIUS.

Quoniam signorum virtutibus insignem fuisse venerabilem virum Geraldum prælibatus sermo enucleatus disseruit, restat nunc ut qualiter a corporeo tegmine spiritualem essentiam emiserit, stylo titulante exprimamus. Certum enim constat, quia isdem vir, quanquam parcitatem frugalitatis corporalem appetitum domuerit, viguit tamen viribus. Nec impotens robore caruit vi fortitudinis. Sed eum jam contiguum esset, ut a completa militia, utpote annos, eximi deberetur, cepit a solito vigore attenuatus elabi. Verum nec ipsum latuit, quin potius ipsarum virium evacuatio ad defectionis ejus iudicium panderetur. Cumque præsentes plerosque cerneret, qui ei diligentius adhærere consueverant, quasi profundiori et intimo singultu ac defectivo afflato exorsus est compellare. Eia, clientuli, et comites amabilissimi, nonne aspicitis a pristino me degitatum robore? Animadverte viciniorem esse depositionis meæ sortem, quo spiritus, ducente suo auctore, transferatur ad destinatum habitationis receptaculum, natura fragillima redigatur in pulvrem. Non illum cruciatus langoris ab abstinentia solita arcebat. Mira res: non illa saltæ, quæ veteranos compellere solet imbecillitas, præter consumatum morem, adhæsum animum illius persuadere poterat. Nimurum quia lenitas carnalis nequerat emollire rigorem mentis. Cum ergo his et hujusmodi virtutibus anima saginaretur, corporis efficaciam amitterebat. Sed quia se in suis oculis despiciens virtutibus hominem nesciebat: non satis intelligebat unde sibi debilitas virium irrepisset. Jam vero spiritualis virtus, quæ pleniter in eo succreverat, corporeas vires pene trucidaverat. Quippe cum iste mos sanctorum sit, quia virtus divina minus in eis valida fuisset, si corporeum robur non attenuasset. Hinc Daniel angelica visione conspecta, per dies multos elonguit. Hinc Jacob angelum stringens, claudicare cepit. Quoniam qui spirituali gratia completetur, a corporeis virtute enervatur. Itaque exterior homo corrumpebatur, cum interior de die in diem renovaretur.

I. Quadam autem die cum in oppido esset, quod

B Aureliaco imminet, respiciens ad fabricam domus, ubertim flebat. Cum unus ex familiaribus inquisisset curnam fleret? respondens ait: Quia desiderium inquit, meum quod de loco isto jamdudum concepi, ad effectum nullo pacto perducere possum. Nam haec requies mea, hic habitabo. Si quidem cetera quæ monachorum usibus apta videntur, favente Deo, facile præparavi; soli monachi desunt, soli inveniri non possunt. Et idcirco veluti solus et orbatus, meroe conficior; spero tamen quod omnipotens Deus, quando ei placuerit, desiderium meum implere dignetur. Nec mirum, si ego peccator in hoc meo desiderio prolongor; quandoquidem rex David prohibitus est ne templum Domino adificaret, cum tamen ipse dedit qui opus illud post eum expleret. Et ego licet hoc in hac vita non videam, præstabit tamen Christi misericordia quod exopto, quando ei placuerit. Velim sane noscatis, quia maceræ hujus domus frequenter angusta erunt populis, qui ad eam conventuri sunt. Qualiter autem hoc didicerit, minime indicavit. His autem qui hoc illum dixisse norunt, cum frequentiam populorum, sicut ille predixit, in eodem loco fieri vident, haec opinio suborta est, quod ea quæ dixit, divinitus agnivisset. Jam vero os ejus sic ex abundantia cordis replebatur, ut lex Domini semper plene in eo resonaret. Ceterum, juxta exemplum præfati David, quæcumque necessaria futuri habitatoribus prævidebat, et in pignoribus sanctorum, et in ecclesiasticis utensilibus et indumentis, seu certe in agrorum redditibus preparare curavit.

II. At vero, sicut Scriptura dicit, ut qui sanctus est, sanctificetur adhuc, oportebat hunc Dei hominem ante obitum per flagellum expoliri. Et ei sicut beato Job contigit, et Tobie, quoniam acceptus erat tentatione probari. Itaque per septem, et eo amplius annos, lumen oculorum amisit. Quos tamen ita perspicaces habebat, ut nihil cæcitatibus pati crederetur. Qua percussione non solum non doluit, sed etiam plurimum est gavisus in Domino, quod eum flagellare dignatus sit. Quippe non nescius, quia non omnis qui flagellatur filius sit, nullus tamen

est filius qui non flagelletur. Et hoc erat ei consolatio, quod supernus judex manum suam ad serendum hunc solverit, et peccata sine quibus hic non vivitur, in praesenti puniret. Jam itaque de misericordia Domini securus, confidebat quod eum ab aeterno verbere liberare dignaretur, quem in praesenti sub flagello premere dignatus sit. Si quid autem studiis retroactis addere potuisset, quanto ab exteriori implicatione exercitatis causa cessaverat, tanto attentius orationi incumbebat. Et quo mundi figuram intueri nequibat, eo cordis ad verum lumen contemplandum clarius intendebat. Causa ab exterioribus factis cessabat, totum se ad studium orationis, vel assiduitatem lectionis applicabat.

III. Biennio priusquam obiret, ecclesiam fecit solemniter dedicari. In altaris vero tanta pignora sanctorum (115) insita sunt, ut scientibus mirum sit. His autem qui forte a scientibus audiunt, pene incredibile videatur. Nam in his undecunque colligenis pater ille sanctus, quoties sese opportunitas praeibusset, omnino modis, quoad vixit, operam dedit. Quae scilicet et apud Romanos, et ubique locorum sic impetrabat: sicut nimis illi, qui et in sermone, et vultu erat gratiosus: et in dandis pretiis munificus, et quod majus est, in id quod agendum erat, divina gratia fretus. Frequenter enim pro eisdem pignoribus impetrans, et pretiosa tentoria, nec non corpulentos equos, et multa pecuniarum pondera constat eum dedisse. Dente namque sancti Martialis in dextro altari, cum reliquiis beatissimi domini Martini, necnon et sancti Hilarii collocavit; quem a sancto corpore nullus ex largitoribus, a sancta maxilla, cum diu conarentur, eruere posset, ille premissa oratione protinus eum avulsit. De eodem profecto altare mirum aliquid ipso dedicationis die contigit accidisse. Quidam enim juvenculus, cum turba semet impinguiter, palium desuper tulit, ut illum ministro redderet, eum quidam ei dicentes circumstantes, ne id presumeret. Sed quoniam ille tollere non misit, protinus vehementer angustia comprehensus est, ac primo manus ejus excoriata sunt. Tunc paulatim omne corpus pelle nudatum, ut vix post sex hebdomadas convalescere posset. Locum, sicut olim decreverat, monachorum dictio delegavit, ubi tamen dehinc parum demorabatur.

IV. Spatio quo supervixit, summopere procurauit, ut omnes ad se pertinentes in pace dimitteret, ne forte litis occasio posset inter eos oriri. Prædia vel mancipia, qua beato Petro non delegaverat, inter quosdam propinquos ac milites, vel certe servitoribus dimisit. Nonnullis tamen eo tenore, quo postquam obiissent, ad Aureliacum accepta rediessent. Centum ex mancipliis tantum libertate tunc donavit. Nam alias diversis locis ac temporibus innumera-

(115) *Tanta pignora sanctorum.* Id est reliquiae, chymilia. Gregorius Turonensis passim. Odo ipse infra, lib. iv, cap. 8 et 12, et alii.

(114) *Anund Cezerniacum.* Gallice, *Cézénac*.

A sunt, quæ emancipavit. Quamplures autem ex ipsis amore ejus perstricti libertatem recusantes, permanere magis in servitute ejus maluerunt. Quo facto pervideri potest, quam dulce dominium in eos exercuerit, quandoquidem suæ libertati servitutem illius preferre maluerunt. Monebatur autem a quibusdam suis, quatenus de familia, quæ sibimet affatim superabundabat, majorem multitudinem jugo servitutis absolveret. Quibus ait: *Justum, inquit, est, ut lex mundialis in hoc observetur, et ideo numerum in eadem lege præstitutum prætergredi non debere.* Quod ad hoc sit commemoratum, ut hinc pateat quantopere divinis præceptis adheserat: quando etiam legalibus ita se submiserit, et humanis.

V. Intrante vero iam sue migrationis tempore, B morabatur apud Cezerviacum (116) quandam sui juris ecclesiam, quæ in honorem sancti Cirici consecrata est. Cum quidem plus solito compunctus profundius suspirabat, ita ut satis pateret quod desiderium cordis ejus alio tenderet, consolationemque in praesenti nequaquam haberet. Inter suspiria vero lacrymis suffundebatur, et erectis in cælum subinde visibus orabat, ut ab hoc seculo liberaretur, sapius repetens atque dicens: *Subvenite, sancti Dei.* Hoc namque verbum semper ori ejus familiare fuerat. hoc ad eventum cuiuslibet subiti casus inclamare solebat. Non multum vero post vitalis vigor cepit spasmo quadam intabescere, artuumque vires ac totius corporis harmonia paulatim dissolvi. Dissolutionem igitur sui jam instare cognoscens Amblardum episcopum (115) jubet evocari, ut ejus transitum suis orationibus muniret, ovemque paradisi pascua repetentem, pastori omnium Christo pastor consignaret. Interim vero cuncta que vel funeris causa, vel remanentium necessitas poposceret, sano sensu, et integra memoria disponit. Cum subito velox fama rumorem circumquaque disperserat, quod vir Domini Geraldus ad transitum propinquaret, accucurrerunt omnes veluti commune dispendium lugentes, clericorum ac monachorum turba nobilibus viris admistæ, caterva pauperum, et pagensium plebes, lugentibus istis aliorum fletus incitabantur. Inter singultus vero et lacrymas erumpentes, quasi querimoniam facientes; unusquisque de ejus pietate, de charitate, de cura pauperum, de tuitione impotentium, plangoris voces ingeminabant. Flentes igitur isti dicebant: *O quale solatium mundus amittit!* Illi vero: *O Geralde, qui merito bonus vocaris, quis jam erit, sicut tu, sustentator indigentum?* Quis nutritor pupillorum. vel defensor viduarum? quis dolentium consolator? Certe quis potentie tuae culmen ita pauperibus inclinabit? Vel quis, sicut tu, singulorum necessitates perpendet, aut expedit? Indulgentissime pater, quam blandus, quam suavis semper fuisti! Cunctorum gratiam hau-

(115) *Amblardum episcopum.* Claromontensem, ordine quadragesimus tertius, quem tabulae foundationis Cluniacensis monasterii, quibus subscriptis an. 910, et Catal. Eccles. Clarom. Adalardum vocant.

riebas, ignotorum etiam affectus fama tanta bonitatis ad te traxeras. Hac et hujusmodi, quæ dolorum vis inter singultus exaggerare solet, tam lacrimis planetibus inundabant, ut putares quod illa lacrymae nunquam possent cessare. Ita per singulos dies agebatur, donec ad ipsum vocationis ejus terminum veniretur. At vero ille morem suum, nec in fine poterat deserere, quin singulis accipere volentibus omne stipendum dari juberet.

VI. Vere beatum et felicem dixerim, qui talis fuit, ut charitatem suis operibus debitam non reliquerit in terris, et in charitate sanctorum: receptus sit in cœlis. Vere felix, qui licet potentia sæculari sublimis esset, nullum tamen lesit, nullum oppressit, nec aliquis vel parvam querelam adversus eum reclamavit. Nam si Nathanael vere Israelita vocatur, eo quod dolus in eo non fuerit, jure et hunc Israeltam dixerim, quem auris audiens beatificat, et cui, ad exemplum beati Job, oculus videns testimonium reddit. Cum igitur omnes una lugerent, solus ille perstabat letabundus. Quippe qui noverat, quod sperantibus in Domino meridianus fulgor in vespere consurget, et dum dederit eis somnum, hæc est hereditas. Quamvis ergo pro mortali conditione caro forte timeret, tamen spiritus in aspectu gloriae defixus exsultabat, utpote qui spem diu desideratam se jam in re percipere considerabat. Nam, ut scriptum est, quia justus in morte sua confidit, putares illum in eadem spe confixum, et nullatenus mortem timere. Letabundus itaque videbatur, cum nec quidem parum aliquid fateretur, in quo pavere se vel tenuiter demonstraret. Per omne vero sui langoris tempus, ita fatuscenes ad divinum obsequium impellebat artus, ut nec unum quidem nocturnale officium, nisi in ecclesia pateretur celebrare; missam vero unam diei competentem, et alteram pro defunctis coram altari positus audiret. Sane cum membris jam nimis rigescientibus, gressum per se nec sustentatus quidem progredi potuisset, adhuc tamen spiritus in sui fervore perdurans cogebat, ut corpusculum manibus bajulorum portaretur in oratorium: nimurum, ut boni operis tunicam usque ad talum extendens, virtutis sue laudem in fine cecinisset.

VII. Sexta namque feria diligente die, ingravescere sesentiens, jussit ut nocturnale coram se capellani pergescissent, episcopo cum suis in ecclesia illud celebrante; cum psallentibus autem et ipse psallebat, donec post matutinale officium, omnes

(116) *Sancta quoque membra in cilicio posuerunt.* Vetus Christianorum, et maxime clericorum ac monachorum mos, in cilicio et cinere mori. Vita sancti Arigii Wapicensis episcopi: « Nudato corpore ante altare sancti Eusebii in cinere et cilicio jacens viaticum corporis et sanguinis Christi de manu Ysicii episcopi et Dicontii presbyteri cum accepisset, ait: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia jam video tempus resolutionis meæ. » Et Petrus Venerabilis lib. i Miracul., cap. 4: « Cumque sicut mos Christianorum est, et maxime monachorum, in substrato cilicio et cinere a fratribus compo-

A etiam horas diei completeret. *Tum vero completorium finiens, signo se sanctæ crucis armavit, et subjunxit illud verbum quod ei semper familiare fuit, dicens: Subvenite, sancti Dei.* Hoc in ultimo locutus, oculos tacens clausit. Videntes vero qui aderant, quod loqui cessaret, episcopum advocarunt. (116) *Sancta quoque membra illius in cilicio posuerunt, cæterisque pro exitu psallentibus quidam de sacerdotibus missam concitus celebravit, atque sacrosanctum mysterium attulit.* *Cum vero quidam dicerent quod jam discessisset, ille sensum adhuc retinens, oculos aperuit, et hoc iudicio nondum se discessisse, monstravit.* *Tum vero Dominicum corpus quod exprestabat, sua sponte suscepit, et ita felix illa anima ad cœlos migravit.* *Et velut ipso feriarum numero sui causam insinuans, bonum opus, quod ad senarium pertinet, bene consummasse, et ad verum Sabbatum, quod est requies, se transmigrasse monstravit.* *Et illé quidem quod cupiebat, ut credimus, jam videt;* *quod speravit jam tenet.* *Multis tamen non modicum dolorem dereliquit. Nam licet ipse mœror quædam dulcedine respersus esset, pro eo quod sciēret, quia talis fuit, ut de illo magis gaudendum, quam lugendum; clamore tamen ingenti plangebant, quod ejus contubernio privarentur, cuius similem vultum non se videre sperarent. Illi humanitatis causa tristabantur, sed angelī, ut credimus, letabantur. Nam si coram eisdem angelis gaudium est super uno peccatore qui penitentiam agit, quanto magis super hoc homine justo, qui inter opera virtutum consequunt? Sed gaudium Domini sui, quo ab eisdem angelis exceptus est, fides contemplatur; oculis vero corporeis interim latet, qui videbant quidem cadaver, quod exsolerat debitum mortis, et nondum apparebat quantum anima glorificaretur in cœlis.* (117) *Moritur ergo Geraldus, sed juxta illud Davidicum, nequaquam ut ignavi solent, quoniam inter sanctos sors illius est. Et si persolvit illud Psalmista: Vos autem sicut homines moriemini (Psal. lxxxii, 7), tamen ad eum pertinet hoc quod ibi præmittitur: Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxii, 6).* *Testatur evangelista: Filii Dei sumus, sed nondum apparet quid erimus (Joan. ix, 2).* *Felix itaque Geraldus qui separavit pretiosum a vili. Postquam enim gustavit quam dulcis est Dominus, nequaquam hujus vitæ delectamentis, ad ejusdem Domini contemptum se submisit. Sed hanc vitam, quæ reprobis pretiosa est, vileni sibi depudavit, et mortem, quæ illis pessima est, pretiosam situs jaceret, atque horam vocationis suæ expectaret.*

(117) *Moritur ergo Geraldus.* Anno scilicet Christi 907, qui fuit Fulberti II abbatis Lemovic. VI sextus. Sic enim auctor Chronologie Lemovic. abbatum: « Sextus, inquit, abbas Fulbertus præfuit annis xx. Hujus sexto anno sanctus Geraldus apud Aurelacum obiit in Idus Octobris. » Nec ignoro tamen hoc non convenire cum Chronicis Lemovicensi, quod sic ait: « Anno Domini 91° sanctus Geraldus gener, vita et miraculis celebris, obiit. » Sed discordiam adnotasse sufficit.

invenit. Vere beatus cujus dies in dolore, et anni in gemitu transierunt : quia jam expertus est quam magna multitudo dulcedinis, quam Deus abscondit timentibus se. Qui etiam in conspectu filiorum hominum, hanc aliquatenus per singula signa demonstrat. O quanta diversitas est inter illum, et vedios, id est male divites ! Huic enim lacrymæ sue fuerunt panes, et potum accepit in lacrymis et mensura. Illi vero ducent in bonis dies suos, et habent consolationem suam, juxta illud evangelicum, in praesenti. Sed enim iste jam in voce exultationis, transiit in locum tabernaculi Dei. De illis dicitur, quod in puncto ad inferna descendunt. Ceterum si de ejus exteriori conversatione quisquam dignum aliquid referre posset, delectationes tamen, quæ in dextera Domini repleverunt eum usque in finem, nullus nostrum non dico verbis explicare, sed nec sensu quidem attingere valet, nisi forte quilibet in seipso sentiscit, quid est delectare in salutare Dei.

VIII. Porro autem quia Deus mirabilis est in sanctis suis, in quibus eum laudare jubemur, dicens Scriptura : *Laudate Dominum in sanctis ejus* (*Psalm. cl. 1*), idcirco, o beate Geralde, quales possumus referimus illi pro te. Laudantes eum quod elegit te, et quod justificavit te; quod misericordiam suam mirificavit in te, quod per vias rectas deduxit te, quod fructum tui operis inveniri feci ipse, et postremo, quod usque in senectam et senium non dereliquit te, et quod maius est, quia inter filios Dei computavit te, et insuper in oculis omnium glorificat te. At vero quia sanctos decet laudatio, ad laudem illius laudamus etiam te, quia scilicet iuxta Jeremiam, jugum Christi ab adolescentia portasti, quia gratiam vocationis ejus non recepisti [*f. sprevisti*], quia commutationem pro anima tua non dedisti, quia salutem ejus in vacuum non acceperisti, quia intima tua, quæ de amore Christi conceperas, non projecisti, quia tentationis tempore non recessisti, quia in externa præsentis vita gaudia te non effudisti, quia bonum faciendo non defecisti. Verumtamen tu, Domine Deus, tu per ipsum nostræ præsumptioni ignoscere. Nam in hac relatione excessum formidamus, quoniam id tentavimus, ad quod agendum nullatenus idonei sumus. Quia licet ille dignus sit laude, in quo tu laudaris ; nos tamen, Domine, ad hanc referendam indigni sumus, quia non est speciosa laus in ore peccatoris (*Ecclesiastes xv. 9*). Sancti ergo tui, ut scriptum est, benedicant te, et opera tua confiteantur tibi. Sed ouoniam imperfe-

(118) Cum igitur ex more nudatus ad lavandum. Mos et hic vetus nudandorum ac abluendorum post mortem corporum. Petrus Venerabilis lib. II Mirac., cap. 23, ubi de exsequiis et tumulatione Matthai Albanensis episcopi : « Fertur statim justi corpus a devotis viris in claustrum monachorum, et Cluniacensi more psalmodia undique decantatur. Abluitur, ut se habet communis mos, et secundum quod ipse jussaserat, suo, quo nunquam a monacho carnerat, cilio prius, dehinc monachali cuculla vestitur. » Et Radulphus monachus Cluniacensis in Vita ipsius

A ctum Ecclesie vident oculi tui, et lapides terræ ejus miserebuntur, precamur ut hi, qui pro soliditate morum lapides vocantur, nobis, qui merito nostræ pravitatis terra sumus, subvenire dignentur : ut nos qui non habemus indumentum justitiae, lapides amplectamur, ut eorum meritis nostram nuditatem contegere possimus. Hic ergo famulus tuus affectum miserendi, quem eidem charitas tua inviceravit, in nos dirigat, et de illa sempiterna Capitolii curia, qua jam inter consules et celi residet, in hac convalle lacrymarum quam evasit pie respiciat; singulorum preces exaudiat, omniumque necessitates apud te expeditat, præstante Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui tecum, cum Spiritu sancto, vivit et gloriatur Deus, per infinita saecula saeculorum. Amen.

B IX. Velociter sane, sicut de excellenti persona fieri solet, transitus ejus circumquaque personouit. Cum quidem incredibilis hominum multitudo mox undique secus irruere coepit, examina nobilium virorum, innumera catervæ pagensium atque egenorum, plures monachi, et agmina sacerdotum. Quem universi germano quodam et dulcissimo affectu plangebant, et nescio quo divino instinctu compunctius atque suavius eum lugebant : ob hoc videbilet quod illum Deo placuisse non ignorabant.

(118) X. Cum igitur esset ex more nudatus ad lavandum, Ragambertus, et alii ministri qui id agebant, manus utrasque pectori ejus applicerunt, cum subito dextrum brachium ipsius extensem est, et ita genitalibus membris manus ejus applicata, ut eadem membra sub volam concluderet. Quod illi quidem casu contigisse putantes, manum ipsam ad pectus denuo infixerunt. Sed iterum, sicut prius, extensa est, et ad sexum contingendum sese aptavit. At illi stupere jam cooperunt, sed rem diligenter scire volentes, adhuc tertio brachium reflectunt, manumque super pectus ad alteram reducunt. Quæ protinus summa velocitate predicta membra, sicut prius repetiti, et obtexit. Polinctorum autem admiratione simul et pavore perculti, jam tunc animadverterunt, quod hoc absque vi divina nullatenus accidisset. Fortassis enim per hoc celitus monstrabatur, quod ad castitatis pudorem conservandum semper illa caro vivens verecundata fit. Corpusculum itaque festinanter operuerunt. Postea vero quam indumentum accepit, nullatenus uspiam sese manus illa extendit.

XI. Sui autem, quamplorim comitantibus turbis, corpus illud sanctum ad Aureliacum, sicut ipse jusserrat, detulerunt, et in aristonem lapidem, (119) ad Petri Venerabilis : « Defertur sancti Patris corpus ad locum ubi corpora mortuorum lavabantur : et ibi vestimentis nudatus, glorificati boni gratia cunctis videntibus et stupentibus apparebat. »

(119) Ad sinistram basilice ipsius iuxta aram S. Petri, Chronicon Lemovicense : « Sanctus Geraldus obiit, et in monasterio Aureliacensi, quod in honore sancti Petri ædificaverat, sepelitur. » Et Chronolog. abbatum sancti Martialis : « Sepulcus in monasterio Petri apostoli, quo ipse edificaverat. »

sinistram scilicet basilicæ ipsius collocaverunt, juxta aram sancti Petri, ita ut sepulcrum ejus habeatur in dextro, et ipsum nihilominus in dextrorum. Sed jam libellum hunc terminemus, ne forte cum rusticitate, tum etiam prolixitate displiceat. Si quid autem in eo lectorem oblectaverit, meritis domni Geraldii præstatum censeat. Hoc vero quod displicerit, inertiae meæ deputabit, tamen miserendi occasionem reperiet. Et ob id suppliciter obsecro, et considerans quod hoc agere jussus præsumpsi, mihi a judice cordium deprecetur.

XII. Beato quidem Geraldio satis sufficerat, quod ille testis fidelis, qui in cœlis est, et cui semper placere studuit, hunc apud se in illa paradisiaca regione remunerat; sed tamen quanta sit gloria, quam intus possidet, isdem testis Christus foris manifestare dignatur. Scriptum namque est, quia Deus instaurat testes suos contra nos. Quisquis enim præcepta illius custodit, testis ejus contra nos est, quod possumus quidem servare eadem præcepta sicut ille, sed nolumus. Nam ut de meis similibus dicam, cuncta jam piorum dicta legere fastidimus, exempla quoque imitari negligimus, cum tamen aut otiosis, aut sæcularibus verbis infatigabiliter

A occupemur. Sed hoc agentes, de illis nos probamus esse, quos apostolica vox notat, dicens: *A veritate auditum avertent, ad fabulas autem convertentur (II Tim. iv, 4).* Ad hanc ergo inertiam vel cætera portenta vitiiorum, aliquatenus reprimendam, dispository sacerdorum Christus, hunc testem suum contra nos instaurat, quem et multis miraculis coram illustrat, ut quia oculos ad consideranda, ut dictum est, piorum exempla clausimus, vel ad splendorem hujus hominis, tanquam de prope coruscantem respiciamus. Si quidem ille divina præcepta nostro tempore custodivit. Sed quia mortuus cito recedit a corde, protinus hoc oblivioni tradimus, et non recognitantes mercedem, quæ sanctis ejus operibus restat, ad hæc imitanda male torpescimus. Ob B hoc itaque miracula, quæ forte ad tempus sunt, operari dignatur, quatenus vel sic gloriam quam intus habet, intelligamus, et ad opera quibus ad eamdem gloriam provectus est, tanquam recente edita mentis aciem intendamus, et ac hæc imitanda convalescere studeamus. Sed jam de iisdem miraculis qua rationi congruerint, Deo juvante, referamus.

LIBER QUARTUS.

I. Dominica igitur post transitum ejus insecura, C multis, ut diximus, comitantibus turbis, ad Aureliacum delatus est. Cum igitur psalleantium chorii circa feretrum pernoctarent, quidam vir nobilis nomine Gibbo, filiam, quam caducus morbus obseverat, subitus eodem feretro collocavit, quæ poste nihil infirmitatis illius passa est. Jam quippe matrifamilias existit, et ipsa virtutis hujus testimonium seipsam incolumem præfert.

II. Quidam homo nomine Grimaldus in villa manens, per somnium vidit quod operculum sarcophagi ejus avellere conaretur. Qui ex parte factus, a cubitis et deinceps, brachia cum manibus ita repetit aresfacta, ut nihil ex his operari posset. Sic per quindecim ferme dies manens debilitatus, ad sepulcrum supplicaturus venit, ac protinus sanitatem recepit.

III. Ancillâ ejusdam viri Lamberti lunatica per somnium monita est, ut ad ejus sepulcrum supplicatura veniret. Quod illa domino suo indicavit. Ille vero timens ne illusio et ridiculum esset, si visionem virtutis effectus minime sequeretur, prohibuit eam. Illa dehinc secundo, ac tertio nihilominus per visionem monita, prædictum dominum suum rogabat, ut eam illuc ire permitteret. Quid ille jam concessit. Igitur ergo mulier, et ante sepulcrum vigilans, pleniter sana recessit.

IV. Interea plateola quedam herbida, in modum rotæ per gyrum rotundâ, ante cryptam apparuit.

Quæ cum esset herbis referta, per gyrum tamen tellus nuda et pulvrestis erat. Hi ergo qui per cœmeterium transibant, cum vidissent plateolam illam, et sulcum pulvereum, qui hanc ambiebat, mirabantur, scientes quod nec homo, nec bestia calcando sulcum illum detriverit. Aliquando vero permanxit, et postea disparuit. Sequenti autem æstate similiter ibidem visa est, sed multo jam latior. Habebat autem lembum circa se detritum, ut prius, et pulvereum. Tertia itidem æstate rotæ rotæ similiter herbida, et quasi calle pulvreo circumcineta apparuit, sed multo jam diffusior. Ac deinceps per annos plures in antea se paulatim spargens, extendi videbatur. Qui vero causam diligentius retractabant, prodigium aliquod esse credebant, conjicentes quod rotæ viridis famam beati Geraldii viriditatem virtutis plenam fortasse figuraverit. Quæ fama per populos, qui ariditate bonorum operum steriles sunt, quos pulvereus circulus significaret, subinde se spargit et illos exemplo suo quasi fecundat; dum pro ejus amore gratam peregrinationem et laborem suscipiunt, dum et munera offerunt, et nonnulli melioratis moribus redeunt: sicut rotæ illæ in antea se extendens ariditatē pulvrei circuli ex parte replebat. Utrum vero hoc significaverit, rerum dispository novit. Certum est tamen quod nihil in terra sine causa sit.

V. Quidam bonæ opinionis clericus civitate Rotenensis degit. Illic, si somnio fides alkibenda est, vi-

sionem vidit ita continentem : Erat quasi altus locus, ubi splendor ingens fulgebat. Ad quem splendorem per quatuor gradus ascendebatur. Ante primum vero gradum erat quasi antepodium de ferro. Secundus gradus habebat antepodium æreum. Tertius argenteum. Quartus aureum. In primo itaque gradu vidit advenire duos viros splendidissimos vultu et habitu. Quos alii duo sequebantur, qui inter se tertium per manus dueabant. Dictum est autem clericu qui hoc videbat, quod illi duo primi essent sanctus Paulus, et sanctus Martialis : alii duo qui sequebantur, sanctus Petrus et sanctus Andreas. Si quidem tertium quem dueabant, sanctum esse Geraldum. Quem scilicet clericus ille in hac vita manentem minime cognovit. Sed dum postea referret, quali eum statuta, vel facie vidisset, illi, qui eum noverant, speciem recognoverunt. Cum ergo venissent ad primum gradum, psallebant quasi psalmum. Post quem sanctus Petrus collectam dixit. Quam completam, responderunt : Amen. Ita fecerunt secundo, tertio, atque quarto. Cæteris autem stantibus, beatus Petrus usque ad locum prædicti splendoris pertinet. Et prostratus in terra, aliquantis per adorans, jacuit. Tunc surrexit, et usque tertio se prostravit. Deinde vox quasi de illo splendore respondens, requiri quid vellet. At ille : Domine, inquit, pro servo tuo Geraldo misericordiam tuam deprecor. Et tunc nescio quis, veluti codicem tenens, quasi vitam illius recitat. Cumque aliquandiu legeret, hoc tantummodo clericus intelligere valuit : Qui potuit transgredi, et non est transgressus; et facere mala, et non fecit (Eccli. xxxi, 10). Tunc ad eum vox : Fac, inquit, de eo quod vis. Et protulit quasi sceptrum dans illi, per quod haberet potestatem exaltandi eum. Clericus vero vocem dantis audivit, sed non nisi sceptrum vidit. Tum vero beatus Petrus ad eos, qui se exspectabant, gauiens rediit. Sane ad locum, ubi stabant, apparuit quasi clivosus ascensus in cœlum usque porrectus. Beatus autem Petrus dilectum Dei Geraldum manu tenens, et per gradus illos ascendere incipiens, excelsa voce, Te Deum laudamus, exclamavit. Et ita psallentes cœlum cum eo petierunt. Siquidem hanc secutum est visibiliter aliud de ejus sepulcro signum.

VI. Septimo postquam migraverat anno, sarcophagus, qui usque medium cooperculi terra constata, calcibus fuerat contextus, sensim eminere super eamdem terram cœpit. Nec tamen terra, qua erat in gyro, aut elevari, aut deprimi visa est. Incole tamen needum hoc animadvertebant. Cum in terrea quidam clericus de Lemovicensi pago veniens, interrogabat monachos, utrum sarcophagus domini

(120) *Cum fædus aut aliquod grande juramentum. Super sanctorum reliquias amicitiam, fidelitatem, innocentiam, sive quidvis aliud jurare frequentissimum apud antiquos. Aymoinus lib. iv, cap. 64 : « Fidelitatemque tam ipsi regi Pippino, quam filii ejus Carolo et Carlomanno jurejurando supra corpus sancti Dionysii promisit. » Appendix ad Gregorium Turon. cap. 54 : « Godinus jussu Clotarii præcipua loca sanctorum, domini Medardi Suessionas et*

A Geraldii sursum adhuc emersisset. Et subiunxit quod admonitus per somnum fuerit, ut ad ejus tumulum veniret, quoniam ejus sarcophagus jam apparere ceperisset. Tum vero monachi cum ipso pergentes ad tumulum, et linteum desuper ebellentes, ita reperrunt, ut clericus dormiens viderat. Et tunc quidem aliquantulum eminebat. Jam vero non parum altior videtur. Quisquis autem hoc dignoscit, virtutem aliquam esse divinam ignorare nequit. Ex hoc igitur miracula crebro fieri cœperunt.

VII. Circumcisiois Dominicæ solemnis adveniat, cum vassus quidam nomine Adradus focum caragiorum tota nocte in domo sua fieri præcepit. Intempsa autem ipsius noctis hora, dæmones super focum custodes irruerunt. Quibus ita damnati sunt, ut unum occiderent, alterum, debilitatis membris corporea salute privarent. Qui postea mendicando vitam exigens, ad Aureliacum deportatus est. Quo dum per aliquot dies victaret, quidam violenti homines presumptionem faciebant contra potestatem loci ipsius. Quia de causa monachi signa sonare, atque litanis insistere cœperunt. Tunc ille contractus supplicabat, ut hi, qui circumstabant, hunc ad sepulcrum domini Geraldii deferrent. Quod cum illi fecissent, orabat ut sibi subvenire dignaretur. Qui post modicum sanus surrexit, et redintegratis membris, omnibus denno in momento convalluit. Ex hoc iam cœperunt miracula subinde patrari virtutumque ejus opinio certius atque diffusius resonare. De quibus si forte quis dubitet, quoniam sapientis eadem in infirmis repetuntur, potest via probare, per quod præteriorum fides sumat. Quæ autem in iis qui variis langoribus opprimuntur, divina dignatio sceptus iterare dignatur, hoc propter prolixitatem prætermisimus. Quædam tamen ad gloriam ejusdem beati viri commendandam perstrinximus, ne inconsulte ea translisse videamur.

VIII. Constat autem quod idem sanctus vir, dum adiverret, multas sanctorum reliquias ad Aureliacum advexit. Quippe, ut superius dictum est, istius causa studiosissimus fuerit, et ad impetrandum quod vellet, non parvam gratiam a Deo habuerit. Inter cætera denique sanctorum chymilia, que illuc habentur, est quoddam lignum Domini, cui talis virtus inesse frequenti experimento dignoscitur, D ut si quis illud equitando portet, equus in brevi moriatur; aut si perjurium forte quis fecerit, empitilescus [epilepticus] fiet. Non pauci etenim jam propter hoc peccatum caduci facti sunt. Incole autem regionis illius mores valde ferinos habere solebant, sed aliquantulum exemplo vel reverentia sancti hominis esse mitiores videntur. (120) Cum

domini Dionysii Parisios ea præventione sacramenta daturus adduceretur, ut semper deberet Clotario esse fidelis. » Et postea : « Chramnulfus, unus ex proceribus, et Valdebertus domesticus dixerunt ad Godinum, ut Aurelianis in ecclesia S. Aniani, et Turonis ad limina S. Martini ipsum sacramentum adhuc impleturus adiret. » Videodus ipse Gregorius Turon. lib. iv Histor., cap. 46; lib. v, cap. 23, et lib. i Miracul., cap. 54.

autem fœdus, aut aliquod grande juramentum jure decernunt, per quemlibet monachum, aut' clericum, qui tamen pedester incedat, deferri sibi faciunt.

IX. Quidam sane de beati Geraldii gloria temere disputantes asserunt, quod ista curationum gratia, non meritis ejus, sed istarum virtutibus reliquiarum conferatur. At nos causam diligentius considerantes, id credimus, quod ita per sancta illa pignora sanitatum beneficia tribuuntur, ut virtus quoque beati Geraldii cooperatrix non negetur. Nam hoc ipsa qualitas accidentium rerum credi suadet, quoniam ipse solet infirmis per visum apparere, et maxime ante ejus tumulum sanitatis beneficium conferre. Ut est de filio Joannis videlicet Arvennensis [Arvernensis] vicecomitis, quem mutum et surdum, una manu contractum ibidem detulit. Ante sepulcrum namque prosternens sese in orationem dedit. Nocte jam mediante, sanguis ab ejus auribus erupit, manus illius directa est, quam circa collum patris sanam expandit, et primam vocem emitens, panem ab eo quiesvit. At ille gratias agens pro filio, totam ecclesiam clamore complevit, et quedam sui juris alodium ad sanctum sepulcrum tradidit. Sane de isto nominatim commemoramus, pro eo quod miraculum in excellenti persona patratum, ad multorum notitiam pervenit. Dissimilia autem vel diversa alterius generis, primo quidem ab incolis notabantur, sed cum numerus immensus cresceret, omissa est cura numerandi.

X. In Aureliaco oppido ante fores ecclesie erat epistilium, ex quo ille ascendere equum solebat. Quod videlicet cum infirmi ob' ejus amorem desculantur, solent recipere sanitatem. Ob quam etiam causam nunc est ab incolis intra ecclesiam transpositum, et in modum altaris palla cooperatum. Non longe ab oppido quod rustici Mulsedonum dicunt, praedictus vir Dei casam habuerat. Porro oppidanii mutuo condixerunt, ut mensam ejus, quæ in predicta casa adhuc erat, sibi ad reficiendum deferrent. Quod et fecerunt. Casu vero ad frontem ejusdem domus, hinc portitorum projecerunt. Cum super eam quidam, veniente meridie, dormire vellet, subito cæcus et amens effectus est. Deinde cum etiam canis eamdem mensam calcaret, omnibus membris statim diriguit. Necrum tamen illis advertentibus quidnam esset, aliis iidem super hanc se projecit, sed et ipse protinus cæcatus est. Tandem intelligentes, quin ob tabulam sancti viri frequenti ejus refectione consecratam ista pertulerint; hanc ad Ecclesiam beati Martini que prope est, linteo contectam deportaverunt. Quæ nunc usque domatis ibidem suspensa comparet. Ad aliam ejus mensam quæ erat in villa Vaxia, quidam presbyter cum vicinis ad convivium venerat. Cumque sicut fieri solet, inter

(121) *Rainaldus.* Nepos sancti Geraldii, de quo nos supra. Quod et ipse sanctus Odo statim post indicat his verbis: « Et quamvis sanguine esset san-

A epulas gannirent, et verba ridicula vicissim immiscerent, subito pavor ingens ita omnes perculit, ut statim intermitentes securritatem, ad alium locum comesuri secederent. Mensam vero deportaverunt ad illud oratorium, quod factum est in quadam loco, ubi fererum portatores deposuerunt, ad mutandum pallium. Quo videlicet loco pecora circumquaque vagantia, cum forte spatiolum illud ubi fererum, sicut diximus, positum fuerat, pascendo contigissent, protinus tormentari incipiebant, et nonnulla moriebantur. Incole vero per id quod animalibus acciderat, causam intelligentes, ibidem prædictum oratorium construxerunt. Quo dehinc certum est, quod plerique infirmi sanitatem sunt adepti. Præterea mirum quiddam et pene incredibile contingit, nisi quia usu probatur. Nam fonticula ex tunc in eodem loco subbullit, quæ viantibus ad potum sufficiat.

XI. (121) Rainaldus, quem vir Domini suspectum habens, juramento, sicut superius dictum est, adhuc vivens constringerat, illius juramento fidem rupit, et familiæ, quam cœnobio delegaverat, nimis erat cum suis infestus. Singuli autem, inter predationes, quas patiebantur, nomen domini Geraldii in clamare solebant. Quadam autem nocte visum est ipsi Rainaldo, quod virum Dei sibi astantem cerneret. Qui cum juramenti fidem ab eo requireret, simul admonuit, ut familiam vexare de cetero cessaret. Excitatus ille indicavit conjugi visionem. Quem et illa suadebat, ut vel communitus juramentum servaret. C Et ille compunctus ad horam suis idem retulit, præcipiens, sed ignaviter, ut familiam non inquietarent. Sed illi post paululum ad consuetam rapacitatem redierunt. Nec Rainaldus obsistebat, quia pronus erat ad malum. Et quamvis sanguine esset sancto viro propinquus, tamen ab ejus pietate longe erat alienus. Tum itidem sanctus vir eidem minans apparuit, et quæ bona sibi fecisset, pro quibus ille mala reddebat, furibundus exprobravit, atque persecutiens eum in capite, et vicino mortem sibi secutaram comminatus est.

XII. In provincia, quæ Alamannia vocatur, nobilis homo erat obsessus a dæmonibus. Parentes vero, et milites sui per multa pignora sanctorum ducebant eum, ut saltem per eorum intercessionem divina gratia liberasset. Sed distributor omnium bonorum, qui electum suum glorificare dispositus hanc virtutem ei reservavit. Nomen vero beati viri in ipsa provincia necrum auditum erat. Prædicti autem parentes dum eum ducerent ante corpora sanctorum, dæmones xp̄ius clamabant, de ejus corpore se minime exire, nisi per intercessionem beati Geraldii. Tum iidem parentes dæmoniaci hoc illucque discurrebant, si vel provinciam audissent, in qua beatus Geraldus esset. Et nescio aut Romei, aut quilibet peregrinus indicavit eis provinciam et viro propinquus, tamen ab ejus pietate longe era' alienus. »

et locum. Qui festine ad Aureliacum venerunt. A tute? Qui mox cecidit in terram, et evomuit eos una cum sanguine. Ex illa hora, et deinceps, incolumiis mansit.

VITÆ SANCTI GERALDI COMPENDIUM.

(Apud Mabill. Acta SS. ord. S. Bened., sec. v, pag. 6.)

1. Geraldus in Ordinem S. Benedicti munificus. — Etsi vitam monasticam Geraldus nunquam amplexus sit, tanta tamen ei debet, cui plurimum semper adductus fuit, religio Benedictina, ut inter ordinis nostri sanctos viros locum merito obtineat. Illius acta ab Odone Cluniaciensi abbatte quatuor libris conscripta hic representare non est necessarium, tum quia in Bibliotheca Cluniaciensi jam edita ac notis illustrata sint; tum quod ea quæ ad res monasticas pertinent, inde delibare ac colligere sufficiat. Præter hæc autem Geraldii gesta, quorum auctor Odo fuit, alia insuper ex codicibus manuscriptis Compendiensi et Conchensi nanci sumus breviora, que cum nihil ab Odonis fetu diversum habeant, illa etiam omittere satius duximus, quam scriptoribus inutilibus tomum hunc onerare. Id unum monuisse satis fuerit, duo ultima capita Vitæ sancti Geraldii ab Odone composite, que in Bibliotheca Cluniaciensi desiderantur, ex codice ms. Cisterciensi per bonæ memorie Joannem Lannoyum Cisterciensem monachum ad nos transmissa esse, quibus, absque auctoris nomine, annectūtur sermo in laudem beati Geraldii exaratus, et in octo lectio-nes, ut ad matutinum legi solent, diuīsus.

2. Ejus genus et aetas. — Geraldus genus ex alto regnum sanguine per Caesarium Arelatensem episcopum et Aedium abbatem deducit Odo Cluniaciensis; alii per Mathildem filiam Pippini Aquitanie regis, quam Mathildem Geraldii aviam fuisse putant. Ut ut sit, patre Geraldio Auriliaci comite (sic comites quandoque vocabant toparchs illustris) matre Adaltrude, clarissimis ac ditissimis parentibus, Geraldum natum constat, et quidem anno Christi 855, ut colligatur ex Ademaro Cabanensi in abbatis sancti Martialis Lemovicensis: quo eodem anno idem chronographus Belli Loci cœnobium a Radulfo Burcensi episcopo erectum, ac clericos sancti Martialis ex canonici monachos omnes effectos fuisse commemorat.

3. Charitas in pauperes, jejunia. — Traditam a parentibus piam institutionem summis semper virtutibus Geraldus excoluit. Hinc pro sua in pauperes charitate, « semper sedilia iis coram se parabantur, et aliquoties mense apponabantur, ut per seipsum videleret quid vel quantum ad refectiōnēm eis daretur. Nullus vero unquam ab ostio sine datu elemosynæ excludebatur. Quin ministri procurabant, ut ad manū semper haberet ferula, qua ipse eis daret. Potus quoque afferebatur, quem inspectum ac pre-gustatum transmittebat, ut ipsi primo biberent. Quibus et sui panis medietatem dabat, in his utique Christum se suscipere credens. » Dumque tanta sollicitudine egenis necessaria subministrare satagebat, ipse « tribus feriis in hebdomada, ex omni tempore quod abstinentia dicatum est, a carnis abstinebat. Si tamen in iisdem feriis festivitas annualis evenisset, abstinentiam ita solvebat, ut in qualibet abso-

B luta feria, ad vicem illius quam solverat, itidem abstinenter, cum et unum pauperem extra solitos, obtentu illius festivitatē refriceret. Sin vero jejunium die Dominica evenisset, nequaquam illud solvebat, nec sub hac occasione præteribat, sed præcedenti sabato jejunii solemnitatem persolvebat. » Hanc consuetudinem adeo religiosam, Dominice jejunium in diem præcedentem transponendi, a singularitatis notia defendit hic sanctus Odo: nec dubium quin ejus observantia a Geraldō aliisque sancti viris invicta, institutioni que hodieque viget, occasionem dederit.

4. Vestimenta modestia. — Charitatem in pauperes fovebat augebatque paupertatis amor ac elegantioris cultus contemptus. « Vestibus laneis aut lineis, inquit Odo, nou isto modo, quo nunc a filiis Belial præsumptum et exocgitatum est, sed antiquo more semper usus est, ita duntaxat confectis, ut nec affectatam pompa redolerent, nec plebeia rusticitate notarentur: sericatis vero vel pretiosis nec obtentu cujuslibet festivitatē, nec alicuius praesentia marchionis plus solito se comere statuit. » Nec tamen (quod mireris) Christiana hæc modestia viri Bei auctoritatem aliquando immixuit. Quin « apud omnines qui eum noverant, tantam reverentiam obtinebat, ut quisquis eum lessisset, quasi sacrilegium fecisset, non sibi in prosperum edere certus esset. » Hoc ipsum expertus est Adelelmus comes, ea tempestate potentissimus, qui incassum tentata Auriliacensis castri obsidione, quod « mōrōe cor justi affecisset, letatus nequaquam redire permisus, post quartumdecimum diem tam terribiliter obiit, ut omne, ubi jaceret, turbo vehementissime discooperiret. »

5. Castitatis amor. — Geraldus amicitiam, imo et affinitatem ambiere clarissimi quique principes, quos inter « Guillelmus dux Aquitanorum » (ut narrat Ademarus in Chronico ad annum 910) cum non habet prolem, et sororem suam in matrimonio desideraret sancto Geraldū conjugere, nullatenus quivit. Quippe calibem vitam Geraldus ducens, cum semper ad copulam suaderetur amore filiorum, respondit: *Utile est sine filiis mori, quam relinquere malos heredes.* Ex hoc castitatis amore natum est summum vite monasticae desiderium, quod vita genus licet variis impedientibus causis non suscepit, sic tamen semper animo prosecutus est, ut « si votum illius inspicias, monasticae professionis fidem Christo per devotionem servaverit. » Precipua ex his causis una erat, rarias proborum per id tempus monachorum. Nam « cum esset providus, considerans quia professores sublimis propositi, dum seculi amore corrumpuntur, gravius ab alto ruunt, satius aestinavit sic stare in habitu seculari, quam absque probatis cooperatoribus rem tam arduam attentare. »

6. Auriliaci fundatio. — « Postquam divino cultui sese mancipavit per omnia, ut sua quoque Domino

consecraret, Romam profectus est, et Auriliacum insigne prædium beato Petro apostolorum principi, facto solemniter testamento delegavit, cum tantis videlicet appendicis, quæ monachis quos ibidem congregare disposuerat, ad onne stipendum sufficere possent: censum quoque delegavit qui ad urnam beati Petri annuatim redderetur. » Est autem Auriliacus (Aurillæ) oppidum, seu (ut loquitur sanctus Odo) *castrum*, apud Arvernos situm, quod quandam ad Claronmontanam, nunc vero ad sancti Flori diœcesim pertinet, ubi celebre a Geraldio erectum est ejusdem nominis cœnobium. Eius originem ad annum 894 in singulari sua de die et anno obitus et nativitatis ejusdem Geraldii dissertatione revocat vir doctus *Egidius Laccarius* societas Jesu, probabili ratione. Cum enim Geraldus privilegium a Carolo Simplice anno regni ejus vii, hoc est Christi 899, (secundum calculum Transligeranorum, qui Caroli annos ab ejus redintegratione numerabant) obtinuerit, atque hoc privilegio bona Auriliacensi cœnobio attributa, Adelgarus ejusdem loci abbatis ac monachorum precibus confirmantur; consequens est hoc monasterium jam ab aliquot annis ædificatum, et a monachis exultum ante fuisse.

7. S. Geraldii testamentum. — Sancti Geraldii testamentum, cuius meminit supra sanctus Olo, quodque Auriliacensis cœnobii primarium instrumentum est, edidit in notis ad Bibliothecam Cluniacensem Andreas Chesnus; tametsi hic auctor subdubitat an idem prorsus sit hoc testamentum cum illo quod laudat sanctus Odo in Vita Geraldii, propterea quod census ad urnam beati Petri annuatim delegati nulla in illo mentio fiat. Et certe confirmatione Geraldii testamenti a Carolo rege anno regni ejus vii facta satis probat de eo non posse intelligi, quod anno tantum regni ejus xvii, quam referatur, conditum est. Unde facile crediderim Geraldum paucis ante obitum diebus testamentum prius a se conscriptum altero posteriori, ut sepe factum legimus, comprobasse et ampliasse, quod innuit, ni fallor, hæc Odonis verba: « Spatio quo supervixit, summopere curavit ut omnes ad se pertinentes in pace dimitteret, ne forte litis occasio posset inter eos oriri. Prædia vel mancipia que beato Petro non delegaverat, inter quosdam propinquos ac milites, vel certe servitoribus dimisit, nonnullis tamen eo tenore, quo xi postquam obiissent, ad Auriliacum redissent. » Quæ conditions totidem fere verbis in Geraldii testamento apud Chesnium reperiuntur.

8. A regibus confirmatum. — Auriliacensis cœnobii erectionem suo diplome ratam habuit Carolus Simplex, quod diploma cum altero Ludovici Junioris ipsum recognoscens et codice manuscripto Cantoñensi eruit Stephanotius noster: que duo, quia in rem nostram faciunt, hic exhibere visum est. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Karolus divina propitiante clementia rex. Si erga loca sanctorum, divinis cultibus mancipata, beneficia opportuna largimur, premium apud Deum nobis aeternæ remunerationis non diffidimus rependi. Idcirco notum esse volumus sanctæ Dei Ecclesiæ fideliibus et nostris, tam presentibus quam futuri, quia quidam illustrer vir ac dilectus comes Geraldus presentiae meæ sublimitatis suos dirigens legatos atque monachos, humilissimis precibus per eos nostram deprecatus est celsitudinem, ut suum monasterium, quod est in pago Arverno situm, cognomen Aureliacus, in honore apostolorum principis Petri et beati Clementis fundatum, ubi praest abbas Adelgarus una cum norina monachorum ibidem Deo famulantum, et res eidem monasterio, quas idem abbas et monachi, et ipse, rector et fundator ejusdem loci Geraldus tenuit, hoc est ecclesia sancti Petri in Exiteusi, et Glino, et Curtiniaco, cum eccl sia sancti Cyrici, cum mansio et servis, de qua ipsi monachi potestati sancti Petri Pictensis persolvant v solidos annis singulis, et Magrino in Condacense, et vineas per loca

A a Deum timentibus ibidem traditas, sive mansa vel omnia ad jam dictum locum pertinentia, tam in rebus, quam in mancipsis, sub immunitatis nostræ tuitione suscipere dignaremur. Cujus petitionem rectam esse cognoscentes, animæque nostræ salutem nihilominus perpendentes, libenter ei assensum prebuius, et hanc nostram auctoritatem erga prædictum monasterium vel rectores illius sub plenissima immunitatis nostræ defensione fieri decrevimus, per quam precipimus atque jubemus, ut ipse abbas et monachi ibi degentes sine ullius judicis potestate, nisi ipsius Geraldii et sororis suæ (Avigernæ) sub nostro mundeburdo securi permaneant: et nullus iudex publicus, vel quislibet ex judicaria potestate, in ecclesiis, aut loca, vel agros, seu reliquias possessiones præfati cœnobii, quas moderno tempore in quibuslibet pagis vel territoriis infra dictiorem regni nostri juste et legaliter possident, vel quæ deinceps in jure ipsius sancti loci divina pietas augeri voluerit, ad causas audiendas vel frena exigenda, aut mansionaticos vel paratas facienda, aut fidejussores tollendo, seu homines ipsius monasterii tam ingenuos, quam alios super terram ipsius commanentes distingundo, nec ullas redhibitiones aut illicitas occasiones requirendas, nostris futurisque temporibus ingredi audeat, vel ea quæ supra nemorata sunt, penitus exigere presumat: sed licet præfatio abbati ejusque successoribus ac monachis res supra dicti monasterii sub nostræ immunitatis tuitione quieto ordine possidere, quatenus ipsi servis Dei ibidem Domino famulantibus pro nobis ac regni nostri statu omnipotentis Dei misericordiam exorare delectet jugis precibus. Ut autem hujus immunitatis atque confirmationis nostræ auctoritas maiorem in Dei nomine obtineat vigorem, manu propria sub firmitate, et annuli nostri impressione sigillari jussimus. Signum Karoli gloriissimi regis. Hiericus notarius ad vicem Folconis archiepiscopi recognovit et subscripsit. Willerus comes ambasavit. Datum iv Nonas Julii, in dictione 2, anno 7, regnante Karolo serenissimo rege. Actum apud Liturnum in Dei nomine feliciter, amen. »

Ludovicus VII diploma sic habet: « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, amen. Iludovicus divina propitiante clementia Francorum rex. Si erga loca sanctorum divinis cultibus mancipata beneficia opportuna largimur, premium nobis apud Deum aeternæ remunerationis non diffidimus rependi. Idcirco notum esse volumus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus universis, tam presentibus quam futuri, quod cum es. enus in Arverno in obsidione apud Nonedam castellum (Nonette le Beau), allatum est nobis in presentia nostri privilegium Karoli predecessoris nostri, quod multa veneratione et auctoritate dignum testimavimus, et ad instantiam precum Petri abbatis de Aureliaco, consilio familiarium nostrorum inherentes, quidquid in privilegio illo continebatur, et ecclesiæ de Aureliaco testimonio privilegij prædicti indultum fuerat in feudi et possessionibus universis, et omnibus que ad ius ecclesiæ ipsius pertinet, sive in his quæ ipsa ecclesia justæ et rationabiliter adipisci poterit, confirmavimus, et impressione nostri nominis muniri fecimus. Adsumus etiam et omnino inhibemus, ne aliquis in regno nostro aliquod adedium, quod in damnum esse possit aliquo modo ecclesiæ præfate, aliqua occasione facere, vel ipsius iuri aut possessiones auferre presumat; sed licet prenominato abbati ejusque successoribus et monachis possessiones ipsius monasterii modis quibuscumque poterit meliorare, et sub nostræ immunitatis tuitione quieto ordine possidere: quatenus ipsis servis ibidem Deo famulantibus pro nobis ac regni nostri statu omnipotentis Dei misericordiam jugibus precibus exorare delectet. Quod ut ratum in posterum habeatur, annuli nostri impressione confirmari præcepimus. Actum publice apud Nonedam anno ab incarnatione Domini 1169, astan-

tibus in palatio nostro quorum nomina et signa subscripta sunt. S. comitis nostri Theobaldi dapiferi nostri secretarii. Signum Matthaei camerarii. S. Guidonis buticularii. S. Radulfi constabularii. Data P. B. per manum Hugonis cancellarii et episcopi Suessionensis.

9. *Monachi Auriliacenses ex Vabrensi cœnobio, educuti. — Abbes Auriliacenses.* — Constructo Auriliaci monasterio, et animo semper volvebat Geraldus qualiter posset reperi monachos qui benerem essent, et locum sub regulari proposito incollerem potuerint. Sed cum reperiendi raritas difficultatem intulisset, anxiebatur ille, et quidnam faceret nesciebat. Tum vero nobiles quosdam pueros ad Vabrense cœnobium, (quod iunc non ita pridem a Raimundo comite Tolosano adjudicatum erat apud Ruthenos, ut inferius videbimus) direxit, ut scilicet apud illam fraternitatem sub norma regulari iudeo pueri imbuierentur. Porro cum iudeo pueri reverti juberentur, quia magistri defuerunt, mox pueri militia resoluti, rigorem disciplinae negligenterunt, et ita contigit ut res ad effectum non veniret. Unum tamen eorum necessitate compulsa ceteris praefecit: sed cum ille dissolute viveret, vir Domini vehementer afficiebatur, quia illum corrigere non valebat, neque alium habere, quem loco illius subrogare posset. » An primus hic Auriliacensis abbas qui susceptum abbatis officium tam male administravit, idem sit cum Adelgario, qui in charta Caroli regis, et in abbatione Auriliacensi catalogo primus recensetur, non facile dixerim, cum nomen ejus hic reticeat sanctus Odo. Bernonem quidem Cluniacensem abbatem primum Auriliacensibus ante alios prefluisse refert Chronicum Malleacense apud Labbeum. At verso ut id verum sit, cum Adelgarium, omisso Bernone, ceteris preferat chronographus Auriliacensis in tomo II Analectorum nostrorum editus, ex quo etiam discimus Joannem ejus successorem a summo pontifice, cui charus erat, privilegium impetrasse, et ut Auriliaci cœnobium ab omni dominatione esset absolutum, nisi sancti Petri et Romanae sedis. » Ejusdem praeterea Joannis mentio est in quadam instrumento, quod in suis ad Reginonem notis edidit vir clarissimus Baluzius, in quo beati Geraldii propinquus, ac Tutelesi simul et Auriliacensi monasterio prepositus fuisse memoratur.

10. *Geraldi adepta.* — Geraldus sanctitas multis miraculis comprobata, variis etiam adverse fortunæ casibus, prædiorum direptionibus, propinquorum captivitate conficitur est. Præcipuum autem adversarium sustinuit Ademarum, qui cum Geraldum Carolo Simplici adductum in partes suas trahere ac sueditioni, ut loquitur sanctus Odo, subdere tentaret, omnem movit lapidem, ut hominem totum Christiane pietatis operibus deditum qua dolo, qua vi armisque opprimeret. Quibus egregie defunctus periculis Geraldus, cum ad optatam animæ quietem apertam sibi viam crederet, oculorum lumine repente orbatus, per septem et amplius annos ceciditatem patientissime toleravit.

11. *Pietas in morbo.* — Dissolutionem sui jam instare cognoscens, Amblardum episcopum jubet evocari, ut ejus transitum suis orationibus muniret. Per omne vero sui languoris tempus ita fatiscentes ad divinum obsequium impellebat artus, ut nec unum quidem nocturnale officium, nisi in ecclesia, patetere celebrare: missam vero unam diei competenter, et alteram pro defunctis coram positus audiret.

12. *Obitus.* — Sexta feria, diluciente die, ingravescere se sentiens, jussit ut nocturnale coram se capellani peregrinissent, episcopo cum suis in ecclesia celebrante. Cum psallentibus autem et ipse psallebat, donec post matutinale officium omnes etiam horas diei completeret. Tum vero completorium finiens, signo se crucis armavit, et subjunxit illud verbum quod ei semper familiarissimum fuit: Subvenite; sancti Dei. Hoc in

A ultimo locutus, oculos tacens clausit. Videntes vero qui aderant quod loqui cessaret, episcopum advocaverunt, sancta quoque membra illius in cilicio posuerunt: ceterisque pro exitu psallentibus, quidam de sacerdotibus missam concitus celebravit, atque sacrosanctum mysterium attulit. Cum vero quidam diceret quod iam discessisset, ille sensum adhuc retinens oculos aperuit, et hoc indicio nondum se discessisse monstravit. Tum vero Dominicum corpus, quod expectabat, sua sponte suscepit, et ita felix illa anima ad celos migravit. » Haecenus Odonis verba: que si cum superioribus conferas, annum ejus obitus non agre intelliges. Enimvero neque ante annum 909 statui, neque post annum 912 rejici potest. Primum vetant testamento tabula ab eodem Geraldio mense Septembri anni 909 condite; alterum mors Adelardi seu Amblardi episcopi Claramontensis, qui Geraldio morevit adfuit, atque mense Septembri anni 912 Arnoldum habuit successorem. B At inquires, quid impedit Geraldii mortem ad annum 910 aut insequente revocare? Odonis auctoritas. Testatur quippe Geraldum feria sexta ad celos migrasse. Atque feria haec nullo ex his, nisi anno 909, in diem 15 Octobris incidet, quo tamen die tum apud Auriliacum, tum per totam Aquitaniam ejus obitus celebratur. Non me latet chronographum Lemovicensem Geraldii diem ultimum ad annum 917 retulisse. Verum Odonis testimonium ceteris præstare debet, utpote qui a Geraldii familiaribus, ut ipse asserit, ejus acta mortemque didicerit, prout ea litteris postea mandavit.

13. *Tumulatio, translatio et cultus.* — Corpus illud sanctum, quamplurimi comitantibus turbis, ad Auriliacum, sicut ipse jusserset, sui detulerunt, et in aristone lapidem [l. aristatonem, id est honorarium decus], ad sinistram scilicet ipsius collocaverunt juxta aram sancti Petri, ita sepulcrum ejus habeatur in dextro, et ipsum nihilominus in dextrorum; » ubi cum per septem annos variis coruscasset miraculus, « sarcophagus qui usque ad medium cooperuli terra contusa calcibus fuerat contextus, sensu eminentia super eandem terram caput. » Il probata sanctitatis indicium habent veteres, ut in S. Droctovei abbatis actis saeculo I observavimus. Hinc factum ut publicus Geraldus cultus, qui hodie ei exhibetur, decreitus sit; contigitque quod longe ante uni ex familiaribus vir sanctus prædixerat, « ut maceria hujus domus frequenter angustie forent populus qui ad eam conventuri erant. » Celebris est per totam provinciam sancti Geraldii memoria, illiusque ad diem 15 Octobris mentionem faciunt recentiores martyrologi ac vetera Auriliacensi monumenta, ex quibus eundem diem ipsius natalem esse constat.

14. *Viri illustres.* — Præter eximiam popularum in sanctum Geraldum pietatem, et incredibilem uniuersique confluentum frequentiam, locum hunc sequentibus etiam temporibus celebrem effecerunt monachorum observantia doctrinæque. Jordanus Lemovicensis episcopus in concilio Bituricensi anno Christi 1051 celebrato, Auriliensem inter ceteros abbates laudat, quod « regulariter agens, lucrandis animabus potius invigilaret quam de raduis et transitoris rebus curam ageret. » At vero inter viros doctrina præstantes non ultimum sibi locum vindicat Gerberetus, ejusdem loci primum monachus, mox Rhemensis ac Ravennensis archiepiscopus, ac denique Romanus pontifex Silvester appellatus, cuius exstant epistole ad Girardum ac Raimundum Auriliacenses ab eo directæ, in quibus et grati sui animi in Auriliacenses monumenta, et in sanctum Geraldum religiosi iudicia non vulgaria apparent. Perseveravit etiam saeculo XII apud Auriliacenses eadem doctrina fama, ut colligatur ex Joanne Saresberiensi Carnutensium episcopo, qui in epistola 60 eos laudat, « quod multarum rerum peritiam et usum habent. »

45. Medio saeculo decimo quinto inclinare coepit apud Auriliacenses monastica disciplina, Stephano ultimo abbatte regulari non sine veneni suspicione sublatio, ac in locum ejus Joanne Castrensi episcopo substituto: post quem hic locus abbates deinceps commendatarios sortitus est, quorum negligentia fatiscentibus regularibus aedificiis ad Canonicos saculares tandem defecit cœnobium, Pio V mutationem hanc approbante.

16. *Vabrense monasterium.* — Quod attinet ad cœnobium Vabrense (de Vabre), ubi pueros in rebus monasticis eruditur curavit Geraldus, paulo ante id tempus, ut jam dixi, apud Rutenos (le Rouergue), ad Dordoniam (la Dordogne) fluvium conditum fuerat Rainmundo comite Tolosano, assentiente ejus uxore Berteyza. Charta primaria data est in Idus Novemb., anno xxiii Caroli regis, cognomento Calvi. Id se facere dicit: pro remedio animas sue et genitoris sui, Fulcualdi et genitricis sue Senegundis, germani quoque sui Fredelonis; atque ideo res proprietatis sue, « sitas in pago Rutenico, in vicaria Curiensi, » nempe « villam, cuius vocabulum est Vaber tradit Adalgiso abbatii suisque monachis, ad monasterium construendum in honore sancti Salvatoris et sancte Marie Dei genitricis, sive sancti Dionysii martyris, ut unam dicto loco catervam congregent monachorum, qui secundum regulam sancti Benedicti ibi deserviant, hospites recipient, pauperes recreant, et pro se fideliter orient. »

17. Hec autem tradit eo modo, ut nullus rex, vel aliqua potestas habeat licentiam ipsas res beneficiare, vel concubiriare, sive condonare, nisi tantum ut sub tuitione et immunitate regis preveniret consistat, » ei ipse Rainmundo loci tutor et defensor fiat: post suum vero obitum Bernardum, Fulcaldum, Odonem, filios suos vicissimum defensores constituit. Hac charta edita est apud Catellum lib. i de comitibus Tolosanis, pag. 69 et 70, ulii ex Agio abate Vabrensi observat Adalgismus abbatem et monachos ex cœnobio Palmato, quod Marcomanni apud Petrocorios (le Périgord) expilaverant, profugisse, atque in cognitionem venisse Rainmundi comitis, qui ad eos recipiendos Vabrense monasterium condidit, consulut Helisacaris episcopi. Haec porro conditionem Carolus Calvus anno regni sui 14 confir-

A mavit diplomate regio, quod idem Catellus ibidem referit. Observatione digna sunt Agii abbatii haec verba: « Erat igitur eo tempore monasterium in provincia Galliae. Petracorio pago, nomine Palmatis, in quo jugiter decole decem famulabantur, nihil habentes proprium, prater quod norma sancti Benedicti concedebat. Alia namque plurima erant monasteria in eadem provincia oppido diitiora: que jam fata ingruente peste, famis periculo monachorum sancti Benedicti normam negligere cœperunt, et contra illius ritum proprium habere, quod illi devitantes, nefas et illicium censebant. . . Dicebant enim et ipsi quod nullo modo forent monachi, qui in terra proprium quererent, nec scilicet propriam voluntatem, nisi tantudem proprias culpas, et proprium locum. Pauperes equidem erant in rebus, sed divites in fide: quibus præcerat abbas Adalgasius nomine, veneranda canitatis, moribus justis, alacer vultu, prosapia quidem non viti genitus, et ore eloquentissimus. Qui videns quod nullo modo illorum sevitiam propter presentem necem ferre posset, coepit lustrare, ceu bonus pastor, regiones omnes, si forte inventiret ubi ab ore sevientium suas pauperculas servare quivisset oviulas: quoniam quidem minime illi oportunum erat suo degere solo, in quo creberimas miserabiles ex dilectis suis alumnis cerneret strages. Ventum est igitur ad aures eximii marchionis Regimundi, qui illo tempore monarchie Tolosæ fungebatur officio, quod venerabilis Adalgasius abbas paganorum incursione foret una cum clientibus proprio exsulatus solo. . . Denique concideat præfatum abbatem mittere non desinens rogare visus est quatenus ad loquendum cum eo Tolosam ne pigret accedere. Sed ille extemplo ad eum pergere nequians, quoniam ab urbe Tolosa fere sexaginta milia aberat; et pro re incerta meare ad eum nolens, duos ad eum direxerit discipulos. » His consilium suum pandit Rahmundus: qui reversi, Adalga rem significant. Accessit ipse Tolosam et cœnobium Vabrense constructum est, quod postea Joannes XXII in ecclesiam cathedralem erexit, mox factam secularem. Agius abbas, præmissi fragmenti auctor, fuit postea Narbonensis archiepiscopus sub initia sæculi x. Dolemus ejus epistolam a Catello ex integro non vulgata fuisse.

VITA S. GREGORII TURONENSIS EPISCOPI

AUCTORE ODOÑE.

(Vide inter Prolegomena ad Gregorium Turonensem, Patrologiæ tom. LXXI, col. 115.)

SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS

SERMONES QUINQUE

(Ex Bibliotheca Cluniacensi et Martenio.)

SERMO PRIMUS.

IN CATHEDRA SANCTI PETRI.

Gaudete, dilectissimi, de religioso vestrae devotionis affectu, et Deo gratias ago quod in vobis pietatem Christianæ unitatis agnosco. Sicut enim ipsa frequentia vestra testatur, intelligitis diei hujus recusum ad communem letitiam pertinere et honorem celebrare totius gregis per annua festa pastoris. Nam licet universa Ecclesia Dei disiunctis sit ordinata

gratibus, ut ex diversis membris sacrati corporis subsistat integritas, omnes tamen in Christo unum sumus, nec quisquam alterius ita est divisus officio, ut non ad connexionem pertineat capitum, cuiuslibet humilitas portionis.

In unitate igitur fidei atque baptismatis, dilectissimi, indiscreta nobis societas et generalis est dignitas, secundum illud beatissimi Petri apostoli, cui iste sermo debet famulari: *Et ipsi tanquam lapides ricti superaedificamini domus spirituales, sacerdotium*

sanctum, offertes spirituales hostias, acceptabiles Deo, per Christum Dominum nostrum (I Petr. ii, 5).

Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges, sancti vero Spiritus unctione consecrat sacerdotes, ut praeter istam specialem ministerii nostri servitutem, universi spirituales Christiani agnoscant se regum generis et officii esse consortes sacerdotalis. Quid enim tam regium, quam subditum Deo animum corporis esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quam votare conscientiam puram, et immaculatas hostias pietatis de altari cordis offerre? Quod cum omnibus per gratiam Dei commune sit factum, religiosum nobis atque laudabile est hodie profectioni nostre, de proprio patrono gaudere. Et quanquam in toto Ecclesiae corpore, apostolici celebretur pontificis sacramentum, nobis tamen est specialius gaudendum, quod effusum benedictionis unguentum copiosius in superiora profluit, et non parcus in inferiora descendit.

Cum itaque, dilectissimi, de consortio istius munieris, magna sit materia communium gaudiorum, verior tamen et excellentior erit causa letandi, si non in nostra humilitatis consideratione remorenmini, cum multo utilius multoque sit dignius ad beatissimi Petri apostoli gloriam contemplandam, aciem mentis attollere, et hunc diem in illius potissimum veneratione celebrare, qui tam copiosus est mundationibus mundatus, ut cum multa solas accepit, nihil in quemquam sine ipsis participatione transferit. *Verbum caro factum, jam habitabat in nobis (Joan. i, 14), et ad humanum genus reparandum, totum se Christus impenderat. Nihil indisponsum sapientiae, nihil erat arduum potestati. Famulabantur elementa, angelici spiritus serviebant, nec ullo modo poterat inefficax esse sacramentum, quod simul ipsis deitatis unitas operabatur et trinitas.*

Et tamen de toto mundo unus eligitur Petrus, qui et universarum gentium vocationi, et omnibus apostolis cunctisque Ecclesiae Patribus praeponatur, ut quamvis in populo Dei multi sacerdotes, omnes tamen regat Petrus, quos principaliter regit Christus. Magnum et mirabile, dilectissimi, huic, viro consortium potentiae saepe tribuit divina dignatio, et si quid cum eo commune ceteris voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit, quidquam aliis non negavit. Omnes denique apostolos Dominus quid de se opinentur homines interrogat, et tandem respondentium sermo communis fuit, quanquam humanae ignorantiae ambiguitas persistit. At ubi habeat discipulorum sensus exigitur, primus est in Domini confessione, qui primus erat apostolica dignitate. Qui cum dixisset: *Tu es Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi, 16)*, respondit ei Jesus: *Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelarit tibi, sed Pater meus qui in celis est (Matth. xvi, 17).* Id est, ideo beatus es, quia te Pater meus docuit, nec te terrena opinio fecerit, sed inspiratio coelestis

A instruxit. Et non caro et sanguis, sed ille me tibi, cuius sum unigenitus indicavit.

Beatissimus itaque Petrus apostolici ordinis princeps, primus Domini confessor factus, petra Ecclesiae, clavicularius regni est constitutus. Hinc nomen ex opere datur, et titulus ex merito potestatis imponitur, cum a Domino audire meruit: *Et ego dico tibi (Matth. xvi, 18), id est, sicut Pater meus tibi manifestavisti divinitatem meam, ita et ego notam tibi facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus (Ibid.)*, id est cum ego sim inviolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio utraque unum. Ego fundamentum praeter quod nemo potest aliud poscere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, ut que mibi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. *Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non prævalebunt adversus eam (Ibid.).* Super hanc, inquit, fortitudinem, alterum instruam templum, et Ecclesiae meæ celo inserenda sublimitas, ex hujus fidei firmitate consurget.

Hanc confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt: vox enim ista vox vita est, et sicut confessores suos in coelestia provehit, ita negatores ad inferna demergit. Propter quod dicitur beatissimo Petro: *Tibi dabo claves regni celorum, et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in celis, et quodcumque solvere super terram, erit solutum et in celis (Ibid., 19).* O inestimabilis et immensa bonitas, hominem in terra possit, tenere coelum! Ecce nunc ad nutum Petri divini regni claustra patescunt. Accepit enim a Christo claves regni celorum, ut solutis vinculis delictorum, aperiret creditibus celum. O quam visiva et profunda remedia. Juxta se habet mundus Dei regnum, si currat ad Petrum. Posuit ad vicem suam in seculo coelestis regni clavicularium Petrum, ne difficilem sibi ad celum quispiam existimat ascensum.

Transivit quidem etiam in alios apostolos, jus istius potestatis, et ad omnes Ecclesiae principes decreti hujus constitutio commeavit, sed non frustra uni commendatur, quod omnibus intimetur. Petro enim ideo hoc singulariter creditur, quia cunctis Ecclesiae rectoribus Petri forma præponitur. Manet ergo Petri privilegium, ubique ex ipsis fertur aequitate judicium. Nec nimia est vel severitas vel remissio, nisi quod beatus pontifex et apostolus Petrus, aut ligaverit, aut solverit. Ideo, dilectissimi, quanquam universaliter in omnium sanctorum commemoratione sit letandum, tamen in hujus nostri excellentia patroni, merito est exultandum, gaudendum, gloriandum, quem Dei gratia in tantum apicem inter omnia Ecclesiae membra provexit, ut eum in corpore, cui caput Christus est, quasi lucidissimum lumen constitueret oculorum. Sicut autem et nos experti sumus, et nostri probavere majores, ad promerendam misericordiam Dei credimus semper nos specialis patroni

orationibus adjuvandos, ut quantum propriis pecatis deprimitur, tantum apostolicis meritis erigamur.

Instante autem Domini passione, sciens Dominus discipulorum turbandom constantiam ait Petro: *Simon, ecce Satan aspergit vos, ut cibaret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* (Luc. xxii, 31, 32). Commune erat omnibus apostolis periculum de tentatione formidinis, et divinae protectionis auxilio pariter indigebant, tamen specialis a Domino Petri cura suscipitur, et pro fidei Petri proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit. In Petro ergo omnium fortitudo munitur, et divinae gratiae ita ordinatur auxilium, ut firmitas quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum apostolis conseratur. Cum itaque, dilectissimi, tantum nobis præsidium videamus divinitus institutum, rationabiliter et juste in ducis nostri meritis ac dignitate letamur, gratias agentes semipaterno regi Redemptori nostro Domino Iesu Christo, quod tantam potentiam dedit ei, quem totius Ecclesie principem ac presulem fecit. Si quid etiam nostris temporibus recte per nos agitur, recteque discernitur, illius operibus, illius gubernaculis deputandum, cui dictum est: *Et tu conversus confirma fratres tuos* (Luc. xxii, 32), et cui post resurrectionem suam Dominus ad trinam terni amoris professionem ter dixit: *Pasc oves meas* (Joan. xi, 17). Ipse quoque mandatum Domini, pastor exequitur, confirmans nos cohortationibus suis, non cessans orare pro nobis, ut nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis sue curam, omni populo Dei ubique prætendit, quanto magis nobis alumnis suis opem suam dignabitur impendere. Illi ergo nunc servitutis nostræ natalitium diem, illi ascribamus hoc festum, cuius patrocinio protecti, meruimus ipsius meritis hujusmodi habere consortium. Hunc etiam nostræ orationis adjutorem queramus, cujus nos orationibus et ab spiritualibus inimicis, et a corporeis hostibus confidimus liberari. Ipsum itaque intercedendo rogemus impetrare, ut destructis vinculis carnis, mereamur intrare atria supernæ civitatis. Quia igitur sermo finem postulat, exalteamus in Ecclesia plebis beatissimum Petrum, et in cathedra seniorum laudantes eum, benedicamus Dominum Jesum, qui vivit cum Deo Patre et Spiritu sancto in unitate majestatis divinae, per infinita secula seculorum. Amen.

SERMO II.

IN VENERATIONE SANTÆ MARIE MAGDALENE.

Quanquam per quatuor mundi climata, fidelium connexione propagata, sacratissima Marie Magdalene insignia, pizæ imitationis exemplo sacrosancta celebret Ecclesia; atque in beatissimorum scriptis evangelistarum, ipsius devotionis selula famulatio, perseveransque servitus et ingens dilectionis servor,

PATROL. CXXXIII.

A*Ac illius sanctæ familiaritatis ministratio, et usque ad triumphum Dominicæ passionis ineffabilis beatitudine constantia; nec non et quæ in morte sui Redemptoris etiam apostolis fugientibus egerit, et quod ipse Dominus magni consilii angelus, resurgens a mortuis primo ei apparuerit, tamen utilitatem legentium consulentes, ea quæ de ipsius virtutum flosculis gemmarum more, sanctarum elucidant paginae Scripturarum et quodammodo sui jubaris impressione vernantes reddunt, compendiōse prelibare curavimus. Ut si cui forte non vacat sanctissimi pelagus Evangelii ex ordine percurrere, in quotanter fidei continentiarum praœconia, saltem hanc nostræ exiguitatis schedulam, illius accensus desiderio, legere non recuset. Fuit igitur secundum saeculi fastum clarissima Maria natalibus exorta, quæ, ut Patrum asserunt traditiones, a Magdalo castello Maria Magdalene nuncupata est. Quam non solum germinis dignitas, verum etiam patrimonium iura parentum excessu splendidam reddiderunt: adeo ut duplicitus honor nominis excellentiam circumquaque diffunderet. Solent enim apud homines, plus divitium quam pauperum nomina sciri. Sed quia rerum affluentiam, interdum voluptas comes sequitur, adolescentioris vita tempora, lubricis supposuit discursibus, solutis pudicitiae frenis. Haec est enim mulier de qua scribit Lucas evan-*
C*gelista: Quia erat quædam mulier in civitate peccatrix, quæ quia dilexit multum, dimissa sunt ei peccata multa (Luc. vii, 37). Et de qua Marcus ait: Surgens autem Jesus mane prima Sabbati, apparuit primo Marie Magdalena, de qua ejecerat septem daemona. (Marc. xvi, 9). Quam vero pius et misericors erga conversos peccatores extiterit Deus, istius combatit perfectio, quæ non solum criminis promerui ablutionem, sed apostolorum consors effecta, illæ donata est Dominicæ Resurrectionis nuntia. Haec autem divino postmodum afflata spiritu, mentisque intuitum in se reverberans, ac pristine vita detimenta non sustinens, ut comperit Dominum et Creatorem totius humani generis, in domum venisse Simonis, qui non venerat vocare justos, sed peccatores ad penitentiam (Marc. ii, 17), non ob suorum enormitatem scelerum de sui Conditoris diffidens clementia, pretiosissimo accepto unguento ad ipsum misericordie fontem concito properavit gradu, corruens ante clementia Domini vestigia, amaritudinemque cordis, per uberem lacrymarum exaggerans fontem. Mox denique compunctionis fletibus, sui plasmatoris pedes cepit rigare, capillisque suæ devotionis tergere, ac indesinens: et osculis veræ humilitatis confovere, ac mundissimo suæ dilectionis unguento perungere. Que cum in tali devotionis famulatu non esset repudiata, sed potius misericorditer suscepta, ausu familiaritatis confusa, etiam super sanctissimum Domini caput, pretiosissimi liquoris effudit odorem. In tantum ut tota domus ex odoris fragrantia more aromatum redoleret, nihil scilicet ore depromens, sed per exterioris obsequii beneficia, suæ compun-*
D*te*

ctionis flammam ac dilectionis fervorem intimans, ac si ipsis loqueretur verbis, dicens: O Domine Iesu clementissime, qui omnia scis et cordium inspectores verus, qui non vis mortem peccatorum, sed magis ut convertantur et vivant, tu ipse intelligis quid mei depositant singulus, quid lacrymæ ab imo erute flagitant, quid mens amarus exoret gemitus. Peccatrix sum et immunda, et omnium nefandorum criminum labe polluta. Sed quia meam ab annis prioribus contaminavi vitam, ad te Dominum meum qui es vita æterna configio, ut male perditam restituas vitam, et me de barathri fauibus clementer eripias, misericorditer liberas, potenter abstrahas, qui solus laboremet dolorem consideras. Quid vero ex hujusmodi dilectionis professione consecuta sit; ipse Dominus manifestat, qui Simoni indignantur ad se mulierem peccatricem permittere accedere, conversus ad illum respondit inter cetera: Amen dico tibi, dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum (*Luc.* vii, 47). Quæ Domini adepta clementiam, ut Lucas describit, illico posthabitis omnibus, ita familiaris effecta est, ut ipsum non solum mente, sed et corpore sequeretur, de propriis facultatibus, utpote valde locuples, victim et vestitum ei ministrans, impliens bafarie Dominicum præceptum dicentis: Qui mihi ministrat me sequatur (*Joan.* xii, 26). Mystice autem hæc beatissima mulier sanctam designat Ecclesiam. Quæ bene in domum Simonis venisse dicitur, et ab omnibus pristinæ vite contagiis curata (Simon enim interpretatur obediens), pristinos decoquens anathematizavit errores, omnemque idolorum postponens spuriaciam per aquam baptismatis, suorum obtinuit veniam delictorum, ac quotidie Dominum sequitur non gressu pedis, sed imitatione operis. Rigavit autem hæc mulier pedes Domini lacrymis poenitentie, et unguento pia confessionis linivit, quia Ecclesia Dominum Jesum Christum verum Dominum ac verum credens hominem, pro suis quotidie excessibus, lacrymarum singulis ipsis exorat ablutionem. Dunque assumptæ humanitatis mysteria digna reverentia suscepit et prædicat, quia inter homines conversari dignatus est; utique in pedes Domini unguentum nardi pisticum, id est fidelem, fundit. Quæ loquitur in Cantico amoris, dicens: Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum (*Cant.* i, 11). Quæ nimurum, verba juxta litteram, manibus B. Mariæ Magdalene complevit, et quotidie spiritualiter non cessat implere, cum in totam mundi latitudinem gloriante laudes referens Creatori dicit: Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et cæpimus notitiae sue manifestat per nos, in omni loco, quia bonus odor Christi sumus Deo (*II Cor.* ii, 14, 15). Quæ cum sublimitatem divinae majestatis, quæ æqualis est illi cum Patre, congrua religione ac reverentia constitut et prædicat; et in quantum naturalis ingenii vigor superni luminis illustratione perfusus sit, digna veneratione recolit; mentisque aciem ad contemplandam tantam potentiam extendit, ca-

A put profecto illius pretiosissimo perfundit unguento. Quod vero Judas Iscariot contra hanc sanctissimam mulierem indignatus dicitur: pro effusione tanti unguenti, datur aperte intelligi, quia reprobri et infideles contra sanctam Ecclesiam quotidie sœviant ejusque derogant religioni ac devotioni, videntes per quatuor mundi plagas, doctrina ipsius et exemplis, divinitatis Domini potentiam, et humanitatem ejus elementiam cunctis claruisse. Unde et de hac sancta muliere quæ prævenit ungere corpus Domini, inquit ipse: Amen dico vobis, ubiunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod hoc fecit in memoriam ejus (*Marc.* xiv, 9). Quoniam non solum in toto mundo de hac sancta muliere prædicatur, quod unxerit caput Domini; sed et de Ecclesia quotidie enim ut jam prælibatum hoc operatur in suis sanctis actionibus. Bene etiam Maria Magdalene dicitur, Magdalus vero interpretatur *turris*, et significat Ecclesiam. Turris enim non solum sublimior, sed et tutior domus est, non facile hostibus patens; ac per hoc Ecclesiam designat quæ terrena deserens, coelestis desiderat, pugnans inter spiritales nequitias, fortitudinemque suam non sibi, sed Domino committens, orat cum Propheta dicens: Esto mihi turris fortitudinis, a facie inimici (*Psal.* lx, 4). Hæc est illa turris fortis et inexpugnabilis, cui voce sponsi in Canticis cantorum dicitur: Sicut turris David columnum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, et omnis armatura fortium (*Cant.* iv, 4). Et de qua Salomon ait: Turris fortissima nomen Domini, ad ipsam currunt justus, et exaltabitur (*Prou.* xviii, 10). Sed quia nominis interpretatione compulsi, a superficie historica paululum discessimus, libet intuere clementissimam Domini familiaritatem erga beatam Mariam et sororem ejus Martham, ac ipsarum pia devotionis in omnibus famulatum. Legimus enim, evangelista Luca narrante, quod *Intravit Jesus in quoddam castellum*, et mulier quædam Martha nomine, exceptit illi in domum suam, et huic erat soror nomine Maria. Quæ etiam secus pedes Domini sedens, audiebat verbum illius; Martha autem satagebat circa frequens ministerium (*Luc.* x, 38-40). Unde non solum contra sororem, verum etiam contra ipsum Dominum querelam assumit, dicens: Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solum ministrare? Dic ergo illi ut me adjuvet (*Ibid.*). At ille qui non est personarum acceptor, sed singulorum merita dijudicat, scitque meliorem esse animam quam corpus, ut cibum spiritalem quam carnalem, ita unius opus laudat, ut alterius non vituperet; ait vero: Martha, Martha sollicita es, et turbaris erga plurima, porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum (*Luc.*, xli, 42). Spiritualiter autem hæc duas mulieres devotissimæ, quæ Dominum suscepserunt in domum suam, duas significant Ecclesie vitas, activam scilicet et contemplativam. Per Martham ergo quæ circa frequens ministerium erat, activa vite labor exprimitur. Per

Mariam vero, quæ sedens secus pedes Domini, verbum illius intenta mente percipiebat, contemplativae virtutis dolcedo designatur; cuius sapor quanto magis degustatur, eo amplius a rebus visibilibus, et curarum tumultibus animus separatur. Spretilis enim omnibus temporalibus, sola mens cum Deo esse desiderat. Libet enim audire præcepta coelestia, sicuti hæc beatissima faciebat Maria, quæ sedens secus pedes Domini verbum illius intenta aure percipiebat. Impletum est in ipsa, quod olim per beatum Moysen dictum fuerat: *Et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina ipsius* (*Deut. xxxiii, 3*). Quam gratissima enim apud Conditoris clementiam pro sue devotionis famulatu et inextingibili delectionis fervore habita sit, Joannes evangelista manifestat, ubi quatriduanii Lazari venerandam inauditamque describit resuscitationem. *Diligebat, inquit, Jesus Martham, et sororem ejus Mariam, et Lazarum* (*Joan. xi, 5*). Ac in sequentibus commemorat, quoniam vocata a sorore sua, cum veniret ubi erat Dominus, corruuit ante pedes ejus, dicens: *Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus* (*Ibid.*). Jesus autem ut vidit eam plorantem, et Judeos qui venerant cum ea flentes: *Infremuit spiritu, et turbavit semetipsum, et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, et vide: et lacrymatus est Jesus* (*Ibid.*). Manifeste sue pietatis clementiam ex assumpta humanitate dilucidans, quando pro ipsius doloris immanitate, lacrymas non designatus est fundere sue compassionis, salvo tamen divino mysterio. Germinis sublimitas, ac secularis pompe dignitas, beatae Marie Magdalena in hoc dignoscitur facto quando jam in quatriduano fratris morte, tanta nobilium et potentium multitudo Judeorum, ad ipsius mitigandum confluxerit dolorem. Et non passi sunt ad fratris tumulum sine sui presentia eam proferre dicentes: *Cuius vadit ad monumentum ut ploret ibi* (*Joan. xi, 31*). Est denique hoc procuratum Domini misericordia, ut patraturus tale tantumque miraculum, multi adforent Judeorum. Quatenus dum unus resuscitat in corpore, nonnulli erigerentur in mente, et essent testes ac laudatores ipsius promptissimi. Unde in consequentibus idem evangelista refert dicens: *Testimonium ergo perhibebat turba quæ fuerat cum Jesu, quando Lazarum resuscitavit, et vocavit eum de monumento* (*Joan. xi, 17*). Typice autem hæc mulier quatriduanum mortuum deflens fratrem, sanctam præfigurat Ecclesiam, quæ pro illorum discrimine qui obnoxii tenentur sceleribus, atque consuetudinaria mortalium criminum labi tumulati, pessimas opinionis famam e suis egerrunt corporibus lugere non cessat: *Omnes enim in Christo fratres sumus* (*Matth. xxiii, 8*). Super Lazari vero interitum ftere dicitur Dominus, quando sue miserationis respectu, hujusmodi corda, per compunctionis gratiam visitans, ad penitentia lamenta inflectit. Hoc autem ipse agere dicitur, quod ut nos intentissime perficiamus, suæ inflammationis instinctu procurat. Tale est profectio et illud: *Ipse*

A enim spiritus postulat pro nobis gemitis inenarrabilibus (*Rom. viii, 29*). Et sicut Lazarus post effusione lacrymarum, mirantibus turbis, resuscitatur a corpore; ita et peccatores post compunctionis lacrymas, digna carnis maceratione peracta, resuscitantur in anima, impio Domino per Prophetam pollicente, qui ait: *In quaunque die peccator conversus fuerit, et ingemuerit, omnia peccata ejus oblationi tradentur* (*Ezech. xxxiii, 2*). Sed his breviter prælibatis, ad ipsius fidei constantiam atque ferventissimæ dilectionis ardorem, nec non et quod in passione Domini specialiter ac familiariter peregerit, cunctis admirandum, imo magis imitandum mortaliibus, perveniendum est. Nam hæc sancta mulier Dominum secuta sicut jam præfati sumus, et de suis largissimis facultibus illi devotissime ministrans; postquam vidit eum comprehensum, ligatum, flagellatum, omnibusque subsannationibus et irrisiōibus delusum, ad ultimum pro salute generis humani in cruce positum; discipulos etiam qui prius dicebant: *Eamus et nos, et moriamur cum ipso* (*Joan. xi, 16*), terga vertisse; ipsa cum eo remansit, quia quæ arctius et serventius cum dilexerat, nec a mortuo potuit separari. Et sic impletum est tempore Dominicæ passionis, quod olim per hecūm Job dictum fuerat: *Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia circumdentes meos* (*Job xix, 20*). Quasi enim consumptis carnibus pellis ossi adhæret, quando, discipulis suffientibus, beata Maria Magdalene cum Domino perseveravit. Et tandem permanxit, quousque diversis conditum aromatibus in sepulcro collocari prospexit. Inde autem mōrens et nimio succensa dolore recedens, perspicie ad notum sui Redemptoris locum abiens sepulcri, emit aromata. Et ipsa nocte, in quantum valuit, unguenta preparavit. Sabbatō vero secundum mandatum legis siluit. Occidente autem sole, quod supererat in præparandis unguentis operam dedit. Mane autem una Sabbati, cum adhuc tenebra essent, cum preparatis aromatibus venit ad sepulcrum, cupiens sacratissimum ejus corpus perungere, quem viventem nimio dilexit amore. Cum enim sexus feminæ timidus solet esse ad ambulandum in tenebris, nihil ista metuit quæ tota corde Dominum dilexit. Erat porro in ea perfecta charitas, quæ foras mittit timorem. Nam neque propter sui sexus fragilitatem, neque propter lapidis magnitudinem, neque propter metum custodum, a cœpto itinere declinavit, quousque ad sepulcrum Domini intrepida pervenit. Cuius mulieris constantia in libro Regum pulchre præfigurata est, quando Allophyli vaccas fetas applicarunt ad plaustrum, vitulosque earum recluserunt domi. Ibant autem, sicut scriptum est, vacce in directum: *Per viam quæ dicit Betsameth, pergentes et mugientes, nec tam ad dexteram vel sinistram declinantes* (*I Reg. vi, 12*). Ita et beata Maria Magdalene cupiens sepulcrum Domini invisere, quasi mugiens et gemens, que ad tempus præsentia Domini sui privata fuerat

incedebat, imitabile exemplum omnibus præbens si-
delibus, ut per viam Dei ambulantes, nec propter
tentationem dæmonum, vel metum hominum ant-
curam parentum, a cœpto itinere deviemus, quia
inchoantibus præmium promittitur, sed perseveran-
tibus datur. Allegorice autem tenebræ erant in corde
hujus sacratissimæ mulieris, cum ad Domini venit
monumentum : quia resurrectionis ejus ignara, vi-
ventem inter mortuos requirebat. Tunc vero in ejus
mente sol ortus est, quando non solum resurrexisse
vidit, sed etiam credidit, et visiti lapidem sublatum
a monumento. Et quia corpus Domini non invenit,
furatum credidit, atque festina quod viderat dis-
cipulis nuntiavit. De hac veracieter in Canticis canti-
corum voce Ecclesiæ dicitur : *In lectulo meo per
noctem quæsivi quem diligit anima mea, quæsiti illum
et non inveni, surgam et circuibo civitatem, querens
quem diligit anima mea. Invenerunt me vigiles qui
custodiunt civitatem. Num quem diligit anima mea,
vidisisti? et factum est cum pertransisset illos, inveni
quem diligit anima mea. Tenebo illum, nec dimittam,
donec introducam eum in domum patris mei, et in
cubiculum genitricis meæ (Cant. iii, 1-4).* Cucurrit
namque, ut diximus, hæc sacra mulier, et venit ad
Simoneum Petrum, et ad alium discipulum quem
diligebat Jesus, et dixit eis : *Tulerunt Dominum
meum de monumento, et nescio ubi posuerunt eum.*
*At illi currentes venerunt ad monumentum, et ita in-
venerunt sicut mulier dixerat. Abierunt ergo discipuli et
reversi sunt ad semetipsos. Maria autem stabat ad
monumentum foris plorans (Joan. xx, 2, 3, 10, 11). C*
Considerandum est hoc loco, hujus mulieris mente in
quantus amor Domini accenderat, quæ, etiam disci-
pulis a monumento Domini recentibus, non dis-
cedebat. Et quia ab inquisitione non cessavit, prima
videre meruit. Plorabat ergo, quia quem multum de-
siderabat non videbat. Plorabat, quia corpus Do-
mini de monumento furatum putabat. Dum vero
fuerit, inclinavit se, et prospexit in monumento.
Jam enim monumentum vacuum viderat, et Domi-
num furatum de monumento discipulis nuntiaverat.
Quid est quod iterum se inclinat, nisi quia iterum
videre desiderat? Verbi gratia, sicut dum aliquam
rem amittiunus, quamvis hue illueque sepius dis-
curreret, respicimus, ubi eam posuisse memini-
mus. Ita et hæc sancta mulier, quamvis hue illueque
curreret corpus Domini querens; anxia tamen de
ejus absentia, frequenter monumentum aspiciebat
ubi eum positum noverat. Unde et si Dominum sta-
tim videre non meruit, angelorum tamen visione
privata non est. Nam vidit duos angelos in albis se-
dentes, unum ad caput, et unum ad pedes ubi po-
situm fuerat corpus Jesu. Dicunt ei illi : *Mulier,
quid ploras? Quem queris?* (Joan. xiii, 15.) In-
terrogabant angelii non ut querendi minuerent de-
siderium, sed ut angerent. Sic enim nos cum
propter amissionem flemus, si quis causam fletus
inquirat, magis ploratum accumulat. Ita et illi can-

A sam doloris interrogabant, ut fletu desiderium au-
gerent, scientes beatos esse, qui lugent, quoniam
ipsi consolabuntur (Matth. v, 4). Sed mulier cuius
rei gratia fleret manifestat, cum adjungit : *Quia tu-
lerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum.*
*Hæc cum dixisset conversa retrorsum, vidit Jesum
stantem, et nesciebat quia Jesus est (Joan. xx, 13, 14).*
Recte ut Dominum mereretur videre, conversa re-
trorsum dicitur; qui enim retrorsum convertitur,
illuc oculos dirigit ubi prius terga habebat. Quasi
enim retrorsum conversa est, quando dubitationis
postponens nebulas, Christi resurrectionem ex parte
credere coepit. Cui tamen visionem sui Dominus ita
suspendit, ut, quia amat, sed eum resurrexisse non
credebat, illum et videret, et non cognosceret. Unde
B evangelista : *Illa, inquit, aëstimans quia hortulanus
essel, dicit ei, domine, si tu sustulisti eum, dicio
michi ubi posuisti eum, et ego eum tollam (Joan. xx, 15).*
Habet enim vis amoris hoc proprium, ut quem quis-
que multum amat, omnes amare potet. Sed non in
toto hæc mulier erravit, cum dominum hortulanum
restinuerat. Sicut enim hortulanus officium est noxias
herbas eradicare, ut bonæ queque proficere valeant;
ita Dominus Jesus Christus de horto suo, id est de
Ecclesia sua, quotidie vitia eradicatione, ut virtutes cre-
scere valeant. Cum vero sexus feminine fragilis sit
ad onera ferenda, hæc propter amoris magnitudinem,
leve et possibile arbitrabatur, dicens : *Si tu
sustulisti eum, dicio mihi ubi posuisti eum, et ego eum
tollam. Dicit ei Jesus, Maria. Conversa illa dicit :*
*Rabboni, quod dicitur Magister. Dicit ei Jesus : Noli
me tangere (Ibid.). Quia Dominus superius mulie-
rem communi sexu eam appellavit, et cognitus non
est : vocavit eam proprio nomine, ut saltem cognoscentem se cognosceret. Ait enim, *Maria.* Cum enim
apud Dominum certus sit numerus electorum, ma-
gna gratia illis datur, qui propriis nominibus Deo
noti esse manifestantur. Qualis erat Moyses cui dictum est : *Nori te ex nomine* (Exod. xxxiii). Unde
mulier postquam proprio nomine a Domino vocata
est : statim cognoscentem se recognovit dicens,
Rabboni, quod dicitur Magister. Hæc autem inquiens,
illico corruit in terram, volens adorando pedes ejus
tenere, recognoscens eum, vocata ab ipso ex no-
mine. Cui a Domino dicitur : *Noli me tangere.* Ubi
D non est putandum quod post resurrectionem tactum
renuerit seminarum; cum de duobus a monumento
illius recentibus dictum sit, quod accesserunt et
tenuerunt pedes ejus. Sed ideo a suo contactu prohibuit,
quoniam ejus mentem adhuc perfectam in
fide non sensit : quando Dominum viventem inter
mortuos requirebat. Quare autem ab ipsa se tangi
noluerit, manifestatur cum subditur : *Nondum enim
ascendi ad Patrem meum (Joan. xx, 17),* id est, quia
me inter mortuos ut mortuum requiris, et nondum
credis me aqualem Patri secundum divinitatem,
Noli me tangere. In ejus quippe mentem Dominus ad
Patrem non ascendit, qui non credit eum aqualem
esse Patri. Et quia beata Maria nondum perfecte di-*

Vinitatis ejus potentiam cognoverat, prohibita est tunc ne tangeret pedes ejus. Vade autem ad fratres meos, et dic eis: *Ascendo ad patrem meum et patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum. Venit autem Maria nuntians discipulis quia vidi Dominum, et haec mihi dixit (Ibid.).* Clementissima namque Dei pietas, in hoc loco erga femineum genus declaratur. Quia enim per feminam mors mundo illata fuerat, ne semper in opprobrium sexus femineus haberetur, per sexum femineum voluit nuntiare viris gaudia Resurrectionis; per quem nuntiata fuerat tristitia mortis. Ac si dicetur: De cujus manu sumpsiisti poculum mortis, ab ejus ore audire gaudia Resurrectionis. Et sicut per beatam Mariam semper virginem que spes est unica mundi, paradisi portae nobis sunt aperta; et maledictio exclusa Eva; ita per beatam Mariam Magdalenam opprobrium feminei sexus deletum est, et splendor nostræ Resurrectionis in Dominica resurrectione exortus, ab ea propinatus est. Unde bene Maria interpretatur stella maris. Quæ interpretatio quanvis Dei genitrici specialiter congruat, per cuius partum virginem Sol justitia mundo resplenduit, tamen et beatæ Magdalena potest congruere, quæ cum aromatibus veniens ad sepulcrum Domini, prima splendorem Dominicæ resurrectionis mundo nuntiavit. Et si discipuli ideo apostoli vocati, quia missi sunt ab ipso ad predicandum Evangelium omni creatura, nec minus beata Maria Magdalene ab ipso Domino destinata est ad apostolos, quatenus dubitatem et incredulitatem suæ Resurrectionis, ab illorum cordibus removere. Te ergo supplices, quæsumus, Domine, ut qui illi tua misericordie tantam contulisti gratiam, nobis ipsis propitiari digneris meritis, quatenus qui nostrorum obruti sarcina peccatorum, non valemus obtinere veniam, ipsius pio suffragante patrocinio quæ tibi devote, immo specialiter servivit, in sæculo, nuncque cum angelis claritatis perfruens gloria triumphat in celo, solito charitatis radians fulgore omnium criminum exuat labe, atque supernam suo precatu dueat ad patriam, quo laureati ipsius consortes efficiamur gloriæ, te annuente qui vivis, etc.

SERMO III.

DE SANTO BENEDICTO ABBATE.

(122) Festiva beatissimi Benedicti solemnitas, Christo Domino propitianta resulget, quæ fidelium cordi-

(122) Festiva B. Benedicti solemnitas. Sermonem hunc sancti Odonis esse, sicut sunt et precedentes de sancto Petro et Maria Magdalena, testatur Aymoinus libro secundo de Miraculis sancti Benedicti, cap. 4, cum ait: «Ipse tamen, videlicet sanctus Odo, eo sermone, quem in ejusdem Patris laude ac honore facundissima dictavit eloquentia, memorat eundem cœnobitarum legislatorem suis temporibus multis inibucolorum radiasse signis. » Pronuntiavit autem illum, dum sancti Benedicti Floriacensis cœnobium regeret, in quod et ipse primus Regulam hujus sancti Patri intulit, ut aperite docet Asso libro II Historiæ sancti Berchorii abbatis his verbis: « Sed rex prudentissimus (Rodulfus), ad decoranda jura sibi a Deo collati regiminis, ut justitiae sectorum in-

A bus, et affectum devotionis angere, et spiritale gaudium afferre consuevit. Merito siquidem tanti patris memoria iidem fideles congaudent: ut illud prophetum impletatur: *Dicite justo quoniam bene (Isa. iii. 10).* Et item: *Memoria justi cum laudibus (Prov. x. 7).* Constat enim quod unumquemque sanctorum Christiana pietas tanto venerabilius colit, quanto celsius hunc a Deo decoratum cognovit. Unde et istum patrem, divino quodam instinctu specialius amat, ejusque memoriam dulcius recenset. Nimirum non nescia, quod illum omnipotens Deus, inter summos et electos sanctæ Ecclesiæ Patres, mirum in modum provexit, et inter sanctas fidei fundatores, ac ecclesiæ disciplinas censores, insigniter sublimavit. Quippe, quem sancti Spiritus charisma, tum miraculorum signis, tum virtutum exercitu adornavit, ut dignus in mundo appareret, per quem excelsioris ordinis multitudinem informaret. Inde est, quod et in hac solemnitate, et in aliis sancto nomine ejus dicatis, quoties in anno, suis temporibus eveniunt; tam devote tamque libenter, et ex tantis partibus, ad ejus sacrosanctum tumulum tanti accurrunt. Nam non quique pagenses, verum etiam plebs urbana, nobilibus viris conserta, clericorum etiam honestis quasi inflorata personis, letabunda confluit, et commune patrocinium devota requirit. Nam quasi parum esse desiderio devotorum Deus prospiceret, si semel tantum in anno, solemnitatem ejusdem patris fideles coluisserent: existere causas præstit, quibus et alias solemnitates gaudio Christianorum adaugeret (123). De sancta videlicet illius translatione, nec non et tumulatione, quas divinitus esse dispositas, multa signorum documenta produnt. Quo videlicet in loco tanta, ut ita dixerim, tam mira miracula, et in Scriptura referuntur gesta, et sub oculis patrata dignoscuntur, ut ipsorum fulgor etiam quoque remotos ad ejus reverentiam excitare potuerit. Quæ, licet instantे jam tempore Antichristi, cuius faciem, ut scriptum est, præcedet egestas (Job xli. 15), cessare videantur; præstantior tamen sanitas animæ semper ejus meritis obtenta præbetur. Cessare autem divina miracula, vel ibi, vel alias, nostrorum eremitarum peccaminum facit: qui post revelatam Christi gratiam retro sumus conversi.

D De ipso quippe Domino Iesu Christo perhibetur, quia propter obsecrationem infidelis populi, nullam in Capharnaüm potuerit patrare virtutem (Marc. vi. 28), superabilis, ita ecclesiæ existens instaurator inflexibilis, nequam passus umbraticum monachos gestantes habitum absque aliqua alterius aberrare doctrina, cœnobium Floriacense insigne reliquias corporis piissimi Patris monachorum Benedicti, corrigendum tradidit sancto Odoni abbatì monasterii Cluniacensis. Gloriosus autem abbas locum predictum, ut in gestis ipsius legitur, sibi a sancto Benedicto adoptatum religiosissime ordinans, libellum Regule ejusdem Patris primus eidem loco intulit. »

(123) De sancta illius translatione. Multi translationis corporis sancti Benedicti a Cassino Floriacum meminerunt, et plerique etiam historiam integrum scripserunt. Videnda Bibliotheca Floriacensis.

5). Nos ergo non sumus digni, ut illo favore sanctius iste pater nos soveat, aut consolari dignetur, quo sibi placitos alumnos latificare consuevit. Hoc solum quippe magnum nobis debet videri, quod talibus praestat, ut ejus sanctae solemnitati possimus interesse, et de spe misericordiae ejus gaudere. Nec minor est ejus potentia vel pietas, quam si miracula frequentaret. Sed nimurum necessere est, ut per omnem Ecclesiam cessantibus signis, manifestetur qui sint illi qui universalem fidem, propter presentia miracula, vel qui propter futuram beatitudinem, colunt. Quin et imminente jam terribili iudicio, sequaces Antichristi signa potius facient, ut coram eis qui voluntarie peccant, ut scriptum est, offendiculum ponatur (*Ezech. iii, 20*). Needum tamen eadem miracula penitus adhuc desunt, quoniam et ad sacrosanctum ejusdem patris sepulcrum, et in aliis beatae ejus memorie locis, haec etiam fieri non ignoramus.

Sigorum sane inquisitoribus, qui unumquemque patrem sanctum, vel potentem, vel impotentem, et raritate vel multiplicitate eorumdem signorum arbitrantur, illa Dominica exprobatio consideranda est, qua dicit: *Generatio mala et adultera signum querit* (*Math. xii, 39*). Et illa praeconis ipsius, exprobando dicentis, *Judei signa petunt* (*I Cor. ii, 22*): *quos alias Deo odibiles* (*Rom. i, 30*), non tacet. Herodes autem, qui, ut scriptum est, *cupiebat aliquod signum ab eo videre* (*Luc. xxiii, 8*), nec in modico quidem ejus responsionem dignus fuit audire. Centurionis autem fidem omni Israeli prætulit (*Math. viii, 13*): *qu' ad servi curationem solam ejus jussionem sufficere non dubitavit*. Haec exterius inseri, quorundam tepidas exigit, quorum devo^Cto cessantibus signis frigescit. Porro eidem beatissimo patri, sua prærogativa admodum sufficit: qui tantopere fulgoris emicat, ut etiam remotissimos totius Christianitatis sinus radiis sua beatitudinis illustret. Nec monachorum cohortes ubique terrarum diffusæ, tantam ejus celsitudinem ignorant: qui sanctam ipsius institutionem præ ceteris sectantur. Ita ut etiam in ipsorum Patrum cœnolis, qui normam sancti propositi fideliter ac religiose promulgant, hanc proprii clientes eorum malint proficeri. Non immerito arbitrantes, quod hunc specialiter, tanquam alterum Moysen Deus prædestinaverit, per quem monastica legis decreta sanciret.

Fuerunt quidam alii, sicut jam dictum est, ejusdem sanctæ institutionis decretores; sed tanquam Moysi, huic quoque dicatur: *Nori te ex nomine*. Iste est, qui in hac cœlesti disciplina placidus effusit: nam ante Moysen, sacrificiorum ceremonie, et circumcisionis ritus frequentissimo viguit usu: qui tamen specialiter per eundem Moysen incutieatus est (*Exod. xxxv, 12; Gen. viii, 20; Exod. xi, 3*). Sic ergo et huic beatissimo legislatori non præjudicent alii Patres, qui sanctæ regule munia descripse-

A runt: sed magis ut assertiores ejus sancta confirmarent. Neque enim abs re sanctus iste Moysi comparatur, quandoquidem, non pauca magnalia pene similiter, ab utrisque geruntur.

Mysterii itaque majestate separata, qua sub Moyse, *omnia in figura contingebant* (*I Cor. x, 11*), de cœtero multa repries, quæ similia, tanquam sub uno spiritu gesta, noster iste patravit. Et hoc equidem privilegium utrisque est commune, quod ambo sunt legislatores. Ille querulas Hebraeorum turbas de *Egypto* exire suscit; iste vero, quasi de genuinis carnalium desideriorum tenebris multas ex populo acquisitionis catervas, suo ducatu abstractas, ad terram viventium introducit. Ille mare Rubrum divisit; iste post Petrum, inusitato miraculo, discipulum equidem super aquas currere fecit. Dum plane in utroque facto liqueat rerum obstare naturam; videvis quid horum præcellat: utrum vel æquale sit, aquas divisisse, aut super eas sicco vestigio cucurisse. Ille in existis arvis, aquam sitiens populo de petra produxit (*Num. xx, 10*); iste de secca rupe, fontem usibus monachorum elicuit, qui hodieque in rivum fluit. Ille brutos mores Iudaorum, quos incredulos vocat et rebelles, virga legis coercuit; iste monachorum gregem, sicut voluntarie auditu auris obedientem, quasi una persona, propter unum cor alloquens, filium nominat, et suavi jugo Christi supponit.

Multa dici præterea possent, quibus istarum personarum convenientia patuisset. Et hunc quidem beatissimum patrem legislatum specialiter Moysi compar. Sed magnitudo virtutum, atque signorum, quibusque etiam excellentissimis viris, consertum nihilominus ostendit. Sicut ille mirabilis ejus vitæ relator, papa videlicet Gregorius astruit, qui assignanter ex quibusdam factis, ipsum aliquibus nominatim expressis coequat, dicens inter cetera: *Nam in aqua ex petra producta, Moysen; in ferro vero, quod ex profundo aquæ reddit, Elisæum. In aquæ itinere, Petrum. In corvi obediens, Eliam. In luctu autem mortis inimici, David video et perpendo. Vir iste spiritu justorum omnium plenus fuit. Qui et in dono prophetice, et in dignoscendis hominum cogitationibus, atque in secretorum agnitione iudiciorum, valde eum perspicacem fuisse non tacet.* D Postremo, quod inter plurima superni munera charismata, apprime desertus fuerit; et quod monachorum regulam, sermone luculento, et discretione præcipua scripsit, letabundis auribus eorum narrat. Letabundis, inquam, quia grande gaudium quibusque sanum sapientibus hoc affert; quod eis superna providentia, talem ac tantum ducem, ac præceptorem constituit, quem ad promulgandam celestis discipline legem, dignum ei idoneum totus mundus agnoscat. Gaudent ergo, et quasi præviuum sequentes, de ejus nutu pendent, et cordis aciem in eum defigunt. Gaudent, quia per ejus magisterium, ad cœlestis militiae tirocinium sunt asciiti. Sperant sub ejus ducatu militantes, ad superni regis palatiova

intromitti. Et quod suis meritis nequaquam præsumunt, ejusdem sui ducis intercessione adipisci confidunt. Ad hanc itaque lucernam, quasi in caliginoso vite hujus stadio micantem, subinde respiciunt, et in ipsa vident quo gressum operis tendant. Lucerna est igitur beatissimus Benedictus. Lucerna, inquam, ad hoc super candelabrum posita, ut ardens et lumen, sicut de suo precursoro Veritas attestatur, omnibus qui in domo Dei sunt, resplendeat (*Matth.* v. 13; *Joan.* v. 35). An et iste superno amore non vehementer arsit? An et iste, cum verbo et opere, tum signorum splendore non relaxit? Est igitur lucerna. Sed qualiter eundem præceptorem suum, imo et dominum legiones monachorum decentius appellabunt? Dominum, inquam, siquidem et Elias dicit est dominus Elisei. Ergo pietatis affectu vocetur lucerna. Sed quasi parum est, vocetur etiam stella. Non tamen qualiscunque; sed talis, qua erudiens multos ad justitiam, resulgeat, Juxta illud Danielis, in perpetuas æternitates. Vocetur etiam sol, quia fulgebit sicut sol cum justis, et nunc in Ecclesia, et tunc in regno patris eorum. Vocetur etiam angelus, quia legem requirunt ex ore ejus. Postremo videant et gaudeant, quam proprie vocetur Benedictus, quem Deus adeo benedixit in omni benedictione spirituali. Et per quem tanti benedictionem hæreditate possidebunt.

Fateor enim, quod ejusdem patris dilectoribus adeo placet tali vocabulo censeri, quod solet maxime post divinum nomen, more Christiano versari. Quis enim pie loquens, aut Benedictum, aut benedictionem sub quolibet obtentu non dicat? Ceterum laudes ejus resonare, talibus utcunque congrueret, qui juxta Apostolum sciunt, *qua est spes vocationis Dei* (*Ephes.* i. 18). Videlicet et illius vocationis, qua non solum cum aliis Christianis communiter ad fidem vocati sunt, sed etiam ad subeundum celsiorem gradum, per eundem patrem institutum, qui in vacuum gratiam hanc nequaquam accipiunt, sed que a Deo donata sunt (*II Cor.* vi, 1), norunt. De quibus, propter cor et animam unam, sub unius populi vocabulo Dens dicit: *Obauidit auris obaudient mihi*, quem nimur in sanctis ejus landare jubemur (*Psal.* xvii, 45; cl. 1). Sed quales eum laudare debeant, Scriptura non facit, dicens ad ipsos: *Qui timetis Dominum, laudate eum*; et item: *Laudabunt Dominum, qui querunt eum* (*Psal.* xxi, 24, 25). Quo contra: *Non est, inquit, speciosa laus in ore peccatoris* (*Ecclesi.* xv, 9). Quid ergo de nobis censendum est, qui supra modum peccatores sumus, et laudes ejus attentare præsumimus? Sed divinæ pietatis divitias attentes, de ejusdem indulgentissimi patroni misericordia præsumimus.

Denique eadem Scriptura, qua in persona iustorum dicit: *Laudent eum cœli, mox subjungit, et terra* (*Psal.* lxviii, 35): ne peccatores desperarent. Nam adeo misericordiam suam Deus multiplicat, ut non solum homines, sed etiam iumenta salvet. Ergo et nos, de ejusdem patris laude, licet

A indigni, gaudeamus. Et quamvis non sit nobis os aperire præ confusione, tamen illud Mosaicum unusquisque nostrum eidem dicat: *Scio, quia misericors es, Domine* (*Psal.* xxxv, 8). Cum metu et spe præstolantes, utrum sicut regibus consuetudo est, ut in suis natalitiis reos absolvant; sic iste princeps Dei propter gaudium sue sanctæ solemnitatis, vincula nostra relaxet. Siquidem et illud occurrit memorie, quod inter pretiosi filiorum Israel munera, etiam pilos caprarum (*Exod.* xxv, 4) quidam detulerunt. Et quia per illos peccatorum confessio designatur, salem vel hoc unum offeramus. Verum si deest aurum sapientiae, si argentum rite laudantis eloqui, si diversarum virtutum gemmae, postremo si castitatis hyssus abest, vel predictos caprarum pilos offeramus, quia forte et ipsi cum veraci confessione placebunt. Veraci scilicet, quia quem adhuc ex consensu peccare delectat; falsum est, quod de præteritis vere peniteat. Ut autem quiddam de humano usu loquamur, si quando paterfamilias, post tempus, domum suam revertitur, omnis familia solet adgaudere: cum quidem et catelli exsilientes, quodam gestu membrorum se monstrant letari. Quapropter et nos, licet iumentis insipientibus meritos sim comparandi, tamen si ob istius honorem solemnitatis, qua eundem nostrum Dominum nobis quadammodo representat, gavisi fuerimus; vel micas misericordiae ejus sperare quasi catuli sub mensa poterimus. Et hoc non ex nobis, sed ex honestate evangelici regis qui caecos et claudos ad convivium suum dignatus est asciscere (*Luc.* xiv, 15). Bene ergo nobiscum agitur, quod idem paterfamilias nos suis solemniis interesse non designatur. O quanti sunt etiam in remotissimis trans maria regionibus, qui tantopere gaudent si eis vel semel ad ejus sacrum tumulum accedendi possibilitas esset! Unde etiam considerandum est quid a Deo nobis donatum sit. Ne forte si ejus præsentiam minus reverenter senserimus, aut infectio corde, quod absent, in conspectu ejus vacui venerimus, dicat ipse propheticum illud: *Non est anima mea ad populum istum* (*Isa.* xv, 1); et item: *Prope es tu ori eorum, et longe a renibus eorum* (*Jer.* xii, 2). Propterea cum ad exemplum evangelici illius regis intraverit, ut videat solemnizantes, tanquam discubentes (nam cum spiritu Dei plenus sit, nihil est in creaturis Dei quod eum latere possit), quisque nostrum procuret, ne forte paternos ejus oculos cordis amictu vel corporis offendat. Nam, ut ipse dicit: *Omnis exaltatio genus est superbia*, per quam maxime quisque sit abominabilis, ut scriptum est, *apud Dominum* (*Deut.* xxii, 5). Meminerimus tamen, quia ad supernum judicem, vel ad senatores cœli placandos, recognitatio seu confessio peccati specialiter proposita. Juxta illud: *Narra si quid habes, ut justificeris* (*Isa.* xlvi, 26). *Iniquitatem meam*, inquit, ego agnosco. Et ideo quasi securus postulat: *Averte faciem tuam a peccatis meis* (*Psal.* l, 11). Quisquis vero nostrum vult sui meriti faciem contemplari, necesse habet ut in

hoc speculum intendat, id est, ut ejusdem beatissimi confessoris actus sollicitus perpendat. Inspectis etenim, prout nostra parvitas est, illius gestis, vel quantum nos in imo, vel quantum ipse in sublime sit, animadvertere poterimus. Hinc de quolibet pœnitente scriptum est: *Respicet homines, id est, sanctos, et dicit: Peccavi (Job xxxiii, 27).* Quoniam ad illorum speciositatem considerat quantum se deformem attendit. Quæ utilitas autem de eadem confessione proveniat, ibidem signatum est, cum dicitur: *Liberemus eum de superbia, et de his quæ fecit, et non eat in perditionem (Ibid., 17).* At vero quia Scriptura jubet: *Sanctus enim dies Domini est, nolite contristari (II Esdr. viii, 10);* quod ex nobis vel in nobis triste est omittamus: et quasi nobiscum sit hodie sponsus, gaudere presumamus. Munus vero nostræ confessionis, velut ante pedes paternæ pietatis offerentes, nostrum posse in ejus laude et admiratione, totum sublevemus. Ejus vero laudes, quisque tanto celsiori voce elamet quanto hunc ardentius amat, vel ejus vitam perspicacius pensat, quæ nimur a sui primordio, tota admiratione dignissima est. Nam quam magnificum illud est, quod paternas, ut fertur, eo deserente opes, admodum domicilium sibi Spiritus sanctus, in ejus sacro pectusculo collocaverat, qui esse philosophorum inanis studia adhuc tenerimus cognovit; qui grandævo animo jam tunc eremi vastatem subire ausus est. Quod nec ipse quidem Martinus, toto orbe mirabilis, fecisse refertur. Et quia jugum non solum ab adolescentia, sed etiam ab ipsa infancia portavit (*Jer. iii, 25*), ut ibidem Jeremias prosequitur, in illo celesti capitulo singulariter sedebit. Nec sine divino moderamine gestum fuisse constat, quod aculeos tentationis in sese tam validos, ibidem expertus est. Sicut enim dux bonorum Petrus, primo sibi ostensus, est tunc Dominico gregi prelatus; sic iste princeps Dei tantorum milibus monachorum præferendus, oportuit ut proprio discrimine probaret, qualiter subtilis misereri debuisse. Quia tamen primo certaminis impetum fortiter devicit, tale quid deinceps nunquam sensit. Quam obedienter sane, et quam diserte privato bono quisque debeat commune bonum præferre, hic spiritualis disciplinæ magister in hoc suo facto demonstrat. Quod mox ut expeditus est, dilectam solitudinem se vincens deseruit, et voto supplicum satisfecit. Quoniam vero sancta atque admiranda ejus gesta in promptu habentur, nos interim taceamus de illis. Hoc tamen ad ipsius honoriscentiam referamus, quod non alius quilibet ex magistris Ecclesiæ vitam tanti patri digessit, quam insignis ille disertissimus papa Gregorius, qui totum quod scripsit, quasi aurum resulget.

Divinitus enim dispositum est, ut cum isdem excellentissimus legislator in ceteris modis sit a Deo decoratus, etiam hinc majori auctoritate tam ipse quam legislatio ejus roboretur, quod eamdem vitam sumimus apostolice sedis pontifex ordinavit. Quæ scilicet vita, etiam ex occasione Dialogi ejus, plu-

A ribus innotesceret; et non solum apud Latinos, sed etiam apud Gracos notissima fore. Nec illud prætereat quod omnimodis gaudendum nobis est, hunc tantum splendorem in hanc nostram occiduam regionem venire, divino nutu donatum esse. Nec abs re credimus contigisse quod clientem unice dilectum, beatum videlicet Maurum, has in partes adhuc vivens direxerit, et demum se transferri voluerit. Forte enim, cum sancta mens ejus adeo dilatata esset, ut omnem mundum simul conspiceret: hunc locum, sibi quodam occulto consilio specialiter delegit. Viderit ergo quisquis est, cui locus tam multis usquequa tantum desiderabilis non negatur: quanti habendus sit, quanta reverentia excelendus. Pondus quippe cuiuslibet reatus, non solum ex intellectu gerentis, vel tempore, sed etiam ex loco solet pensari. Hinc enim velut a majori exprobatione, contra impium vox divina queritur, dicens: *In terra sanctorum inique gessit, et non videbit gloriam Domini (Isa. xxvi, 10);* et item: *Dilectus mens in domo mea male operatus est (Jer. xi, 15).* Alioquin, quem praesentia tanti patris ad sui reverentiam non flectit, spiritum Judæ videtur participare. Cujus duritiam, nec visio, nec locutio, nec convivium ipsius Domini emollivit. Inspiciamus ergo, quid a Deo donatum est nobis, et oblatam gratiam nullatenus in vacuum recipiamus. Tantus fulgor, cæcitatim mentis nostræ illuminet. Tanta pietas, duritiam emolliat. Tam potens medicina, vulnera nostra sanet. Si enim adhuc puerulus ita capisterium reparavit, ut nec scissura quidem appareret; nos, qui vasa ad honorem in domo Dei per gratiam vocati sumus, quia multas peccatorum scissuras incurrimus, per eundem medicum qui jam suo regi sociatus est, reparari poterimus. Si nigredo scelerum nos decoloravit, non simus ut Æthiopes, qui non mutant pellem suam; sed ad ejus manum recurrentes, annanam misericordiæ, sicut ille corvus, ab eo requiramus. Si etiam inter injuriosos merito computandi sumus, illum tamen affectum, quo pro se odiente flevit, ab ipso reposcamus. Neque enim supplices, quamvis indignos, aversabitur, qui pro perseverante in militia lugebat. Gaudeamus ergo, et erga Dominum nostrum, quo valemus adnisi dilectionis affectum exhibeamus. Nam idcirco dimissa sunt Marie peccata multa, quia dilexit multum (*Luc. vii, 47*).

Ceterum ad laudes ejusdem principi Dei semper, juxta Psalmistam, adjicere, cuiquam desiderandum est. Sed nos affectum quidem exhibere possumus, perfectionem vero tante rei nequaquam explore sufficiimus. Quapropter easdem illius laudes, non una vox, non una congregatio, neque una urbs vel provincia proclamat; sed ubique sancta Ecclesia diffunditur, per tribus, per nationes, per linguas, laus Benedicti frequentatur. Si enim in multitudine populi dignitas regis est (*Prov. xiv, 28*), ut ait Salomon, quætam putamus esse dignitatem istius regis, quem tam numerosus prosequitur exercitus mona-

chorum? Quis unquam rex aut imperator in tantis mundi partibus imperavit, aut ex tam diversis nationibus sibi tantas legiones conduxit, quantas videlicet iste, cuiuslibet sexus et aetatis in Christi militia, voluntarie juratas disponit? Quem quasi presentem intuentes, et vexillum institutionis sequentes, diabolicas acies viriliter infringunt. Quibus illud prophetatum coaptatur, erunt oculi tui, ridentes praecopere tuum (*Isa. xxx, 20*). Denique fidelis opinio est, quod unusquisque sanctorum cum illis surget in regeneratione, quos Domino acquisivit. Cum igitur universi bujuscem institutionis ejus sequaces, in unum coacti fuerint; quale signum apostolatus Benedicto tunc ille copiosus exercitus scipsum exhibebit? O quali gaudio tunc ille tripudiauit, qui sese illis cohortibus immiscere potuerit! Nunc omnes, vel loco vel affectu vicini, in eum cordis intuitum dirigant. Omnia enim omnibus factus est. Habet enim pueri formam in puer quam sequantur; ut quoniam ad exemplum Isaac Deo oblati sunt, primordia sua caveant fermentare. Ac deinceps quique per etatuum successiones sint perfecti sensu; ut a paterna sui nutritii pietate non degenerent. Ne forte si ab excellentiori gradu cederint, gravius elidantur. Sed et nos quicunque delinquimus, nullo modo ab speranda clementia desficiamus; quia vivens et post obitum mortuos suscitavit, confortata restauravit, desperata curavit.

Et quamvis non fecerimus ejus voluntatem, Dominum tamen invocemus eum, et sint oculi nostri in manibus ejus intendentis, donec ipse suos attollat super nos, et misereatur nostri. Sit nobis semper Benedictus in corde, Benedictus in ore, Benedictus actu, quatenus si qua virtus, si qua laus discipline, ut illud apostolicum imitantes, quae vidimus in illo, et audivimus in illo, et audivimus ab illo, sectemur, ut nobiscum sit. Deus pacis per ipsum, in secula seculorum. Amen.

SERMO IV.

DE COMBUSTIONE BASILICE BEATI MARTINI.

Exigitis, domini mei, divites inopem, eloquentes elinguem. Nam quia nuper basilicam (124) domini nostri Martini flamma denuo voravit, et hac occasione

(124) *Basilicam domini Martini flamma denuo voravit.* Non semel, sed plures ecclesias sancti Martini combusta fuit ante m. annum. Primo, tempore Clotharri regis, per Wilicharium conjugemque ejus, uti scribit Gregorius Turonensis, lib. iv Histor. Franc. cap. 20, et libro x, cap. ult. Secundo per Nortmannos, anno 853, sicut referunt Annales incerti auctoris, his verbis: « Anno 853 Nortmanni per Ligerim fluvium venientes Turonum Galliae civitatem pradantur, et inter alias aedes ecclesias quoque sancti Martini confessoris, nemine resistente, succendunt. » Quibus concordat et Sigebertus Gemblensis monachus in Chronico. Tertio rursus per eosdem Nortmannos anno Christi 903, quemadmodum testatur Historia dominorum Ambaziensium, dum ait: « Mortuo Odone rege, qui x annis regnauit, in vii anno post eius obitum ab Erith et Bathet Nortmanni civitas Turonis succensa est, ecclesiaque beati Martini cum toto castro, atque cum xxviii ecclesiis. » Quarto denique, sicut habet *Anonymous Majoris Monasterii* monachus: « Anno Incarnationis

A quidam quasi fide vacillant, quidam insuper stulti garrisunt, cur incendium non represserit; dolor qui de priori adustione contigerat, nobis renovatus est, et ob hoc exigitis, ut quedam quasi sincera verborum vobis conficiatur, quae miserentibus propinetur, et illis aliquatenus succenseat. Quod quidem ego diu cunctatus refugi. Martinus etenim, cujus obsequio debet iste sermo famulari, major est quam dici queat. Quem, sicut de eo prohibetur, usquequa Deus mirificans, etiam in hoc glorificat, quod omnis qui de illo et prosaice et metrice, sive etiam rhythmice scriperunt, et sancti et periti fuisse, et dulci admodum atque compito eloquio noscuntur, quae pertulerunt edidisse. Et nimur, nisi jubentium auctoritas et rei necessitas urgeret, inconsequens videretur, ut is, qui de homine et nihil habet, et parum, id tentare presumeret. Sed ad spem communem cordis oculos reducens, spero, quoniam Christus, qui benedic pusillis et majoribus, non desereret hoc quod obedientia conatur obsequens imperio charitatis. Nam ipse volat super pennas ventorum, excellens omnem contemplationem angelorum; ipse descendit ad inferiora terra, lactescens teneritudinem parvulorum. Ipse facit ut animalia volent sequentibus rotis, ipse ut stellio brachiis nitens moretur in adibus regis. Et cui patriarchae vel propheta cecinerunt, ejus laudes Hebreorum pueri clamaverunt. Ut ergo dedit excellentes viros, qui mandatas excubias ducentes in laudem beati Martini multo nobiliter scriberent; ita infirmis prestare dignetur, ut saltem velut canes modicum quid pro ejus zelo delatent.

Quando [quo] primo igitur tantæ calamitatis rumor, et vicinas et remotiores quasque provincias drepente pervolavit, ingens mœror et lucius omnium corda perstrinxit, ita ut, sicut nobis relatum est, non solum quilibet rusticani, qui beatum virum quasi peculiarius diligere consueverunt, sed et optimates quique lacrymati, quin etiam et reges fuisse dicantur. Quibus equidem vim doloris hoc maxime exaggerabat, quod eadem domus ante non multos annos combusta fuerat (125): et nunc multo sumptu, multaque suorum indu-

Dominice 994, ecclesia beati Martini iterum concremata est una cum castro ab oriente, a fine sancti Hilarii usque ad sanctam Mariam Pauperculam, a meridie a porta sancti Petrus etiam in secunda, sed in tercia combustione, quæ contigit anno 903 sermonem hunc ab Odone dictum, et tempus ipsum quo clariuit, et verba qua statim sequuntur, nempe, quod eadem domus ante non multos annos combusta fuerat, aperte demonstrant.

(125) *Et nunc multo sumptu, multaque suorum industria reparata.* Primum basilica sancti Martini combustionem restauravit Euphronius archiepiscopus, illamque stanno texti, opitulante rege Clothario, sicut dicit Gregorius Turon. lib. iv, cap. 20, et lib. x, cap. ult. Secundam ipsi canonici sancti Martini, qua potuerunt industria et excellentia reparaverunt, ut hic docet sanctus Odo. Pro tercia resarcienda, pecunias jam deficitibus, ad Adefonsum Hispanie regem recursum est, ut patet ex ipsius Adefonsi litteris anno 906 datis, quæ benignitati Joannis Mas-

stria tandem reparata pulchrius videbatur. Multo A nunc Pario candidus, nunc quoque prasinus viridis varium et satis pulchrum schema preferebat, et foris aureolis sapphirinis, atque musivis fulgebat lapillis. Sed et tectum stagnis [staneis] (126) tabulis erat opertum. De iis quedam adhuc indicia sunt, et quosdam grandem plenarium diffinitum direxerimus vobis per illos patetum; non enim minuere, sed augere et locupletare causam ecclesiae vestrae nititur. Insuper et numero in administrinum fabricae conanur per fratres vestros vobis possidere. Quod si placuerit, remitteremus eam sanam [per] ditatos fratres, et ob fastidium locupletatos. Sane optamus vestram benignitudinem, ut quidquid conscriptum habetis de virtutibus que in ecclesia vestra post obitum sancti Martini, gratia et merito ipsius Deo annuente facta sunt, nobis dirigere non gravemini. Quoniam tamen nos de mirabilibus ejus habemus conscriptum, que in vita ipsius usque ad obitum mystice peracta sint: nos quoque multorum virorum illustrium vitam, virtutes, et mirabilia utpote emerentissima † evidenter ac sapienter conscriptas habemus, que ut rumor in Archibis vestris non habentur. Quod si vobis utilitas fuerit, dirigere eas procurabimus. De cetero quod conqueritis cuius Apostoli tumulus hic penes nos habetur, certissime pernoscite Jacobi apostoli Zebedei, Bonargis, qui ab Herode decollatus est, sepulcrum habemus in archis Marmaricis, provincia Galacie. Manu enim Domini gubernante, ut multe veridica continent historie, usque ibidem per ratem corpus ejus perlatum est atque sepultum. Cujus sepulcrum multis claret haec tenet mirabilibus, lacinias, tur † demones, cæcias redditur lumen, claudis gressus, surdis auditur, mutis eloquium, multisque et aliis mirabilibus, que cognovimus, et vidimus, et pontifices, et cleri ipsius narraverunt nobis. Nam quomodo in Jerosolyma ab Herode decollatus est, et huc sportatus atque sepultus, vel quo tempore, vel quomodo, evidenter manifestum omnibus, et veridice nostrorum archiepiscoporum epistole, et Patrum historie, et multorum festantur eloquia. Quod si ad singula modo voluerimus ex vobis narrare, in longius vexetur stylus, quo modum exceedemus epistole juxta, immo festinationem gerulorum qui noluerunt remorari. Sed opitulante Deo, dum vestri ad nos devenierint clerici, omnia liquidus et enucleata, nullaque lucubratione retenta, sed quod a sanctis Patribus accepimus, et tenemus in scriptis, vobis dirigere non denegamus, Deo annuente, et amota omni hasitatione, certe credatis, quod rectum et justum tenemus. Quod autem exististis quantum ab Oceano mari eminus distat ejus tumulus, vel in quo loco situs est, a mari virio † pernoscite usque ad locum ubi, Dominus gubernante, duos fluvios, quos antiqua vetustas nominavit Voliam, et Sarem, in locum, qui dicitur Bisria, vestrae sedis Irriensis, ecclesie sancte Eraliae, habentur millia x et exinde usque ad gloriosum ejus sepulcrum, habentur millia xii. D

Verum hic Hispanica devotionis affectus ad laudabilem non pervenit effectum. Imo, sicut est apud Anonymum Majoris Monasterii monachum, hanc sancti Martini ecclesiam toties concrematam optimates quinque, clerici et burgenses redificaverunt, et ne leviter amplius opprimeretur, muro firmaverunt, et turribus firmis et munitissimis ceperunt. Denique combustionem quartam fecerit Herrens thesaurarius ipsius sancti presulis, quem Glaber Rodulphus male et Henricus et Herineum archiclavum appellat lib. iii, cap. 4.

(126) Sed et tectum staneis tabulis opertum. Primam super corpus sancti Martini basilicam edificavit sanctus Brictius, ejus in episcopatu successor, in qua et sepultus est, teste Gregorio Turon. lib. x.

viores fratres vidimus, qui ita testabantur, dientes, quod machina domus contra solem resplendens quasi monticulus aureus videbatur, et tam gratam speciem cernentibus representabat, ut gloriam beati Martini quodammodo testaretur. In arcuatis vero porticibus voluerunt eam prisci constructores architectari; quoniam domus illa, quamvis latissima sit, turbis tamen sese imprimentibus tantum solet esse angusta, ut antipodia chori et angi posticulas quamvis nolentes subruant. Quam devoutam violentiam, credo, gratam habet dominus ipse Martinus, ad exemplum videlicet Domini sui, quem turbe comprobabant. Nunc tamen et bistratis parietibus, et vitreis sapphiro subornatis, quin et bracteolis aureis decusata non parum intuentes oblectabat. Quando autem, ut diximus, fama tam diri nuntii circumquaque pervolavit, tempus jam instabat, quo ejusdem beati Martini solemnitas solet celebrari. Cum quidem turmæ populum pertinaciter irruunt partim causa solemnitatis attracti, partim ut dejectionem domus viderent. Siquidem ea vis naturæ est, ut quilibet dolens oculis videre gestiat hoc ipsum unde dolet. Et cum res visa plus cor molestificet, tamen quasi ad solium videre cupit, unde magis indeoleat. Ferebatur autem inter plurimos, quod inter fratres nudius tertius ante discordia sacerdotem, quintam prius quam sancta ædes cremaretur, quidam ante sanctum altare et conviciis, et verberibus quosdam ex fratribus de honestaverit: sanctus quoque Martinus euidam panperculo per visum apparuerit, et quasi conquerens dixerit, quod in sua domo sit injuriatus, et concite sit inde migraturus, atque ad Tutensem vicum perventurus. Ita enim confluente ingens turba, ut putares quod afflictum Job vellent amici ex condicto visitare. Tum quidem et nos occurrimus. Oculis vero cuncta percurrentibus inundabant lacrymæ. Et cum singula qualiter ante videbant, flentes inspicient, gemini irrumpabant. Cordis vero sanguine, de quo lacrymae nascentur, jam exhausto (nam de eodem sanguine fluunt, et ideo cum pro pietate funduntur, martyrium quodammodo imitantur), ad auditorium secessimus. Tum vero nescio quid diu sermocinati sumus. Siquidem dolentibus mos est, non id quod ratio poscit, sed quod dolor extorquet identitatem. Tandem ad hoc ventum est, ut ad doloris augmentum diceretur, quod nonnulli beato Martino detraherent, quasi qui non posset incendum reprimere, quo domum suam toties permisisset igne depascer: nonnulli quoque dicebant, quod hanc nostram ætatem jam haberet.

Hanc, quia, parvula nimis erat, Perpetuus, et ipse Turon. episcopus, a Briccio secundus, submovens, construxit aliam ampliorem miro opere, quam idem Gregorius describit lib. II, cap. 14, et in ejus absida seatum corpus ipsius venerabilis sancti transtulit. Verum et hac per Wilichium successa, cum i. i.

A exosam, nec more suo preces supplicum attendat, cum se per miracula presentem non ostendat. Alii nihilominus quasi disenterent quidnam sit, ubi tanta psalmodia, tantaque missarum frequentia celebretur, ubi etiam temeritas precandi tantum reprimatur, cur divina severitas adeo domari [dominari] permissa sit, cum utique in multis aliis locis et minus Deo serviantur, et precandi libertas effrenatior videatur. Hoc nos audientes stupore percussit, et dolore attoniti, fraudes antiqui deceptoris illico recognovimus. Nam cum apostoli sint bonus odor Deo, facit tamen idem deceptor, ut quibusdam sint odor mortis in mortem. Quod nimur istis contingere timuimus, qui de medicamento vulnus B sibi exaggerant murmurationis. Quia vero beatissimi domini nostri injurias audivimus exerceri, prout charitatis viscera quisquam sensit, amplius cepit dolere. Non satis fuerat quod nostris exgentibus culpis, secundum illud templum pertulit conflagrari, adhuc, proh dolor! ii, pro quibus hanc injuriam sensit, nituntur ei calumniari. Memores tamen illius quod dicitur de Deo, quia dedit carmina in nocte, id est, consolacionem Scripturarum in tribulatione, conferebamus vicissim quod menti ad solium occurrerat. Actum forte de hoc quod dicebatur, sese ingressus occasio, ut idem diligentius retractatum scriberetur. Ergo juxta tenorem tunc habite confabulationis, quid nunc divina dignatio indulserit adoriamur, primo suadentes, ut juxta prophetam, vexatio saltim det intellectum auditum, quatenus comminationes, quas Deus peccatoribus intentat, vel per hoc quod accidit expertas, timeamus; rogantes Christi clementiam, ut juxta illud Job, molliat cor nostrum, et cibare nos dignetur pane lacrymarum, ne forte dicatur de nobis: *Attrivisi eos, nec doluerunt* (Jer. v, 3); et item: *Percussi populum meum, et a viis suis non est reversus* (Jer. xv, 7). Et cum nostra perversitas cor justi, scilicet domini Martini, sic ut alias diximus, mærere faciat, cum nos potius viderit in rebus pessimis exultantes, queratur, dicens: *Sustinui qui saltem contristaretur et non fuit* (Psal. lxviii, 21); itemque: *Non est qui vicem meam doleat* (I Reg. xxii, 8). Non enim satis nos remordebat memoria peccati. Quod illis saepe contingit, qui et peccata sua non deflent, sed potius multiplicant, et nihil accidit eis triste. Unde scriptum est: *Quia non profertur cito contra malos sententia, absque ullo timore filii hominum perpetrant mala* (Eccl. viii, 11). Sed conveniebat nobis illa vox qua dicitur: *Traxerunt me, et non sensi* (Prov. xxiii, 35). Ad confugium pro Chrammi quondam circumventione fecisset, Eufronius, decimus octavus episcopus, eam in illa qua prius fuerat elegantia reparavit, et Clotario rege ordinante stanno cooperuit, ut habeat jam dictus Gregor. Turon., lib. IV, cap. 20, et lib. XI cap. ult.

nihilum redactus sum, et nesciri (*Psal. lxxii, 18-22*). *Congregata sunt super me flagella, et ignoravi* (*Psal. xxxiv, 18*). Et idcirco Deus, qui terribilis est in consiliis, vindictam quam memerum, in illius sancti templi combustione monstravit, quasi ministris vindictae diceret: *Isti domus exasperans mihi sunt. Ultionem a sanctuario meo incipite, ut ignis indignationis, qui abyssum cordis humani combusturus est partem domus interim assumat, ut cum a se desiderabile oculorum auferi viderint, me ad ostium cordis sui pulsantem contempsisse pœnitentiam.* Per hoc ergo quod in templo accidit, arrogantia nostra, ut ita dixerim, nobis in faciem respondit. *Et omnimodo cavendum est, ne forte, sicut illic sequitur, spiritus fornicationis sit in medio nostrum, et interim illius ignis perniciies, isti exteriori toties sit fomes.* Sæpe autem fit ut peccator quanto deterior est, tanto densiori cœcitate cor ejus obtenebrescat, et cum boni aliquid fecerit, hoc apud se, sicut ille Pharisæus, jactet, minus attendens quia bona quælibet Deo non placent, quæ malorum admitione maculantur. Tali cuiilibet divina vox inclamat: *Dicis quia dives sum, et nescis quia miserabilis est, et cœcus et nudus: nudus videbierit justitiam; cœcus vero, nesciens ipsam nuditatem suam videre.* Effudit ergo Dominus, ut scriptum est, ignem in Sion, et voluit reddere vastationem in flamma; ut videbierit per indignationem, que in materiali domo deseavit, extinxeramus domus exasperans esse, animadverentes quid in occulo ejus iudicio merecamur. Neque enim parvus reatus est, qui sanctam illam domum et vestigio, et toties exigit concremari, ut cum paulo ante succensa fuerit, non sit aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Sed nec putandum est quod hoc eas accidenter propter illud Jeremia: *Quis est iste qui dixit ut fieret, Domino non jubente?* (*Thrcn. iii, 57*.) Et item: *Si est malum in civitate, quod ego non præceperim, dicit Dominus* (*Amos iii, 6*), *vel quis dedit Israel vastantibus? Nonne Dominus cui peccavit?* (*Isa. xlii, 24*.) Nos itaque scientes quia peccata nostra fecerunt hæc, consequens est, ut ingemiscamus super injurias domini Martini; imo potius super nos, quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fieri? Alioquin dicetur: *Dissipati sunt et non sunt compuncti* (*Psal. xxxiv, 16*). Et item: *Frons meretricia facta est tibi, nescisti erubescere* (*Jer. iii, 5*). Qui vero ad nutum Dei contremiscunt, et sub potenti manu ejus sciunt humiliati, audiant consolationem illam, que post destructionem Hierusalem facta est, dicente Domino: *Ædificabo vos, et non destruam; jam enim placatus sum super malo quod feci robis, et roboscum sum* (*Jer. xlii, 10*). Et ille quidem, sicut Dominus, qui cum tranquillitate judicat, et cum magna reverentia disponit nos, placabit servis suis. Nobis tamen competit, ut hunc in omnibus iudicis suis laudemus, et si qua bona opera in nobis sunt, in ipsis timeamus. Verebar, inquit Job, *omnia opera mea* (*Job ix, 28*). Nam et

ille postquam tanta ac talia pertulit, cum interim ipsis verberibus gratior esset, ut Deus ad hunc visitandum venire dignaretur, adhuc se humiliat dicens: *Reprehendam me et agam paenitentiam* (*Job xlvi, 6*). Nam post illam pridianam successionem, muris curvanti studio compactis, septa monasterii communis, hoc ninirum praecavere volentes, ne sancta domus ultra posset ab hostibus lœdi. Sed non satis attentes in quanta reverentia sanctus iste locus ab antiquis temporibus effusserit, protinus religione relicita, commune diversorum esse permisist; ita ut feminis ad hauriendum aquam, et ad discurrendum quo voluerint portarii non resistant; cum visiderimus quod nulli intra monasterii portas vel parum intrare licuerit; neque aliquis equitando statim per atrium transire ausus fuerit. Sed nunc ita negligitur, tanquam si murus ille non ad hostium repulsionem, sed ad excludendam loci reverentiam esset erectus. Nec valuit isdem murus ignem prohibere, quem neglecto contemptus exigebat succendi. Mordacius hoc dixerim, quia, vere fatebor, multorum corda per hoc mœstificantur, quod locum pro amore beati Martini sacrosanctum non videant, secundum priscam reverentiam, venerari. Neque hoc parum displicet, quod quidam in eodem loco nutriti, se quibusdam laicalibus vel nimium pomposis vestibus dishoneste, cum talis esse consueverit eorum conversatio, ut hanc etiam Romæ laudari adiverimus, quibusdam Romanis dicentibus: *Quia non esset necesse Romanum proficisci, qui templo beati Martini morerentur vicinari.* Jeremias propheta plantit, colorem religioni congruum immutari. Dicitur alias: *Ne glorieris in vestitu unquam* (*Ecli. xi, 4*). Viderint ergo isti quam stultum sit, decoro vestitus gloriom emendicare, et decoro virtutis animam nudare. Cæterum iis, qui de potentia beati Martini delirant, amator ejus, et decentissimus relator Sulpitius iam olim satis respondit. Nam cum aliquando vestimenta ejus pariter afflaret incendium, quod tam illus protinus in medium se projiciens frigidum sensit, quidam similiiter occasionem detrahendi sumpererunt. Responsio tunc illis facta, istis sufficere deberet, qui nequaquam hoc mirarentur, si dispositionem qua Deus mundum regit, vel tenuerit, atten-dissent. Parum est ut mirentur, si hoc templum et superbie, vel luxurie vitii forte pollutum, talibus quibusdam Deo cognitis causis exigentibus, flamma purgaverit. Discutiant potius qui nam sit quod ab origine mundi mala prævaleant. Cur impio Cain justum Abel subruere Deus permiserit? Et cur Job incomparabiliter tunc temporis justum, usque ad sterquilinium et vermes Satanas compulerit? Cur Joannes, quo nemo major inter natos mulierum, rotogatu saltatricis puelle decollatus sit? Certe si isti Christum in cruce vidissent, non, sicut ille latro, regnum ei restare crederent. Qui etiam si apostolos casos publice vidissent, et Stephanum forte nocte et die bestiis expositum consiperent, fidem Christi inanem putassent. Sed postquam ex fide mundus

vivere cœpit, consilium divinæ dispositionis, si reverenter attendit, intelligit, quia regnum Jesu non est de hoc mundo, et sancti ejus non habent hic manentem civitatem, et ideo hic non querunt gloriam, quam in futuro sperant, nec signum aliquod unquam hic nisi pro utilitate proximorum querunt. Hinc propheta non propter se, sed propter inimicos suos orat salvari, dicens : *Propter inimicos meos eripe me* (Psal. lxviii, 19), id est, per meam exceptionem intelligentes potentiam tuam convertantur ad te. Scientes enim quia nequaquam possunt hanc vitam sine peccato transcurrere, optant potius ut hie ad sui emendationem affligantur. Nam propheta roget : *Proba me, Domine, et tenta me* (Psal. xxv, 2). Item alius : *Ingrediantur putredo in ossa mea* (Habac. iii, 16). Quam sibi utilitatem inde speraverit, manifestat, subdens, *ut requiescam in die tribulationis* (Ibid.). Afflictus quoque Job : *Hæc, inquit, erit mihi consolatione, ut affligens me dolore, non parcat* (Job vi, 10). Nam et Apostolus non gloriatur, quod in paradisum, et etiam usque ad tertium cœlum raptus sit, nec quod ineffabile arcanum inibi audierit; sed potius gaudet quod ter naufragium fecerit, quod ter virgis cæsus, quod semel lapidatus sit. Sed isti queruli, qui miracula semper querunt, hanc dispensationem attendere nesciunt. Nam superbi et vani hoc semper fieri gestiunt, unde rumor popularis et inanis gloria crescat. Sed quicunque timorati sunt, hoc magis desiderant, unde vel purgatio peccatorum fiat, et mens a superbia defundatur. Nam si Martinus sibi potentia consuta flammam depulisset, utique ultio peccatis debita restaret, et impietas quasi impunita forte succresceret. Sin autem ex hoc quod sancto cuiilibet in presente accidit, virtus ejus pensanda est, jam non unus, sed omnes sancti; non mediocres, sed summi de honestabuntur.

Sanctus namque Benedictus monasterium edificaverat, religiose videlicet ac pie, sicut utique benedictus. Cui tamen revelatum est, quod hostibus esset divino iudicio tradendum; hoc sibi tantum concesso, ne qualibet ex animabus periret. Parum sane dixerim quod et forinsecus, et confessori quamvis magno acciderit. Sed credo non parum et insipiens censem, quod supradictus Baptista potens ille in miraculis, utero Christum Dominum sentiens, sanctissimam vitam ducens, pro testimonio veritatis occubens, ille incomparabiliter magnus in semetipso, hoc est in suis sanctis ossibus talia pertulit, quæ ingentem audientibus horrorem incitant. Nam ut Eusebius in Historiarum libro xi narrat, sanctum ejus sepulcrum apud Sebaste possum pagani confrerunt, tunc ossa combusserunt, que terro pulvi immiscuerunt, et ita per campos passim disperserunt. Sed monachi quidam supervenientes, eadem hora sancti corporis frustra divino nutu reperta collegunt. Ad sepulcrum quoque Domini cum per multos annos idolum statutum est, ut quisquis se illuc inclinasset, idolum adorasse videatur. Ipsa crux Domini diu Judeorum celata fraude,

A tandem mirabiliter reperita postmodum a profano rege asportari permissa est. Viderint isti secretorum discussores, qua Domini dispensatione et talia, et his similia fieri sinantur. Nobis hoc unum convenire videtur, ut a divinis iudicis timeamus, et videntes hoc quod accidit, quisque nostrum dicat : *Domine, audivi auditum tuum, et timui; Domine, considerari opera tua, et expavi* (Habac. iii, 2). Et item : *Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi* (Isa. xii, 1), et extera. Et quia per materiale templum dedit spiritualibus significacionem, ut fugiant a facie arcus, id quod illic premititur, supplicemus, ut quoniam iratus est, sit etiam misertus, dicentes : *Increpationem Domini sustinebo, quia peccavi ei*. Tunc præterea non incidat nobis illud diabolicum B suspicari, quod illa virtus domini Martini defecerit. Illis pro sui magnitudine toto orbe mirabilis; illa, ut ita dicam, probata signis. Quin potius credendum est, quod illa ejus charitas, quæ semper etiam erga ejus æmulos propensa et benefica fuit, ita illum adegerit, ut hoc a Domino impetraret. Nam quorundam sanctorum, qui causa aliorum injuriari maluerunt, facta considerantes; in hanc opinionem non abs re venimus. Siquidem Moyses rogabat Dominum Deum suum, ut noxam populo dimitteret; sin alias, deleret eum de libro vite. David quoque videns angelum cedentem populum, postulauit super se et dominum patris sui gladius vertatur. Qui et imperfecto patricida filio lugebat, dicens : *Quis mihi det, ut ego moriar pro te, fili?* (II Reg. xviii, 22.) Sed et Jeremias cum ex ore Dei populum in Ægyptum descendere prohiberet, et ille contemneret, nec sic eum deserere potuit, sed cum ipso populo descendit, a quo et imperfectus est. Paulus etiam apostolus vas electionis optat anathema esse pro fratribus suis. Sane Stephanus orare non poterat, ut pro lapidatoribus moreretur, quoniam ipsi hunc in mortem urgebant: unum tamen eis quod supererat impendens : *Ne status, inquit, illis hoc peccatum* (Act. vii, 53). Sed quid de servis dicimus, quandoquidem ipse Dominus omnium pro impiis, ut ait Apostolus, mortuus est. Unde et propheta dicit quod alienum opus suscepit, ut faceret opus suum. Pati enim, et irrideri, et mori alienum est a Deo : salvare autem, ejus opus est. Sed illud quod alienum est a Deo, peccanti homini debebatur. Et tamen alienum opus suscepit, ut opus suum faceret, quia mori dignatus est, ut morte dignos salvaret. Videamus autem an in Martino tale aliquid fuerit. An non ista charitas hunc urgebat, quando chlamydem pauperi divisit? De duabus quippe tunicis præceptum est, ut harum altera non habenti donetur. Sed iste non solum Pharisicam justitiam, sed etiam Christianam longe supergressus, ipsam unam cum sua nuditate partitus est. Nam a latrone vinculatus, se esse prorsus assebat securum, illique magis dolere, qui latrocinia exercens, Christi misericordia esset indignus. Tunc nihilominus hac dilectione, qua plurimum flagrabat, cum sciret, quod ante diem mortis non posset re-

verti, pro pace tamen inter clericos restituenda proficisci longius non dubitavit. Et tunc quilibet alius etiam presentes poterat obliuisci. Nam eadem charitas in fine, quod est decentissimum, præcipue servebat, cum cœleste regnum quod ab infanthia suspiraverat, et insuper ipsam Christi presentiam, quod ipse vellet, differri sibi pro amore discipulorum non recusabat. An modica est illa charitas? Aut hominem quando negligeret, qui brutis etiam animalibus compatiendi affectum frequenter indulxit? Unde quidam, qui Grammaticus cognominabatur, nuper garrisbat, quod in ejus vita superfluo positum sit de lepore, quem a canibus exemit. Sed quicunque tales sumus, qui nullum genus commendationis apud illum ex nostra justitia habemus, non plus nobis aliud miraculum, quamvis grande, placituri [placitum] videatur: quoniam si in aliis majorem potentiam, in isto tamen monstrat propensiorem miserendi affectum. Sed quid debilitatis [de liberalis] animalibus dicimus, cum ab ipsis quoque hæreticis Maximi gladium sumoverit? Insuper ipsi demonio, si ab hominum infestatione cessaret, veniam pollicitus sit? Quod equidem idcirco dixit, ut quosdam fratres, quorum via dæmon ille exponebat, a desperatione retraheret. Itaque haec et hujusmodi alia recolentes, incunctanter credimus, quod domum suam non pro inopia virtutis, sed piæ dispensationis causa permerit adiuri. Si queritur que sit ista dispensatio, hoc iterum menti occurrit, quod illi, qui in ejusdem domus constructione pridem laboraverant, nihil de sua mercede perdiderunt, quoniam, etsi opus perire, pii tamen operis merces restat; sicut sermo divinus quibusdam piæ laborantibus assererat, dicens: *Erit merces operi vestro* (II Par. xxv, 7). Quin potius si qua et levis culpa, quod frequenter fit, in codem labore se immiscuerat, credimus hanc esse purgatam. Nam in ipsis bonis operibus aut per elationem, aut per temponem sepe delictum sese immiscet. Et idcirco jubentur sacerdotes holocausta sua lare, videlicet ut in ipso bono opere quisque timeat, et velut hostiam lavans, lacrymas fundat. Est et alia dispensationis causa. Plerique enim et pro injuria sancti viri dolendo, et ad restaurationem locorum, sanctum studium, sive res suas impertinentes, cœlesti sibi præmium sunt mercati. Qui scilicet, si basilica in suo statu persistaret, nihil tale fecissent, sed picturis inhiantes forte risissent. Adhuc enim majus, si non temere dixerim, per hoc evenire confidimus. Nam de peccatis illis, quibus exigentibus id actum est, si deinceps abscessum fuerit, indulgentiam speramus venire, quia Deus non dijudicat bis in id ipsum. Et verum est illud Job dicens: *Qui afflictus fuerit, erit in gloria* (Job xxii, 29). Et item in Jeremia, post destructionem templi loquens Deus ad reliquias captivorum: *Nolite, inquit, timere. Jam enim placatus sum super malo quod intuli vobis* (Jer. xlvi, 10). Quid tamen dicentes, non consumimus pulvillo, sive ouos, ut Ezechiel redarguit, peccatores molliter

A, quiescunt, qui nimur hoc de illis peccatis asserimus, quæ apud Apostolum per fenum ac stipulam designantur, non de illis quæ per ferrum ac plumbum, quæ ignis consumere non potest. Cæterum, cui prosit, et cui officiat, noverit ille, qui nihil sine causa fieri permitti. Nobis illud Scripturæ considerandum est quod omnium operum Dei nullam possit inventire homo rationem, sed sicut item scriptum est, cum de nobis judicatur, speramus misericordiam. Verumtamen memoria non excidat quod arca Dei, quæ primo permissa est ab Allophylis asportari, post hoc in tanta reverentia, tamque pavenda suis post reversionem fuerit, ut cum hanc vulgus indiscrete aspexit, septuaginta de senioribus, et quinquaginta millia de plebe perierunt. Quapropter summopere B cavendum est, ne domum, quamvis flammis traditam quilibet contempnendam potet, quia licet paupercula, tempestate commissa videatur, et cui Dominus faciem suam parumper absconderit, tamen in misionibus multis consolabitur eam, ut secundum multitudinem dolorum ejus, consolations quoque latifundent eam. Quæstio sane, quæ illos niovet, qui dicunt, cur in eo loco ubi plus bona, et minus mala fiunt, ultio frequentius savit, et multis sepe ventilata est, sed a nullo penitus exposita. Nam quando malis bene est, et bonis male, ob hoc fortasse fit, ut bona mali presenta quæ cupiunt percipient, et perenni felicitate excludantur: boni vero qui hic felices esse non curant, propter quedam peccata, sine quibus hanc vitam ducere nequeunt, hic flagellentur, ut post hoc mansuri gaudia inseruantur. Tamen indifferenter et bonis bene, et malis male est; et tunc quoque nescitur utrum bonis pro remuneratione bona reddantur, et malis mala ut corriganter. Cur autem haec varietas proveniat mortalibus incertum est. Et hoc est pessimum, ut ait Ecclesiastes, *ut ter omnia quæ fiunt sub sole, quod eadem cunctis æque evaniant, justo et impio, bono et malo.* Sed, ut paulo superioris premisi, omnia in futurum servantur incerta. Maxime tamen in hoc ingemiscitur, quod impii prævalent, et innocentes affliguntur. Unde est illud Jeremie: *Quare via impiorum prosperatur; bene est omnibus qui pravaricantur, et inique agunt?* (Jer. xii, 1.) Item Habacuc: *Quare, inquit, Domine, non respicis super inique agentes, et taces devorante impio justiorem se?* (Habac. i, 13.) Qui voce sufferentium præmisit: *Usquequo, Domine, vociferabor ad te, vim patiens, et non salvabis?* (Habac. i, 2.) Hoc igitur maxime conturbat, quod justis multa proveniant, ut scriptum est, quasi opera egerint impiorum, et impii sint securi, quasi habeant facta justorum. Sed altiora te ne quæsieris, et in operibus Dei non sis curiosus. Multos enim supplavit suspicio. Quæ præcepit Deus, illa cogita semper, quoniam magna potentia ejus, et ab humilibus honoratur, id est, ab his qui non audent contemplari, qui sciunt quia misericordiam et judicium debet Ecclesia cantare, et utraque inscrutabilia scire. Nam *judicia Dei abyssus multa* (Psal. xxxv, 7). Et quis sapiens

erimus,
n des-
mbum,
ui pro-
e causa
randum
venire
, cum
m. Ve-
a Dei,
ri, post
is post
discrete
maginta
nopere
aditam
ercula,
us fa-
misse-
ndum
uoque
, qui
mala
tilata
malis
bona
renni
felices
, sine
entur,
en in-
tunc
bona
utem
at. Et
nnia
eve-
paulo
r in-
quod
e est
atur;
nun?
Do-
devo-
voce
vo-
bac,
ustis
ege-
facta
ribus
suspi-
ciam
r, id
uent
can-
lia
iens

intelligit misericordias Domini? Dicit Apostolus: *O quam inscrutabiles via Domini?* (Rom. xi, 33.) *Uni- versæ autem viae Domini misericordia, et veritas* (Psal. xxiv, 10). Quas idem Apostolus cum perscur- tari vetusset, dixit: *O homo, tu qui es qui respondes Deo?* (Rom. ix, 20.) Homo namque vocatur ab humo, quod nomen ad hoc interposuit ut in ipso suo no- mine cognoscat homo quod ad Dei iudicia perscur- tanda nequaquam idoneus sit. Si ergo, ait Augustinus, non vis errare, cur ita, vel non ita sit, noli discutere. Et item Gregorius ille dulciloquus. Nihil evenire potest, non quod Deus aut iratus permisit, aut placatus indulserit. Quod autem patimur, eo ipso justum esse constat, quod non sit non ordinante Deo, qui nihil potest facere injuste. Vis autem dispensationis ejus nequaquam vitari potest, sed B hanc sibi multum levigat, qui subditu cordis hu- mero sponte eam portat. Psalmista quoque videns pacem peccatorum, et quod in labore hominum non sunt, sed obtinent in saeculo divitias, pene motos commemorat gressus suos; eo quod ipse fuerit tota die flagellatus, et illorum impietas quasi ex adipice fluxerit. Et nationem filiorum Dei sine causa justi- ficiatam crederet, nisi in novissimis utriusque partis intellexisset. Et hoc illi labor fuerat: non in poten- tias Domini, hoc est in sacram Scripturam, intrans addisceret, quod timenti Deum bene erit in novissimo (Eccli. i, 15). Et: *Vae impio in malum. Recributio enim manuum ejus fiet ei* (Isa. iii, 11). Et: *Qui ju- stus fuerit, non levabit caput, saturatus afflictione et miseria* (Job x, 15). Qui autem impius fuerit, sicut illuc premititur, vae illi, quoniam *imago eorum ad nihilum in civitate Dei redigetur; et isti qui mente sunt quasi jumentum, cum gloria suscipientur, et erunt cum Deo* (Psal. lxxii, 20). Quamvis ergo dicant errore, populum illum beatum, quorum filii sunt sicut novella plantationes et quorum pueri exsultant lusibus, in quorum plateis non est clamor et cetera quæ illuc dicuntur: *Beatus tamen ille est, ut ait Psalmista, cuius est Dominus Deus ejus* (Psal. xxxii, 12). Et sicut alia Scriptura dicit: *Beatus homo qui corripitur a Domino* (Job v, 17), multa alia sunt hujusmodi, quibus ostenditur, quod haec quæstio quampliciter teneat, et quod investigari quidem non possit. Sed tamen ad finem utriusque partis re- currendum sit, et indubitanter sciendum, quod si justus hic recipit, multo magis impius et peccator recipiet in futuro. Et si nunc est Babylon quasi au- reus calix inebrians amatores suos, audiet tamen a superno iudice: *Quantum in deliciis fuit, tantum date ei luctum et vae* (Apoc. xviii, 7). Hierusalem vero quæ nunc est pauperula, et tempestate convulsa, audiet verba bona et consolatoria ab angelo, qui stat inter myrteta, cum ei dixerit: *Parumper abscondi faciem meam a te, sed nunc in miserationibus multis consolabor te* (Isa. liv, 8). Rationem igitur hujus rei nequaquam reddere possumus. Hoc tamen interim occurrit, quod cum bonis male est, et ma- lis bene, et cetera ut supra: unum expedit ut

A semper sub divino iudicio timentes, nullatenus altiora nobis quærere presumamus. Sæpe enim mentis nostræ acies quo plus cernere nütur, obscuratur, quia cum importune quis radios solis aspicit, inde nihil videre compellitur, unde amplius videre conatur. Si autem penes vos bona opera su- perabundant, hoc vetus consuetudo est, quia semper illius loci incole meritis beati Martini adjuti, et ipsa ejus claritudine attracti, conversari devote con- sueverunt, quoniam eum quem gentes etiam remotiores glorificant, nimis impium est in presenti habere, et non pie ac reverenter venerari. Tamen ipsa bona opera non adeo pura sunt, ut penitus culpæ sordibus careant. Scriptum namque est: *Non est justus qui non peccet* (Eccle. vii, 21). *Maledictus omnis qui facit opus Dei fraudulentem* (Jer. xlvi, 10), et desidioso fraudem facit privatus amor, desidiam vero cordis torpor. Fraudem in Dei opere facit, qui pro eo laudari se cupit. Desidiam vero incurrit, qui a devotionis fervore tepescit, et opus bonum magis usu exigente, quam devotione excitante, peragit. Quoniam ergo culpæ surreptio vix in ipsa bona actione vincitur, superest ut in ipso bono opere semper timeamus. An levis reatus est, sacrosanctum mysterium sine ingenti metu, et sollicita reverentia, et confidere, vel participare? Quandoquidem juxta Apostolum, qui hoc non discernit, et ad id agendum probatus non est, judicium sibi sumit. Si enim in exordio novellæ Christianitatis multi ob hoc et imbecilles, et mortui erant corpore; quanto magis C nunc, cum jam manifestior est causa, animæ peri- culum incurritur? Ut enim in dictis Patrum inveni- tur, nullum peccatum est, pro quo tam frequenter in mundo adversitates crebrescant. An parum est in psalmodia cum Deo loqui? Et nescio quid aut vile, aut etiam turpe, sine cordis retinaculo cogitare? Sensus inest, cum hominibus reverenter loqui; et cura deest devote Deo supplicare. Nam qui de formica loquitur, habet eam tunc in memoria, et tanta res, ut est, cum Deo loqui, cum ipsius oblivious peragit. Quis interdum non avertit aurem a clamo- more pauperis? quis non irascitur pauperi? Nam et qui exaltat cor suum, abominabilis est apud Deum. Quis nostrum veraciter dicat Domino: *Non est exal- tatum cor meum?* (Psal. cxxx, 1.) Quis diligit omnem proximum tanquam seipsum? aut quis in solo Do- mino gloriatur? Nos interdum in opere extri- cum gloriamur, cum scriptum sit: *Ne gloriabis in vestiti unquam* (Eccli. xi, 4). Et certe Veritas nihil jubet, non quod æquum et possibile sit. Quæ tamen Veritas affirmat, quia neque unus apex, neque unum iota præterier a tota lege, ut non requiratur. Sed haec et his similia bonis accidere solent. Pravorum transgressiones multo graviores sunt: gentes, quæ diligentes ea quæ in mundo sunt, charitatem patris amiserunt, et per amicitiam mundi inimici Dei con- stituuntur. Ventrem suum quidam habent pro Deo, quos lugens Apostolus, inimicos sanctæ crucis appallat. His qui vino testuant, vae comminatur vox

divina. Fornicatores et adulteros judicabit Deus. Avarus, ut beatus Gregorius dicit, non est adhuc liber a cultu idolorum. Nam si quis fornicator est aut avarus, aut ebriosus, cum ejusmodi nec cibum quidem sumera vas electionis jubet. Amare autem propriam gloriam tam grande perfidiam incurserint. Quomodo, inquit Dominus, potestis credere, propriam gloriam amantes? (Joan. v, 44.) Si quis violaverit templum Dei, disperdet illum Deus (II Cor. iii, 17). Sed quanvis hoc de spirituali domo, valde cavendum est, ne quis eam faciat nisi quod est, domus videlicet orationis. Non enim sine causa Christus Dominus eos per semetipsum eliminavit, sed in magna dispensatione, et ingenti ipsius rei inculcationem per se ipsum negotiatores ejecit de templo, et non solum alios, sed etiam ipsos, qui columbas ad usum holocausti vendebant, abscedere praecepit. Unusquisque videat qualiter vel Christi et sanctorum presentiam honoret. Respicit enim de caelo, si est intelligens, aut requirens Deum. Et Scriptura ait: *Acceptus est regi minister intelligens* (Prov. xv, 33). Nam si qui verbum otiosum in quadriu loquitur, in die iudiciorum reddet, quanto magis qui in ipso Dei templo scurrilitates etiam aut detractiones cornificantur? Cum vidisset Moyses ignem, defecerunt ei verba, nec audebat respicere. Et certe major majestas hic, quam illuc; cum ibidem sit habitatio Dei et paradi-sus ubi audiuntur areana verba, quae non licet homini loqui, id est, illis quibus dicitur: *Cum sint inter vos zelus et contentio, nonne homines estis?* (I Cor. iii, 3.) Vel qui non refrenat linguam suam, sed sedens loquitur adversus fratrem suum. Videmus quosdam qui divinum mysterium frequentant, sed sicut ordo divina servitutis exigit, prius ipsi deberent fieri sacrificium, per cor scilicet contritum et humiliatum. Alioquin cavendum est, ne tali cuiuslibet dicatur: *Dilectus meus in domo mea malum operatus est: nunquid carnes sanctae mundabunt eum?* (Jer. ii, 15.) Et item: *In terra sanctorum inique gessit, non videbit gloriam Domini* (Isa. xxvi, 10). Et rursus: *Quare calce abjecitis victimam meam?* (I Reg. xi, 29.) Quod tunc sit cum negligenter Dominicam mensam ministratur. Unde per alium prophetam queritur, dicens ministris: *Vos contemnitis mensam meam, et ego dabo vos in contemptum* (Malac. i, 12). Et item alias vocat eos principes Sodomorum: *Quo mihi, inquit, multitudinem victimarum vestrarum?* et *qui quasivit hoc de manibus vestris?* Non afferatis ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi. Neomeniam et Sabbatum, et festivitates alias non feram. Iniqui sunt cœtus vestri. Kalendæ vestras, et solemnitates vestras odivit anima mea, facta sunt mihi molesta, laborari sustinens; et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudam. Manus vestrae sanguine plene sunt (Isa. i, 11-15). Item namque Isaías videns Dominum, hoc primo voluit, quod polluta labia haberet: *Væ mihi, inquit, quia*

A vir pollitus labiis ego sum, et Dominum exercitum ridi (Isa. vi, 5). Sed si ille qui prophetali oculo Dominum vidit, sua labia polluta esse doluit; quanto magis dolendum est nobis, qui corpus ipsius Domini intra polluta labia sumimus, etsi, quod absit, manibus sanguine plenis illud contigerimus? Psalmista filios alienos vocat, quorum os locutum est vanitatem. Quod si de labiis tam ingens periculum sacrocolis imminent, quanto magis de renibus? Nam quo illud periculum præcipue cavendum sit, per hoc apparet quod illis qui ad esum agni vocantur, jussum est in primis, ut renes accingant. Ad hoc etiam commendandum Zacharias de eo loquitur, quod pulchrum ejus, et pretiosum ejus sit frumentum et vinum germinans virginis. Nimum jam pre-gredimur, sed effari nos facit indisciplinata et irreligiosa quorumdam conversatio, qui cum suo merito sint inter externos computandi; tamen quasi interdictum Dei ad sanctuarium accedunt: *Quicunque, inquit, externus accesserit, morietur* (Num. xviii, 7). Ubi autem aut hec, aut alia bujusmodi geruntur et carentur, supernus arbiter considerat, tacens: qui juxta beatum Job, innocentem et impium consumit; innocentem hic affligens, impium in futuro puniens. Ubi autem impietas plus abundat, ibi frequenter minus increpatio divina sævit; et quo pietas plus regnat, ibi severitas divina plus incumbit. Quod isdem beatus Job ostendens, ait: *Si impius fuero, vae mihi est; et si justus, non levabo caput, saturatus afflictione et miseria* (Job x, 15). Impius namque vae habet, justus miseriam: quoniam illum æterna damnatio sequitur, justus vero transitorio dolore expiatur. Impius caput hic levat, sed vae quod sequitur, non evadit, quia dum se in voluptatibus elevat, suppliciis sequentibus mergit. Justus vero caput levare non permittitur, sed per miseriam, qua nunc premitur, ab æterno supplicio liberatur. Impius ergo, qui temporali flagello expiari non potest, solet pro quibusdam bonis operibus que facit, presentem prosperitatem habere, sequenti supplicio mancipandus. Justus econtra propter quedam levia peccata premitur, ut ab æterno supplicio liberetur. Cum igitur in multis offendamus omnes, non tristandum quidem, sed potius gaudendum est, si quolibet modo affligimur, ut ait Apostolus: *Omne gaudium existimare, fratres mei* (Jac. 1, 2), et catena. Quod enim omne peccatum puniatur, Job ostendens: *Verebar, inquit, omnia opera, sciens quod non parceres derelinquenti [delinquenti] (Job ix, 28). Quod beatus Gregorius expones dicit, quia delictum Deus sine ultione non deserit; aut enim ipse homo in se premitendo punit, aut Deus, cum hominem damnat, perennit. Inde est, quod respexit quidem Dominus Petrum, sed ille flevit amare. Paulus vas electionis vocatur, sed oportet eum, inquit, *multa pro nomine meo pati* (Act. ix, 16). Sic ad David dicitur: *Dominus transtulit peccatum tuum, sed tamen plorans nudis pedibus filium fugit, quoque sui reatus ultionem reciperet.* Sic nos per baptisterium lavamur,*

sed merito primæ prevaricationis etiam redempti obimus. Percutit ergo flagellis, peccatum etiam cum relaxat, quoam ab electis suis nunc studet peccatorum maculas detergere, quas in eis non vult in perpetuum videre. Illos vero, quibus dicit per prophetam : *Scio quia durus es tu, et nervus ferreus cervix tua* (*Isai. xlviij. 4*). Et iterum : *Non mutabit Aethiops pelle suam* (*Jer. xiiij. 25*), dimittit secundum desideria cordis eorum, quibus pro magna indignatione dicit : *Jam non irascar robis* (*Isai. liij. 9*). Et : *Cum filia vestre fornicare fuerint, non visitabo super eas* (*Ose. iv. 14*). Et Job de ipsis : *Domus eorum securæ sunt et pacatae, et non virga Dei super eos* (*Job xxij. 9*). Sed quid eis restat subiungens, dicit : *Deus servabit illis dolorem, et de furore omnipotens bibent* (*Ibid. 19*). Quapropter simus juxta Psalmistam ad flagella parati, et sint nobis iudicia ejus jocunda, quoniam, ut scriptum est : *Qui non amat iudicium, non potest sanari* (*Job xxxiv. 17*). Et idcirco juhet Apostolus in tribulatione gloriari et in omnibus gratias agere. An non laudes referenda sunt de eo, quando nos affligens, signum filiationis ostendit? *Flagellet*, inquit, *omnem filium quem recipit* (*Hebr. xii. 6*). Magnum quippe fuerat, si servi vocarentur. Magnum, inquit, est tibi vocari servum meum. Sed parum est ut servi vocentur cum nec amici quidem appellentur. Nam ut propensiorem affectum erga affilios ostenderet, nos divina vox filios appellat. Porro autem quaecunque sint illa opera, que inibi sub patrocinio beati Martini geruntur, credendum est, quod ipsius obtentu protegantur : ne videlicet aut mentes operantium jugi prosperitate superbientes inanescant, aut si non, lima flagelli dimissa, minus in supremo examine expolita reperiantur. Scit enim ille quod omnes iustitiae nostræ, juxta prophetam, quasi pannus menstruæ sunt, et quod ipsa holocausta sacerdotum indigent lavari. Hoc sane, quod quidam mirantur, quia illic ubi plus abundant mala opera, et minus sunt bona, non solet adversitas evenire, non homini, sed Deo soli notum est. Tamen de diabolo et ejus corpore, quod sunt reprobi, scriptum est, quia dolus in manu ejus dirigitur, quoniam hoc habere cerebro solent, ut quod nequiter appetunt, explore nequius possint, et quidem perversa voluntate desiderant perversiori facultate consumere, ut tanto eis de adversitate nihil in presenti obsistat, quando eis in posterum nil de prosperitate remanebit. Magis ergo necessarium est, magisque nobis optandum, id imperet, id provideat, quod ad animarum proficiat salutem, quam id quod faciat plausum et admirationem. Illi sane qui murmurant quere lantes, cur beatus Martinus solita sibi miracula jam non frequentet, hoc nihilominus adjungunt, quod erga nos non sit pronus ad miserandum, sicut nostri antecessoribus fuit. Sed his verbis cordis sui diffidentiam simul et insipientiam produnt. Haec verba quippe non sonant disciplinam, sed ita sonant, quia aut virtus beati Martini, aut charitas defectum incurrit : virtus videlicet, ut minorem patrando-

A rum miraculorum efficaciam habeat; charitas vero, ut, quod absit, oblitus sit misereri. Quibus hoc primo respondemus, quia Judæi non sunt, nec signa querendo judaizare debent. Quæ videlicet signa in exordio nascentis Ecclesie ad fidem astruendam necessaria fuerunt. Piscatores namque et de vilibus artibus assumpti, Crucifixi deitatem predicabant, et hoc utique superbi reges et magistratus valde stultum putarent, non per admirationem signorum tantæ rei majestatem credere cogerent. Cum enim videbant quod plebeius et infirmum sanabat, et mortuum suscitabat, quod nec imperator cum omni exercitu suo, nec ipsi pontifices cum omnibus diis suis facere ulla tenus poterant, superbam cervicem humili Christi jugo submittebant. Jam vero cum relevata gratia justus ex fide potius vivere debeat, miracula superfluo queruntur. Opera iustitiae magis gerenda sunt. Multi signa fecerunt, quibus iudex dicit : *Nescio vos. Qui pietatis opera gerunt, audient : Venite, benedicti patris mei* (*Matth. xxv. 34*), et cetera. Et ut veniamus ad hunc eumdem beatum Martinum, placuit de eo divinæ dispensationi, ut vel vivens et post obitum tanta ac talia miracula gerret, per quæ nomen ejus et gloriam totus mundus agnosceret. Unde et ubique tanta gratia prædictus est, ut sicut de ipso scribitur, non illi quisquam monachorum, non certe episcoporum quispam comparandus sit : prophetis tantum et apostolis conservatus, quem illis per omnia consumile esse, hoc Aegyptius fatetur, comperit hoc Indus; hoc Syria, hoc Aethiops audivit, et cetera regna quæ illuc annotantur, quoisque subiungitur. Quo miserior est regio ista nostrorum, quæ tantum virum cum in proximo habuerit, nosse non meruit. Quam videlicet Martinis gloria in longinquum porrectam poeta demonstrare volens, ait :

Gallica e. Isa pharus splendorem mittit ad Indos.

Et item :

Et quo Christus habet nomen, Martinus honorem.

An non hoc attestantur ejus devoti, qui de longinquis regionibus atque linguis ignotis ad hunc adrandum confluere solent? Antiquorum sane devotione, quam frequenter ejus reverentia et amori sese impenderit, vel innumere testantur ecclesiæ, que tam frequenter ubique locorum in ejus nomine reperiuntur, ut nemo post Dei genitricem et pastorem Ecclesie Petrum tam crebrus habere videatur. Certe cum nihil in te ita sine causa fiat, hoc quod omnium, ut ita dixerim, orbe, tam glorificandus, tamque pretiosus habetur, non casu accedit, sed ejus instinctu, qui ad mensuram dat gratiam. Qui sanctum suum usquequa mirificans, per hoc quod universis venerandus est, id ostendit quantum hunc ejus gratia perfudit. Etenim si universi reges ac Cæsares perulgatis ubique edictis juherent, ut omnes eum venerarentur, nullo tamen pacto exigere poterant [possent], ut ejus veneratio tam generalis, tamque celebris esset ut nunc est, cum ad ejus veneracionem cuncti delectati divina inspiratione trahuntur.

Qui sanctum suum usquequaque mirificans, non solum quilibet alia miracula, sed etiam mortuos ad ejus gloriam commendandam post ipsius obitum suscitavit. Si ergo disponente Deo sit aliquid, unde eadem gloria videatur immuniti, recurrentum est ad magnitudinem virtutum, quas aliquando gessisse dignoscitur, ut cordis navem quasi a prora firmiter ligatam, fluctus diffidentiae, qui forte puppi illiserit, nequequam possit a littore fidei convellere. Ad hanc caniculam volebat ipse Christus mundum erudire, quasi significatus suae mortis abjectionem, cum diceret : *Beatus qui non fuerit scandalizatus in re* (Matth. xi, 6), suæ potentis miracula prius enuntiavit. Ad hoc etiam, cum discipulis mortem suam aperie diceret, resurrecturum se die tertii subjunxit. Beato quoque Petro, quem sciebat se negaturum, prius se in monte transfiguratum ostendit, ut cum pro abitione mortis diffidentiam incurreret, ad ostensam majestatem recurrens, robur fidei resumeret. Sed aliud est adhuc quod miracula cessare facit. Peccatum videlicet incredulitatis, propter quod Marcus evangelista dicit de omnipotenti Iesu, quod non potuit plura miracula facere in Capharnaum et Corozain, subiungens, quia miratus est super incredulitatem cordis eorum. Quid ergo, quisquis es, Martinus non ideo gloriosus, quia domus ejus toties igni permitta est? Quod prorsus in aliis sanctorum locis frequenter novimus evenire, sicut de illa sanctæ legionis Thebaeorum domo nuper accidit, quæ tam eleganter constructa erat, ut nostri temporis artifices nequaquam hanc in pristinum decorum valeant reparare. Sic de illa in qua requiescit beatissimus Martialis (127), cum omnibus qua infra muros erant, noscitur evenisse. Ante cujus adiunctionem cvidam per somnum visus est isdem sanctus apparuisse; qui videlicet moestio vulnu protestatus est, quod ei domum illam servidores ejus exosam fecerint, unde et ejus concrematio, et Stephani abbatis (128) interitus mox esset admplendus. Nam et priusquam illam prædicti domini Martini basilicam rogus absumeret, quibusdam fidelibus visum est, quod (129) in Tutelensi ecclesia isdem sanctus Martinus cum sancto Michaeli starel, eumque de cura ipsius etenobii precando monuerit, et quasi subtristis adjungeret: quia servitores ejus non sinerent cum apud Turonum quietem habere. Verum si somniis et nulla forte, vel rara fides adhibenda est; hoc tamen certum constat quod Deus, juxta quod Apostolus ait, per peccatumexasperatur. Et quisquis, ut ait Isaías, in terra sanctorum

(127) *Sic de illa in qua requiescit B. Martialis.* Ecclesia sancti Salvatoris neape de qua Bernardus Guidonis in catalogo episcoporum Lemovicensium: « Ludovicus, inquit, Francorum rex atque imperator Augustus, Caroli Magni filius, in palatio Joghunciano conventum generalem tenuit in Lemovicino, regalemque basilicam sanctissimi Salvatoris, magna cum gloria in mense Octobri præcipit dedicari Lemovicis, in qua levatum sanctissimi Martialis corpus, retro altare eidem glorioissimo Salvatori dedicatum, in crypta majoris volta, presente eodem

A iniqua gerit, non videbit gloriam Domini. Et non solum quemlibet sanctum, cui forte locus consecratus est; sed ipsum Dei spiritum, testante Apostolo, contristat, qui peccando templum ejus contaminat. Cum enim ab otiosis verbis et securitate fideles compesceret, subjunxit: *Et nolite contristare spiritum Dei* (Ephes. iv, 30). At quod vestra pace dixerim, si in istius domini praesentia continuari solet, ipsi melius nostis. Cæterum, quibuscumque ex causis hoc acciderit, non aliud opinandum videtur, quam quod isdem piissimus pater flagellum hoc in suum domum potius, quam in subditos maluerit jaculari: exemplum videlicet piissimi Conditoris imitatus, qui peccante primo homine, non ipsum maledixit, sed terram quam operatus erat. Nonne **B** ex ipso rerum accidentium eventu appareat, quod sola domus illa combusta est, domunculis clericorum illæsis per gyrum remanentibus? Quod si Martini virtus ob hoc minorata videtur, jam non erit ille solus cui sub hac occasione detractores insulcent. Sed etiam plerique alii sancti, quorum domus quaqua versum indifferenter ardent, imo, quod dictu nefas est, contra ipsum Dominum mussitare possunt, quia templum illud Salomonicum non semel aut bis, sed juxta Hegesippum frequenter adustum est. Sanctis itaque locis despectio nostris peccatis exigentibus accidit, non defectu Dominicæ virtutis, qua sancti repleti sunt. Nam si potestas Martini ex hoc forte videtur insanum sapientibus mutilari, tamen ex aliis sanctis ejus locis, necnon et miraculis ab ipso nuper gestis, si longum non esset, poterat eadem potestas ~~decentia~~ commendari. Sed jam ista qualisunque delatratio debet terminari. Cujus videlicet fini hoc adjiciamus, quia valde nobis necesse est, ut flagello pertritum, convertamus vias nostras in vias testimoniorum Dei, ne forte dicatur de nobis: *Curavimus Babylonem, et non est sanata, neque per ignem* (Jer. li, 9), et jam non ut in materialem domum, sed in illos, de quibus sanctus Spiritus effugatur, celestis indignatio sæviat, Martinum nostris precibus deductum, offensis Christi oculis opponamus. Apprehendentes, sicut in Zacharia scriptum est, simbriam vestimenta domini Martini verissimi confessoris, audeamus, cum tali advocate, juxta Pauli vocem, thronum gratiae, forsitan sic poterimus misericordiam promerer. Et sicut Job attestatur, nos qui non habemus indumenta justitiae, lapidem hunc amplectanur, suppieleter obsecrantur, ut nuditatem nostram suis meritis conteget, ne nostra coram superno judice turpitudine reveletur.

D ipso imperatore, eodem in mense positum est. » Ab eo tempore dicta est et ecclesia S. Martialis, illamque divino iudicio rursus igne crematam anno 954 auctor est Ademarus Lemovicensis monachus.

(128) *Stephani abbatis.* Sancti Martialis septimi.

(129) *In Tutelensi ecclesia idem S. Martinus.* Sic anica: « Sanctus quoque Martinus cvidam pauperculo per vi sum apparuisti, et quasi conquerens ait quod in sua dono sit injuratus et concite sit inde migraturus, atque ad Tutelensem vicum pervenitur.

Si quidem iste non obliviscetur misereri; sed charitas quae illum coagit, ut divisa chlamyde pauperem cum sua nuditate vestiret, multo nunc facilius eum flectet, ut nos ab ira Agni si correctos videbit, eripios celestibus ditiis superabundans abscondat.

SERMO V.

(150) IN FESTO SANCTI MARTINI.

[Apud Marten., Thes. Anecd. tom. V, col. 617, ex ms. Bigotiano.]

Sacra hæc hodierna solemnitas, fratres charissimi, nobis est venerabiliter cum summa reverentia excolenda, in qua dominus noster B. Martinus coronam suæ præclarissimæ confessionis, licet quandam in Dominico die, tamen hodie nobis in cœ. is a Domino Jesu Christo coronatus gratulatur. Congaudere debemus, fratres charissimi, solemniis sanctorum, sed præcipue primati confessorum, de quo canimus: *Cui Dominus post apostolos tantam gratiam conferre dignatus est, ut in virtute Trinitatis deiifica, mereatur fieri trium mortuorum suscitator magnificus.* Dicit enim B. Paulus de talibus: *Quos præscivit hos et prædestinavit; quos autem prædestinavit hos et vocavit, et quos vocavit, illos et justificavit; quos autem justificavit, eos et magnificavit (Rom. viii, 50).* Nec enim S. Martinus de tam longinqua regione, id est de Pannonia, ad nos usque veniret, si a Domino Jesu Christo electus non fuisset: nec Juliani imperatoris contemneret jussionem et parentum voluntatem, si a Deo nobis non fuisset prædestinatus. Nec tantus honor regius et dulcedo nobilium parentum illi fuisset execrabilis, si a Deo non fuisset vocatus et nobis præelectus et prius intercessor condonatus. Magna nobis, charissimi fratres, consolatio. Tam magnum præmium nobis datum consideramus, sed negligientiam torporis et ignaviae nostræ pertimescimus. Talentum ergo magnum, et inæstimabile sacramentum, nobis et vobis in ipso concessum est: quod commoda datum veraciter apud idoneos proficeret potest, apud negligentes deperire non potest. Aliis cum multiplici gratia restituetur, ab aliis cum pœnaru[m] usura requiretur. Christus enim talentum quod commodat cum usura requirit; et solventi gratiam rependit, non solventem prenis deputat et ignibus suppliciisque æternis. Hoc talentum, fratres charissimi, nos prædicatione nostra pectoribus vestris vice egregii Patris domini Martini commodamus, ut lucrum aliquod salutis vestrae Deo assignemus. Rationem reddituri sumus qualiter aut prædicatio nostra vobis proficiat, et obedientia in animabus vestris Deo fructificet. Volo enim vos pro certo scire quoniam dum concupiscentiis blandientibus caro enerviter subjungatur, jam vitiorum exercitus adversus animam

(150) Sequentem S. Odonis Turonensis sancti Martini canonici, et postea abbatis Cluniacensis sermonem descripsit ex veteri manuscripto codice Bigotiano, in quo et alias ejusdem sancti jam editus in Bibliotheca Patrum sermo habetur, cum hac epigraphe: *Sanctæ et egregie recordationis Odonis*

A fortiter armatur. Omnes quoque catholicos admones Christi Ecclesia, ut eo minus terrenis rebus animum subponant, quo se patriam in cœlis habere meminerint. Namque hoc distare solet inter electos et reprobos, quod electi peregrini nunc et exsules patriam expectant in futuro, tantoque minus gaudiis delectantur caducis, quanto se patriam in cœlis habere desideraverint. At contra reprobi hic habent patriam et gaudium miserabile, et ducent in deletionibus iniquis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt, sicut scriptum est: *Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui vero mala in ignem æternum; quorum vermis non morietur et ignis non extinguetur.* In cujuscunque aure hæc vox pervenerit, aut beatus erit de devotione emendationis, aut reus de contemptu annuntiationis. Loquimur enim beatitudinem creditibus; contestamur judicium criminosis, quoniam sumus, et quid futura pariat dies ignoramus. Ergo dum tempus habemus operemur bonum, nec adjiciamus peccatum super peccatum, quoniam non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. Perverse namque cogitationes separant a Deo, quanto magis perversa opera? Si de verbis otiosis reddituri sumus rationem in die iudicii, quid erit de perversis operibus? Et si judicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam, quale judicium erit illi qui fecit negligentiam? Charissimi Patres et fratres; in quantum justi, Patres, in quantum peccatores, socii et fratres, admonendo et obsecrando dico, ne obduremus corda nostra; quoniam nec scientia, nec oratio, neque thesauri proderunt propinquantibus in infernum; quia nec ibi habetur aliqua vel ulla redemptio. Quid ergo in iudicio dicturi erimus in presentia illius qui seipsum virgis cædi voluit, spata, spineam coronam pati, colaphis cædi, cruci affigi, non solum pro nobis, sed etiam pro criminibus et sceleribus nostris traditus, a quibus peccatis abluti in baptismate et in penitentia per ipsum, toties et quoties reiterando idem, ipsi peccatores semper manemus? Si quidem dicamus cum Apostolo et cum frequenti lamentatione dicamus assidue: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum (Rom. vii, 2).* Memores enim esse debemus voluntatem non nostram, sed Dei facere debere: quia qui fecerit ejus voluntatem, manet in æternum. Quapropter, fratres charissimi, mente integra, fide firma, virtute robusta, charitate perfecta, parati ad omnem voluntatem Dei simus, conservantes fortiter jussa Dominica, in simplicitate innocentiam, in charitate concordiam, modestiam in humilitate, diligentiam in administratione, vigilantium in adjuvandis laborantibus, misericordiam in foventibus pauperibus, in defendenda veritate constantiam, in

Sermo nuper orante Theotheloneo episcopo de adiustione B. Martini Turonensis ecclesie editus incipit. De Odone vero ejusque scriptis non est quod plura scribam, cum abunde sufficient ea quæ hoc de argumento suppedant Bibliothecæ Patrum et Cluniacensis. MARTEN.

disciplina severitate censuram, ne ad exemplum A Domino nostro Iesu Christo, qui cum Deo Patre honorum factorum aliquid desit in nobis, præstante vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

SANCTI ODONIS

CLUNIACENSIS ABBATIS II

SEU

ALTERIUS ODONIS MONACHI

OPUSCULA DE MUSICA.

(Apud D. Gerbert, Scriptores ecclesiastici de musica, tom. I, pag. 247.)

MONITUM.

Celebris est sub Odonis nomine dialogus *De arte musica*. Et quidem anonymous Mellicensis S. Odoni Cluniacensi tribuit. « Otto, inquit, venerabilis abbas Cluniacensium, ardentissimus amator monasticæ religionis, qui monachorum gemma, qui discipulorum tuorum gloria fuit, dialogum satis utilem De musica arte compositum. » Is, teste Joanne in ejus Vita, Parisii magistro Remigio Altissiodorensi inter alias etiam liberales artes musicam est edoctus, et « Marianum in liberalibus artibus frequenter leccitavat. Praeceptorem quippe in his omnibus habuit Remigium. » Quo a prima juventute erga musicam abrepitus sit studio, idem nobis testatum reliquit ipsius sancti viri verbis de vigiliarum exubibus in Natali Domini ab ipso celebratis: « Inter has preces et matutinas laudes, missarumque, dies crastinus illuxerat. Et ecce, dum, ut solebat, in laudibus tanta solemnitatis, diversarum fieret vocum modulatio, velut impatiens juvenis in medio corum prosilivi, unaque cum ipsis mundi regem laudare coepi. Scio enim et confiteor, me improbe fecisse, sed tamen Davidicum illud corde, quod scriptum est, retinens, non immrito hoc agere præsumpsi: *Laudate Dominum, omnes gentes.* »

Neclum tum imbutus musica arte a Remigio fuit, qua formatus postmodum magister scholæ et praceptor ejusdem ecclesie Turonensis factus, ut apud auctorem Gestorum consulum Andegavensem in Fulcone Bono legitur. Glabro Radulpho I. in Histor., c. 5. S. Martini Turonis ecclesie propositus dicitur, alias vero ejusdem ecclesie canonicus et praecursor in chronicis, passim vero *Musicus* nomine insignitur, veluti a Joanne Vita ejus auctore lib. I, n. 10, a Sigeberto *De script. eccles.*, c. 124, et in Chronicis ad an. 898 et 912, Roberto item S. Marianii apud Altissiodorenum monacho, et Bernardo Guidone ad an. 919, subditque a Remigio Odonem in musica et dialectica apprime fuisse eruditum: que verba repetit Vincentius Bellovacensis lib. xxiv Spec. histor., c. 55, et auctor Chronicorum chronicorum ad an. 913. A Trithemio lib. II, c. 53, De viris illustr. O. S. B. *musicus excellens*, et lib. *De script. eccles.*, c. 292, et Chron. Hirsburg. I. I, p. 47, *musicus insignis* vocatur. Cujusmodi encomia videre est in Bibliotheca Cluniacensi per Quercetanum Parisiis an. 1614 edita, et tom. XVII Bibl. Patrum Lugdun., ubi in testimoniosis Odonis Operibus præfixis saepe quidem *musicus* appellatur: at opus De mu-

B sica a nemine eorum ei ascribitur. Nihilominus antores Histor. litter. Franc., anonymum Mellicensem secuti, id pro confesso habent tom. VI, p. 246.

C S. Odon fit usage de la grande connoissance qu'il avoit de la musique, pour en écrire un traité en forme de dialogue. L'ouvrage a été connu sous le nom de son auteur, de l'anonyme de Mölk, écrivain du XIIe siècle, qui en parle avantageusement. Il existe encore dans divers manuscrits, nommément dans celui de la bibliothèque du Vatican, coté 1995, et l'un de ceux qui appartenloient à la reine de Suède. M. de Sainte-Palaye a vu le même ouvrage manuscrit dans son voyage d'Italie. Il ne nomme pas l'endroit, et dit seulement qu'il commence par cette interrogation : *Quid est musica?* et qu'il y manque quelque chose sur la fin. » Alibi, dum aliorum recentem opinionem qui enudem libellum tribuant Odoni abbatii Morimundensi, sententiam retractant seu potius suspendunt: « On vent (aunt. tom. XII, p. 613) qu'Odon de Morimond ait fait un *enchoridion*, ou manuel sur la musique, en forme de dialogue entre le maître et le disciple. A la vérité les manuscrits du roi cotés 369 et 7211 contiennent chacun un traité de Musique, qui porte le nom d'Odon. Mais comme on n'a aucune preuve qu'il soit plutôt de notre auteur que de tout autre nommé de même, nous suspendons là-dessus notre jugement. » Sed Odo Morimundensis, scriptor sec. XII, auctor esse non potest, cum citetur hic liber a scriptoribus sancti XI.

In epistola Guidonis ad Michaelem, circa finem, sic lego: « Librum quoque enchoridion, quem reverendissimum Odo abbas luculentissime composit, perlegat, ejus exemplum in solis figuris sonorum dñi nisi, quia parvulus condescendit, Boetium non sequens in hoc, ejus liber non cantoribus, sed solis philosophis utilis est. » Sequitur et vestigio in codice San-Emmeramensis *Dialogus*, quem composit Odo abbas de arte musica, qui Enchoridion dicitur. D. *Quid est musica?* M. Veraciter canendi scientia, etc. Idem liber in codice Admontensi inscribitur: *Dialogus de musica arte domini Odonis abbatis, quem Enchoridion appellavit ob brevitatem vita; in altero vero Admontensi sœc. XII, circ.* O. Otonis abbatis primi Cluniacensis cœnobii. Ex prologo hujus opusculi, quem in solo codice Parisiensi bibl. Reg. 7211 reperimus, palam est auctorem monachum fuisse in cœnobia B. V. Marie, sed jussu communis Pa-

tris id operis suscepisse. Communis Patris nomine vel papa, vel episcopus vel abbas comobii venit. Inscrilbitur vero in eo codice : *Liber, qui et dialogus dicitur, a domino Odone compositus.*

Etsi vero domini vocabulum abbatis proprium sit, medio tamen aeo nomen *abbatis* adjici solebat. Proclive nihilominus fuit, sic confundi duos autores cognomines. Ottudem nimur Tonarii, quem ex ms. Casinensi edimus, auctorem sanctissimum, ut conjecture licet, Cluniacensem abbatem, alterum monachum dialogi scriptorem.

In nostro codice San-Blasiano scc. xii : *Musica domini Odonis;* in cod. Vatic. regiae Sueciae n. 72 : *Dialogus a dno Odone compositus de arte musica notatur.* Hic in fine mutulus est, nec prograditur ultra formula modi quarti ; codex autem San-Emmeramensis omnino non attingit formulas illas abruptis paginis. Cum his formulis finit codex Admontensis his praeceps verbis : *Explicita musica Enchiridionis.* In San-Blasiano sequitur codem sermonis contextu : *A. Age ergo, obsecro, et de modis, quae sequuntur, edictio.* Mox a linea : *Musica artis disciplina summo studio appetenda est, etc.*; que in codice Lipsiensi Paulinae bibl. Bernoni Augiensi adscribuntur. In fine codicis San-Blasiani aliqua adduntur ex laudata Guidonis epistola ad Michaelem, in qua ad hoc ipsum Odonis enchiridion provocatur.

In ea vero operis parte que in omnibus codicibus Odonis praeferi nomen, citatur Odo, quem Cluniacensem celebratissimum abbatem esse, nil obest quin putemus, qui teste Trithemio Chron. Hirsaug. ad an. 994, ante religionis ingressum magnus in arte musica magister fuit, et archicantor ecclesie Turonensis. Quid autem archicantoris muneri magis congruit, quam tonarium prescribere, qualiter ex ms. Casinensi damus ? Unde etiam ratio patet cur Joanni et alii Vitæ ejus scriptoribus aesccriptorum recensorebus nulla fiat mentio operis De musica, quale tonarius proprie dici nequit : ut tamen ansa inde arripi potuerit, alterius Odonis liberum De C musica huic sancto abbatii fama undique conspicuo ascribendi. Ea enim estate per medium avum virum prestantissimi hoc studi operaque genere fuerunt distenti : prout memoravimus Reginonis, omnium ore celebrati abbatis Prumiensis Tonarium seu Antiphonarium, ab auctore Rathbodo archiepiscopo Trevirensi inscriptum, manuque propria a Reginone exaratum etiam cum notis musicis, ut creditur, autographum servari in biblioteca civica Lipsiensi. Oculis vero ac manibus ipse versavi ms. coevum Tonarium Bernonis Augiensis abbatis celeberrimi, qui servabatur in monasterio S. Blasii jam igne absumentus.

Alius silentio prætereo ; opportune vero ad epistolam S. Anselmi in nova Gerberonii San-Maurensis monachi editione vicesimam primam provoco, quia Rodolphum, quem charissimum fratrem vocali, antiphonariis notis musicis describere rogat, sic auspicatus : *Reverendus Dominus prior Helgutus dilectus, et dilector noster et vester suis vos precibus ad notandum antiphonarium adhortari desiderat, sed nonnullius in re ipsa pondus laboris imminere considerat. Cum igitur suas preces venerabilis humilitate nolit, quanquam possit, tanti pendere, ut pondus impendens possint suspendere, obnoxie flagitat quatenus nostras cum suis contra prefatum laboreni curemus appendere. Sed quoniam nec ipse nec nos operis optati sic onus amicis po-*

A stulacionibus levigare tentamus, ut indiscretis vos supplicationibus onerare nitanur : contemplantes, et vobis proponentes proximorum utilitatem, et charitatis et obedientie vestra mercedem ; hoc vestrae consulinus dilectioni, ut tempus, quod alias quibuslibet scripturis sponte vos non piget insumere, vel hoc ad opus, quod exigimini, non gravemini addicere. Quod si dicitis esse nihil, vel minimum, id ipsum nihil vel minimum, sicut vos certi estis, quod minime sufficiat, ita nos non dubii sumus, quod aliquantulum proficiat. »

S. Odonem juvenem adhuc claruisse in cantibus componendis, inde palam fit quod Joannes, Vitæ auctor et discipulus, lib. i., n. 10, narrat eum rogatum ut officium S. Martini refingeret, atque antiphonas abbreviarebat : quo munere eum egregie perfundit dicit. Quos vero commemorat hymnos illius officii tres, eos etiam Udalricus libro *Consuetudinum Cluniacensium*, c. 23, et Ditmarus in *Chronico* attingunt, citati a Mabilionio *Act. SS.* sec. v. p. 454. « Similiter, prosequitur Joannes, duodecim antiphonas, ternas per singulas habentes differentias, quarum verba et vocum consonantia adeo sibi invicem concordant, ut nihil in sensu plus minusve, nihil in symphonice modulationibus reperiiri dulciss posse videatur, » compositus. Auctor dialogi de musica Odo non semel ad antiphonas hujus officii : *O beatum pontificem !* provocat, « quæ, inquit, cum in principio et fine secundi modi esset, propter illius tantum vocis elevationem, ubi dicitur : *O Martine dulcedo,* in primo tono a domino Odone curiosissime est emendata. » Quo nullum luculentius haberi potest argumentum, Odonem hunc Dialogi auctorem (quem etiam post Guidonem scriptissime frequens mentio gamma, quam monochordio addidit Guido, prodit) ab Odone nostro diversum esse. In codice Vindobonensi ejus imago quidem cum nimbo circa caput exprimitur, sed crinibus nullaque monastici habitus indicio, stans ad sedile cum calamo ambabus manibus prenso scripturians. Diversus est codex bibliothecæ Cesareæ, ex quo sequuntur in collectione nostra : *Regula domini Odonis de rythmimachia*, et : *Super abacum*, etc.

In monasterii Casinensis bibliotheca codex quidam servatur scriptus circa sec. xi, litteris Longobardicis, rhapsodiam ex variis scriptoribus de re musica per capita digesta, et haud raro interpolata, continens. Caput vero nonagesimum quintum ita barbaræ, ut omnia alia eo in codice, inscribuntur : *Item Tonora per ordinem cum suis differentiis, quos habemus honorifice emendatos et patefactos a domino Odone religioso abate, qui fuit peritus in arte musica.*

Est autem tonarius cum notis fere perpetuis musicis antiquis Longobardicis, quas typis exprimere non possumus. In ejus proemio etiam agitur de emendatione antiphona : *O beatum pontificem*, quam alter Odo, qui se monachum proficit subiectum communis Patri seu abbatii, domino Odoni tribuit in dialogo de Musica quem (unaque prologum ex ms. bibl. Reg. Paris. n. 7211) edimus ex codice San-Blasiano sec. xii, collato cum ms. San-Emmeramensi manco, et Admontensi, in quo post dialogum sic legitur : *Explicita musica Enchiridionis* ; puto, quod alicubi dialogus iste etiam Enchiridion inscribatur.

PROCÉMIUM TONARII DOMNI ODONIS ABBATIS.

(Ex codice Cassinensi seculi XI.)

Incipit formula super tonos, qualiter unusquisque cantor in ecclesia agere debeat.
Gloria : euouae, id est : Sæculorum amen.

Formulas, quas vobis ad cantandum scribere A autem differentiis septem conscriptum esse monstramus. Octavum vero in sex differentiis finiri censuimus. Septimus vel octavus sine videntur esse concordes, sed principio illorum discordes; unde multum volunt habere studium, qui illorum antiphonas sine virtute incipere voluerint. Aliquando enim, ut supra deliberatum est, in suo initio se concordant cum psalmo, plures autem in suo fine incipiendae sunt

SEQUUNTUR OCTO TONI CUM SUS DIFFERENTIIS.

De octo tonora per ordinem.

I. Prima differentia, tonus Dorins, et authentus protus, vox odax, metrum vero lychanos hypaton; organum anoton, symphonia varietas proti, chorda vero scems, utrū primum tonum incipiens, et schemata D. Loquimur quomodo quemque differentias [f. queque differentiae] per singulas ascendunt et descendunt tonando cum vocibus. Prima differentia inchoat in quarta corda, quæ vocatur *scems*, et serenando ascendet in octava quæ dicitur *kaphe*, et serenando ascendet usque ad tertiam, quæ dicitur *re*, et repausa ubi incipit. Incipit cantus.

Primum quærite regnum Dei.

Finit primus, incipit secundus.

II. Secunda vero differentia tonus hypoastius, et plagis proti, vox odax, metrum vero lychanos hypaton, organon ysaton, symphonia varietas plagis proti. Chorda vero scems, et schemata D. Secunda differentia inchoat in quarta chorda, quæ vocatur *scems*, et ascendit in sexta chorda, quæ dicitur *neth*, et descendit ad primam, quæ vocatur *buc*, et repausa ubi incipit cantus.

Seundum autem simile est huic.

Finit secundus; incipit tertius.

III. Tertia igitur differentia tonus æolius semitonius et authentus deuterus. Vox jubilo, metrum vero hypate meson, organum chamilon. Symphonia varietas deuteri, chorda vero caphe, et schemata B. Tertia differentia inchoat in nona chorda, quæ vocatur *caphe*, et ascendit ad undecimam chordam, quæ dicitur *suggesse*, et descendit usque in quartam, quæ dicitur *scems*, et repausa in schemata E.

Item cantus.

Tertia dies est, quod hæc facta sunt.

Finit tertius; incipit quartus.

IV. Quarta sumitur autem differentia tonus cantus et plagis deuteri, vox jubilo, metrum vero hypate

Nullus denique poterit quod omnes antiphona in suo principio se convenienter cum initio psalmi; magis autem partem antiphonarum in fine volunt sibi incipere psalmum, sicut antiphona: *O beatum pontificem*, quam multi faciunt de secundo tono; sed fallunt, cum sit de primo et de septima differentia. Sic et alia multa antiphona, quæ in formulis prescriptæ sunt. Unde præcipio omnibus cantoribus qui huic arti præsunt, ut octo tonos, quos in figura ocio beatitudinum exposuimus, studiosissime custodiant, quia si hoc fecerint, non erit illis hic labor incassum, sed valde proficuum, et est in singulis eorum differentiis valde utilis ratio, qui sensum poterit capere.

Habet autem primus tonus decem differentias; secundus enim tonus unam; tertius vero tonus quinque differentiis constare videtur. Quartus vero novem finiri jubetur. Quintus enim pro sola antiphona in duabus videtur esse constructus. Sextus enim in sola differentia signatus esse dignoscitur. Septimum

meson, organum salpion, symphonia varietas plagis deuteri. Chorda vero *cæmar*, et schemata E. Quarta autem differentia sumitur in quinta chorda, que dicitur *cæmar*; et ascendit ad septimam, que vocatur *uciche*, et descendit ad tertiam, que dicitur *re*, et repausa ubi incipit.

Item cantus.

Quarta vigilia venit ad eos.

Finit quartus; incipit quintus.

V. Quinta igitur differentia sumitur tonus parmenus, et authentus tritus, vox vero excelsa, metrum vero parypate meson, organum euphos, symphonia varietas triti, chorda vero *asel*, et schemata D. Quinta vero imitatur ad octava chorda, que vocatur *asel*, et ascendens ad undecima, que dicitur *sngesse*, et descendens in sexta, que dicitur *neth*, et repausa in schemata F.

Cantus.

Quinque prudentes intraverunt ad nuptias.

Finit quintus; incipit sextus.

VI. Sexta ergo differentia tonus epynicus semitonius, et plagis triti, vox excelsa, metrum vero parypate meson, organum bubos, symphonia varietas plagis triti, chorda vero *neth*, et schemata F. Sexta ergo exoritur a sexta chorda, que dicitur *neth*, et

A ascendit usque ad octavam que nominatur *asel*, et descendit usque in tertiam, que dicitur *re*, et repausa in schemata F.

Cantus.

Sexta hora sed sit super puteum.

Finit sextus; incipit septimus.

VII. Septima enim differentia tonus adonta, et authentus tetrardus, vox stridentis, et metrum lichanos meson, organum strigoni, symphonia varietas tetrardi, chorda vero *sngesse*, et ascendit ad duodecimam, que dicitur *nar*, et descendit in septimum, que dicitur *niche*, et repausa in schemata G.

Cantus.

Septem sunt spiritus ante thronum Dei.

Finit septimus; incipit octavus.

VIII. Octava vero differentia incipit tonus theticus et plagis tetrardi, vox stridentis, metrum vero lichanos meson, organum sonicon. Symphonia varietas plagis tetrardi, chorda autem *neth*, et schemata F. Octava vero distat in sexta chorda, que vocatur *neth*, et ascendit ad undecimam, que dicitur *sngesse*, et descendit in sextam, ubi incipit, et repausa in schemata G.

Cantus.

Octo sunt beatitudines

INCIPIT LIBER,

Qui et *DIALOGUS* dicitur, a domino Odone compositus, succinctum, decenter atque honeste ad utilitatem legentium collectus.

'Ex ms. biblioth. Reg. Paris. 721.'

INCIPIT PROLOGUS.

Petitis obnixe, charissimi fratres, quatenus patatas vobis de musica regulas tradarem, atque eas tantummodo, quas pueri et simplices sufficiente capere, quibusque ad cantandi peritiam perfectam velociter, Deo adjuvante, valeant pervenire. Quod idcirco petitis, que [f. quia] posse fieri ipsi auditis et viditis, certisque indicis comprobastis. Vobiscum quippe positus tantum cooperante Deo per hanc artem quosdam veros pueros ac juvenes dominum, alii triduo, ut alii [f. ut alii triduo, alii] quatri-duo, quidam vero unius hebdomadæ spatio, hac arte exercitati, quamplures antiphonas, non audientes ab aliquo, sed regulari tantummodo descriptione contenti per se discerent, et post modicum indubitanter proferrent. Non multis postea evolutis diebus primo intuitu et ex improviso, quidquid per musicam descriptum erat, sine vitio decantabant; quod haec tenus communes cantores nunquam facere potuerant, dum plures eorum quinquaginta jam

C annis in canendi usu et studio inutiliter permaneserunt.

Sollicite quoque ac curiose investigantibus, an per omnes cantus nostra valeret doctrina, assumptio quodam fratre, qui ad comparationem aliorum cantorum videbat perfectus, antiphonarium sancti Gregorii diligentissime investigavi, in quo pene omnia regulariter stare inventi. Pauca vero, que ab imperitis cantoribus erant vitiata, non minus aliquorum cantorum testimonio, quam regule sunt auctoritate correpta [f. correcta]. Charissimi, tamen in prolixioribus cantibus vocem ad altum tonum pertinentem, et superfluas elevationes et depositions contra regulam invenimus. Sed que [f. quia] illos cantus omnium usus unanimiter defendebat, emendare nos non presumpsimus. Sane per singulos notavimus, ne veritatem regule quarentes dubios redderemus.

Quo facto majori desiderio accensi vehementer-

simis precibus ac nisibus instititis, quatenus ad honorem Dei, ac sanctissimae genitricis ejus Marie, in cuius venerabili cenobio ista siebant, et ut regulæ fierent, tanquam utilibus notis totum antiphonarium cum tonorum formulis describeretur.

De vestris igitur precibus confidens, et communis Pairis precepta suscipiens, hoc opus intermittere nec volo, nec valeo. Est autem apud sapientes hujus seculi valde difficilis et ampla hujus artis

A doctrina. Cuiuscunque itaque placuerit, invito labore excolat atque circumeat campum. Qui autem hoc parvum Dei donum ab ipso percepit, simplici satiabitur fructu. Ut autem melius intelligatis hoc, et necessaria pro vera voluntate accipiat, unus uestrum ad interrogandum vel colloquendum accedat, quo prout Dominus donaverit, respondere non negligam.

INCIPIT MUSICA DOMNI ODONIS (131).

SYNOPSIS.

1. De monochordo ejusque usu. 2. Et mensura. 3. De tono et semitonio. 4. De consonantia. 5. De conjunctiōnibus vocum. 6. Toni et semitonii discretio secundum modos. 7. De limitibus modorum. 8. Quid sit modulus, unde dignoscatur quisque, distinguaturve? 9. De

elevatione et depositione modorum. 10. Octo modi. 11. Primi modi formula. 12. Secundi modi formula. 13. Terti modi formula. 14. Quarti modi formula. 15. Quinti modi formula. 16. Sexti modi formula. 17. Septimi modi formula. 18. Octavi modi formula.

D. Quid est musica?

M. Veraciter canendi scientia, et facilis ad canendi perfectionem via.

D. Quomodo?

M. Sicut magister omnes tibi litteras primum ostendit in tabula, ita et musicus omnes cantilenæ voces in monochordio insinuat.

D. Quale est illud monochordum?

M. Lignum longum (132) quadratum in modum capsæ, et intus concavum in modum citharæ, super quod posita chorda sonat, cuius sonitu varietates vocum facile comprehendis.

D. Quomodo ponitur ipsa chorda?

M. Per medium capsam in longum linea recta ducitur, et relicto ab utroque capite unius unice spatio, in eadem linea ab utraque parte punctus ponitur. In relictis vero spatiis duo capitella locantur, que ita chordam super lineam suspensam tenent, ut tanta sit chorda inter utraque capitella, quanta et linea, que et sub chorda.

D. Qualiter una chorda multas et varias voces reddit?

M. Litteræ vel notæ, quibus musici utuntur, in linea, quæ est sub chorda, per ordinem positæ sunt: dumque modulus inter lineam chordamque decurrat, per easdem litteras curtando vel elongando chorda omnem cantum mirabiliter facit: (133) et dum pueris per ipsas litteras aliqua notatur antiphona, facilius et melius a chorda discunt, quam si ab homine illam audirent: et post paucorum mensium tempus exercitati, ablata chorda, solo visu indubitanter proficerunt, quod nunquam audierunt.

(131) Codex Vindobonensis hunc præfert titulum: *Incipit Dialogus a domino Odone compositus de arte musica. Codex San-Emer. istum: Incipit Dialogus, quem compositus dominus Odo abbas de arte musica, qui Enchiridion dicitur. Admontensis vero sec. xiii, circ. ita inscribitur: Incipit Dialogus de musica arte domini Ottonis abb. primi Cluniacensis*

B **D.** Mirabile est valde, quod dicis. Nostri quidem cantores ad tantam perfectionem nunquam aspirare potuerunt.

M. Erraverunt potius, frater, et dum viam non quæserunt, toto vitæ tempore in vanum laboraverunt.

D. Qua ratione fieri potest, ut melius, quam homo, doceat chorda?

M. Homo, prout voluerit vel potuerit, cantat; chorda autem per supradictas litteras a sapientissimis hominibus tali est arte distincta, ut mentiri non possit, cum diligenter fuerit observata vel considerata.

D. Quænam, rogo illa est ars?

M. Mensura monochordi; quod enim: bene mensuratum est, nunquam fallit.

D. Potero simpliciter paucis forsitan verbis ipsas mensuras addiscere?

M. Hodie, adjuvante Deo: tantum diligenter ausculta (134). In primo capite monechordi ad punctum, quem superius diximus, r litteram, id est G græcum pone (135), [quæ, quoniam raro est in usu, a multis non habetur]. Ab ipsa r usque ad punctum, quem in fine posuimus, per novem diligenter divide, et ubi prima nona pars fecerit finem [prope r]. A litteram scribe, et haec dicetur vox prima. Ab eadem prima littera A similiter per novem partire usque ad finem, et in nona parte B litteram pro voce secunda appone. Dein ad caput revertere, et divide per quatuor a r, et pro voce tertia C litteram scribē. A prima A similiter per quatuor divide, et pro voce quarta D litteram scribe. Eodem

cœnobii, quem Enchiridion appellari, ob brevitatem. tria.

(132) Vien. omittit *longum*, et S. Em. *quadratum*.

(133) Sequentia in Vien. desiderantur.

(134) Pergit hic iterum Viennens.

(135) Uncinis inclusa ex Admontensi.

modo B dividens per quatuor, invenies quintam E. Tertia quoque C insinuat sextam litteram F. Post hæc ad Γ revertere, et ab ipsa, et ab aliis, quæ sequuntur per ordinem, prædictam lineam in duas partes, id est, per medium divide, usque dum habeas voces quatuordecim vel quindecim absque Γ et dum voces per medium divisoris, dissimiles easdem facere debebis. Verbi gratia, dum a Γ per medium dividis, pro Γ scribe G, pro A mediata pone a et pro B aliam \natural , et pro C aliam e, et pro D aliam d, et pro E aliam e, et pro F aliam f, et pro G aliam g, pro a aliam \natural ut a medietate monochordi in antea eadem sint litteræ, quæ sunt et in prima parte. Præterea a voce sexta F per quatuor divide, et retro \natural aliam b rotundam pone : quæ amba pro una voce accipiuntur, et una dicitur nona secunda, et utraque in eodem canitu regulariter non invenietur. Figure autem et voces et litteræ per ordinem ita ponuntur.

Γ . I. A. II. B. III. C. IIII. D. V. E. VI. F. VII. G. VIII. a. IX. I.b.IX. II. \natural X. e. XI. d. XII. e. XIII. f. XIII. g. XV \natural .

D. Deo gratias. Bene intelligo, et quod monochordum amodo sciām facere confido.

3. Sed quid illud est, obsecro, quod in regulariter mensurato monochordo minora alibi, alibi majora ac intervalla inter voces aspicio?

M. Majus spatium dicitur tonus, et est a Γ in primam A, a prima A in secundam B. Minus vero spatium, sicut est a secunda voce B in tertiam C, semitonium vocatur, faciens contractiorem elevationem vel depositionem. Nulla autem mensura vel numero semitonii spatium ad tonum usque perveniat, sed cum per supradictam rationem divisiones fiunt suis locis, toni et semitoniorum formantur. (156) [Tonos autem omnes si ad extremum punctum duxeris, novenariam in omnibus divisionem inventam miraberis, sicut a Γ in primam A, et a prima A in secundam B, sicut primi fecisti]. Prima vero nona b et secunda nona \natural ad se invicem neque tonum neque semitonium faciunt, sed a prima nona b ad octavam a est semitonium; ad decimam c tonus. Secunda vero nona \natural ad octavam a e contrario est tonus, ad deciman vero c semitonium prestat. (157) Ideoque una earum semper superflua est, et in quoemque cantu unam recipis, aliam contemnis, ne in eodem loco, quod absurdum est, tonum et semitonium facere videaris].

D. Maxime mirandum est quod non nisi a Γ in primam A, et a primo A in secundam B per novem divisi, et omnes æque tonos novenaria constare divisione probavi. Sed rogo, si aliae sunt monochordi divisiones, et si in omnibus vel pluribus inveniantur locis, ostende.

4. M. Tres sunt præter tonum divisiones, quæ naturalem vocum, quam supra dixi, positionem cunctiunt. Prima quaternaria est, propter quod in quatuor divisa est, ut a prima A in quartam D, et

(156) Uncinis inclusa ex Admontensi.

A hæc habet voces quatuor, intervalla tria, id est, duos tonos et unum semitonium. Ubicunque ergo in monochordo inter duas voces duos tonos, et unum semitonium invenies, ipsarum duarum vocum intervallum quaternaria divisione currere ad finem usque probabis : et ideo diatessaron, id est, de quatuor nomen accepit. Secunda vero ternaria est, ut a prima voce A in quintam E, in cuius spatio continentur voces quinque, intervalla quatuor, id est tres toni et unum semitonium. Ubicunque ergo videris inter duas voces tres tonos et unum semitonium, ipsarum vocum spatium ternis ad finem passibus currit. Vocatur autem diapente, id est, de quinque, eo quod voces sunt in ejus spatio quinque. Tertia vero divisio est, quæ per duo vel per medium dividitur, et dicitur diapason, id est, de omnibus. Hanc, ut supra dictum est, ex litterarum similitudine patenter agnoscis, ut a prima A in octavam a. Constat autem vocibus octo, intervallis septem, id est, tonis quinque, semitoniorum duobus. Continet etiam unum diatessaron et unum diapente. A prima A in quartam D fit diatessaron, et a quarta D in octavam a diapente : a prima A in octavam a diapason invenitur hoc modo : A, B, C, D, E, F, G, a.

D. In paucis verbis de divisionibus non pauca cognosco. Sed cur eadem litteræ in prima et secunda parte flant, audire desidero.

M. Hoc ideo fit quia cum secundæ partis voces a septima G in antea a vocibus primæ partis per diapason absque nona b prima flant, adeo inter se utraque pars concordat, ut quæcumque litteræ in prima parte tonum vel semitonium, vel diatessaron vel diapente vel diapason faciunt, similiter et in secunda parte facere comprobentur. Verbi gratia, prima parte a Γ ad A est unus tonus, ad B vero est in tonus et tonus, id est, ditonus, ad C diatessaron, ad D diapente, ad G diapason. Similiter et in secunda parte de G ad a est unus tonus, ad \natural quadratum tonus et tonus, ad c diatessaron, ad d diapente, ad g diapason ; unde fit, ut omnis cantus similiter ut in prima, et in secunda parte cantetur. Sed primæ partis voces ad voces secundæ partis quasi viriles cum puerilibus vocibus concorditer cantant.

D. Sapienter id factum esse perpendo. Nunc autem qualiter cantum notare possim, ut ego illum absque magistro comprehendam, primum audire expecto, ut cum exempla regularum dederis, eum melius recognoscam, et si penitus quidquam mente excesserit, ad tales notas indubitanter recurram.

M. Litteras monochordi, sicut per eas cantilena discurrat, ante oculos pone; ut si nondum vim ipsarum litterarum plene cognoscis, secundum easdem litteras chordam percutiens ab ignorantे magistro mirifice audiās et addiscas.

D. Vere, inquam, magistrum mirabilem mihi dedisti, qui a me factus me doceat, meque docens ipse nihil sapiat. Imo propter patientiam et obedientiam sui eum maxime amplector; cantabit enim mihi

(157) Ille ex Admont.

quando voluero, et nunquam de mei sensus tarditate commotus verberibus vel injuriis [Vien. virgis] cruciabit.

M. Bonus magister est, sed diligentem auditorem requirit.

5. D. In quibus maxime diligentia adhibenda est?

M. In conjunctionibus vocum, que consonantias faciunt diversas, ut sicut diversæ sunt ac differentes, ta dissimiliter et differenter unamquamque earum p̄p̄tione pronuntiare prævaleas.

D. Quot sunt differentie, precor, edissere, et communibus exemplis ostende.

M. Sex sunt tam in depositione quam in elevatione. Prima vocum conjunctio est, cum illæ duas voces junguntur, inter quas unum est semitonium,

E F
ut a quinta in sextam, que consonantia omnibus contractior et strictrior est, ut prima elevatio hujus

E F E Gacc
antiphone: *Hæc est, quæ nescivit.* In depositione

F E D E F
vero per reciprocationem ita: *Vidimus stellam.*

Secunda vero est, cum inter duas voces est tonus,

C D C D
ut a tercia in quartam in elevatione ita: *Non ros*
D F D DC E F
relinquam, etc. in depositione vero sic: *Angelus*

G E DD
Bonini. Tertia est, cum inter duas voces tonus et

D
semitonium differentiam faciunt, ut inter quartam C

F D D F
et sextam hoc modo in elevatione: *Joannes autem.*

E ED
In depositione ita: *In lege.* Quarta vero est, cum

F
inter vocem et vocem duo sunt toni, ut a sexta in

a E F a a $\frac{1}{2}$
octavam, in elevatione ita: *Aduic multa habeo.* In

a F a ecc
depositione hoc modo: *Ecce Maria.* Quinta per

diatessaron fit, ut a prima A in quartam D in ele-

A D
vatione hoc modo: *Valde honorandus.* Depositio-

a C D
vero hujusmodi est: *Secundum autem.* Sexta autem per diapente, ut a quarta D in octavam a, ut est:

Da ba a GG
Primum querite. In depositione, ut a tercia C in

G C D
septimam G, hoc modo: *Canite tuba.* Aliæ regulares vocum conjunctiones nusquam reperiuntur.

6. in maximum sepe errorem vulgares cantores habunt, quia vix toni et semitonii aliarumque consoniarum minime perpendunt. Id enim unusquisque eorum eligit, quod primum auribus placuerit, vel quod facilius ad secundum pronuntiandum provenerit; fitque magnus error in multis cantibus, ejus modi sint. *Modos autem dico de omnibus octo tonis et modis omnium cantuum*, qui in formulis per ordinem fiunt, ne si tonos dixeris, dubitatio fiat, an de tonis formularum, an de tonis, qui novenaria

A facti sunt dispositione et divisione, dicatur. Illos itaque cantores si de aliquo cantu interrogaveris, cuius modi sit, illico respondent quod nesciunt, ac si perfecte cognoscerent. Quod si ab eis argumentum, unde hoc sciant, quæseris, titubantes dicunt: quia sit similis in principio et in fine aliis cantibus ejusdem modi; cum de nullo omnino cantu, cuius modi sit, sapient, nescientes, quod unius vocis dissimilitudo modum mutare compellat, ut haec antiphona: *O beatum pontificem!* quæ cum in principio et fine secundi modi esset, propter illius tantum vocis elevationem, ubi dicitur: *O Martine dulcedo*, in primo tono a domino Odone curiosissime est emendata. Itemque in antiphona: *Domine, qui operari sunt*, haec diligentius probare poteris; nam si eam incipias in sexto modo, ut multi probant, in F littera, non discrepabit ab eo modo, usque ad semitonium, quod est in tabernaculo tuo, in una syllaba. Sed quia in usu ita est, et bene sonat, emendari non debet. Sed inquiramus an forsitan in alio tono incipiatur, totaque in eo modo consona inveniatur, eamque emendari opus non sit. Incipe itaque eam in G littera, hoc est, in octavo modo, et regulariter in eo stare probabis. Unde quidam incipiunt, *Domine*, sicut *amodo dico robis*. Ex quo comprehenditur, quia imperitus musicus est, qui facile ac presumptuose plures cantus emendat, nisi prius per omnes modos investigaverit, si forsitan in aliquo stare possit; nec magnopere de similitudine aliorum cantuum, sed de regulari veritate curet. Quod si nulli tono placet, secundum eum tonum emendetur, in quo minus dissonat. Atque hoc observari debet, ut emendatus cantus aut decentius sonet, aut a priori similitudine parum discrepet.

D. Bene de inertium cantorum errore me cautum fecisti, nec non etiam de regularis monochordi curiosa investigatione, ac regularium cantuum approbatione, falsorumve emendatione, utiliter sensum, prout oportet, exerecentibus, licet paucis verbis, non modicam dedisti peritiam.

7. Verumtamen, quot vocibus cantus fieri debet, adjunge.

M. Alii asserunt octo, alii novem, alii decem.

D. Quare octo?

D. Propter maiorem divisionem, id est, diapason; sive quia apud antiquos octo sonis cithara fiebant.

D. Quare novem?

M. Propter bis diapente, que novem vocibus terminatur. Nam cum a Γ in quartam sit diapente unum, atque ab eadem quarta D in octavam a siuid, a Γ in a octavam novem sunt voces.

D. Quare decem?

M. Propter Davidici auctoritatem psalterii, vel quia in decem vocibus ter diatessaron invenitur: a Γ enim in tertiam C unum diatessaron est; a tercia C in sextam F aliud invenitur; a sexta F in nonam primam B tertium restat: et ideo a Γ in nonam primam B decem numerantur voces.

D. Possunt esse et pauciores voces in canto?

M. Possunt utique quinque vel quatuor; sed ita quidem, ut et quinque diapente, et quatuor diatessaron reddant.

D. Prolata ratio, et pene omnium cantuum attestations probant verum esse, quod dicas. Quid autem sit tonus, quem saepius modum vocas, expone.

S. M. Tonus vel modus est regula, quae de omni canto in fine dijudicat. Nam nisi scieris finem, non poteris cognoscere, ubi incipi, vel quantum elevari vel deponi debet canticus.

D. Quam regulam sumit principium a fine?

M. Omne principium secundum predictas sex consonantias suo fini concordare debet. Nulla vox potest incipere cantum, nisi ipsa vel finalis sit, vel consonet finali per aliquam de sex consonantii. Et quaecunque voces per easdem consonantias possunt convenire fini, in eisdem quoque vocibus poterit incipi cantus illius finis, excepto, quod cantus, qui finitur in voce quinta E, quae est prima semitonii in tertio modo, saepe inventur incipere in voce decima C, quae ab eadem quinta E uno diaamente, uno quæ semitonio elongatur.

Distinctiones quoque, id est loca, in quibus repausamus in canto, et in quibus cantum dividimus, in eisdem vocibus debere finiri in unoquoque modo, in quibus possunt incipi cantus ejus modi, manifestum est. Et ubi melius et saepius incipit unusquisque modus, ibi melius et decentius suas distinctiones incipere vel finire consuevit. Plures autem distinctiones in eam vocem, quæ modum terminat, debere finiri, magistri tradunt; ne si in alia aliqua voce plures distinctiones, quam in ipsa, flant, in eamdem quoque et canticum finiri expetant, et a modo, in quo fuerant, mutari compellant. Ad eum denique modum magis canticus pertinet, ad quem sive distinctiones amplius currunt. Nam et principia saepius et decentius in eadem voce, quæ canticum terminat, inventiuntur. Dicte res exemplum in hac antiphona comprobabis: *Tribus miraculis;* ecce una distinctio: *Ornatum diem sanctum colimus;* ecce alia: *Hodie sancta magos duxi ad praesepium;* ecce tertia: *Hodie vinum ex aqua factum est ad nuptias;* ecce quarta: *Hodie a Joanne Christus baptizari voluit:* ecce ultima. Vides itaque, ut in regulari cantu plures distinctiones in suo tono incipiunt et finiantur, ut et in eadem voce canticus incipiunt et finiantur.

9. D. Ita esse, ut asseris, magistrorum cantorum sibi auctoritate defenditur. Verum de elevatione et depositione, quam a fine regulam sumat canticus, posequere.

M. In acutis vel elevatis cantibus, ut in primo, tertio, quinto et septimo tono, nullus canticus plus a suo fine, quam ad octavam vocem debet ascendere, in qua voce eadem est littera, quæ et in fine; propter divisionis, quæ diapason dicitur, præcipuum quantitatem, habet idem canticus ante finem vocem unam. At vero in humilioribus cantibus, ut

A in secundo, quarto et sexto, et octavo, nulla depositio alicujus vocis ante finem invenietur, que ad finem ipsum secundum sex predictas consonantias non jungatur. Elevatio vero eorum a fine secundum easdem consonantias ad quinque voces progreditur. Aliquando autem ad sextam usque procedit. In quibus autem vocibus omnium modorum cantus secundum presentem usum saepius incipiat, in eorum formulis pertebis.

10. D. Quoniam probasti, omnium modorum cantus a fine regulam sumere, quot sint ipsi modi vel toni, tempus est dicere.

M. Quatuor esse modos quidam putant.

D. Quare?

M. Quia omnis regularis cantus in quatuor monochordi vocibus finiri potest.

D. Quæ sunt illæ voces?

M. Quarta D, in quam terminatur modus, qui dicitur authentus protus, id est, auctor vel princeps primus. Quinta E in quam terminatur modus, qui dicitur authentus deuterus, id est, auctor vel princeps secundus. Sexta F, in quam terminatur authentus tritus, id est, auctor et princeps tertius. Et septima G, in quam terminatur authentus tetrardus, id est, auctor vel princeps quartus. Hic quatuor autem dividuntur in octo.

D. Quare?

M. Propter elevatos et humiles cantus. Nam cum acutus vel elevatus fuerit cantus in authento proto, dicitur modus authentus protus. Si vero fuerit gravis et humili in eodem authento proto, dicitur plaga proti.

D. Quare dicitur plaga proti?

M. Plaga proti, id est pars primi dicitur, eo quod finiator in eandem partem, id est, locum vel vocem quartam D monochordi, in qua finitur et authentus protus. Similiter cum acutus fuerit cantus in authento deutero, dicitur authentus deuterus; sin autem planus fuerit cantus, plaga deuteri nominabitur. Eodem modo dicetur de authento trito plaga triti, et de authento tetrardo plaga tetrardi. Consuetudo autem tradidit, dicere pro authento proto et plaga proti modum primum et secundum; et pro authento deutero et plaga deuteri modum tertium et quartum: et pro authento trito et plaga ejus modum quintum et sextum: et pro authento tetrardo et plaga ejus modum septimum et octavum. Igitur octo sunt modi, per quos omnis cantilena discurrens octo dissimilibus qualitatibus variatur.

D. Quemadmodum potero eorum differentias et communitates advertere?

M. Per tonos et semitonias. Ubi enim toni et semitonias simul sunt, ibi et reliquæ consonantiae similes sunt: ubicunque enim duo toni et unum semitonium fuerint, ibi et diatessaron erit; et ubicunque tres toni semitonio adhaerent, ibi et diapentie non deerrit. Similiter et de reliquis consonantias oportet intelligi.

D. Age ergo, obsecro, et de modis, que sequuntur, edicito.

11. M. Primus tonus finitur in voce quarta, proceditque in undecimam, in qua est eadem littera d

A per tonos et semitoniam ita : post finem primo toni occurrit, deinde semitonium, et duo toni ac iterum semitonium, et duo toni : deponitur vero a fine ad vocem tertiam tono uno, hoc modo (138) :

Forma toni I.	C. to.	D. to.	E. Sem.	F. to.	G. to. a. Sem. b.	b. Sem.	C. to.	d
------------------	--------	--------	---------	--------	-------------------	---------	--------	---

Quidam autem decachordum volunt facere, adiiciuntque vocem unam, secundam B. Sed non est in usu, ut ad eam primus deponatur modus. Incipit autem cantus ejusdem modi in C, ut : *O beatum pontificem : sibi in D, quando principium cum fine concordat, ut : Ecce nomen Domini. In E quoque, sed raro, ut : Gaudete in Domino ; in F, ut : Ipsi soli. in G quoque, ut : Canite tuba ; in a etiam, ut : Veniet*

Dominus, aut Exi cito.

12. Secundus autem tonus similiter finitur in eamdem vocem D, et ascendit cum eo usque ad nonam primam b, ad decimam vero vel undecimam non pervenit. Deponitur vero a fine tono et semitonio et tono usque ad primam A, aliquando autem, sed raro, et alio tono usque ad gamma, et sunt chordae decem hoc modo (139) .

Forma III toni	F. t.	A. t.	B. s.	C. t.	D. t.	E. s.	F. t.	G. t.	a. t.	b.
-------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	----

Habet itaque secundus tonus F, et primam A, et secundam B, quas non habet primus : et primus habet decimam c, et undecimam d, quas non habet secundus. Sunt autem horum plurimi cantus, qui ad F et primam A et secundam B non deponuntur, ad decimam vel undecimam non elevantur, de quibus dubium est, an primi, an secundi sint toni : quorum ista discrecio est. Ad octavam et nonam si non ascendunt, certissime de tono secundo sunt. Erunt itaque octava et nona utriusque communes, ad quas dum cantus ascendet, si diu in eis permaneat, sive tertio vel quarto eas reperciat, aut si in octava incipiat, modi erit primi. Sin autem in inferioribus incipiat, et secundum quantitatem antiphona rarissime ad illas ascendat, secundi erit modi. Alioquin juxta

B formularum varietates et differentias discernuntur. Principia autem secundi toni sunt in F, ut : *Educ de carcere* ; in A, ut : *Omnes patriarchæ* ; in C, ut : *Nonne cor nostrum* ; in D, ut : *Ecce in nubibus* ; in E, ut : *Animalia. Ecce Maria* ; in F, ut : *Quem vidi sis. In F vero, B, vel E, vel G, rarissima exempla reperties.*

D. De primi et secundi discretione sufficit ; ad reliqua properandum est.

13. M. Tertiis modis in quintam finitur vocem in E litteram, proceditque uno diapason usque ad eamdem litteram e acutam per tonos ac semitoniam ita : primo assumens semitonium, deinde tres tonos ac semitonium et duos tonos : deponitur vero a fine ad C quartam tono uno, hoc modo (140) :

Forma III toni	D. t.	E. s.	F. t.	G. t.	a. t.	b. s.	c. t.	d. t.	e.
-------------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	----

Sane secundam nonam b ideo adamavit, quia ad ejus finem diapente est : maxime autem ideo, quia ad acutissimum ejus, id est e, diatessaron reddit. Quia autem prope finem tres habet tonos, in descensione vel ascensione potius saliendo, quam gradiendo, vadit. Usitata autem ejus principia sunt haec : in E, ut : *Quando natus es* ; in F, ut : *Nunc scio* ; vel in G, ut : *Multa quidem* ; in a, ut : *Quis Deus magnus* ; in c, ut : *Tertia dies est*.

C fecit prope finem tres tonos, ideoque nonam primam b assumpsit, ascenditque ad decimam c, habens post finem semitonium et duos tonos, deinde semitonium et tonum. Deponitur vero a fine duobus tonis ad tertiam C, plerumque autem ad secundam B et primam A acuto semitonio et tono : quia ad sunn finem secunda B reddit diatessaron, et prima A diapente consonantiam reddit, suntque voces decem per tonos ac semitoniam incidentes hoc modo (141) :

14. Quartus autem modus, quia planus est, non

A. t.	R. s.	G. t.	D. t.	E. s.	F. t.	G. t.	a. t.	b.,,	b. s.	c	Forma III. toni.
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	------	-------	---	---------------------

Principia ejus inveniuntur in C, ut : *Hodie nata D est* ; in D, ut : *Benedicta tu* ; in E, ut : *Gaudie Maria* ; in F, ut : *Anxiatus est* ; in G, ut : *O mors* ; in a, ut : *Rectos decet*.

Discernitur quartus a tertio, quia quartus habet primam A, et secundam B, et tertiam C, quas non habet tertius : et tertius habet undecimam d, et duodecim e, quas non habet quartus. Quod si aliqua

(138) Admont. addit hos versus :

Ad quartam vocem primus statuit sibi sedem,
Tertia vox subsit, vox altera quarta supersit,
Ut sonet intense diatessaron et diapente.

(140) Admont. addit :

Tertius in vocem quintam statuit sibi sedem,
Quartaque vox subsit, vox altera quinta supersit,
Ut sonat intense diatessaron et diapente.

(139) Admont. addit :

Accipit et sedem residet secundus ibidem,
Cui sonat intensum diapente sonatque remissum.
Addit super primam, si vis procedere, nonam.

(141) Admont. addit :

Quartus ab hac sede primam descendit ad usque,
Cui sonat int. nsum diatessaron atque remissum,
Quamlibet ex nonis decimamque super sociab.

antiphona neque has tertii, neque illas habet quarti, sed in decima c incipiat, ut : *Viro ego*, vel secundam nonam ut : *Ecce quomodo computati sunt*, amplius diligit, tertii erit modi; alias in quarto ponetur, si ejus formula differentias imitatur. Volut autem quidam quarto modo ad similitudinem tertii secundam nonam tribuere, eo quod sit diapente ad finem ejus : prima vero nona b ad finem ejus nulla consonantia sit. Sed nos magis communem usum secuui sumus. Invenimus præterea in difficilioribus cantibus jungi tertio modo et tertiam vocem C, ut sit decachordum; quod tamen cum rarissime fiat, abusivum esse non dubito. Neque enim a tercia C, in duodecimam e, ter diatessaron secundum prædictum decachordi regulam invenitur.

D. Cum multi sint grammatici, aut vix, aut nun-

A quam veraces inveniuntur libri, maxime dum sœpe in eorum emendatione laboretur; musici autem pauci inveniuntur, et per multa jam tempora antiphonaria emendata non sunt : non est ergo mirum, si in multis locis falsitas inveniatur. Tantum, præcor, regulam et communem usum prosequere : quæ enim rarissime sunt, nullius artis solet regula reprehendere.

15. M. Quintus autem modus in sextam F terminatur, et acutissima ejus decima tercia f eadem littera figuratur, cumque sexta F ad primam nonam b, ad decimam tertiam f, diapente reddat, in quinto vel sexto prima nona b valebit. Habet ergo per ordinem tonos duos et semitonium, ac deinde tonos tres et ultimum semitonium octo vocibus, ita (142) :

E s | F t | G t | a t | b., | \natural s | c t | d t | e s | f | Forma
V toni.

Usitata ejus principia sunt haec : in F, ut : *Hau-
ritis*; in G, raro : *Nisi vos relinquam*, in a, *Quinque
prudentes*, in c, *Ecce Dominus veniet*. Nam quia to-
num ante finem non habuit, nec in principio nec

B incessu post se respetit.

16. Sextus autem modus cum eo graditur ad un-
decimam d, sed deponitur a communi fine semitonio
et duobus tonis ad tertium C, hoc modo (143) :

C t | D t | E s | F t | G t | a t | b., | \natural s | c t | d | Forma
VI toni.

Et sicut quintus habet duodecimam e, et tertiam decimam f, quas non habet sextus; ita sextus habet tertiam C, quartam D et quintam E, quas non habet quintus, nisi quod aliquando quintus miscetur sexto, declinans in quartam D sive decachordum. Sed hoc inveniri, maxime in antiphonis, raro contingit. Ilerum autem erit ista discretio. Cum nec depositio sexti, nec tota elevatio fuerit quinti, si in decima c incipiat, et eam vel undecimam d juxta quantitatem suam sœpe reperiunt, quintus erit modus; si autem non ascendat, nisi ad nonam primam b, dicetur sextus, sive per principia discernetur. Vix autem sextus nisi in suo fine incipit, ut : *Verbum caro sa-
cra-
cum est*, aut in a, ut : *Vidi Dominum*, aut in voce

quinta E, ut : *Domine, in auxilium*, aut in voce quarta D, ut : *Si ego verus Christi*, aut in voce tercia C, ut : *Decantabat populus*.

D. Utilia, imo et necessaria probantur ad praesentis erroris exprobationem, de modis quæ dicta sunt. Unum sicut cœperas de septimo et octavo tono cupientem audire non differas.'

17. M. Septimus modus in vocem septimam terminatur, cuius acutissima est decima quarta g, quæ cum fine eodem charactere denotatur. Hic assumit nonam secundam \natural , ut habeat duos tonos post finem, post quos et semitonium et duos tonos iterum semitonium. Deponitur vero a fine tono uno, hoc modo (144) :

F t | G t | a t | b., | \natural s | c t | d t | e s | f t | g t | a | Forma
VII toni.

Quod si decachordum placeat facere, uno eum semitonio adhuc de fine depone ad quintam E, non tam hoc frequenter invenies. Notandum est autem quod si ei prima nona b concedatur, nihil restat, nisi ut a (145) sexta ad eam diatessaron fiat, eritque per omnia primus, quia habebit tonum et semitonium, ac deinde duos et semitonium et duos tonos, et deponitur a fine tono uno, sicut in primo dictum est, et jam non erit septimus, sed primus. Non enim, ut stultissimi cantores putant, gravitate vel acuminis

D unum modum ab alio discrepare scimus; nihil enim impedit, quemcunque volueris modum, si acute vel graviter decantaveris; sed tonorum ac semitoniorum, quibus et aliæ consonantiae flant, diversa positiō diversos ab invicem ac differentes modos constituant. Iterumque si una tantum voce depravata finiatur in octava a, rursus fit per omnia primus : habebit enim a fine tonum et semitonium, et duos tonos, et reliqua, quæ sunt primi. Principia ejus sunt haec : in F vix repertis exemplum, ut : *Qui re-*

(142) Admont. addit :

*Ad sextam vocem quintus statuit sibi sedem,
Nullaque vox subtil, vox altera sexta supersit,
Ut sonet intense diatessaron et diapente.*

(143) Admont. addit :

*Accipit et sedem residendo sextus ibidem.
Qui sonat intensum diatessaron atque remissum,
His superadde tonum faciens procedere cursum.*

(144) Admont. addit :

*Septimus imparilem numero statuit sibi sedem,
Sextaque vox subtil, vox septima summa supersit,
Ut sonet intense diatessaron et diapente.*

(145) Adm. a duodecima e, ad eam diatessaron fiat, et ad semitam contrahatur, eritque, etc.

qui claves, et Memento mei; in G, ut: Assumpta est Maria; in a raro invenies, ut comm. Domus mea; in h[ic] Dicit Dominus; -in c, Benedicta filia; in d, sit nomen Domini.

C t	D t	E s	F t	G t	a t	b.,,	h[ic] s	c t	d t	e	Forma VIII toni.
-----	-----	-----	-----	-----	-----	------	---------	-----	-----	---	---------------------

Supra diximus autem hujusmodi decachordum terdiatessaron non habere, ideoque non recipitur utraque, id est, acutissima e ejus, et gravissima C ejus simul in uno eodemque cantu, ut quibusdam placet. Perspicuum est autem quod octavus tonus in depositione a fine per omnia sit secundus. Quod si ei in elevatione prima nona b daretur, ut haberet tonum et semitonium, et duos tonos a fine, etiam in elevatione permaneret secundus. Sed deridenda inerit cantorum senirritas, que de tonorum discretione nil sentit: id solum sequitur, quod aliquo modo aures delinire videtur: sicut qui gastrimargie inserviunt, per falsam dulcedinem veram sobrietatis regulam fallunt. Invenitur præterea, cum octavus ad quartam D descendens, decimam tertiam f, qua jure est septima, appetat, ac si decachordum regulare tanta presumptione, licet raro, restituat. Principia ejus sunt hæc (147): in C, ut: *Stabunt justi*, in D, ut: *Angeli Domini*; in F, ut: *Zachæ*; in G, ut: *Judæa et Jerusalem*; in a, ut: *Apertum est*; in c, ut: *Ecce ancilla*. In hoc autem distat octavus a septimo quod octavus habet tertiam C, quartam D, et quintam E quas non habet septimus; et septimus habet decimam tertiam f et decimam quartam g, quas jure non habet octavus.

Sane in his cantibus qui inter octavi depositionem et septimi elevationem medii sunt, ut in reliquis quoque modis dictum est, secundum formulariorum varietates, in quo tono maneat, discernentur. Per ipsas enim varietates uniuscujusque modi principia liquido pvidebis.

D. Dum vix paucos cantus his regulis contrarie inventio; eorum paucitatem et, ut ita dicam, furtivam singularitatem a presumptoriis vitiatisque canticis factam esse non dubito.

M. Regula enim est commune mandatum uniuscujusque artis; que ita singularia sunt secundum artificiale regulam non consistant.

D. Sed precor, ut secundum uniuscujusque vocis positionem pauca adhuc de modorum lege sub jungas.

M. Petitioni tue justum est respondere. Una quæque enim vox alicujus supradictorum modorum similitudinem tenet; ut gamma (F) quidem, quia habet ante se duos tonos, post quos semitonium, et duos tonos adjungit, ac deinde semitonium tonumque apponit, non immerito septimi modi similitudinem.

(146) *Admont. addit:*

*Accipit et sedem residens octavus ibidem,
Cui sonat intensum diapente sonataque remissum.
Et superadde tonum, facies procedere cursum.*

(147) *Adam ita: in C, ut: nos qui vivimus, Dum*

A 48. Octavus autem modus procedit cum septimo usque ad duodecimam e, deponitur autem ad tertiam C, tono et semitonio et duobus tonis, sique decachordum hoc modo (146):

nem tenet, cum et finis septimi ad gamma diapason concinat. Prima quoque vox, quia habet post se tonum, ante se vero tonum et semitonium et duos tonos, primi modi legem custodit: unde prima non sine causa dicta est. Secunda vero cum deponatur post se duobus tonis, et ante elevetur semitonio et duobus tonis, iterumque semitonio et tono, usitatam quarti modi regulam servat. Tertia præterea C, cum post se habeat semitonium et duos tonos, ante se vero duos tonos et semitonium, ac deinde tres tonos, quinti vel sexti proprietate fulcit. Jam vero octavam a primum locum tenere dicimus ad similitudinem primæ, cujus est diapason. Alioquin si cam cum prima nona b perpendas, habebit in depositione tonum, in elevatione vero semitonium, et tres tonos ad similitudinem tertii. Prima nona b in depositione continet semitonium et duos tonos, ad similitudinem sexti; in elevatione vero sive quia tres toni sequuntur, sive magis quia nulla sequentia diatessaron ei caritate conjungitur, que principalis est consonantia, nullius toni regularem similitudinem tenet. Neque etiam per diapason a posterioribus fieri potest: ideoque neque cantum neque distinctionem in ea principium vel finem habere probabis, nisi vitio id fiat.

Secunda nona h[ic] ad similitudinem secundæ vocis B, a qua per diapason facta est, quarti imaginem tenet. Decima vero c ad similitudinem tertiae C concordat septimo. Alias autem si secunda nona h[ic] privetur, habebit post se tonum, semitonium et duos tonos, ante se vero duos tonos et semitonium, ad comparationem octavi, a cuius fine diatessaron signat. Relique vero que sequuntur pro similitudine litterarum facile perpenduntur; quod monstrat *h[ic]* figura.

V. C. VI. VII. G. VIII. I. d. II. I. ³ II.
B. III. V. F. VI. V. c. V. VIII. VII. g. VIII.
I. A. II. III. E. III. A. I. III. f. VI.
VII. g. VIII. I. D. II. I. a. II. III. II. c. III.

Ex his que dicta sunt, assiduus perscrutator tam de tonis, quam de reliquis hujus artis regulis divina gratia juvante alia quanplura intelliget. Quod si aut negligenter agit, aut hoc non per divinam illustrationem, sed sui sensus acumine se capere posse presumpserit, aut nequaquam intelliget, aut, dum non refert gratias Donatori, efficietur, quod absit,

reverit Paraclitus; in D, ut: Spiritus Domini; in E, ut: Ornaverunt faciem; in F, ut: Jucundare; in G, ut: In illa die; in a, ut: Completi sunt; in c, ut: Ecce, etc.

elationi inserviens (148) minus jam subditus Creatori : qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

(148) Cod. Admontensis ita claudit : Minus jam serviens et subditus Deo. Qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Eccce modus primus, sic noscitur atque secundus :
Accipitur tritus, sic quartus et iste probatur :
Quintus adest iste, sextus sic cernitur esse :
Septimus harmoniam tenet hanc, octavus et istam.

A D. Age ergo, obsecro, et de modis, que sequuntur editio (149).

Explicit Musica Enchiridionis.

Primus tonus a D. in d. II ab A in a.
III. ab E. in e. IV a B. in f.
V. ab F. in f. VI a C. in e.
VII. a G. in g. VIII. ut prius.

(149) Ad horam post hæc legitur : *Hic desinit Dialogus.*

D. ODO DE MUSICA.

MONITUM.

Quæ sequuntur, in codice San-Blasiano continenter posita sunt post opusculum seu Dialogum Odonis de musica, scilicet post hæc verba, quæ in aliis ms. desiderantur : D. Age ergo, obsecro, et de modis quæ sequuntur, editio. Unde et nos hic immediate illa subjicimus, collata cum ms. Lipsiensi, in quo habetur sub nomine Bermonis.

Musice artis disciplina summo studio appetenda est, et maxime his qui communis conversatione Deo servimur. Nam sicut per Psalmistam dicitur, quia *panis confirmat, et vinum laetificat cor hominis*; ita et frequens lectio animum nostrum ad virtutes roborat, cantus vero in Dei servitio mentem exhilarat. Accidit præterea, ut cum suavitatem melodiarum, que in terris agitur, congaudentes miramur, ad illam harmoniam celestis patriæ audiendum ardentes festinemus, quæ tanto est ista suavior, quantum celum terra miramur excelsius.

Cum pueris volumus insinuare legere, prius eos abecedarium discere facimus in tabula, ut postquam cognoverint omnes litteras, facilius legere valeant quidquid scribitur litteris. Simili modo qui cantum volunt addiscere, prius oportet eos omnes voces, tonoruonique varietates in monochordo cognoscere. Quia enim [Lips. vero] hac disciplina non uitium, tantum temporis antiphonarium discendo perdimus, in quanto divinam auctoritatem et grammaticæ regulam scire potuimus; et, quod deterius est, nullo unquam spatio temporis ad tantam perfectiōnem venimus, ut saltem minimam antiphonam absque magistri labore scire possimus, quamque si oblisci contigerit, nullatenus memoria reformare valamus. Sed non terreat lectorem hujus artis dulitudo; in presentibus quippe regulis nihil invenies præter ea sola, quæ et facile poteris, Deo illuminante, capere, et per quæ ad cantandi peritiam quam cito valeas pervenire; talis enim ac tanta hujus artis virtus probatur, de qua et parvuli possint capere, unde ad cantandi peritiam poterunt pervenire, et fortes sensus suos per multa valeant ac mirabilia exercere.

Nunc primum ante oculos monochordum ponimus, ut quidquid postea de vocum natura dixerimus.

(150) Hæc et sequentes tabulae in Lips. ms. de sunt, spatio tamen vacuo relicto.

B mns. si lectione minus panditur, oculis demonstratur (150).

Γ A ^a	b.	B C D E F G a.	b.	b c d e f g a	a	

Cum igitur subducendo modum per supradictas chordæ litteras ipsam chordam curtaveris vel elongaveris, omnes voces, quibus omnis cantus efficitur, et quantum unaquaque vox altera sit gravior subtiliorve numero, recognoscet. Quia in re divinam sapientiam admirans glorificare poteris, quia sicut omnia reliqua, ita et voces hominum, ut se laudarent in numero et mensura, constituit.

Cum primum igitur in monochordo conspexeris, cognosce unamquamque vocem ab altera tono vel semitonio distare. Omnes autem toni novenaria divisione fiunt, ut cum a capite monochordi, ubi chorda incipit, usque ad finem, ubi chorda finitur, per novem divisoris, ubi prima nona pars terminaverit, ibi signum primæ [Lips. secundæ] vocis apponis. (151) [Item ibi incipiens, si per novem divisoris usque ad finem chordæ, ubi secunda nona pars terminaverit, ibi signum secundæ vocis apponis]. Et illa descensio vel ascensio, hoc est, ipsum intervallum, quod est a prima voce, ubi inscribitur A, usque ad secundam, ubi inscribitur B, tonus est primus; prima enim vox est tota chorda, antequam dividatur: unde in capite chordæ scribitur A litera prima, in secundo vero loco B littera secunda. Tonus ergo dicitur, quoties spatium alienus unius vocis usque ad alteram, usque ad finem chordæ novies ducitur: unde fit, ut quantum fuerit octava pars sequentis, tantum major esse prior ab illa videatur; et rursus quantum nona pars prioris, tantum sequens minorata cognoscatur. Quo facile

(151) Uncinis inclusa desunt in Lips. ms.

probare poteris, probatumque cognoscere, si [Lips. A] hujusmodi spatia novem, a B usque ad finem octo. cum sexta] cum mensuraveris ab A usque ad B et illud spatium, quale fuerit usque ad finem chordæ, quasi pedibus incedendo [Lips. deduxeris; erunt enim ab, etc.] duxeris; etenim ab A usque ad finem

Erunt præterea de vocibus illis, quas in monochordo, vides hujusmodi toni decem, quorum per ordinem ista descriptio est.

Tonus Epogd.	Tonus E. ogd.	Tonus Epogd.								
I	H	G	D	H	V	VI	VII	VIII	VIII	X
A	B	C	D	E	F	G	G	a	a	g.
b	c	d	e	f	g	h	c	d	e	g.
viii.	viii.	viii.	viii.	viii.	viii.	viii.	viii.	viii.	viii.	vii.

In unoquoque enim tono qualia novem spatia prior habuerit, similia, vel eadem octo habuerit [Lips. habebit melius] posterior. Hujus toni exemplum hoc est: Angelus Domini; ubincunque enim videris duas ex illis litteris, sicut in figura geminata sunt, sive in isto sive in alio cantu, tonus est sicut hic. An. [id est in hac antiphona, Lips., secundus tonus] tonus est epogdous, quia tonum musici epogdoum vocant, id est, superoctonarium [Lips. super octo, id est super octonarium], quotiens major vox comparata ad minorem habet eam totam in se, et eo amplius octavam partem illius minoris; quod etiam in numeris æque fit, cum novem comparamus ad octo vel decem, et octo ad decim.

Nominatur autem iste epogdous tonus, cuius descriptio superius facta est. Semitonia autem in eisdem vocibus quinque numerantur: dicitur autem semitonium quasi medius tonus; est enim medius inter duos tonos; illud videlicet spatium, quod positus ex utraque parte tonis in medio remanet ita, ut utriusque lateris toni, ut dictum est, novenario. fiant [Lips. addit.]: vel semitonius ideo vocatur, quod semiis et non plenus sit tonus: unde dicere solemus: non plenus est sciphus, et cum his similia.]

Itaque si primo tono terminato quartam vocem, que secundum tonum terminat, et a prima voce quaternaria totius monochordi portione [Lips. partitione] monstratur, per octo ad finem usque deduxeris, et ipsam octavam partem super quartam vocem adjunxeris, ut sint partes novense [Lips., novem] et ipsius secundi toni ultima principium et finem primi toni [Lips., semitonii] te invenisse miraberis. Sunt autem quinque ubique primi toni ultime, posteriori vero prima parte circumdati, sicut eos haec figura per ordinem signat. In hac sequenti figura omnium tonorum et semitoniorum numeros per ordinem, et alia utilia prudens lector inveniet (152).

a prima diatessaron	T.	S	T	in ultimam rationem
Forma sunt I.	A I.	B I.	C I.	D
Forma sunt II.	D III.	E II.	F. III.	G
Forma sunt III.	G V.	a IV.	b VII.	c
Forma sunt III.	a VI.	b III.	c VIII.	d.
Forma sunt V.	d VIII.	e V.	f X.	g.
a prima in ultimis diatessaron	Prioris toni pars ultima	Semitoniu[m] diatessaron	Ratione ultima.	Posterioris toni pars ultima.

Nam si primam et ultimam uniuscujusque ordinis inter se compares, diatessaron, que duos tonos mediumque semitonium habere videtur, invenies. Item si prioris ordinis primam secundam et secundam tertiam descendendo [Lips. addit., ad inferiora] compares, diatessaron duo repieres: hoc idem in secundo et tertio et quarto ordine æque contingit. A quarto in quintum nihilo minus sapies. Si vero a tertio in quintum consideres per singula, diapente invenies. Unde si de monochordi mensura quæsieris, et plura tædet legere, haec tibi figura, quantum sufficit, indicabit.

Illud autem de tonis et semitonii notandum est, quod semitonius nunquam patitur, ut inconcinni toni absque ejus medietate jungantur [Lips. add., ut est verbi gratia tonus, tonus, tonnus, tonus et semitonium], sed exceptio semitonio primo, quod super se non habet nisi primum tonum, ubique post duos tonos semitonius vocis moderator occurrit, ne vel nimis repetitiones fastidium [Lips., in unum repetiti toni fastidium] generent, vel plures hiatus et extensiones vocum dissonantiam prestant. Semitonii quoque id est geminati [Lips., vero gem.] nunquam inveniuntur, nē, quia ad moderandum et condiendum cantum excogitati sunt, dum plus quam congruit, indiscrete ponuntur, in morem superflui salis amaritudinem faciant. Quos autem ab octava chorda usque in decimam duos semitonios vides, nunquam continuatim jungere debes; quorum signa haec sunt: octavum a, nonum b, decimum $\frac{1}{2}$, un-

(152) In Lips. figura deest, relicto spatio.

decimum vero c, quibus ita utendum est, ut quando a et b semitonium jungunt, a b ad c intelligas tonum, et quando b cum c semitonium velit, ab a usque ad \natural tonum esse non dubites: quorum primus ideo positus, ne a sexta voce F usque ad nonam \natural tres continui toni invenirentur. Eadem ratione secundus formatur, ne duobus post se sequentibus tonis et tertius adhaeret, sicut in hac figura conspicies.

Diatessaron	
F G a b	\natural c d e
T T T S	S T T T
	Diatessaron

Præterea sciendum est quia pro prima voce b et \natural accipi debent, id est nona, quamvis divisa in nonam primam et in nonam secundam, ne plurimum errorem videatur inferre: ut est illud, quod diatessaron ab octava chorda in undecimam quinque voces habere videatur, quod penitus absurdum est. Exemplum autem hujus semitonii est hujus antiphonæ prima elevatio: *Vigilate animo*. Notandum autem de semitonio, quod solum nullum utilem tonum valeat implere, sed junctum tono prolixum ejus spatium moderatur. Tonus vero invenitur utroque suo termino soni dulcedinem præstans; ut cum dicitur *Oremus*, ubi non invenitur nisi unus tonus, qui a sexta in septimam vocem suis terminis definitur, hanc euphoniam sua depositione ac elevatione perficiens. Duo quoque aliquam consonantiam reddunt, que cantus non dicitur; quia cantus non minus quatuor vocum spatio adimplietur: cuius genus symphonie diatessaron vocatur, id est, de quatuor, continens duos [Lips. in se dnos] tonos, semitonium vero unum, hoc est intervalla tria et voces quatuor. Hæc autem symphonia divina dispositione adeo quadratura congaudet, ut et quatuor in suo spatio voces contineat, et quaternaria divisione fiat. Nam si a prima voce per quatnor totum divisoris primæ partis spatium, diatessaron nominabis: cuius ratio hæc est, si [Lips. quod] prima vox, comparata ad quartam [Lips. a. comparata ad quartam d] habet eam totam in se, et eo amplius, quantum est quarta pars ipsius primæ sive tercia pars quartæ: hæc eadem diatessaron est D [Lips. deest est] ad ampliandam sui nominis dignitatem a prima (A) vel secunda (B) voce procedens, ac deinde se de semetipsa constituens ad finem usque his quatuor sibi met loca vendicavit. Nam a prima (A) in quartam (D) una diatessaron est; a quarta (D) ipsa in septimam (G) altera; a qua in decimam (c) tercia; a decima vero (c) in tertiam decimam (f) quarta, ubique præter ultimam in medio tonorum duorum semitonium portans. At vero

(153) Lips. uncinis inclusa ita habet: E totius chordæ a prima A divisione ternaria, quæ divisio dia pente dicitur. Sed absque dubio est error calami, nosterque codex bene habet quoad ultima.

PATROL. CXXXIII.

A econtrario cum a secunda (B) voce in quintam (E) a quinta (E) in octavam (a) ab octava in undecimam (d) ab undecima (d) in quartam decimam (g) quæ est ultima, quasi quatuor passibus currit, in sola ultima parte medium semitonium continet, quem in aliis ponit in capite. Cum vero a tertia voce (C) in sextam (F) a sexta (F) in primam nonam (b) prægreditur, neque in primo, neque in medio, sed in fine semitonium signat, (a. b.) ut (c) mutatis in hac trina divisione lateribus valde hanc mirabilem duo toni semitoniusque conficiant. Quomodoquinque enim duos tonos semitoniumque conjunxeris, diatessaron nominabis.

Præterea est alia diatessaron, a secunda nona (\natural) usque ad duodecimam (e) ut nulla vox suavissima ejus participatione privetur, sicut in hac figura notatur.

Diatessaron a prima	A D G c f.
Diatessaron a secunda	B E a d g.
Diatessaron a tertia	C F b tessaron \natural \natural e

Hujus exemplum est: Secundum autem et item: *Christus vincit. Christus regnat. Christus imperat. Rex noster*. In hac enim harmonia major et minor vox, id est, quinta (E) et octava (a) diatessaron duobus tonis et semitonio, ut dictum est, implent. Si ad hanc unum tantum tonum, qui est a quarta (D) in quintam (E) adceceris, diapente nihilominus symphoniam mirabilem pervidelis.

Diapente autem dicitur, id est, de quinque, eo quod quinque habeat voces, et a prima (A) terminetur in quintam (E). Definitur autem [Lips. Diffinitur autem ipsa quinta e] totius ab aliqua voce, ad quam comparatur, divisione ternaria; ut cum quinta [vox (153) comparatur ad primam: definitur autem ipsa quinta totius chordæ a prima, divisione ternaria, que diapente dicitur], et ubicunque ante vel post diatessaron occurrit adjunctus ei (154) diatessaron diapente facit. Constat autem vocibus quinque tonis tribus, et semitonio in intervallis videlicet quatuor: in definitis vero vocibus loca continent novem, de quibus in septem, cum in primo et ultimo tonum habeat, quicunque ablatus fuerit, post ablationem diatessaron remanebit: sicut diapente, quod est a prima (A) in quintam (E) in primo et ultimo habet tonum. Si igitur tonum, qui primus est, separaveris, a secunda (B) in quintam (E) diatessaron remanebit: si vero ultimum tollas, a prima (A) in quartam (D) æque diatessaron remanebit. Hujusmodi autem diapente in hac figura notabis (155).

(154) Ita eterque: sed omnino inserendum tonus.

(155) Figura hæc in nostro col. mendosa est, nec ex Lipsiensi, ubi deficit, emendari valet: ita autem corrigenda videtur, uti a nobis posita est.

Primum	Diapente				E.
	A. T.	B. S.	C. T.	D. T.	
II.	C. T.	D. T.	E. S.	F. T.	G.
III.	G. T.	a. T.	b. S.	c. T.	d.
III.	D. T.	E. S.	F. T.	G. T.	a.
V.	a. T.	b. S.	c. T.	d. T.	e.
VI.	c. T.	d. T.	e. S.	f. T.	g.
VII.	F. T.	G. T.	a. T.	b. S.	c.

Exceptio uno a quinta (E) in nonam secundam (b), que in primo semitonium habet, cum reliqui in primo et ultimo tonum habeant: et altera a nona prima (b) in tertiam decimam, ubi econtrario semitonium invenitur in ultimo.

Hujus autem diapente exempla multa reperies, de DED C D D D

quibus est illud carmen Boetii: Bel la his quinis C D E F E D C E D C D D D D E F G G F D C F F operatus annis ulti Atrides Phrygiae ruinis fratris E D C D D E F E D D

amissos thalamos pavit. In qua melodia gravior vox tertia (C), acutior vero septima G est, que uno diapente junguntur. Diapente hoc est, cuius gravior vox tanta mensura superat acutorem et posteriorum vocem, quanta est tertia pars ipsius gravioris, vel media posterioris: quia cum prior habeat tria spatia ad finem, posterior vero duobus horum spatiis contenta est.

Tertia vero symphonia diapason, id est, dupla, sive de duabus nominatur: [Lips. diapason ex octo vocibus constat.] Quoties major vox his tantum habet de chorda, quam minor, sive cum major vox per medium, id est, in duas partes divisa, aliam vocem terminat, sicut est (A) prima ad octavam (a). Fit autem hec diapason duabus supradictis symphonis, id est, diatessaron et diapente ad se in vicem copiat. Ubicunque enim diatessaron et diapente, sive diapente et diatessaron conjuxeris, diapason plenissimam pervidebis [Lips. pernotabis et videbis]. Ut cum a prima in quartam (D) fit diatessaron, et a quarta in octavam (a) diapente, a prima (A) in octavam (a) diapason, id est, medietas prime (A) necessario recipitur [Lips. reperiatur].

Illud autem est notandum, quoniam ea vox (D), que ad primam (A) est diatessaron, ad octavam (a) comparata diapente facit; et (E) que ad primam (A) est diapente, ad octavam fit diatessaron; et illud spatium, quod fit signatio a prima diatessaron et diapente, tonus est in medio diapason consistens. Quo ablatio, et supra et infra diatessaron notatur in tota diapason, sicut liquido in hac figura pernotatur.

(156) In Lips. haec inseruntur: cum vero et dicta ascensio et descensio aderit, bis diapente cantus ille habebit.

Formula	Diapason				Diapente
	A.	B.	C.	D.	
I.	D	E	F	G	Diatessaron
II.	G	A	B	C	D
III.	C	E	F	G	E
IV.	F	G	A	B	F
V.	G	C	D	E	G
VI.	C	F	A	B	C

B. Sunt autem bujusmodi formulae sex, in quibus omnibus, sicut in prima, predicta regula hinc manet.

Restat præterea unum diapason a secunda (B) in secundam nonam (F) a prioribus discrepans, quia a secunda diapente non invenitur. Est autem in hac symphonia divinum, quod prima vox ejus et ultima tam mirabili suavitate concordant, ut eandem vocem una atque altera sonare videantur; licet prima virilis, et ultima sit puerilis: ita enim concordant, ac si vir cum puero eamdem melodiam simili, quantum diversa natura permitit, voce pronuntient. Unde fit, ut quando cantorem alter præcedit, alterque subsequitur, nihil aliud sonet unius quam alter, que diapason, id est, octava vox numeratur. Ille quoque factum est, quod in monochordo unaqueque vox ab octava sua, quam medio dividit, eadem charactere, quamvis dissimili figuretur. Unde illa vox, quam primam nonam (F) dicimus, nulli priorum similis cernitur, quia nulla priorum sibi net diapason charitate famulatur; sed quia semitonium cuius octava faciebat, semitonii nomine decoratur.

(De) diapason autem symphonia illa etiam et vulgaris musica, fistula videlicet, et cithara sive fidula probant: quod satis communis cantus est, quia una diapason, id est, octo vocibus continetur. Ecclesiastica autem consuetudo tradidit, ut a fine suo nullus cantus plusquam ad octavam surgat: quod cum fit, idem cantus [Lips. id est, cum cantus] ad octavam a fine consurgit, rarissime et non nisi in prolixioribus cantibus, raro, et in prolixioribus cantibus plus a secunda a fine descendat. Quae [Lips. quod] si defuerit, unum tantum diapason ille cantus habebit. (156) Ipsa vero descensio a fine esse non debet, nisi a fine ad ipsam secundam, in quam dponitur, epogdous inveniatur tonus; si vero semitonium fuerit, inutilis erit. Epogdous vero tonus ad diapason juncus ubique bis diapente constituit, id est, voces novem. Invenimus autem raro, et in prolixioribus cantibus, decem voces, quod Davidici psalterii auctoritate defenditur. In quibus tamen plusquam ab octava a fine non ascendi debet, sed potius unice finem illa augmentatio notabiliter. Neque

enim hoc absque numeri ratione et auctoritate agitur : cum decem chordae tribus diatessaron continuis decorrentur; excepto, cum diatessaron a tercia voce fiunt, in quibus tercia diatessaron regulariter non invenitur, unum hujusmodi decachordum tam superfluitate quam irrationalitate judicatur incongruum.

Raro, amantissime lector, secundum antiqua præcepta, multorumque magistrorum instituta, et secundum communem plures his, quas designavimus, voces necessarias postulabis. Quamvis hac raro inventantur, non tamen penitus ignoranda sunt : unde in monochordo ante primam unam vocem ponendam (esse) censuimus, quam propter rarum usum, et predictam rationem non primam, sed magis adjunctam vocamus. Neque eam per primam litteram designamus, sed per Graecum gamma Γ depingimus ; eo quod septima Latinorum littera (est), quæ octava ab ipsa in monochordo cognoscitur, similem virtutem, sicut gamma apud Graecos, apud nos habere videatur. Sed cum gamma in capite chordæ posueris, novenaria divisione locum prime (vocis), quam diximus, ante notabiles [Lips. annotabis] ; eritque a gamma ad primam tonus, ad tertiam vero diatessaron, ad ultimam vero, quæ a septima alteram diapason facit, ipsa gamma bis diapason dici poterit.

Præterea aliquando vitiosa et maxime lasciviana et nimium delicata harmonia plura, quam diximus, semitonia querit, et quæ nos posuimus, renuit : quod magis corrigi quam imitari oportet. Cavendum est autem, ne per musici incuriam hoc fiat, cum cantum aliter, quam compositus est, incipiat atque perficiat; ipsa enim dissonantia, sicut magistri probant, repugnat : neque post duos tonos aliud, quam semitonium ; neque post semitonium aliud, quam duos tonos debere ponit. Nos autem, quia evitari non potest vitium, nisi fuerit cognitum, quinque hujusmodi semitonia, sed extra præfixam regulam, in monochordo ponimus: unum quidem post primam, a quo ad finem medius ille post octavam stat medius tonus : quæ nos quoque recipimus : uterque tamen semitonii charactere, sed dissimili, formatur. Alter quoque qui ab ipso, qui est post octavam, medius similis, sed Graeco charactere pingitur. Item post quartam alias notatur, qui ab eo, qui est post primam, quaternaria divisione colligitor ; a quo alias post undecimam medius invenitur. Sed ambo hi aspirationis littera fiunt, sed dissimili ; quare Graeci per eam litteram hemitonium dicunt et scribunt. De quibus eum, qui est post octavam, vel medium eius recipimus, alias potius cavendos, quam recipiendos monemus. Addimus præterea quatuor voces post ultimam, sive propter superfluos cantos, quos tamen aut vix aut nunquam reperies ad eas ascendere ; sive propterea, ut quando cantorem precedere voce altiori volumus, quæcunque necessarie

A sunt voces ad opus [Lips. ad hoc opus], habeamus. Quas si ab octava chorda dividimus [Lips. omnes voces ad undecimam medio dicto dividimus], facile invenimus : et quæcunque modis voces ab octava ad undecimam ad suas priores comparantur, eadem modis et ista suam positionem custodiunt. Non solum autem ista, sed et quæcunque vox sit, easdem proportiones [Lips. proportiones] ad sibi proximas voces habebit, quas habet ei ipsa, a qua diapason congratulatione decoratur. Unde fit ut omnis cantus, si ab una bene incipit quamvis altiori voce, et ab alia, que diapason cum illa facit, æque incipi ac progredi, si vocum permiserit [Lips. permanserit] quantitas, possit. Unde non immerito eisdem litteris prima et ultima vox diapason designatur. Præterea eædem litteræ, quæ sunt a prima in septimanæ, eadem fiunt a septima in ultimam, et ipsæ litteræ, quæ fiunt ab octava in undecimam, sequuntur post ultimam, ut sint tres ordines similium litterarum. Primus enim versus majoribus notatur litteris, quales in principio sententiarum ponere solemus. Secundus vero versus minoribus litteris et alia figura formatis, qualibus per totam libri seriem utimur, describitur. Tertius vero versus, quia superfluous creditur, Graecarum potius litterarum forma notatur, habens voces quinque ; de quibus duo ad earum similitudinem, quarum diapason dimensione fiunt, pro una accipiuntur littera, quamvis divisa. Cujus sententiae haec figura est.

C	Diapason
	Primus versus
r A B C D E F G	
	Secundus versus
g a b c d e f g.	
	Tertius versus
A B c d e f g. (157)	

Satis, quantum his convenit, qui aut pueri sunt, aut qui liberalium artium scientiam non acceperunt; de monochordi formatione dictum est. Sed cum occurrit memoria, quare [Lips. memoria, quia] stultissimus grammaticorum est sapientissimus rusticorum, unam formulam satis intelligibilem ad monochordi mensuram adjungimus, ne et invidies arguamur, aut rusticum nostra charitate privemus. Hoc autem est hujusmodi. In primo quidem verso omnes monochordi litteras per ordinem ponimus : in secundo vero versu quæcunque ab aliqua earum, quæ sunt in primo verso, novenaria divisione fiat, proxima subnotatur ; quam partitionem epogdon tonum diximus nominari. In tertio verso quæcunque ab aliqua prioris versus per quatuor dividitur, ut inveniatur inferius, a priori indirectum descendendo cognoscitur. Itidem in quarto ternaria divisione [Lips. divisio] a prioribus invenitur. In quinto vero

A B C D

(157) Pro A B C D duplicatis litteris in tercia classe ascensus.

duorum vel dupla, vel medietatis a prioribus divisi- A saron dicimus, ternariam vero diapente; duplam sio accipitur. Quaternariam vero divisionem dices- quoque diapason nominavimus.

Littera: monochordi per ordinem.	T	T	S	T	T	S	T	T	S	m	S	T	T	S	T	T	S	m	S	T		
	F	A	B	C	D	E	F	G	a	b	b	c	d	e	f	g	a	B	M	X	A	
Ima divisione per VIII. id est, epogdous tonus.	A	B	m	D	E	m	ch	G	a	b	b	c	m	d	e	m	g	a	K	m	Δ	novem
Divisio prior per III. id est, diatessaron.	C	D	E	F	G	à	b	c	d	m	c	f	g	a	B	k	Δ	quatuor				
Divisio prior per III. id est, diapente.	D	E	m	G	a	à	c	d	e	f	m	g	a	B	K	Δ		Tria.				
Divisio prior per II. id est, diapason.	G	a	b	c	d	m	f	g	a	B	k	a						duo vel medietas.				

In hac figura hoc modo uniuscujusque vocis ad alteram mensuram invenimus, ut si de quarta voce, cui quarta littera inscribitur D queris, vide in figura ipsam litteram quarti [Lips. in capite] versus, cui ternarius ab utroque latere adhaeret numerus; dumque ab ipsa littera rursum [Lips. sursum] in directum ad primum versus ascendis, gammam litteram recognoscis. Igitur si a gamma usque ad finem monochordi divisoris per tria, ubi prima tertia pars finem fecerit, ibi signum supradictae quartae vocis collocabis. Item video eamdem litteram in tertio verso, in quo est quaternarius numerus; dumque super ipsam respicias ad ipsum versus A primam litteram [Lips. ad primum versus a lit.] reperis; si totum monochordorum quaternis divisoris (158) [enundem ipsum locum, quem diximus, te C invenisse miraberis]. Similiter et de omnibus reliquis faciens mirabiles ac diversas vocum mensuras multipliciter inventire poteris. Nam qualem numerum (159) [habuerit in suo verso aliqua littera, per ipsum numerum], ejus mensura ad suprapositam primi versus litteram invenitur. Et si ea, qua dicta sunt, sollicitius assidua mente revolvas, ad alia quamplura et altiora numerorum mysteria sensum protendere poteris. Quæ nos ideo pretermisimus, ne tenerum lectorem magis suffocare superfluis cibis, quam lacte nutrire videremur.

Illijsmodi enim, dum ea, qua capere non possunt, nimis avidi perseruantur, plerumque nec ea, quæ leviora sunt, invenire merentur. Qualibus dicit Apostolus: *Non plus sapere, quam oportet sapere; sed sapere ad sobrietatem.* Si cuin sobrius esse quis optaverit, neque superfluas præsentes regulas indicabit, neque amplius, unde ad cantandi notitiam perveniat, necessarium exoptabit.

[160] Sunt præterea et alia musicorum genera, aliis mensuris aptata; sed hoc genus musicæ, quod nos exposuimus, peritissimorum musicorum sanctissimorumque Virorum ratione suaviori, ac veriori, et naturali modulatione constat perfectum. Sanctis-

(158) Uncinis clausa desunt in Lips.

(159) Desunt ista.

B simus namque Gregorius, cuius precepta in omnibus studiosissime sancta observat Ecclesia, hoc genere compositum mirabiliter antiphonarium Ecclesie tradidit, suisque discipulis proprio labore insinuavit: cum nunquam legatur, eum secundum carnalem scientiam hujus artis studium percepisse, quem certissime constat omnem plenitudinem scientiae divinitus percepisse. Unum constat, quod hoc genus musicæ, dum divinitus S. Gregorio datum, non solum humana, sed etiam divina auctoritate facilius. Sancti quoque Ambrosii, prudentissimi in hac arte, symphonia nequaque ab hac discordat regula, nisi in quibus eam nimium delicatarum vocum pervertit lascivia. Experimento namque didicimus, quod plurimi dissoluti mente hujus modi voces habentes nullum pene cantum secundum veritatis regulam, sed magis secundum propriam voluntatem pronuntiant, maxime inanis gloria cupidig; de qualibus dicitur: quia ignorata musica de cantore joculatorum facit; pro quo S. Isidorus ponit, quia talibus vocibus (f. non) famulatur Deo. Pro quo etiam nos alia musicorum genera tractare contempsimus, et hoc solum, quod ipsi philosophi primum et naturale affirmant, receperimus, quod et philosophorum prudentissimi mirabilem hujus artis suisse virtutem, que etiam qualitates hominum mutare potuisse, affirmarunt, atque hoc tandem permansiisse, quandiu simpliciter tractaretur. Dum vero diverse tractari coepit, pristinam virtutem amisit, et a puerorum schola procul fugit, nec majoribus etiam ad plenum amplius familiaritate pristina sociata est. Nos autem prout divina gratia donare dignabitur, quæ sequuntur, reliqua persequamur.

Ad cantandi scientiam nosse, quibus modis ad se invicem voces jungantur, summa utilitas est. Nam sicut duæ plerumque litteræ aut tres aut quatuor unam faciunt syllabam, sive sola littera pro syllaba accipitur, ut *amo, templum*: ita quoque et in musica plerumque sola vox per se pronuntiatur, plerumque duæ aut tres vel quatuor cohaerentes unam conso-

(160) Quæ uncinis clauduntur non habet eod, Lips.

nantiam reddunt; quod juxta aliquem modum minus sicut syllabam nominare possumus. Item sicut sola syllaba aut due vel tres vel etiam plures unam partem locutionis faciunt, que aliiquid significat, ut: *mors est vita, gloria, benignitas beatitudo*: ita quoque et una vel due vel plures musicae syllabæ tonum diatessaron diapente jungunt; quarum dum et melodium sentimus et mensuram intelligentes miramur, musicae partes, que aliiquid significant, non incongrue nominavimus. Distinctio vero in musica est, quantum de qualibet canti continuamus, que ubi vox requieverit, pronuntiatur. Item sicut una pars locutionis aut due vel plures sensum perficiunt, et sententiam integrum comprehendunt, ut cum dico *quid facis?* respondes *lego*, sive *lectionem firmo*, sive aliquam sententiam quero: ita una, duas vel plures ex his musicae partibus versiculum, antiphonam vel responsoriū perficiunt, nec tamen suorum numerorum significationem amittunt. Et sicut multa et diverse sententia ad volumen usque concrescunt: ita multe et diverse cantilenæ antiphonarum cumulatæ perficiunt. Ex quo probatur, quod S. Papa Gregorius plus omnibus per divinam gratiam hujus artis industriam sit adeptus. Nam si perpendas, valde mirabile est, quod in nocturnis responsoriis somnolentorum more graviter et dissolute ad vigilandum nos exhortare videtur: in antiphonis vero plane et suaviter sonat; in introitis [leg. introitibus] vero quasi voce praeconia ad divinum clamat officium: in *Alleluia* suaviter gaudet: in tractu vero et gradalibus plane et protense humiliatae voce incendere videtur. In Offerendis vero et earum versibus, maximeque in Communioneibus, quantum in hac arte valuerit, patefecit; est enim in eis omnimoda hujus artis elevatio, depositio, duplicatio, dulcedo cognoscētibus, labor dissentibus, valdeque ab aliis cantibus discrepans mira depositio, et non tantum secundum musicam facti, quam musicæ auctoritatem et argumenta præstantes. Sanctus vero Ambrosius in sola dulcedine mirabiliter laboravit: allique quam plurimi, prout a Domino accepérunt divisa munera, ejus gazophylacio contulerunt. Ille autem maxime auctoritati ecclesie contradicit, qui propter aliorum cantus divinum B. Gregorii donum penitus prætermittit. Nam cum alia sunt accipienda, tanti tamen patris auctoritas summopere est veneranda. Nos autem non carnali scientia, sed in eo spiritu, quo ipse imbutus est, confidentes, quæque ad hujus artis celere: proveniant notitiam, sicut cōspimus, exsequamur: et quod de musicae alphabeto satis dictum est, de syllabis videamus.]

(161) Musica syllaba, que una fieri voce creditur, multa expositione non indiget, quia quod unum est, satis patet. Hoc tamen in ea intueri potest, quod plerumque sola, plerumque duplicata vel triplicata vox syllabam facere creditur. De qualibus etiam syllabis quandoque duas vel tres aut quatuor sola

(161) Iterum pergit Lipsiensis.

A unius vocis repetitione simul posite inveniuntur. Sed ut in plurimis negotiis constat, si rārum hoc fuerit, amplectetur; sēpius enim repetitum fastidium generabit. Non solum hoc, sed et omnis musicæ consonantia discrete replicata diligitur, at vero:

Omne nocet nimium, prodest satiō omne modestum.

Duabus præterea vocibus quatuor modis fit musica syllaba; omnis enim vox aut ad proximam, id est, secundam a se, aut ad tertiam, aut ad quartam, sive ad quintam juncta consonantiam reddit. Hoc autem æque fit in depositione vel elevatione: sed ad secundam duobus modis fit elevatio et depositio, id est, semitonio et tono; et semitonius quidem contractior est. Neque enim medietatem unius toni in suo spatio, quo depositionem et elevationem facit habere videtur: neque etiam æquis numerorum passibus suam positionem tueri valet; unus et imperfectus est, et ejus elevatio vel depositio sicut in chorda fit, ita in voce parumper protendi debet, sicut hujus antiphone prima elevatio monstrat: *Jubilate Deo*. Nam cum a quinta voce in sextam progerederis, hujusmodi elevationem semitonio fieri cognoscis; depositionem vero ejus reciprocatio vocibus pernotabis, ut in hac antiphona: *Lauda Deo Patri*.

Fit præterea semitonii syllaba tum simplex, tum composita; et simplex quidem est, in qua semel ultraque chorda sonat, sive in arsin sive in thesin, hoc est elevationem et depositionem, habens tantum duas voces et duos motus. Composita vero est, quæ licet duas tantum voces habeat, in eisdem tamen tres continet motus, cum una carum bis sonat, atque alia semel; fit autem modis sex. Nam cum gravior bis, et posterior semel, ac deinde quæ gravior est, bis prosequatur, modi sunt duo. Si autem posterior bis sonet, et ad priorem una percussione descendat, rursus modi sunt alii duo. Deinde si simpliciter ad secundam ascendat, moxque ad semetipsam redeat prima sive descendens, secunda ad primam mox ad semetipsam recurrit, modi flunt alii duo. Cum autem in unoquoque superiorum modorum eandem, ubi finitur, repercutias, sive ad alteram redeas, quaternis motibus et duabus vocibus notabut syllaba.

D Quibus ita positis, si unam vel alteram repercutias, quinos etiam pervidebis motus: atque hoc ad plurima protendetur. Nobis autem melius placet, ut omnes hi motus ita disponantur in syllabas, quatenus ipsæ syllabæ sive uno sive duobus sive ternis contingant motibus, quod et rationi commodius, et dissentibus probatur utilius. Et quousque hujusmodi continuationes inveniuntur, multiplicaciones ponas dicende sunt syllabarum. Quare sepe contingit eamdem syllabam duplicari et triplicari, et diversas duarum vocum syllabas multipliciter ponit. Quod cum sit, id est cum paucis vocibus et pluribus motibus multiplicatio sit syllabarum, que tunc continua-

tim profertur, partem musicam nominamus: quae pars in syllabas unum vel duos aut tres habentes motus resolvatur.

Qualiter autem ipsi motus dispartiantur in syllabus, cantorum judicio et usui prætermitto, ut cum hujusmodi pars fuerit, in quibus ultraque chorda sonet; ne cum hoc saepe sit, fastidium generet. Ali quando primum motum pro syllaba una, et sequentes tres pro alia; aliquando autem duos in una, et duos in altera motus ponimus: aliquando vero priores tres motus pro una, et solum quartum pro alia syllaba accipimus. Atque ad hunc modum de reliquis partibus judicabitis; tanta enim dissimilitudo hoc argumento fieri potest, ut eundem cantum pene alium reddere videatur et difficulter sit cantus et minus delectans. Si ejus syllabus et partes ac distinctiones similes feceris, ejus difficultatem tolli et dulcedinem augeri videbis: quod maxime pueris convenit. Si vero nimis delicatus fuerit et facilis, faciendo similitudinem in syllabis partibus, et gravitatem appones, et difficultatem rediles, et quod plurima repetitione siebat, fastidium auferes. Sed ne quis invidus nostra hoc intentione præsumptum putet, Antiphonarium beatissimi Gregorii ei noster amicus opponat, in quo, quacunque dicimus, probare multipliciter possumus. Omnimodis hoc observandum est, ut his regulis ita utamer, quatenus euphoniam nullatenus offendamus, cum hujus artis

omnis intentio illi servire videatur. Euphonia enim Graece, Latine *bona sonoritas* interpretatur, id est consonantia, et omnis musica de consonantia tractat.

Toni autem, ut diximus, protension atque perfectior elevatio et depositio est, et ut ita dicam, semitonius est imperfectus, tonus vero superfluous. Sed dum unus imperfecto alterius superfluitatem, sive alterius superfluitas alterius imperfectionem moderatur, perfecta modulatio ex utroque latere perficitur; et unum quidem vel duos tonos absque semitonio, quam semitonium absque tono in consonantia ponit, magis sonoritati et auctoritati placet. Exemplum autem toni est in hac antiphona prima consonantia: *Angelus Domini*. Quoscunque autem modos syllabarum semitonio fieri diximus, decentius ac frequentius fieri confirmamus; unde si superiore de semitonio retincas, necessarium de tono amplius non requiras. Illud modo licet maxima cura perpendas, ut si unum jam semitonium vel tonum cognoscis, ex ipsis similitudine alios colligas; eadem quippe vocum syllabe et consonantie sicut in uno, ita in omnibus inveniuntur, in nullo discrepantes, nisi quod unus tonus alio tono gravior vel acutior existat. Unde ut alia ex aliis colligens facilis vim coherentiam atque aliqua similitudine convenientium cognoscas, his duabus figuris tonos et semitonios depingimus.

Toni	F A	C D	D E	F G	Semit.	B C	E F	a b
Toni	G A	e d	d e	f g	Semit.	g e	e f	A B
Toni	g a	g a	b c	B b	Semit.			

Cum enim sicut in uno, ita in aliis, licet mutata voce cantetur, valde tibi proderit talibus figuris studium adhibere, ut si omnes tonos et semitonios semotum discere laborem putas, agnita similitudine velut unum habeas, quatenus ad cantandi peritiam flante Dei Spiritu gnaviter pertingas.

Praeterea cum aliqua vox ad tertiam a se jungitur, duobus hoc modis fieri perhibetur; in ejusmodi enim consonantias gravior atque acutior, aut tono et semitonio, aut duobus tonis a se invicem dividuntur. Et ea quidem, qua tono et semitonio fit, contractior est hoc modo: *Joannes autem cum audisset*. Qua vero duobus tonis protension, ut in hac antiphona prima depositio: *Quinque prudentes*. Quidquid autem superioris de tono et semitonio dictum est, de hoc quoque modo dicitur; nisi quod presentis modi syllabae non adeo, ut superiores, multiplicari inventiuntur. Sed quantum hic modus illo est protension, tantum in replicationem et multiplicationem eveniet rarior.

Cum autem vox ad quartam a se conjungitur, propriæ diatessaron dignitatem omnibus superiorum syllabarum modulis decoratur. Sed sicut de ea quae est ad tertiam, diximus, ita quoque de hac perhibemus. Quare quantum ea, quae fit tono vel semitonio,

aut ea quae fit duobus tonis, aut tono et semitonio, videtur expansior, tantum multiplicatione ac replicatione rariori contenta est. Hujusmodi enim syllabam sepius repete absque alterius interpolatione minime debemus. Distat enim in hujusmodi syllaba vox ab altera duobus tonis et semitonio, hoc est, diatessaron symphonia; ut est hujusmodi depositio: *Spiritus sanctus*. Ut autem tribus tonis inter se differant, nec sonoritatis, nec auctoritate regulæ folcitur; id est, cum tribus tonis et semitonio ab illa separatur. Nam ut duobus tonis et duobus semitoniosis id fiat, rarissime invenitur; ponitur enim hujusmodi syllaba simplex duplicata autem raro, hoc modo: *Primum querite*. Fit autem syllaba et tribus vocibus, sed in singulos tantum motus habentibus, tunc continua tunc interrupta. Et continua quidem est, quoniam ipsæ tres voces ut in monochordo positæ sunt, ita in una syllaba ponuntur, nulla in medio remanente: quod in ea syllaba, in quatuor ad tertiam jungitur, notatur, si secunda quæ remansit media assumatur. Unde fit, ut sicut in illa syllaba aut duo toni aut tonus et semitonius differentiam facerent, ita et in hac quoque eadem duæ species inveniantur, tres enim continua voces aut duos tonos, aut tonum et semitonium duobus

suis spatiis claudont. In utraque autem specie sex A unam, in dispente intermitte duas. Haec præterea vocum conjunctiones, quibus syllabæ constitutæ sunt, dum unaquaque vox sive in depositione sive in elevatione aut ad secundam aut ad tertiam aut ad quartam sive in quintam jungentur, similiter, ut in syllabis dictum est, ita et in partibus et distinctionibus observandæ sunt, ut finis alicujus partis vel distinctionis secundum predictos principio modos convenire utriusque videantur.

Hæc autem pauca de musicis syllabis diximus, ut quam plures varietates consonantiarum paucis fiant vocibus aliquo modo monstraremus, atque ut eum, qui antiphonarium per monochordi litteras notare debet, qualiter eas distribuat, doceremus: sive quia omne, quod dividitur, facile capiatur tam usu quam sensu; quod vero indivisum, idem est et confusum, magisque mentem confundit, et ignorantie tenebris involvit, quam aliqua doctrina imbutat, aut scientias luc expeditiam faciat. Aique hæc causa est, propter quam et syllabæ et partes ac distinctiones etiam in musica excoxitæ sint.

Interrupta autem ternis vocibus syllaba fit, cum ita tres voces disponuntur, ut a graviore in acutiorum una vel duæ voces intactæ pretermittantur, id est, cum gravior atque altior diatessaron aut diapente constituunt. Nam tribus sonantibus aut una intermittitur, et sunt quatuor: aut duæ intermittuntur, et intermissæ simul atque sonantes quinque numerantur. Quatuor autem et quinque voces tum jure consistunt, cum diatessaron et diapente consciunt.

Ut igitur superflua de syllabarum positione prætermittamus, hoc tibi de earum cognitione sufficiet, quod quælibet syllaba duabus vel tribus vocibus constans diatessaron et diapente nunquam excedit. Si enim duarum vocum fuerit, si duas alias intermisserit, in diatessaron manebit: si vero tres intermisserit, in diapente hoc fiet et due sonantes et tres intermissæ quinque numerantur. Quod si trium vocum fuerit, ut superius dictum est, in diatessaron

Sed quoniam ex rerum similitudine non parvam scientiam capimus, cum quod in una re sit, et in aliis similiter fieri perpendentes per unam plures cognoscimus, ut quod in locis ipse, quas diximus, vocum conjunctiones in monochordo similiter fiant, similique modo, licet mutata voce, cantetur, cognoscas; sicut de tono et semitonio superioris fecimus, ita nomine reliquo conjunctionibus vocum, quæcumque similis sum, his figuris notamus: quorum si Deus agnitionem dedit, nunquam curiositatem hujus operis frustra te arripuisse ponitebis. Et prima figura, que voces a se tono et semitonio differant, edocemus. Secunda vero de his, quæ duobus tonis a se invicem differant. Tertia de diatessaron, et quarta de diapente curabit. Duplices autem vel triplices figure propter eam, quam diximus, diapason mirabilem concordiam.

Tono et semitonio a se invicem differentes	A C	B D	D F	E G	G b	a c
	b d	d f	e g	g b	A F	

Duobus tonis a se invicem differentes.	F B	C E	F A	b d
	G \natural	c e	F a	B Δ
	g \natural			

Uno Diatessaron differentes.	F C	A D	B E	C F	D G	E a	F b
	G e	a d	b e	c f	d g	e a	f b
	g k	a Δ					

Uno diapente differentes.	F D	A E	C G	D a	E b
	G d	a e	c g	d a	e b
	g Δ				

De duarum vocum conjunctione et similitudine his **A** inducetur : in tercia vero duorum tonorum spatia quatuor figuris satis monstratum est. Sed quare in ea, in qua prima a tertia differt, una intermissa est ; in ea vero, que quatuor a se vocibus discrepat, id est, diatessaron, duo intermittuntur ; et in ea, que est diapente, tria, aliis figuris nihil intermittentibus ; monstrandum est, que a se tres voces similiter differant, et de quatuor et de quinque similiiter, ut non minus quam syllabarum, partium quoque et distinctionum similitudo patet. Sed quia tres voces duo utique intervalla continenties tribus eadem variant modis, prima harum figura erit, que primo intervallo semitonio, secundo vero tonum continet. In secunda vero primo tonus, ac deinde semitonius

continebit hoc modo :

Semitonio	S T	S T	
primo et	B C D	E F G	a b c
tono di-	g c d	e f g	a b c
stantes	b c d		
	b c d		

Tono primo et duobus semi-	A B C	D E F	G a b.
tonis per in-	a b c	d e f	g a b
tervalla dis-	b	duobus to	nis hic est
stantes.	a b k	locus	eius.

Diatessaron vero, quia duobus tonis et semitonio **B** aliquando in tertio semitonium ponit, tribus depinfit, cum aliquando in primo, aliquando in secundo, gitur modis :

B C D E	E F G a	a b c d	A B C D	D E F G	G a b c
h c d e	e f g a	a b k a	a h c d	d e f g	g a b k
			a B k a		
			r A B C	C D E F	F G a b
			G a h c	e d e f	f g a b
			g a b k		

Diapente quoque cum tribus tonis et semitonio **C** est semitonius, tum secundus, tum tertius, tum quartus, hoc est, quatuor intervalla habeant, tum primus tus hoc modo :

		TT	TT	TT
Duobus tonis	per intervalla	r A B	C D E	F G a
distantes.			b c d	
		G a h	c d e	f g a
				b k a
			b	
		g a b		

Sed que in primo vel quarto habet semitonium, cum tres continuos tonos velit, neque naturalem neque regularem partem vel distinctionem videtur

habere, cum tres continui toni in nulla veritate consoni esse probentur.

S T T T	T T T S	T S T T	T S T T	T T S T
E F G a h	F G a b c	A B C D E	D E F G a	G a h c d
b	b	a h c d e	d e f g a	b
e f g a b	f g a b k			

In alioque unus tonus continendus est

T T S T	T T S T	T T T S
r A B C D	C D E F G	F G a b c
G a h c d	c d e f g.	f g a b k
b		
g a b k a		

Ad hoc enim haec speculatio valet, que [lege] **D** quia eudem cantum, licet acutiori vel graviori voce, in omnibus similibus facere poteris verbi grecia : Bel-la bis quinis. Iste totus cantus in qualibet

diapente, que duobus tonis et tertio semitonio et tono constat, cantari poterit, nulla in ea depositione vel elevatione mutata.

Diapason quoque eodem modo similes Ivenianus,

cum similibus litteris primum et secundum versum per octo voces notamus hoc modo :

T	T	S	T	T	S	T	T
r	A	B	C	D	E	F	G
G	a	b	c	d	e	f	g

T	S	T	T	S	T	T	
A	B	C	D	E	F	G	a
a	b	c	d	e	f	g	z

Ex his, quæ monstrata sunt, reliquas quoque similitudines prudens lector advertat. Ea enim, quæ per se quisquam capere possit, per omnia persoqui, otiosum est. Amodo quæ de partibus et distinctiōnibus divinus Spiritus revelare dignabitur, eodem adjuvante potius exemplare quam tractare conetur.

(162) Musica ex musis sumpsit principium, ipsæque muse *apo tu muso* (163) appellantæ sunt, id est, a querendo, quod per ipsas, sicut antiqui voluerunt, vis carminum et vocis modulatio quereretur. Musica est scientia bene modulandi quatuor consistens partibus, id est, harmonica, rhythmica, metrica, organica. (164) Harmonica est modulatio vocis, et concordia plurimorum sonorum, vel coaptatio, qua decernit in sonis acutum et gravem; et pertinet ad omnes, qui voce propria canunt, et voce et cantibus constat. (165) Haec ex animo et corpore motum facit, et ex motu sonum. Ex quo colligitur musica, quæ in homine vox appellatur. Vox est aer verberatus, unde et *verba dicta*. Proprie vox est hominum vel omnium animalium: nam (166) abusive, non proprie sonitum vocem vocari, ut: *vox tubæ*; vel: *fractas ad littora voces*; nam proprie, ut: *littorei sonant scopuli*. Vocis species sunt multæ.

Symphonia (167) est vocis temperamentum ex gravi et acuto concordantibus sonis, sive in voce, sive in扁tu, sive in pulsu: per hanc quippe acutiores gravioresque concordant, ita ut si quis ab ea dissonuerit, sensum auditus offendat. Cui contraria est diaphonia, id est, voces discrepantes vel dissonæ. Euphonia est suavitatis vocis: haec et melos a suavitate et mele dicta. Diastema est vocis spatium quoddam ex iubibus vel pluribus sonis aptatum. Diesis est spatium quoddam et deductiones modulandi, atque vergentes de uno in alterum sonum. Tonus est acuta enuntiatio vocis; est enim harmonia differentia et quantitas, quæ in vocis accentu vel tenore consistit. Accentus (168) est inflexio vocis, nam sonus est directus; precedit autem sonus cantum. Arsis est vocis elevatio, hoc est, initium. Thesis est vocis positio, hoc est, finis. Suaves voces sunt subtiles vel sublimes, et spissæ clarae atque acute. Perspicue voces sunt, que longius protrahuntur, ita ut omnem impleant

(162) Sequentia ex Isidoro, Hughaldo, Aureliano et Cassiodoro ab alio quam Ottone fuerunt compilata et adjecta ex Guidone etiam Arelino.

(163) Vid. Aurelianii Musica.

(164) De his conf. Aurelianii.

(165) Haec ex Isidoro.

(166) Isidorus ita habet: *nam in aliis abusivæ non*

A contignum locum, sicut clangor tubarum. Subtiles voces sunt, quibus (169) est spiritus, quales infantium vel mulierum vel agrotantium, sicut in nervis: nam subtilissime chordæ subtiles ac tenues sonos emittunt. Pingues sunt voces, quando spiritus multis simul egreditur, sicut virorum. Acuta vox est tenuis et alta, sicut in cordis videmus. Dura vox est, quæ violenter emittit sonum, sicut tonitruum et sicut incudis sonus, quoties durum malens percudit ferrum. Aspera vox est rauca, et quæ dispergitur per (170) mutuos et dissimiles pulsus. Ceca vox est, quæ mox ut emissâ fuerit, conticebit, atque sufficiat nequam longius producitur, sicut est in fictilibus. Vinnola vox est mollis atque flexibilis, et vinnola dicta a vino, id est, cincinno molliter flexo. Perfecta autem est vox alta, suavis et clara; alta, ut in sublime sufficiat; clara, ut aures adimplat; suavis, ut animos audientium blandiat. Si ex his aliquid desuerit, perfecta vox non erit.

Organica est, quæ ex扁tu consistit in his quæ spiritu reflante completa in sonum vocis animantur, ut sunt tubæ, fistule, calami, organa, pandoria, et his similia instrumenta. Inflatilia sunt, quæ spiritu reflante completa in sonum vocis animantur, ut sunt organa. Organum est vocabulum generale omnium vasorum musicorum. Tuba primum a Tyrrhenis inventa, quæ adhibebatur non solum in præliis, sed in omnibus festis diebus. Calamus arbor est a calendo, id est, findendo voces, vocata. Fistula dicta, quod vocem emittat: *fon* (*φόνος*, phone) Graece, Latine *vox*; stolia missa. Haec a Mercurio dicitur inventa, vel a Fauno, qui Graece Pannon dicitur, vel ab Ido pastore Agricentino ex Sicilia. (171) Pandoria ab inventore vocata. Fuit enim apud gentiles Pan deus pastoralis, qui primum dispares calamos ad cantum studiose aptavit.

Rhythmica est, quæ pulsu digitorum numeros recipit, et requirit in concursione verborum [*Al.*, incursionem requirit verborum], utrum bene sonus an male cohæreat; pertinentis ad nervos et pulsus, tensibilita chordarum fila sub arte religata, quæ ad modum plectri percussa mulcent aurium delectabiliter sensum. In quibus sunt species cithararum diversarum. Citharæ et psalterii repertor exstitit *Tubal* de stirpe Cain: vel Apollo secundum *proprie sonitus vox vocatur*.

(167) Haec fere ad verba ex Aurelianio desumpta et ex Isidoro.

(168) Isid. l. c., *cantus est inflexio, etc.*

(169) Isid., *non est spiritus, melius ex contextu.*

(170) Isid. l. c. *per minutos et indissimiles pulsus.*

(171) Vide in Isidorum.

Græcos. Cithara forma initio pectori humano similis fuisse traditur, quoniam ut vox ex pectore, ita ex ipsa cantus fiat: nam pectus Dorica lingua cithara dicitur. Hanc veteres fidiculam vel fidicen nominaverunt. Antiqua cithara septem chordis erat, et septem habebat discrimina vocum, ideo quod nulla chorda vicinæ chordæ similem sonum reddebat. Chorda a corde dicta, quia sicut est pulsus cordis in pectore, ita pulsus chordæ in cithara. Has primum Mercurius instituit. Lyram quoque hoc modo invenit; cum regrediens Nilus in suos meatus varia animalia reliquisset in campis, relicta

A est et testudo; quæ cum putrefacta esset, et nervi ejus extenti intra corium remansissent, a Mercurio percussa sonum dedit: ad cuius speciem Mercurius lyram fecit. Percussionales sunt acitabula ænea vel argentea, quæ percussa suavem reddunt tintinnum. Sistrum Isis regina Ægyptiorum invenit, et ab ea dictum.

Metrica est, quæ mensuras diversorum metrorum probabili ratione cognoscit. Authenticus protus, magister vel auctor primus; deuterus secundus; tritus tertius: tetrardus quartus. Plagi pars vel inferiores eorum. Parapter circumæqualis.

REGULÆ DOMNI ODONIS DE RHYTHMIMACHIA (173)

Sesquialtera proportio est, quando pumerus major continet in se totum numerum minorem et ejus alteram partem, ut VI ad VIII. **Sesquiquarta** proportio est, quando major numerus continet in se totum minorem numerum et ejus quartam partem, ut XX ad XXV. **Sesquisexta** proportio est, quando major numerus continet in se totum minorem numerum et ejus octavam partem, ut LXXII ad LXXXI. **Sesquiteria** proportio est, quando major numerus continet in se totum minorem et ejus tertiam partem, ut XVI ad XII. **Sesquinqua** proportio est, quando major numerus continet in se totum minorem et ejus quintam partem, ut XXXVI ad XXX. **Sesquiseptima** proportio est, quando major numerus continet in se totum minorem et ejus septimam partem, ut LXIV ad LVI. **Sesquinona** proportio est, quando major numerus continet in se totum minorem et ejus nonam partem, ut C ad XC.

De tabula.

Sit tabula ad latitudinem longitudine distincta campis, super qua ex alterutra parte disponantur in ultimis locis omnes species trium generum, multiplicis, superparticularis et superpartientis, usque ad decuplum proportionem, ita ut hinc apparent quæ denominationem habent ex pari, et hinc quæ ex impari: octo enim minores albi ex genere proponantur multiplici, dupli, quadrupli, sesupli, octupli. His opponantur octo minores nigri ejusdem generis, tripli, quincupli, septupli, nonupli. Retro minores albos octo existant rubri ex genere superparticulari, ita ut sesquialteri adhærent duplis, sesquiquarti quadruplicis, sesquisexti sesuplicis, sesquioctavi octuplicis. Item retro minores nigros octo

B existant majores albi ex genere superparticulari, ut sesquiterii juncti sint tripli, sesquinoti quincupli, sesquiseptimi septupli, sesquinoni nonupli. Retro rubros octo existant minores nigri ex genere superpartienti, ut superbipartientes juncti sint sesquialteris, superquadripartientes sesquiquartis, supersequipartientes sesquisextis, superoctopartientes sesquioctavis. Item retro albi minores octo existant ex genere superpartienti, ut supertripartientes adhærent sesquiterii, superquinquepartientes sesquiquintis, superseptipartientes sesquiseptimis, supernonpartientes sesquinonis.

His ita dispositis legitimi fiant tractus ex alterutra parte alternatum, ut multiplices trabantur in secundum ante retro, dextrorum, sinistrorum, angulariter: superparticulares in tertium, superpartientes in quartum. Quicunque numerus contrariae partis numerum in suo legitimo cursu offendit, illum qui sit ejusdem quantitatis auferat. Si numerus circumponitur contrariae partis, qui multiplicati et compositi efficiant circumpositum, auferatur. Quieunque contrariae partis numerum sic offendit, ut quantitas interiacentum camporum in se multiplicata contrarii numeri reddit summam, et auferat. Tali prædictæ subjacent omnes pariter partes, aut pariter impares, vel secundi et compositi; sed primi et compositi vagentur tuti, non ita sint adversariis circumsepti, ut per legitimos cursorum non possint evadere. Hanc foveam arithmeticam incidentes auferant.

D In illa parte, ubi ex pari habent denominatas proportiones, est XCI, pyramis: quam si sua basis XXXVI, que militat in adversariis castris, per legitimum tractum aut basis latera cum quantitate camporum interiacentum multiplicata basim efficiant offendant, auferant. Ita fiat de CXC, pyramide

(173) Vid. de eodem argumento Isidorus et Hucbaldus.

ter curta, cuius basis LXIV. Non solum his basibus XXXVI et LXIV pyramides auferantur, sed quicunque numeri cum quantitate spatiorum multiplicati easdem bases efficiant, auferant pyramides, et simul omnes tetragonos, quibus constant.

Qui tendit ad victoriam, summopere studeat in capite adversarii maximam et perfectam harmoniam constitutre, que quatuor constans terminis ceteras in se continent tres, geometricam, arithmeticam, harmonicam, et insuper proportiones omnium musicarum symphoniarum. Si haec fieri non possit, terminis ejus per prædam non acquisitis aut per ineriorum perditis, sufficiat ad victoriam arithmeticam et harmonica, quarum utraque ex tribus constans terminis, maximo, medio, minimo; sive per angulos fiat in directum. Non prius victoria tituletur, dum alienus aliquis terminos earum possit interrumpere. Qui primus ponitur, indicet adversario, illum nec licere postea ex illo loco trahi, nec ab adversario auferi. In utraque termini abundant arithmeticci. Harmonicorum per prædam unus acquirendus est: quem primum pones, ex nomine indices adversario, in tali cautione pones, ut illum adhuc nullus ponendorum possit interrepere.

Nemo existimet me inconfuse et inordinate hos calculos posuisse: sed memor præceptorum triuin Boetii, quibus hunc conflictum secundum eadem me posuisse, modo neglecto propter evitandum numerositatem monadum, diadum, triadum, et ceterarum geniturarum. Qui querit binariam monadem, si ternariam triplicet, si quaternariam quadruplicet, si quinariam quintuplicet, si senariam sescuplicet, ab hostibus undique circumventus captivatur unus, quatuor cum pyramide cadunt: aliter quatuor ob sideri possunt. Senarius per ternarium in secundo campo cadit: octonarius per adjuncios, videlicet quinque et tres: sextemdecim per novem et septem: triginta sex per novenarium in quarto, sive eadem quantitate: sexaginta quatuor eadem quantitate, sive per sexdecim in quarto: novenarius per ternarium in tertio, sive eadem quantitate: viginti quinque per quinque in quinto: quindecim per quinariam in tertio: quadraginta duo per septenarium in sexto: quadraginta novem in septimo: septuaginta duo per novenarium in octavo: octoginta et unus per novenarium in nono campo: quindecim per tria in quinto, sive per quinarium in tertio: quadraginta quinque per novenarium in quinto: centum sexaginta novem per tricesimum in quarto, et remanent quadraginta novem: centum quinquaginta tres per viginti quinque in sexto, adjuncto ternario: ducenti octoginta novem per quinquaginta sex in quinto, et remanent novem.

Binarius, quinarius, septenarius ab hostibus circumventi, dum evadere nequeunt, captivantur. Novenarius novenarium in suo legitimo cursu, octoginta unus per novenarium in novenario: sexdecim-

(173) Hac ex Isidoro ad verbum fere desumpta sunt.

A cin per quatuor in quarto campo, sive per octonarium: duodecim per binarium in sexto, sive per quaternarium in tertio: triginta sex per senarium in sexto: triginta in quinto: quinquaginta sex per octonarium in septimo: sexaginta quatuor in octavo per octonarium, sive eadem quantitate: nonaginta per novenarium in decimo campo, et per vicenarium in quinto: viginti octo per quaternarium in septimo: quadraginta novem in suo legitimo tractu, sive per adjuncios quadraginta quinque et quatuor: sexaginta sex per adjuncios sexaginta quatuor et duos, sive per sexdecim in quarto, remanente binario: centum viginti unus per sexdecim in septimo, adjuncto novenario: centum viginti per viginti in sexto: ducenti viginti quinque per viginti quinque in nono.

Sunt numeri, (173) qui consonantias creant, vel per quos ipse discernuntur consonantias, tantummodo sex, id est, epiritus, hemiolius, duplaris, triplaris, quadruplaris et epogdous. Est autem epiritus, cum de duobus numeris major habet totum minorem, et insuper ejus tertiam partem, ut sunt quatuor ad tres; nam in quatuor sunt tres, et tertia pars trium, id est, unitas. De hoc nascitur symphonia, que in musica appellatur diatessaron. Hemiolius est, cum de duobus numeris major habet minorem et insuper ejus medietatem, ut sunt tria ad duo; nam in tribus sunt duo, et media pars duorum, unitas. Appellatur hic numerus in arithmeticca sesquialtera, sed diapason (174) symphonia vocatur in musica. Duplaris numerus est, cum de duobus numeris minor in majorem bis numeratur, ut sunt quatuor ad duo. Ex hoc duplari nascitur symphonia, cui nomen est diapason. Triplaris autem, cum de duobus numeris minor ter in majorem numeratur, ut sunt tria ad unum. Ex hoc triplari nascitur symphonia, que dicitur diapason et diapente. Quadruplaris vero numerus est, cum de duobus numeris minor in majorem quater numeratur, ut sunt quatuor ad unum: qui numerus facit symphoniam, que dicitur bis diapason. Epogdous numerus est, qui intra se habet numerum minorem, et ejus octavam partem, ut sunt novem ad octo; quia in novenario sunt octo, et insuper octava pars, id est, unitas.

D Sonum vero tonum minorem, quem veteres semitonium vocant. Sed non ita accipiendum est, ut dimidiis tonus computetur, quia nec semivocalem in litteris pro medietate vocalis accipimus. Deinde tonus per naturam sui in duo aequaliter dividi non potest: cum enim ex novenario numero constet, novem enim nunquam (175) aequaliter dividuntur, tonus dividi in duas medietates non (non omitt.) recusat; sed semitonium vocaverunt sonum a tono minorem, quem tam parvo distare comprehensum est, quantum hi numeri inter se distant. id est, ducenti quinquaginta tres et ducenti quinquaginta sex.

(174) Melius ex Isidoro diapente.

(175) Isid., novem a quatuor nunquam, etc.

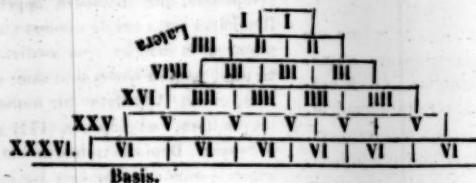
Hoc similiter (176) Pythagorici quidem veteres die sim nominabant, subsequens sonum se minorem dies constituit nominandum. Plato semitonium lima vocavit.

Hæc sunt partes, in quibus omnis musica resolutur. Sunt igitur quinque symphonie, diapason, diatessaron, diapente, diatessaron haec et diapente, bis diapason. Constituunt [consistunt] itaque omnes musicæ consonantie aut in duplice aut in tripla aut in quadruplici, aut in sesquialtera, aut in sesquitercia numerorum proportione. Quæ autem vocatur in numeris sesquitercia, diatessaron in melodia: quæ autem in numeris sesquialtera, diapente vocatur in vocibus: qua dupla in numeris, diapason in consonantiis: tripla vero diapente ac diapason: quadruplicia autem bis diapason. Agnoscat autem diligens lector, quod consonantie consonantii superpositæ alias quidem consonantias efficerunt: nam diapente et diatessaron juncta diapason creant (177).

Qui velit definitivam victoriam acquirere, ita ut numeri universitas non possit diutius rebellare, studeat modis omnibus aliquam harmonicam medietatem facere ultra direptioriam lineam, id est, in regno adversarii. Nam in quo loco agere præcogites cantissima loca, in quibus tuos, qui debeant triumphare, ponas, prius ut aliquibus tuis obsideas, aut alii tibi

A innoxia obessa prævideas, ut nullus ex adversariis possit interrumpere: nam debes contrario indicare, illumque primum ad faciendam victoriam ponas, ut cum sit minimus aut medius aut maximus, et illum ex eo loco nusquam trahendi licentiam habeas, sed alios duos quanto citius possis appone.

Quid sit medietas, initio dicam. Tres numeros debes coadunare tali proportione, ut eadem differentia sit inter medium et maximum, que est inter minimum et medium, ut exempli causa est inter 4, 6 et 8. Nam inter 8 et 6 interest 2; similiter inter 6 et 4; inter novem autem et duodecim et quindecim est differentia ternarius. Ubiunque tuorum priorum non habeas tantum, ut possis aliquam medietatem facere, prius per rapinam aliquem acquire, B quem ponas in locum ejus, qui tibi desit, verbi gratia: si velis ex paribus medietatem facere illam, in qua tibi XII sit necessarius, rape eum prius per VI, aut per IV, aut per II, et serva eum, donec indiges ejus, et cum posueris IX et XV, dimittit isti locum medium, et pone XII, illuc tam potestate, ac si sit tuus. XCI pyramidis perfecta. Hæc pyramidis rapitur per XII super tres campos, aut per IX super quatuor campos, aut per XXXVI super tres campos, id est, in suo legitimo tractu, quia comes est, et ejus basis est.

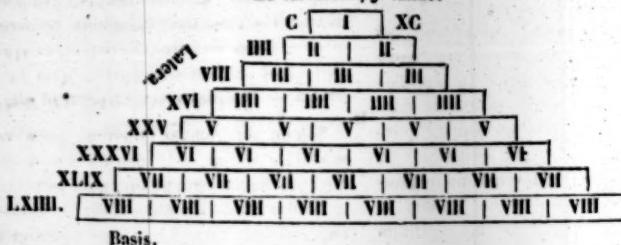

e perfecta pyramide.

Pyramis ex parte parium, id est XCI, tollenda est per XII super campos tres; ter enim XII faciunt XXXVI, qui est basis XCI. Aut rapitur per IX super quatuor campos; quater IX faciunt XXXVI. Cum enim traxeris duodecim contra pyramidem

C XCI; donec in campos ad ipsam habeas, dic, ter duodecim faciunt XXXVI, et aufer imprimis pyramidem XCI, et dein basin ejus XXXVI, et latera basis, id est, omnes numeros, qui infra senarium numerum per semetipsos multiplicantur, id est XXV, XVI, IX, IV, II. Victoria pyramidum ex victoria fit.

De tercuria pyramide.

Basis.

Hanc pyramidem CXC rapit VIII per VIII campos, aut per XVI, super IV campos, vel basis ejus LXIV rapit ipsam pyramidem a proximo campo, quia est pes pyramidis tercuria CXC.

Pyramis ex impari, in est CXC. debet auferri

(176) Isid., *semitonium*,

D cum octo super octo campos; octies enim octo faciunt LXIV, quod est basis ejusdem pyramidis: aut rapitur cum XVI super quatuor campos; nam quartus XVI faciunt item LXIV, si tibi copia fiat, ita XVI aut VIII contra pyramidem posse trahere. Ut cum illis possis hanc multiplicationem facere in pyramidem, aufer ipsam pyramidem et basim ejus, cuius

(177) Hucusque ex Isidoro.

est ista multiplicatio LXIV, et simul tolle latera A sis. Tres residui numeri I, III, II, ideo non numerantur in pyramide, quia isti quatuor, id est XLIX, XXXVI, XXX, XVI, basi, id est LXIV, superpositi faciunt ipsam pyramidem CXC. Et quia istis tribus III, II et I, non indiget, dicitur ipsa pyramis ter curta. Luvet scire, qualiter cum minoribus noceas majoribus, non parvendas hae regulas.

Du	pli	Quad-upli	Sesupli	Octupli
II	III	III	XVI	VI
			XXXVI	VIII LXIV

Ex parte parium sunt hi pedites. Superparticulares isti, id est medii, qui et comites.

Sesquialteri	Sesquiquarti	Sesquisexti	Sesquiocasti
VIII	VI	XXV	XX
		XLVIII	XLI
		LXXXI	LXXXII

Superpartientes dicuntur maximi, qui et doces.

Superbipartiens	Superquaturopartiens	Supersexpartiens	Superoctopartiens
XXV	XV	LXXXI	XLV
		CLXVIII	XCI
		CCLXXXIX	CLIII

Superbipartiens est XXV ad XV; habet enim B si dividat XCI in septem, unaquaque pars erit XIII; XXV, XV in se, et ejus partes duas, id est X. Quae X additum ad XV, et erunt XXV. Superquaturopartiens est LXXXI ad XLV, quia LXXXI habet XLV in se, et ejus quatuor partes; nam si dividat XLV in quinque partes, unaquaque pars erit novenarius, quarum unum novenarium abjice, et remanent XXXVI, que XXXVI si ad XLV addideris, LXXXI faciunt. Supersexpartiens est CLXIX ad XCI; nam

quarum partium XIII unam abjice, et remanent LXXXVIII: que superpone illis XCI, et faciunt CLXIX. Superoctopartiens est CCLXXXIX ad CLIII; quia CLIII si in novem dividatur, uniuscunusque partis erit XVII: tunc omite unum XVII, et remanent CXXXVI. Hos additum ad CLIII, et faciunt CCLXXXIX. Ex parte imparium sunt pedites isti numeri.

Tripli	Quincupli	Septupli	Nonupli
VIII	III	XXV	V
		XLIX	VII LXXXI IX.

Superparticulares sunt isti numeri, id est, medii et comites.

Sesquiterii	Sesquiquinti	Sesquisepmimi	Sesquinonni
XVI	XII	XXX	XXV
		LXIII	LVI C XC

Superpartientes sunt isti, id est, medii et maximi, qui et duces.

Superbipartiens	Superquadripartiens	Supersexpartiens	Superoctopartiens
XXX	XV	LXXXI	XLV
		CLXIX	XCI
		CCLXXXIX	CLIII

Supertripartiens est XLIX ad XXVIII; quater enim VII faciunt XXVIII: quarum VII unam dimittit, et remanent XXI, quos superpone illis XXVIII, et faciunt XLIX. Superquinquepartiens est CXXI ad LXVI. Nam LXVI si divisoris in sex aequales partes, unaquaque pars erit XI; quarum partium unam XI rejece, et remanent LV: quos si addideris ad LXVI, faciunt CXXI. Superpartiens

(leg. superseptipartiens) est CCXXV ad CXX; nam si CXX in octo partitis, unaquaque pars erit XV; quarum unam XV omittit, et remanent CV: quos si ad CXX apposueris, erunt CCXXV. Supernovipartiens CCCLXI ad CXC; nam CXC si dividatur in decem partes, cujusque partis erit XIX: si unum XIX abjeceris, remanent CLXXI; quos si addas ad CXC, efficiunt CCCLXI.

Supertripartiens	Superquinquepartiens	Superseptipartiens	Supernovipartiens
XLVIII	XXVIII	CXXI	LXVI
		CCXXV	CXX CXC CCCLXI

Rhythmimachia Graece, numerorum pugna exposuit Latine. Inde autem rhythmimachia dicitur, quod instar gemina aciei invicem bello certantis in tabula ad hoc apta, velut in quadam campi planitie, per imparque numerus, quasi invicem dissentient, et singuli cum suis trium generum speciebus, scilicet

D cet multiplicis, superparticularis, superpartientes, usque ad decupla proportionis summam contrariis partibus propriis progressi e sedibus confligunt. Nam quisquis scire velit, quid in se arithmeticallis contineat pagina, inventi huic inspice in tabula:

In ea certe invenies argumentum, maximum in se arithmeticæ continentem fructum. Recte namque debet dici argumentum, quia et auribus sonat, et ipsa rei veritate probatur argutæ mentis inventum: ubi una endemque numerorum, paris videlicet imparisque invicem concorditer discordantibus; subtili delectamur certamine. Si enim diligentius inspicimus intimo mentis intuitu, quod nobis utile lateat numeri vel multiplicatione,clarebit perlucide, in his maximam, ut supra dixi, arithmeticæ disciplinam fructificare; in his enim difficili proportionum ad se invicem habitudine omnem monochordi mensuram, vel etiam omnis cujuscunque musici instrumenti symphoniam consonare: in his quoque ratios in divina lectionis expositionem multimodis utiles constare. Nos vero velut rudes intellectu, qui hujus novellæ plantationis nondum satiamur fructu, ipsius tamen pomi dulce fragrantis per ipsius exteriorem non dulcedinem interiorem palati adhuc esurientis summatis prelibavimus gustu tanti favi mel interius latens, tante scilicet artis subtilitatem non suspectis facultas singillatim exponere; apum enim repellimur aculeis, ne desiderata valeamus percipere, ipsarum videlicet rhythmimachia diversarum proportionum gravi rejicimur condilomate, ne ad hujus scientiæ secretiora possit pertingere.

Tentemus saltem leviora; quibus haud posse subest prius discutere difficultiora, nec nisi temeraria ea, quae ipse hujus artis panditor studiose investigata, ut omnium liberalium artium imbutus scientia, notitiam futurorum style haud parvipendendo patefecit, repetamus. Sed salva ipsis persona auctoritate ex ejusdem et scriptoris prato flosculos mellifluos legentes, nostræ ignorantie utiles recondamus. Ceteras vero rhythmicachæ normas ibidem pleniter subtilitas memorie non subtrahamus. Ibi namque prælibati conflictus certamen, si quod libeat, poterit cognoscere: ibi quo generum speciebus hic par in impar numerus distinguitur, valebit inspi-

Acere : quo^t etiam camporum spatiis, vel etiam quas in partes singulas licet species producere, qui minoris formæ, qui rotundæ quive quadratae debeant existere; qualiter etiam singuli numeri dum contrariis insidiantur, seipsos metiantur cum camporum intercapidine : ad ultimum, quomodo quis advincere tendens in ipsa numerorum constitutione debat constituere, sique ad perfectam victoriam tendere.

His itaque omnibus in prælata lectione certa sede, certo motu, certa victoria sine legitimo dispositis, deterosi [de cætero si] quid restare cernitur intra-
ciatum vel nobis minus proficuum, in quo noster
titubet affectus, in hoc enucleando, licet stolidæ, no-
ster jam acutetur effectus. De trium generum spe-
B ciebus nostra solertia videat, quomodo prima sui
multiplicatione crescat; penultima quali ad sese
habitidine numero numerum comparet; ultima quo-
modo sese proportionaliter augeat, et insuper plus
reliqui sibi aliquid superaddendo, sui dignitate et
numerositate cæteros superexcellat.

Secundum, arithmeticam multiplex genus est, cum numerus numero comparatus illam, cui comparatus est, in se habet plusquam semel : hujus generis numeri sunt a pari II, IV, VI, VIII, et tandem nimirum numeris, quos binarius duplo, quartarius quadruplo, senarius sexuplo, octonarius octuplo in sese multiplicatos quasi sociali copulatione sibi asciscunt.

CHIC NOTANDUM QUOD UNITAS TOTIUS PLURALITATIS GENITRIX NATURALITER SINGULARIS NULLAM RECIPIA PARITATIS ET IMPARITATIS SECTIONEM, QUIA PARITATE SIBI PROPRIA CETERIS PRINCIPALITER EXSTANS SOI DIGNITATE, MINORARI VEL AUGERI NESCIENS UNITAS PERSEVERAB. ET UT AD PROPOSITA REDEAMUS, QUOD SUPERIUS PROTULIMUS EXEMPLI CAUSA, IPSIUS MULTIPLICATIONIS OPERE APERTIVS EXPERGENDO DISCUTIAMUS SIC. BIS DUO SUNT QUATUOR; ECCE HABES DUPLAS, ID EST, QUATUOR AD DUE; HABET ENIM QUATERNARIUS BINARIUM DUPLO IN SE. QUATER

quatuor sunt XVI, ecce quadruplos, id est XVI ad IV; continent namque XVI quater quaternarium in se. Sexies sex sunt XXXVI, ecce sexcuplos, id est, XXXVI ad VI: habent enim XXXVI in se sexies sex. Octies octo sunt LXIV, ecce habes octuplos, id est sexaginta quatuor ad octo; continent namque LXIV in se octies octo. In constitutione autem tabulae horum semper binos, multiplicatorem et multiplicatum conjunctius campis sibi institue, ut verbi gratia IV cum II, XVI cum IV, XXXVI cum VI, LXIV cum VIII, concordantes studeas constituere. Haec breviter memorasse sufficiat de genere multiplici: jam aliquid enucleare conemur de superparticulari

Superparticularis dicitur numerus numero comparatus, quoties major in se continet numerum minorem, et insuper ejus aliquam partem. Si enim major numerus minorem totum habeat, et insuper ejus medium, hemiolios, id est, sesquialter vocatur; si ejus tertiam, sesquitertius. Similiter per omnes numeros, usque dum habeat ejus nonam partem, qui vocatur sesquiononus. Ut autem omnium quatuor proportionum a paribus procedentium priores acquiras numeros, per ipsos pares superius multiplices adjacentes ejus multiplicata numeros, hoc est: per II, III, IV, V, VI, VII, per VIII, IX, hoc modo: Bis tres faciunt sex: iste est prior sesquialterae proportionis numerus. Quater V sunt XX, et hic prior sesquiquarta. Sexies septem XLII, hic est prior sesquisextæ. Octies novem sunt LXXII, et hic prior sesquioctavæ proportionis numerus.

Si vero facilius et naturalius eosdem numeros velis reperi, omnes pares, quos superius in multiplici genere singulos in sese multiplicasti, multiplicatorem et multiplicatum compone sic: ad sesquialteram II et IV junge, et fiunt VI; ad sesquiquartam IV et XVI, et erunt XX; ad sesquisextam VI et XXXVI, et fiunt quadraginta duo; ad sesquioctavam VIII et LXIV, fiunt LXXII. Et quia ipsarum proportionum priores, ut ita dicam, syllabas adeptus es, oportet etiam, ut earum tibi acquiras proportiones. Iste igitur, quos tibi acquisisti, numeris singulis totam partem sui adjungere memento, quota fuerit ipsa, de qua agitur, proportio. Verbi gratia: si agitur de sesquialtera, alteram, id est, medianam partem sui adjunge; si de sesquiquarta, quartam: si de sesquisexta, sextam; si de sesquioctava, octavam. Hoc autem, quod dico, sic fieri: senario, quem sesquialtera proportionis priorem adeptus (es), medietatem suam, id est, tres adjice, et fiunt IX, qui est proportionalis ei; novenarius enim habet totum VI in se, et ejus medietatem, id est ternarium. Ecce habes perfectam sesquialteram proportionem, id est IX ad VI. Similiter ad XX, quem sesquiquartæ priorem acquisisti, adjunge quartam partem sui, id est V, fiunt XXV, qui est ei proportionalis; habet enim XXV totum XX in se et ejus quartam partem, id

A est V. Ecce est perfecta sesquiquarta proportio, id est XXV ad XX. Sic de aliis.

Nunc ad superpartientes numeros transeamus. Constat enim quia major numerus minorem duabus tertii supercrescit, cum dicitur superbipartiens, subaudiri tertias necesse est. Quia igitur a binario oritur superbipartiens, et subaudis tertias, II et III, per eundem subauditum ternarium multiplicata, et quæ summa inde excrevit, prior numerus erit in proportione ipsa. Quod si experiri libuerit quomodo geminetur a superparticularibus, nihil refert quidem tibi crescat numerus. Sesquialteram proportionem VI et IX compone, fiunt XV, qui est prior superpartientis numerus. Huic tertiam partem sui, id est V, bis augebis, et fiunt XXV; haec superbipartiens proportio, id est XXV ad XV. Sesquiquartam XXV et XX insimul pone, fiunt XLV. Eadem sui quintam partem adhibe, erunt LXXXI. Sic de aliis facies, jungendo sesquicostam et octavam inveneris. Sunt igitur impares multiplicis generis, ternarius, quinarius, septenarius, novenarius. Hi suos proportionales educent sic: ter ter sunt novem. Isti sunt tripli. Quinques quinque sunt XXV; isti sunt quincupli, hoc est XXV ad V. Septies VII sunt XLIX, hi sunt septupli, id est XLIX ad VII. Novies novem sunt LXXXI, hi sunt nonupli, id est, LXXXI ad IX.

B De variis tamen figuris, quæ ibidem multimode disponuntur, pyramides tantum et bases et basis latera in rhythmidachis, quali numero positione fiunt, opportunum videtur depromere. Disponuntur itaque rhythmidachia pyramides duæ, una a paribus, altera ab imparibus, quarum prior perfecta, altera vocatur ter curta. Perfecta pyramis est XCI; oritur a XXXVI, qui numerus idcirco ejus basis dicitur, eo quod ipsa pyramis quasi columna basi imposita supra basin innitat. Erigitur autem ipsa pyramis super basi a VI usque ad unitatem, singulis numeris in se multiplicatis hoc modo: sexies VI, XXXVI; quinques V, XXV; quater quatuor, XVI; ter III, sunt IX; bis duo sunt quatuor; semel unus est unus. Hi omnes numeri in summam coacti fiunt XCI. Haec perfecta pyramis, et, ut Boetius ait, iste numerus, qui horum conjugatorum numerorum est major et ultimus; necesse est enim, ut hujus pyramidis sit basis, id est XXXVI; et quia eadem basis excrescit a senario, ipse senarius, vel omnes numeri, qui ejusdem basis expletum summam, basis latera vocantur.

D Ter curta autem pyramis, quæ a sua basi, id est LXIV, efficitur, a novenario usque ad quaternarium singulis numeris in se multiplicatis sic erigitur. Octies octo, LXIV; septies septem XLIX; sexies sex, XXXVI; quinques quinque, XXV; quater quatuor, XVI sunt. Omnis ergo iste numerus in summam collectus efficit ter curtam pyramidem CXC, et quia a quaternario ulterius non erigitur; desunt enim tres numeri, id est ter tria, bis duo, semel unus: ideo secundum arithmeticam ter curta voca-

tur. Sunt autem ipsius basis latera octo, et omnes illi, (178) qui basis illius efficiunt quantitatem; ha-

A bet enim basis latera tot unitates in se, quot unitates singulæ continent pyramides in latere.

Finiuntur.

(178) Forte hic legendum: *Omnes illi, qui basis illius efficiunt quantitatem (habent enim basis latera*

tot unitates in se, quot unitates singulæ continent pyramides) in latere finiuntur.

REGULÆ DOMNI ODONIS

SUPER ABACUM.

(Ex eod. Cod. Vindobonensi sive. circ. XIII.)

Si quis notitiam abaci habere desiderat, necesse est ut in consideratione numeri studeat. Hæc ars non a modernis, sed ab antiquis inventa, ideo a multis negligitur, quia numerorum perplexione valde implicatur, ut majorum relatione didicimus. Hujus artis inventorem Pythagoram habemus. Cujus studium itaque in quibusdam est necessarium, ut absque ipsis peritia vix aliquis arithmeticæ perfectionem attingat, et calculationis, id est computi, argumenta comprehendat. Quod si hanc artem a paganis traditam sancti doctores otiosam sensissent, nunquam regulas sanctæ Ecclesie necessarias illius auctoritate firmassent. Si quis enim Venerabilis Bede libros de computo legere voluerit, absque hujus artis notitia parum prolixere poterit. Hæc in quadrivio, id est, in musica, arithmeticæ, geometrica, astronomia, ita est necessaria et utilis, ut sine illa pene omnis labor studentium videatur inanis. Hanc antiquius Graecæ conscriptam, a Boetio credimus in Latinum translatam. Sed quia liber hujus artis est difficilis legentibus, quasdam regulas.... capientium decerpere inde curavimus.

Hæc ars dispositione arcuum distineta ab una surgens usque ad infinita per denariorum numerum accrescit. Unus enim decies multiplicatus decem facit; denarius decies multiplicatus reddit; centum decies multiplicando mille fiunt; sic per cetera usque ad infinita. Distinctio autem arcuum cum numeris talis est: singularis, decenariis, centenariis, millenariis, decenus millenariis, centenus millenariis, mille millenarii, decies mille millenus, centies mille millenus, millies mille millenus, decies millies mille millenus, centies millies mille millenus.

Consideret autem prudens abacista, quod cum a singulari arcu unus consurgens ad perfectum numerum, quod est C, et a mille iterum incipiens ad centum millia, qui similiter perfectus esse numerus protenditur, terni arcus minores propter expletio-nem perfecti numeri uno arcu majori continentur.

Non ablundunt admodum cifrae in ms. ab his Arabicis, tantum in ductuum varietate: numerus 4 nihil differt; 2 T representat cum semicirculo in dextra; 3 sigma Graecum cum caudula in se ad dextram conversa; 4 dimidium octonarium horizon-

B Sic per cetera. Per medium vero arecum duæ lineæ sepositæ ducuntur, super quas ipse numerus arcuum inscribitur. Infra autem per ternos continuos arcus singularis, decenus, centenus, ob rationem majoris arcus adnotatur. Nomina et figuræ characterum jam considereremus. Unitas. Binarius. Ternarius.

1	2	3
Quaternarius.	Quinarius.	Senarius.

4	5	6	7
Octonarius.	Novenarius.		

8	9*
---	----

Denariorum autem Pythagoras idcirco non posuit, quia unitas post novenarium denarium efficit, quod in sequentibus magis patebit. Hi novem characteres tanta auctoritate fruuntur, ut qualemque numerum in abaco queras, horum positione cito invenias; si enim mille centum millia invenire cupis, unitate posita in eisdem arcubus sine mora repieres.

Hoc autem diligenter considera, quod quidquid infra X est, digitus vocatur. Quod vero ad X vel ad maiores numeros pervenit, ut est XX, XXX, XL, in hac arte articulus appellatur.

Jam ad characteres disponendos veniamus. Quidquid multiplicare volueris, sine summa et fundamento facere non poteris; nullus enim numerus multiplicatur, nisi respectu alterius perpendiculari. Summa vocatur, quod in summitate arcuum; fundamentum autem, quidquid inferius disponitur. Et quod ex utroque numero procedit multiplicatio, inter duas lineas ponitur. Verbi gratia pone 5 et fit summa in singulari arcu 7 pro fundamento habeas in eodem. Vide, quia isti duæ numeri sicut omnes alii sunt reciproci; sive enim dicas quinque septem, sen septies quinque, idem significat, et 'cent' XXXV. Et quod de multiplicatione collegisti, hoc modo disponas: singularis arcus quemcunque multiplicat, in eodem pone digitum in ulteriore articulum, et pone 5 in eodem 3 ternarium, qui XXX significat in deceno. Hoc autem memoriter tene, quia singularis arcus quem arcum multiplicat, in talem sectum linea cum caudula item in se conversa; 5 litteram μ; 6 litteram L cum semicirculo ad dextram in se converso; 7 litteram Λ exhibet; 8 nihil differt; 9 lineola tantum inferius ducta in dextrum latens.

eodem multiplicationem ponit; decenus in secundo, centenus in tertio, millenus in quarto, decenus mil-lenus in quinto : sic de ceteris. Illud quoque scias, quia digitus, hoc est, omnis numerus infra decem hanc definitionem per 8, articulus vero, hoc est, numerus perfectus, sicut X et XX, in ulteriori arcu transmutatur. Quidquid multiplicare habes, quot-quot in summa vel in fundamento ponis, a singulari incipiens omnes per ordinem multiplicare ne neglexeris. Facta autem multiplicatione si ex adun-tione characterum articulus, id est major numerus, succreverit, quoties numerus denarius X contine-tur, hac regula transcendit : quoties ex collectione characterum oritur articulus, in eodem non rema-nebit. Perspectaque quantitate characterum juxta situm arcum, qui ex superiori vel inferiori numero, id est ex summa vel fundamento oriatur, facile comprehenditur. Multiplicationis vero ratio talis est, ut a parvo incipiens semper ad majorem numerum proficiat. Quod si multiplicationis rudimentis instru-tus, et cognitis characteribus, divisionum mo-los scire satagis, hanc commodam dividendi rationem perspicere ne pigriteris.

E DIVISIONIBUS.

Divisiones in abaco tres sunt, simplex, compo-sita, interrupta. Simplex est, ubi unus divisor; composita, ubi duo vel plures divisores per continuos arcus; interrupta vero duo vel plures divisores inter eos uno arcu vacante. Quidquid dividendum est in abaco, in medio ponitur; divisores preponuntur, denominaciones autem, hoc est partes divisa, supponuntur. His ita in abaco dispositis considerare debes in quo arcu locum habeant divisores. Si singu-laris, sub se ponetur; si decenus, secundabit; si millenus, quadrabit. Et per quod arcus recedunt a singulari, per tot denominaciones retro ponuntur.

Dispositis vero partibus dividendis, et divisoribus præpositis, quomodo ad dividendum promoveantur divisores, videas. Divisor, si minor vel æqualis sit, supra ponitur; si major, infra. Quod major vel mi-nor sit divisor, industria tua facile patebit, quando partibus dividendis preponitur. Præpositi autem divisoribus ubi accipere debeant, sic considera. Omnis divisor ante se et sub se accipit, retro num-quam. Tunc perspiciens, quoties in subiecto numero divisor continetur, sic pronuntia : verbi gratia : quaternarius **4** quoties est in senario **6**? Semel, et remanent duo. Quod adverbialiter pronun-tiasti, denominationem esse intelligas, et unitatem acpias. Denique considerans, de quo arcu divisor promotus sit, sic interrogas : unde locus? si de primo, respondeatur, a singulari. Sequitur regula : Singularis divisor denominationem sub se ponit, et sic de ceteris. Considera tamen quia, ut prædictum, decenus secundabit, centenus tertiat, millenus quadrabit, etc. Duo autem, qui de senario remanerunt, denominatione sublata, quia digitus est, et de digito abstractus, in eodem remanet. Si vero digitus

a articulo abstractus, in secundo retro ponitur. Hæc de simplici divisione sufficient.

DE COMPOSITA DIVISIONE.

Composita autem et interrupta, quia non unum tantum, sed plures divisores habent, a simplici in sequentibus divisionibus dissident. Positis itaque dividendis partibus, et præpositis divisoribus, eadem, qua simplex divisor, regula ascendit, sed sequentes divisores alio modo accipiuntur; cum enim dixeris, verbi gratia : Quaternarius quoties est in senario? denominationem determinans, respondes : Semel, et remanent duo, digitus de digito. Supposita autem denominatione, que est *semel* adverbialiter prolatum, quod est I, unitas, sequentibus sic dabis partes. Omnes sequentes divisores accipiunt per multipli-cationem sui et partium divisarum accipiunt aufe-rendo. Que omnia magis unica vocis alloquo, quam scripta advertuntur. Considerandumque est (quod) in quibusdam divisionibus dicamus : digitus de articulo in secundo, et digitus de digito in eodem : quia aliquando articulus de articulo oriatur, quod facile in dispositione characterum cognoscitur. Et hæc ratio in composita divisione contingit.

DE INTERRUPTA.

Sed quia interrupta divisio aliquando per tres vel quatuor arcus distinguit, articulum de articulo non in eodem sed in secundo multoties ponit: quod in quantitate numeri cantus abacista leviter deprehendit; si enim centum millia inter XXX et C decem dividis, I unitatem in centeno milleno, itemque unitatem in deceno arcu, quod dico, per partes deceni divisoris, cito perspicis: verbi gratia : Ter-narius 3 quoties est in decem? Ter, et unus rema-neret; et vide, quia decenus millenus denominationem in singulari ponens quintabit; digitus autem, hoc est, unus quidem articulo manet, in secundo ponitur. Sequens autem divisor in deceno positus per multiplicationem sui et partium divisarum juxta prædictam accipe, ita. semel tres sunt tres; et considera, quia, quod dividendum est, a deceno di-visorie in quarto arcu distat, qui est sibi pro mille-no, sic profers : tribus ablatis de mille remanent **ICCC** et **XCVII**, articulus de articulo in secundo. *Quia character maior*, et articulus de articulo.

D

DE MINUTIS

De divisione et multiplicatione characterum anaci per integras partes, etsi succincte, tamen satis plane tractavimus. Nunc ad divisiones integratum, id est, minutias veniamus. Omnis unitas I, integrum apud antiquos as vel libra vocatur. As autem habet duodecim uncias, qui numerus paulatim minutus, per divisiones integrarum unciarum multiplicipes ex se minutias reddit. Una enim de duodecim sublata, quod remanet, deinceps vocatur; duobus ablatis dextans conficitur, tribus dodrans, quatuor bisse, quinque sextunx, sex semis, septem quincunx, octo triens, novem quadrans, decem sextans; decem et dimidia ablata sexuntia. Sic paulatim dividuntur usque ad

unciam. Quarum quedam nomina a Græcis, quedam autem ab effectu trahuntur. Deux compositum X demonstrat. Dextans, dodrans et bisse Græcam etymologiam habere videntur. Bisse vero Latine *marca* dicitur (179). Septunx a VII uncias componitur. Semis Græce, Latine *dimidium* dicitur. Quincunx a quinque uncias : triens quia assim tertiat, quadrans quia quartat, sextans quia sextat : sexuntia sive Græca sive Latina sit compositio, unciam et dimidiam signat. Ultima autem unciae minutia unciarum duodecima pars assis est.

Hæ sunt minutiae assis gradatim concise, usque ad unciam. Uncia autem cum sit duodecima pars assis, in viginti quatuor particulas conciditur, quarum ultima scrupulus nuncupatur : quarum sicut de asse dictum est, quedam minutia ab effectu, quedam a compositione nomina sortiuntur. Uncia vero XXIV scrupulos habens per medium divisa semiunciam, id est, dimidiam unciam facit. Duella, quæ magis Græcam etymologiam redolet, tertia pars unciae est (180). Sicilicus, qui apud Græcos et Hebræos sicutus, vel siichel nuncupatur, unciam quartam. Sextula unciam sextat. Dragma (181), quod Græcum est, octat. Hemiselsa, quasi dimidia sextula, duodecima pars unciae constat. Scrupulus autem minutia unciae, eadem ratione, qua as et uncia, sectionem recipit (182). Scrupulus duos obolos, obolus duos cerates habent, qui in numero ponderum apud veteres ceratus dicitur (183). Scrupulus secundus habens obolos, quatuor cerates, sex siliquas, continet octo calcos, qui calcus ultimus est in minutis. De asse in minutis dictum est, et adhuc dicendum.

Notet cantus abacista tres species concisionum in asse factas. Prima est ab integra unitate, id est, asse per congruas particulas usque ad unciam : secunda ab uncia usque ad scrupulum : tertia a scrupulo, qui a nomine, quod scrupulus est, derivatur, usque ad calcum. Sed quia hæc vocabula minutiarum moderni non frequentant, paulatim notitia eorum sere periit, licet in multis philosophorum scriptis usus admodum illorum necessarius sit : sed et divina pagina tam Veteris quam Novi Testamenti minutiarum notitiam in multis locis requirit.

Jam ad positionem earum in abaco veniamus. Si mille argenteos et unum inter mille milites dividere vis, unitatem in milleno arcu pro divisoribus ponis, et iterum in milleno unitatem et unitatem in singulari pro dividendis partibus colligis. Et cum dicas : Quoties est unitas in unitate? respondes, Semel, et nihil remanet. Dicta autem regula millenus divisor denominationem quartabit, eamdem unitatem

(179) Du Cange h. v. *Bisse novem uncias constat.*
(180) Du Cange Gloss. med. lat. verb. *duella*. Plura de his vocibus ibidem, et in Pitisci Lex antiquit. suis locis videre est.

(181) Omnino legendum *drachma*, quarum oīunciam constituant.

(182) Pitiscus l. c. habet *scriptulum*, quod est vires quarta unciae pars, duos habens obolos. Similiter Du Cange h. v.

A in singulari arcu supponis. Denno autem qui in singulari est mille per integras partes nihil accipit; si enim unus totum accipit, alii nihil relinquuntur. Unde unum, quod remanet, inter mille dividere vis, cum per integras partes non liceat, per minutias hoc facere poteris. In quo ad memoriam reducas illam regulam, quæ dicit, quoties ex collectis characteribus oritur articulus, in eodem non remanebit; sed et illam omnino perpende, in qua dicitur : Divisor ante se et sub se accipit, retro nunquam.

Pater enim, si per articulos minutiarum unitas,

quaæ sedet in singulari, usque ad millenum arcum, ubi sunt divisores, non ascendit, dividendi ratio nihil agit. Quapropter studeas, ut usque ad prædictum arcum unitatem minuendo per articulos trahas,

B verbi gratia : As habet uncias duodecim. Reduc ad memoriam, quod omnis numerus infra decem digitus, supra decem vero articulus dicitur. Et cum duodecim uncias as habeat, X, qui est articulus, in deceno arcu ponas. Duæ unciae, id est sextans, in singulari remanent, unciamque, quæ sedet in dexo, per articulos in centenum transpone ita : uncia XXIV scrupulos habet. XX, qui est articulus, in centenum transponas, et quatuor, qui est digitus, ibidem dimittas. Et cum nondum habeat divisor, quid sub se accipiat, ad millenum, si potes, aliquid transferas. In centeno sunt duo scrupuli. Scrupulus habet VI siliquas; et si dicis bis sex, XI siliquæ sunt. Decem pro articulo ponis, duæ siliquæ remanent. Et quia jam habet divisor, quid sub se accipiat, dicas, millenus divisor denominationem quartabit, et siliquas in singulari supponas, sextantem vero, qui est in singulari, promoveas ita : Duæ unciae habent XLVIII scrupulos; XL pro articulo ad decennum transponas, digitum, id est VIII scrupulos, ibidem dimittas. Octo vero scrupulos adhuc de singulari transferens, octo scrupulos per octavum multiplices; scrupulus enim octo calcos habet. Octies octo sunt LXIV. Pro LX calculis, qui est articulus, obolum et ceratem in deceno ponas : pro quatuor calculis obolum relinquas, et facta est divisio. Et ne forte suspicio tibi incidat de partibus relictis, quod adhuc ascendere possint, causa exercendi ingenium probes, videoque quantum per articulos

C ascendant. Obolus, qui est in singulari, cum per inferiores minutias articulum efficere non possit, ibidem remanebit. In deceno sunt octo scrupuli, et cum scrupulus octo calcos, si octo per octonarium multiplices, LXIV invenies. LX calcis, qui est articulus, in centeno translatis, obolum et ceratem ponis, et pro quatuor, qui sunt digitus, obolum relinquas.

(183) Isid. l. xvi Orig. c. 24 : Cerates oboli pars media, siliquam habens unam semis; hunc Latinus semibillon vocat. Cerates autem Græce (*κεράτιον*) Latine *siliqua cornuum* interpretatur. Obolus siliquis tribus appenditur, habens cerates duos, calcos quatuor. Fiebat enim olim ex aere ad instar sagittæ, unde et nomen a Græcis accepit, hoc est sagitta. Vid. Pitisci. V. Ceratum.

quis : iterum de centeno transponere poteris. Duo oboli faciunt octo calcos et cerates duas, qui simul faciunt X, pro quibus calcum in centeno pones. In centeno sunt vero obolus et cerates, duæ siliquæ et calcus : quæ quia articulum non faciunt, ascendere nequeunt, et cum divisor sub se nihil habeat, neque usque ad sedem divisoris aliqua particula minutarium per articulos ducta valeat pervenire, qui hujus artis sciolus est, divisionem factam intelligat esse.

Facta autem divisione recolligendo characteres, utrumne bene divisoris, probes. Siliqua, quæ est sexta pars scrupuli in singulari posita inter mille partem unicuique contingit. Et si dicas : Semel unus unus est, siliquas in milleno ponis, addendo regulam : millenus quemcunque multiplicat; in quarto pone digitum, et ut recolligendo omnes characteres in assim redigas, per continuos arcus gradatim descendas. Siliqua, quæ est in milleno, ad centenum significat X; de decem siliquis sex faciunt scrupulum, tres obolum, et una superest. Eadem ratione omnes centum characteres ad decenum reducas. De decem calcis octo faciunt scrupulum, duo ceratem, tres siliquas pro obolo accipiens, et de X obolis scrupulos quinque faciens in decenum mutas.

Decem cerates hemiseclam et obolum faciunt, XX oboli et X scrupuli faciunt semunciam et duellam : itidem de deceno ad singularem facias. Decem cerates faciunt hemiseclam et obolum, X oboli faciunt quinque scrupulos. X hemiseclae et viginti hemiseclae, quæ simul faciunt XL, uncias et duas duellas reddunt. Decem duellæ et decem sextulae cum decem semuncis sextantem efficiunt. Et quia ad singularem arcum reversus es, consideratis, quæ collegisti, assim invenies. Et quia grave est hoc, cordetenus perpende : hoc pro certo scias, si autem non fallis, ab arte falleris.

Nota autem, quia sicut in integris unitatibus est triplex modus divisionum, sic in minutis assium. Quod si animum tuum moveret in aliquo, quare in divisione minutiarum aliquid remaneat, tali ratione considera. Si notitiam dividendi secundum artem abaci caute perpendis, omnis divisor aequaliter sibi numerum, vel maiorem se dividere potest, minorem autem nunquam per integras uncias. Si enim dicas. Mille quoties est in quingentis? satis tibi patet, quod nullo modo ars patitur hunc modum divisionis. D. Et quia hoc per integras partes nequaquam facere prævales, ad sectionem unciarum recurrere debes, et quandiu per maiores minutias partire poteris, divisoribus juxta modum suum partes dabis. Post uncias vero ad concisiones unciarum, ad scrupulos venis, et itidem scrupulos ad maiores minutias re-

A ducis. Et quandiu paulatim minuendo minutissimas divisoribus poteris coæquare, tandem divisionem protende. Si vero portiones divisoribus nequeunt coæquari, quidquid de partibus remanet, ultra non poterit dividi. Nec mirandum est aliquid de minutis superesse, cum alias artes in multis videam vacillare. Quamvis enim grammatica amplioribus sit discussa philosophis, tamen ut ceteræ artes aliquid habet imperfectionis, scilicet et in generibus et in personis. Cum enim celum in singulari generis sit nictuti, in plurali fit masculini. Et ut paucis concludam, qui in septem artibus vult studere, plurima perfectione parentia poterit inventire; nam sicut est antiquum proverbium : Nihil est omni parte beatum. Rerum vero Parens, qui solus cuncta tueret cum B sit cunctipotens, perfectus solus habetur.

As habet duas semisses.

Tres trientes,

Quatuor quadrantes

Sex sextantes,

Octo sexuntias,

Duodecim uncias.

XXIV semuncias,

XXXVI duellas,

XLVIII Siliquas [Leg. sicilicos, vel siclos]

LXXII Sextulas,

XCVI Dragmas [Leg. drachmas],

CXLIV hemiseclas,

CCLXXVIII scrupulos.

DLXXVI obolos,

MCLII cerates,

MDCCXXVIII siliquas.

MMCCCLXV calculos.

Semisse, secunda pars assis,

Triens, tertia pars,

Quadrans, quarta,

Sextans, sexta,

Sexuncia, octava,

Uncia, duodecima,

Semuncia, vigesima quarta

Duella, tricesima sexta.

Siclicus, quadragesima octava.

Sextula, septuagesima secunda.

Dragma [Leg. drachmas], nonagesima sexta.

Hemisecla, centesima quadragesima quarta.

Scrupulus [In prioribus CCLXXVIII]

Obolus DLXXVI^a. [CCLXXXVIII^a.]

Cerates MCLII^a.

Siliqua MDCCXXVIII^a.

Calculus est bis millesima trecentesima [Superius additur quarta] pars assis.

EJUSDEM ODONIS

Ex eodem Cod. Vindobonensi

QUOMODO ORGANISTRUM CONSTRUATUR (184).

In primis a capite juxta primum plectrum, infra A $\frac{1}{2}$ c. Gravis C, que est prima fistula, longitudo ponitur ad aliud plectrum, quod ponitur post rotulum, per duos passus metire, et in primo passu pone C secundus finit. AC ad finem metire per tria, et quartus retro reddit G a G ad finem per tres, et quartus retro pone D a D ad finem per III, et in primo passu pone a. De a ad finem pone III, et in primo retro pone E, et ab E ad finem per III, in primo passu pone $\frac{1}{2}$. Item a C ad finem per II et III retro pone F, ab F ad finem per III in primo passu pone b.

DE FISTULIS.

In mensuris fistularum istae sunt voces CDEFG a

(184) Vid. Notkeri musica supra p. 101.

b $\frac{1}{2}$ c. Gravis C, que est prima fistula, longitudo ponitur ad placitum : que divisa per quatuor passus, uno passu subtato reddit fistulam F. Quia C si dividatur in tres passus, tertio passu subtato reddit fistulam G. G autem divisa in tres, quarto passu adjuncto reddit fistulam D retro; D vero partita in tres, tertio subtato, reddit a; a divisa in tres, quarto passu apposito reddit fistulam E retro. Et iterum aquata in tres, tertio ablato reddit fistulam $\frac{1}{2}$. Fistula F in quatuor passus redacta dat fistulam b, quarto passu succiso. Notet autem prudens musicus has mensuras constare per diatessaron et diaipente.

APPENDIX AD S. ODONEM.

I.

DE REVERSIONE BEATI MARTINI A BURGUNDIA

TRACTATUS

BEATO ODONI CLUNIACENSI ABBATI DUBITANTER ASRIPTUS.

(Ex Biblioteca Cluniacensi.)

Epis ola Fulconis, cognomento BONI, Andegavorum comitis, ad Odonem Cluniacensem abbatem.

Venerabili et sancto patri Odoni Dei gratia Cluniacensi abbatii, Fulco Bonus, comes Andegavorum, salutem et debitam reverentiam (185).

Solent quodam favoris preludio comparare benevolentiam, qui non satis presumunt de amici conscientia. Ego autem, pater venerabilis, vobis scribens, nequamquam id mihi esse necessarium reputavi. Prasumo enim me vobis conjunctissimum compage duntaxat et glutino charitatis: quamvis

B respectu vestri minor sim dignitate, meritis autem minimis [in impress. quamvis respectu vestri minor sum ; in dignitate autem judicis minimus]. Non enim semper aequalia sociantur. Certe junguntur in ejusdem constructione tabernacula saga cilicina cortinis subtilissimis (*Exod. xxvi, 7*). In arca Noe immutis bellus cum homine mansuetus exitialibus undis eripitur (*Gen. vii, 8*). Pulchritudinem creaturarum et formica exornat, et angelos. Et, ut domestico abutar exemplo, pulverulentis pedibus lutum oculorum positum, sublime in nobis ipsis

epistolæ : « Quod si jus in amicum pro convictus gratia, pro lactentis infantizie participatione, licet exigere, nihil credo mihi negaretis, quem mater in lactis participem accivit? » Unde et Odo se collectaneum ejus vocal in epistola sequenti.

(185) *Fulco Bonus comes Andegavorum.* Fulconis Rossi filius, qui sanctum Odonem nutritivit, uti docet Historia consulum Andegavensis, et nos alibi iam notavimus. Intra mater S. Odonis Fulconem ipsum actavit in infante primordio. Sic enim idem in fine

exhibet ministerium. Sed quorum haec tam longo A repetita principio? Nempe ut astruam exemplis, et confirmem rationibus, sepe comiti disparity, et sublimia humilibus debere condescendere. Condescendat igitur meæ parvitali vestra sublimitas, et præstare quod postulo, qui hoc ipsum præstitistis, ut postulare auderem. Meminit certe, non ambigo, vestra sancta paternitas, quam dulcibus eloquii animata mean esurientem reficere solebatis: ut de tacto et mellifluo ore vestro illius ignis sepius ardorem in me transfundit et accendi sentirem, quem Dominus Jesus misit in terra, et voluit vehementer accendi. Inter cetera vero vitæ aeternæ colloquia, de communi patrone nostro, videlicet Martino, frequens erat nobis et jocunda fabulatio. Porro inter alia mihi retulisti reperisse vos in quibusdam veteribus schedulis impolito exaratum sermone, qualiter ejusdem beati Martini sacratissimum corpus ob barbarorum incursum in Burgundiam delatum fuit, qualiterque exinde reddita pace Ecclesie ad propriam urbem relatum. Ego autem et viri sancti amore, et pia vestre collocationis accensus desiderio, rogavi sepius, et nunc iterum rogo, quatenus antiquitatis historie fide servata, suam in vestro dictamine rem ipsam explanetis: quo et tam pia narratione adficietur Ecclesia, et filii pater explicet desiderium. Quod si ego tanti patris filius appellari non merui, nec merita ad id quod postulo, imputandum sufficiunt: certe vel dignitas materie, vel Ecclesie utilitas obtinebit, quod poscentis vilitas impetrare non meruit. Martinus enim materia, utilitas Ecclesiarum adficiens est. Vos autem quid Martino negabitis? Quid adficiens Ecclesie substrahetis? Eia ergo, agite: quod et amicus postulat, Martino prestat, et Ecclesiam adficiat. Quod si jus in amicum pro convictus gratia, pro lactentis infantie participatione [participatio] licet exigere, nihil credo mihi negaretis, quem mater in lacte participem accivit. Quem ergo materni lactis nutritis participio, matris Ecclesia nutrita lacte salutifero: ut sicut corporis mei vitam de matris lacte fovistis, ita animam de lacte Ecclesie foveatis.

Epistola Odonis ad eundem Fulconem.

FULCONI Bono glorioissimo consuli Andegavorum, frater Odo humilis abbas. Cluniacensis salutem, D gratiam et benedictionem.

Cum in sublimi humilitate et in magnis et multis negotiis occupato, virtutis studium reperiatur, vere, fateor, illius opus est, qui potest de lapidibus suscitare filios Abram: (Matth. iii, 9). Patet, credo, eur ista premiserim. Ecce enim mundus in ligno totus positus est (*I. Joan.* v, 19): nec tamen sibi vindicat generosissimum principem Fulconem Bonum, a quo tamen in parte non minima vindicatur Fulco Bonus, utpote comes præpotens negotia tractat sæcularia: sed hoc, ut perpendo, specie tenus, in divinis vero medullitus occupatur. Placet etiam in his iumorari, et Boni Fulonis bonitatem exprimere: sed parco lauibus

A ne adulari videar, et pareo iussa ne ingratus existam. Hoc saltem unum me dixisse licet, rarum fere nullum reperi, quem ita virtutis æmulatione sæculo subripiat, ut mancipet honestati. Sed jam ad imperata respondeo. Siccine, comes gloriosissime, neminem reperiebas, quem de virtute consuleres, et præcipue de viro virtutis Martino, nisi tuum collectaneum Odonem? Puto deerant præclaræ Francorum ingenia, qui sublimem materiam sublimiæquiparent eloquentia? Sed, ut sentio, quod paceta tua dixerim, privatus amor claudit oculum mentis: plusque tibi placet amici rusticitas, quam ceterorum phalerata urbanitas. Sed esto, ubi paream: aggrediar, quod hortaris. Verumtamen quis fidelius tenorem historie, quam descripsi postulas, scire potuit, quam tui ipse cuius Ingelgerius videlicet doctor et princeps in eadem profectione existit? Si igitur excusare licet, si quid tibi negare nostri esset propositi, merito tibi respondere debuerim: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; maiores tuos, et dicent tibi* (*Deut. xxxii, 7*). Sed quia, ut verum fatear, me ipsum tibi debeo, etiam ultra vires parere tibi non differam. Et si enim in est ignorantia quam arguat præsumptio, vera tomen dilectio non horrescit. Parabo itaque non eloquens eruditio, sed ut amico amicissimus. Plus verax, quam eloquens, iuveniri conabor. Neque enim nostra patitur professio pompatici [*haec desunt in Impress.*] [sermonis affectare gloriolas, studium est esse potius, quam videri. Verum quia] nonnullis mos est scripta allorum ad unguem clinare, cum ipsis lippientibus oculis, si quæ forte edisherint, vix respectent: rogo ut privata lectio contentus, et quæ privatim dictavimus privatis, et ipse legas, ne si forte in manus alienorum ipse venero, discepar ab eis, quos non vera, sed vanæ delectant

In tractatum de reversione beati Martini a Burgundia præfatio.

Quoties ergo cuiuslibet potentis muneribus vel beneficiis prævenimus [*preminimur*], persolvenda vicis ei obnoxii tenemur. Ea propter prædecessores nostrí domino Turonensi Martino, qui fuit vir potens, in opere et sermone, qui etiam tempore necessitatibus Turonum [*Turonim*] suam de-manu potenter poterit eripuit, obligatores facti sunt. Inde etiam erectionis sua perpetuum memoriale statuentes, annuam in honore ereptoris sui celebritatem iv Idus Maii celebriter celebrant, et erectionis [*ad. exceptionis*] sua memoriam recolunt, et vota sua liberatori suo solemniter persolvunt. Solemnitas autem ista, non translatio seu ordinatio, non transitus, non exceptione diciatur, sed subventio ab iis quibus rei gestæ veritas melius innotuit, nominatur. Necessitatibus vero superabundantes angustias, et urbis obsessæ calamitates et miserias dicemus [*In impr. necessitates autem, angustias, aut calamitates urbis obsessæ et miserias disces*], et erectionis inodum, et fugam etiam, qua fugere Rollonem voluit ille, qui Hastingsum [*Hastington*] fugavit. Mansionem etiam, qua in Anti-

siōdoro mansit; regeōnem etiam, et exceptionem, A quā a suis, Turonensibus videlicet, honorifice est suscep̄tus, et in loco, ubi nunc adoratur, Deo annuente est collocatus, loco suo et ordine, prout Dominus dederit, stylo qualicunque prosequemur.

INCIPIT TEXTUS NARRATIONIS IN REVERSIONE
B. MARTINI TURONENSIS A BURGUNDIA.

Igitur quoniam Danorum tellus sibi insufficiens (186) est, moris est apud illos, ut per singula lustra (187) mul-

(186) *Danorum tellus sibi insufficiens.* Quia horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidem ipsis satis constat. *Danus* enim ille *Gigas Hombli filius*, ex antiquitatis schola jam pridem ab ipsis veritate rejectus est. Andreas Velleius a *Dahis* Seythiae populo repetit, Ethelwerdus a *Donia* urbe, Cambdenus a *Bausinibus* sive *Dancionibus*, quos in *Scandia* *Ptolemaeus* statuit: ac tandem *Willemus Gemeticensis* a *Danao Gothorum rege*. Quidquid sit, ut constat ante *Justiniani tempora*, qui vixit an. 560, eorum nomen orbi non innotuisse: sic verum est, historicos qui subsecuti sunt, eosdem postea cum *Nordmannis* sepe confusisse. *Nordmanni* enim nulli alii quam *viri septentrionales*, ex *Norwegorum* scilicet, *Suecum*, et *Danorum* fortissimis commissi, sicut habet *Heimoldus*: vel etiam, ut credit *Gemeticensis*, ex *Gothis*. *Hujus verba sunt hæc*: « *Dani Normanni dicuntur, quia lingua eorum Boreas North vocatur, homo vero man.* » Inde *Northmanni*, id est, homines *Boreales* per denominationem nuncupantur. Sed originem tamen a *Gothis* noscuntur ducere *Dani*. Unde et *Asso lib.* II *Historia sancti Berchorii abbatis*, quam *vir et doctus et pius Nicolaus Camusatius* in *Promptuario Tricassinarum Antiquitatum* edidit: « *Erumptibus, inquit, ab occidiis partibus Wisigothis, qui et Normanni.* »

(187) *Moris est apud illos ut per singula lustra.* Morem hunc Danorum optime describit *Duko de Quintipio*, vetustus auctor, quem e *J. Stowei* studiosi *Londiniensis* urbis antiquarii bibliotheca citat *Cambdenus*, hoc modo, « *Dani e Scapza, id est Scandio, velut examen apum et canistro, et gladius et vagina, diversitate multimoda, consuetudine barbarica prosiluerunt; cum petulant luxu exardescentes soboles innumeritas generavissent. Qui postquam adoleverunt, de rerum possessionibus contra patres, avosque, aut sapienter inter se ferociter objurgati, exuberantes, et terram quam incolunt habitate non sufficienes; collecta sorte multitudine pubescentium, veterrimo ritu in externa regna extruduntur nationum, ut adquirant sibi praelando regna, quibus vivere possint. Carterum in expletione suarum expulsionum atque exercituum sacrificabant olim venerantes Thur (a), dominum suum, cui non aliquid pecudum atque pecorum, sed sanguinem mactabant hominum: holocaustum omnium putantes pretiosissimum, eo quod sacrileto sortilegio predestinata, juga boum una vice dirimir icebantur in capite, collisoque unicuique singulari ictu sorte electo cerebro, sternebatur in tellurem, perquirebaturque leviorum fibra cordis, scilicet vena, cuius exhausto sanguine, ex more, sua, suorum capita linentes, libravit celeriter navium carbas ventis, deosque tali negotio putantes placare, velociter navium insurgunt remis.* » Describit et *Gemeticensis lib. I de Ducibus Normannis*, cap. 4: « *Qui tantis, inquit de Danis loquens, post hoc adoleverunt incrementis, ut dum replete essent hominibus insulae, quamplures sancta a rebus lege cogarentur de propriis sedibus migrare. Que gens idcirco sic multiplicabatur, quoniam nimio dedita luxui, mulieribus jungebatur multis. Nam pater adultos filios cunctos a se pellebat, præter*

(a) Id est Jove, unde et adhuc *Jovis dies apud Anglos Thursday* dicitur.

*titudo non minima, dictante sortis eventu a terra sua exsulet, et in alienis terris mansionem sibi quoquomodo ad propria non reversura, vindicet. Urgente igitur duce sortis inclemencia, *Hastinus* cum innumera armatorum manu a finibus suis exsulans (188), *Gallias* ingreditur, civitates obsidet (189), moenia subvertit, turres terra coequat, oppida, rura, vicos, ferro, flamma, fame depopulat. Contigit autem ut *Gallicæ superioris* partibus incensis, *Turonum* (190), simili eam exterminio [al. incendio] consumpturus, unum quem hæredem sui juris relinquebat. » Sed luculentius adhuc cap. 5, sicut patebit in sequenti nota.*

(188) *Hastinus cum armatorum manu exsulans.* *Hastinus* hic a quibusdam *Hastinus*, ab *Assone lib. II Histor. sancti Berchorii Astingus*, ab *Anonymous Majoris Monasterii monacho Hasterinus*, et ab auctore *Histor. rer. Ambaz.* *Havasten* dictus, pedagogus fuit *Bier Lothroci* *Danorum regis filii*, si *Gemeticensi* creditur, qui et ejus expeditionem sic enarrat cap. 5, lib. I: « *Quæ denique lex per multorum tempora regum inconclusa mansit, quadusque Lothroci rex patri in regno successit. Is etiam rex patrum legibus excitus, cum ingenti juvenum agmine sorte cogente filium nomine *Bier* coste ferrea a suo abdicat regno, cum ejus pedagogo *Hastingo* per omnia fraudulentissimo, ut peregrina regna petens exteras sibi armis acquiret sedes.* » Et paulo post: « *Hastinus vero a patria cum suo adolescenti exsul proscriptus, missa legatione milites de finitimis provinciis animo leves, bellique cupidos ad hanc expeditionem invitans, innumerabilem pugnantium tyronum congregavit exercitum. Quid plura? Fabricantur naves, innovantur scuta, resarcuntur thoraces, poliuntur loricae et galeæ, acciuntur enses et lanceæ, omnique telorum apparatu accurate munitur exercitus.* » Inde vero statuo die pelago impelluntur naves, ad eas prosperè festinant milites, elevantur vexilla, librant ventis carbasa, vehuntur lupi pernices ad la-
C
cerandas Dominicæ oves, deo suo *Thur* humanum sanguinem libantes. »

(189) *Gallias ingreditur, civitates obsidet.* *Hujus Danorum* sive *Normannorum* ingressus ac infestationis meminerunt multi veteranū, sed de tempore quo contigit, non satis inter se convenient; nec etiam ipse *sancius Odo* seu quis alius sibi bene constare videatur. Quare quod *Claudius Falcatus* in hac discordia concordanda præstare nullo labore potuit, ego multo minus tentare præsumam. Exhibeo tantum quæ *Trajectensis* quidam episcopus de hujusmodi *Danorum* vastatione scriptis his verbis: « *Dani Suenique*, quos *Theotisci* lingua sua *Northman*, id est, *Aquilonales homines appellant, subinde Galliarum provincias usque adeo depopulati sunt, ut ubi quondam agri opulentissimi, urbesque speciosissime fuerant, nunc bestiarum atque avium vasta sint habitacula. Et ubi quondam paradisorum pulchre vernantium seges voluptuosa pollebat, nunc e contrario :* »

Carduus et spinis surgi palurus acutis.

*Hoc si quidem depredatio supradictæ gentis effecrat, quæ ipso, ut ferunt, anno, quo reges IV uno geniti patre inter se cum suis exercitibus dimicantes..... campos multo sanguine Christianorum fedaverunt, piratica classi *Sequane* fluminis alveo invecta est. Post illum diem quantas Gallorum strages fecerunt, quantas urbes, regionesque incendio concremaverunt, horrendum est scribere, miserum enarrare. »*

(190) *Turonum.* Sic appellat *Goffridus Vindociensis ep. 12, lib. I:* « *Cum apud Turonum noſatus esset a furibus.* » *Annales incerti auctoris*, « *Turonum Gallicæ civitatem prædantur;* » et *Frodoardus*,

descen deret. Ambazio itaque, et universis, quæ inter Lig erim et Karum continebantur, in favillam redactis (191), Turonum obsidet. Portis igitur custodias admovet (192), et ne quis tuto exeat, magno

Rev eritur Turonum Rodulphus. Dicitur et *Turonis* singulari numero, sicut *Aurelianis*, *Blesis*, *Pictavis*, *Genomannis*. Joannes Majoris Monasterii no[n]achus : « Quanti vero Turonis sit, et quæ vel quæ alia ejus bona. » Et *Gesta consulum Andegavensium* : « Confidens in auxilio Odonis Campaniensis qui Turonim, Blesim, Carnotum, Briam, Campaniam possidebat. » Item *Turonum* apud Gerbertum, epistola 61, his verbis : « Frater vester Godefridus atque Rainherius, Gobthero meo, quem Turonium miseram, dixerunt. » Imo et *Turo* sicut in Historia consul. Andeg. : Contigit quodam tempore regem Francia apud Turonem civitatem afflore. » *Turoni* quoque plurimum numero. Vita Caroli Magni, « Turonos ad sanctum Martinum orationis causa perrexit. » Et Hebernus abbas Majoris Monasterii, « Contigit Turonis Adalaudum confectum senio viam universe carnis intrare. » Ac tandem *Turones*, ut in Philip- pida Guill. Britinis :

Deinde iter accelerat Turones festinos in urbem.

Sed hoc ultimum usitatis est etiam apud antiquos, ut pluribus exemplis indigetur.

(191) Ambazio itaque, et universis quæ inter Lig erim et Carum in favillam redactis. Hujus Ambazii direptionis per Normannos factæ meminerunt *Gesta consulum Andegav.* hoc modo : « Ambazium villa tantummodo, et in colie habens ruinas castelli antiqui olim a versutis Normannis deleti. » Meminit et vetus Historia dominorum Ambaziensium, sed verbis prolixioribus, et quæ locum Odonis inculenter illustrant : « Sic super ripas Ligeris, inquit, omnia vastantes Ambazio pervenerunt. Quod oppidum cum paucis defensoribus repertum eio capientes, totum succederunt, pontemque Ligeris diruerunt. Ecclesiæ, unam quæ erat ultra Ligerim in introitu pontis, et aliam in loco qui Luat dicitur, sitam omnino destruxerunt. Qui in planite prope Ambaziolum hospitati, locum qui Nigrum dicitur, multo sanguine in centum captivorum sedaverunt. Quod etate Ludovici Balbi cognomento Nihil fecit actum est. Quod stultitia Ambaziensium contigit, qui cum viciniis populis, obviana Normannis processerant, putantes eis nocere. Quia Normannis alia via incenditibus decepti castrum proprium amiserunt. »

(192) *Turonum* obsidet, portis custodias admovet. Eadem Ambaziensium dominorum Historia vetus, et hanc Turonicae civitatis obsidionem et obsidientium paganorum fugam per S. Martini preces optimo describit his verbis : « Vastatis itaque agris inter Carum et Ligerim, destructo etiam lapideo ponte Blirei, cum ultra non reperirent quod diripere posset, collectis armatorum copiis ad urbem Turonicam iter dirigunt. Omnia vero quæ in suburbio civitatis inventire potuerunt, facta prius miserabilis hominum caede demoliti sunt. Porro Turonici trepidare, concurrere, portas obserare, turribus se inscruere, propugnacula armorum apparatu munire non cessant. Hostes portas urbis multo turbine quassantes toto nisu ingressum verbis sibi pollicebantur. Tunc clerici qui ibi aderant, juncto sibi totius civitatis agmine, rapido cursu ad ecclesiam convolantes clamabant : Sancte Dei Martine, quare tam graviter obdormivisti? Ostende, quæsumus, pietatem, succurre, fer opem miseriis : aliquin et nos peribimus, et civitas nostra redigetur in solitudinem. Qui ex sepulcro beati viri raptæ cistellæ, in qua saeratissime Martini reliquie servabantur, et cuneus ille, quem clerici ob pericula submovenda reliquerant, portæ urbis jam multo hostium turbine quassata intulerunt. Tunc vero oppidanæ, qui paulo ante metu propinquæ mortis exterriti fuerant, mox pre-

studiisque conamini, prouideat. Aggeres etiam struit, aspera complanat, et quidquid urbi capienda commodum esset, ordinat. Alieni infortunii rumor delatus [obsessis] conceptæ formidinis Tomitem sentia tante opitulationis animati, corporis et animi vires resumperunt. Danis et contrario stupor vehemens incusus est, post stuporem formido, et mentis alienatio obrepit : deinde fugam conati, videres, cum alter impediret ab altero, ac super glaciem occurrerent, præcipites labi. Igitur oppidanæ Christum sibi per Martini preces propitios sentientes, eruptione facta persecuti sunt inimicos, ex quibus fere mille interfecerunt. Sieque glorificantes Dei misericordiam, qui eis inopinatam victoriam palmarum dederat, reliquias beati Martini in locum suum restituerunt. Sed et episcopus Trajactensis hanc memorabilem obsidionem ac fugam narrat : ejusque narratio, si quis forte desiderat, haec est : « Cum igitur iam sexaginta aut eo amplius annos memorata Danorum classis, nunc Ligeris, nunc Sequanæ, nunc utriusque fluminis navigio ripas opplesset, tandem nostris diebus quanti beatissimus Martinus meriti esset, expertum est. Nam dum quadam vice vastatis [vastatis] inter illos duos fluvios agris, ultra non reperiret quod in vicinis locis diripere possent, collectis simul armorum copiis, queque procul prædaturi posita, primo in partes Turonicas iter dirigentes, omnia quæ in suburbio civitatis inventire potuerunt, facta prius miserabilis hostium caede demoliti sunt. Porro autem Turonici hoc audientes, trepidare, concurrere, quisque alteri adventum hostium mutari ceperunt. Tunc quod facto operat, portas obserare, turribus se inserere, propugnacula cutis aliquo armorum apparatu munire non cessant. Sed cum pauci admodum essent, certentes Danorum multitudinem facto impetu ad murum usque proruere, totoque nisu urbis polliceri sibi ingressum, jam semetipsos desperantes extremo consilio, non in viribus humanis, sed potius Dei auxilio et sancti Martini interventu, salutem diffinierunt esse querendam. Paucis itaque armatis, qui tamen pro spretis animis morti se opposuerant, per propugnacula repugnantibus clerici qui inibi aderant, juncti sibi totius debilitatis agmine rapido cursu ad ecclesiam convolantes sepulcrum defensoris sui undique circumsteterunt, pavore nimio simul et dolore percussi. Ubi tunc inter genentes senes, inter plorantes pueros, inter lamentantes feminas sic conclamabatur : Sancte Dei Martine, quare tam graviter obdormivisti? Cur ad pressuram nostram tibi evigilare non placet? En tradendi sumus paganis; en captivi abducendi, si quis tamen gladiorum ictus evaserit. Et tu hec omnia te nosse dissimulas. Ostende, quæsumus, pietatem; succurre, fer opem miseriis. Et qui multa quandam pro alienis signa fecisti, saltem unum fac modo protinus, ut liberes nos. Alioquin et nos paribus [peribimus], et civitas tua redigetur in solitudinem. His ita flebiliter, raptam protinus ex sepulcro cistellam, in qua sacratissimi Martini reliquie servabantur, cum luctu et lacrimis, ipsis, ut credo, angelis ad compassionem compulsi, portæ urbis jam multo hostium turbine quassata intulerunt. Tunc vero oppidanæ palmas quidem ad sidera, mentes ad divinam clementiam subrigentes, qui paulo ante metu propinquæ mortis exterriti fuerant, mox præ-

subministrat. Muros tamen reparant, et turriam propugnacula [al. et turrim, et propugnacula] resarcunt, et sagittarum grandine praemissa vario subjungunt assultus. Jam muri crebro quatuntur ariete, et machinarum ictibus cedentes, ruinam sui minantur. Obsessi viribus fissidentes, spei penitus solatio destitutus. Tandem vero, divina inspirante gratia, in se reversi, beati patroni sui Martini corpus pie rapiunt, et ad locum, quo bellum violentior impetus erat, deferentes, mortuum pro vivis propagnatorem opponunt. O admirabilem per omnia virum! qui dum adivveret signipotens appellatus fulgorem virtutum astris intulit, defunctus etiam bellicosus triumphator hostium cuneos sola sui presentia confecit. Vere mirabilis Deus in sanctis suis. Sancti siquidem patrocinante suffragio et obsessis securitas et confidentia redditur, et obsessoribus formido et pavor non modicus immittitur.

II. Fugient igitur [ergo] Dani, fugientes Turonici persecuntur: fugientium pars gladio cadit, pars capta reducitur, et pars fuge subsidio elapsa est, et usque ad sextum lapidem ab urbe persecuti sunt Danos, triumphatoris sui corpus cum hymnis deferentes et gloriis, per quem sibi triumphus cessit et Victoria. Unde et in ejusdem belli triumphali memoria, in ipso loco, quo sancti subsistit corpus, in honore ipsius fabricata est ecclesia, quae propter belli eventum, sancti Martini Belli sortita est vocabulum. In eo autem urbis loco, quo corpus ejus subiles labi, indumque prebere spectantibus: palam dantes intelligi quantas cuniculus ille quem clerici ob pericula submovenda convixerant, importasset armillas. Igitur oppidanii Christiani sibi per preces Martini propitium sentientes eruptione facta persecuti sunt inimicos. Quorum passim per agros palantes, et per lucos male latitantes fere ad nongentos interfecerunt: detractisque manibus [manubiosis] velociter in urbem regressi sunt, magna voce laudantes et glorificantes Dei misericordiam, qui eis inopinatam victorie dederat palman. Porro corpus beati Martini confessum restituerunt in locum suum, summas ipsi gratias agentes, quod eos praestantissima sua interventione sati solemniter adjuvarat, prstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

(193) *In quibus ferrebat aulam fuisse Valentianiani.* Joannes Parisiensis in Memoriali historiarum: «Virtute sancti Martini, inquit, statim Dani territi fugerunt, quos Turonici persecuti sunt usque ad sextum lapidem, ubi ob memoriam ejus in loco ubi corpus sanctum substituit, in honore sancti Martini ecclesia fabricata est. Ibi autem erant antiquarum maceriarum ruinae, ubi dicebatur aulam fuisse quandam Valentianum imperatoris, in qua sedens non est dignatus assurgere sancto Martino.»

(194) *Subventionis hujus festum.* Sancti Martini solemnitates plures, inter quas et subventio haec, et reversio corporis ejus a Burgundia, sicut notat anonymus Majoris Monasterii monachus in tabulis episcoporum Turon. his verbis: «Solemnitatis ipsius basilice, tripli pollet virtute, id est, dedicatione templi, translatione corporis sacri, vel ordinatione episcopatus ipsum sancti. Hanc enim iv Novem Julii observabis. Depositio acm vero ejus iv Idus Novembris esse cognoscas. Reversionem vero ejus a Burgundia Idus Decembris. Subventionem vero ejus, qua suos Turonos videlicet ex manu Hasterini liberavit, iv Idus Maii.»

A pra murum pernoctans victory primordia initavit, erant ruine maceriarum antiquarum, in quibus ferebant aulam fuisse Valentianiani (193), in qua sedens nequaquam assurgere est dignatus beato Martino antistiti, donec regiam sellam ignis operaret, ipsumque regem ea parte corporis, qua sedebat, affaret incendium, soloque suo superbis excutetur, et Martino inimicis assureret. Ibi archiepiscopus cum populo devote ecclesiam, quae sancti Martini in Basilica dicitur in honore itidem ipsius sancti instauravit. Ea propter igitur synodo celebrata, [auctoritate (abest in impr.)] archiepiscopi, et episcoporum, qui convenerant, statutum est, ut singulis annis deinceps per universam diocesis Subventionis hujus festum (194) iv Idus Maii solemniter B celebretur, que nullo alio nomine rectius, quam Subventio, censemur.

III. Elapsis post Bastini [Hastinge] incendia tribus lustris, successit ejusdem genus [gentis], et simili sorte a finibus suis exsulans, Rollo vir armis strenuus (195), sed circa Christianæ professionis homines inhumanus: pedum multitudine, equestri [equestris] ordinis copia, milite multiplice stipatus. Ille, Flandrensis, Normannis et Britonibus in marcio congressu seper numero confectis, civitates eorum et oppida, necnon et ecclesias in favillam redigens non minimas hominum strages dedit. Cenomanis postmodum obsessa (196), exercitus sui procurato-

C (195) *Rollo vir armis strenuus.* Sic nuncupatur et apud Gemeticensem initio lib. ii de Dacibus Normannis, estque princeps ille Normannorum, qui dicepit per Gallias urbibus, et ecclesiis incensis demum juxta Sequane ostium consedi, regionem a suorum nomine Normanniam denominavit, quae prius Neustria dicebatur, et Carolum simplicem Francorum regem eo adegit, ut se Christianum effectum ducem declararet, filiam in matrimonio collocaret, et in dotem ac beneficium Normanniam ipsam confirmaret: quanquam et ipse postea regi fidelitatem per osculum pedis promittere renuit. Historia rerum Ambaziensium: «Rollone, inquit, effecto Christiano Carolus Stultus dedit ei Normanniam cum filia sua Gilla, qui pedem Caroli Stulti noluit osculari, nisi ad os suum levaret.» Et Chronicum Andegavense: «Carolus Stultus dedit Normanniam Rolloni cum filia sua Gilla. Hic non est dignatus pedem Caroli osculari. Cumque comites illum admonerent ut pedem regis in acceptione tanti beneficij oscularetur, lingua anglica respondit: Ne se Bigod, quod interpretatur: Non per Deum. Rex vero et sui illum deridentes, et sermonem ejus corrupte referentes, illum vocaverunt Bigod, unde Normanni adhuc vocantur Bigodi.» Quibus addi potest et quod auct scriptor Gestorum consulium Andegavensium, his verbis: «Baptizato Normannorum duce Rollone, cum omnibus suis, concessa erat eis a rege Francorum, et duce Hugone, pactis pensionibus de servitio Francis reddendo, et pace tenenda, terra illa quam ex illo tempore usque modo tenent. Nam Rollo Christianus catholicus effectus, Gillam filiam Caroli Stulti duxit uxorem, et deinceps terram sibi datam Normanniam vocari precepit.»

(196) *Cenomanis postmodum.* Sic infra Cenomanis capta, Flodoardus, Hugoni filio Roberti Cenomanis dedit. Et Abo sub finem lib. i Obsid. Paris.

Nec satius quidquid sortiti apud hi Cenomanos. Usurpatur tamen et singulari numero, quemadmo-

res Turonum usque transmisit, ut, urbe pessundata, auri et argenti effluentem [affluentem] copiam, et cetera ejus bona diriperent, et illius incolas vinculatos [vinculantes] secum adducentes captivarent. Dei autem providente clementia, tanta Kari et Ligeris excrevit inundantia [inundatio], ut sui unione peccatus unum efficerent, et a civitatis accessu non minima sui altitudine cuneos hostiles arcerent. Verum Majus Monasterium (197), quod non longe a Turonis erat, funditus eversum (198), centum viginti monachos, bis binos minus, ibidem gladio percosserunt, prater abbatem et viginti alias quatuor, qui cavernis latitantes evaserunt; abbatem tamen a latebris extractum tormentis et cruciatibus ab eo exigunt, ut thesauros ecclesiae prodat et monachos, qui in cavernis latebras sovebant, in medium ducat. Vir autem Domini abbas Hebernus (199), licet varia et multiplici tormentorum violentia arceretur, nec thesauros declaravit, nec filios in latebris latitantes revelavit; qui adhuc reservati sunt, ut patroni sui corpus et inter alienos prosequerentur. Ita quidem contigit; sed ipse potius co-

dum Turonis, Pictavis, et similes. Item Frodoardus, Cinomannus et Baiocae pacto pacis eis concesserunt. Est enim Cinomannus ea ipsa civitas quam Goffridus Vindocinensis epist. 16, lib. iii, Cenomanum, et Hugo de Cleriis in commentario de Majorato et Senescalia Francie, modo Cenomannicam nominant.

(197) *Majus Monasterium.* A sancto Martino tertio Turonorum episcopo constructum, ut docet Severus Sulpitius, qui et ipsum locum eleganter describit in historia Vitæ hujus gloriæ presulii: « Aliquandiu, inquit, adhaerente ad ecclesiam cellulæ usus est: deinde cum frequentantum inquietudinem ferre non posset, duobus fere extra civitatem millibus monasterium statuit. Qui locus tam secretus et remotus erat, ut eremii solitudinem non desideraret. Ex uno enī latere precisa montis excelsa rupe ambiebatur, reliquo planius. Liger fluvius reducto paululum sūmū clauserat: una tantum, eademque areta admodum via adiri poteras. » Unde vero nuncupatum sit Majus Monasterium, et qualiter monastice professionis merito principatum olim obtinuerit, ac specimen omnium monachorum ordinis et dignitati contulerit, aperit anonymus ipsius monasterii monachus his verbis: « Nomen quod dicitur Majus Monasterium ab eo Martino, teste Turonensi Gregorio, huic loco novum fuisse impositum. Siquidem cum Majoris Monasteri multa sint majora, queritur qua ratione tam excellens nominis privilegium vindicaverit. Cui questioni tripartita occurrit solutio. Notum siquidem est, et satis celebre innotuit, quod beatissimum archipresul Turonum Martinus, tria condidit monasteria, primum Mediolanis, secundum Pictavis, tertium vero a Turonis milliarior, quod respectu et comparatione duorum re et nomine Majus monasterium appellavit. Est et alia ratio quare vocabulum tale sortitum sit, sicut Sulpitii Severi, qui jam dicti archiepiscopi vitam et actus luculentum sermone describit, lide et veritatis plena docet assertio, idem beatus archipresul tumultuantis vitæ mordaces curas declinans, in hac secretiora loca tanquam in portum quietis secesserat. Ejus autem sanctæ clientele octoginta aulkerebant viri, qui nobilis instar magistri, in fame et siti, in cinere et cilicio sese dannantes, mundum sibi, et se mundo crucifixerant. Hi omnes sigillatum in singulis mansionibus tanquam in monasteriolum per totam hebolomadam orationibus et jejuniis vacantes, die tantum Dominica ad grande monaste-

A mitibus exsilio sui mercedem restituit. Nemo enim illorum residuus fuit, quem Martinus Ecclesie non proferret [preferret] regimini, sublimaret dignitate. Recedentibus Danis, postquam civibus, tumore fluviiali represso, libera recurrendi [discurrendi] redditæ est facultas; auditum Majoris Monasterii infortunium et eversio, necnon et abbatis cruciatus et penæ, et monachorum pretiosa mors et passio; universorum, et maxime sancti Martini canoniconrum, gaudia obumbrans [obnubilans], lacrymosa subministravit suspiria, doloris immodi ciopiosam materialm propinavit.

IV. Mestitia igitur et mortoris pallio amicti, vultu lugubri assumpto, et ornato, sicut moris est compatiens, dolere cum dolentibus, gaudere cum gaudientibus [flere cum flentibus], dolentes et flentes ad memoratum accedunt locum, et doloris intrinseci tumore singultuoso perstallantes foris: lacrymis [perstallantibus foris lacrymis] aliquantis per immunitus, viginti quatuor monachos, qui in cavernarum latebris morabantur, extrahunt, et abbatem una cum ipsis cum debito honore et reverentia ad

rium, enīj lateri perfosso ducis et doctoris eorum lectos et mansio inherebat, conveniebant. Harum igitur mansionum relativa comparationis respectu monasterium illud, quo, ut dictum est, convenire consueverat, Majus Monasterium non immergit appellavit. Propositæ residuum questionis modo tertio taliter enucleatur. Cum Cisalpina Ecclesia multis et mirificis floraret monasteriis, solius Martini monasterium inter universa ordinis precipue et sanctæ religionis spicem preferebat. Quæ enim esset Ecclesia aut monasterium, ut ait Sulpitius, que non de Martini monasterio cuperet sacerdos? Sanctitatis ejus merito et excellentia præ ceteris virtutibus majoratum tenens, Majus monasterium, quadam meritorum prerogativa meruit appellari. Duce igitur et preambulo archipresule Martino Majus illud monasterium extendit usque ad mare religionis sue palmitæ, et usque ad extremum terræ sanctitatis sue propagine dilatavit. »

(198) *Funditus eversum.* Meminit et idem Majoris Monasterii monachus hujus eversionis. « In prefato, inquit, monasterio, et abbatus vicaria ex more successio, et vehemens religionis in dies augmentatio usque ad Hastingi et Rollonis tempora perseveravit. Quorum inanis ferocitas, Galliarum urbes et ecclesiæ depopulans, monasterium illud funditus evertens, et habitatore et religione inhabile et inhabitabile reddidit. » Et paulo post: « Venit Hastings in Turoniam, et omnia suburbana, una cum Majori monasterio destructis, et in favillam redactis, Turonum obedit. »

D (199) *Vir autem Domini abbas Hebernus.* Genuinus et verum nomen hujus abbatis, non Herbertus, Hibernus, Herbenus, Erbinus, aut Urbinus, sicut corruptione vocatur in editis Majoris monasterii tabulis. Fuit autem ex abbate Majoris monasterii factus archiepiscopus Turonensis, vel ipso teste libro miraculorum beati Martini post ejus revercionem a Burgundia. Sic enim ait in ejus prefatione: « Contigit eodem mense, dum esset consul Ingelgerius, Turonis Adalaudem confectum senio viam universæ carnis intrare. Ingelgerius vero consul auxiliante Deo, et intercedente beato Martino, opitulantibus etiam clericis, necnon et consentientibus civibus Turonicæ civitatis, intronizavit, et in sede episcopali sublimavit Hebernum senem, sanctum beati Martini Majoris monasterii abbatem et ministrum.

suam secum deducunt ecclesiam. In omnibus vero eos procurantes, delegerunt ipsis domum ecclesie valvis inharentem, a qua in ecclesiam reciprocus ingressus et regressus secretior haberetur. Sex vero mensibus emensis, comperto canonici quod Rollo, Cenomannis captia, Turonum [Turonium] captum ire disponeret, communicato cum civilibus [concivibus] suis consilio, pretiosam margaritam, et singularem thesaurem, sanctissimi videlicet corpus Martini Aurelianis usque transmittunt (200). Hujus latores et custodes extiterunt, Hebernum Majoris Monasterii abbas stepidetus cum viginti quatuor monachis, et duodecim canonici, qui Deo et Christi confessori Martino [die ac nocte] deservirent: comitatui eorum indeserenter [indesinenter] adhaerentibus duodecim Castri Novi burgensibus (201), qui sanctis deservitoribus pie deservientes, eis necessaria pro-viderent. Fama vero postmodum decurrentis [percurrentis] relatu edicti, quod Dani ad Gallie superi ora processissent, cum thesauro suo ad sanctum transmeant Benedictum. Paucis vero elapsis diebus fama pervaigili rursum praeunianti, quod jam Rollo Aurelianis advenisset, sanctarum bajuli reliquiarum Chableiam [antea Clabeiam, sed corrupte] veniunt.

V. Tempore autem permodico ibidem commorati, metu convalescente iterum, cum thesauro illo incomparabili Antissiodorum (202) usque perveniunt. Episcopus vero fama perambula [præambula] premonitus, et tota civitas, obviam ruunt, et tantum hospitem cum honore non indebito deducunt, et in ecclesia beati Germani, secus ejusdem praesulium feretrum, Martini non imparis corpus reponunt. Per merita igitur beati Martini, virtutes ibidem et miracula innumera flunt. Cæci quidem visum, claudi gressum, febricitantes sanitatem, aridi sospitatem, leprosi mundationem, paralytic memororum reintegrationem recipiunt. Fama vero que clam nihil agere consuevit, per universas regiones sanitatum gratiam divulgante, tanta illuc in dies infirmantium multitudo confluens, ut ex numeri innumera æsti-

(200) Sancti corpus Martini Aurelianis usque transmittunt. Eadem refert et jam citatus Majoris Monasterii monachus.

(201) Cum duodecim Castri - Novi Burgensibus. « Plurimum, inquit idem monachus, jam dictæ civitati conferit Castri Novi contigua affinitas, cujus viri adeo illustres, ut auri, et argenti, varii, et grisii, diversarum insuper specierum, et totius mundialis glorie copia exuberantes purpurat incessant. » Castellum novum sancti Martini vocatur in Chartulario rerum Vindocinensis, charta 28 his verbis: « Quod si forte, quia, ut dicit, litteras vult discere, in civitate Turone, vel apud castellum novum sancti Martini voluerit habitare, ibi quoque præbebimus ei, et suo homini tres tantum panes. »

(202) Cum thesauro incomparabili Antissiodorum. Historia dominorum Ambazienium: « Mortuo autem Carolo Calvo, Dani, qui in infidelitate remanserant, cum Huasten duece suo Gallias tribus [al. tringita, qui quidam, sexaginta] annis infestantes beati Martini corpus Antissiodoro canonicos transferre compu-

A matione, regio cuiuslibet exercitui assimilata videtur. Et quia civitas tanta insufficiens multitudini universos capere non poterat, per circumiacentes vicos hospitandi gratia diffundebantur. Omnibus [autem] pro voto per merita beati Martini antistitis salus optata reddebat. In familie vero ejusdem episcopi [pontificis] usum universa infirmantium transibat oblatio. Tantus autem oblate pecunia excrevit cumulus, ut numerum [munerum] quantitas excedens Antissiodorensibus clericis invidie fomitem ministret. Unde cupiditatis et invidiae stimulo perurgente, Martini ministros taliter alloquantur. Quoniam tam a nostro, quam a vestro pontifice virtutes et miracula indifferenter fiunt, æquum est ut, si quid utilitatis exinde provenerit, utrinque ministri in commune partiantur [pervenerit, utrisque in commune partiatur]. Quibus evidenti ratione satisfacientes illi, postulantes [postulatæ] jus communionis in hunc modum dissolvant, dicentes: Antequam Martinus noster hic advenerit, vestro hic perordinante [perendinante] Germano, nullorum mentio miraculorum erat. In adventu vero nostri antistitis, plis ejus id obtinentibus meritis, et signorum frequentia evidens exhibetur, et ex impense per eum salutis respectu, hujusmodi nobis beneficia provenient. Ut autem ex animo vestro omnis super hoc dubietatis scrupulus excludatur, leprosus hic, qui præ oculis est, in medio, si placet, praesulum sanandus inferatur. Si vero a Martini latere leprosi latus positum convaluerit, et Germani latere ejusdem latus adjunctum in lepro persisterit, virtus auctori Martino miraculum ascribatur. Si autem e converso, a Martini parte [latere] leprosi pars posita non curatur, et Germano pars inherens sanatur, ad Germani meritum [merita] patescat virtus et miraculum transferatur. Acquiescent utique, et prolata iudicij sententia ab omnibus approbatur.

VI. In argumentum igitur agnoscenda veritatis, in meilio praesulum leprosus ponitur. Decursis [decursa] itaque nocte illa vigiliis et orationibus deest

D lerunt. » Et tabule Majoris Monasterii: « Ipsum sancti Martini monasterium, quod juxta urbem erat, concrematum, monachi et clerici trucidantur, et venerabile corpus sancti antistitis Antissiodorum deferrut. » — Melius Antissiodorum. Sic enim Ammannus Marcellinus lib. xvi: « Percuso rodem itineris Antissiodorum perrenit. Unde et apud Frodoardum Antissiodorensis episcopus, et in Nithardo lib. 1, Antissiodorensis pagus. Dicitur tamen et Altissiodorum, que Ptolemaeo quondam Anticus. uti docet Hericus in Vita sancti Germani, his verbis:

Celtica qua medios exporgit Gallia tractus
Urbem haud incelebrem Galli posuere priores,
Anticus a præscio olim vocata referunt.
Altas posterior pinas, et culmina avitis
Munibus iupositi, duri munimina belli:
Ex augmentatis verso cognomine muris,
Sive sequax usus dicas Antissiodorum,
Seu mutilare velis, et dixeris Altiodorum,
Nomine diverso res est conculcior uia.

Altiodorum pro Altissiodorum, versus causa dixit

in impr.), taudibusque, mane illucenti, convenientibus utrinque partibus, medietas hominis a Martini parte posita, sana et incolumis reperitur. Pars autem altera, occulto Dei iudicio, salvanda [sananda] differtur. Ut autem per miraculum evidentius filii eluceret clarius, atque celsior [sides certior, clariusque eluceret], leprosi iterum pars sananda versus Martinum vertitur. Et mane factio, sub oculis omnium, homo totus ex integrō alteratus in salutem inventur. Sopita igitur est mutualis hęc contentio, et Martini cultoribus ex tunc et deinceps infimantur universa cessit in pace oblatio. O admirabilis [admirandae] urbanitatis Germanum pontificem, qui cum tanti meriti esset, ut mortuos suscitaret, in domo sua hospiti suo tantum detulit honorem, ut in signorum exhibitione eo se videri vellet inferiorem! O signipotens Martini attollenda præconia, qui pontificalis ministerii dignitatem ubiqui in omnibus, licet exsul, observans, et civitatem exsili sui suscepitrem miraculorum gratia illustravit, et suis sequacibus benignum, largum et affluentem se semper exhibuit! Elapsis postmodum quampluribus annis, pace Ecclesie reddita, Rollone fidei restituto, Turonici viri Dominum et patronum suum requirendi gratia Antissiodorum proficiscuntur.

VII. (203) Conveniunt igitur Armarium [Januarium] ejusdem urbis episcopum, ut eis sue licentia permissionis, proprium reducendi pontificem copia tribuatur. Quibus ille tale fertur dedisse responsum.

(203) *Conveniunt igitur Armarium.* Armarius hic, Annarius, sive Abnarius, aut ut quidam codi. habent Janurius, neque in tabulis Autissiodorensis Ecclesie, neque in Chronico Roberti sancti Marianiani monachi, qui præcipue res archiepiscoporum Senensem, et Autissiodorensium episcoporum scriptis, reperitur. Quare non dubium quin corruptum sit nomen, ejusque loco forte reponendus Umbaldus, qui post Wallam Ansegisi Senonensis archiepiscopi fratrem, Autissiodorensem rexit Ecclesiam. Obiit enim circa annum 900, tribus videlicet annis post revercionem corporis sancti Martini, que, sicut adnotat ipse sanctus Odo, contigit anno 887.

(204) *Cum Adalando.* Corruptum et alterum verbum, imo corruptius adhuc quod tabule quedam præferunt, hunc archiepiscopum Adlandum, Adelerandum, Adelardum, Adalardum et Aulandum differenter appellant. Rectum et verum nomine illi sicut Adalaodus, fratremque habuit Raimonem Aurelianensem episcopum, sicut testantur Gesta consulum D Andegav. his verbis: « Turonensium nobiles, atque pontifices Adalaodus et Raimo, ambo germani fratres, et ex Aurelianensi urbe nobiliter nati. »

(205) *Raimone Aurelianensi,* fratre scilicet Adalaudi archiepiscopi, quem et Rennerium quidam nominant.

(206) *Mainoldo Cenomanensi,* qui male *Mannardus* in tabulis apud Demochariem excensis.

(207) *Gastinensis comes Ingelgerius.* Filius scilicet Tertulli, quem (ut legitur in historia Andegav.) : « Carolus Calvus ob merita sua charum habens, uxorem ei cum aliquanto beneficio in Landonensi castro tribuit, nec non etiam cum aliquibus terris tam in pago Gastinensi, quam in locis aliis per Franciam casatum fecit. »

(208) *Hugonis ducis Burgundiae nepos.* Ex Petro-villa filia, sicut eadem consul. Andegav. Historia docet his verbis: « Circa id tempestatis mortuo

A Nolo ecclesiam meam tanto defrauare thesauro, quia episcopus factus eo vestitam [investitam] inveni. Videntes itaque Turonici, se per eundem episcopum nihil proficere, ad regem Francorum, qui tunc temporis erat, meliora sperantes resiliunt: humili prece eum [rogantes ac (voles haec desum in impr.)] obsecrantes interpellant, ut Turoni [Turonis] et Martinum suum restitu jubeat, et urbem pastoris absentia, eo receptione, in gaudium converterat. Ad quos rex ait: Cum utraque civitas regii sit juris, et ab utraque nobis indifferenter servatur, indignum ducimus, ut Antissiodorum, que de thesauri hujus possessione saisita est, prejudicij violentia spoliemus, et Turonum [Turonim] vestram, quea huic usque illius vestituram [investituras] amisit, investiamus. Decedentes [decidentes] itaque Turonici [a spe sua], ad propria frustrali revertuntur. Cogunt igitur concilium cum Adalando [Adlando] (204) Turonensi archiepiscopo, Raimone Aurelianensi (205), et Mainoldo Cenomanensi (206), [et sancto Lupo Andegavensi] et cleri plebisque multitudine coacta, consilium ineunt quid facto opus esset. Eo tempore vir illustris Gastinensis comes Ingelgerius (207), Hugonis ducis Burgundiae nepos (208), Lochiae et Ambaziae dominus (209), strenuus armis, summa potestate et probitate praeditus erat, et Andegavensem consulatum (210) ex regio munere nuper sibi impartitum procurabat. In Antissiodorensi etiam urbe aulam propriam, et

C Tertulli in Francia, filius ejus nomine Ingelgerius, hereditates ipsius possidens remansit, sub Carolo Calvo tamen generatus. Namque Tertullus nobilem duxerat uxorem ducis Burgundiae filiam, nomine Petronillam, que hunc filium prpperit. »

(209) *Lochia et Ambazia Dominus.* Ex parte conjugis Adendis, sive Adelendæ, Adalaudi Turon. archiepiscopi neptis: « Adelerodus [Adalaudus] enim, inquit Chronicum Andegav. et Raymo, ambo fratres germani, Turonensium et Andegavorum pontifices, neptem suam Adendum nomine cum alodiis suis, scilicet Ambazia, Buzenciacum et Castellione ei in conjugium copularunt. » Quod ipsum etiam testatur Historia consulum Andegavensium, his verbis: « Pontifices Adalaodus et Raymo, ambo germani fratres, et ex Aurelianensi urbe nobiliter nati cives, neptem suam Adelandam nomine ei in conjugium copularunt, tradentes ei cum puerla per auctoritatem regis et optimatum patrimonia sua, que eis in Aurelianensi pago et Turonico haereditate legitima proveniebant. Nam alodium agnitionis eorum erat Ambazium villa tunc tantummodo, et in collo habens ruinas castelli antiqui olim a versutis Normannis deleti. » Sed quod de Lochia, sive Lochis, uterque scriptor tacet, historia vetus rerum Ambazium supplere videtur, cum ait: « Rex prudens Carolus cuidam nobili viro de Aurelianensi pago nomine Adelaudo, Lochas castrum, et duas partes Ambaziaci oppidi tribuit. » Si enim Adelaodus nepti sue res omnes, quas in Turonico pago possidebat, dotis nomine contulit, sequitur quod neque Lochas, sive Lochiam, cuius erat dominus, sibi retinuit.

(210) *Andegavense consulatum*, imo et Aurelianensem vicecomitatum, et regiam Turonorum praefecturam. Chronicum Andegavense: « Postea vero Ludovicus filius Caroli Calvi vicecomitatum Aurelianensem, et praefecturam Turopororum, et dimidium Andegavis comitatum ei in easamento dedit. » Et

vineas (211), et prædia [habebat (*abest in impr.*)] suburbana, et possidebat. Cum igitur tantum [in tantum] virum hujus negotii peragendi commoda confluenter, allegationis sue officio fungi ab universis acclamatum est. Cum autem ad eum ob istiusmodi causam nuntios dirigere procurarent [disponerent], per subvenientem Dei, ut credimus gratiam, sancti Martini, ut ei moris est, oraturus intravit ecclesiam. Exiens autem ab ecclesia ab universis cum gaudio suscipitur, et ab omnibus ei honor delitus et reverentia defertur. Cum in medio eorum considesset, tanquam a Spiritu sancto premonitus in hac verba prorupit: *Viri Turonici, viri divitiis afflentes, cum divite ingenii vena callatis, et prudentia et fortitudine pollatis; miror admodum, et vehementer obstupesco, cur gaudium vestrum, lumen patriæ [vestre (*deest in impr.*)] vestrum, inquam, antistitem Martinum tam longo exsilio relegatum, vestra id agente incuria, reducere neglexisti. Cui illi cum lacrymis aiunt: Gratias vobis agimus, et primum Divinitati, quæ tuo id imperavit [*inspiravit*] cordi, ut de talibus nobiscum dissereres, et nobis in desiderio positis, desiderii nostri desideratum commonitorum faceres. Non est, inquit, domine mi, nostræ, ut putas, incuriae; sed regis Franciæ pigra segnitas nos impedivit, et Antissiodorensis antistitis pervicax violentia nobis Martinum nostrum cum multo labore et instantia requirentibus denegavit [*denegat*]. Quoniam igitur obstinatus illius antistitis cor induratum est, et quasi alter Pharaon factus est; non vult dimittere virum Dei, nisi in manu forti. Proinde te, domine, cui nobilitas et strenuitas, et probitas etiam et potestas suppeditant, communis et humili supplicatione [*rogamus et (*absent haec in imp.*)*] obsecramus, ut zelo Dei, et beati Martini amore ducens, huic te conformes allegationi, et ipsum et cum ipso gauium huic luctuosas restitus regioni.*

VIII. Videns igitur vir illustris Ingelerius, universitatis illius post Deum spem in se penitus poni, lacrymas supplicantum miseratus et vota, promittit se injunctum sibi negotium pro viribus executurum. Collecta igitur tam peregrini exercitus quam proprii multitudine non minima, sex fere millibus tam militum quam equitum secum electis, Antissiodorum venit. Continuant interim Turonici ex sui præcepto pontificis unius hebdomadæ jejuniæ, et sumi sibi reddi Martinum Deo supplicant jugi oratione, et historia consulum Andegavensium: « Postea vero ipse rex predictus vicecomitatum Aurelianensis civitatis in casamento dedit, deinde apud Turonos regiam prefecturam assecutus terram illam a Normanniis viriliter defendit. » Itemque paulo post: « Datus est etiam ei et dimidiis comitatus Andegavis civitatis, quia ultra Meduanam in Andegavo alter comes habebatur. »

(211) *Et vineas.* Codex ms. v. c. Pauli Petavii senatoris Paris. addit: *Vini superlatini bujulas;* quod plerique vulgo *vin parselatin* dicunt. Sed cum hec voces absint in editionibus antiquis, et etiam in duabus aliis ms. codd. quibus usus sum, illas ut glossulam potius quam genuinum Odonis textum existimem facile compellor.

A precum instantia. Stupet Antissiodorum [Antissiodorensis] civitas armata milite et insperato se repleri. Diei igitur crastina aurora ilucescente, peregrinus comes impiger, postquam in ecclesia ante dicti archipræsulis Martini corpus cum lacrymis orans, peregrinationis suæ preces et vota persolvit; convenit episcopum super depositi restitutione, dicens: pontificis nomen cum te et honor delectet, cur hujus prænominis [pronominis] etymologia perdita, virtutum pontem non facis, sed subvertis, et gregi tuo factus forma deceptionis et dolii, vestigis [tuis] inhaerentem a sublimi veritatis via dejicis, et in perditionis precipitum ire compellis? Cur necessitatis tempore thesaurum fidei tuae commissum, dilationis [dilectionis] innectens moras, reddere contemnis? Unum ergo tibi ex duobus elige: aut Turonicis suum Martinum, dilationis cessante mora, restituie, aut te nullatenus redditurum responde. Cui episcopus in his verbis stomachatus ita respondit: Non decet peregrinum cum armata manu loca sancta invisiere, nec sanctorum pignora viribus et armis velle sibi vindicare. Hodie tamen cum tuis patienter sustine, et quid super hoc acturus sim, crastina tibi dies declarabit. Communicato interim cum coepiscopis, qui tunc forte aderant, consilio, quis actionis hujus exitus vel finis esse valeat, percutuntur. Cui Slagrius Eduensis (212), una cum Dominolo Tricasensi [Trecensi] (213), ad ipsum sapienter respondit. Non decet episcopum aliena rapere, vel cujuslibet depositum fraude vel violentia velle subripere. Beati si quidem Martini corpus, hostili urgente gladio, a Turonicis hue allatum, et ab eis penes te repositum novimus. Quod ergo a fidelibus fideliter tibi commissum est, tu quandoque [quoque] fidelis restitue, et fidei laesa damna resarcens, exasperato comiti, verbis cum lenibus, et officiis demulcens, postulata concede. Nisi enim sponte, et cito reddideris, ad tui dedecus et ignominiam ablatum protinus tibi [te invito] videbis. Fac igitur de necessitate virtutem, et antequam imminentis extorqueat necessitas, palliata [et] prudens præstet liberalitas. Acquiescit episcopus, et Andegavensi allocutione blanda delinito optatum exponit thesaurum. Adfuit etiam et divina memoria abbas Herbenus [Hebrenus] coram episcopis, et una cum Ingelerio, jam sine sociis. Divina siquidem providentia, et beati Martini oratione assida mediane, jam promoti erant per universæ Burgundie

(212) *Siagrius Eduensis*, antea *Fiagrius* in excusis, et in cod. Pauli Petavii *Nivernensis* pro Eduensi. Sed cum uteque nec in Eduensis nec in Nivernensis tabulis reperiatur, labor est ut de Nivernensi potius agi credam; tunc quia Nivernensis et Autissiodorensis archiepiscopo eidem, nempe Senonesi sunt; tunc quia sanctus Odo Siagrius hunc Autissiodorensis coepiscopum appellat: quod de Eduensi, qui Lugdunensis metropolitani suffraganeus, accipi non potest.

(213) *Domnolo Tricasensi*, nuncupatur et Domnulus a nonnullis, et etiam ab omnibus tam excusis, quam manuscriptis episcoporum Trecensem catalogis abest.

provinciam omnes et singuli in episcopatus ab battiis : scilicet ut qui cum exsultato [qui eo exsultatum] exsules advenerant, ab ipso exsulato, in ipso exsilio solo divitiis et honoribus sublimarentur. Denique ipsis mandavit [mandarat] per veredarios (214) sepefactus abbas Herbenus [Hebernus], ut interessent ducatu, et ad evehendum corpus sepe nominandi [sepe nominati] antistitis : ut quem simplices monachi et exsules a loco proprio in exsilium adduxerant, jam episcopi et abbates constituti ipsum solum exsulem loco proprio restituerent. Quod et factum est. Celebrata igitur propria de S. Martino missa solemniter, Ingelgerius Andegavensis et Abnarius Antissiodorensis assumptum onus illud nobile suis imponentes humeris, repatriandi aggrediantur iter. Deducunt pontifices cum hymnis et laudibus sancti antistitis reliquias, necnon et cleris devotus, et vulgi undequaque decurrentis frequentia. Reversis vero deductoribus illis Martini, exercitus aggressum capit iter, et optato potitur triumpho. Debitum servitii pensum ab abbate et monachis, necnon et clericis Deo in dies devotissime exhibebatur, et missa quotidie celebabantur. In nobili illo exercitu nullus mollis vel effeminatus : nemo ibi feminam, nemo rapinam noverat; sed [unusquisque] ex mercato competenti vivebat.

IX. Postquam igitur diœcesis sue fines attigerat sacratissimi praesulii Martini corpus, mirum in modum et oves morbidae pastoris præsentiam, et pastor recognovit quantum ovibus deberet diligenter. Namvis enim peregrinus inter extraneos miraculorum florisset copia : inter suos tamen, ut pole sibi a Deo commendatos, et copiosior ei fuit sanitatum gratia, et, si dici fas est, propensior benignoventia [benevolentia]. Quicunque ergo qualicunque incommodo ægritudinis laborabant etiam non apportati, etiam non rogantes, dextra levaque per totam provinciam mirifice sanabantur. Quam [qua] vera promissio Salvatoris dicentis : *Opera, inquit, quæ ego facio, qui credit in me, et ipse faciet, et majora horum faciet* (Joan. xiv, 12). In signis enim et sanitibus, qua [quas] ipse Dominus per se dignatus est exhibere, fidem etiam poscentium cooperari voluit, ut crebro Evangelia probant. Unde est illud : *Fides tua te salvum fecit* (Luc. xviii, 42).

(214) *Ipsis mandavit per veredarios.* Antiquus veredariorum sive mutatoriorum equorum usus, quo tempore primum a Ludovico XI, Fr. rex institutos in Francia Philippus Cominæus scribit. Præter Josephum enim, Suetonium et Procopium, qui meminimus illorum, etiam in veteribus Francia scriptoribus nihil frequenter. Historia consul. Andegav. in Fulcone Nerra : « Quo auditio comes ad succursum suorum festinal, fingensque se Landonense castro suo ire, nocte et die equis sepe mutatis equitat. » Et Marcellus lib. i Formul., cap. 11 : « Illustrum virum illum partibus illis legationis causa direximus, ideo jubemus, ut locis convenientibus eisdem a vobis evectio simul, et humanitas ministretur, hoc est veredos, seu paraveredos tantos. » Veredos et paraveredos dixit, quos Odo veredarios : Carolus Magnus in diplomate veteri *mansionaticos et paraveredos* : lib. ii Capit. cap. 16, *paravereda* : Capitula episco-

A Per Martinum vero etiam non potentibus, etiam non accurentibus, et quod majoris clementiae est, etiam non lenientibus subveniebat. Dum enim talia, tantaque virtutum insignia agerentur, que, etsi non viderent [videre], occultare fama non potuit. Ea percurrente duo paralytici, qui in villa cui nomen de Beslera est a præterrebus eleemosynam petentes, vicitabant, dixerunt alter ad alterum : Ecce frater sub molli otio vivimus, nemo nos inquietat, omnes miserentur; solus nobis labor est petere quod optamus. Licet, cum libuerit, somno indulgere, quieti vero jugiter : et, ut breviter dicam, ducimus in bonis dies nostros. Hoc [autem] totum nobis vindicat infirmitas hæc, qua jacemus. Quæ si curata fuerit, quod absit, necessario nobis incumbet labor manuum insolitus : quippe jam mendicare [mendicare quippe] inutile erit. Et ecce audivimus de Martino isto, in cuius diœcesi degimus, quod revertens ab exilio in toto suo episcopatu neminem decumbentem præterit non sanatum. Nunc ergo, frater, acquiesce consilii meis, et dicto citius fugianus Martinum, ab ejus diœcesi exeuntes, ne forte nos sanitatum ejus copia comprehendant. Novum sane consilium, vota rorsus eatenus inaudita, tanto nelle carere incommodo, se, sibi reddi, effugere. Quid moror? Placeat utrique consultum, et aptatis baculis sub utraque ascella, reptando potius quam gradiendo, fugam arripiunt. Sed Martini pernix potentia prosequitur fugientes, comprehendit refugas, comprehensos et inventos invitò reparat sanitati. Quod illi in sece experientes, nec dissimulare poterant, nec audebant silere. Nimurum non nescii illum potentem perdere [prodere] ingratos, qui et lenientibus subvenisset. Exclamat igitur, prædicantes miraculum, et homines loci illius, quo id contigerat, ad laudem invitant Martini. Nec sibi integrum fore arbitrati, donec baculos sui languoris indices ad Martini matricem ecclesias detulerint, palam omnibus exponentes et sue perfidie fugam, et Martini etiam circa invitò clementiam. Porro accolè mansionis, in qua signum hoc sanitatis celebratum est, in nomine signipotentis Martini ecclesiam condidere, quæ usque hodie Capella alba nominatur.

X. Ingresso itaque beato archiprasuè Martino propriæ parochie fines (215), mirum in modum res

Dporum ann. 880, *mansuarios in caricaturis et parochiæ fines* : et Procopius lib. ii de Bello Persico, *equos publicos, quos, inquit, veredos appellare consuererunt* : a rheda, scilicet Gallico nomine : unde et *eporedice*, boni equorum domitores apud Plinius libro iii a cap. 17, et *palefridus* apud Stephanum Tornac, et alias avi mediæ scriptores, *equus, palefroi*.

(215) *Ingresso itaque beato Martino propriæ parochie fines.* Post annum scilicet tricesimum sextum, ex quo Rollo Gallias infestare coeperat, ut est apud anonymum Majoris Monasterii monachum. « Tricesimo, inquit, et sexto anno, postquam Francorum regnum a memoris Danis, Rollone videlicet et Hastino infestari coepit, corpus beati Martini ab Autissiodoro ad propria cum honore relatum est. In cuius reversione textus narrationis a beato Odono primo ecclesiæ ejusdem confessoris canonico et præcentore, postmodum Cjuniacensi abbe editus, penes

inanimatae et insensibiles, pastoris sui sentientes adventum, grata congratulationis sue signa praetendunt. Universæ siquidem arbores, et fructa tempore brumali (216), repugnante licet natura, redivis vestita foliis, et floribus vernant, et in sui ornatu, quæ meritorum excellentia sit pater patrizi repatrians demonstrarunt. Itidem dexteræ levæque in ecclesiis ejusdem parochiæ sine humano adminicculo signa divinitatis [divinitus] pulsabantur. Luminaria tam cereorum quam lampadarum divinitus accendebantur; in duabus maxime ecclesiis, que nomini ejus dicata sunt notæ [dignoscuntur]. In priore, que Majus Monasterium nuncupatur, in qua vivens in corpore lectio, meditationi, vigiliis, jejuniis, et orationibus, die noctuque Deo incumbet. In altera, que sancti Martini divitis Castri Novi dicitur: de qua primo Rollonem fugiens sublatus fuerat, in qua etiam ab universis episcopis diœcesis

nos habetur. — *Propriæ parochiæ.* Id est, diœcesis, ut antea: *Postquam igitur diœcessis sue fines attigerat.* Parochiæ enim interdum pro diœcessibus integris, et vicissim interdum diœcesses pro curiis, sive parochiis, que multæ in una diœcesi. Capitul. lib. vi: *Unusquisque episcoporum habeat suam parochiam potestatem,* id est, diœcessis et totæ jurisdictionis. Et Sidonus epist. 16, lib. ix: *Paragratia forte diœcessibus domum veni,* id est parochiis, uti Jacobus Sirmundus ibi adnotavit.

(216) *Arbores et fructa tempore brumali.* Chronicon Lemovicense breviger hanc, et antecedentes corporis sancti Martini virtutes describit his verbis: « Anno Domini 879, corpus beati Martini propter Normannos Antissiodorum portatum miraculis claret. Sed propter oblationes monachis discordantibus inter Martinum et Germanum leprosus positus ex parte Martini sanatur, et alia nocte conversus perfecte mundatur, non impotente Germano, sed suum hospitale honorante. Cum autem conversus Normannis reportatur Turonum, omnia virent, et contracti duo, qui fuggint ante ipsum, inviti sanantur. »

(217) *Domino igitur Martino Turonum suam ingrediente.* Bene suam, quam et ab ejus praesentia corporis Guillelmus Brito præcipue commendat lib. iii Philipidos his verbis:

Iude iter accelerat Turones festinus in urbem
Quam geminos nitida flumen circumfluit unda.
Hinc Liger, hinc Carus: medio sedet inter utrumque
Clara situ, speciosa solo, jucunda fluentis,
Fertilis arboribus, uberrima fruge, superba
Cive potens, clero, populis numerosa, referit
Divitias, lucis, et vitibus uadique lucens.
Quam ascroscanti praesentia corporis ornat
Præsalis eximiis Martini, gloria cuius
Omnibus Ecclesiis summum decus accumulavit.

Imo bene suam, que et ab ejus nomine *Martinopolis* olim vocata est. Bernardus Sylvestris in Megacosmo ad Herricum:

Emicuit Ligeris, obi *Martinopolis* inter
Sydereos fluvios Pictaque rura sedet.

Mattheus Vindocinensis prefatione in librum Thobie, quem Bartholomeo Turonensi archiepiscopo dedicavit:

Sol, cujus radios urbs *Martinopolis* orbi
Commodat, et totum patris honorat honor.

Et monachus Majoris Monasterii: « Sublimatur *Martinopolis*, que et *Turonis*, metropolitanae dignitatis excellentia. »

A suæ, a clero etiam et populo susceptus, in loco, quo [ubi] nunc adoratur, hoc usque servatur. Domine igitur, ut diximus, Turonensi Martino, Turonum [Turonim] suam in millibus suis ingrediente (217), tota obviam ruit, et ab Adalaudo [Adalando] archipresule Turonensi, et fratre ejus Raimone Aurelianensi, et Mainoldo Cenomannensi, et sancto Lupo Andegavensi, et a suffraganeis totius provinciæ episcopis, eis congratulanter, occurritur, et omnis sexus indifferenter desiderato diu Domino suo letabundus occurrens, lacrymis, quas gaudium extorsebat, perfundiur. Ab episcopis siquidem et abbatibus, a clero et virginibus, a populis et baronibus, a pueris etiam et senibus in ecclesiam suam cum cœreis et crucibus, cum hymnis et laudibus gloriosus antistes gloriose deducitur, et in propria sedis pristino gradu cum debito honore et summa reverentia collocatur (218). Hæc est igitur gloria, solemnis-

(218) *In propriæ sedis pristino gradu collocatur.* Delatum fuerat sancti Martini corpus in abside, quam olim beatus Perpetuus fecerat. Relatum in eadem Turonum ab Ingelerio, baronibusque pagi Turonici, presules Adalaodus Turonensis, Raimo Aurelianensis, Lupus Andegavensis, et Mainoldus Cenomanensis, cum cereis et crucibus exceperunt, et infra ambitum altaris cum honore componentes, Ingelerium ipsum thesaurarium, et defensorem ejus Ecclesia constituerunt. Hujus rei notitia debetur Heberno in præfatione libri Miraculorum post corporis illius reversionem sive depositionem factorum que sie habet: « Absida siquidem ubi corpus beati Martini continebatur, quam etiam delulerant ab Antissiodoro, fusilis erat, ex auro et argento quod dicitur electrum, spissitudine duorum digitorum, auctore quoque operis beatum Perpetuum, insculptarum g. designans suffragio litterarum et versuum, nec erat, rima, foramen, fenestra et ostium in ea. Hanc autem fecerat beatus Perpetuus, quando elevavit corpus ejus a terra, involutum prius in purpura rubea, et diligenter consumut, siue in hanc absidam posuit. Fecit etiam altare quadratum et concavum ex lapidibus tabulatis quod magna tabula cooperuit, et cum aliis cementavit. Fecit etiam intus alias absidas ex aurichalco, cupro, et stanno fusilem, habens palmum in spissitudinem cum ostio fusili; gumphisi, et virtevillis, et quatuor clavibus firmabatur. Fecit denique fredam desuper auro optimo, et lapidibus pretiosis tanto sacerdoce condiguum. Denique meruit idem consul cum venerabilibus episcopis Adalaudo Turonensi, et sancto Lupo Andegavensi, et Mainoldo Cenomannensi, et Raimone Aurelianensi corpus sepe nominandi confessoris Martini infra ambitum altaris in altera absida compondere, ipsunque ostium cum absida sigillaverunt, ita ut nec pateter aditus et introitus. Cum omni autem consilio dederunt Ingelerio comiti præbendam beati Martini ipsi, et hereditibus ejus in perpetuum possidentem. Quia vero ecclesia ejusdem sancti tunc temporis carebat thesaurario et editio, consulem Ingelerium intronizaverunt, et thesaurarium constituerunt, et defensorem ecclesie fecerunt, et tutorem omnium possessionum ejus ubicunque essent, delegaverunt. Qui sedem thesaurarii et domos cum redditibus, quandiu advixit obtinuit. Omnes autem qui cum consule Ingelerio erant, et ad corpus beati Martini reducendum fuerant evocati, maxime vero barones Turonici pagi, sedaverunt societatem, et beneficium ecclesie largiti sunt. »

que exceptio, qua archipresul Turonensis Martinus ab exilio revertens ab alumnis suis officiose adeo excipitur, et in propria, ut dictum est, sede residens, omni potenti se, ut sui moris est, plurimum suffragatur. Hoc exceptionis celebre festum, anno ab Incarnatione Domini octingentesimo octogesimo septimo, a transvectione tricesimo primo Id. Decemb. celebriter agi ab Adalaudo [Adalando] archiepiscopo Turonensi, et a comprovincialibus episcopis celebrata synodalis sancxit auctoritas; quæ

A quando recolitur, a Danis facta destructio, et Martini repatriantis celebris et jucunda a suis memorialis exceptio memoratur. Te igitur [ergo], o bone Martine, pie pater, pastor et patrona noster, nobis [obsecro] filiis et alumnis, necnon et venerabilibus tuis, more tuo bona confer, noxia submove, et orationum jugi instantia gaudia nobis vita interminabili obtine. Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

II

SERMO IN NATALI SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS.

(Bibliotheca Cluniacensis, pag. 1761, ex vel. ms. Martiniano.)

Alii sancti ac beatissimi Odonis patris nostri, cuius hodie festa celebramus, laudes addidisse aliquid, decerpisse est. Cum siquidem virtutum ejus gratia non sermonibus expponenda sit, sed operibus comprobanda. Cum enim dicat Scriptura: *Glory Patris est Filius sapiens*, quantæ hujus sunt gloriae, qui tantorum filiorum sapientia et devotione letatur? In Christo enim Iesu per Evangelium nos genuit. Quidquid igitur in hac sancta plebe potest esse virtutis et gratiae, de hoc quasi quadam fonte lucidissimo, omnium rivulorum puritas emanavit. Etenim, quia castitatis pollebat vigore, quia abstinentiae gloriabatur angustiis, quia blandimentis erat prædictus lenitatis, omnium civium in Deum provocavit affectum. Bene et congrue in hac die quam nobis beati patris nostri Odonis ad paradisum transitus exsultabilem reddit, præsentis psalmi versiculum decantavimus: *In memoria æterna erit justus*. Digne enim in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transiit angelorum. Qui jam gratiam Christi clarificatus invenit, quia mundi gloriam non quiescit.

Dicit sermo divinus: *Ne laudaveris hominem in vita sua*. Tanquam si diceret: Lauda post vitam, magnifica post consummationem. Duplice enim ex causa, utilius est hominum magis memorie laudem dare quam vite, ut illo potissimum tempore, merita sanctitatis extollas, quando nec laudantem adulatio nocet, nec laudatum tentet elatio. Lauda ergo post periculum, prædicta securum. Lauda non navigantis felicitatem; sed cum pervenerit ad portum. Lauda ducis virtutem, sed cum perductus est ad triumphum. Quis autem vivens tuto possit, ac sine trepidatione landari, qui et de præterito meminit se habere quod delectat, et de futuro videt sibi su-

B peresse quod timeat? Quis vero hominum in hoc corpusculo positus, debeat sibi quidquam vendicare de meritis, quorum iter daemonum infestatio velut latronum obsidet multitudine, quibus omnes dies supplantatores invisi animarum laqueos tendunt innumerabilium mortuum expavescendos? Navigantibus enim nobis per *hoc mare magnum et spatiosum*, in quo sunt *reptilia quorum non est numerus, animalia pusilla et magna*, id est, diversa sunt genera inimicorum, qui secundum nostrarum virium quantitatem, compensato nobiscum agone luctantur.

In hujus itaque mundi pelago, nobis valde pertimescendum est, ne navis nostram aut procella tempestatis abripiat, aut fluctus absorbeat, aut in eternam prædam pirata crudelis abducatur. Adversus haec ergo multiformia seculi mala, castigatis et castis actibus resistamus. Beati autem Patris Odonis merita jam in tuto posita securi magnificemus, qui gubernaculum fidei viriliter tenens, anchoram spei tranquilla jam in statione composuit, et plenam celestibus divitiis, et æternis mercibus navis optato in littore collocavit, qui contra omnes adversarios scutum timoris Dei tandem infatigabiliter tenuit, donec ad victoriam perveniret.

Quid enim fuit totus vita illius cursus, nisi unus cum vigili hoste conflictus? Quantis hic cecisis, a via veritatis errantibus, et de summa jam in profundum rupe pendentibus, amissum reddidit vi-
sum, et illum quo Christus videretur, reparavit intuitum? Quantorum auribus, sordis et infidelitatis obturatione damnatis, ad percipiendam vocem celestium mandatorum, pretiosum infudit auditum, ut vocanti Deo ad misericordiam, responderent per

obedientiam? Quantos intrinsecos vulneratos angelici oris arte, et orationum firmitate curavit? Quantos per longam incuriam, peccati labo resolutos, et quadam lepre contagione perfusos, castigationibus et exhortationibus expiando, Deo in se operante, munavit? Quantorum animas viventes in corpore, jam defunctas, et delictorum mole obrutas ac sepultas, ad emendationem tanquam ad lucem vocando, Deo resuscitavit, ut Domini sui admirandus imitator, jam mortuas Deo e contrario mortificaret vitali morte peccato? De quantorum ille cordibus, quos inhonestata iniquitas et impietas possidebat, fugavit luxuriam, deject iram, extersit invidiam, et velut de antiqua domo barbaris hospitibus perturbatis, revocando illuc fidem, castitatem, justitiam, misericordiam, habitatores pacificos intromisit, per quos in domicilium mentis caput horum bonorum Christus intraret, et appositis paenitentiae medicamentis, velut quattriduanum fetentem, increpationum fremitu suscitabat, et emendatione suscepit, de mediis mortis fauibus erutis, temoioriva resurrectione vite restituebat?

Hæc itaque atque hujusmodi plurima gerens, quæ etiam ipsi plenius meministis, quæ quoniam proferre per nos atque expedire, ut dignum est, non potest sermo pauperculus, melius vobis ea vester dicit affectus. Summæ alacritatis instantia fuit cultor et custos animarum, cupiditates resecans, iram comprimens, qualitiam extirpans. His magis beatissimus Odo temporibus necessarius fuit, quibus tanta iniquitas, sumptis quotidie, deficiente C

A iustitia, viribus convalescit. Et quidem ille in hac peregrinatione solo corpore constitutus, cogitatione et aviditate in illa æterna patria conversatus est; cui mundus crucifixus fuit, ac mortuus; quicquid laboravit de activa, ad illam vitam transtulit, et quasi bonus ratiocinator velut ad centuplum manum porrigenus, semper de sinistra transmisit ad dexteram, et in cœlo depositus sudores suos. Nam et si hoc opera ejus videntur, illuc operum merita transierunt. Illius ergo in quantum possumus, vestigiis insistamus, quibus per illam nimis arctam viam ad cœli ampla festinans, qua eum sequeremur, ostendit. Rapiat sibi de eo alter gratiam et speciem compunctionis, alter pigmentum candidissimum nitidæ castitatis, pallorem ille abstinentiae, ruborem iste verecundiae. Ille ardente in Dei rebus fidem velut aerium splendorem radiantem, atque hoc modo spiritalia interioris hominis membra componens, in corpus plebis sue transeat ad cœlum. Et ad unam illius faciem omnem exornemus dominum, id est, universam pingamus Ecclesiam Dei. Et videns nos, vel de aeterni tremere judicii, vel futura beatitudine cogitantes, illa evangelica Christi vox nos possit assumere, Pater, rogo ut ubi ego sum, et illi sint mecum, et nos quandoque ex hoc saeculo migraturos, patronus noster Odo in sedem suam et sinum suum velut Abraham peculiares accipiat, et in illa die incolumes oves suas, letus pastor agnoscat. Ipso adjuvante qui vivit et regnat in secula seculorum. Amen.

III.

IUDOVICI IV. R. F. ET CONRADI IMP.

PRÆCEPTA DUO

De quibusdam ecclesiis et locis Cluniacensi canonio concessis temporis sancti Odonis Cluniacensis abbatis II.

(Bibliotheca Cluniacensis, pag. 263.)

I.

Præceptum Ludovici Francorum regis de Salustriaco, Chariinis, piscatura Osæ, Camberiaco, Savigniaco et Amberta.

(Anno 939.)

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Ludovicus pacificus, Augustus et invictus gratia Dei rex. Sicut certum est, quia Deus potentes non abicit, sine quo potestas non est; ita quoque liquet, quod potentum opera interrogabit, et ob hoc nobis summopere curandum est, ut cum vel prodesse, vel obesse, ipse disponente, possumus, nostrum posse

D sub ejus nutu penitus subigentes, quod honori sanctæ ejus Ecclesie proficiat certatum faciamus. Quapropter cunctis tam regibus, quam reliquarum dignitatum personis presentibus vel futuris necnon sibi, quod petiti a nobis quidam fidelis noster Hugo filius Richardi vir illustrissimus, et marchio, quatenus quoddam monasterium nomine Cluniacum, quod a Willermo viro magnifice in honore primorum apostolorum, Petri videlicet et Pauli, per manus Bernonis ejusdem reverendi abbatis constructum est, per hoc nostræ auctoritatis præceptum, sicut ab antecessoribus auctum est, et per privilegia apostolica

ab omni inquietudine vel dominatu omnium hominum absolvamus, sit vero ipse locus, juxta quod ipse Willerimus sub terribili et magna adjuratione constituit, et apostolicæ sedi per testamentum, ad tuendum, non ad dominandum subjugavit, ab onini seculari dominatu tam regum, quam cunctorum principum, seu propinquorum ejusdem Willermi, quin et omnium hominum penitus liber et absolutus. In ordine vero monastico persistat, et secundum tenorem testamenti, quod inde fecit, administret; habitatores autem in ordine regulari degentes, abbatem sibi secundum regulam sancti Benedicti de semetipsis post Odonem, qui nunc præest, eligant. Res quoque suas communes, quas vel nunc habent, aut in futuro acquisituri; sive nostra scilicet libertate [*forte, liberalitate*], sive quorumlibet largitione, sunt sine cuiuslibet dominatione, aut contradictione possideant. In nundinis nullum teloneum solvant. Homines eorum liberos ac servos nemo sine ipsorum voluntate distingat. Decimas suas indominicatas ad hospitale habeant. Ecclesias vero suas, cum omnibus suis decimis, sicut per privilegium Romanum, et per scripta episcoporum acquisierunt, teneant et possideant. Cortes vero quas per præcepta antecessorum nostrorum, sive aliorum regum acquisierunt, inconclusas teneant ac possideant. Nominantur autem ipsæ cortes in Matisconensi pago Salustriacus et Chavinias, et tertia pars piscinæ, cui vocabulum est Osa, cum mansis et piscatoribus ad ipsam partem pertinentibus. Et in Lugdunensi pago Cambriacus et Savigniacus ex parte Hugonis ac Lotharii regum. Item in eodem pago Amberta, quam Bernardus a Ludovico imperatore, per præceptum acquisivit. Prædia nihilominus seu possessiones, atque aloda que prædicto monasterio a diversis personis, Christique fidelibus, suis temporibus condonata sunt, in quibusunque pagis vel vicariis constiterint, cum omnibus suis appendiciis jure suo perpetualiter vindicent. De silvis, ubi partem habent, et terris, nullus, nisi per ipsorum voluntatem terraticum accipiat. Secundum sane excommunicationes apostolicorum, que privilegiis insertæ sunt, et secundum contestationem quam præstatus Willerimus imprecatus est. Nos quoque in Christi nomine præcipimus et contestamur, ut nunquam alicui mortalium, regi videlicet, episcopo, vel comiti quolibet pacto subjiciatur, sed juxta traditionem, quam nostris diebus tenere videntur,

Aeis vivere liceat. Quod si exorbitaverint, judicie Dei, sive regula correptioni reserventur, et donatio Deo et sanctis eius facta nullatenus rescindatur. Quod verius ut credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria roborantes, de annulo nostro subter adnotari jussimus.

Signum Domini Ludovici gloriosissimi regis.

Gerardus notarius ad vicem Artaldi episcopi recognovit.

Actum in Querceco juxta Dociacum villam super fluvium Carum, xi Kal. Jul. indict. 12, anno 4, regnante Ludovico rege, in Dei nomine feliciter Amen.

II.

Præceptum Chuonradi regis, de Tusiaco in pago Lugdunensi.

(Anno 943.)

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Chuonradus natus omnipotens Dei serenissimus rex. Convenit unumquemque nostrum Ecclesie Dei pro se, suisque omnibus Deo fideles sublimare ac subvenire, quatenus noverit omnium fidelium nostrorum memoria presentium ac futurorum. Qualiter Hugo comes consanguineus noster adiit regiam magnitudinem nostram, ut hoc quod nobis reddit, videlicet Thosiacum villam in pago Lugdunensi, et quidquid ad hanc legitime pertinere videtur, terras, vineas, prata, silvas, aquas, aquarumque decursus, piscatorias, omnes servos utriusque sexus, pro nostro seniore bonæ memorie Rodulfo rege, et remedio animæ nostræ ad monasterium Cluniacum, quod est constructum in honore beatorum Petri et Pauli apostolorum, per præceptum secundum morem regium concederemus; quod et fecimus. Volumus namque, ac firmiter decernimus, ut super insertus locus omnem obtineat vigorem, et quidquid hic asperxit ad super memoratam villam, cum omnibus suis adjacentiis, et appendiciis quesitum, et acquirendum, totum et ad integrum, sine ullo obsidente et contradicente. Ut autem hoc nostrum præceptum ab omnibus observetur, et a nemine unquam violetur, manu propria firmavimus, et de sigillo nostro confirmare jussimus.

Signum Domini Chuonradi piissimi regis.

Data viii Kal. Maii, anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi 943, anno regnante domino Chuonrado rege filio Rodulfi feliciter. Amen.

IV.

DONATIO LEOTALDI

COMITIS MATISCONENSIS

Monasterio Cluniacensi facta.

(Bibliotheca Sabusiana, p. 168, ex chartulario ecclesie Cluniacensis.)

Sacrosanctæ ecclesie in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli fundatae, in pago Matisconensi

PATROL. CXXXIII.

in villa Cluniaco, quam dominus Odo abbas ad regendum habero videtur. Ego Leotalus, Dei gratia

comes Matisconensis, nec non et **uxor mea Ermen-** A dium fratrum ibidem Deo jugiter servientium. Si
gardis, pro Dei amore et aeterna retributione, ut
pius Deus animas nostras et parentum nostrorum
Alberici atque Tholosanæ, Manassei et Ermengar-
dis, nec non Geraldii amici nostri, seu omnium fide-
lium Christianorum tam vivorum quam et defuncto-
rum liberare dignetur de penitentiâ inferni. Pro ipso
amore cedimus atque donamus ad ipsam casam Dei
aliquid ex rebus nostris in pago Lugdunensi in villa
Dardanico super flumen Silia (218^a), quæsitum est
inquirendum, cum omnibus appenditiis et servantia
bus supermanentibus, quidquid ibi visi sumus habere
totum ad integrum ad ipsam Dei casam ad stipen-

diū. A dium fratrum ibidem Deo jugiter servientium. Si
quis vero donationem istam contradixerit, iram Dei
incurrat, et auri libras quatuor componat, et donatio
ista firma permaneat stipulatione subnixa S. Leotaldi,
S. Ermengardis, qui donationem istam fieri et roga-
verunt firmare; S. Gaufredi comitis, S. Narloyni,
S. Leodegarii, S. Racherii, S. Geraldii, S. Gothofredi,
S. Gosberti, S. Iwicheranni, S. Mayoli,
S. Odeylardi, S. Alberici, S. Ardradi, S. Wichardi,
S. Adalgarii, S. Bononis. Data per manum Berardi
die Mercurio ii Kal. April. anno 12 regnante Rodul-
pho rege.

(218^a) *Silia (vulgo la Seille)*, fluvius est qui in Ararim influit, non longe a Ratenella vico.

V.

TESTAMENTUM WILLELMI

Cognomento PH.

Arvernorum comitis et ducis Aquitanorum

DE CONSTRUCTIONE CLUNIACENSIS LOCI (219).

(Anno 910.)

(Bibliotheca Cluniacensis, pag. 1.)

Cuncis sane considerantibus liquet, quod ita Dei dispensatio quibusque ditibus consultit, ut ex rebus

B que transitorie possidentur, si eis bene utantur semper mansura valeant præmia promereri. Quod

(219) *Testamentum Willelmi de constr. Clun. loci.* Willemnum hanc, seu Guillelmum Arvernorum comitem, et Aquitanorum ducem, plerique moderni non fundatorem, sed restauratorem tautum cenobii Cluniacensis affirmant: maxime Bugnonius, Guillelmus Paradonus lib. i, Annal. Burgundie, Petrus San Julianus Balurenus, lib. ii et iii Antiquit. Matisconensis, et Jacobus Severini in parte ii, de Matiscon. episcopis. Illi omnes Warinum, seu Guarinus comitem Matisconensem et Cabilonensem, primum tam celebre monasterium extraxisse, ac Hildebaldum Matisconensem episcopum in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli consecravisse dicunt: idque sub annum 12 vel 13 Ludovici Pii, Caroli Magni filii. Sed cum Bugnonius antiquo diplomati, ex quo fundatione hanc probare contendit, annum etiam Christi 828 addit, rem suspectam facit, ut inquit Nicolaus Vigerius in Chronico rerum Burgundionum, ac magis que de ipso Warino scribit, cum ipsius Matisconem comitem institutum sollempniter post imperatoris Ludovici restitutionem affirmat. Credibilis foret testimonium quod Severius prolet et gazophylacio ipsius abbatis Cluniacensis, his verbis concepit, et monasterii Cluniacensis primus fundator Guarinus, alias Gerinus comes Cabilonensis et Matisconensis, regnante Ludovico Pio, Caroli Magni filio, circa annum 820, quod postea ab Hungaris devastatum, a Guillelmo Aquitanie duce restauratum fuit. Credibilis, inquam, foret, si non innumeris diplomatis, chartarum, ac etiam librorum ejusdem cenobii auctoritates, huic mihi auctoris incerti testimonio præponderarent. Agapitus enim II papa, Ludovicus Ultramarinus, rex Francorum, et alii plurimi Guillelmum Arvernus comitem, ac ducem Aquitanorum prima hujus re-

ligiosi totoque orbe famosi monasterii fundamenta jecisse passim in suis bullis ac præcepitis asserunt. Sanctus Odilo: abbas Cluniacensis V, in Vita sancti Majoli præcessori sui, Glaber Rodulphus et ipse monachus Clun. lib. iii Historia Francorum, cap. 5; itemque scriptor Chronicus Cluniacensis qui sancto Hugone abbatte VI vixit, idem constanter affirman. Chronicorum verba sic habeant: « Anno Incarnationis Dominicæ 910, Willelaus dux Aquitanorum venerando Petru Pauloque venerandum Cluniaco construxit monasterium. » Sed et auctores alii multi, ac vetustissimi cum Cluniacensibus monimentis consentiant, illamque primam Guillelmi Pii foundationem unanimiter agnoscunt. Scriptor Vita sancti Hugonis abbatis sancti Martini Eduensis, fragmentum vetus historie Francorum, Ademarus sancti Martialis Lenoviensis monachus in historia Aquitanæ, Chronicus sancti Petri Vivi Senonensis, Martinus Polonus, qui tam male Guillelmum hunc principem Burgundie vocat, Ordericus Vitalis monachus Uticensis, Lexoviensis diocesano, et auctor anonymus historiae Francorum, qui Philippi Ludovici Pii filii tempore scriptis: quanquam hi duo postremi Girardum etiam male pro Guillelmo habent. Illorum omnium testimonia protulimus in bibliotheca ipsa Cluniacensi, paginis 5, 7 et 8. Addamus nunc et alia duo per antiquorum aequæ scriptorum. Anonymous enim, sed eruditus auctor libri ii Vita sancti Genulli: His temporibus, inquit, Willelaus comes Arvernorum erat dux Aquitanorum, qui Cluniacense fundavit cenobium. » Et Ademarus quidam filius Raimundi in chronologia abbatum sancti Martialis Lenoviensis. « Hujus abbatia, Fulberti scilicet vi, anno decimo nono obiit Guillelmus dux, comes Arvernus, qui Cluniacum cenobium edificavit. »

videlicet divinus sermo possibile ostendens, atque ad hoc omnino suadens, dicit: *Dicitur tibi redemptio anima ejus (Prov. xiii).* Quod ego Willelmus dono Dei comes et dux sollicite perpendens, ac proprie salutis, dum licitum est, providere cupiens, ratum, imo pernecessarium duxi, ut ex rebus quae mili temporaliter collatae sunt, ad emolumen animae meæ aliquantulum impertiar. Quippe quia in his videor excrevisse, ne fortassis totum ad curam corporis redarguar in supremo expendisse, quin potius cum supra sors cuncta rapuerit, quiddam mili gaudem reservasse. Quæ scilicet causa nulla specie vel modo congruentius posse fieri videtur, nisi ut juxta Domini præceptum: *Amicos mihi faciam (Luc. xvi, 9)* pauperes ejus, utque hujusmodi actio, non ad tempus, sed continue peragatur, monastica professione congregatos ex propriis sumptibus sustentem. Ea siquidem fide, ea spe, ut quamvis ipse cuncta contempnere nequeam, tamen dum mundi contemptores, quos justos credo, suscepserint: *Justorum mercedem accipiam (Math. x, 41).*

Igitur omnibus in unitate fidei viventibus,

Recentiorum vero, qui fundationis ejusdem per Guillelmum ducem factæ meminerint, non parvus etiam reperitur numerus. Platina siquidem in Vita Adriani III papæ, Chronicum Chronicorum, Jacobus Bergomensis in supplemento, Robertus Gaguinus lib. vi Histor. Francorum, Joannes Bouchetus in Annalibus Aquitanis, Nicolaus Vignierius in Chronico rerum Burgundionum ad annum 910, et Genebrardus libro quarto Chronologie, verbis in illam expressissimis consentiunt.

(220) *Cluniacum scilicet quæ sita est.* Situm et etymologiam Cluniaci sic describit Glaber Rodulfus libro tertio Historiae Francorum, capite quinto, de ordine sancti Benedicti agens: « Ad ultimum quoque, inquit, prædicta videlicet institutio jam pene defessa, auctore Deo, elegit sibi sapientia sedem, vires collectura, ac fructificatura germine multiplici, in monasterio scilicet cognomento Cluniaco, quod etiam ex situ ejusdem loci accivit, atque humili tale sortitum est nomen: vel etiam, quod aptius illi congruit, a clendo dictum, quoniam cluere, crescere dicimus. Insigne quippe incrementum diversorum donorum a sui principio in dies locus idem obtinuit. » Sed et aliam hujus nominis originem assert Petrus Damianus libro sexto epistolarum, epistola ad Ugonem abbatem et monachos Cluniacensis monasterii his verbis: « Unde cum te, felix Cluniace, considero, hoc tibi nomen impositum non sine divini præ sagii dispositione perpendo. Hoc quippe vocabulum ex cluniis et acu componitur, per quod videlicet arantium boum exercitum designatur. Bos eni in cluniis aculeo pungitur, ut aratum trahat, et arva proscindat. Illic enim humani cordis ager excolitur, unde seges illa colligitur, que promptuarii celestis edibus infertur. » Et post pauca: « Convenienter itaque Cluniacum agrum dixerim, in quo videlicet dominici boves infatigabiliter arant, dum eos divini terroris aculeus stimulat: et velut acu cluniis pars postrema transpungitur, cum ultimi terrore judicium mens humana terretur. »

(221) *Super fluvium, qui Grauna vocatur.* Alius cod., *Grannam, Glaber Rodulphus Grauam vocal.*

(222) *Ei capella, quæ est in honore sanctæ Mariæ et sancti Petri.* Haec forte capella, quam Warinus comes edificavit, et Hildebaldus episcopus consecravit non in honore sanctorum Petri et Pauli apostolorum sicut Paradinus et San Julianus asserunt,

A Christique misericordiam postulantibus qui sibi successuri sunt, et usque ad seculi consummationem victuri, notum sit, quod ob amorem Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, res juris mei sanctis apostolis Petro videlicet et Paulo de propria trado dominatione [donatione] Cluniacum scilicet [Cluniacum scilicet villam] quæ sita est (220) super fluvium qui Grauna [Granna] (221) vocatur, cum cortile et manso indominicato, et capella quæ est in honore sanctæ Dei genitricis Marie, et sancti Petri apostolorum (222) principis, cum omnibus rebus ad ipsam villam pertinentibus: villis siquidem, capellis, mancipiis utriusque sexus, vineis, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, farinariis, exitibus et regressibus; cultum et inculum cum omni integritate. Quæ etiam res sunt sitæ in comitatu Matisconensi vel circa, suis unaquaque terminis conclusæ (223). Dono autem hac omnia jam dictis apostolis ego Willelmus et uxor mea Ingelberga, primum pro amore Dei, deinde pro anima senioris mei Odonis regis (224), pro

verum ut habent ipsa Willelmi dueis verba « in honore sanctæ Dei genitricis Marie, et sancti Petri apostolorum principis. » Nec dubito quin inde manaverit error illorum, qui monasterium ipsum Cluniacense constructum a Warino rati sunt. Erat autem et alia iam tempore ipsius Warini comitis ecclesia condita Cluniaci, sicut memorat diploma Ludovici Pii sancto que Romano dictata a Flodomeo quadam, quem Sigismundi et Gothoni filiorum Gundebaldi Burgundionum regis tutelam ab initio gessisse Begatus in suis Commentariis auctor est.

(225) *Suis unaquaque terminis conclusæ.* De terminis sacri banni Cluniacensis cenobii agunt Petrus Albanensis episcopus Urbanus II papa, Calixtus item II papa, et alii Romani pontifices passim in diplomaticis suis.

(226) *Pro anima senioris mei Odonis regis.* Hic Odo filius fuit Roberti Andegavensis comitis, « quem Franci (sicunt habet fragmentum vetus Histor. Franc.), licet reluctantem, tutorem pueri, Caroli scilicet Ludovici II filii, regnique elegere gubernatorem: qui mente benignus, et reipublica hostes opprimento strenue praefuit, et parvulum optime nutritivit, atque adolescenti et sua repetenti patienter regna refudit. » Erat tunc comes Parisiensis, Aquitanusque dux, sicut Abbo Floriacensis lib. i Obsid. Parisiæ urbis, et Ademarus Chabanensis in Histor. Aquitanie testantur. Verum postea, *Franci conjurantes contra Carolum eum de regno expulerunt, et Odonem hunc pro eo regnare constituerunt;* ut inquit auctor libris II Vitæ sancti Genulli, c. 47. Quod quidem magnarum inter eum et Carolum discordiarum initium et causam fuisse patet ex Flojardo lib. iv Histor. Eccl. Rem. capp. 2, 3 et seqq., licet Odo ipse nec integris etiam in regno duobus substitutus annis. Hunc igitur Guillelmus, tanquam Arvernorum, comes Aquitanie ducem, non tanquam Aquitanorum dux. Francorum regem, seniorem suum, id est dominum appellat. Nec enim Guillelmus fuit Aquitanie dux, nisi post Odonis obitum, sicut nos docet Abbe lib. ii. Seniore vero pro domino solitum usurpari notissimum est ex veteribus monumentis, Charularium Majoris Monasterii, quod est rerum Vindocinensis, charta 129: « Quorum tamen omnium largitionem est convenientia, ut suum seniorum, a quo ista in beneficium tenet, annuere faciat. » Usurpat et pro principe largo modo. Sic enim in

genitoris ac genitricis meae (225), pro me et uxore mea, salute scilicet animarum nostrarum et corporum; pro Avana nihilominus, quae mihi easdem res testamentario jure concessit (226), pro animabus quoque fratrum ac sororum nostrarum, nepotumque atque omnium utriusque sexus propinquorum, pro testamento Bernonis infra: « Ossecro vos, o principes et seniores, quicunque terrenarum rerum judices estis. » Franci vulgo *seigneur*, et *seigneur de sief* dicunt.

(225) *Pro genitoris ac genitricis mea.* Genitor hic Guillelmus fuit Bernardus, ut notat sanctus Odo lib. i. Vitæ sancti Geraldii cap. 52, et posteum Guido Coquelle in Historia Nivernensi, qui et ipsum comitem et marchionem Nivernensem exstitisse affirmat. Genitricem autem ejusdem Ermengardum appellat idem sanctus Odo loco citato cap. 54.

(226) *Pro Avana nihilominus, quae mihi easdem res testamentario jure concessit.* Avanam Warin comitis Matisconensis et Cabiliensis uxorem intelligit, quam Ludovicus Pius in diplomate Albanam et Albam, Siegerbertus et auctor Fasiculii temporum Avam, Bernardus Guidonis et Chronicus Lemovicensis scriptor Annam, Petrus San Julianus Evans, Nicolaus Gillius Inam, Ludovicus Golutus lib. xv Commentariorum reipublice Sequanicae Yvam, ac tandem Joannes Trithemius in Chronicis Illyriensi monasterii Aviam male pro Ava nuncupat. Ut autem qualiter hac Cluniacum villam, et res ad eam pertinentes, Willelmo comiti testamentario jure concedere potuerit, intelligatur, notandum est ex Bugnonio, Leduardum XIII. Matisconensem episcopum, habuisse a Carolo Magno Cluniacum hanc, seu agrum in quo postea condita est ea villa, velut in augmentum doris ecclesiae cathedralis sancti Vincentii. Leduardi successores retinuerunt usque ad Hildebalduum XVIII, ejusdem sedis pontificem. Qui quidem Hildebaldui villam illam cum Warino Matisconensi comite, et Avana conjugie sua, pro quibusdam rebus aliis in pagis Nivernensi et Arvernicis sitis permutevit, ut ex diplomate Ludovici Piis imperatoris, qui et permutationem ipsam auctoritate sua confirmavit anno imperii sui 12, disci potest. Verum quia diploma hoc non alius esse videtur ab illo, cuius testimonio Bugnonius astruere conatur Warinum comitem, primum monasterii Cluniacensis fundatorem exstitisse, proferam integrum ex Chartersario Cluniacensi, bibliotheca clarissimi presidis Jacobi Augusti Thuani. In illo enim ne verbum quidem ullum de cœnobio. Tantum abest ut functionis aut constructionis ejus meminerit. Est autem hujusmodi :

Donatio Ildeberti [Hildebaldi], episcopi Matisconensis a Warino et Ava [Alba, et Albana infra] uxore sua, de villa Cluniaco.

« In nomine sancti Domini Deli, et Salvatoris nostri Iesu Christi, Ludovicus, divina ordinante providentia imperator Augustus. Si enim ea, quae fideles imperii nostri præ coram opportunitatibus inter se commutaverint, nostra confirmantes edictis, imperiale exerceamus consuetudinem, et hoc in postmodum jure firmissimum manusum esse volumus. Ileiro noverit omnium fidelium nostrorum praesertim scilicet et futurorum industria, quia vir venerabilis Hildebalduus a basi, et sacri palati summus capellanus, innuit serenitati nostræ, eo quod Hildebalduis Matescensis Ecclesie episcopus, et vir illustris Warinus comes de quibusdam rebus pro communis nilitate et compendio nuperrime inter se commutationem fecissent. Dedit interea predictus Hildebalduis episcopus ex ratione episcopatus sui eidem Warino comiti, et uxori sue Albana [al. Avæ], ad eorum proprium perpetualiter al. habendum in

A fidelibus nostris qui nostro servitio adhaerent; pro statu etiam ac integritate catholicæ religionis. Postremo vero sicut omnes Christiani unius compage charitatis ac fidei tenemur, ita pro cunctis præteriorum scilicet, præsentium sive futurorum temporum orthodoxis, hæc donatio flat.

codem pago Matescense villam, cuius vocabulum est Cluniacus, cum ecclesia in eadem villa, et cum casis, domibus, adiunctis, vineis, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, exitibus et regressibus cum mancipiis ibidem commanentibus, cum omni agnatione eorum, omnia, et ex omnibus eorum, et ad integrum quidquid ad ipsam villam aspicere videatur: nec non et in pago Nivernense villam, cuius vocabulum est Aptannacus, cum ecclesia ibidem constructa, cum mansis, domibus, adiunctis, vineis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, silvis, exitibus et regressibus et cum mancipiis ibidem commanentibus, vel cum omni agnatione eorum, omnia, et ex omnibus quantumcumque ad ipsam villam aspicere videatur. Et contra in compensatione hujus rei dedit memoratus Warinus comes, et uxori sua Alba [sup. Alba] de rebus proprietatis eorum, eidem Hildebaldui episcopo ad partem ecclesie sua in eodem pago Matescensi villam cuius vocabulum est Genulacus, cum ecclesia ibidem constructa, cum mansis, domibus, casis, adiunctis, vineis, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, farinariis, exitibus et regressibus et mancipiis ibidem commanentibus cum omni agnatione eorum, omnia, et ex omnibus, quantum ad ipsam villam aspicere videatur, et eorum possessio esse dignoscitur. Et in pago Nivernensi villa, cuius vocabulum est Calla Aqua, cum casis, domibus, adiunctis, mansis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, exitibus et regressibus et cum mancipiis ibidem commanentibus, cum omni agnatione eorum, omnia, et ex omnibus, quantumcumque ibidem eorum proprium esse videatur. Nec non et in ducatu Alvernico, in pago Donobrense [Donobrensi], villam cuius vocabulum est Litunias, cum casis, domibus, adiunctis, mansis, vineis, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, et cum mancipiis ibidem commorantibus, cum agnatione eorum, omnia, et ex omnibus, quantumcumque eorum proprium esse dignoscitur. Unde duas commutationes pari tenore conscriptas, manibusque bonorum hominum robatas, præ manus habere professus est, sed pro integra firmitate petit celsitudini nostræ ut ipsas commutationes denuo per nostrum mansuetudinis præceptum plenius in Dei nomine confirmare deberemus: quorum petitioni denegare noluiimus, sed sicut unicuique fidelium nostrorum justæ petentium, ita nos illis concessisse, atque in omnibus confirmasse cognoscite. Precipientes ergo jubemus, ut quidquid pars justæ et rationabiliter alteri contulit parti, deinceps per hanc nostram auctoritatem jure firmissimo teneat, atque possideat, vel quidquid exinde facere, vel judicare voluerit, libero in omnibus perfruatur arbitrio faciendi quidquid elegerit. Et ut hæc auctoritas firmior habeatur, et per futura tempora melius conservetur, de annulo nostro subtus jussimus sigillari. »

« Durandus diaconus ad vicem Friderigi recognovit.

« Data in Nonas Junias, anno 12, Christo proprio, imperii douini Ludovici piissimi Augusti, ladiet. tercia.

« Actum Aquisgrani palatio regio, in Dei nomine feliciter. Amen. »

Mortuo igitur Warino comite Matisconensi, Avana et ipsa conjux eius moriens, quidquid juris habebat in Cluniaco, Willmo Aquitanorum duci reliquit.

En siquidem dono tenore, ut in Cluniaco in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli monasterium regulare construatur, ibique monachi juxta regulam beati Benedicti viventes congregentur, qui ipsas res perenni tempore possident, teneant, habent atque ordinent. Ita duntaxat, ut ibi venerabile orationis domicilium, votis ac supplicationibus fideliter frequenteretur, conversioque [conversatioque] celestis omni desiderio et ardore intimo perquiratur et expectatur. Seduke quoque orationes, postulationes atque obsecrationes Domino diriguntur, tam pro me, quam pro omnibus, sicut corum memoria superioris digesta est. Praecipimus siquidem ut maxime illis sit hæc nostra donatio ad perpetuum refugium, qui pauperes de seculo egressi, nihil secundum præter bonam voluntatem attulerint, ut nostrum supplementum fiat abundantia illorum. Sint ipsi

(227) *Sint ipsi monachi cum omnibus.* Primorum Cluniacensis cœnobii monachorum numerum per exiguum fuisse testatur imprimis auctor Vitæ sancti Hugonis abbatis sancti Martini Eduensis. *Parparva,* inquit, de monasterio hoc loquens, *primitus frutrum concilia est in eodem constituta loco.* Et Glaber Rodulfus duodecim tantum ab initio convenisse, sed ingentem copiosamque segetem ex illo paucissimo semine procedentem immunitabiliter excrevisse memor. *Eius verba sic habent lib. iii Hist. Francor. cap. 5:* «Quod etiam cœnobium in primo, non amplius quam quindecim terras colonias dicit in dominum accepisse, fratres tamen duodecim numero inibi memorantur convenisse. Ex quorum veluti optimo semine multiplicata stirps Domini exercitum immumerabilis magnam orbis plagam cognoscitur repesse.» Multiplicata, inquam, est adeo stirps hæc Domini, ut Petrus etiam Venerabilis abbas Cluniacensis IX, tempore sue assumptionis in abbatem, plus quam trecentos in hoc monasterio religiosos exsiliisse testetur in libro quodam Statutorum, quem edidit, hoc modo: «Notum facio igitur ego Irater Petrus humilius Cluniacensis abbas, omnibus istud legentibus, quod quando ad hoc officium ante octo et viginti annos assumptus sum, magnam quidem ecclesiam, religiosam, et famosam inveni, sed pauperinam, magnarum expensarum, et comparatis redditibus cum expensis, nullorum pene reddituum. Trecenti erant, vel eo amplius fratres, nec centum de propriis sumptibus donus illa procurare valebat.» Multitudine magna, et que fere ad annum usque 1346, sine diminutione, nisi fortasse parva, duravit. In catalogo enim abbatiarum et prioratum ab hoc incerto cœnobio dependentium, reperitur, quod, *cante magnam mortalitatem,* que incepit anno Domini 1345, et duravit per tres annos, erant ibi communiter ducenti sexaginta religiosi.» Ab hoc retro tempore non fuit certus monachorum Clun. numeros, sed positi sunt ibi secundum facultates.

(228) *Sub potestate et dominatione Bernonis abbatis.* Sic auctor Chronicus Cluniacensis, qui sancto Hugone Cluniensi abate vixit: «Willelmus, inquit, dux Aquitanorum Cluniaco sanctissimum Bernonem ordinavit abbatem.» Unde patet illos omnes male scripsisse, qui sanctum Odonem primum Cluniensem abbatem numerarunt. Hujus autem Bernonis meminere preter Joannem monachum in Vita sancti Odoni, sanctum Odilonem in Vita sancti Maioli, et Glabrum Rodulphum loco jam allegato, scriptor Vita sancti Hugonis abbatis Eduensis, Ludovicus Ultramarinus in precepto quodam, Sigebertus Gemblacensis ad annum 895. Vincentius Belvatusensis lib. xxvi Speculi historialis cap. 53, Chronicus sancti Petri Vivi Senonensis ad annum 908. Fasci-

A monachi cum omnibus (227) prescriptis rebus sub potestate et dominatione Bernonis albatis (228), qui quandiu viserit secundum suum scire et posse ei regulariter presideat. Post discessum vero ejus habeant iidem monachi potestatem et licentiam quæcumque sui ordinis, secundum placitum Dei atque regulam sancti Benedicti promulgam [promulgatam], eligere maluerint abbatem (229), atque electorem, ita ut nec nostra nec aliquis potestatis contradictione contra religiosam duntaxat electionem impediatur. Per quinquennium autem Romæ ad limina apostolorum ad luminaria ipsorum concinanda [continuanda], decem solidos (230) prefati monachi persolvant, habeantque tuitionem ipsorum apostolorum, atque Romanum pontificem defensionem (231), et ipsi monachi corde et animo pleno prælibatum locum pro posse et nosse suo adficiant.

culus temporum, qui perverse ducem hunc Aquitaniam nuncupat, Bernardus Gundonis ad annum 899, auctor anonymus Historie Francorum tempore Philippi regis Ludovici Pii filii, Chronicum Lemovicense, Platina, Chronicum Chronicorum, Volaterranus in Anthropologia, lib. xxi, Antonius Florentinus archiepiscopus in Chronicis, Jacobus Bergomensis, Joannes Trithemius lib. ii, de Viris illustribus Ordinis sancti Benedicti cap. 9, lib. iii, cap. 215, et in Chronicis monasterii Hirsaugiensis ad annum 892, Petrus de Natalib. lib. xi Catal. sanctorum, cap. 64, Nicolaus Gillius in Annaib. Francie, Joannes Bouchetus in Annalib. Aquitanie, Guillelmus Paradinus lib. i Annalium Burgundie, Nicolaus Vignierius in Chronicis rerum Burgundionum, Genebrardus lib. iv Chronologie, Arnoldus Wion in ligno Vita, Martyrologium monasticum Benedictinum, Petrus San Julianus in Antiq. Cabilon. ad denum Ludovicus Gollatus lib. ii, iv, et alius Commentariorum reipublicae Sevanicae. Ex quibus Gollatus atlicubi Wernerium, Bouchetus et Guillelmus Paradinus lib. de antiquo Stato Burgundie Brunonem: reliqui Bernonem appellant. Et quidem ipsum ex antiquis Burgundia comitibus fuisse testes sunt aliqui. Sed quinam eius parentes existerint non usque adeo certum est. Unus Guii Paradinus patrem ejus Chilpericum nescio quem, Gollatus matrem Yvan comitissam, que et eadem procul dubio cum Ava et Avana, de qua supra, nominat. Nos nihil pronuntiamus.

(229) *Habeant monachi potestatem eligere abbatem.* Sic Ludovicus Ultramarinus Fr. rex in precepto suo de Salustriaco: «Habitatores autem in ordine regulari degentes, abbatem sibi secundum regulam sancti Benedicti de semetipsis post Odonem, qui nunc praest, eligant.»

(230) *Per quinquennium autem Romæ decem solidos.* Agapitus papa: «Sane ad recognoscendum, quod predictum cœnobium sanctar apostolica sedi ad tuendum atque foendum pertineat, dentur per quinquennium 10 solidi.» Sed paulo alter, Ordericus Vitalis lib. xi Historie suorum temporum: «Ratum est, ait, et chartis legentibus liquido patescit quod G. Aquitanicus Cluniacense cœnobium in alio dio suo construxit: et illud, Romanum pergens, Romanum pontifici devotissime commisi, nec id frustra fieri voluit. Nam ipse tunc 12 aureos papæ obtulit, et exinde totidem singulis annis dari decrevit.»

(231) *Habeantque tuitionem ipsorum apostolorum, atque Romanum pontificem defensionem.* Acta synodalis definitionis inter sanctum Hugonem abbatem Cluniensem et dominum Droconem Matricensem episcopum. «Nam in conspectu totius sancti concilii lectum est monumentum, quod comes ille Willelmus primus loci fundator et oblator instituit, ubi, vide-

Nolumus etiam ut nostris successorumque nostro-
rum temporibus prout opportunitas atque possibilias
eiusdem loci se dederit, quotidie opera misericordiae
pauperibus, indigentibus, advenis, peregrinantibus,
summa intentione exhibeantur.

Placuit etiam huic testamento inseri, ut ab hac die
 nec nostro nec parentum nostrorum, nec fascibus regio-
 magnitudinis, nec cuiuslibet terrene potestatis jugo
 subjiciantur iidem monachi ibidem congregati. Ne-
 que aliquis principum secularium (232), non comes
 quisquam, nec episcopus quilibet, non pontifex su-
 pradicte sedis Romanae, per Deum; et in Deum om-
 nesque sanctos ejus, et tremendi judicii diem con-
 testor, deprecor, ne invadat res ipsorum Dei ser-
 rum. Non distrahat, non minuat, non procamiet,
 non beneficiet (233) aliquam personam [aliqui per-
 sonæ], non aliquem prelatum super eos contra eo-
 rum voluntatem constitutam. Et ut hoc nefas omnibus
 temerariis ac improbis, arcuus inhibeat, adhuc
 idem inculcans subjungo. Et obsecro vos, o sancti
 apostoli [et gloriosi principes terræ], Petre et Paule,
 et te pontifex pontificum apostolicæ sedis, ut per
 auctoritatem canonicanam et apostolicam quam a Deo
 accepisti, alienes a consorio sanctæ Dei Ecclesie et
 sempiterne vita præliones et invasores atque distrac-
 tores harum rerum, quas yobis hilari mente
 promptaque voluntate dono. Sitisque tutores ac de-
 fensores Jam dicti loci Cluniaci [Cluniacensis] et ser-
 vorum Dei ibi commorantium ac commandentium;
 harum quoque omnium facultatum propter elec-
 mosynam et clementiam, et misericordiam piissimi
 Redemptoris nostri. Si quis forte, quod absit,

licet, præter Romanum pontificem, nullum jus, nullum dominium cuiuscumque mortalium, vel cuiilibet prorsus Ecclesiæ dereliquerit. » Notitia libertatis loci Cluniacensis sancte a domino papa Urbano II in ipso ecclœb: « Nam prius ille Willermus istius olim monasterii institutor, nulli alii advocato, nulli pa-
 trio, nulli regi, vel principi curante ipsius tutelamque commendavit, nisi Deo et beato Petro, ejusque vicariis, Romanis scilicet pontificibus. » Item Paschalii II, ad archiepiscopos et episcopos Galiarum scribens: « Cluniacense, inquit, ecclœb: ab ipso fundationis exordio sanctæ Romanae Ecclesie est oblatum. »

(232) **Neque aliquis principum secularium.** Aga-
 pius papa scribens Aymardo Cluniensi abbati: « Quia petitis, inquit, a nobis, quatenus monasterium Cluniacense in illo statu, quo a Guillemino duce per testamentum manere decretum est, nostra apostolica auctoritate decernneremus, etc., inclinati pre-
 cibus tuis tibi ad regendum commitimus. Itaque sit illud monasterium cum omnibus rebus, vel quas nunc habet, vel que deinceps tibi traditæ fuerint liberum a dominatu cuiuscumque regis, aut episcopi, sive comitis, aut cuiuslibet ex propinquis ipsius Guillemini. » Et Ludovicus Caroli Simplicis filius: « Sit vero ipse locus, iuxta quod ipse Willermus sub terribili et magna adjuratione constituit, et apostolice sedi per testamentum ad tuendum non ad dominandum subjugavit, ab omni seculari dominatu tam regum, quam euctorum principum seu propinquorum eiusdem Willermi, quin et omnium hominum penitus liber et absolutus. »

(233) **Non procamiet, non beneficiet.** Procniamare, et conciamare, pro commutare ac permutationem

A et quod per Dei misericordiam et patrocinia apo-
 stolorum evenire non aestimo, vel ex propinquis
 vel extraneis, vel ex qualibet conditione, sive po-
 testate, qualicunque calliditate contra hoc testa-
 mentum (234), quod pro amore Dei omnipotens ac
 a veneratione principum apostolorum Petri et Pauli
 fieri sancivi, aliquam concessionem inferre tentaverit,
 primum quidem iram omnipotens Dei incurrat,
 auferatque Deus partem illius de terra viventium
 (Apoc. xxii, 19), et delect nomen ejus de libro ritæ
 (Apoc. iii, 5), fiatque pars illius cum his qui dixerunt Domino Deo: Recede a nobis (Job xxi, 14), et
 cum Dathan et Abiron, quos terra aperio ore deglavit, et vivos infernus absorbuti (Num. xvi, 31),
 perennem incurrat damnationem. Socius quoque
 B Jude Domini proditoris effectus aeternis crucifixibus
 retrusus teneatur, et ne ei in presenti seculo hu-
 manis oculis impune transire videatur, in corpore
 quidem proprio futurae damnationis tormenta expe-
 riatur, sortitus duplè direptionem cum Heliodoro
 et Antiocho, quorum alter acris verberibus coercitus
 vix semivivus evasit (II Mach. ix, 9); alter vero
 nulu superno percussus, putrescentibus membris, et
 scatentibus vermis miserrime interiit; ceterisque
 sacrilegiis qui ararium domus Domini temerare pra-
 sumpserunt, particeps existat, habeatque, nisi respi-
 puerit, archiclavum totius monarchie Ecclesiarum,
 juncto sibi Paulo obstitorem, et amoeni paradisi ali-
 tus contradictem, quos si vellet, habere poterat
 pro se piissimos intercessores. Secundum mundialem
 vero legem, his quibus intulerit calumniam centum
 C auri libras (235), cogente judiciaria potestate compul-
 facere frequentissimum in antiquis chartis et testamen-
 tis. Inde canium, cambium, concanum, concam-
 biuum, et excambium, pro commutatione sive permuta-
 tione: quam et adhuc hodie vulgo dicimus échange.
 Consueta vero fuit hec monasteriorum fundatoriis
 bus prohibiti, ne scilicet illi quos defensores ac
 patronos constituebant, monasteria ipsa permute-
 rent unquam, alienarent, aut in beneficium trade-
 rent. Sic Henricus I, rex Francorum precepit suo
 munienti congregationem beatorum apostolorum Petri et Pauli et sanctæ Genovefae virginis Paris. : « Quæ olim, a quadam antecessore suo Francorum
 rege Clodoveo, bortatu et persuasione beati Remigii
 Rhemorum archiepiscopi fuerat fundata. Statuimus,
 inquit, et regali auctoritate precipimus, insuper et
 sigilli nostri impressione firmamus ut nullus suc-
 cidentium regum vel principum Parisiacensem urbem
 tenentium predictam congregationem unquam alci-
 D jure beneficii tradat, vel aliquo commutationis genere
 a suo patrocinio vel procuratione alienet, sed de
 regali defensione habeat cum utilitate honestatam, et
 de principis possessione, si quando hoc contingit,
 præsentem et indeficientem tuitionem habeat simul
 et solamen. »

(234) **Contra hoc testamentum.** Testamentum pro
 precepto, charta, diplomate, vel instrumento prin-
 cipis. Odo Clun. abbas lib. II Vitæ sancti Geraldii
 comitis Aureliacensis, cap. 4: Ut sua Domino con-
 scraret, Romam profectus est, et Aureliacum insigne
 prædium beato Petro apostolorum principi, facto so-
 lemniter testamento, delegavit. Sed hoc notius est,
 quam ut probatione indigat.

(235) **His quibus intulerit calumniam, centum auri**
 libras. Usitatum tum erat, et etiam postea, pecu-

sus, exsolvat, et congressio illius frustrata nullum omnino obtineat effectum. Sed hujus firmitas testamenti omni auctoritate suffulta semper inviolata ac inconcussa permaneat, cum stipulatione subnixa. Actum Bituricæ civitatis publice.

Willelmus. Ego hanc autoritatem fieri et firmari rogavi, ac manu propria roboravi.

Sigillum Ingelberge uxoris ejus.

Sigillum Madalberti (256), peccatoris Bituricensis archiepiscopi.

Signum Adalardi episcopi (257), P. Alto, peccator episcopus, S. Wilelon, nepotis ejus, S. Armandi, S. Wigonis, S. Ugberti, S. Stephani, S. Veraci, B

niam poenam chartarum seu testamentorum sanctionibus addere. Sic Otho imp. in precepto de sancto Mayolo Papiensi : « Si quis igitur hoc nostra stabilitatis præceptum frerit, componat centum libras auri, medietatem cameræ nostræ, et medietatem Cluniaci monasterio. »

(256) *Sigillum Madalberti.* Quidam bunc Moal-

A S. Gotbransin, S. Eufredi vicecomitis, S. Gentardi comitis, S. Ignardi, S. Ursonis Graci, S. Rataldi, S. Rumberi, S. Ismengrii, S. Roberti, S. Oberti, S. Guiberti [Girberti], S. Bermondi, S. Girardi, S. Ambladi, S. Aleardi, S. Achedei, S. Windonis, S. Grimberti, S. Umberti, S. Arnaldi, S. Armandi, S. Walonis, S. Roberti, S. Bodonis, S. Athonis. S. Girbandi, S. Ismendonis, S. Lotherti, S. Tertberti, S. Bernardi, S. Geraldii, S. Truanni.

Anno undecimo, regnante Carolo rege, indictione 13. Ego Oddo levita, ad vicem cancellarii scripsi et subscripsi.

bertum, alii Maalbertum appellant. Fuit autem ordine quinquagesimus primus inter archiepiscopos Bituricenses, sedigit temporibus Arnulphi imperatoris, et Caroli Simplicis Francorum regis.

(257) *Signum Adalardi episcopi.* Adalardus hic fuit episcopus Claromontensis, de quo Odo in Vita sancti Geraldii, et nos forte plura ibidem.

VI.

TESTAMENTUM DOMNI BERNONIS

ABBATIS

Cui primo fuit commissum regimen monasterii Cluniacensis per Guillermum Pium, fundatorem dicti monasterii.

(Anno 926.)

(Bibliotheca Cluniensis, pag. 9.)

Ex quo divina dispensatio post diluvium consti-
tuit, ut homo homini prestat, quicunque secundum Deum tam in Veteri Testamento, quam in Novo aliis præfuerunt, quantum possibile fuit, procura-
runt, ut consultum subditis in posterum esset. Quod et beatum Benedictum, et alios quamplures nostri ordinis instructores fecisse, sibique successores, dum adiverterent, elegisse, multa documenta probant. Quapropter tam regalis potestas quam sacerdotalis auctoritas, sed et principum sublimitas, nec non et reliquorum fidelium, quos forte hanc scripturam audire contigerit, ignoscat universitas. Quod ego Berno omnium abbatum extremus abbas, supremum diem iam vicinari agnosco, duos ex nostris fratri-

C bus, Widonem videlicet meum consanguineum (258), atque Odonem adæque dilectum, una cum fratribus consensu mihi succedere delegavi, ac post meum decepsum, vice mea, Deo largiente, fungi præcep-
ita scilicet ut dilectus noster predictus Wido coeno-
bio Gigniacensi (259), Balmensi, Aethicensi, cum cella que dicitur sancti Lauteni, et cum omnibus rebus ad predicta monasteria pertinentibus regula-
riter præsit, praeter villam que dicitur Alafracta, et res quasdam que fuerunt domini Samsonis in eodem pago consistentes; et quartam partem Caldariarum que sunt sitæ in loco qui dicitur Leodonis (240), et medietatem prati quod fuit domini Saymonis [forte: Simonis]. At vero charissimus frater Odo Clunia-

in Burgundia Berno ex comite abbas Gigniacensis coenobii a se fundati. Idem Sigibertus ad annum 895; Vincentius Bellocensis lib. xxiv Speculi histor. cap. 53; Bernardus Guidonis in Chronicis, Trithemius, et alii.

(240) *In loco qui dicitur Leodonis.* Burgum Ledoni vocat Eugenius III papa, et donationem seu venditionem quamdam monasterio Clun. factam a Wilhelmo Matisconensi comite memorat.

(258) *Widonem videlicet meum consanguineum.* Ne-
potem Bernonis et discipulorum vocat Chronicum Clu-
niacense his verbis : « Venerabilis igitur pater Berno habuit discipulos sanctos, scilicet Odonem, Adhegrinum, et Widonem venerabilem nepotem
sum, quem abbatia Balmenensis abbatem fecit. »

(259) *Cœnobio Gigniacensi.* Cœnobium hoc ipse Berno fundavit, ac primus illius abbas exstitit. Chronicum Lemovicense ad annum 890 : « Hoc tempore claruit

cum, et Masciacum (241), atque Dolense monasterium (242), ita cum rebus ad eadem loca pertinentibus, Deo favente, suscipiat, ut ea pro viribus regulariter disponat. His igitur ita dispositis, obsecro vos per reverentiam, quam sanctæ fidei et religioni debetis, o principes et seniores, quicunque terrarum rerum judices estis, ut hanc scripturam mea vice loquentem, in qualibet nostro conventu libenter audiatis; et sicut lex divina jubet, bonis consentientes sitis, et tam prælatos prædictos, quam et monachos, et loca cum rebus ad ipsa pertinentibus, in eo statu, quo et per regalia præcepta, quin etiam et per apostolica privilegia dudum sancta sunt, et nunc a me decretum est, permanere consentiat. Quod si quælibet vel inter ipsos, vel aliunde controversia, quæ nobis discernenda sit, forte succreverit, justitiam sustentetis, et calumniam reprimatis, quo fiat illud quod in auctoritatibus nostris insertum est ut omnium bonorum, quæ in præfatis locis geruntur,

(241) *Masciacum.* Monasterium in Aquitania, quod a Ludovico Pio Caroli Magni filio constructum docet auctor incertus, sed coartaneus, in eius Vita. Sic enim ait: « Et quidem multa ab eo sunt in eius ditione reparata, imo a fundamento ædificata monasteria, sed præcipue hæc: Monasterium Menate, monasterium sancti Savini, monasterium Masciacum, » etc.

(242) *Aigue Dolense monasterium.* Est hoc Dolense seu Burgi Dolensis monasterium in Biturigib, quod Eblo Bituricus, ut in Ademari Chronicus legitur, caput ædificare in honore Dei Genitricis, et postea integravimus filius eius Rodulfus, ubi magnam cohortem monachorum congregavit regulariter degentem. » Fragmentum Histor. Franc. Eblonem hunc, Ebloonem Biturigenium principem, auctor libri II Vitæ sancti Genulii, cap. 17, Abbonem vocat. Scribitque Bernardus Guidonis, quod « Paschalis II, ad Gallias veniens, ecclesiam hanc beatæ Marie virginis in castro Dolensi dedicavit. »

(243) *Census duodecim denariorum Gignaco.* De hoc census Sigibertus ad annum 912: « Berno, inquit, abbas moriturus, Odonem olim musicum constituit abbatem Cluniacensis cœnobii, ea conditione, ut ecclesia Cluniacensis solveret annuatim ecclesia Gignaciensi census 42 denariorum. » Idem scribunt Vincentius Bellovicensis lib. xxiv, cap. 59; auctor Chronicus Lemovic. Bernardus Guidonis, et alii. Verum crescente fama religionis monasterii Cluniacensis, factum est tandem et ipsum Gignaciense juris ejus membrum. Petrus Venerabilis epistola 33 libri I Catalogi abbatiarum et prioratarum a Clun. cœnobia dependentium et varia summarum pontificum diplomata.

(244) *Et locus ipse quasi posthumus morte domini Guillelmi quandam incliti ducis.* Hinc patet Guillelmum Pium Aquitanum ducem incepisse tantum, non perfecisse Cluniacense cœnobium. Sed si Platina credimus, curam ejus integrandi reliquit Eblo Pictavorum comiti, qui sibi in Aquitanie ducatus, et comitatu Arvernorum successit. Sic enim scribit in Vita Adriani III pape, de fundatione Clun. monasterii loquens: « Ante tempus vero Guillelmus moriens monasterium imperfectum reliquit, Eblo comite Pictavensi instituto, qui rem ipsam ex testamento curaret. » Eadem habet Joannes Bouchetus in Annalibus Aquitanie: visitarque charia quædam ipsius Ebli comitis in commentariis Aquitanice Galliae, cuius initium est: « E. Pictavensis comes, et Aquitanus dux, Dei gratia adepto principatu haereditario, et per donationem mei Willelmi gloriose recorda-

A sicut adjutores fueritis, ita quoque participes esse possitis. Villam autem quæ dicitur Alafracta, cum omnibus ibidem pertinentibus, et quartam partem de caldaria quas Leodonis habemus, verum etiam jambicti prati medietatem ad Cluniacum trado, eo tenore ut per singulos annos census duodecim denariorum Gignaco (243) pro vestitura reddatur. Nec injustum videatur si Cluniaco easdem res assigno, quoniam ibi sepulturam mibi locavi, et locus ipse quasi posthumus, morte domni Guillelmi quandam incliti ducis (244), atque nunc mea imperfectus, deseritur (245). Et certe pauperior est possessione et numerosa fraternitate. Et ut hoc inferam, si post filios priores et priorem locum, quibus testamentum feci, nobis alios divina largitas et locum, et filios ampliare dignata est, ratum debet videri, ut posteriores filii non exhaeredentur; sed aliqua pars haereditatis nostræ eis proficiat, qui quamvis in alio loco, tamen eidem domino, id est beato Petro, in cuius

tionis viri, decrevimus cœnobium augmentare in Cluniaco. » Verum illa, sicut et aliae plures inibi relate, falsi redarguntur a multis. De morte autem ducis Willelmi non convenient omnes. Ante Bernoneum obiisse, vel hic ipsius Bernonis testamenti locus indicat: sed quo anno, non usquequaque certum. Auctor vetustus chronologe Cluniacensium abbatum, decessisse scribit anno 918. Ademarus monachus in commemoratione abbatum Lemovicen sis basilicas sancti Martialis, ad annum 19 Fulberti, abbatis VI, qui fuit Incarnationis annus 920, refert. Et Flodoardus usque ad annum 927 vixisse, testatur in Chronicis. Mortuus est autem Arvernus, et in Brivatensi vico apud sanctum Julianum martyrem sepultus, » ut inquit iam citatus chronol. Clun. scriptor.

(245) *Aque nunc mea imperfectus deseritur.* Qui Bernoneum Cluniacensem cœnobii constructorem dixerunt, ut Siegerbertus, Vincentius Bellovicensis, Trihemius, et alii, nequaquam falsi sunt. Construxit enim ipsum primus, sed favente sibi, necessariose sumptus suppeditante Willelmo Aquitanus duc. Præceptum Ludovici regis, Caroli Simplicis filii: « Monasterium nomine Cluniacum, quod a Willermo viro magnifice in honore primorum apostolorum, Petri videlicet et Pauli, per manus Bernonis ejusdem reverendi abbatis constructum est. » Glaber Rodulfus lib. III Histor. Franc. cap. 5: « Construxit igitur prædictum cœnobium primitus pater monachorum Balmensis monasterii Berno vocatus, jubente Willermo piissimo Aquitanorum duce, in pago Matisconensi, super Graonam fluviolum. » Et sanctus Odilo in Vita beati Maioli, « Favente Willelmo, Christianissimo Aquitanorum principe, beate memorie abbas Berno nomine, in partibus Burgundie, cespite Matisensi, pago qui vocatur Cluniacensis, monasterium cepit construere, et in quantum potuit in eadem constructione elaborare studi. » Sed quod subjungit, « et piæ devotionis affectum labioso certamine ad laudabilem perduxit effectum, aliquantis per a vero discedere videtur. Quanquam enim qui Vitam beati Hugonis abbatis sancti Martini Eduensis, abbatisque Bernonis contemporanei scripsit, « protinus incepit opus, atque in brevi tempore perfectum, » affirmet; tamen et ipse Berno morte sua monasterium hoc imperfectum remansisse nos docet, et Joannes Italus monachus Cluniacensis Odonem Bernonis successorem *captum pridem perfecisse*, auctor est libro secundo Vitæ sancti Odonis.

nomine utrumque locum construximus, servituri sunt. De cetero tam prelatos quam et omnes fratres, presentes videlicet, et futuros, per misericordiam Dei, qui praesens respicit, deposco, ut inter vos unanimitas ita perseveret, quatenus, modum conversationis hue usque retentum, tam in psalmodia, quam in observatione silentii, sed et in qualitate vicius et vestitus, et insuper in contemptu rerum propriarum, si non melius, saltem sicut hic usque fecistis, sic deinceps custodiatis. Si autem, quod absit, ab aliquo eorum fuerit pertinaciter erratum, præcipimus, per sancta regula auctoritatem, ut utriusque loci priores ad corrigendum errorem sibi mutuo suffragentur. Si quis autem, quod absit, hanc nostram institutionem in aliquo fregerit, deterreat eum vox divina quæ

A dicit : *Maledictus qui transfert terminos proximi sui,* id est institutionem præceptorum suorum et conatus ejus penitus frustretur. Dispositio vero nostra, que, ut credo, per charitatem utriusque locis cupit esse consultum, Deo disponente, et beato Petro patrocinante involuta permaneat.

Signum Bernonis abbatis, qui hanc chartam fieri, et firmari rogavit.

Signum Widonis moderni abbatis, qui hoc consensit.

Signum Odonis abbatis.

Signum Geofredi.

Signum Wandanberti.

Anno quarto, regnante Radulpho rege.

ANNO DOMINI DCCCCXLIII.

CAPPIDUS STAVRIENSIS

FRISIUS SACERDOS.

NOTITIA HISTORICA IN CAPPIDUM.

(Apud Fabric., Bibl. med. et inf. Lat.)

Cappidus Stavriensis, Frisius sacerdos, auctor creditur *Vite sancti Odulphi presbyteri*, qui circa annum 860 vixit, vulgatae a Surio 12 Junii. Traditur etiam scripsisse *Vitas sanctorum Lebuini, Otgeri et Plechelmi*. Nam de *Genealogia principum, ducum ac regum Frisiae*, et *Historia Ecclesiastica gentis Frisonicæ*, quas ei tribuit incendio absumptas dolet Suffridus Petri (*De script. Frisiae*, pag. 57), video viros doctos non minus quam de multis aliis ab eo ex antiquitate ultima Frisorum jactatis dubitare.

CAPPIDI STAVRIENSIS

FRISHI SACERDOTIS

DE VITA SANCTI ODULPHI PRESBYTERI.

(Apud Surium, Acta SS. 12 Junii.)

I. Temporibus Ludovici, piissimi imperatoris, vir quidam venerabilis fuit et Francorum nobili prosapia ortus. Diceratur is Bodgis, et ex eo procreatus est Odulphus. Qui, simul atque e sacratissima bapti-smatis unda renatus est, cœlesti quoque rore divinitus est irrigatus. Porro ubi desiit ad materna pendere ubera, litterarum studiis traditus, et sanctis ac Deo devotis hominibus, ut ab illis canonica religione imbuetur, commendatus est. Præstit autem illi Deus tantum discernendi studium, tantamque ingenio facilitatem, ut illos etiam, qui ipsum ætate antecedebant, ipse longo post se intervallo relinqueret, ætatemque suam, licet annis necdum matrem, divinis disciplinis, et dogmatibus egregie or-

B naret. Porro cum ætate accrevit ei etiam sapientia et sanctitas, idque adeo, ut iis, qui per id tempus Deo religiose servire conabantur, novus quidem Samuel ortus videretur. Quibus sane adeo gratiosum illum divina gratia effecit, ut unanimiter ab illis omnibus amaretur et ob vitam probabilem summe venerationi haberetur. Atque ille e diverso par pari referens, sincero animi affectu eos quoque diligebat. Jam vero puer religiosus ac venerabilis, in ipsis adolescentia initiis id se meditari et appetere declarabat, quod postmodum re ipsa complevit, non immemor illius dominici sermonis : *Qui amat patrem plusquam me, non est me dignus* (*Matt. x*); itemque : *Qui ruit post me venire, abneget semetipsum, et*

tollat crucem suam quotidie, et sequatur me (*Luc. ix.*). Quorum ille adhuc puer crebro memor, et die aë nocte sœpe illa tacitus secum revolvens, piis moribus et sanctis operibus plane apud se statuit Deo perpetuo servire, spiritualique matri sanctæ Ecclesiæ inseparabiliter adhaerere.

II. Itaque sanctus adolescens, viris quidem probatis imprimis charus, sed tamen soli Deo servire sollicitus, per virtutum gradus semper ad sublimiora tetendit, donec in virum perfectum evaderet. Mentem atque animum, quemadmodum solent sancti homines, ad cœlestia continenter erigere, et mundane vanitatis ac pompa inanis illecebras declinare statuit, ut in illum quoque competere, quod in psalmo legitur: *Ibani de virtute in virtutem* (*Psal. LXXXIII.*) Sic ergo in cunctis virtutibus proficiens, etiam ecclesiasticorum ordinum gradus ascendit, et presbyterii est benedictionem adeptus, regis altissimi sacerdos effectus. Tum vero mox apud se decrevit studio piae conversationis ad quoddam sacre religionis monasterium se conferre. At parentes eum dehortabantur ne id faceret, sed potius ad ipsorum se voluntatem accommodans, Ecclesiam Oroschattanam administrstrandam susciperet, illuc enim et natus et educatus erat. Victor tandem precebus eorum, morem eis gessit ea in re, quamvis invitus. Sed non diu post visum est ei adire summe reverentiae locum Trajectum, antiquitus Wittenburg dictum, idque ea mente et consilio, ut illuc cum ceteris Dei famulis, Christo ibidem militantibus, quoad viveret, præpotenti Deo fideliter serviret. Memoria ergo retinens, quod in Evangelio Salvator ait: *Qui non renuniat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus* (*Luc. ix.*) Postibant pâtre, neglectis propinquis, contemptis agiis, familia, rebus et facultatibus omnibus, ad locum illum Christo duce profectus est, rebus quidem pauper, sed meritis dives. Nihil jam in hoc mundo habere volebat, ut a Domino juxta illius promissionem cœtulum acciperet, et vita æternaæ hæres esse mereatur.

III. Erat per id tempus Trajecti episcopus eximia sanctitate, Fredericus nomine, qui virum Dei cum multo gudio et honorecepit. Feceruntidem omnes servi Dei qui illuc erant adunati, ex animo sibi gratulantes tam sanctum, tamque religiosum ad ipsos Dei famulum accessisse. Nec potuit diu illos celare quod oculo divinae majestatis non latuit. Sed cum aliquantis per apud illos moratus esset, omnibus ardens cœlesti lumine lucerna resplenduit. Erat enim in vigiliis strenuus, in jejuniis potens, in oratione sedulus, in sacra lectione studiosus, in eleemosynis largus, in curandis pauperibus celebris, in hospitalitate fervens, in rebus ecclesiasticis distribuendis prudens. Denique quibus post antistitem præfектus erat, eos omnes mirum in modum antecedebat. Neque aliter vel ab omnibus illis, vel ab ipso etiam præsule, quam monasterii Pater vocabatur, atque ab ejus ore omnes cupiebant accipere consilium. *Omnibus enim*

A omnia factus erat cum Apostolo, ut omnes Christo lucriferaret (*I Cor. iv.*)

IV. Ea tempestate Frisones, homines feroce, in tam fœdos erant prolapsi errores, ut is quem diximus episcopus, neque per seipsum, neque per suos archidiaconos eos posset in viam veritatis revocare. Itaque litteras per hominem fideli misit Trajectum ad virum Dei Odulphum, rogans eum, ut qua posset celeritate, trajecto maris sinu, ad ipsum veniret. Litteris illis acceptis, Christi servus mirifice exhibatur, perinde ac si ad cœlestes epulas invitaretur, cupiens cum suo pastore, si ita res poscat, in tam pio agone pro Christo sanguinem suum fundere. Cum autem ad episcopum pervenisset, ille viso eo, immenso perfusus gaudio, cum pacis osculo eum humantercepit. Deinde mutuo sese consolantes, et ut summi regis præcone generosus decebat, gladio spiritus egregie accincti, per Ecclesias pariter proficiendi, iterum atque iterum eas invisiere, habere conciones ad populum evangelica eruditio ad veritatem reducere coepérunt. Denique, crebro admونendo, arguendo, increpando homines, qui anteā instar luporum sævi et rapaces fuerunt, salutari doctrina in oves mansuetas converterunt. Ibis ita gestis, antistes ille, communicato cum clericis, nec paucis ejus religionis laicis viris consilio, virum Dei obnoxie rogat, ut intra illius terre limites velit permanere, et populum nuper ad sanitatem revocatum suis eruditioibus confirmare et ab antiqui hostiis mortiferis faucibus eripere. At vir Dei plane recusat, asserit se ætate gravem, ad id ministerium pares vires afferre non posse. Contra episcopum suis cum precibus flectere conatur. Cedit tandem sanctus vir, et pastoris sui iussa capessit, populique votis obsecundat, ea tamen conditione, ut liceat ei aliquot exactis annorum curriculis trajectum revisere, ubi se in Christi famulatu vitam finitum promiserat.

V. Volens igitur suo muneri non deesse vir plenus Spiritu sancto, non cessabat semina verbi Dei spargere in populum, celorum regnum multa instantia prædicare, omnibus seu prudens et fidelis dispensator, divini sermonis præbère alimoniam, fortioribus solidum cibum, infirmis, ex Apostoli sententia, lac offerre (*I Cor. iii.*) Ita factum est ut omnes ex ejus sanctitate gaudio replerentur. Cum autem eo ministerio perfunctus esset, se recepit ad suos Trajectenses, Deum laudans quod ejus fretus ope tot animas lucratus esset. Etsi autem jam longo fractus esset senio, attamen animo vincens ætatem, nihil de Dei servitio et solitis pietatis exercitiis remisit. Perseveravit enim in jejuniis assiduis, in vigiliis Deo gratis, in sanctis precibus, in largissimis eleemosynis, sibi parcus, alii omnibus pro Christi nomine largus: nihil terrenum sibi acquirere cupiens, ut posset bonis æternis frui.

VI. Claruit vero etiam prophetæ spiritu, ita futura predicens, ac si jam coram fieri cerneret. Quod ut certius testatusque fiat, ex plurimis pauca afflremus. Cum jam discessurus esset ab eo loco, qui

ANNO DOMINI MCCCCXLVI.

MARINUS PAPA II.**NOTITIA HISTORICA**

(Apud Coquelines, Bullar., privileg. Romanorum pontif. ampl. Collect.)

Marinus secundus, seu Marinus tertius dictus, natione Romanus, in locum Stephani papæ sine mora subrogatus est. Sedit in pontificatu temporibus Constantini Porphyrogeniti in Oriente, Othonis Magni in Occidente imp. annos 3, menses 6, addunt quamplurimi dies 15. Sed, cum Pagius ex ipsis Agapeti successoris litteris, eum pontificem jam fuisse 15 die Junii, anno 946, ostendat, tertius Vignolii catalogus ex cod. Vat. sequendus videtur, in quo nonnisi anni, 3 m. 6 assignantur. Obiit itaque Marinus circa diem 5 vel 6 mensis Junii, anno 946.

**MARINI PAPÆ II.
EPISTOLE ET PRIVILEGIA.****PRIVILEGIUM MARINI PAPÆ II PRO MONASTERIO
VIZELIACENSI.**

(Anno 953.)

[Apud Acher. Spicilegium tom. II, 501.]

MARINUS episcopus, servus servorum Dei, GUIDONI religioso abbati Vizeliacensi cœnobii, omnique congregationi ejusdem monasterii in perpetuum.

Quoties illa tribui a nobis optantur, quæ rationi incuncanter convenient, animo nos debet libenti concedere, et potentium desideriis congruum imperfiri suffragium. Atque ideo quia postulasti a nobis quatenus privilegium sedis apostolice monasterio Vizeiaco, cui præcesse dignosceris, quod constat olim a Gerardo nobilissimo et Christianissimo viro, necon et Berta uxore ejus, in honore Domini et Salvatoris nostri Iesu Christi et veneratione beatissime semper virginis Mariae genitricis ejusdem Domini nostri Iesu Christi constructum; in regno scilicet Burgundie, in pago Avalensi, quodque a præfatis fundatoribus beato Petro apostolorum principi pia devotione et testamenti pagina collatum est, facere deberemus: inclinati precibus tuis libenter fieri decreverimus. Unde et constituimus et apostolica auctoritate censemus, atque per hoc nostrum apostolicum privilegium confirmamus, ut nullus rex aut pontifex, vel abbas aut comes, vel qualisque magna vel parva persona, avaritia cupiditate corruptus aut diabolica suggestione deceptus, audeat vel præsumat contra tuum honorem, o venerabilis Wido abbas, qualicunque modo insurgere in tua vita aut de tuo honore tibi molestias inferre, vel de omnibus rebus monasterii quæ tibi tuisque predecessoribus a nobis nostrisque antecessoribus per paginam privilegii concessa atque firmata sunt, aliquas invasiones vel rapinas sive violentias inferre, si non vult, auctoritate Dei et sancti Petri et nostra apostolica excommunicatione, a corpore et sanguine

A Domini Jesu Christi et ab ingressu ecclesie disjunctionem esse. Hoc quoque capitulo præsenti subjungimus, ut locum avaritiae secludamus, nullum de regibus, nullum de episcopis vel sacerdotibus, vel de quibuscumque fidelibus, per se, suppositam personam, de ordinatione ejusdem abbatis, vel clericorum, aut presbyterorum, vel de largitione chrismatis, aut consecratione basilicæ, vel de quibuscumque causis ad idem monasterium pertinentibus, audere in qualibet specie exenii loco quidquam accipere, neque eundem abbatem pro ordinatione sua aliquid dare præsumere, ne hac occasione ea quæ a fidelibus pio loco offeruntur consumantur. Neque episcopus civitatis ipsius parochiæ nisi ab abbatे ipsius monasterii invitatus, ibidem publicas missas agat, neque stationes in eodem cœnobio indicat, ne servorum Dei quies quoquomodo populari conventu perturbari valeat, neque paratas, aut mansionaticos exinde præsumat exigere. Susceptionem autem fidelium et religiosorum virorum atque beneficentiam, quam julet Apostolus cunctis exhibendam pro possibilitate loci et facultatum non modo ibidem fieri [non] denegamus, verum etiam suademos: sed et modus in numero congregationis adeo conservetur, ut nec pluralitas penuriam, nec paucitas inhabitantium destitutionem loci inducere valeat. Privilegium quoque a predecessoro nostro pia memorie papa Nicolao eidem monasterio collatum nostra auctoritas confirmamus, excepto duntaxat quod ipse sub nomine ancillarum Dei quæ ibidem pro crebris infestationibus sæculi nunc ordinabiliter manere nequeant, illud delegavit: nos vero aprioris utilitatis gratia sub habitu monachorum esse congruenter decernimus. Si quis vero regum, episcoporum, sacerdotum, abbatum, judicium, comitum, aut secularium personarum, contra hanc nostræ institutionis paginam venire tentaverit, percussus apostolico anathemate, potestatis honorisve sui dignitate careat, reumque

se coram divino iudicio cognoscat, et nisi ea quæ a se male acta sunt deleverit, a sacerdotali corpore Domini nostri Jesu Christi alienus fiat, atque æterno examini districte ultionis subjaceat. Cunctis autem eidem loco justa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bone actionis recipient et apud districtum judicem præmia æternæ pacis inveniant.

Scriptum per manum Azonis scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Februario, indictione 1.

Data II Nonas Februario, per manum Benedicti episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolice, anno, Deo propitio, pontificatus domini nostri Marini summi pontificis et universalis pape, in sacra-

A indulta perpetualiter inviolata permaneat auctoritate subnixa.

Scriptum per manum Theodori notarii regionarii atque scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Martio et indictione prima.

Datum vi Kal. April. per manum Nicolai primicerii summae apostolice sedis, anno Deo propitio pontificatus domini nostri Marini summi pontificis et universalis junioris pape in sacra-

missa sede beati Petri apostoli anno 1, in mense Februario, indic. 1.

II.

PRIVILEGIUM MARTINI PAPÆ II PRO MONASTERIO S. BONIFACII FULDENSI.

(Anno 945.)

[Dronke, *Cod. diplom. Fulda*, pag. 318.]

MARINUS episcopus, servus servorum Dei, HADAMARO religioso abbatii venerabilis monasterii sancti Christi martyris Bonifacii et per eum in eodem ve-

B nerabili monasterio tuisque successoribus in perpetuum.

Cum summae et apostolice dignitatis Christi in

hac divina præfectura nitor dignoscatur præfulgere, et in exercendis Dei laudibus sui impensius studeat laboris exhibere certamen, ob hoc debita nos ejusdem apostolice pastoralis compulit sollicitudinis cura, quæque ad stabilitatem piorum locorum promulgari, et apostolice institutionis censura confirmari. Igitur quia postulasti a nobis, quatenus sedis apostolicae... decoratur et antiquos terminos eidem concessos ab antecessoribus nostris pontificibus confirmaremus, piis tuis desideriis fa-

entes, hac nostra auctoritate id, quod exposcitur, effectum mancipamus; concedentes tibi, tuisque sanctæ Beneventanae Ecclesiæ, quacunque legaliter, et rationabiliter antiquo jure tempore prædecessorum tuorum visa est possidere, id est Bivinum, Asculum, Larinum, Sipontum, et ecclesiam sancti Michaelis archangeli in monte Gargano cum omnibus earum pertinentiis, et omnia prædia cum Ecclesiis, familiis utriusque sexus, et massis, totaque infra tuam parochiam loca, ditione antiqua tuae religioni, successoribusque tuis concedimus dominanda, et legaliter, atque canonice disponenda cum omnibus suis pertinentiis, sive sint civitates, seu quæcumque castra possessa dudum ab antecessoribus tuis episopis, constituta siquidem insuper censura, divini sub iudicio obtestatione, et validis, atque atrocioribus anathematis interdictionibus, ut nullus unquam alterius dignitatis potestate prædictus homo presumat, sive sit illa magna, sive parva persona, aut Graecus in tua sancta Beneventana Ecclesia aliquam vim facere, vel de iis, que ei pertinere videntur quoquo modo auferre, aut alienare, vel eis minuere terminos, et nec quamlibet militiam, aut fracturam, molestiam in eadem inferre quæcumque tempore, nec licentia sit, ut dictum est ex eo, vel omnibus eidem pertinentibus, nunquam magna parvæque personæ auferre, ut prædicto juxta id, quod a nobis statutum est, eadem venerabilis sancta Beneventana Ecclesia apostolicis constitu-

tionibus; atque privilegiis consistens ornata, inconcussa dotata permaneat. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu præsumperit haec, quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dictæ Ecclesiæ Beneventanae statuta sunt, refragare, aut in quoquam transgredi, sive Græcus sit, seu quicunque alter homo, qui dominationem aut primatum habere voluerit per se, aut per alterum quemlibet hominem in præfatis Ecclesiis, sine voluntate et iussione Beneventani episcopi, et illi, qui eos fortasse recipere præsumperint, omnes pariter sub eodem nostro apostolico, et descripto inviolabili anathemate permaneant, et in nullam ecclesiam intrare præsumant, aut aliquod officium ecclesiasticum faciant, at non qui pio intuitu observator, et in omnibus existit custodiens hujus nostri apostolici constituti ad cultum Dei respiciens, benedictionis gratiam a misericordissimo Deo nostro multipliciter consequantur, et vitæ æternæ participes mereantur. Scriptum per manus Stephani scribentis S. R. E. in mense Octob., indict. 2. Bene valete.

Datum III Idus Novemboris per manum Nicolai primicerii sanctæ apostolice sedis. Anno Domini propvio pontifi atus domini nostri Marini summi pontificis et universalis papæ in sacratissima sede beati Petri apostoli 2, in mense, et indict. supra scripta 2.

IV.

PRIVILEGIUM MARINI PAPÆ II PRO MONASTERIO CASSINENSIS.

(Anno 944.)

[Gattula, *Hist. Cassin.*, p. 94.]

MARINUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio BALDUINO, venerabili abbatи monasterii Christi confessoris Benedicti, siti in monte qui Castrum Cassinum vocatur, sanctæque tue congregationis successoribusque tuis in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollutibus benevoli compassionē succurrere, et poscentium animos alaci devotione implere suffragiis; ex hoc enim lucri potissimum præmium a conditore omnium, Deo, procul dubio promeremur quando venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perduta. Igitur quia postulastis a nobis quatenus confirmaremus, et concederemus vobis monasterium Christi confessoris beati Benedicti, situm in monte Castro Cassino, ubi sacratissimum corpus ejus humatum esse videatur, cum omnibus rebus adjacentiis sive pertinentiis tam in monasteriis virorum quam et ancillarum Dei, necnon et cellis, ac prædiis ubicunque vel qualitercumque ad jura ejusdem monasterii pertinere dignoscitur omnia in integrum. Monasterium vero in primis Domini Salvatoris positum ad pedem ipsius montis, atque monasterium sanctæ Dei Genitricis et virginis Mariæ quod Plumbarola vocatur; itemque et monasterium sanctæ Mariæ in Cingla,

A quod nunc infra civitatem Capuanam ædificatum est; imo et monasterium sancte Sophie quod infra civitatem Beneventanam ædificatum est; atque monasterium sanctæ Mariæ situm in finibus Beneventanis in loco qui dicitur Canneto, juxta fluvium Trinum, necnon et monasterium sanctæ Mariæ intra civitatem Cosenciae ancillarum Dei cum omnibus, ut diximus, rebus et adjacentiis per diversa loca tam in finibus Beneventanis quam et in Apulum, et Calabritanis, quam etiam in finibus Marchiæ, necnon et in finibus Marsorum, sive ubi longe lateque per diversis locis una cum colonis, et colonabus servis et ancillis utriusque sexus ad ejusdem monasterii jura pertinentibus, ita ut privilegiis sedis apostolicae insulis decoretur, ut sub jurisdictione

B sanctæ nostræ, cui Deo auctore deservimus Ecclesiæ, constitutum nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur. Pro qua re, piis desideriis faventes, hac nostra auctoritate id quod exposuit effectui mancipamus, et ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem in præfatis monasteriis diitionem quamlibet habere vel auctoritatem præter sedem apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbatе monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnitatem presumat celebrare omnimodo, sed a præsenti secunda indictione irrevocabiliter in perpetuum stabilimus detinendum, et cum Dei timore regendum et disponendum, statuentes insuper apostolica censura sub divini judicii obtestatione, sed et validis atque atrocioribus anathematis interdictiōnibus,

C ut neque ullus unquam presumat quispiam alijs cujuscunq; sit dignitatis prædictus et potestatis, vel etiam quæcunque magna parvaque persona in eodem monasterio, vel ejus causis incumbere, aut de rebus, et possessionibus vel ecclesiis sibi subjectis, vel quidquid denique ei pertinere videtur quoquomodo offerre aut alienare, sed nec quælibet malitia aut jactura molestiam ibidem sive pacis, sive barbarici temporis firma stabilitate decernimus sub jurisdictione sanctæ nostræ Ecclesiæ permanendum. Promulgamus nempe, et hac auctoritate beati Petri apostolorum principis coram Deo et terribili ejus futuro examine, et hujus nostri apostolici privilegi atque constituti sancimus, ut loca quæ ab abbatе cujuslibet qui nobis in eodem præfato monasterio sancti Benedicti commutata vel concessa sunt, necnon et alias locorum possessiones quæ a regibus aedibus vel galstaldeis, et ceteris Christianis in eodem sancto loco largita atque oblata sunt, aut in postmodum illi concessa fuerint firma, stabilia, ac in jure ipsius predicti monasterii existenda, atque in perpetuum permanenda statuimus, nec licentia sit, ut dictum est, ex ejus vel omnibus eidem monasterio pertinentibus tanquam magna parvaque persona auferre, aut profecto juxta id quod subjectus eisdem venerabilis locus apostolicis constitutus atque privilegiis consistit inconcussus dotandus permaneat, et liceat eisdem monachis de sua congregatiōne abbatem semper eligere. Etiam licentia vobis

sit pro confectione chrismæ vel oblatione, et ordinatione presbyterorum seu diaconorum, et subdiaconorum, et altaria consecrandum qualem, vobis placuerit episcopum invitandum. Hymnum vero angelicum per dies Dominicos et festibus omni tempore ad missarum solemnissimæ dicendum concedimus, et liceat vobis signum pulsare tam in diurnis, quam in nocturnis horis quando vobis placuerit, tam in jam dicto monasterio, quam et in cellis ejus, et nullus episcopus prohibeat populum Dei ingredi, tam in monasterio, quam et in cellis suis ad audiendum verbum Dei. Insuper etiam volumus ut nullus episcopus presumat in jadidicto monasterio, vel in subjectis suis ecclesiis sacerdotes excommunicare, vel ad synodum provocare, aut abbatem, et monachos qui ibidem in tempore fuerit, liceat etiam vobis clericum, seu sacerdotem, vel diaconum, seu subdiaconum de qualicunque episcopatu fuerit suscipere ad habitandum, vel monachicum habitum recipiendum cum rebus suis absque prohibitione omnium episcoporum, et liceat vobis, tuorumque monachis tibi subjectis judicare tam monasterium virorum, et cœnobium puellarum absque seculari potestate, et prohibitione cuiuslibet episcopi; si quis autem, quod non optamus, nefario ausu prasumpserit, et quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jadidicti monasterii statuta sunt refragare aut in quoquam transgredi, sciat se, nisi resipuerit, anathematis vinculo innodatum, et a regno Dei alienatum, et cum diabolo, et ejus atrocissimis pompis, et Juda Jesu Christi Domini nostri traditore, æterni incendiis suppicio concremandus sit deputatus. At vero qui pio intuitu observator et in omnibus extiterit custodiens hujus nostri apostolici constituti, et ad cultum Dei respicientibus, benedictionis gratiam a misericordissimo Deo nostro per intercessionem beati Benedicti multipliciter consequatur, et vite æternæ particeps, effici mereatur. Scriptum per manum Leonis notarii, et regionarii, atque scrinarii sanctæ Romanae Ecclesiæ in mense Januario per inductionem suprascriptam secundam. Bene valete. Data xii Kal. Februarii per manum Benedicti episcopi sanctæ Sylvæ Candidæ Ecclesiæ, et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ anno, Deo propitio, pontificatus domini nostri Martini summi pontificis, et universalis secundi pape, in sacratissima sede beati Petri apostoli secundo in mense Januario, inductione secunda.

V.

BULLA MARINI PAPÆ II PRO MONASTERIO S. VINCENTII VULTURNENSI.

(Anno 944.)

[Muratori, *Rer. Ital. Script.* I, 1, 432.]

MARINUS episcopus servus servorum Dei, LEONI venerabili abbati ex monasterio Christi martyris Vincentii, quod situm est in partibus Samnii, territorio Beneventano super fontem Vulturni fluminis, et pro te cunctis successoribus tuis in eodem vene-

ribili monasterio regulariter promovendis in perpetuum.

Quoniam pia sollicitudine convenit nos pro universis Dei Ecclesiis semper invigilare, et tota mentis intentione venerabilium locorum integritates procurare, ideo utilitati illorum, et maxime pro quiete monachorum, optamus subsidia conferre, ut divina misericordiae remuneracionem in sidereis arcibus consequamur. Igitur quia petitis a nobis, ut monasterium beati Vincentii martyris, una cum omnibus sibi pertinentibus, monasteriis, cellis, capillis, terris, et castellis, servis, et ancillis, cum universis redditionibus suis sub jurisdictione sancte Romanæ Ecclesiæ, cui Deus auctore servimus, nostri privilegii auctoritate muniremus, idcirco, tibi, tuisque successoribus legitimis abbatibus illud concedimus detinendum, ut nullius alterius Ecclesiæ ditionibus submittatur, sed cum omnibus sibi subjectis monasteriis, et cellis, videlicet monasterium beati Petri apostoli positum juxta fluvium Sabbati territorio jam dicto Beneventano, monasterium sancte Dei genitricis Mariæ in loco Sano, monasterium Domini Salvatoris, quod positum est in Alife, monasterium sanctæ Mariæ in loco Apinianici territorio Marsicanico, monasterium sanctæ Mariæ in duas basilicas, monasterium sanctæ Mariæ in Castanieto, monasterium sanctæ Mariæ in Palere, territorio Domo, monasterium sanctæ Mariæ in Planisi, monasterium sancti Petri in Vipera cum ipso casale Leonis, monasterium sancti Petri in Tontole, monasterium sancti Petri in Trite, monasterium sanctæ Mariæ in Musano, monasterium sanctæ Mariæ in Arole, monasterium sancti Georgii in Salerno, monasterium sancti Vincentii in Capua, monasterium sancti Martini, et sanctæ Crucis in monte Marsico, monasterium sanctæ Columbae in Sora, monasterium sancti Mauri, et sancti Valentini in Atine, monasterium sancti Donati cum inclita valle Sorana. Haec omnia, et cum omnibus sibi jure pertinentibus rebus sub tutela sedis apostolicae nostræ ita recipimus, ut quilibet Christianitatem indigentes in prefato venerabili monasterio, qualis episcopus ad invitandum volueritis, habeatis omnimodo potestatem. Similiter ad ecclesiæ consecrandas, et ordinationem de sacerdotibus, et diaconibus per tempora faciendam, ei de omni gradu ibidem adimplendum. Protestamus etenim, ut nullus episcopus debeat exinde sacerdotem, vel diaconum ad suam synodum provocare, nisi sua fuerit propria voluntas, aut abbatem, vel monachos quoquomodo judicare, vel excommunicare. Volumus, et apostolica injungimus auctoritate vobis vestrisque supradictis abbatibus de qualicunque Ecclesia sacerdotes, vel clericos, si venerant ad habitandum in congregazione fratrum, sive monasticum suscipiendo habitum se contulerint, statim recipiantur. Chrisma vero a quali episcopo vobis voluntas fuerit impetrandi, liceat semper, secundum quod diximus sub apostolica nostra potestate. Et omnem cuiuslibet Ecclesiæ sacerdotem in prefato

venerabili monasterio quamlibet ditionem habere, A præter sedem apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum solemnia ibidem celebrare presumat. Statuentes apostolica insuper censura, sub divini judicij obtestatione, sed et validis atque atrocioribus anathematis interdictiōibus prohibemus, ut nullus unquam præsumat ejusq[ue]cunque dignitatis prædictus potestate, vel in eodem venerabili monasterio, vel ejus causis incumbere, aut de rebus, et possessionibus, vel Ecclesiis subjectis, vel quidquid de his, quæ ejus esse videntur, quomodo auferre, aut alienare, sed nec quamlibet malitiam, aut jacturæ molestiam ibidem, sive pacis, sive barbarici temporis aliquo modo inferre, dum præfatum pereniter, ut dictum est, monasterium firma stabilitate decernimus sub jurisdictione sancte Romane Ecclesie permanendum. Promulgantes nempe, et hac auctoritate beati Petri apostolorum principis coram Deo, et ejus terribili examine, per hujus privilegii nostri constitutionem sancimus ac decernimus, ut loca, quæ a quolibet episcopo, vel abbate commutata sunt, nec non et diversorum locorum possessiones, quæ a regibus, ducibus, principibus, castaldeis, et a ceteris Christianis, concessa, largita, vel oblata sunt in eodem sancto et venerabili monasterio, aut in postmodum concessa, vel oblata fuerint, ipsius jure monasterii in perpetuum permanenda statuimus; nec licentia sit, ut dictum est, et ejus, vel omnibus ejusdem monasterii pertinētibus cuiquam magna parvæque personæ auferre, ut pro recto, juxta id, quod subjectum idem venerabile monasterium apostolicis constitutis, atque privilegiis consistit, inconcusse permaneat. Et licet eisdem monachis de sua congregatio abbatem semper eligere; et licet ipsi abbati suos judicare monachos, non solum virile, sed et muliebre monasterium sibi subjectum. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu presumpserit hæc, quæ a nobis ad laudem Dei nostri pro stabilitate jam dicti venerabilis monasterii statuta sunt, refragare, aut in quoquam transilire voluerit; anathematis vinculo innodatus, et cum diabolo et angelis ejus, atque Iuda traditore Domini nostri Iesu Christi æterno incendio concremandus deputetur. At vero qui pio intuitu observator in omnibus extiterit, custodiens hujus nostri privilegii constitutum ad cultum Dei respicientem, benedictionis gratiam a Domino Deo nostro misericordissimo multipliciter conservatur, et vita æterna particeps fieri mereatur. Bene valete, Scriptum per manum Adriani scriinarii sanctæ Romane Ecclesie in mense Martio, indictione secunda. Data per manum Stephanii primicerii defensorum summæ apostolice sedis, anno pontificatus domini Marini summi pontificis secundi 2 in sacratissima sede beati Petri apostoli.

(Anno 944.)

[Sperandio, *Sabina sacra*, p. 331.]

MARINUS, episcopus, servus servorum Dei, dilectissimo fratri JOANNI episcopo Sabinensi ejusque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamine pia religione pollutibus benevolia compassione succurrere, et pentium desideriis congruum impertire suffragium. Igitur quæ postulasti a nobis quatenus concederemus, et terminaremus tibi episcopatum Sabinensem, qui est ad honorem sanctæ Mariæ, Dei genitricis, qui ponitur in Foronovo cum omnibus suis, B quæ justæ et legaliter ei competunt, inclinati precibus vestris confirmamus et corroboramus tibi episcopatum, per hanc nostram apostolicæ præceptionis paginam, cujus est a latere flumen Tybur, currens usque ad territorium Utricularium rivus, qui vocatur Votivus; exinde ascendit ad finem Narniensem loco, qui vocatur Prata, et ab ipso affine provenit in confinio, et devenit in Scapua, procurrens in confinio Reatino; et ab ipso affine venit in montem qui vocatur Tancia; et ab ipsis affinis venit in murum Sabellianum, veniensque in cacumine montis Nigri, pergensque in casalem longum in ipsum Staffilum; et ab ipso affine pergit ad Leones montanianum, deinde pergit ad rivum qui vadit juxta sanctam Victoriam Trybilensem. Deinde ascendit in montem C qui vocatur Carbo, et per Aquam Mensam devenit in flumen Torritii, et per ipsam faldata decurrat in Carzoli, et venit in Campum Sacrum. Igitur inchoantur, sicut prefati sumus, ipsi affines a flumine Tyberis pergens juxta portam sancti Valentini, et venit ad portam Pincianicam, et ab ipsa pergit ad portam Salariam, ubi est ecclesia sancti Millitiis Romam, qui est juris supradicti episcopatus Sabinensis, et exinde venit ad Silicem qui est juxta sanctum Laurentium, et ab ipso affine venit ad Septem Fratres, et per ipsos fines venit in Silice, qui est juxta sanctam Anatoliam, quæ est posita subter montem qui vocatur Rasiano, ibi est ecclesia Petri, que est juris ipsius episcopi, et exinde venit in Silice qui vadit juxta sanctum Vincentium, pergensque in sanctum Stephanum in fine rivi, et deinde per ipsos affines ascendit in cacumine montis Januarii, et exinde venit in montem qui vocatur Possode; et pergens per terras montium, deinde veniens in Campum Sacrum, cum universis popularibus atque ecclesiis, et omnia quæ sub ejusdem episcopo adjacere, et pertinere videatur, tam in vasis, tamque castris, villis, et casalibus seu inter eamdem ecclesiam sacrorum vasa aurea vel argentea, vel qualia cunctæ fictilia, aut codicibus, vel indumenta, vel quibuslibet rebus mobilibus, vel immobilibus quæ ad eundem episcopum pertinere dignoscitur, sit integræ, quomodo predecessoribus tuis episcopis, et pristinis pontificibus nostris exauritum fuit concedi-

mus tibi, tuisque successoribus in perpetuum detinendum, reddendum, ordinandum tam monasteria, quam etiam cæteras ecclesias, que in ipsis affines, cum omnibus que superius leguntur et concluduntur. Itemque statuimus presbyteris, et diaconibus, et omnibus clericis in minoribus ordinibus persistentibus, cum diaconissis et ancillis Dei sint tibi, tuisque successoribus subjecti, ut sancti Patres statuerunt, neconon ut ipsi persistant sub lege et censura vestra, vestrorumque successorum in perpetuum, et absoluti sint a cæteris potestatibus, ita ut nullus absque vos constringat, aut deducat in palatum pro quibuslibet querimoniis, neque forum ab eis aliquis exigat, que sunt de sorte Dei, ideo non oportet eos ministrare in omnibus sæcularibus quomodolibet, sed in potestate vestra, vestrorumque successorum permaneant in perpetuum cum decimis et primitiis, vel ea que pro mortuis testantur. Sunt omnia hæc sub jure vestro, vestrorumque successorum in perpetuum, ita ut nullus dux, nullus comes, vice-comes, nullaque alia, illa magna, parvaque persona cuiuscunque dignitatis vel cuiuscunque ordinis, hanc nostram apostolicam dignitatem, auctoritatem, et vestri episcopatus confirmationem, in aliquo iudere, minnere, vel retractare presumat; quod si quis fecerit, nostro anathemate feriatur, (245) et in perpetuo damnationis chaos absorptus, et regno Dei alienus, et cum impiis aeterno incendio, vel supplicio condemnando sortemque capiat cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi a misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur.

Scriptum per manum Leonis notarii regionarii, et scriinarii sanctæ Romanae Ecclesie in mense Maio per inductionem secundam. Bene valete. Datum per manum Gregorii, Dei providentia secundicerii sancte sedis apostolice, anno, Deo proprio, pontificatus domini Marini, summi pontificis, universalis papæ, in sacratissima sede B. Petri apostoli, mense, etc.

VII.

EPYSTOLA MARINI PAPÆ II AD SICUM CAPUANUM EPISCOPUM
(Anno 942-46.)

[Tosi, *Storia di Montecassino*, I, 215.]

MARINUS episcopus, servus servorum Dei, Sico, Capuanæ Ecclesiae episcopo.

Quamvis ab hac sacratissima sede beatorum apostolorum Petri et Pauli, apostolorum principum, contra statuta canonum, atque antiquorum Patrum decreta in episcopali ordine consecratus sis, non te contra tanto erigere debueras, nec tibi convenire licuerat, quanta et qualia a probatissimis viris Deum timentibus de te referuntur. Nam, sicut Cœlestinus papa in suis decretis confirmat, nulli sacerdoti licet canones ignorare, quanto magis te eos perscrutare convenerat, qui in episcopali culmine constitutus, te ipsum prius, deinde alios imbuere debueras. Sed quia laicali mente et habitu in principali aula nu-

(245) Hic locus sic nobis restituendus videtur: « et i. p. d. c. naneat a., et..... condamnandus, sortemque..... Christi; qui autem custos et observator

A tritus ad famulandum, ut auditu didicimos, persististi, sæcularia magis quam Jura episcopalia meditari, magisque conventiculum laicorum quam clericorum cœtus desideras. Immemor, imo nescius illius Chalcedonensis concilii capitulo octavo, quod episcopus nullo modo ad comitatum ire debeat, et cetera in eodem capitulo nono, ut nullo modo improbitas episcoporum nitatur ad comitatum pergere, et reliquæ. Hæc et alia multa magis contra teipsum, quam contra canones exerces; insuper ignorans studia litterarum non cum disciplinatis neque peritissimis, qui te quiverant instruere, sed cum vilissimis atque indisciplinatis laicis, et clericis imperitis quotidie vaga atque sæcularia meditari. Unde nec Deum nec hominem metuens, plurima contra sacram Scripturam agere pertinetas. Sed, quod mirum, cum etiam quod benefactor tuus instituit, qui te ab Agarena emit gente, tu contumacia atque imperitia ductus, nec Deum nec sanctos canones metuens, ausus es rumpere, nec verius es transgredere quod præcessor tuus venerabilis antistes, qui canonice est ordinatus, instituit et sub anathematis vinculo religavit, et canonica confirmavit auctoritate, in tantum hoc pro nibilo duxisti, ut sicut Scriptura enjusdam doctoris testatur, imperito et indisciplinato tuo diacono, ecclesiam monasterii sancti Angeli de Monte, jam multis annis sub regulari traunite monachorum confirmatum, tradens, ut ibi, sicut quondam, saltationes et vacationes fiant. Certe si Dei timorem in animo contineres, non hoc perpetrari sed contradicere debueras, etiamsi, quod non credimus, filius noster tuus princeps, qui ut agnus innocens in talibus perseverat, facere voluisset, eti, quod absit, ille in talibus consentit, tuis eum credimus, machinationibus seductum. Unde præsciens omnia Deus, et cuncta suo libramine discernens, justo ejus iudicio eum contra te benigne irritavit, ut te in exsilium mittaret, qui prius corpus, nunc animam moliris occidere. Igitur in his et in aliis te imperitum ostendens, quia nihil interrogando scire debueras quod concilium Chalcedonense in capitulo vigesimo quarto de monasteriis testatur; sed quia negligendo nec interrogando ordinem canonicum prosequeris, de hoc usque ad tempus sileam. Sed quia ecclesiarum sancti Angeli de Monte pro amore, qui diaconi contra sanctam institutionem subtractam de congregatione monachorum iudicasti, hunc a tuo consortio, nisi quando justa morem tibi ministraverit, censemus esse privatum. Ecclesiam vero sancti Angeli de Monte volumus ad monasterii redire vigorem, sed haec necesse est ut nostris roborentrur præcepis. Quapropter Dei omnipotens et beatus, rum apostolorum principum Petri et Pauli, et omnium SS., et septem universalium canonum auctoritate te excommunicando, mittimus, ut ab omnibus his supra memoratis præcavere te, atque emendare summpore studeas, et eamdem ecclesiam sancti Angeli de hujus nostri privilegii exsiliterit, benedictionem et gratiam. » etc. Ed. 17.

Monte, quam vester prædecessor venerabilis antistes consilio principis benefactoris tui huic monasterio dedit, et canonica auctoritate confirmavit, insuper anathematis vinculo innodavit, ad monasterium præfatum, a præsenti hora restitutas. Et convocatis universis Ecclesiæ ordinibus, taliter confirma, ut in perpetuum ibi sit monasterium, et semper sit sub custodia et dominio sancti Benedicti vestre civitatis, et te ibi tuisque successoribus in nullo molestiam ingerentibus, nisi quantum a prædecessore tuo sancitum est. Si vero huic nostræ exhortationi et preceptioni inobedient fueris, sis Dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli et omnium simul sanctorum, atque venerabilium septem universalium conciliorum auctoritate necnon et Spiritus sancti judicio omni sacerdotali honore et nomine alienus, et omni officio clericatus extutus, ita ut si ulterius ausus fueris more pristino aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo tibi liceat communiones vel satisfactionis spem habere, sed in perpetuum anathematizatus, corpus et sanguinem Domini vicino tantum mortis periculo percipias.

DUBIA.

I.

PRIVILEGIUM MARINI PAPÆ II PRO ECCLESIA HAMBURGENSI.
(Anno 946.)

[Lappenberg, *Hamburgische Urkund.*]

MARINUS episcops, servus servorum Dei, reverentissimo et sancissimo ADALDAGO, sanctæ Hammaburgensis Ecclesiæ archiepiscopo et confratri nostro, paternam dilectionem et perpetuam in Christo benedictionem.

Cum pia desiderium voluntatis et laudanda devotionis intentio apostolicis sit semper studiis adjuvanda, cura est sollicitudinis adhibenda ut ea quæ legaliter geruntur, et aquitatis formæ convenienti, nulla valeant refragatione perturbari, sed irrefragabili jure, Deo auctore, debeant permanere. Et ob hoc apostolicis promulgatis sanctionibus propria unicuique quæ rationi suppetunt, possidenda fas exigit confirmari. Et quoniam postulasti ut privilegium tuæ faceremus Ecclesiæ et apostolica tuitione roborissemus, eamdem in pristinum manere statum concedimus. Et apostolico jure firmamus tibi tuisque sanctæ Hammaburgensi Ecclesiæ successoribusque tuis illam dignitatem et fines proprios, cum prædiis omnibus et parochiis et omnibus rebus mobilibus vel immobiliibus, cum mancipiis utriusque sexus possidere et tenere, quam pia memoria Gregorius, antecessor noster, Ansgario, antecessori tuo quem archiepiscopum in tua ordinavit Ecclesia, concessit, stabilito scilicet jure et cunctis finibus, quas Lodus, pia memoria imperator, et Lodovicus, ejus filius, tuam voluerunt habere Ecclesiam et imperiali dissinierunt potestate. Decernimus autem, ut potestatem habeas ordinandi episcopos infra tuam

A parochiam et diœcensem, ita tamen, ut sub tua tuæque Ecclesiæ, salva dignitate ipsius maneat potestate. Si quis autem contra hujus nostræ auctoritatis privilegii ire tentaverit, et quoquomodo in parte vel in toto frangere nisus fuerit, sit excommunicatus a corpore et vivifico sanguine Domini nostri Jesu Christi, et sanctæ Dei Ecclesiæ aditu et conventione separatus. Observator autem hujus nostræ admonitionis et jussionis habeat benedictionem omnipotens Dei, beatorumque apostolorum et nostram, qui eorum fungimur vicariatione.

Scriptum per manum Benedicti, cancellarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Maio, inductione sexta.

II.

BULLA MARINI PAPÆ II CONFIRMATORIA OMNIUM JURIUM AC BONORUM ECCLESIE ADRIENSIS.

(Anno 946.)

[Muratori, *Antiq. Ital.* tom. I, col. 947]

MARTINUS episcopus, servus servorum Dei.

Convenit apostolico moderamine poscentibus levivola compassione succurrere, et poscentium sacræ devotioni impartiri assensum: ex hoc enim lucri potissimum primum apud conditorem præponitur Deum, quoniam venerabilia loca ad meliorem fuerint statum sine dubio producta. Atque ideo, quia justæ et rationabiliter nostro apostolatu humiliiter postulastis quatenus sanctam Dei Ecclesiam Adriensem beati Petri apostoli Domini per præsentis nostri

C privilegii auctoritatem concederemus et confirmaremus omnes possessiones et proprietates ejusdem Ecclesiæ Adriensis, id est, insulam, quæ vocatur Adriana, una cum tota silva sua et portibus, quod est portus Laureti, et portus Gauri, omnia in integrum persistente usque in mare, et a portu Laureti usque in canale Fea, et usque in canale Falce una cum venationibus, pescationibus, aucupationibus suis in integrum. Simul massam Quinto, et silva Lapario, et Lathualo, et canale Trionis, seu canale de Aira et canale de Palo, seu Conchagatula usque in piscaria Cythiu, et Corrigio Susorum. Atque totam insulam inter Athicum et Tartarum, cum silva, et manegium atque massam Gavello in integrum, et villa Martiana in integrum, seu fundum Roda cum silva et valle sibi pertinente usque vallis Fraxineta et Lavigie et Valentina. Sieque Argelem majorem et Grignano, sive contra massa Pedrulio, seu fundum Pontecli usque in Vibo Carario, et fundum Lamando, et predicta massa Pedrulio persistente usque in Stillo de Baldo. Insuper confirmamus et corroboramus in predicta sancta Ecclesia Adriense plebem sancte Marie, quæ vocatur Corna Cervina persistente a canale de Finale usque in Gauro; et plebem sancte Marie in Stornio, quoniam diruit flumen Padus, et persistente a rupta Joviane usque in fossa Opilea, usque in fossa Corruolo in integrum: atque plebem sancti Georgii in Tamara, una cum massa Copario, et fundo Ambioso usque in vallis Fraxineta in integrum. Sieque plebem san-

cti Martini in Roviola in integrum, et plebem sancti Donati in Pedrulio, habeat, teneat, possideat suprascripta Ecclesia Adriensis in integrum. Ideoque per presentis nostri privilegii auctoritatem confirmamus in predicta Ecclesia Adriense massa Cappaciana et Lendenaria, una cum silva sua usque in flumen Athicem, seu Sulicini, et Tribano, et Mardignus, seu Anguillaria, et Capite Argelle. Quapropter nostra apostolica præceptione, sive ex præceptione dilectissimi filii nostri Ugonis serenissimi regis, præcipimus ut nulla neque persona hominum cuiuscunque conditionis vel gradus sit, sive dignitatis vel religiositatis, licentiam habeat in rebus et possessionibus prædictæ Ecclesiæ ingredi sine consensu episcopi, vel qui præest ipsi Ecclesiæ, neque minuere, neque dominare sive per hospitalitationem, vel per commendationem, vel aliquam violentiam facere presumat. Sed potius, ut prefati sumus, omnino in tempore salvas et illæcas persistant una cum omnibus tam clericis quam laicis et deservientibus, seu residentibus ejusdem Ecclesiæ, et omnes earum res mobiles et immobiles, se que moventes in integrum stare quiete et pacifice vivere omnium hominum remota controversia. Nam, quod non credimus, si quispiam hanc nostri privilegii auctoritatem violator repertus fuerit, sciat se in iram beati Petri apostolorum principis, et filii nostri *Ugonis regis* et nostram, casurum. Et predicta Ecclesia cum suis pertinentiis, ut superior legitur, sub beati Petri apostolorum principis, et nostra nostrorumque successorum protectione permaneat. Insuper nisi a malo resipuerit, sciat se compositurum aurum optimi mancios mille, medietatem nostro sacro palatio, medietatem prædictæ Ecclesiæ. Qui vero pio intuitu custos et observator in omnibus exsisterit, benedictionis gratiam, vitamque eternam cum omnibus sanctis sine fine habere mereatur in secula sæculorum. Amen.

Scripta per manum Gregorii scriarii Romanæ Ecclesiæ.

Data patriarchio Lateranensi in Idus Junii. Bene valeat.

Ego Benignus episcopus Ostiensis manu mea subscripsi.

Ego Grisogonus episcopus Portuensis manu mea subscripsi.

Anno ejus sedis secundo, et domini Ugonis quarto, indictione xii.

Et ego Dominicus, Christi misericordia sancte Adriensis Ecclesiæ notarius, vidi hanc authentici privilegii paginam, scriptam per manum domini Gregorii scriarii Romanæ Ecclesiæ, nihil addens vel minuens, exemplavi anno Dominicæ incarnationis 951, quarto decimo die exente mense Aprilis, indictione xiv, tempore domini Eugenii papæ et Conradi regis.

(246) Pugna est inter annos Marini papæ et Hugonis regis. Anno quoque 944 decurrebat indictione xi, non indictione xii. Animadverte etiam verba illa ex præceptione dilectissimi filii nostri *Hugonis ser-*

A *nissimi regis*, ut alia omittam. Cæterum si dulta haec sincera dicenda esset, habremus mancios mille componendos medietatem sacro palatio Lateranensi.

III.

MARINI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO NONANTULANO S. SYLVESTRI.

(Anno 942-46.)

[Marini, *Papiri diplomatici*, 11]

MARINUS episcopus, servus servorum Dei, THEODORICO religioso abbatи venerabilis monasterii sancti Sylvestri... territorio Mutinensi, necnon omnibus subjacentibus, et in perpetuo...

Quaque ad laudem Redemptoris Dei et Domini Salvatoris nostri Jesu Christi pertinere noscentur, et ad stabilitatem venerabilium locorum respiciunt, cum magno sollicitudinis studio nos convenit apostolica et rationabili censura procurare; quatenus ex hoc iuges eidem propitiatori nostro Domino Deo efficacius persolvi possint carminum laudes, et nobis, qui, licet immeriti, divina tamen gratia preveniente, pastoralem regiminis curam gerinus, opima in sidereis arcibus remunerationis præmia ascribantur. Igitur quia constat religiositatem tuam nobis detulisse præceptum prædecessoris nostri Domini Adriani, et Joannis reverendæ memorie pontificum de predicto monasterio, et omnibus ei pertinentibus locis ac possessionibus, quæ petistis, ut per nostri apostolici privilegii paginam confirmaremus. Unde nos, precibus vestris inclinati, et a præsenti prima indictione in perpetuum sæpedictum monasterium successorum tuorum abbatum ditione et potestate cum omnibus sibi pertinentibus confirmantes, irrefragabili jure decernimus permanenda, id est, monasterium sancti Sylvestri, quæ.... a Nonantula territorio Mutinensi. Quapropter auctoritate beati Petri apostoli, cui a Domino Deo nostro eolorum regni claves traditæ sunt, et potestas ligandi atque solvendi cœlo terraque concessa est, promulgantes decernimus, et firma stabilitatis censura statuimus, ut ipsum venerabile monasterium cum omnibus locis, mansis, fundis, casis, casalibus, domibus, atque familiis, servis originalibus, simulque rebus, et possessionibus, nec non aquismolis, olivetis, vel quidquid in quibuscumque... videtur vel potestate legali donatum vel largitum fuerit, aut quolibet modo justè evenerit, tenere et possidere sine qualibet controversia perpetuis temporibus valeat. Et nulli unquam licet regum... episcoporum... vel actorum parvæ vel magnæ personæ in predicto venerabili monasterio, vel in eis, quæ eidem venerabili monasterio pertinere videntur; quounque modo incumbere, aut invasionem facere... accedere, vel missarum solemnia celebrare, nisi ab abbate fuerit invitatus; quatenus hoc, quod ad laudem et utilitatem supradicti sancti monasterii statuimus, firma

D nissimi regis, ut alia omittam. Cæterum si dulta haec sincera dicenda esset, habremus mancios mille componendos medietatem sacro palatio Lateranensi.

stabilitate permaneat. Interdicentes omnino episcopo, in cuius parochia esse videtur supradictum monasterium constitutum, ut nihil contra tenorem praesentis decreti pia postulatione induiti quicquam, sed neque ullo modo baptismales Ecclesias sibi vindicit.

Et ego Henricus, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ sciriarius, una cum Bartholomeo clero sancti Petri ad Vincula, horum supradictorum exemplorum authentica privilegia, dominorum videlicet Adriani,

A Joannis atque Marini papæ, videns atque perlegens, ut in eis continebatur, sic in superscriptis continetur exemplis, et ea fideliter exemplavi, et signum feci. Nulli ergo omnium hominum licet hanc paginam nostræ conscriptionis infringere, vel ei ausa temerario contraire, si quis autem, etc.

Datum Laterani Idus junii, pontificatus nostri anno sexto decimo.

ANNO DOMINI DCCCL.

COLMAS JAPYGUS

MATERIENSIS.

NOTITIA HISTORICA IN COSMAM JAPYGUM.

(Apud Fabriciem, Biblioth. med. et inf. Lat.)

Cosmas Japygus, Materiensis, circa annum 950 traditur carmen quoddam composuisse in honorem Theopompi episcopi, Theonae et Synesii; quorum martyrium in Diocletiana persecuzione passorum celebrant 21 Maii. Incipit :

Contulit agminibus fratrum pia munera Christus;

Premisso exordio ad Gregorium Ligum, monachum Nonantulanum :

Cosmas Gregorio monacho dedit ista benigno.

Subjicitur hymnus ejus initium :

Celsum triumphum martyrum.

Edidit ex Nonantulanico codice Ughellus tomo II Italiae Sacre, ubi de Mutinensis episcopis, pag. 111, 112.

COSMÆ JAPYGI

CARMEN

IN HONOREM SS. THEOPOMPI ET SOCIORUM.

(Apud Ughelli, Italia sacra II, 111.)

MONITUM UGHELLI.

Sanctorum Theopompi et sociorum res gestas legimus in pervetusto membranaceo codice abbatiæ Nonantulanæ, longe diversas ab iis quas Petrus de Natalibus lib. v, cap. 55, recensuit in catalogo; quorum initium, post prefationem, corundenique nominum interpretationem, est hujusmodi : *Passio sanctorum Theopompi episcopi et Theonæ, qui et Synesii.* In fine vero : « Martyrizati sunt autem beatissimi martyres Theopompus episcopus et Theonas, qui et Synesius, sub Diocletiano impiuissimo imperatore, anno primo persecutionis ejus apud urbem Nicomediam, pridie Nonas Januarii, regnante vero Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita secula seculorum. Amen. » Cuius vero civitatis Theopompus fuerit episcopus, in actis non exprimitur, sed tantum Nicomediae sub Diocletiana persecuzione passus dicitur, una cum Synesio, quorum dies festus celebratur Nonantulae 4 Januarii, quo die passi sunt, de quibus Martyrologium Romanum 21 Maii, et Baronius in notis, ubi perbelles demonstrat hanc potuisse Theopompuum Nicomediae episcopum esse in Diocletiana persecuzione, cum temporum ratio parum consentire videatur. Anthymus enim Nicomediensis episcopus, qui sub Diocletiani persecutione ob Christi confessionem martyrii gloriam capitis obtruncatione suscepit, sancto Cyrillo ejusdem civitatis

episcopo successit, ut testantur acta sanctorum martyrum Iodes et Domne, quæ recitat Metaphrast. vii Kal. Julii, ex quo Lipom. 6, et Surius tom. VI. Porro in honorem sanctorum Synesi et Theopompi quidam Cosmas Materiensis ante 700 annos haec carmina cecinuit inscriptisque ad Gregorium Nonantulanum monachum, inepta quidem et sine sale, sed Christiana antiquitate redolentia, quæ ex eodem vetustissimo codice Nonantulanu excerptissimus, dum ibideam abbatis munere fungeremur.

COSMAS Materiensis Gregorio Lico.

Cosmas Gregorio monacho dedit ista benigno
Carmina levitico qui eluit officio.
Ob meritum magni Theopompi praesulim almi,
Obque Synesii seu Theone tanei.
Sepius is celsum rogitavit namque catervam
Scribendi causam nos celebrare piam.
Mox operam dedimus. Graeco de fonte Latinus
Murmuret ut citius gesta sacra pius.
Anuuat ut Dominus nobis sua munera Christus;
Addat opem precibus, cœtus ovans Lygeus.
Salvet amor famulum Christi fideique peramplum.
Sufficiat proprium tempus in orbe probum,
Amen.
Cosmas martyribus sacris carmen dedit actus
Gregorii precibus mente pia Japygus.
Feliciter.

Contulit agminibus fratrum pia munera Christus.
Orgia ferre Deus contulit agminibus.
Sumero plena rosis, at lipsana sacra violis
Martyricis serijs, sumere plena rosis.
Agmina sunt Domini, nam rubra crux suavi.
Sacra nidore poli, agmina sunt Domini.
Martyriale decus, Theopompus splendet et artus.
Antula gestat opus, martyriale decus.
Reddit opes magicis, liberato restibus atria.
Tersa Synesi vis, reddit opes magicis.
Ymnidicos modulos, reboate lyges lapidosos.
Reddite per campos, hymnidicos modulos.
Intulit en nitida vobis Nicomedia fulcra.
Bebrua dona sua intulit en nitida.
Vestibus athleticis, redimitos pangite notis.
Sit salus ut tectis, vestibus athleticis.

Semper agens Itala, stomachum pagatique caterva.
Anna det jubila, semper agens Itala.
Cantica jam socii, reboenus hinc Theopompi.
Rata sonent graphii, cantica jam socii.
Ordo boet cumuli, et nunc præst magne Synesi.
Inclita sancte cui, ordo boet cumuli.
Suscitat impietas decimam pestem per eosas,
Christicolis machinas, suscitat impietas.
Angit opum cupidus, tinctum Dioclitianus.
Rex violare genus, angit opum cupidus.
Multa sibi stolidus nam fecerat idola pravus,
Ethnica dans latius, multa sibi stolidus.
Nil valuit nocuo cultu veneratus Apollo.
Dira Diana sacro, nil valuit nocuo.
Eximus rutilans, adit at Theopompus et instans,
Destruxit atra solans, eximus rutilans.
Ista miser macida, stant idioli vana nec alma.
Tota magis nocua, ista miser macida.
Auctor et omnipotens Deus est, orbis sola singens
Cuncta manu retinens, auctor et omnipotens
Trinus honore jugi, sobolis seu flaminis almi,

A Vivit in arce poli, trinus honore jugi.

Spirat et irradiat proprios, terris quoque mandat;
Germina cuncta novat, spirat et irradiat.
Rejice vana minax, cole jam pia votus et audax,
Effectus serax, rejice vana minax.
Gaudet ut Dominus de te Deus inclite Christus,
O Dioclite meus gaudet ut Dominus.
Rex ferus obstupuit, quisnam foret isque requirit.
Ista loquens timuit, rex ferus obstupuit.
Indit opem gregibus, Theopompus senes amandus,
Pontificem Bithynus, indit opem gregibus.
Rex furibunda vice, magicum boat hunc magis es,
Et lacerat nocue, rex furibunda vice.
Cuncta flagella piis spondit moribundaque membris,
Indere dans scapulis, cuncta flagella piis.
Bella magus agitat, dum menica duraque monstrat.

Victus ad astra volat, bella magus agitat.
Sumpsit enim Theonas, rudimenta per undas.
Martyrii metas sumpsit enim Theonas.
Ecce beate tibi, presul dedit alma Synesi.
Nomine lege poli, ecce beate tibi.
Trutinat excidua, sphæra tauri membra perempta
Et tua prorsus aqua, trutinat excidua.
Pavit amara pium, dulcem dedit affola gustum.
Impia plasta virum, pavit amara pium.
Angit amens oculum, Cesar sacri reparatum.
Inspiciens origum, angit amens oculum:
Aspera supplicia, stabilis Theopompus ad acta.
Pandit ovans tenua, aspera supplicia.
Inde pius gladio jugulatus in æthera tuto

C Gestat amœna loco, inde pius gladio.
Vivit in arce nimis, Theonasque Synesins arvia.
Sat cataplastus equis, vivit in arce nimis.
Funera dum relevat Nicomedia plebs et adornat,
Ecce Nonanta micat, funera dum relevat.
Lygurici populi, vobis sunt ecce patroni.
Jam venerante dati, Lygurici populi.
Cantica sacra Deo resonet polus ordine trino.
Intonet omnis homo cantica sacra Deo.
Trina manens maculas nostras lavet alma potestas.
Expie ipsa feras trina manens maculas.
Regna tuis famulis tribuens, Deus, annue votis.
Redde vicemque bonis, regna tuis famulis.

Amen.

Hymnum.

Celsum triumphum martyrum
Pangamus omnes annuum,
Devota mente maximum
Christo ferentes canticum.
Psallamus at Theopompi
Mox bella, seu Synesii
Virtutis acta lucidi,
Pro regis aliij muniis.
Ili namque vita gaudia,

Præsentis ac suavia,
Seclii linquentes ardua
Gestant parata bravia.
Nam rex prophanus idolis
Impellit hos ut spurcidis
Litarent, nec fletit aris,
Tetris angit supplicis.
Sed cuncta forti pectore,
Postquam flagella strenue,
Christi vicerunt munere,

A

Tenent coronas foligie.
Nos ergo fratres supplices
Poscamus ut nos utilles
Reddant ad hymnos cœlites,
Regnique dent participes.
Sit Trinitati gloria,
Sit laus, decus, victoria
Patri ceu Nato' maxima,
Cum Pneumate per sæcula.
Amen.

ANNO DOMINI DCCCCLIV.

JOANNES ITALUS

CLUNIACENSIS MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA IN JOANNEM ITALUM.

(Oudin. *Comment. de Script. eccles.*, tom. II, p. 434.)

Joannes Italus, Cluniacensis monachus, patria Romanus, natione Italus, ac professione canonicus, quem sanctus Odo, abbas Cluniacensis, anno 939 Romam profectus, hinc secum adduxit usque Ticinum, ibique monachum instituit, ut constat ex ipsis Joannis Itali verbis, libro i Vita sancti Odonis, num. 2 et 4. Inde cum illum aliquandiu in peregrinationis locum assumpsisset, priorem postea ordinavit, ut non semel legitur in libro ii, num. 4, 7 et 10. Num Cluniaci, an Romæ ad sanctum Paulum, vel alibi, incerta res est : quæ dubitatio oriri potest conferenti num 10 et 21. Se Neapolim missum esse monasterii sui cogente necessitate idem Joannes testatur, num. 21. Bienniumque lib iii, num. 5, computat totum illud temporis spatium, quo sancti Odonis socius fuit. Scripsit autem Vitam sancti Odonis abbatis Cluniacensis libris tribus, mandans litteris quidquid vel ipse per istud intervallum ex ejus factis aut dictis vidit atque audivit, vel ab aliis postmodum assequi potuit. Porro cum sanctus Odo anno 942, die 18 Novembris mortuus sit, non procul ab hoc tempore hanc abbatis sui Vitam scribere aggressus est. Opusculum istud a se compositum Salernitanis monachis sibi amicis atque familiaribus olim, dedicavit Joannes Italus, quem multi postea initia fuerunt. Eamdem enim Odonis Vitam circa, annum 1120 scribendam suscepit Nalgodus Cluniacensis monachus, in compendium simul ac meliorem ordinem Joannis opusculum redigens. Habetur hæc Vita sancti Odonis a Joanne Italo composta, in Collectaneo Laurentii Surii, tomo VI, ad diem 18 novembris. Itemque hæc duæ Vita Joannis et Nalgori, in Bibliotheca Cluniacensi, cum notis Andreae Duchesni. Denique sæculo V sanc-torum ordinis divi Benedicti , pag. 134 et sequentibus, 150 et sequentibus. Agunt de Joanne Italo Vita S. Odonis scriptore, Gerardus Joannes Vossius lib. II *De historicis Latinis*, cap. 40, pag. mihi 524; Joannes Mabillon et Andreas Duchesnius, locis allatis.

VITA SANCTI ODONIS

ABBATIS CLUNIACENSIS II.

Vide supra in Prolegomenis ad sanctum Odonem.

JOANNIS ITALI

IN LIBRUM SUUM DE MIRACULIS (247).

PROLOGUS.

(Pez, *Codex diplomatico-historico-epistolaris.*)

Sæpe hortatus es , nobilissime vir atque clavis Joannem , omnium monachorum sacerdotumque rissime consul , Domine Pantalee , me insimum ultimum, ut aliqua , que in libris seu historiis Græ-

(247) Exstat opus in cod. Benedictoburano, manu seculi XII circiter exarato, licet ejus auctor seculo VIII vel IX non videatur recentior.

corum inveniuntur, quæ in Latinis non sunt, in Latinam converterem linguam. Sed ego sepius opposui tibi rusticitatem mei sermonis, considerans tantæ latitudinis pelago me ad transmeandum non posse sufficere cum tam parva scientia navicula, cum sint tanti sermones tantique libri, ut confidenter dicam, si surrexissent Ambrosius, Augustinus, Hieronymus atque Gregorius, qui fuerunt doctissimi in utraque scientia, divina scilicet et humana, et fuerunt in eloquentia veluti quatuor paradisi flumina, ipsi quidem per multa tempora haberent quæ facere possent. Quanto magis ego, cum sim minimus omnium, et in utraque scientia minus eruditus, et sensus præ ætate jam sit diminutus, et oculi caligaverint mihi?

A Sed et hæc per multa tempora cum in corde meo versarem, et nescirem utrum tibi obedire, aut ignorantiam meam silentio tegerem, quandoque tuis devictus abdicationibus, nec non et confusus in benevolentia Patrum fratrumque, in quorum manibus ventura sunt hæc capitula seu narrationes, qui benignè eas corrigeret et emendare studebunt, aggrediar hoc opus injunctum, invocando adjutorem Spiritum sanctum, qui aperit ora mutorum et linguis infantium facit disertas. Unde precor vos omnes qui lecturi estis: quod corrigendum est, corrigite; quod emendandum, emendate, et mihi, queso, veniam date.

ANNO DOMINI DCCCCL.

LAURENTIUS

CASSINENSIS PRIMUM MONACHUS, POSTEA INCERTÆ SEDIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Apud Mai, Spicilegii Romani tom. V.)

Petrus Diaconus in libello De viris illustribus Casinensis, cap. 6, hæc habet: Laurentius Casinensis monachus, scientia antecessorum suorum post sanctissimum Benedictum, nulli inferior, factus episcopus, etc., sermonem de beati Benedicti vigilia elegantem composuit. » Sedem Laurentii episcopalem Casinensis monumenta non designant; ipsum tamen circa annum Christi 950 floruisse tradit Marus in annotationibus ad Petrum Diaconum. Sequentem ego sermonem ex codice Vaticano 1202, olim Casinensi, Longobardicis litteris scripto et mire picto, libenter profero.

LAURENTII

SERMO IN VIGILIIS SANCTI PATRIS BENEDICTI.

Almifici Patris nostri Benedicti, o venerabilissima concio, celebraturi solemnia, cunctipotentis Dei, qui perfectionis culmen ei scandere concessit, supplices flagitemus clementiam, quatenus mens nostra, vitorum emundata rubigine, sic sui patroni devote prestoletur adventum, ut ejus præsentiam letabunda mereatur amplecti. Nullatenus siquidem dubitandum est, hunc sacratissimum patronum adesse nobis presentem, cum ejus gloriosam festivitatem devotionis colere studemus affectu. Et quidem, cum omni tempore observantes almifica sua mandata pietate solita dignetur invisere, munireque non desinat, in hac tamen sua sautissima solemnitate speciali quadam humanitate suis interesse dignabitur famulis, qui utique specialius solitoque more devotius omni industria sua student præcordia comere [sic] ad

B tantum Patrem excipendum. Siquidem illius cum capitis constat esse potissimum membrum, qui evangelica intonans voce dicere est dignatus: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, illic et ego in medio eorum ero (Matth. xviii, 20). Si ergo caput, Christus, videlicet nobis in suo nomine congregatis adesse dignatur, ejus utique membra nullatenus absunt. Si autem ei membra, electi scilicet omnes, generaliter assunt, quanto magis gloriosissimus patronus noster Benedictus, ejus adhaerens suos fovet clientes, eorumque precamina votaque salubria studet apud eundem Altithronum commendare? Quem utique tanto facilius nostram impetrare salutem ab eodem Deo et Domino nostro haud dubie credimus, quanto post beatos et sanctos apostolos præ cunctis pene terrigenis, et meritorum

gloria sublimatus, et miraculorum ingentium efficacis eminentius exaltatus est. Denique meritorum ejus insignia sic humanis omnimodo admiranda sunt sensibus, ut eorum modulum nimis excellere videantur.

Puerili namque sub aeo sancti flaminis gratia potius, ita senili factus est sapientia, ut relictis paternis opibus, spretaque pompa humana, quam quidem liberalibus maxime artibus studentes sequi tunc conabantur, postremo nutricis sibi obsequantis spreto solamine, arduum peteret institutum. Callem quoque perdifficilem, tantum suis effectis sequacibus exemplo operum doctrinaque melliflua facilem, ut herilis vox passim experiatur, qua dicitur: Jugum quidem meum suave est, et onus meum leve. Nam cuius doctrina effataque mirifico, imo pricipuo exemplo tanta monachorum phalanx divinis se mancipavit preeceptis, nisi ejus, qui Deo presule, ea que luculent et suaviter docuit, opere efficaciter adimplevit? Quam dignanter autem Deus ejus approbaverit famulatum, hinc liquido claret, quod eum, quem multis in exemplo vita proponere destinaverat, in cavernis montium diu latitare nequaquam permisit. Ut enim in ejus vita legitur, quam beatus Gregorius dulciter edidit, et primo cuidam presbytero refectionem sibi in paschali solemnitate preparanti pricipere dignatus est, ut sum devotissimum famulum in scopulorum abruptis inedia confectum inviseret, et postmodum subleuis et alis quamplurimiis eum voluit manifestari. Digno procul dubio sanctoque judicio, quatenus tam emicans virtutum exemplis lucerna, tamque prenitiens signorum efficacia gemma, diu sub latibuli modo non esset occulta.

Porro quanta sit eum comitata prodigiorum efficacia, nullum scire diffido, cum utique tam sint insignia, ut post sanctos, ut prefatum est, apostolos, ei specialiter quodammodo a Salvatore dictum fuisse videatur. Majora his facies, credens in nomine meo. Vere in ejus nomine credens, tot taliaque exhibere miracula voluit, quem omnibus sepositis hujus labantis vita prosperis, est amplexus. Unde jure coelitus ei collata est virtus excelsa, qua utique examini cadaveri vitam orando restituit; et inter cetera innumera, solo intuitu vinctorum lora brachiorum dissolvit. Dolium quoque omnino vacuum oratu supplici lecytho manare potenter exhibuit. Placidum neonon puerum sequore demersum in unda, sui pepli [sic] apparitione per Maurum æque beatum stabili reddidit solo: et reliqua quæ pene toto orbi terrarum et notissima et celebria fore non ambigo. Digne ergo a nobis suis servulis debita celebratur solemnitate, qui corporea tranquille deposita sarcina, ad aetherea transmigravit palatia, illa suscepturus ineffabilia premia quæ humana testimonia propter sui magnitudinem plene non possunt considerari.

Merito quoque in ejus sacrosancta solemnitate spirituali tripudiamus jubilo, qui vigilum comitatus

A obsequio per stratam polico decoratam ornatu, cœlorum tripudians alta concendit. Nempe dignum est, ut ejus amplectamur devota exultatione solemnia, quem e terris abstractum sua Christus ditavit unificantia. Non ab re est eum præ ceteris sanctis devotius celebrare, cujus, divina annuente clementia, quotidie experimur juvamen. Porro valde est indecens ut eum sua propria concio, conatu quo valet, glorificare negligat, quem extere quæque, proculque posite provincie, meritorum ejus spiculis illustrat, devotissimis obsequiis venerantur. Sed interim quibus potissimum hic noster beatissimus Pater delectari dignatur obsequiis, ejus sancte institutionis regula perfecta diligenterque perscrutata, perpendamus quatenus ejus sequentes tramitem de B viis quibusque possimus vigilanter carere dummetis [sic]. Inter cetera nimirum quæ celeberrima idem Pater edocuit instrumenta virtutum, charitatem quæ est perfectionis vinculum, humilitatemque quam constat omnium reliquarum esse custodem virtutum, principice commendavit. Psallendi quoque officium quam caute moderateque, et ut ipsius utar elogio, qua gravitate nobis exhibendum preecepit, vestra charitas minime ignorat. Dicit enim inter cetera: sic stemus ad psallendum ut mens nostra concordet voci nostra. In quibus verbis luce clarius indicat, non se vocum dulcedine, inmoderateque sublimata cantilena, sed potius inspectione vis verborum, salubrissime delectari compunctione.

C Studeamus itaque, dulcissimi fratres, in hac ejus principis solemnitate charitate servidi, mentis humilitate decori, cantilene suavitate salubriter compuncti, tanti Patris celebrare memoriam, cuius patrocinii ubique mereamur muniri. Sed quia, sicut idem sanctissimus dicit, ea quæ agenda sunt, oratu debent inchoari, aliquantisper illius supplicemus patrocinatui, quatenus devote copta feliciter consummentur. Igitur, te nostrum pastorem, cernua mente, tue flagitamus bidentes, ut nostri dignanter misertus, solitas offeras cunctisatori Deo pro tuo grege preces; ab antiqui hostis nos tuos famellulos incursionibus pie tuearis; charitatis nos pollere virtute misericorditer facias; charismatum omnium affluentiam clementer largieris tuis clientulis, ac quandoque tuis nos facias aggregari cœtibus. Me quoque tui encomii præsumptiorem litterarum peritæ minus eductum, famulorum scilicet tuorum vernacularum ultimum, tuo, queso, protege patrocinio, quatenus omnes pariter tuo munere ditati, nostrorum impetremus facinorum veniam. Interea nostræ paginæ calx breviter hujus excellentissimi Patris nostri summan concludat.

D Sed quando nostra inertia faceto lepidoque sermone hujus plene valet enarrare meritorum insignia? Cun etiam Plato vel Demosthenes eloquentie, siue aiunt, torrentes, si ab Erebi faucibus, in quo cruciantur, resurgerent, tanti praeconia Patris potius possent stupere quam loqui. Quandoquidem tua eum tonantis clementia insignivit beatitudine,

ut et polica regna iustitiae stemmate laureatus pos-
siteat ovans, et sua pignora, quibus Cassinense
beatur cœnobium, a regibus terræ cernuo summis-
soque venerentur adoratu. Tantis enim miraculorum
prodigiis etiam nunc apud suum honorificum larem
prepollet, ut ejusmodi rumoris tonitrum transma-
rinos ultramontanosque principes ad sui pertrahat
potenter obsequium. Nec immerito sane terrenis a
principibus venerabiliter honoratur, qui regum om-
nium regi collo summittens, in omni studuit vita sua
dignissime famulari. Ipse siquidem per prophetam
dignatus est polliceri : ego glorificantes me glo-
rificabo.

Vere quidem insigniter hunc nostrum sacratissi-
mum Patrem glorificavit et glorificat, non tantum in
æthereis regnis, sed etiam coram hominibus in ter-
ris quo totus agnoscat orbis quanta beatitudinis
gloria exaltatur, qui pro ejus nomine studuit in hac
vita salubriter humiliari. En illum quem spelaca
[spelunca] tenuerunt aliquantulum latitante, nunc
paradisi retinet exultantem; et quem arva quon-
dam habuerunt confectum jejuniis, nunc Olympi-

A gaudia complectuntur tripudii. En illius vestigis,
quem olim sola Campania noverat, nunc reges ter-
ra litant devotissima oscula necnon permunifica
munera. Jam nunc ergo, Pater excellentissime pa-
trum, tuam cernui flagitamus clementiam, ut nobis
opis tue porrugas dexteram. Obstrue, queso, nostri
misertus iniquorum [Cod. cicorum] ora crudelia qui
tuas fraudulenter gestiunt illicere vernulas. Da so-
lamen tuum, Pater, tuis clientulis quos ad tuum
imitandum callem pertraxisti clementius. Pande
dignanter, poscimus, iter quo ad patriam pervenitur,
quatenus ex tuo grege nullum nanciscatur pericu-
lum; ut olim tibi collata talenta communi Domino
geminatae de nobis restituens, duplice præmio potiri
mearis. Nos quoque immeriti per tuum interven-
tum saltem evadamus supplicium, quos ob merito-
rum qualitatem consecuturos ambigimus præmium.
Præstante Domino nostro Iesu Christo qui te, beatissime
Pater, adeo sublimavit ut nullo sanctorum
(ita cod.) post beatos apostolos inferior videaris;
ipso utique qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et
regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ANNO DOMINI DCCCCLVI.

AGAPETUS PAPA II.

NOTITIA HISTORICA.

(Apud Mansi, conciliorum amplissima Collect. XVIII, 405.)

Agapetus Marino successit, anno Christi 916, tempore Constantini VIII. Hic post multas synodos in causa
Hugonis et Artaldi celebratas, Rhemensis archiepiscopatum Artaldo adjudicatum confirmavit. Brunoni Coloniensi archiepiscopo, Ottonis fratri, pallium petenti concessit. Debellatis ab Otone rege magna victoria
Danis, iisque in Christianam religionem acceptis, gratulatus est Hamburgensi Ecclesie, ejusque pri-
vilegia a majoribus accepta innovavit (ADAM. lib. II, c. 2).

Hujus tempore post obitum Lotharii Berengarius regnum Italiae invasit. Otto imperator vero ab Adel-
heidie filia Rodulphi relictaque Lotharii uxore, et Agapeto pontifice, fugata tota Berengarii familia, pro
suppetis ferendis sollicitatus, Adelheidem reginam, olim Lotharii conjugem, uxorem accepit. Idem regnum
integerrime defendit. Agapetus, cum novem annis, mensibus septem et diebus decem munere pastorali
bene functus fuisse, ex hac vita migravit.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

1.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. SAL-
VATORIS FULDENSI.

(Anno 946.)

*Confirmatio privilegiorum quæ Marinus II papa
Fuldensi monasterio concessit.*

[Cocquelines, bullar., privileg., amp. Collect., I, 250.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, Ha-

C DAMARO religioso abbatii venerabilis monasterii Do-
mini Salvatoris, et per te in eodem venerabili
monasterio successoribusque tuis abbatibus in per-
petuum.

Summam gerentes sollicitudinem omnium vene-
rabilium locorum, quantum ex divino adjutorio
possibilitas datur, de eorum stabilitate satagere stu-
demus. Hoc namque studio, et divina placatur cle-
mentia, et laus Ecclesie Christi procuratur. nam

potiori et nos fiducia pro impetranda venia delictorum, æternam pietatem audemus implorare: et ideo reverentia tua postulavit a nobis quatenus jam dictum venerabile monasterium Domini Salvatoris a sancto Bonifacio episcopo constructum in loco qui vocatur Boconia erga ripam fluminis Fuldaha, privilegii sedis apostolicae munimine decoretur, et sub jurisdictione sancte nostræ cui, Deo auctore, deservimus Ecclesie, constitutum nullius alterius Ecclesie jurisdictionibus submittatur: de qua re piis desideriis tuis faventes, hac nostra apostolica auctoritate id, quod exposcis, effectui mancipamus secundum privilegii seriem, quod ab antecessore nostro bone memoriae Marino hujus aliae sedis praeside inibi perpetualiter factum nobis ostendere sagistis: et ideo omnem cuiuslibet ecclesie sacerdotem in prefato monasterio ditionem quamlibet habere, aut auctoritatem, præter sedem apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnitatem quispiam presumat omnia celebrare; ut profecto juxta id, quod subjectum apostolice sedi firmitate privilegii consistit, inconcusse dotatum permaneat, locisque, ac rebus, tam eis quas moderno tempore tenet, vel possidet, quam quas futuris temporibus in jura monasterii divina pietas voluerit augere ex donis, et oblationibus decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfundatur. De cetero vero hoc deliberantes, decernimus, ut congruis temporibus, nostræ sollicitudini ecclesiasticae intimetur, qualiter religio monastica regulari habitu dirigatur, concordiaque convenienti ecclesiastico studio mancipetur, ne forte, quod absit, sub hujus privilegii obtentu, animus gressusque rectitudinis a veræ norma justitiae aliquo modo retorqueatur; et neque regi, neque episcopo cuiolibet, vel comiti, vel aliæ magnæ parvæque personæ licitum sit quamlibet vim inferre, sive aliquam controversiam facere in rebus et familis ejusdem scipe dicti venerabilis monasterii.

Auctoritate nostra etiam interdicimus, ut nulla femina inibi ingredi unquam presumat, nemo in eodem venerabili monasterio, vel in ceteris ejus locis placitum habeat, nemo servos, vel colonos ad aliquod servitium astringat, illis tantum exceptis personis, quibus abbas ad utilitatem sue necessitatis assensum præbuerit.

Eligendi sibi abbatem, quando opus fuerit, fratres inter se potestatem habeant, secundum regulam sancti Benedicti sine ullius personæ contradictione, tibique, dilecte fili Hadamare, quia te bene eruditum, et eloquenter virum novimus, verbum Dei prædicare auctoritate sancti Petri, et concedimus, et præcipimus. Igitur statuentes apostolica censura decernimus per hujus decreti nostri paginam, ut quiunque cuiuslibet Ecclesie antistes, vel quacunque dignitate prædicta persona hanc privilegii nostri auctoritatem, quam prærogativa principis apostolorum firmamus, temerare presumpserit, nisi cito

A resipuerit, anathema sit, et iram Dei incurrens, a coetu omnium sanctorum extorris existat, et nibilominus prefati monasterii dignitas a nobis induita perpetualter inviolata permaneat apostolica auctoritate roborata. Qui autem custos et observator hujus nostri privilegii [adde extiterit] benedictionem et gratiam a Domino consequatur.

Scriptum per manus Leonis scrinarii sanctæ Romanæ Ecclesie in mense Octobris, indictione v. Datum vii Kal. Novemboris per manum Stephani, primicerii summi apostolice sedis, anno, Dei propitio, pontificatus domini Agapeti summi pontificis, et universalis papæ ii, in mense Octobris, indict. v.

II.

B AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD ATENULFUM PRINCIPEM BENEVENTANUM.

(Anno 946.)

Hortatur ut monasterium S. Sophiae monachis Casinensis restituat.[Apud Gattula, *Hist. Cas.*, 53.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, ATENULFO, Beneventano principi, salutem et apostolicam benedictionem.

Officii nostri consuetudo depositit vigilantes, et dicim judicii expectantes, ut in melius proficiant, admonere, negligentes corrigere, juxta illud apostolicum: « Argue, obsecra et increpa (II Tim. iv, 2). » Hinc in alio loco Dominus per prophetam dicit: « Si non annuntiaveris iniquo iniquitatem ejus, sanguinem ejus de manu tua requiram (Ezech. 13: 18). » Nostræ igitur mentis benevolentiam a dilecto filio nostro Balduino abbate audientes, unde valde gaudentes sumus, quod nos ad ecclesiarum exaltationem prompts audivimus. Sed quia nos constringit omnium Ecclesiarum pastoralis cura sollicite vigilare, sicut nobis noster spiritualis filius Balduinus, reverentissimus monasteriorum Patrè, retulit vestris dominationibus, in bono quod coperatis non permansiisse. Unde valde mōremus, et dolentes sumus, quod monasterium in honore sancte Sophiae intra Beneventanam civitatem positum, et sub ditione beati Benedicti Patris monachorum in Cassino monte constituto ab ipso sue constructionis exordio ita permanente, vestris autem temporibus audacter statuta regum, et universalium apostolicorum virorum præ oculis non habentes, jam dictum monasterium sancte Sophiae inaudita temeritate sub ditione monasterii beati Benedicti subtrahere non formidastis, sed eumde monasterium jam dictum Balduinus reverendissimus abbas canonica auctoritate, et regum, et apostolorum præceptis legalibus recollectum in ipsius sancti monasterii ditione revocatum. Predecessori autem nostro Marino pontifice eum ad se vocante idem ipsum monasterium invadere præsumpsisti. Idecirco omnimodi monemus, et pro Christi amore obsecramus, ut jam dictum monasterium repetenti supradicto abbatи in integro reddere

debeat, et ulterius de monasterio sanctæ Sophiæ A Cassinensi conobio molestiam non faciat, et si, quod absit, aliter feceritis, sicut in nostrorum predecessorum pontificum præceptis sanctum est, ita et vos sub anathematis vinculo innodandum nihilo minus sciatis.

III.

AGAPETI II PRIVILEGIUM PRO PARTHENONE ESSENENS.

(Anno 946.)

Parthenonis Essenensis privilegia, petente Hætewiga abbatissa, confirmat.

[Marini, *Pupi diplomatici*, 35.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, Hætewigæ religiosæ abbatissæ, et monasterio Asinde ab Altfrido quondam presule constructo, suisque successoribus in perpetuum.

Tunc summa apostolice dignitatis apex in hoc divini prospectus nitore dignoscitur perfulgere, cum in exercendis Dei laudibus impensis studebit sui laboris exhibere certamen. Igitur quia postulatis a nobis per interventum domini et glorijs regis Ottonis, quatenus privilegium datum a predecessore nostro domino Zacharia papa prælibato monasterio, cui vocabulum est Asinde, ab Alfrido presule constructo, quod flaminarum adustione cum prædicto monasterio combustum est, nostra apostolica auctoritate vobis idem privilegium noviter concedere juberemus, et decimam, quam permisso prædicti domini apostolici, et assensu episcoporum totius cleri, Guntharius Coloniensis Ecclesiæ archiepiscopus earumdem sanctimonialium victui atterminaverat, et electionis arbitrium, ut quando abbatissa defuncta fuerit licentiam habeant sanctimoniales, quam ibidem fuerit intrinsecus, de semetipsis quæ digna fuerit, et Deo placita, eligere abbatissam. Et ut privilegiis apostolice sedis idem monasterium decoretur, ut sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui Deo auctore, deservimus Ecclesiæ constitutum, nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur; pro qua re piis desideriis vestris faventes, id quod exposcitis effectui mancipamus, statuentes apostolica censura sub divini judicij obtestatione, et anathematis interdicto, ut nullus unquam presumat quispiam eujusunque sit dignitatis, vel quantumcunque magna parvaque persona, de rebus aut possessionibus, vel quidquam quæ ei pertinere videntur quoquo modo auferre, aut alienare presumat, sed nec quamlibet malitiæ, aut jacturæ molestiam ibidem sive pacis, sive barbarico tempore firma stabilitate decernimus sub jurisdictione sanctæ nostræ Ecclesiæ permanendum. At vero qui pio intuitu observator hujus nostri apostolici privilegii extiterit, benedictionis gratiam a misericordissimo Domino Deo multipliciter consequatur.

IV.

AGAPETI PAPE II EPISTOLA AD LEONEM ET BENEDICTUM IN ECCLESIAS TRIVENTINAM ET TERMOLENSEM INTROBOS.

(Anno 947.)

[Apud Mansi, *Concil. XVIII*, 412.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, LEONI presbytero et monacho, et BENEDICTO æque presbytero, irrationaliter a nobis consecratis episcopis, et ipsum ordinem.... vestientibus.

Misimos jam vobis literas quatenus veniretis ad nos, et satisfaceretis accusationibus et querelis quas adversus nos habet Joannes episcopus sanctæ sedis Beneventanæ, qui interpellavit super nos atque ostendit privilegia facta nostris antecessoribus pontificibus S. R. E. et apostolicæ sedis cum districto anathemate, ut nullus aliquis presumat minuere terminos predictæ Beneventanæ ecclesiæ, et quod Triventina et Termolensis ecclesiæ antiquitus subditæ fuissent Beneventano episcopo, pariterque et omnes alias ecclesiæ, que constructæ vel construendæ sunt infra terminos istarum et aliarum per civitates et castra, cunctaque loca Beneventani principatus ditioni subjecta, et quia renuistis venire, et rationem reddere, cognovimus, vos non per ostium intrasse, sed furtive, ut fures et latrones aliunde irrupsisse, et indebet episcopale ministerium usurpare; cumque nova presumptione surrexerit, nō videtur, ut plebes que subditæ sunt sub diœcesi et.... episcopatus ipsius Beneventanæ provinciae contra instituta canonum per præmium et datum elegerunt vos sibi per simoniacam heresim episcopos, ideoque excommunicamus vos ex auctoritate B. Petri apostolorum principis, ut neque in eisdem plebis, hoc est Triventina et Termulana ecclesia, episcopalem cathedralm.... presumatis, nec in nulli alia ecclesia permisum habeatis aliquod episcopale officium peragere. Nos denique cognoscentes quod licet illud ab antiquis possessum est pontificibus, et omnia, et parochias, et diœceses integre Beneventano principati retradimus, renovamus atque confirmamus eidem Joanni Beneventano episcopo, ejusque successoribus in perpetuum possidendum, a nostrorumque successorum nullo aliquod minuendum, propterea admonendo, mandando excommunicamus, auctoritate beati Petri apostolorum principis, clericos et canicam plebem Triventinam et in Termolis consistentem ut si.... sine gastaldeis ministerialibus seu clericis, vel populus ipsarum civitatum præsumperit querere supradictos Leonem monachum et Benedictum æque presbyterum in ipsis civitatibus excipere ad pontificalem ordinem exercendum sub anathematis vinculo maneat consticti. Si quis autem, quod non optamus, ausu præsumperit haec quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dictæ Beneventanæ Ecclesiæ statuta sunt refragare, aut in quoquam transgredi, aut minuere terminos, sciat se anathematis vinculo innodatum, sed et cum Iuda Domini traditore, et cum omnibus

impiis æterno supplicio condemnatum. At vero qui pro intuitu observator et in omnibus extiterit custodiens hujus nostri apostolici constituti ad cultum Dei respiciens, benedictionis gratiam a misericordiosissimo Domino nostro multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps effici me-reatur.

Datum per manus Stephani primicerii sanctæ Romanae et apostolicæ sedis, anno, Domino proprio, pontificatus domini Agapeti II papæ in sacratissima sede beati Petri apostoli primo, ind. v.

V.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD ADALGARIUM HAMBURGENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 948.)

Junctionem Bremensis Ecclesie cum Hamburgensi, et cetera Hamburgensis jura confirmat.

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo ADALGARIO S. Hammaburgensis Ecclesie archiepiscopo, tuisque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolicæ moderationi pia religione pollutibus benevola compassione succurrere, et poscentium animos alaci devotione impertire; ex hoc enim lucri potissimum præmium apud conditorem omnium Deum procul dubio promeremur, dum venerabilia loca opportune ad meliorem fuerint statum sine dubio producta. Igitur quia postulatis atque quatenus archiepiscopatum Hammaburgensis Ecclesie totum integrum vobis confirmaremus, sicut a predecessor D. nostro Nicolao hujus apostolicae sedis decretum est; inclinati precibus Hadamarii Fuldensis abbatii, apostolica auctoritate concedimus cum omnibus generaliter atque specialiter locis ad eundem vestrum archiepiscopum pertinentibus, scilicet omnia que vestri antecessores suis laboribus acquisiverunt, vel etiam amor æternæ patriæ ibi a Christicolarum fidelibus largita sunt largiuntur; cum illis etiam, qui nunc suo tempore divina protegentia ad Christi conversi sunt fidem, videlicet episcopis Danorum, Norvenorum, Suvenorum, nec non omnium septentrionalium partium; palium quoque, et ejus usum in prænominatione a predicto papa factis habendum tibi, et omnibus successoribus tuis perpetuo decernimus. Deinceps vero nullum archiepiscoporum, vel Coloniensem, vel alium quemlibet in vestra diœcesi ullam sibi vindicare decernimus potestalem; quinimo et ipsis et omnibus omnino suademos cultoribus religionis, ut adjutorium, et solatia vobis in omnibus administrent; quatenus pro gratia hujus beneficij plenam recipere mercedem a Domino mereantur, cum omnia, que proficis ecclesie probantur exhibere, et divinis non impugnatur præceptionibus, officienda et prebenda omnipotentis Dei auctoritate, et beatorum apostolorum Petri et Pauli esse non dubitamus, et hoc nostro decreto decernimus, secundum prænominatione bona memoriae Nicolai papæ sanctionem, et reverendissimi

A regis Ludovici votum, ipsas predictas diœceses, Hamburgensem scilicet, et Bremensem, non deinceps duas, sed unam esse et vocari; omnem quoque adversantem vel contradicentem, atque piis nostris studiis quolibet modo insidiante, anathematis sermone percutimus, perpetuaque ultionis reum diabolica sorte damnamus, ut culmen apostolorum, more predecessorum nostrorum, causamque Dei pio affecti zelantes ab adversis hinc inde partibus muniamus. Apostolica itaque auctoritate, et Bernardo episcopo Alverstadensi, Thidardo Hisdenensis ecclesie, et ceteris conterminalibus episcopis insuper jubemus et eos monemus, ut te in omnibus adjuvent, quatenus sacerdotale ministerium explere et animarum lucra Domino Iesu Christo facilius acquirentur. B rere valeas. Auctoritate ergo apostolica et censura sub divini judicij obtestatione, et anathematis interdicto statuimus, et nulla persona magna vel parva, cujuscunque ordinis, aut dignitatis sit, omnia que a nobis, vel predecessoribus nostris ecclesiæ tuæ et tibi concessa sunt violet; quicunque autem mutaverit, vel in aliquo violare presumperit, nisi resipuerit, auctoritate Dei, et B. Petri, et nostra, qui ejus fungimur vicariatione, perpetui anathematis vinculo sit innodatus. Qui vero custos et observator ejus extiterit benedictionis gratiam, et coelestis retributio-nis a justo judge Domino Deo nostro consequi me-reatur.

Scriptum per manum Arronis notarii regionarii, atque scrinarii S. R. E. in mense Januario, inductione vi. Data iv Nonas Januarii per manum Andreæ arcarii sanctæ sedis apostolice in sacratissima sede B. Petri apostoli, inductione vi.

VI.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD WINDILGARDEN ABBA-TISSAM.

(Anno 948.)

Monasterium Gandersheimense in Saxonia constructum, sub protectione sedis apostolice recipiatur, variisque donatur privilegiis.

[Apud Coquelinus, Bullarum collect. I, 251.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, Windilgardi, abbatissæ venerabilis monasterii Gandersheimensis, constructi ab Ottone comite de Saxonia, aliisque suæ sortis abbatissæ in perpetuum.

Quoniam semper sunt concedenda, que rationabilibus congruant desideriis, oportet, ut devotioni conditoris pia conservationis auctoritas in privilegiis praestans minime denegetur. Igitur quia postulavit a nobis Hathunarus venerabilis abbas, ut per ejus interventum atque depreciationm vestrum monasterium Gandersheim situm juxta fluvium Aternam, apostolica auctoritate vobis confirmaremus, sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui Deo auctore deservimus, ecclesie, constitutum, nullius alterius ecclesiæ jurisdictionibus submititatur. Pro qua re piis desideriis faventes [per] hanc nostram auctoritatem id, quod exposcit, effectui manipulamus, et ideo omnem cu-

justilibet ecclesiæ sacerdotem in praefato monasterio A ditionem quamlibet habere auctoritate nostra, præter sedem apostolicam prohibemus. Auctoritate namque beatorum apostolorum Petri et Pauli jubemus ut nullus rex audeat, præter licentiam vestram, monasterium aliquibus hominibus in beneficium dare, ut profecto juxta id, quod subjectum apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit, inconcusse dictatum permaneat locis ac rebus, tam his, quæ tempore moderno habet, vel possidet quam quæ futuris temporibus in jure ipsius monasterii divina pietas voluerit augere, et donis, oblationibus, decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur. Quando autem abbatissa ipsius monasterii de hoc sæculo migraverit, nulli sit licetum, aliquam ibidem ordinare abbatissam, nisi ex ipsa congregatione, si talem invenerit, qua digna Deo sit. Et si fortasse ibidem inventa non fuerit, tum rex habeat potestatem talem ibidem ordinare abbatissam quæ digna Deo placere possit. Constituius etiam per hujus decreti nostri paginam, ut quacunque dignitate predita persona hanc nostri privilegii chartam, quam auctoritate principis apostolorum firmamus temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens, a cœtu sanctorum omnium extorris existat, ut nihilominus prefati monasterii dignitas a nobis indulta, perpetualiter inviolata permaneat, apostolica auctoritate subnixa.

Scriptum per manus Stephani scrinarii sanctæ Romanae ecclesiæ in mense Januario inductione sexta. Bene valete. Datum III nonas Januarias per manus C Andree divini, respectus gratia, arcarii sanctæ sedis apostolicæ, anno, Deo propilio, pontificatus Agapeti, summi pontificis, Junioris, papæ, in sacratissima sede beati Petri apostoli, secundo.

VII.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. BONI FULDENSI.

(Anno 948.)

Monasterii Fuldensis, i noviter renovati privilegia confirmata.

[Dronke, *Codex diplom. Fuld.*, p. 320.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, HADAMARO venerabilis abbat et per eum in monasterio a sancto Bonifacio primitus constructo atque noviter D renovato suisque successoribus abbatibus in perpetuum.

Quoniam semper sunt concedenda quæ rationabilibus congruent desideriis, oportet ut devotioni conditoris pice constructionis auctoritas in privilegiis prestandis minime denegetur. Igitur quia postulasti a nobis, quatenus monasterium Salvatoris a sancto Bonifacio primitus constructum et a te noviter aedificatum in loco Boconis erga ripam fluminis Fulda privilegii sedis apostolicæ insulis decoretur et sub jurisdictione nostra Deo auctore cui deservimus Ecclesiæ constitutum nullius alterius Ecclesiæ juridictionibus submittatur; idcirco piis desideriis faventes

A hac nostra auctoritate id quod exposetur effectui mancipamus. Et ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ sacerdotem vel episcopum in praefato monasterio distinctionem quamlibet habere aut auctoritatem præter sedem apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbatे monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnitatem quispiam presumat, omnino celebrare, ut profecto juxta id quod subjectum apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit, inconcusse dotatum permaneat locis et rebus tam eis quas moderno tempore tenet vel possidet quam quas futuris temporibus in jura ipsius venerabilis monasterii divina pietas augere voluerit ex donis et oblationibus decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur. Constituimus quoque per hujus decreti nostri paginam, ut quicunque cujuslibet Ecclesiæ presul, vel quacunque dignitate persona hanc nostri privilegii chartam quam auctoritate principis apostolorum firmamus temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens, a cœtu omnium sanctorum extorris existat, et nihilominus prefati monasterii dignitas a nobis indulta, perpetualiter inviolata permaneat apostolica auctoritate subnixa.

Scriptum per manum Stephani notarii regionarii atque scrinarii sanctæ Romanae Ecclesiæ in mense Januario et inductione VI.

Datum IV Nonas Januarias.

VIII.

EPISTOLA AGAPETI PAPÆ II AD GERARDUM, LAUREACENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 948.)

Dissidium ecclesiæ Laureacensis (hoc est Patavienis et Salisburgensis componit. Salisburgensi occidentalem Pannoniam attribuit; Laureacensi, utpote antiquiori, benedictionis et sedis honorem, orientalem Pannoniam, regiones Avarorum, Moravorum, Scavarum terras, episcopos ibi ordinandi, omniaque auctoritate apostolica constituendi.

[Apud Mansi, *Concil. XVIII*, 405.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, fratri dilectissimo et reverendissimo GERARDO sanctæ Laureacensis Ecclesiæ archiepiscopo, in Christo salutem.

Petitiones tuas pro renovandis sive approbandis Ecclesiæ tuae privilegiis, venerabilis Fuldensis monasterii abbas Hademarus, huc causa orationis venies, cum magna benevolentia nostræ experientia suggestit, pariterque jurgia et disceptationes gravissimas inter te et Heroldum archiepiscopum, pro utrinque suscepta in una provincia palii auctoritate exortas, fribilitate nuntiavit: quod et ipsi ex debita pastorali cura nimio cordis maiore dolemus, detestabiliterque profanamus. Quippe sancta et universalis Ecclesia, cui auctore Deo presidemus, a religiosis atque pacatis sacerdotibus suis, et in charitate non facta solidatis, quasi totidem columnis innisa fulcitur; discordantibus autem et adversum se hostiliter inflante superbia ani-

mum tollentibus, presertim tantis pontificibus, **A** velut evulis sustentaculis casura, non sine magno periculo et vigoris sui detrimento a proprio statu concutitur. Insuper etiam dum deforis inter vos pro pallii honore pertinaciter hujusmodi contentio exerceatur: agitur ut in fraterna emulione decor sacerdotii intus evacuetur.

Inde ergo, frater, officium nostrum illud esse perpendentes, ne inimicitarum fomite in vobis succrescente dissidium sanctæ Dei Ecclesie, atque scandalum sine consilio et utilitate vestra respectu diutius nutriatur: ad sequestrandum item vestram accedimus nos arbitres, tam ex sollicitudine a domino regiminis injuncti, quam amborum vestrorum amore ad hoc permoti; ita videlicet ut et de prælibata conflictus vestri querimonia rationabilibus judiciis rite justitiae satisfaciamus, et vos omni explosa controversia in fraternalm concordiam Christo moderante revocemus.

Notum est igitur, litterisque penes nos commendatum, quibus ecclesiæ locis dignitas pallii ab hac apostolica sede debetur. Lauriacensem autem urbem antiquitus metropolitanam fore, et archiepiscopi sedem, cui sanctitas tua praesesse dignoscitur, sicut in privilegiis authenticis ad nos usque a te directis legimus, ita quoque inventis quibusdam exemplaribus charta vetustate admodum attritis in archivio sancti Petri reperimus. Hanc etiam in exordio nascentis Ecclesie, et immanissima Christianorum persecuzione, a doctoribus istius sedis catholice fidei novimus rudimenta percepissemus; et exinde a succedentibus præparatoribus in superioris atque inferioris Pannonia provincias ejusdem fidei emanasse gratiam. Quibus etiam duabus provinciis, illarumque pontificibus, usque ad tempora Hunnorum non alias, quam sanctæ Lauriacensis præfuit archiepiscopus, quorum barbarica feritas non solum prædictam Lauriacensem civitatem, verum etiam in circuitu adjacentes regiones depopulavit atque funditus desolavit. Inde quidem contigit, ut episcopi hac necessitate compulsi, sede illa deserta atque alio translata, simul etiam archiepiscopalem ipsius sedis desererent honorem. Modernis autem, nec multum retro elapsis temporibus, vacante ab apostolico vicario Bawariorum regno, Arno primus sanctæ Salzburgensis Ecclesie subrogatur archiepiscopus. Haec testatur annost memorialis sacri scrinii historia. Modo autem mortalibus propitiante Christo, ab hostibus sanctæ Lauriacensis Ecclesie quiete et inhabitandi securitate concessa, non alibi quam ibidem fraternitatis tue cathedram oportet haberi. Quapropter reintronizamus te eidem Ecclesie sanctorum Patrum videlicet predecessorum nostrorum, sed et beatae memoriae domini Leonis pape, a quo excellens tua pallio ac privilegio donata est, sanctiones atque statuta exsequentes: ac sepe dictam sanctam Lauriacensem Ecclesiam potestate et vice

(248) Ille est Moravorum, qui et Maravi et Meraci.

B A beati Petri apostolorum principis absolvimus, et archiepiscopamus, et in culmen metropolitanum sublimamus, et privilegia nobis transmissa manu propria munimus et corroboramus, ac rata esse firmamus, denuoque tibi pallium cum praesenti præcepto secundum usum prius concessum, successoribusque tuis perpetui tenendum tradimus. Ilisque ex amissi ita ad justitiam reintegratis, decrevimus rixas vestras, et dissensiones prefata ex causa derivatas dirimere, atque in fraternum amorem vos reconciliare, sicut utrique vestrum modo suscepimus servitorum pallii honor illæsus, hortantes quatenus apostolice instituti, amodo non in contentione et emulione maneatis. Constat quidem quod canonice singulis provinciis singuli ordinantur metropolitani. Proinde distribuere atque determinare ita vobis parochias, bonum et pacificum estimamus: ut divisis duabus Noricæ regionis provinciis, Heroldo archiepiscopo occidentalis Pannonia cura committatur et custodia; ibi autem successoribusque tuis, propter emeritam antiquitatem sanctæ Lauriacensis ecclesie, cui jure juniorum reverentia assurgit, in benedictionis et sedis ordine prælatis atque prepositis, providentiam orientalis Pannonia, regionemque Avarorum atque Marabarorum (248) sed et Sclavorum, qui modo Christiani, vel adhuc per baptismum Christo lucrandi sunt, circumquaque manentium, credimus, nostramque apostolicam vicem in illis partibus predicandi, ei pro arbitrio vestro ubi opus est episcopos constitueri, omniaque disponere atque ordinare tali autoritate atque potestate delegamus, ac si ipsi presentes affuissemus. Quod si jam dictus Heroldus archiepiscopus deinceps, suorumve quispiam successorum, minime diffinito limite contentus, sed interdictam atque a sua potestate separatam diocesim repeterè pervicaciter conatur, nec a prohibite contentions schismate per istas nostras apostolicas traditiones atque determinationes compescitur: ipse etiam pie concessa dignitatis munificentia penitus privetur, atque secundum jus pristinum, superior Pannonia continuetur inferiori, atque tuæ tuorumque successorum ambæ perpetualiter subjaceant dictio. Allubescentes autem assensumque præbentes istis nostris saluberrimis decretis benedicimus et catholicos approbamus: resistentes vero, atque infirmare vel omnino pervertere contendentes, anathematæ Maranatha sanctæ Trinitatis districte percutimus, et apostolica sententia, qua multati Anna et Saphira exspiraverunt, damnamus, et cum blasphematoribus sancti Spiritus sempiternis cruciatus puniendo destinamus.

IX.

EPISTOLA AGAPETI PAPÆ II AD ATYARDUM ABBATEM CLUNIACENSEM.

Privilegium abbatis Cluniacensis.
[Apud Mansi, Conc. XVIII, p. 408.]

AGAPETUS, servus servorum Dei, dilecto filio

ATYNARDO venerabili abbatи monasterii Cluniacensis, adificati in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli siti in pago Matisconensi, et per te in eodem monasterio, tuisque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini benevolia compassione pie poscentium votis succurrere, et alacri devotione his prebere assensum. Ex hoc enim potissimum praeium a conditore omnium Deo promeremur. Igitur quia petistis a nobis, quatenus monasterium praedictum in illo statu quo a Guillelmo duce per testamentum manere decretum est, nostra apostolica auctoritate decerneremus, sancte Romanæ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ subjectum esse: inclinati precibus tuis, tibi ad regendum concedimus. Itaque sit illud monasterium cum omnibus rebus, vel quas nunc habet, vel quæ deinceps ibi traditæ fuerint, liberum a dominatu cuiuscunque regis, aut episcopi, sive comitis, aut cuiuslibet ex propinquis ipsius Guillelmi. Nullus ibideam contra voluntatem monachorum prælatum eis post tuum decessum ordinare presumat: sed habeant liberam facultatem, sine cuiuslibet principis consilio, quemcunque secundum regulam sancti Benedicti voluerint, sibi ordinare; nisi forte, quod absit, personam suis vitiis consentientem eligere maluerint. Hoc quicunque voluerit, cum Dei zelo prohibeat. Decimas vero, que olim ad vestras capellas pertinuerunt, et per modernam quasi auctoritatem, sive licentiam, a quolibet episcopo subtracta sunt, vobis ex integro restitutinus. Capellas autem, si aliquæ jam factæ, vel facienda inibi sint, ita manere concedimus, ut vestris ecclesis nihil ex decimis minatur. Hoc vero quod dilectus filius noster Bruno episcopus de praedictis capellis vobis concessit, ratum et firmum esse decrevimus in perpetuum. Præterea, quidquid ex vineis, vel culturis ad vestram partem pertinet, partem quoque decimaruim, ad hospitale vestrum pertinere sancimus. Simil et de his rebus, quas percepturi estis. Hoc etiam quod Leobaldus, ad praedictum monasterium dereliquit. Simil et illud quod Magiona, vel alicubus rebus, que ad id monasterium pertinere debent. Confirmamus etiam nostra apostolica auctoritate abbatiam Carolicensis cœnobii, quæ eidem collata est monasterio, abbatias S. Joannis, atque beati Martini suburbio Matisensi sitas, nihilominus in perpetuum constare decernimus ad praedictum locum, ut nullus episcopus vel comes, vel aliqua persona inibi temerario ausu quidquam ordinare presumat, sine jussione rectoris jam dicti loci. Similiter censemus de Celsanicis Alodo Hefredi comitis, quem filius noster Stephanus, justa lance causam examinans, pro omnium remedio Christianorum prælibato delegavit loco. Præterea villas omnes que pertinent ad idem cœnوبium Cluniacense, soliditate apostolica roboramus, Solustriacum videlicet, Caninias, Seneciacum, Argiacum, sanctum Victorem, et Scociolas, Kaerdasemscum, Dabormacum, et Piscatoriam, quam Osam vocant; Tosciacum, et ecclesiam sancti De-

A siderii, Ambaricum, et Saviniacum alodium, quem Engelbaldus dedit, et alodium quem Waldo, veniens ad conversionem, dedit. Similiter et Amberiam, et ecclesiam S. Abundi, quam Artaldus moriens ad predictum reliquit cœnobium. Ecclesiam sancti Saturnini, cum omni alodo, quem Geraldus archiepiscopus dedit prædicto cœnobio. Et quia ordo monasticus summam desiderat immunitatem: ita vobis concedimus, sicut locis sanctis ubique reverentia debetur, ut nullus vestra municipia, aut res quasi bet, sine vestro consulu distingere, aut invadere ullo modo presumat. Sane, ad recognoscendum, quod prædictum cœnوبium sanctæ apostolicæ sedi, ad tuendum, atque fovendum pertineat, dentur per quinquennium x solidi. Si quis autem contra hanc saluberrimam nostram constitutionem resistendo venire tentaverit, aut aliquid horum corrumperem conatus sit, et omnia que in hoc privilegio sancimus non observaverit, sciat se sub divini judicii obtestatione, anathematis vinculo externaliter, nisi resipuerit, innodatum, et a regno Dei alienandum, et cum diabolo sine fine cruciandum. Qui vero nostræ ius saluberrimæ sanctionis custos et observator extiterit, a Christo Domino benedictionem, et a sanctis apostolis mundi judicibus absolutionem hic et in futuro consequi mereatur.

Scriptum per manus Leonis notarii regis, et scriptorii sancte Romanæ Ecclesiæ, in mense Mart. per inductionem vii.

X.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD WILLARIUM ABBATEM.
(Anno 950.)

*Confirmat sententiam Ottonis magni in materia
immunitatis S. Maximini.*

[Apud Hontheim, *Hist. Trevir.*, I, 284.]

AGAPETUS, servus servorum Dei, reverentissimo abbatì WILLARIO, totius charitatis exhibitionem in Christo.

Nuntios vestre almitatis ad sacrorum apostolorum limina, pariterque nostram apostolicam dignitatem directos, Asolfum videlicet atque Guntharium cum magna benevolentia suscepimus, ac illorum legationem præsenti omni Romano clero clementer audivimus. Scimus vero, ipsis referentibus, sepe ac multum vos vexatos a Ruoterto, quamvis in hoc nomine, in aliis tamen venerabili archiepiscopo, eo quod vobis commissum monasterium sibi commisso ecclesiæ vellet subdere injuste, nisi vos tuerentur hinc justum judicium ex regia dignitate serenissimi Ottonis prolatum, inde chartæ Caroli Magni, atque aliorum antiquorum regum in medio recitatæ. Ergo omnis ordo Romani cleri, annuente nostra apostolica dignitate, decrevit ut super monasterio vestro, dico autem illo quod in vicino Trevirensium murorum in honore S. Joannis evangelista fundatum, sanctis sanctorum confessorum Maximini, Agritii atque Nicetii corporibus dicatum, immobiles permaneant sententiae in chartis conscriptæ, Ottonis regis præ-

cessorumque ejus, regum Francorum videlicet, ut in praesenti et in posterum sub regia tantum potestate permaneat, neque unquam ulli alteri personæ subjaceat, excépio abbati, quem ejusdem monasterii fratres communi concordia secundum regulam elegerint. Si vero prædictus archiepiscopus , aut aliquis successorum ejus, seu alius quilibet fratrū , qui sunt, vel erunt in eodem monasterio, quietem impie, crudeliterque turbaverit, nisi primo praesenti conscriptione , ac deinde ab apostolica dignitate admonitus resipiscat, non ut pastor, sed sicut mercenarius tractetur. Idecirco si in tam pertinaci durtia perstiterit, ad ultimum nostra apostolica auctoritate excommunicetur, et insuper bonis regibus , ac dueibus, justisque judicibus resistantibus compos voti sui nunquam flat.

Scriptum per manum serinarii S. Romanae Ecclesie. Data 11 Kal. Martii, inductione viii. Bene valete (249).

XI.

AGAPETI II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO SS. GERMANI ET MICHAELIS CUXANENSIS.

(Anno 950.)

Confirmat pririlegia monasterii Cuxanensis.

[Apud D. Bouquet, *Recueil des historiens*, ix, 227.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, GONDEPREDO religioso abbati venerabilis monasterii sancti Germani atque sancti Michaelis, quod est situm in valle Confluenta in locum qui vocatur (Saint-Michel de Cusan) Coxano et post te tuis successoribus abbatis ejusdem monasterii in perpetuum.

Cum magna nobis sollicitudo insistit et cura pro universis Dei Ecclesiis vigilandum ne aliqua necessitatis jactura dispendia consequantur. Igitur quia Soniarius religiosus presbyter et monachus vice vestra ante nostram præsentiam veniens, postulavit a nobis quatenus confirmaremus tibi tuisque successoribus abbatibus supradictum monasterium in integrum, cum omnibus finibus suis, terminis et adjacentiis, suisque omnibus pertinentiis in perpetuum; inclinati tuis precibus, pro omnipotenti Dei et sancti Petri amore, jam dictum monasterium cum finibus et suis terminis, sicut incipit a parte orientis, a fronte per summitatem Serra: quæ pergit de Bovaria ad Jovem de Celerano, et vadit ab ipso monte qui dicitur Laccarias, et sic vadit per ipsas Laccarias usque in monte Canigone, et a meridie afrontat in monte Canigonis et descendit per Serra

(249) Suspectæ mihi fidei semper visa est præsens bulla pontificia, præsertim ratione *formæ*; sane cuivis in hujus ævi monumentis modice versato, facile apparet eam illius seculi stylum et usum Romanæ ecclesie parum sapere. Quod autem ad materialm attinet, nullatenus ea ad immunitatem ecclesiasticam, seu proprie dictam exemptionem pertinere potest; constat enim ignota illi aeo adhuc fuisse, exempta a jurisdictione episcoporum monasteria. Hoc observavit et probavit inter alios Van Espen Jur. Eccl. Univ. P. iii, tit. 12, c. n. 21 seq. Certe in

A super Miliarias, et pervenit ad crucem super curtes, deinde ad Chero Clarinto, et pervenit per summitem de Serra usque in rivo Merdario, et ab occidente ipsa Serra de Chero Clarinto, et pervenit in rivo Merdario, et ducit usque in fluvium Tede, et a parte circi afrontat in strata publica quæ dicit ad Duas Sorores, et pervenit per ipsam viam publicam usque in Litterano, deinde subtus sancto Felicio, et pervenit usque in alode sanctæ Marie, et villa Tauriniano cum ipsa ecclesia sancti Fructuosi, cum decimis et primitiis, et ecclesiam sancti Martini de Clerano, et ecclesiam sancti Andreæ, quæ est fundata in villa Catellano cum suo alode, et villam de Torrente cum finibus et terminis, sicut in scripturis vestris veridicis resonat, et valle Taresago et B curtes, et cella sancti Vincentii cum suo alode, sicut in vestris continetur scripturis, et alode Tonegale, Manzunculas, Ocenias, Tres-Valles, Lare cum ecclesia sancti Andreæ, cella sancti Thomæ cum suo alode, ecclesia sancti Petri quæ est fundata in villa Inforcadis, Laguna cum sua ecclesia et alodiis vestris in his locis. In comitatu Rossillionense, in villa Miliarii, in Camelas, in Relano, in sancto Felice, in valle ventosa, in monte Auriolo, in villa Insula, in valle Locas, in Puio Nadalino, in valle Vincano, et in Saorla, in Arbusolas, et in Planicolas, et Internrios, et in valle Molegica, in villa Orto Falguerias, in villa Arriano, in villa Fololiis, in Verneto, in Corneliano, in valle Foliano, in valle Savra, in Torre sindo, in Pino, et in Campelias, et C in Segondaniano, in Juloss, et in Flazano, et in Angerro, et in Enne, et in Porciliarios, et in Evole, in Altino. Et in comitatu Cerdaniense, in villa Sallagosa, in Onzes, in Annes. In Fenioletense, in villa Tavernulas, in Sauriniano, sive in Perolas, Vallagna cum sua ecclesia, et in valle Stavia. In comitatu Bergitano, in ipso villare de Gilmar, in ipsa villa de Canes, et in cæteris locis ubique res monasterii reagent. Et in comitatu Rossillionense, et in valle confluentis, et in comitatu Cerdaniense, et in comitatu Fenioletense, vel in Bergitano, in his locis supradictis et in comitatibus, quantum ipsum monasterium habet et in scripturis vestris continentur vel resonat, et in ante auxiliante Deo acquisituri estis, cum finibus et terminis, limitibusque vestri monasterii. Simil et concedimus vobis de vestri locis primitias et decimas, et oblationes recolligendas ad jam dictum monasterium cum omnibus suis pertinentiis... sanctæ Romanæ Ecclesie,

concilio Confluentiae in Treviris sœculo x, præsentibus Carolo Francia et Henrico Germania regibus habito, legitur: « Quatenus ecclesie quorundamque monachorum in singulis parochiis sita episcoporum divinitus subdantur regimini, eiusque obsequia in exercendis ecclesiasticæ curæ negotiis sollicite exhibeant. Ipsi procuæ dubio monachi episcopis suis in omnibus obellant. » Unde apparet, Patres hujus syndicis supposuisse, monachos episcopis suis eo tempore indistincte fuisse subjectos; nulla exemptions inter et non exemptos differentia.

cui Deo auctore deservimus, vobis per hujus privilegii seriem vestrum monasterium et loca seu ecclesias ubique pertinentes, et a presenti nona indictione in perpetuum tibi tuisque successoribus servis Dei inibi commorantibus conobitacem vitam ducentibus stabilimus Dei cum timore regendum, detinendum, et secure atque quiete sub norma et apostolica tuitione permanendum; sed sub nullius alius cunjugquam potestatis subjicimus. Item apostolica auctoritate jubemus Christi fidelibus benigne secundum Deum hospitio recipiendis. Et tu cum ab hac luce fueris subtractus, a nulla persona ibi eligatur abbas, nisi de ipsa congregatione; eligatur abbas secundum Deum a predicta congregatione. Præcipimus autem apostolica auctoritate, ut nulla magna parvaque persona aliquam vim aut invasionem in supradicto monasterio aut in suis rebus unquam facere præsumat. Pro quo sub divini judicii obtestatione et anathematis interdictione promulgantes decernimus ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum, vel nulla magna parvaque persona, cujuscunque ordinis sit [presumat] hujus nostri apostolici privilegii auctoratem frangere. Nam quod non credimus, qui aliter agere præsumperit, sciat se excommunicatum et anathematis vinculis innodatum, et a regno Dei alienatum, et in veraginem tartareumque chaos demersus cum impiis deficiat. Qui vero custos et observator extiterit, gratiam benedictionis a Christo Domino Deo nostro multipliciter consequetur.

Scripsum per manum Leonis notarii regionarii C et scrinarii sanctæ Romanae Ecclesie in mense Decembrio per inductionem supradictam. Bene valete.

XII.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD WISADUM URGELLENSEM EPISCOPUM.

(Anno 951.)

Ecclesie Urgellensis privilegia confirmat.

[Apud D. Bouquet ubi supra, p. 230.]

AGAPETUS, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo Wisado sanctæ Urgellensis Ecclesie episcopo, tuisque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderanini pia religione pollutibus benevolâ compassionē succurrere, et poscentium animis alaci devotione impertiri assensum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud conditorem omnium Deum procul dubio promeremur, quando venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perduta. Igitur quia postulasti a nobis quatenus supradictum episcopatum Urgellensis Ecclesiae cum omnibus suis adiunctis, seu et villis, ecclesiis, parochiis, casis, vineis, terris, campis, pratibus, pascuis, silvis, saltistris, arboribus pomiferis, fructiferis vel infructiferis diversi generis, puteis, fontibus, rivis, molendinis, piscariis, aquis aquarumque discursibus, castellis, montibus, vallibus, collibus, rupturis adjacentiisque.

PATROL. CXXXIII.

A corum cultum vel incultum, nec non et pertinentiam ejusdem episcopii, scilicet Cerdaniensis pagus, Libianensis, Bergitanensis, Pallaresis quoque, atque Ribacurcensis, Jestaibensis, atque Cardosensis, Anabiensis ac Tirbiensis, et locis sanctæ Deodatae cum finibus suis, et Fencris cum finibus suis, et Submonte cum finibus suis..... Confirmanmus etiam et tertiam partem telonei ejusdem episcopii, cum pertinentiis mercati, vel cum omnibus ad ipsum episcopum ex suis omnibus locis ubi cunque generaliter et in integro pertinentibus infra supradictum episcopatum, a territorio Urgellensis, Cerdaniensis, Bergitanensis, Pallaresis atque Ribacurcensis. Item et confirmamus tibi tuisque successoribus de ipsis supradicti episcopii locis et pertinentiis primicias et decimas. Necnon et iterum stabilimus ut nulla quilibet persona clericis vestri episcopii consistentibus injuste ad distinctionem aut ad injustam legem deportare cum laicali persona presumat. Nam quia supradictum episcopium cum omnibus rebus ubi cunque sibi pertinentibus a Francorum regibus per præcepti paginam firmatum et solidatum est regali auctoritate, ita et nostra apostolica auctoritate firmamus, ut amodo et in antea quidquid vos vestrique successores legaliter acquisiti fueritis futuri temporibus, ex praesenti anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi 991, decima inductione, inclinati precibus vestris, per vestra regalia præcepta et hujus privilegii seriem in perpetuum vobis vestrisque successoribus confirmamus et stabilimus detinendum, possidendum, et cum Dei timore dispensandum atque regendum; ut nullus rex, nullusque princeps, nullus comes, nullus marchio, nullus iudex, neque olla parva magnaqua persona aliquam vim aut invasionem in eodem episcopio, neque in suis pertinentiis unquam facere præsumat. Pro quo sub divini judicii obtestatione et anathematis interdicto promulgantes, decernimus ut nullus nostrorum successorum pontificum neque nulla magna parvaque persona audeat neque præsumat contra hoc nosrum apostolicum privilegium in aliquibus agere injuste, neque frangere tentet. Si quis autem, quod non credimus, in aliquibus frangere tentaverit, sciat se, nisi resipuerit, auctoritate Dei et sancti Petri apostoli atque nostra, qui ejus fungimur vicariatione, anathematis vinculis indissolubiliter innodandum, et a regno Dei alienandum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis atque cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi incendio concremandum; et in voragine tartareoqe chaos demersus cum impiis deficiat. Qui vero custos et observator extiterit, benedictionis gratiam et celestis retributionis a justo iudice Domino Deo nostro multipliciter consequatur, et vita æternae particeps esse mereatur. Amen. Bene valete.

Scriptum per manum Leonis notarii regionarii, atque scrinarii, sanctæ Romanae nostræ Ecclesie, in mense Decembrio, in supradicto anno, inductione supra nominata.

XIII.

AGAPETI II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. MARIE
RIVIPULLENSI.

(Anno 951.)

[Apud D. Bouquet *ubi supra*, p. 229.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, ARNULFO religioso abbatii venerabilis monasterii sancte Marie virginis Dei genitricis dominæ nostræ, quod est situm in comitatu Ausona, in valle Riopollensi inter duo flumina, et post te in eodem venerabili monasterio tuis successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione polentibus benevola compassione succurrere, ac pe-tentium animis alaci devotione impertiri assensum. Ex hoc enim potissimum præmium a conditore om-nium Deo procul dubio promeremur, quando vene-rabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perduta. Igitur quia postulasti a nobis quatenus supradictum monasterium cum omnibus suis locis, videlicet ecclesiis, parochiis, villis, fundis, casis, casalibus, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, garris, areis, torculariis, aquarum viis, molendinis, cum suis caputaqueis et suis piscatoriis, cultum et incultum, sive etiam et in locis, et quantum in circuitu ipsius monasterii habere dignoscitur, confirmaremus vobis, etc. Sta-tuimus autem ut, quando abbas ipsius cœnobii de hoc seculo migraverit, neque a regibus, neque a comitibus, neque a qualicunque persona pro cupi-ditatis pecuniae causa, neque pro qualicunque favoris inanis gloria, ibidem abbas sit constitutus; sed a euncis servis Dei ejusdem supradicti cœnobii secundum Deum et secundum sancti Benedicti Patris regulam digna persona eligatur abbatis. Situm namque est supradictum cœnobia territorii Ansonis in valle Riopollensi inter duo flumina. Item etiam constitutimus tibi tuisque successoribus de supradicti cœnobii locis et pertinentiis primicias et decimas. Necnon et iterum stabilimus ut nulla quelibet per-sona monachis suprascripti vestri cœnobii con-sistentibus injuste inferre distinctionem, aut ad in-justam legem deportare cum laicali persona presu-mat. Nam quia supradictum monasterium ubicunque cum suis pertinentiis a Francorum regibus perpræcepisti paginam firmatum et solidatum est regali auctoritate, ut superius insertum est, amodo et inantea quidquid vos vestrique successores legaliter acqui-siti fueritis futuris temporibus, a presenti decima indictione, inclinati precibus vestris, et per suprascripta regalia præcepta, et hujus privilegii seriem, ut superius missum est, in perpetuum vobis ve-strisque successoribus confirmamus et stabilimus detinendum et amodo dispensandum atque regendum, ut nullus rex, nullus princeps, nullus comes, nullus marchio, nullus judex, neque ulla parva magna que persona aliquod damnum aut invasionem in eodem cœnobia, neque in suis pertinentiis unquam facere presumat. Pro quo sub divini iudicii obtestatione et

A anathematis interdicto promulgantes decernimus ut nec magna parva que persona audeat neque presu-mat contra hoc nostrum apostolicum privilegium in aliquibus agere injuste, neque frangere tentet. Si quis autem, quod non credimus, in aliquibus fran-gere tentaverit, sciat se, nisi resipuerit, auctoritate Dei omnipotens, et sancti Petri apostolorum prin-cipis, atque nostra, qui ejus fungimur vicariatione, anathematis vinculis indissolubiliter esse innodan-dum, et a regno Dei alienandum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis atque cum Iuda traditore Domini nostri Jesu Christi aeterno incendio concre-mandum, et in voraginem tartareumque chaos mersus cum impiis deficiat. Qui vero custos et ob-servator exstiterit, benedictionis gratiam et celestis retributionis a justo judge Domino nostro Jesu Christo multipliciter consequatur, et vita æternæ particeps esse mereatur.

Scriptum per manum Stephani notarii regionarii atque scrinarii sancte Ecclesie Romanae in mense Decembrio, indictione supradicta decima. Bene valete.

XIV.

AGAPETI II EPISTOLA AD SUNIARIUM ABBATEM.

(Anno 951.)

Monasterii Crassensis privilegia confirmat.

[Apud D. Bouquet *ubi supra*, p. 231.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, SU-NIARIO religioso abbatii venerabilis monasterii sanctæ Dei genitricis Mariae, dominæ nostræ, [quod est] situm in comitatu Carcassense, super fluvio Urbionis, et post te in eodem venerabili monasterio tuis successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione polentibus benevola compassione succurrere, et poscen-tium animis cum alaci devotione impertiri assen-sum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium, a conditore omnium, Deo procul dubio promeremur, quando venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perduta. Igitur, quia per vestrum legatum, videlicet Arnulfum humili-lem abbatem (Rivipullensem) postulasti a nobis qua-tetenus monasterium supradictum confirmaremus; cum omnibus suis locis, videlicet ecclesiis... villa-bus, casis, terris, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, garris, areis et torculariis, aquis, aquarum viis, molendinis cum suis caputaqueis et suis pisca-toriis, cultum vel incultum; sive etiam et in his locis, in comitatu Carcassense, villam Agrifolio, cum eccllesia sancti Cyrici cum terminis et finibus suis, villam etiam Verzeliano cum eccllesia sanctæ Marie et cum terminis suis, et villam Cucuniano cum eccllesia sancte Marie et terminis suis, medietatem etiam, et quantum in jam dicto comitatu ipse locus... antea... confirmamus; et in comitatu Tolosensi, vel in vicariis suis ecclias sanctæ Marie et sancti Salvatoris, et sancti Joannis in Ercino, et locum Camboni cum omnibus ad se pertinentibus; et

quantum ibi Simplicius archilevita concessit cum suis consanguineis , sicut in eorum scripturarum serie resonat , vel in antea in ipsis acquisituri estis locis ; et in comitatu Redense quantum ibidem præfatus Simplicius archilevita concessit , tam in parochiis quam et in cæteris locis , villam etiam Boxamauream et Aureliosam cum omnibus Juribus illorum ; et in suburbio Petrapertusiente hoc quod dedit Rogerius in Cucuniano , Retgas in Ollito cum ecclesia , . . . in Paterno cum quantum de villa Corneliano usque ad jam dictum , sicut ibi Holiba concessit ; Villam Corneliano cum ipsa ecclesia , villam Stagello cum sua ecclesia . . . quarumlibet in villa Gologias cum ecclesia sua , medium Vernetum cum sua ecclesia , villam Ripas Altas cum sua ecclesia , et ipsum Villarem cum sua ecclesia , villam Coningos cum sua ecclesia , et in villas Palsas , et in villa de Canonæ piscaturas ; et in comitatu confluente quantum habent in præta et in bonaria ad se pertinientia ; in comitatu Gerundense ecclesiam sancti Felicis , in villa Lorostaria , et sua ecclesia ; in comitatu Bisuldinense ecclesiam sancti Stephani et sancti Peregrini , seu et villam Enusch et Mediano eum ecclesia et sua pertinencia ; et quod habent in Barcinonense , et in Oriellense , et in Sardariense , et in Cabastense , et in Albienese , et in Minerbense , confirmamus , et in comitatu Narbonense villam Erciam cum sua ecclesia , et in insula Sici ecclesiam sancti Petri cum sua pertinencia , et quantum ibi dedit Reogius archilevita , et in Tulosano villa . . . et Palmam et in villa Alianto et Fabriciano et Ferrales , Fabrios sancti Stephani et sancti Genesii ; vel in villa Miliano quantum ibidem habent . In comitatu Asona ecclesiam sancti Martini , cum suis decimis et pertinentiis , seu et in villa R . . . ano et villare Asenario , quantum ibidem habent ; et in Salmas prope Narbona et juxta stagnum quantum ibidem habent , vel cum omnibus ad suprascriptum monasterium in integro pertinentibus : et confirmamus vobis pontaticum , raptaticum , salinaticum , toloneum , sicut reges vobis per præcepti paginam concesserunt . Statuimus autem ut , quando abbas dicit monasterii de hoc seculo migraverit , neque a regibus , neque a comitibus , neque a qualicunque persona pro cupiditat pecuniae causa , neque pro qualicunque favoris inanis gloria , ibidem abbas sit constitutus , sed a cunctis servorum Dei eidem monasterio secundum Deum et secundum sancti Benedicti Patris regulam . . . eligantur abbates . Situm namque est supradictum monasterium territorio Carcassense juxta pago Narbonensis . Item et confirmamus tibi tuisque successoribus de ipsius sancti monasterii locis et pertinentiis , primitiis et decimis : necnon et iterum stabilimus ut nulla qualibet persona monachis vestri monasterii consistentibus injuste . . . aut ad injustam legem deportare cum laicali persona præsumat . Nam quia supradictum monasterium . . . a Francorum rege præcepti paginam firmatum et solidatum est . . . ita et nostra apostolica

Auctoritate ut superius insertum est , . . . inclinati precibus supradicti legati vestri Arnuli abbatis , et per suprascripta regalia præcepta et alia privilegia . . . in perpetuum vobis vestrisque successoribus confirmamus et stabilimus determinandum , et Dei cum timore et a modo dispensandam atque regendum , ut nullus rex , nullus princeps , nullus comes , nullus marchio , nullus judex , neque nulla magna parvaque persona aliquam vim aut invasionem in eodem cœnobio , neque in suis pertinentiis unquam facere præsumat . Pro quo et sub divini iudicij oblatione et anathematis interdicto promulgantes decernimus , ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum , et , ut superius posuimus , nulla magna parvaque persona audeat neque præsumat contra hoc nostrum apostolicum privilegium in aliquid agere , neque frangere tentet . Si quis autem , quod non credimus , in aliquo frangere tentaverit , sciat se , nisi resipuerit , auctoritate Dei omnipotentis , et sancti Petri apostolorum principis , atque nostra , qui ejus fungimur vicariatione , anathematis vinculis indissolubilitatem esse innodandum , et a regno Dei alienandum , et eum diabolo et ejus atrocissimis pompis , atque cum Juda traditore Domini nostri Iesu Christi , aeterno incendio concremandum , et in voraginem tartareumque chaos demersus cum impiis deficiat .

Scriptum per manum Stephani , notarii atque scriariorum sanctarum atque apostolicæ Romane Ecclesie , in mense Decembri , per inductionem supradictam decimam . Bene valete .

XV.

AGAPETI PAPE II PRIVILEGIUM CONCESSUM MAIMBODO MATISCONENSI EPISCOPO .

(Anno 946-954.)

Ecclesie S. Vincentii Matisconensis canonicorum privilegia et possessiones confirmat .

[Apud Mansi , Concil. tom. XVIII , col. 411.]

AGAPETUS episcopus , servus servorum Dei , reverentissimo et sanctissimo MAIMBODO Matisconensis Ecclesie episcopo , perpetuisque successoribus in perpetuum .

Cum omnium sanctorum Dei ecclesiarum statua beatorum apostolorum principis Petri doctrinis provehatur , et ab ejus fulcimine lapsa que sunt resolidantur : oportet merito sanctam Matisconensem Ecclesiam minorationem sue diocesis patientem , suarumque dignitatum copia carentem cito restituiri , ut honorem suum non amittat . Cognoscentes igitur ipsam in omnibus quassatam , convenit ad ejus revelationis statum auxiliatricem nostram porrigere dextram : quatenus B. Petri apostoli fonte potata , Christo iuvante , suis redintegretur honoribus ; et ideo omnium sanctorum Dei ecclesiarum cultores comperiant atque fideles , eo quod Maimbodus , dilectus episcopus , spiritualis filius noster , suggestus apostolicæ almitati nostre , quatenus concederemus suis canoniciis et laicis in ecclesia S. Vincentii martyris coemantibus , aliunde ibidem non ordinare

episcopum nisi qualem canonici una cum predictis religiosis laicis inter se elegent, sicut sacri censem canones; etiam concedimus sibi suisque successoribus, ut honor debitus omni tempore impendatur. Prænominatis etiam canonicas concedimus atque confirmamus omnes res, quæ per præcepta regum vel largitionem bonorum Christi fideliuum utriusque sexus in eodem loco collatae sunt, ut irrefragabiliter sine alicujus contradictione in perpetuum habeant. Abbatiam vero S. Clementis martyris, quæ est in suburbio præfatae civitatis cum omni integritate et ecclesiis atque terris et ancillis, colonis et colonabus sibi pertinentibus; nec non et ecclesiam S. Desiderii in Vergiaco villa sitam cum terra S. Petri ex episcopatu in prænominata villa conjugente, simulque ecclesiam S. Romani in Cathenaco [al. Cadenaco] villa sitam. Verum etiam nonas et decimas et ex furtis [f. furnis] præfati pagi, atque tertiam partem nemoris juxta Ararim fluvium ab amne, villaque Adolani latam, sicut pius Ludovicus rex dilectus filius noster annuente prætaxato Maimbodo præsule de decimis et terra, pariterque consentientibus Hugone marchione et Leothaldo moderatis mo comite, cuius animus in augmento præfatae ecclesie omnino flagrabit, concessit. Itaque nos per hoc nostrum apostolicum privilegium concedimus detinendum perpetualiter cum decimis S. Albani martyris et Gisario: ita ut amodo et deinceps quidquid in eodem loco donata vel concessa sunt, vel divina pietas in posterum augere voluerit quacunque persona, absque alicujus impulsionis molestia teneant et possident. Ea vero ratione ut nullus rex, dux, comes, aut exactor vel publicus minister super eos aliquam angariam aut districcionem seu gravamen atque imperationem imponere presumat, nisi quantum fideles canonici prædicti loci alicui persone ob suam bonitatem concedere voluerint. Statuentes atque promulgantes coram Deo et terribili ejus examine, per hujus nostrum apostolicum privilegii firmamentum sancimus, et beati Petri apostolorum principis auctoritate decernimus, et tam apostolicæ sedis obtestamur futuros pontifices, quanq; ecclesiasticas ministraverint functiones, vel etiam magnas parvasque personas, ne quispiam, quacunque sit dignitate præditus, de omnibus istis capitulis, que a nobis concessa sunt quoquomodo licentiam habent a sepe sepius nominato loco, atque specialiter apostolica exhortationis gratia conjuncta disjungere aut alienare. Si quis interea, quod non credimus, temerario ausu contra ea, quæ hac nostra auctoritate pie et firmiter per hoc nostrum privilegium disposita sunt, contraire tentaverit, vel hæc, quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dictæ ecclesiæ ordinate statuta sunt, refragare in aliquo aut transgredi præsumperit, sciat se auctoritate B. Petri apostolorum principis, cuius immeriti vices agimus, anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis atque cum Juda traditore Domini nostri Jesu Christi aeterni incendiis sup-

A plico concremandum. At vero qui pio intuitu custos et observator in omnibus extiterit custodiens hujus nostri apostolici constitutum ad cultum Dei respiciens, benedictionem aeternam a misericordissimo Domino Deo nostro percipiat et vitæ aeternæ participes effici mereatur.

XVI.

AGAPETI PAPÆ II EPISTOLA AD ARVERNOS.

(Anno 946 - 955.)

Prædones a monasterio Celsiniacensi arceantur.[Apud D. Bouquet, *Recueil des historiens*, IX, 252.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ filiis in Arvernico habitantibus, perpetuam pacem, aeternamque salutem in Christo Iesu.

Immensa suspendimur admiratione, cur illi, quibus inter vos pastoralis cura commissa est, oculos habeant mentales clausos; sanctam Ecclesiam, ita, ut nobis suggestum est, simant pravorum rabie lace rari, vastari, rebus propriis expoliari, non opponentes se murum pro domo Israel, nec in prælio in die Domini stantes, ut obvient sua auctoritate raptoribus et prædonibus: sed videntes inhonorari suam ipsorum matrem, tacent, nec aspera redargunt invectione patratores. Videmur enim terribilem illam vocem aut ignorare, aut nullatenus omnino pertimescere, quæ dixit: « Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine (*Jer. xlvi. 10*). » Unde generaliter omnibus vobis condolemus, timentes ne ira Dei a sanctuario ipsius, id est a prælatis insipiens, in oves eorum justo grassari permittatur judicio. Nostis quam plurimis, fratres, et qui ignorat, cognoscat, locum Celsinianas, ex quo fundatus est, sanctæ Romanæ Ecclesiæ specialiter esse contraditum, ejusque sub tuitione ab initio mansisse, quem speciali amore diligendum esse decernimus, atque omni tempore multipli sublimandum honore judicavimus. Nec immerito, nam salutiferum monastici ordinis aroma ex eodem loco surgens, nunc in nostris partibus, Deo donante, flagrare utiliter videtur. Quapropter rogamus et obsecramus, magna prece depositimus ut predicto loco reverentiam exhibere curetis, ibique Deo militantes nullus inquietare præsumat. Si quis autem de terra ad jam dictum monasterium pertinente, vel eodem monachos, aut de ipsorum familia aliiquid injuste contra voluntatem abbatis ejusdem cœnobii tenet, nostra apostolica auctoritate præcipimus ut hoc sine dilatatione reddere festinet. Quod si non fecerit, ante nostram præsentiam jubemus ut veniat rationabilem causam dicturus. Si vero et hoc contempserit facere, terram anathematis innodatus nostra excommunicatione, qui vices beati Petri, licet indigni, agere videatur, cuius [terras] injuste invadere non timet, plectatur atque vulnereatur. Specialiter ergo nostra ex parte obsecrando præcipimus domino Stephano (Arvernensi) episcopo, in cuius diocesi Celsinianas mona-

sterium situm est, ut omnes res ejusdem monasterii vastantes, vel aliquid mali familie monachorum ibidem consistentium inferentes, gladio excommunicationis ferire non differat, et a liminibus sanctæ Dei Ecclesie tandi sequestret, donec digna satisfactione emendare cogantur.

XVII.

AGAPETI II EPISTOLA AD LANDULFUM CAPUANUM PRINCIPEM.

(Anno 946-955.)

Monet ne monasterii Capuani libertatem offendat.
[Gattula, *Hist. Cas.* 190.]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, LANDULFO, Capuano principi.

Audivimus, quod sine maxima cordis moestitia loqui non possumus, Cassinensis cœnobii monachos in honeste et turpiter conversari. Quod quam perniciosum et quam sceleratum sit, nullus fidelis ignorat, nam ut Prophetæ testatur: « Lapi des sanctuarii in capite platearum dispersi sunt (*Thren.* iv, 1), » cum hi, qui in monasterio sicut beati Benedicti regula continet, Deo servire debuerant per castella et plateas ambulantes habitare videantur, et proprie regularem vitam relinquentes, et propria voluntati, et illecebris servientes sicut beati Benedicti regula continet, non Dominicis, sed suis inclusionibus pro lege est eis desideriorum voluptas. Quod malum in caput quandam Landulfi tui genitoris respicit, qui quasi monasterium intra Capuanam civitatem ædificans, non ob Dei reverentiam, sed temporis glorie honore cupidus parvipendens animatum periculum, suo dominatu monasterium subdere cupiens, per verso more cum morbido grege recumbere desiderans, ut totius possessio jam dicti monasterii suis quasi jure hereditario relinquetur. Unde gravissime dolemus, et miramur tanti viri cæcam cupiditatem non retractantis, quod incensa et subversa ecclesia Cassini, res ejus accepit contra sententiam Prophetæ dicentis: « Omnes principes qui dixerunt: Hæreditate possideamus nobis sanctuarium Dei; Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti, et sicut ignis qui comburit silvas, et velut flamma incendens montes (*Psal.* lxxxii, 13-15). » Quæ ab illo, si fieri potest, Deus avertat. Frequenter autem monitus, dum addiveret, coram episcopo suo sicut ipse Balduinus abbas testatur, culpabilem se reddidit, et supradictum monasterium cum omnibus suis rebus eidem abbati in integrum restituit, nullam sibi, aut suis posteris dominandi potestatem ulterius relinquens. Nos vero modo gratias Deo referentes ob reverentiam beati Patris Benedicti Cassinensi præfato monasterio cum eodem abbatte ordinandum decrevimus Capuanum monasterium et nostræ auctoritatis privilegio corroborandum, et hoc ex auctoritate Dei et beati Petri apostolorum principis constitutum, et ordinamus ut in ipso Capuano monasterio, quod non Dei amore sed sacerulari cupiditate ædificatum est, unus, aut duo,

A aut multum tres senes monachi de quorum vita non dubitetur relinquuntur ad regendum et custodiendum. Cæteri vero monachi omnes maiores et minores cum omnibus monasterii rebus ad proprium cœnobium Casini montis revertantur ibi Deo famulantibus, sub ipsis beati Patris Benedicti regula degentibus, sicut antiquitus a nostris prædecessoribus et ab imperatoribus et regibus definitum, et promulgatum est, ut sub nullius principis, ducis, aut gastaldei, vel alicujus magnæ parvæque personæ, aliquo modo subderetur dominio, ita et sub nostra et regum tuitione, sub abbatis ordinatione, Dei cum timore perenniter regendum atque dispensandum. Nam, quod non credimus, qui aliter agere præsumperit, aut aliquam ordinationem de ipso monasterio facere tentaverit, sive de rebus supradicti monasterii invadere præsumperit, et hanc nostram apostolicam jussionem in aliquibus frangere tentaverit, sciat se, nisi resipuerit, auctoritate Dei et beati Petri apostolorum principis, atque nostra, qui ejus fungimur in caricationem (sic), esse excommunicatum, et ab ingressu ecclesiæ, et corpore et sanguine Christi privatum, et a consilio Christianorum segregatum, iterumque sciat se per privilegii sanctionem sub anathematis vinculis innodatum; qui vero custos, et observator, atque adjutor extiterit, benedictionis gratiam, et celestem retributionem a Christo Domino Deo nostro multipliciter consequatur. Hanc autem apostolicam jussionem præstatum monasterium pro futuro testimonio habere jubemus.

XVIII.

EPISTOLA AGAPETI PAPE II AD WILLHELMUM ARCHI-EPISCOPUM MOGUNTINUM.

(Anno 955.)

Idem privilegium tribuit quod Maximus II Fridurico concesserat.

[Apud Wurdwein, *Epistolæ S. Bonifacii*, p. 375.]

Fraternitatis amore acti fideque antiquorum circumscripti ea vobis sanctæque Moguntinæ Ecclesiæ, cui præstis denegare ignoramus, propter quæ vestros nuntios ad sanctam sedem principis apostolorum et ad nostram apostolicam dignitatem missos cognoscimus et quæ nostri antecessores vestris antecessoribus denegare. Scimus vero vestris litteris intimantibus sancto Bonifacio vestro antecessori a Gregorio secundo, Gregorio tertio, nec non Zacharia, nostris antecessoribus, nostro utique prædecessore, nec non prædecessore nostro Marino Fridurico nostro fratri, vestro præcessori, collatum, ut in partibus totius Germaniae Gallizæque provisor sanctæ Moguntinæ sedis, vicarius missusque apostoli teneretur. Ita ut si quos invenisset viros a recto tramite justitiae deviantes, cuiuscunq; essent personæ ad se vocare, ubi loci vellet monere, corriger, synodusque constituere, ubi vellet, potestatem apostolici haberet. Inde quia vos fidem subjectionemque et cetera, quasi omnes sanctæ Moguntinæ sedis priores provisores fassi sunt, fatemini,

etamdem vobis potestatem concedimus, quam priorum res nostri viri apostolici vestris prioribus concesserunt: quatenus vice nostra sceleratos et pravae vitæ homines habent potestatem corripere, et ad viam veritatis vestris exhortationibus revocare, et ut scilicet noster vicarius missus in partibus Germanie Galliaeque, ubi ubicunque episcopos, presbyteros, diaconos vel monachos etiam: cujuscunque personæ homines contra canones et constituta sanctorum Patrum, sive contra ecclesiasticam regulam excessisse reperitus, apostolica auctoritate juxta canones et instituta sanctorum Patrum illos corrigeret et ad viam veritatis reducere non omittatis. Synodus etiam vobis provisori metropolitano Mogontinae sedis constituere, ubi placeat concedimus partibus Germanie Galliaeque sine alienus contradictione personæ. Si quis vero, quod absit, vobis vicario apostolico velit aliquo contradicere vos apostolicam aedem appellando, sciat non ante nos terminetur tempore a vobis constituto illum apostolica benedictione privari, et anathematis vinculo religari. Sanctæ etiam Mogontinae sedi privilegium conscribimus, ut si quis eam cujuscunque sit personæ antiquorum habito velit depradari ipse depradetur, et nisi respiccat aeterno vinculo anathematis apostolica majestate circumalligato, cui potestas data est ligandi atque solvendi, mancipetur, et in die omnium proditore, judicium dico, inde reddet rationem.

(250) E' questo un insigne e per molti titoli importante monumento, così in avesse il notaro Ognissanti saputo, o punto meglio leggere nell'an. 1277, allorchè esisteva l' original papiro : tuttavia diciasi altrettanto di quello che viene appresso, che è in tutto e per tutto la medesima cosa con questo, ma con varianti grandissime, e tutti e due con molti spropositi, siccome tutti gli altri che ci vengono da chi faceva professione di leggere le vecchie carte ne' secoli XII, XIII e XIV. Dell' uno e dell' altro aveasi contezza dallo storico della chiesa di S. Silvestro in capite Giovanni Giacchetti (*Iconol. Salvat.*, etc. R. 1628 p. 80, e *Istor. della chiesa di S. Silv.* R. 1629 p. 40 e segg.), e del primo anche dal Crescimbeni (*Ist. di S. M. in Cosmed.* p. 10), ed ora dall' ab. Carletti, che recentemente stampò un' altra storia di tal chiesa (p. 11, 24, 179, 181, 184, 214): ne recano degli squarci, e la sottoscrizione di quel notaro, in cui in vece di *privilegio carticinio*, chi rispondeva alla carta carticinio nominata di principio, lessè il Giacchetti, che non ne intendeva forse il significato, *privilegio exemplatio*. La Bolla presente cita l' Oldino nelle giunte al Ciaccione, ove di Agapito II e l' Ughelli ove delle vescove di Nepi Sergio.

(251) Di un abate di tal nome si ha memoria in una lacera pergamena pubblicata dal Carletti (p. 186), ma perchè all' an. 988, nel pap. cxi, ricordasi pure un Leone ab. di S. Silvestro, non possiam dire a quale dei due spetti la pergamena che potrebbe anche parlare di un terzo ab. Leone.

(252) Cioè ad Pauli (domum), e si sa che tal chiesa fu veramente edificata nella casa del pontefice Paolo I (*V. il Baronio ad an. 761 n. 2*). Non doveva poi il Carletti (p. 11) dichiarare una tal denominazione *vocabolo corrotto*, che non una, ma due voci furono al loro nascente, ed era allora, e più secoli prima, molto adoperata la Greca preposizione *cata* in vece della Latina *ad*; nel papero lxxv, troveremo *cata ipso Zenobio*, e nel codice papiraceo di Baviera p. 53 i monasteri di S. Giovanni *cata patre* (in

XIX.
AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO SS. STEPHANI, DIONYSII ET SILVESTRI IN CAPITE (250).

(Anno 955.)

[Marini, *Papi diplomatici*, I, 58.]

In nomine Domini. Hoc est exemplum infra scripti privilegii scripti in charta carticina cuius tenor per omnia talis est in eo quod legi vix potuit.

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo LEONI (251) filio religioso et presbytero et monacho atque a nobis institutum et ordinatum abbatem venerabili monasterio sanctorum Christi martyrum, Stephani et Dionysii, et confessori Sylvestri qui appellatur cata Pauli (252) quondam pape tuisque success... abbatibus et monachis in eodem monasterio commorantibus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollutibus benevolia compassione succurrere et post etiam animi aceris devotionem in perpetuum assensu ex hoc venerabili El...tissimum premium lucrum apud conditorem omnium Domino veniam promerentium sive venerabilia loca sanctorum ordinata ad meliorem fuerit sine dubio statum perducta. Iguri quia tua religiositas nostro apostolatu hu[m]iliter petit quatenus.... ederemus et confirmaremus vobis et vestris successoribus in perpetuum pronominatum monasterium cum ecclesiis omnibus, suis aedificiis et pertinentiis tam infra se quamque

C casa pateria malamente trasformato posteriormente) (*Bolla di Alessandro III presso il ch. signor conte Fantuzzi. Monum. Rav. t. II, p. 150*), e di S. Maria Senodochie *cata portam S. Laurentii* (p. 14 e 18). L'Alessandria presso all' Isso fu dall' anonimo Ravenne detta *cata Isson*, e corrottamente *Catisson* nella tavola Pentingeriana, e sono ai Romani notissime le chiese di S. Andrea *cata Barbara*, e di Stefano *cata Galla patricia*, e il cimiterio *ad nymphas cata Bassi*: ed ebbero pur essi a due miglia fuori della porta Appia un monumento, che appellavasi forse da qualche basso rilievo, in cui il cerbero, *ta cane tricapite*..... come dice una carta del registro Sublacense del 850 pubblicata da mons. Galletti (Primie. p. 187), nella quale però credo fosse, o dovesse essere scritto *cata cane tricapite*. Aggiungérò a questi esempi, da aggiugnarsi tutti ai citati dal Du Cange alla voce *cata*, tre iscrizioni, una riferita di sopra nelle note al pap. IV, in cui in REGIONE QUINTA DOMV ET BORTV CATA QD ANNIBONIV, la seconda sta, non però intera, nel porico di S. Pietro con una donazione di S. Gregorio pittorilo II, che III, ed ha *cata PETRUM VESTARARIUM* (V. il Bollar. Vat. t. I. p. 18), che manca ai vesterari del lodata Galletti, tra quali meritavasi l' anzianità, e *CATA GEMMULY. MAG. MIL.*, del qual Gemmulo si ha un ricordo nel registro de' patrimoni e fondi della Chiesa Romana, che dicono avere appunto Gregorio II *locato Gemmulo militi fundum, Maurici fundum via Nova, via Prenestina, miliario plus minusve ex corpore Massa Varbariano Deus dedit* nell' appendice alla breve storia del card. Borgia p. 10); nella terza iscrizione finalmente sono la parole ANIMA SANCTA CATA NOMEN BENEDICTA, non intese dal Fabretti (c. 10, n. 469), che credeva dover emendare il *cata* in *casta*, e con tal nome chiamò la defunta, che erasi detta veramente Benedetta: e volendo l'autore di quel breve epitafio dir cosa assai ovvia, che era cioè costei benedetta di nome e di vita, o di fatto, usò aconciamente la frase *cata nomen*.

D

etiam simulque circa se, et montem quem Augustum sancti Angeli in cacumine ip..... montis una cum vineis et terris circa eundem montem et ecclesiam sancti Nicolai in integrum cum omnibus suis pertinentiis sicut affines signant ab uno latere via publica quæ ducit sub areora forma quæ appellatur Virginis, et a s.... latere ipsa forma; ipsa forma Virginis et montem quem Pinzi; et a tertio latere muro istius civitatis Romæ, et portam sancti Valentini, et a quarto latere muro istius civitatis, remeante usque in Posterulam quæ sanctæ Agathæ, et via juxta Posterulam quæ pergit juxta superscriptam ecclesiam in viam publicam, atque terra sementaria quæ detinet Constantio nobili viro, nec non et via publica quæ pergit in Posterula a Pigna, cum ecclesia sancti Blasii et pergit ad superscriptam formam Virginem cum terris.... beneficii. Nec non et confirmamus vobis monasterium integrum sancti Valentini (253), cum omnibus suis adiunctis et adjacentiis, et ubique ejus pertinentiis dictum foris porta sancti Valentini juris superscripto vestro monasterio; verum etiam et concedimus atque confirmamus vobis Pontem Molvium in integrum cum omni ejus ingressu et egressu et datione et tributu pari modo et terra vacante sementaria tritici modiorum plus minus, cum omnibus ad eas pertinentibus sita ante superscriptam portam sancti Valentini juxta sepe dicto muro hujus civitatis Romæ, et afflores, ab uno latere Fossant, id est, Carbonaria inter ipsum murum, et eadem terra exinde tendit usque in fluvio majore.... via publica quæ dicit et reducit ad sanctum Valentimum, et a quarto latere juris sancte Romanae Ecclesie. Ino et alia terra sementaria cum omnibus suis in integrum, et cum omnibus ad eam pertinentem, posito ipso manus dextra ibi euntem ad sanctum Valentimum cum arco majore infra eam, qui appellatur Passarana... in loco ouem

(253) Della chiesa di S. Valentino fuori della porta del Popolo, di S. Valentino detta perciò alcuna volta, delle sue vicende, e memorie vedasi l'agiografo Ensenius nel t. II del Febbraro (p. 151), ove quanto si legge altrove è detto, e come fu una delle venti badie privilegiate di Roma, delle quali Giovanni diacono, e Pietro Mallio nelle loro opere pubblicate dal Mabillone (*Mus. Ital.* t. II, p. 410, 574). Spettano ad essa due vecchie lapidi de secoli x e xi, una esistente nel portico di S. Maria in Cosmedin, e l'altra nella chiesa di S. Silvestro in capite nell'altare di S. Dionigi, trasportate certamente dopo che tal chiesa fu demolita: e s'intende bene come una andasse a ripararsi in S. Silvestro, al cui monastero era sino dal tempo di Sergio II (Carletti p. 179) unita, riteneendo però suoi monaci ed abate, e l'altra sarà stata nelle vicinanze di quella basilica portata, Dio sa come e quando, e vi fu in più pezzi trovata al cominciare del secolo xv, siccome imparo dal codice delle Iscrizioni Doniane, ch'è nella Barberina (p. 533, V. il Crescimbeni p. 81). Per esse si è da alcuni scriptori niente critici asserto che presso a S. Maria in Cosmedin ebbevi anticamente altra chiesa di S. Valentino, di cui nulla memoria poté mai rinvenire il Crescimbeni, il quale ben s'avvide che le due iscrizioni appartenevano ad una medesima chiesa; ma perchè allora non era stata ben letta

A orto Pisce, inter affines ab uno latere jam dicta via publica, et a secundo latere fontana aquæ vivæ quæ est communalem inter superscripto monasterio et hæred... quondam Gregorio (254) mansionario scolæ confessionis B. Petri et reducentem usque in caput de pariete antiqua, et a tertio latere terram de venerabili monasterio Ciriaci sancti, quod appellatur Via Lata, et recite per limitem ducente sursum per planum montis quem Bussitulu, et a quarto latere, via publica quæ descendit per vallem qui dicitur a superscripto Bussitudo, et exit in viam Flaminiam. Nempe et confirmamus vobis casalem integrum quem Girulo cum diversis arboribus suis, et cum omnibus ad eum generaliter pertinentibus; sicuti vobis perscripturarum series pertinet videtur positio supra dictam partam sancti Valentini millari ab urbe Roma plus minus unius, inter affines ab uno latere via publica in qua est silex antiqua, quæ descendit usque in Sanguinaria, et a secundo latere formellum aquæ vivæ quæ exit sub monte de supradicto Girulo sen pratum de venerabili monasterio sancti Ciriaci, et a tertio late, mons qui est supra jam dictum montem sancti Valentini seu terra sementaria Juris vestri supradictæ monasterii quam detinent hæredes quondam Romani a Campo Martio; et a quarto latere... Itemque confirmamus vobis casalem unum in integrum quem Pelajolum cum terris suis sationabilibus, campis, pratis, pascuis, montibus, planitis in quo fuit ecclesia sancti Sylvestri quæ est in deserto posita, et cum omnibus ad eam generaliter pertinentibus sicuti olim in superscripto vestro monasterio in commutationem dedit per commutationem cartula Albericus omnium Romanorum senator (255) quondam in qua, et ille cum suis fratribus ac sororibus propriis manibus subscripserunt et consenserunt, videlicet Constantius nobilis vir, Ser...

B

C

ancora quella di S. Silvestro, attribuita al I e non al II Niccolò, pensò che lo stesso abate Tebaldo fosse nell'una e nell'altra nominato (p. 99), il che è falso: è bensì vero che due Tebaldi fecero de' bei doni a vantaggi a quella chiesa o monastero, ma il primo non si dice fosse abate, come lo fu il secondo, ed abate sicuramente di S. Valentino, e non di S. Silvestro, siccome pensò il Giacchetti (*Ist. di S. Silv.* p. 41), ed ora anche il Carletti (p. 34 e 179), cui solo desei l'esatta stampa ed incisione in legno della lapide, non però sempre interpretata e supplita benissimo. Ma persuaso con' egli era, che l'abate nominativo fosse di S. Silvestro, trovasi nell'impegno di sostenere che i lavori enunciativi si facesser tutti nella chiesa di questo santo, e non nella estramurana di S. Valentino.

(254) Avea già il Torrigio nelle grotte Vaticane (p. 527) notato in grazia di una malmenata membrana dell'archivio della basilica Vaticana dell'anno 1057, che i custodi, e cubiculari della confession di S. Pietro facevan corpo, e si dicevano ancora *mansionarii scholæ confessionis beati Petri*, come questo Gregorio si dice.

(255) Di questo nobilissimo e potentissimo sensore di tutti i Romani (che così amo di chiamarsi), e de' fratelli suoi accennerò alcune cose nelle note al pap. c.

gius sancte Nepesinae Ecclesiae episcopus, cum Bertha et alia Bertha, proprie vallem sancti Viti, quem in venerabili monasterio sancte Agnetis supradictus Albericus donavit; quem de vestro monasterio suprascripto fuit posit. Jam dicta foris porta miliario ab urbe Roma juxta fluvium Tyberis, inter affines ab uno latere quem Gurgini, et a secundo latere fluvium Tyberis, seu terra sementaricia cum prato suo de venerabili monasterio sancti Basillii, situ in scola Mortuorum, cum alia terra. Item cum prato suo de venerabili monasterio sancte Mariae quam in Aventino, et terram item cum pratu sito de Gregorio a Campo Martio, et a tertio latere fundus sex columnarum, et montem quem Mollario, et a quarto latere... juris... Similiter et pratum unum in integrum sicuti detinetis foris pontem Solarium in locum quem Fliscari qui est inter affines ab uno latere Fossatum, et a secundo latere pratum... et a tertio latere... et a quarto latere pratum quem detinet Benedictus sanctæ Sylvæ (256) Candide episcopo, juris etiam et casalem in integrum quem Gallorum seu Balneolum et Pacclianum, sive quibus alias vocabulis sicut vel ab origine fuerunt, sicut olim Joannes qui dicebatur Oudino per donationem Cartula in suprascripto vestro obtulit monasterio cum terris sationabilibus, cryptis arenariis, campis, pratis, pascuis, aedificiis parietinis adjacentibusque, planitiis et puteis fontibus; cultum vel incultum, cum omnibus qua ad eum generaliter et in integrum pertinentibus situm foris ponte Salario, miliar. ab ipso ponte plus minus unus, inter affines, ab uno latere casale quod fuit Roserii Petri stante; et a secundo latere pariete antiqua et terra que olim fuit quandam Maczoni filio sacellarii, quem nunc detinet Ylpizo nobil. vir; et a tertio latere terram Stephani de Theodoro (257) praefecto, et a quarto latere crippe quem Serpentaria et aliam terram vacantem juxta se juris venerabilis monasterii sancti Viti. Nam et alias terras sementericias petias duas integris ibi ipso posito juxta ipsum casale et juxta suprascriptam cripitam de ipsa parte ipsius cripitae inter affines a duobus lateribus, terra que olim fuit suprascripta Rose superstant. A tertio latere terra de hærede Leonis Camburlingo, et a quarto latere via publica juris suprascripti monasterii sancti Viti. Itenque D Columnam (258) majorem unam in integrum quam Antonino cum cella sub se et terram vacantem in circuitu suo sicuti undique a via publica circumscriptæ esse videntur, sita intro hanc civitate; parimodo et foris pontem Numentano

(256) Manca alla serie Ughelliana il presente vescovo, o dirò meglio non vi sta egli al suo posto, giacchè il Benedetto nominato vescovo di Selvacandida all anno 884, è il Benedetto di questa Bolla, nè la Bolla che l'Ughelli cita, è di Marino I, ma di Marino II dell' anno 944; si veda il Gattola nell' *istoria Casinense* (t. I p. 95), e il Mabillone negli *Annali Benedictini* (t. III p. 435, 437).

(257) Non conobbe questo prefetto di Roma il

A casalem unum in integrum quem Lampati cum omnibus ad eum pertinentibus inter affines a tribus lateribus fluvium qui Tiverone circumdatur, et a quarto latere Fossatum et via publica juris monasterii sancti Laurentii quod appellatur Palacina. Necnon et cesina una ad modiorum plus minus cum cryptis arenariis, parietinis dissectis et cum omnibus ad eam pertinentem, sita foris portam sancti Joannis, miliar. ab urbe Roma plus minus.... inter affines a duobus lateribus terra de Adriano nobil viro, filio Adriani quondam (259) archarii; et a tertio latere terra de hærede quondam Stephani Chaumati; et a quarto latere forma aqueductio. Enimvero et aliæ terræ sementariciae ibi ipso posita cum diversis arboribus suis sicuti vobis per scripturarum series pertinere videtur cum omnibus ad eas pertinentibus posit. foris suprascriptam portam miliar. ab urbe plus minus sexto inter affines ab uno latere terra Stephani Denimenti... de Theodoro praefecto, et a secundo latere terra de hærede quondam Theodoro de Aventino, et a tertio latere terra quem Morani; et a quarto latere supra scripta forma aqueductio, et fundum quem septem bassi cum suis pertinentiis, inter ea et alia terra et aliæ cessationali. sicuti detinetis in locum quem Mil. fixo foris ipsam suprascriptam portam sancti Joannis. Praeterea confirmamus vobis fundora tres integras unum quem Pontem de Nono intra ipsum pontem cum diversis terris sationalibus et arboribus suis, sive cryptis arenariis, parietinis suis diversis, et disertis, et sint in opere coopte, cultum vel incultum, et cum omnibus ad eas generaliter et in integrum pertinentem posit. foris sepedictam portam sancti Joannis quæ Via Latina nuncupatur, miliario ab urbe Roma plus minus nono, et inter affines ab uno latere suprascripta forma aqueductio quæ appellatur Claudia, et praedicto ponte quem Nono, et a secundo latere jam prefata forma que dicitur Abeberatorium, et a tertio latere suprascripta Corte de Moreni, et a quarto latere limitem quem ducit juxta criptam quem Ardenda juris sanctæ Romance Ecclesie. Itenque et alium fundum in integro quod dompicaria, in quo est ecclesia deserta cum cryptis parietinis suis, cum terris sationalibus et diversis arboribus suis pomiferis et fructiferis diversi generis, cultum vel incultum, omnibusque ad eum pertinentem, situm suprascripta Via Latina juxta prænominatum fundum quod a Ponte de Nono inter affines ab uno latere ipsum fundum, a secundo latere rivo decurrente qui Papati; a tertio latere via publica cum silice antiqua, et a quarto latere forma

(258) Circa il diritto, ch'ebbe sopra la colonna Antonina il monastero di S. Silvestro in capite vedi il Crescimbini (l. c. p. 15), il Carletti (p. 182), e la bella iscrizione dell' an. 1119 presso il Galletti (*Inscr. Rom.*, t. I, p. 506). La colonna Trajana ancor essa appartiene una volta al monastero di S. Ciriacò: vedi il detto Galletti (*Primit. p. 523*), e il Martinelli (*Primo trofeo della II croce p. 106*).

(259) Costui era arcario nel 945, siccome consta da una carta che reca lo stesso Galletti (ivi p. 198),

majore et fundum quem septem vassia cum omni ad ejus pertinentia, etiam et fundum alium in integro quod Casana cum aliis diversis locis et vocabulis suis, videlicet, valle Marciano, casa Pretiosa; monte qui Pauelli, et campo qui Albanensis, vel si quis aliis vocalibus sunt vel ab origine fuerunt cum sati-
naliibus silvis et diversis arboribus suis atque aqui-
molis moventibus, sicut ecclesiam desertam quæ
sancti Petri et cum omnibus ad eam generaliter in
integro pertinentibus posito jam dicta via Latina,
miliar. ab Urbe plus minus decimo, inter affines
eius, ab uno latere terra ubi olim fuerunt prata,
quæ appellantur Pauli; a secundo latere fundus
quam Civitella, et a tertio latere vinea de supradicto
monasterio via publica quæ descendit ad locum ubi
dicitur Sella sancti Petri; et a quarto latere ecclesia
deserta quæ appellatur sanctæ Mariæ in Diaconia,
et exinde sicuti descendit per fossatum usque in
prædictum... vel si quis alias affines sunt aut ab ori-
gine fuerunt juris venerabilis monasterii sancti
Andreas apostoli et Bartholomei qui appellatur Ho-
norii. Imo et ecclesiam unam in integro quæ sancti
Angeli, cum vineis seu terris circa se sive procul
a se, et cum omnibus ad eas generaliter et in
integro pertinentem, sicuti ad manibus vestris detinatis, sita patrimonii Appiae territorio Albanens.,
miliario ab urbe Roma... plus minus, in monte
quem Crescentuli inter affines a duobus lateribus
terra ipsa de Monte de haerede quondam dominico
qui dicebatur Cacainboce, et sicuti dicitur a ter-
mino et arboribus designate; et a secundo la-
tere Clasura secute ducente per arboribus et latus
terra quem tenente Petro medico perveniente at-
que in termino qui est latus vineæ de venerabili
monasterio sanctæ Mariæ, quod in Aventino appellatur,
et a tertio vel quarto latere. Item vinea de supra dicio
monasterio quæ appellatur in Aventino, simulque vi-
nea... in integro cum introitu suo atque reddimen ad
Calactorio, et cum omnibus ad eam pertinentem
posit. in territorio Albanens. miliario ab urbe
Roma... plus minus, affine eius ab uno latere vineæ
que fuerunt de Aczo Accariti, et vinea de vene-
rabili monasterio sancti Laurentii foris muro, et
a secundo latere vinea de Aczo de Albano, et
a tertio latere vinea de supradicto monasterio sanctæ
Mariæ de Aventino, et a quarto latere, item
vinea de præminato monasterio sancti Laurentii
foris muro, et vinea... Item vineæ petie quatuor
in integro cum reddimen ad calactorio et introitu suo,
et cum omnibus ad eam pertinentibus eidem
territorio, in loco quem Rufi, inter affines a duobus
lateribus vineæ domne Marocze, et a tertio latere
vinea... et a quarto latere vinea de venerabili san-
cti Sabbe, que appellatur Cellanova, cum introitu
per ipsam vineam, a Silice Majore, atque vinea...
cum reddimen ad calactorio et introitu suo a Silice

(260) Conobbe questi Orso primicerio il sì spesso nominato M. Galletti per una carta Farfense che lo ricorda come morto nel 1003 (p. 80).

A Majore, et cum omnibus ad eam pertinentem terri-
torio Ariciens. posit., in loco quem ad Cucuruczii,
inter affines ab uno latere supradicta Silice, et a
secundo latere vinea... et a tertio latere via quæ
ducit ad parietem qui appellatur longum; et a
quarto latere vinea... Et concedimus vobis casalem
in integrum quem Zizinni, cum ecclesia sanctæ
Mariæ, vineis, terris, seu aquimolum, et criptis
sicut manibus vestris detinetis, jam dicto territorio
Albanens. posit., miliario ab urbe Roma plus minus
tertio decimo juris vestarii nostri majoris, praestante
auri solid. tres; inter affines, ab uno latere casale
sanctæ Henphemiæ, et vinea de Urso dudum primi-
cerio (260), et a secundo latere vinea de item ha-
rede quondam Gausberti, et a tertio latere via pu-
blica et pastuum de Stephano venerab.; et a quarto
latere casalem quem Luczano; etiam et duo petie
de vineis in loco quem Honori territorio Aritiensi
sicuti in manibus vestris detinetis, nempe in supra-
dicto territorio Aritiens., in loco quem... vinea in
pede de Silice Majore; inter affines ab uno latere
ipsa supradicta Silice; et a secundo latere vinea...
et a tertio latere... et a quarto latere vinea... juris
venerabilis diaconia sanctæ Mariae quam Cosmidii.
Pari modo concedimus atque confirmamus vobis
mediatatem in integrum de uno filo Saline, in loco
quem Fossatum majorem, sicuti vobis per scriptu-
rarum series evenit quondam dominico qui diceba-
tur Cacainboce; inter consortes, aliam mediatatem
de haerede quondam Leoni, quod est ipsum in inte-
grum filum, inter affines, ab uno latere, filum
Benedicti, et a secundo latere filum Salini, de su-
pradicte haerede dominici; et a tertio latere supra-
dicto Fossato majore; et a quarto latere... Item
filum de haerede quondam Joannis majoris, juris...
Similiter et alium filum unum in integrum quem
sancti Sylvestri in loco quem Campo Malo, inter
affines, ab uno latere... et a secundo latere ejusdem
prefati vestri monasterii. Etiam et confirmamus
vobis aquimolum molentum unum in integrum in
fluvium Tyberis justa schola Saxonum possit. sicuti
vobis eundem aquimolum largivit quondam Alto
Achomatos, inter affines, ab uno latere aquimolum...
et a secundo latere aquimolum Benedicti Virgarii
portæ sancti Petri cum aliis consortibus suis; et a
tertio latere Portum majorem ipsius fluminis, et a
quarto latere via publica unde descenditur ad ipsos
aquimulos, cum ligamentario et introitu suo, et cum
omni conciatura sua cum omnibus sibi pertinentibus
sicuti a Joanne prædecessore nostro, per præcepti pa-
ginam in vestro obtulit monasterio; similiter per privi-
legii paginam vobis concessit atque confirmavit in su-
pradicte fluvium Tyberis ante cloaca, cum aqua post
te, ad alium aquimolum faciendum; et inter hos fines ab
uno latere, aquimolum venerabilis monasterii sanctæ
Mariæ in Capitolio, et aquimolum Leoni (261) proto

(261) Notissimo proto scrinario, che si trasmutò
poscia in Leone VIII (V. il Galletti l. c. o. 142).

scrinarii, et a secundo latere medietatem ipsius flu- A monasterii pertinet in territorio Nepesino et Casaminiis, et a tertio latere aquimolum Theophilati quidem (262) nomenclator. et aquimolum venerabilis monasterii sancti Ciriaci quod appellatur in Via Lata, et a quarto latere via publica juris cui existens. Nempe et monasterium in integrum quem sancti Terentiani cum omnibus subscriptis cellis suis, videlicet sancti Stephani atque sancte Mariae, sive cellam sancti Benedicti et sancti Sylvestri, et sancti Valentini, vel cum omnibus suis ædificiis, et adjacentiis ejusque ubique pertinentiis situm territorio Polimarcensis, juris venerabilis monasterii sancti Christi martyris Laurentii, quod appellatur Foris Muro, hujus adeo.... servat civi. Rom. præstante. Præterea confirmo vobis Paternum in integrum cum vocabulis suis; idemque et Massam in integrum quem Majana cum universis locis vel vocabulis suis, scilicet curte, Tujanum, Pollejanum, Anticum, Sutanum, Oecanum, Betujanum, Terentianum, Centumcelle, sive quibus aliis vocabulis nuncupantur, cum vineis, terris, sylvis, casis, colonis et colonabus utrinque sexus ibidem residentibus, ac pertinentibus, campis, pratis, pascuis, sylvis, salectis, arboribus pomiferis, vel infructiferis et diversi generis; puteis, pontibus, rivis aliquæ perennis ædificiis parietinis: cultum vel incultum cum omnibus ad eas generaliter et in integrum pertinentibus posit. territorio Ortano, miliar. ab urbe Roma plus minus quadragesimo, juris supradicti vestri monasterii. Pariterque stabilimus vobis diversis casaliniis suis intro eadem civitate Ortano etiam et terris omnibus immobilibus locis quæ juris supradicti vestri monasterii pertinent, tam infra ipsa Ortana civitate quamque etiam et de foris diversis locis nuncupantur, et Cartulae inde veredice factæ. Et iterum in eodem Ortano territorio confirmamus vobis ecclesiam sancti Christi martyris Juvenalis cum omnibus suis in integris pertinentibus, sicuti ab eodem Ortano episcopio vobis pertinere videtur. Iterumque etiam et stabilimus vobis omnibus immobilibus locis, quæ supradicti monasterii vestri pertinet infra civitatem Gallisana, et in ejus ubique territorio sive in his fundum trium, quam Cazanum, Casinianum, et Cesa Narniens. Verum etiam et massa quem Preciliiana.... vobis concedimus cum omnibus ad eam generaliter et in D integro pertinentibus sita territorio Sabinens. juris sanctæ Romane Ecclesiæ, et inter affines, ab uno latere Massa quem Pausa et a secundo latere rivo de Utrienio, quem Butino; et a tertio latere res de monasterio sancte Marie; et a quarto latere res de monasterio sancti Salvatoris; etiam et confirmamus vobis fundum Campi Mort. ultra Albatum, qui est inter civitate Ortana... Verumtamen et confirmamus vobis omnes res que jurisdictione supradicti vestri

(262) Ecco un altro *nomenclatore* di nome Teofilo, di cui non ci ha parlato il diligentissimo e laboriosissimo vescovo di Cirene, che non dee esser ricordato nella nostra Bolla quello, che tal fu negli anni 826 e 829 (Galletti p. 165, 183).

B monasterii pertinent in territorio Casanova et Bovarico atque Boltejano una cum servis et ancillis utriusque sexus ibidem residentibus ab eodem dicto jam vestro monasterio pertinentibus; nec non et confirmamus vobis ea que per scripturarum series ejusdem monasterii in jam dicto monasterio territorio ab Alto quondam Achomato vobis pertinet. Iterumque et confirmamus vobis Casalem in integrum quam Pacianum cum omnibus ad eum pertinentibus posito territorio Sutriño simulque et omnes res confirmamus vobis que jus et ditione supradicti vestri monasterii pertinent in toto territorio Collinens. et in locum quem Valle et Tintorisci et in monte quem de Asca, sive in sancto Cassano, et in Curte atque in Baccaria cum vineis et terris sationibus, sylvis cum pantano suo majore, una cum colonis et colonabus inibi commorantibus ad ipsum supradictum vestrum monasterium pertinentibus, supradictorum immobiliarum locorum juris sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ et supradicti monasterii, vel aliorum priorum locorum cuius, jura consistunt; etiam et confirmamus vobis Casalem unum in integro que Rusciuto cum omnibus suis generaliter et in integro pertinentiis situm territorio..... via Flaminia miliar. ab urbe Roma plus minus quartu deinde cum omnibus fundis vel vocabulis suis videlicet Sergianum, Staturianum, qui et Nuce prædia vocatur, seu Saburiam atque Pontianum; neconon et Bavianum sive quibus aliis vocabulis vocatur cum casis, vineis, terris, sylvis et cum omnibus finibus, terminis limitibusque suis, inter affines ab uno latere via publica qui dicit in Fossato de hærede quondam Joannis (263) grammatici et recte per ipsum Fossatum in rivo qui descendit in Ponte quem Veneti.... et ab alio latere per ipsa supradicta via publica recte ducente per Montecello qui dicit in rivo, et deinde per terram sementiaricam in via de Solaro, et exinde per limite in Puteo, et ab ipso Puteo secute in supradicto Ponte Veneno. Vel si quis aliis affines sunt aut ab origine fuerunt juris qui assident. Denique porro et confirmamus vobis casalem unum in integrum quem villa rustica, sive quo alio vocabulo nuncupatur, cum universis fundis vel vocabulis suis, cum casis, vineis, sen terris et sylvis, campis, pratis, paseuis, diversis arboribus, criptis arenaris, fontibus cultum vel incultum, et cum omnibus finibus, terminis limitibus suis, et omnia ad eum generaliter et in integrum pertinentibus, posito territorio..... miliari ab urbe Roma plus minus. Præterea et stabilimus atque confirmamus vobis immobiliarum locis omnibus quæ in Romanæ et ubique foris Romanæ præfati monasterii vestri legaliter pertinent ut cartula inde veredice

(263) Si aggiunga ai pochissimi grammatici del secolo x, de' quali è a noi pervenuto il nome: era vivo nell' anno 906, ed è ricordato da Sergio III nel papiro xxiv, e lo è più di un secolo dopo nei papiri LXVI e XLVIII.

facta pensionem solvantur. Supradictis autem locis quæ usque nunc solum locis solvere pensionem singularis quibusque inductionibus solvere jubemus vobis, locis autem ceteris supradictis quæ per annorum curricula non sunt pensionem a vestris antecessoribus neque a vobis solvant, et per negligentiam actionarii hujus nostræ sedis et vestris jure consistentibus sine vestrorum antecessorum et sine vestra contentione ostatis solvatis, neque amodo deinceps persolvatis. Inclinati precibus vestris pro inviolabili restoratione et stabilitate supradicti monasterii per hujus presentis praecetti seriem supradictum monasterium et immobilibus locis, servis et ancillis, colonos et colonas ut superius per ordinem exaratos leguntur a presenti tertia decima inductioni in perpetuum concedimus et stabilimus tibi, usque successoribus abbatibus, et servorum Dei ejusdem venerabilis monasterii detinendum, omnemque quam indiget meliorationem fabricam seu defensionem pronominata loca ut superius leguntur indifferenter vos sine dubio procurantes officiat; nullaque præterea ad dandum annue pensionem ab vobis mora proveniat. Sed ultra actionarii sancte nostræ Ecclesiæ et nostrorum piorum locorum apto tempore persolvantur. Unde et sub terribili atque tremendi futuri examinis diem, et maximis sub anathematis interdictionibus Domini nostri et beati Petri principis apostolorum auctoritate decernimus. Nulli quoquo modo nostrorum successorum pontificum licere vel aliae magna parvaque personæ enjuscunque sit honoris prædictus vel dignitate qualibet, exquisitione aut ingenio arte dissolvere haec quæ a nobis pio intuitu ad laudem Redemptoris nostri constituta atque confirmata sunt, nec penitus ex eisdem locis vel possessionibus atque rebus et facultatibus, familiis etiam aut peculiis, vel quidquid ad eundem venerabile monasterium pertinere dignoscitur, auferre vel alienare, potius autem omnis ut prælatum est in eodem sancto loco perenniter in integrum permaneat, promulgantes sancimus ut per omnipotentis Dei nostri virtutem sub terribili anathematis obligatione omnino obstantes decernimus, nullas unquam presumi quamlibet contrarietatem aut malitiam in eodem monasterio vel pertinentibus ejus a causis sive locis aut familiis inferre

A vel placitum tenere, sive distractum facere, nisi pertinat tuisque successoribus licentiam. Si quis autem ex nostris successoribus pontificibus, aut ex quocunque homine potente vel inferiore, magna scilicet parva persona cujuscunque sit honoris prædictus vel dignitate, presumperit quocunque argumento vel exquisita occasione haec quæ a nobis ad cultum Dei statuta atque confirmata sunt, distractare aut diminuere vel in quoquam temere aut refragare, et, quod non optamus, quemlibet locum aut possessionem vel quidquid, prædicto monasterio pertinere dignoscitur, auferre aut alienare ex eodem sancto loco conatus fuerit, sciat se Domini nostri et beati Petri principis apostolorum auctoritate insolubili anathematis innodatus, et a regno Dei alienus, contaryos sibi sentiens omnes sanctos ejusdem monasterii quiescentibus, et cum ipsis ante tribunal Dei omnipotens in tremenda examini diem distractus, ejusdem sanctis faciat rationes, atque cum diabolo ejusque atrocissimis pompis et cum Juda traditore Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, et omnibus impiis deputatus et in tartaro igne et inextinguibili incendio et voragine chaos demersus concrementur in aeternum. Porro qui inventi fuerint ipsum monasterium defendere, et omnia quæ in hoc apostolico nostro privilegio præcepio continentur adnexa custodientes integra mentis sinceritate servaverint, a dextris inveniantur Dei in locum lucis constituti, et omnes sanctos Dei qui in eodem monasterio quiescant firmos habeant protectores eorumque suffragiis et in presenti vita adjuventur et in futura beatitudine coelestis regni gaudia cum angelis Dei et omnibus sanctis ei electis per infinita consequantur secula.

C Scriptum per manum Leonis notarii regionarii atque scrinarii sanctæ Romanae Ecclesiæ, mens. Aprilis, ind. suprascripta tertia decima. Bene valete. Datum VIII Kal. Aprilis per manus Marini episcopi (264) sanctæ Polimartensis Ecclesiæ et bibliothecarii summi sedis apostolicae. Anno, Deo propitio, domini nostri Agapiti summi pontificis et universalis junioris pp. in sacratissima sede beati Petri apostoli, nono et ind. suprascripta tertia decima (265).

D Ego Omnia sanctus sanctæ Romanae Ecclesiæ jude x et notarius sicut in dicto privilegio Carticino

(264) Non fu all' Ughelli ignoto questo vescovo e bibliotecario (t. I p. 114) per una Bolla di Giovanni XII, e per una carta del registro di Sublaco connobolo il Muratori (A. m. æ. t. VI p. 205), M. Giorgi (in crit. ad pag. ad an. 955), e M. Galletti (l. c., p. 101): e per una carta pur di Sublaco si è saputo che era vescovo di Bonzaro almeno sin dall'an. 942 (Muratori l. c. f. v. pag. 773; Giorgi, l. c. ad an. 942). Ma per la serie de' bibliotecari non si vede a sapere di qual Chiesa fosse vescovo, perchè nel dice egli in un'altra Bolla dello stesso Giovanni dell'an. 956, del qual papa, e non del XIII, e molto meno dell'an. 972, come scrisse il Ciampini (ex lib. Pont. p. 25), e come sta ne' Concilii (t. XII p. 879 dell'ed. Ven.) è per certo l'altra diretta a Berengario vescovo Verdunense morto nel 950 (Gall. Christ. t. XIII p. 1180); le quali Bolle sono tutte scritte, come il nostro pa-

piro, dallo stesso scrinario Leone, il quale per errore, credo, di chi copiolla dicesi *scriptor S. R. C.* in un'altra Bolla di Agapito dell'an. 955, stampata ora nella Storia della Linguadoca (Presb. t. III, p. 95).

(265) Lo stesso probabilmente che in una pergamena dell'archivio di S. Maria Maggiore de' 12 luglio 1509, si nomina *notarius et nunc notariorum urbis camerarius*. Altri Ognissanti Romani nel 1518, ci dà il papiro che segue, e reca mons. Galletti l'iscrizione sepolcrale di uno di esse morto nel 1594 (Iscr. Rom. t. III, an. 20, n. 42); dice poi l'Amideno che la nobile famiglia *Omnia sanctus* è la stessa che la Mancini; le venne forse si bel nome dall'esimia bontà di uno, usando molto i Latini ad imitazion de' Greci, che dicevano *πάντα, πάντα, πάντα, ούσιος*, etc., le frasi *omnia, cuncta, in omnia, per omnia, in omnibus, per cuncta, in cunctis, magnus, laetus, sublimis, sanctus*, ed.

inveni in coequo legi potuit non cancellato, non abraso, non vitiate, viso, lecto et sic obscurato diligenter coram discretis viris domini presbytero Gipio sancti Apollinaris et Bartholomeo sancte Mariae de Caccabari, cleri urbis et Romanae fraternitatis rectoribus per sedem apostolicam deputatis, et eorum auctoritate decreto atque mandato et coram infrascriptis testibus literatis ad haec specialet vocatis ei rogatis, scilicet domino Jacobo archipresbytero sancte Marie in Via, domino Aegidio presbytero et rectore ecclesiae sanctae Lucie de Confino, et domino Raynaldo presbytero et rectore ecclesiae sancti Andreæ de Urso, domino Jacobo priore ecclesiae sancti Andreæ de Columna, domino Thoma canonico ecclesiae sancti Laurentii in Lucina, domino Angelo Ronterii canonico ejusdem ecclesiae sancti Laurentii, et domino Angelo Scholari nato domini Consolini judicis. Sic de verbo ad verbum nihil addito vel detracto eatenus quatenus legi potuit scripti et fideliter exemplatus sum ac in publicam formam redigi. Rogatu venerabilis et reliquosi viri domini Matthei (266) abbatis venerabilis monasterii sancti Sylvestri de Capite in Urbe, ordinis sancti Benedicti et conventus ejusdem decreto etiam et auctoritate atque mandato supradictorum rectorum sub ann. Domini 1267 indict. 5, mens. Juli 27. In quo quidem privilegio carticino suspensa erat bulla plumbea filo serico violacei coloris cui ab uno latere cruce media haec litteræ circulariter legebantur: AGAPITUS, et in medio erat quoddam signum stellam quodammodo representans, ex alio vero latere haec litteræ apparebant cruce ibi posita: PAPÆ.

Locus ✠ signi notarii.

✠ Ego presbyter Gyptius sancti Apollinaris cleri urbis et Romanae fraternitatis rector, habens fidem huic publico instrumento fideliter exemplato ideo me subscribo.

✠ Ego magister Bartholomæus de Caccabari, rector cleri urbis et Romanae fraternitatis habens fidem huic publico instrumento fideliter exemplato, ideo me subscribo.

✠ Ego dominus Jacobus, archip. sanctæ Marie in Via testis predictus me subscribo.

✠ Ego presbyter Aegidius, rector ecclesiae sanctæ Lucie de confino predictus testis me subscribo.

✠ Ego presbyter Raynaldus, rector ecclesiae sancti Andreæ de Urso testis predictus me subscribo.

✠ Ego Jacobus, prior ecclesiae sancti Andreæ de Columna testis predictus me subscribo.

✠ Ego Thomas, canonicus ecclesiae sancti Laurentii in Lucina supradictus testis me subscribo.

✠ Ego Angelus Ronterii, canonicus ecclesiae sancti Laurentii testis predictus me subscribo.

✠ Ego Angelus, legum scholaris natus domini Jacobi Consolini judicis predictus testis me subscribo.

Sæpius præterea sanctus omnia disse Aurelio Vittore (in Cæsar c. 9), omnia sanctus avea detto Tertuliano nel libro della Penitenza,

✠ Ego Jacobus, Consolinus judex et nunc camerarius judicum Urbis, habens fidem huic instrumento et privilegio fideliter exemplato me subscribo sub annis Domini millesimo CCLXXVII, ind. 5 mensis Augusti 26.

✠ Ego Adenulfus, judex et rector judicum habens fidem huic instrumento et privilegio fideliter exemplato, me subscribo.

✠ Ego Maximus, Petri Odonis judex et nunc camerarius judicum huic privilegio fideliter exemplato, me subscribo.

XX.

AGAPETI PAP.E II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. MARTINI DE LENIS.

(Anno 955.)

[Apud D. Bouquet, *Recueil des historiens, IX 233.*]

AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, SEGARIO religioso abbatii venerabilis monasterii sancti Martini, qui vocatur Lenis, qui est in ripa de flumine Atace in valle Bolicarnea, et per eum in eodesma venerabilis monasterio in perpetuum.

Cum magna nobis sollicitudine insistit cura pro universis ecclesiis ne aliquam necessitatis jacturam sustineant, sed magis propriæ utilitatis stipendia consequantur. Ideo convenit nos pastoralis tota mentis integratæ procurare et sedulo eorum utilitatum subsidia illis conferre, ut Domino nostro omnipotenti id quod pro ejus sanctiponiis, honore etiam et laude atque gloria ejus divinæ majestatis, venerabilium ut nostrorum erat contulisse locis, siquæ acceptabile, nobisque ad ejus locum locupletissima misericordia dignum hujusmodi pii operis insidere in sacerdices conferatur arcibus remuneratione. Igitur quia petitis a nobis quatenus ecclesiam sanctæ Marie quæ est in Coronulas, cum terris et vineis et cum omni redhibitione sua, pari modo et ecclesiam S. Stephani quæ est in Bolorda, item cum terris et vineis et cum omnibus pertinentiis suis; simili modo et ecclesiam S. Joannis quæ est in Combreto, cum omnibus suis pertinentiis; pariterque et ecclesiam S. Petri quæ est in Petralata, item cum terris et vineis; verum etiam et villam de Buxo et Petrus, cum terris et vineis et silvis et aquimolis suis; similiter in villa quæ dicitur Cassanges, cum casis et vineis et terris, et mediætatem de villa quæ dicitur Barosa, nec non in vico Adasate cum terris et vineis; pari modo et villa quæ dicitur Artosol, cum omni sua pertinentia: pariter infra comitatu Feniolotense, et comitatu Rodense, et Rosselione, tuæ religiositatæ... in perpetuum concedere debemus. Ita sane ut a vobis vestrisque successoribus singulis quibusque indictionibus pensus nomine rationibus ecclesiasticis decem argenti solid.... denarios duodecim difficultate postposita persolvatur.... de nostra meliora

(266) A questo abate Matteo diresse quattro lettere nel suo breve pontificato (*Reg. in Arc. Val. an. 4, ep. 45, 62, 207.*)

tione seu definitione indiferenter vos sine dubio A procurantes efficiatur; nullaque præterea ad dandum annue pensus a vobis mora proveniat, sed ultra actionariis sanctæ nostre Ecclesiæ apto tempore persolvant; statuentes apostolica censura, auctoritate beati Petri apostolorum principis, sub divini judicij obtestatione anathematis interdictum, ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum vel aliae cuilibet magnæ parvæque personæ ipsa prænominata loca a potestate et ditione jam fati monasterii auferre præsumat. Si quis autem temerario ausu magna parvæque persona contra hunc nostrum apostolicum præceptum agere præsumperit, sciat se anathematis vinculo innodari, et a regno Dei alienum, et cum omnibus impiis æternō incendii supplicio condemnatum. At vero qui observator extiterit præcepti, gratiam atque misericordiam, vi tanque æternam a misericordissimo Domino nostro consequi mereatur.

Scriptum per manum Leonis scrinarii sancte Romanae Ecclesiæ in mense Octobris, indictione XIII.
Bene valete.

XXI.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO
MONTIS CASSINI.

(Anno 955.)

Balduno abbatii Casinensi ejusque successoribus monasterium S. Stephani in territorio Terracinensi situm concedit.

[Tosti, *Storia di Monte Casino*.]

C AGAPETUS episcopus, servus servorum Dei, BALDUNO dilecto filio, et abbati venerabilis monasterii Cassini Montis, et omnibus ejus regulariter intrantibus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione pollutibus benevolia compassione succurrere, et justi desiderii congruum impertire suffragium. Atque ideo quia postulatis a nobis quatenus concederemus vobis monasterium sancti Christi protomartyris Stephani, quod per longam vetustatem in ruinis, et in desertis positum est cum ecclesiis, seu cellis, aquis, rivis, cum terris, campis, pascuis, silvis, cultis vel incultis, et cum omnibus ad suprascriptum monasterium generaliter in integrum pertinentibus, positum territorio Terracinese, et inter has fines. A primo latere casale qui vocatur Vorke, et casale Clevini; a secundo latere pede montis devolvit quomodo ascendit per pedem montis sub ipso monte, per pedem montis sancti Lacui, et veluti vadit in monte de Campilla, et per rivum Balani, et montem de Montania, et casale Rustizanu et Tauri. A quarto vero latere casale Salissanu, et Plage, et Baleranum usque in rivo David et revertit in casali Barkas. Juris sanctæ Romane, cui Deo auctore deservimus Ecclesiæ, vobis tenendum perpetuis temporibus concedere deleremus, inclinati precibus vestris per hujus præcepti seriem supra scriptum monasterium cum omnibus ad eum pertinentibus, sicut supra legitur, a præsenti quarta decima indictione vobis vestrisque

A successoribus in perpetuum vobis concedimus detinere deberi; statuentes atque promulgantes sub divini judicij observatione et anathematis interdictione, ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum, vel aliae cuilibet magnæ parvæque personæ subtrahere præsumat, quæ ipsum locum ad restaurandum, et ad pristinum gradum revocandum, a nobis per remedium animæ Stephanæ spiritualis nostræ filie recepitistis. Si quis autem, quod non optamus, temerario ausu contra hoc nostrum apostolicum præceptum ire tentaverit, sciat te auctoritate Dei, et beati Petri apostolorum principis anathematis vinculo innodatum, et a regno Dei alienum. Qui vero pio intuitu custos, et observator hujus nostri apostolici constituti in omnibus extiterit, benedictionis gratiam, et misericordiam a justo judice Domino Deo nostro consequi mereatur.

B Scriptum per manum Acriotioneri scriinarii sanctæ Romane Ecclesiæ, in mense Octobrio, indictione supra scripta, quarta decima. Bene valete. Data septimo decimo Kalendas Novembris per manum Andreae divini, respectu gratiæ, arcarii sanctæ sedis apostolicae. Anno, proprio Deo, pontificatus domini Agapiti, summi pontificis, et universalis pape, in sacratissima sede beati Petri apostoli, anno decimo, in mense, et indictione supra scripta.

XXII.

AGAPETI PAPÆ II PRIVILEGIUM PRO CELLA S. MARIE ET
S. HUNNEGUNDIS HUMOLARIENSI.

(Anno 955.)

[Collette, *Mémoires du Vernois*, I, 563.]
In nomine sanctæ et inseparabilis Trinitatis: AGAPETUS, Christi adminiculante misericordia, sanctæ Romanae sedis antistes.

D Si sanctis petitionibus prestabiles voto piorum assensum præbenimus, voluntati Domini nos militare credimus. Ergo notum sit universis catholicæ matris Ecclesiæ filiis, quod misit ad nos filius noster gloriæ indolis puer, scilicet Lotharius rex Francorum, paternitatem nostram humiliiter obsecrans, ut quamdam cellam in pago Viromandensi sitam, in honore beatæ Dei genitricis Mariae, et sanctæ Hunegundis virginis constructam, apostolica auctoritatibus præsidio muniremus, quam suggestibus genitor suo Ludovico videlicet regi, et sibi ipsi atque regi, comite Adalberto, et idoneo satis viro Eberto, qui eamdem abbatiolam jure beneficii possidebat, ad sacræ religionis venerabilem cultum erigere conatur, atque regi potestatis præceptio corroborare nititur: cuius petitioni congaudentes, ecclesiastici vigoris manum exerimus; et ex aqua fulcimur auctoritate præcipimus ut præfata abbatiam nemo unquam secularium possidat, neque ex rebus ejusdem cellæ quidquam sibi aliquis usurpet, non rex, non comes, non episcopus, nec quilibet princeps, quacunque potestate prædictus, nisi forte tuendi et defendendi causa, et hoc non nisi ejusdem loci regularis abbatis fiat permissione. Si quis vero pro hac adipiscenda pecuniam, vel quod libet munus regi

aut cuilibet principi dederit, sive promiserit, subin-
ferendae maledictioni subjacebit. Sit igitur eidem
cellae abbas, secundum regulam sancti Benedicti
constitutus, et monachi regulari distinctioni subjecti,
quos de rebus ejusdem cellae aliquod dispendium
perpetui, cum omni imperio prohibemus. Res ergo
ejusdem ecclesiae sunt Humolarias villa, in qua cella
constructa est, cum mansionibus cunctis ad se perti-
nentibus : Merulii curtis cum adjacentiis suis; Eu-

A doldi curtis cum appenditiis suis; Caviniacum eum
mansis ad se pertinentibus. In villa que dicitur,
Frisia super fluvium Sunnum, duodecim mansi
quos pro commoditate piscium eidem ecclesiae per-
petualiter habere licet..... Si quis vero contra hu-
jus apostolice privilegi tuelam aliquid molitus fue-
rit..... hunc..... excommunicamus..... ut sub hujus
anathematis vinculo penaliter innodatus, sit ana-
themata maranatha. Fiat, fiat.

ANNO DOMINI DCCCLXI.

SANCTUS ODO

ARCHIEPISCOPUS CANTUARIENSIS.

VITA SANCTI ODONIS

Auctore, ut videtur, OSBERNO monacho Cantuariensi.

(Apud Mabil. Acta sanctorum ordinis S. Bened. ex manuscripto codice Thuano-Colbertino.)

OBSERVATIONES PRAEVIE.

1. Etsi hujus Vitæ scriptor antiquitatem vel ex manuscripto codice sapiat, non tamen ejus nomen
statemve signat codex Thuano-Colbertinus, ex quo
hanc Vitam descripsimus. Is auctor mihi videtur esse
Osbernum Cantuariensis monachus sub Lanfranco
archiepiscopo, qui Osbernus de Vita Odonis Can-
tuariensis archiepiscopi librum unum scripsisse apud
Pitseum memoratur. Incertum est an Willelmus
Malmesburiensis hunc libellum præ oculis habuerit
in concinnando Odonis elogio, quod libro 1 de Gestis
Pontificum Anglorum inseruit. Dubitandi ratio inde
petiunt quod Willelmus in nonnullis rebus, levioris
tamen momenti, cum Osberno (sic eum vocare inter-
rim licet) non convenit. Osbernus quippe ait,
Odonom sue electioni in sedem Cantuariensem repu-
gnantem non prius consensisse, quam missis Floria-
cum legalis abbate accesserit, quia eum ad mon-
achatum indita cuculla initiatus fuisset : Willelmus
habet Odonem, transitu mari, apud Floriacum
monachilis acceptasse, Osberno Gervasius Dorober-
nensis monachus, Willelmo Bromtonus suffragatur.
Osbernus addit Odonem mortuum ecclesie custodi
apparuisse, ut Elfsinum, in Cantuarie cathedralm si-
moniaci intrusum, verbis suis compesceret : Wil-
lelmus Elfsino ipsi factum ostentum tradit. Ad haec
quedam Willelmus commemorat, ut de sancti Wil-
fridi facta per Odonem translatione, aliaque non-
nulla, de quibus Osbernus sicut.

2. Ambo in id convenient, defuncto Vulhelmo
Cantuariorum antisute, cum regis ac populi vota in
Odonom concurrissent, hanc constantius, ut qui non-
dum amicisset monachum, rensum fuisse, ne morem
majorum ambitione sua turbare videretur. Nullum
enim ad id tempus, nisi monachili schemate indutum,
archiepiscopum fuisse, inquit Willelmus, quod aliis
verbis tradit Osbernus. Godwinus sectarius errorem

B vocat, atque certum esse Nothelnum aliquosque
nonnullos saeculares, ut vocant, presbyteros Can-
tuariensis Ecclesie ante Odonem praefuisse. Verum
nullo arguente id certius rescribere potest. Godwinus,
quam Odo ipse aut Willelmus, primorum temporum
viciiores : nec constat Nothelnum monachatus
expertum fuisse. Beda quidem in prefatione ad
Historiam Anglorum Nothelnum donatxat religiosum
Londinensis Ecclesie presbyterum vocat : at hoc no-
mine donare solebant monachi sacerdotes ; et Beda
ipse in epistola ad Nothelnum illum, *reverabilem
fratrem nostrum Nothelnum presbyterum* appellat ;
que verba monachum designant potius quam pres-
byterum saecularem. Monachum induit Odo, simul-
que ipsa monasticarum vestium susceptione profes-
sus est sub annum 957, quo tempore Floricense
monasterium ad strictiorem regulam cultum revoca-
tum fuit opera Odonis abbatis Cluniacensis. Ab
eo itaque Odo monasticum habitum suscepit,
pretermis Cantuariis aliisque Anglicanis mona-
chis, quorum observantia in tanta opinione tunc
non erat. Eadem causa Oswaldum aliquo Anglos
illexit ad cenobium Floriacense, ex quo Abbo in
Angliam missus est non minus causa pietatis quam
eruditiois.

3. Inter alia Odonis facta, quorum in sequenti li-
bello nulla mentio est, præcipuum videtur illud quod
de corporis sancti Wilfridi episcopi Eboracensis
translatione ab eo Cantuariam procurata legitur
cum apud Willelmum, ubi de nostro Odone, tum apud
Eadmerum in libro de Vita S. Wilfridi, editi in
parte prima Secuti III Benedicti, pag. 226 et 227.
Addit Willelmus curasse Odonem, ut beroico metro
Wilfridi Vita texeretur ; idque excutum fuisse
Fridegodum quendam, enus poema *Patrologie nostrar.*, tom. CXXXIII damus. Subdit Willelmus

synodalem Odonis epistolam ad suffraganeos suos tempore Edmundi regis directam, qua eos hortatur, ut ne tepide et negligenter in regimine animarum conversentur, qua in epistola Odo non mediocre, ut Willelmo visum est, litterarum dedit indicium, sed magis pietatis ac sollicitudinis pastoralis. Hæc epistola ab eo scripta est, ut puto, post constitutions ab ipso latas sub eodem rege, apud Spelmanum editas, in quibus caveretur de officio regis, cleri et magistratum. In capite 6, monachos hortatur ut in omni humilitate et obedientia die nocturna vota sua adimplere studeant, permanentes in timore Dei in ecclesiis, ubi se voto constringerunt. Non sint vagabundi, neque gyrotagi, qui nomen monachi desiderant, officium autem ejus contemperant: sed secundum exempla apostolorum, per habitum humilitatem, laboribus manuum, et lectione sacra, et continuis orationibus se exercentes. Ad hæc Eadmerus in prologo ad Vitam sancti Wilfridi memorat Odonis libellum nostri de Vita et conversatione ipsius Wilfridi. Sed libellus iste sine dubio non alius est quam Fridericus carmen, cui in codicibus nonnullis præmissa est Odonis epistola, in qua haec verba: *Igitur venerabilissimas beatissimorum confessoris Christi Wilfridi reliquias indecenti senti nosce voraginis situ marcidas, imo (quod dictu quoque*

Odo paganos parentes relinquit.

1. Venerabilis Christi confessor Odo, nobilibus sed paganis (267) parentibus oriundus, sicut rosa e spinis floruit, vel quasi pretiosum de vilibus vasculis aroma processit. Nam ex impia illa senatorum multitudine fertur genus habuisse, que olim sceleratissimum prædonem Ingarem comitata, navali manu in regnum Anglorum est advecta. Hos ille nativitatis principes sortitus, et eorum accuratissima educatione pueriles annos translati, festinabat Christianorum conventicula indesinenter adire, divinos qui ab illis dicebantur sermones magna animi oblectatione audire, domum revertens que audierat parentum auribus sedulo infundere. Super quibus honorum studiorum primordiis pater impius impie irritatus, prohibeat omnino ne Christum nominaret, neve paternas institutiones Christianæ religionis veneratione immutaret. Verum ille, probabiliter imperium penitus despiciens, magis ac magis Ecclesie limina terere, et divini Verbi intento animo semina percipere, et que cooperat absque pavore domi ruxitare. Illic iterum pater supra humanum modum exasperatus, gravissima illum correptione affigit, jusque hæreditatis, quod ad illum legi primogenitorum venire debebat, subtrahit. Tum puer, exultans in Domino quod talen pro ejus nomine proscriptiōnem subiret in terra propter quam ascribendum se esse consideret in cœlo, dimissis parentibus, parentum divitiis, nudus et omni mundano decore privatus aufugit.

Athelnum adit; litteris studet.

2. Adito itaque duce quodam, nomine Athelmo, qui tempore regis Eluvredi et Christianissimus, et inter ceteros optimates regni Anglorum unus de sublimioribus erat, postulabat se illius potentia et auctoritate a parentum suorum furore defendi. Qui bona adolescentis indole gaudens, nec dignum aliquam

(267) Nempe ex Danica feritate, ut scribit Willelmui, Bromtono natione Danus. Severo cognouen-

meticulosum est) prælatorum horripilationes neglectas, cum inde favente Deo, scilicet a loco sepulcri ejus, quidam transtulissent, reverenter excepti, atque intra ambitum metropolitanæ, cui gratia Dei praesideo, collocari. Itaque tantæ tamque Deo digne officia delectatus vicinitate, et editiore eas enheca decusare, et excerptis de libro Vitæ ejus flosculis novo opere pretium duxi carmine renuastare, id est per Fridericum: quod tamen Eadmerus, et forsitan alii nonnulli, Odoni tribuerunt. Nescio an certiora sint que de alio Odonis scriptis habet Pitheus, qui ei insuper tribuit librum unum ad Floriacenses pro nepote suo Oswaldo; alium item de reali presentia corporis Christi in Eucharistia, itemque librum unum epistolarum, et alium diversorum poematum.

4. Quod superest, Eadmerus, Willelmus Malmesburiensis, Mattheus Westmonasteriensis, aliique Odonem *sancutum* vocant, et post eos cardinalis Baroniūs in tomo X Annalium, tametsi in Martyrologio Romano locum non habet Odo. Eum die quartæ Julii ad Dominum migrasse ex Capgravio aliisque scriptoribus Anglicis Maiheuvius docet, non septima Februarii, qua die de sancto Odone agit Molanus in Additionibus ad Usuardum. Laudatur maxime in sequente Vita S. Dunstani per Osbernum.

tenus esse judicans, ut tale decus paganis ritibus sub patris imperio deseruiret, paterno affectu illum suscepit, defensione munivit, auxiliis necessariis simul et non necessariis fovit, deinde Graeca ac Latina lingua magistris edocendum tradidit, quarum linguarum plerisque tunc temporis in gente Anglorum usus erat, a discipulis beatae memorie Theodori archiepiscopi profectus; factusque est in utraque lingua valde gnarus, ita ut posset poemata fingere, prosam concinnare, et omnino quidquid ei animo sederet, luculentissimo sermone proferre.

Ordinibus initiatur.

5. Post hac sacramento baptismatis renatus, clericali tonsura decoratus, usque ad subdiaconatus ministerium domini sui admonitione perductus est: in quo gradu per aliquot annos ita sanctitate vita et predicationis sinceritate pollebat, ut quicunque illum agnosceret, Spiritus sancti templum esse non dubitaret; omniumque testimonio dignus esset qui ad altiora Ecclesie ministeria, licet actas ejus (quantum ad instituta canonum spectat) hoc prohiberet, proverbi debaret. Unde snasus a domino suo ut ad sacerdotium se sineret transferri, quatenus ab illo divinum quotidie officium audiret, enjus vitam castissimam, manus vero munditiae plenas agnosset, ille, objecta immatura ætate, quantum ponit obstitit. Postmodum vero, ratione simul et antiquorum exemplorum auctoritate virtus, religioso desiderio cessit; levitatem stolam humero circumdedit, parvoque tempore elapsa summorum quoque mysteriorum sacrator accessit. Ex quo tempore tam ipse dux quam ceteri pene omnes regalis palatii principes in summa eum veneratione habere; secreta male acta vite ei aperire, et de his emendandis ejus consilio libenter credere.

tribuunt nonnulli *fide digni*, teste Maiheuvio, sed recentiores, quos inter Pitheus.

Romam adit cum Athelmo, eumque sanat. In Angliam revertitur.

4. Interea dux regi suggestit habere se desiderium proficisci Romam et sanctis apostolis ibideum supplicandi : moxque regia licentia simul ac munificentia donatus , adjuncto sibi venerabili presbytero Odone, cum magno comitatu profectus est. Sed cum itineris aliquantulum peregissent, acerba tactus infirmitate acriter coepit ægrotare, adeo ut vix reciproci flatus posset aera spirare. Cumque per sex continuos dies et languor augmentum, et commeatus acciperet detrimentum, septimo iubet omnem turbam cœpta via progreedi, solo Odone secum retento, cuius ope in præsentि periculo maxime indigebat. Quem ad se post relictos illos flebili voce clamatum, orat ut pro sui liberazione Domino preces effundat, referens se indubitanter credere quod nihil ei divina pietas denegaret, quem a puer magna gratia acceptum haberet. Tum venerabilis Odo, animo ad Deum ereto, toto corpore terra procumbit, magnosque divinæ clementiae singulatum imbres effundit ; surgensque de solo postulat sibi repletam vino phialam deferri ; super quam invictæ crucis signaculum edens, humiliter vinum viro porrexit, atque ut in Domino per omnia consideret fideliiter admonuit. Bibit itaque homo quod erat in calice, et eodem momento cum redderet phialam, redditam sibi omnimodam sentiebat medelam. Proinde curvatus ad genua presbyteri, gratias referit, ascensoque equo premisso: comites volucr iasequitur, quos celeri cursu viam ventes sequenti die impigo et ipse volutu attingit. Viso autem illo omnes præ gaudio lacrymas fundunt; sed præstata salutis auctorem cognoscentes amplius mirantur. Romuleam igitur ad urbem usque progressi, et inde ad patrios lares feliciter reversi, immensam tum regi, tum ceteris in palatio degentibus in adventu suo laetiam prestant.

Ethelstano regi fit charus.

5. Post dies duce ipso, ac post ducem præfato rege de præsenti vita sublatu, Eduardus, filius ejusdem regis, in regnum successit, et illud pluribus annis prudenter exxit : in cuius diebus venerabilis Odo presbyterii gradum officio simul ac vita sanctitate insignis administrabat, regi notus, et accepit ei, et omnibus admirandus ad omnes benignitate ac mansuetudine diffusus, omnium moribus juxta apostolorum se contempnerans, ut omnes Christo lucifaceret. Ubi autem rex Eduardus huic vita modum posuit, Ethelstanus filius ejus regni habendas sortitus est. Vir vero admirabilis Odo vietum, ut diximus, virtutum per omnia agens, magnus ab omni populo habebatur. Nec enim civitas super montem posita, vel lucerna in candelabro lucens poterat abscondi. Hinc processit ut sanctitatis ejus fama quotidie augmentando magnificata, ad aures quoque eximii regis Ethelstani mira cum laudis exaltatione perlata sit : qui hominem ad se evoca-

A tum, et vere Dei famulum esse certissime agnatum, suis cum amicitiis jungit, ac secretorum suorum præ cæteris concium facit.

Fit episcopus Schireburnensis.

6. Inter hæc sedes episcopalis, que tunc temporis Scireburne, nunc autem Seriberic est, pastore viduata est. Sciens itaque rex Odonis vitam pontificatu omnino dignissimam, eum de suscipiendo episcopatu interpellare, ac ut ovium Dei pastor apostolicus loco defuneti fieri acquiesceret, magno coepit studio renitentem obsecrare. Quid, moror? Tandem Ecclesia ac regis precibus victus, quod sibi nimum grave testabatur, pontificale officium in prefata Scireburnensi Ecclesia pontifex factus administrare consensit. Præsidebat his diebus loco, dignitate, auctoritate et officio, Ecclesie Cantuariensi vir bonus et strennus, Wifelminus nomine, qui huic regis, cleri ac plebis electioni animo libenti consensum attribuens, eum pro suo jure in illam, ad quam electus erat, pontifici dignitatem debito cum honore sacravit. Sacratus autem et insignibus sacerdotalibus sacerdotaliter infulatus, quam gloriosum Deo habitaculum se præbuerit, quam erga animarum sibi commissarum lucra sollicitus fuerit, nescio utrum aliquis digne valeat eloqui, quantacunque sagacitate prædictus ingenii. Unde quid de illis simplicitas puræ mentis advertere possit, scribere nolo : tantum opera miserentis Dei quæ in servis suis placita sibi simplicitate inherentibus operari in beneplacito suo dignatur, eis consideranda propono.

Anno 938 paganis superiorem præstat Ethelstanum.

7. Anno inter hæc Dominice incarnationis nonagesimo tricesimo (268) octavo, regni autem Ethelstani victoriosissimi regis quartodecimo, congregatus est adversus regnum Anglorum immensus paganorum exercitus profanis legibus suis subjungendo enervare, et enervando volens annihilare sacratissimas quas Angli servabant leges Christianorum : quibus nominatus princeps valida armatorum manu stipatus occrens, pugnae se dedit, et diutissime ac atrocissime pugnat utrinque est. Duxerat autem secum in aciem rex sanctum Odonem, ejus meritis se multo maxime quam militum copiis confidens hostem victurum. Dum igitur hinc inde strages gravissima fureret, et ærernosa res luctuosa contigit. Quo etenim rex ipse pugnabat, juxta capulum gladius contractus est, et regem quasi inermem hostibus exposuit. Inter hæc Odo a pugna remotus longiuscule stabat, ore et corde pro salute Christiani exercitus Christo supplicans, et vultum manus ac lumina celestibus pro hoc ipso indefessus extendens. Quid itaque rex vitali eventu facere posset fluctuabat, ut se armaret surorum quemquam exarmare nefas judicabat. Pars igitur adversariorum ubi regem fracto ense stare advertit inermem, sugam quam iniire cœperat, versis vultibus in pugnam acriori cœde vindicare aggressus juncta reponit hanc pugnam.

ditur. Tum subito intonat æther a clamore multitudinis, ut Deus succurreret, et celeri gressu Odo venerandus accurreret vociferantis. Advolat et quidnam sibi velit rex a se fieri lassabundus interrogat. Audit, et statim regi taliter inquit: Quid est hoc? quo intendis? Ensis tuus in latere tuo integer pendet, et tu eum fractum esse conquereris? Redi ad te, ad vaginam manum extende, excere illum, et ecce dextera Domini erit tecum. Nec formides, quia non prius continget solis occubitus, quam adversarios Domini tui, qui contra te insurixerunt, fuga involvit aut interius. Ad hæc quique audientium grandi stupore attoniti deflexis luminibus viderunt, quem prius non viderant, ensem in latere regis pendente: quem rex in Deo confortatus arripiens, dextera levaque cunctos cursantes, aut debilitavit, aut fugavit, aut morti funditus tradidit. Itaque juxta verbum famuli Dei factum est, ut simul et sol occumberet, et regi de hostibus victoria proveniret. Quid hinc gratiarum, quid laudum, quid votorum Deo per fidem servum suum Odonem, per regem, per victorem exercitum, per totum regnum quo magnitudo istius Victoriae perlata est, sit persolutum quis enarrat? Magnificentia facti docebit audientes, quia non facile quisquam. Gloriosus autem Odo magna admirationis apud omnes habitus est, et vere præclarus Israëla comprobatus.

Eadmundo cogente ad Cantuariæ pontificatum non acquiesci translationi nisi prius sit monachus.

8. Post paucos hujus insignis victoriae annos Ethelstanus bono fine præsentem vitam finivit (269), et frater ejus Eadmundus locum decadentis rex factus obtinuit. Hinc germani sui vestigia in bono æmulans, bonos quoque summo studio diligebat, et eos sibi familiares effectos, in his quæ Christianum regem decebant, sincero ac libenti animo audiebat. Præclare igitur inter alios beatus Odo ejus familiaritate potitus est, et ab eo pura mente dilectus. His diebus Wlfrimus pontifex Cantuariorum cunctis mox talibus debitum vitæ finem sortitus est. Ne itaque tanta sedes plus æquo pastore careret, reverendus Odonem rex convenit, suadens quatenus desolata Ecclesia per susceptionem super illam curæ pastoralis subveniret. Obstat ille, nec ullum suadenti præbet assensum. Dicit enim et indignum se tanta re; et si dignitas aliquatenus aspiraret, tamen ne pontifex Ecclesia sua relicta ad aliam migret, canonum auctoritate futetur prohiberi. Contra quæ et notam omnibus probitatem illius rex edisserit, et quod beatus apostolorum princeps Petrus de Antiochia Romanus translatus fuerit, multique alii juxta veterum monumenta, librorum sedes suas ratione cogente mutaverint, luculento sermone proponit; et adjecit: Hujus quoque rei exemplum penes nos satis idoneum et clarum habemus, viros videlicet sanctos, Melitum dico antistitem Lundoniensem, et Justum Rosensem Cantuariam simili ratione, qua te sedem mutare

(269) Nempe anno 941, et quidem vi Kal. Novembris, ex Chronologia Saxonica. Non ergo ante

PATROL. CXXXIII.

A suademus, fuisse translatos. Vetus in his pontifex sanctus, aliud suæ contradictionis argumentum opponit. Cum primi, inquit, Patres ipsius Ecclesia, qui et Christianitatem regno Anglorum attulerunt, et omnes qui eis successerunt usque in præsens monachi, ut omnibus constat, extiterint; ego tan antiquam, tam sanctam, tam Deo acceptam, et tantorum Patrum auctoritate roboratam consuetudinem mutarem, infringere, annihilare? absit; imo noverit tota Britannia, et quæ adjacent insulae omnes, me nullo unquam pactio consensurum ut ipse in clericali habitu constitutus per pontificatum Ecclesiæ Cantuariensi presideam, cui nullus antehac qui monachus non fuerit, scitur præsedisse. Attamen quia me, ut intelligi datur, non tu solus, sed multi vocant, ut ibi pontifex simi, nec meum est illis reluctando penitus contradicere, ne eum qui in ipsis habitat Deum offendam, commendans conscientiam meam ab omni istius honoris ambitione vacuam Deo, sanctum propositum monachicæ religionis, quod ab ineunte ætate desideravi, nec adipisci variis causis impeditibus merui, hac saltem, ut interim ita putetur, occasione assumam. Postmodum vero de pontificatu quo de agitis, ipse cui cuncta cordium secreta patescunt, agat, et hunc in eo constituat, quem idoneum ad hoc sua sapientia probat.

Monachi vestem a Floriacensibus accipit; fit dein archiepiscopus.

9. Hac viri sententia rex non modice exhilaratus, laudat sanctum propositum ejus, laudat admirandum et imitandum exemplum magnæ humilitatis ejus, laudat constantem virtutem animi ejus. Destinatur igitur post haec sub celeritate nuntii ad abbatem cenobii sancti Benedicti Floriacensis, sanctæ religionis habitum ad opus episcopi juxta præscriptum negotium exquisituri. Fama siquidem religiosissimæ conversationis, quæ apud Floriacum ipsis diebus, quoque terrarum serebatur omnimodo servere; et econtra studium ejusdem religionis, quod ob multiplices diversorum eventuum casus in Anglia usquequa cooperat deservere, illuc mitti et inde eupite religionis effectum persuasit expleri: quod et factum est. Abbas quippe loci ipsius auditio nuntio letissimus efficitur, assumptisque secum nonnullis et fratribus suis, prospero cursu mare transvectus, Angliam ingreditur; antistitem Odonem Deo in cunctis placere studenteni alacer adit, et ei quam desiderabat sancti propositi vestem devotissime tradit. Spectabilis igitur pontifex Odo monachus habitu factus, qui jam olim monachicæ vita sacris fuerat actibus decoratus, quin jugum Domini super totam Angliam a rege et regno invitatus, imo compulsus susiperet, factus antistes Cantuariensis recusare ultra non potuit. Qualiter ergo suscepti regiminis officio usus sit qui nosse desiderant, ex vita ejus quæ et qualis ante sacerdotium et in sacerdotio fuerit paucis supra digessimus, sicut æstimo, possunt annum sequentem contigit Odonis promotio in sedem Cantuariensem.

advertere. Exstisit enim et sanctitate laudabilis, et sapientia admirabilis, et constantia singularis.

Edredum regem ungit. Eucharistiae adversarios miraculo convertit.

10. Rege autem Eadnundo in domo sua malitiose interfecto, frater eius Edredus imperii dignitate functus, a gloriose Odone Cantuariorum summo pontifice in regem sacra est unctione perfusus. His diebus vir præcipue probitatis Dunstanus, Glastoniensis cœnobii dignissimus abbas, magnus apud regem, et honorabilis omni populo habebatur. Beatus autem Odo moribus et aetate grandævus, religione et industria pollens, auctoritate et modestia præstans, Christianis legibus totum regnum prudenter nobilitabat. Rex ipse Deum timens, bonos quoque speciali amoris dulcedine foyens, malos vero, ne sua tyrannide bene agentes conturbarent, fortiter premens, boni principis mores et actus exsequebatur. Hoc ferme tempore quidam clerici, maligno errore (270) seducti, asseverare conabantur panem et vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem in priori substantia permanere, et figuram tantummodo esse corporis et sanguinis Christi, non verum Christi corpus et sanguinem. Quorum enormem perfidiam heatus Odo destruere cupiens, dum quadam die in conspectu totius populi sacrosanctis missarum solemnis devotus intenderet, expressis lacrymis Dei omnipotentis clementiam in sue ministerio adsoe postulavit, quæ ad depellendos hominum errores substantivam divinorum mysteriorum declararet proprietatem. Cumque ad confractiōnem vivifici panis C ventum fuisset, o ineffabilem Dei miserationem, o præsentem aeternæ majestatis ostensionem! confessim namque inter manus pontificis, fragmenta corporis Christi tenentis, sanguis guttatum defluere cœpit. Stans itaque pontifex, et pœ gaudio uberes lacrymas fundens, innui astantibus ministris ut illi potissimum propius accendant qui nuper in fide titubaverant. Vocali igitur celeriter adsunt, atque in tantum rerum consideratione perterrefacti, paventi voce exclamant: O te inter homines felicissimum hodie, cui Filius Dei semetipsum in carne dignatus est revelare! Et rursum: Exora, inquit, paululum, Pater, exora Domini majestatem, ut in pristinam fornacem præsens sanguis commutetur, ne nos propter infidelitatis errorrem divina ultio sequatur. Oravit ergo sacerdos; post orationem ad aram respexit, et ubi dimiserat sanguinem, consuetam vini reperit speciem. Sumptis autem coelestibus sacramentis, latitudibus cunctis qui tantis interfuerunt spectaculis, præcepit pontifex pro testimonio tantæ virtutis omnes undecunque pauperes aggregari, et solempne convivium eisdem preparari. Ipse autem cum suis in magna gratiarum actione latitudem agebat, propterea quod omnis error de Dominico corpore in pectore suorum abolitus fuisset; nec ultra panem in altari positum verum Christi corpus esse.

(270) Hæc totidem verbis Maiheuvius refert ex Capgravio, qui proinde hunc libellum jam edidit:

A diffiderent, qui verum sanguinem inde manare conspississent.

Mirum in restaurazione ecclesie

11. Aliud quoque divinum re vera miraculum in ecclesia cui præerat fecit; imo ipse non fecit, sed qui solus habet divinitatem in illo fecit. Nam tecum ejusdem ecclesie, nimia vetustate corruptum, semiruptis per totum partibus pendebat. Quod ille renovare cupiens, murumque in porrectiore celsitudinem exaltare desiderans, congregatis artificibus præcepit et quod dissolutum desuper eminebat penitus tolli, et quod minus in altitudine murus habebat jussit extolli. Sed quia clerus ac populus absque servitio divino esse non valebat, et tanta magnitudini templum non reperiebatur quæ ad capiendam B numerose plebis multitudinem sufficere videbatur, deprecatus est pontifex Dominum ut quoque opus inceptum consummatum fuisset, nulla aut infusio imbrum, aut vis ventorum infra parietes ecclesie descenderet, quæ eos a divino opere prohibere valeret. Factumque est ut in tribus annis quibus ecclesie muri in altum porrigebantur, tota fabrica de super pateret, nec tamen, non dico infra ambitum solius ecclesie, sed nec intra muros totius civitatis imber aliquando descenderet, qui vel clerum in ecclesia consistentem ab officio præpediret, vel populum ad ecclesiam concurrentem aliquatenus posset ab incepto cohibere. Erauque res digna spectaculo, cum videres omnia civitatis pomeria aquis infundi, et ejus moenia nulla pluviarum inundatione madefieri.

Edwium, regem libidinosum, per Dunstanum, tum per se emendare conatur.

12. Cum autem rex Edredus transitoriam vitam vita perenni permutasset, Edwîs filius supra memorati regis Eadmundi, in regem electus est. Qui moribus et aetate juvenculus, juvenum quos sibi comites atque satellites associaverat mox cœpit consiliis uti, spretis senibus, quos vita, moribus et aetate magna præditos industria et auctoritate constabat. Unde correptus a fortissimo milite Christi Odone, aliquantis se temperabat, verens ne si illum omnimodis non audiret, regia dignitatis benedictionem ultra volum suum sibi dare differret. At ubi eadem benedictione potitus est, illico quasi effrenis effectus, omnes cordis sui sequebatur affectus. Factus est igitur voloptatum magis quam Dei, luxuria quam sobrietatis, libidinum quam castitatis amator. Ibat itaque juxta desideria cordis sui, et iniqua gerens a suis benedicebatur. Super haec ea die qua regni coronam in conspectu totius Ecclesie in capite gessit, gravis infamie notam tante gloria et sibi ingressit. Cum enim post officium ecclesiasticum una cum archiepiscopis, episcopis, abbatibus ceterisque principibus regni jam pransus sederet, subito exsilivit, et relicto consortio omnium, in secretiore sese cameram contulit, durarum seminarum illic eum operata Capgravium hactenus nobis recuperare non licuit.

rientium stupri ardore successus infandum consor-
tium expetens : quæ res confidentium mentes magni
pudoris mœrore dejicit. Hhabito autem consilio inter
eos quid factio opus esset, missus est ab archiepi-
scopo et primoribus is, cuius superius mentio facta
est, venerabilis abbas Dunstanus, regem ab illicitis
amplexibus abstrahere, et ad regiam sedem inter
principes revocare; quod et factum est. Quapropter
rex vebementi furore turbatus, Dunstanum suis
omnibus spoliatum exsilio damnavit, et extra An-
gлиam trans mare fugavit. Fecit et alia innumera ma-
la, quæ quoniam alias latius, licet non omnia, di-
gesta sunt, hic tantummodo paucis ea tetigisse suffi-
cere ratus sum.

13. Quæ miles Dei omnipotentis Odo aquanimator
ferre non valens, iniquitatum illius publicus hostis
effectus est. Siquidem ubi eum nec admonitionibus
suis, nec obsecrationibus suis, nec increpationibus
suis acquiescere velle ut se corrigeret vidit; ponti-
ficali auctoritate usus, unam de prescriptis mulie-
ribus, quam et amplior potentia et obscenior impun-
dencia de honestabat, et notiorem hominibus fecerat,
quaque nimium contumeliosissimam amplexibus rex fre-
quentius abutebatur, missis militibus a curia regis,
in qua mansitbat, violenter abduxit, et eam in facie
deturpatam, ac carenti ferro denotatam, perpetua
in Hiberniam exsiliis relegatione detrusit. Quæ ta-
men post nonnullum temporis intervallum, jam
obducta in cicatricem corporis forma, sed adhuc
hiantem impudicem mentis deformitate, relicta Hiber-
nia Angliam rediit, et Glocestram cæcata cordis ob-
securitate imbuta pervenit: ubi ab hominibus servi
Dei comprehensa, et, ne meretricio more ulterius
vaga discurreret, subenervata, post dies aliquot mala
morte presenti vitæ sublata est. Erat quippe sum-
mus pontifex Odo vir virtutum robore et grandez-
tatis maturitate ac constantia fultus, et omnium
iniquitatum inflexibilis adversarius. Non hunc alicuius
gaudii sæcularis illecebre, non hominum minæ,
non cujusvis damni perpessio poterat a rectitudine
detergere. Quapropter quia nec sperabat aliiquid,
nec expavescebat, omnium impotentium iram exar-
mabat.

Eadgaro rege Dunstanum sacrat.

14. Eadwio autem rege (si rex nominandus est, D
qui nec se nec alios regere novit), Eadwio, inquam,
rege regno pro suis criminibus eliminato (271), et
misera morte damnato, Eadgaro fratri ejus thronus
regius super totam Angliam confirmatus est. Hic
omnes pene antecessores suos morum probitate pre-
cedens, cunctas iniquitates quæ diebus fratris sui
emarserant compressit, evertit, et pro posse in ni-
hilum egit. Præterea mox ubi regnum obtinuit, re-
verendum abbatem Dunstanum ab exsilio revocavit,

(271) Hanc excommunicationem Spelmannus re-
servit ad annum 958.

(272) Odonis mortem anno 958 consignant Flo-
rentius Wigoniensis, Rogerius Hovedenus, et Mat-
theus Westmonasteriensis. At preferenda Chronolo-

A et eum in episcopatum Wigornensem promovit. Qui
electus pontifex in gradum suscepti honoris conse-
crandus, Cantuariam pro more avenit, seque ab
ipsius sedis antistite, beato videlicet Odone, sacrari
expetiit. Annuit ipse libens. Verum ut sanctum epi-
scopum spiritu prophete pollere in dubium nulli
veniret, hominem qui ad Wiciorum pontificatum
promovendus advenierat, in pontificem Cantuari-
orum sancti Spiritus operatione promovit. Super
quo a circumstantibus cur sic ageret inquisitus.
Scio, inquit, filii, scio quid operetur in me Deus. Et
hunc quidem Wigornensis provincia me vivente
pastorem habebit, sed tota Britannia eodem, me
defuncto, rectore gaudebit; nec enim lege stringitur
sancti Spiritus donum. Quæ propheta quam vera
B extiterit, Ecclesia Dei, quæ ejus regimine, sicut præ-
dictus episcopus sanctus, diu postmodum gloriata est,
et usque hodie sacratissima illius intercessione mu-
nitur, optime novit.

Moritur.

15. Talibus igitur bonorum gratiis spectabilis vir
Odo a Domino sublimatus, nequaquam se propter
merita operum suorum extulit, sed semper ad meli-
oriam prolicerè studuit: quæ retro sunt oblitus, et
in ea quæ ante sunt extensus, sequebatur ad pal-
mam supernæ vocationis Dei, populumque sibi com-
missum more segetum feracium coelesti doctrina,
quasi pluviali gratia, quotidie irrigavit, quoque
animani illius rex in cubiculum suum introduceret,
et torrente voluptatis sue inebriaret. Raptum igitur
ex hoc seculo luculentissimum sidus urbis Cantuarie
Odo, gaudentibus angelis, sedem petuit (272) supernæ
ac gloriosissimæ civitatis, ubi sempiterna exulta-
tione lætatur, et Christi faciem ineffabilis suavitatis
dulcedine contemplatur, securus jam de præmio sui,
atque de filiorum suorum salute sollicitus. Obiit au-
tem præsentibus universis Ecclesiae Christi filii,
quibus etiam flentibus promittebat quod bonum illis
pastorem post obitum suum Dominus esset provi-
sus.

Elfsinus simoniacus ei succedit; qui mortuo insultat;
S. Odo custodi ecclesie dat mandata in Elfsinum,
qui misere interit.

16. Post cujus transitum oblinuit locum summi
sacerdotii Elfsinus Wentanus episcopus, cognome
Lippe, data pecunia principibus qui primi
erant in palatio regis Eadgari. Nam et ante Odonem
magna ad rapientum sacerdotium cupidine ageba-
tur, sed bonorum constantia episcoporum impedi-
batur. Unde cum die adventus sui Cantuariam so-
lemni processione suscepimus suis, accessit ad
sepulcrum viri Dei, stansque super illud ita furialibus
verbis defunctio exprobavit, dicens: Inepte,
ecce tu mortuus es, et sub tellure putridus jaces, et
gia Saxonica, in qua Odo archiepiscopus obiisse di-
citur anno 961. Confer notas ad Vitam S. Dunstani
infra ad annum 988. Odoni Willemus annos **xx**
regiminis, rectius quam Bromtonus, qui **xxiv** tri-
buit.

ego cum voluero de te potenter triumphabo. Te vi-
mente summus Anglorum pontifex esse nequivi, te
obeunte factus idipsum sum juxta quod olim esse
concepivi. Et inde, male ac decrepitate senex, nullas
gratias habeas, quia si ultra vivere potuisses, nec
mihi, nec ulli vel participium habiti honoris tui
concedere voluisses. Ita ille palam in presentia eo-
rum qui aderant dixit, et baculo tumbam sancti
percutiens, trisulco furore quo tenebatur accensus
inde recessit. Sed eadem nocte, dum mortalibus con-
cessa requies esset, apparuit beatus Odo ecclesie
Saluatoris digne custodi, vultum lacteum habens,
vestimentum vero rosei coloris, ita virum allo-
quens: Dormis an vigilas? Dormivi, inquit ille, se-
nior venerande, sed ecce vigilo, te loquente. At ille,
Vade, inquit, ad electum sed non a Deo episcopum
Elfsinum, ut hanc illi legationem ex meo nomine
defer: Hæc mandat tibi servus Christi Odo. Non
sum mortuus, sed vivo regi meo omnipotenti Deo.
Atque ut hoc certissime experiaris, noveris quia
sicut tu causa mei adhuc in carne viventis non eval-
uisti ad archiepiscopatum Cantuariensem pervenire,
ita per me in cœlesti regno nunc viventem
invasum honorem in proximo perdes. Audi ergo
quæ dico, quoniam hesterno die verbis mihi deriso-
riis exprobrasti, baculo tuo sepulcrum meum per-
cussisti: prædicto tibi quia mare transfretabis, Alpes
ascendes, sed nequaquam pallium patriarchatus
sanctæ Dorobernensis Ecclesie obtinebis, nec un-
quam in apostolica ejus sede sedebis. Ille autem qui
hæc viderat, timens episcopi sævitiam, dissimulabat
ista nuntiare. Sequenti nocte apparuit ei iterum
sanctus Dei quæ ante dixerat dicens: sed nec tunc
quæ audierat homo nuntiare audebat. Item tercia
nocte adveniens vir Dei pontificali dignitate redimi-
tus, increpavit præfati hominis socordiam, dicens:
Si vitæ tuae prosperitatem gnarus retinere desideras,
moneo ne quod a me secundo audisti episcopo tuo
revelare dissimiles. Nam si feceris, in pena tua te
bene fecisse probabis. Tum ille expperctus, et ad-
modum perterritus, mane facto perrexit ad episco-
pum incurvatusque toto corpore ante illum ait:
Venit ad me, Pater honorande, speciosus ut angelus
Dei gloriosus Odo prædecessor tuus, qui hæc tibi
præcepit denuntiari: Quoniam, inquit mihi die nu-
diustertiano verbis illorū exprobrasti, baculo tuo
sepulcrum meum percussisti, prædicto tibi quia
mare transfretabis, Alpes ascendes, sed nequaquam
pallium patriarchatus sanctæ Dorobernensis Eccle-
sie obtinebis, nec unquam in apostolica ejus sede
sedebis. Quibus dictis dimisit a se episcopus rela-
torem visionis, parvipendens ea quæ audierat verba
ineptæ, ut dicebat, comminationis. Sed evolutis ali-
quantis diebus, omnia evenerunt quæ a sancto Dei
prædicta fuerunt. Mari namque propter pallium de-
ferendum transito, itinere aliquandiu propere de-
curso, mox ut montana descendit, nimio frigore
resolutus, equos qui in ejus comitatu erant necari
præcepit, pedesque suos eorum ventribus immisit,

A existimans nimietatem frigoris tali posse remedio
propelli. Sed non cessante qui illum cruciabat di-
vino furore, Domini majestatem impius blasphemava-
vit, et sic pollutum suum spiritum in mediis ignibus
exhalavit. Ita se demonstravit felix Odo Christo vi-
vere, quem penitus mortuum infelix Elfsinus ausus
est credere.

*Birthelmo remoto, succedit Dunstanus; Columba
super sepulcrum S. Odonis, qui Segode dictus.*

17. Hoc ita mortuo Birthelmo, Dorsetensis pro-
vincie præsul, homo nimia pietatis ac simplicitatis,
in pontificatum Cantuariorum substituitur. Verum
ubi comprobatus est in exercendis ecclesiasticis di-
sciplinis omnino quam oportebat minus vigere, jesus
quisodam suscepit onus deseruit, et ad suum ovile

B quieturus humilis rediit. Igitur ut sententia Domini
et prophetia beati Odonis servi sui veritas esse
probaretur, Dunstanus, jam tunc Lundoniensis Ec-
clesie pontifex, a rege et regno eligitur, ac in
patriarchatum totius Britanniae glorioso Odoni
dignissimus successor subrogatur. Cujus Dunstani,
et hujus de quo agimus Patris Odonis illud inter
alia non parvo cognoscenda sanctitatis et beatitudi-
nis illorum indicio est, quod Dunstano in die sancto
Pentecostes missam ad altare Domini Salvatoris
Cantuariæ celebrante, Spiritus sanctus qui super
ipsum in specie columbae apparuit, consumpto sa-
crificio in australi altaris partem, ubi venerabilis
Odo tumulatus jacebat, divertit, et super tumbam
ejus multis intentibus requievit. Quæ res in tanta
C reverentia ab ipso Dunstano habita est, ut nunquam
post hoc ante sepulcrum illius transiret nisi genua
flecteret. Cognomine quoque boni in materna lingua
illum deinceps vocare solebat, videlicet Odo Segode
[al., Thegood], quod interpretatur *Odo bonus*. Quo
cognomine etiam usque hodie ab Anglis, sed maxime
a Cantuaritis appellatur. His ita descriptis, gestæ rei
series narrandi finem expulstat, quem hic quidem
ponimus, et in eo Deum qui est finis et complemen-
tum omnium honorum, consona voce laudamus,
qui nomen suum in omni gente ita glorificat, ut
quicunque illum timet et operatur justitiam, ac-
ceptus sit illi. Illi ergo sit laus et gratiarum actio
per infinita secula seculorum, amen.

Ut rosa de spinis, sic prodiit Odo paganis,

D Stigmata perfidiæ nulla parente trahens.

Contra vota patrum fidei complexus aratrum,

Ut bonus agricola cordis arabat humum.

Sanguine sublimis, sublimior ordine morum,

Clarus progenie, clarior ore fuit.

Vir sceleris purus occursabat sceleratis,

Summi regna Patris amplificare studens.

Virtutumque phalanx illi praecordia tutana,

Non in eo vitium passa tenere locum.

Hic precibus fusis hostilia tela fugavit,

Qui nos dente petit, hic prece cædet aprum.

Qui super astra clavis, pro nobis, Odo, preceris,

Multimodæ cladis in regione sitis.

SANCTI ODONIS

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

PISTOLA IN VITAM WILFREDI ARCHIEPISCOPI EBORACENSIS.

(Apul. Warthon, Anglia saera, tom. II, pag. 30.)

Orthodoxæ fidei familiio ancillatis, eisdemque ecclesiastico antistantibus proposito quaqueversum orbis, tam instantibus quamque futuris, Odo Doro-bernicarum opilio ovillarum in sancte humilitatis consortio collegium et in concessi inexhausta beatitudinis triplum.

Sagax humana curiositatis industria dum jugiter aggeratim sibi provideat labilia, adeo plerumque protelatur philanthropia, ut intransmeables naturæ metas insolenter præteriens undecimque et jam inficiando conquirendum fore præordinet. Etenim ex quo paradisi terrestris primicola viperina minus præsens eludia, dilatoque mortis compendio debita moleste coepit afflictari solertia, insopibili ferè mundialis enormitas grassatur parcimonia, unde et obstinatioris parcitatis silvescente propagine, fasque nefasque interdum non admodum discrete compaginat. Enimvero nobis inenacuabili [inenerabilis] veritatis testudine galeatis congruit normalibus agenda rubricare methodiis, eatenus præcipue ut cœnuenti flocci pendentes lucra commercii, propheticis concen-tibus studeamus aptari. Mihi autem dicentes, *Adhæ-re Deo bonum est*: qua in re ex diametro connectatur; non ei famulari non bonum est. Siquidem quorsum hæ velint evadere minutæ, hujuscem miscello brachilexii contignabo. Innumeræ Anglorum imperium sustinuisse olim discordias, quibus et antiquorum vulnera domicilia patrum, et multa religiosis statutis unione fuscata, theorici cultus absolvere se-

A minia, neminem ejusdem prosapiei phislegam nescire profiteor. [Igitur venerabilissimas beati confessores Christi Wilfredi reliquias indecenti senti-nosse voragini situ marcidas, imo quod dictu quoque meticulosum est, prælatorum horripilatione negle-etas, cum inde favente Deo scilicet et loco (273) sepulcri ejus quidam translüssent, reverenter ex-cepit, atque intra ambitum metropolitanæ, cui gratia Dei presideo, Ecclesie collocavi.] Præserit cogento illo evangeliste testimonio, meo videlicet apologetico. *Quia ubique fuerit corpus, congregabuntur et aquilæ (Matt. xxiv, 28)*. Itaque tante tamque Deo dignæ affinitatis delectatus vicinitate, et editiore eas enthæca decussare, et excerptis de libro vita ejus flosculis, novo opere pretium duxi carmine venu-B stare. Illud quoque astraendum in calice, ne qui me caperato gangit suscendum [*f.*, suscipiendum] supercilium impidissimo [*f.*, limpidissimo] Dei nutui absurde nitatur refragari, dum sit in terra nihil sine causa. Quando quidem imperitate vitat illud comi-cum: *Auribus teneo lupum*. Porro acerba ternicostatis injecta deperationis angelogias intrito. universalitatis epithemate et ambrosio. dictionalitatis collémate indulcabo, ringens cum giganticida Domi-no: *Ego in Domino speravi. Omnis sperans in Domino exultabit et latabitur in misericordia ejus. Ego igitur exultabo et latabor in misericordia ejus (Psal. xxx, 7 seqq.).*

(273) A loco apud Mabillon. Act. Benedictin. sæc. v, p. 285, ubi ista quæ uncis inclusa sunt reperiuntur.

SANCTI ODONIS

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

CONSTITUTIONES

Tempore regis Edmundi, hoc est annum circiter Domini 962, in quibus cavetur de officio regis, magistratum, et cleri, et de juribus Ecclesia rite conferendis.

(Apud Mansi, Concil. ampl. Coll., t. XVIII, col. 505.)

TITULI CAPITULARUM.

- I. De immunitate Ecclesiar.
- II. De sæcularium principum officio et obedientia episcopis præstanda.

III. De officio episcoporum.

IV. De officio presbyterorum.

V. De officio clericorum.

VI. De officio monachorum.

- VII. *De prohibendis illicitis connubiiis.*
 VIII. *De concordia in Ecclesia conservanda.*
 IX. *De jejuniis et elemosynis faciendis.*
 X. *De decimis reddendis.*

PRAEFATIO.

In nomine sancte Trinitatis et unicæ divinitatis. Licet, nullis existentibus meritis, monita pie exhortationis ausu temerario quempiam docere præsumam : tamen quia certantibus et videlicet laborantibus in stadio hujus vitæ, spirituale bravium auctore donorum Spiritu promittitur, et pastorum cura populus Dei multiplicandus fide et numero caute conceditur; ideo ego Odo humili et extremus, divina largiente clementia, alii presulis et pallii honore ditatus, quedam documenta, omni Christicole, ni fallor, non indigna, quæ a præcedentibus illustrum virorum præceptis certissima comperi, ad consolationem domini mei regis, scilicet Edmundi, omnisque populi excellenti imperio ejus subjecti, in ista chartula coadunare decrevi. Unde devotissime obsecro, et clementissime hortor audientium mentes, ut si quando hac recitanda audiant, interius videbilem in corde frequenti meditatione plantent; et multipli bonæ operationis munere, ex eo fructum pacatissimum in tempore messis sibi colligant.

CAPUT PRIMUM.

Primo capitulo præcipimus et mandamus ut sancta Dei Ecclesia, que sanguine Christi primum fundata est, et fidelium multitudine, sponsa dealbata, nullis ingredietur malorum interruptionibus. Nec alicui licet censum ponere super Ecclesiam Dei, quia filii Ecclesiae, id est filii Dei, ab omni censu terrestri liberi sunt in omni regno. Ambrosius ait: Ecclesia catolica libera est ab omni censu principis. In Historia Ecclesiae: Si quæ donus agri, vel qualibet prædia a Christianis direpta sunt, sive sub fiscum regalem, sive in dona collata sunt, haec omnia in antiquum jus Christianis præcipimus revocari. Gregorius enim ait: Si quis Ecclesiam Christi denudaverit, anathema sit, si non satisfactione emendaverit. Et iterum: Quisquis Ecclesie Dei parochias vel usurpare per rapinam tentaverit, ab Ecclesia ministris excommunicandus est, et omnimodo a corpore Christi alienus. Audent enim extra milites qui Christum crucifixerunt, aliquid, qui Ecclesie ejus disciplina regulis obediere contemnunt; Ecclesia enim habet potestatem ligandi atque solvendi.

CAPUT II.

Secundo capitulo admonemus regem, et principes, et omnes qui in potestate sunt, ut cum magna humilitate suis archiepiscopis omnibusque aliis episcopis obedient, quia illis claves regni cœlorum date sunt, et habent potestatem ligandi atque solvendi: nec se magni pendant in seculari potentia, quia *Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam*: habetque rex prudentes consiliarios, Deum timentes super regni negotia: ut populus bonis exemplis regis et principum eruditus, proficiat in laudem et gloriam Dei. Neminem injuste per potentiam opprimere: sine acceptione personarum inter virum et proximum

A suum judicare, advenis, pupillis et viduis protector esse, furtum prohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, pauperes elemosynis atere; quia elsi omni homini necessarium est Christi custodire mandata, præcipue tamen regibus et omnibus in sublimitate positis; qui et pro seipsis etiam, et pro universis sibi subjectis, in die districti examinis justo Judici rationem sunt reddituri.

CAPUT III.

Tertio, admonendi sunt episcopi, quatenus cum omni honestate et modestia in sanctæ religionis pietate prædicanter et ostendant exempla bona omnibus. Ut suas parochias omni anno cum omni vigilantia, prædicando verbum Dei, circumeant; ne aliquis per incuriam pastoris, per devia cuiuslibet ignorantiæ errans, lupinis pateat morsibus lacerandus. Ne quis turpis lucri gratia, sed spe mercedis æternæ, gregem sibi commissum pascere studeat: quod enim gratis exceptimus, gratis impendere non differamus. Absque ullo timore vel adulatio cum omni fiducia verbum veritatis prædicare regi, principibus populi sui, omnibus dignitatibus, et nunquam veritatem subterfugere. Neminem injuste damnare, neminem nisi juste communicare, omnibus viam salutis demonstrare.

CAPUT IV.

Quarto capitulo, admonemus presbyteros ut populum Dei bonis exemplis, habitu sancto doceant, et doctrina sancta erudiant et informent. Ut illorum conversatio in omni bonitate et modestia moribus populi excellentior sit: quatenus qui eum viderit secundum presbyteratus sui dignitatem vestitum incidentem, bene et laudabiliter enuntiat habitus ejus.

CAPUT V.

Quinto capitulo admonendi sunt clerici, ut canonicæ cum omni honestate et reverentia juxta sanctorum Patrum decreta vivant, præbentes bona omnibus exempla, quatenus in eorum bona conversatione laudetur episcopus, honoretur Ecclesia, populus proficiat in laudem Dei, et illi secundum nominis sui dignitatem, digni in Dei hæreditatem venire efficiantur.

CAPUT VI.

D Sexto capitulo hortamur monachos, et omnes qui votum Deo voverunt, ut in omni humilitate et obedientia die noctuque hoc adimplere studeant, permanentes in timore Dei in ecclesiis ubi se voto constrinxerunt. Non sint vagabundi, neque gyrovagi, qui nomen monachi desiderant, officium autem ejus contemnunt: sed secundum exempla apostolorum, per habitum humilitatis, laboribus manuum, et lectione sacra, et continuis orationibus se exercentes, parati, præcinctis lumbis, ardentibusque lucernis, Patrem familias expectent, ut veniens eos faciat in aeterna requie sine fine permanere.

CAPUT VII.

Septimo capitulo prohibemus et interdicimus omnibus Christianis injusta connubia, et incestuosa,

ector
niques
ia eti
e man
subli
ro uni
s justo

s cum
igionis
omni
i vigi
t; ne
uslibet
ceran
credis
deut:
e non
e cum
prin
nun
injuste
omni

popu
nt, et
orum
ribus
iderit
titum
bitus

cano
san
om
versa
popu
omi
enire

qui
obe
per
con
ragi,
rejus
um,
et
sen
cer
cial
om
sa,

cum monialibus, vel cognatis, vel cum aliis illicitis personis. Sanctæ enim recordationis Gregorius papa, cum pluribus episcopis, seu sacerdotibus ceteris, in basilica beati Petri apostoli constituit: Si quis monacham, quam Dei ancillam appellant, in coniugio luxerit, anathema sit. Et responderunt omnes: Amen. Nos quippe eamdem apostolicam auctoratem sequentes, simili modo jaculum maledictionis talibus imponamus, nisi corruptus a tam nefanda præsumptione ad satisfactionem pervenerit.

CAPUT VIII.

Octavo capitulo observamus: ut quando in aliquo conventu venerimus, tota intentione consideremus quod Psalmista nos admonet, dicens: *Dominus prospicit super filios hominum* (*Psalm. lxi.*), et reliqua; et iterum: *Dominus dissipat consilium gentium, et reliqua usque in hereditatem sibi* (*Psalm. xxxi.*). Ideo prævidendum est, fratres, ut sit concordia et unanimitas inter episcopos et principes, omnemque populum Christianum, ut sit unitas ubique ecclesiarum Dei, et pax: immo una sit Ecclesia, fide, spe et charitate, unum habens caput, quod est Christus, cuius membra se invicem adjuvare mutuaque charitate diligere debent, ut ipse ait: *In hoc cognoscant omnes, et reliqua* (*John. xiv.*).

CAPUT IX.

Nono capitulo admonemus jejunium [*addendum* et orationem] cum eleemosynis caute et vigilanter conservare: istæ enim sunt tres aëe que ducunt C

A sanctos ad cœlum. Quatenus quadragesimale jejunium, Quatuor Tempora, et alia legitima jejunia, videlicet iv feriam, et vi feriam, cum magna vigilantia observare studeatis: et super omnia Dominicum diem, et sanctorum festivitates, sicuti canon et exempla præcedentium affirmant, ab omni sæculari opere cautissime custodiare procuretis, nec superstitionibus vanis consensem præbeatis: neque creaturam pro creatore magicis illusionibus adorabitis, quia qui talia agunt regnum Dei non possidebunt.

CAPUT X.

Decimo capitulo mandamus, et fideliter oosecramus, de decimis dandis, sicut in lege scriptum est: *Decimam partem ex omnibus frugibus tuis, seu primis deferas in domum Domini Dei tui* (*Deut. xii.*). Rursum per prophetam: *Afferte, inquit, omnem decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea, et probate me super hoc. Si non apernero vobis cata-ractas caeli, et effuderò benedictionem usque ad abundiam: et increpabo pro robis qui comedit et corrumpit fructum terræ vestre, et non erit ultra in ea sterilis* (*Malach. iii.*). Unde et cum obtestatione precipimus, ut omnes studeant de omnibus que possident dare decimas, quia speciale Domini Dei est: et de novem partibus sibi vivant, et eleemosynas tribuant. Veritatem autem facientes, in charitate maneamus in illo qui est Deus benedictus in sæcula saeculorum. Amen.

SANCTI ODONIS

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS

EPISTOLA SYNODALIS

AD EPISCOPOS SIBI SUFFRAGANEOS.

(Apud Mansi ibid, col. 398.)

Mirabili cunctipotentis polorum præsulis clementia opulante, ego Odo Ecclesiæ Salvatoris Domini nostri Jesu Christi archiepiscopus, Dorobernensis civitatis metropolitanus, coepiscopis fidei catholice compaginatoribus, spirituali charitate, etiam comitatus rigore, meis confratribus, presentium prosperitatem æthereique decoris beatitudinem.

Si aliquo modo fieri posset ut totius mundi opes ante nos traherentur obtutus, ita ut imperiali munere nobis universaliter deseruirent, libenter illa omnia distribuerem, meque ipsum insuper pro vexarum animalium salute impenderem. Quippe quoniam meipsum a vestra sanctitatis studio cupio et spero corroborari super eo in quo Dominus Deus

D nos operarius constituit. (274) [Et multa, quibus onus pontificatus exponit, subdidit:] idcirco humiliiter, quasi indignus, sed devotus, precor et hortor sanctitatem vestram, ne tepide et negligenter in regimine animalium convertemini, ut non in tempore tremende vindictæ conqueratur de vobis Dominus, dicens: *Pastores non pascebant gregem meum, sed semetipsos* (*Ezech. xxxiv.*) et iterum: *Principes exsisterunt, et ego ignoravi* (*Osee. viii. 4.*) Sed potius curemus familie Domini, super qua nos constituit rectores, cibum dare in tempore suo, mensuram tritici, probatam scilicet doctrinam. Et quamvis meritorum qualitate non præsumam consolari et hortari quemquam quippe qui solus indignus, et innumerabilium culpa

(274) Quæ uncis sunt inclusa, puto esse Willelmi Malmesburiensis, qui hanc epistolam refert.

rum reus, gaudeo et indigeo fraternis admonitionibus fideliter corroborari: tamen propter antiquam auctoritatem predecessorum meorum, beatae scilicet memorie Augustini, et aliorum sanctorum, quorum studiis regula Christianitatis, primum de hac archiepiscopali sede cunctis finibus Anglorum innotuit: idcirco istos divinos apices ad utilitatem omnium

A vestrum charaxare decrevi, quatenus rex augustissimus egregio vocabulo Edmundus cum omni populo suo imitari gaudeat, quod in nobis et ex nobis audiat, omnesque gentes, quae undique regali imperio ipsius subiectae sunt, titulos liquide nostrae conversationis ovanter sequi ament et delectent.

ANNO DOMINI DCCCCLXI.

RORICO LAUDUNENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. IX, pag. 530.)

Anno 949, a Laudunenses, ait Flodoardus in Chronico, qui fidelitati Ludovici regis attendebant, eligunt sibi presulem Roriconem diaconum, ipsius regis fratrem, si igitur nempe notum Caroli Simplis; quem consecravit Artoldus archiepiscopus Rhensis, qui tamen non re-epius Lauduno, apud Petram pontem munitionem resedit. Adfuit, anno 955, ordinationi Hadulii episcopi Noviomensis. Anno 961, post mortem Artaldi archiepiscopi Rhemensis, archichancillarii munere functus est, usque dum Odalricus Artaldo succederet. Eodem anno monachos in abbatia Vincentiana restitutus, submotis canonicis. Anno 962 adfuit synodo tredecim episcoporum in pago Meldensi, in qua intercessit cum Gibuino Catalaunensi quominus restitueretur sedes Rhemensis Hugoni, Arthaldi competitori; eodemque anno manus

B imposuit ipsi Odolrico a Widone Suessionensi consecrato. Anno 969, consensit, in Non. Jun., donatione dimidiae abbaticae sancti Hilarii cum ecclesia, facte monasterio sancti Vincentii. Anno 973 dedit ipse eidem monasterio ecclesiam sancti Medardi in villa Caprimiaco. Anno 976, a langore paralysi correptus, inquit Flodoardus in Chronico, post multas ac debitas Deo pro ipsis infirmitate redditas gratias, vita decessit, videlicet vigilia S. Thomae apostoli post laudes Deo matutinales. De eo Necrologium Vincentianum his verbis: « xiii Kal. Januarii, obiit Rorico episcopus Laudunensis, qui huic cenobio alteram regulam instituit, et multas res cum terris et altaribus dedit. » Eum fuisse eruditum testatur Alzo monachus in libro de Antichristo, quem rogatu Gerberge regine conscripsit.

RORICONIS

CONSTITUTIO

De restituendis in monasterio S. Vincentii monachis.

(Actes de la province ecclésiastique de Reims, tom. I, pag. 626.)

Auxiliante supernæ propitiationis clementia, Rorico, etsi indignus sanctæ Laudunensis Ecclesiæ præsulatum adeptus, considerans ultimæ evocationis sortiem, ut ex ceteris, mibi quoque imminentre, peccatorum quoque meorum quam magno pressus gravamine, coepi apud me tacita deliberatione tractare quiddam huic sedi, cui auctore Deo præsideo, prouturum, meis vero opinor consulendis criminibus pernecessarium. Siquidem in latere montis, cui præminent civitas, in prospectu scilicet ejus, est ecclesia sita sancti Vincentii egregii martyris cultu

C et honore venerabilis, super qua fama ferebatur antiquis temporibus insignem fuisse monasticæ conversationis, quæ quidem moderno tempore destitutioonis succumbebat penuria, donec prædecessor meus Adelelmus undecunque sumptibus duodecim canonicorum in ea servitum conventum constituit ordinem vivendi religiosum. Quo ita defuncto, brescentibus diversorum cladi malis pene ad pristinum prolapsa est desolationis detrimentum. Quod ego non æquanimiter ferens, maxime quia non tam sedis hujus episcoporum, sed etiam nobis

lium, necnon laicorum habebatur sépultura, accito generali convento, ipsius consilio deliberatus, in antiquum, ut fama erat, conversationis monasticae statum reformare, et prout dictabat temporis opportunitas quantumcunque numerum monachorum aggregare. Evocatis igitur a monasterio sancti Benedicti supra Ligerim sito duodecim monachis; eis venerabilem Melchanum praefeci abbatem, eumque cum ceteris monachis in eodem cœnobio ad Deo servientium constitui, quibus inter cetera beneficia a me collata secundæ sedis episcopatus dignitatem, ab antecessoribus nostris antiquis eidem Ecclesie concessa approbans, confirmavi: sepulturam quoque episcoporum, canonicorum, casatorum, custodum, matris Ecclesie capellanorum ac servientium et familiarium eorum, concessi etiam procinctum et

A districtum vallis et montis, etc.; ut autem haec auctoritas firmiori valeat vigore, tam proprio sigillo, quam clericorum nostrorum, et nobilium laicorum testimonio subter roborare censuimus.

Signum Roriconis indigni Laudunensis præsulis.

Statuimus ergo eam mittere veneranda synodo, quæ habita est apud Montem Sanctæ Mariæ, in pago Tardanensi, mense Maio, ubi recitatum est hoc residente domino Adalberone archiepiscopo cum coepiscopis, atque communi assensu ab eis robatur.

Adalbero sanctæ Ecclesie Remensis archiepiscopus subscripsi, et corroboravi.

Actum Laudini anno Incarnationis Domini nostri Iesu Christi 961, indict. iv, Kalend. Octobris in B anno vii Lotharii regis.

ANNO DOMINI DCCCCLXI.

ARTHALDUS

RHEMENSIS ARCHIEPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN ARTHALDUM.

(Ex Gallia Christiana.)

« Nec mora, inquit Flodoardus, post obitum ipsius Seulti Heribertus comes Rhemis venit advo- cans Abbonem episcopum Suessionicum, et Bononem Catalaunicum. Quibus sibi junctis, tractans super electione rectoris hujus Rhemensis Ecclesie, tam clericos quam laicos ad voluntatem suam inten- dere fecit. Sequentes igitur ejus consilium, ne forte per extraneas personas episcopatus divideretur, eligunt filium ipsius, nonne Hugonem admodum parvulum, qui nec adhuc quinquennii tempus ex- plessit. Quia re patrata ad regem properant, ejus auctoritatis impetranda gratia. Rodulfus igitur rex, hac electione comperta, prefatorum episcoporum consilio Rhensem episcopatum committi. Heri- berto æquitatis censura disponendum atque regen- dum ab ipso. Qui etiam legatos Ecclesie cum Abbone presule Romam mittere satagit, hujus electionis decretum secum ferentes, et assensum papæ super ea petentes. Joannes itaque papa, interveniente Abbone presule, petitioni eorum consensum præ- bens, episcopum Rhemense Abboni episcopo dele- gal, quæ sunt episcopalis ministeriæ ab ipso in eodem episcopo tractanda et finienda decernens. Heribertus itaque comes potestate potitus Rhemensis episcopii injuste privavit tam me qui non interfueram præmisæ electioni sua, quam nonnullos alios et cleri- cos et laicos beneficis possessionum ecclesiastica- rum, quibus a precedentibus episcopis munera videbamur obsecundationis gratia. Quæ pro libitu sua voluntatis quibus sibi placuit impetravit. Interim, anno 927, synodus sex episcoporum Rhemen- sis diœceseos apud Troslieum, Heriberti comitis jussione convocata, rege tamen Rodulpho contradi- cente, patrata est. Per idem fere tempus, Odolricus Aquensis episcopus qui, ob persecutionem Sarra- ce-

norum, a sede sua recesserat, in Ecclesia Rhemensi recipitur ab Heriberto comite, ad celebrandum episcopale duntaxat ministerium, vice Hugonis, ipsius comitis filii, tunc adhuc parvuli, concessa eidem præsuli abbatia sancti Timothei cum unius tantum præbenda clerici. »

Anno 931, id est forte 932, ut fert Chronicum Rhe- mense, orta simulata inter comites Hugonem et Heribertum, ac regem Rodulphum, hic, post tres hebdomadas, capita Rhemensi urbe, conjunctis sibi decem et octo episcopis ex Francia vel Burgundia, fecit ordinari hac in sede præsulem Artaldum quemdam ex cœnobio sancti Remigii monachum. Sed anno 940, Herbertus, Durocortoro iterum in suam potestatem redacto, Artaldum coegerit abdicare se episcopatu. Tunc, anno insequenti, synodus apud Suessio- nes congregavit, cuius decreto Hugo, filius ejus clero et populo assentiente, archiepiscopus in basili- ca sancti Remigii consecratus est a Rhemensis provincia episcopis. Ceteris ille ordinibus jam ini- tiatus erat, minoribus quidem ab Abbone Suessio- nensi, diaconatu a Widone Antissiodorensi, sacer- dotio a Widone Suessonensi. Anno 945, legati Rhemensis Ecclesie Roma regressi, pallium eidem deferunt a Stephano papa transmissum. Anno 945, summum Francie cancellarium gerebat. Anno 945 abbatis Remigiani jure ac titulo cessit. Anno 946, Durocortorum obsidetur a tribus regibus, Ludovico Transmarino Franciæ, Othono Germaniæ, Conrado Galliæ Cisalpiniæ. Hugo vero sentiens se tanto exer- citu parem non esse, consilio habito cum Arnulfo Flandrensi et Widone consanguineis, quid hoc in discrimine agendum esset (pactum namque erat ut eruerentur ipsius oculi, si urbem vi capi contigisset), «ibi cavens, post tertium obsidionis diem cum stat-

liber excessit; sive reges urbem ingressi, comitantibus episcopis Arthalduum iterum inthronizari fecerunt per Robertum, Trevirensim archiepiscopum, et Fredericum Moguntiacensem. Anno sequenti, Ludovicus rex Mosomagum castrum, quod Hugo Rhemis ejctus sibi retinuerat, obsidet; sed nihil pro votis efficiens, recedentibus post aliquot obsidionis hebdomadas Lothariensisibus, ipse Rhemos revertitur; eoque paulo post, ad Othonem circa festum Paschæ profecto, cum quidam Hugoni principi subiecissent Durocortorum facile capi posse, hic conscripti militi, quasi mox capturatos esset, eam urbem cum Hugone præsule aggreditur; at regis et Artaldi militibus fortior sese opponentibus, octavo postquam advenerat die illusus recessit.

Interim inter se tractant reges Ludovicus et Otho de finienda controversia pro archiepiscopatu Rhemensi, indictioque convenitu super Charam fluvium, episcopi eam utrinque discurrunt; sed, quia synodice congregati non fuerant, alteratio terminari non potuit. Igitur, medio mense Novembri, synodus habenda denuntiatur, relictioque inter meras archiepiscopatus penes Arthalduum, Hugoni remanere apud Mosomagum permitiuit; at hic repulsa ultur veniens cum Theobaldo de monte Acuto, sororis sua marito, villas Durocortoro contiguas vindemiae tempore devastavit. Synodus igitur Virduni celebratur, presidente Roberto Trevirensi præsule, cum Arthaldo Rhemensi, Odalrico Aquensi, Adalberone Metensi, Goslino Tullensi, Hildebaldo Transrhennensi, Israele Britone, presente quoque Brunone abbatte, regis Othonis fratre, Agenoldo etiam et Odilone abbatis cum aliis nonnullis; ad quam Hugo canonice vocatus cum venire noluisset, Rhemensis episcopatus Arthaldo adjudicatus est. Sed cum res nimium implexa esset, nec commode per provinciales episcopos videtur posse componi, placuit anno sequenti plenum concilium convocari in ecclesia sancti Petri juxta Mosomagum ex diocesis Trevirensi ac Rhemensi. Veniens autem illic Hugo præsul, et locutus cum Roberto Trevirensi archiepiscopo, qui ex legatione speciali concilio presidebat, synodus nolui ingredi. Literas vero Agapeti papæ misit ad episcopos per clericum suum, qui eas Roma detulerat, nihil auctoritatis canonicas continentis, sed id tantum præcipientes, ut Hugoni Rhemense redderetur episcopum. Quibus lectis responderunt episcopi congruum non esse ut apostolicas legationis mandatum a Roberto archiepiscopo coram regibus et episcopis susceptum intermitterent proprias habitteras, quas insidiator et amulius Arthaldi præsulis exhibebat; sive recitato Carthaginensis concilii capite 19, *De accusato et accusatore, judicatum* est ut, Arthaldo parochiam Rhemensem retinente, Hugo, qui ad duas iam synodos vocatus venire contempserat, a communione et regimine Rhemensis episcopii abstineret, donec ad universalem synodus purgaturus occurreret, ipsumque capitulum mox in charta descriptum, definitioque suam Hugoni miserunt, qui die sequenti, xix Kal. Februar., eamdem Roberto pontifici chartam remisit, adjiciens se eorum iudicio nusquam obtenteraturum.

Ad Arthalduum quod attinet, is dicitur fuisse Dononus cuiusdam frater. Postquam autem ex monacho Rhemiano factus esset archiepiscopus Rhemensis, pallium accepérat post annum ordinatioñ sue, missum sibi per legatos Ecclesie Rhemensis a Joanne papa, filio Mariæ, quæ et Marocia dicebatur, vel ab Alberico, patrício, fratre ipsius papæ. Tunc anno 933, præsederat cum Teutilone Turonensi antistite synodo Castri Theoderici, eodem anno consecrata Hibdegarium Bellocavensem, ac Fulbertum Cameracensem episcopos; anno 933, concilium celebraverat finibus apud sanctam Macram, Wisfridumque monachum ordinaverat in episcopum Tarvanensem; anno 936, regem inunxerat Ludovicum

A Transmarinum in urbe Lauduno; anno 939, Herbertum qui oppida quedam villasque Rhemensis Ecclesie detinebat excommuni caverat; anno 940 receperat sibi et Ecclesie sue a Ludovico Transmarino Rhemensis urbis monetam jure perpetuo possidendam, et omnem comitatum Rhemensem eodem anno, postquam loco cedere coactus esset accepérat abbatiā sancti Basoli, et Avenacum monasterium.

Anno 948, post concilium Mosomagense, Agapitus papa, litteris restitutioñ ejus suscepit, misit vicarium suum Marinum episcopum ad Othonem regem pro convocanda generali synodo. Congregata est illa eodem anno, vii Id. Junii, in palatio Ingulenheim, ibique coram regibus et episcopis recitata sunt litterae Artaldi. Post quarum litterarum recitationem, et eorum propter reges juxta Thudestican linguam interpretationem, ingressus quidam Siegaldus, præmissi Hugonis clericus attulit litteras, quas Roma delulerat, quasque jam in alia synodo Mosomi propalaverat, assenser easdem litteras sibi Romæ ab ipso, qui aderat, Marino vicario datas. Qui dominus Marinus proferens, litteras quas idem Siegaldus Ronam delulerat, præcepit eas coram synodo recitari; in quarum recitatione repertum est prout ipse littere fatebantur, quod Vido episcopus Suescionicus, Hildegarius quoque Belvacensis, Rodulphus Laudunensis, ceterique cuncti Rhemensi diocesanos episcopi easdem litteras ad sedem delegaverint apostolicam pro restauratione Hugonis in sede Rhemensi, et expulsione Arthaldi. Post quarum lectioñ exsurgentis Arthalduis præsul et præfatus Rodolphus qui in eisdem litteris nominabatur, Fulbertus quoque Cameracensis antistes, eas litteras refutarunt, astrenuerunt quod eas antea nunquam viderint vel audierint, neque in eam delegatione consensum præbuerint. Quibus dum idem clericus contraire non posset, licet in eos calumnias obstrepens, præcepit dominus Marinus, suggestus universo synodo, ut sibi consilium et rectum iudicium proferent super hujusmodi calumniatore, et calumniarum in episcopo delatore. At illi postquam delator publice confutatus est falsa detulisse, lectis capitulis de hujusmodi calumniatoriis, iudicantes et unanimiter censent eum quo fruebatur honore privari debere, ac secundum capitulorum tenorem in exsiliū retrudi. Diaconatus igitur quo fungebatur ministerio multatus, a conspectu synodi reprobatus abscessit. Arthaldo vero præsuli, qui omnibus se synodis presentem exhibuerat non refugiens synodale iudicium, episcopum Rhemense juxta canonum instituta, et sanctorum Patrum decreta, omnino retinendum atque disponendum decernunt, laudent atque corroborant. Secunda concessionis die, post recitatas divinae auctoritatis lectiones, et Marinici allocutionem, suggestus dominus Robertus Trevirensis archiepiscopus, ut quoniam juxta sacre legis instituta restitutum atque restauratum fuerat Rhemense Arthaldo præsoli episcopum, in ejusdem sedis invasorem synodale pergeretur iudicium. Præcepit itaque Marinus vicarius ut canonicanus super hac presumptione synodus proferret sententiam. Jubent ergo sanctæ legis proferri capitula. Quibus recitatis, secundum sanctorum canonum instituta, et sanctorum decreta Patrum, Sixti, Alexandri, Innocentii, Zozimi, Bonifacii, Colestini, Leonis, Symmachi, ceterorumque sanctorum Ecclesie Dei doctorum, excommunicaverunt, et ab Ecclesie Dei gremio repulserunt prædictum Hugonem Rhemensis Ecclesie pervasorem, donec ad penitentiam et dignam satisfactionem venire procuraret.

Eodem anno interfuit Arthaldu concilio Trevirensi, et Ludovicum Ludovici Transmarini filium de sacro fonte suscepit, id est, baptizavit. Hic vero deinit Flooardi historia. Anno circiter 950 transiit Avenacum idem præsul corpus sanctæ Berthæ

abbatisse. Exstant anni hujus, et annorum 938, 950 et 953 diplomata, ex quibus constat Arthalduum fuisse tunc summum regni cancellarium. Anno 952, redditum Remigianis monachis abbatiam quamdam nomine Coslam in Vosago positam. Eodem anno clericis secularibus apud sanctum Basolum monachos substituit; iisdemque Rhemigianis dedisse fertur abbatiam sancti Timothel, quae ad hoc usque tempus Rhemensium archiepiscoporum fuerat; sed hac concessio Adalberon potius referri debet; qua de re lege Bollandianos Aug., tom. IV, pag. 576. Anno 953 synodus coegerit quinque episcoporum apud sanctum Theodericum in Agro Rhenensi. Anno 954, prid. Id. Novembr., Lotharium regem Francorum consecravit in basilica sancti Remigii. Anno 958, Castrum Codiciacum erexit Ecclesiae sue a Theobaldo Carnotensi comite expugnavit. Demum anno 961, prid. Kal. Octobr., morbo corruptus mor-

A talitatem explevit, sepultusque est ad pedes sancti Remigii.

Tunc admittentibus Hugone comite aliisque Heriberti liberis et episcopis quibusdam, ut Hugoni vacua jam sedes Rhenensis redderetur, Gerberga regina, et Bruno ejus frater, impedimenta objec-
runt, quamvis Lotharius rex restitutio Hugonis faveret; et in synodo ad Matronam in diocesi Mel-
densi, coram presulibus qui eo convernerant res dis-
cussa est, anno 962; sed nihil sibi de Hugonis causa inconsulto summo pontifice statuendum censuere, praesertim Rorico Laudunensis et Gibuinus Catala-
nensis, cum a pluribus episcopis excommunicatus communioni ecclesiastice redintegrari non posset. Post allatum autem Roma responsum, rejectio Hu-
gone, alius antistes ordinatur. De scriptis Arialdi
lege Historiam Litterariam Francie, tom. VI,
pag. 297.

ARTHALDI

RHENENSIS ARCHIEPISCOPI

EPISTOLA

AD SYNODUM APUD INGELHEIM CONGREGATAM.

(Actes de la province ecclésiastique de Reims, I, 614.)

Sancte Romanae et apostolice sedis vicario domino C
MARINO, universaque sanctae synodo apud Engel-
heim congregata, ARTHALDUS, divina propitiante
clementia, Rhemorum archiepiscopus.

Domnus Agapitus papa litteras nobis et ceteris
coepiscopis nostrae dioecesos direxit, in quibus prae-
cepit ut ad hoc sanctitatis vestrae concilium convenire
studeremus, ita instructi de omnibus, ut rei veritas
de miseria nostrae sedis, quas patimur, coram san-
ctitate vestra manifesta fieri posset. Quocirca propa-
lare prudentiae vestrae commodum duximus, qualiter
res exordium coepit litis hujus, que adhuc inter
me et Hugonem miserrime ventilatur. Defuncti si-
quidem Heriveo archiepiscopo, Seulfum, qui archi-
diaconatus urbis nostra tunc officio fungebatur, ad
præsulatum ejusdem sedis eligimus. Qui pontifex
ordinatus, assumens zelum contra proximos prede-
cessoris sui, cum eos per semet a loco depellare non
valeret, consilio injo cum quibusdam laicis, sci-
liquet consiliariis suis, amicitiam quæsivit Heriberti
comitis, quam dato jurejurando per eosdem consilia-
rios obtinuit, eo tenore ut post obitum ipsius ad elec-
tionem pontificis milites ecclesie nullatenus aspi-
rarent sine consilio ipsius Heriberti: idem vero co-
mes fratrem Herivei presulim, et nepotes ipsius, a
participatione rerum Rhenensis episcopii separaret.
quibus patratis, insimulati sunt iidem propinquui He-
rivei præsulis a consiliariis Seulfii episcopi de infide-
lite ipsius senioris sui, accerto quoque Heriberto co-

mite cum pluribus suis, jubentur ad rationem red-
dendam coram ipsis venire. Et quia contra eos, a
quibus accusati fuerant, singulari congredi certa-
mine noluerunt, sublati ab eis rebus quas ex episco-
pio possidebant, comprehensi sunt, atque deducti
per Heribertum comitem ad Robertum regem, a quo
etiam sub custodia sunt detentи usque ad mortem
ipsius Roberti. Tertio demum sui episcopatus anno
Seulfus episcopus, ut plures asserunt, ab Heriberti
familiaribus veneno potatus defungitur. Mox itaque
comes Heribertus urbem Rhensem adiit, et eccl-
esie milites, clericorum quoque quosdam, de rectoris
electione ad suum consilium, ceu juratum fuerat,
intendere fecit. Cum quibus ad Rodulum regem
pergens in Burgundiam, obtinuit ab eo ut sibi com-
mitteretur idem episcopum, eo tenore, ut tam cle-
ricis quam laicis debitum honorem concederet et
conservaret, nec injustitiam alicui faceret; sed
ipsum episcopum æquo jure gubernaret, donec talem
clericum eidem regi præsentaret, qui ad episcopale
ministerium exsequendum rite ordinari valeret. Qui
comes ad eamdem urbem regressus, res episcopii,
prout sibi placuit, fautoribus suis divisit, ceteris
abstulit, et absque ullo judicio vel lege, quos voluit
rebus expoliavit, vel ab urbe proposit. Odalricum
denique Aquensem episcopum in eadem urbe susci-
piens, episcopale inibi ministerium celebrare præ-
cepit. Sicque annos sex, et eo amplius, idem episco-
pum suo dominio vindicavit, pro libitu proprio illud

tractans, et in sede præsulis residens tam ipse quam coniux sua: donec septimo tandem anno, ortis inter ipsum et regem Rodulfum atque Hugonem comitem quibusdam simulatibus, Rodulfus rex cum Hugone et Bosone fratre suo, cæterisque pluribus tam episcopis quam comitibus, Rhemorum obsidet urbem, succensibus sibi episcopis, et conqueritur adversus eum, quod tam diuturno tempore contra divinæ leges auctoritates hanc urbem permisericit vacare pastore. Quorum querimonii permotus rex admonet clerum et populum de pastoris electione, dans eis id agendi facultatem ad Dei honorem et sui fidelitatem. Sicque concordantibus cunctis tam clericis quam laicis qui extra obsidionem erant, pluribus etiam eorum, qui clansi tenebantur, in id ipsum faventibus, eligitur humilitatis nostræ persona in hoc magis onere quam honore subeundo. Aperiens tandem tam militibus quam civibus portas urbis regi Rodulfo, et episcopalem benedictionem mihi tradentibus episcopis, qui erant decem et octo, et suscipientibus nostram humilitatem tam clero universo quam reliquis civibus, intronizatus ab episcopis nostræ dioceseos, impositum mihi, prout Deus concessit, ministerium per annos ferme novem tractavi, ordinans per diocesim episcopos octo, et in episcopio multos, prout competens videbatur, clericos: quousque nono postmodum anno, postquam Ludovicum regem, favente Hugone, cunctisque regni principibus, Gerbergam quoque reginam benedixeram, et sacro perfuderam chrismate, instigatus Hugo comes iracundia, quod ei consentire vel conjungi noluerim ad ipsius regis infidelitatem, adhibitis secum Heriberto comite, et Wilelmo Normannorum principe, Rhemensem obsidet urbem. Nec longum, sexta scilicet obsidionis die, deseror ab omni pene cœtu laicalis militiae: sique derelictus, ad Hugonem et Heribertum compellor exire. A quibus coarctatus et contritus cogor memet episcopali procuratione abdicare, et ita me propellentes in cenobio sancti Basoli habitare constituant: Hugonem vero filium Heriberti, qui Autisiodori diaconus ordinatus fuerat, in urbem introducunt et civitate potiuntur. Ludovicus autem rex a Burgundia rediens, me apud sanctum Basolum reperit, et assument secum simul cum propinquis meis, quorum res Heribertus comes abstulerat, Laudunum deducit, quod castrum tunc obsidebant Heribertus et Hugo: solataque obsidione oppidum ingreditur, nobisque metatus degredi disponit. Interim clerici nostri loci, sed et laici quidam pessime ab Heriberto tractantur, et quidam clericorum in custodiis retruduntur, res eorum auferuntur atque diripiuntur, rapina per totam urbem late perpetrantur. Interea convocantur episcopi nostræ dioceseos ab Hugone et Heriberto satagentibus et quærentibus ab eis de ordinatione Hugonis filii Heriberti. Qui Suectionis congregati, mittunt ad me Laudunum Hildegarium episcopum, cum aliis quibusdam legatis, mandantes ut ad eos venirem, ad consentiendum scilicet hujus

A ordinationis perversitatî. Quibus remandavi quod non esset mihi competens ad eos illo proficisci, ubi adversarii et inimici mei cum ipsis erant aggregati. Quod si loqui mecum vellent, ad talen locum devenirent, ubi sine periculo ad eos accedere possem. Quibus aduentientibus in locum ab eisdem delectum, profectus sum ad eos, veniensque prosternor coram ipsis, obsecrans ut properet amorem et honorem Dei tam mihi quam sibi competens consilium dare studerent. Qui me de ordinatione predicti Hugonis interpellare cœperant, et hoc omnimodis suadere, ut eis in hac ordinatione consensum præberem; promittentes res nonnullas episcopii mihi se impetraturos. At ego, postquam responsum diu distuleram, videns eos cunctos in pro-

B posito quod cœperant perseverantes, surgens interdixi palam cunctis audientibus, excommunicans auctoritate Dei Patris omnipotentis, et Filii, et Spiritus sancti, ut nullus eorum ad eamdem ordinationem accederet, nec aliqui in episcopali honore me vivente manus imponeret; sed nec illius eamdem benedictionem suscipere præsumeret. Quod si forte fieret, ad sedem apostolicam eos provocabam. Illis inde furentibus, ut possem exire de medio eorum, et Laudunum reverti, temperavi responsum, dicens ut mitterent mecum qui eis renuntiaret quid consilii reperire valerer super hac re in domina mea regina et fidelibus ejus, quia rex non aderat. Ad hoc illi mittunt Deroldum episcopum, putantes me esse mutatorum consilium. Quo veniente, et coram domina regina et fidelibus ejus inde me interpellante, iterum exsurgens præfata modum excommunicationis in eodem episcopos jaculatus sum: vocationem quoque ad sedem apostolicam iterare curavi, excommunicans ipsum hunc Deroldum, ut id eis omnino non taceret, sed cunctis manifeste proferret. His ita gestis, parviperdentes illi nostram excommunicationem, Rhemis accedunt, et quidam eorum ordinationi huic manus applicuerunt, quidam vero se subduxisse scientur. Ego vero cum regè manens, quas ille scitur angustias pertulisse, et secum pertuli; et quando eum bello aggressi sunt Hugo et Heribertus, cum ipso eram, et vix evasi mortis periculum. Prolapsus itaque, auxilio et protectione Dei, de medio inimicorum, profugus et vagabundus loca invia quæque silvasque perlustro, non ausus certo consistere loco. Comites autem Hugo et Heribertus affati quosdam amicos nostros sibi subditos, suadent ut me requirentes ad ipsos deducant, pollicentes se mihi benefacturos, et rebus quas ipsi petissent ditaturos. Requirentes ergo me amici reperiunt per diversa vagantem, et ita perducor a fratribus meis et amicis ad prefatos comites. Qui postquam me in potestate sua conspi- ciunt, querere cœperunt, ut eis pallium a sede Romana mihi collatum tradarem, et sacerdotali me ministerio penitus abjurarem. Quod ego nullatenus me facturum, neque pro amore vite hujus præsentis, attestor. Districtus igitur, et coangustiatus ab eis, episcopii tandem rebus abrenuntiare compellor:

sieque rursus ad sanctum Basolum, quasi vacans, habitaturus deducor. Mansi denique paucis diebus in ipso cœnobio, quoadusque comperiens per certos ex familiaribus Heriberti comitis nuntios, quod ab eo male de mea tractabatur perditione, iterum itemque nuntiis hujusmodi pavefactus et impulsus, locum deserui, et abdita lustra silvarum vagabundus reperii : horisque silentibus, et itinere devio, Laudunum revertor, ibique susceptus a rege secum manere constitutus. Mansi vero ibidem cum ipso vel fidelibus ejus, exspectans et deprecans misericordiam Dei, donec ipse est dignatus in cor domini regis Ottonis mittere, ut ad subventionem senioris mei regis, et nostram, properaret in Franciam. Denique, postquam domina nostra regina Laudunum propter absolutionem domini regis reliquerat, egressus inde ad dominium regem Ottoneum cum seniore meo deveni rege, simulque Rhemos accessimus, cingitur itaque urbs exercitibus, et episcopi qui aderant in eae sedi nostre restitui censerent. Mandatur ergo Hugoni a domino rege Ottone, ut egrediatur, et pervasam deserat urbem. At ille nutans aliquandiu, et pro posse, ubi vidit ad resistendum penitus sufficere se nequaquam valere, nec amicorum sibi præsidia subvenire, decernit exendum, quarens ut liber cum suis dimiteretur abscedere. Permititur itaque sanguis exire cum omnibus qui secum voluerent comitari : et quæcumque secum voluit ferre, nullo contradicente asportavit. Sieque cum regibus introgressus urbem, præcipior loco nostro et honori restitui. Susceptus igitur a dominis archiepiscopis, Roberto Treverensi, et Frederico Moguntiacensi, comitibus ceteris, et congratulantibus tam clericis ecclesie nostræ, quam reliquis civibus, ab ipsis restitutor cathedralæ episcopali. Hugo vero Rhemis egressus Mosommum castrum cum suis occupat, et muniens contra fideles regis senioris nostri detinet. Habito denique colloquii placito inter reges seniorum meum videbile ac dominum Ottoneum, super Charam fluvium, convenimus ad illud tam ego quam ipse Hugo cum ordinatoribus suis. Ibi res litis hujus ab episcopis auditur : protulitque litteras ad selem Romanam quasi ex persona nostra datas excusationis meæ, ac si vacationem'petentes administrationis episcopii nostri, quas me unquam dictasse, neque subscribendo aliquatenus corroborasse, protestatus sum, atque protestor. Et quia tunc synodus convocata non fuerat, id opponentibus fautoribus ipsius Hugonia, alteratio nostra determinari non potuit. Synodus autem circa medium mensis Novembris habenda Virduni, utriusque partis episcopis annuentibus, denuntiatur. Interim vero sedes Rhemensis mihi regenda decernitur; idem vero Hugo Mosomi commorari permittitur. Nec longum, instante scilicet vindemie tempore, hic noster æmulus Hugo, assumentis secum Theobaldum regis inimicum, et regni nostri, cum aliis pluribus malefactoribus, in villas Rhemensis episcopii contiguas urbi devenit, et omne

A pene vinum ex his colligens, in diversos pagos abduci fecit. Tum multa mala inibi perpetrata, et Ecclesiæ nostræ homines captivi abducti, et ad redemptionem variis sunt adacti tormentis. Synodus autem denuntiata Virduni celebratur, presidente Rotberio presule Trevirensi, precepto domini papæ Romani, praesente quoque domino Brunone, cum episcopis et abbatibus nonnullis. Ad quam prefatus Hugo evocatus, missis etiam duobus ad eum deducendum episcopis, Adalberone et Gozlinio, venire contempsit. Universa vero synodus mihi Rhemense regendum decernit episcopium. Indiciturque iterum syndus habenda die Iduum mensis Januarii, quæ et aggregatur, ut denuntiatum fuerat in ecclesia sancti Petri, ante prospectum castri Mosomi, a domino Rotberto, convenientibus ceteris. Quapropter cognovimus tua industria stabilium in Mosomo castro, quod est super fluvium Mosæ, in veneratione Dei genitricis Mariae, monasterium monachorum religione decusatum, tuisque proprietatibus, ecclesiæque tuæ terris et ecclesiæ dotatum, quod sub pagina B. Petri apostolorum principis deeret, nostrique, te orante suscepimus. Insuper locellum, qui a Stephano viro illustri atque ejus conjugi Freduide, *Tir* nomine, constitutus, sancto Remigio suppositus fuit, quem eidem monasterio Mosomo, quia per se ob exiguitatem rerum stare non poterat, contulisti, collatis rebus in compensatione B. Remigio, consentientibus fratribus. Ut autem cognoscat universa Ecclesia, nos unanimiter assentire : a te collata vel conferenda, seu a quibuslibet, in terris cultis et incolis, vineis, pratis, ecclesiis, mancipiis utrinque sexus, aquis, aquarum decursibus, in omnibus ad supradictum monasterium pertinentibus, B. Petri apostolorum principis, et nostri, firmatus decreto : quatenus sine labore oblatarium locus quietus et inviolabilis Jugiter permaneat. Si quis interea, quod non credimus, temerario ausu contra ea quæ ab hac nostra auctoritate pie et firmiter per hoc nostrum privilegium disposita sunt, ire tentaverit, vel haec quæ a nobis ob laudem Dei, pro stabilitate jam dicti monasterii, statuta sunt, frangere et in quoquam transgredi : sciat se auctoritate B. Petri, cuius quanquam immeritis vices agimus, anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo et Juda traditore Domini nostri Jesu Christi, æterno incendio concremandum. At vero qui pio intuitu observator in omnibus extiterit, custodiens nostri apostolici constituti ad cultum Dei respicientis præceptionem, benedictionis gratiam, et delictorum suorum indulgentiam consequatur, et vita æternæ particeps efficiatur.

Scriptum per manum Stephani scriinarii sancte Romane Ecclesiæ in mense Aprili. Data per manus Andreae episcopi, ix Kalend. Maii, anno pontificatus domini nostri sanctissimi et tertii decimi pape septimo. Imperii autem D. Ottonis majoris Augusti x., junioris vero v., in mense Aprili, inductione xv.

ANNO DOMINI DCCCCCLXIII.

ODALRICUS

RHEMENSIS ARCHIEPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN ODALRICUM.

(Ex Gallia Christiana, tom. IX, pag. 58.)

Odalricus, sive, ut alii dicunt, Udalricus, vel Ulrichus, Hugo comitis et Eva filius, e Lotharingia oriundus, parentes habuit ex sancto Arnulfo Metensi ortos, ut sanguine, sic et moribus et pietate clarissimos. Post administratam, si tamen Colvenerio fides, Ecclesie Rhemensis preposituram, electus est, favente Lothario rege, anno 962, et consecratus eodem anno ab episcopis Widone Suessionensi, Roricono Laudunensi, Gibuino Catalaunensi, Hadulfo Noviomensi, et Wiesfrido Virdunensi, acceptoque pallio ex decessorum more a Joanne XII summo pontifice, hanc ita post ob claritudinem generis, et sue dignitatis prerogativam, summus fit regni cancellarius a rege Lothario, quam dignitatem obtinebat annis 963 et 968. Quanta vero strenuitatis vir fuerit et providentia in defendendis Ecclesie sue bonis, Flodoardus in Chronico breviter retulit ad annum 965. Nam cum ora similitate pro episcopio Rhemensi, graves bellorum motus inter regem Franciae et Herberiti familiari exarsissent, in quibus tota pene provincia rapinis, incendiis, et urbium direptionibus attrita fuit, nonnulli proceros qui villas jure ecclesiastico nomine regio tueri videbantur, eas sensim ad se velut hereditarias traxerant. Inter quos Theobaldus comes extitit; quem vocari fecit Odalricus et renuentem excommunicationis mucrone pertulit, anno 964, propter Codiciacum Castrum, et quedam alia sancti Remigii praedia, que improbe obtinuerat, et pertinaciter retinebat. Ille ad meliorem mentem rediens, quod male partum fuerat restituit; quem idcirco pontifex non absolvit modo, sed predictum Castrum filio ejus Odoni qui eidem se commiserat indulxit.

Hoc motus exemplo Herberetus comes villam Sparnacum lubens reddidit. At Ragenoldus pertinax excommunicatus est pro villis quas pariter injuste retinebat; ipse vero loca quadam ejusdem episco-

A pii cum suis hostiliter pervadens, rapinis devastavit, incendiisque. Anno 965 adfuit Odalricus conventui episcoporum coloniae Agrippinae celebrato, in quo fundatio ecclesie sancti Martini Leodiensis confirmata est. Laudatur munificus præsul quod ecclesie sua Rhemensi villam Vindenissam in coniunctu Regitensi positam dederit, et quod vallem Rodigionis quam Hugo filius Rogeri comitis eidem ecclesie donaverat, postea posteris ejus usurpatam, ad ejus ecclesie liberam revocaverit, anno 967. Non reticendum tamen quod ipse propter cædem consanguinei cujusdam sui in burgo sancti Remigii indigne obruncati, burgum omnem et universa quæ castro sancti Remigii contigua erant succederat, vastaverit, neminemque deinceps ibi habitare permisit. Obiit ex appendice ad Flodoardum *post septem suscepit regiminis annos*, hoc est anno 969, sepultusque archiepiscoporum Rhemensium primus in ecclesiastica metropolitana. De illo breviter Necrologium Rhemensi in haec verba: «Odalricus sive Odalricus archiepiscopus, viii Idus Novembr., obiit, qui dedit nobis Vindemissam; pro cuius anima dantur pauperibus de communis 24 nummi cum totidem panibus et vino; sex pauperes clerici reficiuntur in refectorio.»

Sub eo præsule, v Kal. April. anno 966, celebrerimus Flodoardus, natus Sparnaci ad Matronam, presbyter primus et canonicus Rhemensis, deinde parochus Culmisiacensis (Cornici), tum, ut volunt quidam, monachus et abbas incerti monasterii in diœcesi Rhemensi, obiit anno atatis septuagesimo tertio. De quo consule abbates sancti Basoli, episcopos Noviomenses in Fulchario, Acta sanctorum ordinis sancti Benedicti, tom. VII, pag. 525 et seqq., Annales ejusdem ordinis, tom. III, pag. 397, 511 et 512, et Historiam Litterarum Francie tom. VI, pag. 313; quibus nihil de novo addendum occurrit.

ODALRICI

ARCHEPISCOPI RHEMENSIS

SENTENTIA CONTRA FURES SACRILEGOS

(Actes de la province de Reims, tom. I, pag. 621.)

Odalricus episcopus, Rodulfus archidiaconus et omnis Rhemensis Ecclesie clerus omnibus Ecclesie filiis.

D Quidam perversi et nefari homines templum Dei cum scelerata mente introeuntes, dum clementiam Dei exorare, et precibus deberent insi-

stere, furtis et sacrilegiis instinctu diabolico non metuant inhibere. Ex quibus quidam, quos adhuc ignoramus, ingredientes hanc beatæ Dei Genitricis Mariæ basilicam, pallium desuper altari sancte crucis non timuerunt auferre; sed et alii quardam nuper ablata sunt inde, linteamina videlicet ex lecto Frederici custodis ecclesie; sed et de capella S. Petri infra claustrum ablatum est vestimentum sacerdotale in presenti, in præterito vero anno liber missalis. Quarum omnium rerum fraudatores et sacrilegos excommunicamus et anathematizamus per

A virtutem et auctoritatem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, in virtute sancte crucis, ex virginitate beatæ Dei genitricis Marie et auctoritate sancti Petri apostolorum principis, omniumque sanctorum, ut sint excommunicati et separati a participatione corporis et sanguinis Christi et ingressu ecclésie, omnique Christianorum societate, donec ad emendationem et satisfactionem veniant vel predicta quæ abstulerunt huic ecclésie redendant.

CIRCA ANNUM DOMINI DCCCCCLXIII.

SIGEHARDUS

MONACHUS SANCTI MAXIMINI TREVENSIS.

SIGEHARDI**DE MIRACULIS SANCTI MAXIMINI.**

(Apud Pertz, Monumenta Germaniae historica.)

MONITUM AD LECTOREM.

S. Maximini Vitæ a Lupo episcopo fortasse Catalaunensi (274^a), conscripsit ut secundum librum de miraculis ejusdem sancti adjiceret, Sigehardo auctor fuit Wikerus, qui a. 957-966, abbas monasterium S. Maximini Trevirensis regebat (274^b). Ille, quamvis viribus diffusus, anno 962 vergente vel 963 incipiente (274^c) opus aggressus, ea tantum se narrare profiteret, quæ abbas bene comperta habuerit ipsaque tradiderit (274^d). Attamen etiam alios cœnobii monachos consuluisse videtur. Nam etiam si quæ Gisilbertus dux Ogoni abbai retulerat (274^e), Wikero narrante, perceperit, alia tamen Thiebertus monachus (274^f), Ruotperius presbyter (274^g), Wenido custos (274^h), Reginerus presbyter (274ⁱ), fortasse Adalbertus quoque postea Magdeburgensis archiepiscopus (274^j) aliisque (274^k) cum ipso communicaverunt. Hæc omnia Sigehardus, qui certo certius monachus habendus est (274^l), calamo exceptit, et simpliciter quidem temporisque ordine neglecto (274^m), sed sat accurate, bona fide, et satis probabiliter dicendi generis usus (274ⁿ), memorie tradidit. Ex quibus capita 8-18, quæ res Lothingicas saeculi ix et x aliquatenus illustrant, hoc loco erant exhibenda, reliquis pratermissis, quippe quæ ad historiam vix ac ne vix quidem spectent.

Codices in bibliotheca urbis Trevirensis ditissima, in cuius libris manuscriptis exscribendis hoc anno VV. Cll. Wyttbachio socio nostro et Laven bibliotheca prefactis permittentibus mibique benigno animo valde faventibus, integro fere mense occupatus fui, quinque inveni, quorum ope textum non uno loco emendavi.

(274^a) Acta SS. Mai VII, p. 20.(274^b) Ann. S. Maximini, p. 7.(274^c) A. 27. Ottonis primi, c. 11.(274^d) Pref. ; cf. c. 23. (ed. c. 24) : « Jam vero ad hoc tandem veniamus, quod de se ipso venerandus pater noster referre solitus erat. »(274^e) C. 12.(274^f) C. 6.(274^g) C. 17.(274^h) C. 17.(274ⁱ) C. 21 : « ut ipse mihi sepe testatus est. »(274^j) C. 16.(274^k) C. 15 : « ut affirmant qui viderunt. »(274^l) In Necrol. S. Maximini antiquo (Cod. Görres. Confluent. n. 2, vi Kal. Sept. occurrit : « Si- gehardus abbas nostræque congregationis monachus, »

B qui an noster sit dubitandum videtur. Cur hunc Brower (Ann. Trev. IX, 41; I, p. 440) Aquitanum hominem dixerit, nescio.

(274^m) C. 4 : « Ordinem temporum, ut gesta sunt; non valemus servare, quia similibus similia placet connectere. Nec video, quid obstet ædificatione legentium, quod in relatione gestorum hujusmodi tempora varientur, dummodo quæ gesta sunt non si- leantur. »(274ⁿ) Ipse tamen modestia qua commendatur dicit in fine operis c. 50 : « Ceterum obsecro omnes, qui hoc opusculum non liventibus oculis respicere dignabuntur, ut dux eos inculcuit offendit sermo, facilim- dent imperitia veniam, nec stupeant, hominem r. sti- canum ei qui vix prima artis grammaticæ rudimenta

4) N. 4151 (963) mbr. s. XIII, ex. fol., olim S. Maximini magnam Vitarum sanctorum collectionem continet, olim 7 voluminibus digestam, quorum 4 adhuc supersunt. In secundo (olim tertio) f. 12^r Vita S. Maximini legitur, eique Sigehardi liber secundus subjicitur, qui recentiori manu (275) ex altero ut videtur exemplari saepius est emendatus. Ex hoc codice (276) procul dubio editio fluxit, qua Henschenio curante, in Actis SS. Vol. VII, p. 25 prodit. Ex codem etiam, antequam cor rectura et additio illa factae sunt.

4) N. 4167 (CCCLXCVI) chart. s. XV ex., olim codex beate Marie virginis in Clusa Eberhardi, descriptus est.

2) N. 1580 (1141) a. 1514 in membranis albis eleganter exaratus, maximam partem I sequitur (277), altero tamen codice exhibito, ex quo capitum divisiones et rubras receperisse videtur.

3) N. 1596 (1537) chart. s. XVII fol. inter varia historiam Trevirensim illustrantia etiam hunc librum ex codice optimo descriptum continet. Quæ in I post correcta et in 2 melius leguntur, hic quoque recte habentur, alio vero ex hoc tantum emendari potuerunt.

4) N. 1581 (1180.) chart. s. XVI 4°, quamvis negligentissime scriptus mendisque innumerabilibus depravatus, ex fonte tamen bono haustus est.

Alium codicem eumque antiquorem, scilicet s. XI scriptum, prefatione vero, ut videtur, destitutum, qui olim monasterii S. Gisleni fuit, Bethmannus noster in bibliotheca Montensi invenit, quo sine detri mento editionem nostram carere posse, confido. Adnotations quasdam Hontheim prebuit, qui libri fragmenta scriptorum Trevirensium collectioni (I, p. 465-468) inseruit.

percepit, oratoria copia loqui nequivisse. Temeritatis vero, quasi qui viribus meis majora presumpossem, a nemine me spero argendum, quia praemissa prefatiorum satis lectruris aperit, quanta precipientis auctoritas me invitum multumque refragantem ad ista tandem impulerit.

(275) Eadem, ut videtur, manu in schedula parva addita est historiola quedam de miraculo ab Otone imperatore probato, que in editionem c. 25 Act. SS. Mai VII, p. 30, transiit, neque tamen Sigehardo tribui potest: Sed quid præhabita recensemus miracula, cum novella habeantur in proximo? Te namque Wikero in abbatali honore onereque constituto, patroni nostri gloria refusili. Regino, ut nosci, et Engela [de Branbach (a)] liberi ex liberis parentibus orti, se et unicum filium suum Adelmannum sancto Maximino trahiderunt, ea conditione, ut ipse puer, quad vivaret, posterique sui, qui masculi essent, duos denarios, feminæ vero unum denarium ad altare beati Maximini in festivitate sancti Martini persolverent, post mortem vero illorum, quod melius haberent in pecoribus sive in vestibus, ecclesiæ cederet. Interim quidam miles, hanc in patriam præda causa veniens, ipsum puerum prænominauit, parentibus ignorantibus, subtraxit, et per Treverinum pontem equitans, abducere secum cogitaverat. Quid plura? Puer reflexis oculis monasterium

A divi pontificis Maximini intuens, ut eum sanctus Dei manibus erueret militis, exclamavit. Unde iratus miles puerum percussit; sed mox ultione divina fractio equi collo, de ponte in aquam cecidit; puer autem super pontem incolunis et illæsus remansit. At puer limina sancti expetens, tibi abbatu Wikero causam innotuit, qui Deo gratias agens, puerum parentibus restituisti. Perinde etiam hoc celebre factum regi serenissimo, Ottoni videlicet primo, ea luce Treveris existenti, aperiens, puerum suæ regali magnificenter presentasti, utque testamento suo traditionem pueri prædictam confirmaret, necnon ab omnibus advocatis ipsum puerum memoratum ejusque posteros absolveret, et ut nulli beneficiarentur, exorasti. Quam denique petitionem pii votis morem gerens fieri decrevi, et chirographum inde conscribi sigillique sui impressione anno regni ejus tertio jussit communiri. Diploma Ottonis, ex quo haec excerpta sunt, (Hontheim Hist. Trev. I, p. 299.) an genuinum sit, valde dubito.

B (276) Rivet Hist. litt. VI, 301, errat, si hanc historiam ex cod. S. Victoris Par. editam dicit.

(277) Ex hoc etiam historiolam n. 13 memorata recipit, que tamen iam ab alio quodam in nota marginali Sigehardo adjudicatur. Deest in cod. 5, 4.

(a) De branbach e corr. add. 2.

PRÆFATIO AUCTORIS.

Omni in Christo reverentia suscipiendo¹ domino abbatu WIKERO SIGEHARDUS².

Rogas, pater karissime, immo vi quodam auctoritatis extortus invito, quatinus arduum omnino meisque viribus præminens explicandum opus assumam. Nam præcipia propriaque³ potestate compellis, quo ea que post editum a Lupo episcopo de Vita sancti Maximini librum per eundem gloriosum Christi confessorem sunt gesta miracula, ne prorsus legentum vel audientium utilitati depereant, stile aliquem, ac competentis serie narrationis digestis, post illum primum, secundum super illis libellum absolvam, te certe locuturo suggerente materiam.

C Qua de re ceartor e duobus, veritus scilicet, ne aut tibi renitendo inobedientiae crimen incurram, aut iterum parere conando cœpto subcumbam; cum nimis ingenioi mei tenuitatem et eloquii stillulan exequendo istiusmodi negotio nullatenus sufficere videam. Igitur tanta rerum difficultate⁴, qua nusquam illæsus evadere valeam, quasi quodam muro rum ambitu inclusus et undique circumceptus, hoc solum michi agendum utile ratus sum, scilicet hac in parte locum evasionis eligere, qua perspicio minus ex præcipio læsionis posse contingere. Nam cum constet contemptum quidem seniorum ad animæ periculum, defectum vero in coepis spectare

VARIAE LECTIOINES.

¹ suspicio 3. amplectendo 4. O. in c. r. s. desunt 4. 2. ² S. obsequium et debitam obedientiae exhibitionem 4. ³ que posse add. 1. ac propria 2. ⁴ difficultate 1. difficultate 2.

ad ridiculum, quis sanum sapiens tollerabilius, immo longe salubrissore non censeat, pro impericia irrisiones hominum sustineré, quam pro superbia semetipsum condemnare? Quapropter diu multumque desideratum opus perge^{*} securus aggredi. Ego plane tibi pro viribus adero, nequaquam ausus tuæ sanctitati diutius reluctari. Omnia ergo quæ dixeris, vel a te ipso, ut promitis, et ab his qui adhuc vivunt tecum visa, vel ab his qui viderunt tibi probabilibus personis comperta, qualicumque prosequear stilo, non ad hoc proprie possibilitas fiducia nitens, sed tam operosum michi negotium tue potius cunctorumque sanctorum fratrum meritis et orationi committens. Aderit etiam, sicut semper in omnibus, ita et in hac quoque parte clarus noster forte Maximinus, facile, ut confido, apud Christum dominum obtenturus[†], ut, sicut ille a Deo patre in Spiritu sancto factus est omnibus salus et justicia, ita quoque et michi elingui efficiatur lingua. Quod si dignabitur, haud dubium, liquidam veritatem etiam a muto luculenter expressum[‡] iri. Nec reticendum est, quod cum facile confidam, Deo piisque omnibus succedentium temporum hoc opusculum gratum fore, vereor tamen presentium aliquos eidem derogaturos meque insulsum, falsiloquum, nullius momenti ho-

A munitionem, omnium reprehensione dignissimum, toto orbe adjudicatu. Nec te, fateor, pater venerabilis, etsi voluerint, excipere valebunt, quin tocius hujus insectationis peste involvaris, quippe cum et me juxta assertionem talium falsa scribere compuleris et scribenti falsitatis materiam ministrasses. Qua ex re operæ^{*} pretium video, praesenti^{*} prefaciacula calumpniandi viam estis obstruere, non magnæ defensione arte refragando, sed humiliiter suggerendo, quo meminerint, primos ac fortissimos Christi assertores ydiotas[§] fuisse, non sophistas^{||}; neque me expectant Mercuriali lepiditatem[¶] Tulliique[¶] copia in curia declamaturum, sed in cellula monasterii rerum gestarum veritatem, sobrio ac veridico pii patris ore depropatam, puro simplicique sermone dicturum. Deinde vero, etsi merito illis respectui habita fuerit vilitas ista elaborantis, honori tamen queso habeatur prærogativa jubentis; nec statim credant, patrem nostrum, virum uniuersum sanctum et conversatione conspicuum, falsa dicere quam silere maluisse. His ita prælibatis, Wikere[¶] pater, quod agendum imminet in eam, exorata prius dignatione divina, quatenus ipsa annuente, quæ illa sanctisque omnibus digna sint, et tu ore edicere et ego scriptio persequi valeamus.

EXPLICIT PREFATIO^{**}.

8[¶] (890) Temporibus Arnulfii[¶] imperatoris, cum jam in hoc loco religionis, pro dolor! status haut minima ex parte laberetur et monachicæ professionis rigor paulatim laxari ac dissolvi coepisset, defuncto monasterii abbate Herkenberto, monachi pro electione abbatis palatum ex more competitunt. Quibus cum peccatis exigentibus electio non permitteretur[¶], sequestratis aliquibus monasterii possessiunculis, quæ vix artam monachis sustentationem potuissent præbere, cvidam Megingaudo (278), regni hujus duci, qui tunc forte aderat[¶], abbatia ab imperatore donata est. Qua suscepta cum latè ad propria remeasset, hilarem se ac jucundum pro accepto beneficio per totum diem[¶] omnibus exhibens, adveniente nocte cum conjugè cubiculum adiit. Cumque latè thoro pariter discubuisserunt, digressis omnibus, solam mulierem secreto in hæc verba allocuitur: « Scisne, inquit, quantum michi munus

C dominus meus imperator largitus sit? » Illa vero cum se nescire fatetur: « Servum, inquit, prædictum in beneficium michi indulxit; et si vis scire, ipse est Maximinus cum abbatia sua[¶], quem etiam tibi si[¶] volueris tradam. Quibus auditis, sane inertis mulier virum prope modum insanum, quantum in se fuit, pro temeraria garrulitate vehementer objurgare, seque tanti beneficii indignissimam proclamare[¶]; cum inter haec haut mora fuit, et ecce injuriam dilecti Dei Maximini[¶] digna vindicta subsecuitur, atque os blasphemum ultio divina corripuit. Nam ille fragilis ac caducus terricola, qui inani jactantia ac tumido animo se super cœli consulem Maximinum extendisset, subito infra semetipsum totus contrahitur, et paulo ante hominis forma, in speram quadam vel globum pene informem convolvitur.

9[¶] Tunc Megingaudus, tam acriter diutius[¶]

VARIÆ LECTIONES.

* pergo 2. 3. * obtenturus 2. corr. obtenturus 1. * expresum 3. * post add. 4. * deest 2. post add. 4. * ideotas 3. * e corr. rec. manus 4. * lepulitate 1. * tullique copio corr. tulliique copia 1. tulliique corr. tulliique 2. * wiche 2. corr. wikere 1. * ita 3. ubi sequitur: Incipit liber secundus de miraculis sancti Maximini archiepiscopi Trevirorum. — Exordium hujus opusculi illi miraculo insigni statueram dedicare. Ita fere etiam 4. Ceteri codd. et ed. hoc loco manci sunt. * c. 10. edit. — 2. add. rubram: Gravissimo periculo se exponuit qui abbatialea hujus monasterii electionem cassare moluntur; 3: Quam dire ulcio divina Megingaudum regni hujus ducem hanc abbatiam tenentem et in sanctum Maximinum blasphemantem corripuit[¶] arnoldi 4. 4. arnulphi 2. 3. * admitteretur 3. * aderant corr. aderat 1. adierat 5. * deest 3. * post ad. 1. deest 2. * si v. tibi 3. * cepit p. 2. * post ad. 1. * 2. ad. rubram: Predicti Megingaudi conglobati curatio benivola; 3: Megingaudus penitentia ductus virtute Maximini pristine redditur forme. * ita codd. omnes, diuinitus ed. — 2. add. uexatus, quod in 1. quoque scripum sed post deletum est.

NOTÆ.

(278) cf. Regino a. 892. Lamei Acta Pal. V. p. 163. Ad eum Brower. Ann. p. 439 epitaphium in ecclesia S. Albani Mogunt. repertum refert.

animadversus, in se rediit, quid et cur patetur intellectus, et ex toto corde, adhortante conjugi, dicti penituit, seque copios preparatis magna cum celeritate Treverim deportare praecepit. Tandem itaque ad monasterium ventum est, ante sanctum altare deponitur, xenias preciosis ipsum altare cumulatur. Et qui prius se dominum superbe proclamavit, tunc sancti Maximi servum nutibus ac sibilia potius quam verbis humiliiter assignavit. Nec fructibus sue satisfactionis privatus est homo, postquam ad ejus clementiam, quem quasi procaciter lasit, supplex²⁷ confugium fecit. Nam fusa pro eo a fratibus prece, meritis Maximini caelestis ira sedatur, virtuteque sancti integra sanitas in puncto temporis Megin-gaudie redditur. Sic homo salubri correptione a Deo castigatus, ne ulterius blasphemaret in sanctos, Maximinum ex tunc vita sua colit ut sanctissimum, amplectitur ut patrem, veneratur ut dominum. Remque²⁸ gestam ad imperatorem protinus referens, pro denegata²⁹ fratibus electione sollicitavit, nec prius rogatu et obsecratione circa regem destitut, quam regalem fisum, Ribiniacum (279) nomine, fratrum usibus acquisisset³⁰. Hujus ergo tanti ac talis patroni nostri sanctitatem quis satius miretur, quis digne collaudet? Adeo in meritis ac virtute Maximini nostri omnia altiora, omnia excellentiora sunt, quam ut ne astimari quidem, nedum etiam abs quolibet mortalium valeant explicari. Sed nos unde hac quantulacunque sancti laudatione digressi sumus, ad propositionem redeamus.

40³¹. Quanvis, ut superiore capitulo reiulimus, ordo ac districtio regularis in hoc loco anterior tempore negligentia et enervitate praepositorum aliqua claudicasset ex parte, numquam tamen divina meritis Maximini annuente clementia, huic loco sanctos ac religiosos defuisse viros, donec iterum datis abbatibus neglectus regularis observantiae vel in pristinum vel etiam in melius Deo propicio corrigeretur, cum ex multis que non est temporis hu-

A jus³² explicare, tum etiam ex eo quod in praesenti referam, liquido claret.

41³³. Siquidem post memoratum Megin-gaudie potestatibus et usibus hujus regni ducum haec abblesia³⁴ subjacuit, his tantum exceptis, que fratrum sustentatione dudum sequestrata fuerant; que tamen ipsa, sicut et adhuc, eorum defensioni a regibus committebantur. Qua ex causa cum Gisilbertus admodum juvenis dux regno praeferretur, ut illa se etas habet, secularibus oblectamentis et pompis ac voluptiatum illecebris primo sui principatus tempore, quanvis postea³⁵ egregius³⁶ vir factus sit (280), se potius dedens, quam commoditatibus subditorum propiciens, monachos hujus monasterii etiam vehementer affixit, ea scilicet quae in usus eorum cesserant adimis suisque satellitibus dispercens. Ea autem tempestate vir clarissimus Heinricus³⁷, genitor serenissimi [augusti³⁸] Ottonis³⁹, cuius imperii anno vigesimo septimo haec scripsimus, monarchia regni potius, subditos quidem justicia, pace et clementia modestissime gubernavit, imperii vero apicem virtutibus et gloria omnique honestate singulariter decoravit.

42⁴⁰. Initio ergo consilio, fratres, ut dictum est, intollerabili afflictione a Gisilberto depressi, regiam clementiam adierunt, quidque⁴¹ incommodi a duce paterentur, conquesti sunt. Nichil tamen tanto labore assumpto proficientes, indignationem magis predicti ducis, inmeriti licet, emeruerunt. Quid aliud agerent? Defectum tantum a monasterio, necessitatis ultimo coacti, meditabantur, cum subito vires denuo reparant animorum, consilium in hunc modum restaurant, scilicet ad regem regum, Maximino patrocinante, suum orando referre negocium. Quod⁴² cum aliquandiu haut segniter ageretur⁴³, quadam nocte venerabilis Maximinus in visione duci quiescenti supervenit; ac primo quidem, quis sit quorunq[ue] causa venerit, pandit; deinde obnoxii culpas arguit; ad ultimum vero — mira dic-

VARIAE LECTIOMES.

²⁷ suplex 1. ²⁸ que deest 2. ²⁹ de neganda post corr. denegata 1. deneganda corr. non deneganda 2. ³⁰ acquisiuisset corr. acquisisset 4. ³¹ In 1. nulla capit is distinctio; 2. 3. add. rubram: Divina annuente clementia huic monasterio sancti ac religiosi viri numquam defuere (defuerunt 3.). ³² deest 1. ³³ Nulla distinctio in 1; 2. 3. 5. add. rubram: Quam graviter dux Gisilbertus hanc abbatiam dissipans fratres hujus loci affixerit. ³⁴ abatia 1. ³⁵ post add. 1. deest 2. ³⁶ egregium corr. egregius 1. ³⁷ henricus cod. ³⁸ deess 2. 3. 4. ³⁹ octonis 1. ⁴⁰ 2. add. rubram: Afficti fratres regiam clementiam contra ducem in terpellaturi adierunt; 3: A. f. regis tutamine frustrati Maximum merentur de tiranno uiuore. ⁴¹ quicquid incomodi 2. ⁴² In 2. novum caput incipit hac rubra notatum: Lamentantium fratrum precibus venerabilis Maximinus inclinatus, scelerato duci post illatas minas flagellationibus ipsum emendatum reddidit. ⁴³ agerent 2.

NOTÆ.

(279) Rubenach; cf. Arnulfii diploma ap. Hontheim Hist. Trev. I, p. 226.

(280) De eo ita Vita Gerardi Broniensis c. 23, ap. Mabill. Acta, V, p. 268: Cæterum ne dux Gisilbertus, cuius mentionem prætitulavimus, a nobis abscedat illaudatus et inglorius, circa ejusdem sancti locum exstitit satis humanus et valde munificus, quedam scilicet prædia subtrahens sibi militibus, que non paucæ expendebat beneficii gratia militibus, inibique contradeus jure perpetuo cum militaturis Christo militibus. Qua de re unum est quod mo-

neo repetens, tibi dico, Ursidungi Cellensis (i. e. S. Gisleni) monache, qui ducis Gisleberti largissima vicietas stipe, considerans diligenter attende, ne quando ejus anime inveniaris immemor esse, sed potius incogitabilem benignissimi Jesu pietatem pulses importunitissima prece, quatenus aurea perpetue contingat premia vite. Et ne forte desperando musites rebellasse eum adversus dominum suum principem Romanum, mortis dirissimum, proh dolor! recipit commercium; et Dominus Jesus non bis vindicat in idipsum. »

turus sum et ferme incredibilis, his tantum qui Deum non credunt omnia posse — latera ac scapulas flagellis cadendo liventes reddit, statimque disparuit. Mox autem dux, somno suo simul ac somnio ita graviter excusus, familiaribus paucis, somnum quidem ¹¹ se vidisse, quidque in ipso perpessus sit attestantibus plagis, edixit, sed cur hoc, vel quis egerit, summo studio alicui illorum ¹² indicare dissimulavit, quamvis tamen facile tunc ex consequentia gestorum id quoque conici ¹³ posset. Siquidem continuo Treverum versus iter acceleravit, et Maximinum sibi prece placans ac munere, monachis non solum ablata restituit, verum etiam amissam illorum gratiam pecuniarum, quibus fraterna communio valde eguit, redemit impendiis. Ex hoc jam tempore a juvenilibus acibus resipiscens, magnificum prorsus evasit in virum, locumque istum et congregationem in tantum dilexit, ut ejus potentissimum studio venerabili Ogoni huic [loco ¹⁴] abate intronizato ¹⁵, (934) diu nimis obtemperata religiosae conversationis claritas vita nostra tandem splendidius reluxisset. Hec ergo omnia, ita ut retulimus, de se gesta, ipse sancto viro Ogoni confessus est. In qua etiam confessione se Deo ac sancto Maximino monachum futurum devovit, si uxori superstes conjugali vinculo mereretur absolvit.

¹⁴ ¹⁶. Referam et aliud, quod huic meo iudicio haut longe impar decernitur; nisi forte hoc Maximini virtutum credi debeat detrimentum, quod in illo miraculo facti socium Remigium clarum habuisse asseritur. Comes quidam, nomine Ruobertus ¹⁶ (281), germanus illius, de quo supra retulimus, Megingaudi fuit, cuius praedua in pago Naachgowe Maximini ac Remigii (282) conliniantia ¹⁷ praediis adiacebant. Quam ob rem servi ejus cum familia sanctorum crebro litigio decertabant, illis antiqua confinia supergredi cupientibus, istis et contrario totis viribus renitentibus. Interea cum crudelitas ¹⁸ servilium querelarum et rusticarum contentionis a vicinis compesci nequivisset, nostris cupidinosam injuriam proclamantibus, causa refertur ad comitem. Ille mox placitum indicens diemque statuens, ad consecrationem ac circumductionem terminorum, magna turba circummanentium comitatus advenit, suisque preire ¹⁹ jubet duces. Nec mora; unus ex illis, qui hujus iniquitatis semper exstitit

VARIÆ LECTIÖNES.

¹¹ seq. 3. ¹² deest 2. ¹³ connici 1. ¹⁴ ita 4. deest 1. 2. 3. ¹⁵ intronizato 2. 3. ¹⁶ 2. 3. add. rubram: Fraudulentus circumductor (antiquos 3.) prediorum sancti maximini limites transgrediens quomodo punitus est (1. digiti ampulatione p. sit 3.) ¹⁷ robertus 2. corr. ruobertus 1. rubertus 4. ¹⁸ cum limitantia 2. post corr. conliniantia 1. ¹⁹ cruditas 4. corr. crudelitas 1. ²⁰ perire corr. preire 1. ²¹ fraudentus 2. ²² partis 3. ²³ cirroteca 2. 3. et ita infra; kirroteca 4. ²⁴ cirrotetam 1. ²⁵ manu 3. ²⁶ detrahant post corr. detrahit 1. ²⁷ deest 2. post add. 1. ²⁸ ignominiose 4. quod etiam 1. ante correcturam habuisse videtur. ²⁹ 2. 3. add. rubram: Sevissimus quidam tirannus innocentium hominum oppressor viscerum effusione vindicante (v. sancto 3.) Maximino miserabiliter interiit. ³⁰ e corr. 1. ³¹ post corr. sumifca 1. ³² ejus 3. ³³ nata corr. nacta 1. ³⁴ palatum 1, 2. ³⁵ desperati 1, 2.

NOTÆ.

(281) Alibi haud occurrit, nisi fortasse idem sit qui a. 884, a Reginone nominatur.

(282) Ecclesia S. Remigii Ingelheimensis esse videtur.

(283) Gallice *gant*.

(284) Weimerskirchen ad Alisontiam (E/s). HONTHEIM.

que ex omnibus duos juvenes, impositis eulogis A nima cœli nubecula apparuit, cum subito in hoc datisque mandatis, concite ad monasterium mittunt, illis cum timore maximo statutum placiti attendentibus. Missi autem juvenes, cum fratres horæ nonæ sinaxim ¹⁰ celebrassent, portam monasterii valide pulsaverunt; et quia putabatur aliqua potens esse persona, mox intromissi sunt. Qui currentes per medium chorū, eulogias ¹¹ ante altare tacite deponunt, ac primo scopis, quas secum detulerant, altare diverberant, deinde prostrati solo, ingenti ac miserabili ululatu Maximinum evigilare et in suum auxilium adversus tirannum ¹² exurgere deponunt. Eadem ergo hora eodemque momento, quo isti hic miseras suas deplorant, ille efferus de loco placiti surgens, recessum pecuit, ibique cum inenarrabili ¹³ tortura viscera carnis simul et crudelitatis effudit.

45 ¹⁴. Bernaker (285) quidam erat vir nobilis et opulentus, qui longe postquam hoc accidit, quod acutus retulimus, eandem villam precario jure acquisivit. Qui facibus avaricie succensus, agris illius villa undique contiguos et collimitantes parerum agellos, eo quod fertilis illa terra esset, sibi injuste usurpavit. Congregatis autem arantum turbis, arare ipsos agros jussit, cum illi, quibus violentiam intulit, eum per Deum obsecrare et sanctum Maximum, ut sua sibi sufficienter nec se inique suis possessiunculis spoliaret. Quibus cum id responsi redderet, scilicet nec latitudinem nec longitudinem pedis se propter Maximum de omnibus his terris alicui concessurum, illi ad consuetum recurrunt presidium, in ipso videlicet loco, quo aratorum multitudo jam tunc ad prandendum concenterat ¹⁵, Dei sancti Maximum subscidum, cum nemini haberent qui ¹⁶ eis tuicioni esse posset ¹⁷, cum magnis fletibus et ejulationibus solo strati precantes. Mira dicturus sum; ut affirmant qui viderunt, in nulla cœli parte ne quidem ¹⁸ mi-

B verunt. Ille vero magno timore perculsus, et adhuc graviorem se vindictam sensurum suspicatus, virtute Maximini territus, ab insectatione pauperum cessavit ulterius.

16 ¹⁹. Nec reticendum, quod pro simili crudelitate Adalberto ²⁰, hujus nostri Adalberti (286) genitor ²¹, Gisilberti ducatus tempore evenerit. Ipse enim cum inhumane prorsus familiam sancti tractaret, et a matre juvenis ducis — nam pater ²² jam obierat (287) — proinde sepius objurgaretur ²³, nec corrigi a nequicia valuerit, quodam tempore sexaginta viri de villa Ramiche ²⁴ (288) — hec ²⁵ enim beneficium ejus erat — surgentes, omnes huc pariter venerunt; cunctisque pro foribus tota nocte excubantibus, licentia a custode impetrata, duodecim tantum infra ecclesiam missos per tria disponunt altaria, tota nocte suffragia Maximini indefessa prece quæsiutros. Nec spes de Maximini pietate presumpta volum supplicum miserorum fecellit. Mane siquidem ²⁶ domina illa — hic ²⁷ enim tunc morabatur — cum ad missam Adalberto multisque aliis satellitibus comitata, procederet, omnes illi viri in ecclesia ejus præstolantes adventum, mox

VARIA LECTIONES.

¹⁰ synaxim 4. ¹¹ eulogias 4. ¹² tyrannum 4. ¹³ enarrabili 4. ¹⁴ 2, 3, add. rubram : Opulentus quidam avaricie facibus successus agellos sibi pauperum, injuste usurpavit. ¹⁵ concenterat 3. ¹⁶ quis 3. ¹⁷ possit 2. ¹⁸ post add. 1, deest 2. ¹⁹ frusta corr. frusta 1. ²⁰ repererant 1. ²¹ bernachum 2, post corr. bernachrum 1, bernakum 4. ²² 2, 3, add. rubram : Item Adelbertus quidam tirannus familiam sancti Maximini afflictibat, frusta tamen. ²³ ab alberto 2, post corr. adalberto 1, ab adalberto 3, delberto 4. ²⁴ genitore 1, 2, 3. ²⁵ p. ejus 2. ²⁶ objurgatur 2, corr. objurgaretur 1. ²⁷ hoc 3. ²⁸ post add. cum 1. ²⁹ hinc 2. corr. hic 1.

NOTÆ.

(285) Cf. ejus diploma Hontheim, Hist. Trev. I, p. 268.

(286) Adalbertum Russorum apostolum, postea Magdeburgensem archiepiscopum, intelligi, Henschen. putavit.

(287) Quo anno Ragenarius obierit non constat; cf. Richer. I, 34, qui tamen tempus non recte definiuit. Uxorem Hersendam mortuam Ragenarius comes c. a 886, in diplomate ecclesiæ Gorziensi, dato nominat (Calmet, I, Probb. p. 313). Altera quæ hic nominatur fuerit oportet, quæ post viri mortem pro Gisilberto puerō (supra c. II, cf. Richer. I, l. : *jam facto juveni*) ducatum Lotharingie administrasse videtur. Notandum est, quod sacerdos x, sapius feminine ducatus administrationem suscep-

D runt, in Alamannia Hadawiga (Ekkehardus de Cassibus c. 10, Mon. II, p. 122; Suevorum post Purcharium virum dux vidua), in Bavaria Judith (Ratherii Op. ed. Ballerini p. Cl, 382, n. 39), in Lotharingia Beatrix (Chron. Senonense ap. Dacherium ed. 2, 1, p. 616 : *erat quædam ducissa, quæ viro suo ridovala Lothariensem ducatum pro modulo regebat*; cf. Vita Gerardi Tull. c. 21, et Gerberti epistol. passim). Ita etiam regnum imperatrices Adelheidae et Theophanii gubernarunt, quarum haec in diplomatis Italieis non semel *imperator* audit; cf. Iahrbücher II, 2, pag. 65, 66.

(288) An Remingen (Reichen) ad sinistram Moelle ripam, 8 leucas supra Treviros? HENSCHEN.

ut ingressa est, cuncti pariter in pavimentum coram sacro altari corrunt¹⁰, terribilibus ac¹¹ maximis clamoribus Maximum in tanta necessitate patrocinari, seque de Adalberti¹² tirannide¹³ jam tandem conclamant eripi. Vix illis clamoribus post evolutum dimidiae, ut fertur, horae spaciū silentium est imperatum. Adalbertus vero¹⁴ clementem¹⁵ videns feminam haut modico dolore ex compassionē miserorum attactam, dejerare per Maximini virtutem cœpit, omniaque quæ dicerent homines illos fuisse mentitos; et ut erat ense accinctus¹⁶, manum protinus extendens ad capulum, procaciter nimis per spatam suam juravit, se gravissimas poenas pro tanta temeritate luituros. Necdum minarum verba finierat¹⁷, cum subito, videntibus cunctis — pallio enim tunc non erat amictus —, soluto divinitus cingulo, gladius de ejus femore in terram cecidit. Factumque hoc, quod exinde milicia foret inutilis, evidens¹⁸ portentum fuit. Ita Maximinus, cum ejus virtute Adalbertus publice confusus, mox beneficium amisit, ab ipsis feritate servos suos potenter eripuit.

17¹⁹. Tum Wenido custos ecclesie, de quo su-

A perius fecimus mentionem (289), sumens lagunculam trium tantum capacem sextariorum vino plenam, Maximini benedictione exorata, sexaginta illos viros, vigilis totius noctis ac fletibus fatigatos, satis habunde refecit. Et ne etiam corporali sua charitatis præmio privaretur, mox ut rediens intravit ecclesiā, candem lagunculam ut erat prius plenam invenit. Porro istis omnibus, quæ in hoc capitulo retulimus, Rootpertus, presbiter et monachus, qui interfuit et vidit, attestatur.

18²⁰. De Wenidone autem²¹ dum arduam vitæ suæ conversationem, sæpe michi ab hiis qui eum noverunt expositam, cum hoc conseruo, quod ita familiariter Maximini virtutum²² quantulacumque portioni communicat, quid alius quam sancte censeat testimoniare? Et quia tantum de hoc viro diximus, libet et aliud mei similibus, scilicet corde pollutis et corpore, in exemplum se cavendi referre, quod ille quoque referebat, quotiens negligentiores vel moneret vel corriperet fratres.

19. Quidam in hoc monasterio fuit acolitus (290)

VARIAE LECTIONES.

¹⁹ coruerunt 3. ²⁰ et 2. ²¹ alberti post corr. adelberti 1. ²² tyrannide 1. ²³ post add. 1, deesi 2. ²⁴ e corr. 4. ²⁵ accinctus 1. ²⁶ finierant 3. ²⁷ e corr. 4, eidem 2. ²⁸ 2, 3, add. rubram: Miracula vini recompensatio. ²⁹ 2, 3, add. rubram: Sancta Wenidonis conversatio. ³⁰ a. d. desunt 1, 2. ³¹ uir 2.

NOTÆ.

(289) c. 5.

(290) Narrat autor in sequentibus quædam nullius momenti de Wenilone monacho, Reginero presbitero, quem *cante hoc biennium defunctum*, dicit, Richwino monacho, *qui nunc usque superest*, Willero et Wikero abbatibus (c. 20-24), denique reliquiarum S. Maximini, Normannorum tempore reconditarum, inventionem sub Rabdonio episcopo (c. 26-29), ex quibus haec tantum de Normannis c. 26, recipienda duxi: *Ex temestate, qua pene universam Gallianam Northmannorum crudelitati fieriendam divine animadversionis censura subge-*

C rat, cum propriæ impietatis facibus gentilium furor succensus urbes ac vicos et universas Christi ecclesiæ ignibus conflagraret, contigit hanc quoque urbem Trevericam cum suburbanis ejus eisdem casibus obnoxiam subiacuisse. Et quoniam tam miseranda civium strages ubisque subversio improvisa ac subita evenisse asseritur, hoc monasterium inter cetera non solum concrematum est, sed tanta monachorum et ecclesiastice familiæ cede completem, ut ne unus quidem superstes remaneret ex omnibus, cui notus esset locus tumuli, quo sacrae reliquiae clau-debantur. .

CIRCA ANNUM DOMINI DCCCLXIII.

FRIDEGODUS

BENEDICTINUS MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA IN FRIDEGODUM.

(Fabric., Bibliotheca med. et inf. Lat.)

Fridegodus, monachus fani Servatoris Duroverni Cantiorum sive Cantuariensis, ordinis Benedictini, circa annum Christi 960 Vitam S. Audoeni, archiepiscopi Rothomagensis, an. 677 defuncti, prosa scriptam sui hujus nomine edidit Surius ad 24 Augusti. Vitam S. Wilfridi, Eboracensis archiepiscopi (qui an. 687 obiit), versibus hexametricis ad Odonem, archiepiscopum Cantuariensem, vulgavit Mabillonius sec. III Benedictin., pag. 169, et supplementum ejusdem ex codice Cottoniano sec. IV, pag. 722. Joannes Baleus L.

32, eumque secutus pag. 174. seq. Pitseus huicce Fridegodo præterea tribuunt tractatum *De peccatice in Evangelio*, qui incipit : *Dum pietate multimoda Deus*; et alium : *De Hierusalem supera et visione beatorum, scriptum versibus, hoc initio :*

Cives caelestis patriæ regione superna.

Denique *Contemplationes varias*. Eodem Baleo notante; *Græce eruditus fuit iste Fridegodus, ut in opere suo de Pontificibus Anglorum Guilelmus Malmesburiensis habet*. Guilelmi verba haec sunt lib. I De gestis pontificum Anglorum pag. 200: *Et ut clarissimum patria jubar (Wilfridum) produceret in speculam (Odo archiepiscopus Cantuariensis) heroico metro vitam illius tesi præcepit*, etc. Scriptore S. Wilfridi Vitam ante Fridegodi tempora, notante Lelando cap. 154. Beda Girovicensis, Heducus cognomento Stephanus, Accæ episcopos Hagustaldensis familiaris, et Odo, Cantiorum archiepiscopus. Idem fecit postea Petrus Blæsensis, archidiaconus Bathoniensis, homo Gallus, ac opusculum Gallofrido Plantageniste, Eboracensi archiepiscopo, dedicavit. Fridegodi denique esse verisimiliter satis suspicatur. Casimirus Oudinus tomo II, pag. 467 seq. carmen epicum. *De pontificibus et sanctis Ecclesiæ agri Eboracensis*, quod sub Alcuini nomine vulgavit Thomas Galenus in Scriptoribus XV Historiæ Anglicane, an. 1691, pag. 730-752. Certe Alcuino illud non esse tribendum, haud inficiandis laudatus Oudinus probat argumentis. Vitam Audoeni, qualem edidit Surius, non genuinam veteris scriptoris, sed interpolatam esse notat Cointius tomo II, pag. 607. Adde eundem tomo I, pag. 754 seq.

FRIDEGODI

MONACHI BENEDICTINI

DE VITA SANCTI WILFRIDI

EPISCOPI EBORACENSIS.

(Apud Mabill. Acta SS. ord. S. Bened. Sec. III, p. 100, et Sec. IV, p. 722.)

OBSERVATIONES PRÆVIE.

Plures Wilfridum, eo nomine primum Eboracensem episcopum, scriptis suis celebravere auctores. In primis Beda Venerabilis res ab eo gestas describit in variis Historiæ sue locis, maxime in lib. III, cap. 25, et lib. V, cap. 20. Bedæ aequalis accedit Eddi seu Heddii, cognomento *Stephanus*, qui librum de Vita sancti Wilfridi composuisse fertur apud Joannem Pitseum alias recentiores. Is fuit invitatus de Cantia a reverendissimo viro Wilfrido, ut primus post Jacobum cantandis magister Nortanhumbrorum Ecclesiæ esset, teste Beda in Historiæ lib. IV, cap. 2; qua ex consuetudine Wilfridi gesta certe rescire potuit. Post Heddium occurrit Fridegodus, cui Odo Cantuariensis episcopus Vitam ejusdem sancti *heroico metro texere præcepit*. Legerat Willemus Malmesburius monachus eam Fridegodi descriptionem, de qua hoc proferit judicium in lib. I de Pontificibus Cantuariensis: *Exsecutus est id munus Fridegodus quidam versibus non improbanus: nisi quod latinitatem perosus, gracilitatem amat, Græcula verba frequentat, ut merito dictis ejus aptetur illud Plautinum:*

Haec quidem præter Sybillam legit nemo.

Huic lucubrationi manum admovit Fridegodus statim post Wilfridi reliquiarum translationem in Ecclesiam Cantuariensem. Ipse etiam Odo, qui Ecclesiæ Cantuariensi præfuit ab anno 854 in annos quatuor et viginti, Wilfridi gesta descripsisse perhibetur ad Eadmero. Eadmerus vero seu Edmerus monachus, Anselmo Cantuariensi pontifice a secretis, id postea præstitit anno 1121. Sic enim præfixa habet inscriptione codicis manu exarati bibliotheca Cottianæ: *Vita sancti Wilfridi archiepiscopi per Eadmerum Cantuariensem anno MCXXI*. Res ab se descripas in exordio et in fine approbat et auctoritate venerabilium virorum Odonis archiepiscopi et Bedæ

A presbyteri, nulla Heddii aut Fridegodi mentione facta, tametsi Fridegodi ipsissima verba non raro usurpat. Unde suspicio injicitur num Fridegodi fuit Odoni, qui hortator operis fuit, supponat. Sed tamen ex prologo ipsius Odonis, quem Eadmerus in fine Vitæ ab se composite citat, aliam Odoni a Fridegodi lucubratione fuisse conjectura est. Eadmeri fragmentum de translatione corporis sancti Wilfridi recitat Gervasius Dorobernensis monachus in libro De combustion et reparatione Dorobernensis ecclesiæ; quod fragmentum ex alio Eadmeri opere desumptum est. Eadmeri aequalis fuit Willemus Malmesburius monachus, qui itidem facta sancti Wilfridi recantavit in libro secundo de Pontificibus Anglorum, ubi de episcopis Eboracensibus. Post eos omnes Petrus Blæsensis, archidiaconus Bathoniensis, liberum de Vita sancti Wilfridi compositum, eumque Galfrido Eboracensi archiepiscopo dedicavit, ut legitur in Monastico anglico, pag. 172, ubi fragmentum ex eodem Petro adducitur. His omnibus annumerandi sunt Anglorum scriptores, in his Thomas Stubbesius in libro de Episcopis Eboracensibus, quorum catalogus vetustus existat apud Labbeum in tomo I Bibliothœcæ novæ, pag. 522. Ex predictis auctoriis obvii quibusque sunt Beda et Willemus.

2. Wilfridi diem natalem exprimunt tum Martyrologia recentiora, tum vulgata Bedæ historia iv Idus Octobris; tametsi hæc verba intrusa sunt in textum Bedæ, que apud Abrahamum Whelocum intra parentes conclusa, desunt in exemplari nostro Germanensi, uti et in Aluredi versione Saxonica. Dies certe predictus est translationis, quo teste Eadmero corpus sancti Wilfridi decentiori loco repositus a Lanfranco est. At quo tandem die vir sanctus ad superos migravit, silent Vitæ scriptores omnes, unus inter velutostis fastorum sacrorum conditores designat diem viii Kal. Maii, is nempe qui

nomine Bedæ vulgatus est metrii Martyrologii auctor in tomo X Spicilegii, his versibus :

Egerius, digna virtutum laude coruscus,
Astrigerum octavis veneranter grandit olympum.
Quaque die presul penetravit Wilfridus alma,
Angelico vectus cœtu trans sidera celi.

Celebrior tamen videtur fuisse solemnitas transactionis id Idus Octob., ut patet ex titulo quem Eadmerus post Prologum Vitæ prepositus.

3. Monachus vitam ab anno etatis quarto decimo egit Wilfridus, et regulam sancti Benedicti mirifice propagavit. Quo vero in loco monasticum suscepit habitum, non ita liquet. Et primo quidem annos natus quatuordecim apud Lindisfarnenses monachos diligenter et ea quæ monasticae castitatis ac pietatis erat, et discere curabat et agere, inquit Beda in lib. v cap. 19: « Necdum quidem attensus, verum eis qui tonsura maiores sunt virtutibus, humilitatis et obedientiae, non mediocriter insignitus. In quo monasterio cum aliquot annos Deo serviret amadaverit minime perfectam esse virtutis viam, que tradebatur a Scotis: propositoque animo venire Romanum, et qui ad sedem apostolicam ritus ecclesiastici sive monasticales servarentur, videre. » Illic perfectam vitæ monasticae, hoc est Benedictinæ, adeptus normam, reversus Lugdunum a Dafino seu Annemundo loci episcopo tonsus est. Postea Alchfridus, Oswii Nortanhumberorum regis filius. Wilfridum in Britanniam regressum et virum, ait Beda, doctissimum, magistrum habuit eruditio Christianæ. Hujus doctrinam omnibus Scotorum traditionibus jure præferendam sciebat: unde ei etiam donaverat monasterium quadraginta familiarum in loco qui dicitur in HRipum. » Haec Beda in lib. iii cap. 25, ubi Wilfridum abbatem consequenter appellat, ut proinde monastica insignia eo in monasterio suscepisse dicendus sit; paulo post ab Agilberto Gallo, occidentalium Saxonum episcopo, in *præfato suo monasterio* presbyter factus *rogatu Alchfridi*. Scotis in synodo Streaneshalensi confutatus, in monasterium Lindisfarnense, ubi Scotti monachi degebant, monachos nostros induxit. Unde ipse apud Willelmum gloriatur, quod primus in Nortanhumbria verum Pascha Scotti ejectis docuerit, et sanctissimi Benedicti regulam a monachis observari jusserit. » Complura sedificavit coenobia, et HRipense, Hagustaldense, in suo ipsius episcopatu: alia in Cantuariensi; Selesiense apud australes Anglos, et alia in regno Merciorum. Huc spectant epitaphii ejus hi versus:

Inque locis istis monachorum examina crebra
Colligit, ac monitis cavit quæ Regula Patrum
Sedulus instituit.

Quo in loco regula sancti Benedicti, quam Wilfridus tum in Britannia, tum Romæ didicit et excusat, *Regula Patrum* appellatur, ut et diserte apud Ambrosium Autpertum in libro De Vita sancti Paldonis abbatis et successorum.

4. Ad seriem gestorum Wilfridi quod attinet, natus est anno 634 aut in sequenti siquidem obiit anno 709, annos natus septuaginta quinque. Adolescens annorum quatuordecim Lindisfarnense monasterium petiit, ibi aliquot annos moraturus. Inde Romam petiit anno circa 653, paulo ante aut certe paulo post mortem Honorii Cantuariensis episcopi, quam eo anno reponit Beda in lib. iii cap. 20. Annis fere

A quatuor tum in Lugduni mora, tum Romæ exactis, reversus in Britanniam HRipense monasterium sedificat et abbatis nomine administrat. Anno prope 660 Colmannum, Scotorum antesignanum, refutat in synodo Streaneshalensi, tametsi Beda in lib. iii cap. 26 signat annum 664. Verum Beda non satis sibi constat, dum eo loci scribit Agilbertum episcopum Gallum huic synodo intersuisse, ejusque jussu Wilfridum, adhuc presbyterum Colmanno restitisse; et tamen Wilfridum episcopum ordinatum esse anno ipso 664 Compendium in Gallia, ex cap. 28, ab Agilberto jam Parisiorum episcopo, qui finita ac soluta concione domum, id est in proprium episcopatum, quem apud occidentales Saxones obtinebat, rediisse dicitur cap. 26. Certe in Epitome Saxonica, Bede Historie subjecta, Agilbertus anno 660 abiisse a Kenwalchio, et Parisiorum episcopatum in Galliis ad Sequanum flumen suscepisse, perhibetur. Wilfridus anno 664 ordinatus episcopus Eboracensis, cum ex Gallia reversus didicisset Ceadam Ecclesia sua consecratum episcopum, secessit in HRipense monasterium. Dein a Wilfario Merciorum rege accusitus, postea venit in Cantiam, ibique presbyteros et diaconos ordinavit, usquedum Theodorus adveniret, ex Beda lib. iii cap. 28, et lib. iv cap. 2, a quo Ceadam Eboraco pulsus, et Wilfridus in sede sua institutus. Anno 670 Oswius rex Nortanhumberorum cum Romam ire vellet, Wilfridum itineris decem sibi fieri rogaverat; sed re infecta moritur, apud Bedam in lib. iv cap. 5.

« Anno 673, Wilfridus concilio Heortfordensi, Theodoro presidente, per proprios legatos adfuisse et membratur ibidem. Anno 677 orta inter ipsum et Egfridum regem dissensione, pulsus idem antistes a sede sui episcopatus, et duo in locum ejus substituti episcopi, Bosa, qui Deirorum, et Eata, qui Berniciorum provinciam gubernaret, ex cap. 12. Interim Wilfridus post biennium Romam pergit causam dicturus. Confecta re provinciam australium Saxonum convertit ad Christum, ac Selesiense monasterium sedificavit, favente Ediwacho rege: ac Ceadam itidem conspirante Vectis insula populum Christianum institutus imbut cap. 16. Anno 687, post mortem Cuthberti Lindisfarnensis episcopi, episcopatum Ecclesie « illius anno uno servabat venerabilis antistes Wilfridus, donec eligeretur qui pro Cuthberto antistes ordinari deberet, » cap. 29. « Post longum exsilium, et annorum videlicet amplius decem, et in episcopatum Hagstaldensis Ecclesie receptus, est ex lib. v cap. 3. Anno secundo (malim duodecimo) Aldfridi, qui post Egfridum regnavit, alias ab Alchfrido, id est anno 697, sedem suam et episcopatum, ipso rege invitante, recepit. Sed post quinque annos denouo accusatus ab eodem ipso rege et plurimi episcopis, praesulatu pulsus est, veniensque Romam, anno circa 703, a Joanne papa absolutus repedavit in Galliam. Melidis ad extrema vite redactus, inducas annorum quinque a Deo meruit. Postea in concilio Niddensi restitutus principio regni Ofredi Aldfridi filii, id est anno 705, mortuus est anno ejusdem Ofredi regis quarto, post quadraginta et quinque annos episcopatus, teste Beda in lib. v cap. 20, et quidem viii Kal. Maii anni 709 ineuntis. Certe quindecies ternos episcopatus annos egisse, perhibetur in epitaphio suo apud Bedam relato.

INCIPIT PRÆFATIO.

PRAEFATIO.

Inscius ægregios ægris conatus actus
Ordior en, mutulum quo fert fiducia sensum.
Ausibus infidis aderit sed calculus ignis,
Forcipe vadidicum solitus purgare labellum.

Cunctipotens opifex, arcani pandulus index,
Spiritus internis animans dulcoribus antra,
Cordis amara mei, ne quid disiplodat inepti
Lingua tenax justi, quo non fervente serenas
Efficit haud Phœbus tædas aut Cynthia parcas.

Sæcla priora quidem, lubrico phantasmate lusa,
Excolere suos vano terrore tyrannos.
At postquam summi voluit regnator Olympi,
Virginis intactæ talamos invisere gratis;
Dissepsit vario eliso principe lucros,
Perque crucis lignum legis solvit maledictum.
Astriferas ubi glorificus recurrexit ad arces,
Præsens ipse suis jugiter cultoribus alnum
Nubibus e summis direxit splendide Flatum.
Isque quatenus ignita luce clientes
Imbuit et dignis numerum successibus auxili.

A Hujus inexhaustæ prædulcia pocula venæ
Sensit Wilfridus fama super ardua notus :
Est votum nobis, si suppetat auctor herilis,
Nomen et elatas cuius depromere palmas.
Huc ades, o formose, Dei per clima testis.
Namque, fatebor enim, tua me pellexit honestas,
Scilicet indulcanda modis odisque canoris :
Cælo vita micans, terris oratio prestans.
Ergo age decidua precibus suppleto loquelas,
Affer præsidium, ne sit sub falce ruendum.

INCIPIT VITA.

I. *Wilfridus in Britannia ortus luce indice.*

Tellus æquoreis circum gyratur ab undis,
Multipetax olim scelerum cultrixque deorum,
Anglicus extruso colit hanc anhela [an athleta]
[Britanno.]

B Hujus magnificeis actutum vultibus almus
Offertur multoque dehinc lepore beatur,
Acceptus cunctis fidei pollebat in actis.
Ac tum fortuitu memorande Cudda senectæ,
Vir probus ingenio, regum meritoque satelles,
Lubrica cœnosi postponens gaudia sæcli,
Maluit angustæ certamen inire palestræ,
Normalis sese dedans (291-92) sub regimine (293) vite.
Is juvenem sacro suscepit amore docendum.
Exin tiro Dei fulsus fervore fidei,
Ut verus Samuhel servabat jura magistri,
Fratribus æquali cunctis subiectus amore.

III. *Romam peregrinatur ; ab Ercomberto detinetur quadriennio.*
Jam gravis electam purgarat sarcina mentem,

C Excoctumque diu solito flagramine pectus
Concipit internas Jesu spirante salebras.
A virtute volens virtutis in alta migrare,
Romuleum statut concurrere gratis ad altar,
Scilicet ut veteris lustraret busta piaci,
Augmentumque suis quiret-conquirere votis
Hæc pia præfato narravit sensa magistro.
Archades hinc ambo voto statuere sub uno,
Culmen apostolicum peteret, creperumque paret.
Et regina quidem faustum conferre levamen
Praetaxata volens, regi mandata propinquo
Dirigit ac Domini placidum committit alumnum.
Erbumbertus erat, plebis qui sceptra tenebat.
Hic sine fraude virum coluit, sine peste refecit.
Tandem triquadro postquam servaverat anno,

D Pluribus emisit sociis fretum duce quodam,
Barbaries Biscop Baducing (294) quem inculta
[vocabat.]

Prospera flabra virum litus jecere sub aptum.

Gallica rura peti, Lugduni culmina scandit.

Mox juga corripuit, comitum deliquia sensit,

A duce deseritur, Christi tamen ore locatur.

IV. *Lugduni a Dalwino.*

Tibia veriloquo cecinit miracula plectro :

Vis tamen innata reticet haud mystica muse

Eboracensem episcopum, primum an secundum.

(294) Novum nomen Biscopi, quem et Benedictum
vocat Beda in Historia monasterii sui et alii, nus-
quam Baducing.

(291-92) Eadem vox infra cap. 7.

(293) Nempe in monasterio Lindisfarnensi ex
Beda in lib. v cap. 20 et aliis Vitæ scriptoribus.
Beda tamen in lib. iv cap. 25, viris sub Hilda abba-
tissa Streaneshalze institutis adnumerat Wilfridum

Pangere magnificas athletæ nobilis odas.
 Muenia præfatae præsul memorabilis urbis
 Christicolaque gregem septis servabat amoenis,
 Francorum Dalwinus adeps : qui sicuti furvas
 Pallenti lychino depellit rite tenebras.
 Postquam fama volans pulsavit præsulis aures,
 Accit continuo, præbens solamina justo,
 Excipit hospitio, dapibus foveat ore que mulcet.
 Præsensit quippe precordia casta juventæ,
 Illustrisque viri faciem perfecte micantem.
 Heus, inquit, hospes, mecum sis perpetæ sospes.
 Dum juvat, uberibus pro votis utere glebis,
 Farris et excreti communis copia vini.
 Si vero consueta placent connubia forte,
 Ne differre pares : generosi sanguinis altam
 Immensis opibus cognatam trado puellam ;
 Meque patrem tibimet, temet mihi dedico prolem.
 Hæc placidus heros expromperat ore jocundo.
 Tiro dehinc agilis voti non immemor insit :
 Ardent excoctis fibrarum omenta (295) laternis,
 Abdita concepit dum detrahor, optime, votis.
 Tethys cur tumidas Zephyro minitante salivas
 Expetiit? Frustra me sæva salacia pressit,
 Cosmica si spreto repeatam contagia Christo.
 Sedit apostolicæ viso primum cloithetro (296),
 Aeria merear si longule vescier aura,
 Te, pater, ex animo soboles devota videbo.
 His ita compactis, opibus pro velle paratis,
 Præsulis auxilio perrexit calle secundo.

V. Romam tamen peraceedit, ubi a Bonifacio eductus, pape donariis honoratus, Lugdunum revertitur.

Quamvis informi Terpsicore paucula versu
 Luserit, ardet amor quo pluscula cara superstes
 Expediat, famulorumque Dei super æthera tollat.
 Namque iteris longos explevit honeste meatus,
 Optatamque diu Petri properavit in aulam,
 Tripudians pandis callido sub pectore venis.
 Præterea Andrea germana diaulia sancti
 Ingressus, dictu mirabile! poplite cesso (sic),
 Ingentes animos labiis patefecit apertis.
 En ego commissis veniam deposco piacilis,
 Inquit et excelsi testor per sceptra Tonantis,
 Solve mea precibus molimina tarda loquela,
 Si quid habes fidei, pie doctor, apostole Christi.
 Hæc mox explicuit, non serius edita sumpsit,
 Ingenium fandi capiens pariterque legendi.
 Anglicus indicio superest adhuc quoque clerus,
 Divinas pangens Latii sermonibus odas.
 Ille vaporatis afflatus haustibus erga
 Auctorata volans altaria, liba piarum
 Fundere jure precum studio satagebat inormi.
 Unde sibi præceptorem lucratus ad unguem,

(295) *Omentum*, membrana interiora tegens.
 (296) *Cloithetrum* seu *cloithedrum*, sella plicatilis. Vox male compacta ex κλῖτος et ἡρπα. Fulcherius Carnutensis in lib. iii Historie Hierosolymitanæ, cap. 61, *considente autem Bohemundo super cloithetrum suum*, etc. Lege Adriani Valesii Notas in librum iv Panegyrici Berengarii Augusti.

A Bis didicit bini pia dogmata docte fluenti,
 Ritus paschales, varium lunæque recursum,
 Ignarasque suis latitiam sane rubricas.
 Nomen erat tanto Bonifacius huic pedagogo,
 Profuit iste viro nimium, quem glorificandum
 Sub sacris papæ venerabilis abdidit alis,
 Exponens longos animi ferventis agones.
 Quique fidem cernens, dextram prætentit, et ipsum
 Liberius lata perfudit blande charita (sic).
 Fultus sic pretiis sanctorum ex artibus almis
 Reliquiis, pernix reduces supra memorati
 Convertit gressus cara ad habitacula patris.
 Commode cuncta meat, Lugduni celsa subintrat.
 VI. Post annos tres tondetur. *Dolphino caso, Britaniam repetit.*

B Quid narrem lacrymas alterna fronte profusas?
 Gaudebant ambo, Wilfridus amore paterno,
 Nec minus ipse pater dilecto pignore viso :
 Quemque prius animo mœrens laxarat amaro,
 Permulcat, blandis dans basia casta lacertis.
 Nunc singillatim modo miscent leta vicissim.
 Seru quidem rediit, verum tria lustra (297) peregit
 Hospite cum prisco, discens examine multo,
 Abdita multimodæ scrutarier antra sophiæ.
 Urit amor juvenem, nec tardat grata cupido,
 Occuluit quod tecta pio synthemate virtus
 Prodere. Nam crines summo de vertice passos
 Pontificis dextra primum titulante recidit,
 Optans vivificæ sustollere stigma coronæ.
 Archipater gaudet heredem nactus opimum,
 Cui queat eudoxas moriens committere caulas.
 Arbitrè ast rerum præsciverat hunc aliquorsum
 Vomere salvifico sulcare novalia Christo.
 Francorum tum forte scelus vastissima pestis
 Augebat, Bathild reginæ nomine pistrix (298),
 Olla velut fervens stygia fuligine tosta
 Instabat laceris agios laniare creagris (299).
 Non nostrum facinus metro discludere tantum.
 Ecclesiæ novem violaverat ense patronos [episcopos],
 His licet exceptis, quos non capit ars numeralis.
 Horum præfatus sine casu criminis unus,
 Dalwinus fuerat verbo, re, speque beatos,
 Quem fera multatrix lictoribus impietatis
 Addixit savas mucronis pendere penas.
 D Hi mox arcessunt crudelia jura furentis,
 Multivola Domini beluz, quam jura tueri.
 Ergo petens diri præfixum scamma duelli,
 Accepit socium, quem fecerat ante propinquum.
 Renauit ipse tamen, huic ne foret exitus idem.
 Sic Pater æternam sumsit moriendo coronam,
 Filius et fortis vixit tolerando labores,
 Cum morore gravi condidit funera cæsi.
 Protinus ipse parans reddi natalibus oris,

(297) Id est tres annorum recursus, ex Beda et Eadmero.

(298) Sic vocant belluam marinam ingentis magnitudinis. Haec quam immerito Bathildi reginæ pia et sancte aptentur, demonstratum et in ipsius Vita.

(299) *Creagra*, harpago.

Cæruleum rapidis sulcabit Nerea [mare] remis.

Littora felici patuere salubria cursu.

VII. Regiam adit. A rege prædia accipit et HRipense monasterium.

Fasces imperii reges tum forte gemelli,
Alfridus imperitanus, una genitor simul Osiu,
Federe consorti servabant scitaque vulgi,
Ardentes animis subdi coelestibus orgiis [i.e. mysteriis].
Nec potuit latrebus abdi fax missa nefandis.
Mox proceres inter ruinusculus exiit aulae,
Scilicet adventasse virum virtute vigetum,
Optima clavigeris qui satur dogmata cœli.
Regalis sane subiit proscenia fundi,
Pax domui tunc, infit, huic, captimque loquelas
Tractat evangelicas, quas indice discere Christo
Promeruit, late penetrans gymnasia Romæ,
Quæque sub argutis congesserat optima Gallis.
Attonitus stupidus princeps sermonibus ultro,
Non puduit glanco telluri sternier ostro,
Ore petens agii confestim se benedici.
Expletiv. Cum rege manens, sat multa benigno
Olividavit merito pecuaria, prædia, census,
Atque monasterium (300) vulgari nomine HRipis.
Qui non æratas instabat condere gazas,
Dapsilis ast cunctis, dedans hermenia (300*) vitæ,
Pauperibus largas præbebat sedulus escas,
Exemplo pendens cogitet quid spiritus ardens.

VIII. Ab Ægilberto Gallo episcopo presbyter ordinatur.

Materiem fandi dabit amodo gratia tanti.
Interæ Boreæ præsul defertur ab oris.
Ægilbertus erat, doctrinæ robore mactus,
Astabat ducibus, suadens que mandat Jesus.
Is mox Wilfridi vitam meritiisque notavit
Præcipuum. Sermone ducis sententia fertur,
Utile personam gradibus donando bearri
Divinis, quam non hebetet censura pulastris.
Allegat presu' facilis : verum ille juventæ
Excursus trepidat, ne forsitan mobilis ætas
Præcipitem prave retrahat per competa sectæ.
Tandem colla jugo subdens delecta petitio,
Ordinis aptiatur celebs in honore secundi [i. e. sacer-

[dotii].

Tum magis atque magis fructu meliore gravescens,
Sufficiebat ovans cunctis documenta salutis.

IX. Schismate exhorto de Paschate, Wilfridus Scotos D revincit.

Orta dehinc pestis (301) geminum discludit in orbem
Unicolam vere fidei sat morbide plebem.
Dumque tremunt bifido corruptæ schismate partes,
Eoo coiere simul, gelida sed et Arcto,

(300) Non monasterium, sed monasterii locum, quem Alchfridus paulo ante eis qui, Scotos sequebantur, in possessionem monasterii dederat, teste Beda in lib. iii cap. 25. Eo in loco postea Wilfridus cœnobium ædificavit. Unde ipse in epistola ad Joannem papam apud Willelmum : Ego monasteria duo in ea provincia posita, Ripis et Hagustaldeæ, quæ sunt, non amittam. Loci regimen ad mortem usque retinuit Wilfridus, quo mortuo Tatbertus abbas ab eo designatus monasterium rexit, ex monastico Anglicano. Nunc Rippon nomen hæret oppido su-

A Scottica plebi, et Pieta cohors, vulgusque Britannum.
Hinc regale decus, ephœborumque manipli,
Turba senum, præsul violento deditus Euro.
Stant acies dubio certatim fine retentæ,
Publica declivæ flunt divortia luna.

Inde loquax posita Colmanus episopus umbra,
Dat precepta prior subito lapsura fragore.
Nos seriem patriam, non frivola scripta tenemus,
Discipulo Eusebii Polycarpo dante Joannis.
Ille etenim bis septenæ sub tempore phœbæ,
Sanctum präfixit nobis fore Pascha colendum :
Atque nefas dixit, si quis contraria sentit.
Docte quidem morem narrans depromsit avitum,
Ut pote præterite recolens choragia zœ [vitæ].
Sed non aquatis appendit lancibus aequi
B Testamenta Dei, veris æquata chylindris.
Condolere Pares, cæco quia numine fratres
Nitunt validis tabularia menda tueri,
Obicibus faciles nec cedunt posse refelli.

Heroum jussu clivosi tramitis atq[ue]
Anfractus lubrica prudenter devia sectæ
Wilfridus legitur spermologus arte sagaci
Pellere, nota peregrinæ cui famina glosse.
Hinc dubios inter cuneos orator adorsus :
Ter centum memini ter senos atque gerontas,
Limpida collectum Nicææ exempla tulisse.
Quæ si perspiciant, mox eluctabitur omnis
Desidie scabies, torvis illata chelydris.
Metarunt etenim ter seni themata cycli
In sese refluxo juncto monade recursus.
C Hic tenet : ignorat sed hunc gens indiga veri,
Cæciutiens lippis quid differt discere ocellis.

Dixerat, effertur legionum valde favore.
Addit præterea plano sermone profatus :
Hæc immota manent cunctos oracula soles.
Stirps quæcumque volet fixos obvertere fines,
Tartara flamiferis sudibus sub acerba rotetur.
Quo dicto siluit Princeps, canique sequaces
Frigida convulsis vexabant pectora pugnis.
Solvitur in tenerum confestim concio luctum.

Dulcia post modicum rex mitis protulit ora :
Condecerat eniti penis Acherontis adusti,
Exemptas justis mentes miscere suadelis,
Dicte, quasso, Patres [f. fidei] fervore calentes,
Numquid olympiaca Petro quis major in aula ?
Quem nos et prisci dudum legere tyranni.

An Columchilla (302) quo plebs infausta superbit?
Synodus elata respondit voce beata :

Petrus ab altithrone donatus desmata (303) Jesu,

Difficit ignave torquentia lora senectæ,

pra Eloracum, inter Utum et Sckelf fluviolum locato.

(300*) Id est expositiones.

(301) Hanc de Paschate controversiam late referit Beda in lib. iii, cap. 25.

(302) Sic fere Columbam abbatem et conditorem Hiensis monasterii appellabant, testante Beda in Historia lib. v cap. 10 his verbis : Qui videlicet Columba nunc a nonnullis composito a cella et Columba nomine Columcelli vocatur. Acta ejus extant in Saeculo ii Benedict.

(303) Id est potestate ligandi et solvendi.

Suscipit elisis justum spiramina zetis [mansionibus]. Ut pote cœlestes retinens pro munere claves.
Hunc, inquit, plebes, hunc amplexemur et omnes,
Ne non vitalis pandatur regia templi.
Rex ait, et victi cesserunt improbe Picti,
Colmanusque suas inglorius abjicit arces,
Malens Ausonias victus dissolvere leges.

X. Eboraci designatur episcopus. In Gallia vult ordinari.

Auxit rorigeri per quem micat astrea cœli
Victoris specimen, quem jam transvexerat Alpem.
Nam postquam dicto sedes viduata patrono;
Consulto Regis, necnon hortamine plebis,
Lactea suspensis qui præbeat ubera mandris,
Wilfridum patria creverunt voce legendum,
Lilia suppressis et norit comere lappis.
Territus ipse quidem viridis pro tempore succi,
Mille movens animo balearica tela nefandi
Hostis, et ignotas ægrotis sensibus auras.
Sed ne blasphemæ ruat in prærupta catervæ,
Aut vitet sceleris madidas lustrare lacunas;
Suscepit humilis quid fors jubet imperialis.
Ergo manet solitus succincto sudor alumno,
Emicuit quamvis genialis flamine vertex.
Convenere dies graduum, quibus ardua moles
Excipienda viro. Tunc fatur regibus ultro:
Inconcussa, duces, vestri sententia, quæso,
Si fortunatis agitat mea dogmata fatis,
Primum præteriti fas est meminisse laboris.
Nam superest recidiva lues dum lisque veterna,
Monstris hand patiar maculatis colla (304) bearis.
Gallica non paucis pavit me glareæ aristis [annis],
Hesperiumque decus laribus servatur in illis.
Illæ commissi properans sandalia juris
Accipiam, pontus ni forte repagula nostris
Classibus opponat, valido turbine coactus.
Indulgent proceres, magnates, necne calones.

XI. Fretum trajicit. Consecratur.

Mox rebus gestis ornatur regia classis,
Cœlicolæ socias lata exceptura phalanges.
Navita felicis defixit stigmata clavi.
Multiplices necens malo trutinante rudentes.
Solvitur, et laxis fastigia spumea verrunt
Ocius antemnis pelagi, nec inepita capessunt
Littora, gratanti subeunt et pectori portum.]
Interea placidi patuit legatio nautæ.
Pontifices coeunt alacres, ut nota voluntas
In conventiculis adsumitur immaculatis,
Pertonuique tubis ædes pretiosa beatis.
Stat duodena cohors multis stipata columnis,
Exsultant jubilo miscentes organa sistro,
Mystica veriloquo traduntur et arma ministro.
Occiput effuso gratis pinguecscit òlio,

(304) Caput sacrari.

(305) Calceos episcopales an monile? nam ὄρφως corrigam calceamentorum et monile significat. De calceis superiori in capite dixerat Wilfridus, velle se commissi juris sandalia accipere in Gallia. Nihil vero

A Candidulim primum renitent ornacula lini,
Auriflœ rutilant serrano murice zonæ,
Comuntur roseo candentia podere colla,
Gemmata vehitur archontum more curuli,
Induitormiscum (305) subiit hoc schemate templum.
Postquam signa tulit multo radiata metallo,
Astiit, eucharis [eucharistia] libamina consecrat aris,
Omnibus expletis remeat, navemque subintrat.

XII. Rediens tempestate jactatur. A prædonibus immititur. Victor portum attingit.

Sed quia felices tentatio comprobat omnes
Indivisa comes; dum tensis alta pererrant
Marmora (306) Psalmographi recoientes orgia velis
Ecce repentinus pontus fundotenus undis
Insfremuit, casus agitans artemino minaces
B Lõnge sub ignotis minitati labentia ripis
Agmina dira pati vicina impendia mortis.
Incumbunt remis, vexatur languida puppis.
Cruribus ipse Pater navalia procubus arma
Confirmat positis, intentans lumina colis.
Ecce sub infasti contraria littora portus (307)
Genus effera suis casum spectabat in armis,
Prædarì fragilem captiva plebe carinam.
Quos Pater intuitus, humili sermone precatus :

Naufragium servatis, ait, sed sponte mearum
Grandia contribuam, resipisci, munera rerum.
Nos equidem gravis afflictat violentia ponti :
Sed velox aderit, fateor, miseratio Christi.
Stans volucres augur solitus servare sinistras,
C Despumat tumidis oracula seva labellis:

Eumenides furias vocitat sub murmure Parcas,
Manibus infernis ut fortis mandat Erinis [Erinnys]
Expedit admisso plebs cara cruento litari.
Hoc ait, et properans bellum ferale perurget.
Præsal item sanctas tendens ad sidera palmas,
Invocat auxilium divinitus adfore magnum.

Hæc inter tereti juvenis scutale lapillo
Ornat, et infandi torquens per inania vatis,
Figens sincipiti trajecit in antra cerebri.
Corruit utque vafer, clamoribus æstuat æther
Cara dehinc recolit pastor miracula David :
Incubat ipse magis, avertitur impia pestis.
Conclamant acies truculentio marie ruentes,
Vocibus infestis concursant agmina regis.

D Quid plura? quoties crudelia bella lacesunt,
Excipiunt ictus Jesu vigilante cruentos.
Unde quater victi remeant, victorque sereno
Evehitur pelago, frustratus remige quino,
Optatumque tenent repetito limite portum.

XIII. Ceadda Eboraci substituto, in Hripense monasterium secedit. A Volfario rege Merciorum expeditur. Cantus ministros ordinat, monasteria construit.

Hi quoque quos pridem regalis concio victos

sandalis hoc loco respondet præter ormismum, an hormiscum.

(306) Mare.

(307) Nulla huic tempestatis conficiusve mentio apud Bedam.

Explorat, fraude tantum potuere mereri.
 Gallica detenus ponto dum rura vagatus,
 Temperiem lente speraret adesse jocundam,
 Mutavit malefida locum defectio regis.
 Constituunt etenim perverso canone Coeddam,
 Moribus acclinem, doctrinæ robore fortem,
 Præsulis eximii servare cubilia : sique
 Audacter vivo sponsam rapuere marito.
 Obvia turba Patri luctu quatiente revelat,
 Divertitque humiliis sub nota mapalia HRipis.
 Usque adeon, potuit quisquam nescire moveri?
 Non hunc subreptæ tanto discrimine sedes,
 Non illum sumti multo luctamine fasces,
 Aut labor, aut tumidi conterruit ira profundi :
 Spe meliore manet latebris contextus in illis.
 Sæpe licet proprias videtur pascer eovillas,
 Nulla datur requies, vicino urgente colono.
 Quæritur a ducibus, quorum Wifarius unus,
 Nobilibus pollens per Merica regna triumphis;
 Vix potuit fato pastorem efferre locello.
 Qui postquam meruit tanto doctore potiri,
 Affectu coluit, terris et honore ditavit.
 Ekbertus vero, quem Cantia rura timebant,
 Dum pastore caret, flexo rogitamine poscit,
 Ordinet ut sacros decreto more ministros.
 His ita digestis, natales prospere fines
 Asseculis fultus repetit fastu sine multis.
 Plures instituit normali tramite cellas.
 Vitam privato servare monebat asylo.
 Se quoque continuis ter ducti solibus anni
 Accinxit solitus fidei pugnacibus armis :
 Nec cessit diri spoliens capitula furis.

XIV. A Theodoro sedi restituitur.

Emensis igitur prædicti temporis annis,
 Mittitur Ausionii pastorum præsul ab oris
 Cultor justitiae Theodorus ac pietatis.
 Comperit ut justum collata sede revulsum,
 In commune dolet violatae foedera legis.
 Mox foribus raptis Coeddam dimovit, et apte
 Præfecit sedi longum pastore vacanti,
 Wilfridumque suis redimivit protinus aulis.
 Sic patiens meruit collato jure pacisci.

XV. Templum resarcit. HRipensem basilicam sacrat.

Redditus ergo suis, instabat promlius illis.
 Ecclesie vero fundamina cassa vetustis,
 Culmina dissipato violabant trabe palumbes.
 Humida contrito stillabant assere tecta :
 Livida nudato suggrundia pariete passa
 Imbricibus nullis : pluviae quacunque vagantur.
 Pendula discussis fluitant laquearia tignis,

(308) Amaritudo, id est adversitas.

(309) Auctor Bucolicorum Quirinalium in prologo
memorat *vasa columnæ*, in tomo I antiqu. Lect. Canisi.

(310) *ημέρας, dies.*

(311) Petrus Blesensis : « Construxit ecclesiam in
Ripis ad honorem Petri. Magnates qui aderant in
consecratione, terras plurimas in dotem ecclesie
contulerunt, scilicet Rible et Hansmumedesham, etc.
in regione Duninga. »

A Fornice marcebant cataractæ dilapidato.

His ita contuitis, exborruit illicet alti
 Viribus ingenii reparare peribula templi.
 Incumbunt fessi vasto sudore latomi,
 Nec minus appropert opicizi (*sic*) emblema præ
 Arcus incultos hyalino [vitreo] claudere velo.
 Pondus et informes atlantes [columnas] ferre priores
 Jussit et expletum : lymphis perfunditur absis,
 Albanturque suis lustrata altaria peplis.
 Exim gloriose persolvit munia Christo.

Crescit summa viri, crescit dilectio sancti,
 Virtutum genitrix almorum florida nutrix.
 Non igitur cœptum dissolvit dexta [*i. e.* prosperitas]
 [votum,

Pieria (308) neve tulit. Seu dissologia [discordia] rupt,

B Theosopho spirans animo cognata synergus
 Oppida diffuso HRipis amplificare colurno (309).

Illic planata decusatim vomere terra,
 Symmetriis perpendiculari perfecit libratis,
 Ecclesiam statuit, talamnum Christoque dicavit,
 Tandem post paucas ornatis rebus imeras (310).
 Convenere duces (311), necnon basileia pubes,
 Tristate (312) comites, vulgi promiscua strages,
 Ecclesie proceres adem pro more beantes,
 Ornarunt altare Petri sub honore canori.
 Stans in cancellis dat cunctis sperna salutis,
 Regibus edxit, repetitaque rura recepit,
 Verbo necne cibo triduo turbam satiavit.
 Optima queque dedit libens exenia miris
 Desflorata modis, capsacibus [atque gemellis (gem-
 mulis)

C Codex aurato conceptus grammate scriptus,
 Auctus (*sic*) evangelicum servans in corpore textum.
 Cumque benigno persolveret omnia corde,
 Inflatur nullo Jesu moderamine typho.

Quapropter merita donatus digne chorea
 Floruit, ut quondam Moysi sub tempore lampas,
 Pandens æternæ callem patriamque quietis,
 Atque domos sibimet superæ religionis amicas.

XVI. Baptizatos confirmat. Puerum mortuum suscitat,
 eumque baptizat et Deo sacrat.

Quid? loquar an sileam? verbi da, Christe, incer-

[nam.]

D Exiguum dixi, liceat jam rumpere longas
 Inscitia cogente moras, ne lingua pudorem
 Presumtrix tulerit. Neque enim modo sufficit ulla
 Virtutum pelagus percurrere rite tuarum,
 Quas meruere tui per te complere coloni.
 E numero quorum Wilfridus marchio summus,
 Nobiliter superæ ducens per pascua vitæ
 Pastor alebat oves : ut propulit eminus hostes,

(312) Ita infra cap. 47, *tristate*, id est proceres
 venationi regiæ præpositi, uti colligimus ex Ethel-
 redo abbe Rievallensi in libro de Genealogia regum
 Anglorum, cap. ultimo, his verbis : « In quo rex
 cum cæteris superior constitisset, secundum legem
 venandi, quam vulgus *tristam* vocat, singulis proce-
 ribus cum suis canibus singula loca delegat, ut ob-
 sessa undique bestia ubicunque eligeret exitum, in-
 veniret exitum. »

Monstrabat liquidis salvandos tinguere lymphas
In Patris et Nati necnon et Flaminis alii
Nomine, chrismales adhibens Pater ipse fluores.
Quem populi pulchra medium cinxere corona.
Ecce per offusas denso tamen agmine turmas
Plena metu mulier, defunctæ funera prolis,
Sandapilam fugiens, fessis ostentat in unis.
Stat turbis immista fides, terrorque gemementem
Afflictant tacitis circum præcordia flagris.
Tunc Pater accessit, mox pallida conspicit ora.
Obstipuit (313), hæsitque loco temeraria latrix,
Pronior incubuit, luctum singultibus auxit.
O Pater, elatam noli deponere dextram.
Orbatam nato matrem cur despicias uno?
Et qui confirmas Christum fore [esse] cunctipotentem,
Imple fidem gestis, miserae da pignus alumnae.
Ingenitam querulas instanti murmurare voces.
Concio concurrit genniti collecta miselle.
Fit plangor grandis. Tandem compassus herilis
Præsul, agit tacitas sancto sub pectore grates,
Persilda quod novit Jesum rogitatæ caterva.
Moxque solo fixus claros in corde meatus
Tunc reserat, faciem lacrymis et corcula palmis
Afficit, Adonaique pio clamore citavit.
Consurgens autem præsens adesse salutem.
Tempora (314) cumque manu palpasset frigida; fun-

[clus]

Cæsariem movit, vitali redditus aura.
Vulgus inexplatas confusis vocibus odas,
Hec ubi sunt patrata, dedit: puer illico sacris
Baptizatur aquis, misera dans gaudia matri.
Protinus acceptum secum portavit aleendum,
Jussa patri post septenos ut redderet annos.
Ast cogente fero contempsit dicta marito,
Exsul ad externos fugiens cum prole Britannos.
Nec multum latuit. Posthaec non sponte reduxit
Præfectus puerum quidam Patris in dominatum,
Exin divinis illum famulatibus addit.
Pluribus exemplo puer isdem profuit almo.
Tunc fax emicuit, quæ inter crepitacula fulsi.

XVII. *Anglia felix status. Egfridus rex Nortanhum-brorum Pictos rebelles perdomat Wilfridi meritis.*
Angulum tum gemina fulgebat lampade regnum.
Pontifices regis consulo digna gerebant,
Rex quoque præsilibus latria servibat honora.
Summa quies plebi legalia jura tenenti.
Frugiferis gravidi gaudebant horrea glebis,
Epibatæ [nautæ] faciles ausu sprevere latrones.
Classica dira silent, nec formidatur egestas:

(313) Sic infra cap. 47, obstipuere, quasi stipitis instar rigescere.

(314) Sic antiqui amant scribere *tempora*, cum adhaerentes fronti partes significant, forsan ut distinguant a plurali voci *tempus*. Puer iste vocatus est Ethelwaldus, ex Willelmo, qui hoc factum in villa Tiddanefra contigisse ait, et puerum in Ripensi cenobio monachum postea vixisse.

(315) Diabolus.— Sic passim mss. codices præferunt *latum*, per æ diphthongum, ubi mortem significat, aliqui cum e simplici absque diphthongo.

(316) Nempe in Haugstaldensi oppido, teste Eadmero, quem locum Willclimus Henglestelde appell-

A Promicat Ecclesia pacato fædere nexa.
Lactifer (315) invidit, conamina mille reclusit,
Rumperet ut sanctam perverso schismate pacem.
Aggeribus crassis nisa est gens Picta rebellis,
Anglorum solitas jam tunc non ferre catenas.
Egfridus imperii largas retinebat habendas.
Conjunx alma viro Edildrid, famosa virago,
Addita conjugio vixit castissima virgo.
Principes ergo leves animo flammante cohortes
Adinovet, indomitoque reos mucrone trucidat.
Exclusere duos cæsis ex hostibus amnes,
Manubiis fratri regis venerè manipli,
Dant stragem late, redeunt in colla catenæ:
Perfruuntur magno rex vitor longe triumpho.
Non armis etenim raro cum milite vicit:
B Sed virtute Dei, meritis et præsulis almi,
Obtinuit gentes vacuo turgore minaces.

XVIII. Mercii quoque perdomantur.

Nec minus innumeræ, dum Mercica regna tumescipide confossas stravit rex iste catervas. [rent,
Quorum dux cessit fugiens, ævoque sequenti
Addidit Artois borealia sceptra triumphis,
Fultus magnifico Wilfridi plane rogatu.

XIX. Wilfridus pie vivit.

Virtus ergo viri nullo sudore remitti,
Neve supercilios subrectis nisibus extra
Justitiae verum diduci quibat oestrum [stimum].
Sane per ignotas instanter mente pererrans,
Divinæ gentes sationis tempore passim
Dilatans, exercitium non segne gerebat.

C Excubii pernox gaudens instare secretis,
Corpus perspicuis castum purgat in undis.
Ingeniti fervore laris ne torreat ustum.
Non ardor Phœbi, non algida tempora brumæ
Dulcia conceptæ rupere volumina curse;
Donec apostolicis janjam defecta senecus
Præceptis tanto meruit squalore resolvi.
Nec solus poti scyphum consumere rivi
Fas fore decrevit: jejunia læta luebat,
Subjectosque viam præcurrentis duxit in artam.
Conflus turba ducum soboles conferre sub ipsum
Gaudebat, mirata piam morum probitatem,
Seu servire Deo, seu nosse palatia justo.
Hæc quoque falsiloquias prehebant jura linguis,

D Ast athleta Dei contextus vellere pacis,

D Obsequium mitis odio suffibat acerbis.

XX. S. Andrew basilicam condit. Elisum sospitati redintegrat.

Præterea templum (316) cæsis instaurat arenis,
lat. *Undulum* Beda in lib. v cap. 20, et Lelandi collectanea in Monastico Anglicano, a provincie nomine. Etheldrida locum concessisse dicitur ibidem. *Haugstaldehem*, inquit Willelmus in fine capitis de episcopis Eboracensis, *locus quinquaginta ab Eboraco miliaribus disparatus*; et infra: *Nunc est Haugstaldem villa archiepiscopi Eboracensis*, qua tamen quondam sedes episcopalibus fuerat. Huc spectat Alcuini epistola 32 *Edilberto episcopo et omni congregationi in ecclesia sancti Andrew Deo servientium*. Lege librum de Miraculis sanctorum Haugstaldensium.

Circumdat cæcis sinuato fornice cryptis,
Lenibus obductas pingens flavoribus aulas.
Mox recolit tardas collata juvamina lingue,
Andreæque pii vocitamen contulit aræ.
Invidia mortiferi non defuit aura chelydri.
Trullissant etenim muri dum futilis alta,
Corruit in præceps colliso corpore frater.
Cruscula gressuros non norunt solvere tractus,
Eliisque tori [collii] marcescunt horride fibris.
Ultima cum timide traheret suspiria vite,
Concurrunt tristes ad haec funebria plebes.
Præscia mens Patris statim cognovit in antris.
Extimplo lacrymis puro de pectore fusis,
Horitur reliquos Dominum obsecrare dolentes,
Ut reparat læsam pastor supremus ovillam.
Adfuit, et properant sumserunt membra salutem,
Erubuit latum vita mediante repulsum.
Quapropter magni laudarunt munera Christi.

XXI. Ermemburgæ reginæ impulsu Egfridus rex.
Theodori consensu, Wilfridis diaecsim in tres
partitur. Romam appellat Wilfridus. Insectantium
pœnas prædictit.

Demonis ira fremens tantam vult subdole gnosin
Fallere, delecto quo primum milite cæso
Invalidi fragiles perterreat agminis hastas.
Plurima maturans antiqua recurrit ad arma,
Corrupitque levem regis morbose jugalem (317).
Haec virosa malæ jacens tum tela pharetræ,
Corcula strophoso violavit vulnere regis,
Rancidulus infesta modis, ceu garrula perdix,
Culpabat justum collatis rebus abuti.
Gloria namque viro totis a partibus orbis,
Agricola plures, secunda grama terra,
Procurvi proceres, juvenum fetura locuples,
Insuper æthereæ monachorum concio vite.
Postquam pestiferum penetravit corda venenum,
Adscivere suis deceptum prone loquelis
Veri doctorem, justi quoque pene sequacem
Theodorum, supra cecinuit quem rustica musa.
Annuit ipse quidem regalibus improbe ceptis,
Substituens ternos sub nomine præsulsi intra
Contiguo Patri fines illo usque monarchas (episco-
[pos.]

Audiit Eutyches (318) quid rex sibi contrahat, imas
Percontare volens nævo sine criminis iras,
Alta petit lento triclinia opipare gressu.

(317) Nempe Ermemburgam, quam superduxit
Egfridus dimissa Ethildrida, quæ servata pudicitia
in monasterium Eliense successerat auctore Wilfrido,
qui ei virginatus studium inspiraverat, ex Beda in
lib. iv cap. 19, et ex libro De Vita S. Ethildridæ
Camdenus in descriptione agri Eboracensis observat
in templo H. Ripens avorum memoria celeberrimam
Wilfridiacum fuisse, id est angustum in cryptopor-
ticu foramen, quo mulierum pudicitia explorabatur.
Quæ enim castæ erant, facile transibant: quæ dubia
fama, nescio quo miraculo constrictæ delinebantur.
Ita illæ.

(318) εὐτύχεις, felix, Wilfridus scilicet.

(319) Falsa religio.

(320) Is erat frater Egfridi regis, cæsus ab Ethil-
redo rege Merciorum, Elwinus dictus apud Bedam

A Ecce faces tanti stimulatoresque pericli
Obriguere metu, commentatorque maligna.
Cur laðor, Pater, inquit, ab his, quos nulla fatigat
Nostrarum, fateor, impune molestia legum?
Nos, aiunt, facinus quamvis cogente senatu
Ponimus, haud quodquam nefas decreta refelli.
Sic testes scelerum firi [fieri] potuere suorum.
Antistes vero nollens desistere cepto,
Quidquid ei pravum pseudo-theosebia (319) necit,
Romuleo sanxit voto fore discutiendum:
Intuitus quosdam fœdo insultare cachinno:
O ultimæ latos pueri feliciter annos
Ducatis! sed gaudia sors infesta resolvet.
Nec prius in refluxo venient haec tempora soles,
Immatura nimis quam tristia fata latuit.
B Haec ait, et sobrio compressit verba palato.
Alfwine (320) post jngulum populi luxere profatum,
Inferias cæso dantes moerendo Clitonii (321)
Cujus post tumulum fratris victoria fluxit.

XXII. Mare transmissio ad Fresones deportatus
verbum Dei prædicat.

His ita compertis rediit, lætoque negatas
Corde revisit oves, arenita pectora blandis
Paulatim reparat solamina dando loqueli.
Interea pernix obliquo littore celox [scapha]
Solvitur, æquoreos pertentatura meatus.
Quam circum monachi, dextra lævæque relicti,
Fausta patri pariter lacrymosis questibus orant.
Tunc inimica seges igni tradenda perenni,
Non contenta suæ virus fudisse kakiae [malitiae]
Legatos regi Francorum dirigit, atque
Œconomum Domini prædati impune petivit.
Sed superi pietate ducis conamina falsa
Macario nullas quibant inferre ruinas.
Latiferas vero scrobibus versute latentes
Decipulas sensit Winfridus præsul, eisdem
Perditus insidiis, tantum monogrammate (322) lusus.
Præterea fabrili aliorsum prospere versis,
Freisonum lætis portum percepit in oris.
Gentiles stupuere nimis, sed summa mekotes (sic)
Regem cum ducibus placatos reddidit omnes.
Categorans [prædicans] ergo divinum sperma po-
Aperuit dulces in falsis rupibus amnes. [pello,
Tum pecudum fetura habilis, tum semen in arvis
Crevit, et exsultant sollemniter opiliones.

in lib. iv cap. 21.

(321) Angli regium adolescentem regni futurum
heredem, quem nos Galli Delphinum appellamus,
Clitonem vocant, quasi inclytum. Lege Spelmanni
Glossarium et Guilielmi Sonneri in historicos An-
glicanos. Elfinum Egfridi fratrem hoc loco intel-
lige ex dictis.

(322) Nimirum unica littera differunt Wilfridus et
Winfridus, Willelmus: « Ethelredus triumpho fun-
ctus, integratæ regni recepta, Winfridum episco-
pum, qui Cedde apud Licefeld successerat, quod
Egfridi partium fuerat, expulit. Is Gallico littorio e
appulsus, in Theodoricum regem et Ebromum du-
cem Francorum incidit, » etc. Nulla hujus rei men-
tio apud Bedam.

Post modicum multis tribuit baptismus salutis,
Et fundavit eas Wilbordus (323) quas habet arcas,
Æquipans tantum fidei fervore magistrum.

XXIII. Frisonum regem in Wilfridum accendere mititur Ebroinus.

Nec tutela ducem, quem multæ copia gaze
Francorum rupit, furiis accedit acerbis.
Syngraphidem sculpsit, munus venale notavit,
Quiret Adalgisum collatis subdole regem
Implanare opibus Efruinus [Ebroinus] philocompos
Legati properant, paraphrastica jussa revelant. [(324)]
Rex vero phrynomus scindens ferale volumen,
Aspernatus eos, flammis projectis in altis.
Imprecor æterno pereat sic caumate, quisquis
Compactæ querit fidei dissolvere nodos,
Infit : et infestos jussit remeare sodales.
Haud dubium quin lustratus fulgere superno,
Ad cunas agii quondam qui luxit ab alto.

XXIV. Apostrophe ad reginam.

Imprudens mulier, justum furialibus armis.
Cur stimulas? sat erat patria expunxisse beatum.
Quid mare sollicitas? quid casses abde charybdi?
Num tibi quadripatens obedit machina ruris?
Tene jubente poli rutilabit dextimus axis?
Siste, capesse fidem, dynami (325) capieris eadem,
Ociosi amissio mutaberis ipsa marito,
Grassatrix scelerum fies inimica luporum,
Christi candidulos pasces modo mitior agnos.
Quem nunc persequeris, post hac devota sequeris,
Multæ deince populis adhibens monumenta salutis.
Ista per ecstasis scalpellø lusimus unco.
Coepit libet solito nunc insanire cothurno.

XXV. Wilfridus ad Dagobertum se recipit.

Ver gelidos tepidis jam solverat æstibus Alpes,
Viribus adsumtis cum presul iætus ab illis
Gallica rura petens exivit finibus, atque
Nota subit fidens Dagoberti (326) menia regis.
Is equidem merito, venturus ut adseret ordo,
Publica suscepit præbebat laeta patrono.
Perditus, ut nostis, inquit, popularibus alis,
Excepi mœstas tenero olim somate erumnas.
Ascendi tremulum non multo remige lembum,
Pulsus ad ignavos adolescens exsul Hibernos.
En vobis, cuius merui tutamine reddi;
Per me, perque tuam, miles delecte, saltem,
Si qua fides animo, tantum servemus amicum.

(323) De mora Wilfridi cum Willibordo mentionem facit Beda in lib. iii cap. 43.

(324) Amator jactan:ιος, φλόγωρος. Eadem voce uititur Ratherius in Apologeticō, tom. II Spicilegiū, et in Vita S. Walpurgis philocompīca nota. Ebroinus nō hic vocatur Efruinus, Ebremerdus etiam dictus in Vita S. Leodegarii auctore anonymo.

(325) ὀνακτ, virtute.

(326) Hic Dagobertus secundus, Sigiberti regis filius, Dagoberti senioris nepos : cuius restitutio in regnum obscura, imo multo tempore ignota, nuper asserta est testimonio in primis Willelmi Malmesburiensis monachi, enī iste auctor prævixit. Dagoberti non menuinuit Beda.

A Exsultant proceres : nequæ enim leve principis extra
Præcipuum fas est subjectos velle meare.
Obtulit egregias immenso oromate sedes,
Ire catillatum nec vult rex ultra beatum
Frigutire, petit vetitas alacrior arcæ.

Magnanimus vero votis regalibus heros.
Non cessit : verum rebus sociisque levatus,
Quin etiam sumto Deodato (327) presule pergit.
Rursus ab objecto properans sibi rege paratum
Vadit ad hospitium. Bertherus (328) namque paten-
Imperianas terras multo terrore regebat. [tes
Ipse pio solans justum suscepit amore.

Post epulas et post grati carchesia bacchi,
Rex copit narrare Patri, qui livida civis
Viderit orsa mali sessi violare volentis.

B Ast ego præteriti memor, inquit, sancte, pericli,
Ut quandam tellure mea privatus, amaras
Extero sub rege degens sensi cicatrices.
Fodere sed multo quamvis servatus ab humo,
Evasi savos discedens liber amicos.

Me quoque muneribus voluerunt fallere latis,
Quo te deciperent glauci lacerando Britanni.
Quod si me fidei gentilis amore tenacis
Vendore despexit, te nec minus ipse sovebo.
Claxendix tonuit, comites rex promulgas auxit.
Sic Romana petunt pernicibus atria plantis.

**XXVI. Ipso praesente Rome synodus convocatur, et
qua restitutur Wilfridus.**

C Cursores sed jam præmisérat archipolites
Theodorus. Tum Wilfridi pia fama beati
Ausonias notis penetravit nutibus aulas.
Euge ciunt cives certatim protinus omnes.
Exterit abiugnas Petri dignissime valvas.
Agatho apostolicas decorabat presul habenas,
Justitiae simplex, sequi non marcidus auspex.
Edictum posuit, patrium syntagma gregavit,
Atque quater duodenæ Patrum, necente diade (329)
Agmina conductit, communī famine dixit :

Cultus Et Ecclesia fucatur sanctio priscae,
Ni coquat emersas calor ecclesiasticus herbas.
Anglica comperimus vexari pessime regna,
Dum præter fixos sunt discidia fines.
Arguto fratres fratrum discrimine clades.
Pendite ne rudibus pereant antiqua bilibris.

D Primores Itali trutina pietatis adulti,
Talia doctiloquo retulerunt fata magistro :
Incipe, pastor, habes veterum decreta virorum.

(327) Henschenius in lib. ii de tribus Dagobertiis cap. 4, Deodatum hunc eum esse putat qui ex episcopo Nivernensi factus est monachus Vallis-Galilee. Ego vero potius crediderim esse Deodatum Tullensem episcopum, qui cum Wilfrido Romanum profectus, concilio Romano sub Agathone papa interfuit, cui ei subscrípsisse invenitur apud Spelmanum in tomo I Conc. ; alias Adeodatus appellatus.

(328) Eadmerus vocat Bertherum Campanie ducem, Willelmus Bertharium ducem Provincie. An is qui gener Warthonis, et post eum major dominus Theodorici regis in continuatione Fredegarii cap. 99.

(329) Centum viginti quinque

Nunc illos admittit, placet, quos multa fatigant
Instigante fide spatiose incommoda terræ.
Decernes sermone pio, quid subdius ordo,
Et quid quæque colant, seu quid vitare jubentur
Ecclesia, seclus hoc pacio vacuabitur omne.
Allusit: statimque sacras Wilfridus in ædes
Cogitur ipse suas jussus narrare querelas.
Obtulit expressum Patribus diploma legendum,
Ut patrise curas ovium ceu lucra piarum
Sedulus obsequio tractaverit, utique dicatas
Invidia cogente forces suspenderit, atque
Eheu pontificum fraudes qui more procorum
Ornatam proprio sponsam invasere patrono.
Non ego criminibus quemquam depravo peractis.
Præstolor Hesperia qui judicer, inquit, ab aula,
Omnia versifico longum exanthlare relatu.

Altere perhibent sincera oracula partes
Expromisisse virum: prorsus hunc esse legendum,
Cujus apostolico solidanda robore vires,
Hoc virus ne serpat, et incauto malesano
Inficiat succo, dum Justum pessimat atrox.
Annuit, et scriptis legalibus archiearchus [papa]
Theodoro regique jubet sancta notari.
Ni pietate pari conservent jussa magistri,
Judicio Domini cunctos anathemate plecti,
Querentes animam sine re (330) damnare beati.

XXVII. Dagoberto bello impedito et caso Wilfridus ob ipsum servatum convicio appetitur.

His ita fundatis, ne sicut apostata vilis,
Aut legum profugus sola querat perdere nota;
Limitibus planis excessit finibus illis.
Uritur infestus humanæ prolis amicus,
Commaculare bonum perquirens livide votum.
Nam properans patuli dum verreret æquaora campi,
Conglomerata suis surunt collegia signis
Noxia, regali, ceu fertur, sanguine fuso.
Civiles etenim Dagobertus Marchio (331) dextras
Senserat, et rigidum capulotenus inguine ferrum.
Prælia vibratis intentant communis hastis.
Arduus excessu quorum convicia telo
Unus pontifici feo sic ingerit ore:
Delator patriæ petulans, moribunde viator,
Gallica tu pridem violasti sceptræ, relato,
Qui periit cæsus, quem jure sequere, tyranno.
An pravum gessi, regem dum forte remisi?
Inquit, et opto pati gaudens pro nomine Christi.
Mox truculenta ruunt hastilia: deinde remissis
Acclines rogitant ancilis ut benedicat.
Crediderim rutilo perculsi fulminis igne,
Quod patuit mundo, dum matris fluxit ab alvo.

XXVIII. In Angliam reversus litteras exhibet pontificias.

Nil metuens ergo pertransit gramina tuto,
Securusque cavaç intrat velociter alnos [naves].

(330) Sine causa.

(331) Sic etiam *marchionis* nomen pro rege usurpat auctor infra cap. 35., supra vero cap. 16 pro episcopo. Insignis hic locus, quo discimus Dagoberti mortis genus et annum 679, quo habita synodus Romana. A Fridegodo id rescivit Eadmerus, Fridericus, ut puto, ab Hedio.

A Multivido fratrum post haec oramine fultos,
Auctorata ferens Petri vexilla beati,
Regales adiit, dans rectis gaudia, posles.
Bullatas offert signato cortice chartas.
Confestim doctæ pariter coiere catervæ,
Quid narret Romanus apex, audire paratæ.
Archistrateios (332) solo prospectat ab alto,
Jus crudele sacris ausus dictare loquelis.

XXIX. Quibus sprevis, ipse in carcerem conjicitur.

Post evangelicum catorthoma, post recitatas
Sedis apostolicæ causas, indigne ferebant
Oppositi quidam raptam persolvere predam.
Urgebant acri furioso pectore bile:
Permulcentque, nefas: perverso fasmate [famine]

[regem]

B Spernere symgraphas furtivis rebus adeptas:
Symmystenque Dei gaudent sycophanta notari.
Tandem semoto Patrem trusere locello,
Blanda retractantem regis promissa superni,
Olim qui dixit, qui vos hic, me quoque spernit.
Tum regina gravis hujusc schismatis auctrix,
Presumisit pretias [pretiosas] sancto divellere cap

[sas (333),

Non impune sibi tantam sociata rapinam.

XXX. Oratio ipsius ad suos.

Ergo opibus socii pessumdatus inclitus heros,
Famina mirifice fratribus deponit ab ore.
Gloria multa, loquens, multo captanda labore.
Cana Patrum series, longos experta dolores,

C Vincere multiplices meruit divinitus hostes.

Heroum duodenus apex patiendo beatas
Sidereumque decus Jesu tribuente coronas
Excepit, multum modico lucratur ab ipso.
Nostra licet duram patiantur corpora sortiem,
Mentes triticeo cœlis indentur acervo,
Quo fruges animæ capientur mox locupletes.
Præmia non querat, ni qui tolerando triumphat.
Dixit, et actutum lictorum torva vorago
Obstitit, et raptum tenebroso vinxit in antro.

XXXI. In carcere illustratur luce superna.

Qualem te, pastor, letum tristemve fabor?
Latabaræ quidem te Christi post fore risten (sic);
Flebas damna gregis pastorum verbere læsi.

D Actu cœnoso dum stringeris undique vallo,

Num solito non quivisti fulgore potiri?
Exacuere leves inimici frustra ligones,
Nequiquam ancipes inspicant acruis enses.
Tempestiva tibi funduntur lumina cœlis,
Inviso properal consueta porismate [meato] lampas,
Pervigil excubias Jesu dum solvis amatias.
Testis adest custos, ergastula seva serenis
Insipiens radiare foci in tempore noctis.

(332) Rex Egfridus.

(333) Eadem voce usus est Anscharius in Vita S. Willehadi-Bremensis episcopi cap. 4. *Capaces* infra cap. 35. Eadmero *capsula reliquiarum*, Willelmo *chrismarium*. Quam etiam vocem hoc in significatu usurpavit Audoenus in lib. 1 de Vita S. Eligii, cap. 8.

Quid minus a Petro , cui lumen fulserat arto ?
Digne quidem parili posthac nonabere serto ,
Quem voto sequeris , quem tormentis imitaris.
Et ne desperes , æquo splendore nitescis.

XXXII. Pontificias litteras violari non patitur.

Interea multis vexatur fraudibus almos
Exsecrare apices , actusque probare feroes .
Vertex si capulo , dixit , cædatur acerbo ,
Aut terebrent costas instantia pila tenellas ;
Unum iota meo nunquam frustrabitur astu ,
Quæ sanxere Patres Petri documenta sequentes .
Sic legit fuscus primatum offendere vulitus
Non et apostolicos consensit fallere ritus .

XXXIII. Præsidis uxorem pene exanimem sanat.

Carpitur inde gravi conjunx dilecta vetero
Prædisid, infistas ha hi procurantis habenas .
Corpo contrito , compagibus atque solutis ,
Mortua contractis fluitabant viscera nervis .
Sensu pene carens , extis jam condolomatis (334)
Grande viro scrupulum congesserat , extima vite
Spectanti , dum præteritæ spiramina reddat .
Protrahit illa moras : tandem velociter artas
Vir supplex satagit sancto reserare catenas .
Fletibus haud modicis depositi opem medicantis .
Ergo Pater , solito pietatis munere sisus ,
Passibus approparet conferre juvamen anhelis .
Adfuit , et turbas removeri jussit adactas .
Hinc precibus fusis , perfudit viscera lymphis :
Mox rediit priscos vitalis fervor in artus .
Nil nocuere virum crudelia lora beatum :
Quin alaci vultu lucum remeavit in ipsun ,
Nec puduit tetras iterum curare cavernas .
Præfecto cognomen erat quem diximus Osferd (al .
Conjugis erexit vocitamen dicitur Ebbæ , [Osfred] ,
Post modicum sacro gaudebat condita velo .

XXXIV. Artius religatur , sed frustra . Solvitur.

At Præses timidus , rerumque stupore coactus ,
Malle pati proprie dixit dispendia vite
Intimat , et sævo quam justum prodere regi
Isque tumens nimium præcipit acerbius illum
Compedibus rigidi damnatum carcere ferri
Stringere , mutata custodis sorte prioris .
Urgentur chalybes furcos aptare bicornes ,
Et sterili funes nexe labore trilices ,
Quis terrere queant athletæ corda ligati .
Sed quo supplicis animo mordacius instant ,
Prorsus eo minimum se profecisse stupebant .
Nam quæcumque sacris necetebant vincula membris ;
Aut diffusa cadunt , aut forte incongrua fiunt :
Artibus innocuis libertas cessit herilis .
O crudele genus ! frustra contunditur incus .
O scelerata manus ! quid prodest lacerare corpus ?
Non metuit jugulum , quem contremis indere lorum .
Digne satis gressus tremulæ fugere catenæ ,

(334) Id est *condylomate* seu *pustuloso* morbo ta-
befactis , ut videtur .

(335) Ita superius cap. 8 legimus *competa* . Nihil

A Pacifice qui currebant per cōmpeta (335) vitæ .

Ergo alacres pastor curans mitissimus agnos ,
Lingua perdocuit , manibus baptimate tinxit .

**XXXV. Regina ob sublatum reliquiarium punitur .
Wilfrido liberato convalescit.**

Oppida commissi verum dum marchio regni
Permeat , illecebras explens pompose caducas ,
Ecce repentinu turhantur gaudia casu .
Dum raptis etenim conjunct regalis abutit
Audet reliquiis , spirans typho impietatis ;
Vindex ira subit , satan per viscera gannit :
Quem coluit petulans , hujus sit hospita bacchans .

Talibus attonitis accessit regia nutrix
Anne patent , inquit , veteris commissa piaci ?

Extera Wilfridum violent ergastula justum :
B At tua terrifico quatuntur dæmone membra .
Sprevisti emeritas Petri de culmine chartas :
Excipis in dignas irato judice poenas .
Capsaces [phylacteria] collo demsisti immunda ve-

[rendo :

Nunc moribunda Baal vinciris et ipsa veruto (336).
Naribus immanes ceu fundens torridus ignes ,
Rex aderat , quem sic genitrix affatur honesta :
Jam memor esto tui , letargum subrue , fili ,
Ultio dilectam profligat summa jugalem .
Sed tu sceptrigeram si vis augescere dextram ,
Vincula solve viri , quoquam sine crimen nexi :
Et si fers animo , jubeas discedere regno .

Annuit invitus , patuit mox carcer apertus ,
Reddedit et claram nubes densissima stellam .
C Protinus immeritam sensit regina medelam .

**XXXVI. Wilfridus liber deserit patriam . Palabundus
adversariorum factio.**

Excedens igitur patriam cognataque rura
Deserit , australesque petit velut advena terras .
Nobilis expulsum per devia quæque viator
Obvius exceptit , mundi quia summa potestas
Indefinitio præfixerat omnia verbo ,
Defore nil justis spondens pro se tribulatis .
Regia progenies Berthwaldus munere dives
Nec latuit : statimque furor hostilis inarsit .
Sed Pater a solito nunquam sudore fatiscens ,
Instruxit gregibus monastica jura fugatis .
Jam fati tellure viri tunc invida pestis

Corda ducis zabuli prestrinxit hospitis apti ,
D Fratris Edilredi per Mercia regna decori ,
Cujus in obsequio conjunx inimica manebat ,
Ekfridi germana trucis tumidique tyranni .
Hi pulsare virum multo terrore serenum
Haud cessant , coguntque datam molimine pravo
Degenerare fidem . Sic compulit ire carentem
Hospitis auxilio , comitatum præduce Christo .
Profecto alterius suscepimus regis in aulis ,
Femineas patitur instinctu daemonis iras .
Ermenbūrgis enim totius criminis altrix ,
Cladibus , ut cecinat præmisso musa tenore ,

mutandum duximus .

(336) *Pæssulo* , Gallice *verrou* .

Multimodis torsit tantum furibunda patronum :
Sæva soror ejus Centwine regia conjunx
Expulit indemnem nullum servata [servando]
[pudorem.]

XXXVII. *Ad Australes Saxones se recipit. Regem Edilwalcum suis Christo lucratur. Cœnobia construit.*

Quid strides, peritura seges, aut sulfure averni
Perpetue torreris? en aspernata probabis.
Ipse sibi patriam præsul non longe jacentem
Adquiret, nondum divino vomere scissam.
Non licuit cultis committere semina sulcis.
Anne vacat saltem steriles inverttere glebas?
Non timet exsilium qui gestat pectore Christum.
Gens igitur quædam, scopulosis īdita terris,
Saltibus inculpis, et densis consita dumis,
Non facilem propriis aditum prebebat in arvis:
Gens ignara Dei, simulacris dedita vanis.
Hanc adit intrepidus, sincero dogmate fretus,
Adsistensque duci, pertractat munia Christi.
Födere complacito statim capturat ab ipso,
Non auri pretio, ferro non hostis avaro:
Juravit pactos nunquam dissolvere nodos.
Hinc passim sacris permulcat corcula verbis,
Lucratusque ducem feliciter, atque jugalem,
Emicuit mediis fax indefessa tenebris.
Delubra contritis pereunt velocius aris.
Nec doluit madidas subvertens augur acerras.
Dulcia divino funduntur mella canistro,
Tinguntur plebes sanctum baptismu petentes.
Rex quoque vivifica perfusus nobilis unda,
Prædia delegat, cœnobia præsul adornat.
Edilwalcus princeps vocitatus dicitur iste,
Wilfridi meritus qui novit ecclia tempe.

XXXVIII. *A Cedwalla in regnum restituto excipitur in Westsaxoniam.*

Teque canam, fugitive puer Cedwalla, negatis
Quem fudit sceptris nemoroso Cilena [Westsaxonia]

[lueo.]

Audacem quippe Wilfrido subdere mentem,
Ut quires redhibere cui diademata regni,
Magnorum quærens evadere fata malorum;
Crevisti patiens, rex fortis, ab exsule pasci.
Tempus post modicum fidei capis incrementum.
Nam vertex tremula quem dudum foverat ulva (537),
Præsus auxilio rutilat cingente corona.
Tu quoque pontificem multa tellure ditasti.
Felix exsilium, quod poscit purpura regum!
Immo Pater felix, exsul pro fœdere pacis!

XXXIX. *Egfrido mortuo, reddit in gratiam cum Theodoro.*

Rumor tune prodit, quia bello plura cruento
Agmina corruerant alterna cæde vorata:
Ekfridusque feri percussus cuspide Piæti,
Exsilio sanctos desivit trudere pravo.
Præterea pastor Dorobernica claustra gubernans
Theodorus, damnare nefas in præsule quondam

(537) Herba palustris.

(538) Σεμνός, venerandus.

A Commissum cupiens, jamjam vergente senecta
Expetiuit revocare virum sat inepte repulsum.
Ergo redit humili, implens exacta priorus.
Hos inter præsul Erchenwaldus venerandus.
Acedunt terni veræ funabula lucis,
Exorsusque dehinc senior Theodorus infit:
Penitet en, Fili, quia tot tormenta subisti.
Ultima porro meæ properant confinia vitæ:
Tu quoquæ modo deliqui, quæso, remitte.
Terruerant animum Wilfridi gesta beatum.
Tum oculis oculos attollens, brachia terris,
Indulsi facinus, sicut præcepit Iesus.
Ergo solo strati, poseunt miseramina Christi.
Inque vicem culpis perfecto corde remissis,
Gaudebant lacrymis sobria de fronte profusis.

B *XL. Aldfrido et aliis commendatur.*

Jam fasces regni, jam publica sceptra peremti
Sumserat Aldfridus. Mox pastor scripsit eous
Sedibus alreptis reddi debere beatum
Christi mathiten post tanta pericula sennem (538):
Ne contingat huic moriens quod pertulit Ekfrid,
Qui voluit dictum primus spoliare patronum.
Hoc et idem cunctis statim designat amicis
Ælledæ, quæ virgineo succincta pudore
Pascebat nitidas Jesu prudenter ovillas.
Tuque clientæ, princeps, memor esto cupitæ.
Scripsit Edilredo cognato (539) morte sopito,
Qui studuit toto Wilfridum pellere mundo.
Nunc age, communis si vivas optimè voto,

C Sæpe meis, fateor, parebas phronyme [prudenter] [dictis.]

Jam quoque Pastoris extemos crede rogatus,
Ut tua præclibus gliscens cuprepia [excellentia] [sceptris,

Ardua Romulci servet præcepta vigoris,
Quæ statuere Patres Petri vesticig alentes,
Agatho præcipius, Benedictus, Sergius atque.
Dux etiam monitis arrisit protinus istis,
Summo ceu decuit servans in honore magistrum,
Usque sub extremam vitæ frustrabilis horam.

XLI. *Ab Aldfrido revocatur.*

His ita consertis, Aldfridus stemmata regni
Non obscura gerens, Christi revocavit alumnum.
Certatum priscas possedit deinde casellas.
Pellunt moechi, sedes vacuata patrono
Redditur: applaudunt cives felicia fantes.
Lucidus Ewroica [Eboraca] resplenduit axis in aula.

XLII. *Aldfrido iterum vexante, rursus confudit ad Editredum.*

Felices populi tanto pastore potiti!
Vix tamen exiguo manserunt gaudia lustro.
Nam modicum trita viguit perversus hydra.
Ardescunt veteres crebris pulsatibus ignes,
Ecclesie puppis vexatur dire procellis,
Cogitur et sursum nauclerus mittere clavum,
Anchora nisi firma primum soliderit arena.

(539) Id est cognato Egfridi mortui.

Rex etenim dictus, ligurum [ligurionum] ferrugine A Non formido minas, exenia nulla capesso :
Distendit variis veracia stamna pullis, [tinctus] Meque meo nunquam vobis mucrone litabo.
Alternando vices; nunc Patris subditus alis,
Nunc mendororum credens inventa virorum.
Ni fallor, fida titubans statione carebat.] Hec Pater oravit, plebeium jusque refellit.
Ast pater immotam quarens servare carinam,
Maluit elatum regis differe tumorem.
Idcirco cessit, divisaque rura reliquit,
Impatiens sanctam scindi se presule normam,
Arvaque commissis monachis collata revelli,
Nec metuens magni preferre oracula Petri.
Mox Adilredi repetens solium memorati,
Acceptus colitur placida sub rege quiete,
Explens officium multa pietate supernum.

XLI. In concilium vocatus, paratas technas eludit.

Tantos post strepitus, quem non quivere molesta
Exsuperare fuga, nituntur fallere tecnum.
Denique collectum censura urgente ducali [regia]
Synodus astruit, legatio menda jubetur
Celibus accessum festino cogere gressu.
Concurrit facili. Fratum tum seiva simulta
Undique stipatum fictis agitare querelis.
Machina non solidio, sed mox interlita limo
Corruit, hand patiens vatem prognostica fante
Lincca namque viro fuerant oculamino tanto :
Immo prophetales ad hoc potaverat haustus,
Internos etiam quo posset cernere nisus.
Tandem vafrinos blandis suggestibus astus
Increpitans, Halas suadebat credere charias.
Ethnica sed nullis molliri corda lagonis [sie]
Cedebant, virusque tegunt sub mente nocivum.

XLIV. Non vult sponte pontificatum abdicare. Romam iterum appellat.

Præterea juvenis divini fautor honesti,
Expertus causas in sanctum aptare sinistras,
Accessit, regis dirum patefecit amentum,
Toxica leviæ volitant quo tela pharetra.
Nec etenim puduit dicacem audire fidelem,
Qui mox exposuit, celer intra palatia repisit.
Summi stans igitur ducis inter castra perennis
Excipit horrisonas illeso parmate fundas,
Nec potuit validis penetrari pelta sagittis.
Instabant etenim violento sanguine agentes,
Se Pater ut proprio vellet dispungere voto,
Indignumque sacris se judicet esse gerendis.
O malesuada cohors! o fraus! o sanctio discors!
Non eris immunis poena, non criminis excors.
Ipse quidem solitos gaudent perferre labores :
Tu Phlegeton subies, Erebum manesque pavesces.
Insignita piis tunc aperit ora loquelinis.
Ecce quaterdenos, dicens, vexilla per annos
Intemerata tuli vera per cuncta Fidei,
Barrida [procacia] pravicolæ quis stravi examina
Inclita censuræ servans invictus eœ [turbae,
Famina, non falso ceu garrit pollice sculpta,
Mens inimica suo mox defectura veneno.
Nunc quia compellor, Petri discriminé purgor.

(359') Locus corruptus.

A Non formido minas, exenia nulla capesso :
Meque meo nunquam vobis mucrone litabo.
Hec Pater oravit, plebeium jusque refellit.

XLV. Ad Edilredum reddit.

Solvitur infandum Jesu vincente coagmen,
Enituitque bonum præstantis presulis omen.
Sic Adilredi valvas repetivit hiantes,
Explanatque duci sceleris comments maligni.
Isque benignolam firmans in presule curauit,
Edixit priscum nullo frustramine fœdus
Vellere, apostolica donec remearet ab aula.

XLVI. Romanum revisit.

Verum discordes flagrant ardentius ira.
Et quas Christicolis pastor fundaverat sedes,
Nisibus efferris averruncare parabant.

B Extorsus stavunt [an statuant] agio incassum pali-
[nodo]

Quos sacer electis gradibus formarat adelphos,
Lulsoz cœnos iychinos audithi dœstos (359').
At pia ventilabro Christi sententia justo
Efflavit paleas, cocyti ardore cremandas,
Condivitque bonam cœli per horrea frugem.
Nam pater ipse greges et ovilia cara revisens
Ingenit, et precibus Domino commendat anhelli.
Aggressusque deligne Römani pervia callis,
Ingreditur partas opulentio remigè lintres.
Carpebant placida libratis æquora velis,
Figitur et notis vehemens lautomia arenis.
Oblitas igitur peragrantes commode terras,
Divino comites potabat fonte fideles.

C Non errare licet, non manticulare necesse est,
Gratia quos tanti servat ductoris opima.

Is etenim largas, quamvis devotus egeret,
Impensas cleis [liberalibus] palmis fundebat apertis.
Quapropter, eeu præcinctu Davitica psaltes,
Justa manebit ei vita farrago perennis.)
Transmissis tandem Jovialibus æque cavernis,
Macarrii peneirant rutilantia dindyma Petri,
Qua renitebat ovans summa virtute Joannes.

Affines moti festinant Euge per urbem.
Astipulant modulis conto sistemate, cernit [sacer]

Ædibusque graves oppandit agillimus ædes.
Introit presul testudine fultus opaca,
Qui tellure cubans unca suffragine suda [flexo poplite].

D Mille piis instillat aquis, vi denique sancta
Cœlica summorum reseravit claustra polorum.
Indidit requisitorum divinis auribus odas.

Oratu surgens, famulantum rite catervis
Ambitus, siccatque genas, suspiria pressat,
Ast ubi complacuit, sacra archisteria [templum]

[scandit.]
Pontificum præsul, necnon et concio gaudet
Pistica [fidelis], Tarpeioque ruens de colle senectus.
Intestina Pater postquam dyrrachia [discidia] plantix
Ad vicina redit lentis habitacula plantis.

XLVII. Causam agit apud Papam, prolatis litteris apostolicis.

Interea scriptis legatio cassa modernis.

Berthwaldi de sorte ruit, puerile volumen
Opponens tanto neququam certe Patrono.
Ausonie coeunt Graiae, mox atque sorite
Vestibulo cursim prisorum scita revolvunt.
Protinus admissus micuit syntagma berillo.
Ut jubar introit, jubaris eeu nectar opimi
Protulit effevum (*sic*) liquido flavore libellum
Hilse characteribus. Christi tunc inquit alumnus :
Nulla damus patriæ, fateor, discidia nostræ.
Non reges, non tristatas (340), regumve clientes,
Matris ad eximia gremium concurrere gratis.
Elegi collata prius mibi jura probare.
Non ignota cano, vobis præcognita narro,
Jura dedere Patres Romanum stemma regentes.
Testis adest hujus sancta periergia sedis,
Haec quia non sprevi, nam nec spernenda putavi.
Collatis carui crebris populatibus agris.
En qui me sensu graviter lymphante sequuntur,
Norunt si qua meo vitiamine rupta vicissim
Objectare queunt, vestro lustrabor ab ore.
Non ego pomponis adii pretiosa lupatis [frenis]
Mœnia, nec gilvis phalerato stromate mannis (equis
[tolutaribus] :
Prosequor at nudus nudi vestigia Petri.
Posteritas sanctie quibus subsistat amica
Legibus, et priscas nolite revellere chartas.
Obstipuere (*sic*) Patres haec sic fore [esse] com-
[miniscentes].
Hac dixere pharo mundi rudis arsit origo,
Rabula nec deerit quo mens veneranda nitebit
Talia labentis patiuntur spargana vita
Æmula, nec tardat spiris agitare malignis
Actio pravorum vitam moresque proborum.
Conquirenda tamen hujuscemodum refragia sectæ.
Et quamvis odio proscriptus physcalatis [naturalibus]
Protinus arbitrio, Wilfride, piabere nostro.
Nec Romana' prius falsi pilotria (*sic*) testes
Excedent, justas donec pro criminis poenas
Jure luant, discantque viro deferre probato.
Iste quidem Latias olim lallando papillas,
Pavit Christicolas multo dulcore catervas.
Oravere Patres : testatur et ipse Joannes (papa),
Haec dicens : Nullo morietur lampada fungo.
Insidie veteres dormiscant ocius omnes.
Desipiunt hebetes tetrico moere furentes.
Wilfridum damnare nefas : qui, sicuti torris,
Ereptus magno manet incombustus ab igne.
Ut petrus Christi, sic hic vestigia Petri
Percolit, æquoreis nunquam timefactus in undis.
Degeneres populi quid prodest velle beari?
Virtus si qua placet, patriis pepulisti ab oris.
En rutilum liquido summae virtutis agalma (341).
Sint rata que sanxit, non haec oblitteret usquam
Aut regalis apex, aut ecclesiasticus ordo.
Nobiscum sapiat, qui Christi stigmata gestat,
Ne ferale chaos evitandamque mephitum

(340) *Proceres supra.*(341) *Speculum, simulacrum.*(342) *More principum.*(343) *Alapi Scythæ populi, excitante Siqeone in*

A Sentiscat rigidi retrusus in ima barathri.
Quidquid neutericis conflinxit apocrypha biblis,
Cassetur priscis legatio censeo dictis.
Quis duo-quindecies, denos pariter quoque quinos,
Elogio archontes queat infamare maligno?
His coram fidei vir hic confessus honorem,
Extunc vitali merito craxatus [inscriptus] in alto,
Ceris expectat celestia dona diebus,
Ut re percipiat, quod spe patienter et optat.
Huic qui dissentit, nimis, inquam, prorsus inepti.
(*Sequentia, qua in ms. codice Corbeiensi desunt
ex codice Cottonianæ bibliotheca supplevit Mabil-*
tonius.)
Hæc eadem sacris jusserrunt indere librī,
More cleanteo (342) solitis bullata sigillis,
Regibus et clero mittentes, atque populo,
B Ut dirimant odii crudelia jurgia prisci.
Et dixerat Patri post oscula frontis aquosæ :
Pacificus redeas; subjectis gaudia reddas;
Terris atque polis Jesu cleronomus [laures] esto.
XLVIII.
Devictis igitur falsi latoribus astus,
Pignere sanctorum multa quoque glore venustus,
Deserit Ausonias multis comitantibus oras.
Alpinosque petit, quo Celta permeat arva.
Prætoriens notos pedetentim transit Alanos (343) :
Tandem pacatos devenit ad usque Sicambros.
Hinc vexatur acri per singula membra vetero :
Nec quibat metas pedibus tranare cupitas.
Fertur equo primum ; post haec gestamine fratrum,
C Vocibus et toto pastorum corde dolentum ;
Muratamque vehunt dilectum pondus ad urbem
Semianimem insuelo componunt debite stratu :
Perculsique metu, quidnam contingat in actu
Exspectare timent, mortis formidine pressi.
Octonis etenim bis forte quaterque vigenis
Decubuit horis, pastus fragamine mentis
Corporis aut escis, aut qualibet arte liquoris.
Denum cum quinti spirarent lumina solis ,
Miititur e summo (dictu mirabile!) cælo
Archamus Michael, nitido lampabilis ore ;
Quem Pater intendens, non ut fantasma repellens,
Ceu stilbonta [splendentem], novum lumen, vene-
[ratur amicum].
Surgito concivis, nostri non portio vilis :
D Et licei astricolas inter numerare catervas,
Inquit, ab orbatis jam nunc revocaberis agnis.
Postquam bis binis fratres solidaveris annis ;
Cum mercede bona témel revocabo, sed insta
Christotochæ dignas aedes fabricare Maricæ :
Cujus amore tibi cumulantur certius anni.
Novit quid Petro, Petri quid solvis adelpho.
Continuo sanctos subiit vigor integer artus :
Angelicum superaram numen recueurrit ad æthram.
Surgitur, et tristes renovantur digne sodales.
O defesse, sagax curat quem celica pinax :

Galliam cum Wandalis effusi, pars ad Ligerim resedebunt, pars ad Rhodanum, de quibus hoc loco Fridegodus agit.

Et quia pellacis vitasti gaudia sæculi,
Cum numero vite meruisti præmia summæ.

XLIX.

Oceani tumidas exhinc remeavit ad undas,
Gurgitis et vasti circumflua terga repressit.
Cantia complacito patuerunt litora rastro.
Jussit apostolicum Berthwaldo ferre libellum,
Suscepit, at decuit; Patris præcepta peregit.
Hinc divi [f., divus] petit, supra quem musa revol-
Letus Edilredi petulas fidentius aulas.
Cui retulit cessim: latentur et ambo vicissim.

L.

Appropérans ergo, læsus cunctamine nullo,
Aldfrido regi direxit epistole [epistolam] Petri.
Illicitum sapuit, non hoc sat juste recepit
Protulit ambages, sicut fecere priores:
Nolens directis veneramen ferre loquelas.
Quocirca meritum tulit immature periculum.
Ultrices etenim patiens in corpore pœnas,
Cernere collibit, quem dudum languide sprevit.
Multaque conjiciens obiit, male gesta recensens
Testibus adhibitis se reddere velle negatis,
Si Domini auxilium vite daret accumulatum.

Suscepit vacuas Ædwifl viros habenas,
In sanctum furias exercens immoderatas:
Inque brevi periit, violento cive repulsus.

LI.

Ut patriæ curam suscepit rite tuendam,
Filius ascitur Alhdfridi saepe relati.
Qui gravitate proba, Wilfridi subditus ala,
Dilexit nimium, quia noverat esse beatum;
Is jussit proprii quantum tenet orbita regni;
Et coiere simul, Berthwaldo jure calante [vocante]
Tunc Patris a quo rex censuit, omnis et ordo,
Servent ut pariter Wilfridi dogma verenter:
Pacis et Angliæ firmantur fædere gentes.

LII.

Ex hinc convaluere nimis diorismata [definitiones]
[fortis]
Athletæ, pereunque mali sophismata civis;
Germinis hydrei penitus tenuata cicatrix;
Additur atque bonis virtus apodictica [demonstra-
[tiva] victrix.

Ipse per obliquas pastor gradiens regiones,
Ut mater dociles doctrino lacte refovit;
Ut pater ignaros sobria succensuit [increpavit] ira
Ad lucis patriam cunctos metaliter hortans.
Præscivit, porro Michaelis adesse profatum:
Optabatque gravem Silicernius adfore mortem.
Corruit, et subitus perclusit limmata [consilia] mor-
Agmina pullatis coeunt vernacula birris; [bus]
Commeat et toto vulgo miserabile ciclo.
Fit formido gravis, ne forte recedat ab illis.

(344) Novem Musæ.

(345) Septem artes liberales, totidemque mecha-
nicas.

(346) Spatium annorum.

(347) Vulgo harpes.

(348) Flumen inferni.

A Fratribus at plaudas Jesu recinentibus odas,
Substitit, et laeta sosoes perfunditur aura.

LIII.

Hactenus excolicum quanto sudore sacellum
Emerit exposui; numnam miracula quibо?
Ennea (344) si melico chelim mihi carmine tangant,
Septenasque jugem [geminem] ciclico dulcore so-

[rores (345)

Aut sim magniloqui multus sectator Homeri;
Non plane absolbam: dictis jam cedo quibusdam.

Quos etenim demon rabida possederat ira,
Effusis precibus fidei virtute resolvit:
Et queis debilitas artus devinxerat atra;
Aut oculo frustans, aut lingue murnure damnavit,
Aut gressus prohibens, aut reumate pectora strin-
B Et sensu demtos, et morbi tabe peresos. [gens;
Ut frater congreg, scelerum, sicut patet, offex (im-
[peditor],

Circumfusa means docet agmina Christicolarum,
Vivifici tetra plastica dat theorematum verbi,
Noviter increpitans pigrum decus Archiliorum [tri-

Hec ita solerti perfecerat undique cura. [bunos].
Sensis Olympiadam (346) dudum finirier auctam,
Et metamorphosin presagit adesse cupitam.
Nec minus ipse tamen refovens normaliter omnes.
Æthralem vitam testatur jure sequandam.
Quid tricor dictis? dabitur nunc his quoque finis
Credo quidem scriptis: ut mors, dilectio fortis.

LIV.

C Crebis ergo virum febribus pulsatibus almum,
Concurrunt monachi virtutum munere maeti:
Agmine pastorem tantum cinxere globoso.
His ita conceptus, caput extulit, atque ita dixit:
Pullule in vobis divini gratia roris.
Vos equidem, fratres, pridem revocatis euntem.
Parcite jam, queso, superum jam scandere regnum
Me juvat, et fragili præjudico carne resolvi.
Non vobis ultra forma conjungar in ista,

Donec mundanas turbent clementa tenebras.
Visibus et Domini præsens sit machina mundi.
Muscipulos nostis quos obicit æmolus hostis,
Illiçibus querens animos vitiare figuris.
Ingerit incestos lascivis spibus amores.
Tunc oculos pulcris vanos illudit idæis,

C Aures et blandi demulget sœpius arpis (347).
Ut fraudem doceat, largissima luca ministrat.
Hæc monui semper, hæc vobis ipse frequenter
Opposui, nolite moras inferre migranti.
Urgeor, o defungar, et, o fratres, vigilate,
Pyr Flegeton (348) calida ne vos absorbeat unda.

Hæc ait, et duræ constravit membra quieti.
Spiritus ergo viri Michael repetente beati,
Vimineo condens corpus Kyrale (349) canistro
Exhaustus vitro vitale digne cruorem,

(349) Id est corpus Christi Domini, seu Eucha-
ristiam. Hic alludit auctor ad illud Hieronymi de Ex-
superio Tolosate episcopo in epistola ad Rusticum
monachum: « Nihil illo diutius, qui corpus Domini
canistro vimineo, sanguinem portat in vitro. »

Inter mōrentes, orantes, opparentes
Evāsit voluc̄er, carnis ceromate [visco] liber.

LV.

Postquam membra sacro tumularunt sacra se-
[pulcro,

Indusias sumsere sibi fratres venerandi :
Interulamque puer sancti sudoro madentem
Corripuit, normatrici [abbatissae] tulit atque beatæ,
Quam sibi flamineo [velo] sociaverat apte verendo
Egregius heros, redimitam castificando.
Hanc adit organico membris deserta vigore
Clīmica, suppliciter poscens se tangere posse.
Pavit secretum deponere virgo fidele.
Tandem compatiens misera subnoxe petenti,
Vinxit aquis vestem, meruit quibus illa salutem.
Post hæc bachantes dementi pectore quidam ,
Vulcanum [ignem] tecto , quo transiit ille , adhibe-

[hant.

Sed vis defuncti viventem terruit ignem :
Savios mitificans, virtutis et omnia monstrans.
Anhua bis senos confeccerat orbita menses,

(350) *Apapompæo*, id est liberatori.

(351) Is est Odo Cantuariensis antistes , cui Fridericus carmen istud nuncupavit. Sic ergo poeta *Breviloquium Vitæ S. Wilfridi* claudit in codice Cottoniano, in quo errata fere eadem quam in Corbeiensi reperiuntur, insertis capitulorum lemmatis, que in Corbeiensi exemplari antiquiori desunt. Cottonianus liber pro *Balthid* mendose habet *Brunhild*, que annis bene quadragesinta ante id tempis occubuerat. Ad Odonem quod attinet, nulla mihi videtur suissē ejus scriptio de S. Wilfrido preter Friderici poematum, quod ipse condi curavit. Id colligitur ex ipsius epistola , sane per quam salebrosissima que Friderici carminis in quibusdam codicibus predigatur (*vide supra hujus tom. col. 945*) sub hoc exordio : « Orthodoxæ fidei familiatio ancillatis , eidemque ecclesiastico antistantibus proposito quaquaversum orbis, tam instantibus, quamque futuris, Odo Doro-bernicarum opilio ovillarum , » etc. Epistola tota

ANNO DOMINI DCCCCXLIII.

JOANNES PAPA XII.

NOTITIA HISTORICA.

(Apud Mansi, Conciliorum amplissima Collect., tom. XVIII, col. 447.)

Joannes, Alberici illius qui Urbi dominabatur filius, apostolicam sedem invasit anno Domini 965 tempore Constantini VIII imperatoris. Et quanquam huic legitima alias aliaque omnia decessent que in legitimo pontifice requiruntur, tamen accedente postea consensu totius cleri visum est hunc potius esse tolerandum, quam Ecclesiam schismate aliquo, quod aliquoquin exortum fuisset, dividendam. Cumque universa Ecclesia catholica sciret minus malum

C esse, caput quantumlibet monstrosum proferre , quam unum corpus in duo secari et duobus capitibus informari, eundem toto orbe terrarum tanquam verum et legitimum pontificem venerata fuit. Hic revera primus est inventus qui sibi nomen mutavit, quique ex Octaviano, pro mutata non exuta tyranide, voluit Joannes nominari. Ob temporale Urbis dominium Albericus pater filium suum Octavianum nominaverat ; ille contra, pontifikatum et spiritualiaq

A Subsidibus patris ex omni regione coactis,
Cum miranda nimis fulserunt signa sub astris.
Quærebant etenim quis tot pastore vacantes
Excipiat caulas, et ovilia tanta reservet.
Hesperus aeriis sed jam densaverat umbras,
Perno cura fratribus cum cœlum respicit altum.
Emicuit cyclus tenebrosa per astra coruscus
Cen matutinos igniret Phosphorus ortus.
Canduit hic radius monachum cœnobia circum
Officiose, vias visus liquisse polinas.
Hinc patuit, Domini quia constat vinea firmis
Oratu Wilfridi ævum stabilita gigantis.
Mox apopempao (350) grates persolvere summo
Accelerant, nomenque Patris constanter honorant.
Fistula rurestris cecini prothennata cavis,
B Callosas cani Meligor velut excola sannas ,
Enervi trutinans exoticæ docmina [dogmata] plectro.
Nunc oleate mihi faveas industrius Odo (351).
Ut natum retuli stemma tum maxime elusi.
Non epistasin capit, ecstasineque veretur.
Pagina , Lector, ave : tibi extera carpe tuapte.

Friderodi genium sapit, eoque tendit, ut de translatione reliquiarum S. Wilfridi, deque ejus vita metrica facial fidem. Nihil in ea historicum repertas preter paucula que sequuntur : « Igitur venerabilissima beati confessori Christi Wilfridi reliquias indecenti senticose voraginiis situ marchidas, imo (quod dictu quoque meticulosum est) prelatorum horripilatione neglectas, cum inde, favente Deo, scilicet a loco sepulcri ejus, quidam transtulissent, reverenter excepti, atque intra ambitum metropolitanæ, cui gratia Dei præsideo, ecclesie collocavi, præser- tium cogente illo evangelistæ testimonio , meo videlicet apologetico : quia ubiunque fuerit corpus , congregabuntur et aquila. Itaque tanta tamque dignæ affinitatis delectatus viciniate, et editiore eas enthea decusas, et excerptis de libro vite hujus flos- enlis novo opere pretium duxi carmine venustare. » Hæc satis superque satis.

dominium totius orbis consecutus, spirituali nomine *hoc Joannis appellari voluit. Idem juvenili ardore spirans minarum et casis, collecto exercito copiis que auxiliaris ex Spoleto ducatu conductis, aduersus principem Capuanum nomine Pandulphum bellum movit: cui cum ille Salernitanorum ope et auxilio fortiter resisteret, ad propria redire pacemque per legatos petere coactus fuit. Hujus tempore Berengarius, solitus timore defuncti Luitphilippi filii Ottonis, qui ad coercendam ipsius Berengarii tyrannidem in Italiā missus erat, per universalem Italiā impune grassabatur, et profana simul et sacra absque delectu devastabat. Qua de causa Joannes papa, tyrannidem illam non amplius ferens, legationem misit ad Ottoneum regem Germanie, suppliciter, auctore Luitprando, litteris et signis regem orans, quatenus pro Dei amore sanctorumque apostolorum Petri et Pauli, quos delictorum suorum cuperet esse remissores, se sibique commissam sanctam Romanam Ecclesiam ex suorum inimicorum fauibus liberaret, ac saluti et pristine libertati restituaret. Cumque idem eodem tempore auctore Deo Mediolanenses per deputatum legationem petivissent, Otto, antequam et Germania recederet, Wormatiae covitatem habuit, in quibus filium suum Ottoneum, ex Adelheide genitum, creavit regem, eumque Willhelmo Moguntino archiepiscopo ex alia uxore filio nutridentem commisit, praestitaque per juramentum fideliitate et securitate sedi apostolicae, de futura successione in Romano imperio ejusque juribus ac titulis promissionem accepit. Ibis præviis rex piissimus, inquit Luitprandus, collectis copiis in Italiā percitus venit, tantoque Berengarium atque Adelbertum celerius expulit, quanto evidenter constat quod committones Petrum et Paulum sanctissimos apostolos habuit. Postquam ablata suis queque dominis restituisse, anno Christi Redemptoris 962, qui erat septimus annus pontificatus Joannis, Romanum venit, ibique magno cum honore miroque ornato et apparatu susceptus a pontifice cum applausu totius populi imperator et Augustus vocatus et ordinatus, unctionem imperii suscepit. Quæ vero post hac legitime peracta Joanni pape restituerit, queque dona ille Ecclesie Romanae adjecerit, indicat ipsum authenticum donationis diploma, quod aureis litteris exaratum Rome in castello S. Angeli asservatur.*

A Pro gratia referenda pontifex omnesque Urbis optimates supra corpus beati Petri jurarunt se nunquam Berengario atque Adelberto auxiliaturos; atque ita imperator Roma discedens Papiam se contulit.

Interesset Joannes pontifex ad defectionem sollicitatus, immemor juramenti presertim, Adelberto se conjunxit. Quod cum imperator per nuntios undique redeuentes verum esse intellexisset, Luitprandus eum dixisse scribit: «Puer est, facile honoram immunitabit exemplar virorum: spero eum objugratione honesta, suasione liberali facile ex illis sese emersurum malis.» Cum hac de causa imperator Romanum redisset, papa simul et Adelbertus aufugerent. Cives vero, inquit Luitprandus, sanctum imperatorem cum suis omnibus in Urbem suscepserunt, fidelitatemque promiserunt: haec adientes firmiterque jurantes nunquam se papam electuros aut ordinatores præter consensum atque electionem domini imperatoris Ottomus Cesaris Augusti, siliquæ ipsius regis Ottonis. Post triduum quam Romanum venisset, auctoritate Ottomus habita est pseudosynodus, qua Joanne in ordinem redacto subrogatus est pseudopapa Leo VIII. Quem ille, post obitum Ottomis in Urbem revocatus, velut adulterum et invasorem sedis depositus, rescissis omnibus illis conciliabuli actis, quibus nullo juris et antiquitatis ordine servalo, Joanne papa amoto, suffectus fuerat. De infasto Joannis papæ exitu auctor qui asseritur Luitprandus haec scribit: «Quadam nocte extra Romanum se cum cojusdam viri uxore oblectaret, in temporibus adeo a diabolo est percussus, ut intra dierum octo spatium eodem sit vulnera mortuus.» Non quia, ut ille ait, justè damnatus et justè receptus fuerit, sed quia tot tantisque vexationibus a Deo admonitus, a peccatis consuetis non abstinuit. Quanquam ista que apud Luitprandum narrantur non tam ipsius sint quam hominis adversarii, et Ottoni plus nimio ascriventis, tamen veritatem eorum non controverso, uipote quod nullum dispensandum afferant fidei catholice, de qua unanimi sensu profitemur, Petrum Petrique successores post acceptam Christi promissionem, in moribus quidem, non autem in fide, deficere posse. Contigisse obitum Joannis papæ anno 964, pridie Idus Maii, in Regonis auctario asseritur.

JOANNIS PAPÆ XII

EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

I.

EPISTOLA JOANNIS PAPÆ XII AD WILHELMUM ARCHIEPISCOPUM MOGUNTINUM.

(Anno 955.)

Significat litteras ejus, Agapeto inscriptas, sibi redditas fuisse. Misericordia ejus dolet.

[*Epistola P. Bonifacii, ed. W., p. 376.*]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo et charissimo confratri WILLHELMO archiepiscopo sanctæ Mogontiacensis Ecclesie.

Litteras quas sanctæ memorie Agapeto papæ vestra destinavit fraternitas suscepisse cognoscite, quem divina omnia disponens potentia in apostoli-

Dcam sedem eo moriente ordinavit, non nostris meritis, sed ejus misericordia nos preveniente, a quo sunt cuncta que sunt: qui nihil in orbe agi credimus, nisi quod aut velle aut consensu ejus faciūtur. Misericordiarum quippe atque afflictionum iacturas malorumque insidiias hominum, qui sanctarum Dei Ecclesiarum, et omnem perturbant ordinem, atque statum condoluisse, sicut apostolica censura decrevit, gaudere cum gaudientibus, et cum flentibus flere. Totius namque Christianitatis post Dominum caput effecti non aliquo privilegio humano, sed v. ce ipsius Domini beato Petro apostolo, sicut bene nostis, dicentis: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, etc. Idcirco si aliquod

nostri corporis membrum tribulationes aut molestias A ejusdem loci regularis abbatis fiat permissione. Si quis vero pro hac adipiscenda pecuniam vel quodlibet munus regi, aut caelibet principi dederit, sive promiserit, subinserendæ maledictioni subjacebit. Sit igitur eidem cellæ abbas secundum regulam sancti Benedicti constitutus, et monachi regulari distinctioni subjecti, quos de rebus ejusdem cellæ aliquod dispendum perpeti cum omni imperio prohibemus. Res vero ejusdem ecclesie sunt Humolariæ villa, in qua eadem cella constructa est, cum mansionibus cunctis ad se pertinentibus; Merulfurtis cum adjacentiis suis: Eudoldicurtis cum appendiciis suis; Coviniacum mansis ad se pertinentibus; in villa quæ dicitur Frisia super fluvium Somnam XII mansi, quos pro commoditate piscium eidem ecclesie perpetualiter habere liceat. Hæc itaque et si qua alia ecclesia eidem Domino opitulante acquirere sibi potuerit, apostolica fulta auctoritate licenter et sine aliqua contradictione possidebit, etc. Scriptum per manum Leonis, sacri scrinii sanctæ sedis apostolice in mense Jan. pro indict. 14. Datum IV Non. Jan., per manum Georgii secundi episcopi sanctæ sedis apostolice, anno primo, Domino propitio, pontificatus domini Joannis S. P. et universalis papæ.

II.

JOANNIS PAPÆ XII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO S. MARIE HUMOLARIENSI.

(Anno 956.)

[Mabill. Acta, Sæc. II, p. 1025.]

JOANNES episcopus servus servorum Dei, venerabilis abbati BERNERO beatae Dei genitricis Mariae virginis Ecclesie, et per eam cunctæ congregatiōni in perpetuum.

Si justis petitionibus præstabilis piorum assensum præbemus, voluntati Domini nos militare credimus. Ergo notum sit universis catholicæ matris Ecclesie filiis tam presentibus quam futuris, quod misit ad nos filius noster, gloriæ indolis puer, scilicet Lotharius, rex Francorum, paternitatem nostram humiliiter obsecrans, ut quamdam cellam in pago veromandensi sitam, in honore beatæ Dei genitricis virginis Marie et sancte Hunegundis virginis constructam, auctoritatis præsidio muniremus: quam suggerentibus genitor suo Ludovico, videlicet regi comite Adalberto, et idoneo satis viro Gilberto, qui eamdem abbatiolam jure beneficii possidebat, ad sacrae religionis venerabilem cultum erigere contur, atque regie potestatis præceptio corroborare nimitur. Cujus petitioni congaudentes, ecclesiastici vigoris manum exerimus, et ex ea qua fulcimur apostolica auctoritate præcipimus, ut prefatam abbatiam nemo unquam sæcularium possidat, neque ex his ejusdem celle quidquam sibi aliquis usurpet, non rex, non comes, non episcopus, nec quilibet princeps quacunque potestate prædictus, nisi forte tuendi ac defendendi causa, et hoc nonnisi

(552) Hæc bulla Joanni XIII perperam a nonnullis obiit. JAFFE.

B A ejusdem loci regularis abbatis fiat permissione. Si quis vero pro hac adipiscenda pecuniam vel quodlibet munus regi, aut caelibet principi dederit, sive promiserit, subinserendæ maledictioni subjacebit. Sit igitur eidem cellæ abbas secundum regulam sancti Benedicti constitutus, et monachi regulari distinctioni subjecti, quos de rebus ejusdem cellæ aliquod dispendum perpeti cum omni imperio prohibemus. Res vero ejusdem ecclesie sunt Humolariæ villa, in qua eadem cella constructa est, cum mansionibus cunctis ad se pertinentibus; Merulfurtis cum adjacentiis suis: Eudoldicurtis cum appendiciis suis; Coviniacum mansis ad se pertinentibus; in villa quæ dicitur Frisia super fluvium Somnam XII mansi, quos pro commoditate piscium eidem ecclesie perpetualiter habere liceat. Hæc itaque et si qua alia ecclesia eidem Domino opitulante acquirere sibi potuerit, apostolica fulta auctoritate licenter et sine aliqua contradictione possidebit, etc. Scriptum per manum Leonis, sacri scrinii sanctæ sedis apostolice in mense Jan. pro indict. 14. Datum IV Non. Jan., per manum Georgii secundi episcopi sanctæ sedis apostolice, anno primo, Domino propitio, pontificatus domini Joannis S. P. et universalis papæ.

III.

(552) JOANNIS PAPÆ XII EPISTOLA AD BERENGARIUM EPISCOPUM VIRDUNENSEM.

(Anno 956.)

C Monasterii S. Vitoni privilegia et possessiones confirmat.

[Apud D. Calmet, Hist. de Lorraine, Preuves, p. 369.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, BERENGERO fratri nostro Virdunensis Ecclesie episcopo, cum omnibus sibi a Deo commissis, bravium æternæ remunerationis.

Convenit apostolico moderamini pia religione polentibus benevolâ charitate favere, et poscentium animis alacri devotione assensum præbere. Ex hoc enim potissimum præmium lucri a conditore omnium Dominio sine dubio promerebimus, si venerabilia sanctorum loca opportune ordinata ad meliorem fuerint statum nostra auctoritate perducta. Igitur quoniam te, frater charissime, inter cætera sanctæ conversationis exercitia comperimus quod monasterium in tuo episcopio juxta civitatem Virduni, in ecclesia videlicet beati Petri, pro amore Dei construississe, in qua requiescant corpora sanctorum confessorum, atque præfatae ecclesie sanctæ Mariae quondam episcoporum Vitoni, Pulchronii, Possessoris atque Firmini, et de rebus tuae ecclesie provida consideratione sublevasse, ut si quando filii Ecclesie tuae diuino compuncti amore terrena despicientes, ad contemplativa vita perfectionem configere desiderarent, ne a tua Ecclesia penitus dissociati viderentur, in monasterio, quod membrum est ejusdem Ecclesie, tribuitur; nam Berengarius episcopus jam anpo

solutii refugium sub habitu religionis sibi inveni- A dissimo et sanctissimo LANDULPHO sancte Beneven- rent, et Domino tranquillitate quieta inibi famulen- tur : noverit omnium fidelium tam presentium quam futurorum industria, nos idem monasterium tua ordinatione constructum, cum omnibus rebus regalibusque preceptis tuo consulto sibi sanctis, in eternum velle permanere inconvulsum; scilicet vil- lam supra Scantiam, cum suis pertinentiis; Flavi- niacum, cum suis adjunctis; abbatiam sancti Aman- tii, cum quidquid ad eam pertinet. Ad Nova-Villa, cum suis locis; ad Mantionis curtem, quantum ad vos pertinent; Parridum, cum suis adjacentiis; de Marculfi-Curte ecclesiam, cum suis adjacentiis; Ar- bordi-Villa, cum suis pertinentiis; Castonis-Curte ecclesia, cum his que ad eam pertinent; ecclesia de Marleio, cum suis adjacentiis; ecclesia de Amon- zei-Villa, cum suis adjacentiis, cum terris, et vineis et molendinis, cum servis et ancillis; abbatia Petri, et ecclesia de Maroa; ad Limacum quidquid ad illum locum pertinet; ad Nova-Villa in Barrensi comi- tatu, quidquid pertinet ad eum locum. Hec praedicta loca omnia, cum omnibus suis generaliter atque specialiter pertinentiis, et quidquid Deo opitulante voto fidelium huic monasterio concessum fuerit, in futuro tempore per hoc nostrum apostolicum privilegium perenniter confirmamus; tam vobis quam vestris successoribus, et insuper hoc nostrae auctoritatis privilegio esse corroboratum, quatenus eadem Virdunensis Ecclesia, que hactenus de filiis ab ipsis infantiae rudimentis in gremio suo expositis, dum ad externa monasteria configiebant, fraudabantur, abhinc et deinceps in membro sibi subjecto, consilio sui episcopi, atque providentia gloriosi abbatis Hum- bertii, de eorum sancta conversatione sublimata glo- rietur. Si qua autem temerario ausu, magna parva que per-ona, cujusque ordinis aut potestatis, contra hanc nostram apostolicam praeceptionem adire prae- sumperit, sciatis se auctoritate beati Petri apostolo- rum principis excommunicatum, atque anathematis vinculo esse innodatum, et a regno Dei alienum, cum omnibusque impiis eterno incendio atque suppicio condemnatum. Qui vero observator extiterit hujus nostri precepti, gratiam atque misericordiam vitamque eternam a misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur.

Scriptum per manus Leonis serinarii sanctae sedis apostolice, in mense Januario per inductionem quartam decimam. Bene valete. Datum v Idus Januarii per manum Martini episcopi et sanctae sedis apostolice bibliothecarii, anno pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis duodecimi papae in sacratissima sede beati Petri apostoli septimo, primo in mense, et inductione quarta decima.

IV.

JOANNIS PAPE XII EPISTOLA AD LANDULPHUM

BENEVENTANUM EPISCOPUM.

(Anno 956.)

[Apud Ughelli, Italia Sacra, VIII, 57.]

JOANNES episcopus servus servorum Dei, reveren-

tana Ecclesiae episcopo, tuisque successoribus in perpetuum.

Cum summae et apostolice dignitatis apex in di- vini profectus nitore dignoscatur præfulgere, et in exercendis Dei laudibus suis impensis studeat labo- ris exhibere certamen, ob hoc debita nos ejusdem apostolicae pastoralis compulit sollicitudinis cura, quæque ad stabilitatem pitorum locorum promulgare et apostolice institutionis censura confirmare. Igitur quia postulasti a nobis quatenus sancta Beneventanensis Ecclesia, cui, Deo favente, præs, privilegiis sanctæ sedis apostolice decoraretur, et antiquos terminos eidem concessos ab antecessoribus nostris pontificibus confirmaremus, piis tuis desideriis fa- ventes, hac nostra auctoritate id quod exposcitur effectui mancipamus. Concedimus tibi tueque sanctæ Beneventanensi Ecclesie quæcumque legaliter et rationabiliter antiquo jure tempore predecessorum tuorum visa est possidere, id est Bivinum, Asculum, Larinum, Sipontum et ecclesiam S. Michaelis ar- changeli in monte Gargano, cum omnibus eorum pertinentiis, et omnia prædia cum ecclesiis, familias utriusque sexus, et massis, cunctaque infra tuæ parochia loca ditionis antiquæ tuæ religioni succes- soribusque tuis concedimus dominanda, et legaliter atque canonice disponenda cum omnibus suis perti- nentiis, sive sint civitates, seu quæcumque castella possessa dudum ab antecessoribus tuis episcopis. Censentes siquidem insuper apostolica censura sub divini judicii obtestatione et validis, atque atrocioribus anathematis interdictionibus, ut nullus un- quam alicius dignitatis potestate prædictus homo presumat, sive sit illa magna, sive parva persona, aut Græcus, in prædicta tua S. Beneventanensi Ec- clesia aliquam vim facere, vel de his que ei pertinere videntur quoquomo auferre, aut alienare, vel ei imminuere terminos, sed nec quamlibet malitiam, aut jacturæ molestiam in eadem inferre quoquaque tempore, nec licentia sit, ut dictum est ex eis, vel omnibus eidem pertinentibus cuiquam magnæ par- væque personæ auferre, ut profecto juxta id quod a nobis statutum est, eadem venerabilem S. Bene- ventanensis Ecclesias apostolicis constitutis, atque privilegiis consistens ornata, inconcusse dotata per- maneat. Si quis autem (quod non optamus) nefario ausu hac que a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dictæ Ecclesie Beneventane statuta sunt refragare, aut in quoquam transgredi, sive Græcus sit, seu quicunque alter homo qui dominationem aut primatum habere voluerit, per se aut per alterum quemlibet hominem in præfatis ecclesiis sine voluntate et jussione Beneventani episcopi, et illi qui eos fortasse recipere præsumperint, omnes pariter sub eodem nostro apostolico et districto insolubili an- themate permaneant, et in nullam ecclesiam intrare præseuant, aut aliquod officium ecclesiasticum fa- ciant. At vero qui pro intuitu observator et in omnibus extiterit custodiens hujus nostri constituti

ad cultum Dei respiciens, benedictionis gratiam a misericordissimo Domino Deo nostro multipliciter consequatur, et vite æternæ particeps effici meatur.

Scriptum per manum Leonis scrinarii S. R. E. in mense Decembri indict. xv. Bene valete.

Dat. xviii Kal. Januarii per manum Marini episcopi, et summae sedis apostolice bibliothecarii, Domino proprio pontificatus domini nostri Joannis summi pontificis et universalis XII papæ in sacratissima se de beati Petri apostoli xi, mense et indict. suprascripta xv (553).

V.

JOANNIS XII EPISTOLA AD HENRICUM ARCHIEPISCOPUM TREVIRENSEM.

Fragmentum. — (Anno 957.)

Illi pallii usum concedit.

[Apud Gunther. Cod. diplom. Rhen.-Mosell. I. 127.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo et charissimo fratri ENRICO sancte Trevirensis Ecclesiae archiepiscopo vita tua tantummodo... Datum pridie Id. Febr. per manum Joannis bibliothecarii sancte sedis apostolice anno Deo proprio pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis XII papæ, in sacratissima sede beati Petri apostoli v.... domino piissimo..... Augusto Ottone a Deo coronato, magno imperatore anno primo, in mense Februario, indictione v.

VI.**BREVE RECORDATIONIS.**

Qualiter Joannes XII papa Sublacensis, qui refractari erant abbati monasterii Sublacensis, eique multa bona occuparant, repressit et omnia restituere coegit, anno 958.

[Apud Muratori, *Antiq. Ital.* VI, 203.]

Anno (fortasse tertio) domni Joannis papæ XII, mense Maio, indict. prima. Quia mens humana semper in laboribus esse dignoscitur, et animis uniuscujusque pro diversis curis seu sollicititudinibus hoc atque illuc vagando discurrit, nec valet omnia explicare sermone, nec futura tenere memoria: idcirco Dei nata a prudentissimis viris ingenium litterarum repertum est, ut quod mente retinere nequimus, litteris exaremus. Propterea ego Leo abbas sancti Benedicti Sublacensis, qualiter dominus papa in nostro monasterio causa orationis venisset, reclamavimus super omnibus in supradicto Sublaco castello, et in nostris allis partibus commorantibus de multis persecutionibus seu afflictionibus quas in nostro monasterio assidue committebant. Unde repente dominus papa pietate motus ac misericordia de eodem venerabili loco, et de cuncta nostra fraterna congregatione condolere coepit. deque tantis injuriis quas possi sumus a diebus, in quibus bona memoria dominus Albericus obiit de hac vita. Tunc resi-

(353) Quod in hoc diplomate bis repetita inventantur illa verba, sive *Grecus sit*, eo est referendum, quia tunc temporis Beneventana provincia assidui premebat Grecorum incursionibus, cumque se a solo patriarcha Constantiopolitanu-

A dente eodem summo pontifice in eodem venerabili monasterio cum venerabilibus episcopis, videlicet Marinus Polimartiensis Ecclesiae, et bibliothecarius sanctæ sedis apostolice, Constantinus episcopus Portuensis, Joannes humilis episcopus sanctæ Tiburtina Ecclesiae, seu Romanorum judicibus Georgius secundicerius sanctæ Romanæ Ecclesiae, Leo protoscrinarius sancte sedis apostolice et alii plurimi. Et sic praecepit ut omnes adversarii ante suam presentiam venirent. Qui dum ante dominum papam una nobiscum venirent, coerciti sunt nimium; et fecit ut omnia bona et casalia et fundora, quæ ibi singulatum memorantur, monasterio redderentur. Et praecepit abbatu ut de hoc negotio breve recordationis faciens, a supradictis viris et aliis dignis B viris subscribere ad rei sempiternam memoriam faceret.

VII.

BULLA JOANNIS PAPÆ XII AD LEONEM ABBATEM.

(Anno 958.)

Sublacensis monasterii bona et jura confirmat.

[Apud Muratori, *Antiq. Ital.* V. 461].

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, LEONI venerabili presbytero ac monacho atque abbatu venerabilis monasterii sancti Benedicti et sancte Scholasticæ, quod ponitur in Sublaco, sancteque suæ congregationi, successoribusque vestris in perpetuum.

Cum pia desiderium voluntatis et laudandæ de-
votionis intentio apostolicis sint semper de his adjuvandis, quorum est sollicitudo adjuvanda, ut ea, quæ legaliter geruntur, aequitate et firmitate consistant, et nulla valeant refragatione perturbari, sed irrefragabilis iure atque auctoritate debeant permanere; ob hoc apostolicis promulgatis sanctionibus propriis unicuique, qua rationi suppetunt, fas exigit possidenda confirmari. Et ideo, quoniam constat sanctitatem vestram plurima sanctorum loca acquisisse, et cuncta in honore et utilitate, vestrique venerabilis monasterii jure et ditione pertinere, et diversos agros una cum castellis et possessionibus, et famulorum multitudine, videmini habere; quæ omnia sub tuae reverentiae ditione, sanctæque tuae congregationis, successorumque vestrorum servorum Domini, in perpetuum eadem loca venerabilia et agros seu massas et possessiones, cum omnibus originalibus famulis ibidem manentibus, cum colonis et colonabus, vel universis inibi pertinentibus, apostolice sedis privilegiis popositis confirmari detinenda. Scilicet castellum in integrum, quod vocatur Sublaco, sive quibus alii vocabulis nuncupatur, una cum omnibus finibus, terminis, limitibusque suis, terris, casis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, salecis, arboribus ponenteris, fructiferis diversi generis,

themate feriri posse jactarent, et Romanus tamen pontifex ob eam, quam semper habuit in toto orbe Christiano, summam potestatem cum illa extensiōne etiam ad Grecos sua anathemata promulgalabat.

pateis, fontibus, rivis aque perennis ædileii parientis, attiguis, adjunctis, adjacentibusque suis, cultum et incultum, vacuum et plenum, una cum colonis et colonabus utriusque sexus illi pertinentibus, simulque cum glandaticis, herbaricis, vel qualibet alia datione, que ad castelli jus pertinet, et nostræ sanctæ Romanae Ecclesie soliti sunt persolvere. Illud vobis pleniter cum omnibus suis ubique pertinentiis et adjacentiis perpetualiter ad usum et utilitatem sancti Benedicti canonib[us] confirmamus, et roborabiliter stabilimus detinendum sine aliqua datione, una cum flumine, sicut incipit a Petra imperatoris recte in ponte Terraneo per venas incedendo usque in lacum, qui est sub ipso monasterio cum aquimolis suis, et deinde recte in Silicella et Salteto, et per locum, ubi Mandra vocatur, cum aquimolis ibidem habentibus, et deinde per pontem descendentes in sancto Angelo, item in sancto Petro, et deinde in prata de Ajano. Similiter et aliam aquam, que Cona vocatur, sita in ipso flumine, et deinceps in aqua, que Flumicello vocatur, una cum Augusta, et Bullica atque Timida, omnes decurrentes in supradicto fluvio, et usque in territorio sancti Cosmæ; cum ripis et plagis omnibus prænominationis ab utraque parte in integrum pertinentibus; cum omnibus loci ipsius aquis, ubi aquimoli facti sunt, et facere poterit, sive ubicunque pisces capere potuerit in totis aquis supradictis. Neconon et ecclesiam sanctæ Felicitatis sine aliqua datione vobis vestrisque successoribus perpetualiter concedimus detinendam in usum et salarium suprascripto vestro venerabili monasterio. Pari modo et massam, quæ vocatur Lubenzana, et Intermarana in integrum cum fundis et canalibus, et omnibus casalibus suis, ubicunque ad ipsam massam pertinentibus: videlicet fundum Canterano, et Marano, Seminarum, atque Oriuela, et Arsula, Bulsinianum, Toccanellum, Marcetellum, fundum Paternum, fundum Aprunio, fundum Arpellum, fundum Lenanu, fundum Tessine, moates qui vocantur Gemini, descendentes in Trellano, monte Gordiano, fundum Sassa et colle de Ferrari, et monasterellum, et aliud monasterellum, Pisano, et Coloniama juxta sanctum Valerium ex duobus lateribus, et medietatem de ibice; fundum Miniano, fundum Castaniola, et Loriliano, sancta Cecilia, fundum Boberanum, fundum quod vocatur Valle, cum ecclesia sancti Eleutherii, fundum quod vocatur Capramolente cum ecclesia sancti Anastasi; massam, quæ vocatur Ampolloni, cum ecclesia sancti Martini; fundum Paternum, quod appellatur Pentima, fundum Bruvano, fundum Sancti Pamphili, fundum Danieli, fundum Merulana, fundum Pacano, fundum Tospoliano cum ecclesia sanctæ Maniae et sancti Lucentii; fundum sancti Cirici; fundum Cispæ; fundum Romani cum ecclesia sancti Angeli et sancti Felicis, inter affines ab uno latere flumine Tivertino, et a secundo latere Papi, et a tertio latere Arcu Fulgorati, et descendente in monte, ubi sunt cypresi, veniente in monte, qui vocatur

A Bulturella, et recte per sancta Maria descendente in Pisano. Et cum omnibus ad suprascriptam massam in integrum pertinentibus. Simili modo fundum Caliscano in integrum cum ecclesia sancti Petri.

B Neconon monasterium sanctæ Barbaræ et sancti Anastasi cum corticellis duabus, una ante se, et alia post se, cum casis et fundis atque casalibus suis, cum omnibus ad eas in integrum pertinentibus, possumus intra civitatem Tiburtina; atque medietatem de ecclesia sancte Marie ibi in ipso, cum casis, vineis et terris et omnibus pertinentiis suis trans Tiberim juxta pontem Marmoreum, atque clusuram super se in integrum de vinea, quæ appellatur Valle Arcese, et clusuram super se in integrum vineatam, cum arboribus olivarum. Et ecclesiam sancti Sebastiani, et modicam vineam ante se cum oliveto, atque clusuram de vinea, quæ ponitur subtus posterula Tiburtina juxta silice, qui vocatur Quarriati. Pari modo clusuram in integrum super se de vinea, quæ vocatur Ortu Magno. Fundum Casaperta, clusuram de vinea, quæ vocatur Asorbo, portionem in Prato magiore, quo fuit de Calvo episcopo; fundum Stafianum in integrum, fundum Romanianum in integrum, fundum Patelini in integrum, fundum Ozano in integrum, fundum Criptule, fundum Panzi, fundum Vioruti, fundum Agnaniola, fundum Macroniano, fundum Semissano, fundum Paternum, Vallelonga fundum sanctæ Mariæ in Pesile, fundum Donabelli, fundum Factoro, fundum Lucu, fundum Catacumba cum ecclesia sancti Laurentii, fundum Afri cum prænominationis fundis in integrum omnibus positis territorio Prenestino et Tiburtino. Item clusuram de vinea, quæ vocatur Ancarano, in integrum cum arboribus suprascriptis; terram et vineam quæ appellatur Pentuma, quæ fuit de Tetualdo presbytero; petias duas de vinea ad sanctum Laurentium in duobus locis: itemque fundum Porclanicum in integrum cum omnibus suis pertinentiis; fundum Otorano, fundum Arcerano, fundum Palanico, fundum Cesoline, fundum Olebanu, fundum Campelione, fundum Ojano et Priano, fundum Cammerano, fundum Collemundum, Catilano, Cocubalo, Pacurano; ecclesiam sancti Angeli cum omnibus suis pertinentiis, positam in territorio Ferentinello minore; omnia territorio Campanino. Verum etiam fundum Falconiano cum ecclesia sancti Nicolai, fundum Fontiniano et Colle de Morelli, fundum Toccanello, fundum Capla, fundum Oraro, fundum Grataliano, fundum Cerviano, fundum Labezano, fundum Casanieo, fundum Domum cum ecclesia sancti Petri; fundum Ponzia, fundum Pozzorosano cum vinea clausura super se, quæ ponitur juxta Caranico, et Vallem modiorum quatuor cum Castanieto suo juxta sanctum Petrum, cum terris, vineis, et casis atque silvis per diversa loca, territorio Aquilano positam. Itemque territorio Albanense fundum Sorape cum vineis seu terris et criptis, et ecclesia Sanctorum quatuor: fundum Silva Majore: portionem quæ fuit de Floro episcopo: petiam de vinea in Zizippi,

seu et clusuram de vinea in integrum, quæ ponitur **A** Barbilianum. Necnon casinas duas ad pontem Salarum, portionem de Palmi cum terris et hortis. Prata duo juxta Portam Majorem; casalinas duas, unam in Pedica, quæ vocatur Burdunaria, et aliam in Campo Majore. Pari modo domoras in integrum cum cortis et hortis, et ecclesia sancti Theodori, positas infra civitatem Romæ juxta Porta Majore, sicuti fuerunt de Floro episcopo. Similiter domoras, quæ fuerunt de Joanne et Stephano de Griphi, cum corte et pergule et hortulo juxta Formam Claudiam. Et vineam clusuram in integrum cum arboribus pomiferis, cum criptis juxta viam, quæ ducit ad Jerusalem. Similiter modo domum in integro cum corte et hortulo et vinea, et cum omnibus ad eam pertinentibus, positam Romæ Regione Septima, in qua domo est ecclesia sancti Viti. Necnon et vineam seu terram juxta Jerusalem. Item clusuram de vinea in integrum in Albano in fundo Zizinni, petias sex; atque domum in integrum cum hortulo, positum juxta sanctum Martinum. Similiter domum cum corte quæ ponitur in Sibura.

Pari modo et monasterium sancti Erasmi cum omnibus suis adjacentiis vel pertinentiis, sicut in vestro continetur præceptio: pariterque petias duas de vinea Inosti, una quidem in fundo Mauri, et alia in Calabrieto. Similiter pratum cultum et assolutum fundo Aguzanu. Quæ suprascripta cum omnibus fundis, seu casalibus, massis, ecclesiis, monasteriis, domibus, hortis, vineis, servis, et ancillis, colonis et colonabus, fluminibus et aquinolis, piscariis, sicut supra legitur, vel etiam in aliis partibus vel civitatibus, ubique vestrum venerabile monasterium tenere et possidere videtur per quocunque instrumentum chartarum, tam per præcepti paginam, seu privilegi jura, necnon per commutations seu donationes, et omnia quæ fideles Christiani vestrae sanctæ congregati pro suorum venia delictorum donaverunt, vel undecunque chartulis tam vestitis quamque etiam novis in vestro monasterio habere videmini, roborabiliter vobis vestrisque successoribus per hoc nostrum apostolicum præceptum confirmamus detinendum perpetualiter atque perenniter. Verumtamen confirmamus vobis casale unum in integrum, quod vocatur... juxta Quartum cum prato suo inter affines, a primo latere casale, quod vocatur Barbilianum, et ab alio latere fundum Munitula, saliente ab ipso prato per limites suos usque ad parietes desertas, quæ sunt ultra Formam, et exente in via Publica, et a tertio latere ipsa via Publica; a quarto latere fundum, quod vocatur Decorita, aqua descendente per limites suos in formam Jovia, et exente per formam, et revertente per limitem juxta aquam usque ad predictum fundum

(354) Scribe universalis XII Papæ: neque enim Chronologicæ Notæ cum temporibus Joannis X Papæ alligari possunt. Ughellius tom. VIII Ital. Sacr. in archiepiscopis Beneventanis bullam refert ejusdem pontificis Joannis XII, datam per manus Marini episcopi (id est Polimartensis) et summæ sedis apo-

Sexto cum prato suo juxta rivum inter affines, ab uno latere via quæ pergit ad pontem Adenona, et ab alio latere via publica, et si qui alii affines sunt. Omnia vestris piis locis, et sanctæ nostræ Romanæ, cui, Domino auctore, deservimus, Ecclesiæ, inclinati precibus vestris, per hujus apostolici privilegii seriem suprascripta omnia immobilia loca cum omnibus eorum pertinentiis, ut supra legitur, a praesenti prima indictione et in perpetuum vobis vestrisque successoribus concedimus et confirmamus detinendum in usum et utilitatem ipsius venerabilis monasterii. Ita tamen, ut quotidianis diebus sacerdotes et monachi ipsius monasterii pro remedio animæ nostræ, nostrorumque successorum clament in eadem ecclesia centum *Kyrie eleison* et centum *Christe eleison*, et sacerdotes sacras oblationes in missarum solemnis tribus vicibus per singulas hebdomadas pro absolutione nostræ animæ, nostrorumque successorum pontificum omnipotenti Deo offerant. Stantientes apostolica censura, sub divini iudicij obtestationem et anathematis interdictum, ut nullus unquam nostrorum successorum pontificum, vel alia quelibet magna parvaque persona audeat vel presumat de omnibus suprascriptis immobilibus locis cum omnibus illorum pertinentiis et adjacentiis, ut supra legitur, contra hoc nostrum pontificale privilegium agere vel alienare aut auferre presumat; sed potius firmum atque stabile perpetuis ac perennis temporibus, ita ut a nobis statuta sunt, decernimus permanentem. Si quis autem (quod non optamus) contra hoc nostrum apostolicum privilegium temptator exsterit, et in quoquam contrarie, et transgressor esse voluerit, scit se auctoritate Dei omnipotentis, et Domini nostri, apostolorum principis, Petri, cuius licet immeriti, Domini tamen dignatione, gerimus vices, anathematis vinculo innodatum, et a regno Dei alienum. Qui vero pio intuita verus custos et observator exstiterit hujus nostri apostolici privilegii, meritis atque precibus beati Petri apostolorum principis, et sancti Benedicti in aethereis arcibus præmia ac benedictionis gratiam atque misericordiam a iusto judice Domino Deo nostro, vitamque æternam consequi mereatur.

D Scriptum per manum Leonis, scrinarii et notarii sanctæ summae sedis apostolice in mense Maio, indictione supra jam dicta prima.

¶ Bene valete. ¶

Datum VI, idus Maii per manum Marini, sancte Polimartensis Ecclesiæ episcopi et bibliothecarii summae sedis apostolice, anno Deo proprio pontificatus Domini nostri Joannis summi pontificis et universalis X (354) Papæ in sacratissima sede beati stolie bibliothecarii, anno Domini proprio (scribe Deo proprio) pontificatus domini nostri Joannis, etc., undecimo; mense Decembri, indictione 15. Scribendum anno primo, si a Septembri indictione nova deducatur; aut anno secundo.

Petri apostoli tertio, in mense et indictione supra-
scripta prima.

Acceiat etiam ad majus Sublacensis cœnobii or-
namentum nobile diploma, quod itidem in ejus ta-
bulario asservatur.

VIII.

**SCRIPTUM JOANNIS PAPÆ XII PRO EXCOMMUNICATIONE
ARTALDI RHEMENSIS, AMBLARDI LUGDUNENSIS AR-
CHIEPISCOPORUM, CIC., OB S. SYMPHORIANI POSSESSIO-
NUM INVASIONEM.**

(Anno 958.)

Transmissio excommunicationis.

[Apud Mansi Concil. tom. XVIII, col. 450.]

Anno incarnationis Dominicæ 959, indictione III, imperante Michaelie imperatore Constantinopoli, domino autem Joanne apostolico Romæ presidente, regnante vero Lothario Francorum rege, transmissa est hæc excommunicatio archiepiscopis Franciæ et Burgundia: Artaldo Rhemensis Ecclesiæ archiepiscopo et subjectis sibi episcopis, Amblardo Lugdunensis Ecclesiæ archiepiscopo, Rodmundo Edunensis Ecclesiæ episcopo, Achardo Lingonensis sedis episcopo, Frotgario Cabilonensis Ecclesiæ episcopo, Natrano Nivernensi episcopo, Richardo Antissiodensi episcopo, de terra et alodo S. Fausti, et sancte Augustæ, et S. Symphoriani, que est in regione Provinciae, in finibus loci qui vocatur Magna; quam tenet per potestatem Isuardus et socii ejus.

Excommunicatio.

Auctoritate Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et ordine omnium sanctorum, et nostra communia excommunicatione alligamus et anathematizamus Isuardum et omnes socios ejus, qui tenent terram S. Symphoriani. Ut nullus eorum, postquam hoc audierit, ecclesiam non intret, missam non audiat, paeam cum Christiano non faciat: neque manducet, neque bibat, neque dormiat; et si infirmaverit, non visitetur; et si mortuus fuerit, non sepeliantur, neque pro eo ore tur, nisi ad emendationem et satisfactionem venerit.

De his terris S. Symphoriani quæ sitæ sunt in comitatibus Avenionense et Cavelllico, tandem satisfecit Isuardus Girardo Augustodunensi episcopo (352.) Feria III, xvii Kalendas Augusti, anno Domini 972, indictione XV, regnante quidem rege Gondrado. D Rerum autem in Cavellicensi episcopatu sitarum restitutionem, Hugoni ecclesiæ S. Symphoriani Cavellensis decano et clericis ejus factam, confirmavit Desiderius episcopus Cavellensis.

IX.

**EPISTOLA JOANNIS PP. XII AD SANCTUM DUNSTANUM,
CANTUARIENSEM EPISCOPUM.**

(Anno 960.)

De concessione pallii.

[Apud Mansi ubi supra.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, confratri DUNSTANO Dorobernensis Ecclesiæ archiepiscopo,

A vita perpetua permanendam in Christo salutem.

Si pastores ovium solem geluque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, et oculis conspectant vigilantibus ne aliqua ex oibis aut errando pereat, aut labianta morsibus rapiatur, quanta cura quantoque sudore debemus esse per vigilis oibis salutem animarum, qui dicimus pastores esse earum? Attendamus igitur nos officium exhibere erga custodiam ovium Dominicanum, ne quasi lupo veniente territi fugiamus, ne in die divini examinis pro desidia nostra ante summum pastorem et negligencia vestra excruciemur, unde modo honoris reverentia in sublimiore aere ceteris dijudicamur. Primatum itaque tuum, in quo tibi ex more antecessorum tuorum vices apostolicæ sedis exercere convenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicut beatum Augustinum ejusque successores prefate Ecclesiæ pontifices habuisse dignoscitur.

Pallium vero fraternitati tue ex more ad missarum solemnia celebranda commendamus, quo tibi non aliter ut concedimus, quam eo usu quo antecessores nostri prodiderunt, ecclesiæ tue privilegiis in suo statu manentibus. Neque tua prudensia hoc incognitus habet, vel quicunque, quantum induimenti honor moderatione actuum tremendum erit. Honestati morum tuorum haec ornamenta convenient, quatenus, Deo auctore, posses esse conspicuus, ita ut vita filii tuis sit regula; et in illa, si qua fortitudo illis inest, dirigantur, dum in ea quæ imitentur aspiciant.

Et in fine epistolæ: Sancta Trinitas fraternitatem vestram gratiæ suæ protectione circumdet, atque ita in timoris sui viam te dirigat, ut post vitæ hujus amaritudinem ad æternam pervenire simul mereamur dulcedinem. Et hoc scriptum est per manum Leonis, scrinarii sedis apostolicæ, in mense Octobris, indictione quarta, die primo Kaland. Octob. anno duodecimo [sesto] summi pontificis Joannis.

X.

**PRIVILEGIUM JOANNIS PAPÆ XII PRO MONASTERIO S. SAL-
VATORIS FULDENSI.**

(Anno 961.)

[Apud Drone, *Cod. diplom. Fulda*, p. 328.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HATTONI venerando abbati venerabilis monasterii sancti Salvatoris Domini nostri Iesu Christi et sancti Bonifacii martyris Christi, quod situm est in loco Boconia super ripam fluminis Fulda, tibi successoribusque tuis abbatibus in perpetuum.

Quoniam semper sunt concedenda qua rationalibus congruent desideriis, oportet ut devotioni conditoris pia constructionis auctoritas in privilegiis præstandis minime denegetur. Igitur quia postulasti a nobis quatenus præfatum monasterium sancti Salvatoris privilegiis sedis apostolicæ infulis decoretur ut sub jurisdictione nostræ cui Deo auctore deservedimus Ecclesiæ constitutum nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submittatur; idcirco piis desideriis

saventes hac nostra auctoritate id quod exposcitur effectui mancipamus. Et ideo omnem cuiuslibet Ecclesie sacerdotem in praefato monasterio ditionem quamlibet habere aut auctoritatem præter sedem apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abate monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibidem solemnitatibus quisquam presumat omnino celebrare, ut profecto juxta id quod subjectum apostolicæ sedi firmitate privilegii consistit inconcusse dotatum permaneat locis et rebus, tam eis quas moderno tempore tenet vel possidet, quam quas futuris temporibus in jura ipsius venerabilis monasterii divina pietas augere voluerit ex donis et oblationibus decimisque fidelium absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruat. Constituimus quoque per hujus decreti nostri paginam ut quicunque cuiuslibet Ecclesie presul vel quacunque dignitate persona hanc nostri privilegii chartam quam auctoritate principis apostolorum firmamus temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens a cœtu omnium sanctorum extorris existat, et nihil minus praefati monasterii dignitas a nobis induita perpetualiter inviolata permaneat apostolica auctoritate submixa.

Scriptum per manum Leonis, secundiceri sedis apostolicæ, in mense Decembrio, indictione quinta.

Datum IV Idus Decembri per manum Joannis episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolicæ, anno Deo proprio pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis pape XII, in sacraissima sede beati Petri apostoli, in mense sexto indictione quinta.

XI.

JOANNIS PAPÆ XII PRIVILEGIUM PRO ECCLESIA SALZBURGENSI.

(Anno 962.)

Ecclesia Salzburgensis privilegia et possessiones confirmat. Friderico archiepiscopo pallium, petente Ottone imperatore, concedit. Heraldum canticum dejectumque archiepiscopum, nisi procurare sacra desistat, anathematizatum iri denuntiat.

Apogr. sæc. XII in tabulario Vindobonensi. — Apud Kleinmayer Nachr. v. Ius. Archang., 208.]

Si sacerdotium, etc.

Data vn Idus Februarii per manum Andreæ, archarii sanctæ sedis apostolicæ, etc.

XII.

EPISTOLA JOANNIS PAPÆ XII AD ARCHIEPISCOPOS, EPISCOPOS, ABBATES, CLERUM ET POPULUM GALLIE, GERMANIE ET BAVARIE.

(Anno 962.)

Ab Ottone I imperatore rogatus decernit ut monasterium Magdeburgense in archiepiscopatum, et Mersburgense in episcopatum Magdeburgensis Ecclesie suffraganeum commutetur.

[Apud Mabill. Acta SS., Sæc. V, p. 575.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, reverensissimis confratribus, archiepiscopis, episcopis, abbatis, monachis, primatibus, omni clero et

A populo, in Gallia, Germania, Bavaria constitutis.

Quoties ad prefectum novæ Christianitatis, concessionis firmitatisque privilegium a sancta Romana Ecclesia, cui Deo auctore deservimus, exposcitur, toties omni diligentia omniisque amore impertiri operæ pretium duximus; ne quod erga pia desideria propensius impendi convenit, callidi hostis invidia ob desidiam indeficienter subripiat. Totis ergo viribus, charissimi fratres, certandum est, ut Christianitatem, quam Deus omnipotens per servos suos celestis tropæ quotidie extendit et provehit, nostro quoque per eum adjutorio, in eodem solidetur et maneat. Nunc vero Dei operante clementia charissimus et Christianissimus filius noster Otto, devictis barbaris gentibus, Avaribus scilicet aliisque quamplorimis, ut ad defensionem sanctæ Dei Ecclesie triumphalem, victorie imperii culmen, per nos a beato Petro apostolorum principe suscepit coronam; summam et universalem, cui Deo praesidemus auctore, adiit sedem: quem paterno affectu suscipientes, ob defensionem sanctæ Dei Ecclesie in imperatorem cum beati Petri benedictione unximus. Cumque in ecclesia beati Petri apostoli de statu et regimine totius Christianitatis tractantes, quæ utilia sunt, utiliter secundum Deum tractarentur, praefatus piissimus imperator Otto, qualiter Selvatos, quos ipse devicit, in catholica fide noviter fundaverat, nostra innuit paternitati, deprecans et obnoxie postulans, ne oves, quas ipse in Christo acquisierat, ob pastoris defectionem antiqui serpenti versutis dominaretur. Ad hanc itaque petitio nem ascensum, fratres charissimi, merito præbuius.

Totis ergo medullis cordis, prout dignum est, ut novella haec plantatio super verticem montis in petra, quæ Christus est, fundetur, intendamus: dabit vires qui neminem vult perire. Cujus annuente clementia volumus, et per hanc privilegii paginam jubemus, ut Magdeburgense monasterium in regno Saxenorum juxta Albitum constructum, quod præbatus sanctissimus imperator ob novam Christianitatem construxit, quia vicinus id locorum gentibus est, in archiepiscopalem transferatur sedem, quæ per subditos suffraganeos totum Dei gregem regere et gubernare valeat. Volumus et per hanc privilegii paginam jubemus, ut Mersburgense monasterium, quod ipse piissimus imperator, quia Ungros prostravit, futurum Deo devovit, in episcopalem elevatur sedem, quæ Magedburgensi sit subdita sedi; quia tot gentes sub uno pastore regi minime possunt. Volumus et per nostræ auctoritatis privilegium censemus, ut censum, et decimationem omnium gentium, quas idem piissimus imperator baptizavit, vel per eum suumque filium aequivocum regem successoresque eorum Deo annuente baptizandæ sunt, ipsi successoresque eorum potestatem habeant distribuendi, subdendi Magedburgensi, Mersburgensi, vel cuique velint futurae sedi. Volumus etiam, charissimi fratres, et ex beati Petri apostoli iussione

principimus, ut Moguntiensis, Treverensis, Coloniensis, Salzburgensis, Hammaburgensis archipræsules, Magedburgensis monasterii in archiepiscopalem sedem totius cordis corporisque viribus consentanei fautores persistant. Cum vero Deus omnipotens per prætaxatum servum suum invictissimum imperatorem, suumque filium regem, successoresque eorum, vicinam Slavorum gentem ad cultum Christianæ fidei perduxerit, per eos in convenientibus locis secundum oportunitatem episcopatus constitui, et eidem per consensum prædicatorum, et archipræsulum successorumque eorum, ab archiepiscopo Magdburgensi episcopos consecrari volumus suffraganeos. Sed tamen si præfati filii nostri piissimi imperatoris, siue filii æquivoci regis successores eorum statuta frangerent tentaverint, aut prædictarum ecclesiarum ceterarumque præsules successoresque eorum Magedburgensi archiepiscopo suisque successoribus, eorumque suffraganeis et eorum successoribus, adjutores consentaneique non fuerint, anathematis mucrone feriantur, a summo retributore damnationem sine fine recipient. Omnipotens itaque Deus serenissimo imperatori Ottoni, suoque nōto æquivoco regi spiritualibus filiis nostris longevan tribuat vitam; quatenus in hoc seculo tranquille viventes, in futuro immarcessibilis glorie percipient palmam. Scriptum per manum Leonis scribarii sancte sedis apostolice in mense Februario, indict. 5. Data 11 Id. Februarii per manum Georgii secundicerii sanctæ sedis apostolice, anno Deo proprio pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis papæ VII, imperii domini piissimi Augusti Ottonis a Deo coronati magni imperatoris anno 4, in mense et inductione predictis.

XIII.

EPISTOLA JOANNIS PAPÆ XII AD HENRICUM TREVIRENSEM
ARCHEPISCOPUM.

Fragmentum. — (Anno 962.)

Illi usum pallii iterum concedit.

[Apud Gunther., Cod. diplom. Rhen.—Mosell. I, 127.]

JOANNES SERVUS servorum Dei, charissimo ac reverentissimō HENRICO sanctæ Trevirensi Ecclesiæ archiepiscopo, diebus vita tua tantummodo..... Datum vi Idus Jan. per manum Leonis nomenculatoris sanctæ sedis apostolice, anno, Deo proprio, pontificatus domini Joannis summi pontificis et universalis XII papæ in sacrisimma sede beati Petri apostoli secundo, in mense Januario, et inductione XV, anno incarnationis Domini 957.

XIV.

JOANNIS PAPÆ XII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO
SS. STEPHANI ET DIONYSII ET SYLVESTRI ROMANO.

(Anno 962.)

[Marini, Papiri diplomatici I, 45.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Domino filio et a nobis constituto abbatii THEO-

A FILACTO venerabili monasterio... et Dionysii atque pontificis Sylvestri qui appellatur Cata Pauli quondam papa successoribusque tuis abbatibus in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione polentibus benevolâ compassionâ succurrere et possenti animi alacri devotione impetrari assensum. Ex hoc potissimum præmium apud conditorem omnium Domino veniam promiceremus sive venerabilia loca sanctorum ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perduta. Iḡitur quia tua religiositas apostolati humiliiter p..... quatenus concederemus et confirmaremus vobis prænominatum monasterium cum Ecclesiis omnibus suis ædificiis et pertinentiis cum infra se, quamque etiam circa se, simulque B montem in integro qui appellatur Augusto cum ecclesia sancti Angeli in cacumine ipsius montis una cum vineis et terris circa eundem montem, et ecclesia sancti Nicolai integra cum omnibus suis pertinentiis, sicuti inferius affines signatur, ab uno latere via publica que ducit sub arcora et forma quæ appellatur *virginis*, et a secundo latere ipsa forma *virgini* et monte qui dicitur *Pinei*, et a tertio latere muros civitatis Romæ et porta sancti Valentini, et a quarto latere dicto muro istius civitatis remeante usque in Posterula antiqua quæ olim cognominabatur sanctæ Agathæ; et via ab ipsa Posterula que pergit juxta supra scripta ecclesia et via publica que ducit sub arcora sita namque Roma Regio quinta. Itemque et trans prædicta forma et terræ cum ædificiis earum sicuti eadem monasterium detinere videntur cum terra infra se Archiones subtus vinea de Joannis olim magni.... episcopi..... Iterumque Columna majore marmorea in integra quæ dicitur Antonino sculpta ut videtur esse per omnia cum ecclesia sancti Andreae ad pedes, et terra in circuitu suo sicuti undique a Publica via circumdata esse videntur infra hanc civitatem Romanam constructa. Itemque et duæ ecclesiæ una majore et alia minore quæ dicitur sancta Maria, namque site ante portam supra scripti monasterii; et ecclesia sancti Hypoliti cum sua pertinentia quæ est foris supra scripta forma cum ecclesia sancti Anastasii cum puto post se cum sua pertinentia; et ecclesia sancti Stephani qui dicitur a Campo; et ecclesia sanctæ Mariæ quæ ubi dicitur Arciones; et ecclesia sancti Joannis quæ ponitur in Pinei cum sua pertinentia. Neconon confirmamus vobis monasterium in integrum sancti Valentini cum omnibus suis ædificiis et adjacentiis suis ubique rejacere videtur ejus pertinentiis sita foris porta item quæ dicitur sancti Valentini juris supra scripti venerabilis monasterii. Verum etiam et confirmamus vobis pontem Milvium in integrum cum omnibus eis ingressu et egressu, dationem vel tributum. Par modo et terram sementaricam sitam foris portam sancti Valentini juxta muros hujus civitatis Romæ manu leva inter affines a primo latere Fossatum quod est carbonaria inter ipsum murum, et

eadem terra extenderet usque in fluvium Tiberim; et a secundo latere ipsum fluvium et a tertio latere via publica que dicit et reducit ad sanctum Valentimum, et a quarto latere.... juris sanctæ Romanæ Ecclesie. In monte et alia terra sementaricia cum ortalibus suis in ingressu cum omnibus ad eum pertinentem posit. Ibi ipso manu dextera euntes ad sanctum Valentimum cum arco majore infra eadem terra que appellatur Passaranum et ortum piscium in integrum inter affines a primo latere jam dicta via Publica, et a secundo latere fontana aquæ vivæ communalis inter supra scriptum monasterium et Gregorium Mansionario schola confessionis beati Petri apostoli, et exinde recte ducente usque in caput de pariete antiqua, et a tertio latere terra de venerabili monasterio sancti Ciriaci qui ponitur via Lata et recte per limite ducente (sic) sursum per Planum Montis qui dicitur Bossetulo et exit in via Flaminea. Nempe et confirmamus vobis casale in integrum qui, dicitur Girulo cum diversis arboribus suis, cum omnibus ad eum pertinentibus, sicut vobis per scripturarum seriem pertinere videtur positum foris portam sancti Valentini millario ab urbe Roma plus minus unius inter affines ab uno latere via publica que est silice antiqua qui descendit usque in Sanguinaria, et a secundo latere Formello aquæ vivæ qui exit sub monte istius Girulo seu prato de supra scripto sancto Ciriaco, a tertio mou.... præd. Monasterium sancti Valentini, seu terra sementaricia juri vestri monasterii quam detinent heredes Romani a campo Martio a quarto latere. Itemque confirmamus vobis casale unum in integrum qui appellatur Pelajolo cum terris suis sationalibus, campis, pratis, pascuis, mont. in quo est ecclesia sancti Sylvestri in desertis posita, et cum omnibus generaliter ad eum et in integro pertinentibus, sicut olim in supra scripto venerabili monasterio in commutationem dedit per commutationis chartulam Albericus quondam Romanorum senator in qua et ille cum suis fratribus.... manibus subscripterunt, videlicet Constantius nobilis vir, Sergius sanctæ Neapolitane Ecclesie episcopus, cum Berta et alia Berta propter vallem sancti Viti quem in venerabili monasterio fuit posit. foris portam Salariam millario... tertio juxta fluvium Tiberis inter affines ab uno latere fundum Gorgini, et a secundo latere ipsum fluvium Tiberis seu terra ubi nunc sunt vineæ cum prato suo de venerabili monasterio sancti Bazillii sit. in Scala mortuorum cum alia terra. Item cum prato suo de venerabili monasterio sancte.... terram cum prato suo de Gregorio a Capo Marzo; a tertio latere fundum ad quinque columnas, et qui dicitur Molario, et a quarto latere etiam confirmamus casale in integrum qui dicitur Gallorum et Balleolum et Pacianum sive quibus aliis vocabulis vocabantur aut ab origine fuerunt sicut olim.... per donationis chartulam in supra scripto vestro obtulit monasterio cum terris sationalibus, cryptis arenariis, campis, pascuis, pratis, ædificiis parietinis adventus, adjacen-

A tibusque suis montibus, planitiis, puteis, fontibus, cultum et incultum, omnibusque ad eum pertinentibus situm foris.... ab ipso ponte plus minus unius. Inter affines ab uno latere casale quod fuit quondam Rose superstante et a secundo latere pariete antiqua, et terra que olim fuit quondam Azzonis sacerdote filii qui nunc detinet Elpizo nobilis viro, et a tertio latere terra Stephani de Teodoro.... latere crypta que dicitur Serpentario cum alia terra vacante juxta se juris monasterii sancti Viti. Namque et alia terra sationales petias duas in integras ibi ipso positas juxta ipsum casale supra scripta crypta de ista parte ipsius cryptæ juris monasterii sancti Viti. Pari modo et foris.... Nument.... casale in integrum quod appellatur Lampati cum omnibus ad eum pertinentibus. Pari modo confirmamus vobis casale uno in integro quod dicitur Aguziano qui ponitur foris pontem Matra, præterea et confirmamus vobis fundora tres in integro unum qui dicitur ponte de Nono ab intra ipso ponte cum diversis terris sationalibus arboribus suis sive cryptæ arenariis cum parietinis desertis Sinino opere cooptæ, cultum et incultum, et cum omnibus ad eum pertinentibus posit. ponte supra script. Joannis, qui dicitur via Latina nuncupatur millario ab urbe Romæ plus minus nono. Inter affines a primo latere supra scripta forma aquæductionis que dicitur Claudio et præd. ponte qui dicitur Nono; et a secundo latere jam prefata forma qui dicitur Ebeberatorium, et a tertio latere corte de Morene, et a quarto latere limite qui dicitur justa crypta, qui dicitur Ardenda juris sanctæ Romanæ Ecclesie. Itemque et alium fundum qui dicitur Dominicalia in quo est ecclesia deserta cum hortis et parietinis suis, cultum et incultum, omnibusque ad eum pertinentibus situm supra scripta via Latina juxta ipsum prænominatum fundum qui dicitur ponte de Nono. Inter affines ab uno latere ipsum fundum et a secundo latere rivo cum aqua decurrit qui appellatur Papati, et a tertio latere via publica cum silice antiqua et a quarto latere forma maiore et fundum qui appellatur septem Vassi cum ejusdem pertinentia, etiam et fundum alium in integrum qui vocatur... nos cum diversis locis et vocabulis, videlicet valle Manciaria, casa pretiosa, monte qui dicitur Paulelli et campo qui dicitur Albanensis, vel si quis nuncupatur cum terris et sationibus suis. Silvis et diversis arboribus suis, aquimolis molentibus, sive ecclesiam desertam que dicitur sancti Petri positam jam de via Latina millario ab urbe Roma plus minus decem, ab uno latere terra sementaricia ubi olim fuerant prata qui vocantur Pauli, a secundo latere fundum Civitella, a tertio latere via Publica qui descendit ubi dicitur cella sancti Petri, et a quarto latere ecclesiam desertam que appellatur sanctæ Maria in diaconia et exinde descendit per Fossatum usque in suprascripta forma maiore, vel si quis aliis vocabulis nuncupatur juris venerabilis monasterii sanctorum apostolorum

Andrea et Bartholomæi qui appellatur Honorii. Imo A et ecclesia una in integra qui dicitur sancti Angeli cum vineis et terris circa seposita territorio Albanensi milliario ab urbe Roma plus minus... in monte qui dicitur Crescentuli, similique vineæ in integro eum introitu suo atque redimine ad calcatorio suo posit. territorio Albanensi, in loco qui vocatur Cassa nova. Item vineæ petiæ quatuor in integre cum redimine et calcatorio suo et introitu suo ejusdem territorio in loco qui vocatur Jusi, atque vinea cum redimine ac calcatorio suo cum introitu suo a territorio Arciense, posit. in loco qui vocatur Cucurti. Etiam concedimus vobis casale qui appellatur Zinzioni cum ecclesia sanctæ Mariæ, vineis, terris, seu aquimolum, et cryptis sicuti manibus vestris detinetis jam d. territorio Albanensi, positum milliario ab urbe Roma plus minus tertio decimo... etiam duæ petiæ vinearum in loco qui vocatur Honori, territorio Arciens. Nempe et in suprascripto territorio Arciense in loco qui vocatur... um in pede silice majori (*sic*) juris venerabilis diaconia sanctæ Marie quæ appellatur Cosmedì. Pari modo concedimus, ac confirmamus vobis medietatem in integrum de uno filo saline in loco qui vocatur Fossatum majore, sicuti vobis per scripturarum seriem evenit ab hered. quondam domino qui dicitur Cacoinbucte. Similiter et alium unum filum in integrum qui appellatur sancti Sylvestri in loco Campo majore juris ejusdem præfati vestri monasterii. Etiam confirmamus vobis aquimolum duo molentes in integris in fluvium Tiberis, juxta schola Frisorum posit., sicuti vobis ejusdem aquimolo... quondam Alto Amaro, atque alium aquimolum molentem unum in integrum cum ligamento et introitu suo et cum omni conzatura sua et omnibus ad eum pertinente, sicuti manibus vestris detinetis, vel sicuti a prædecessore nostro papa Agapiti sanctissimi... per sui privilegii pagina vobis concessit atque confirmavit, in suprascripto fluvio Tiberis ante clavaca, cum aqua post se ad alium aquimolum faciendum, inter affines ab uno latere aquimolum sanctæ Mariæ in Capitoleo et aquimolum Leonis protoseminarii, et a secundo latere medietas ipsius fluminis, et a tertio latere aquimolum Theofilaci qui vocatur Numenculario, et aquimolum de monasterio sancti Ciriaci qui est in via Lata, et a quarto latere via Publica juris cui existens, nempe et monasterium in integrum qui vocatur sancti Terentiani cum omnibus subscriptis cellis suis, vide-licet sancti Stephani atque sanctæ Mariæ, sive cella sancti Benedicti, et sancti Sylvestri, et sancti Val., vel cum omnibus eorum pertinentiis situm territorio Polimarcense, juris ven. monasterii sancti Christi martyris Laurentii. Præsertim dum sanctorum suffragia Christo noctis opere convalescit nitus fuerit (*sic*). Igitur quia petuit a nobis tua religiositas quatenus confirmaremus vobis in honore Dei ac Salvatoris Domini nostri Jesu Christi Curilianum cum omnibus suis pertinentiis, et reddimus suprascripto monasterio massa qui vocatur Ortana, sive quo alio

A vocabulo nuncupatur, inter binos annos a nobis jam d. monasterio subtractus esse (*sic*) cognovimus. Nam qui se misericordia... inopiaque ipsius ven. monasterii percogitantes omnipotentis Dei amore animæ que nostra mercede, nec non pro monachorum fratribus subsidia (*sic*) reddimus atque confirmamus vobis, vestris successoribus in perpetuum præmassam in integrum, una cum suis casalibus, scilicet Mojana, Tojana, Occiana, Antiquina... Surano, Bettuano, casale Pingiano, Terenzano, Centum cellæ, Coriliano (al. Catiliano vel Gamilliano), Pozanello, Cenbriano, Collicello, Julianello, Sepuliano, puteum, de casale Fubicanum cum rivis et aquis, et cum casis, vineis et terris et silvis, campis... pascuis, salectis, arboribus pomiferis et infructiferis, puteis, fontibus, B rivis aquæ perenni, aditibus parietinii antiquis adjacentibusque suis, cultum vel incultum cum aquimolis suis, nec non et cum colonos et colonas (*sic*), masculis et feminis omnibusque ad eamdem massam qui vocatur Ortana, sive quo alio vocabulo nuncupantur, generaliter et in integro pertinentibus; pariterque concedimus atque confirmamus vobis ecclesiam unam in integrum cognomento sancti Juvenalis, cum terris, silvis, atque olivetis, universis arboribus, cultum vel incultum, omnia sita supra scripto territorio Ortano milliario ab urbe Roma plus minus quinqnagesimo. Iterum stabilimus vobis infra scriptam civitatem Ortana casis ad suprascriptam ecclesiam sancti Juvenalis pertinentem, et omnibus immobiliis locis quæ juris suprascripti ven. monasterii pertinuit, tam infra Ortana civitate quamque etiam ubique in ejus territorio de foris sunt positæ. Itemque confirmamus vobis Paternum in integrum cum omni sua pertinentia, cum casis, vineis et terris, silvis, pratis, salectis, et cum omnibus ad eum generaliter et integre pertinentibus tam infra se quam etiam de foris, posit. infra scripto territorio Ortano; affines ejus ab uno latere caselle, et a secundo latere fluvium decurrente (*sic*), et a tertio latere Coreliano, et a quarto latere casale juris Pinatorum et Septiniano. Iterumque etiam stabilimus vobis omnibus immobiliis locis quæ jus suprascripti vestri monasterii pertin. infra civitatem Gallesana, et in ejus ubique territorio sive in his trium fundorum qui appellantur Cazanum, Posinianum et Cesa Narniense. Verum etiam et massa quæ vocatur Preciliiano vobis concedimus cum omnibus ad eam generaliter pertinentibus, sita territorio Savinensi, juris sanctæ Romanæ Ecclesie, inter affines ab uno latere massa quæ vocatur Paura, et a secundo latere rivo de Utriculo qui vocatur Butino, a tertio latere res monasterii sanctæ Mariæ, et a quarto latere res monasterii sancti Salvatoris. Verum etiam et confirmamus vobis res quæ jurisdictionem et justæ a vestro monasterio pertinente (*sic*) in territorio Nepetino, et Casa mala, quæ est fundi qui vocatur Casa nova et Bobarica atque Boltejano, una cum servis et ancillis ibidem residentibus ad eamdem jam di. vestro monasterio pertinentibus. Nec

non et confirmamus vobis ea quæ per scripturarum seriem ejusdem monasterii jam d. territorio ab Alto quondam Amaro vobis pertinuit. Itemque confirmamus casale in integrum qui vocatur Paccianum, cum omnibus ad eam pertinentibus, posit. territorio Sutriño, seu cella sancti Georgii cum ad se pertinentibus in suprascripto territorio Sutriño. Simulque et omnes res confirmamus vobis qui jus et rationem suprascripti vestri monasterii pertinet in toto territorio Collinense, et in loco qui vocatur Vallis et Tintorissi, in monte qui vocatur de Arca, sive in sancto Cassano et in Curte, atque in Baccericio, cum vineis et terris sationalibus, silvis cum pantano suo majore, cum casis et colonis et colonabus suis ubique commorantibus ad ipsum præd. vestrum monasterium pertinentem omnia suprascript. immobilem locorum juris sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ et suprascript. monasterium vel aliorum piorum locorum cuiuscunq; existunt. Inclinati precibus vestris... succ... animabus intercessione pro inviolabili confirmatione et stabilitate monasterii suprascripti, per hujus in perpetuum præceptum seriem suprascriptæ massæ in integre qui vocatur Ortana, cum vineis seu terris, casalibus atque aquimolis, et universis colonis, colonabus, filiis, filiabus eorum ibidem residentibus, cum ecclesia integra sancti Juvenalis juxta eadem positi., nec non et prænominate Paterno in integrō et cum omnibus ad eum pertinentiis ut superioris leguntur a presenti quinta ind. in perpetuum. Concedimus atque confirmamus vobis, vestro suprascriptio monasterio inconcupisse detinendum omne quod qua indiget melioratione seu defensione indifferenter vos sine dubio procurantes efficiatur ea prorsus ratione ut nec licentia sit cuique comiti aut castaldo, vel aliae cuiilibet magnæ parvæque personæ de suprascriptæ massæ aut Ecclesiæ pertinente, vel de familiis ibidem pertinentibus vel residentibus in quoquam diminuare vel alienare vel aliqua chartula contra eodem ven. monasterium litigandum demonstrare, alioquin si quispiam nostro subgescit apostolatui et de præd. massæ pertinent. aut de suprascript. ecclesiæ præceptum a nobis factum contra idem monasterium per eum litigare voluerit, inanem et vacuum facimus permanere coque injuste et contra legem contractum est. Statuentes apostolica censura sub divino iudicio (*sic*) obtestatione auctoritate beati Petri D principis anathematis interdictum ut nulli unquam nostrorum successores (*sic*) pontificum, vel aliae cuiilibet ut posse relatum est, magnæque personæ in ipse prænominate massæ seu ecclesiæ aut vineis, terris, vel omnia ejus pertinencia aliqua (*sic*) vim facere audeat, se potius aut propria utilitate et usu in prefatum monasterium pro sustentatione et almoniis fratrum monachorum ibidem commorantibus (*sic*) perpetuis maneat temporibus. Si quis autem temerario ausu contra nostrum hujusmodi apostolicum confirmationis præceptum a nobis promulgatum contempnere presumperit, sciat se domini nostri apostolorum principis Petri anathematis vineculo in-

A nodatum, atque a regno Dei alienum et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis, sive cum Iuda traditore Jesu Christi in æternum igne concrematum, simulque et voragine tartareoque chaos demersus cum impiis deficiant. Qui vero pio intuitu custodes et obedientes, atque observatores hujus salutiferi præcepti confirmationis nostræ steterit, benedictionem et gratiam coelestis retributionis, æternaque gaudia sub justo iudice Domino Deo nostro consequi meatur.

Scriptum per manum Leonis scrinarii sancte Romanae Ecclesiæ in mense Martii, et indict. suprascripta quinta. Bene valete. † Datum octavo die Martii per manus Joannis episcopi et bibliothecarii sanctæ sedis apostolice, anno Deo proprio pontificatus domini nostri Joannis summi pontificis et universalis duodecimi papæ in sacratissima sede beati Petri apostoli septimo.

Ego Cirinus sanctæ Romanae Ecclesiæ scrinarius, sicut inveni in carticino privilegio Joannis episcopi nihil minui vel addidi, ita scripsi et fideliter exemplavi : Deo gratias.

Ego Joannes Laurentii Angeli de Urbe auctoritate sanctæ Romanae præfectura notarins, rogatus a religiosa et honesta muliere domna Jacoba de Comite, abbatissa monasterii sancti Silvestri de Capite, proti juveni in præd. sumpto seu exemplo scripto per Cirinum quondam sanctæ Romanae Ecclesiæ scrinarii, prædict. de carticino privilegio fideliter sumpto ut appareat de eo quod percipere potui, fideliter exemplavi, et in publicam formam redigi ex ipso exemplo quod appareat in Lietera Limentana (*i. Littera Beneventana*), co-am viris literalis, et specialiter venerabili viro domino Joanne episcopo Neppesino domini pp. in Urbe vicario generali, et coram Joanne Omriasanceti, Joanne Laurentii, Petro Laurentii, Jacobo Nicholai, Omriasanceti, et Francisco Laurentii Mancini notariis testibus rogatis auscultantibus videlicet, nisi forte littera vel syllaba per errorem non..... quod veritatem dicti instrumenti mutare posset, et fideliter in publicam formam redigi, rogatus sub anno Domini millesimo trecentesimo octavo decimo, pontificatus domini Joannis vicesimi secundi pape, ind. prima, mensis Aprilis die 26.

XV.

JOANNIS PAPÆ XII PRIVILEGIUM PRO MONASTERIO
S. PETRI BIVORENSI.

(Anno 963.)

[Origin. Guelf. IV, 556.]

Monasterium SS. Petri, Joannis, Viti, Stephani et Agathæ Bivorensæ, a Billingio comite conditum, unius sedis apostolicæ jurisdictioni subjicit, bonaque ejus confirmat, ea lege ut sibi suisque successoribus singulis quibusque indicitionibus pensi nomine rationabiliter una libra argenti super altare S. Petri conferatur. »

Cum summa apostolice, etc.

XVI.

JOANNIS PAPÆ XII RESCRIPTUM AD EPISCOPOS SYNODI ROMANE.

(Anno 963.)

[Periz. Monum. Germ. Leg. II, 30.]

Nos audivimus dicere quia vos vultis alium papam facere; si hoc facitis, excommunico vos de Deo omnipotenti, ut non habeatis licentiam nullum ordinare et missam celebrare.

BUBIA.

XVII.

JOANNIS PAPÆ XII EPISTOLA AD JOANNEM ARCHIPRESBYTERUM, JOANNEM SECUNDUM ET JOANNEM TERTIUM PRESBYTEROS.

(Anno 957.)

[Marini, Diplom. pontif., 65.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, dilectus in Christo filii JOANNI religioso archipresbytero, et JOANNI secundo, atque JOANNI tertio religiosis presbyteris atque ejus confratribus vestrisque successoribus in perpetuum.

Convenit apostolico moleramini pia religione potentibus benevolâ compassionâ succurrere et potentium animis desiderabilem impetrâre assevum. Tunc enim potissimum præmium apud omnium auctorem reponitur Deum quando venerabilâ loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta. Igitur quia postulatis a nobis C quatenus concederemus et confirmaremus vobis vestrisque successoribus ecclesiam sancti Christi martyris Triphonis esse tutam et liberam ab omni condicione cum omnibus quæ ad eam pertinent; quæ per Crescentium nobilissimum Romanæ urbis prefectum, seu per ceteros ejusdem ecclesiae vicinos noviter est constructa. Siquidem per interventionem suprascripti filii nostri Crescentii glorioissimi præfecti jam dictam ecclesiam confirmamus vobis vestrisque successoribus per hoc nostræ auctoritatis privilegium, ita ut perpetualiter in ea permaneatis, atque perenniter laudes æterno Deo referatis, a præsenti quinta indictione vobis vestrisque successoribus concedimus detinendam. In die enim sacrae dedicationis ejusdem ecclesie, cum sanctissimum corpus beati Tryphonis martyris propriis nostris manibus ibidem reconderemus, promulgatum est a nobis ut quemadmodum reliquæ catholicæ Ecclesie infra Romanam urbem honorabiles existunt; similiter et ipsa consistat. Dignum namque est ut sancto martyri Tryphoni cum summa devotione famulemur, et ecclesia quæ sub ejus nomine omnipotenti Deo et attulata a nobis et a nostris successoribus debitum honorem recipiat, atque in indicta ibi processione velstinatione nostri sacri palati schola cantorum conveniat. Ipse enim præcellentissimus martyr obtulit corpus suum propter Deum ad diversa supplicia, ideo promeruit coronam cœlestis regni,

A Quod si conspererit nos devotos erga suum servitium, per illius interventionem promoverebimus evadere gehennale supplicium. Non enim parvi pretii opus sibi reservat præcipue cum asylum illius, quod usque hactenus exstitit breve, a fundamento est præclaro opere constructum, et in altitudinem elevatum atque in latitudinem extensum. Et quod antea videbatur strictum, et obscenum, nunc divina præeunte clementia conspicitur clarum et pulchrum. Sicut enim eundem asylum ad honorificientiam omnipotentis Dei et pretiosissimi Tryphonis martyris est peractum, ita optima domicilia et bene decorata invenient omnes in cœlesti patria, qui in illius erectione prodesse studuerunt. Gaudet enim ipse eminentissimus martyr cum Christo, gaudebunt et omnes illius servitores qui grata illi impendunt servitia. Sicut enim quotidie in nobis accrescent nostri Redemptoris beneficia, ita erga ipsius ecclesiam a nobis plurima debent fieri obsequia. Glorificetur quoque Deus per nos famulos in ea ut sanctus martyr, pro cuius amore est constructa, sibi subjectos famulos Deum laudantium ad æternam perducat gloriam. Pariter confirmamus vobis et vestre jam dictæ Ecclesiæ sancti Tryphonis oratoriorum quod adedicatum est in honore sancti Stephani protomartyris, cum libris et ornamentis ipsius oratorii et porticulis juxta se et terra vacante ad tumulum in circuitu suo. Item confirmamus vobis totam pusterulam que vocatur a Pila, cum ipsa pila quæ sita est infra flumen Tiberis in ipsa pusterula, cum aqua ad aquilonium construendum et cum ripa ipsius pusterula atque percipiatis inde ripaticum a pusterula sanctæ Lucie usque ad pusterulam sancti Martini, et cum omnibus ad ipsum oratorium pertinentibus. Possessionem in regione Campomartis juxta eamdem pusterulam quæ a pila, et inter affines a primo latere et ipsa pusterula, a secundo latere est alveus fluminis, a tertio latere murus civitatis et domus Joannis mansionarii, a quarto latere est via publica, sicut supra scriptus Crescentius nobilissimus urbis præfectus dictum oratorium sancti protomartyris Stephanii a pila per donationis cartulam vobis et supra scriptæ ecclesie donavit atque concessit, sic eum tutum et liberum ab omni conditione aliarum ecclesiarum tam temporalibus quam etiam spirituilibus rebus cum tota parochia sua et omnibus suis tenimentis et pertinentiis, sicut supra dictum est, vobis et vestre ecclesia concedimus et confirmamus in perpetuum. Nostrorum etiam successorum pontificum quicunque vice beati Petri apostolorum principis fungi meruerit volumus atque per apostolicam auctoritatem jubemus, ut nulla occasione vel dolo hoc privilegium nostræ concessionis et confirmationis immutetur, aut aliquo modo violetur. Si quis autem, quod non credimus, temerarius exsisterit contra hoc nostrum apostolicum privilegium venire aut in quoquam disrumpere presumperit, et superius a nobis statutum est ita permanere non dimiserit, sciat se, nisi resipiscat, auctoritate Dei omni-

potentis et beatorum Petri et Pauli ac nostra cujus fungimur vicariatione anathematis vinculo esse innotatum, et a regno Dei alienum, cum diabolo et ejus atrocissimis pompis atque Juda traditore Domini nostri Iesu Christi aeterni supplicii incendio concremandum. Qui vero pio intuitu custos et observator exsisterit hujus nostræ apostolica constitutio privilegii, benedictionis gratiam a justo judge Domino Deo et Salvatore nostro Iesu Christo, et a sancta genitrice ejus virginie Maria, vitamque aeternam cum omnibus sanctis et electis Dei consequi mereatur in secula seculorum. Amen.

XVIII.

BULLA JOANNIS PAPÆ XII PRO MONASTERIO VULTURENSI S. VINCENTII.

Anno 962.)

[Apud Muratori. *Rer. Ital. Script.* I, II, 447.]

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, PAULO veneribili abbat, et monasterio saucti Vincentii martyris Christi situm super fontem Vulturni fluminis, partibus Samniorum, territorio Beneventano, et per te in eodem venerabili monasterio tuis successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

Cum magna nobis sollicitudine cura insistit pro universis Dei ecclesiis ac piis locis vigilandum, ne aliquam necessitatem jacturam sustineant, sed magis propria utilitate stipendia consequantur, ideo convenit nos pastorali tota mentis integritate eorumdem venerabilium locorum maxime stabilitatis integritatem procurare, et sedule eorum utilitati subsidia conferre, ut Deo nostro omnipotenti id quod pro ejus sancti nominis honore, etiam ad laudem atque gloriam ejus divinae maiestatis venerabilibus collatum est locis, sit acceptabile nobis, quod ad ejus locum plenissima misericordia dignum hujusmodi pii operis in sidereis conferatur actibus remuneratio. Igitur, quia petitis a nobis quatenus monasterium beati Vincentii martyris situm supra flumen Vulturnum, territorio Beneventano, partibus Samniorum una cum pertinentiis suis et monasteriis, vel leelicet monasterium beati Petri apostoli situm juxta flumen Sabbati, territorio jam dicio Beneventano; sed et monasterium sanctæ Dei genitricis Mariæ in loco Sano; item monasterium Salvatoris Domini nostri Iesu Christi, quod positum est in Alife; necnon et monasterium in honore sancte Mariæ edificatum videlicet in territorio Marsicano, loco Apinianici. Porro monasterium sancti Mauri infra comitatum Atinensem quam et aliud monasterium sanctæ Dei genitricis Mariæ situm in territorio Pennense in loco, qui dicitur Marano; necnon et monasterium aliud consecratum in honore sancte Dei genitricis Mariæ, loco qui dicitur Duas Basiliicas; quam una cum alijs monasteriis et cellis, massis, et casis, casalibus, cum servis, et ancillis utrinque sexus ibidem residentibus, cum omnia et in omnibus suis pertinentiis, tibi, aliisque successoribus abbatibus, qui ibidem in tempore fuerint,

A concedamus, ut sub jurisdictione sancte nostræ, cui Deo auctore deservimus, ecclesie, vobis detinendum, nullius alterius ecclesie jurisdictionibus submittatur. Pro qua re piis desideriis faventes, hac nostra auctoritate, quod expositiis mancipamus. Et ideo concedimus vobis, vestrisque successoribus abbatibus licentiam apostolicæ sedis nostræ, ut quilibet Christianitatem indigentibus in praefato venerabili monasterio, qualis episcopus vobis ad invitandum ire volueritis, habendi potestatem omnimodo concedimus, ad ecclesias consecrandas, et similiter ordinationem de subdiaconibus et diaconibus per tempora faciendam, et de omni gradu ecclesiastico ibidem in tempora implendum. Protestamur etiam, ut nullus episcopus exinde debet subdiaconem ad suam synodus provocare, nisi sua fuerit propria voluntas, aut abbatem, vel monachum nullo modo judicare, vel excommunicare. Volumus etiam, et apostolicam injungimus auctoritatem vobis vestrisque successoribus abbatibus, qui ibidem in tempore ordinati fuerint, ut si sacerdos, vel clerici de quacunque ecclesia venerint ad habitandum congregationem fratrum, sive monachicum suscipiendi habitum se contulerint, statim recipientur. Chrisma vero, et firmatam a quali episcopo vobis voluntas fuerit impetrandi, liceat semper, et secundum, ut nullus diximus sub apostolicam nostram potestatem. Et omnem cujuslibet ecclesie sacerdotem in praefato venerabili monasterii ditionem quamlibet habere, ac auctoritatem, preter sedem apostolicam, prohibemus, ita ut nisi ab abbe monasterii fuerit invitatus, nec missarum ibi solemnitates quispiam celebrare presumat. Statuentes insuper apostolica censura sub divini iudicij obtestatione, sed et validis atque atrocibus anathematis interdictionibus, ut unquam presumat quispiam alius cujuscunq; dignitatis predictus potestate, vel etiam in eodem monasterio venerabili, vel ejus causis incambere, aut de rebus et possessionibus, vel ecclesiis subjectis, vel quidquid de his exinde inesse videtur, quoquo modo auferre, aut alienare, sed nec quamlibet malitiam, aut jacture molestiam ibidem, sive pacis, sive barbarorum tempore, quoquomomodo inferendum, cum praefatum perenniter, ut dictum est, tam pacis, quam barbarorum tempore firma stabilitate decreverimus sub jurisdictione sancte ecclesie nostræ permanendum. Promulgantes quoque, et hac auctoritate beatorum apostolorum principis, coram Deo, et terribili ejus examine futuro, per hujus nostri apostolici privilegii, atque constituti paginam sancimus, atque decernimus, loca, que abbatibus cujuslibetque vobis in eodem venerabili monasterio sancti Vincentii martyris Christi commutata vel et concessa sunt, necnon et alias locorum possessiones, quæ a regibus, vel ducibus, vel castaldeis, et universis Christianis largita, atque oblata sunt, aut in postmodum illie concessa fuerint, firma stabilitate juri ipsius praefati monasterii existenda, atque in perpetuum permanenda statuimus; nec licentia sit,

ut dictum est, ex ejus, vel omnibus monasterii pertinentiis, cuiquam molestias inferre, vel sibi donata auferre a prefato, juxta id quod subjectum eisdem venerabilibus locis apostolicis institutis, aique privilegiis inconcussa permaneant. Et licet eosdem monachos de sua congregatione abbatem semper eligere. Et licet ipsum abbatem suos qui fuerint judicare monachos, non solum virile monasterium, sed etiam muliebre sibi subjectum. Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu presupserit hæc, quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dicti venerabilis monasterii statuta sunt, refragare, aut in quoquam transilire voluerint, anathematis vinculo innodatus, et cum diabolo et ejus atrocissimis, atque Juda traditore Domini nostri Jesu Christi aeterno incendio concremandus deputetur. At vero, qui pio intuitu observator in omnibus extiterit, custodiens nostri apostolici constitutum ad cultum Dei respicientem, benedictionis gratiam a misericordissimo Domino Deo nostro multipliciter consequatur, et vita æternae particeps effici mereatur. Bene valeat.

Scriptum per manus Bonifacii, scrinarii sancte Romane Ecclesie in mense Julio, inductione 5, in sacratissima sede beati Petri apostoli, 8 anno pontificatus domini Joannis.

XIX.

JOANNIS PAPÆ EPISTOLA AD ÆDREDUM ANGLORUM REGEM.

(Anno 955-63.)

[Apud Mansi, Conc. tom. XVIII, col. 455.]

Monet ut reverenti Angliae monasterii SS. Petri et Pauli Cantuariensis privilegia tueatur.

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, ÆDREDO regi excellentissimo, atque omnibus episcopis, ducibus, comitibus, abbatibus, et cuncto fidei populo Anglicæ gentis, charissimam salutem, et apostolica benedictionem.

Studio divini cultus promovemus pro venerabilium locorum semper percogitare stabilitate, quatenus proveniente pio labore animæ Christo dicatæ, quæ se illic diebus vita eorum servire decreverint, sub regulari institutione perseverent imperturbatae; nec non illa maneant fidetibus inconvulta, quæ ob religionis cultum in Dei lande constructa sunt. Quapropter mando tibi, rex inclyte ac fili charissime, et ceteris omnibus prædictæ gentis filiis nostris spiritualibus, ut monasterium penes vos in honore beatorum apostolorum principis Petri, et doctoris gentium Pauli instructum, sub cura nostra habere dignemini, ne alienus magnæ parvæque personæ perturbentur inquietudine, sed abbas et monachi inibi Deo servientes vestro uti communi subsidio, et quæque juri eorum pertinere videntur, libere possidentes, efficacius, in sancta conversatione suam queant ducere vitam. Cum vero abbatem ipsum obiisse contigerit, non aliunde quam ex eadem congregatione, quem ipsi communi consilio elegerint,

A constituantur, in loco eodem consecratur [et gr. g.] Dominico præficiatur. Nullus ibi præsumum aliquam sibi auctoritatem usurpet, sed nec ibi, nisi ab abbate invitatus, illorum missam celebrare presumat; per omnia sicut predecessoris nostri juris apostolici Deoque digni in suis privilegiis eidem contulerunt Ecclesiæ. Quibus ne quisquam temeratio ansu refragari andeat, etiam nostræ parvitas scripta ex auctoritate apostolica superaddere curavimus. Constat igitur præfatum monasterium primum esse omni ab initio vestre nascentis Ecclesiæ sanctorum monachorum religione decoratum; quod Æthelberius, rex Christianissimus, a beato Augustino, beata memoriae Gregorii discipulo, ad Christi fidem perductus, hortatu ejusdem Patris, apostoli vestri Augustini, a fundamentis construxit, ibique Petrum monachum, ab hac apostolica sede directum, monachis Dominum timentibus abbatem præpositum; ubi etiam ex præcepto ejusdem Gregorii prædictus Pater Augustinus ipsi regi sibi et successoribus suis regibus, atque archiepiscopis ubi corporales eorum exuvia diem resurrectionis expectarent locum elegit. Si quis vero hoc sanctæ religionis propositum contaminare vel delere conaverit, sciat se auctoritate apostolica anathematis vinculo innodatum, et cum Juda traditore Domini aeterni incendiis supplicio concremandum. Unde canonice de monasterio S. Salvatoris illi loco incidentibus, præcipimus omnimodis ne sanctæ hujus devotionis cultum inquietare præsumant. Quod si fecerint, eodem anathema puniantur. In Christo cum omnibus tuis, domine fili, valeas.

Data decimo die Kalend. Maii, imperante domino piissimo Augusto Ottone, anno undecimo regni ejus, inductione undecima.

XX.

AD EUNDEN ET CLERUM ANGLIE.

(Ann. 955-63.)

[Mansi, ibid.]

Prædicta ejusdem monasterii SS. Petri et Pauli confirmat.

JOANNES episcopus, servus servorum Dei, ÆDREDO, regi Anglorum excellentissimo, dilectissimoque filio nostro Odoni Dorovernenis Ecclesiæ archipræsuli, cum omnibus episcopis, ducibus, comitibus, abbatibus, et cuncto fidei populo Anglicæ gentis, salutem et apostolicam benedictionem.

Inter præclaras sacra fidei vestre virtutes, quibus et vos, præcellentissime fili, et subjectos vobis reges cum optimatibus vestris, et populis Christianæ religioni subjecistis, hanc charitatis vestre flagrantiam familiarius amplectimur, quod primitum regni vestri monasterium in suburbio Dorobernia situm (in honore principum apostolorum Petri et Pauli) consecratum a primo doctore et apostolo Anglorum Augustino, et a primo regum Anglorum Christiano, Deo amabili rege Æthelberto fundatum; ubi scilicet in perpetuum apostolica auctoritate sceliantur corpora regum et archiepiscoporum Can-

tuariorum) vestra regalis eminentia postulat etiam per nos antiqua sua dignitate confirmari, ac libertate, sicut videlicet antecessores vestri reges, et praedecessores nostri pontifices descriptis apostolicis privilegiis sanxere. Ergo et nos gratifice annuentes statuimus, quatenus ipsa apostolica Ecclesia, sicut in gratia principum apostolorum censemur apud vos primogenita, sic ceterorum monasteriorum vestri regni que post surrexere vel deinceps in omnem posteritatem nascentur, mater primaria, sit (inquit) regia et apostolica confirmatione regalis et apostolica, sit ab omni seculari servitute libera, ita ut nullus episcoporum, nullus successorum vestrorum regum in aliquo eam iadere aut inquietare presunat, nec aliqua unquam servitutis occasio de rebus ad ipsam ecclesiam pertinentibus, vel in minimo ab ulla exigatur, quatenus sub rege suo, defensore, non tyranno, libere Christo soli deseriat. Dilectio etiam filio nostro et consacerdoti Dorotheensis Ecclesie Odoni, vice beatorum apostolorum principis Petri, in omnibus mandamus, ut non typho prelationis, sed officio charitatis ubi poscitur, se impendat; abbatemque ipsius ac in Romanum legatum et communisstrum Evangelii pacis habeat et fraternum sibi socium estimet, non subjectum, per-

A omnia, sicut sancti et Deo dilecti filii, sedis apostolice archipresul Theodorus et abbas Adrianus se habuere. Nullum vero potentatum in hanc Ecclesiam praeipiat, nec (praeter ordinationem abbatis) quolibet officium sine ipsius favore et fratribus sibi arroget; sed neque ab ipsis intimis et peculiaribus locis, aut parochiis, vel in omni privilegio ipsius juris quidquam praeter ejusdem abbatis assensum accipiat vel faciat, ne qua scilicet abusione pacem perturbet gregis Dominici; quales scandalizare est cum mola asinaria in profundum demergi. Abbas quoque ejus reliquis prior habeatur, ita duntaxat, ut ad sacre fidei, charitatis et concordiae compagationem loco primogeniti, et vice Romana affectuose magis quam imperiose preluecat confratribus. Haec igitur et cetera quaecunque tam sunt a vobis quam ab antecessoribus vestris, aut a vobis, aut a successoribus vestris, vel a quibuslibet personis usque in finem jura tradentur, juxta vestram postulationem, ita observanda ab omnibus regibus et principibus ac plebeis Britanniae contestamur; ne quis pravaricator (quod absit) excommunicationem S. Petri principis apostolorum gladio excusis intereat, sed magis favens Ecclesie Ipsius clave admissus regno gaudeat.

ORDO RERUM QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SANCTUS ODO ABBAS CLUNIACENSIS.

PROLEGOMENA.

S. Odonis elogium historicum auctore Mabillonio.	9
Vita Odonis scripta a Joanne Monacho, ejus discipulo.	43
S. Odonis Vita altera, auctore Nalgodo Cluniacensi monacho saeculi XII.	85
MORALIA IN JOB LIBRI XXXV.	103

Lectori.

Prefatio.

Prefatio metrica.

Liber I.

Liber II.

Liber IV.

Liber V.

Liber VI.

Liber VII.

Liber VIII.

Liber IX.

Liber X.

Liber XL.

Liber XII.

Liber XIII.

Liber XIV.

Liber XV.

Liber XVI.

Liber XVII.

Liber XXIII.

Liber XIX.

Liber XX.

Liber XXI.

Liber XXII.

Liber XXIII.

Liber XXIV.

Liber XXV.

Liber XXVI.	400
Liber XXVII.	413
Liber XXVIII.	429
Liber XXIX.	435
Liber XXX.	450
Liber XXXI.	462
Liber XXXII.	479
Liber XXXIII.	486
Liber XXXIV.	497
Liber XXXV.	503
DE B. MARTINO ANTIPHONA XII.	514
S. ODONIS HYMNI QUATUOR.	515
I. — De saceramento corporis et sanguinis Domini.	513
II. — De B. Maria Magdalena.	514
III. — De S. Martino Turonorum archiepiscopo.	515
IV. — Hymnus in honorem sancti Martini a S. Odone in extremitate compositus.	516
COLLATIONUM LIBRI TRES.	517
Epistola nuncupatoria.	517
Liber I.	520
Liber II.	547
Liber III.	580
DE VITA S. GERALDI AURILIACENSIS COMITIS LIBRI QUATUOR.	659
Auctoris epistola nuncupatoria.	659
Prefatio.	659
Liber I.	661
Prefatio in liberum secundum.	667
Liber I.	670
Liber III.	683
Liber IV.	698
SERMONES QUINTUO.	700
SERMO I. — In cathedra sancti Petri.	700
SERMO II. — In veneratione sancte Marice Magdalene.	715
SERMO III. — De sancto Benedicto abate.	721
SERMO IV. — De combustione basilicæ beati Martini.	729

SEMO V. — In festo sancti Martini.	749	XIII. — Privilgium pro monasterio S. Ma in Rivipileni.	908
OPUSCULA DE MUSICA.	751	XIV. — Epistola ad Sorinianum abbatem.	907
Monitum.	751	XV. — Privilgium concessum Malbodo Matiscenensi episcopo.	910
PROOEMIUM TONARI.		XVI. — Epistola ad Arvernos.	912
Incipit formula super tonos, qualiter unusquisque cantor in ecclesia agere debet.	753	XVII. — Epistola ad Lancelphum, Capuanum priorem.	913
INCIPIT LIBER, QUI ET DIALOGUS DICITUR, a domino Odone compositus, succinctum, decenter atque honeste ad utilitatem legentium collatum.	757	XVIII. — Epistola ad Willibellum Archiepiscoporum Moguntinum.	914
Prologus.	757	XIX. — Privilgium pro monasterio SS. Stephani, Dionysii et Sylvesteri in Capite.	916
Musica.	759	XX. — Privilgium pro monasterio S. Martini de Cenaria.	918
De Rhythmimachia.	793	XXI. — Privilgium pro monasterio montis Cassini.	929
Regula super abacum.	807	XXII. — Privilgium pro cella S. Marie et S. Hungaudis Humiliarensi.	930
Quonodo organistrum construatur.	813		
APPENDIX ADS. ODONEM.	817	S. ODO CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPUS.	
I. — De reversione beati Martini a Burgundia trascuta.	817	Vita sancti odonis auctore ut videtur Osberto monacho Cantuariensi.	931
II. — Sermo in natali sancti Otonis.	837	S. ODONIS EPISTOLA IN VITAM WILFREDI ARCHIEPISCPI BORACENSIS.	935
III. — Ludovici IV R. F. et Couradi imp. praecpta duo.	839	S. ODONIS CONSTITUTIONES tempore regis Edmundi, hoc est anno circiter Domini, 942.	913
IV. — Praeceptum Ludovici Francorum regis de Salustriaco, Chaviniis, piscatura Osse, Camberiaci, Savigniaci et Amberta.	839	Praefatio.	917
V. — Praeceptum Chuonradi regis, de Tusaco in pago Lugdunensi.	843	Cap. I. — De immunitate Ecclesie.	917
VI. — Donatio Leotaldi comitis Matiscenensis monasterio Cluniacensi facta.	843	Cap. II. — De secularium principum officio et obedientia episcopis praestanda.	917
VII. — Testamentum Wilhelmi cognomento Pii, Arvernorum comitis et ducis Aquitanorum, de constructione Cluniacensi loci.	845	Cap. III. — De officio episcoporum.	918
VIII. — Testamentum domini Bernoni abbatis cui primo fuit commissum regimen Cluniacensis canobii per Guillelmum Plum fundatorem dicti monasterii.	845	Cap. IV. — De officio presbyterorum.	918
CAPPIDUS STAURIENSIS FRISIUS SACERDOS.		Cap. V. — De officio clerorum.	918
Notitia historica.	857	Cap. VI. — De officio monachorum.	918
DE VIIA SANCTI ODULPHI PRESBYTERI.	858	Cap. VII. — De prohibendis illicitis conubibus.	918
MARINUS PAPA II.		Cap. VIII. — De concordia in Ecclesia consecranda.	919
Notitia historica.		Cap. IX. — De jejuniis et eleemosynis facienda.	919
I. — Privilgium pro monasterio Vizeliacensi.	863	Cap. X. — De decimis reddendis.	919
II. — Privilgium pro monasterio Boni ac Fuljeni.	863	S. ODONIS EPISTOLA SYNODALIS.	920
III. — Privilgium pro ecclesia Beneventana.	866	RORICO LAUDUNENSIS EPISCOPUS.	
IV. — Privilgium pro monasterio Cassinensi.	867	Notitia historica.	939
V. — Bulla pro monasterio S. Vincentii Vulturensi.	869	CONSTITUTIO De restituendis in monasterio S. Venantii monachis.	932
VI. — Bulla pro ecclesia Sabiuensi.	872	ARTALDUS RHEMENSIS ARCHIEPISCOPUS.	
VII. — Epistola ad Sicum Capuanum episcopum.	873	Notitia historica.	933
DUBIA		EPISTOLA AD SYNODUM APUD INGELHEIM CONGREGATAM.	938
I. — Privilgium pro ecclesia Hamburgense.	873	Notitia historica.	
II. — Bulla confirmatoria omnium iurium ad bonorum Ecclesiae Adriensis.	876	ARTALRICUS RHEMENSIS ARCHIEPISCOPUS.	
III. — Privilgium pro monasterio Nonantulano S. Silvestri.	878	Notitia historica.	935
COSMAS JAPYGUS MATERIENSIS.		SENIENTIA CONTRA FURES SACRILEGOS.	964
Notitia his orice.	879	SIGEBARDUS MONACHUS SANCTI MAXIMINI TREVIRENSIS.	
VITA S. ODONIS ABBATIS CLUNIACENSIS II.	883	DE MIRACULIS SANCTI MAXIMI.	963
SERMO IN VIGILIIS SANCTI PATRIS BENEDICTI. 886		Monitum ad lectorum.	965
AGAPETUS PAPA II.	879	Praefatio auctoris.	967
JOANNES ITALUS CLUNIACENSIS MONACHUS.		FRIDEGORODUS BENEDICTINUS MONACHUS.	
Notitia historica.	883	Notitia historica.	977
LAURENTIUS CASSINENSIS MONACHUS.		DE VITA SANCTI WILFRIDI EPISCOPI EBORACENSI.	979
SERMO IN VIGILIIS SANCTI PATRIS BENEDICTI. 886		Observationes praeviae.	979
AGAPETUS PAPA II.		Praefatio.	981
Notitia historica.		Incipit vita.	983
EPYSTOLA ET PRIVILEGIA.	889	I. — Wilfridus in Britannia ortus luce' indice.	983
I. — Privilgium pro monasterio sancti Salvatoris Fuldensi.	889	II. — Pie institutus, novrica reicta palatum petit, dein monasterium sub Cuda.	983
II. — Epistola ad Atenulum principem Beneventanum.	892	III. — Romanus peregrinatur; ab Ercomerto destinatur quadriennio.	984
III. — Privilgium pro Parthenone Essenensi.	893	IV. — Lugduni a Dolwino.	984
IV. — Epistola ad Leonem et Benedictum in ecclesiis Tridentinam et Termolensem intrusos.	894	V. — Romanus tamen praeceedit, ubi a Bonifacio edocitus, papas donaris honoratus, Lugdunum revertitur.	985
V. — Epistola ad Adalgarum Hamburgensem archiepiscopum.	895	VI. — Post annos tres iunctur, Delphino cæso, Britanniam repetit.	986
VI. — Epistola ad Windilgardem abbatissam.	896	VII. — Regiam adit, et rege prædia accipit et Ripense monasterium.	987
VII. — Privilgium pro monasterio S. Bonifacii Fuldensi.	897	VIII. — Ab Egilberto Gallo episcopo presbyter ordinatur.	987
VIII. — Ad Gerardum Laureacensem archiepiscopum.	898	IX. — Schismale exorto de Paschale, Wilfridus Scotos revincit.	987
IX. — Ad Aymardum abbatem Cluniacensem.	900	X. — Ebora designatur episcopus. In Gallia vult ordinari.	988
X. — Ad Willardum abbatem.	902	XI. — Fretum trajicit; consecratur.	989
XI. — Privilgium pro monasterio SS. Germani et Michaelis Coxanensis.	903	XII. — Rediens tempestate iactatur. A prædonibus impetratur. Victor portum attingit.	990
XII. — Epistola ad Wissardum Urgellensem episcopum.	903	XIII. — Cessata Ebora substituto, in Ripense monasterium secedit. A Volfa lo rege Merciorum expellitur.	

antice ministros ordinat, monasteria consurui.	980
XIV. — A Theodore sedi restituitor.	991
XV. — Templum resarcit, Ripensem basilicam sacrat.	991
XVI. — Baptizatos confirmat. Puerum mortuum susci- tat.	991
XVII. — Anglia Felix status. Egfridus rex Northum- brorum Pictos rebellis perdomat Wilfridi meritiss.	993
XVIII. — Mercii quoque perdomantur.	994
XIX. — Wilfridus pie vivit.	994
XX. S. Andrea basilicam condit, Eiusum hospitati re- dingerat.	994
XI. — Ermenburgie regine impulso Egfridus rex. Theodori consensu. Wilfridus diocesum in tres paritut. Romanum appellat. Wilfridus. Insectantem penas predicit.	995
XII. — Mare transmisso ad Presones deportatus, ver- bum Dei predicit.	996
XXIII. — Prisonum regem in Wilfridum accendere ni- titur Ebrolinus.	997
XXIV. — Apostrophe ad reginam.	997
XXV. — Wilfridus ad Dagobertum se recipit.	997
XXVI. — Ipso praesente Romam synodus convocatur in qua restitutior Wilfridus.	998
XXVII. — Dagoberto bello imperito et caso Wilfridus ob ipsum servatum convitio appetitur.	999
XXVIII. — In Angliam reversus litteras exhibet pon- ticias.	999
XXIX. — Quibus spretis ipsa in carcere conjunctur.	1000
XXX. — Oratio ipsius ad sans.	1000
XXXI. — In carcere illustrata luce superera.	1000
XXXII. — Pontificia litteras violari non patitur.	1001
XXXIII. — Præsidis uxorem pene exanimat.	1001
XXXIV. — Arctius religator, sed frustra. Solvitor. 1001	
XXXV. — Regina ob sublatum reliquiarium puniatur. Wilfrido liberato convalescit.	1002
XXXVI. — Wilfridus liber deserit patriam. Palabundus adversariorum factio.	1002
XXXVII. — Ad Australes Saxones se recipit. Regem Elliwick cum suis Christo ineratur. Cenobia construit.	1003
XXXVIII. — A Cedwala in regnum restituto excipitur in Wetsaxoniam.	1003
XXXIX. — Egfrido mortuo, reddit in gratiam cum The- doro.	1003
XL. — Aldfrido et aliis commendatur.	1004
XLI. — Ab Aldfrido revocatur.	1004
XLII. Aldfrido iterum vexante rursus confugit ad Edil-	

redum.	1003
XLIII. — In concilium vocatus, paratis Technas eludit.	1003
XLIV. — Non vult sponte pontificatum abdicare. Romanum iterum appellat.	1003
XLV. — Ad Edilem ium redit.	1006
XLVI. — Romanum revisit.	1006
XLVII. — Causam agit apud papam, prolatis litteris apostolicis.	1006
XLVIII. 1008. — XLIX. 1009. — L. 1009. — LI. 1009. — LII. 1010. — LIII. 1010. — LIV. 1010 — LV. 1011	
JOANNES PAPA XII.	
Notitia historica.	1011
EPISTOLE ET PRIILEGIA.	1013
I. — Epistola Joannis papa XII ad Wilhelmom archi- episcopum Moguntinum.	1014
II. — Privilegium pro monasterio S. Marie Humola- riensi.	1015
III. — Epistola ad Berengarium episcopum Virdunen- sem.	1016
IV. — Epistola ad Landulphum Beneventanum episco- pum.	1017
V. — Epistola ad Henricum archiepiscopum Trevirens- em.	1019
VI. — Breve recordationis.	1019
VII. — Bulla ad Leonem abbatem.	1020
VIII. — Rescriptum pro excommunicatione. Artha di Rhemensis, Ambrodi Lugdunensis archiepiscoporum, etc., ob S. Symphoriani possessionem invasionem.	1022
IX. — Epistola ad S. Duosanum, Cantuariensem epi- scopum.	1022
X. — Privilegium pro monasterio S. Salvatoris Ful- densi.	1026
XI. — Privilegium pro ecclesia Salzburgensi.	1027
XII. — Epistola ad archiepiscopos, episcopos, abbates, clerum et populum Galliae, Germaniae et Bavariae.	1027
XIII. — Epistola ad Henricum Trevirensem archiepi- scopum.	1029
XIV. — Privilegium pro monasterio S. Stephani et Dionysii et Sylvestri Roman.	1029
XV. — Privilegium pro monasterio S. Petri Bivorensi.	1030
XVI. — Rescriptum ad episcopos synodi Romanae.	1037
XVII. Epistola ad Joannem archipresbyterum, Joannem secundum et Joannem tertium presby eros.	1037
XVIII. — Bulla pro monasterio Vulturnensi S. Vincen- ti.	1039
XIX. — Epistola ad Oedredum Anglorum regem.	1041
XX. — Ad eundem et clerus Angliae.	1042

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI TERTII.

